از آستارا تا استارباد

(جلد دوم)

آثار و بناهای تاریخی گیلان پیش‌تر

از آستارا تا استارباد

آثار و بناهای تاریخی گیلان پیش‌تر

(جلد دوم)

www.tabarestan.info
تبرستان

از آستارا تا اِستارباد

(جلد دوّم)

آثار و بناهای تاریخی گیلان بیه پیش

تألیف

دکتر منوچهر ستوده

سروش

www.tabarestan.info
تبرستان

این کتاب با همکاری
معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی،

انجمن آثار و مفاخر فرهنگی
به چاپ رسیده است.
(گنجینهٔ ایران «۱۲» شمارهٔ ۸۹)
مدیر فنی: حسین ایوبی‌زاده

ستوده، منوچهر، ۱۲۹۲ -
از آستارا تا اِستاراباد / تألیف منوچهر ستوده. - تهران: آگاه: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت امور فرهنگی: انجمن آثار و مفاخر ملی، ۱۳۷۴ -
ج.: مصور، نقشه
ISBN 964-416-022-3 (vol.2)
چاپ اول: جلد دوم: انجمن آثار ملی ۱۳۵۱، تحت عنوان «از آستارا تا اِستاراباد»
مندرجات: ج. ۲. آثار و بناهای تاریخی گیلان بیه‌پیش.
۱. گیلان - آثار تاریخی. ۲. مازندران - آثار تاریخی. ۳. گرگان - آثار تاریخی. الف. ایران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت امور فرهنگی. ب. انجمن آثار و مفاخر فرهنگی. ج. عنوان. د.
۲ س ۳۴ الف / DSR ۲۰۵۳ ۹۵۵/۲۰۴۳
۱۳۷۴
کتابخانه ملی ایران ۵۶۰۸ - ۷۴م

دکتر منوچهر ستوده
از آستارا تا استاراباد
(جلد دوم)
آثار و بناهای تاریخی گیلان بیه‌پیش
(چاپ اول تابستان ۱۳۵۱)
چاپ دوم زمستان ۱۳۷۴، لیتوگرافی کوهرنگ
چاپ نیل، صحافی ایران‌کتاب
تعداد: ۲۲۰۰ نسخه
همهٔ حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است
شابک ۳-۰۲۲-۴۱۶-۹۶۴ (جلد ۲) ISBN 964-416-022-3 (vol.2)

www.tabarestan.info
تبرستان

سرآغاز

به نام پروردگار دانا و توانا

باسپاس بی‌قیاس بدرگاه باریتعالی و درود فراوان برپیامبر اسلام (ص) جلد دوم کتاب از آستارا تا اِستاراباد مشتمل بر اطلاعات دربارهٔ بناها و آثار تاریخی گیلان بیه‌پیش به معرض چاپ و انتشار گذارده می‌شود.

آنچه دربارهٔ اهمیت تاریخی و پیشینهٔ باستانی سراسر نواحی جنوبی دریای خزر مناسب بنظر میرسد از طرف انجمن آثار و مفاخر فرهنگی در دیباچهٔ مجلد اول این کتاب مذکور گشته است و اینک خوانندگان گرامی با ملاحظهٔ آنچه مؤلف دانشمند کتاب در مقدمهٔ جلد حاضر مرقوم داشته اند بیش از پیش چنین معنی را دریابند و با ملاحظهٔ اطلاعات جامع و مفیدی که در نوصفحات کتاب گردآوری و مندرج گشته است بهتری توانند به نقش هنرآفرین و پیشینهٔ فرهنگی این قسمت از خاک میهن عزیز پی برند.

تنظیم فهرست بناها و آثار تاریخی سرزمین گیلان به ترتیب سالهای هرکدام یادآوری نام معماران و بنایان و کاشی پزان و کاشی کاران و زرگران و خطاطان و پیکرنگاران و دیگر استادان هنر که در بوجود آوردن چنین آثار سهمی داشته اند، اشاره به درختان کهنسال خطهٔ گیلان از جملهٔ مطالبی است که با تدوین مقدمهٔ کتاب به معرض اطلاع علاقه مندان و پژوهندگان و دوستداران فرهنگی و معنوی میهن عزیز گذارده می‌شود.

ترسیم نقاشیهای ظریف از نشانه های ناشناخته و نامعلوم روی سنگهای مزار موضوع بررسی و پژوهشهای آیندهٔ کسانی می‌تواند

بود که در راه آشنایی به سنت ها و عقیده های پیشینیان هر گونه کوششی بخرج می دهند.

انجمن آثار و مفاخر فرهنگی نهایت خرسندی را از انجام چنین خدمتی در راه شناساندن و ادای حق یادگارهای گذشته، دور و نزدیک استان گیلان دارد و از مؤلف پرکار و پرتحمل کتاب صمیمانه سپاسگزاری می نماید و همانطور که از بررسی مقدمه و متن کتاب برمی آید انجام چنین خدمت بیش از هر عامل دیگر مرهون شیفتگی باطنی و شور و شوق تحقیقی اینگونه خدمات است که با سرشت مؤلف کتاب آمیخته شده است و اکنون که با چاپ کتاب حاضر بحث درباره آثار تاریخی استان گیلان را پایان می بخشد امید و انتظار دارد که دنباله همین خدمت ارزنده به پایمردی وی درباره سرزمین گرانقدر مازندران و خطه گرگان بتدریج جامه عمل بپوشد.

از درگاه ایزد تعالی توفیق روزافزون همه فرزندان این آب و خاک را در انجام و تکمیل چنین خدمات شریفی مسئلت می نماید.

بنده و کرمه
انجمن آثار و مفاخر فرهنگی

فهرست

مقدمه	یك ـ پنجاه
کتابشناسی گیلان	پنجاه و یك
دنبالهٔ بخش شانزدهم ، بازماندهٔ آثار و بناهای نواحی فاراب و خرگام عمارلو	۱ ـ ۱۲
بخش هفدهم ، جغرافیای تاریخی دیلمان و سیاهکل	۱۳ ـ ۱۵
ساکنان دیلمان	۱۵ ـ ۱۹
آثار و بناهای تاریخی دیلمان	۱۹ ـ ۵۴
آثار و بناهای تاریخی سیاهکل	۵۴ ـ ۶۷
بخش هیجدهم، جغرافیای تاریخی لاهیجان	۶۹ ـ ۷۸
مردم لاهیجان	۷۸
بلوك مختلف لاهیجان	۷۹
راهها	۷۹ ـ ۸۰
بناها و آثار تاریخی محلهٔ اردوبازار لاهیجان	۸۰ ـ ۸۷
بناها و آثار تاریخی محلهٔ پردسر لاهیجان	۸۷ ـ ۹۰
بناها و آثار تاریخی محلهٔ خومرکلایهٔ لاهیجان	۹۰ ـ ۹۱
بناها و آثار تاریخی شعرباف محلهٔ لاهیجان	۹۱ ـ ۹۳

www.tabarestan.info تبرستان

بناها و آثارتاریخی محلهٔ کاروانسرابر لاهیجان ۹۳
بناها و آثار تاریخی محلهٔ گابنهٔ لاهیجان ۹۴ – ۹۷
بناهاوآثارتاریخی‌محله‌های‌میدان‌وتکیه‌بروجواهرپشتهٔلاهیجان،۹۸–۱۲۲
بناها و آثار تاریخی حومهٔ لاهیجان ۱۲۳ – ۱۴۳
بناها و آثار تاریخی بلوك لاهیجان ،کوه‌پایه وکنار شهر ۱۴۵ – ۱۷۰
بناها و آثار تاریخی بلوك کوهپایه و راه شاهی بالا ۱۷۰ – ۱۷۸
بناها و آثار تاریخی بلوك آستانهٔ لاهیجان ۱۷۹ – ۱۹۲
بناها و آثار تاریخی بلوك کنار فریضه وراه شاهی پائین‌لاهیجان ۱۹۳–۱۹۸
بناها و آثار تاریخی بلوك چهار ده و رودبنهٔ لاهیجان ۱۹۹ – ۲۱۴
بخش‌نوزدهم ، جغرافیای تاریخی رانکوه ۲۱۵ – ۲۲۰
جغرافیای تاریخی لنگرود ۲۲۰ – ۲۳۱
بلوك رانکوه ۲۳۱ – ۲۳۲
ساکنان رانکوه ۲۳۲ – ۲۳۳
بناها و آثار تاریخی لنگرود وحومهٔ آن ۲۳۳ – ۲۸۰
بناها و آثار تاریخی رانکوه ۲۸۰ – ۳۰۴
بناها و آثار تاریخی رودسر و حومهٔآن ۳۰۴ – ۳۰۸
تمیجان و آثار تاریخی آن ۳۰۸ – ۳۳۸
بخش بیستم ، بناها و آثار تاریخی سمام و شاهجان ۳۳۹ – ۳۸۰
بخش بیست ویکم ، بناها وآثار تاریخی‌جیرولایت اشکور،سیارستاق و بالااشکور ۳۸۱ – ۴۱۵
بخش بیست و دوم ، مطالبی پراکنده در بارهٔ گیلان ۴۱۷ – ۴۳۸
تصحیحات ـ اضافات ـ تعلیقات ۴۳۹ – ۴۴۰
اصطلاحات فنی ولغات محلی که‌دراین‌کتاب بکاررفته ۴۴۱ – ۴۴۷
عکسهای مربوطه به‌کلیهٔ بناها و آثار تاریخی جلد دوم
کتاب از آستارا تا استاراباد ۴۴۹ – ۶۸۰
فهرست نام‌کسان ، جایها ، خاندانها ، تیره‌ها وکتابها ۶۸۱

www.tabarestan.info تبرستان

به‌نام آنکه او نامی ندارد
به‌هر نامی‌که خوانی‌سر بر آرد

کتاب حاضر ، مجلد دوم کتاب «از آستارا تااستارباد» است . در نظربود ، دومجلد اول راکه دربارهٔ بناها و آثار تاریخی گیلان است، دو بخش ازمجلدیکم‌بدانیم، اما از آنجاکه احتمال آن می‌رفت‌ـ بامجلداتی که پس از این نوشته خواهد شد ـ این تقسیم‌بندی کمی گنگ وگمراه کننده باشد ، آنها را به‌دومجلد جداگانه تقسیم کردیم .

جلداول دربارهٔ گیلان بیه‌پس است که از آستارا شروع می‌شود و به‌کنارهٔ چپ سفیدرود می‌رسد ونواحی رحمت آباد وخورگام وفاراب عمارلو را با اینکه برساحل راست سفیدرود وشاهرودند ، ومدتی است جزو گیلان بیه‌پس به‌حساب آمده‌اند ، مانیز دراین مجلدگنجاندیم .

مجلد دوم شامل بناها و آثار تـاریخی گیلان بیه‌پیش است که از کنارهٔ راست سفیدرود ، درمغرب‌شروع می‌شود وبه‌رودخانهٔ سورخانی در مشرق می‌رسد. بخشهای دیلمان و سیاهکل ولاهیجان (شهر وحومه‌و بلوك) و رانکوه بامراکزی چون لنگرود و رودسر وتمیجان وبخشهای ساحلی سیاهکله‌رود واوشیان ونواحی کوهستانی‌سمام وشاهجان وجیرـ ولایت اشکور وسیارستاق ییلاقی وبـالااشکور ، به‌ترتیب در این مجلد گنجانیده شده است .

www.tabarestan.info
تبرستان

تنظیم مطالب کتاب برپایهٔ تقسیمات قدیمی جغرافیایی است . سعی نگارنده دراین بود که با یادی از این تقسیمات ، نامهای آنها را زنده نگاه دارد .

ابتدای بخشها، برای شناسایی نواحی، مختصری دربارهٔ جغرافیای تاریخی هریك نوشتیم وسپس به شرح آثار و بناهای تاریخی پرداختیم و در انتهای هربخش ، زیرعنوان «باقی ماندهٔ بناها و آثار تاریخی» آثار درجهٔ دوم وسوم را نام بردیم وجای آنان را تعیین کردیم . زیرا احتمال آن می‌رفت که درمیان آنها ، آثاری بسیار قدیمی باشد که به‌مرور زمان مختصر ومحقر شده‌اند .

مطالبی راکه به‌قلم خود نگارنده بود، با اشبون هفت چیده شدو اگر ازکتب اقوالی نقل شد ، درضمن همین مطالب گنجانیده شد. اما مطالبی مانند نوشته‌های سنگهای قبوروضریح وصندوق مرقدهاودرهای بقاع واسناد وفرمانها واحکام که متن آنها را نقل کردیم ، بااشبون شش چیده شد ورسم‌الخط این نوع نوشته‌ها را در متن حفظ کردیم و اگر اغلاطی درآنها بود عیناً آوردیم و اظهارنظر خود را در حاشیهٔ همان صفحه نشان دادیم .

مطالعه وبررسی بناها وآثار تاریخی که در اراضی هموارساحلی است ، کاری چندان مشکل نیست . زیرا در این روزها ، راههای متعدد ماشین‌رو ، دهکده‌های پراکنده را به‌مراکز اصلی شهرها ، یا به‌جادهٔ کناره متصل می‌کند وباراه پیمائی کوتاهی به‌یکایك دهکده‌های جلگه‌ای می‌توان رفت اما دسترسی به‌نقاط کوهستانی و دورافتاده که فقط دارای راههای مالروهستند ، بسیاردشوار است ونمی‌توان بدون طرح ومطالعهٔ قبلی، به‌یکایك آثار تاریخی کوهستانی رسید . برای گردآوری اطلاعاتی دربارهٔ آثار بخشهای دیلمان وسمام وشاهجان و اشکور بالا وپایین و

سیارستاق ییلاقی، نگارنده مجبور شد در سفرهای جداگانه ، از این نواحی بازدیدکند .

سفرهای نگارنده پیش از شروع به‌مطالعهٔ آثار تاریخی

پیش ازاینکه به‌کار بررسی آثارتاریخی کوهستان‌گیلان بپردازم سه سفر به‌دهکده‌های نواحی دیلمان رفته بودم .

درسال ۱۳۲۷ شمسی، پانزده روز در دیلمان واسپیلی و کوههای اطراف ، به‌گردآوری گیاهها وحشرات پرداختم وپس ازبازدید ازیکی دونقطهٔ ییلاق‌نشین عمارلو، از راه کلیشم[1] به پل‌انبوه واز راه چنارك و کماسار[2] به اسماعیل‌آباد و قزوین رفتم .

سه‌چهارسال بعد باچندتن‌ازدوستان ، پیاده ازاملش[3] به‌راه‌عمومی مالرو افتادیم وبه‌بلاردکان[4] وهلودشت[5] وخرکال[6] وناتش کوه[7] ومیکال و دیلمان رفتیم و از کنار شیم‌رود ، خود را به‌سیاهکل و بازکیاگوراب رساندیم .

درسفردیگرباجمعی ازرفیقان موافق ویاران صادق ، درقهوه‌خانهٔ کتله[8] ، کنار سفیدرود باراندا‌ختیم و پس از پیدا شدن قایق وگذشتن از آب ، به‌راه مالروی کنار گوهررودکه امروز ماشین‌رو شده است ، در آمدیم وپس از طی فرسنگها راه به‌ناش وآسیاب‌بر[9] ودیلمان رسیدیم و از راه کنار شیم‌رود به‌سیاهکل رفتیم . با این سفرها ، ناحیهٔ دیلمان را کم وبیش می‌شناختم وبامردم آن سامان آشنایی داشتم .

۱ـ بکسرکاف و ضم‌شین . ۲ـ بضم کاف . ۳ـ بفتح الف و سکون میم و فتح لام. ۴ـ بکسرباء و ضم دال . ۵ـ بفتح هاء . ۶ـ بفتح‌خاء. ۷ـ بکسرتاء ۸ـ بفتح‌کاف وتاء. ۹ـ بفتح باء دوم.

www.tabarestan.info تبرستان

سفرهای نگارنده پس از شروع به‌مطالعهٔ آثار تاریخی

درامرداد ماه سال ۱۳۴۶، برای تحقیق در آثـار تاریخی نواحی سمام[۱] وپیرکوه وشاهجان سفری‌ترتیب دادم وبه‌اتفاق آقای‌علی‌جنابی‌و افشین ستوده ـ فرزند نگارنده ـ از املش باپنج قاطرکه به کرا گرفته بودیم به راه افتادیم و دو هفتهٔ تمام ، نقاط کوهستانی زیر را بازدید کردیم وخود را به رحیم‌آباد رساندیم .

املش ـ کهلستان[۲] ـ لات‌لیل[۳] ـ گرسک[۴] ـ بلاردکان ـ هلودشت ـ میان لنگه[۵] ـ خرکال ـ خسیل‌دشت[۶] ـ لتاکون[۷] ـ اربوداردشت[۸] ـ کرف‌کش[۹] ـ شارسمام[۱۰] ـ بابوجان‌دره ـ سرتربت‌امام[۱۱] ـ زرچاك[۱۲] ـ بهارسرا ـ سوماسرا ـ خوش‌خوانی ـ مربو[۱۳] ـ لرد[۱۴] ـ کاك‌رود ـ گرماب‌ور[۱۵] ـ بنه‌زمین[۱۶] ـ بهارنشین ـ تلاسری[۱۷] ـ تورار ـ گرچاك[۱۸] ـ امیرچاك ـ گاوخس[۱۹] ـ آرده‌سامان ـ سیه‌دشت ـ باچو ـ لشکستان[۲۰] ـ گردکول[۲۱] ـ کمنی[۲۲] ـ گیلارکش[۲۳] ـ شاهجان ـ هفتابد[۲۴] ـ مازی‌کوتی ـ فیروزکوه ـ کل‌مازی[۲۵] ـ پی‌نود[۲۶] ـ بینکی[۲۷] ـ گورجی‌قلاکوتی[۲۸] ـ گورج[۲۹] ـ

۱ـ بضم‌سین. ۲ـ بضم‌کاف وسکون‌هاء وکسرلام. ۳ـ بکسر تاء و لام و سکون یاء . ۴ـ بفتح گاف و سکون راء و فتح سین . ۵ـ بفتح‌لام‌وکسر گاف. ۶ـ بفتح‌خاء. ۷ـ بفتح‌لام. ۸ـ بفتح الف‌وسکون‌راء وکسرراءدوم. ۹ـ بفتح‌کاف وراء وسکون فاء وفتح‌کاف و سکون شین . ۱۰ـ بکسر راء و ضم سین . ۱۱ـ بضم الف . ۱۲ـ بفتح زاءوسکون راء . ۱۳ـ بضم میم وفتح راء و ضم وتشدید باء . ۱۴ـ بضم‌لام‌وراء. ۱۵ـ بفتح‌واو. ۱۶ـ بضم‌باء. ۱۷ـ بفتح‌تاء وسین. ۱۸ـ بضم‌گاف. ۱۹ـ بضم‌خاء. ۲۰ـ بفتح‌لام‌وسکون شین‌وکسر کاف. ۲۱ـ بفتح گاف وسکون راء وکسردال. ۲۲ـ بضم کاف‌ومیم. ۲۳ـ بفتح‌کاف. ۲۴ـ بفتح‌هاء وضم‌باء. ۲۵ـ بفتح کاف و سکون لام . ۲۶ـ بکسر پ و سکون یاء و فتح نون و واو . ۲۷ـ بفتح نون. ۲۸ـ بفتح راء. ۲۹ـ بفتح‌راء.

نسام‌کو[۱] ـ ریاب ـ پرامکوه[۲] ـ تویلا ـ جیرتویلا ـ سی‌پرد[۳] ـ زیاز ـ دیورود ـ سیاکشان[۴] ـ پلام[۵] ـ جیرپلام ـ دیمابن[۶] ـ زیارخوانی‌لات ـ درازلات ـ تول‌لات[۷] ـ هرات‌بر[۸] ـ بالنگا[۹] ـ رحیم‌آباد .

درتیرماه‌سال۱۳۴۷ باهمراهی‌افشین‌ستوده به‌باقی‌ماندهٔ آبادیهای سمام‌سری زدیم و به‌دیدن دوبقعه که بربلندترین کوههای‌این نواحی‌است رفتیم و پس از بازدید بقعهٔ لسپو که قدمتی دارد ، به‌مسجد رودبارك که در زمان امام ناصرالحق ـ از ائمهٔ زیدیه ـ ساخته شده است ، رسیدیم‌و از یکایك دهکده‌های نامبردهٔ زیر که برسر راه ما واقع بودند ، دیدن کردیم :

رحیم‌آباد ـ بالنگا ـ هرات‌بر ـ تول‌لات ـ درازلات ـ سوگاور[۱۰] ـ دیمابن ـ سجاره[۱] ـ پلام ـ سیاکشان ـ دیورود ـ زیاز ـ اغوزکندسر[۱۲] ـ لامشکس[۱۳] ـ گرهٔ‌گاور[۱۴] ـ رزگردن[۱۵] ـ شوك[۱۶] ـ تارش[۱۷] ـ پرامکوه[۱۸] ـ رباب ـ هردورود[۱۹] ـ کیاسه ـ برمه‌کوه[۲۰] ـ ایرمحله ـ ایزدین ـ ریسن[۲۱] ـ هیه‌کو[۲۲] ـ چم‌تو[۲۳] ـ بلکوت[۲۴] ـ خنه‌سر[۲۵] ـ تلیسن[۲۶] ـ سوخته‌ای‌کش[۲۷] ـ

۱ـ بفتح نون. ۲ـ بفتح پ و سکون میم. ۳ـ بضم پ . ۴ـ بفتح کاف. ۵ـ بضم‌پ. ۶ـ بضم باء. ۷ـ بکسرلام‌اول. ۸ـ بفتح هاء وباء . ۹ـ بفتح لام وسکون‌نون . ۱۰ـ بفتح واو . ۱۱ـ بکسرسین‌وراء. ۱۲ـ بفتح‌الف‌وکاف‌وسکون‌نون‌وکسردال‌وفتح‌سین. ۱۳ـ بکسرمیم‌وسکون شین وفتح‌کاف. ۱۴ـ بکسر گاف‌وراء وفتح واو . ۱۵ـ بفتح راء وکسرزاء وفتح گاف . ۱۶ـ بفتح شین‌وواو. ۱۷ـ بکسرراء . ۱۸ـ بفتح پ‌وسکون میم. ۱۹ـ بفتح‌هاء وسکون‌راء. ۲۰ـ بفتح‌باء وسکون‌راء وکسرمیم. ۲۱ـ بکسرراء وسکون یاء وفتح‌سین. ۲۲ـ بفتح‌هاء. ۲۳ـ بفتح‌چ وسکون‌میم. ۲۴ـ بفتح‌باء‌وسکون‌لام. ۲۵ـ بضم‌خاء وکسرنون وفتح سین. ۲۶ـ بکسرتاء و لام وسکون یاء و کسرسین. ۲۷ـ بفتح‌کاف .

www.tabarestan.info تبرستان

تلابنك[1]ـ ملاخروشه[2]ـ سوری ـ زراکی[3]ـ دشتك ـ گلایه[4] ـ لسپو[5]ـ شفیع آباد ـ مومن‌زمین[6]ـ برگام[7]ـ دتوره‌سر[8]ـ کلکاموس[9]ـ شوئیل ـ لرده[10]ـ سولکابن[11]ـ توسه‌چال‌ـ رودبارك‌ـ لیماگوور[12]ـ ترپو[13]ـ آسیاب دره‌ـ سی‌پرد[14]ـ سلم‌داربن[15]ـ زیاز ـ دیورود. ازاین محل ازدهکده‌هایی که درسفرهای پیش ذکر شدگذشتیم وبه‌رحیم‌آباد رسیدیم .

درتابستان سال ۱۳۴۹، به‌قصد عکسبرداری واندازه‌گیری ازپل‌ـ انبوه ، باماشین به‌اتفاق ـ افشین ـ از خلیل‌آباد رودبار به راه افتادیم و پس‌ازطی‌راهی‌درازوپرنشیب‌وفراز به‌کلیشم‌رسیدیم. ماشین‌رابه‌قهوه‌چی کلیشم سپردیم وراه دراز میان‌کلیشم و کرپی‌انبوه را درنصف روزطی کردیم وشبی رادرسرپل، باپشه وگرماگذراندیم‌که خاطرهٔ جانگزای‌آن فراموش نشدنی است .

درپاییز همان سال به‌اتفاق آقای امیرکاشفی ، بـااتومبیل از راه خلیل‌آباد رودبار به‌چراکوه آمدیم . از اینجا با قاطر ، مدت یك هفته سراسر خاك دیلمان راگردش کردیم . دراین مدت نگارنده توانست تا سرحدامکان،بناهاو آثارتاریخی‌خاك دیلمان‌راازقلعه‌کوتیهاوگورستانهای قدیمی(که‌بیشترحفاری‌شده و دست‌خورده است) وامامزاده‌هاوحمامهاو کاروانسراها و راههای قدیمی را بررسی کند و شرحی دربارهٔ هریك بنویسد .

۱ـ بفتح تاء وضم باء وفتح نون. ۲ـ بضم میم‌وتشدید لام وضم‌خاء و راء . ۳ـ بکسر زاء . ۴ـ بفتح گاف . ۵ـ بفتح لام و سکون سین . ۶ـ بضم میم اول و کسر میم دوم . ۷ ـ بفتح باء و سکون راء . ۸ـ بفتح دال وکسرراء . ۹ـ بضم‌کاف و سکون لام. ۱۰ـ بفتح لام وسکون راء. ۱۱ـ بضم باء . ۱۲ ـ بفتح واو دوم. ۱۳ـ بکسرتاء وفتح راء و تشدید پ. ۱۴ـ بضم پ . ۱۵ـ بفتح سین وسکون لام وکسرمیم وضم باء.

برای شناسایی وبررسی آثـار تاریخی دهکده‌هـای جیرولایت اشکور وسیارسیاق ییلاقی وبالااشکور ، روز اول امردادماه‌سال ۱۳۵۰ به‌اتفاق آقـای سید ابوالحسن مرتضوی و افشین ستوده به‌راه افتادیم‌و دهکده‌هاومحلهای‌ییلاقی‌نامبردهٔ زیررایکی‌پس‌ازدیگری‌ازنزدیك‌دیدیم:

رحیم‌آباد ـ بالنگا ـ هرات‌بر ـ تول‌لات ـ درازلات ـ سوگاور ـ دیمابن ـ سجیران[1] ـ لیما[2] ـ قلعهٔلیما = دزماشین ـ کاکرود ـ مایستان سفلی[3]ـ سارم[4]ـ سیارستاق محله ـ سنگسه رود[5]ـ پرندان[6]ـ درگاه (= لوسن)ـ گیری‌ـ کیت[7]ـ تمل[8]ـ نارنه[9]ـ یازن[10]ـ سپارده[11]ـ سیاگول‌سرا ـ گوگا‌ـ کلام خوانی‌سر[12]ـ کلام‌شوره ـ کلام سرده[13]ـ امامزاده‌سام ولام برقلهٔ سواته‌کوه[14] ـ زبران[15]ـ لسپوگردن[16]ـ ایری‌کش[17]ـ دتوره‌سر ـ شوئیل ـ لرده[18]ـ رومه دشت ـ تاش‌سر ـ سی پرد ـ سلم‌دار ـ زیاز ـ دیورود ـ سیاکشان‌ـ دیمابن ـ از اینجا ازآبادیهایی‌که برسرراه ییلاق است ودراول‌سفرنام بردیم‌گذشتیم وبه‌رحیم‌آباد آمدیم . این سیروسفر نه‌روز به‌درازاکشید .

در اواخر امردادماه همان سال‌که مشغول چاپ کتاب بودم ، در مطالب تاریخی سمام به اشکالاتی برخوردم که راه حل آنها ، دیدار دوباره از سرتربت امام بود . به اتفاق آقای سید ابوالحسن مرتضوی به‌املش آمدیم وپیاده به‌راه افتادیم واز محلهای بلاردکان وهلودشت و

۱ـ بفتح سین. ۲ـ بایاء مجهول. ۳ـ بکسر یـاء وسکون سین . ۴ـ بفتح راء . ۵ـ بفتح سین و سکون نون و کسر گاف . ۶ ـ بفتح پ و راء. ۷ـ بکسر کاف و یاء . ۸ ـ بضم تاء و میم . ۹ـ بسکون راء . ۱۰ـ بکسر زاء . ۱۱ـ بکسر سین و دال . ۱۲ـ بضم‌کاف وکسرمیم . ۱۳ـ بضم‌کاف وکسرمیم وفتح سین‌وکسردال. ۱۴ـ بفتح سین. ۱۵ـ بفتح زاء و باء. ۱۶ـ بفتح لام وگاف . ۱۷ـ بفتح‌کاف. ۱۸ـ بفتح لام وکسردال.

www.tabarestan.info تبرستان

میان‌لنگه و خسیل‌دشت گذشتیم . از اینجا راه را منحرف کرده وخود را به‌سرتربت رساندیم . پس ازمطالعه ورفع اشکالات که ساعتها به‌درازا کشید ، به‌دهکدهٔ امام [1] رفتیم وپس ازبازدید ازخانه‌های‌قدیمی‌اربابی‌و بررسی امامزاده‌ها به‌کاکرود و کجید [2] آمدیم . بارندگی شدید مانع کارشد ومارا به‌طرف راهی‌که آمده بودیم ، راند . آب برسر وپای‌در گل، پس‌ازهشت‌ساعت‌راه پیمایی مداوم، خود رابه‌بلاردکان‌رساندیم‌و پس ازکمی استراحت ، پیاده به‌املش رسیدیم .

اگر یکی دواثر تاریخی وقابل ذکررا ندیده بگیریم ، در مناطق کوهستانی سمام وشاهجان و پایین‌اشکور وسیارستاق وبالااشکور ، از بناها و آثارتاریخی‌نشانی‌نیست. آثارتمدنهای پیش‌ازتاریخ دراین‌مناطق فراوان است واز حفاریهای سطحی وغیر علمی‌که کرده‌اند ، می‌توان به‌سابقهٔ تمدن و گذشتهٔ پیش رفتهٔ این نقاط پی‌برد . ولی از آثار دوران اسلامی بنایی‌که قابل بررسی و جالب نظر باشد ، نمی‌توان یافت . تا جایی‌که اطلاع‌داریم دراین‌صفحات قلعه‌های مستحکم‌وکاخهای‌سلطنتی درلوسن (درگاه) ودیلمان و شارسمام برپای بوده است . امروز فقط آجرپاره‌ها وسفال شکسته‌هاست‌که جاهای آنها را معین می‌کند. به‌نظر نگارنده‌کشمکشهای محلی واختلافات مذهبی، علت اصلی ازمیان‌رفتن آثار گذشته ، دراین نواحی بوده است . جدال ائمهٔ زیدی و پیشوایان اسماعیلی باخاندانهای قدیمی و سلسله‌های سلاطین محلی ، بسیاری از این آثار را از میان برد . سرانجام سادات زیدی بربیشتر این صفحات مسلط شدند . پس از این شیعیان اثنی عشری ، برسادات زیدی دست یافتند وایشان نیز به‌نوبهٔ خود ، به‌خرابی این صفحات‌کوشیدند . برای اینکه بتوان به‌پایهٔ قدمت آثار تاریخی‌گیلان درکوه ودشت پی‌برد، در

۱ـ بضم الف. ۲ـ بضم کاف.

اینجا فهرستی از تاریخ بناها ، درها ، صندوقهای مرقدهـا ، ضریحها، سنگ قبرها وآثارمکتوب ازقبیل قرآنها ،فرمانها ، قباله‌ها ، وقفنامه‌هاو لعنت‌نامه‌ها می‌آوریم تا معلوم شود تقدم و تأخر این آثار به چه‌ترتیب است و کدام نقطه از خاك‌گیلان قدیمی‌تراست .

www.tabarestan.info تبرستان

فهرستی از بناها و آثار تاریخی خاک گیلان

به ترتیب سنوات هجری قمری

۱ـ تاریخ صندوق مرقد سید خورکیا در چهار پادشاهان لاهیجان (ج۲، ص۱۰۹) ۶۴۷

۲ـ سنگ قبر تاج‌الدین محمود خیوی در لمیر محلهٔ آستارا. (ج۱، ص۱۲) ۷۳۲

۳ـ تاریخ بنای بقعهٔ سید محمد در دهکدهٔ پینچا. (ج ۲، ص ۱۸۸) ۷۸۰

۴ـ تاریخ تجدید عمارت چهارپادشاهان لاهیجان. (ج۲، ص۱۷۰) ۸۲۰

۵ـ تاریخ فوت جانباز بن شرف‌الدوله بردر ورودی بقعهٔ سید امیر کیا در دهکدهٔ ولم لشتنشاه . (ج۱، ص ۴۳۶) ۸۲۷

۶ـ تاریخ صندوق مرقد سیدرضی کیا درچهارپادشاهان لاهیجان. (ج ۲، ص ۱۰۵) ۸۲۹

۷ـ تاریخ صندوق مرقد ابوجعفر ثایری درمیانده اوشیان. (ج ۲، ص ۳۳۳) ۸۵۵

۸ـ تاریخ صندوق مرقد سیدعلی غزنوی در دهکدهٔ تجن گوکه. (ج ۲، ص ۱۷۱) ۸۷۱

۹ـ سنگ قبر سلطان محمد کیا درسرتربت امام. (ج۲، ص۳۴۸) ۸۸۳

۱۰ـ تاریخ وقفنامهٔ سرتربت امام . (ج۲، ص ۳۵۴) ۸۸۳

۱۱ـ تاریخ اتمام پل سیم‌رود نزدیک لاهیجان. (ج۲، ص۱۴۷) ۸۹۲

۱۲ـ تاریخ وقفنامهٔ قرآنی که پری‌سلطان دختر سلطان محمدخان وقف بقعهٔ سید علی کیا کرده وفعلا دربقعهٔ فیلده است . (ج ۱ ،ص ۴۶۸) ۹۰۱

۱۳ـ سنگ قبر حسنی درسرتربت امام. (ج ۲، ص ۳۵۲) ۹۰۲

۱۴ـ سنگ قبر پری‌سلطان دختر سلطان محمد دربقعهٔ سلطان سید حاجی محمود مرندی درحرزویل. (ج۲، ص ۳۵۱) ۹۰۸

۱۵ـ سنگ قبر میرزا علی کیا درسرتربت امام. (ج۲، ص۳۵۰) ۹۱۲

۱۶ـ تجدید بنای قلعه‌رودخان به‌امر امیره حسام الدین بن امیره دباج درفومن. (ج۱، ص۱۵۷) ۹۱۸

۱۷ـ اتمام بنای بقعهٔ آکاشاه در رودبردهٔ سنگر. (ج۱، ص۳۱۱) ۹۲۰

۱۸ـ تاریخ دری که فعلا دربقعهٔ دهکدهٔ کومس است وسابقاً در جامخانهٔ کاخ دیلمان بوده است. (ج۲، ص۳۰) ۹۳۰

۱۹ـ سنگ قبر میرزا محمدبن قبادجان دربقعهٔ پیرقطب‌الدین نزدیک دهکدهٔ باغچه‌سرای آستارا . (ج۱، ص ۲۲) ۹۴۲

۲۰ـ تاریخ باقی ماندهٔ صندوق قدیمی بقعهٔ آقا شیخ ابوالوجیه درکهله‌بر زاکله‌برلاهیجان .(ج۲، ص ۱۶۲) ۹۴۸

۲۱ـ تاریخ اتمام صندوق سلیمان داراب در ذی‌الحجهٔ (ج ۱، ص ۳۰۰) ۹۵۳

۲۲ـ تاریخ اتمام بقعهٔ عون‌بن‌محمدبن‌علی علیه‌السلام به‌سعی ملک‌خلیل بن‌خبربیک درماسوله. (ج ۱، ص ۱۳۸) ۹۶۹

۲۳ـ سنگ قبر بدیع الزمان میرزا دربقعهٔ فیلده .(ج۱، ص۴۶۶) ۹۸۶

۲۴ـ سنگ قبری دربقعهٔ سلطان سید حاجی محمود درحرزویل. (ج ۱، ص ۴۷۷) ۹۸۹

www.tabarestan.info تبرستان

۲۵ـ تاریخ چاه تندور بقعهٔ فیروزکوه . (ج ۲،ص۳۷۴) ۹۹۴
۲۶ـ سنگ قبرملك‌ابوالقاسم دربقعهٔ سلطان سیدحاجی محمود درحرزویل.(ج ۱، ص۱۳۸) ۹۹۵
۲۷ـ سنگ قبرترك‌خانم دربقعهٔ عون‌بن‌محمد بن‌علی‌علیه‌السلام درماسوله. (ج۱، ص۱۳۸) ۹۹۵
۲۸ـ سنگ قبر پیری‌بیك در باباولی دیلمان .(ج ۲،ص ۲۸) ۹۹۵
۲۹ـ سنگ قبرهاشم‌بیك دربقعهٔ عون بن‌محمدبن‌علی‌علیه‌السلام درماسوله .(ج ۱، ص۱۳۷) ۹۹۷
۳۰ـ سنگ قبر مهدی‌بیك دربقعهٔ باباولی دیلمان. (ج۲،ص ۲۹) ۹۹۸
۳۱ـ تاریخ بنای‌گنبد سلطان سید حاجی محمود مرندی‌به دستور امیره تی‌تی دختر سلطان محمدخان در حرزویل. (ج ۱،ص ۴۷۵) ۹۹۸
۳۲ـ سنگ‌قبرنادعلی‌بیك‌خلیفه دربقعهٔ باباولی.(ج۲،ص۲۸) ۱۰۰۴
۳۳ـ سنگ قبر مریم دختر میرخلیل متولی دربقعهٔ عون بن محمد بن علی علیه‌السلام درماسوله.(ج۱،ص ۱۳۷) ۱۰۰۴
۳۴ـ سنگ‌قبرعلی‌بیك‌دربقعهٔ سیداحمد دردیلمان.(ج۲،ص۲۰) ۱۰۰۷
۳۵ـ تاریخ صندوق مرقد سید ابوجعفر درشهررشت‌که امروز ازمیان رفته است. (ج ۱،ص۲۶۳) ۱۰۰۹
۳۶ـ سنگ قبرامام‌وردی‌بیك دربقعه‌باباولی‌دیلمان.(ج۲،ص۲۹) ۱۰۱۴
۳۷ـ تاریخ اتمام‌ضریح مشبك عون‌بن‌محمدبن علی‌علیه‌السلام درماسوله. (ج ۱،ص ۱۳۵) ۱۰۱۵
۳۸ـ تاریخ صندوق مرقد آقا میرشمس‌الدین درلاهیجان. (ج ۲،ص ۸۵) ۱۰۱۷

۳۹ـ تاریخ صندوق مرقد سید رضا داورکیا در بیجاربنه. (ج۲، ص ۱۲۹) ۱۰۱۸
۴ـ سنگ قبر بی‌بی رحمت در دهکدهٔ خشت مسجد کوچسفهان. (ج۱، ص۳۲۱) ۱۰۲۳
۴۱ـ سنگ قبر شاه منصور بن شاه ملك‌آقا دربقعهٔ فیلده. (ج ۱، ص ۴۶۵) ۱۰۲۹
۴۲ـ تاریخ اتمام در بقعهٔ باباولی‌در دیلمان. (ج۲، ص۲۷) ۱۰۴۲
۴۳ـ سنگ قبرمیرمراد بن میرسلیم دربقعهٔ ابوجعفر ثایری. (ج ۲، ص۳۳۳) ۱۰۴۵
۴۴ـ تاریخ سنگ بنای بقعهٔ‌گرده‌کول. (ج۲،ص ۳۷۰) ۱۰۴۸
۴۵ـ سنگ قبر محمد بدیع دربقعهٔ عون بن محمد بن‌علی علیه‌السلام درماسوله. (ج ۱،ص ۱۳۷) ۱۰۵۲
۴۶ـ تاریخ بنای سردر ساقی‌مزار درجورشر لشتنشاه. (ج ۱،ص ۴۲۷) ۱۰۵۵
۴۷ـ سنگ قبرعلی بن محمدامین زاویه دربقعهٔ سلطان حاجی سید محمود مرندی در دهکدهٔ حرزویل. (ج ۱،ص ۴۷۷) ۱۰۵۷
۴۸ـ سنگ قبرحسام‌الدین بن حسین درگورستان بازارمحلهٔ سیارستاق. (ج۲،ص ۴۰۲) ۱۰۵۸
۴۹ـ سنگ قبری نزدیك در ورودی بقعهٔ عون بن‌محمدبن علی علیه‌السلام. (ج ۱،ص ۱۳۵) ۱۰۶۰
۵۰ـ تاریخ اتمام محجر مشبك امامزاده شفیع در دهکدهٔ قشلاق‌نشین امامزاده شفیع شاندرمن. (ج ۱، ص۱۰۸) ۱۰۷۳
۵۱ـ سنگ قبرخوارشاه بن محمدخان لسپوئی دربقعهٔ لسپو. (ج ۲،ص۳۶۹) ۱۰۷۴

www.tabarestan.info تبرستان

۵۲ـ تاریخ علم بقعهٔ فیروزکوه. (ج ۲،ص ۳۷۵) ۱۰۷۴
۵۳ـ تاریخ اتمام حوض ولاکهٔ مسجدجامع تمیجان .
(ج ۲ ،ص ۳۱۱) ۱۰۷۵
۵۴ـ سنگ قبر میرزا رحیم بن میرزاکبیر دربقعهٔ فیلده .
(ج ۱، ص ۴۶۶) ۱۰۸۰
۵۵ـ تاریخ اتمام در ورودی بقعه شیخزاهد درچابکسر .
(ج ۲،ص ۳۳۴) ۱۰۸۶
۵۶ـ تاریخ سنگ بنای دروازهٔ حرزویل . (ج ۱،ص۴۷۳) ۱۰۹۰
۵۷ـ تاریخ فرمانی برسنگ درمسجد جامع لاهیجان.
(ج ۲،ص ۱۱۷) ۱۱۰۶
۵۸ـ تاریخ فرمانی دیگر برسنگ بردیوار مسجدجامع
لاهیجان. (ج ۲، ص۱۱۸) ۱۱۰۷
۵۹ـ تاریخ‌بنای مسجد صاحب‌الزمان‌درماسوله.(ج۲،ص۱۳۹) ۱۱۱۷
۶۰ـ سنگ قبرمحمد حسین بیك دربقعهٔ سیاهکل محله .
(ج۲،ص۵۶) ۱۱۳۷
۶۱ـ سنگ‌قبری‌دربقعهٔ آقاسیدمعین‌نزدیك‌تمیجان.(ج۲،ص۲۹۴) ۱۱۴۵
۶۲ـ سنگ قبر محمدزکی دربقعهٔعون بن‌محمد بن‌علی
علیه‌السلام. (ج ۱، ص۱۳۸) ۱۱۶۷
۶۳ـ تاریخ فرمان تولیت تربت قوشه جد درتنگ دی‌تول
گیلان هشتپر . (ج ۱،ص ۴۷) ۱۱۷۱
۶۴ـ سنگ قبر میرزا ابوطالب دربقعهٔ شیخانور لاهیجان.
(ج۲، ص ۱۵۳) ۱۱۷۱
۶۵ـ سنگ قبر بی‌بی‌خانم دربقعهٔ‌گردکول .(ج۲،ص ۲۷۱) ۱۱۷۱
۶۶ـ سنگ قبرصادق دربقعهٔ‌شلمان لنگرود . (ج۲، ص ۲۷۴) ۱۱۷۲

۶۷ـ سنگ قبر کربلائی معصوم دربقعهٔ میرجمال‌الدین اشرف
(ج ۲، ص ۸۹) ۱۱۸۹
۶۸ـ تاریخ وقفنامهٔ قرآنی که میرقاسم فیلدهی وقف بقعهٔ
فیلده کرده است . (ج ۱،ص ۴۶۹) ۱۱۹۴
۶۹ـ سنگ قبر محمد حسن دربقعهٔ عون بن‌محمد بن‌علی
علیه‌السلام درماسوله. (ج ۱، ص۱۳۷) ۱۱۹۵
۷۰ـ سنگ قبرمصطفی‌بیك‌بن الله‌ویردی سلطان انبارلو در
بقعهٔ میکال. (ج ۲،ص ۳۴) ۱۱۹۷
۷۱ـ سنگ قبرآقا امین بن‌آقامیرسوار درمسجد رودبارك.
(ج ۲، ص۳۹۳) ۱۱۹۹
۷۲ـ تاریخ در ورودی شرقی بقعهٔ آقاسید حسین در لنگرود.
(ج ۲، ص ۲۳۵) ۱۲۰۰
۷۳ـ سنگ قبرنقدعلی بن محمدعلی دربقعهٔ بابوجان‌دره.
(ج ۲،ص۳۵۷) ۱۲۰۲
۷۴ـ تاریخ بنای‌گلدستهٔ مسجد ساغری‌سازان در شهررشت .
(ج۱، ص۲۹۱) ۱۲۰۴
۷۵ـ تاریخ سنگ بنای مسجد جامع جورشرلشتنشاه.
(ج ۱، ص ۴۳۲) ۱۲۰۶
۷۶ـ تاریخ فرمان برگذاری تولیت‌بقعهٔ‌آقا سیدحسین در
لنگرود به‌حسین خادم. (ج ۲،ص ۲۴۵) ۱۲۰۷
۷۷ـ سنگ قبرربیع بن‌موسی در بقعهٔ سید نصرالدین.
(ج ۲،ص۳۱۵) ۱۲۰۷
۷۸ـ سنگ قبرمحمد علی‌بن‌محمدصفی دربقعهٔ سید
نصرالدین. (ج۲، ص ۳۱۵) ۱۲۰۹

www.tabarestan.info تبرستان

۷۹ـ سنگ قبرپری‌زاد خانم دخترصفی‌خان سلطان در امامزاده هادی دهکدهٔ میکال دیلمان. (ج ۲، ص۳۴) ۱۲۱۰
۸۰ـ سنگ‌قبرنازدار خانم دختر علی‌مردان دربقعهٔ سید نصرالدین. (ج۲، ص۳۱۵) ۱۲۱۲
۸۱ـ سنگ قبرمحمد حسین بن‌احمد دربقعهٔ سیاهکل‌محله . (ج ۲،ص۵۷) ۱۲۱۳
۸۲ـ سنگ قبر الله‌ویردی سلطان بن‌خداویردی بیك در بقعهٔمیکال. (ج۲ ، ص ۳۵) ۱۲۱۵
۸۳ـ سنگ قبرمحمد علی‌خان دربقعهٔ سید علی غزنوی . (ج۲۰،ص ۱۷۳) ۱۲۱۶
۸۴ـ سنگ قبرحلیمه دخترآقا شفیع درایوان مسجدجامع لاهیجان. (ج ۲، ص ۱۱۸) ۱۲۱۷
۸۵ـ سنگ قبردوستعلی‌بن‌میرزاعلی در بقعهٔ شاه‌شهیدان . (ج ۲، ص۲۵) ۱۲۱۸
۸۶ـ سنگ قبرولی‌خان دربقعهٔگرده‌کول. (ج۲، ص۳۷۱) ۱۲۲۰
۸۷ـ سنگ قبرمحمد قاسم ولدمحمدیوسف دربقعهٔ تورار. (ج ۲، ص ۴۰) ۱۲۲۰
۸۸ـ سنگ قبرحاجی‌بابا ولدمرحوم نصیر صفی‌آبادی در بقعهٔ سیاهکل‌محله. (ج ۲، ص۵۷) ۱۲۲۱
۸۹ـ سنگ‌قبر خداویردی سلطان ولد الله‌ویردی سلطان دربقعهٔ تورار. (ج۲، ص ۴۰) ۱۲۲۱
۹۰ـ سنگ قبر ملك‌محمد دربقعهٔگرده‌کول.(ج۲، ص۳۷۲) ۱۲۲۱
۹۱ـ سنگ قبر ام‌کلثوم دختر الله‌ویردی سلطان دربقعهٔ تورار.(ج ۲، ص۴۱) ۱۲۲۲

۹۲ـ سنگ قبر دانیال بن‌علی‌خان دربقعهٔتورار .(ج۲، ص۴۰) ۱۲۲۲
۹۳ـ سنگ قبرسکینه دختر اسماعیل‌خان دربقعهٔ میکال. (ج۲، ص۳۴) ۱۲۲۳
۹۴ـ سنگ قبر کرمعلی بن‌آقا قنبر دربقعهٔ بابوجان‌دره. (ج۲، ص ۳۵۷) ۱۲۲۳
۹۵ـ تاریخ در ورودی بقعهٔآقا سیدعلی در متعلق‌محله. (ج ۲، ص ۲۰۳) ۱۲۲۴
۹۶ـ سنگ قبراحمد بن‌مؤمن‌بن‌قوام دربقعهٔ آقا میرشهید (ج ۲، ص ۸۱) ۱۲۲۴
۹۷ـ تاریخی که برستون چوبین بقعهٔ عون بن‌محمد بن‌علی علیه‌السلام درماسوله است. (ج ۱، ص ۱۳۶) ۱۲۲۴
۹۸ـ سنگ قبر ماه‌شرف دخترآقاکاظم دربقعهٔ ملاخروشه . (ج ۲، ص ۳۹۰) ۱۲۲۶
۹۹ـ تاریخ قدیمترین‌سندخرید وفروش‌زمین‌زراعی درمجموعهٔ یدالله محمدی در دهکدهٔ کجید. (ج۲، ص ۳۶۱) ۱۲۲۸
۱۰۰ـ سنگ قبرآقا غلام‌بن شمس علی دربقعهٔ لسپو. (ج ۲، ص۳۹۸) ۱۲۲۹
۱۰۱ـ سنگ قبرزرین‌جان خانم دربقعهٔ ملاخروشه . (ج۲، ص ۳۹۰) ۱۲۲۹
۱۰۲ـ سنگ قبرهاشم بن برخوردار بیك دیلمانی دربقعهٔ سیاهکل‌محله.(ج۲، ص۵۷) ۱۲۲۹
۱۰۳ـ سنگ قبر الله‌بداشت دربقعهٔ تورار. (ج۲، ص۴۱) ۱۲۳۳
۱۰۴ـ سنگ قبرفیروزه‌خانم دختر محمدقاسم دربقعهٔ سیدنصرالدین. (ج ۲ ، ص ۱۹۹) ۱۲۳۵

www.tabarestan.info تبرستان

۱۰۵ـ سنگ قبرعلی‌اکبربیك ولد عبدالله‌بیك دربقعهٔ تورار.
(ج ۲، ص۴۱) ۱۲۳۸

۱۰۶ـ تاریخ اتمام بنای‌مسجد اکبریه درلاهیجان.(ج۲،ص۹۷) ۱۲۳۹

۱۰۷ـ سنگ قبرمحمد طاهر ولدکربلائی محمدبیك‌گیلوائی
دربقعهٔ سیداحمد. (ج ۱، ص۳۱۹) ۱۲۴۰

۱۰۸ـ سنگ قبر نقدعلی ولد جعفر دربقعهٔ باباولی در دیلمان.
(ج ۲، ص ۲۹) ۱۲۴۰

۱۰۹ـ سنگ قبرملاعلی‌خان ولدکربلائی حاجی دربقعهٔ تورار.
(ج۲، ص ۴۱) ۱۲۴۰

۱۱۰ـ تاریخ اتمام صندوق‌بقعهٔ میرشاه محمود در دهکدهٔ
شیخان‌گفشهٔ لشتنشاه . (ج ۱ ، ص۴۳۳) ۱۲۴۰

۱۱۱ـ تاریخ فرمان‌فتحعلی‌شاه‌برای حاجی‌آقابزرگ منجم‌باشی.
(ج ۲ ، ص ۲۵۲) ۱۲۴۰

۱۱۲ـ تاریخ صدورحکم واگذاری تولیت بقعهٔ آقا سیدحسین
درلنگرود به‌ملا محمدحسن . (ج ۲ ، ص ۲۴۶) ۱۲۴۰

۱۱۳ـ تاریخ اتمام در ورودی مسجد حاجی‌علی درمحلهٔ
بازار لنگرود . (ج۲، ص۲۶۷) ۱۲۴۱

۱۱۴ـ سنگ قبر زین‌العابدین ولد علی دربقعهٔ میکال.
(ج ۲، ص ۳۴) ۱۲۴۱

۱۱۵ـ سنگ قبرگلستان خانم دخترآقامیرزا دربقعهٔ‌گرده‌کول.
(ج ۲، ص ۳۷۱) ۱۲۴۱

۱۱۶ـ تاریخ علم بقعهٔ‌آقا میرصادق درلاهیجان.(ج۲، ص۸۶) ۱۲۴۲

۱۱۷ـ سنگ قبر ملاغلامعلی ولدآقا علی‌اکبر دربقعهٔ
سیارستاق‌اشکور . (ج ۲، ص ۴۰۲) ۱۲۴۲

۱۱۸ـ سنگ قبرکربلائی میرزا ولد مرتضی‌قلی دربقعهٔ سید
نصرالدین . (ج ۲،ص۱۹۹) ۱۲۴۲

۱۱۹ـ تاریخ بنای محراب مسجد مستوفی درشهررشت.
(ج ۱ ، ص ۲۶۵) ۱۲۴۲

۱۲۰ـ سنگ قبر ریحان‌خانم دختر الله‌ویردی‌سلطان در بقعهٔ
تورار . (ج ۲، ص۴۱) ۱۲۴۳

۱۲۱ـ سنگ قبر الله‌بداشت ولد کربلائی نقدعلی در بقعهٔ
میکال. (ج ۲، ص ۳۵) ۱۲۴۳

۱۲۲ـ تاریخ اتمام در ورودی بقعهٔ سید عباس وسیداسماعیل
درمحلهٔ ساغری‌سازان شهررشت . (ج ۱، ص ۲۹۰) ۱۲۴۳

۱۲۳ـ سنگ قبر قربانعلی‌بیك دربقعهٔ سید احمد در دیلمان.
(ج ۲، ص ۲۰) ۱۲۴۴

۱۲۴ـ سنگ‌قبرآقاعلی ولدمحمد دربقعهٔ بابوجان‌دره.
(ج ۲، ص ۳۵۷) ۱۲۴۵

۱۲۵ـ سنگ‌قبرحاجی‌خانم دربقعهٔ ملاخروشه .(ج۲، ص۳۹۰) ۱۲۴۶

۱۲۶ـ سنگ قبرخواجه محمد ولدحاجی علی‌اکبر دربقعهٔ
شیرجوپشت . (ج ۲، ص ۲۰۶) ۱۲۴۶

۱۲۷ـ سنگ قبر قربانعلی ولد محمدگالش دربقعهٔ سید
ابوالقاسم . (ج ۲ ، ص ۲۸۹) ۱۲۴۸

۱۲۸ـ سنگ قبر آقابیك ولد حسن‌خان‌بیك دربقعهٔ تورار.
(ج ۲ ، ص ۴۱) ۱۲۴۸

۱۲۹ـ سنگ قبر محمدشریف ولدنوروز درقبرستان‌کجید .
(ج ۲، ص۳۶۰) ۱۲۵۰

۱۳۰ـ سنگ قبرکلثوم دختر میرقاسم دربقعهٔ فیلده.
(ج ۱ ، ص ۴۶۷) ۱۲۵۰

www.tabarestan.info تبرستان

۱۳۱ـ سنگ قبرامیرعلی ولدکربلائی رمضان دربقعهٔ بابوجان‌دره (ج ۲، ص ۳۵۷) ۱۲۵۱
۱۳۲ـ سنگ قبر آقارحیم ولدعابدین در قبرستان کجید . (ج ۲، ص ۳۶۰) ۱۲۵۲
۱۳۳ـ تاریخ صدور فرمان محمدشاه قاجار برای میرزا عبدالباقی منجم‌باشی. (ج ۲ ، ص ۲۵۴) ۱۲۵۲
۱۳۴ـ تاریخ اتمام صندوق بقعهٔ آقا میرابراهیم درمحلهٔ گابنهٔ لاهیجان . (ج ۲، ص۹۴) ۱۲۵۳
۱۳۵ـ سنگ قبر علی‌اکبربیك ولدسهراب‌خان دربقعهٔ تورار. (ج ۲، ص ۴۲) ۱۲۵۳
۱۳۶ـ سنگ قبر شهربانو دختر شرف‌خان دربقعهٔگرده‌کول. (ج ۲، ص ۳۷۲) ۱۲۵۴
۱۳۷ـ سنگ قبرآقا میرزا ولدمیرزاعلی درمسجد رودبارك. (ج ۲، ص۳۹۳) ۱۲۵۵
۱۳۸ـ سنگ قبرحسینقلی ولدحسن طالش‌کولی دربقعهٔ کومس دیلمان. (ج ۲، ص۳۱) ۱۲۵۵
۱۳۹ـ سنگ قبر شهربانودخترقربانعلی درسفیدآستانه. (ج ۲، ص۲۷۲) ۱۲۵۵
۱۴۰ـ تاریخ سنگ لعنت‌نامه‌ای دربقعهٔ سیداحمد درگیلوای کوچسفهان . (ج ۱، ص۳۲۰) ۱۲۵۵
۱۴۱ـ سنگ قبر ذوالفقار ولد میرزاعلی دربقعهٔ میکال . (ج ۲، ص۳۳) ۱۲۵۶
۱۴۲ـ سنگ قبرآقاشیخ‌رفیع ولد شیخ عبدالله در بقعهٔ گرده‌کول.(ج ۲، ص ۳۷۲) ۱۲۵۷

۱۴۳ـ سنگ قبر محمدقلی ولد قربانعلی درسرتربت امام . (ج ۲، ص ۳۵۴) ۱۲۵۸
۱۴۴ـ سنگ قبرعاشور ولد الله‌ویردی دربقعهٔ شکرکش . (ج ۲، ص ۲۸۹) ۱۲۵۹
۱۴۵ـ سنگ قبر میرزاخان ولد محمد دربقعهٔ تورار . (ج ۲، ص ۴۲) ۱۲۶۰
۱۴۶ـ سنگ قبر جواهر دختر سبزعلی دربقعهٔ میکال . (ج ۲، ص ۳۵) ۱۲۶۰
۱۴۷ـ سنگ قبرگل‌خاتون دختر آقا کاظم دیلمانی در بقعهٔ مراددهنده. (ج ۲، ص ۱۷۶) ۱۲۶۱
۱۴۸ـ سنگ قبرآدینه ولد محمدعلی‌خان دربقعهٔ لسپو . (ج ۲، ص ۳۹۹) ۱۲۶۲
۱۴۹ـ سنگ قبر جلودر ورودی بقعهٔ عون بن‌محمد بن علی علیه‌السلام درماسوله . (ج ۱، ص ۱۳۵) ۱۲۶۲
۱۵۰ـ سنگ قبر نداوردی ولد آدینه در بقعهٔ فیروزکوه . (ج ۲، ص ۳۷۵) ۱۲۶۳
۱۵۱ـ سنگ قبر شیخ خلیل ولد شیخ‌جلال در بقعهٔ گرده‌کول .(ج ۲، ص ۳۷۲) ۱۲۶۳
۱۵۲ـ سنگ قبررستم‌خان ولد محمدخان دربقعهٔ آقا سیدخلیل(ج ۲، ص ۲۹۷) ۱۲۶۳
۱۵۳ـ سنگ قبر مهدی‌خان بیك درآستانهٔ چهارتن . (ج ۲، ص ۲۹۲) ۱۲۶۴
۱۵۴ـ سنگ قبر خدادادبیك ولد حسن‌خان در بقعهٔ فیروزکوه. (ج ۲، ص ۳۷۵) ۱۲۶۴

www.tabarestan.info تبرستان

۱۵۵ـ تاریخ صدور فرمان محمدشاه قاجار برای عبدالباقی منجم‌باشی لنگرودی. (ج۲،ص ۲۵۶) ۱۲۶۴
۱۵۶ـ تاریخ اتمام در بقعهٔ فوشا. (ج ۲، ص۲۰۹) ۱۲۶۵
۱۵۷ـ سنگ قبر نازی خانم دختر شیخ حسین در بقعهٔ گرده‌کول. (ج ۲ ، ص ۳۷۲) ۱۲۶۶
۱۵۸ـ سنگ قبر بمانی دختر ملك‌محمد دربقعهٔ گرده ـ کول. (ج۲، ص ۳۷۲) ۱۲۶۶
۱۵۹ـ تاریخ‌صدور فرمان‌ناصرالدین‌شاه قاجار برای میرزا عبدالباقی منجم‌باشی لنگرودی. (ج ۲، ص ۲۵۷) ۱۲۶۶
۱۶۰ـ سنگ قبر رمضانعلی‌ولد جعفر دربقعهٔ سیداحمد. (ج۲،ص۲۰) ۱۲۶۷
۱۶۱ـ سنگ قبر محمدحسن ولدآقاعلی در بقعهٔ لسپو. (ج۲،ص۳۹۹) ۱۲۶۹
۱۶۲ـ سنگ قبر برجعلی ولدآقاعلی محمد در بقعهٔ شکرکش. (ج ۲، ص ۲۸۹) ۱۲۷۰
۱۶۳ـ تاریخ اتمام در ورودی مسجدآقاشیخ حبیب‌الله در محلهٔ راه‌پشتهٔ لنگرود. (ج ۲، ص ۲۶۵) ۱۲۷۰
۱۶۴ـ مرمت پل‌آجری رودخانهٔ سیم رود نزدیك شهرلاهیجان به‌دست حاجی قربان تاجر لاهیجی. (ج ۲، ص ۱۴۷) ۱۲۷۱
۱۶۵ـ سنگ قبر غلامعی ولد اللهویردی در بقعهٔ تورار. (ج۲،ص۴۲) ۱۲۷۱
۱۶۶ـ سنگ قبر شیخ‌جعفر ولد شیخ‌کاظم در بقعهٔ گرده‌کول(ج ۲، ص ۳۷۲) ۱۲۷۱

۱۶۷ـ سنگ قبر ملامراد ولد عیسی در بقعهٔ باباولی دیلمان . (ج ۲، ص ۲۹) ۱۲۷۲
۱۶۸ـ تاریخ فرمانی از ناصرالدین‌شاه قاجارکه برسنگ حك‌شده وبردست چپ در ورودی بقعهٔ خواهر امام نصب شده است. (ج ۱، ص ۲۹۶) ۱۲۷۲
۱۶۹ـ تاریخ اتمام‌در ورودی غربی بقعهٔ آقاسیدحسین در لنگرود. (ج ۲، ص ۲۳۵) ۱۲۷۲
۱۷۰ـ سنگ قبر ملاقاسم ولد ملا کاظم دربقعهٔ تورار. (ج ۲،ص ۴۲) ۱۲۷۳
۱۷۱ـ سنگ قبر اسماعیل ولدآقاقربان در بقعهٔ ابوجعفر ثایری.(ج ۲، ص۳۳۳) ۱۲۷۵
۱۷۲ـ تاریخ تعمیر بقعهٔ پیرملا شمس‌الدین در لاشیدان لاهیجان (ج۲، ص۱۳۹) ۱۲۷۵
۱۷۳ـ سنگ قبر بلقیس دخترجعفر دربقعهٔ دهکدهٔ لفسجان. (ج ۲، ص ۱۷۷) ۱۲۷۸
۱۷۴ـ تاریخ‌کاشی یادگاری ملاعلی لاشیدانی در بقعهٔ لاشیدان لاهیجان.(ج ۲، ص ۱۳۹) ۱۲۷۹
۱۷۵ـ سنگ قبر فاطمه دخترآقا عاشورعلی در بقعهٔ تورار. (ج ۲، ص ۴۲) ۱۲۸۱
۱۷۶ـ تاریخ بنای بقعهٔ سیدقاسم دردهکدهٔ چولاب‌کوچسفهان (ج ۱، ص ۳۱۸) ۱۲۸۴
۱۷۷ـ سنگ قبر برجعلی ولد استاد قربانعلی در بقعهٔ گرده‌کول. (ج ۲،ص ۳۷۲) ۱۲۸۴

www.tabarestan.info تبرستان

۱۷۸ـ سنگ قبر گنجعلی ولد نظرعلی در بقعهٔ گرده‌کول.
(ج۲، ص ۳۷۲) ۱۲۸۴
۱۷۹ـ سنگ قبر قربان‌حداد ولد کربلائی شاه‌ولد در بقعهٔ
تورار.(ج ۲، ص ۴۲) ۱۲۸۹
۱۸۰ـ تاریخ اتمام صندوق مرقد سیدابوالقاسم در دهکدهٔ
شکرکش.(ج۲،ص۲۸۸) ۱۲۹۰
۱۸۱ـ سنگ قبر حسین ولد موسی‌خان تنکابنی در بقعهٔ
تورار.(ج۲، ص ۴۳) ۱۲۹۵
۱۸۲ـ سنگ قبر امیرعلی ولد عموحسن‌گالش در بقعهٔ
گرده‌کول. (ج ۲، ص ۳۷۲) ۱۳۰۱
۱۸۳ـ سنگ قبر بازعلی ولد پنجه‌علی در بقعهٔ فیروزکوه .
(ج ۲،ص ۳۷۵) ۱۳۰۸
۱۸۴ـ سنگ قبر شیخ عبدالحسین ولد آقامیرزا یوسف
دربقعهٔ سیارستاق اشکور. (ج ۲، ص ۴۰۲) ۱۳۱۰
۱۷۵ـ تاریخ اتمام در ورودی بقعهٔ نصیرعلی در دهکدهٔ کویه.
(ج ۲، ص ۳۱۷) ۱۳۱۲
۱۸۶ـ تاریخ سفارش‌نامهٔ نصرالسلطنه به‌منجم‌باشی دربارهٔ
تولیت آستانهٔ آقا سیدحسین در لنگرود. (ج ۲، ص ۲۴۶) ۱۳۱۵
۱۸۷ـ تاریخ اتمام حسینیه و عباسیه و غریب‌خانهٔ بقعهٔ
آقاسیدحسین در لنگرود. (ج ۲، ص ۲۴۳) ۱۳۲۰
۱۸۸ـ سنگ قبر صفر ولد چراغعلی در بقعهٔ سیدمحمدصالح .
(ج ۲، ص ۶۱) ۱۳۳۰

۱۸۹ـ تاریخ اتمام‌سقاخانهٔ بقعهٔ آقاسیدحسین در لنگرود.
(ج۲، ص۲۴۳) ۱۳۴۱

***

آثاری که نام بردیم به‌دست هنرمند معماران و بنایان و نجاران و حجاران و کاشی‌سازان و خطاطان و نقاشان به وجـود آمده است . بسیار بجاست که نام ایشان در این‌مقدمه یاد شود وبرقرار ماند تاقسمتی از دین خود رانسبت به‌ایشان اداکرده باشیم. امروز اگر اثری تاریخی در سرزمین گیلان به‌چشم می‌خورد ، نتیجهٔ ذوق و استعداد و ثمرهٔ هنر ایشان است .

www.tabarestan.info تبرستان

هنرمندانی که اثری از ایشان یافته‌ایم

تا جایی که نگارنده دقت کرد، در آثار تاریخی سرزمین گیلان، نام معمار و بنا جز در یکی دو مورد دیده نشد. گویی اینان نیز همچون سایر هنرمندان ایرانی، هنر را برای کسب نان و نام نمی‌خواستند و به اثری که به‌وجود می‌آوردند، عشق می‌ورزیدند و تمام هستی و وجود خود را در آن زنده و پایدار می‌دیدند. اصراری نداشتند که نام خود را با خطی جلی بر کتیبهٔ بنا بنویسند و هنر خود را به‌رخ دیگران بکشند.

نام استاد یعقوب بنای رویانی را سیدظهیرالدین زنده نگاه‌داشته است و از دو اثر او که یکی پل رودخانهٔ سیم رود، نزدیک لاهیجان و دیگری پل رودخانهٔ پلورود است یاد می‌کند.[1]

استاد حسین‌بن استاد علی‌بن استاداحمد مسافر بناء لاهجانی در سال ۸۸۳ ه.ق. بنای سرتربت امام را که طرحی ساده دارد ساخته‌است.[2] این بنا شامل: دو اطاق کوچك به‌نام «دعاخانه» که ظاهراً همان دارالحفاظ است و یك حیاط که در آن قبور دو تن از سلاطین کیا و سه‌چهار تن از خانوادهٔ ایشان به‌خاك سپرده شده است.

۱ــ تاریخ گیلان ودیلمستان صفحات ۴۴۲ و ۴۷۳.

۲ــ از آستارا تا استارباد ج ۲، ص ۳۵۴.

کار نجاران را در بناهای تاریخی می‌توان به‌چندگونه تقسیم کرد:

۱ــ ستون و سرستون‌تراشی و تراشیدن سرنال و بن‌نال و واشانها و سوار کردن آنها که این عمل را می‌توان «ایوان بندی» و در مورد پوشاندن سقف بناها «واشان‌کشی» یا «تیربندی» نامید.

۲ــ کار ساختن درهای یك‌لتی یا دو لتی و پنجره‌ها با بائو و پاسار و تنکه.

۳ــ کارساختن خفنگهای مشبك نورگیر و نورگیرهای مشبك که در سایر قسمتهای بنا به‌کار رفته‌است.

۴ــ ساختن پنجره‌های ارسی با آلتهای ظریف و جام شیشه‌های رنگین.

۵ــ ساختن ضریحهای مشبك و صندوقهای تخته‌ای که برای پوشاندن قبور به‌کار می‌رود.

در یك مورد که اشاره خواهیم کرد به منبری مشبك چوبین نیز برخورده‌ایم.

اینك نام این استادکاران:

۱ــ علی نجار تبریزی، در کنونی بقعهٔ سید خورکیا را درچهار پادشاهان لاهیجان ساخته است.[1]

۱ــ از آستارا تا استارباد ج ۲، ص ۱۱۰.

www.tabarestan.info
تبرستان

۲ــ عبدالله‌دروگر،[۱] صندوق‌مرقدشیخ زاهدگیلانی‌رادرشیخانور ساخته است. امروز ازاین صندوق نشانی نیست.[۲]

۳ــ رسول نجاربن اکبرقزوینی، صندوق مقبرهٔ جداگانهٔ چهار ــ پادشاهان را در لاهیجان ساخته است.[۳]

۴ــ استاد شهاب‌الدین بن‌نظام‌الدین درودگر قزوینی، درورودی چهار پادشاهان راکه ظریف‌است ساخته‌است.[۴] پسر این مرد محمودبن شهاب‌الدین نیز نجار ماهری بوده است.

۵ــ استاد محمودبن شهاب‌الدین‌دروگر، صندوق مقبرهٔ‌سیدرضی ابن‌مهدی حسینی را درشیخانورلاهیجان درسال۸۳۴ ه.ق. ساخته‌است. این‌صندوق امروزمرقد شیخ زاهدگیلانی را درهمین‌بنا پوشانده‌است.[۵]

۶ــ استاد یادگار دروگر، در ورودی بقعهٔ شیخانور را در سال ۸۳۵ ه. ق: ساخته است.[۶]

۷ــ استاداحمد با یاری استادیادگار، در ورودی بقعهٔ شیخانور را ساخته‌اند.[۷]

۸ــ استاد علی‌بن‌استادابراهیم تمیجانی، در ورودی حرم‌ابوجعفر ثایری راکه ترکیبی بسیارغریب دارد، درسال ۸۴۳ه.ق. ساخته‌است.[۸]

۹ــ محمدبن یادگاربن حاجی مسافرتبریزی، صندوق مرقد سیدعلی غزنوی‌که در منتهای ظرافت است در سال ۸۷۱ ه. ق. ساخته است.[۹]

۱ــ در بیشتر کتیبه‌های‌درها وصندوقها درگیلان و دیلمان، کلمهٔ درودگر بدون دال دوم آمده است.
۲ــ از آستارا تا استارباد ج ۲ ، ص ۱۵۰.
۳ــ همین کتاب ج ۲، ص۱۰۱.
۴ــ همین‌کتاب ج ۲، ص۹۹ و۱۰۳.
۵ــ همین کتاب ج ۲، ص ۱۵۱.
۶ــ همین کتاب ج ۲ ، ص ۱۵۱ .
۷ــ همین کتاب ج ۲، ص ۱۵۰.
۸ــ همین کتاب ج ۲ ، ص ۳۳۲ .
۹ــ همین کتاب ج ۲، ص ۱۷۱.

۱۰ــ استاد احمدبن‌محمود دروگر بونی نجار، در جامخانهٔ‌کاخ دیلمان را که امروز در ورودی بقعهٔ دهکدهٔ‌کومس است، در سال ۹۳۰ ه. ق. ساخته است.[۱]

۱۱ــ استاد میرحسن، ضریح و در ورودی بقعهٔ سیاهکل‌محله را در سال ۹۵۱ ه.ق. ساخته است.[۲]

۱۲ــ استادبایزید، در ورودی‌کنونی بقعهٔ سیدخورکیا رادرحدود قرن دهم ساخته و کنده‌کاری کرده‌است.[۳]

۱۳ــ عبدالفتاح‌لاهجی، صندوق سیدخورکیارا درچهارپادشاهان لاهیجان در سال ۱۰۱۵ ه. ق. ساخته است.[۴]

۱۴ــ سیدمحمد و سیداحمد پسران‌استادآقابابا، ضریح مشبك و در ورودی امامزاده شفیع را در سال ۱۰۷۳ ه. ق. ساخته‌اند.[۵]

۱۵ــ استاد حسین‌منجیلی،ضریح مشبك بقعهٔ آقامیرشهید را در لاهیجان در سال ۱۱۳۳ ه. ق. ساخته است.[۶]

۱۶ــ استاد عبدالرحیم، در ورودی مسجد حاج‌علی را در محلهٔ بازار لنگرود درسال۱۲۴۱ ه.ق. ساخته است.[۷]

۱۷ــ صفرعلی و غلامعلی، کارهای نجاری‌مسجد قدیمی کجیدرا در سال ۱۲۵۶ ه.ق. انجام داده‌اند.[۸]

۱۸ــ اوستاد امیر مسکنی، در ورودی بقعهٔ فوشارا درسال۱۲۵۶ ه.ق. ساخته‌است.[۹]

۱ــ ازآستاراتااستارباد ج۲،ص۳۰.
۲ــ همین کتاب ج۲،ص۵۶.
۳ــ همین کتاب ج۲،ص۱۰۹.
۴ــ همین کتاب ج۲.ص۹۹.
۵ــ همین کتاب ج ۱، ص ۱۰۸.
۶ ــ همین کتاب ج ۲، ص۸۱.
۷ــ همین کتاب ج۲ ، ص ۲۶۹.
۸ــ همین کتاب ج۲،ص۳۶۰.
۹ــ همین کتاب ج۲، ص۲۰۹.

www.tabarestan.info تبرستان

۱۹ـ استاد غلامرضا، کارهای نجاری و ایوان‌بندی بقعهٔ سیداحمد را در دهکدهٔ دیلمان در سال ۱۲۹۷ ه.ق. انجام داده است.[۱]

۲۰ـ استادخانجان و استاد تقی اشکوری الاصل، کار نجاری بقعهٔ دموچال‌لاهیجان را در محرم لوی‌ئیل ۱۲۹۸ ه. ق. انجام داده‌اند.[۲]

۲۱ـ استاد رمضان گیوائی، پنجره‌های ارسی بقعهٔ سیدصفی‌الدین را در میرمحلهٔ ماسال درسال ۱۳۱۴ ه.ق. ساخته است.[۳]

۲۲ـ کربلائی محمد و استاد حسن، پسران استاد اسماعیل نجار شفتی، کارهای نجاری بقعهٔ اکاشاه را در رودبردهٔ سنگر در سال ۱۳۱۹ ه.ق. انجام داده‌اند.[۴]

۲۳ـ استاد محمد ولدقربانعلی ساکن بالا محلهٔ تماجان، کارهای نجاری بقعهٔ بابوجان‌دره را انجام داده است.[۵]

۲۴ـ استادغلامعلی، در ورودی بقعهٔ شاه‌شهیدان را در دهکدهٔ شاه‌شهیدان‌دیلمان باطرحی بسیار غریب درسال ۱۳۲۴ ه.ق. ساخته‌است.[۶]

۲۵ـ استادمیرزا ابراهیم‌خلخالی شاگرد ملاهادی‌دیلمانی، ضریح بقعهٔ دهکدهٔ ازبرم را درسال ۱۳۳۰ ه.ق. ساخته است.[۷]

۲۶ـ مشهدی حاجی‌بابا ولد کربلائی‌علی‌النقی بادکوبی، منبر مشبك مسجد حاجی صمدخان را در شهر رشت در سال ۱۳۳۵ ه.ق. ساخته است.[۸]

۲۷ـ استاد میرزاعلی و استاد میرعلی پسران استاد غلامرضای خلخالی، در ورودی بقعهٔ تخم‌شل لاهیجان را ساخته‌اند.[۹]

۱ـ ازآستاراتااستارباد ج۲، ص۱۹. ۲ـ همین کتاب ج۲، ص۱۴۰. ۳ـ همین کتاب ج۱، ص۱۲۰. ۴ـ همین کتاب ج۱، ص۳۱۲. ۵ـ همین کتاب ج۲، ص۳۵۶. ۶ـ همین کتاب ج۲ ص۲۴. ۷ـ همین کتاب ج۲، ص۶۱. ۸ـ همین کتاب ج۱، ص۲۷۴. ۹ـ همین کتاب ج۲، ص۱۳۴

کاشی‌پزان یا کاشیگران

فن کاشی‌سازی درگیلان بسیارضعیف است وسیرترقی‌وپیشرفت نداشته‌است. ازقدیمترین کاشیهای بقعهٔ ملاعاقل[۱] در پرده‌سرلاهیجان و کاشیهای ظریف بقعهٔ آقا سیدحسین درلنگرودکه به‌دست خلیل‌بن‌احمد کاشیگرساخته‌شده[۲] و کاشیهای قدیمی بقعهٔ چهار پادشاهان[۳] ویك‌خشت کاشی‌مربع را درمسجدگیلاکجان می‌توان نام‌برد. به‌نظر اینجانب تمام این کاشیها متعلق به‌قرن هفتم وهشتم است. دیگر از کاشیکاری اثری‌در بناهائی‌که پیش از تاریخ ۱۲۴۲ ه. ق. ساخته شده‌اند، دیده نمی‌شود. دراین تاریخ استاد محمد تقی کاشی‌پز قزوینی، کاشیهای مسجدمستوفی را درشهررشت تهیه کرده‌است.[۴]

پس ازاین تاریخ دیگر درگیلان ازفن کاشی‌سازی خبری‌نیست. درحدود سال ۱۳۰۰ هجری‌قمری، مشهدی یوسف کاشی‌ساز، درمحلهٔ آفخرای رشت، کارخانهٔ کاشی‌پزی درست کرد. در این کارخانه حاجی‌یعقوب ودوپسراستاد یوسف به‌نامهای محمدواحمد، مدتی‌به‌کار کاشی‌پزی مشغول بودند. نخستین کاشیهائی‌که از این کارخانه بیرون آمده است، دربارس‌ئیل ۱۳۰۸، در سردر ورودی حمام حاجی محمد حج فروش درشهر رشت، به‌کاررفته‌که تاامروز باقی‌است.[۵]

۱ـ ازآستاراتااستارباد ج۲، ص۸۸. ۲ـ همین کتاب ج۲ ص۲۳۸. ۳ـ همین کتاب ج ۲، ص ۱۱۲. ۴ـ همین کتاب ج ۱، ص ۲۶۵. ۵ـ همین کتاب ج ۱، ص۲۹۱.

www.tabarestan.info تبرستان

کاشیهای گنبد سید جلال‌الدین اشرف در آستانهٔ اشرفیه به‌دست حاجی یعقوب درهمین کارخانه تهیه شده است .[1]

محمد پسر استاد یوسف، کاشیهای بقعهٔ سید علی کیا را دردهکدهٔ اژدها بلوچ لشتنشاه ، در سال ۱۳۲۰[2] و کاشیهای سر در حمام پیرسرای شهررشت را درسال ۱۳۳۴[3] و کاشیهای قالب بزرگ بانقشهای برجستهٔ بقعهٔ سیداسماعیل و سیدعباس را در همین شهر[4] به سال ۱۳۳۵ ه. ق. تهیه کرده است .

احمد ــ پسر دیگر استادیوسف ، کاشیهای مسجد چله‌خانه را در شهر رشت[5] و کاشیهای مسجد سرخ‌بنده را درهمین شهر درسال ۱۳۳۲ ه. ق. تهیه کرده است .[6]

دیگر از کاشیکاریهائی که تاریخی بر آنها باشد یاسازندهٔ آنهارا بشناسیم ، درگیلان نیافتیم .

۱ــ از آستارا تااستارباد ج۲، ص۱۸۲. ۲ــ همین کتاب ج ۱، ص۴۳۷. ۳ــ همین کتاب ج ۱، ص۲۸۱. ۴ــ همین کتاب ج۱، ص۲۹۰. ۵ــ همین کتاب ج۱، ص۲۶۷. ۶ــ همین کتاب ج۱، ص۲۶۹.

خطاطان

خطهای خوش خطاطان که بیشتر به قلم نسخ و ثلث و نستعلیق است، بردرها، صندوقها ، ضریها، سنگهای قبور، سنگهایی که فرمانها و احکام بر آنها حك شده‌است و کتیبه‌های بناهادیده می‌شود. هنرخطاطی درگیلان همچون هنر کنده‌کاری برچوب، به‌حدزیبایی و کمال خودرسیده‌است و نمونه‌هایی که از آن دردست است، حاکی ازذوق واستعداد وقدرت قلم خطاطان‌است. اینست نامهای ایشان و آثاری که‌از آنان به‌جای مانده‌است:

۱ــ خط استاد شرف‌الدین عثمان بن جمال شیرازی برسنگ قبر تاج‌الدین محمود خیوی ، مورخ ۷۳۲ ، درلمیرمحلهٔ آستارا .[1]

۲ــ خط حسن بن علی صالحی جیلی، برصندوق سید رضی کیا، مورخ ۸۲۹ ، درچهار پادشاهان لاهیجان .[2]

۳ــ خط محمود بن قطب‌الدین ، برسنگ قبر سلطان محمدکیا، مورخ ۸۸۳ ، درسرتربت امام .[3]

۴ــ خط نظام‌الدین بن‌شمس‌الدین‌مداحی‌نوذری، درقرآن‌مورخ ۸۸۳، درچهار پادشاهان لاهیجان .[4]

۵ــ خط علی بن احمد سیستانی ،[5] بر باقی‌ماندهٔ صندوق قدیمی آقا شیخ ابوالوجیه ، مورخ ۹۴۸، درکهله‌بر لاهیجان .[6]

۱ــ از آستارا تااستارباد ج۱، ص۱۳. ۲ــ همین کتاب ج۲، ص۹۹. ۳ــ همین کتاب ج ۲، ص۳۴۸. ۴ــ همین کتاب ج ۲، ص ۹۹.
۵ــ این مرد منسوب به سیستان لاهیجان است که امروز «سوسان» گویند.
۶ــ از آستارا تا استارباد ج ۲، ص۱۶۲.

www.tabarestan.info تبرستان

۶ـ خط شیخ محمد فقیهی قزوینی ، در کتیبه‌های مسجد گلشن درشهر رشت .[۱]

۷ـ خط محمدلاریجانی وعطاء دیلمی‌برکتیبه‌های بقعهٔ سیاهکل‌ـ محلهٔ سیاهکل .[۲]

۸ـ خط خواجکی کرمانی ، بردرکنونی‌مرقد سید خورکیا ، در چهارپادشاهان لاهیجان .[۳]

۹ـ خط محمدجعفربن‌محمد لاهیجانی، برصندوق مقبرهٔجداگانهٔ چهار پادشاهان ، درشهر لاهیجان .[۴]

۱۰ـ خط محمدبن داودکیا حسینی ، بردر ورودی بقعـهٔ سید خورکیا مورخ ۱۰۱۵ ه. ق.که فعلا در موزهٔ ایران باستان است[۵] و بر صندوق‌مرقدپیررضا درشهرلاهیجان[۶] وبرکتیبهٔ صندوق سیدخورکیا،در چهارپادشاهان لاهیجان[۷] و برصندوق آقامیرشمس‌الدین مورخ ۱۰۱۸، درلاهیجان .[۸]

۱۱ـ قطعه‌ای به‌خط محمدشفیع ـ خطاط معروف ـ مورخ۱۲۰۶ دربقعهٔ سید عبدالله درطالم سه‌شنبهٔ سنگر .[۹]

۱۲ـ خط زین‌العابدین کاشانی‌مستوفی‌دیوان‌اعلی،برسنگ‌تاریخ مسجد اکبریهٔ لاهیجان ، مورخ ۱۲۳۹ ه. ق.[۱۰]

۱۳ـ خط بخش‌علی طالقانی مسگرسوهانی ، بردر ورودی بقعهٔ

۱ـ ازآستارا تااستارباد ج ۱، ص ۲۵۶. ۲ـ همین‌کتاب ج ۲، ص ۵۶ . ۳ـ همین‌کتاب ج ۲، ص۱۱۰. ۴ـ همین کتاب ج۲، ص۱۰۱. ۵ـ همین‌کتاب ج ۲، ص ۱۱۱. ۶ـ همین کتاب ج ۲، ص۱۲۰. ۷ـهمین‌کتاب ج۲،ص۹۹. ۸ـ همین‌کتاب ج۲،ص۸۵. ۹ـ همین کتاب ج ۱، ص۳۱۳ ۱۰ـ همین‌کتاب ج ۲، ص۹۷.

فوشا ، مورخ ۱۲۶۵ ه.ق.[۱]

۱۴ـ خط حسین رمضانعلی ، بردر مسجد انزلی‌محلهٔ لنگرود ، مورخ ۱۲۶۸ ه. ق.[۲]

۱۵ـ خط ملك محمدقزوینی ، برسنگی‌که فرمان ناصرالدین‌شاه برآن حك شده‌است، مورخ ۱۲۷۲ ، دربقعهٔ خواهرامام درشهررشت.[۳]

۱۶ـ خط محمد حسین طالقانی ، بردرمسجد آقا سیدحسین در لنگرود ، مورخ ۱۲۷۷ ه. ق.[۴]

۱۷ـ خط محمد تقی ایروانی ، برکتیبهٔ گچ‌کاری دورگنبد بقعهٔ آقا پیرجنگی ، در بازکیاگوراب لاهیجان .[۵]

۱۸ـ خط حسین بن طاهر رحیم ، بردر مسجد فتیده که در سابق مسجد آقا بهرام درلنگرود بوده است ، مورخ ۱۲۸۰ ه. ق.[۶]

۱۹ـ خط استاد محمد هاشم بن داود و استاد نجف علی واستاد محمدقلی درکتیبه‌های بقعهٔ سید قاسم درچولاب ، مورخ ۱۲۸۴ ه.ق.[۷]

۲۰ـ خط محمدمیرزا نستعلیق‌نویس، درکتیبهٔ دورگنبد خواهرـ امام در شهر رشت مورخ ۱۳۰۶ ه. ق.[۸]

۲۱ـ خط مهدیقلی کاتب ، در بقعهٔ سید صفی‌الدین در میر محلهٔ ماسال ، مورخ ۱۳۱۴ ه. ق.[۹]

۱ـ از آستارا تا استاربار ج ۲ ، ص۲۰۹. ۲ـ همین‌کتاب ج۲، ص ۲۶۳ . ۳ـ همین‌کتاب ج۱، ص۲۹۶ . ۴ـ همین کتاب ج۲، ص ۲۴۱ . ۵ـ همین‌کتاب ج۲، ص ۱۲۷ ۶ـ همین‌کتاب ج۲، ص ۲۷۷ . ۷ـ همین‌کتاب ج ۱، ص ۳۱۸. ۸ـ همین‌کتاب ج۱، ص ۲۹۳ . ۹ـ همین‌کتاب ج ۱،ص۱۲۰.

www.tabarestan.info تبرستان

۲۲ـ خط شیخ محمد رشتی بن سید احمد قزوینی ، برکاشیهای گنبد سیدجلال‌الدین اشرف درآستانهٔ اشرفیه مورخ ۱۳۲۴ ه. ق.[۱]

۲۳ـ خط استاد رضا لاهیجانی، درکتیبهٔ بقعهٔ بابوجان‌دره مورخ ۱۳۳۵ ه. ق.[۲]

۱ـ ازآستارا تا استارباد ج۲، ص۱۸۲.		۲ـ همین کتاب ج۲، ص ۳۵۶.

نقاشان

برجدارهای خارجی و داخلی دیوارهای بقعه‌ها و آستانه‌ها ، از قدیم ، نقاشی می‌کرده‌اند . برجدار خارجی ، دو سه بقعهٔ قدیمی نقاشیهایی به‌سبك مغولی دیده شد . مکنزی پس ازورود به‌شهر لاهیجان می‌نویسد «دراول‌شهر تکیه‌ای بودکه بردیوارآن نقاشیهایی، ازصحرای کربلا دیده می‌شد . این نقاشیها کارشوشتری نقاش بود وایلچی فرنگی بالباس برازنده‌ای نقاشی شده بود.»[۱] ظاهراً نقاشی‌کردن بردیوارهای بقعه‌ها سنتی‌قدیمی‌بوده‌است. متأسفانه به‌علت رطوبت زیاد وفروریختن سفیدکاری دیوارها ، این نقاشیها نیز به‌مرور زمان ، ازمیان رفته‌است . آنچه برجای است زیاد قدمت ندارد و بیشتر ، نقاشیهای مذهبی یعنی مجالسی از صحرای کربلا وضامن آهو و دو طفلا مسلم وقیام مختارو اسرای کربلا وقیامت و نظایر آنهاست . بردیوار یکی دو بقعه ، مناظر طبیعی نیز نقاشی شده بود . این نقاشیهاکار سه‌چهارتن از نقاشانی‌است که تسلط و مهارت زیاد درکار خود نشان نداده‌اند اینك فهرستی از نامهای ایشان :

۱ـ استاد غلامحسین لاهیجانی ، نقاش آستانهٔ نصیرعلی‌کیا، در دهکدهٔ‌کویه .[۲] این مردپدر استاد آقاجان است‌که نقاشیهای زیادی ازاو به‌جای مانده است .

۱ـ سفرنامهٔ‌مکنزی‌ص۸.		۲ـ ازآستارا تااستارباد ج۲،ص۳۱۶.

www.tabarestan.info تبرستان

۲ـ استاد آقاجان ولد استاد غلامحسین لاهیجانی که نقاشیهای زیرازاو باقی مانده است :

الف ـ نقاشیهای بقعهٔ آقاسیدحسین درلیالستان درسال ۱۳۲۴ ه.ق.[۱]

ب ـ نقاشیهای بقعهٔ بارکوسرای لاهیجان درمحرم ۱۳۳۰ه.ق.[۲]

ج ـ نقاشیهای بقعهٔ بابوجان‌دره درسال ۱۳۳۵ ه. ق.[۳]

د ـ نقاشیهای بقعهٔ خرشتم رانکوه درسال ۱۳۳۵ه. ق.[۴]

ه ـ نقاشیهای بقعهٔ کومس درسال ۱۳۴۲ ه. ق.[۵]

و ـ نقاشیهای بقعهٔ آقا سیدعلی در موتارمحلهٔ نوبیجار در سال ۱۳۵۳ ه.ق.[۶]

ز ـ نقاشیهای بقعهٔ سیدحسین کیا در دهکدهٔ کیسم.[۷]

۳ـ استادرضا کفاش صورتگر، مجالس نقاشی بقعهٔ دموچال لاهیجان را درسال ۱۳۶۶ کشیده‌است.[۸]

۴ـ استاد ابوالقاسم کلیشمی، مجالس نقاشی بقعهٔ سیدحسین را در کش کلایهٔ رانکوه درسال ۱۳۶۶ ه.ق. ترسیم کرده است.[۹]

ظاهراً ، ازقدیم ، درگیلان بیه‌پس چنین‌رسم و آیینی نبوده‌است. زیرا دریك بنای مذهبی دراین صفحات ، نشانی از نقاشی دیده نشد .

از حجاری و بعضی شعب هنری دیگر در گیلان نشانی نیست و

۱ـ از آستارا تا استارباد ج ۲، ص۲۷۲.　۲ـ همین کتاب ج ۲، ص۲۰۷.
۳ـ همین کتاب ج ۲، ص۳۵۶.　۴ـ همین کتاب ج ۲، ص۳۰۱.
۵ـ همین کتاب ج ۲، ص ۳۱.　۶ـ همین کتاب ج۲، ص۲۰۳.
۷ـ همین کتاب ج ۲، ص۱۹۳.　۸ـ همین کتاب ج ۲، ص۱۴۰.
۹ـ همین کتاب ج۲، ص۲۹۰.

کسانی راکه دراین‌فنون مهارتی داشته باشند نمی‌شناسیم . فقط برسنگ قبرسلطان محمدکیا ، در سرتربت امام که در سال ۸۸۳ حك شده است نـام حجار بدین‌ترتیب دیده‌شد: «عمل استاد محمود حجار قزوینی»[۱] و علم مشبك کاری ظریف بقعهٔ دموچال لاهیجان که در سال ۱۰۷۹ قمری ساخته شده است «عمل یوست ولد محمدعلی» است.[۲]

۱ـ ازآستارا تااستارباد ج۲ ص۳۴۸　۲ـ همین کتاب ج۲، ص۱۴۱

www.tabarestan.info
تبرستان

درختان کهنسال گیلان

مساجدو بقاع متبرك ، بیشتردرزیرسایه‌های درختان کهنسال‌هستند. درختان‌عظیم و کهن تاامروزهم‌مورد تعظیم وتکریم ساکنان اطراف‌اندو مردمان جنگل‌نشین باچشم احترام‌به‌آنها می‌نگرند . ازراه دوربه‌زیارت آنها می‌آیند ودخیل به‌آنها می‌بندند تاحاجت ومرادشان برآورده‌شود. درنقاط هموار ساحلی ، تقریباً تمام درختان عظیم ، صرف‌نظر ازنوع و جنس آنها ، مورد ستایشند .

درخت سرو بقعهٔ سید مرتضی درماچیان که گرداگردتنهٔ آن ۲۹۰ سانتیمتراست .[۱] درخت ون (زبان‌گنجشك) گورستان قاسم‌آباد بالاکه گرداگرد تنهٔ آن ۴۸۰ سانتیمتر است .[۲] درخت تاغ بقعهٔ آقاسید حسین نـزدیك املش‌که گرداگردتنهٔ آن ۴۵۰ سانتیمتر است .[۳] درخت‌کوب (نمدار) بقعهٔ سیدحسین در اشکرمیدان که‌گرداگرد تنهٔ‌آن ۳۲۰ سانتیمتر است .[۴] درخت بلوط گورستان قدیمی سلطان محمود شاه دینوری که گرداگردتنهٔ‌آن ۴۲۰ سانتیمتراست[۵] ودرخت لی (نارون) بقعهٔ‌سیدمحمد درسیارستاق‌رانکوه‌که‌گرداگردتنهٔ آن ۴۰۰ سانتیمتر است ،[۶] تمام‌مورد احترام وتکریم زائران هستند .

۱ـ ازآستارا تااستارباد ج ۲، ص ۳۲۰ . ۲ـ همین کتاب ج ۲، ص ۳۳۰ . ۳ـ همین کتاب ج ۲، ص۲۹۷ . ۴ـ همین کتاب‌ج۲، ص۲۹۲ . ۵ـ همین‌کتاب ج۱،ص۴۲. ۶ـ همین‌کتاب ج۲،ص۳۲۲.

از این درختـان‌که بگذریم ، مردم‌گیلان به‌درخت آزاد و کیش علاقهٔ فراوانی‌نشان می‌دهند و آنها را به‌چشم احترام بیشتری می‌نگرند. شاید بلندی واستواری درختان آزاد و سرسبزی وخرمی درختان‌کیش در طول سال ، جلب نظر جنگل‌نشینان را کرده بـاشد . تاامروز پـای درختان‌آزاد شمع می‌افروزند وشاخهٔ کوچکی از درختـان‌کیش‌را به عنوان «برگ سبز» ، تحفه و هدیه به‌بقاع متبرك می‌برند .

درختان‌آزاد قابل ذکر بدین‌شرح‌اند :

۱ـ درخت آزاد زیارت‌دستخط مالده که گرداگرد تنهٔ آن ۷۷۰ سانتیمتر است .

۲ـ درخت‌آزاد بقعهٔ لاله‌گفشهٔ لشتنشاه‌که گرداگرد تنهٔ آن ۶۵۰ سانتیمتر است .[۲]

۳ـ درخت آزاد بقعهٔ آقا پیرصالح در میشاوندان‌که گرداگردتنهٔ آن ۶۵۰ سانتیمتر است .[۳]

۴ـ درخت‌آزاد بقعهٔ‌سیدعبدالله‌دربندبن رحیم‌آباد که گرداگردتنهٔ آن۶۲۰سانتیمتراست.[۴]

۵ـ درخت آزاد بقعهٔ آقاسید احمدیمنی که‌گرداگردتنهٔ آن ۵۷۰ سانتیمتر است .[۵]

۶ـ درخت آزاد بقعهٔ سیدابراهیم‌درکلدره که‌گرداگردتنهٔ‌آن۵۷۰ سانتیمتر است .[۶]

۱ـ ازآستارا تااستارباد ج ۲ ، ص ۱۹۵. ۲ـ همین‌کتاب ج۱، ص۴۴۰. ۳ـهمین‌کتاب‌ج۱،ص۲۹۹. ۴ـهمین‌کتاب‌ج۲،ص۳۳۶. ۵ ـ همین کتاب ج ۲، ص۱۹۶ . ۶ ـ همین کتاب ج۲، ص ۳۲۴ .

www.tabarestan.info تبرستان

۷ ــ درخت آزاد بقعهٔ سید خلیل در محلهٔ راه‌پشتهٔ لنگــرود که گرداگردتنهٔ آن ۵۱۰ سانتیمتراست.[۱]

۸ــ درخت آزاد بقعهٔ آقا سید محمد درسوخته کوه که گرداگردتنهٔ آن ۴۸۰ سانتیمتر است.[۲]

۹ــ درخت آزاد بقعهٔ سیدرضا کیا درناصر کیاده که گرداگردتنهٔ آن ۴۷۰ سانتیمتر است.[۳]

۱۰ــ درخت آزاد بقعهٔ آقاسید قاسم درمیان‌محلهٔ لیل که گرداگرد تنهٔ آن ۴۶۰ سانتیمتر است.[۴]

۱۱ــ درخت آزاد بقعهٔ سیدجواد در موبندان که گرداگردتنهٔ آن ۴۶۰ سانتیمتر است.[۵]

۱۲ــ درخت آزاد بقعهٔ سید خلیل در محلهٔ راه‌پشتهٔ لنگرود که گرداگرد تنهٔ آن ۴۴۱ سانتیمتر است.[۶]

۱۳ــ درخت آزاد بقعهٔ شیخ زاهد درچابکسر که گرداگردتنهٔ آن ۴۲۰ سانتیمتر است.[۷]

۱۴ــ درخت آزاد آستانهٔ پیچان در میرك‌محله که گرداگرد تنهٔ آن ۳۸۰ سانتیمتر است.[۸]

۱۵ــ درخت آزاد بقعهٔ آقا سیدحسین درکش‌کلایه که گرداگرد تنهٔ آن ۳۶۰ سانتیمتر است.[۹]

۱ــ از آستارا تا استارباد ج۲، ص۲۷۹. ۲ــ همین کتاب ج۲، ص۱۳۶.
۳ ــ همین کتاب ج ۲، ص ۲۱۲. ۴ ــ همین کتاب ج ۲، ص ۱۶۳.
۵ ــ همین کتاب ج ۲ ، ص ۲۷۳. ۶ ــ همین کتاب ج ۲، ص۲۷۹
۷ــ همین کتاب ج ۲ ، ص ۳۳۴. ۸ ــ همین کتاب ج ۲، ص ۳۲۳.
۹ــ همین کتاب ج ۲، ص ۲۹۰.

۱۶ــ درخت آزاد بقعهٔ سیدحسین در اشکرمیدان که گرداگرد تنهٔ آن ۳۵۰ سانتیمتر است.[۱]

۱۷ــ درخت آزاد بقعهٔ آقاسید حسین درکش‌کلایه که گرداگرد تنهٔ آن ۳۴۰ سانتیمتر است.[۲]

۱۸ــ درخت آزاد بقعهٔ سید مرتضی درماچیان که گرداگردتنهٔ آن ۲۵۰ سانتیمتراست.[۳]

درختان کیش قابل ذکر بدین شرح‌اند:

۱ــ درخت کیش بقعهٔ شیخ بنده‌حیدر درکیاکلایه که گرداگرتنهٔ آن ۴۲۰ سانتیمتراست.[۴]

۲ــ درخت کیش بقعهٔ سیدعلی کیا در اطاقور که گرداگردتنهٔ آن ۱۸۰ سانتیمتر است.[۵]

۳ــ درخت کیش بقعهٔ سلطان محمودشاه دینوری که گرداگرد تنهٔ آن ۱۵۰ سانتیمتراست.[۶]

۴ــ درخت کیش بقعهٔ سیدعلی کیادراطاقور رانکوه که گرداگرد تنهٔ آن ۱۵۰ سانتیمتر است.[۷]

۵ــ درخت کیش بقعهٔ سیدعلی کیا درلیــالمان که گرداگرد تنهٔ آن ۱۴۸ سانتیمتر است.[۸]

۶ــ درخت کیش بقعهٔ سیدعلی کیا دراطاقور رانکوه که گرداگرد

۱ــ از آستارا تا استارباد ج۲، ص۲۹۲. ۲ــ همین کتاب ج۲، ص۲۹۰
۳ــ همین کتاب ج ۲، ص۲۵۰. ۴ ــ همین کتاب ج ۲ ، ص ۲۹۳.
۵ــ همین کتاب ج ۲، ص ۲۸۷. ۶ ــ همین کتاب ج ۲، ص ۲۸۷.
۷ــ همین کتاب ج ۲ ، ص ۲۸۷. ۸ ــ همین کتاب ج ۲ ، ص ۱۳۷.

www.tabarestan.info تبرستان

تنهٔ آن ۱۴۰ سانتیمتر است .[۱]

۷ـ درخت کیش بقعهٔ امامسلطان محمودشاه دینوری که گرداگرد آن ۱۳۰ سانتیمتر است .[۲]

۸ـ درخت کیش بقعهٔ سیدعلی کیا درلیالمان که گرداگرد تنهٔ آن ۱۰۲ سانتیمتر است .[۳]

در مناطق کوهستانی مرتفع ، درخت چنار جـای سایر درختان جنگلی دشتهای هموار را می‌گیرد وظاهراً بیشتر این درختان که درجوار بقاع متبرك‌اند، دست‌نشانده هستند . درخت‌چنارنزدیك امامزاده‌یحیی‌و امامزاده شعیب در دهکدهٔ لردسمام ،[۴] باید قطورترین درختان سرزمین گیلان باشد . نزدیك بقعهٔ امامزاده ابوالحسن و امامزاده ابوالفضل در دهکدهٔ رودبار ،[۵] دوچناراست که گرداگرد تنهٔ درخت‌بزرگتر آن هشت متروگرداگرد تنهٔ درخت کوچکتر شش متر است .

۱ـ ازآستاراتااستارباد ج۲،ص۲۸۷.		۲ـ همین کتاب ج۱،ص۴۱.
۳ـ همین کتاب ج ۲،ص ۱۳۷.		۴ ـ همین کتاب ج ۲، ص ۳۶۸ .
۵ـ همین کتاب ج۱،ص۴۶۵.

سنگهای قبور

از اسنـادی که می‌توانند قدمت بقعه وگورستانهـارا نشان دهند سنگهای‌قبورند . درگورستان اطراف بقعه‌ها، هرچه تعداد سنگهای‌قبور بیشترباشد ، می‌توان‌گفت که به‌همان‌اندازه اعتقادوتوجه ساکنان‌دهکده‌های اطراف به‌آن بقعه‌ها زیادتر است . بقعه‌هـای تورار وگرده‌کول و فیروزکوه وملاخروشه وسوری بربلندترین‌قله‌های دور ازآبادی ساخته شده‌اند و ساکنان دهکده‌های اطراف ، بازحمت فراوان اجساد مردگان خود را به‌بالای این قله‌ها می‌رسانند ودرآنجا به‌خاك می‌سپارند. تحمل این زحمات طاقت‌فرسا ، براثر ایمان واعتقادی است که مردم‌کوه‌نشین به‌این بقعه‌ها دارند .

سنگهای‌قبرها را بیشتراز قزوین ، برپشت قاطرها تابالای‌قله‌های کوه می‌برند وبرسرگور تازه رفتگان می‌گذارند . براین سنگها معمولا نام صاحب‌گور ونام پدر اوحك شده وتاریخ تولدو روزمرگ اویادشده است . علاوه براینهـا اشکالی از آلات وادوات زندگی روزانه براین سنگها حك است که ظاهراً یادآور دورانی است که این لوازم بامتوفی به‌خاك سپرده می‌شد .

نقوشی‌که برسنگهای‌گورهای مردان‌است ازاین قرارند:

مهرنماز ـ تسبیح ـ شانه ـ قرآنی بررحل ـ انگشتر ـ سرو ـ خنجر ـ شمشیر ـ تپانچه ـ اسب ـ خود برپایه‌ای رحل مانند ـ گرز ـ

www.tabarestan.info تبرستان

شش‌پر ـ نیزه ـ چوبدستی ـ تبر ـ قمه ـ دهره ـ گرباز[1] ـ بیل ـ گاجمه[2] ـ سجاده ـ گلدان ـ دبهٔ بـاروت ـ ساچمه ـ تفنگ ـ قلمدان ـ رحل ـ اسب زین کرده باسرافسار وشمشیری آویخته بدان ـ سروشکسته ـ دو پرنده بردوسرو ـ خودی برمحفه ـ کمان سه‌چله ـ کاول[3] ـ لها[4] ـ تیشه و اره و مته کمـانه ـ قندیل ـ داس ـ منقل و آتشدان ـ دوپرنده ـ کمر شمشیر وحمایل ـ مشعل .

نقوشی‌که برسنگهای گورهای زنان است :

رحل ـ تنگ ـ مهرنماز ـ تسبیح ـ انگشتر ـ گلاب‌پاش ـ سینه‌ریز ـ قیچی ـ آفتابه ـ مشربه ـ بینکی (دلوازه)[5] ـ هکن‌وکن[6] ـ کشکول[7] ـ گوشواره .

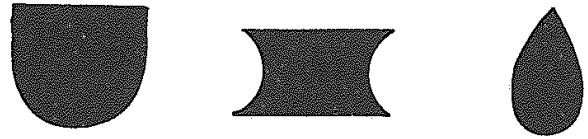

بینکی = دلوازه هکن‌وکن کشکول

۱ ـ نوعی بیل نوك تیز است . ۲ ـ گاوآهن مرسوم گیلان .
۳ ـ گاوآهن مخصوص گیلان . ۴ ـ دوشاخه‌ای‌که باآن خرمن را پهن می‌کنند . ۵ ـ نوعی سنگ کبود رنگ که در وسط سینه می‌آویزند .
۶ و ۷ ـ نوعی سنگ‌که ازآلات زینت زنان‌است.

عجایب هشتگانهٔ بناهای تاریخی گیلان

درسراسر پهنهٔ‌گیلان ازکوه ودشت ، به‌بناهـای تاریخی وآثـار قدیمی بسیاری برمی‌خوریم . شاید درهیچیك از نواحی ایران به‌اندازهٔ گیلان بقاع متبرك نباشد . بعضی‌ازاین‌بناها چندین‌بار روبه‌خرابی‌رفته و بارها تجدید بنا شده‌اند ودراین‌تعمیر ومرمت شکل اصلی وقدیمی خود را از دست داده‌اند. برخی از آنها براثررشد شهرها وتوسعهٔ خیابانهاو نوسازیهای دیگر ، به‌دستور شهردارها و سایر اولیای امور بی‌اطلاع یکسره از میان رفته واثری ازآنها به‌جای نمانده است . پاره‌ای از این ابنیه ، به‌علت دور بودن از شهرها وتعدیات مأموران از همه‌جا بی‌خبر سالیان دراز ، در مقابل بارانها ورطوبت فراوان‌گیلان ایستادگی کرده و تاامروز پایدار واستوار مانده‌اند وبازبان گویایی ، هنرمندی معماران‌و سایر اهل فن را شرح می‌دهند . این بناهاکه قدیمی‌ترین و عجیب‌ترین بناهای‌گیلان هستند ، نگارنده به نام عجایب هشتگانهٔ بناهای تـاریخی گیلان خوانده است . اینك نام آنها :

۱ـ مقبرهٔ تاج‌الدین محمود خیوی در لمیـرمحلهٔ آستارا مورخ ۷۳۲ هـ. ق.[1]

۲ـ مسجدی‌بسیارقدیمی درکیش‌خالهٔ‌دیناچال‌به‌نام «اسپیه‌مزگت» که ظاهراً تاریخ بنای آن به‌قرن چهارم هجری می‌رسد .[2]

۱ـ ازآستاراتااستارباد ج۱ ،ص۱۱ـ۱۳. ۲ـ همین کتاب ج۱ ،ص۷۰ـ۷۲.

www.tabarestan.info تبرستان

۳ـ قلعه رودخان دربیست وسه کیلومتری جنوب فومن که‌درسال ۹۱۸ه.ق. به‌امرامیره حسام‌الدین‌بن‌امیره دباج ازسلاطین‌اسحقی‌تجدید بنا شده است .[۱]

۴ـ منارهٔ آجری مناره‌بازار گسکر در پانصد متری بقعهٔ‌آقا سید زکی .[۲]

۵ـ مقبرهٔ شیخ تاج‌الدین ابراهیم معروف به‌شیخ زاهدگیلانی در دهکدهٔ شیخانور برسر راه لاهیجان به‌لنگرود .[۳]

۶ـ گنبد آجری پیرمحله ، در دهکدهٔ پیرمحلهٔ رانکوه .[۴]

۷ـ سرتربت امام نزدیك خرابه‌های شارسمام مورخ۸۸۳ه.ق.[۵]

۸ـ پل آجری انبوه که تمام آب شاهرود از زیر یك دهـانهٔ آن می‌گذرد .[۶]

***

تنی چند در گردآوری مطالب این مجلد ، بانگارنده همکاری نزدیك کرده‌اند . اینجـانب برای همیشه خودرا مدیون ایشان می‌داندو همکاریهای خالصانهٔ آنان را فراموش نخواهدکرد . یاد نام‌ایشان دراین مقدمه شاید بار سنگین دینی که برگردن من‌دارند سبکترکند .

آقای عبدالرحمن عمادی یادداشتهایی راکه سالیان دراز،دربارهٔ گیلان‌گردآورده‌بودند، درعین‌صفاوصمیمیت‌دراختیارنگارنده‌گذاشتندو این یادداشتها در تنظیم مطالب تاریخی مجلد اول ودوم این کتاب بسیار مفید ومؤثر واقع شد .

۱ـ ازآستاراتااستارباد ج۱،ص۱۵۷ـ۱۶۱. ۲ـهمین کتاب ج۱، ص۱۹۴ و۱۹۵. ۳ـ همین کتاب ج ۲، ص ۱۴۸ـ۱۵۷. ۴ـ همین کتاب ج ۲، ص۳۱۳ و ۳۱۴. ۵ـ همین کتاب ج۲، ص ۳۴۳ـ۳۵۵ ۶ـ همین کتاب ج۲،ص۵ـ۹.

آقایان‌حمزه سعادتمند وسیدهاشم میرراجعی درگردآوری‌مطالب مربوط به‌لاهیجان بسیار مساعدت و یاری‌کردند وراهنمایان تعلیمـاتی ارادهٔ آموزش وپرورش لاهیجان‌پیشاپیش نگارنده به‌دورترین دهکده‌ها می‌آمدند .

براثرکمکهای آقایان علی جنابی و کریم خاوری وعلی‌حسن‌پور آثار تـاریخی لنگرود وقسمت غربی جلگهٔ رانکوه در زمانی کوتـاه گردآوری شد . درخانهٔ بازوسفرهٔ‌گشاده‌ایشان ، مانع می‌شدکه‌اینجانب احساس غربت‌کنم .

به‌دستور آقای‌خلیل‌پیوندی رئیس‌ادارهٔ آموزش‌وپرورش‌رودسر، آقای محمدرضاحقیقیان و آقای‌سیدابوالحسن‌مرتضوی‌راهنمایی‌نگارنده را درکوه ودشت به‌عهده‌گرفتند. آقای‌حقیقیان را برای مطالعهٔ آثار تاریخی‌قسمت شرقی‌جلگهٔ‌رانکوه‌گشودندوهمراه‌اینجانب ده به‌ده‌آمدند وآثار تاریخی را یك به‌یك نشان دادند . اگر کمکهای آقای مرتضوی راهنمای‌تعلیماتی‌سپاه‌دانش‌نبود،بیم‌آن‌رفت که‌نگارنده‌ماههادرکوهستان گیلان سرگردان بماند و کارش چنانکه باید به‌نتیجه نرسد . از یکایك ایشان‌ازصمیم قلب سپاسگزارم وتوفیق بیشتری برای‌ایشان آرزو دارم.

آقای مسعودگلزاری ، دوسه سفراین بنده را همراهی کردند ودر عکسبرداری وگردآوری مطالب یاری نمودند . گذشته از این‌کارچاپ کتاب‌را به‌دست‌گرفتند وماهها‌ازعمرخودرا صرف تصحیح وغلط‌گیری متن کردند.تنظیم عکسهای‌کتاب نیزبه‌عهدهٔ ایشان‌بود وفهرست‌کتاب‌را هم‌ایشان‌مرتب‌ومنظم‌کرده‌اند.اگرکوششهای‌پی‌گیرنامبرده‌نبود،صفحات کتاب به‌این زودی از زیر چـاپ بیرون نمی‌آمد . الطاف و مراحمش

www.tabarestan.info تبرستان

فراموش نشدنی است واز خداوند موفقیت بیشتری را برای اوخواهان است .

افتخار وسربلندی‌بنده ازاین جهت است‌که هیأت محترم‌مؤسسین انجمن‌آثار ملی‌کار، گردآوری‌آثار تاریخی حاشیهٔ دریای خزررابه‌عهدهٔ اینجانب گذاشته‌اند. الطاف رئیس‌محترم هیأت مدیره جناب تیمسار سپهبدآق‌اولی وهمکاروهمگام ایشان‌جناب‌آقای سید محمدتقی‌مصطفوی شامل حال این بنده بوده و خواهد بود . براثر مراحم انجمن آثار ملی است‌که مجلد دوم ازاین دوره‌کتب ، از چاپ بیرون آمد وکارمطالعهٔ سرزمین‌گیلان ازنظر آثار تاریخی به‌پایان رسید . بایاری خداوندمتعال پس‌ازاین‌نگارنده به‌تدوین مجلدسوم یعنی‌آثاروبناهای‌تاریخی‌مازندران خواهد پرداخت .

این‌کتاب‌درچاپخانهٔ بهمن‌به‌چاپ‌رسید . ازرئیس محترم‌چاپخانه آقای محمود مطیر وسایر کارکنان‌که برای چاپ این کتاب زحمتی کشیده‌اند صمیمانه اظهار امتنان می‌نماید .

منوچهر ستوده

سوم اسفندماه ۱۳۵۰

کتابشناسی حاشیهٔ دریای خزر

دنبالهٔ فهرست مجلد اول

آمارجوی شهرستانها در شش‌ماههٔ اول ۱۳۲۹ ، تهران ، ۱۳۳۳ش.

آمار رودخانه‌ها ، نشریهٔ بنگاه مستقل آبیاری ، تهران، ۱۳۲۸ش.

آمار سالیانهٔ رودخانه‌های ایران ، نشریهٔ شمارهٔ ۲ بنگاه مستقل‌آبیاری، تهران ۱۳۳۰ش.

آمار سالیانهٔ رودخانه‌های ایران،-نشریهٔ شمارهٔ ۶ بنگاه مستقل‌آبیاری تهران ، ۱۳۳۴ ش.

آملی، شمس‌الدین محمدبن محمود : نفایس‌الفنون‌فی‌عرایس‌العیون ، در دو مجلد ، تهران ۱۳۷۹ ه. ق.

احوالات سید جلال‌الدین اشرف ، برادر امام رضا ، مدفون در آستانهٔ لاهیجان، رشت ۱۳۳۱ شمسی. این‌کتاب‌به‌نام شرح حال سیدجلاالدین اشرف در تهران نیز چاپ شده است .

احوال تراکمه (ترجمهٔ کتاب بارن نرمان) سال تألیف ۱۲۹۹ ه. ق. (شمارهٔ ۶۲۰، فهرست فیلم‌نسخ خطی ج ۲ ص۱۲۹)

ارزش‌یابی تعاونی تولید و فروش مرکبات شهسوار ، بخش تعاونی تولید دانشگاه تهران ، مؤسسهٔ آموزش‌وتحقیقات تعاونی، شهریور ۱۳۴۷ ، نشریهٔ دانشگاه تهران شمارهٔ ۲۵ .

استیادت، دکتر: بیماریهای‌درختان‌جنگلی، ترجمهٔ دکترعلی‌منوچهری‌و

www.tabarestan.info تبرستان

دکتر قوام‌الدین شریف ، نشریهٔ بنگاه جنگلها ، تهران ۱۳۳۸ ش.
اسرار نفت شمال ، چاپ سربی ، رقعی ۱۸ صفحه.
اسکندری خوئی ، حاجی مهدی : قرن پهلوی یادبود هشتادمین سال تولد رضاشاه ، تهران ، ۱۳۳۵ شمسی.
اعتمادالسلطنه ، محمدحسن خان : جغرافی و تاریخ لار ، ۱۲۹۸ ه.ق. (شمارهٔ ۶۳۹ ، فهرست نسخ خطی کتابخانهٔ ملی ص ۱۴۷)
افشار ، جلال: آفات صیفی‌وسبزیجات ونباتات صنعتی درایران،تهران.
افراشته ، محمد علی : مفتخورالاعیان ، مردم ، ج۱ ش۱۱ ص ۸۰-۶۸ (فهرست مقالات فارسی ج ۱ ش ۴۱۸۳).
امیر طهماسبی ، سرلشکر عبدالله : سردارسپه کیست ؟ تبریز ، رقعی ، سربی ، ۲۱ صفحه .
برآوردمخارج راه‌سازی مازندران (شمارهٔ ۸۱۲ ، فهرست نسخ خطی کتابخانهٔ ملی ج ۲ ص ۳۴۷)
بررسی امکانات اشتغال صیادان درصورت ممنوعیت صید. مؤسسهٔ مطالعات‌وتحقیقات‌اجتماعی‌دانشگاه‌تهران،گروه تحقیقات‌روستائی، تیرماه ۱۳۴۴.
بینا ، دکترفتح‌الله : سرگذشت رضاشاه(تهران چاپ‌اول ۱۳۲۰ شمسی، چاپ دوم تیر ۱۳۲۱ ، چاپ سوم آبان ۱۳۲۱ ، چاپ چهارم ۱۳۲۲ شمسی .
تاریخ ترکمانیه (فهرست فیلم نسخه‌های خطی ۳۲)
تعاونی تولید مرکبات رامسر و چابکسر.
جزیرهٔ ، مهندس محمد حسین : حکایت جنگل ، تهران ۱۳۳۸ شمسی.
جزیرهٔ ، مهندس محمد حسین : مونوگرافی گونه‌های آکاسیا ، بنگاه جنگلها ، تهران ۱۳۳۷ شمسی .

جغرافیا و اسامی دهات کشور ، نشریهٔ ادارهٔ آمار وسرشماری(مجلدات مربوط به‌صفحات شمال‌ایران).
جهانبانی . سپهبد امان‌الله میرزا : مرزهای ایران و شوروی ، تهران ۱۳۴۵ شمسی.
چایکار، حاجی محمدکاشف‌السلطنه: رسالهٔ دستورالعمل‌زراعت چای، تهران ۱۳۲۵ ه.ق.
حافظ‌ابرو : جغرافیا (فهرست فیلم نسخه‌های خطی ص۶۶).
خدابخشی ، دکترمؤید سهراب : گلهای افتخار ایران ، رضا شاه‌کبیرو زرتشتیان ، تهران ۱۳۳۶ شمسی .
خلعت‌بری ، عبدالصمد : بیاد بیست ونهمین سال انتحار محمد ولیخان خلعت‌بری ، تهران ۱۳۳۳ شمسی .
دانش رشتی (گیلانی) ، حسام‌الاسلام شیخ حسن‌بن اسماعیل (متوفی ۱۳۴۶ قمری): دیوان، به‌اهتمام هادی جلوه ، مقدمهٔ حسین‌سمیعی‌و پورداود و دکتر محمد معین ، جمعیت نشر فرهنگ گیلان ، رشت ۱۳۲۵.
در صفت قلعهٔ آمل (شمارهٔ ۵۴ از مجموعهٔ شمارهٔ ۲۲۲۹ ، فهرست فیلم نسخ خطی ص ۲۳۸).
رزم‌آرا ، سپهبد علی : جغرافیای نظامی دریای مازندران ، تهران ۱۳۱۶ شمسی .
رقم وزارت گیلان (شمارهٔ ۳۷ از مجموعهٔ شمارهٔ ۲۲۱۴ ، فهرست‌فیلم نسخه‌های خطی ص۱۵۵۲) .
روزنامهٔ استراباد تألیف سال ۱۲۶۳ ه.ق. (شمارهٔ ۷۴۹ ، فهرست نسخ خطی کتابخانهٔ ملی ج۲ ص۲۷۱) .

www.tabarestan.info تبرستان

ریاحی، مهندس‌ابراهیم: تحقیق درتاریخ قندسازی ایران، نشریهٔ‌دانشگاه شمارهٔ ۴۴۸، تهران ۱۳۳۷ شمسی.

ریاحی، مهندس‌ابراهیم: قندسازی از نیشکر ، انتشارات دانشگاه تهران شمارهٔ۱۲۹۱، تهران ۱۳۴۹.

سالنامهٔ دبیرستان ایرانشهر لاهیجان سال تحصیلی ۳۳ ـ ۱۳۳۲، تهران.

سالنامهٔ فرهنگ‌گرگان ، تهران ۱۳۳۷.

سالنامهٔ فرهنگ نوشهر، تهران ۱۳۳۷.

سپنتا ، عبدالحسین‌بن غلامرضا : اسرار جنگل ، نشریهٔ روزنامهٔ عرفان اصفهان.

ستاری، دکتر محمد : گوسفندداری درایران، انتشارات دانشگاه‌تهران شمارهٔ ۱۲۷۶، تهران ۱۳۴۹ .

سحابی، دکتریدالله: زمین ایران، مرزهای‌دانش شمارهٔ ۳ص۳۰۴-۲۸۹ (فهرست مقالات فارسی ج ۲ ص ۲۳۱).

سفرنامهٔ روسیه تألیف ۱۲۹۸ ه. ق. (شمارهٔ ۷۳۳ فهرست نسخ خطی کتابخانهٔ ملی ج۲ ص۲۵۶).

سیاحتنامهٔ یك نفر روسی در سال ۱۸۸۷ میلادی : از مترجم سیدعبدالله مترجم روسی سال ۱۳۰۶ ه. ق. (شمارهٔ ۸۸۸ فهرست نسخ خطی کتابخانهٔ ملی ج ۲ ص ۴۲۲).

سید بورانی ، ملقب به جلال‌السادات : روزنامهٔ سفر خراسان (شمارهٔ ۸۱۱ فهرست نسخ خطی‌کتابخانهٔ ملی ج ۲ ص ۳۴۷).

سیف‌الدوله سلطان محمدبن فتحعلی شاه : سفرنامهٔ مکه محتملا درسال ۱۲۸۰ ه. ق. (ازراه رشت ودریای خزر وتفلیس واستانبول)شمارهٔ ۷۶۱ فهرست نسخ خطی‌کتابخانهٔ ملی ص ۲۸۲).

شرکت عمومی ایران ، امتیاز راه شوسه از آستارا تا اردبیل ، تهران ۱۳۲۰ه.ق. باترجمهٔ فرانسه.

شهابی ، دکترعلی اکبر: احوال وآثار محمد بن جریرطبری، نشریهٔ شمارهٔ ۳۱۴ دانشگاه تهران ، ۱۳۳۵ شمسی .

صاحب علی‌آبادی مازندران ، محمد: دیوان ، ۱۸۵۹ میلادی .

طاهری شهاب ، محمد :جشنهای ایرانی ایران ، سالنامهٔ کشور ایران ۳ : ۵۰ ـ ۷۴ (فهرست مقالات فارسی ج ۲ ص۲۵۶) .

عدل ، مهندس احمدحسین : آب وهوا و رستنیهای ایران ،تهران۱۳۳۹ نشریهٔ ۵۸۶ دانشگاه تهران .

عدل، مهندس‌احمدحسین:کشاورزی،کتاب‌ایرانشهر،۲:۱۶۹۷-۱۵۵۹. (فهرست مقالات فارسی ج ۲ ص ۲۳۱).

فارغ‌گیلانی ، حسین‌بن‌حسن : دیوان ، تهران ۱۲۷۴ ه. ق.

فراهانی، محمد حسین: سفرنامهٔ مکه سال ۱۳۰۲ قمری (تهران،قزوین، رشت ، قفقاز استانبول ، جده ، مکه ، ارس ، بادکوبه ، لاهیجان ، قزوین ، تهران) ، (شمارهٔ ۵۷۳ فهرست نسخ خطی کتابخانهٔ ملی ج۲ ص ۶۹) .

فروغ نیا : طباخی گیلان (طبخ محلی‌گیلان) به اهتمام فهیمه اکبر ، تهران ، ۱۳۳۸ .

فریار عبدالله : حفریات (کاوشهای هیأت موزهٔ متروپولیتن در تپهٔ سبزپوشان) آموزش وپرورش ج ۹ ش ۳ : ۶۸ ـ ۵۰ (ترجمه)، (فهرست مقالات فارسی ج۱ش۲۱۹۰) .

قاجار، تیمور،متخلص به امیر: نصاب طبری تألیف ۱۲۶۴قمری(شمارهٔ ۵۴۸ فهرست نسخ‌کتابخانهٔ ملی ج ۲ ص ۳۹).

قبل از سلطنت به پادشاه خورشیدکلاه روس در باب اطلاق اسرای

www.tabarestan.info تبرستان

گیلانی قلمی شده (شمارهٔ ۸۸ از مجموعـهٔ شمارهٔ ۲۲۱۴ فهرست فیلم نسخه‌های خطی دانشگاه ص ۱۶۵۵).
کامران استرابادی ، محمدبن قاضی: جامع‌الامثال درسرگذشت دوازده امام و فرمانروایان رستمدار (شمارهٔ یك از مجموعهٔ شمارهٔ ۲۸۱۷ فهرست فیلم نسخه‌های خطی ص ۷۳۴).
کرنن ، هانری : منابع جنگلی ایران ، مهر، ۹ : ۵۶ ـ ۵۲ (فهرست مقالات فارسی ج ۱ شمارهٔ ۱۸۸۰) .
کیا ، سروان‌علی : عملیات در جنگل ، ساحل دریا ، مقابل رودحانـه ، تهران ۱۳۱۹ شمسی .
گنجی . دکترمحمدحسین: آمار بارندگی در ایران، تهران ۱۳۳۸ ش.
گودال‌لاربن ـ یا ـ وقایع جنگ شمال ایران .
لامعی جرجانی: دیوان، تهران ۱۲۹۵ قمری (به‌لامعی‌گرگانی دهستانی درکتابشناسی مجلد اول نگاه کنید).
استرانج: جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی، ترجمهٔ محمود عرفان، تهران ۱۳۳۸ شمسی.
متولیان ، سیدابراهیم : بررسی و طرز تهیـهٔ ماهی‌هـای شور ودودی و منجمد دریای شمال ایران ، نشریـهٔ دانشکدهٔ دامپزشکی ، تهـران ۱۳۳۸ شمسی.
مجلهٔ شمال ، زیرنظر عباس‌کدیور ، تهران ۱۳۳۲ شمسی .
مختارزاده علی مردان‌اف ، علی : عمل نوغان ، تبریـز ۱۳۴۳ ه. ق.
مطالعهٔ اقتصادی و اجتماعی مربوط به‌طرح جامع رشت و بندرپهلوی، مؤسسهٔ مطالعات وتحقیقات اجتماعی‌گروه جامعـه شناسی دانشگاه تهران، تیرماه ۱۳۴۶ .
مکتوب‌خان احمدگیلانی (شمارهٔ ۵۳ از مجموعهٔ شمارهٔ ۲۲۲۹فهرست فیلم نسخه‌های خطی ص۲۳۸).

مکتوب شاهرخ میرزا به ناصرکیا (شمارهٔ ۱۰ ازمجموعهٔ شمارهٔ ۲۳۲۴ فهرست فیلم نسخه‌های خطی ص۲۵۰).
مکتوب شاه عباس به خان احمدگیلانی (شمارهٔ ۲۸ ازمجموعهٔ شمارهٔ ۲۳۲۴ فهرست فیلم‌نسخه‌های خطی ص ۲۵۱).
ملگونوف ، سفرنامهٔ نواحی شمال ایران سال ۱۸۶۰ میلادی ، ترجمهٔ پطرس (شمارهٔ ۵۷۹ فهرست نسخ خطی‌کتابخانهٔ ملی ج ۲ ص ۷۶)
مهدوی ، محسن : طرح پیشنهادی برای تأسیس شرکتی به نام شرکت نفت شمال ، تهران ،بی تاریخ ، در ۱۴ صفحه.
مهرنوش : تاریخ جنگل ، نشریهٔ روزنامهٔ فریاد لاهیجان ، رشت ۱۳۳۴ شمسی.
میردامادی ، مهندس اسماعیل : چگونه باید قلمستان خوب‌تهیه نمـود، وزارت‌کشاورزی ، تهران ۱۳۳۵ شمسی.
میردامادی، مهندس‌اسماعیل : گیاه‌شناسی جنگل ، تهران ۱۳۳۷شمسی.
میرزاآقاجان محمد صادق: دیوان‌غافل‌مازندرانی، تهران۱۳۳۷ شمسی.
نشریهٔ دانشکدهٔ جنگلداری دانشگاه تهـران ، نشریهٔ شمارهٔ ۲۳ دانشگاه تهران ، بهمن ماه ۱۳۴۹.
نفیسی ، سعید : شیخ زاهدگیلانی ، رشت ۱۳۰۷ شمسی.
نوبخت شیرازی ، حبیب‌اللهبن محمدحسن : سردار پهلـوان ، تهـران ۱۳۴۲ .
نوری اسفندیار، فتح‌الله : رستاخیز ایران ، تهران ۱۳۳۶ شمسی.
نوعی ، محمد : خزر، تهران ۱۳۳۶ شمسی .
ویلس ، ارنولد : زلزله در ایران (ترجمه از مجلهٔ مدرسهٔ‌السنهٔ شرقیه لندن) علمی و فنی ج ۱ ش ۶ : ۳۹ ـ ۳۰ و ج ۲ س ۱ : ۴۰ ـ ۲۶ (فهرست مقالات فارسی ج ۲ ص۲۳۲).

www.tabarestan.info
تبرستان

مآخذ و مراجع کتاب

۱ــ احسن‌التقاسیم‌فی‌معرفةالاقالیم تألیف شمس‌الدین‌ابوعبدالله‌محمدبن احمد مقدسی معروف به بشاری ، لیدن، ۱۹۰۶ میلادی .

۲ ــ تاریخ اولجایتو تألیف ابوالقاسم عبدالله بن محمدالقاشانی ، نسخهٔ عکسی شمارهٔ ۲۴۲ و فیلم شمارهٔ ۱۱۷ کتابخانهٔ مرکـزی دانشگاه تهـران .

۳ ــ تاریخ خانـی تألیف علی‌بن شمس‌الدین محمد لاهجی به اهتمـام برنهارد دارن پطرزبورگ ۱۲۷۴ قمری.

۴ ــ تاریخ طبرستان و رویان ومازندران تألیف سید ظهیرالدین بن سید نصیرالدین مرعشی به اهتمام عباس شایان ، تهران ۱۳۳۳ شمسی.

۵ ــ تاریخ‌گیلان تألیف خچکو(CHUDZEKU) =تاریخ‌گیلان‌تألیف شودزکو ، ترجمهٔ محمدعلی گیلك ، رشت ، ۱۳۰۸ شمسی .

۶ ــ تاریخ گیلان تألیف ملاعبدالفتاح فومنی به‌اهتمـام برنهارد دارن ، پطرزبورگ ، ۱۲۷۴ قمری .

۷ ــ تاریخ گیلان و دیلمستان تألیف سیدظهیـرالدین‌بن سیدنصیرالدین مرعشی ، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران شمارهٔ ۳۶، دی ماه۱۳۴۷.

۸ ــ ترجمهٔ سفرنامهٔ مازندران ملگونوف در سال ۱۸۶۰ میلادی مطابق ۱۲۷۷ قمری ، فیلم شمارهٔ ۱۶۹۸ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران.

۹ ــ تقویم البلدان تألیف عمادالدین اسماعیل‌بن‌محمدبن‌عمرمعروف به ابوالفدا متوفی ۷۳۲ قمری ، پاریس ، ۱۸۴۰ میلادی .

۱۰ ــ جامع‌التواریخ تألیف رشیدالدین فضل‌الله وزیـر بن عمادالدوله ابوالخیر ، تهران ۱۳۳۸ .

۱۱ــ حدودالعالم من‌المشرق الی‌المغرب، مجهول‌المؤلف ، سال‌تألیف ۳۷۲ قمری ، این کتاب متکـی بـه کتاب جیهـانـی آثار العلویه ارسطاطالیس و جغرافیای بطلمیوس است . تصحیح نگارنـده از انتشارات دانشگاه تهران سال ۱۳۴۱ ش.

۱۲ ــ روضة‌الصفای ناصری تألیف رضا قلـی خان هدایت ، تهـران ، ۱۲۸۰ ه.ق .

۱۳ ــ سالنامهٔ دبیـرستان ایرانشهر لاهیجان سال تحصیلی ۳۳ ــ ۱۳۳۲ گردآوری ابوالقاسم غمگسار .

۱۴ ــ سفرنامهٔ ابت = ABBOTT , K. E. : Narrative of a journey from Tabriz along the shores oy the Caspian sea to Tehran , 1843 _ 44 .

۱۵ ــ سفرنامهٔ فریزر = FRASER , J. B. : Travels and adventurers into the Persian provinces on the southern banks of the Caspian Sea , London, 1826 .

۱۶ ــ سفرنامهٔ مازندران فیلم شمارهٔ ۱۶۸۸ کتابخانـهٔ مرکزی دانشگاه تهران .

۱۷ ــ سفرنامهٔ مازندران و استراباد رابینو = RABINO, H. L. : Mazandaran and astarabad, London , 1928.

۱۸ ــ سفرنامهٔ مکنزی = Mackenzie . C. F. : Narrative of a Journey from Rasht in Gilan through Mazandaran to Astarabad during the winter and spring of 1858_59.

۱۹ ــ سفرنامهٔ موریه = MORIER ,J. : A second Journey through Persia , Armenia , and Asia Minor to Constantinople London 1818.

www.tabarestan.info تبرستان

۲۰ ـ صریح الملك ، فهرست رقبات موقوفات مرقد شیخ صفی‌الدین اردبیلی عکس شمارهٔ ۴۴۹۸ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران.

۲۱ ـ عالم‌آرای عباسی‌تألیف اسکندربیك منشی‌چاپ مؤسسهٔ‌مطبوعاتی امیرکبیر۱۳۳۵.

۲۲ـ فرهنگ جغرافیایی‌ایران، استان‌یکم، ازانتشارات دایرهٔ جغرافیایی ستاد ارتش.

۲۳ـ فهرست بناهای تاریخی و اماکن باستانی ایران تألیف‌نصرت‌الله مشکوتی .

۲۴ ـ کتاب استراباد ومازندران وگیلان و سمنان ودامغان و غیره ، تاریخ اتمام هشتم ذی‌القعده ۱۲۷۷ قمری، عکس شمارهٔ ۶۱۴۴ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران.

۲۵ ـ گیلان رابینو = RABINO , H.L. : Provinces Caspiens de la Perse , Paris 1970

۲۶ ـ مجالس المؤمنین تألیف قاضی نورالله شوشتری ، تهران ۱۲۶۸ ه.ق.

۲۷ ـ مجلهٔ تعلیم وتربیت سال سوم از نشریات وزارت فرهنگ‌تهران.

۲۸ـ مجلهٔ فرهنگ سال چهارم چاپ رشت .

۲۹ ـ مجلهٔ هنرومردم شمارهٔ ۹۶ و۹۷ مهروآبان ۱۳۴۹ صفحات ۴۴ ـ ۳۷ جغرافیای لنگرود به قلم علاءالدین آذری .

۳۰ ـ مجمل‌التواریخ‌والقصص به تصحیح ملك‌الشعرای بهار ، تهران، ۱۳۱۸ شمسی .

۳۱ ـ نزهة‌القلوب تألیف حمدالله مستوفی قزوینی، به سعی و اهتمام لسترانج لیدن ، ۱۹۲۳ میلادی .

بازماندهٔ آثار وبناهای تاریخی نواحی فاراب وخرگام عمارلو

امامزاده طیب وطاهر فرزندان امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام دردهکدهٔ پاکده فاراب عمارلو[1]

بنای اصلی بقعه هشت‌ضلعی است‌که برآن‌گنبدی مدورکمربنددارکاشیکاری زده‌اند. از دوایوان جنوبی و شرقی دو در ورودی به حرم است. ایوانها دارای ستونهای چهارسو با سرستونهای ساده است . سقف ایوانها ، تیری و بام آنها گلی است. (عکسهای شمارهٔ ۱ و ۲)

اطراف امامزاده سنگهای قبورمرمر زیادی است‌که تاریخ قدیمی‌ترین‌آنها ۱۲۳۶ و ۱۲۹۲ ه. ق. است.

قبرستان وسیعی در غرب امامزاده

درمغرب بنای بقعه قبرستانی قدیمی است و سنگهای مرمر نسبةً بزرگی دراین قبرستان است. بیشتراین سنگهارا ازشهرقزوین بدینجا آورده‌اند. نوشته‌های بعضی ازآنها به‌شرح زیراست:

۱ـ درص۵۰۰ جلداول بخش اول‌کتاب ازآستارا تا استارباد ازاین بقعه یاد شده است. دهکدهٔ پاکده را درمحل «پاگی‌ده» گویند.

www.tabarestan.info تبرستان

« وفات مرحوم محمدلطیف‌بیك ولد محمدعلی‌خان بتاریخ سیزدهم شهر صفر ۱۱۹۲. »

از قراری که یکی از بازماندگان این مرد نقل می‌کرد ، محمد لطیف بیك یکی از سرداران جنگ قفقاز بوده‌است که درآنجا به‌قتل رسید و جسدش به‌امر پادشاه وقت بدینجا منتقل شد.

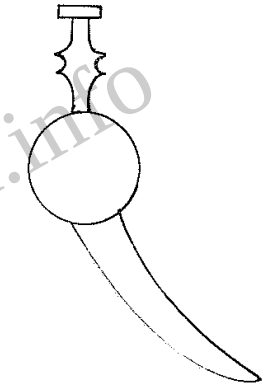

« وفات مرحوم اسکندر ولد مرحوم طالب‌بیك ۱۲۲۷. نشانده‌ها : مردی سوار بر اسب ، خنجر، شمشیر، تپانچه وآلتی بدین شکل.»

«وفات مرحوم مغفورتقی‌بیك ولد مرحوم محمد علی‌خان ۱۲۵۸ . نشانده‌ها : اسب ، تپانچه ، شمشیر ، مهر، تسبیح و شاند .»

قبرستان قدیمی اسکابن[1]

قبور قدیمی زیادی در این قبرستان است. پائین این قبرستان در اراضی آرندیمان[2] اطاقهائی درسنگ کنده‌اند که معروف بدزرگردکان است.[3]

کافرقلعه = قلعهٔ دزدکمر[4]

مقابل‌قبرستان قدیمی اسکابن ، بربالای قلمای منفرد که جزء رشتهٔ کوهی است، قلعه‌ای قدیمی ازسنگ وآجراست. آب انبارآن راکنده وآجرهای آن‌را زیروروکرده بودند. قسمتی ازبرجها و دیوارهای سنگی آن باقی است.

شیرجوب
دراراضی دهکدهٔ پاکده فاراب عمارلو

ازمنبعی‌آب که‌گویا قنات یاچشمه‌ای بوده است، جوئی دراراضی‌تله‌دشتان

۱ــ بفتح الف وضم باء. ۲ــ بفتح راء. ۳ــ درص۵۰۱ مجلد اول‌بخش‌اول کتاب ازآستارا تا استاراباد ازاین اطاقها یاد شده است. ۴ــ بضم دال اول وکسردال دوم وفتح‌کاف ومیم.

کنده‌اند. چون این جوی درگودال می‌افتاده است، سنگ‌چینی به‌ارتفاع سدچهار مترساخته وآب را ازبالای آن‌گذرانده‌اند.

گلور[1]
در اراضی سلوك دشت پاکده

بنائی مربع‌شکل ازسنگ وگچ است که سطح داخلی و شالودهٔ آن، به‌عمق یك متر درسنگ کنده شده است. روی چهار دیواری مربع شکل، طاقی مدور، از سنگ و گچ زده‌اند و درچهار جهت داخلی، چهار صفه ساخته‌اند که یکی از این صفه‌ها، فعلا گذرگاه آب است. در این صفه سوراخی به ارتفاع ۶۰ و عرض ۳۰ سانتیمتر دردل سنگ کنده‌اند که آبی‌که اززمین ودیواراین ساختمان می‌جوشد. ازآن سوراخ خارج می‌شود. یکی دیگرازاین صفه‌ها، در ورودی این بنای مربع شکل است.

مدت دوازده سال بود که‌آب این‌چشمه خشکیده بود. دربهارسال۱۳۴۸ ش. دوباره جوشید وبیرون آمد.

امامزاده علی‌اصغر وعلی‌عسکر پسران امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
دردهکدهٔ جیرین ده فاراب عمارلو

بنای اصلی از داخل چهارگوشه است که هرگوشه را با گوشواری جمع کرده و گنبد مدوری از سنگ وگچ، به ارتفاع تقریبی نه متر از سطح بنابر آن زده‌اند. (عکسهای شمارهٔ ۳ و ٤) ازاره‌ای با چهار ردیف کاشی بردیوارهای داخلی است که حاشیه‌ای از کاشی سیاه بر بالا و پائین این ازاره است. سردر اصلی بنا کاشیکاری است ودر طرفین در دو سکو است. برکاشی نام کاشیکاران وتاریخ۱۳۱٤ هـ. ق. دیده می‌شود از در ورودی اصلی به کفش کن که در شمال بنای اصلی است می‌توان‌آمد وازکفش کن، پس ازورود از دری دیگربه‌حرم می‌توان رسید.

۱ــ بضم‌کاف ولام.

www.tabarestan.info تبرستان

صندوقی بزرگ و زیبا ، قبر این دو تن را پوشانده است. طول آن ۲۱۶ و عرضش ۸۷ و ارتفاعش ۷۲ سانتیمتراست و برپایه‌ای که ارتفاع آن یك‌کاشی و نیم است نصب شده‌است. بدنهٔ صندوق‌شامل سه‌قسمت اصلی‌است یعنی‌تخته‌ای دروسط‌و قاب مانندی بالا و پائین آن است . بربالای قاب ضلع جنوبی، این‌عبارات خوانده می‌شود:

«برخوانندگان‌اینحروف واضح‌بادکه‌ساخت صندوق‌را خدادوست خرکامی بن‌علی‌آسنکوئی وساختن نقاشی را ملایوسف ولد استاد نجم‌الدین نقاش لاهجان درتاریخ جمادی‌الاول سنه ستة عشرة والف.»

برتختهٔ همین‌بدنه، سه گل وبوته دیده می‌شود که میان آنها دوفرشته‌است. بربدنهٔ تخته‌ای طرف شمال منظرهٔ براق ومعراج حضرت رسول اکرم صلی‌الله علیه وآله نقاشی شده است. برحاشیهٔ بالای این بدنه ، « نادعلیاً مظهرالعجایب » تاآخر و«نصرمن‌الله وفتح قریب» بارنگ وروغن نوشته شده است .

بر بدنهٔ شرقی، سواری که ظاهراً علی‌بن‌ابی‌طالب علیه‌السلام است، براسبی قره‌کهر دیده می‌شود که با ذوالفقار سرشیری را به دونیم‌کرده است.

بر بدنهٔ غربی سه تن با لباسهای سفید که طنابی برگردن هر سه تن است دیده‌می‌شود وشخصی این‌سه تن را به‌طرف سروی که درمقابل ایشان‌است می‌کشد.

برحاشیه‌های بالاکه به‌شکل قاب است با نقاشی حاشیه‌بندی دارد. نقاشیهای بدنه‌ها و حاشیهٔ بالا بسیار ظریف و رنگهای شنگرف و لاجوردآن بسیار اصیل است. صندوقی با این وصف تاکنون درصفحات گیلان دیده نشده است.

دوسه علم دربقعه بود که برقدیمی‌ترین آنها این عبارت خوانده می‌شود:

«وقف جناب امام حسین‌علیه‌السلام نمود محبعلی۱۲۱۰.»

سه سرمجسمه ازکاشی‌لعابدار درگهواره‌ای‌دربقعه‌بود که می‌گفتند سربریدهٔ حضرت علی‌اصغراست.

در حیاط امامزاده ، چند سنگ قبر بود. قدیمی ترین آنها سنگهای زیر است :

« وفات مرحوم ملاابوالقاسم ولد مرحوم کربلائی‌جعفر ۱۲۷۷. نشانه‌ها: مهر ، تسبیح وسجاده.»

«وفات مرحوم بهرام‌ولد مرحوم‌درویش‌سنه ۱۲۷۷. نشانه‌ها: مهر،تسبیح‌و شانه .»

«وفات مرحوم خان‌بابا ولد طهماسبقلی جیرندهی ۱۳۱۹. نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، شانه ، اسب ، تپانچه وخنجر.»

دوبقعهٔ دیگر دردهکدهٔ جیرین ده برپاست: یکی ازآنها بی‌بی‌زینب‌خاتون درمیان ده و دیگری امامزاده محمد در خارج است. بنای هر دو ازخشت وگل و سنگ وبام آنها گلی است. آثار تاریخی‌قابل ذکر درهیچیك نیافتم.

باقی‌آثار تاریخی جیرین‌ده وسایرآبادیهای فاراب عمارلو

۱ـ کهنه قبرستان نزدیك ده که سمت دفن‌کردن مردگان قبلی نیست.

۲ـ قبرستان‌قدیمی پشت‌آبادی جیرین ده در دامنهٔ کوه.

۳ـ قلعهٔ کل کوه[1] پشت‌آبادی جیرین ده بربالای قلهٔ کوه.

۴ـ کهریزی قدیمی‌به‌نام «کلش خانی»[2] که درتابستان سال ۱۳۴۹ یك‌سنگ آب داشت. بعضی سالها براثرخشکی آب آن قطع می‌شود.

۵ـ بقعهٔ آجری ویه، دردهکدهٔ ویه از دهکده‌های فاراب عمارلو.

۶ـ بقعهٔ آجری ناوه، دردهکدهٔ ناوهٔ فاراب عمارلو.

پل انبوه

نزدیك دهکدهٔ انبوه برسامان‌گیلان ورودبار

برسرراهی قدیمی که از قزوین به دیلمان و لاهیجان یا اشکور و املش و

۱ـ بضم کاف اول . ۲ ـ بضم کاف وفتح لام .

www.tabarestan.info تبرستان

رحیم‌آباد رانکوه می‌رود، پل‌عظیمی‌است‌که‌به‌نام‌آبادی‌نزدیك به‌آن ـ یعنی‌انبوه‌ـ به این نام معروف است . این راه از قزوین به‌اسماعیل‌آباد والولك[1] ودستگرد و کینگیرین و چنارك می‌آید وپس ازگذشتن از پل‌انبوه‌که برآب شاهرود زده شده است ، به دوشعبهٔ اصلی تقسیم می‌شود :

راهی ازبالای باغهای پل انبوه به‌دهکدهٔ انبوه ونیاوك و کمنی[2] و سرداب‌ـ دره وسایر دهکده‌های اشکورمی‌رود ودنبالهٔ این راه به‌رحیم‌آباد رانکوه می‌رسد. راهی‌دیگرکه بردست چپ‌است ، ازسفید پشته‌که سربالائی بسیار تندوتیزی است، بالا می‌رود واز سیاه‌تله و سیاه‌آب وگردنهٔ نواخان به‌دهکدهٔ بزرگ کلیشم می‌رسد. تمام راه درمیان جنگل سقز (بنه) وآسند و اورس است.[3] همین راه به‌شوشه‌کش و تاریك دره ودیلمان وازاین قصبهٔ بزرگ‌کوهستانی ، از کنارشیم رود، به‌سیاهکل‌و لاهیجان منتهی می‌شود . راه دیگری از دیلمان به نیاول و میکال وناتش کوه و هلی‌دشت و بلاردکان و املش و رحیم‌آباد می‌رود .

راه قزوین به‌پل‌انبوه ، پس ازگذشتن ازدشت قزوین ، دامنهٔ جنوبی‌کوههای رودبار را بالا می‌رود وسپس به‌کنار شاهرود سرازیر می‌شود . اراضی دست راست جاده ، قبل از رسیدن به پل ، جزء خاك چنارك و اراضی دست چپ ، جزء خاك کاکوستان است .

پل‌انبوه بردهانهٔ تنگی‌که از دوپوزهٔ کوه تشکیل شده است ، برپاست. این بازوی‌کوه ، روزی متصل به‌یکدیگر بوده وآب شاهرود آن را بریده است. پوزهٔ سنگی سمت چپ که تالب آب پیش آمده ، از لایه‌های سنگی تشکیل شده است. (عکس شمارهٔ ۵) شالودهٔ اصلی پل برسنگهای بادبر محلی است . ارتفاع این دیوارسنگی به‌۲۳۰ سانتیمتر می‌رسد . ملاط وبندکشی پایهٔ سنگی ، ساروج‌است.

۱ـ بفتح الف وفتح لام دوم. ۲ـ بضم‌کاف ومیم. ۳ـ سقز همان‌بنه است‌که درخت پستهٔ وحشی است . آسند به‌کسرسین درختچه‌ای پرخاراست‌که میوه‌ای سیاه رنگ به‌قطر۶ میلی‌متردارد‌که بسیار تلخ است . اورس‌به‌فتح الف و واو ، درخت سروجنگلی‌است.

طول‌این پایه بالغ برپانزده‌متر است. روی این پایه ، بیست رگ آجرچیده شده‌و بنای اصلی پل باکمی عقب نشینی ، روی آن بناشده است .

پایهٔ سمت راست ، برسنگ رودخانه و سنگ بادبر است‌که رویهم‌انباشته‌و درزهای آنها را از ملاط ساروج پرکرده و با این عمل بنیان استواری برای پل به‌وجود آورده‌اند . (عکسهای شمارهٔ ۶ و ۷) ارتفاع این پایه از سطح آب فعلا (۵ شهریور ماه)، شصت سانتیمتر است . روی این بدنه‌که قسمت شرقی آن کمی انحنا دارد، آجر باملاط ساروج چیده‌اند . قسمت کوتاه دیوار، سی‌وشش رگ و قسمت نزدیك به‌گاوپهلوی پل، به‌پنجاه رگ می‌رسد. برهمین بدنه، لوزی‌آجری گودی است‌که ظاهراً تزیین یانشانهٔ مخصوصی‌است . میان این‌لوزی ، لبهٔ‌آجرهارا به‌اندازه‌های مختلف بیرون گذاشته‌اند .

مصالح اصلی‌پل‌آجروگچ سرندی‌است. درجان پناه غربی، آجرهائی‌به‌ابعاد ۱۹×۱۹ سانتیمتر وقطر۴۵ میلی‌متردیده می‌شود . باقی آجرها ، بزرگتروبه‌ابعاد ۲۴×۲۴ سانتیمتر وقطر ۴۵ میلی‌متر است .

ارتفاع پل از لبهٔ جان پناه تاسطح آب ۱۸٫۸۰ متر است . ارتفاع جان‌پناه دوطرف، یك مترودرپاره‌ای جاهاکمی‌کمتر یاکمی زیادتراست . عرض پل باجان‌ـ پناهها، ۷۹۰ سانتیمتر وبدون درنظرگرفتن عرض جان‌پناهها ، هفت‌متر تمام‌است. سطح پل‌سنگ فرش وبندکشی آن باگچ سرندی است .

درطرف جنوبی سطح پل فضائی هموار است . پس ازآن براثر تیزی طاق، سطح آن سربالاست وپس از آن شیبی به‌اندازهٔ سربالائی دارد . پس ازگذشتن‌از سرازیری سطح پل ، جهت پل به‌طرف دست راست منحرف می‌شود و بازاویه‌ای به‌طرف دست راست آب می‌رسد . قسمتی از سطح پل که دریك امتداد است، بادر نظرگرفتن قسمت سربالا وقسمت سرازیر آن ، سی وپنج متر وقسمتی‌که به‌دست راست منحرف می‌شود ، بیست وپنج متراست .

برای‌اینکه‌آجرکمتری درساختمان‌پل‌به‌کار رود وازفشارطاق پل‌کاسته‌شود،

www.tabarestan.info تبرستان

معمار باذوق وهنرمندآن ، ازفضای دوطرف تیزی طاق استفاده‌کرده واطاق‌ومال‌بندی درآورده است . برای رسیدن به‌اطاق مسکونی شمالی ، از سطح پل‌شش‌پلهٔ کوتاه پائین می‌رویم وبه ایوانی می‌رسیم‌که روی آن دربدنهٔ شرقی ساختمان‌اصلی پل است . (عکس شمارهٔ ۸) این ایوان با دری به‌اطاق و از اطاق با در دیگری به‌ایوان غربی راه‌دارد . اطاق مذکور، به‌طول پنج‌متروعرض سه‌متر است وصفه‌ای به‌طول ۱۸۰ وعرض ۱۰۰ سانتیمتر، درضلع جنوبی اطاق‌ساخته شده‌است .دوطاقچه درطرفین این صفه است . در ضلع شمالی اطاق ، سه‌طاقچه درفواصل معین بنا شده است . عرض درهای شرقی وغربی اطاق ۱۰۵ سانتیمتر وارتفاع آنها دومتر است . ایوانهای شرقی وغربی ، به‌طول سه‌متر و عرض ۱۳۳ سانتیمتراست . لبهٔ ایوانها ، جان پناهی است‌که از یك رگ آجر تخت و یك رگ آجر نرساخته شده است.[1] طاق اطاق وایوانها وسردرگاهها ، جناقی است .

از فضای زیرشیب جنوبی پل نیز استفاده کرده و اطاقی به‌طول ۶٫۴۰ متر و عرض سه متر ساخته‌اند که ظاهراً مالبند و طویله است . ارتفاع در ورودی این اطاق بادرنظر داشتن تیزی سردرگاه ، دومتر و عرض آن ۱۰۵ سانتیمتر است . در دیوار غربی این اطاق ، دو پنجرهٔ نورگیر با سردرگاه جناقی است . در ضلع شمالی اطاق ، نزدیك در ورودی ، دری کوچك است که به‌اطاق‌کوچکی راه دارد .

در مزارع پائین دست پل ، طرف دست راست آب ، کوره‌ای برای پختن آجرهای‌پل‌زده بوده‌اند . درانتهای شمالی‌پل‌هم آثار کوره‌های‌گچ وآهك‌تاچندی پیش نمودار بود .

درحدود پنجاه سال قبل ، سیلی عظیم درختی آورد وزیرپل گیرکرد وپشت درخت ، سنگ و گل ودرختان دیگر انباشته گردید. راه عبورآب بسته شد وآب بالازد واز روی سطح شمالی‌پل ، آب رخنه کرد . آخرکار ، فشار آب ، درخت را شکست واین پل‌عظیم از خرابی‌نجات یافت ، اماشکستی برطاق‌آن خورد. مرحوم

۱ــ آجر نر آجری راگویندکه عمودی قرار داده شده باشد .

حاجی‌میرزا تقی عموی احمدخان امیرشاهی ، سنگ فرش سطح‌پل را مرمت‌کرد وکم وبیش شکست آن را تعمیر نمود .

درمحل معروف بود که این پل را دو برادر وخواهری از خاندان سلاطین گیلان ساخته‌اند. اینان درقزوین‌که درآن وقت‌مرکزحکومت‌بود، تحت‌نظر بودند. از قزوین فرار کردند واز این راه به دیلمان می‌رفتند . رودخانهٔ شاهرود سرراه ایشان بود . خواهر خود را به‌آب زد تا به دست مخالفان نیفتد و برادران نیز به‌دنبال او به‌آب زدند وهرسه تن سالم ازآب بیرون‌آمدند. چون جان از مهلکه به‌دربردند قرارگذاشتند پلی برروی این‌آب بسازند . معماری خواستند و خواهر به‌مباشرت برسرکارایستاد. روزی با نوکرخود ، برای دور ریختن سوخته تنباکوی قلیان گفت و گو می کرد. معمارکه چنین دید، دست از کارکشید. خواهر به‌فراست دریافت وکنار پل‌آمد واز معمار پرسید : اگر این پل ساخته شود پایهٔ پل کجا خواهد بود ؟ معمار بدو نشان داد . آن زن ، کیسه‌ای پرازسکه درآب انداخت و سپس جای پایهٔ دیگر را پرسید . معمار محل‌آن را نشان داد . زن کیسهٔ دیگری درآن‌طرف به‌آب‌انداخت. معمارمتوجهٔ جریان‌امرشدوبه‌کارمشغول گردیدوپل را تمام کرد .

نگارنده پلهای زیادی درخاك مازندران وگیلان دیده است. ارتفاع‌هیچیك آنها به‌پل‌انبوه نمی‌رسد. هنرومهارت معمار دراینجاست‌که تمام‌آب شاهرود را از زیریك طاق راه داده است.

وقفنامهٔ قرآنی‌که دربقعهٔ فیلده‌است وپری سلطان دختر سلطان محمد حاکم کهدم وقف مرقد سید علی کیا کرده بوده‌است[1]

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم الحمدلله‌الذی انزل القرآن علی‌سبعة احرف کلها شاف کاف واف والصلوة... الکتاب محمداً خیرمن اوتی الحکمة و فصل الخطاب وآله وصحبه خیرآل واصحاب هذا المصحف‌المجیدالذی لایاتیه

۱ــ متن‌این وقفنامه به شکل ناقص در ص۴۶۸،ج ۱، بخش یك آمده است .

www.tabarestan.info تبرستان

الباطل من بین یدیه ولا من خلفه تنزیل من حکیم حمید

وقفت صفوة المخدرات السیده الایده العفیفه الرفیعه الجلیله الکریمه الحسیبه دوحة شجرة السلطنة والخلافة والاجلال پری‌سلطان بنت السلطان بن السلطان المغفور المبرور المنتقل الی جوار رحمة ربه السلطان محمد اسکنه الله الملک الشکور بحابیح الجنة والحور والقصور وهی المهد العلیا للسلطان العادل الکافل... الشامل عدله السلطان بن السلطان بن السلطان امیره اسحق وقاه الله الملک الخلاق من... الافاق نیلا لثـواب الله و ذخراً لیوم لاینفع مال ولابنون الا من اتی الله بقلب سلیم علی المشهد المنور المعطر والمرقد المعظم المطهر للسید الامام الهمام الفاضل الفاصل بین الحق و الباطل السید الشهید سیدعلی کیا ابن سیدالجید السید امیر ضاعف الله تعالی مراتب حسناته فعلی سکان هذا المشهد ومجاوریه ان یقرؤه ویستعملوه لیصل الثواب الی الواقفه عاجلا و آجلا وقفاً مؤبداً وحبساً مخلداً بحیث لایباع ولایوهب ولایرهن الی أن یرث الله وهو خیر الوارثین فمن بدله من بعد ما سمعه فانما اثمه علی الذین یبدلونه ان الله سمیع علیم تحریرا فی غره حمادی الاول سنه احدی تسعمایه.»

برحاشیهٔ سمت چپ پائین باخط شکستهٔ خوش مطالبی است که ظاهراً علت نقل قرآن را از بقعهٔ سیدعلی کیا به امامزاده فیلده نوشته است واین کلمات ازمتن آن خوانده می‌شود :

«این کلام مجید را که شخصی کهدمی دزدیده بود وبعداز تخصیص بمقبرهٔ سید علیکیا ... نداشت و ده جزء کلام مجید .... علی هذا کلام مجید را بفضیلت وصلاحیت وخیرات... ملامحمدصالح.... علاءالدین محمدحسینی عفی عنه.... بتاریخ شهر ربیع الثانی سنه خمس ثمانین والف.... امامزادهٔ واجب التعظیم .»(عکس شمارهٔ ۹)

پاره‌ای از ترجمه‌های قرآنی که پری‌سلطان دختر سلطان محمد کهدمی وقف کرده‌است.[1] (عکس شمارهٔ ۱۰)

رحمة للعالمین ـ بخشایشی برهمهٔ خلق را.

انما یوحی ـ همی پیغام آید.	فتنة ـ آزمایشی.
فهل انتم ـ هیچ هستید شما؟	متاع ـ برخورداری.
مسلمون ـ گردن نهادگان.	علی‌ماتصفون ـ بر آنچ
آذنتکم ـ آگاهی دادم شمارا.	همی‌صفت کنید.
علی‌سواء ـ براشکارگی.	الساعه ـ رستخیز .

پاره‌ای از ترجمه‌های قرآنی که میرمحمدباقر فیلدهی وقف کرده است :[2] (عکس شمارهٔ ۱۱)

در تمام موارد «اَو» که به‌معنی «یا» است، به «تا» ترجمه شده است.

فاذادخلتم ـ چون درشوید.	نذیر ـ بیم کننده.
انفسکم ـ تنهاء شما.	شریك ـ انباز.
آمنوا ـ بگرویدند.	واتخذوا ـ وهاگرفتند.
لم یذهبوا ـ بنروند.	لانفسهم ـ ازتنی خویش.
یستأذنه ـ دستوری خواهند.	شرکاء ـ انبازان.
استاذنوك ـ طلب دستوری کنند از تو.	یوقدون ـ برفروزید.
فاذن ـ دستوری ده .	عهد ـ پیمان.
ماانتم‌علیه ـ آنچ شما برآنید.	یصلون ـ نه بپوندند.
تبارك‌الذی نزل ـ پاکا خداوندا آن خدایی که فرو فرستاد.	أن یوصل ـ که بپوندند . وجه ربهم ـ رضای خدایشان.

۱ـ ازاین قرآن در ص۴۶۷، ج۱ بخش یك کتاب ازآستارا تا استاراباد یادآوری شده است.

۲ـ ازاین قرآن درص۴۶۸، ج ۱ بخش یك کتاب ازآستاراتااستاراباد یاد شده‌است.

www.tabarestan.info تبرستان

أقاموا ـ بپای دارند .
یدخلون ـ درمی‌روند.
عقبی‌الدار ـ عاقبت سرای.
نعم عقبی‌الدار ـ نیك‌سرانجام‌سرای.
یفسدون ـ تباهی کنند.
سوءالدار ـ بدی‌سرای.
متاع ـ برخورداری.

www.tabarestan.info تبرستان

بخش هفدهم

۱ـ جغرافیای تاریخی دیلمان و سیاهکل

زمین دیلمان جائی است محکم — برو بر لشکری از گیل و دیلم
چو دیوانند گاه کوشش ایشان — جهان از دست ایشان شد خروشان
گروهی ناوك استبر دارند — به زخمش جوشن و خفتان گذارند
از آدم تاکنون شاهان بی‌مر — کجا بودند شاه هفت کشور
نه آن کشور به بهروزی گشادند — نه باج خود برآن مردم نهادند
هنوز آن مرز دوشیزه بمانده‌ست — بدان یك شاه کام دل نراندست

«ویس ورامین فخرالدین گرگانی»

دیلمان سرزمین قوم دیلم‌است که درمنطقهٔ کوهستانی‌مشرق رودخانهٔ سفیدـ رود زندگی می کنند. حدشرقی این سرزمین ازیك منزلی غرب کلارفراترنرفته است. اما هنگامی‌که پسران بویه قدرتی یافتند وطبرستان را تسخیرکردند، این نام به‌منطقهٔ کوهستانی میان قلعهٔ شمیران تارم ودشت‌گرگان اطلاق شد.

دیلمان امروز، شامل ناحیهٔ کوچك سیاهکل در دشت و ناحیهٔ کوهستانی دیلمان در جنوب آن است. جمعیت این بخش در زمان رابینو (۱۳۳۱ هـ. ق.) به‌هزار ونهصد وهشتاد وچهارخانوارمی رسید.[۱]

۱ـ گیلان رابینو، ص ۲۷۸ .

بخش دیلمان ، از شمال به لاهیجـان و آب سفید رود ، از غرب به ییلاق زانکوه ، یعنی سمام واشکور ، از جنوب به‌خاك عمارلو و از غرب به رحمت‌آباد محدود می‌شود .

درازترین قسمت آن از شمال به‌جنوب سی‌وهفت کیلو متر وعرض آن از شرق به غرب بیست و سه کیلومتر است . خارج از حد جغرافیائی ییلاق وقشلاق، تپه‌های جنگلی در این ناحیه است که بیست‌وپنج کیلومتر ونیم وسعت آن است.

اراضی سیاهکل ، جزءِ خاك لاهیجان بود . خان دیلمان ، به‌اجازهٔ حکومت مرکزی ، آن را خریداری کرد وبه خاك دیلمان افزود .

دهکدهٔ برفجان، مرکزاصلی‌سیاهکل بود که درزمان رابینو (۱۳۳۱ هـ. ق.) شصت درخانه داشته است . بازار، حمام ، مسجد وامامزاده‌ای دارد. این دهکده‌در شانزده کیلومتری لاهیجان و ده کیلو متری کیسم وسی‌کیلو متری دیلمان است . برفجان درمحل آبادی قدیم «بربرجان» بنا شده است . این دهکدهٔ قدیمی، طبق روایت محلی ، زمانی هفتصد دکان قلابدوزی ابریشم داشته است .

ساکنان سیاهکل گیلك‌اند وبه زبان‌گیلکی سخن‌می گویند . درحدودشصت تن یهودی درسال ۱۲۹۳ هـ. ق. از رشت بدینجا آمدند وساکن شدند .

مرکز اصلی‌دیلمان ، دهکده‌ای به‌همین نام است[1] که دردامنهٔ جنوبی‌نخستین رشته‌ای‌که میان گیلان ودرهٔ شاهرود است بناشده است . در زمان رابینو (۱۳۳۱ هـ. ق) ساکنان این دهکده به‌سیصد خانوار می‌رسید. بازاری درحدود سی دکان‌و مسجدی نوساز و درخت چنار زیبای کهن سالی، به‌نام «سلطان درخت»[2] داشت که

۱ــ دهکدهٔ دیلمان درتقسیمات امروز، مرکز دهستان دیلمان بخش سیاهکل‌شهرستان لاهیجان است‌که درچهل و هشت‌کیلو متری جنوب سیاهکل و هیجده‌کیلو متری غرب امـام وهفده فرسنگی شمال غربی قزوین است . ارتفاع آن از سطح دریا ۱۵۰۰ متر است .

۲ــ این درخت براثر فرسودگی فروافتاد . اراضی اطراف‌آن معروف به‌«زیرسلطان‌درخت» تا امروز معروف است .

مورد احترام اهالی بود . این دهکده برخرابه‌های دهکدهٔ قدیمی دیلمان بناشده است و کناروگوشهٔ آن پاره‌های‌آجرزیاددیده می‌شود. سنگهای‌تراشیدهٔ منقش‌که روزی پایه‌های ستون بوده نیز وجود دارد . در زمان رابینو ، خرابه‌هـای هفت حمام قدیمی از زیر خاك بیرون آمده بود و تـا امروز یکی از این حمامها که به دست میرزا علی میر بلوك تعمیر شده‌است ، مورد استفادهٔ ساکنان این دهکده است . درمحل مسجد جامع ، آجرهای بزرگی یافته ودردیوار مسجد فعلی به‌کار برده‌اند . برآنها عبارت «عمارت کیارکابزن»[1] نقر بود . میرزاعلی کیا درسال ۸۶۷ هـ. ق. در دیلمان عمارت وباغی ساخت .

امیرحسام الدین فومنی قصبهٔ دیلمان را در سال ۹۰۹ هـ. ق. خراب کرد . دهکدهٔ بیلمان‌که بیشتر جغرافی نویسان آن را در چهار منزلی هوسم و در همین فاصله از دولاب دانسته‌اند ، بانام این دهکده ارتباطی ندارد.[2]

ساکنان دیلمان

در کتاب مسالك‌الممالك، دیلمیان «نحیف‌وسبکسروناپاك» توصیف شده‌اند. اکثراهالی خانواده‌هائی هستند که ازقزوین بدینجاآمده‌اند . بازماندگان‌دیلمیان قدیم ، زمستان را در دهکده‌هـای کلارده و چوشل و تابستان را در کلاچ خـانی می گذرانند . ساکنان دهکده‌های دیلمان ، بیشتر دیلمی بوده‌اند ، ولی زمینهای خود را فروخته وبه‌برفجان رفته‌اند .

درسالهای اول‌قرن اخیر ، محمد رضاخان ، عده‌ای اززندانیان رابه‌دیلمان آورد ودرآنجا جای داد. اینان چهارطایفه، به‌نامهای: تالش، گسکری،جهانگیری‌و اشکوری هستند .

کردان عمارلو ، ساکن دیارجان و گولك و کوچی و کلنج باغ و غیاث‌آباد و

۱ــ این آجرهـا در دیوار مسجد دیلمـان به کار رفته بود واندازه‌های آنها را ذیل شرح مسجد دیلمان داده‌ام . ۲ــ گیلان رابینو، ص ۲۷۹.

www.tabarestan.info تبرستان

زرد رود[1] وتکام وتنگ رود و عین شیخ هستند.[2] این کردان پیش از این گله دار بودند وتابستان را درزیر چادرهای سیاه ، در کوه تورار به‌سرمی‌بردند. مالیاتهای سنگین‌وخالی شدن‌جیب ایشان به‌دست مأموران‌دولتی ، سبب شدکه اینان‌ده‌نشینی را برگزیدند .

طایفهٔ صوفی، از عمارلوبه‌دیلمان آمده‌اند ودر زمان رابینو (۱۳۳۱ هـ. ق.) از آمدن آنان پانزده سال گذشته بود.[3]

از گذشتهٔ دور دیلمان اطلاع زیادی در دست نیست. رستم ـ عموی بهرام ساسانی ـ مرزبان دیلمان و خراسان بوده است. در شکست ایرانیان در قادسیه ، چهارهزار سرباز دیلمی به‌مسلمانان گرویدند و درجنگ جلولا، یارویاور اعراب شدند وسپس درکوفه سکونت گزیدند.[4] عده‌ای‌ازساکنان دیلمان، به‌دست حسن‌بن زیدبه‌مسلمانی‌گرائیدند. ناصرالحق‌ابومحمدحسن‌بن‌علی نیزمجوسیان وبت‌پرستان دیلمان را به دین اسلام دعوت کرد. عدهٔ زیادی دعوت اورا پذیرفتند وعده‌ای نیز درحفظ آئین‌مذهبی‌خویش‌کوشیدند. پس‌ازاینها، علویان وکسانی‌که دعوی‌می‌کردند از اولاد علی‌علیه‌السلام هستند به دیلمیان پناه می‌آوردند و دیلمیان نیز به یاری ایشان برمی‌خاستند. درطول بیش ازدوقرن یعنی ازسال ۲۱۰ تا ۴۵۰ هـ. ق. سلسلهٔ «جستانیان» برخاك دیلمان حکمروائی داشتند. سلاطین این سلسله کم‌کم به زیر لوای اسماعیلیان آمدند و گاهگاهی ملوك استندار رستمدار زیربازوی ایشان را می‌گرفتند وبرپا می‌داشتند. پس از سقوط مرکز اسماعیلیان، یعنی قلعهٔ الموت ، سرزمین دیلمان حکمروایان زیاد پیدا کرد . درسال ۷۷۰ هـ. ق. درحقیقت سلطان دیلمان، کیاسیف‌الدین‌کوشیج اسماعیلی بود که درمرجدکولی اقامت داشت ونه‌سال پس ازاین تاریخ به دست سربازان سیدعلی‌کیا کشته شد. پس ازاو، یکی دیگراز

۱ـ بفتح دال اول . ۲ـ دهکده‌های قشلاق ولورنیز کردنشینند . این دو دهکده با دهکده‌های عین شیخ و تکام وزرد رود و دیارجان جزء خاك پیر کوه بود . مشیرالسلطنه این دهکده‌ها را جزء خاك دیلمان‌کرد . ۳و۴ـ گیلان رابینو، ص ۲۸۰ .

امیران کوشیج ، درسال ۸۱۹ هـ. ق. فرمانروای دیلمان شد. درهمین تاریخ کیا ـ مسعودکیا و کیا جهانشاه کوشیج حکمرانان خرگام بودند . در سال ۸۲۰ هـ . ق . سلطان بیه‌پیش ، دیلمان را به‌قلمرو خود افزود. درسنهٔ ۱۰۰۰ هـ. ق.، شاه عباس‌ـ اول گیلان را فتح کرد و حاکمی برای ادارهٔ امور این ناحیه تعیین کرد . درزمان آقا محمدخان و فتحعلی‌شاه ، محمد رضاخان ، ازسرشناسان گیلان بود. این مرد همان است کـه هدایت خان را هنگام فرار از انزلی به‌لنکران ، بـا یك گلوله ، در قایق از پای درآورد .[1]

گالشها گله‌دارانی هستند که زمستان را درپای کوه ، در نه یا ده کیلومتری جنوب سیاهکل وپائیزرا درکلهات، یعنی‌ارتفاعات جنگلی میان سیاهکل ودیلمان، مانند: سرداب، آتشکی، ده‌بن و کندوم و تابستان را درییلاق دیلمان می‌گذرانند. گالشانی که در این منطقه‌اند ، به‌تیره‌های زیر تقسیم می‌شوند :

۱ ـ کلاردهی. ۲ـ چهارچاهی. ۳ـ بوری . ٤ـ نظری . ٥ـ گسکری. ٦ـ لیه‌چاك . ۷ـ تالش کولی . ۸ـ درکی .[2] ۹ـ سیسه‌کوه. ۱۰ـ چراغ‌کوه . ۱۱ـ صوفی .[3]

با اینکه تختگاه ییلاقی سادات کیا ، در قسمت غربی خاك دیلمان دهکدهٔ سمام (= شهرسمام = شارسمام) و در قسمت شرقی لوسن (درگاه امروز) بود ، چنانکه ازتاریخ سید ظهیرالدین‌مرعشی برمی‌آید، کارگیا سیدمحمد کیا وپسرش کارگیا میرزاعلی کیا به دهکدهٔ دیلمان‌آمده وآنجا را تختگاه ییلاقی‌خودکرده و کاخ و باغ در آنجا ساخته‌اند . همین دهکده مرکز ییلاقی کارگیا سید احمد کیا نیز بوده است . بااینکه در دوران این فرمانروایان ، دهکدهٔ دیلمان روبه‌آبادی می‌رفت ، ظاهراً در زمان گذشته نیز آباد بوده و ساختمانهای قدیمی داشته است . سیدظهیرالدین از زلزلهٔ روز یکشنبهٔ سیم‌شعبان موافق بیست وهشتم آذرماه قدیم سال ۸۸۹ یاد می‌کند ودربارهٔ دیلمان چنین‌می‌نویسد « ودر دیلمان بسیارازعمارات

۱ـ گیلان رابینو،ص۲۸۱ . ۲ـ بفتح دال وراء مشدد. ۳ـ گیلان رابینو،ص۲۸۱.

www.tabarestan.info تبرستان

کهنه بیفتاد، اما اهالی را خیربود وبسیار مواضع دیلمستان از قلل جبال سنگهای عظیم بغلطید و بسیار مواشی را بدهلاك آورد.»[1]

از اتفاقات مهمی کـه در دهکدهٔ دیلمان روی داده است ، توقف طـولانی رضا شاه درآنجا است. وی درآن وقت رضاخان میرپنج یا رضاخان سرتیپ، خوانده می‌شد. سربازان واطرافیان میرزاکوچك‌خان در دوستون از گیلان برکوهستان دیلمان عقب نشینی کردند یك ستون به دامنهٔ دلفك رفت و ستون دیگری به املش رسید و از راه املش قصد رفتن بـه قزوین داشت . رضاخان سرتیپ در چنین حالی وارد دهکدهٔ دیلمان شد. مرکز اردو این دهکده بود ودرحدود سه هزار سرباز با او بود و مدت سه ماه در دیلمان‌ماندند و یك بارهم از دیلمان با سربازان به‌دلفك رفت.

میرزا کوچك خان پس از دویست سرباز کشته دادن از آنجا فرار کرد و خود را به لاکان و کسما رسانید . خبر ستونی که از املش به قزوین می‌رفت ، در دیلمان به رضاخان سرتیپ رسید . سربازانش از دیلمان به‌طرف سمام بـه مقابله رفتند . این ستون نیز پس از مقاومتهائی عقب‌نشینی کرد . رضا خان سرتیپ باز به دیلمان آمد و سربازان خود را به‌کلیشم فرستاد و بعداً خود از دیلمان ، ازراه کلیشم به‌انبوه‌وقزوین رفت. درشکست میرزا کوچك‌خان، خالوقربان‌واحسان‌الله‌خان به خاك روسیه رفتند و خود او از گیلان به راه خلخال رفت .

مدتی را که سربازان رضا خان سرتیپ در دیلمان بودند ، میرزا علی‌میربلوك‌که ازسرشناسان دیلمان بود ، آذوقه و مایحتاج ایشان‌را به‌شرح زیرروزانه به ایشان می‌داد :

نان ۱۵۰ من،[2] روغن ٤ من ، عسل ٤ من ، گوشتی سی‌لش از نرهای‌بزرگ، جو ۲۵۰ من برای هشتصد تا نهصد رأس قاطر و اسب ، کاه ۵۰۰ من ، علف ۲۰۰

۱ــ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص۴۵۴. ۲ــ من دیلمان موازی هشت کیلواست.

بورمه وهنگامی که سربازان به سمام می‌رفتند چون لباس گرمی نداشتند ، هزار نیم‌تنه برای ایشان تهیه کرد .

رضا خان ده سر از اسبان وامانده را در دیلمان گذاشت و میربلوك از آنها پذیرائی کرد و پس از یك سال آنها را به تهران برد و تحویل داد .

۲ ـ آثار و بناهای تاریخی دیلمان

بقعهٔ آقا سید احمد فرزند امام موسی الکاظم علیه‌السلام در دهکدهٔ دیلمان بالای تپه در اراضی غزدار بن[1]

بنای اصلی بقعه مربع شکل است وچهارطرف ایوان دارد.(عکس‌شمارهٔ۱۲) عرض ایوانهای جنوبی وغربی ۲۷۲ وعرض ایوان شرقی۱۷۰ وعرض ایوان شمالی ۱۳۰ سانتیمتر است . جلو هرایوان ده ستون چوبین چهارسو است. (عکس شمارهٔ ۱۳) دوستون از ایـوان شرقی لاچ لنگری است (عکس شمارهٔ ١٤) و زائده‌هائی چوبین برآنها کوبیده‌اند که چوب علم بقعه را برآنها قرار می‌دهند. تمام ستونها، سرستون دارد . این نوع تراش سرستونها را در محل «کولك»[2] می‌خوانند ، لبهٔ ایوانها تمام تکائل تخته‌ای است که درمحل «صراحی»[3] می گویند .

بریکی از سرستونهای شرقی ، این عبارات با مرکب نوشته شده است :

«زهجرت گذشته هزارو دویست نود هفت دیگر فزون آمـدش
بـه عالم ز استاد غلام رضا چنین صنعت‌خوش برون آمدش
بتاریخ سلخ شهر رجب المرجب سنه ۱۲۹۷ .»

برستون مدخل ایوان ، از طرف داخل با مرکب چنین نوشته‌اند :

« برهرکسی‌که دوستی اظهار می‌کنم
خوابیده دشمنی‌است که‌بیدارمی‌کنم

۱ــ بفتح غین و سکون راء. ۲ــ بضم‌کاف وفتح لام . ۳ــ بضم صاد .

www.tabarestan.info تبرستان

ازبسکه درزمانه یکی اهل درد نیست
اظهار درد خویش به دیوار می کنم

عبدالفانی محمدرضای تفنگ‌ساز قزوینی بتاریخ نهم‌ذی‌القعدةالحرام ۱۲۹۷.»

در ورودی بقعه دولنگه، چوبین و ساده است و به‌طرف جنوب بازمی‌شود. صندوقی چوبین و ساده به طول ۱۹۲ و عرض ۱۴۱ و ارتفاع ۱۴۷ سانتیمتر در اطاقی به ابعاد چهار و نیم و چهارمتر است. سقف بقعه و ایوانها واشان کشی و پل کوبی‌است. حمالی در وسط اطاق بقعه‌است که بر دوستون قطور هشت ضلعی متکی است.

اطراف بقعه حیاط محصوری است. پاره‌ای از سنگ قبرهائی که در حیاط است بدین شرح است:

«وفات مرحوم مغفور رمضانعلی ولد مرحوم آقاجعفر ۱۲۶۷. نشانه‌ها: سرو، مهر و تسبیح.»

«وفات مرحوم قربانعلی‌بیك ولد فرضعلی بیك شهر ذی قعدة الحرام سنه ۱۲۴۴. نشانه‌ها: سرو، مهر و تسبیح.»

درحیاط قبری کاشی‌کاری است. براین کاشیها چنین نوشته شده است:

«وفات مرحوم مشهدی محمدعلی عبدالله‌زاده درتیرماه ۱۳۱۵.»

این‌کاشیها درشهر رشت ساخته شده وکار احمدپوریوسف است.

سنگی‌ازمرمر که رنگ کدری دارد، درایوان بقعه‌است که طول آن ۶۵ و عرض آن ۲۲ سانتیمتر است. این عبارات برحاشیهٔ آن حك شده است:

«هذا المرقدالمنور و التربة المعزز استاد القابل ... خلیفةبن سعادت آئین سید علی بیك تـوفی فـی شهر محرم الحرام من [شهور] سنـه سبع والف.»

حمام میر بلوك
دردهکدهٔ دیلمان

این حمام یکی از حمامهای قدیمی است‌که از زیر خاك بیرون‌آورده‌اند و پس از تعمیر و مرمتی که به دست میرزا علی میر بلوك شد به این نـام شهرت پیدا کرد. این حمام با سه پله از سطح زمین به رختکن می‌رود. سطح رختکن ۵ × ۴٫۵ متر وحوض‌کوچکی برای پا شستن ویك در ورودی به‌حمام دارد. صحن حمام هشت ضلعی است، چهار ضلع‌آن بزرگ وچهارضلع دیگرکوچك است که یکی درمیان قرارگرفته‌اند. دریکی‌ازاضلاع بزرگ خزینهٔ آب گرم وسه صفه یا شاه‌نشین درسه ضلع‌بزرگ دیگراست. دریکی‌ازاضلاع کوچك دری به«گرم‌درون» است‌که روی تون ساخته شده وگرمترین‌قسمت حمام است. درضلع کوچك دیگر دری‌است که‌به‌خزینهٔ‌آب سرد می‌رود. درصحن‌این‌قسمت تختگاه بزرگی‌ساخته‌اند. درضلع کوچك سوم، دری است که به تنوبرخانه و مستراح می‌رود. شالودهٔ بنا از سنگ و دیوارهای آن از آجر است. ابعاد این آجرها ۴٫۵ × ۲۱٫۵ × ۲۱ سانتیمتراست. پس‌ازتعمیر میربلوك، این‌حمام دوبار دیگر به‌دست‌آقای صدرالله خیرخواه تقوی که بازماندهٔ میربلوك است، تعمیرشده‌است. حمام تا امروز دائر است و سنت قدیم درپرداخت مزد حمام هنوز برجاست یعنی‌هرزن یك نان برای هربار حمام وهرمرد عزب درسال نیم‌من گندم وهرمرد زن‌دار درسال یك‌من‌گندم بابت مزد می‌دهد.

مسجد میر بلوك
دردهکدهٔ دیلمان

این مسجد نیز بـه دستور میرزا علی میر بلوك تقوی درحدود صد و بیست سال قبل[1] برجای مسجدی قدیمی بنا شده است. مصالح اصلی بنـا، آجرهای

۱ـ فعلا سال ۱۳۴۹ شمسی‌است.

www.tabarestan.info تبرستان

کهنهٔ قدیمی است که از اطراف و نقاط مختلف دهکدهٔ دیلمان از زیر خاك بیرون آمده است . ظاهراً این آجرها مربوط به کاخهای سلاطین کیائی است که در دیلمان برپا کرده‌اند. مقداری ازاین آجرها از پشت مسجد بیرون آمده و مربوط به کاخ سید رکابزن کیا بوده است.[1] برپاره‌ای از آنها عبارت « عمارت رکابزن کیا» نقر بود . ابعاد این آجرها ۸ × ۳۵ × ۳۵ سانتیمتر است . آجرهای نازکتری نیز دربنای مسجد بکار رفته بود که آنها نیز قدیمی هستند . ابعاد این آجرها ۲ر٤ × ۲۲ × ۲۲ سانتیمتر یا ٥ر٤ × ٥ر۲۰ × ٥ر۲۰ سانتیمتر بود .

بقعهٔ ملاحیدر
دردهکدهٔ دیلمان

بنائی است چوبین و ساده که یك طرف آن ایوان دارد . ستونهای ایوان چهارسو و دارای سرستون است . سراسر بنا لت‌سر است .

پلی آجری برروخانهٔ پاشوران
برسرراه اسپیلی به‌دیلمان

رودخانه‌ای که از نزدیکی اسپیلی و دیلمان می گذرد ، معروف به‌رودخانهٔ پاشوران است . برروی این رودخانه ، نزدیك دهکدهٔ دیلمان ، پلی‌آجری یك ـ دهانه ، ساخته بوده‌اند . این پل برسر راه دیلمان به اسپیلی بوده است . امروز اثری ناچیز از پایه‌های دوطرف آن برجای است .

گنگهای سفالین قدیمی
دردهکدهٔ دیلمان

آب مصرفی دهکدهٔ دیلمان را از قدیمترین ایام با گنگهای سفالین (تنبوشه‌ها) ، از چشمه‌های اطراف ، مانند : سیاخانی ، صوفیان‌سر و کوره‌بن

۱ـ رابینو نیز ازاین‌آجرها یاد کرده است. (گیلان رابینو ، ص ۲۸۸)

به این دهکده آورده‌اند . سیاخانی و صوفیان‌سر نزدیك یکدیگرند و تا دیلمان چهارکیلومتر فاصله دارند . چشمهٔ کوره‌بن درپنج کیلومتری دیلمان است . این لوله کشی قدیمی ، امروز مورد استفادهٔ اهالی دیلمان نیست .

باغ‌نو و عمارت کارگیا میرزا علی‌کیا
دردهکدهٔ دیلمان

سید ظهیرالدین مرعشی دربارهٔ این باغ و قصر چنین می‌نویسد «و واقعاً در موسم بهار، دیلمان رشك روضهٔ برین است. خصوصاً باغ‌نو که در آن مقام به‌طالع سعد احداث فرموده‌اند و گل و ریاحین بی‌شمار و درختان میوه‌دار ، از هر نوع که اگر تعداد آن رود ، به‌تطویل می‌انجامد ، درآنجا نشانده . ازجمله نزاهت و لطافت آب و هوای آن بقعهٔ مبارکه یکی آنکه اول شکوفیدن گل‌که از تحویل آفتاب به جوزاست تا تحویل آفتاب به‌میزان ، بلکه درسالهائی که هوا به‌اعتدال گذرد تا اوایل عقرب درآن بستان همیشه گل سرخ می‌باشد . چنانکه دسته دسته باغبان چیده می‌آرد وآنقدرنیز گاهی‌می‌شکوفد که درفصل‌خزان گلاب‌می‌کشند و به تحفه و هدایا نزد احبا و اخوان ارسال می‌دارند . غرض که چون روز چند به تفرج بهاریات و گشت و شکار مشغول شدند ، بنیاد عمارتی فرموده ، به اتمام آن سعی نمودند.»[1]

قبرمادر کارگیا سلطان محمدکیا
درلوسن دیلمان

سید ظهیرالدین تاریخ مرگ اورا چنین ضبط کرده است و دربارهٔ مدفن او می‌نویسد « والدهٔ معظمهٔ حضرت سلطانی روز چهارشنبهٔ بیست‌ویکم شعبان موافق دهم آذرماه قدیم سنهٔ ۸۵۹ به‌جوار رحمت رب‌العالمین پیوست و با حوران جنان همعنان گشت. واورا درلوسن‌دفن کردند وقبه‌ای عالی‌جهت‌آن مرحومه بفرمودند ساخت و حفاظ را وظایف تعیین نمودند تا برخواندن قرآن مداومت نمایند.»[2]

۱ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص ۴۲۸. ۲ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص۲۷۷.

www.tabarestan.info تبرستان

عمارت کارگیا امیر کیای گوکه
دردهکدهٔ دیلمان

امیر کیای گوکه از طرف کارگیا سلطان محمد، حاکم دیلمان بود و عمارتی در آنجا داشت که یك شب سلطان محمد را در آنجا پذیرفت.[1] پس‌از اینکه کارگیا امیر کیای گوکه در دوازدهم رمضان موافق چهاردهم آذرماه قدیم سنهٔ ۸۶۱ فوت شد، پسرش میرزا شهرخ به‌جای پدر به حکومت دیلمان رسید.[2]

امامزاده محمد و امامزاده هادی پسران امام زین‌العابدین علیه‌السلام
معروف به بقعهٔ شاه شهیدان نزدیك دهکدهٔ شاه شهیدان دیلمان

بنای اصلی بقعه ازخارج به‌طول ۱۰٫۵ متر وعرض ۷٫۱۰ متراست. دیوار جنوبی و شمالی و شرقی از آجر و دیوار غربی از سنگ و گچ ومنحنی‌شکل بنا شده است. (عکس‌شمارهٔ ۱۵) آجرهائی که دراین بنا بکار رفته به‌ابعاد ۲۰ × ۲۰ و قطر چهار سانتیمتر است. (عکس شمارهٔ ۱۶) بنا از داخل مدور و قطر آن ۴٫۲۵سانتیمتراست. صندوقی چوبین‌که بدنه‌های‌آن تمام تنکه‌کاری است مرقد را پوشانده است. طول آن ۲۱۰ و عرض آن ۱۲۸ و ارتفاع آن ۱۲۰ سانتیمتراست. قسمت بالای صندوق، حاشیه‌ای به عرض بیست سانتیمتر مشبك است. در ورودی بقعه قدمتی ندارد واین بیت برلنگهٔ راست آن خوانده می‌شود:

«چو روز قیامت شود آشکار غلام‌علی را به‌دوزخ چه کار
۱۳۲۴»

این در به کفش کنی به‌طول ۹۸۰ وعرض ۳۳۰ سانتیمتر بازمی‌شود. دراین کفش‌کن قبورسران محل‌است. طاق کفش‌کن واشان‌کشی و پل‌کوبی با درزپوش است. در ورودی حرم دولنگه وبه‌ارتفاع ۱۶۰ وعرض ۸۳ سانتیمتراست. (عکس‌شمارهٔ ۱۷) بردیوار حرم نقاشیهای مذهبی‌است. این صحنه‌ها بانقاشی متوسطی دیده می‌شود:

۱ــ تاریخ گیلان‌و دیلمستان، ص۲۶۳. ۲ــ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص۲۸۶.

صحرای کربلا و کشته شدن امام حسین علیه‌السلام، ذوالجناح، حضرت علی‌اکبر، حضرت زینب، معراج پیغمبر وبراق وملائکه وشیر، جنگ ازرق‌شامی، زعفرجنی که به‌یاری حضرت حسین به‌صحرای کربلا آمده است و شمر با هفت پستان. برسقف مدور گنبدی شکل بقعه، نقاشیهای قدیمی بارنگهای اصیل دیده می‌شود. وسط طاق خورشید است‌که شعاعهای بزرگ و کوچك از آن می‌تابد وپنج گل مدور که داخل آنها گل پنج پری است در فواصل شعاعهاست.

نقاشیهای مذهبی زیر بردیوارهای کفش‌کن است:

حضرت ابوالفضل، حضرت علی علیه‌السلام با قنبر، حضرت رضا و انگور زهرآلود، زهردادن موسی‌بن جعفر در زندان، ضربت خوردن علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام، حضرت‌ابوالفضل، زنده شدن شیران پرده وبردست راست درحرم‌علمی نقاشی شده‌است. شاخ گوزن (= گنج‌گاو) بالای در ورودی‌آویخته است. دوطرف این در، دوستون چهارسوست که دونبش‌آن را پخ زده‌اند. بام سراسر بنا، قسمتی آهن پوش وقسمتی لت‌پوش‌است. لبهٔ بام سه‌پشته است. حیاط بقعه بسیار بزرگ و زمین آن قبرستان اهالی است. چند سنگ مرمر کوچك برقبرها بود. مطالب زیر شرحی است که بردو سنگ دیده شد:

«وفات مرحوم مغفور دوستعلی ولد مرحوم میرزاعلی سنه ۱۲۱۸.»

«وفات مرحوم مغفورقلی ولد مرحوم میرزامحمد سنه ۱۲۸۹. نشانه‌ها: شانه و مهرنماز.»

مسجدچوبی‌نسبةً قدیمی‌متصل به‌در ورودی حیاط بقعه‌است باپوشش سفالی. (عکس شمارهٔ ۱۸) چند اصله درخت کهنسال ون (زبان گنجشك) نیز در اطراف بقعه دیده می‌شود.

بقعهٔ باباولی یا مدفن قادر پیغمبر
در دهکدهٔ بابا ولی دیلمان

بنای اصلی بقعه‌اطاقی‌است‌که طول وعرض داخلی‌آن ۳۸۰ × ۳۷۰ سانتیمتر

www.tabarestan.info تبرستان

است . جلو ضلع شرقی ایوانی است که تکائل دارد و ستونهای آن چهارسو است. طرف شمال و جنوب بقعه نیز ایوان است. سقف ایوانها وبقعه واشان کشی وپل‌کوبی است و بام آنها سفال‌سر است .(عکس شمارهٔ ۱۹)

بردیوارهـای اطاق بقعه نقاشی‌کرده‌اند . این مجالس را براین دیوارهـا می‌توان دید : جنگ حضرت قاسم با ازرق‌شامی، آمدن حضرت سیدالشهدا برسر نعش حضرت علی‌اکبر ، ام‌لیلی برسرنعش حضرت علی‌اکبر ، ضامن آهو ، معراج رسول‌اکرم،(عکس شمارهٔ ۲۰) جنگ مسلم با کوفیان ، حارث و دوطفلان مسلم و ام لیلی وحضرت علی‌اکبر. (عکس شمارهٔ ۲۱)

صندوقی در این بقعه است که بـرآن نقاشی و کنده کاریهای ظریف است . (عکس شمارهٔ ۲۲) طول آن ۲۲۷ و عرضش ۱۱۰ و ارتفاعش ۷۵ سانتیمتر است . صندوق برپایهٔ چوبینی به‌ارتفاع ۲۰ سانتیمتر از کف بقعه است. عرض قسمتی‌که کتیبهٔ صندوق برآن است ۳۱ و ارتفاع آن ۶۱ سانتیمتر ومتن خود کتیبه به‌عرض ۲۰ و ارتفاع ٥٤ سانتیمتر است . بدنهٔ قبلی و غربی صندوق تخته‌ای است . روی تخته را بـا رنگهای اصیل نقاشی کرده‌اند و سورهٔ مبارك «یس» بـا مرکب سیاه برحاشیهٔ بالای صندوق به خط نسخ‌خوش نوشته شده است . بدنهٔ شمالی و شرقی قاب‌بندی است ، یعنی ازبالا به پائین آلتهای چوبین کوبیده و وسط آنها را بـا تخته‌های تنکه مانند پرکرده‌اند . (عکس‌شمارهٔ ۲۳) برتمام این‌تنکه‌ها ، یکسره کنده‌کاری ظریف است. دروسط بدنهٔ شمالی صندوق کتیبهٔ بسیار خوش خطی است که بالای آن‌تاریخ ۹۹۹ بارنگ اکلیل نوشته‌شده واین دوبیت در زیرآن‌حك شده است : (عکس شمارهٔ ۲٤)

«گذشتگان که درین خاکدان ویرانند
خموش مانده و برحال خویش حیرانند
زاهل قبردردم این ندا درگوش جان‌آمد
که‌محنت خا[نهٔ]داریم اینجامیتوان‌آمد»

در ورودی بقعه دولنگه بوده و کنده‌کاری ظریف داشته است که سال گذشته (۱۳٤۸ شمسی)، به‌سرقت رفته‌است. چهارچوب این درقدیمی باقی‌است. برقسمت بالای چهارچوب این‌کلمات باخط خوش نسخ خوانده می‌شود :

«خیرکرد این در باباولی علیه‌الرحمه را شاه‌مراد بن علی عمل احمد زرگر لاهجی رزدرهٔ بتاریخ شهر محرم اثنی اربعین والف.»

رابینو دربارهٔ این بقعه چنین می‌نویسد «بقعهٔ باباولی ، بنائی کوچك مربع شکل است که از سنگ بنا شده است. دراین بنا قبرقادر پیغمبراست. ضریح آن چوبین است ویك رباعی برآن حك‌شده است وتاریخ ۹۹۹ برآن خوانده می‌شود . داخل این بنا دو سنگ قبر زیبا از مرمر است که دو قبـر را پـوشانده است . یکی‌ازآنها نیری‌بیك[1] مقتول درسنهٔ ۹۹۵ ودیگری امامویردی‌بیك متوفی۱۰۱٤ قمری‌است. متولیان دریکی دواطاق متصل به‌امامزاده نشسته‌اند.»[2]

سنگهای قبور قدیمی که در ایوان وراهـرو و حیاط بقعه هستند به شرح زیراند :

سنگ مرمری داخل ایوان‌است که طول‌آن ۱۵۰ وعرضش ۳۷ وارتفاعش ۱۷ سانتیمتر است . برحواشی سطح بالای آن چهارده معصوم با خط خوش ثلث بدین‌شرح حك شده است : (عکس‌شمارهٔ ۲۵)

«اللهم‌صل‌علی‌المصطفی محمد وصل علی‌المرتضی‌علی وصل علی‌البتول فاطمه‌وصل‌علی‌السبطین‌الحسن‌والحسین وصل علی‌زین‌العباد علی وصل علی‌الباقر محمد وصل‌علی‌الصادق‌جعفر وصل‌علی‌الکاظم موسی وصل‌علی الرضا علی‌وصل‌علی‌التقی محمد وصل‌علی‌النقی علی‌وصل‌علی‌العسکری الحسن وصل‌علی‌حجةالقائم المهدی محمد صاحب الزمان صلوات‌الله و سلامه‌علیهم‌اجمعین‌الطاهرین‌الطیبین‌من‌آل‌طه‌ویس‌اللهم‌وال‌من‌والاهم‌و عاد من‌عاداهم وانصرمن‌نصرهم واخذل من‌خذلهم... وارزقنا شفاعتهم و

۱ـ پیری‌بیك است نه نیری‌بیك. ۲ـ گیلان رابینو ، ص ۲۸۷ .

www.tabarestan.info تبرستان

احشر نامعهم ... دولة محمد سیدالاولین والاخرین واغفر برحمتك یا ارحم الراحمین .»

قسمت بالای سنگ :

«کل من علیها فان ویبقی وجه ربك ذوالجلال والاکرام.»

متن سنگ :

«هذا [قبر] المبرور المغفور المرحوم المظلوم السعید الشهید پیری بیك بن پیری بیك تغمده‌الله بمغفرته و رضوانه فی تاریخ سنه نهصد و نودو پنج .»

دروسط سنگ درمیان گل و بوته نشانه‌هائی به‌این شرح است :

خودی برمحفه و محفه برپایه‌ای رحل مانند قرار دارد و به دوطرف آن ازپائین دومنگوله آویخته است. گرز ، خنجر ودرپائین سنگ نقش اسبی است بادهانهٔ کشیده وزین‌وبرگ وغاشیه وگرزی به‌طرف‌چپ‌نزدیك رکاب آویخته‌است‌و شخصی جلوی اسب نشسته ، ظاهراً مشغول عزاداری است . (عکس شمارهٔ ۲۶)

برحواشی بالای سطوح عمودی سنگ « نادعلیاً مظهرالعجایب » الخ ، حك شده است .

سنگ مرمر دیگری در ایوان است که این عبارات برآن حك شده است :

«هذا المرقدالمنور والتربة المعزز استادالقابل نادعلی بیك خلیفه‌بن سعادت ائین... سیدعلی‌بیك توفی‌فی‌شهرمحرم‌الحرام سنة اربع‌والف.»

براین سنگ نشانه‌های زیر است :

خود برپایه‌ای رحل مانند ، دو انگشتر، کمان سه‌چله وخنجری بزرگ در وسط .(عکسهای شمارهٔ ۲۷ و ۲۸)

سنگ قبر مرمر دیگری زیرلبهٔ ایوان شرقی بقعه‌است که طول آن ۱۷۰ و عرضش ۳۸ سانتیمتر است . برحاشیهٔ آن دوازده امام و برمتن، عبارات زیرحك شده است:

« هذاالقبر المغفور مهدیقلی بیك ابن حمزه‌بیك شاه عود (؟) فی غره محرم سنه ۹۹۸.»

سنگ مرمر دیگری زیر دیوار راهروی بقعه است که طول آن ۱۱۰ و عرضش ۳۴ سانتیمتر است . این عبارات برآن حك شده است :

«تاریخ وفات مرحوم اماموردی بیك سنه اربع وعشر والف هجریه

صد آه که روح در بدن نیست مرا
این بلبل باغ در چمن نیست مرا
یاران‌و برادران شما خوش باشید
کردم سفری که آمدن نیست مرا
ای چرخ فلك خرابی از کینهٔ تست
بیدادگری شیوهٔ دیرینهٔ تست
ای خاك اگر سینهٔ تو بشکافند
بس‌گوهر قیمتی که در سینهٔ تست»

دوسنگ قبرزیر در حیاط بقعه است:

«وفات مرحوم نقدعلی ولد مرحوم جعفر سنه ۱۲۴۰.»

«وفات مرحوم ملائی مراد ولد مرحوم عیسی‌خان ۱۲۷۲.»

امامزاده قاسم و امامزاده حمزه پسران امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام[۱] در دهکدهٔ کومس (= کوه پس) دیلمان

بنای اصلی بقعه با آجر است. کفش کنی درجلو یعنی سمت شرقی است که طول آن چهار متر و عرض آن ۱۲۰ سانتیمتر است . طرف جنوبی بقعه بتازگی حسینیه‌ای ساخته‌اند. (عکس شمارهٔ ۲۹) بردیوار بقعه که به‌طرف حسینیه است، نقاشیهای مذهبی است. بردیوارکفش‌کن نیز نقاشیهای مذهبی است . مجلسهائی از

۱ــ رابینو نام‌این امامزادگان را می‌برد وبه‌جای قاسم «کاظم» نوشته است. (گیلان رابینو، ص ۲۸۹)

www.tabarestan.info تبرستان

جهنم، اژدهای هفت‌سر، ابراهیم، مالك اشتر، مختار وعلم باپرندگانی نظیرکبك دیده می‌شود.

در ورودی بقعه‌که درایوان شرقی است کنده کاریهای بسیار ظریف دارد. ارتفاع دهنهٔ چهار چوب ۱۲۸ و عرض آن از داخل ۸۰ سانتیمتر است. ارتفاع لنگه درها ۱۷۰ و عرض هریك ٤۳ سانتیمتر است. (عکس شمارهٔ ۳۰) هرلنگه شامل چهار پاسار و دوتنکه است. بردو تنکهٔ بالای هر دولنگه کتیبه‌هائی بسیار خوش‌خط حك شده است. این یك بیت بر لنگهٔ دست راست است: (عکس شمارهٔ۳۱)

« بعیش و ناز درین جامخانهٔ عالی
هزار سال نشیناد صاحب منصور»

برلنگهٔ دست چپ این بیت حك شده است:(عکس شمارهٔ ۳۲)

«بسال نهصد و سی شد تمام اینخانه
که باد چشم بد از منظرو در او دور»

با خطی بسیار ریز زیر این بیت رقم استاد چنین است:

«عمل استاد احمدبن محمود دروگر بونی»[1]

این دربه‌اطاقی به‌ابعاده‌ره × ٥متربازمی‌شود.حمال‌قطوری دروسط سراسر بنا کشیده شده و برستونی قطورکه وسط اطاق است، متکی است.

دو صندوق چوبین ساده که با پارچه پوشیده شده، در این اطاق‌است، طول یکی۱۸۹ وعرض‌آن۱۱۳وارتفاعش۱۱۰سانتیمتروصندوق دیگربه‌طول۱۷۸وعرض ۹٦ و ارتفاع ۱۱۰ سانتیمتر است.

بردیوار این اطاق نقاشیهای مذهبی به‌این شرح دیده می‌شود:

آمدن زعفرجنی به‌یاری حسین‌بن‌علی علیه‌السلام، موسی‌بن جعفر درزندان هارون، جنگ مسلم باکوفیان، اسرای صحرای کربلا، حارث و دو طفلان مسلم،

۱ــ بون از دهکده‌های رودبار محمدزمان‌خانی است.

قتلگاه وضامن‌آهو. عمل مشهدی‌آقاجان لاهجانی ۱۳٤۲ قمری.

سقف بقعه و کفش‌کن واشان‌کشی واز رو پل‌کوبی با درزپوش است. لبهٔ بام دوپشته و زیرپشته در اطراف بقعه شیرسر نصب شده است. سراسربام سفال است که چند سال پیش آقاملامحمدحسن‌خادمی آنها را تعویض‌کرده‌اند.

درحیاط بقعه سنگ قبری است که کنده‌کاری و خط نستعلیق بسیار زیبائی دارد. این سنگ به‌طول ۱۰۳ وعرض ٥۰ سانتیمتراست. این عبارات برمتن‌سنگ دیده می‌شود:

« وفات مرحوم مغفور مبرور آقاحسینقلی ولد مرحوم کربلائی حسن طالش کلی[1] فی‌سنه ۱۲٥٥.»

برحاشیهٔ سنگ این ابیات‌است:

«صد حیف که از صف جوانان رفتم
وز آمدن جهان پشیمان رفتم
بردم دل پر ز حسرت خود برخاك
ناکام بری نچیدم از جان رفتم
نخل قد من بود چه سرو آزاد
از تیشهٔ کین بی سرو سامان رفتم
چون بر فرس عمر نکردم جولان
با مرکب چوبین ز میدان رفتم»

نشانه‌هائی‌که براین سنگ است: مهر، تسبیح وشانه می‌باشد.

چنارکهن سالی که درحیاط بقعه بوده براثر فرسودگی افتاده و فعلا چناری چند شاخه به جای آن است. درختان ون (زبان گنجشك)، بقعه نیز کهن سال هستند.

۱ــ طالش‌کل بضم‌کاف، از دهکده‌های دیلمان است.

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ سیدسرا
برقلهٔ کوهی نزدیک دهکدهٔ سیدسرای دیلمان

این بقعهٔ چوبین‌و لت پوش ، بربالای رشته کوهی است که مسلط به جلگهٔ گیلان است . ازبالای این‌کوه ، اگرهوا مه‌آلود نباشد ، یکی از زیباترین مناظر گیلان را می‌توان دید. می‌گویند دراین بقعه‌های چوبین پنج تن ازسادات به‌خاك سپرده شده‌اند که سه تن ازایشان مرد و دوتن زن هستند. اطراف بناها، چنداصله درختان کهن سال است. این بقعه مانند بقعه‌های تورار وگرده کول و فیروزکوه جزء بقاعی است که بربالاترین قلهٔ کوه ساخته شده‌اند.

امامزاده هادی‌بن‌موسی‌بن جعفرعلیه‌السلام
دردهکدهٔ میکال دیلمان[1]

بنای اصلی بقعه هشت ضلعی است کـه هرضلع طاقنما مانندی دارد . طرح داخلی‌بنانیزهشت ضلعی‌است. میان هریك‌ازاضلاع داخلی، طاقچه‌ای‌بنا کرده‌اند. طول هریك از اضلاع داخل ۲٤۸ سانتیمتر است . مصالح اصلی بنـا آجرهائی است به ابعاد ۵ر٤×۲۲×۲۲ سانتیمتر که با گچ بند کشی شده‌اند . پی اصلی بناسنگ رودخانه است . میان حرم قبری از گچ وآجر به‌طول ۲۲۸ وعرض ۱۸۰ وارتفاع ۱۳٤ سانتیمتراست. سقف بناگنبدی شکل وسفیدکاری است . در ورودی حیاط بقعه ودر ورودی حرم دولنگه، چوبین وساده‌است.گنبدی‌آجری،باکمربند نسبةً بلندی برروی بنا زده‌اند وبالای‌آن را عرقچین مانند کاشی‌کاری‌کرده‌اند. پائین‌کمربندگنبد بربالای دیوارهای بقعه، سطح صافی‌است که‌آبروی گنبداست. (عکس شمارهٔ ۳۳)

داخل بقعه، بردیوارها مجالس نقاشی مذهبی است ، این مجالس به‌ترتیب ازاین قرارند:

۱ــ میکال ، دهی از دهستان دیلمـان بخش سیاهکل و دیلمان ، شهرستان لاهیجان ۷ کیلومتری شرق دیلمان.(فرهنگ جغرافیائی ایران)

معراج رسول اکـرم ، حضـرت علی علیه‌السلام در گاهواره دهان اژدها را پاره می‌کند، حضرت امام‌زین‌العابدین دربستر بیماری، حضرت ابراهیم درحال قربانی کردن اسماعیل، حضرت موسی‌بن‌جعفر در زندان، حضرت علی‌اکبر درقتلگاه ، حضرت امام‌رضا درمجلس‌مأمون، حضرت ابراهیم‌خلیل‌درآتش، حضرت‌ابوالفضل سوار براسب ، حضرت قاسم درمجلس عروسی وحارث ودو طفلان مسلم .

جلو در ورودی بقعه چندین سنگ قبرمرمر نسبةً قدیمی‌است‌که قدیمی‌ترین آنها مورخ ۱۱۹۷ هـ. ق. است. این سنگها به‌ترتیب ازاین قرارند:

«وفات مرحوم زلف‌قار(= ذوالفقار)
ولدمیرزاعلی ۱۲۵۶. نشانه‌ها: مهر،
تسبیح، قیچی وآلاتی بدین اشکال.»

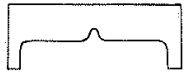

«وفات مرحوم میرزاحسن ولـد غلامعلی سنه ۱۲۶۳. نشانه‌ها : مهر، تسبیح و رحل.»

«وفات مرحوم نهال‌چمن جوانی‌آقا رمضانعلی ولد مرحوم‌نظرعلی۱۲۵۶. نشانه‌ها : سرو ، مهر، تسبیح وشانه.»

درحاشیه:

« ای خاك‌تیره دلبر ما را عزیز دار
کاین‌نورچشم‌ماست که دربرگرفته‌ای
افسوس قراخان چو گل باغ امید
از صرصر مرگ زود بر غارت رفت
آن تازه گل گلشن اهلیت کرد[1]
از باد خزان دهر با رحمت رفت

۱ــ بضم کاف .

www.tabarestan.info تبرستان

در ماتم وی برادر و خویشان را
هوش از سر و خون ز دل .....
از پیر خرد چه سال فوتش جستم
حیران شد ازو بخانهٔ فکرت رفت
پای ادب از میانه برداشت روان
گفتا خـردم بجـانب جنت رفت »

« وفات مرحومه سکینه خانم بنت مرحوم اسمعیل‌خان۱۲۲۳. نشانه‌ها: دو انگشتر ، تسبیح ، مهر نمـاز ، یك زوج گوشواره ، سینه ریز ، قیچی،آفتابه ، هکن‌وکن، بینیکی و این نشانه‌ها .»

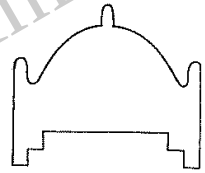

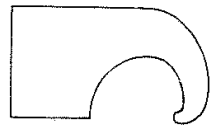

«وفات مرحوم آقازینل‌عابدین(=زین‌العابدین) ولد مرحوم علی‌گل‌ناوی ۱۲۴۱. نشانه‌هـا: مهر ، تسبیح ، شانه و سرو.»

«وفات مرحومه علیاحضرت پری‌زادخانم بنت مرحوم‌عالیشان صفی‌خان‌ـ سلطان فی‌جمادی‌الاولی ۱۲۱۰. نشانه‌ها : سینه ریز ، مهر نماز ، تسبیح‌و دوگوشواره.»

«وفات مرحوم مصطفی‌بیك ولدالله‌ویردی‌سلطان انبارلو ۱۱۹۷. نشانه‌ها: مهرنماز ، تسبیح، شمشیر، خنجر، نیزه واسب.»

«وفات مرحوم عباسقلی ولد مرحوم آقا محمد سنه ۱۲۳۹.

ای مرگ هزارخانه ویران کردی
در ملك وجود خلق جان کردی

نشانه‌ها: مهرنماز، تسبیح،کمان حلاجی ومشته.»

سه سنگ قبر نسبةً قدیمی درحیاط بقعه بدین‌شرح دیده شد:

« وفات مرحوم مغفور الله‌ویردی‌سلطان ولد مرحوم خدا ویردی بیك ۱۲۱۵.

گر من گنه جمله جهان کـردستم
لطف تو امید است که گیرد دستم
گفتی که بروز عجز دستت گیرم
عاجزتر ازین مخواه کاکنون هستم »

«وفات مرحوم الله‌بداشت ابن‌کربلائی نقدعلی۱۲۴۳. نشانه‌ها: مهرنماز، تسبیح، انگشتر، شانه، قلمدان و رحل.»

«وفات مرحومه مغفوره جواهر بنت سبزه‌علی سنه ۱۲۶۰.»

تونل زیرزمینی
دردهکدهٔ میکال دیلمان

این تونل یا سمج که گویا فرارگاه قدیمی دهکدهٔ میکال یا فرارگاه قلعهٔ قدیمی این دهکده بوده است ، یك‌سر آن در طویلهٔ حاجی طهماسبی معروف به‌پورمهدی است ویك سر آن لب رودخانه است.

سنگ دنگ
دراراضی کشتزار دهکدهٔ نوروزمحلهٔ دیلمان

دراین‌اراضی‌چهارسنگ نتراشیده وطبیعی‌است‌که تقریباً به‌طول ۸۰وعرض‌و ارتفاع ۵۰ سانتیمتر است . وسط این سنگها گودالی نیم کـره شکل کنده‌اند . قطردایرهٔ یکی از گودالها ۳۱ و عمق آن ۱۷ سانتیمتر بود . (عکس شمارهٔ ۳۴) اهالی نوروزمحله می‌گویند که اینها سنگهای دنگهای برنج‌کوبی است وبه‌همین

www.tabarestan.info تبرستان

مناسبت خرابه‌های این منطقه را که آثار فراوانی دارد ، به‌این نام خوانده‌اند.[1] در میان خاکها ، جوش کورهٔ آهنگری زیاد است . شاید روزی چند دین دکان آهنگری در این‌جا بوده است . سفال شکستهٔ زیادی دراین محل و اراضی کشتزار اطراف آن است.

بقایای حمام قدیمی
در نزدیکی سنگ دنگ نوروزمحلهٔ دیلمان

حمامی قدیمی برساحل چپ دره‌ای کم عمق که ازشرق اراضی سنگ دنگ می‌گذرد ، قراردارد . درخرابه‌های این حمام آجری درست نیافتیم که ابعاد آن را اندازه‌گیری کنیم . قطراین آجرها ۴۳ × ۵۳ × ۶۰ میلی‌متر بود. اهالی می‌گفتند که شمع جهان خانم درحدود صد وپنجاه بار از آجرهای این حمام را برای ساختمان خود، به‌اسپیلی برده‌است. آب حمام باگنگهای سفالین ازچشمهٔ «لبار» می‌آمده‌است.

قرآنی خطی
در دهکدهٔ بنه‌زمین نزدیک پیرکوه

قرآنی است بزرگ وخطی وساده بدون جدول وحاشیه . این قرآن را بنده ندیدم .

بقعهٔ آقا سیدابراهیم‌بن موسی‌الکاظم علیه‌السلام
یا امامزاده نورار برفراز قلهٔ کوه نورار

این‌بقعه که بنائی‌مربع‌شکل و گنبدی مدوردارد برفرازکوهی بلنداست‌که در۲۶۰ درجه درجنوب جنوب‌غربی‌قلهٔ فیروزکوه قرار گرفته واز اطراف نمایان است . دراصلی بقعه رو به‌جنوب است و طرفین‌آن دو سکو دارد و طاقنما مانندی

۱ــ نظیر این گودال در سنگ به صورت مخروط ناقص که قاعدهٔ آن در بالا است ، درسرپل زهاب ، منطقهٔ دیجاب کرمانشاهان ونزدیک غارچشمه سهراب برسر راه کرمانشاه به دینور ، زیاد دیده شده است که تماماً آتشدان می‌باشند . با توجه به وضع منطقه و آثار مشهود دراطراف این گودال ، ظن قوی می‌رود که آتشدان باشد نه‌سنگ دنگ.

بربالای در است . دوسکوی دوطرف و راهروی وسط باسنگهای قبور فرش شده است . طرف چپ نمای جنوبی ، پلکانی‌است که بر بام می‌رود و طرف راست این قسمت طاقنمائی‌است که قرینه سازی کرده‌اند. بام بنا ازدوقسمت تشکیل می‌شود. قسمت وسط گنبدی مدور واطراف گنبد لت‌پوش است . (عکس شمارهٔ ۳۵) مصالح بنا ، آجروگچ است و طرح بنا درنقشه نشان داده شده است. جلوبنا دودرخت ون کهن برپاست که شاخهای بزکوهی و گنج گاو (=گاو کوهی = گوزن) که سابقاً بدانها کوبیده بودند ، امروز پوست درخت مقداری ازآنها را درخودگرفته است. (عکس‌شمارهٔ ۳۶) در ورودی بقعه که ساکنان دهکده‌های اطراف برای‌آنها ارزش زیاد قائلند ، نه قدیمی است ونه ظرافتی دارد و اغلاط فراوان در متن نوشته‌های آن دیده می‌شود . با خط بد نسخ کنده‌کاری زیادی براین دولنگه به‌این شرح شده است :

برحاشیهٔ لنگه دست راست:

«بسم‌الله الرحمن‌الرحیم نصر من‌الله وفتح‌قریب ومن یتوکل علی‌الله فهوحسبه افوض امری الی‌الله ان‌الله بصیر بالعباد یاغافرالخطایا یا کاشف‌البلایا[1] یا منتهی الرجایا یامجری العطایا یاواهب الهدایا یا رازق البرایا یا قاضی المنایا یاسامع الشکایا یاباعث البرایا یامطلق الاساری یاذاالحمدوالثنایا یاذوالفخروالهیاما (؟) یاذوالمجدوالعلایا یا ذوالعفو و الرضایا یا ذوالمن و العطایا یاذاالقضا یاذا العزوالبقا یا ذاالآلاء والنعما اللهم انی اسئلك باسمك یاصانع یاواضح یارافع یا صانع یاسایل یاجامع یاشافع یاواسع یاموسع یاصانع کل مصنوع یاخالق کل‌مخلوق یارازق کل‌برایا یاملك کل‌مملوك یاکاشف‌کل مکروب.»

حاشیهٔ پائین همین لنگه

۱ــ شاید: خفایا.

www.tabarestan.info تبرستان

« یا ناصر کل مخذول یا ساتر کل معیوب یاملجاکل.. »

وسط لنگهٔ دست راست:

«یاعلی درباب یاعلی درباب نادعلیا مظهرالعجایب تجده عون‌لك فی‌النوائب کل‌هم وغم سینجلی بعظمتك یاالله بعزتك یاالله بقدرتك یاالله بجلالك یاالله نبوتك یامحمد وبولایتك یاعلی یاعلی یاعلی بنبی‌عربی‌و رسول مدنی واخیه اسدالله مسمی بعلی وبزهرا بتول[1] و بامر ولدتها و بسبطه وشبله الحلالی وبسجاد والبـاقر والصادق حق وبموسی وعلی و تقی ونقی وبذی‌العسکر والحجة و القائم بالحق‌الذی یضرب بالسیف[2] بحکم الازلی صلواتی و سلامی الف نهارولیال وغدو وعشی اجب الیوم دعائی وترحم جمراتی کل‌الهی وولی وتقبل‌لمقبول حسن رب‌دعاءزرت بعلی وعلی وعلی[3] اللهم‌صل‌علی‌محمد و آلهم الطیبین انطاهرین و حجةالمقبولین المعین یا علی مدد یاعلی مدد.»

بردماغه ازطرف داخل این بیت بی‌وزن و بی‌قافیه ، حك شده است:

« در آستانه بهرزه باز مکن
چون درآئی بکبر سجده مکن»[4]

برچهارچوبهٔ طرف راست در از سمت داخل:

«قل یاایهاالکافرون← لکم دینکم ولی دینی .»

بردماغهٔ همین در ازطرف صحن:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم الم‌نشرح لك صدرك← الی‌ربك فارغب.»

برچهارچوب بالا از داخل:

الهی‌بحق محمدالهاشمی وآله وحرمت‌ابرارهم لك خشع یاعلی‌مدد.»

۱ـ درمتن با طاء مؤلف نوشته است. ۲ـ دراصل با صاد نوشته است.
۳ـ عربی بی سروتهی است. ۴ـ ترکیب صحیح این بیت این طوراست:
در مسجد بهرزه بـاز مکن چون در آئی بجز نماز مکن

برهمین چهارچوب ازطرف صحن :

لك‌الحمد یا [ذاا] لجود و المجد ویعلی (والعلی) تبارکت تعطی (؟) وصل علیه مادعاك و موحدنا جاك الخیار رابع (؟) یا مفتح الابواب...»

حاشیهٔ لنگهٔ سمت چپ:

بسم‌الله الرحمن‌الرحیم وبه‌نستعین اللهم‌انی‌اسئلك بأسمك یا کریم یا رحیم یاعلیم یاحکیم‌یامقیم‌یاعظیم خلصنا من‌النار یارب یاسیدالسادات یا مجیب الدعوات یاقاضی‌الحاجات یارافع‌الدرجات یامعطی مسئلات یاغافر الخطیئات یاقابل‌التوبات یاسامع الصلوات یادافع‌البلیات یا خیرالغافرین یاخیرالفاعلین یاخیرالناصرین یاخیرالوارثین یاخیر‌الحامدین یاخیرالذاکرین یاخیرالمنزلین یاخیرالمحسنین یامن‌له العزوالجمال یامن‌له‌القدر والکمال یامن‌له‌الملك والجلال یا من هو الکبیرالمتعال یا من هو منشیءِ السحاب الثقال یا من هوشدید العقاب یامن‌عنده‌حسن‌الثواب یامن‌عنده‌الکتاب اللهم انی اسئلك باسمك یاحنان یامنان یادیان یابرهان یاسامع الصلوات یا غفران.»

وسط لنگهٔ سمت چپ:

«یاعلی‌ادرکنی یاعلی‌ادرکنی انا فتحنالك فتحاً مبینا← نصراً عزیزا. هـذا عمل استاد غلامحسین ابن مرحوم زین‌العابدین کلیشمی غفرالله ذنوبه سنه‌احدی وخمسین ومائتان بعدالف وقف هذا محمودبن‌محمد‌خان بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم لیلاف قریش← من‌خوف. بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم الم‌ترکیف فعل‌ربك باصحاب‌الفیل← وجعلهم کعصف مأکول. صدق‌الله یاعلی ولی‌الله یاعلی ولی‌الله.»

برچهارچوبهٔ سمت چپ ازطرف داخل:

«تولج‌اللیل فی‌النهار← ترزق من‌تشاء بغیرحساب یا مفتح‌الابواب یا رازق‌الانام.»

www.tabarestan.info تبرستان

برهمین چهارچوب ازطرف صحن:

«قل اللهم مالك الملك توتی الملك من تشاء ← انك علی کل شیء قدیر.»

طرف شرقی صحن اطاقی است که بر در ورودی آن عبـارات زیر است :

برلنگهٔ دست راست :

«الهی بحرمت قدرپیمبر بحق حیدز و اولاد حیدر ازجرم خادم بیچاره بگذر الهی تـراشنده را رحمت کنی ـ مقامش بفردوس جنت کنی. همایت [کذا] کننده را یا ذوالجلال غنی کن مراد رازمال حلال بعون الله تعالی.»

برلنگهٔ دست چپ:

«نظر لطف خدا ام شامل مهرعلی است
وز ره صدقو صفا باعث خیر جلی است
سنهٔ احدی وخمسین و مأتان بعدالف
وقف نمود این در را استـاد نظرعلی
بجهة مرحوم مهـر علی کلیشمی غفرالله له ذنوبه و جزاه ائمه فی یوم الحشر والنشور.»

ازقدیم جسد مردگان رابدین بقعه می آورده اندودرقبرستان اطراف آن به خاك می‌سپرده‌اند. سنگ قبرها بیشترمرمرسفید بود و قدیمی‌ترین آنها تاجائی‌که این جانب دقت کرد به سال ۱۲۲۰ هـ. ق. می‌رسید . اینك شرح پاره‌ای ازاین سنگها :

«وفات مرحوم مغفور محمدقاسم ولدمرحوم محمدیوسف ۱۲۲۰.»

« وفات مرحوم خداویردی سلطان ولد مرحمت‌پناه الله‌ویردی سلطان ۱۲۲۱. نشانه‌ها: مهر، تسبیح، شانه ، دوتپانچه، قمه، شمشیرو اسب.»

«وفات مرحوم دانیال ولد علی‌خان ۱۲۲۲

ای خاك تیره دلبر ما را عزیز دار
این نور چشم ماست که دربر گرفتهٔ »

«وفات مرحومه مغفوره امی‌کلثوم‌خانم بنت مرحوم الله‌ویردی سلطان شهررجب ۱۲۲۲

ای که برما بگذری دامن‌کشان از سر اخلاص الحمدی بخوان

نشانه‌ها: مهر،تسبیح، قیچی، بینیکی، سجاده وهکن‌و کن .»

«وفات مرحوم الله‌بداشت ولد حسنعلی ۱۲۳۳. نشانه‌ها: گرباز، بیل و گاجمه.»

«وفات نهال چمن جوانی علی‌اکبر بیك ابن‌عالیشان عبدالله‌بیك ۱۲۳۸

ای جان پدر هیچ نداری خبر من
کز گردش ایام چه آمد بسر من
من تازه‌گلی بودم اندر چمن دهر
نشکفته فروریخت همه‌بال‌وپر من

نشانه‌ها: مهر، تسبیح، انگشتر ورحل با قرآنی برآن.»

«وفات مرحوم ملاعلی‌خان ولد کربلائی حاجی ۱۲۴۰. نشانه‌ها: مهر، تسبیح، شانه و دوانگشتر.»

«وفات مرحوم خدیجه بنت ملاحیدر فی‌شهرشوال ۱۲۴۱.»

«وفات مرحومه ریحان خانم بنت مرحوم الله‌ویردی سلطان ۱۲۴۳.

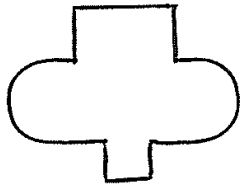

نشانه‌ها: مهر، تسبیح، دوانگشتر، سینه‌ریز، آفتابه، قیچی، بینیکی، هکن و کن ، کشکول و نشانه‌ای بدین شکل که شناخته نشد.»

«وفات مرحوم آقابیك ولد مرحوم حسن‌خان بیك ۱۲۴۸

صد حیف که از صف جوانان رفتم
از تیشهٔ کیـن بی سر و سامان رفتم

www.tabarestan.info تبرستان

نخل قد من بود چـو سرو آزاد
ناکام بری نچیـدم از جان رفتم
بردم دل پر ز حسرت خود درخاك
وز آمدن جهان پشیمان رفتم»

در بالای این سنگ بزرگ دو سنگ کوچك است کـه بر آنها «هوالعلی و هوالباقی» حك شده‌است.

«وفات مرحوم آقا ظهراب علی ولد مرحوم آقا قربان‌علی ۱۲۵۱. نشانه‌ها: مهر،تسبیح، شانه، سجاده، تبر، دهره و گلدانی دروسط.»

«وفات مرحوم علی اکبربیك ولد مرحوم سهراب خان ۱۲۵۳. نشانه‌ها: مهر، تسبیح، شانه سجاده، خنجر، اسب با شمشیری‌آویخته به‌آن، دو تپانچه، دبهٔ باروت و ساچمه.»

«وفات مرحوم میرزاخان ولد مرحوم محمد ۱۲۶۰. نشانه‌ها: مهر، تسبیح، تفنگ، تپانچه، تبر و چوبدستی.»

«وفات مرحوم‌کربلائی غلامعلی ولدمرحوم اللّه‌ویردی ۱۲۷۱. نشانه‌ها: مهر، تسبیح، انگشتر، قلمدان، رحل، سروشکسته وشانه.»

«وفات مرحوم مغفورملاقاسم ولد مرحوم ملاکاظم سنه۱۲۷۳. نشانه‌ها: مهر،تسبیح، شانه، قلمدان ورحل.»

«وفات فرضعلی ولد استاد قربان ۱۲۷۷. نشانه‌ها: انگشتر، مهر، تسبیح وشانه.»

«وفات مرحومه فاطمه بنت‌آقاآشورعلی ۱۲۸۱. نشانه‌ها: مهر،تسبیح، دوعدد انگشتر، بینیکی، هکن‌وکن وآفتابه.»

«وفات مرحوم اوستادقربان حداد ابن کربلائی شاه‌ولد ۱۲۸۹.»

«وفات مرحوم حسنقلی ولد کربلائی علی‌حسین ۱۲۹۲. نشانه‌ها: مهر، تسبیح، شانه، سجاده، تفنگ، دوتپانچه وآلتی‌نظیر تپانچهٔ لوله‌بلند.»

«وفات مرحوم حسین ولد موسی‌خان تنکابنی ۱۲۹۵. نشانه‌ها: مهر، شانه، تسبیح، خنجر و چوبدستی.»

سنگهای قبور دیگری که تاریخ آنها مؤخر برسنوات بالاست زیاد است، ازذکر آنهاخودداری شد.ظاهراً ساکنان اطراف به‌این‌امامزاده زیاد اعتقاد دارندو جسد مردگان خودرا از دورترین نقاط واز بدترین راهها، بدین‌جا می‌رسانند.

غارهای دلفك

کوه دلفك درجنوب جنوب شرقی رشت ودر۲۶۰ درجهٔ جنوب جنوب‌غربی اسپیلی و۲۹۰ درجه ازقلهٔ‌فیروز کوه است. ارتفاع آن از۲۴۰۰تا۳۰۰۰ متراست‌و درآنجا دوغار است. دریکی ازآنها یخ ودردیگری جانوران وآدمیان سنگ‌شده دیده می‌شود. کاپیتان «مکنزی»[1] در سال ۱۲۷۶ هـ. ق.(۱۸۵۹ م.) این دوغاررا دیده است ودربارهٔ آنها می‌نویسد:

دریکی از این غارها که نزدیك قله است یخ بلوری فراوان بود ودر دومی چیزی جزاستلاکتیت فراوان نبود که مردمان خوش‌باور رحمت‌آباد گمان کردند اینها مجسمهٔ آدمیان و جانداران است.[2]

راه‌ای قدیمی خاك دیلمان

درخاك دیلمان راههای قدیمی فراوان است وروزی دیلمان برسرراه اصلی گیلان بوده است. پیش از اینکه راه کنونی گیلان ساخته شود، برای ورودبه‌خاك گیلان، دوراه اصلی بود: راه گیلان بیه‌پس، ازتارم وخلخال وماسوله می‌گذشت و به فومن وگسکر و سایر بخشهای گیلان بیه‌پس می‌رفت. راه گیلان بیه‌پیش، از قزوین به رودبار ودیلمان و لاهیجان یا اشکور ورانکوه (= رحیم‌آباد) منتهی می‌شد. ازهمین راه قزوین به لاهیجان، شاه‌عباس در سال ۱۰۰۰ هـ. ق. خود را

۱- Mackenzie ۲- گیلان رابینو، ص۲۸۲.

www.tabarestan.info تبرستان

به‌لاهیجان رسانید . احتمال دارد درسفرسال۱۰۲۱هـ.ق. بازگشت او به‌قزوین ازراه رانکوه‌واشکور بوده‌است . چه مؤلف عالم‌آرا می‌نویسد که او از رودسر به‌قزوین رفته است .[۱] همین مؤلف ازراه دیلمان که از کنار رودخانهٔ شیم‌رود می‌گذرد و به گیلان بیه‌پیش وارد می‌شود، نیزیادکرده است.[۲]

راه قدیمی
سیاهکل به دیلمان

قبل از اینکه بـه دستور شاه‌عباس اول این راه ساخته شود، راهی قدیمـی بـرساحل چپ یا راست شیم‌رود وجود داشته است. راه کنونی مالرو از سیاهکل به‌شب خسب لات (=شاغوزلات) ـ توتکی ـ بالا رود که تی‌تی‌کاروانسرا در اینجا بناشده‌است ـ سالارزمین ـ حمزاپرد[۳] ـ سرداب که کاروانسرائی‌قدیمی‌نیز دراینجا است ـ لارخانی[۴] ـ دیلمان می‌رود.

راه قدیمی باباکوه
ازسیاهکل به‌دیلمان

قسمت اول این‌راه کناررودخانهٔ شیم‌رود است و از محلهای سیاهکل ـ شب خسب لات (= شاغوز لات) ـ توتکی ـ بالا رود می گذرد . از بالارود راه باباکوه ازکنار تی‌تی‌کاروانسرا جدا می‌شود وبه‌لش گیج[۵] ـ باباکوه ـ اغوزچال[۶] ـ تول‌دره ـ آتشکی[۷] ـ چلمه رود[۸] ـ سنگ‌ریز ـ لارخانی ـ دیلمان می‌رود.

راه قدیمی
دیلمان به قزوین

به دستورشاه عباس اول این راه قدیمی دستکاری و مرمت شد و پل عظیم و عجیب انبوه را بـرروی رودخانهٔ شاهرود برسر همین راه بساختند . این راه از

۱ـ عالم‌آرا، ج ۲، ص۸۵۳. ۲ـ عالم‌آرا، ج۲، ص۴۶۲. ۳ـ بفتح حاء مهمله وضم پ. ۴ـ بکسرداء. ۵ـ بفتح لام. ۶ـ بفتح الف. ۷ـ بکسر تاء . ۸ ـ بفتح چ.

محلهای زیرین می‌گذرد: دیلمان ـ باباولی ـ فیگورسر[۱] ـ شاداران ـ زین‌پشته ـ ایژگی ـ باچه سرا ـ کلیشم ـ نواخانی ـ کرپنی‌انبو ـ کین گیرین ـ دستگرد ـ تلهٔ کما سار ـ سیاسنگ ـ احمدخانی ـ سیردر ـ رودخانـهٔ انگشتك ـ الولك ـ گردنهٔ نیاق ـ ترتین[۲] ـ اسماعیل‌آباد ـ قزوین.

راه قدیمی
دیلمان به املش

چندین فرسنگ ازاین راه در زمان شاه‌عباس اول ساخته و مرمت شد وپل عظیمی‌ازآجر برروخانهٔ املش نزدیك بلوردکان زدند ودرهمین محل‌کاروانسرای عظیمی به‌سبك‌کاروانسراهای گیلان ساختند. این‌راه از محلهای زیرین می گذرد:

دیلمان ـ کومس[۳] (کوپس) [۴] ـ نیاوول ـ زیل بره ـ سیدسرا ـ شیرچاك ـ دیلمان دوراه ـ ناتش کوه ـ زردشتان ـ خسیل دشت ـ خرکال ـ میان لنگـه ـ هلی‌دشت ـ بلوردکان ـ حسین‌آباد ـ لات‌لیل ـ کهلستان ـ املش.

ازخسیل دشت‌راهی‌به‌امام[۵] ـ چاك‌رود ـ بنه‌زمین ـ پیر کوه ـ تورار ـ کلیشم و ازآنجا به قزوین می‌رودکه دنبالهٔ آن درشرح راه دیلمان به قزوین آمده است.

راه قدیمی‌دیگری
ازدیلمان به املش

این راه درتابستان وزمستان باز و قابل استفاده است وآمدو رفتی دارد واز نقاط زیر می‌گذرد:

دیلمان ـ کومس ـ نیاوول ـ زیل‌بره ـ لارنه ـ گنج‌گوپشته ـ لیارو ـ سرلیل ـ آتشه سره ـ لات‌لیل ـ املش. شاید از همین راه کارگیا میرزا علی کیا پسر سید محمدکیا درسال۸۸۵ هـ. ق. به‌دیلمان رفته است. سیدظهیرالدین می‌نویسد:

«روزشنبهٔ بیستم ربیع‌الاول موافق بیست ودوم شهریورماه قدیم، عازم ییلاق

۱ـ Feyguresar ۲ـ بفتح تاء وکسرراء. ۳ـ بکسرمیم. ۴ـ بفتح پ. ۵ـ بضم الف اول .

www.tabarestan.info تبرستان

دیلمان گشتند . شب یکشنبه به قریهٔ سرلیل نزول همایون واقع شد. همین روز یکشنبه به‌طالع سعد، به دیلمان تشریف فرمودند.»[1]

سالهای بعد نیزکارگیا میرزاعلی‌کیا ازهمین راه به رانکوه (= رحیم‌آباد) بارها رفته است. نگاه کنید به‌صفحات ٤٤٦ و٤٥٥ و٤٥٧ تاریخ گیلان و دیلمستان سید ظهیرالدین مرعشی.

راه قدیم دیگری
از دیلمان به رحیم‌آباد

دیلمان ـ کومس ـ آشورآباد ـ دیارجان ـ بویه (بوئی) سیاخلوك[2] ـ شوك[3](= شهوك)ـ پلام[4]ـ پلام رود (= پلورود) ـ رحیم‌آباد.

راه‌آهتکوه (=عطاکوه)
از دیلمان به‌لنگرود یا لاهیجان

دیلمان ازسرمرز[5] تا، ترین[6]ـ لیل ـ فورده[7]ـ سرچشمهٔ شاه‌خانی ـ اتاکوه (= عطاکوه) ـ دیوشل ـ لنگرود یا لاهیجان.

راه نو
ازسمام به رودسر

این راه ظاهراً درسال ۸٤۰ هـ. ق. ساخته شده است . هنگامی که میان کارگیا امیرسید احمد وکیاناصرکیا اختلاف پیداشد به کارگیا امیرسیداحمدگفتند چون کیاناصر کیا دررانکوه (= رحیم‌آباد) است، از راه رانکوه به رودسر رفتن پسندیده‌نیست مبادا که از کیا ناصرکیا حرکتی ناشایست دیده‌شود. بدو گفتند «که دراین جنگل راه پیداکنیم وبسازیم چنانکه به کنار پلورود بیرون رویم. از آنجا

۱ـ تاریخ گیلان ودیلمستان ، ص۴۲۶. ۲ـ بضم خاء. ۳ بفتح شین و واو. ۴ـ بضم پ . ۵ـ یعنی ازسرتیرهٔ کوه. ۶ـ بکسر تاء وفتح یاء. ۷ـ بفتح راء و کسر دال.

به رودسر تشریف فرموده آید. فرمودندکه خوش باشد، همچنان بایدکرد.الغرض برقلهٔ کوه راهی بساختند وآن سال ازآن راه به گیلان تشریف بردند وآن‌طریق اکنون(سال ۸۹٤)برجاست وراه نو می‌خوانند.»[1] سال بعدنیزکارگیا امیرسیداحمد ازهمین‌راه ازسمام به گیلان رفت.[2] تابستان سال‌بعدکارگیا رضاکیاپسرامیرسیداحمد ازرودسر، از راه‌نو به‌سمام رفت.[3] کیامحمد سپه‌سالار اشکور «بالشکردیلم به‌راهی. که ازآن‌راه مردم رودسر به‌سمام عبورداشتند، متوجهٔ رودسرشد.»[4] کارگیا رضا کیا یك‌بار دیگرپس ازشکست درگیلان، ازاین راه‌متوجهٔ سمام شده است.[5]

رابینو دربارهٔ این راه می‌نویسد که راه‌نو راهی است که ازسمام به‌رانکوه[6] می‌رود، این راه را کارگیاسیداحمد در سال ۸٤۰ هجری بساخت. این راه دربالای تیرهٔ‌کوه است وسپس ازجنگل می‌گذرد وبه کنار پلورود ختم می‌شود .[7]

راه کنار سفیدرود به دیلمان

ازکنارسفیدرود به‌دیلمان ، راهی قدیمی‌است‌که از نقاط زیر می‌گذرد:

قهوه‌خانهٔ کتله[8] این قهوه‌خانـه قبل از ساختن سد سفیدرود ، برسرگدار این رودخانه بود. محل آن در دو کیلومتری رستم‌آباد ، سرراه منجیل به‌رشت ، برساحل چپ رودخانه بود . توتك‌بن(= توتکی)ـ سندس[9]ـ چلده‌بر[10] ـ چره[11]ـ چلکاسر[12] ـ دره دشت[13] ـ چمل[14] ـ لیاوول سفلی ـ سوسف[15] ـ بـره سر[16] ـ پشت کلا ـ ناش ـ آسیاب برـ دیلمان .

۱ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص ۲۲۹ و۲۳۰. ۲ـ تاریخ گیلان و دیلمستان ، ص ۲۳۲. ۳ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص۲۳۴. ۴ـ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص ۲۳۶. ۵ـ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص ۲۴۵. ۶ ـ اگر منظور رابینو از رانکوه،رحیم‌آباد امروزی‌است صحیح نیست زیرا ناصرکیا که با امیرسیداحمد دشمنی‌داشت در رانکوه بود . اگر مقصود از رانکوه ناحیهٔ رانکوه است ، بـاز صحیح به نظر نمی‌رسد زیرا هرراهی ابتدائی وانتهائی می‌خواهـد وانتهـای این راه رودسر امروزی بـوده است. ۷ـ گیلان رابینو، ص ۲۸۳. ۸ـ بفتح‌کاف و کسرتاء. ۹ـ بکسر سین و دال . ۱۰ـ بکسر چ ودال و فتح باء . ۱۱ـ بکسر چ و تشدید راء . ۱۲ بکسر چ . ۱۳ـ بفتح دال‌وراء. ۱۴ـ بضم چ‌ومیم. ۱۵ـ بکسرسین‌دوم. ۱۶ـ بفتح‌باءوسین.

www.tabarestan.info تبرستان

باقی بناها و آثار تاریخی خاك دیلمان

۱ـ بقعهٔ نیاوول در دهکدهٔ نیاوول دیلمان.[1]

۲ـ بقعهٔ بندبن در دهکدهٔ بندبن دیلمان. آستانه‌ای قدیمی است وگالشهای اطراف سمام بدان سوگند یاد می کنند.

۳ـ بقعهٔ رزدره در دهکدهٔ رزدره دیلمان. بقعه ایست چوبین، طرف در ورودی آن ایـوانی دارد. صندوقی چوبین ساده در وسط بنای اصلی است. سراسر بنا و ایوان لت‌پوش است.

٤ ـ بقعهٔ عین‌شیخ دردهکدهٔ عین‌شیخ دیلمان. بقعه ایست چوبین، که یك طرف‌آن یعنی‌طرفی که در ورودی بقعه درآن است، ایوان دارد. بام بقعه وایوان لت‌پوش است.

٥ ـ بقعهٔ تالش‌کول در دهکدهٔ تالش‌کول دیلمان. بقعه ایست چوبین و لت‌پوش.

٦ـ بقعهٔ خانم‌زبیده دردهکدهٔ تنگه رود دیلمان. بنائی است چوبین با بامی لت‌پوش.

۷ـ غار کاش‌کوه درپشت دهکدهٔ تالش‌کول دیلمان. غاری است که در میان بند وپرتگاهی است. ازراه میان‌سرای‌شیدان و بعد اسپهبدان، می‌توان بدان راه یافت. احتمال دارد در این غارآثاری از گذشته‌ای بسیار دور پیدا شود. رابینو از این غاریاد کرده است.[2]

۸ـ بشکفته‌سنگ، نزدیك دهکدهٔ ملومه[3] دیلمان. شکافی عمیق و طولانی درکوه است. چون طبیعی‌است،ازنظرآثارتاریخی اهمیت چندانی ندارد. شاید چاه نزدیك ملومه ارزش تاریخی داشته باشد.

۹ـ بقعهٔ زیارتگاه نزدیك دهکدهٔ زیارتگاه دیلمان.

۱ـ گیلان رابینو،ص ۲۸۹. ۲ـ گیلان رابینو، ص۲۸۳. ۳ـ بضم میم اول.

قبرستانهای قدیمی خاك دیلمان

۱ـ قبرستان قدیمی در مرادتپه نزدیك سیاکاربن.[1] ازاین قبرها دستبند و گوشوارطلا ومجسمه‌های‌مار وسنگ‌پشت‌گلی و سفالین و گوزن سفالین، به‌دست آمده است.

۲ـ قبرستان قدیمی پیله‌شاه نزدیك دهکدهٔ پیله‌شاه دیلمان.

۳ـ قبرستان قدیمی اروشکی نزدیك دهکدهٔ اروشکی دیلمان.

٤ـ قبـرستان قدیمـی آقاسیدمحمد طـرف شمال‌شرقی دهکدهٔ لنگل[2] دیلمان. ازاین قبرها مجسمه‌های فلزی گوزن وکل (قوچ وحشی)، بیرون آمده است.

٥ـ قبرستان قدیمی زرکول[3] در شمال‌غربی دهکدهٔ آسیاب‌بر دیلمان. از این‌قبرها گوشوار وانگشترطلا،کشف شده‌است.

٦ـ قبرستان قـدیمی ایشه‌کوه در شمال دهکدهٔ ایشه‌کوه دیلمان. از این قبرستان مجسمهٔ کل سفالین، درآورده‌اند.

۷ـ قبرستان قدیمی لورتخت[4] نزدیك دهکدهٔ لور دیلمان.

۸ـ قبرستان قدیمی در شمال دهکدهٔ لور دیلمان. از این قبرها مجسمهٔ قورباغه، گوزن فلزی، قمه و تیروکمان به‌دست آمده است.

۹ـ قبرستان درسوگل[5] در شمال‌شرقی دهکدهٔ قشلاق دیلمـان. ازاین قبرها جامهای شیشه‌ای بلورین به‌قطر۱٫۵سانتیمتر، به‌دست آمده‌است.

۱۰ـ قبرستان قدیمی در محمد سالار نزدیك دهکدهٔ سیاکاربن دیلمان. از این قبرها مجسمهٔ گوزن گلی و کاسه‌های گلی، پیدا شده است.

۱۱ـ قبرستان قدیمی در سیاه‌کوه دیلمان. برای رسیدن به‌این قبرستان ازامام[6] به خوش‌خانی وازآنجا به سیاه‌کوه می‌رود.

۱ـ بضم باء. ۲ـ بفتح لام وضم گاف. ۳ـ بفتح زاء. ۴ـ بکسرراء.
۵ـ بضم سین وگاف. ۶ـ بضم الف‌اول.

www.tabarestan.info تبرستان

۱۲ـ قبر باباملحد سرراه سیاهکل به دیلمان میان راه کاروانسرای سرداب تا فیکورسر. محتمل‌است اینجا گور یکی‌ازسران اسماعیلی‌باشد.

۱۳ـ قبر باباملحد در سمت جنوب بقعهٔ باباولی دیلمان. اینجا نیز ممکن است گوریکی ازبزرگان اسماعیلی باشد.

۱۴ـ قبرستان قدیمی درسمت جنوبی بقعهٔ باباولی که به قبرستان باباملحد معروف است. ازاین قبرستان سپروشمشیر بیرون آورده‌اند.

۱۵ـ قبرستان قدیمی در یهودی‌محلهٔ‌دیلمان. فعلا از یهودیان و بناهای ایشان‌آثاری برجای نیست. سنگهای ساختمانی دراراضی این‌محلهٔ قدیمی، بسیار است. این سنگها طبیعی است و تراشی ندارد. از کوه نقاره‌کول با گنگ[۲]،آب بدینجا آورده بوده‌اند. سفال فراوان دراراضی اطراف دیده می‌شود.

۱۶ ـ قبرستان قدیمی خرساخانی[۱] در دهکدهٔ دیلمان. از این گورها مجسمه‌های سفالین کل و گنج‌گاو (= گوزن) و بزکوهی، درآورده‌اند. در کوه مقابل این‌قبرستان گنگهای[۲] زیاداست که دنبالهٔ آن به خرساخانی می‌رود. مسلماً روزی از این چشمه، آب بدینجا می‌آمده است.

گنگهائی که در صفحات دیلمان با آنها لوله کشی کرده‌اند به طول ۳۴ سانتیمتر وقطر دایرهٔ طرف گشاد آن ۱۳ وطرف تنگ آن ۹ سانتیمتر است.

تی‌تی کاروانسرا

برسرراه سیاهکل به دیلمان

برساحل راست رودخانهٔ شیم‌رود برسردوآب شیم‌رود وباباکوه،کاروانسرائی قدیمی ازسنگ رودخانه وآجروگچ غربالی، بنا شده است. بانی این‌بنا ظاهراً زنی به‌نام «تی‌تی»[۳] است. درمیان زنان خاندان سادات‌کیائی و اسماعیلوند، افرادی به‌نام تی‌تی بوده‌اند.

۱ـ بفتح خاء. ۲ـ «گنگ» بضم گاف اول و سکون نون و گاف دوم، نوعی تنبوشهٔ‌دراز وباریك است. ۳ـ «تی‌تی»درلهجهٔ گیلکی به‌معنی«شکوفه»است.

زنی به‌نام «سلطان تی‌تی» صندوق مزار میرشمس‌الدین را درمحلهٔ اردوبازار لاهیجان، ساخته است. درمحل معروف است‌که بانی این کاروانسرا عمهٔ شاه عباس به‌نام «تی‌تی»، بوده‌است. این بنده هیچگونه سندی دربارهٔ این زن نیافتم.

این‌کاروانسراکه فعلا درآبادی بالارود است، هیچگونه استفاده‌ای ازنظر کاروانیان ندارد. ساکنان محل،گاو وگوسفند درآن جا می‌کنند.

دیوارهای خارجی‌این‌کاروانسرا به‌قطر۸۱سانتیمتر وتا ارتفاع۱۴۰سانتیمتر ازسنگ رودخانه باملاط‌گچ چیده شده‌اند، باقی دیوار با آجر و گچ غربالی است. (عکس‌شمارهٔ۳۷)آجرهائی‌که دراین‌بنا به‌کاررفته‌اندبه‌ابعاده۴٫۵ × ۱۹٫۵ × ۱۹٫۵و ۴٫۵ × ۲۰ × ۲۰ سانتیمتر است. عرض در ورودی کاروانسرا ۲۴۰ سانتیمتراست. ازاین در به‌فضائی سرپوشیده با طاقی مدورآجری، وارد می‌شویم.(عکس‌شمارهٔ۳۸) طرفین این فضا دوایوان است. میان هـریك از ایوانها مدخلی به اطاقهای طرفین است. ازاین فضای سرپوشیده که طول‌آن شش‌متر وارتفاعش تا زیرطاق، نیز شش متراست به‌حیاط کاروانسرا می‌توان رفت. وسط حیاط حوضی مدوربوده است که امروزاثرکمی‌ازآن‌باقی‌است.آب‌ازدوچشمهٔ کاشکو ویکابرك[۱] باگنگ به‌این‌حوض می‌آمده‌وبا طاق[۲] اززیردر ورودی‌کاروانسرخارج‌می‌شده‌است.درچهارکنج‌کاروانسرا، چهار اطاق ۳ × ۳ متر است که درهای ورودی آنها، دارای مدخلی سرپوشیده و به‌شکل پنج‌ضلعی است‌که دوضلع بیرونی آنها درازتر ازسایراضلاع است.(عکس شمارهٔ ۳۹) مقابل درورودی، درضلع دیگر کاروانسرا، شاه‌نشین مانندی است که عرض دهانهٔ آن ۴متراست. دو در ورودی در طرفین این شاه‌نشین است که هریك به‌اطاقی که چسبیده به‌اطاقهـای کنجی‌است، می‌رود. (عکس شمـارهٔ ۴۰) در ضلع شرقی و غربی کاروانسرا میـان اطاقهای زاویه، دومال‌بند است. شکل اصلی کاروانسرا مربع وهریك ازاضلاع آن ۲۰ متراست.

طاق‌فضای سرپوشیدهٔ متصل به در ورودی وطاقهای اطاقهای زاویه‌آجری و

۱ـ بفتح باء وراء. ۲ـ مجاری‌فاضل‌آب زیرزمینی‌که طاق‌آن‌را باآجرمی‌زده‌اند.

www.tabarestan.info تبرستان

مدوراست . طاق اطاقهای طرفین فضای سرپوشیدهٔ نزدیك در ورودی وطاق مال - بندها وطاقهای شاه‌نشین و اطاقهای طرفین‌آن وطاقهای فضاهای جلواطاقهای زاویه جناقی زده شده است. (عکس شمارهٔ ۴۱)

کاروانسرای سرداب

سرراه سیاهکل به دیلمان

این کاروانسرای نسبةً قدیمی در دو فرسنگ و نیمی کاروانسرای تی‌تی است . ازبانی آن خبری در دست نیست. نزدیك کاروانسرا قهوه‌خانهٔ معمـوری برپاست ودرجوارآن‌چشمهٔ آبی‌گواراست. بااینکه چندین‌بار به‌عزم‌مطالعه وبررسی در راه سیاهکل به‌دیلمان رفتیم ولی موفق به‌عکسبرداری و اندازه گیری از این کاروانسرا نشدیم.

حمزاپرد

نزدیك کاروانسرای سرداب

برآب شیم‌رود نزدیك کاروانسرای سرداب وزیر دست‌آن ، پلی قدیمی از ازآجر ساخته بوده‌اند که فعلا قسمتی ازپایه‌های آجری آن درطرفین رودخانه دیده می‌شود.

دژها و قلعه کوتیهای خاك دیلمان

«کوتی» در لغت دیلمی به معنی تپه است . دهکده‌های قدیم خاك دیلمان ، به شکل قلعه بربالای این ارتفاعات ساخته می‌شدند. نزدیك دهکده‌های قدیمی که تا امروز برجایند، یك یا دوقلعه کوتی است . این قلعه کوتیها معمولا کنار رودخانـه یا نزدیك به چشمه‌ای پرآب است و از چشمه‌هائی که دور بوده‌اند با گنگ ، آب بدین قلعه‌ها آورده‌اند .

دژها برقلل‌سنگی‌منفردکه معمولا اطراف‌آنها پرتگاه‌وبند است، بنا شده و مستحکمتر از قلعه کوتیها ساخته می‌شد وبرای دفاع آماده‌تر بود .

۱ـ کافرقلعه: درجنوب دهکدهٔ ایشه‌کوه دیلمان که یك‌طرف سنگ‌کوه را تراشیده‌اند وبالای آن را قلعه ساخته‌اند.

۲ـ برج تله‌گلو:[1] سمت‌شمال دهکدهٔ آسیاب‌بر دیلمان . اطراف این‌برج‌را حفاری کرده‌اند ، آب‌انبار مانندی بیرون آمده است .

۳ـ کافر قلعه: در دهکـدهٔ عین‌شیخ دیلمان . آثاری نظیرحمام درآن باقی است .

۴ـ کافرکول : نزدیك دهکدهٔ سیاسر دیلمان.

۵ـ قلعه‌کوتی کومس (= کوه‌پس): دردهکدهٔ کومس دیلمان. پشت‌دهکده، سرراه نوروزمحله .

۶ـ قلعه کوتی میکال : نزدیك دهکدهٔ میکال دیلمان.

۷ـ قلعه‌کوتی بالا وپائین: دردهکدهٔ قشلاق دیلمان . درطرف جنوب ده دو تپهٔ مجزا دریك رشته کوه است که برسرآن‌آثار بنا وسنگهای فراوان و سفالهای لعابدار، دیده می‌شود .

۸ـ کهنه خونا مقر[2]: تپه ایست درجنوب دهکدهٔ نوروزمحلهٔ دیلمان. آثار سفال فراوان براین تپه دیده می‌شود.

۹ـ شالان دورور: تپه‌ایست درنزدیکی دهکدهٔ نـوروزمحلهٔ دیلمان. سفال شکستهٔ فراوانی دراطراف آن دیده می‌شود.

۱۰ـ زنگبارخانی: نزدیك دهکدهٔ نوروزمحلهٔ دیلمان. دراطراف‌این‌چشمه سفال شکسته وآجرپارهٔ فراوان است.

۱۱ـ قلعه‌کوتی: دردهکدهٔ دیلمان. اطراف خرابه‌های این‌قلعه سفال‌شکستهٔ زیادی دیده می‌شود.

۱ـ بفتح تاء وگاف. ۲ـ یعنی مقروجای خانه‌های‌کهنه وقدیمی.

www.tabarestan.info تبرستان

قبرستانهای قدیمی پیرکوه

در پیرکوه از دهکده‌های فاراب عمارلو که ازنظر آبریز جزء خاك دیلمان است

۱ـ بقعهٔ سوکوتی با قبرستان قدیمی‌آن، درجنوب دهکدهٔ پیرکوه.
۲ـ امامزاده سیدابوالقاسم با قبرستان قدیمی‌آن ، در بهارنشین.
۳ـ قبرستان سرچال در بنه‌زمین دو کیلومتری پیرکوه .
۴ـ بقعهٔ کلك[1] با قبرستان قدیمی‌آن ، درغرب پیرکوه.
۵ـ قبرستان قدیمی اشتهامرز درغرب کلك پیرکوه.
۶ـ قبرستان وحمامی قدیمی درچاکرود پیرکوه.

قلعه‌ها وقلعه کوتیهای پیرکوه

۱ـ قلعهٔ قاسم‌چاك[2] در کلك پیرکوه.
۲ـ قلعه‌ای قدیمی به‌نام «سولاخ‌سنگ» درغرب پیرکوه.
۳ـ قلعهٔ کوتی دردهکدهٔ بنه‌زمین دوکیلومتری پیرکوه.
۴ـ قلعه‌ای قدیمی درخرپو[3] از دهکده‌های فاراب عمارلو.

۳ـ آثار و بناهای تاریخی سیاهکل

بقعهٔ آقاسیداسماعیل و آقاسیدابراهیم فرزندان امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام درسیاهکل محلهٔ سیاهکل

بنای اصلی بقعه اطاقی است با دیوارهای آجری به‌طول ۵۲۵ و عرض ۴۵۵ سانتیمتر. در ورودی بقعه شمالی وبه‌بلندی ۱۷۰ وپهنای ۸۰ سانتیمتراست. بر در ورودی این عبارات را ابتدا ازچوب بیرون آورده وبرروی در چسبانیده‌اند:

برلنگهٔ سمت راست:

۱ـ بفتح کاف ولام. ۲ـ بکسر میم. ۳ـ بفتح خاء و راء.

«یاقاضی‌الحاجات یارفیع‌الدرجات.»

«یامفتح‌الابواب یامسبب‌الاسباب.» (عکس شمارهٔ ۴۲)

برلنگهٔ سمت چپ:

«یاولی‌الحسنات یاغافر.»

«یامفتح‌الابواب یامسبب‌الاسباب.» غلط حك شده .(عکس شمارهٔ ۴۳)

درسه جهت اصلی دیگرنیز سه در ورودی است وبالای این درها پنجره‌های مشبك چوبین تعبیه شده است .

دوصندوق چوبین قدیمی درامتدادهم دراین اطاق است . (عکس شمارهٔ ۴۴) میان این‌دوصندوق راهرو مانندی است که درطرف شرقی‌آن در ورودی ودرغرب پنجره‌ای مشبك به‌پهنای۹۳ و بلندی ۲۰۰ سانتیمتراست . (عکس‌شمارهٔ ۴۵)

مجموع اینها دارای سقفی واحد مشبك و گهواره‌ای است . طول صندوقها ۳۳۰ وعرض‌آنها ۲۲۸ وارتفاعشان۱۱۲ سانتیمتر، وارتفاع قسمت سقف گهواره‌ای‌ـ شکل ۱۰۸ سانتیمتراست. پایه‌هائی‌که طاق برآنها استواراست، درعرض صندوقها می‌افتد . درشرقی دولنگه‌ایست و عرض چهارچوب دولنگه از داخل ۵۲ وارتفاع آن ۱۰۶ سانتیمتر است. بر چهارچوب بالای در راهـروی میان دوصندوق ، این عبارات باخط خوش نسخ ومرکب نوشته شده است:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحم

هرکه درین روضه درآید بصدق
هست دعـایش به یقین مستجاب
هرکس که بدرگاه توآید به نیاز
محروم زدرگاه تو کـی گـردد باز

العبدالمذنب‌الاحقر محمدسعید دیلمانی .»

برلنگهٔ سمت راست این عبارات با مرکب نوشته شده است:

«تاریخ وفات محمدحسین‌بیك فرزند مرحوم کلوبك(؟) در روزدوشنبه

www.tabarestan.info تبرستان

بیست‌و هشتم جمادی‌الاول سنه ۱۱۳۷.»

کتیبه‌ها و کنده‌کاریهای صندوقها نیزمانند درها نوعی تازه است. یعنی کتیبه‌هاو نقشهارا قبلاکنده وتهیه‌کرده‌اند وسپس‌روی بدنهٔ صندوقها چسبانیده‌اند.

کتیبهٔ صندوق شمالی بدین‌شرح است:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم

هم محمد رضا و والد او — عامل این ضریح بابرکات
کرد صادق سؤال تاریخش — گفت . . . . . تاریخات
کردگارا بحرمت شهدا — بندگانرا برآوری حاجات
خاصه‌برمؤمنان‌صاحب‌خیر — روزمحشر[مبندراه] نجات
از تواریخ هنرفزودیك (؟) — بر محمد وآل او صلوات

کتبه محمدلاریجانی عطاء دیلمانی سنه ۱۱۱۵.»

دروسط بدنهٔ جنوبی صندوق شمالی، آیاتی ازکلام‌الله‌مجید به‌این شرح‌است:

« بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم یس ـ تا ـ تنزیل عزیز رحیم . والله لاالهالا هوالحی‌القیوم ـ تا ـ هوالعلی‌العظیم.»

بربدنهٔ شمالی صندوق جنوبی، آیاتی از قرآن مجید به‌این شرح است:

«نادعلیاً مظهرالعجایب ـ تا ـ یاعلی یاعلی یاعلی.» (عکس شمارهٔ ٤٦)

دروسط:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم یس والقرآن‌الحکیم‌ـتاـعلی‌صراط‌مستقیم.»

بالای سطر دست راست افقی باخط ریزتر ازمتن، چنین نوشته شده‌است:

«این مشهد منورسادات‌العظام سیدکیامکی معمورساخته است.»

قسمت پائین:

«عمل استادمیرحسن درتاریخ سنه‌احدی‌خمسین وتسعمایه.»

میان سقف بقعه سرکشی (=حمالی) کشیده و واشانها را برروی دیوارها و این سرکش استوار کرده‌اند. روی واشانها پل‌کوبی با درزپوش است .

چهارطرف بقعه ایوان دارد . جلوهریك ازایوانها، هشت ستون باسرستون است . لبهٔ بام چهارپشته است. طاق ایوانها، واشان‌کشی واز رو پل‌کوبی بادرزپوش است . طول ایوانها ۱۰٫۵ متروعرض‌آنها ۲۱۰ سانتیمتراست. لبهٔ ایوانها تکائل مشبك ودر ورودی ایوان نیزمشبك است.

بنای بقعه درجنگلی ازدرختان کیش وآزاد است . علم‌بندی بقعه شب اول محرم و علم واچینی روزعاشورا بعداز ظهراست . اطراف بقعه قبرستانی است که سنگهای قبورآن مؤخربرسال ۱۲۰۰ هـ. ق. است . پاره‌ای ازآنها بدین شرح‌اند :

«وفات مرحوم مغفورمبرورآقامحمدحسین ولدمرحوم احمدآقانارزی فی‌غره‌رمضان ۱۲۱۳. نشانه‌ها : مهر،تسبیح ، شانه ، انگشتر و رحل.»

«وفات مرحوم کربلائی‌قربان ولد مرحوم شمسی ۱۲۲۰ . نشانه‌ها : مهروتسبیح .»

«وفات مرحوم حاجی‌بابا ولد مرحوم کربلائی‌نصیرصفی‌آبادی ۱۲۲۱. نشانه‌ها : مهر، تسبیح وشانه.»

«وفات مرحوم میرزاهاشم ولد مرحوم برخورداربیك دیلمانی ۱۲۲۹. نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، انگشتر، شانه ، قلمدان واسب.»

بقعهٔ پیله همشیره‌خانم[1]

درهمین محل بقعهٔ دیگری به‌نام پیله همشیره‌خانم یعنی همشیرهٔ بزرگ ، است . اطاقی‌است زگالی باصندوقی چوبین بزرگ دروسط. سقف بقعه واشان‌کشی‌و پل‌کوبی‌است. چهارطرف بقعه ایوان دارد. سقف‌ایوانها نیز واشان‌کشی‌است وبعضی قسمتهای‌آن پل‌کوبی با درزپوش است . هرایوان هفت ستون چهارسو با سرستون دارد . لبهٔ بام دوپشته و بام‌بنا، سفال‌سراست . سه سرداب عظیم در این‌بقعه است.

۱ـ«پیله» درلهجهٔ گیلکی به‌معنی «بزرگ» است.

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ کوچه همشیره[1]

بقعهٔ کوچه‌همشیره یعنی همشیرهٔ کوچك، بنائی ساده و گلی است. ایوانی جلو در ورودی است. لبهٔ بام پره‌ای وبام آن سفال‌سراست. این بنا درمیان‌جنگلی از درختان کیش است.

بقعهٔ سیدابونصاربن موسی‌بن جعفرعلیهماالسلام
دردهکدهٔ پائین مالفجان‌سیاهکل

بنای اصلی زگالی وشامل یك اطاق و چهار ایوان است. صندوقی بزرگ سادهٔ تخته‌ای در وسط اطاق است. چهار طرف ایوان دارد و هر ایوان دارای شش ستون هشت‌ضلعی با سرستون است. تکائل ایوان تخته‌ای است. سقف ایوانها و بقعه واشان‌کشی واز رو پل‌کوبی با درزپوش است. لبهٔ بام سه‌پشته و بام سفال‌سر است. درورودی ایوان وبقعه، شمالی است وپنجرهٔ کوچکی طرف شرق بقعه دارد. این بقعه میان انبوهی ازدرختان کیش و آزاد است. محیط یکی از درختان کیش ۱۲۵ سانتیمتربود.

بقعهٔ آقاسیدبازو
در بالامحلهٔ مالفجان سیاهکل

بنای اصلی بقعه اطاقی زگالی است که چهارطرف آن ایوان دارد. هرایوان دارای پنج ستون چهارسو با سرستونهای قدیمی است. صندوقی سادهٔ تخته‌ای، در میان اطاق است. سقف بقعه واشان‌کشی و پل‌کوبی است. سقف ایوانها پل‌کوبی ندارد. سراسر بام لت‌پوش است. بنای بقعه درمیان جنگل انبوهی از درختان کیش وآزاد کهنسال است. علم‌بندی این بقعه سوم محرم و علم‌واچینی شب قتل امام‌حسن‌علیه‌السلام یعنی عصر بیست‌وهشتم صفر، است.

۱ــ «کوچه» درلهجهٔ گیلکی‌به‌معنی«کوچك» است.

بقعهٔ آقاسیدمحمدبن امام‌موسی‌الکاظم علیه‌السلام
در بالامحلهٔ مالفجان سیاهکل

این بنا برسربلندی و مسلط بربیجارهای اطراف است. بنای اصلی، اطاقی زگالی است که سه طرف شرقی و شمالی و جنوبی ایوان دارد. هریك از ایوانها داری هفت ستون چهارسو است. لبهٔ ایوانها، تکائل کوتاه مشبك است. صندوقی چوبین وساده درمیان اطاق، قبر سیدمحمد را پوشانده است. در ورودی بقعه شرقی است وازطرف غرب پنجره‌ای دارد. سقف اطاق واشان‌کشی وپل‌کوبی است. سقف ایوانها فقط واشان کشی است. لبهٔ بام دارای شیرسر و سه‌پشته است. سراسر بام سفال‌پوش است. بنای بقعه در میان جنگلی ازدرختان کیش و آزاد است. علم‌بندی این بقعه سوم محرم و علم‌واچینی‌آن عصرعاشوراست.

بقعهٔ آقاسیدرضابن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
در بالاملحهٔ مالفجان سیاهکل

بنائی ساده باایوانی جلو در ورودی است. این ایوان شش ستون باسرستون دارد. سقف بقعه و ایوان واشان کشی و پل‌کوبی است و روی پلها را درزپوش کوبیده‌اند. وسط اطاق بقعه را سرکشی (=حمال) کشیده وبریك ستون هشت‌ضلعی‌استوار کرده‌اند. بقعه درمیان جنگلی ازدرختان‌کیش وآزاد است. علم‌بندی این بقعه دوم‌محرم‌و علم‌واچینی‌آن عصر عاشوراست. سنگ قبری مورخ ۱۲۲۹ــ هـ. ق. دراین بقعه دیده شد.

بقعهٔ آقا پیله‌آقا
دردهکدهٔ بیدرون سیاهکل

شامل بنائی سادهٔ زگالی است که دوطرف جنوبی و شرقی آن ایوان دارد. هرایوان دارای پنج ستون چهارسو با سرستونهای قدیمی است. لبهٔ ایوانها تکائل مشبك دارد. در ورودی بقعه کوچك وجنوبی‌است. سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی

www.tabarestan.info تبرستان

است. این بقعه درمیان جنگل درختان کهنسال کیش و چهـار اصله درخت آزاد قطور است .

بقعهٔ آقاسیدمحمدصالح و آقاسیدسلطان‌حسین
پسران امام‌موسی‌الکاظم علیه‌السلام
درلمش مهربن[1] سیاهکل

بنای اصلی شامل اطاقی‌است به‌ابعاد ٤ × ٥ متر باخشت ودیوارهای کاهگلی. صندوق چوبین تخته‌ای دروسط است‌که ضریحی مشبك چوبین به‌طول ۲۵۰ و عرض ۲۲۰ وارتفاع ۱۸۰ سانتیمتر اطراف آن است . میان اطاق سر کشی (= حمالی) تراش‌دار برروی دو ستون چوبی بزرگ سرستون‌دارهشت‌ضلعی زیبا، استوار است. سقف بنا واشان‌کشی وپل‌کوبی است ودرزپوشها شکاف پلها را پوشانده است . چهار طرف بقعه ایوان دارد. ازایوانهای شرقی‌وشمالی، دو دربه‌بقعه بازمی‌شود. (عکس شمارهٔ ٤٧) دیوارغربی بقعه پنجره‌ای به‌ایوان غربی دارد. هریك ازایوانهادارای هفت ستون چهارسوی سرستون‌دار است . در ایوان شمالی ، دوستون بزرگتر از سایرستونها است ولاچ‌لنگری مارپیچ راست بدچپ است. سقف ایوانها واشان‌کشی است ومتکی بردوشیرسراست. پل‌کوبی ولبهٔ بام‌آنها سه‌پشته وسراسر بام، سفال‌سر است. جلوچهار ایوان، تکائل تخته‌ای است . علم‌بندی این بقعه دراول محرم و علم‌واچینی بعضی سالها هفتمین روزپس از قتل حضرت سیدالشهدا وبعضی سالهـا سرمحصول است.

دراطراف بقعه یکی دوسنگ مورخ به‌این شرح بود:

«وفات‌محمدقاسم ولدملانصرالله ۱۲۲۱ . نشانه‌ها :مهر، تسبیح ، سرو و دوپرنده بردوطرف سرو.»

«وفات مرحوم‌حسین ولدمرحوم حسن‌خان۱۲۲۳.نشانه‌ها: مهر،تسبیح ،

۱ــ «لمش» بفتح لام وکسر میم وبا صورت اضافه به«مهربن». و «مهربن» بکسرمیم و راء و ضم باء تلفظ می‌شود .

شانه و خنجـر.»

«هذا المرحوم صفر ولد چراغعلی ۱۳۳۰. نشانه‌ها : مهر وشانه.»

قلعهٔلمش
نزدیك دهکدهٔ لمش

بربالای قله‌ای منفرد ، آثـار قلعه‌ای قدیمی است . امروز محل قلعـه و اطراف آن را جنگلی عظیم پوشانده است. (عکس شمارهٔ ٤٨)

بقعهٔ آقاسیدحسین بن امام‌موسی‌الکاظم علیه‌السلام
دردهکدهٔ ازبرم[1] سیاهکل

بنای اصلی بقعه ازخشت وطول آن‌ازخارج ٦۲۰ وعرض آن ٥۸۰ سانتیمتر است . صندوقی تخته‌ای ساده در وسط و ضریحی مشبك مورخ صفرالمظفر۱۳۲۰ــ هـ. ق. آن را احاطـه کـرده است . (عکس شمارهٔ ٤۹) درازای این‌ضریح ۲٤۹و پهنا ۱٤۹ و بلندی ۱٤٦ سانتیمتر است و سقفی افقی دارد . این ضریح ساخت استادمیرزا ابراهیم‌خلخالی شاگـرد ملاهادی دیلمانی است . در ورودی بقعه در ایوان شمالی‌باز می‌شود و بردیوارهای شرقی وغربی بقعه دوپنجرهٔ مشبك است.

چهـارطرف بقعه ایوان است . هرایوان دارای هشت‌ستون چهارسو است . میان ستونهای ایوان شمالی دو عدد لاچ‌لنگری درطرفین در ورودی ایوان، است. سقف بقعه وایوانها ، واشان‌کشی وازرو پل‌کوبی‌است . واشانهای ایوان‌که بردیوار بقعه می‌افتند برشیرسر دوپشته‌ای استوارانـد. لبهٔ بام ایوان سه‌پشته وعرض هریك از ایوانها ، دو متر است . سراسر بام بقعه و ایوانها سفال‌سراست. تکائل جلو ایوانها مشبك‌کاری است . زیربنای اصلی سه ردیف سرداب است که جسد مردگان را با کفن در آنها می‌گذارند و سپس در سرداب را می‌چینند . درمحوطهٔ ایوان جسد مردگان را در صندوق می گذارند و دفن می‌کنند . علم‌بندی این بقعه روز

۱ــ بکسر الف وسکون زاء وفتح باء و راء .

www.tabarestan.info تبرستان

سوم محرم و علم‌واچینی پس از برداشت محصول است . بقعه درمیان جنگلی از درختان کیش و آزاد قراردارد .

سنگ قبری دراین بقعه است که برآن عبارات زیرخوانده می‌شود:

«وفات مرحوم میرزاحسن ولد عالیجناب آخوند ملااسمعیل‌تحریرآفی ذیقعده سنه ۱۲۲۳. نشانه‌ها : مهر،تسبیح ، انگشتر ، شانه ، رحل و قلمدان.»

قلاکوتی کلدم‌سرا [1]

برسرکوهی به نام کلدم‌سرا در چهارکیلومتری سیاهکل

برسرقلهٔ کلدم‌سرا آثار قلعه‌ای قدیمی است . برای رسیدن به‌این‌کوه از سیاهکل به‌مهربن وشب‌خسب‌لات(=شاغوزلات) و کلدم‌سرا می‌روند . ازاین قلعه پایهٔ برجی ازسنگ وآب‌انباری مربع شکل ازآجر وملاط ساروج کـه طاق آن فروریخته است ، برجای است . برخرابه‌های قلعه درختان عظیم روئیده است .

قلاکوتی کلام‌سر [2]

قلعهٔ‌کلام‌سر بربالای پشته‌ای به نام کرف‌پشته[3] است . بالای آن پایه‌های بنائی ازآجر و ملاط ساروج دیده می‌شود . آثارسمجی طویل که فرارگاه قلعـه بوده‌است، برجای است. دردامن پشته، چشمه‌ای به‌نام «گلزارچشمه» یا«لارچشمه» است . اهالی نزدیك به‌چشمه ازآب آن استفاده می‌کنند. درمحل معروف بود که این قلعه یکی از کاخهای خان‌احمدخان گیلانی است .

دزدك [4]

نزدیك چای باغ اکبرخان پرتوی

بربالای کوهی مخروطی شکل قلعه‌ای به نـام «دزدك» است . بناهای این

۱ــ «قلا» شکل دیگری ازقلعه و«کوتی» به‌معنی‌تپه‌است.«کلدم» بضم‌کاف وسکون لام و ضم دال. ۲ــ «کلام» به‌ضم‌کاف به‌معنی«ساختمان‌گالش‌نشین»است . ۳ــ «کرف» بفتح کاف و راء ودر بیه‌پس‌گیلان «خرف» بفتـح خاء و سکون راء به معنی«سرخس» است.
۴ــ «دزدك» به‌ضم دال وسکون زاء وفتح دال دوم به‌معنی «قلعهٔ کوچك»است .

قلعه ازآجر وساروج بوده است .

کل‌نادم [1]

در کیش‌محلهٔ سیاهکل

برسرراه سیاهکل به‌دیلمان ، درجنوب توشی، برقله‌ای‌که مسلط به‌رودخانهٔ شیم‌رود است ، مزار کل‌نادم است . زیر این مزار داخل کوه ، سه‌آب‌انبار قدیمی است که هنوز پرازآب است .[2]

سیدظهیرالدین در دو مورد برسرراه لاهیجان به‌دیلمان ، از قریهٔ کلینادان یاد می‌کند. درمورد دوم ، این قریه را جزءِ خاك گوکه می‌داند .[3]

زیارت دستخط امام زین‌العابدین علیه‌السلام
در دهکدهٔ کلام‌سر [4] سیاهکل

بنائی‌است دوطبقه وچوبین.(عکس‌شمارهٔ ۵۰) در ورودی بقعه ساده‌وتخته‌ای است که به اطاق طبقهٔ اول بازمی‌شود . بالا وپائین دیوارهای این اطاق تخته‌کوبی است و میان آنهـا درچهار دیوار ، پنجره‌هـای چوبی مشبك است . از طبقهٔ اول بانردبانی‌که درغرب اطاق است به‌طبقهٔ دوم می‌روند . طبقهٔ دوم اطاقی است مربع به‌ابعاد ۲۴۵ سانتیمتر. چهارطرف ایوانی به‌عرض۶۵ سانتیمتردارد . ایوان‌شرقی و شمالی هریك دارای چهارستون چهارسو باسرستونهای ساده و ایوانهای جنوبی و غربی نیز هریك چهارستون دارد . یکی از ستونهای ایوان جنوبی هشت‌ضلعی و ستون دیگری تراش‌داراست . چهـارستون ایوان غربی لاچ‌لنگری است.دوستون لاچ‌لنگری شکسته ویك ستون مارپیچ راست به‌چپ است . طبقهٔ دوم برروی چهار ستون چوبی قطور که دارای تراش است ، استوار است . درمیـان اطاق طبقهٔ دوم صندوقی‌چوبین به‌درازای۶۶ وپهنای۴۴ وبلندی۴۵سانتیمتراست. می گفتندقرآنی

۱ــ بفتح کاف وکسرلام و دال . ۲ــ گیلان رابینو،ص ۲۸۵ . ۳ــ تاریخ گیلان‌و دیلمستان، ص۴۳۲ و۴۴۶ . ۴ــ بضم کاف وفتح سین .

www.tabarestan.info تبرستان

کوفی به خط حضرت امام زین‌العابدین در این صندوق است . نگارنده برای باز کردن ودیدن صندوق به‌مخالفت متولی‌روبروشد که با کمك ژاندارمری‌سیاهکل، درصندوق راگشود . متأسفانه ازقرآن قدیمی نشانی نیافت وبه‌جـای آن قرآنی به‌خط نسخ متوسط دیده شد . کهن‌ترین تـاریخ پشت قرآن تـاریخ تولد یکی از فرزندان خانوادهٔ صاحب قرآن مورخ ۱۲۰۸قمری بود . برای استمطار ، صندوقی که قرآن درآن بوده است ازاینجا به‌بقعهٔ دیگری می‌برند واگر بـابودن در آن بقعه باران نیامد ، باز به‌بقعهٔ دیگری نقل می کنند . بنای چوبین زیارت دستخط درمحوطهٔ وسیعی است که درختان آزادکهنسال برآن سایه انداخته است . مراسم علم‌بندی زیارت دستخط اول محرم ومراسم علم واچینی عصر عاشورا برپا می‌شود.

بقعهٔ آقاسید احمدبن موسی‌بن‌جعفر علیهماالسلام در دهکدهٔ فشتال سیاهکل

بنای‌اصلی‌بقعه شامل‌اطاقی‌است‌که ازداخل به‌ابعاد۳۷۰سانتیمتراست. دراین اطاق‌صندوقی‌است‌که‌آن‌راضریح‌مشبکی‌احاطه‌کرده‌است. درازای‌ضریح۲۱۴ و پهنا ۱۲۰ و بلندیش ۱۶۵ سانتیمتراست . بالای ضریح باز و بدون سقف وپوشش است . برچهاردیواردا‌خلی‌نقاشیهای‌مذهبی ودر زیراین‌نقاشیها اشعاری ازهفت‌بند محتشم کاشانی‌است. در ورودی درایوان شمالی‌است. چهارطرف‌بقعه‌ایوانهائی‌به‌عرض۲۱۰ سانتیمتر است . هرایوان هشت ستون سادهٔ چوبین بـاسرستون دارد . جلو ایوان تکائل بلنـد تخته‌ای است . سقف اطـاق بقعه لمبه‌کوبی‌ساده بدون درزپوش و سقف ایوانهـا واشان‌کشی و پل‌کوبی با درزپوش است. مراسم علم‌بندی این بقعه دوم محرم‌الحرام ومراسم علم‌واچینی سوم امـام یا روز سیزدهم محرم است . این بقعه علم دیگری دارد که روز بیست وهشتم ماه صفرکه روز قتل امام حسن علیه‌السلام است ، وامی‌چینند . سه‌اصلـه درخت‌آزاد کهنسال درمحوطهٔ بقعه است که زنجیر بست ، به‌آنهاکوبیده شده بود.

سنگ‌قبرزیردراین‌بقعه دیده‌شد :

«وفات مرحومه فاطمه‌بنت‌پنجعلی[1] ۱۲۳۲.»

بقعهٔ آقاسید محمد و آقاسید محمود پسران امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام دردهکدهٔ لشکریان سیاهکل

بنای اصلی بقعه شامل اطاقی است آجری که از خارج به‌طول ۵۶۰ وعرض ۳۹۰ سانتیمتراست . دری شرقی ودری جنوبی‌دارد . هردو در ورودی ، دولنگه و منبت‌کاری دارای شمسه‌های خورشیدی‌است.(عکس‌شمارهٔ۵۱)چهارطرف‌بقعه‌ایوان دارد . هرایوان دارای هفت ستون چوبی چهارسو با سرستونهای ساده‌است . سقف بقعه وسقف‌ایوانها، واشان‌کشی و پل‌کوبی با درزپوش‌است. لبهٔبام ، دوپشته وبام‌بنا، سفال سر است . صندوقی تخته‌ای ساده درمیان اطاق است که اطراف آن را ضریح مشبك نسبةً قدیمی احاطه کرده است. طول ضریح ۲۲۵ و عرض۱۳۰ وارتفاع۱۴۰ سانتیمتراست. سقف ضریح گهواره‌ای وارتفاع‌آن۶۰سانتیمتراست. بردیوارایوان، اشعاری از هفت‌بند محتشم کاشانی و تـاریخ ۱۲۸۰ ه . ق . دیده می‌شود . علمی با رنگ‌و روغن روی دیوارکشیده‌اند.(عکس شمارهٔ ۵۲) مراسم علم‌بندی این‌بقعه روز اول محرم ومراسم علم واچینی‌آن روز سیزدهم محرم‌که سوم امام است، برپا می‌شود . بنای بقعه داخل جنگلی ازدرختان کیش کهنسال است.

بقعهٔ سیدابراهیم وسیداسماعیل پسران امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام در دهکدهٔ برفجان[2] سیاهکل

بنای قدیمی بقعه را خراب کرده و بنائی نوساز وسیع به‌جـای‌آن ساخته شده‌است .

۱ـ یعنی پنجه‌علی . ۲ـ بفتح فاء .

www.tabarestan.info تبرستان

کهنه حمام
دردهکدهٔ برفجان سیاهکل

نزدیك بقعهٔ سید ابراهیم وسیداسماعیل‌حمامی‌قدیمی‌است‌که خرابه‌های‌آن برجای است. تاریخ بنا وقدمت آن معلوم نشد.

بقعهٔ آقاسید نجف‌الدین بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
درپائین محلهٔ چوشل سیاهکل

بنای فعلی بقعه نوساز وآجری است. چهار طرف ایوان دارد. ازهرایوان دری به‌بقعه باز می‌شود. هرایوان نه‌ستون چهارسوی ساده، بدون سرستون‌دارد. لبهٔ ایوانها تکائل تخته‌ای است. سقف بقعه واشان‌کشی و پل‌کوبی وسقف ایوانها فقط واشان‌کشی است. بام سراسر بنا، لت‌پوش است.

بقعهٔ آقاسید قاسم
درخورتو چوشل سیاهکل

بنای اصلی‌بقعه سکتی[1] واطاقی است‌که چهارطرف ایوان دارد. در ورودی بقعه درایوان شرقی است. صندوقی تخته‌ای ساده مرقد را پوشانده است. ایوانها دارای ستون چهارسو وتکائل تخته‌ای است. سقف اطاق واشان‌کشی و پل‌کوبی و سقف ایوانها فقط واشان‌کشی است. بام سراسر بنا، لت‌پوش است.

بقعهٔ آقا سیدخلیل
دربالامحلهٔ چوشل سیاهکل

بنای اصلی بقعه سکتی وشامل یك اطاق است. چهارطرف ایوان دارد. در ورودی بقعه درایوان شمالی است. ایوانها دارای ستون چهارسو و تکائل تخته‌ای است. سقف‌اطاق واشان‌کشی وپل‌کوبی وسقف ایوانها واشان‌کشی‌است. سراسربام‌بنا، لت‌پوش است.

۱ـ بفتح سین وکاف.

بقعهٔ آقا سیدقاسم
در روراور[1] چوشل سیاهکل

بنائی است نوساز وشامل اطاقی است که سه طرف آن ایـوان دارد طرف غربی‌بدون ایوان است. ایوانها دارای ستون چهارسو وتکائل مشبك است. سقف اطاق واشان‌کشی و پل‌کوبی و سقف ایوانها فقط واشان‌کشی است. سراسر بام بنا، لت‌پوش است. این بقعه درمیان درختان عظیم‌کیش وآزاد قراردارد.

باقی بناها وآثار تاریخی خاك سیاهکل

۱ـ بقعهٔ آقا سیدحسین بن‌امام موسی‌الکاظم دربیدرون سیاهکل.
۲ـ بقعهٔ آقا سیدحسین در کته‌شست‌آبادان سیاهکل.
۳ـ بقعهٔ آقا سیدحسین دربازارده.
۴ـ بقعهٔ آقا سیدمصطفی بن عبدالله بن محمد حنفیه درشیکاش.
۵ـ سه‌سرداب دربقعهٔ آقا دوبرادران درسیاهکل محلهٔ سیاهکل.

۱ـ Rowrâvar

www.tabarestan.info تبرستان

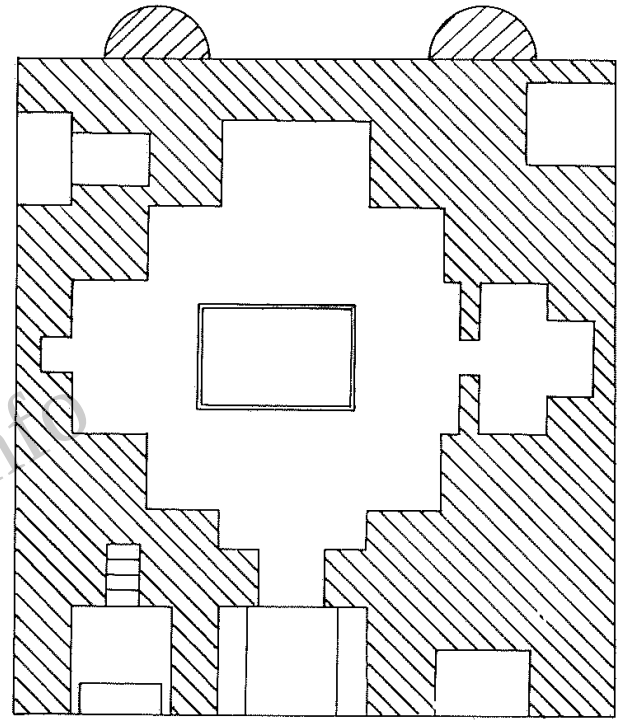

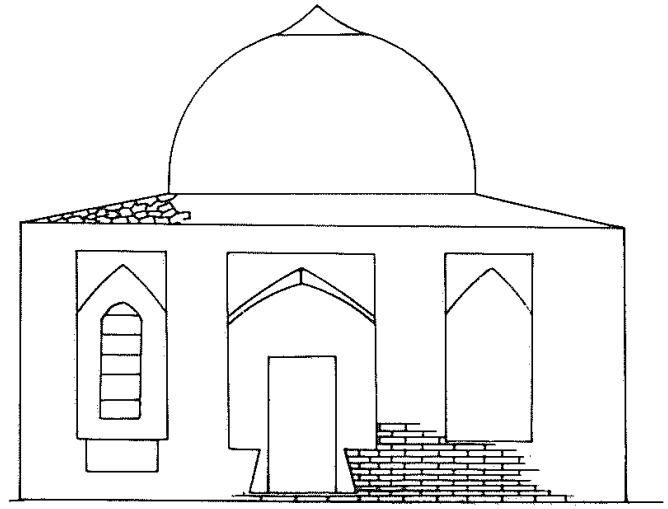

بقعهٔ تورار

بخش هیجدهم

۱ـ جغرافیای تاریخی لاهیجان

لاهیجان قدیمی‌ترین ومهمترین بخش گیلان است . ازشمال به دریای خزر ، ازمشرق به‌لنگرود و رانکوه ، ازجنوب به‌سمام ودیلمان،ازجنوب‌غربی به‌سیاهکل، ازغرب به سفیدرود و موازی ولشتنشاه ، محدود می‌شود . بیشتر اراضی آن دشت و سهل‌است . فقط چند کوهی درجنوب آن دیده می‌شود . دارازی خاك آن ، ازشمال به‌جنوب ، یعنی از مصب قدیمی سفیدرود تا سرلیل ، چهل‌و چهارکیلومتر وپهنای آن از شرق به‌غرب ، یعنی از کیسم به دزبن ، بیست‌و پنج‌کیلومتر است .[۱]

شهر لاهیجان زیباترین شهر شمالی ایران است . این شهر در کنارهٔ راست رودخانهٔ لنگرود (= لاهیجان رودخانه) و درچهل‌و پنج کیلومتری مشرق رشت‌و دوازده کیلومتری لنگرود، بنا شده است . ارتفاع این شهرازسایرشهرهای‌گیلان‌و شمال ایران بیشتر است و چون اطراف آن باز است ، هوایش بهتر از سایر نقاط گیلان است . حمدالله مستوفی ، در قرن هشتم می‌نویسد «لاهیجان شهری بزرگ است و دارالملك جیلانات ، آبش از جبال بر می‌خیزد وحاصلش برنج‌و ابریشم و اندك غله می‌باشد ونارنج‌و ترنج ومیوه‌های گرمسیری فراوان دارد .»[۲] این‌شهر ، روزی مهمترین شهرگیلان ومرکز اصلی اراضی دشت و سهل بوده است .

۱ـ گیلان رابینو ، ص ۲۹۱ . ۲ـ نزهةالقلوب ، ص ۱۶۳ .

www.tabarestan.info
تبرستان

بنا بر روایات قدیمی ، این شهر به دست «لاهیج بن سام بن نوح» بناشده‌است . درایام گذشته ، بـه‌نام «دارالامان» یا «دارالامارة» و سپس به‌نام «لاهجان المبارك» خوانده‌اند . این شهر ، در سال ۷۰۵ هـ . ق . به دست اولجایتو فتح شد و در سال ۸۰۶ هـ . ق . امیر تیمور ، امیر شیخ ابراهیم را به گیلان فرستاد . امیران گیلان از توجه شاهزاده بالشکری‌گران، خبردار شدند . تحف و هدایای زیاد به‌خدمت تیمور فرستادند . وسید رضای کیا[1] که تواناترین امیران بـود ، نزد تیمور رفت‌و قبول مالیات گیلان را کرد . مال گیلان در این وقت ، پانزده هزار من ابریشم و هفت هزار اسب و سه هزار دینار کپکی بود . از مالی که به سیدرضای کیا و امیر محمد رشتی می‌رسید ، ثلثی را به سیدرضا بخشید ومحصلان را دستور داد ثلث‌مال را مطالبه نکنند . [2] پس از امیرتیمور سیدامیرکیا ـ از سادات کیائی ـ بـر شهر لاهیجان دست یافت . وپس ازسقوط سلسلهٔ کیائی ، حکام صفوی بیه‌پیش ، درآنجا جای گزیدند .

این شهر در دوران زنـدگی خود گرفتار زمین لرزه‌هـا ، آتش سوزیها ، طاعونها و امراض ساری دیگر بوده است .

سیدظهیرالدین می‌نویسد که در زمین‌لرزهٔ سال ۸۹۰ هـ. ق. این شهر قربانی زیاد نداد ، اما حرکت زمین در این شهر شدید بود . [3]

درسال ۹۰۸ هـ . ق . ، لشکریان امیره‌حسام‌الدین‌فومنی ، این شهررا غارت کردند . غنایم ایشان ، شامل نقدینه و جواهر و ابریشم و اسب و قاطر و ظروف مسی وکاسه‌های چینی و قرآن و سایر کتب بود . پانصد تن زنان و دختران‌جوان نیز به دست لشکریان افتاد که بعداً ایشان را به والدین و شوهرانشان فروختند . در سالهای ۹۱۰ و ۹۱٤ هـ . ق . نیز این شهر غـارت شد و مهاجمین قلعهٔ شهر را خراب کردند .

۱ـ سیدرضا ازسادات کیائی است که برناحیهٔ بیه‌پیش گیلان حکمروائی داشت ومرکز حکومت او شهر لاهیجان بود . ۲ـ روضة‌الصفا ، ج ۶ ، ص ۱۴۲ . ۳ـ گیلان سیدظهیرالدین ، ص ۴۳۹ .

بنا بر روایات محلی ، در ابتدای سلطنت صفویه ، آتش سوزی بـزرگی در شهر روی داد و خانه‌های شهر را که تا بازکیاگوراب ، ادامه داشت ، سوزانـد و پانصد دکان قلاب‌دوزی ابریشم را تبدیل به‌خاکستر کرد .

در شوال سال ۱۰۰۰ هـ . ق . که شاه عباس ، پس از آواره کردن خان‌احمد خان ، به‌لاهیجان آمد ، درختان باغ پیش‌قلعه را ریشه‌کن کرد و دوهزار جریب زمین را صاف کرد ومرکز چوگان بازی وقپق‌اندازی نمود . عبدالفتاح فومنی این کینه‌توزی وخرابکاری را چنین شرح می‌دهد :

«روز جمعهٔ هشتم شهر شوال سنهٔ ۱۰۰۰ ، هشت ساعت و هجده دقیقه ازروز مذکورگذشته ، شاه‌عباس به فراز تخت دولت خان‌احمدخان نزول نمود . [1] وفرمان داد که بیلداران ، باغ پیش‌قلعه را کـه از انواع و الوان گل و ریـاحین غیرت خلدبرین وازوفور اشجار میوه‌دار نمودار سپهر دواربود ، هموار سازند. بیلداران مذکور ، حسب‌الامر عمل نموده وجای‌آن زمین جنت تزئین‌را برهم زده ، اشجارو ازهار و خیابانها را باخاك یکسان نمودند و اثری از آن باقی نگذاشتند و قریب دوهزارجریب زمین را که اکنون به «سبزه میدان» [2] اشتهار دارد، جهت چوگان‌بازی و قپق‌اندازی ترتیب دادند و درخت قپق نصب کردند. شاه‌عباس‌بنفسه متوجه شده ، بـه اتفاق امرا ومخصوصان و معتبران ، به‌لعب چوگان‌بازی و قپق‌اندازی مشغول شده ، لوازم وشرایط امور مذکور به‌عمل‌آوردند وکردند آنچه کردند.» [3]

شاه عباس در سال ۱۰۰۳ هـ . ق . [4] و دو سال بعد یعنی سال ۱۰۰۵ هـ . ق . [5] به شهرلاهیجان آمد ودرسال ۱۰۲۴ هـ. ق. ، از راه گیلان [6] به‌فرح‌آباد مازندران و اشرف‌البلاد [7] رفت .

۱ـ تاریخ گیلان ، ص ۱۰۳ . ۲ـ این اراضی تاسال ۱۳۳۰ شمسی به‌شکل‌اصلی باقی بود ، ابتدا دوائر دولتی و سپس مردم درآنجا بنا ساخته‌اند . ۳ـ تاریخ گیلان ، ص۱۰۳و۱۰۴ .درروضة‌الصفا، ج۸ ، ص۱۰۸ ،شرحی دربارهٔ تسخیر گیلان دراین‌تاریخ آمده است . ۴ـ روضة‌الصفا ، ج ۸ ، ص ۱۱۴ . ۵ـ روضة الصفا ، ج ۸ ، ص ۱۲۱ و ۱۲۲ . ۶ ـ روضة‌الصفا ، ج ۸ ، ص ۱۷۱ . ۷ـ اشرف البلاد ، بعداً اشرف و امروز بهشهر خوانده می‌شود .

www.tabarestan.info تبرستان

قطب‌الدین لاهیجی مؤلف محبوب‌القلوب، از آتش‌سوزی سال ۱۰۵۸ هـ . ق. یاد کرده و بسیارمتأسف بوده از اینکه خانهٔ او باکتابخانه‌ای که ششصد مجلد کتاب داشت، سوخته است.[۱] وهمو از زمین‌لرزه‌ای که در روز چهارشنبه عید قربان سال ۱۰۸۸ هـ . ق . روی داده است یاد می‌کند و می‌نویسدکه این زمین‌لرزه ده ساعت طول کشید وتمام مساجد، خصوصاً مسجدجامع ومناره‌های آن وامامزاده‌هاو حمامها وپلها و خانه‌های بی‌شمار را خراب‌کرد.

روسها در سال ۱۱۳۸ هـ . ق .[۲] و سپس در سال ۱۱۳۹ هـ . ق .[۳] وارد خاك گیلان شدند. درسال ۱۲۱۹ هـ . ق . جنرال شفت روسی، از ساحل دریای خزر وارد خاك گیلان شد و میرزایوسف مستوفی‌گرجی اشرفی مأمور دفع او گردید. جنرال شفت شکست خورد و از راه آمده بازگشت.[۴]

روسها در دوران تسخیرگیلان، دوقلعهٔ مستحکم درشهرلاهیجان ساختند و خندقی دور شهر کندند. از این زمان، لاهیجان مرکزیت اصلی خود را از دست داد و دهکده‌های بیه‌پیش و بیه‌پس روی در خرابی آورد. زیرا برای این دوناحیه، یك حاکم تعیین شد که مرکز حکومت او شهر رشت بود.

طاعون سال ۱۲۴۷ هـ . ق .[۵] از جمعیت شهر لاهیجان کاست و اهالی عمارلو پس از مرگ ابراهیم میرزا درسال ۱۲۴۹ هـ . ق . ، این شهر را غارت کردند. وبای سال ۱۲۶۱ هـ . ق .[۶] و آتش‌سوزی بیست و یکم صفر سال ۱۲۹۷ هـ . ق . ، لاهیجان را خرابتر از پیش کرد.

فریزر[۷] درسال ۱۲۳۸ هـ ق. ، ازسمت رودسر و لنگرود، بدلاهیجان‌آمده و دربارهٔ مسیر خود و شهرلاهیجان چنین نوشته است :

۱ـ گیلان رابینو، ص ۲۹۲ . ۲ـ روضة‌الصفا، ج ۸، ص ۲۱۹ و ۲۲۰ .
۳ـ روضة‌الصفا، ج ۸، ص۲۲۳. ۴ـ روضة‌الصفا، ج ۸، ص۱۶۸. ۵ـ رابینو این‌ناخوشی‌را وبای سال۱۲۴۸قمری‌می‌داند.(گیلان رابینو، ص۲۹۳) ۶ـ روضة‌الصفا، ج ۱۰، ص ۶۲ . ۷ـ Fraser

«رود شلمان سر راه بود. ازپهلوی رشته تپهٔ کوتاهی‌گذشتیم که درامتداد آن مسیر ما چندین پیچ می‌خورد. استخرها و آبگیرهای زیادی در کنار این رشته تپه ساخته‌اند. قسمت اعظم مسیر ما به‌طرف لاهیجان، درراه شاه‌عباسی بود. سنگهائی که روزی برای فرش این راه به‌کار رفته‌بود، دربعضی‌جاها دیده می‌شد و به اشکال عبور ما ازاین راه می‌افزود. پس از بیست و دو میل راه‌پیمائی به شهر لاهیجان رسیدیم.[۱]

بهترین قسمت راه، همان راه شاه‌عباسی است که مانند راههای خوب اروپا است، به شرطی که سنگهای بزرگ در مسیرراه نباشد و فقط روی زیرسازی راه حرکت کنیم. درمحل توقف ما در سرراه امامزاده‌ای بود که شبیه امامزادهٔ ساری است و موضوع جالبی برای بررسی ومطالعه است.[۲] برای اینکه کسی به‌ملاقات من نیاید درکاروانسرای شهر ماندم. اما این عمل مانع دید و بازدید نشد.[۳]

شهر لاهیجان پانزده‌هزار جمعیت دارد. بازار آن مانند بازار آمل، پر از مال‌التجاره است. ابریشم مال‌التجارهٔ اصلی است و ازاین شهر به رشت و انزلی و اصفهان فرستاده می‌شود. لاهیجان سه‌چهار کاروانسرای خوب ویك مدرسه دارد.[۴]

خسروخان حاکم سابق گیلان، خرید و فروش ابریشم را انحصاری کرد، اما محمدرضامیرزا حاکم فعلی که به رشت آمده است، آن را از انحصار بیرون آورد.[۵]

روز نوزدهم می، پس‌ازطی دوازده میل از شهر لاهیجان، به کنار سفیدرود آمدیم. از این رودخانه، با قایقی که پنج شش اسب را باسوار جای می‌داد، گذشتیم وپس از طی بیست و هشت میل به شهر رشت وارد شدیم.»[۶]

ابت[۷] درسال ۱۲۵۹ هـ . ق . از راه اردبیل وارد خاك گیلان شد و از رشت

۱ـ سفرنامهٔ فریزر، ص ۱۱۷. ۲ـ منظور نویسنده بقعهٔ شیخان‌ور است .
۳ـ سفرنامهٔ فریزر، ص ۱۱۸ . ۴ـ سفرنامهٔ فریزر، ص ۱۱۹ . ۵ـ سفرنامهٔ فریزر، ص ۱۲۰ . ۶ـ سفرنامهٔ فریزر، ص ۱۲۲ ـ ۱۲۴ . ۷ـ Abbott

www.tabarestan.info تبرستان

به‌لاهیجان‌آمد و شرحی‌که دربارهٔ مسیر خود وشهر لاهیجان نوشته است ، از این قرار است :

«از رشت به راه افتادیم . جادهٔ ما رو به بدی می‌رفت . از محلی‌که راهی از آنجا به‌طرف غازیان (= بندر پهلوی) می‌رفت گذشتیم و به‌کوچسفهان رسیدیم . این آبادی دکانهای زیادی داشت . پاره‌ای از آنها درتمام روزهای هفته‌باز است . اما تمام دکانها روز چهارشنبه باز می‌شود . از رشت تا رودخانهٔ سفیدرود پانزده میل است . درکنار سفیدرود ، اسبها را در قایق گذاشتیم و آن طرف رودخانه به‌دهکدهٔ کیسم وارد شدیم . درشش‌میلی‌کیسم ، شیم‌رود است. پلی دو دهانه داشت. در ده میلی به‌لاهیجان رسیدیم واز رودخانه‌ای‌که به‌طرف‌لنگرود می‌رفت‌گذشتیم و به شهر وارد شدیم . از شهرلاهیجان بیرون رفتیم و به راهی افتادیم که سنگفرش بود . فرش آن به‌قدری خراب بود که قابل عبور نبود و از راههای فرعی دوطرف جاده عبور می‌کردیم . این راه معروف به راه شاه عباسی است و از پای تپه‌ها می‌گذرد . درحدود دو میل‌ونیمی لاهیجان به‌امامزده‌ای رسیدیم که بسیار زیبا و کنار راه است .[1] درهشت میلی به‌طرف شمال منحرف شدیم و راه شاه‌عباسی را از دست دادیم و به راهی آمدیم که پس از طی دومیل به‌لنگرود رسیدیم .»[2]

مکنزی[3] در سال ۱۲۷۵ هـ. ق . ، راهی راکه «ابت» طی‌کرده بود ، پیموده و وارد شهرلاهیجان شده وشرح زیر را نوشته است :

«دریك‌فرسنگ‌و نیمی رشت ، راه پشته‌ای درحدود پانصد فوت است . راه ازاینجا بدترمی‌شود وچاله‌های زیادی دارد. درفاصلهٔ سه‌ربع فرسنگی‌کوچسفهان، به للەرود رسیدیم . پل‌آن خراب بود وما ازطرف چپ پل‌به‌آب زدیم.[4] از اینجا به‌بعد ، برروی رودخانه‌ها ، پلهای چوبی‌کوچکی بودکه نبودن آنها بهتر از بودن آنهاست . ازرشت تاکوچسفهان هفت پل برسرراه است . روزهای بازارکوچسفهان

۱ــ سفرنامهٔابت. ص ۲۵و۲۶. ۲ــ سفرنامهٔابت، ص ۲۸. ۳ــ Mackenzie
۴ــ سفرنامهٔ مکنزی، ص۲.

روزهای یکشنبه و چهارشنبه است . پس از حرکت از کوچسفهان از این آبها گذشتیم : سراجو، رودباریك ، اربه‌جو ، تش‌جو، سپس‌وارد محلهٔ پیرموسی‌شدیم و قبل از رسیدن به سفیدرود ، از رشت‌آباد گذشتیم . سفیدرود در یك فرسنگی کوچسفهان است . خاك لاهیجان برساحل راست سفیدرود است . پس ازگذشتن از سفیدرود به بازارکیسم رسیدیم . خارج‌کیسم ، پل آجری زیبائی برروی رودخانهٔ کوچکی ساخته‌اند . فاصلهٔ‌کیسم تالاهیجان سه فرسنگ است وسمت راه ، شرقی و شرق جنوب شرقی است . ازکیسم که بیرون‌آمدیم ازچهار رودگذشتیم ورودخانهٔ پنجم شیم‌رود بود که به سفیدرود می‌ریزد . پلی چهار دهانه دارد که «فریزر» و «ابت» ذکر آن را کرده‌اند.[1] آخرین رودخانه ، «لاهیجان رودخانه» است . میان کیسم ولاهیجان دهکده‌های‌کولده، تجن‌گوکه و بازی‌کی‌گوراب برسرراه ما بود و چهار امامزاده دیدیم که مهمترین آنها «آستانه» است‌که درحدود یك فرسنگی لاهیجان است . سید جلال‌الدین اشرف پسر امام موسی الکاظم وبرادر امام رضا علیهماالسلام ، دراینجا به‌خاك سپرده شده است . از «لاهیجان رودخانه» به آب زدیم . عمق آب آن ، دوفوت ونیم بود .کوچه‌های لاهیجان ازرشت پهن‌تراست . دراول شهر تکیه‌ای بودکه بردیوار آن نقاشیهائی از صحرای‌کربلا دیده می‌شد . این نقاشیها کار شوشتری نقاش بود و ایلچی فرنگی بالباس برازنده‌ای نقاشی شده بود .[2] شهر لاهیجان محلات متعدد به این شرح دارد : خومرمحله ــ پردسر ــ کاروانسرابر ــ شعرباف محله ــ میدان ــ گاوبنه ــ اردوبازار . در این شهرپنج کاروانسرا ویازده مسجد وهشت مناره وهفت تکیه وشش‌مدرسه وده حمام وبیست‌و دو امامزاده است.[3] مزار ومشهد امامزادگان در ایران زیاد است ولی درگیلان بیشتر از هرجاست . اگر اینان اولاد امامان باشند ، امامان بیش‌از اندازه تولید نسل کرده‌اند.» مکنزی ازسبزه میدان و کوه شاه‌نشین و سمام‌کوه شرحی‌نوشته و

۱ــ سفرنامهٔ مکنزی، ص ۵. ۲ــ سفرنامهٔ مکنزی ، ص۶ . ۳ــ سفرنامهٔ مکنزی ، ص ۷.

www.tabarestan.info تبرستان

از شهر خارج شده است .[۱] « از سبزه میدان به راه سنگفرش رسیدیم که مسیر آن به‌طرف مشرق بود وازکنار استخر می‌گذشت وبه پوزهٔ کوه شاه‌نشین می‌رسید . استخر لاهیجان درحدود دویست قدم عرض وهفتصد قدم طول دارد . در وسط آن جزیره‌ایست و در جزیره بنائی از دوران قدیم ساخته‌اند . بربالای کوه شاه‌نشین ، خرابه‌های خانهٔ معتمدالدوله دیده می‌شد . پس از گذشتن از استخر ، راه باشیبی به‌طرف تپه‌های لیلاکوه می‌رود . عرض این‌راه زیاد نیست و دوطرف آن ، درختان جنگلی و بیشتردرختان شمشاد، است . طرف دست‌راست جاده ، مسجدی جلب‌نظر می کرد . راه ما درحدود هفت میل یکنواخت بود وهمان راه قدیم شاه‌عباسی‌بود. این راه اکنون کمترمورد استفاده قرار می‌گیرد وراههای فرعی طرفین آن‌بیشتر آمد و رفت دارد . درراه اصلی سنگهای فرش‌بیرون‌آمده وگیاهان وحشی‌روئیده و اسباب زحمت کاروانیان است . راه لاهیجان به لنگرود ، بهتر از راه کوچسفهان به لاهیجان است . دو تکیه طرف راست جاده است و دریای خزر روزهای صاف از این‌راه دیده می‌شود . امامزاده‌ای طرف‌راست جاده است که شکل عجیب وزیبا دارد .[۲] درنیم فرسنگی لنگرود راه سنگفرش را رها کردیم واز لیلاکوه به‌طرف دست چپ گشتیم و کنار رودخانه‌ای افتادیم . از اینجا راه سنگفرش تازه‌ای بود و چهار پل‌کوچك با وضع بسیار خوبی برسر راه ما بود که از آنها عبور کردیم و به شهر لنگرود رسیدیم .»[۳]

رابینو درسال ۱۳۳۳ ه . ق . ، شهر لاهیجان را دیده است ومی‌نویسد که این شهر هفت محله ، دوهزار ودویست وشصت‌خانه باجمعیتی در حدود یازده‌هزار تن ، پانزده مسجد ، پنج تکیه ، بیست و یك امامزاده که شش‌تای آنها متصل به‌مساجداست ، حمامهای متعدد ، چهار مدرسه ، شش‌کاروانسرا و سه‌بازار باسیصد در دکان دارد . دراین شهر دو زورخانه نیز بنا شده است . محله‌های شهرلاهیجان

۱ــ سفرنامهٔ مکنزی ، ص ۸ .
۲ــ منظور نویسنده بقعهٔ شیخان‌ور است‌که جلب نظر «فریزر» را نیزکرده است .
۳ــ سفرنامهٔ مکنزی ، ص۹ .

درزمان رابینو به‌نامهای زیر خوانده می‌شدند :

۱ــ خومرکلایه:ــخانهٔ حاکم شهرنیز دراین‌محله‌است ــ باغریب‌آباد سیصدو پنجاه در خانه و سه مسجد دارد . یکی از این مساجد معروف به مسجد سلیمانیه است و متصل به مدرسه‌ای است . این محله چهار امامزاده دارد .[۱]

۲ــ محلهٔ اردوبازار: این محله نزدیك سبزه میدان است و سابقاً به محلهٔ قلعه مشهوربود. این‌قلعه‌که این‌محله به‌نام‌آن شهرت‌پیدا کرده است، درسال ۹۱۴ قمری به‌دست سربازان امیره‌حسام‌الدین‌فومنی‌خراب شد وسلطان‌احمدخان‌دوسال صرف تجدید بنای آن کرد . درسال هزار هجری، شاه‌عباس دراطراف همین قلعه اردوزد و نام «اردوبازار» ازاین وقت به‌وجود آمد . همین قلعه مدت مدیدی جایگاه حکمرانان صفوی بیه‌پیش بود. پس‌ازاین نمی‌دانیم درچه تاریخی خراب شده است . تپه‌ای کوچك و مقداری‌آجر، محل این قلعه را مشخص می کند. این محله سیصد درخانه دارد.[۲]

۳ــ محلهٔ میدان: این محله مهمترین محلهٔ شهرلاهیجان است . در اطراف میدانی است که دورتادورآن دکانهائی بنا شده است . بیشتردکانها و کاروانسرای شهر دراین محله است . مزارمورد احترام این‌سرزمین یعنی بقعهٔ چهارپادشاه‌هم، دراین محله است .

۴ــ محلهٔ گابنه : پانصد درخانه در این محله است . بقعهٔ آقاپیرعلی و آقامیرابراهیم وخرابه‌های مسجدی زیبا به‌نام اکبریه که درسال ۱۲۳۹ قمری بنا شده است، دراینجاست . مسجدآقا و مسجدی متصل به‌بقعهٔ آقاپیرعلی نیز دراین محله است .[۳]

۵ــ شعرباف محله : که سابقاً به‌نام « کوهستانکی » معروف بوده است .

۱ــ گیلان‌رابینو،ص ۲۹۳ و ۲۹۴. رابینو نام این محله را خرماکلایه ضبط‌کرده و متوجه نشده است که «خومر» به معنی «سفالگر» است .
۲ــ گیلان رابینو، ص ۲۴۹.
۳ــ گیلان رابینو، ص۲۹۷.

www.tabarestan.info تبرستان

دویست وپنجاه درخانه دراین‌محله‌است. ساکنان این محله درزمان رابینوحیدری بوده‌اند. بقعهٔ آقاسیدمحمدیمنی ویك مدرسه و مسجدآقاسیدحسین ودوامامزاده که یکی به‌نام سرم‌علی[1] است، دراین محله است.[2]

۶ ـ محلهٔ پردسر[3]: کلمهٔ «پرد» درگیلکی به معنی پل است و ترکیب «پردسر» یعنی «سرپل» وچون این محله‌کنار پل تخته‌ای رودخانهٔ لاهیجان بوده، به این نام معروف شده است. پل‌تخته‌ای بعداً آجری شده و هنوز برپاست.

در این محله دو مسجد و مزار ملاعاقل و بقعهٔ آقاسیدابراهیم جزء آثار تاریخی شمرده می‌شود.

۷ـ محلهٔ کاروانسرابر: این محله ومحلهٔ پردسررا چون همجوار هستند، معمولا با یکدیگر نام می‌برند. درتکیه‌ای از این محله بقعهٔ آقاسیدجمال‌الدین اشرف است.

مردم لاهیجان

مردم لاهیجان بیشتر گیلك هستند. گالشها درکوه و ارتفاعات وگیلکها در زمینهای هموار و دشت زندگی می‌کنند. از قزوین وطالقان خاندانهائی بدینجا آمده و مقیم شده‌اند. زبان ساکنان شهرگیلکی است ولی با گیلکی رشت وفومن اختلاف دارد. جمعیت حومه بدون ساکنان شهر به ۴۹۲۳۵ تن می‌رسد. مردم بیه‌پیش‌چون به‌دست ناصرالحق‌مسلمان شده‌بودند،اغلب زیدی بودند. ناصرالحق درفاصلهٔ میان سالهای ۳۰۴تا۳۱۵ هـ.ق. فوت شد. دوام این‌مذهب تا زمانی‌بود که کارگیا سلطان‌احمدخان والی بیه‌پیش شد. چون او شیعی اثنی‌عشری شده بود، رعایای خود را نیز کم‌کم وادار کرد تا به‌این مذهب بگروند. تاریخ این تغییر مذهب ازمادهٔ تاریخ «ترك طریق زید»[4] معلوم می‌شود.

۱ـ بضم سین وفتح راء. ۲ـ گیلان رابینو، ص۲۹۷. ۳ـ بضم پ وکسر دال وفتح سین به‌معنی «پل». ۴ـ این‌حروف باحساب جمل،معادل سال ۹۶۰هـ.ق.است.

۲ـ بلوك مختلف لاهیجان

۱ـ کوهپایه و کنار شهر: شامل دهکده‌های اطراف لاهیجان و پای‌کوه در جنوب وشرق شهر.

۲ـ پشم‌چاه: بدون شك همان بلوك قدیم «پاشیجا» است. درسال ۷۹۱ هـ.ق. لشتنشاه قسمتی‌از پاشیجا شد اما کمی بعد به‌دست سید رضی‌کیا، بخش‌جداگانه‌ای به‌حساب‌آمد. این‌بلوك درشمال لاهیجان تاحاشیهٔ دریای‌خزر وازغرب‌به‌لشتنشاه، ازجنوب به راه شاهی بالا، ازشرق به راه شاهی پائین محدود می‌شود.

۳ـ کنارفریضه و راه شاهی پائین: درشمال لاهیجان واز شمال به‌دریای‌خزر، از غرب به پشم‌چاه، از جنوب به سفیدرود و راه شاهی بالا و از شرق به لنگرود محدود می‌شود.

۴ـ راه شاهی بالا: درجنوب راه شاهی پائین وغرب جنوب غربی لاهیجان، از مشرق به‌کوهپایه و کنارشهر و از جنوب به‌گوکه محدود می‌شود.

۵ ـ گوکه: در غرب لاهیجان، بر کنارهٔ راست سفیدرود، از شمال و شرق به راه شاهی بالا، از جنوب به سیاهکل و ازمغرب به سفیدرود محدود می‌شود.

۶ـ چهار ده: درحقیقت شامل شش دهکده بر کنارهٔ چپ سفیدرود روبروی گوکه است که متعلق به بلوك موازی بود.

۷ـ لشتنشاه: سابقاً جزء لاهیجان بود. غیرازدهکده‌هائی‌که متعلق به‌خان لاهیجان بود، در زمان خسروخان و منوچهرخان که دهکده‌های‌آن را خریدند، بلوك جداگانه‌ای شد و این دهکده جزء زمینهای شاهی درآمد.

در زمان رابینو درحدود شصت سال‌بوده‌که لنگرود از لاهیجان جدا شده و جزء رانکوه به حساب رفته است.

راهها

لاهیجان بر سر راه رشت به رودسر است. راه قدیم شاه عباسی از لاهیجان

www.tabarestan.info تبرستان

ازراه ملاط به‌تمیجان رانکوه می‌رفت. آثار آن تقریباً ازمیان‌رفته‌است. چندمتری ازراه سنگفرش جلو ملاط باقی است.

۳ـ بناها و آثار تاریخی محلهٔ اردوبازار لاهیجان

بقعهٔ آقا سید احمدبن امام موسی الکاظم علیه‌السلام معروف به‌آقا میرشهید

بنای اصلی بقعه شامل اطاقی است به‌ابعاد ۴۸۰ سانتیمترکه چهارکنج آن را با چهارگوشوار جمع کرده‌اند وبالای آن راگنبد مدوری زده‌انـد و طاق‌گنبد را با شیشه‌های رنگین، شیشه نشان کرده‌اند. این بنا دارای چهار در، درچهار جهت اصلی‌است. درهای‌غربی وشمالی هریك دراطاق بزرگی باز می‌شود و درهای‌شرقی و جنوبی‌هریك به‌ایوان بزرگی راه دارد. درها چوبین وساده، ارتفاع هریك۱۹۰ و عرضشان ۱۲۰ سانتیمتراست. بالای هریك با گچ‌کاری مشبك، خفتگی‌ساخته‌اند. (عکسهای شمارهٔ ۵۳ و ۵۴) سردرگاهها وطاقهای‌گوشوارها، طاق جناقی تیز است. برکمربند گنبد، اشعاری ازهفت‌بند محتشم‌کاشانی ودر فواصل مصراعها «یا حسین مظلوم» باخط نسبةً خوش، گچ‌بری شده است.

رقم آخرکتیبه چنین است:

«حرره علی‌نقی خلف صدق آقا میرزا علی‌رضا ۱۲۰۶.»

مرقـد در وسط بنا، ازگل وگچ ساخته شده و اطـراف آن ضریحی چوبین مشبك ظریف است. (عکس شمارهٔ ۵۵) طول این ضریح ۲۶۰ سانتیمتر وعرض آن ۱۸۳ سانتیمتر وارتفاعش ۱۶۷ سانتیمتر است. برحاشیهٔ بالای بدنهٔ جنوبی ضریح این عبارات با خط نستعلیق متوسط خوانده می‌شود:

«لااله‌الاالله محمدرسول‌الله علی‌ولی‌الله

چون محمدمحسن ازاخلاص‌دل این‌کارخیر

کرد یارب سعی‌او گردد دراین درگه قبول

همچومحسن‌سائل‌است تاریخ سال‌این‌ضریح

زد رقم گردد بگـرد مرقـد آل‌رسول

سنه۱۱۳۳ عمل استاد حسین‌منجیلی.»

طول ایـوان جنوبی بقعـه، ۱۲٫۵ متـر و عرض آن ۴۵ سانتیمتر است. دراین ایوان، یازده ستون چهارسو است‌که هفت عدد آنها سرستون دارد. ایوان شرقی به طول ۱۰٫۵ متر و عرض ۳۰ سانتیمتر است. طاق هردو ایوان لمبه‌کوبی است. لبهٔ بام سه‌پشته وبام‌بنا، سفال‌سراست. بالای در ورودی نقاشی نسبةً ظریفی است. (عکس شمارهٔ ۵۶)

علم بزرگی دراین بقعه است‌که مطالب روی‌آن به‌علت زنگ زدگی‌خوانده نشد. درقسمت مشبك‌کاری علم «نسبح بحمدربك» خوانده شد. برحاشیهٔ بدنهٔ اصلی علم، نام دوازده امام حك شده است.

سنگ قبری ازمرمر به‌درازای۹۲ وپهنای۴۲ سانتیمتر درایوان بقعه قرار داردکه این عبارات برآن حك است: (عکس شمارهٔ ۵۷)

«سنه هوالحی‌الذی‌لایموت ۱۲۲۴

از بـار گنه شـد تـن مسکینم پست

یارب چه شود اگر مرا گیری دست

گر در عملم آنچه تو را شاید نیست

انـدر کرمت آنچه مرا بایـد هست

میرزا احمد بود پاکیزه فرزند رسول

آنکه در ماتم او بس دل‌عالم‌شد ملول

ارشد اولاد مؤمن بضعهٔ میرزا قـوام

کرد درفردوس اعلی پیش جدش او نزول

خامهٔ انشاء بتاریخش نوشت‌و عقل گفت

میرزا احمد بشد فرمان حق بادا قبول»

www.tabarestan.info تبرستان

رابینو از بقعهٔ میرشهید یاد می‌کند و می‌نویسد که نزدیك سبزه‌میدان بنائی است که مرقد میرشهید است . این سید از فیروزکوه بدینجا آمد ودر این محل درقرن هشتم هجری کشته شد .[1]

بقعهٔ آقا میرشمس‌الدین بن امام موسی الکاظم علیه‌السلام

رابینو چند سطری دربارهٔ این بقعه به شرح زیر نوشته است :

«بنائی است درمحلهٔ اردوبازار که مسجدی بدان متصل است . مرقد میر-شمس‌الدین صندوقی داردکه بریك طرف آن عباراتی است‌که نشان می‌دهد، اینجا مدفن میرشمس‌الدین موسوی است . ساختن این صندوق در سال ۱۰۱۷ قمری شروع شده و کتیبه‌های آن به خط سید محمدبن داود کیا است . بر طرف دیگر صندوق نوشته است . این صندوق که مرقد امیرشمس‌الدین حسینی را پوشانده است ، به‌امرخان سلطان بی‌بی، هنگامی که درویش‌قاسم تولیت این‌بقعه‌را داشت ، درسال ۱۰۱۸ به اتمام رسید . هردوکتیبه قلم یك نویسنده است .»[2]

وضع کنونی بنای بقعه وحسینیهٔ متصل به‌آن

زمین صحن و سطح بنای بقعه ، به شکل مربع مستطیل است ، که در ضلع جنوبی و شرقی آن از خارج دکانهائی بنا شده است . این دکانها جزء موقوفات بقعه است . قبل از ورود بصحن ، مدخل شرقی آن جلب توجه می کند . بلندی این مدخل ۷ متر وپهنای آن ۳ متر و بر پایه‌های طرفین آن بنائی دوطبقه است که بلندی آن به ۱۲ متر می‌رسد . برهریك از پایه‌ها ، دو اطاق و بر بالای بام مدخل نیز یك اطاق کوچك است . بام این اطاق به شکل گنبد کوچکی است که سطح خارجی آن‌ازکاشیهای‌کوچك وظریف سبزرنگ ، پوشیده‌شده‌است. برپاره‌ای از این کاشیها حرف «عین» دیده می‌شود . نظیر این مدخل ، در اضلاع جنوبی و غربی نیز بوده است کـه در سالهای اخیر ، آنها را خراب کرده و بـه جای آنها

۱ــ گیلان رابینو، ص ۲۴۹ . ۲ــ گیلان رابینو ، ص ۲۹۴.

دکانهائی ساخته‌اند . درقسمت شمال صحن ، بنائی از چوب به نام حسینیه است که روی در خرابی دارد . (عکس‌شمارهٔ ۵۸)

بنـای اصلی بقعه از خارج چهارضلعی و از داخل هشت ضلعی و در وسط، صحن است . هرضلع داخلی آن ۲۴۸ سانتیمتر و در هرضلع ، درگاهی پنج ضلعی به‌ابعاد ۱۵۸ و ۸۹ و ۸۵ سانتیمتر وبه‌عمق ۲۰۵ سانتیمتر است.(عکس‌شمارهٔ ۵۹) نمای این هشت‌درگاه ،کاشیکاری دوران قاجاری است . دوربنا ، ازداخل ازاره‌ای درهفت‌کاشی ویك لبهٔ حاشیه مانند که عرضش از نیم‌کاشی‌کمتر است ، دیده می‌شود. بلندی این ازاره ۱۲۲ سانتیمتراست. طاقهای درگاهها ، مقرنس‌ساده (عکس‌شمارهٔ ۶۰) و حاشیهٔ هلال طاق ، گچ‌بری ظریف دارد .(عکس شمارهٔ ۶۱) بالای‌درگاهها، رف مانندی دورچرخیده است . باساختن گوشواری در زوایای هشت‌ضلعی ، هشت ضلعی را به دایره تبدیل کرده‌اند وگنبدی مدور برآن زده‌اند .

چهار در ورودی درچهار جهت اصلی نصب کرده‌اند و بالای هریك خفتگی تعبیه شده است. بالای درهای جنوبی‌و شرقی، دونورگیر مشبك باشیشه‌های‌رنگین قرار دارد.(عکس شمارهٔ ۶۲) درهای جنوبی‌و شرقی‌و غربی درایوانها بازمی‌شود و درشمالی به حسینیه راه دارد .

درطرفین هلال‌طاق درگاهها ، گچ‌بری ظریفی‌است وحد وسط بین دودرگاه ، میان هلالین نیز گچ‌بری ظریفی دیده می‌شود . بالای طاقهای‌هشتگانه، میان دو حاشیهٔ گچ‌بری قصیده‌ای پانزده بیتی با قافیهٔ کاف از گلشن‌تخلصی، باخط نستعلیق خوش،گچ‌بری شده است . ابیات اول و آخر این قصیده چنین است :

«ازآن کیست این خلوتگه پاك
که کمتر پایه‌اش اجرام افلاك
پی تاریخ وی گلشن همی گفت
جنان بنهاده اینجا چهره درخاك»[1]

۱ــ ماده‌تاریخ معادل ۱۲۷۴ هـ.ق. است .

www.tabarestan.info تبرستان

در این قصیده نامی از میرشمس‌الدین است که او را فرزند هفتم قبلهٔ دین دانسته است و یادی از عباس نامی می‌کند که در دوران سلطنت ناصرالدین شاه، این بقعه را بنا کرده است.

کف بقعه ازکاشیهای مربع به‌ابعاد ۲۵ سانتیمتر، فرش شده است در سال ۱۳۴۸ شمسی مشغول آئینه‌کاری طاق بقعه بودند.

در شرقی به ایوانی بزرگ به طول ۱۴٫۵ متر و عرض ٤ متر باز می‌شود. ازارهٔ این ایوان با کاشیهای هشت ضلعی، کاشیکاری شده است. این ایوان دارای چهار فیلپای آجری است که قسمت پائین آنها مربع و وسط آنها هشت‌ضلعی وقسمت بالای آنها نیز به‌شکل مربع است. برچهارطرف هریك ازاین فیلپاها «کل‌شیء هالك‌الاوجهه» گچ‌بری شده است. گچ‌بری فیلپاها پرکار و حاشیهٔ ظریفی دارد. سه حمال بزرگ روی این فیلپاهاست و واشانهای سقف روی حمالها می‌آید. سقف ایوانها از رو پل‌کوبی و لبهٔ‌بام سه‌پشته و سراسر بام‌و گنبد، سفال‌سر است. (عکس شمارهٔ ٦۳) در شمالی به‌ایوانی که دارای دو ستون سرستون‌دار است، باز می‌شود. کاشیهای ازارهٔ این ایوان، شش‌ضلعی و گچ‌بریهائی به‌شکل حاشیه‌بندی دارد. و دو در به دو اطاق زاویه دراین ایوان است.

در غربی به حجره مانندی که مدفن افراد محلی است، باز می‌شود ودو در به‌دواطاق زاویه وسه در و سه پنجرهٔ نورگیر به‌خارج دارد.

ایوان جنوبی دارای دوستون باسرستون و تکائلی آهنی است و دو در به دو اطاق زاویه دارد. اطاق زاویهٔ جنوب‌شرقی آن کفش‌کن است. زائران از پلکانی از طرف جنوب به‌پا گرد می‌آیند و از آنجا به ایوان بزرگ شرقی و سپس از در شرقی به حرم وارد می‌شوند. نقش دو علم بردوطرف در ورودی بقعه است.

صندوق مزار، در وسط بنای اصلی و اطراف آن ضریحی مشبك چوبین به‌درازای ۳۰۵ وپهنای ۲۰۵ وبلندی ۲۰۵ سانتیمتر قرار دارد. بلندی خودصندوق ازسطح زمین بالغ بریك متراست. در وسط گنبد بالای ضریح، چلچراغی بلورین

آویخته است.

کتیبه‌های صندوق بدین شرح است:

درحاشیهٔ بالای دور صندوق:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم یس والقرآن‌الحکیم ... الخ.»

بر بدنهٔ جنوبی صندوق عبارات زیر به‌خط نسخ متوسط، دیده می‌شود:

«انما هوالعالم بما فی‌الصدور وناشرالاموات من القبور هذا المشهد للسید المؤید امیرشمس‌الدین‌الحسینی‌رحمه‌الله و وقفت هذا الصندوق خلاصة‌العفایف خان‌سلطان تی‌تی فی‌زمان تولیت فخرالمشایخ درویش قاسم سنه ۱۰۱۸.»

کتیبهٔ وسط بدنهٔ جنوبی:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم الله لااله‌الاهوالحی‌القیوم-تا-هوالعلی‌العظیم. کتبه سیدمحمدبن داود کیا.»

برطرف دیگر همین بدنه:

«این صندوق مشهد منور معطر امامزاده واجب‌التعظیم و التکریم امیرشمس‌الدین‌الموسوی علیه‌الرحمة والمغفرة درسنهٔ سبعةعشروالف صورت اختتام یافته است.»

رابینو درسفرنامهٔ خود متن این دو کتیبه را باکمی اختلاف آورده است.[1] علم‌بندی این بقعه عصر پنجم محرم وعلم واچینی غروب روز عاشوراست.

بقعهٔ حسن‌بگ دشت

بنای اصلی بقعه، اطاقی ساده است. مرقد و مزاری در آن نبود. بتازگی مشتاقعلی نام - از دراویش لاهیجان - را در آنجا به خاك سپرده‌اند. جلو بنا ایوانی است که بردیوار آن مناظری از صحرای کربلا نقاشی شده است. (عکس شمارهٔ ٦٤)

۱- سفرنامهٔ مازندران واسترآباد، ص۵۹ و ۶۰.

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقامیر صادق [1]

بنای اصلی بقعه ، مربع شکل به ابعاد ٤٥٥ سانتیمتر است . سه در ورودی درسه جهت شرقی‌و جنوبی‌و غربی دارد . درها تخته‌ای ساده به‌بلندی ۱۹۸وپهنای ۱۳۸ سانتیمتر است . بالای هریك خفنگی مشبك‌چوبین ظریف است . با ساختن چهارگوشوار درچهارکنج ، مربع‌را به‌شکل دایره درآورده و گنبدی مدور برآن زده‌اند . گوشوارها دارای طاقهای جناقی تیز است .

صندوقی ساده‌و چوبین بدون نقش وکنده‌کاری در وسط و ضریحی مشبك چوبین ظریف به‌درازای ۲۷۰ وپهنای ۱٦۲ و بلندی ۱٥۳سانتیمتر اطراف صندوق است .(عکس‌شمارهٔ ٦٥) خارج دیوار بقعه ،گچ‌بریهای ظریف وزیرسقف‌حاشیه‌بندی دارد . بردیوارها نقاشیهای مذهبی ومناظری ازصحرای کربلاست .

طرف شمالی بقعه ، آبدارخانه وانبار ودرهای جنوبی‌و غربی‌و شرقی به‌مسجدی تازه‌ساز، باز می‌شود.

علم بقعه برنجی ونسبةً قدیمی است. بریك طرف‌آن « یاالله یامحمد یاعلی فتح‌لك ۱۲٤۲ » خوانده می‌شود . بربدنهٔ اصلی علم «الله محمد علی فاطمه حسن‌و حسین ـ یامنان یاحنان » حك شده ومیان این‌قسمت «یاحسین شهید » مشبك‌کاری گردیده‌است. درهمین‌قسمت«ماشاءالله ـلاحول ـ ولاـ قوة ـ الابا ـ الله » خوانده می‌شود . برطرف دیگرعلم « فاطمه ـ حسن ـ حسین ـ نصرمن ۱۲٤۲ ـ انافتحنا ۱۲٤۲» حك شده است .

سبزه‌میدان و بناهای شاه‌نشین

سبزه‌میدان درمشرق شهرلاهیجان است ودرمشرق‌سبزه‌میدان‌کوههای‌کوتاه جنگلی خرم شاه‌نشین است . پای این کوه استخری به درازای هفتصدگام وپهنای دویست‌گام که مخزن‌آبی برای آبیاری مزارع برنج است ، دیده می‌شود. دروسط این استخر روی جزیرهٔ کوچکی بنائی قدیمی وجود داشته است . رابینو از قول

۱ـ قسمتی ازمحلهٔ اردوبازار امروز به‌نام محلهٔ «آقاصادق» معروف‌است.

امین‌الدیوان می‌نویسد که پادشاه لاهیجان دراین عمارت بود ویکی ازفرستادگان روسیه به‌خدمت اورسید. شاه برای اینکه قدرت وتسلط خود را به افراد و رعایا، حتی جانداران وحشی این مرزوبوم به او نشان دهد ، شب هنگام که قورباغه‌ها سروصدای زیادی می‌کردند وسفیررا ناراحت کرده بودند دستورداد، روده‌هائی را که قبلا برای‌این‌کارآماده کرده بودند بادکردند ودراستخر انداختند. قورباغه‌ها روده‌ها را مار انگاشتند و فوراً ساکت شدند . فرستاده از این امرمتعجب شد و قدرت وتسلط اورا تصدیق کرد.

ازاین کاخ که متعلق به میرزاکاظم بوده است درزمان خچکو[1] چندآجری باقی مانده بوده است . خچکو می‌نویسد که این آجرها بسیار زیبا و خوش‌تراش بوده‌اند .

دو بنای معتمدالدوله را هم مکنزی دیده است و می‌نویسدکه هردو درپای کوه شاه‌نشین بنا شده‌اند ودریای خزرچشم‌انداز این دو بناست.[2]

باقی بناها وآثار تاریخی محلهٔ اردوبازار لاهیجان

۱ـ بقعهٔ چهل‌کیسو .

۲ـ مسجد پاشویان. ظاهراً بامسجدی که سید ظهیرالدین درتاریخ گیلان و دیلمستان ص ۲٦ ، ازآن یادمی‌کند، یکی است .

۳ـ مسجد متصل به‌بقعهٔ آقا میرسید شهید .

٤ـ بقعهٔ آقاسید رسول .

٤ـ بناها وآثارتاریخی محلهٔ پردسر[3] لاهیجان

بقعهٔ ملاعاقل[4] (=عاقلیه)

بنای اصلی بقعه شامل اطاقی است به طول ٥٦۰ سانتیمتر و عرض ٥۰۰

۱ـ Chudzku ۲ـ گیلان رابینو، ص ۲۹۹. آقای ابوالقاسم‌غمگسار درسالنامهٔ دبیرستان ایرانشهرلاهیجان درصفحات ۱٦ و ۱۷ و۱۸، مطالبی دراین‌باره نوشته‌اند .

۳ـ بضم پ وکسردال . ٤ـ گروهی این‌بقعه‌را به‌نام «ملاعقیل» می‌شناسند .

www.tabarestan.info تبرستان

سانتیمتر. حمالی درمیان درطول قرار داردکه واشانهای طاق برآن متکی است. کف اطاق گچ وخاك است. طاق لمبه‌کوبی وبام سراسربنا، سفال سراست. درهای ورودی بقعه شمالی وشرقی‌است وهریك به‌ایوانی‌باز می‌شود. جلوهریك‌ازایوانها چهارپایهٔ آجری نظیرفیلپاست.[1] پائین وبالای پایه‌ها مربع ومیان‌آنها هشت‌ضلعی است. محیط این هشت ضلعی بالغ بر ۲۱۶ سانتیمتر است. (عکس شمارهٔ ٦٦) در غربی به مسجد محقری باز می‌شود که فعلا متولی درآن ساکن است. قبری به‌درازای۱۸۹ وپهنای ۸٦ وبلندی۴۰ سانتیمتر دراین اطاق است. این‌قبر روزی پوشیده از کاشیهای هشت‌ضلعی گلدار بوده است. این کاشیها امروز به‌هم‌خورده‌و مقداری ازآنها درروی قبر وپهلوهای آن به‌طور نامنظم به‌کار رفته است.(عکس شمارهٔ ٦۷) فواصل قسمتهائی‌که کاشیکاری‌آن مرتب است، کاشیهای ستاره‌ای‌به‌کار برده‌اند. طول هرضلع کاشیهای هشت ضلعی، ۵ر۵ سانتیمتر وفاصلهٔ دوضلع مقابل ۱۲ سانتیمتر است. عبارات زیر روی کاشی شکسته‌ای که در روی قبر است، به‌نظر رسید:

« بولایتك یاعلی یاعلی یاعلی بتاریخ شهر محرم‌الحرام سنه تسع و تسعین و [تسعمایه ؟].»

قبرهای این‌بقعه سه مرتبه‌ایست. یعنی‌سه‌جسد برروی‌هم در دخمه‌هائی که طاقهای مدورآجری دارند، نهاده شده‌است. اطراف بقعه درختان آزاد، چنار و لی(=نارون جنگلی)، دیده می‌شود.

بقعهٔ آقامیرجمال‌الدین اشرف بن‌موسی الکاظم علیه‌السلام

بنای اصلی بقعه اطاقی است به‌طول ٦۹۰ وعرض ۳۸۰ سانتیمتر که در آن ضریحی مشبك چوبین نزدیك به‌ضلع شمالی قرار گرفته‌است. درازای این‌ضریح ۲۰۸ وپهنای آن ۱۳۰ وبلندی آن ۱۲۸ سانتیمتر است که روی پایه‌ای به‌ارتفاع ۲۰ سانتیمتر نهاده شده است. در ورودی درایوان غربی وپهلوی درپنجرهٔ کوچك

۱ــ نیمی ازیکی ازپایه‌های ایوان شرقی در دیوار است.

نورگیری نصب‌است. درضلع جنوبی‌بقعه، پنجرهٔ آهنی‌تازه‌کاری تعبیه‌کرده‌اند. لبهٔ بام‌بقعه سه‌پشته وبام‌آن، سفال‌سراست. درزاویهٔ جنوب‌شرقی حرم، گلدسته‌ایست‌که بلندی‌آن درحدود ۱۲ متر است. نمای خارجی‌آن هشت‌ضلعی است که‌کاشیکاری سبزرنگ ظریف دارد. داخل‌گلدسته پلکانی‌آجری مارپیچ‌است‌که تابالای‌گلدسته می‌رود. بالای گلدسته علمی فلزی است که در هلال صفحهٔ آن «نصرمن‌الله وفتح قریب» دیده می‌شود. در ایوان بقعه سنگ قبری از مرمر به‌درازای ۷۱ وپهنای ۲۳سانتیمتر است که عبارات زیر برآن حك است:

«هو الحی‌الذی لایموت

چون فتاده است مرا برسر این راه گذر
همه کس را بود ای خواجه براین راه گذر
برسرتربت ما چون گذری فاتحه خوان
بدعا روح مرا شاد کن، آنگاه گذر

وفات مرحمت و غفران‌پناه جنت‌و رضوان‌آرامگاه‌الواصل‌الی‌رحمت[1] الله‌الملك الغنی کربلائی معصوم طاب‌ثراه و جعل‌الجنة مثواه ابن محمدهادی سنه ۱۱۸۹.»

نزدیك به‌بقعه، مسجدی است‌که دری از ایوان غربی بقعه به‌این‌مسجد باز می‌شود. این مسجد جدیدالبناست و برشالودهٔ مسجدی قدیمی ساخته شده است. بردرهای ورودی مسجد دو قسمت کنده‌کاری برچوب از صندوق یادری قدیمی، وسط دوقسمت در نصب کرده‌اند وفعلا بارنگ آبی‌بدرنگی، این‌نقش‌ونگار زیباو پرکار را رنگ زده‌اند. در مقابل بقعه ومسجد، حسینیه‌ای با بام سفال‌سراست.

بقعهٔ آقاسید مرتضی درگورستان عمومی شهر که درمحلهٔ پردسر قرار دارد

ساختمان قدیمی این بقعه مستطیل شکل بود. درقسمت غربی اطاقی‌مربع

۱ــ ظاهراً باتاء گردصحیح است.

www.tabarestan.info تبرستان

شکل‌قرارداشته‌است که قبر سید مرتضی به‌بلندی۲۰ سانتیمتردرآن گچکاری شده بود . کف حرم از کاشیهای بزرگ سبزرنگ ، مفروش بود . بربالای قبر علمی برنجی به‌ارتفاع یك متر نصب بودکه دروسط هلال‌آن‌آیهٔ «نصرمن‌الله وفتح‌قریب» خوانده می‌شد . دردیوارجنوبی حرم پنجره‌های مشبك باشیشه‌های رنگین‌داشت. اطاق متصل به‌حرم مسجد مانندی بود که دو دیوار آن پنجره‌های مشبك داشت . درجلو بقعه ومسجد، ایوانی سراسری‌بود . درجلو ایوان پنج پایهٔ آجری فیلپا مانند ساخته بودند که سرنال و واشانهای ایوان برآنها متکی بود.

این بنای قدیمی امروز از میان رفته و به‌جای آن بنائی با بتون و آهن ساخته‌اند ومسجد بقعه ، مقبرهٔ خانوادگی سرشناسان لاهیجان شده است .

بقعهٔ آقاسید محمد یمنی بن موسی بن جعفر علیهماالسلام در گورستان عمومی

بنای قدیمی بقعه را خراب کرده وبه‌جای آن بنائی نوساز باآهن وآجرو سیمان ساخته‌اند . ضریح نسبةً قدیمی مشبك به‌درازای۲۶۰ وپهنای۱۶۰ وبلندی ۱۴۰ سانتیمتر اطراف مرقد را پوشانده است . سقف این ضریح تخته‌ای و صاف است. (عکس شمارهٔ ۶۸)

باقی بناها وآثار تاریخی محلهٔ پردسر

۱ــ بقعهٔ آقاسیدابراهیم .

۲ــ بنای دومسجد دراین محله.[1]

۵ـ بناها وآثار تاریخی محلهٔ خومرکلایهٔ لاهیجان

بقعهٔ سیدمحمد رشیدبن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام

بقعهٔ قدیمی با دیوارهای اطراف آن خراب شده بود. بتازگی بنائی تازه

۱ــ گیلان‌رابینو، ص۲۹۸.

به‌جای بقعهٔ قدیمی ساخته بودند . مرقد سید محمد بین دو قبر دیگر که متعلق به دوتن از سران مذهبی بوده‌اند ، قرار دارد . مسجد معروف محلهٔ خومرکلایه متصل به همین حرم است. جرزها و دیوار جنوبی حرم قدیمی است وبقیهٔ بنا را هنگام تعمیربقعه، مرمت‌کرده‌اند.

فیلپاهای داخل مسجد نیزقدیمی است و در دیوار قدیمی یك ردیف طاقچه است که بالای آن اشعاری از محتشم کاشانی با حروف برجستهٔ نستعلیق ، گچ‌بری شده است. منارهٔ مسجد هشت ضلعی و قدیمی ودر زاویهٔ جنوب شرقی حرم قرار گرفته است . ارتفاع این مناره درحدود پانزده متر و از راهروی مارپیچی داخلی آن، پس ازبالارفتن بیست وهفت پله به‌گلدسته ومأذنه می‌رسد.

باقی بناها و آثار تاریخی محلهٔ خومرکلایهٔ لاهیجان

۱ــ بقعهٔ آقا سیدعلی‌کیا.

۲ــ بقعهٔ آقا سیداسماعیل.

۶ـ بناها وآثار تاریخی شعرباف محلهٔ لاهیجان

شعرباف محله سابقاً به نام «کوهستانکی» معروف بوده است . در زمان رابینو(۱۳۳۱ هـ.ق.)، دویست وپنجاه درخانه داشت وساکنان‌آن حیدری بوده‌اند. بقعهٔ آقا سید محمد معروف به‌یمنی که به قول رابینو شش قرن پیش ، از یمن به‌لاهیجان آمده بود ، دراین‌محله است . دراین محله یك مسجد به‌نام مسجدآقا سیدحسین ویك مدرسه ودو امامزاده که یکی‌ازآنها به‌نام سرم علی[1]است، تازمان رابینو برجای بوده است .[2]

بقعهٔ سید محمد یمنی

این‌بقعه درمنتهی‌الیه جنوب شرقی شهر درگورستان قدیمی‌لاهیجان،است .

۱ــ بضم سین وراء. ۲ــ گیلان رابینو،ص۲۹۷.

www.tabarestan.info تبرستان

بنای قدیمی بقعه را درحدود پنجاه سال قبل خراب کرده و بنائی دیگر به‌جای آن ساخته‌اند. این بنانیز بتازگی تجدید شده‌است . درقسمت شمالی حرم‌آرامگاه خانوادگی‌یکی‌ازسرشناسان شهراست .کاشیهای قدیمی‌را دربنای فعلی‌دردیوارها و ستونها تاارتفاع یك‌متر، به‌کاربرده‌اند .

سنگ مزار شعر باف محله

این سنگ درکنار کوچه درمیدانگاه کوچکی است . داخل آن خالی واز خارج به‌شکل مکعب مستطیل به‌درازای۱٦٤وپهنای۳٦وبلندی٦۳ سانتیمتراست. روزهای پنجشنبه وجمعه مردم به‌زیارت‌آن می‌آیند ودورآن‌شمع روشن‌می‌کنند. سابقه وعلت‌احترام سنگ راکسی نمی‌دانست ومتولی بقعه‌هم دراین زمینه‌اطلاعی نداشت . در سطوح جانبی آن آیاتی از کلام‌الله مجید حك شده است که باران و تابش آفتاب آنها را سائیده واز میان برده است . پاره‌ای از نوشته‌های آن بدین شکل خوانده شد :

«قال‌الله سبحانه تبارك وتعالی

قل یا عبادی‌الذین اسرفوا علی انفسهم لاتقنطوا من رحمة‌الله»[1]

این سنگ در زیر شش درخت‌آزاد نسبةً کنهسال است .

این‌سنگ نظیرسنگ قبرهائی است‌که یکی ازآنها دربقعهٔ پیرقطب‌الدین نزدیك دهکدهٔ باغچه سرای آستارا[2] ، وهفت عدد دیگر در دهکدهٔ امیر بکندهٔ خشك‌بجار خمام موازی[3] و یکی ازآنها در سفیدبقعهٔ لنگرود دیده شده است .

مسجد شعر بافان

بنای قدیمی مسجد را خراب‌کرده بودند ، وبنائی تازه به‌جای آن ساخته بودند . ازآثار قدیمی این مسجد منارهٔ آجری‌هشت ضلعی است باکلدستهٔ‌آجری.

۱ ــ سورة الزمر ۳۹ ، آیهٔ: ۵۳. پاره‌ای از کلمات این آیه ریخته است .
۲ــ از آستارا تا استارباد ، ج اول ، بخش‌اول ، ص ۲۲. ۳ــ ازآستارا تا استارباد، ج اول ، بخش اول ، ص ۳۰۶.

بام این گلدسته از آجر وهرمی شکل است . (عکس شمـارهٔ ٦۹) قبر یکی از امامان جماعت دراین مسجد است .

باقی بناها و آثار تاریخی شعر باف محله

۱ــ مدرسهٔ محلهٔ شعرباف .
۲ــ مسجد آقا سیدحسین .
۳ــ بقعهٔ سرم‌علی .

۷ــ بناها و آثار تاریخی محلهٔ کاروانسرابر لاهیجان

بقعهٔ آقاسید جلال‌الدین بن‌موسی الکاظم علیه‌السلام

این بقعهٔ قدیمی را نیز خراب کرده ونوسازی کرده‌اند . امروز مرقد سید جلال‌الدین ، قبری‌گچکاری درمیان مسجدی نوساز مستطیل‌شکل است . دوفیلپای چهـارضلعی در میـان بنا ودر طول آن ساخته‌اند وحمالی برروی‌آنهـا کشیده و واشانهای سقف متکی به‌آن است . درهـای بقعه آهنین وسقف آن لمبه‌کوبی و بام‌بنا ، سفال‌سر است .

مسجد قدیمی کاروانسرابر

بنای اصلی وقدیمی مسجد مستطیل شکل باچندین درهـای ارسی در ضلع شمالی بود و بالای درها پنجره‌هائی نورگیر باشیشه‌های رنگارنگ داشت . جلو این قسمت ایوانی‌سراسری قرارداشت‌که پایه‌هائی ازآجر برلبهٔ آن بناشده بود . سقف‌واشان‌کشی وبام‌بنا، سفال‌سر بود. این‌بنارا درسال۱۳٤۵هـ.ش. خراب کردند و بنائی‌نوساز باتیرهای آهن ودرهای‌آهنین وشیشه‌های مات ومحرابی تازه ساختند.

باقی بناها و آثار تاریخی محلهٔ کاروانسرابر

۱ــ بقعهٔ آقا سیدمرتضی .
۲ــ بقعهٔ آسوم‌علی .

www.tabarestan.info تبرستان

۸ ـ بناها و آثار تاریخی محلهٔ گابنهٔ لاهیجان

بقعهٔ آقا میرابراهیم بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام

بنای اصلی بقعه در مقابل مسجد اکبریه است و اطاقی ساده به‌طول ۶۰۰ و عرض ۵۳۰ سانتیمتر ، است . در ورودی در ایوان غربی است و دو طرف آن دوپنجره دارد . درشمالی به‌انباری بازمی‌شود . سقف ایوان واطاق لمبه‌کوبی‌است. فرش‌کف اطاق کاشی‌آبی است . درجنوبی بقعه به‌آرامگاه خانوادگی باز می‌شود . ایوان غربی یازده ستون گرد چوبی دارد . لبهٔ بام یك‌پشته و بام سراسر بنا ، سفال سراست .

صندوقی در وسط اطاق به‌درازای ۱۸۵وپهنای۹۵ وبلندی۹۹ سانتیمترقرار گرفته‌که اطراف‌آن‌را ضریحی به‌درازای۲۵۷ وپهنای ۱۹۴وبلندی۱۵۰سانتیمتر احاطه‌کرده است .

برحاشیه‌های بالا وپائین وحاشیه‌های عمودی ، سورهٔ مبارکهٔ «یس» حك‌شده است. بربدنهٔ شمالی نام چهارده معصوم داخل هشت‌ضلعی‌هائی روی تخته ، کنده‌کاری‌شده است . درهمین بدنه تاریخ ساختن صندوق را بدین ترتیب حك‌کرده‌اند:

«بتاریخ غره شهرذیقعدة الحرام درسنهٔ ساحك‌نو[1] ۱۲۵۳.»

برضلع جنوبی در دوستون این عبارات حك شده است :

«الباعث‌الخیر استاد امیربنالمحله غفرالله لك ولوالدیك وخاجه موسی سویاستری سواب این عمل دست گیرد[کذا] یاالله یامحمد.»

درضلع شرقی صندوق نامهای پنج‌تن حك شده است.

بقعهٔ پیرعلی[2]
درمحلهٔ پیرعلی‌گابنهٔ لاهیجان

طرح بقعهٔ پیرعلی بسیار زیبا وهمانند طرح بقعهٔ میرشمس‌الدین در محلهٔ

۱ـ این حروف باحساب جمل ، معادل ۱۲۵۳ نیست .

۲ـ رابینو از بقعهٔ پیرعلی ومسجد متصل بدان یادکرده است. گیلان رابینو، ص۲۹۷.

اردوبازار لاهیجان است . بنای اصلی هشت ضلعی است که طول هرضلع آن ۱۹۲ سانتیمتر است . هرضلع شامل صفه‌ای پنج‌ضلعی است . طول اضلاع بلند دوطرف ۸۵ وطول اضلاع متصل به‌این دو ضلع ۷۳ وطول ضلع مقابل ۴۸ سانتیمتر است . عمق هرصفه ۱۴۵ سانتیمتر وفاصلهٔ میان هردو صفه قسمتی از اضلاع هشت ضلعی اصلی است‌که طول‌آنها هریك۲۰سانتیمتراست . چهاردر، درچهار جهت اصلی‌است که به‌ایوانها باز می‌شود وبالای هردر خفنگی مشبك هلالی است . سقف حرم از داخل ، کوتاه وآجری‌است و برجستگی‌گنبد بسیار کم وتوسری‌خورده‌است .

در کمربند داخلی‌گنبد ابیاتی ازهفت بند محتشم‌کاشانی نوشته شده است‌که تاریخ‌تحریرآن سال ۱۲۳۵ هـ.ق. است . روی این اشعار سیاه است وآثارتعمیر و مرمت دیده می‌شود .

چهارایوان درچهارجهت‌است . عرض‌ایوانها ۱۴۰سانتیمتراست . هرایوان هفت ستون چهارسوی‌پخ‌زده ، دارد. مجموع ستونهاکه همانند یکدیگرند ، بالغ بر ۲۸ عدد است . سقف ایوانها واشان‌کشی و از رو پل‌کوبی با درزپوش است . لبهٔ بام یك‌پشته و سراسربام، سفال‌سراست . کف بقعه باکاشیهای سبزچمنی به‌ابعاد ۲۲سانتیمتر،فرش‌شده‌است. صندوق مزارچوبی‌وساده ودروسط بنا است و برپایه‌ای به‌بلندی۲۰ سانتیمتر قرار دارد . درازای صندوق ۲۲۰ و پهنای آن ۱۱۸وبلندی آن ۱۱۵ سانتیمتر است .

اطراف‌بنای بقعه صحن نسبةً وسیعی است. درشمال وغرب این‌صحن‌حجرات حسینیه است. درضلع جنوبی صحن ، تکیه‌ای قدیمی‌است . درازای این تکیه ۲۱ متر وپهنای‌آن ۵ متر است . بردیوار تکیه در دوردیف دو کتیبه است. کتیبهٔ بالا ابیاتی از هفت‌بند محتشم کاشانی است ودرتاریخ ۱۳۲۱ هـ. ق. نوشته شده است . جلواین تکیه ایوانی‌سرتاسری است. هشت فیلپا که پائین وبالای‌آنهاچهارضلعی و میانهٔ آنها هشت ضلعی است ، ازآجر دراین ایوان ساخته‌اند . پائین فیلپاهارا در چهار ردیف ازکاشی‌سبزرنگ ، کاشیکاری کرده‌اند. سقف تکیه لمبه‌کوبی ، لبهٔ‌بام

www.tabarestan.info تبرستان

سه‌پشته وبام‌بنا ، سفال‌سر است.

بقعهٔ آقا میرابراهیم

بقعهٔ آقا میرابراهیم شامل اطاقی مربع شکل است که قبری درمیـان آن است. صندوقی ازچوب آزاد براین‌قبراست که اطراف آن ضریحی مشبك است . درحاشیهٔ بالای صندوق سورهٔ مبارکهٔ «یس» حك شده است .

مسجد اکبریه

این‌مسجد شامل سه‌طاق بلند درامتداد هم است‌که برشش پایهٔ اصلی‌بناشده است . (عکس شمارهٔ ۷۰) فـاصلهٔ میان پـایه‌های اصلی بنا ۷ متر و عرض و طول هرپایه ۱۲۰ سانتیمتراست . طرفین‌این سه‌طاق اصلی سه‌طاق‌کوچك است‌ومجموع هرسه‌طـاق طرفین تقریباً شبیه یك راهرو است . بطن‌بنا آجرهای نازك قدیمی‌و ملاط آن گچ و خاك است. درطرفین محراب ، دواطاق کوچك انبار مانند است‌که درهای بزرگی دارند. دیوارها ، ازفاصلهٔ هشتاد سانتیمتری زمین‌کاشی‌کاری است و تمام کاشیها همزمان بنای مسجد است . اطراف محراب وضلع جنوبی بنا کاشیهای تازه کارکرده‌اند.(عکس‌شمارهٔ ۷۱) بالاسر محراب جدید ، «بسمله وتقدیمی‌حاجی عبدالله یزدان» نوشته شده‌است. طرفین محراب سورهٔ«القدر» تاآخردیده می‌شود . داخل محراب«الله نورالسموات والارض‌ـتا‌ـ وهوبکل‌شیءٍ علیم.» نوشته‌شده‌است . مجموعهٔ‌بنا بتازگی‌تعمیرشده‌است.درسمت شمال سه‌در ورودی بزرگ به‌محوطه‌ای که حوض وضو وچاه‌آب درآن‌است، نصب کرده‌اند. گلدسته وقسمتی‌از بنا که زیر آن قرارمی گیرد ، تجدید بنا نشده است . (عکس شمارهٔ ۷۲)

کتیبه‌ای برسنگ بردیوار داخلی مسجداکبریه

« بعهد فتحعلـی‌شاه شهریـار عجم — طراز افسر کاوس‌و زیب مسند جم
شهنشی که پی خاکبوس درگه او — قد سپهر زبـدو وجـود آمده خم
حریم حرمت اورا همال‌می‌جستم — فتاده وهم در اندیشهٔ حریم حرم

فکنده‌شمسهٔ چترش‌چه‌برزمین‌پرتو — گشوده‌رایت عدلش‌چودر زمان‌پرچم
ظلام ظلم بپوشید روی از گیتی — لوای جور نگونسار گشت در عـالم
زمین درگداو هست بوسه‌جای‌ملوك — رواق حضرت اوگشت سجده‌گاه امم
زطوق طاعت‌اوکرده‌اند زیب رقاب — بطوع تاجوران ترك و تازی و دیلم
سپهر جاه علی‌اکبر آنکه‌ازنامش — بود علو و بـزرگی ممهدو محکم
به‌یمن‌و یسرجهانیش دریمین‌ویسار — که‌آفتاب نوال است وآسمـان کرم
بریده داد وی ازصعوه مخلب‌شاهین — شکسته عدل وی ازگرگ پنجهٔ‌ضیغم
زنیش‌حادثه‌هرجاکه‌شددلی‌مجروح — نهاده لطف دل‌آسای او بآن مرهم
کنم چگونه ز کیفیتش بیان کامد — کفش بگاه کفایت فزون زکیف‌وزکم
کمند فکر بقصر نوال او نرسد — بلی بچرخ برین کی توان شد ازسلم
بحکم خسروعادل بشهر لاهیجـان — فراز مسند فرمـاندهی نهـاده قدم
بذات کعبهٔ طاعت بجان مدینهٔ‌علم — وزآن مدینهٔ علم‌آمده‌است بیش‌نه‌کم
بنا نهاد چنین مدرس وچنان‌مسجد — که‌این‌مدینهٔ علم‌است‌وآن‌حریم حرم
چه‌مدرس‌آمده‌خاکش چوعنبرسارا — چه‌مسجدآمده آبش چوکوثروزمزم
چه‌خاك! عالم ازاوگرکسی‌بودجاهل — چه‌آب! روشن از اوگردلی‌بودمظلم
فروغ دانش لقمان درآن‌بودمضمر — هوای روضهٔ رضوان دراین بودمدغم
ز بانی این‌دو بناشد چواکبریه بنام — بماند نام نکویش همیشه در عـالم
نوشت ازپی تاریخ هردوکلك صبا — شده مدینهٔ علم و حرم قرین بهم[1]

کتبه المذنب زین‌العابدین کاشانی مستوفی دیوان اعلی ۱۲۳۹ .»

باقی بناها وآثار تاریخی محلهٔ گابنه

۱ـ مسجدآقا.[2]

۱ـ این‌قصیده باتغییراتی در سفرنامهٔ مازندران و استراباد رابینو،ص ۷۳ـ۷۵ آمده است .

۲ـ گیلان رابینو ، ص ۲۹۷ .

www.tabarestan.info تبرستان

بناها و آثار تاریخی محله‌های
میدان و تکیه‌بر و جواهرپشته (= فرخ‌آباد)
بقعهٔ چهارپادشاه[۱]

این‌محل درابتدا مرقدسیدخرم‌کیا یا سیدخورکیا مقتول درسال ٦٤٧ هـ. ق. بود. چون سایرسادات‌زیدی کیائی را درجوار سیدخرم کیا به خاك سپردند، این محل به‌نام چهار پادشاه شهرت پیدا کرد.[۲]

شرحی که رابینو دربارهٔ این بقعه نوشته، ازاین قراراست:

«قسمت اعظم بنای چهارپادشاه، مزارسیدهادی کیاست. این بنا وقتی برپاشد که اجساد برادرانش سیدعلی‌کیا و سیدحسن کیا و اجساد افراد دیگر یعنی سید-ابراهیم کیا و سیدعبدالله کیا پسران سیدعلی‌کیابن‌سیدناصرکیا را در اینجا به خاك سپردند. اینان درسال ۷۹۱ قمری در جنگ رشت کشته شدند. اجساد ایشان پنج ماه پس‌ازکشته شدن بدینجا منتقل شد.»

سیدظهیرالدین دربارهٔ انتقال جسد ایشان چنین نوشته است:

«سیدهادی کیا نزد امیره دباج فومنی فرستادند و بنیاد دوستی و صداقت کردند ورسل ورسایل‌ازطرفین روان‌کردند وقراررفت‌که شهدای رشت‌را به‌لاهجان آرند وهمچنان‌که عهد کرده بودند، امیره‌دباج علما وصلحای‌آن دیاررا بفرستاد، تا سادات را نبش نموده به مردم لاهجان بسپارند. و از لاهجان علما و فقها و صلحا و حفاظ و خواجگان معتبر، مجموع لباس سوگواری دربر کرده با انواع صدقات وموهبات روان گشتند و سادات را ازرشت نقل‌کرده با تکبیر وصلوات و ختم قرآن وفقرا و مساکین را صدقات وهبات به نیت ارواح مطهرهٔ سادات کرام تقسیم نمایان به‌لاهجان درآوردند و سیدهادی کیا با فرزندان و سایر بزرگان پا-برهنه به استقبال اقدام نمود وبه سر بازار لاهجان به قرب جوار سید مغفرت‌پناه

۱ــ ثبت تاریخی‌این‌بقعه به‌شمارهٔ ۳۲۲ودرفهرست‌بناهای‌تاریخی‌واماکن‌باستانی‌ایران ص۱۳۰، شرحی راجع به‌این‌بقعه است. ۲ــ گیلان ودیلمستان سیدظهیرالدین،ص۹۳.

سیدخورکیا دفن فرمودند. ومردم لاهجان را ازفقها وصلحا وشهریان ولشکریان، آش تعزیت دادند وهفت روز به‌ختم قرآن و خواندن وعظ و تقسیم درهم و دینار جهت رفع مظالم شهدا مشغول‌گشتند و بربالای آن مزاربنیاد عمارت عالی‌کردند و جهت مستحقان ومترددان و فقرا و مساکین اوقاف تعیین نمودند.»[۱]

کتیبه‌های صندوقها خوش‌خط ومتعلق به‌قرن هشتم واوایل قرن نهم هـ. ق. است. درهای ورودی چوبی است و کنده‌کاری دارد. تاریخ کتیبهٔ آنها به۱۰۱۵هـ.ق. می‌رسد. دراین کتیبه شجرهٔ نسب سیدخورکیا و نام هدیه کنندهٔ آن یعنی قاضی-محمدخان، دیده می‌شود. خط کتیبه از محمدبن داود کیا و نجارآن عبدالفتاح لاهیجی است.

در ورودی دیگر کاراستاد شهاب‌الدین‌بن‌نظام‌الدین درودگرقزوینی است. کتیبه‌ای دارد که نشان می‌دهد این قسمت از مزار در سال ۷۹۱ هـ. ق.، به‌دستور الحاج‌خواجه حاجی‌زنگی‌شاه‌ناظر، ساخته شده است.

بریکی ازصندوقها که برمزار سیدخورکیاست که در ربیع‌الاول سال ٦٤٧ هـ.ق.کشته شده‌است، کتیبه‌ایست که نشان می‌دهد، این‌صندوق به‌دستور حاجی-علی‌بن‌شهاب‌الدین‌لاهیجی ساخته شده است.

برصندوق دیگر کتیبه‌ایست‌که ازمطالب آن معلوم می‌شود که درزیر این صندوق سیدرضی‌کیا پسر سیدعلی‌کیاالحسینی متوفی روز اول جمادی‌الاولی سال ۸۲۹ هـ.ق.، مدفون است. خط‌کتیبه ازحسین‌بن‌علی‌الصالحی‌الجیلی است. روی پاره تخته‌ای که برای تعمیرصندوق به‌کاررفته است ومربوط به جای دیگر است، نام سیدعلی‌بن‌امیر،خوانده می‌شود.

این‌مزار دوقرآن‌قدیمی دارد، یکی به‌خط کوفی‌است‌که‌چندصفحه‌ای‌ازاول‌و آخرآن افتاده است. قرآن دیگرمورخ سال ۸۸۳ هـ. ق. است وبه‌خط نظام‌الدین بن شمس‌الدین مداحی نوذری است. مسجدی نیز در جوارمزارچهارپادشاه است.[۲]

۱ــ گیلان ودیلمستان سیدظهیرالدین،ص۹۵و۹۶. ۲ــ گیلان رابینو، ص۲۹۵.

www.tabarestan.info تبرستان

مرحوم سعیدنفیسی تحقیقی دربارهٔ مدفونین دربقعهٔ چهارپادشاهان کرده و مطالبی به‌این شرح نوشته است:

«احوال سیدخورکیا درکتاب تاریخ رابینومفصلا نگاشته شده وتنها نکته‌ای که می‌توان از احوال این سیدخورکیا دانست این است که قطعاً او از خاندان سادات معروف به‌کیائی بوده که‌یك سلسلهٔ ایشان در مغرب مازندران دراواخرقرن هفتم و اوایل قرن هشتم حکمرانی داشته‌اند و یك سلسلهٔ دیگر در مشرق گیلان مقیم بوده‌اند ومخصوصاً بعضی ازایشان درلاهجان سکونت داشته‌اند. یکی‌ازسادات این خانوادهٔ دوم معروف به‌سیدامیرکیا به خیال سلطنت گیلان افتاد ودرسال ۷۶۳ رحلت‌کرد وپس‌ازاوپسران وی به‌حکمرانی گیلان رسیدند ومدتی نزدیك به‌۲۳۷ سال‌یعنی‌ازسال (۱۰۰۰–۷۶۳)، وقتی‌که خان‌احمدخان‌آخرین پادشاه ازاین‌سلسله منکوب شاه‌عباس‌صفوی‌شد وبه‌استانبول فرارکرد، این خاندان درگیلان‌حکمرانی داشته‌اند. سیدخورکیا از همین سلسله بوده است و درلاهیجـان ساکن بود و در آنجا به سال ٦٤٧ کشته شد. ازمقامات او والقابی که برصندوق مزار او نوشته‌اند، معلوم می‌شود، درزمان خویش‌یکی ازپیشوایان دینی‌بوده واین نکته‌کاملا باتاریخ موافقت دارد. زیراکه این سلسله پیش ازآنکه به‌سلطنت برسند چه درگیلان و چه در مازندران پیشوایان دین و اولیای مذهب شیعه بوده‌اند وهم در زمانی که حکومت داشته‌اند، پیشوائی دین خودرا با سلطنت توأم ساخته‌اند وچون ازاولاد ائمه بوده‌اند، همواره مردم را نسبت به ایشان اعتقادی بوده است. صندوق مرقد سیدخورکیا نمونه‌ایست ازصنعت مخصوصی‌که درگیلان به‌اوج‌کمال رسیده است و آن عبارت است ازمنبت کاری ونقاشی ونقاری برچوب و به‌اصطلاح صنعت‌گران، کنده کاری.»

اطاقی جداگانه درشرق‌بنای چهارپادشاه

اطاقی به‌طول ۷۴۵ و عرض۲۹۵ سانتیمتر در شرق بنای چهار پادشاه است. دراین اطاق صندوقی به درازای ۱۸۰ وپهنای ۱۲۰ و بلندی ۱۰۰ سانتیمتراست.

ازصندوق قدیمی فقط‌بدنهٔ شمالی آن به‌جای است. سه‌بدنهٔ دیگرصندوق و قسمت بالای آن به یغما رفته است وبه‌جای آن صندوقی کثیف‌و رنگین ساخته و بدنهٔ شمالی را در آن جای داده‌اند و روی این بدنه را با شیشه‌ای یك‌پارچـه پوشانده‌اند.

بدنهٔ شمالی به‌سه قسمت اصلی تقسیم می‌شود ومیان هردو قسمت حاشیه‌ای کنده‌کاری دارد. تمام کتیبه‌های این بدنه به‌خط ثلث است. (عکس شمارهٔ ۷۳)

کتیبهٔ افقی بالاوپائین بدنهٔ شمالی:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم‌ق والقرآن‌المجید ـ تا ـ وعندنا کتاب حفیظ.[1]
بل‌کذبوا بالحق لماجاءهم ـ تا ـ کل زوج بهیج تبصرة.»[2]

این‌عبارات برحاشیهٔ قسمت سمت راست بدنهٔ شمالی این صندوق حك است:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم‌اللهم‌صل‌علی‌محمدالمصطفی‌وعلی‌المرتضی‌وعلی‌ـ البتول‌فاطمه والسبطین‌الحسن والحسین وصل‌علی‌زین‌العباد علی‌والباقر محمد والجعفرالصادق وموسی‌الکاظم والرضا وعلی‌محمدالتقی و علی‌ـ النقی‌الزکی والحسن‌العسکری حجةالله وخلیفته‌القائم المنتظرالمظفر الهادی صاحب العصر و الزمان خلیفةالـرحمن سیدالانس و الجان صلـوات‌الله‌علیهم اجمعین حـرره العبد الاحقر محمد جعفربن محمد اللاهجانی عمل استاد رسول‌نجاربن‌اکبرقزوینی.»[3]

کتیبهٔ قسمت وسط بدنهٔ شمالی صندوق:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم عم یتسآء لون عن‌النبأ‌العظیم ـ تا ـ وخلقناکم ازواجا.»[4] (عکس‌شمارهٔ ۷۴)

در ورودی این اطاق در دیوار شمالی و دوپنجره درطرفین آن است. یك پنجره نیز در دیوار غربی اطاق است.

۱ـ سورهٔ ق ۵۰، آیات: ۱ـ۴.
۲ـ سورهٔ ق، آیات: ۵ـ۷ ویك‌کلمه ازآیهٔ: ۸.
۳ـ سورهٔ النبأ ۷۸، آیات: ۱ـ۸.

www.tabarestan.info تبرستان

دراین اطاق سنگهای قبر مرمر زیادی است که تاریخ آنها میان ۱۲۱۸ و ۱۲۴۳ ه.ق. است. یکی‌ازسنگها که نقوش‌ناشناخته‌ای برآن بود، جلب نظر کرد. مطالب و نقوش حك‌شدهٔ براین سنگ ازاین قراراست:

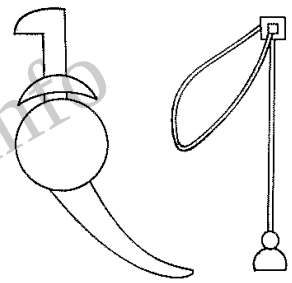

«وفات المرحوم المبرور المغفور آقایوسفعلی طاب ثراه فی سنه ۱۲۱۸ . نشانه‌ها : مهر ، تسبیح ، شانه ، خنجر ، تپانچه و آلاتی بدین‌شکل.»

مرحوم سعیدنفیسی درمجلهٔ تعلیم و تربیت دربارهٔ حجرهٔ اول چهارپادشاهان چنین نوشته است :

درحجرهٔ اول‌سه‌قبراست. برصندوق‌اول‌کتیبه‌ایست‌که درآن نام سیدرضی‌کیا بن سید علی‌کیا متوفی در اول جمادی الاولی سنه ۸۲۹ است . این سید رضی کیا ازهمان سادات سلاطین‌کیائی گیلان است‌که درلاهیجان سلطنت داشته است.

سیدظهیرالدین‌مرعشی‌درتاریخ‌گیلان ودیلمستان،درباب رحلت‌وی‌می‌نگارد:

«چون ازتقدیر ربانی سال هجری به‌سنهٔ ۸۲۹ رسید،روزدوشنبهٔ غرهٔ جمادی الاولی موافق دوازدهم تیرماه قدیم‌که‌آفتاب جهان‌فروز شب سیزدهم به‌برج‌شرف خودکه اول نقطهٔ اعتدال ربیعی است ، تحویل کرد... سیدرضی‌کیا دعوت حق را لبیك گفت.» این تاریخ با تاریخ کتیبه موافقت دارد ومسلم می‌شودکه سیدرضی‌کیا روز دوشنبه غرهٔ جمادی‌الاولی سال ۸۲۹ ه. ق. درگذشته است.

اما درکتیبهٔ صندوق قبر دوم نـام ابوتراب سیدرضابن سیدعلی‌بن سیدامیر کیاست و نسب او تا حضرت رسول درکتیبه آمده است ودرآخر تاریخ آن چنین است :

«فی‌اول جمادی‌الاول یوم‌الاثنین سنة تسع وعشرین وثمانمائه .»

در باب این شخص که معلوم می‌شود از بزرگان سادات صحیح‌النسب و از اولیای زمان خویش بوده است ، کتب تاریخ ذکری به میان نیاورده‌اند. همین‌قدر معلوم‌است‌که وی به‌پانزده پشت به‌امام اول علی‌بن‌ابی‌طالب علیه‌السلام، می‌رسیده و جد ششم اوعلی غزنوی‌است. ازعجایب تصادف این‌است‌که این ابوتراب رضابن‌علی درهمان روزدوشنبه غرهٔ جمادی‌الاولی‌سنهٔ ۸۲۹ ه. ق. که امیرسیدرضی‌کیا، پادشاه گیلان درگذشته است، نیزرحلت‌کرده وشگفت است دونفر که مزار هردو درجوار یکدیگرواقع شده دریك روز رحلت کرده باشند وآنهم یکی سیدرضی ودیگری سیدرضا نام داشته است.

برصندوق قبرسوم نام سیدعلی‌بن امیرالحسینی خوانده می‌شود. این‌شخص پدرهمان سیدابوترابرضا است‌که درسال۸۲۹ ه.ق. درگذشته است. چون پسر او دراوایل قرن نهم درگذشته، به‌سیاق طبیعت بایستی این پدر از اواخرقرن هشتم و به‌فاصلهٔ سی الی چهل سال پیش از پسرخود درگذشته باشدواین مصادف است با سال ۷۹۹ یا ۷۸۹ ه. ق.

یك جفت درکهنه در این حجره مانده است‌که گویا درزمانهای قدیم دراین حجره بوده وبعدازآن چون‌کهنه شده بود،آن را عوض کرده‌اند وبه‌جای‌آن دری تازه‌ترساخته‌اند. براین‌درنوکتیبه‌ای‌نیست امابردرکهنه‌کتیبهٔ زیرخوانده می‌شود:

«امربعمارة هذه‌البقعة الشریفة الحاج خواجه حاجی زنگیشاه الناظر فی‌سنه احدی وتسعین وسبعمائه عمل استاد شهاب‌الدین‌بن استادنظام‌الدین درودگرقزوینی .»[1]

این در درسال۷۹۱ ه. ق. ساخته شده وازآن معلوم‌است که این‌بقعه را نیز درهمان سال بناکرده‌اند. پس این حدس که سیدعلی‌بن امیرالحسینی به سال ۷۹۹ یا ۷۸۹ ه. ق. درگذشته است چندان دورنیست وچون بقعهٔ وی را درسال۷۹۱ه.ق.

۱ ــ سفرنامهٔ مازندران و استراباد رابینو ، ص ۵۷ و ۵۸.

www.tabarestan.info تبرستان

ساخته‌اند، ممکن است وی درهمان‌سال یعنی ۷۹۱ درگذشته باشد و این ظن نزدیك به یقین است.

پس به‌طور کلی بقعهٔ چهارپادشاه ، مزارچهارتن از بزرگان لاهیجان است، به‌این شرح:

۱ـ سیدخورکیا متوفی درسال ٦٤٧ هـ. ق.

۲ـ سیدعلی حسینی متوفی درسال ۷۹۱ هـ. ق. (ظاهراً)

۳ـ سیدرضاحسینی متوفی درسال ۸۲۹ هـ. ق.

۴ـ سیدرضی کیا متوفی درسال ۸۲۹ هـ. ق.

از این‌جا معلوم است که نخست سیدخورکیا در سال ٦٤٧ درگذشته ووی را دراین محل دفن کرده‌اند و حجره‌ای و بقعه‌ای برای مرقد وی ساخته‌اند. پس‌از آنکه سیدعلی درسال ۷۹۱ هـ. ق. (ظاهراً) یعنی چهل وچهارسال بعد رحلت‌کرده، درطرف‌چپ‌آن حجره، حجره‌ای دیگرساخته‌اند ووی را درآن به‌خاك‌سپرده‌اند. شاید برای‌آنکه درحجرهٔ اول جائی نبوده است. زیرا آن حجره چنانکه‌می‌نماید جا برای یك مرقد بیشتر ندارد. پس‌ازآن درسال ۸۲۹ هـ. ق. یعنی سی وهشت سال بعد سیدرضاحسینی‌پسرسیدعلی درگذشته ووی‌را درجوارپدرش به‌خاك سپرده‌اندو چون درهمان روز سیدرضی‌کیا پادشاه گیلان نیزرحلت‌کرده، وی را درهمان‌حجره دفن کرده‌اند. ازاینجاست که این بقعه به‌نام چهارپادشاهان معروف شده ، زیرا که یکی از مدفونین آن سیدرضی‌کیا پادشاه گیلان است و سه نفر دیگر از اولیای مشایخ دین . در ایران همیشه معمول بوده است‌که اولیا و پیشوایان دین و عرفای نامی را پادشاه وقت خویش می‌خواندند و این سه نفر پیشوا را نیز پادشاه خوانده‌اند ، لهذا نام چهارپادشاه پیدا شده است.[1]

۱ـ مقاله‌ای در موضوع چهارپادشاه به‌قلم مرحوم سعیدنفیسی در مجلهٔ تعلیم و تربیت سال سوم، ص ۲۶۶ به‌بعد.

اطاق شمارهٔ یك
مرقد سیدعلی کیا و سیدرضی کیا

دراطاق اول صندوقی به‌درازای ۲۳۲ وپهنای ۱۱۹ وبلندی۹۱سانتیمتراست. بدنهٔ شمالی صندوق شامل سه قسمت اصلی است ومیان هردوقسمت حاشیه مانندی گل‌و بوته‌دار کنده‌کاری شده است. (عکس شمارهٔ ۷۵) برقسمت وسط ، این عبارات به خط بسیار خوش نسخ حك شده است :

« کل شیءٍ هالك الاوجهه

هذا المرقد المنور و المشهدالمعطر للسیدالمرحوم المغفور المنتقل الی رحمة ربه الغفورالسیدرضی‌کیابن‌السیدالامام‌السیدعلی‌کیاالحسینی نورالله تعالی‌قبره فی اول‌جمادی‌الاول سنة تسع وعشرین وثمانمایه من هجرة خیرالبریه.»[1] (عکس شمارهٔ ۷٦)

برحاشیهٔ بالای همین بدنه :

« [انا نحن نحی‌الموتی و نکتب‌ما] قدموا و اثارهم وکل ـ تا ـ قالوا ربنایعلم انا الیکم [لمرسلون].»[2]

بدنهٔ شرقی‌دروسط نقش‌ونگاروطرفین چهارحاشیهٔ‌کنده‌کاری دارد. برحاشیهٔ بالای همین بدنه:

«الا البلاغ‌المبین ـ تا ـ طایرکم معکم.»[3] (عکس‌شمارهٔ ۷۷)

بربدنهٔ جنوبی‌صندوق‌نام ابوتراب‌رضابن‌سیدعلی باشجرهٔ نسب او وبرحاشیهٔ بالای آن آیاتی ازسورهٔ مبارکهٔ «یس» به‌این شرح است :

«هذاالمرقد المنور والمشهدالمعطر للسید المرحوم المغفور المنتقل الی رحمة ربه الغفور ابی‌تراب رضابن علی‌بن امیربن‌حسین‌بن‌حسن‌بن

۱ـ این کتیبه با اختلافاتی در سفرنامهٔ مازندران و استرآباد رابینو ص ۵۹ ، دیده می‌شود. ۲ـ سورهٔ یس۳٦، قسمتی‌ازآیهٔ:۱۲ وتمام‌آیهٔ:۱۳و۱۴و۱۵ وقسمتی‌ازآیهٔ:۱٦.
۳ـ سورهٔ یس ۳٦، قسمتی ازآیهٔ: ۱۷ وتمام‌آیهٔ: ۱۸ وقسمتی ازآیهٔ:۱۹.

www.tabarestan.info تبرستان

علی‌بن احمدبن علی‌الغزنوی‌بن محمدبن ابی‌زیدبن حسین‌بن احمدبن عیسی‌بن علی‌بن حسین‌الاصغربن علی‌بن حسین‌بن علی‌ابن عم رسول‌الله صلی‌الله علیه‌وعلی‌آله وسلم فی اول جمادی‌الاول یوم‌الاثنین سنة‌تسع و عشرین وثمان‌مائه من هجرة‌خیرالبریه.»[1] (عکس شمارهٔ ۷۸)

برحاشیهٔ بالای همین‌بدنه:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم یس والقرآن الحکیم ـ تا ـ فاغشیناهم فهم لا[یبصرون].»[2]

برپائین بدنهٔ جنوبی صندوق این کتیبه باقی است:

«ندمت‌الهی مااکتسبت جهالة وانت غفور عبدك‌العفو آمل
تقبل‌خضوعی‌واعف‌عنی‌خطئیتی فانت کریم عبدك العفوسائل
کتبه حسن‌بن علی‌الصالحی الجیلانی.»[3]

طرف چپ این بدنه قسمتی ریخته یا به‌سرقت رفته است و به‌جای آن‌کتیبهٔ دیگری ازمحل دیگر یا صندوق دیگر این‌بقعه، برجای آن نصب کرده‌اند. این عبارات براین قسمت خوانده می‌شود:

«هذا المشهدالمنوروالمرقدالمعطرللسیدالسعیدوالامام‌الشهیدالمقتول المظلوم علی‌بن امیرالحسینی نورالله مضجعه.»[4]

صندوقی دیگر دراطاق شمارهٔ یك

بالای سرصندوق اصلی صندوقی تخته‌ای به‌درازای۱۳۹ وپهنای۱۰۰وبلندی ۸۸ سانتیمترقرار دارد که برآن کتیبه‌ای دیده نشد.

۱ـ این‌کتیبه با اختلافاتی درسفرنامهٔ مازندران واستراباد رابینو،ص۵۹آمده‌است.
۲ـ سورهٔ یس۳۶، آیات:۱ـ۸ وقسمتی‌ازآیهٔ۹. این‌قسمت‌ریختگی ودست‌خوردگی‌زیاد دارد.
۳ـ این دو بیت با رقم‌آخرآن درسفرنامهٔ مازندران و استراباد رابینو ص۵۹،دیده می‌شود.
۴ـ دنبالهٔ آن شکستگی و ریختگی دارد.این‌کتیبه درسفرنامهٔ مازندران و استراباد رابینو ص ۵۹، نیزآمده است.

این دوصندوق دراطاقی به‌درازای۹۸۰ وپهنای۱۴۰ سانتیمترقرارگرفته‌اند.

این اطاق شامل سه در ورودی است. درشمالی دروسط به بلندی ۲۰۴ وپهنای ۱۲۵ سانتیمتر است. این دولنگه درنوساز و قسمتهای کهنهٔ دری را به بلندی ۱۷۳ و پهنای ۴۸ سانتیمتر، برآنها نصب کرده‌اند. دهـاغهٔ در قدیمی‌است وبرلنگهٔ نوساز نصب شده است.

بربالای لنگهٔ سمت چپ این در، عبارات زیرخوانده می‌شود:

«امربتجدیدعمارة‌هذاالمشهدالمنورصاحب‌السعادةوالسجایاوالتأدب‌و...»

بربالای لنگهٔ سمت راست این عبارات است:

«الشجاعه تاج‌الدین‌الثارادامت(؟) الله‌فی‌تاریخ سنة عشرین وثمانمائه.»

طرفین این در، دو در به‌اندازهٔ دربالاست وهر دونوسازند.

دربالای هرسه در، خفنگی مشبك چوبین ظریف است‌که بالای‌آنها هلالی‌شکل است.

درسمت شرقی اطاق در ورودی مشبك ظریفی‌دیده می‌شود.در ورودی‌مسجد درسمت غربی ودر ورودی انبار درسمت جنوبی اطاق است.

سقف تمام بنا،لمبه‌کوبی با درزپوش خطدار است.

اطاق شمارهٔ دوچهارپادشاه

این اطاق درردیف اطاق اول ودرغرب آنست. امروز به‌جای مسجد از آن استفاده می‌شود و کتیبه و آثـاری ندارد. احتمال دارد اجساد سیدابراهیم و سیدعبدالله‌کیا پسران سیدعلی‌کیابن‌سیدناصرکیا یاافراد دیگررا که اهمیتی‌نداشته‌اند، دراینجا به‌خاك سپرده باشند.

اطاق شمارهٔ سه چهار پادشاه

دراین اطاق‌نیزمانند اطاق دوم‌کتیبه واثری نیست وامروزبه‌جای‌آبدارخانه از آن استفاده می‌شود. محتمل است دراین‌اطاق نیزاجساد افرادی‌ازخاندان‌کیائی به‌خاك سپرده شده باشد.

www.tabarestan.info تبرستان

اطاق شمارهٔ چهار
مرقد سیدخورکیا

اطاقی است مربع شکل با چهار صفه درچهارجهت اصلی . ابعاد اصلی اطاق ۸۶۰ و دهانهٔ صفه‌ها ۴۸۰ سانتیمتر است . در ورود اصلی که از نظر هنری ارزش داشته است درحال حاضر در موزهٔ ایران باستان نگهداری می‌شود . (عکس شمارهٔ ۷۹) درفعلی به بلندی ۱۹۸ وپهنای‌آن ازلبهٔ چهار چوب ۱۱۰ سانتیمتر است . در فعلی دولنگه وپهنای‌هرلنگه ۵۰ وبلندی آن۱۶۷ سانتیمتراست . دردیوارشرقی اطاق‌دری به‌آبدارخانه بازمی‌شود . بالای هردو درخفنگی مشبك چوبین است .

درحاشیهٔ‌بالای‌اطاق،ابیاتی ازهفت‌بند محتشم‌کاشانی‌گچ‌بری شده ودرفواصل مصراعها «یاحسین مظلوم» خوانده می‌شود. سراسر سقف بنا ، لمبه‌کوبی‌است . و ازآنجا که چهارکنج بنا حالت جمع شدن دارد ، محتمل است که در اصل ، بنا دارای گنبد بوده است واهالی نیزبراین امر گواهی می‌دادند.

صندوقی چوبین مرقد سیدخورکیا را می‌پوشاند که به‌علت قراردادن‌ضریح چوبین مشبك به درازای ۳۲۵ و پهنای ۱۹۰ و بلندی ۱۶۵ سانتیمتر دورصندوق و اضافه‌کردن شیشه از داخل درپشت ضریح، مطالب حك شدهٔ روی صندوق درست خوانده نشد. (عکس شمارهٔ ۸۰) آنچه از نوشته‌های صندوق که به خط ثلث ونسخ خوش است وخوانده شد ازاین قراراست :

بربدنهٔ شمالی صندوق:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم یس والقرآن‌الحکیم ـ تا ـ فهی‌الی‌الاذ.»[1]

این آیات بربدنهٔ شرقی صندوق است :

قان‌فهم‌مقمحون ـ تا ـ وسواء علیهم.»[2]

این آیات بربدنهٔ جنوبی صندوق است:

۱ـ سورهٔ «یس» ازاول تا آخرآیهٔ: ۸. ۲ـ سورهٔ یس، از اواخر آیهٔ : ۸ تا ابتدای آیهٔ : ۱۰.

«أأنذرتهم ام‌لم‌تنذرهم ـ تا ـ اذجآء هاالمرسلون.»[1]

این‌آیات بربدنهٔ غربی صندوق حك است:

«اذارسلنااالیهم ـ تا ـ ومااانزل.»[2]

کتیبهٔ اصلی بدنهٔ شمالی بدین شرح است :

«هذا الصندوق المشهد المبارك الامام الهمام الناسك المرحوم الشهید السید خورکیا نورالله مرقده وانارمضجعه قتل فی‌شهر ربیع‌الاول سنة سبع‌واربعین وستمایه الهجریه امر بعمارة هذا الصندوق حاجی‌علی بن شهاب‌الدین‌اللاهجی.»[3]

در ورودی فعلی درجهت شمال است و درمحل معروف بود که این در را از امامزاده‌هاشم بدینجا آورده‌اند. این عبارات برآن حك بود:

بربالای دماغهٔ در :

«عمل استاد بایزید.»

برتنکهٔ لنگهٔ سمت چپ :

«الله مفتح‌الابواب.»

وبرحاشیهٔ بدنهٔ همین لنگه:

« هذا[ا] مرقد المنور والمشهدالمعطر الامام‌بن‌الامام الخامس‌الطاهر الظاهر محمدالباقر بن‌الامام علی زین‌العابدین علیهم‌السلام قال النبی الامی العربی المدنی... صلوات‌الله‌علیه وآله‌وسلم... الله‌الله فی‌اهل بیتی من‌اذاهم فقد اذانی ومن إذانی فقد اذی‌الله ومن اذی‌الله...»

برتنکهٔ پائین همین لنگه :

۱ـ سورهٔ یس، از اوایل آیهٔ: ۱۰ تا انتهای آیهٔ: ۱۳. ۲ـ سورهٔ یس، از اوایل آیهٔ: ۱۳، تمامی آیهٔ، ۱۴ وقسمتی ازآیهٔ: ۱۵. ۳ـ این‌کتیبه باتغییراتی درص ۵۸، سفرنامهٔ مازندران واستراباد رابینو، آمده است. ودرمجلهٔ تعلیم وتربیت سال سوم از صفحهٔ ۲۶۶ به بعد مرحوم سعید نفیسی مطالبی دربارهٔ این محل نوشته است.

www.tabarestan.info تبرستان

«عمل علی نجار التبریزی.»

برتنکهٔ بالای لنگهٔ سمت راست:

«الله مسبب الاسباب.»

وبرحاشیهٔ بدنهٔ همین لنگه:

«قال الله تبارك وتعالی رحمة الله وبرکاته علیکم اهل البیت انه حمید مجید وقال سبحانه وتعالی.»

دنبالهٔ این قسمت آیاتی از قرآن مجید است.

برتنکهٔ پائین همین لنگه:

«عبدالکاتب خواجکی الکرمانی.»

برحاشیهٔ سمت راست همین لنگه:

«[قال] محمد علیه التحیة والسلم مثل اهل بیتی کمثل سفینة نوح من رکب فیها نجا ومن عطف عنها غرق صدق رسول الله صلی الله علیه وسلم.»

کتیبهٔ در ورودی قدیمی مرقد سید خورکیا

« چون مشهد و درنو سید خوریکیا
ماند بباغ خلد و در منظر بهشت
واعظ که از لآلی نطق کلام اوست
گوش زمانه پر ز در و گوهر بهشت
تاریخشان نگرچه مناسب فتاده است
کان روضه گشته وین شده همچون در بهشت
بهر بنای مشهدو در گفته قطعهٔ
از لطف می‌تراود از او کوثر بهشت
باعانة مفتح الابواب وقع نجّر هذا الباب اوان دولت السلطان الاعظم فتاح اقالیم العالم صاحب النسب النبوی والحسب العلوی ابی الفتوح شاه عباس الحسینی الموسوی الصفوی دامت دولته صدرة الصدور

الامجد العظیم الشأن مفتاح باب الفضل والاحسان قاضی محمدخان[1] دامت سعادته حسب اشارة الوالی العالی الداعی لدوام دولة المقدم والتالی عبدالوحید الواعظ ابدت افادته ـ کتبه العبد؟ محمدبن داو[د]کیا فی سنه ۱۰۱۵ ـ اللهم صل علی قدوة الانبیاء و قبلة الاولیا ابی القاسم محمد المصطفی وصل علی سید الاوصیاء و سند الاصفیاء علی المرتضی و صل علی سیدة النساء فاطمة الزهرا وصل علی سبط المصطفی الحسن المجتبی وصل علی صاحب المحنة والبلاء الحسین الشهید بکربلا وصل علی علی زین‌العباد والعباد وصل علی البحر الزاخر محمد الباقر وصل علی شمس الشارق جعفر الصادق وصل علی الامام العالم موسی الکاظم وصل علی الامام ابی الحسن علی بن موسی الرضا وصل علی السید الجواد محمد التقی وصل علی الامامین الهمامین المدفونین بسرمن رای کاشفی الضر والمحن علی النقی الزکی و حسن العسکری وصل علی الامام التمام بقیة الله فی الانام محمد المهدی. الهادی صلوات الله علیه وعلیهم اجمعین ـ نسب السید الاعظم الارشد و السند الاکرم الامجد ذی الحسب الطاهر المنیف والنسب الشریف الظاهر السید السند السعید المقبول المعلوم المقتول المظلوم ابی المحاسن السید خرم کیا بن ابی الرضا بن علی بن یحیی بن محمد بن علی بن محمد بن عبدالله بن محمد بن حسن بن محمد الطباطبا ابرهیم بن اسمعیل دیباج بن ابراهیم بن حسن مثنی بن الامام الحسن بن علی ابن ابی طالب صلوات الله وسلامه علیهم ـ عمل عبدالفتاح نجار لاهجی.»[2] (عکس شمارهٔ ۸۱)

۱ـ دربارهٔ قاضی محمدخان که دراین کتیبه لقب صدرالصدور به‌او داده شده است وظاهراً مردی بزرگ وسرشناس بوده است خبری نداریم. عبدالفتاح فومنی درتاریخ گیلان خود، از مردی به‌نام درویش‌خان اروملو حکمران لاهیجان، نام می‌برد که درهمین ایام می‌زیسته‌است. ولی هیچگونه دلیلی نمی‌توان یافت که این مرد بااین قاضی‌محمدخان یکی باشد.

۲ـ سفرنامهٔ مازندران واستراباد رابینو، ص ۵۶ و۵۷.

www.tabarestan.info تبرستان

ایوان شمالی چهار پادشاه

درشمال چهاراطاق اصلی چهارپادشاه، ایوانی به طول ۲۹ر۷۴ متر وپهنای ۵ر۳۳ متراست. عرض ایوان تا لبهٔ بیرونی فیلپاها چهارمتر وقسمت زیر پره سه‌پشتهٔ ایوان، ۱۳۳ سانتیمتر است. (عکس شمارهٔ ۸۲) طاق ایوان لمبه‌کوبی با درزپوش پهن است وپرهٔ ایوان بردو شیرسرمتکی‌است. سراسربام اطاقها وایوان، سفال‌سر است.

دراین ایوان شش در و دو پنجرهٔ مشبك نورگیر و هفت خفنگ نورگیر است. طاق ایوان برشش فیلپا استوار است و در طرفین این فیلپاها دو فیلپانما ساخته‌اند. پائین وبالای فیلپاها مربع ومیان آنها هشت‌ضلعی دوبدو برابر است. پائین‌آنها ازاره‌ای ازکاشی به‌پهنای ۱۷۰ و بلندی ۸۵ سانتیمتر کاشی‌کاری است. (عکس شمارهٔ ۸۳) کاشیها گل‌وبوته‌دار ونقوش دیگری غیرازگل و بوته درآنها دیده می‌شود. ابعاد کاشیهای قدیمی ۱۲×۱۲ و ۱۸×۱۸ بود. در مطالعهٔ بعدی کاشیهای نو به‌جای کاشیهای قدیمی گذاشته بودند. (عکس شمارهٔ ۸۴)

فضائی درمقابل این ایوان و ایوان اطاق جداگانهٔ چهارپادشاه است. این حیاط دارای دو درغربی وشمالی است.درشمالی قدیمی وقاب و گره است. بر بالای چهارچوب آن این آیات از سورهٔ فتح با خط نسخ حك شده است:

«السوء علیهم دائرة السوء و غضب‌الله ـ تا ـ تسبحوه بکرة واصیلا.»[1]

(عکس شمارهٔ ۸۵)

قرآنی با خط نسخ جلی متعلق به‌بقعه

این‌قرآن به‌درازای۴۳وپهنای۵ر۳۱سانتیمتراست. درهر صفحه ترجمهٔ‌آن‌به فارسی نسبةً کهنه نوشته شده است. کلمات معرب وسرآیه‌ها، دایرهٔ مطلای شش قسمتی‌است. درحاشیهٔ پاره‌ای ازصفحات نقش دیده می‌شود، نقشها ازاکلیل‌وسرنج‌و

۱ـ سورةالفتح ۴۸، قسمتی از آیهٔ : ۶ وتمام آیات : ۷ و۸ و۹.

طلاست. نشانه‌های موارد وقف وسایرعلامات درمتن دیده می‌شود. خط سرسوره‌ها سفید، حاشیهٔ آنها طلا واطراف‌آنها لاجورد است. صفحهٔ اول قرآن افتاده و از صفحهٔ چهار تاصفحهٔ۱۲۸۱ جزءِ قرآن اصلی‌قدیمی‌است. جلد وشیرازه، تازه‌تعمیر شده و صفحات افتاده، نونویس شده است.

نمونه‌ای‌ازکلمات ترجمه شدهٔ فارسی:

«بدشخواری ـ بگستردم ـ نه‌آسان ـ دردمند ـ پشت‌برکند، به‌آنچه کرد ـ گروگانست ـ بگردیدیم ـ چنانك ـ برنه‌انگیزد ـ بیسودیم ـ بشنود ـ بانك (= به انك) ـ سیستکاری ـ و دربرند ایشان را در دوزخ.»

نقاره وعلمهای چهارپادشاه

چهارپادشاه نقاره داشت وتا شهریورهزار وسیصد وبیست مورد استفاده بود. معمولا در مواردی که این بقعه معجزه می‌کرد، نقاره را به صدا درمی‌آوردند. این بقعه علمهای متعدد داشته است. دوعلم اصلی آن فعلا درمنزل حاجی توکلی است.

علم‌بندی‌این بقعه روزسوم محرم ساعت یازده تاپنج بعدازظهر وعلم‌واچینی روزبیستم صفرکه چهلم امام‌است، صبح تاظهرانجام می‌شود. گذشته از علمها، این بقعه یك شش‌گوشه و دوحجله دارد. شش‌گوشه یادآور قبرحسین‌بن‌علی‌علیه‌السلام است، آن‌را تزئین می‌کنند وچهارتن بردوش می‌گیرند ودرایام محرم باحجله‌های آئینه‌بندی شده به‌حرکت درمی‌آورند.

متولیان بقعهٔ چهار پادشاه، به خاك سپرده شدگان این بقعه را به این ترتیب می‌شناسند: ۱ـ سیدخورکیا. ۲ـ سیدعلی‌کیا. ۳ـ سیدرضی‌کیا. ۴ـ سیدیحی‌کیا.

www.tabarestan.info تبرستان

مسجد جامع [۱]

مسجد جامع که مهمترین مسجد شهرلاهیجان است، درمحلهٔ قدیمی میدان بنا شده است. طاقی تاریك و سرپوشیده به نام «طاق گبری» متصل به این مسجد است. می‌گویند قسمتی از آتشکده‌ای قدیمی بوده است که این مسجد را به جای آن بناکرده‌اند.

مسجدجامع بنائی ساده است. درحدود یك قرن پیش ازتاریخی که رابینو کتاب تاریخ گیلان خود را می‌نوشت، یعنی سال ۱۳۳۱ ه.ق. ، حاجی‌علی‌اکبرنامی ـ حاکم لاهیجان ـ این مسجد را توسعه داده بود .

بنای‌کنونی به شکل مستطیلی است که طول آن دو برابر عرض است. پنج فیلپای اصلی در امتداد یکدیگر در میان مسجد است و ده فیلپای دیگر که نیمی از آنها در دیوارهای طرفین است ، روبروی این پنج فیلپا قرار گرفته‌اند . فاصلهٔ فیلپاها ازیکدیگر، درعرض وطول بنا، شش‌متراست. عرض وطول فیلپاها یك‌مترو نیم است . طاق سراسر مسجد براین فیلپاها استوار است و طاق میان هر دوفیلپا که درطول قرار می‌گیرد ، گهواره‌ای است.

طرف شرق مسجد ، چهار در ورودی است‌که دو در آن به آبدست و محل وضو ساختن می‌رود. طرف غرب فقط یك در است که به مدرسهٔ متصل به مسجد راه دارد.

دراین مدرسه چاهی قدیمی است که می‌گویند حضرت امام‌حسن‌علیه‌السلام ازآن چاه برای وضوساختن،آب کشیده‌است. مردم طلا وپول درچاه می‌اندازندو برلبهٔ آن شمع روشن می‌کنند .

سطح دیوارها وفیلپاها تا ارتفاعی بیش ازیك متر ازاره‌ای کاشیکاری دارد . کاشیهای ازارهٔ دیوارها منقوش وگل وبوته‌دار است. کف مسجد را که از کاشیهای

۱ ـ این همان مسجدی است که کارگیا سلطان محمدکیا روز شنبه عید قربان سال ۸۹۳ه. ق. درآن نماز گزارد.

ظریف قدیمی‌مفروش‌بوده ، کنده‌اند وبه‌جای کاشیها «بتون» ریخته‌اند. سراسر بام مسجد، سفال‌پوش‌است. بالای مسجد مناره‌ای‌کوتاه وقدیمی‌است.(عکس‌شمارهٔ ۸۶)

می گویندکه تاجری غلام خودرا برای‌خرید اجناس تجاری باپولی‌فراوان به لاهیجان فرستاد. غلام پولی کـه در دست داشت صرف بنای این مسجد کرد . پس‌از مدتی غلام نزد تاجررفت. تاجردربارهٔ خرید مال‌التجاره از او پرسش کرد. غلام گفت «من اجناسی خریده‌ام که به‌کار این جهان نیاید .» سپس شرح داد که مبلغ مذکوررا به‌چه مصرفی رسانده است. تاجر برای عمل خیری که‌غلام انجـام داده بود، آزادش کرد.

کتیبه‌ای بر سنگ
درمسجد جامع لاهیجان

«رسالت پناه وائمهٔ طیبین صلوات‌الله علیهم‌اجمعین
هوالسلطان المتعال حکم جهان مطاع شدآنکه وزیر گیلان بیه‌پیش بشفقت شاهانه سرافراز گشته بداند که چون از هنگامی که مهرهٔ انجم بـرتختهٔ زرنگاز فلك آبگون سیماب‌نمون بدست قضا چیـده کعبتین عـاج نیرین جهت تحصیل نقد سعادت کونین بنقش شش جهة گردیده گنجور گنجینهٔ وجود بمؤدی حقانیت اقتضای‌قول«اللهم‌مالك‌ـ الملك توتی‌الملك من‌تشاء وتنزع الملك ممن تشاء وتعز من‌تشا وتذل من‌تشا بیدك‌الخیرانك علی کل‌شیئ‌ٍقدیر»درهم ودینارتمام‌عیاردولت‌و اعتبار ورزده دهی پادشاهی و فرماندهی عرصهٔ روزگار را جهت این دودمان خلافت و امامت و خاندان نبوت وولایت در مخزن هستی در کمال تردستی محفوظ ومضبوط داشته جهة سپاس این‌نعمت بی‌قیاس‌و ادای شکراین عارفهٔ محکم اساس دراین عهد سعادت مهد که عذرای دولت روزافزون درآغوش و لیلای سلطنت ابد مقرون دوش بدوش و اولین‌سال جلوس‌میمنت مأنوس واوان شکفتگی‌گلشن‌آمال عامهٔ‌نفوس

www.tabarestan.info تبرستان

است همت‌صافی‌طویت معدلت‌گستروضمیرمنیرمهراضاءت‌شریعت‌پرور بحکم‌آیهٔ وافی‌هلایهٔ «الذین مکناهم فی الارض اقاموا الصلوة وآتوا الزکوة و امروا بالمعروف ونهوا عن‌المنکر» باجرای اوامـر ونواهی خالق و عقل کل خاتم‌انبیا و رسل بفحوای صدق انتمای «اطیعوا الله و اطیعوا الرسول‌لعلکم تفلحون» معطوف ومصروف داشته امرعالم‌مطیع شرف نفاذ یافت که بمضمون‌بلاغت مشحون«قل‌انما حرم ربی‌الفواحش ماظهرمنها ومابطن » پرده‌گیان پرده‌گشا پرده‌نشین وشاهدان چهره‌نما خلوت‌گزین بوده باناامل عصیان نقاب بی‌شرمی از رخسار عفت بارز ننموده دامن‌زن آتش غضب دادار بی‌نیاز نگردیده و ساکنان خطهٔ ایمان‌ومقیمان دارالسعادهٔ ایقان بمضمون حقیقت نمون «یاایهاالذین آمنوا انماالخمروالمیسر والانصاب و الازلام رجس من عمل الشیطان فاجتنبوه لعلکم تفلحون» دست باساس دراز نکـرده قبل از آنکه شطرنجی روزگارایشان را در روز ممات مات وفیل‌بند حیرت وهیمان هنگامهٔ عرصات ساخته معلوم شود که آنچه نرده درباخته‌اند سالك طریق اجتناب بوده بهیچوجه پیرامون آن عمل شنیع نگردند و کل وجوه بیت‌اللطف و قمارخانه و چرس فروشی و بوزه فروشی ممـالك محروسه راکه هرسال مبلغهای‌خطیرمیشدبتخفیف وتصدق فرق‌فرقـ سای اشرف مقرر فرمودیم ودر این ابواب صدورعظام وعلمای اعلام و فقهای اسلام وثیقهٔ انیقهٔ علیحدهٔ موکدهٔ بلعن ابـدی وطعن سرمدی که موشح ومزین بخطگوهربنان همیون‌ماست بسلك تحریر کشیده‌اند می‌باید که آنوزارت پنـاه بعد از شرف اطلاع برمضمون رقم مطـاع «لازال نافذاً فی‌الاقطاع والارباع» مقرردارد‌که درکل‌محال ضبطی‌خود ساکنین و متوطنین بقانون از هر شریعت غرا و طریق اظهرملت بیضا ناهج منهج صلاح وسداد بوده ومرتکب امورمذکورنگردند وبدکاران

را درحضور اهالی شرع‌شریف وکلانتران و ریش‌سفیدان محلات توبه داده مرتکبین محرمات مزبوره را تنبیه و تأدیب و التـزام بازیافت نموده هرگاه اشتغال بآن افعال ذمیمه نمایند برنهج شرع مطاع حد جاری‌ومورد‌مؤاخذه وبازخواست سازد وچنانچه احدی به‌اعمال شنیعهٔ دیگری مطلع گشته اعلام ننماید آن شخص‌را به‌نوعی تنبیه نماید که موجب عبرت دیگران گردد و آن وزارت‌پناه بعلت وجوهات مزبوره چیزی بازیافت ننموده نگذارند که آفریدهٔ بدانجهة دیناری طمع و توقع نماید و خلاف‌کننده ازمردودان درگاه الهی و محرومان شفاعت حضرت رسالت‌پناهی وائمهٔ طیبین صلوات‌الله‌علیهم اجمعین ومستحقان لعنت ونفرین ملائکهٔ آسمان و زمین باشد واهالی و اوباش را نیز از کبوترپرانی وگرگ دوانی ونگاه داشتن‌گاو و قوچ و سایرحیوانات جهة جنگ وپرخاش که باعث خصومت وعناد وموجب انواع شورش‌و فساد است ممنوع ساخته سد آن ابواب را از لوازم شمرنـد و دقیقهٔ دراستحکام احکام مطاعه واشاعت و اجرای اوامر شریفه فروگذاشت ننماید واز جوانب براین جمله روند ورقم قضاشیم معدلت مضمون را برعموم خلایق خوانده برسنگ نقش و درمساجد جامعه نصب‌نماید و در این ابواب قدغن داشته هرساله رقم مجدد طلب ندارند و درعهده شناسند تحریراً فی‌شهرشوال سنهٔ ۱۱۰۶.»[1] (عکس‌شمارهٔ ۸۷)

کتیبهٔ سنگی دیگری بردیوارایوان مسجدجامع لاهیجان

«هوالعلی

در زمان فخر شاهـان جهان سلطان حسین

وارث ملك سلیمان خسرو مالك رقاب

۱ــ این‌کتیبه درسفرنامهٔ مازندران و استراباد رابینو ص۷ــ۱۰، بااسقاط یك سطر و اختلافاتی چند آمده است.

www.tabarestan.info تبرستان

روی همت از رسوم کارداریها چو تافت
عدل‌جو دستور صاحب رأی طاهرانتساب
با دل شاد از خـرد تاریخ او کردم طلب ۱۱۰۷
گفت دارد دادگر عار از رسوم بیحساب»[1]

(عکس شمارهٔ ۸۸)

سنگ قبرهائی که درایوان مسجدجامع است

«تاریخ وفات مرحومه مغفوره حلیمه مرحمت زوجه وخانم‌غفران‌پناه حاجی‌شیخ‌حسین پیشنماز بنت مرحوم آقاشفیع دهکانی به‌تاریخ سلخ شهرشعبان المعظم سنه ۱۲۱۷.

ای خاك تیره دلبر ما را عزیـز دار
کاین نور چشم ماست که دربر گرفتهٔ »

«تاریخ وفات مرحوم مغفور میرزا کریم نو جوان ... بن‌محمدصالح خادم مسجد جامع فی‌یوم بیستم‌شهرمحرم‌الحرام من‌شهورسنه۱۲۲۳.»

«وفات مرحوم مغفورمحمدجعفر ابن‌ملامحمدصالح سنه ۱۲۲۸

ای خاك تیره دلبر ما را عزیز دارد
کاین نور چشم ماست که در بر گرفتهٔ

نشانه‌ها : مهروتسبیح.»

مدرسهٔ متصل به‌مسجد جامع

متصل به مسجد جامع مدرسه‌ای قدیمی است که هنوز طلبه‌نشین است و مدرسی چند درآنجا به تدریس مشغول‌اند. بناچوبین است وازنظرهنرمطلبی‌قابل بحث ندارد.

حمام گلشن نزدیك مسجد جامع

این حمام قدیمی‌که قسمتی ازآن درخیابان افتاده‌است ، هنوز به‌کار است .

۱ــ این‌اشعار باتغییراتی درسفرنامهٔ مازندران واسترابادرابنیو ص۱۰و۱۱، آمده‌است.

سربینه وگرمخانهٔ آن بسیارجالب‌است. ستونهای سنگین وطاقهای‌جناقی‌آن‌حکایت از قدمت بنا می‌کند . مصالح اصلی بنا آجر و گل‌آهك وساروج است .

درسراسر شهرهای معتبر حاشیهٔ دریای خزر حمامهائی به نام گلشن دیده می‌شود و تقریباً سبك بنای آنها یکسان است.(عکس شمارهٔ ۸۹)

بقعهٔ سیدرضی بن امام‌موسی‌الکاظم علیه‌السلام

بقعهٔ سیدرضی درکنار خیابان تکیه‌بر و روبروی مسجدی واقع است . این مسجد جزء بنای بقعه‌بود. درحدود سال۱۳۱۷شمسی که خیابان تکیه‌بر را احداث کردند، قسمت غربی‌آن خراب شد.

طرح اصلی بنا مستطیل است واز آجرساخته‌اند. سرکشی (= حمالی) در سراسر بناست که روی چهارفیلپای شش ضلعـی استواراست. در حاشیهٔ بالای بنا ، اشعاری از هفت‌بند محتشم کاشانی نوشته شده است . صندوقی کنده‌کاری برروی مزارسیدرضی‌است. ایوانهای اطراف بنا ستونهای ضخیم چوبین دارد.

بقعهٔ آقاپیررضابن موسی‌بن جعفر علیهماالسلام

بنای اصلی بقعه هشت ضلعی است. دوضلع مقـابل یکدیگر از این هشت ضلعی به طول ۳۵۷ سانتیمتر و دوضلع دیگرکه روبروی یکدیگرند ٦٤سانتیمتر طول دارند . چهار ضلع دیگر را به زوایای قائمـه و منفرجه تقسیم کرده و از مستقیم بودن بیرون آورده‌اند . در اضلاع بزرگ درگاههائی به عمق ۸٦سانتیمتر ساخته‌اند. ازارهٔ داخلی بنا کاشیکاری درهفت ردیف به‌رنگ سبز وسیاه وبه‌بلندی یك متر است . سر درگاهها ، تمـام طاقهای جناقی دارد . درحاشیهٔ زیـر سقف اشعاری از هفت‌بند محتشم‌کاشانی نوشته‌است. سقف ازداخل لمبه‌کوبی با درزپوش است . درشرقی وجنوبی بقعه به‌ایوان باز می‌شود وپنجره‌ای به‌خیابان غربی‌دارد. ایوان فیلپاهای‌آجری داشته که فعلا درفواصل‌آنها پنجره‌گذاشته‌اند.درهرطرف پنجره‌های سرتاسری سه فیلپاست.

www.tabarestan.info تبرستان

دروسط بنا صندوقی‌قدیمی‌ازچوب‌آزاد به‌درازای ۱۹۷ وپهنای۱۰۷وبلندی ۱۰۵ سانتیمتراست. بدنهٔ شرقی‌صندوق به سه‌قسمت اصلی تقسیم شده است. پاره‌ای ازآن نقش ونگاروگل وبوته است و بردوپارهٔ دیگرآیاتی ازکلام‌اللهمجید به‌این شرح حك شده است:

برپارهٔ دست چپ :

« بسم‌الله الرحمن‌الرحیم اللهلاالهالا هوالحی‌القیوم ـ تا ـ حفظهما و هوالعلی‌العظیم.»

برپارهٔ دست راست:

«لااکراه فی‌الدین ـ تا ـ هم فیها خالدون.» (عکس‌شمارهٔ ۹۰)

بدنهٔ جنوبی صندوق شامل هفت قسمت‌است: قسمت اول‌نقش ونگار وگل و بوته. قسمت دوم درچهارمربع‌مستطیل عباراتی داخل‌هم‌ودربالا وپائین همین‌قسمت، در دو نیم‌دایره عباراتی حك شده است که خوانده نشد. قسمت سوم نقش ونگار و گل‌وبوته.(عکس‌شمارهٔ ۹۱) قسمت چهارم دریك نیم دایره ودومستطیل نوشته‌هائی حك شده است ونگاری ستاره مانند دراین قسمت است. قسمت پنجم شامل نقش و نگاروگل وبوته . قسمت ششم درچهارمستطیل ودونیم دایرهٔ بالا وپائین نوشته‌هائی حك شده‌است. قسمت هفتم نقش ونگاروگل وبوته.(عکس شمارهٔ ۹۲)

بر حاشیهٔ دست راست این بدنه با خط خوش نسخ عبارات زیر حك شده است :

«قدامر هذاالصندوق محیط علی‌مضجع الشیخ العالم بحقایق المعارف المخصوص بعنایات‌الملك الاعلی پیررضا فی‌شهورسنه.»

برحاشیهٔ دست راست همین بدنه دنبالهٔ این عبارات چنین است:

«من مأته الاولی من‌الف الثانی من هجرة النبویة المصطفویه و کتب هذه‌السطور الفقیر المحتاج الی‌الله الغنی محمدبن داود کیاء الحسینی غفرالله‌لهما.»

بربدنهٔ غربی صندوق، حدیثی از امیرالمؤمنین علی‌بن‌ابی‌طالب علیه‌السلام بدین شرح حك شده است :

« کتب امیرالمؤمنین‌امام‌الرحمة ویعسوب‌الامة علی‌بن‌ابی‌طالب‌الی‌ابنه الحسین علیهماالسلام فان‌الصبر کرم والحلم‌شرف والادب زین والحفظ سودد والرفادة من البرّ مرحمة والتقوی سعادة والصدق حصن والاناة موئل والرفق معدن والعارمنقصة والوقیعه خبث والکذب شین والضغن والحقد والنمیمة تلف وانّ افضل الاخوان من‌کان معیناً علی‌التقوی دلیلاعلی...حافظاً للصدیق راعیا للرفیق مواسیا بنفسه فی‌السرا والضرا والسلام.» (عکس شمارهٔ ۹۳)

بدنهٔ شمالی‌صندوق تمام تعمیری‌است و کتیبه و نوشته‌ای ندارد. درچهاربدنهٔ صندوق در قسمت بالا حاشیه‌ای دارد که کتیبه‌ای به‌این شرح درآن حاشیه آمده است :

«بسم‌الله الرحمن‌الرحیم یسبح‌لله ما فی‌السموات ـ تا ـ ثم استوی علی العرش.»

بقعهٔ آقاپیررضا، ازنظرمراسم علم‌بندی‌جزء چهارپادشاه است. چهارم محرم علم‌بندی و روزچهلم سیدالشهدا علم واچینی است . علم طلا و علم‌نقره و کشکول پرارزش بقعه به‌سرقت رفته است. این بقعه زیارتنامه نداشت و از نذورات پول و شمع وتخم‌مرغ به بقعه می‌آورند.

بقعهٔ آقاسیدحسین و آقاسیدابوالقاسم امام‌جمعه

مرقداین دوتن که روزی امام‌جمعهٔ لاهیجان بوده‌اند دراطاقی مربع‌به‌ابعاد ٤٤٥ سانتیمتر است. قبرها گچکاری ساده و بالاتر از سطح زمین است . آقاسید حسین‌پدر وآقاسید ابوالقاسم پسراوست. اطاقهای متصل به‌اطاق اصلی‌مسجد است. این محل مقبرهٔ خانوادگی است .

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ سیداحمد یمنی بن موسی بن جعفر علیهماالسلام

این مرقد فعلا قبری ساده وکاشی‌کاری است. کف بقعه نیزازموزائیك‌فرش شده است . طاق بقعه لمبه‌کوبی است . بام پیش‌آمده و پره مانندی تشکیل داده است. حسینه‌ای قدیمی در جوار این بقعه است . اطراف بقعه قبرستان قدیمی است . دردامنه‌ای شیب‌دار، دخمه‌های سه‌پشته وچهارپشته با طاقهای نیم دایره‌ای آجری ، دیده می‌شود.

مدرسهٔ کیافریدون

حسن‌بیك منشی درشرح وقایع سال ۹۰۰ هـ. ق. می‌نویسد که کارگیامیرزا علی والی بیه‌پیش به‌شاه‌اسمعیل که از دست رستم‌بیك می‌گریخت ، درمحلهٔ میدان لاهیجان روبروی مدرسهٔ کیافریدون خانه‌ای داد ازاین‌مدرسه‌امروزاثری‌نیست.[۱]

حمام لاهیجان

حمام لاهیجان چنانکه سیدظهیرالدین‌مرعشی نوشته است به‌امرسیدحسن کیا ـ والی بیه‌پیش ـ ساخته شده است.[۲]

دخمهٔ کیااسماعیل

دخمهٔ کیااسماعیل درلاهیجان بود و امیره‌فلك‌الدین رشتی را درآنجا دفن کردند.[۳]

باقی بناها و آثار تاریخی محله‌های میدان و تکیه‌بر و جواهرپشته

۱ـ بقعهٔ شیخ‌باقر.

۲ـ بقعهٔ سیدمحمد.

۳ـ بقعهٔ آقاسیداحمد درمحلهٔ جواهرپشته (= فرخ‌آباد).

٤ـ بقعهٔ آقاسیدحسن والی بیه‌پیش، درباز کیاگوراب.

۱ـ گیلان رابینو،ص ۲۹۷.
۲ـ تاریخ گیلان ودیلمستان،ص۵۰.
۳ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص۳۶۱.

بناها و آثار تاریخی حومهٔ لاهیجان

بقعهٔ آقامیرملك[۱] بن‌امام‌موسی الکاظم علیه‌السلام در دهکدهٔ کوچکده لاهیجان

بنای اصلی بقعه تقریباً مربع‌شکل وبه‌ابعاد۶۱۰ × ۶۲۰ سانتیمتر است. سه طرف بقعه غیراز طرف شمالی ایوان دارد. عرض ایوان جنوبی و شرقی دو متر و ایوان غربی ۲۲۰ سانتیمتراست. صندوق مرقد تخته‌ای و دروسط بنای اصلی بقعه است. سقف سراسربنا لمبه‌کوبی‌است. ستونهای ایوانها چهارسو و دارای سرستون است . لبهٔ بام دو پشته وسراسر بام‌بنا، سفال‌سر است. بربدنه‌های خارجی و داخلی دیوارهای بقعه، نقاشیهای مذهبی ظریف قدیمی است، که پاره‌ای از مجالس آنها کم وبیش محو شده است.

روزهای علم‌بندی و علم‌واچینی، نذرهائی که شامل یك سرته ابریشم، پول، نفت، چراغ و شمع است ، بدین بقعه می‌آورند. نمك‌سنگ را دردرگاه در ورودی می‌گذارند وبرای حفظ سلامتی به انسان وحیوان می‌دهند. درمحوطهٔ بقعه‌درختان آزاد کهنسالی بوده است که فعلا بسیاری از آنها را بریده‌اند و سه اصله ازآنها باقی است. مراسم علم‌بندی دراین بقعه، اول محرم و مراسم علم‌واچینی روز قتل امام‌حسن یعنی بیست وهشتم ماه صفر، برگزارمی‌شود.

۱ـ بفتح میم و لام.

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقابی‌بی‌گوهرخانم
کناراه نزدیك بازکیاگوراب ازبلوك‌کنارشهروکوهپایه [۱]

بنابر نظراهالی دهکده‌های نزدیك این‌بقعه ، بی‌بی‌گوهر خواهرسیدجلال‌الدین‌اشرف و دختر امام‌موسی‌الکاظم علیه‌السلام است. بنای اصلی بقعه اطاقی‌ساده است وصندوقی چوبین ساده مرقد را پوشانیده است.

در ورودی بقعه جنوبی است که بالای آن خفنگی مشبك تعبیه کرده‌اند. ایوان شمالی بقعه دارای شش ستون است‌که دو ستون آنها لاچ‌لنگری است. سر-ستونها هریك تراشی جداگانه دارد. (عکس شمارهٔ ۹۴)

مسجدی متصل به ضلع غربی بقعه است که میان آن دو ستون و یك فیلپای آجری مربع در امتداد یکدیگر بنا شده است . واشانهای طاق قدیمی مسجد بر سرکشی (= حمال) است که براین دو ستون چوبی استوار است و فیلپای آجری وسط ، جدیداً بنا شده است . در ضلع شمالی مسجد هفت در ارسی قدیمی است . قسمتی از مسجد بتازگی بنا شده و در این قسمت دو پنجرهٔ جنوبی و دو پنجرهٔ غربی نصب کرده‌اند. چند درخت کیش کوچك و دو سه درخت آزاد در حیاط بقعه است .

بقعهٔ شیربنده
مدفن سیدمحمد وسیدابراهیم فرزندان امام‌موسی‌الکاظم علیه‌السلام
دراراضی بازکیاگوراب لاهیجان

بنای اصلی‌بقعه به‌شکل مربع است وصندوقی ساده وچوبین مرقدراپوشانده است. مسجدی نوساز متصل بـه‌بقعه بنا کرده‌اند وآبدارخانهٔ مسجد درپشت بقعه ساخته شده است.

۱ــ گیلان رابینو ، ص ۳۰۸.

آستانهٔ آقاپیرزنجیر
دردهکدهٔ بازکیاگوراب ازبلوك‌کنار شهر و کوهپایهٔ لاهیجان

درمحل اتصال‌راه فرعی سیاهکل به راه اصلی لاهیجان به‌رشت بقعه‌ای‌است بابنائی ساده که زیاد ازنظرهنری ارزش ندارد.

بقعهٔ آقاپیرجنگی
دراراضی دهکدهٔ بازکیاگوراب لاهیجان

بنای اصلی بقعه‌آجری و نسبةً قدیمی‌است.(عکس‌شمارهٔ۹۵) چهاردرورودی درچهارجهت اصلی بناست. در ورودی اصلی جنوبی است . در شمالی به ایوانی که پشت بناست بازمی‌شود. درورودی شرقی بقعه به‌مسجد متصل به‌آن راه دارد، و در غربی به‌ایوان غربی بقعه بازمی‌شود. این چهار درهریك ازصفه‌ای به داخل بقعه گشوده می‌شوند. اضلاع طرفین صفه‌ها ، مستقیم نیست و دارای پیش‌آمدگیها و عقب رفتگیهائی است . اندازه‌های این اضلاع منکسر نیز مختلف است . دو ضلع طرفین صفهٔ جنوبی‌که درجنوبی بقعه درآن بازمی‌شود، ۴۳ سانتیمتروپیش رفتگی طرف غربـی این ضلع ۳۵ سانتیمتر و طول دیـواری کـه پس ازاین پیش‌رفتگی در امتداد ضلع اصلی صفه‌است ، ۱۰۸سانتیمتر وضلع شرقی‌غربی متصل به‌آن۱۵۵ سانتیمتراست. بالای هردر ورودی خفنگی کوچك برای رسیدن نورکافی وتهویه ، قرارداده شده است.

بـالای چهـاردرگاه ورودی مقرنسهائی است که روی آنها را سفیدکاری کرده‌اند. درچهارکنج بنا،چهارگوشوارمقرنس‌گچکاری ظریف‌است وزیرهرگوشوار درطاقچه‌ها نیز مقرنس است.(عکس‌شمارهٔ۹۶) پائین طاقچه‌ها دردوربنا، حاشیه‌ای گچ‌بری وپائین این‌حاشیه ، ازاره‌ای از کاشی گلدار درهفت ردیف ، به‌بلندی ۱۱۲ سانتیمتراست.

بالای چهار گوشوار بنا دوردیف حاشیهٔ گچ‌بری است . میان این دو حاشیه کتیبه‌ای با خطخوش نستعلیق به‌این شرح حك شده است:

www.tabarestan.info تبرستان

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم

تبارك الله از این بارگاه عرش نشان
که آستانش بالاتر است از کیوان
زهی شگفت بنائی و محکم ارکانی
که هست‌گنبد او همچوگنبد هرمان[1]
خهی رفیع‌بنائی‌که چهارمین چرخش
ز شمس تابان بنموده شمسهٔ ایوان
چنین بنائی‌عالی وخوب ودلکش ونغز
ندیده چشم‌فلك تاکه بوده‌است جهان
چه خوش رواقی پرنقشهای گوناگون
که میبرند براو رشك قصرهای جنان
فضای‌اوچو بهشت عاری‌ازکدورت‌وعیب
هم از جهات شش‌نور کردگار عیان
غبار درگـه او زافتخـار می روبنـد
گروه جن و ملك صبح وشام ازمژگان
مراین‌شرافت‌واین قدرومنزلت‌زانست
که هست مدفن‌آقاپیرجنگی اندرآن
زیمن مرقدآن پیر باصفاست که خلق
برند سجده برآن آستانه پیر وجوان
پی‌رضای خداوند این عمارت ساخت
جهان فضل و هنر حکمران لاهیجان
یگانه خان زمان میرزا محمد علی
امین دیوان فخر ممالك ایـران

۱ــ دراصل با حاء حطی نوشته شده است.

یگانهٔ که ز وی در جهان پدید آمد
سخای حاتمی و عدل و داد نوشروان
پناه و یاور وی باد تا که هست فلك
بهر زمان و مکان روزو شب امام زمان
بحکم حضرت وی میرزا کمال الدین
که هست ..... و منشی‌خان
زبهر تاریخ بنوشت‌این‌قصیده‌وخواست
جزای گفتن تاریخ حور از رضوان
حرره‌الراجی الی‌الله محمدتقی الایروانی غفرله فی ۱۲۷۹.»

باچهارگوشواری که ذکر آن رفت، کنجهای بنا راجمع‌کرده وگنبدی‌مدور برآن زده‌اند.

صندوقی سادهٔ چوبین در میان این بناست که ضریحی مشبك ظریف آن را احاطه کرده است. (عکس‌شمارهٔ ۹۷) درازای این ضریح ۲٦٤ و پهنای‌آن ۱۸۲ و بلندیش ۱۵۵ سانتیمتراست وسقف آن گهواره‌ای است.

درقسمت غربی ایوان شمالی، دری است‌که به اطاقی هشت ضلعی می‌رود که گچ‌بریها و مقرنسهای ظریف داشته و بیشتر آنها خراب شده است و فعلا از این اطاق به‌جای انباراستفاده می‌شود.

درقسمت شرقی بقعه مسجدی است که پنج فیلپای هشت ضلعی، در امتداد یکدیگر درطول بناساخته‌اند. درفاصله‌های چهارفیلپا سه پنجرهٔ سراسری است. درضلع قبلی‌مسجد پنجره‌ای‌کوچك نورگیر ودرضلع شمالی یك پنجرهٔ سراسری و یك درورودی ازحیاط است ودرغربی به‌بقعه بازمی‌شود.

بقعه سیدرضا داورکیا معروف به دوزخ بهشت
دردهکدهٔ بیجاربنهٔ لاهیجان

بنای اصلی از آجر و به ابعاد ٤٦۵ سانتیمتر است. در ورودی شرقی‌است و

www.tabarestan.info تبرستان

به ایوانی بازمی‌شود. (عکس شمارهٔ ۹۸) در دیوارهای غربی وشمالی داخل حرم، هریك‌سه‌طاقچه وبردیوارهای شرقی وجنوبی هریك دوطاقچه بناشده است. غیراز دیوارغربی ، دربالای اضلاع دیگر بالارفی ساخته‌اند . نقاشیهای مفصلی از وقایع صحرای کربلا وسایر مناظرمذهبی بردیوار است.

در وسط حرم صندوقی تخته‌ایست به‌درازای۲۰۸ وپهنای ۱۱۵وبلندی۱۰۴ سانتیمتر. برحاشیهٔ بالا وپائین چهارضلع‌صندوق وحاشیه‌های عمودی دوطرف ضلع شرقی، آیاتی ازکلام‌الله مجید به این‌شرح باخط خوش نسخ حك شده است:

برحاشیهٔ بالای ضلع شمالی ، این‌آیات حك شده است :

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم یس والقرآن‌الحکیم - تا - علی‌اکثرهم‌فهم.»[1]

برحاشیهٔ بالای ضلع شرقی ، این‌آیات خوانده می‌شود:

«لایؤمنون انا جعلنا فی اعناقهم - تا - فهم لایبصرون سواء.»[2]

برحاشیهٔ بالای ضلع جنوبی ، آیات زیر حك است:

«علیهم أأنذرتهم ام‌لم تنذرهم - تا - اذجاء هاالمرسلون.»[3]

برحاشیهٔ بالای ضلع غربی ، این‌آیات حك شده است:

« اذ ارسلنااالیهم اثنین فکذبوهما - تا - الابشر مثلنا وما.»[4]

برحاشیهٔ پائین ضلع شمالی، این‌آیات است:

«حرم‌النبی - تا - عذاب‌الیم قالواطایرکم .»[5]

برحاشیهٔ پائین ضلع شرقی، این‌آیات حك شده است :

«معکم ائن ذکرتم بل‌انتم - تا - اتبعوامن لایسئلکم »[6]

برحاشیهٔ پائین ضلع جنوبی، این‌آیات خوانده می‌شود:

۱ـ سورهٔ یس۳۶، آیات:۱ـ۷. ۲ـ سورهٔ یس۳۶، آیات:۸و۹. ۳ـ سورهٔ یس ۳۶، آیات: ۱۰ـ۱۳. ۴ـ سورهٔ یس ۳۶، آیات: ۱۳ و ۱۴. ۵ ـ درسورهٔ یس ذکری ازحرم‌النبی‌نیست، باقی‌آیهٔ ۱۹ سورهٔ یس است. ۶ـ سورهٔ یس ۳۶، آیات: ۱۹ و ۲۰ وقسمتی ازآیهٔ:۲۱.

«اجراً وهم مهتدون - تا - قیل ادخل الجنة.»[1]

برحاشیهٔ پائین ضلع غربی، این‌آیات حك است:

« قال یالیت قومی‌یعلمون - تا - من‌السماء وما کنا منزلین.»[2]

برحاشیهٔ سمت راست ضلع شرقی صندوق عبارات زیر است:

« قداتفق‌اتمام هذاالصندوق المضجعه السید المغفور المبرور المشهور بسیدرضا داورکیا علیه‌الرحمة.»

برحاشیهٔ سمت چپ همین ضلع، عبارات زیرحك شده‌است:

«فی‌شهرمحرم الحرام من سنة ثمان عشر والف هجریة المصطفویه من سعی جناب سعادت واقبال مآب خواجه علی.» (عکس شمارهٔ ۹۹)

دوش‌کشی در وسط سقف اطاق و سراسر سقف لمبه‌کوبی است . چهارطرف بقعه ایوان است. جلو هرایوان ده ستون چهارسو با سرستون است. سقف ایوانها واشان‌کشی است. لبهٔ ایوانها لتازهٔ تخته‌ایست که افقی به‌ستونها کوبیده‌اند . کف بقعه و ایوانها گلی است . لبهٔ‌بام دوپشته و بام سراسر بنا ، سفال‌سر است.

بردیوارخارجی بقعه در چهارطرف نقاشیهای مذهبی است. درداخل بقعه دو شیر، براق‌ومعراج پیغمبر، ضامن‌آهو، جنگ‌ابوالفضل، بردن اسرای‌کربلابه‌شام، صحرای کربلا ونظایر آنهاست.

آستانهٔ آقاسیدرضاکیابن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام در نخجیرکلایهٔ لاهیجان

بنای این بقعه بامسجد درزیریك سقف بنا شده است. معمولا دراین قسمت از گیلان به بناهائی برمی‌خوریم که بقعه‌ها در کنج بناهای مساجد ساخته شده یا قسمتی ازبناهای مساجد را تشکیل می‌دهند.

بقعهٔ سیدرضا درگوشهٔ بنای مسجدی مستطیل شکل است. صندوق وضریحی

۱ـ سورهٔ یس ۳۶، قسمتی‌ازآیهٔ:۲۱ و آیات : ۲۲ـ۲۶. ۲ـ سورهٔ یس ۳۶ ، آیات:۲۶ـ۲۸.

www.tabarestan.info تبرستان

ساده مرقدرا پوشانده‌است.سقف بقعه ومسجد لمبه‌کوبی وبام سراسر بنا ، سفال‌سر است. مسجد مدفن اشخاص سرشناس محل است.

بقعهٔ آقامیرحاجی‌بن امام موسی‌الکاظم
در نخجیرکلایهٔ لاهیجان

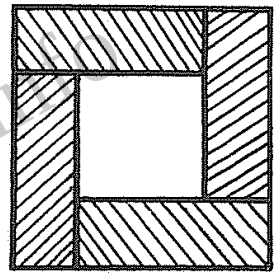

بنای بقعه متصل به‌مسجدی‌قدیمی است که درهای ارسی پرکار دارد .

صندوق وضریحی چوبین ساده در وسط بناست، در ورودی بقعه نوعی‌قاب‌گره‌است‌که هرنگار آن بدین‌شکل‌است:

بنای بقعه و مسجد درمحوطه‌ایست که درختان کیش کهنسال دارد .

مدفن شاهزاده حاجی‌محمدمیرزا کاشف‌السلطنه
در کوه‌بیجار لاهیجان

این مرد نخستین کسی است‌که چای را درایران کشت کرد. جسد اورا نیز بنابر وصیت خودش بربالای تپه‌ای دفن کردند که مسلط بر باغهـای چای است . اخیراً بنائی عظیم برمرقد اوساخته‌اند . (عکس شمارهٔ ۱۰۰)

سنگ قبر او ، سنگ کبود رنگی به درازای ۱۷۲ و پهنای ۷۸ سانتیمتر است و این عبارات باخط خوش نستعلیق برآن حك شده است :

«هوالباقی

جایگاه ومزار شاهزاده حاجی‌محمدمیرزا کاشف‌السلطنه چایکار است که پس از اتمام تحصیلات در اروپا درسنهٔ ۱۳۱٤ هجری در سن ۳۵ سالگی بسمت ژنرال قنسولی هندوستان رفت ودرضمن توقف در آن سرزمین فن زراعت چای را آموخته و این محصول گرانبها را با

هزاران هزار مشقت[1] برسم ارمغان بوطن عزیز خود آورد .

اول‌کسی بود که چایکاری را در ایران وظیفهٔ همت خود دانسته وتمام عمرعلاوه برخدمات عمده که بردولت وملت نموده بانهایت سعی‌دراین راه کوشیده ومجدداً برای توسعهٔ کشت چای در سن ٦۵ سالگی‌مأمور به‌هندوچین و ژاپون شده و در مراجعت از راه بوشهر درروز شنبه۳۱ فروردین ۱۳۰۸ شمسی دوساعت بعد از ظهر در کتل ملوب با اتومبیل پرت واین‌جهان را باجهانی‌آرزو به‌جهانیان واگذارد وشهید راه وطن شد ۱۳۰۸ شمسی .»

بقعهٔ آقاسیدابراهیم
در دهکدهٔ بجارباغ کته‌شال لاهیجان

بنای اصلی بقعه شامل اطاقی زگالی است . صندوقی چوبین ساده مرقد را پوشانده‌است. چهارطرف بقعه ایوان دارد. هرایوان دارای شش‌ستون چهارسوی‌پخ‌زده با سرستونهای پرکار است . دو عدد از ستونهای ایوان شرقی لاچ لنگری است. یکی‌ازاین ستونها چهارسو است که برآن خطوط هفت وهشت مانند ، حك شده‌است ودیگری مارپیچ چپ به راست است . جای علم براین ستونهاست. سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی ، لبهٔ بام دوپشته وسراسر بام‌بنا، سفال‌سر است.

علم‌بندی این‌بقعه سوم محرم وعلم‌واچینی روزهفدهم یاهیجدهم محرم‌است. ساکنان کته‌شال ، بجارباغ ، ستل‌سر وعلی‌سره برای شرکت در مراسم علم‌بندی و علم‌واچینی بدین بقعه می‌آیند.درمحوطهٔ اطراف بقعه پنج درخت آزاد کهنسال و مقدار زیادی درختان کیش است. ساقه‌های جوان درخت کیش را به‌عنوان دخیل به‌تکائل وصندوق می‌زنند.

۱ ــ صدورتخم چای‌دراین تاریخ ازهندوستان ممنوع بود . کاشف‌السلطنه داخل عصای خودراخالی‌کرد ومقداری تخم‌چای درآن پنهان نمود وباخود به‌ایران آورد .

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقامیرمظفر
دردهکدهٔ سوستان (= سیستان)لاهیجان

بنای‌اصلی‌بقعه‌اطاقی‌است به‌طول‌پنج‌متر و نیم وعرض‌چهارمتر. ضریحی‌مشبك چوبین دروسط بناست که درازای‌آن ۱۹۰ وپهنای‌آن۱۰۰ وبلندیش۱۱۰ سانتیمتر است . سرکشی (= حمالی) درطول بنا دروسط کشیده وواشانها را بردیوار و این سرکش قرار داده‌اند. سقف داخل بقعه لمبه‌کوبی و دارای درزپوش است. دو در ورودی در دوجهت شمال و جنوب است . درجنوبی کوچکتر از در شمالی است . چهارطرف بقعه ایوان است و هرایوان هشت ستون چهارسو دارد . سقف ایوانها فقط واشان‌کشی است . بام بنا سفال‌سر و بنا کرسی بلند است .

علمی‌بسیار بزرگ دراین‌بقعه‌است‌که درازای قسمت پائین یعنی‌قسمت‌اصلی آن ، ۸۶ سانتیمتر و پهنایش ۷۲ سانتیمتر و بلندی‌آن تا زیر تیغه ۲۲۵سانتیمترو بلندی تیغه ۱۳۰ سانتیمتر است . در طرفین قسمت اصلی علم دوازدهای ریختگی است.(عکس‌شمارهٔ ۱۰۱) این نوشتدها براین علم مشبك‌کاری شده‌است:

دورقسمت اصلی علم:

«نامهای چهارده معصوم ودرقسمت بالا آیهٔ اول از سورهٔ مبارکهٔ نور.»

درقسمت وسط:

« علی‌بن ابی‌طالب امیرالمـؤمنین حیدر لب بمهر [خوانده نشد] .»

این بقعه دارای علمی دیگر است که مفرغی و قدیمی است. بالای‌آن سه‌شاخه وطرفین‌آن دو اژدهای ریختگی است. درقسمت اصلی علم «الله محمد علی» خوانده میشود . (عکس شمارهٔ۱۰۷)

علم‌بندی این بقعه روزسوم محرم وعلم‌واچینی روزسوم امام یعنی عصرروز دوازدهم محرم ، است. روز جمعه روز زوارکشی این بقعه است. درمحوطهٔ اطراف بقعه درختان آزاد وپلت و انار فراوان دیده می‌شود.

بقعهٔ فتح منصور
در دهکدهٔ ده سر تخم‌شل لاهیجان

بنای اصلی بقعه، اطاقی سادهٔ سکتی است. صندوقی تخته‌ای ساده مرقد را پوشانده است. چهارطرف بقعه ایوان دارد. هرایوان دارای شش ستون چهارسوی ساده است. لبهٔ ایوانها تکائل تخته‌ای دارد که وسط تخته‌هارا لوزی درآورده‌اند. سقف بقعه و ایوانها، واشان‌کشی است . در ورودی بقعه شرقی است. بام‌بنا لت‌پوش است. شاخه‌های جوان کیش را به عنوان دخیل به درزهای تکائل ایوان می‌زنند. در محوطهٔ بقعه یك درخت «تره‌کوچین» و دو درخت آزاد کهنسال و جنگلی از درختان کیش است.

بقعهٔ آقاسیداسماعیل بن امام‌موسی‌الکاظم علیه‌السلام
درمیان محلهٔ تخم‌شل لاهیجان

بنای اصلی بقعه اطاقی سکتی به طول ۳۸۰ و عرض ۳۲۰ سانتیمتر است . صندوقی‌تخته‌ای دروسط وضریحی‌مشبك چوبین به‌درازای۲۲۸وپهنای۱۵۸وبلندی ۱۵۵سانتیمترآن‌را احاطه کرده‌است. بالای ضریح هرمی باقاعدهٔ مستطیل،ازچوب ساخته‌اند وعلمی بربالای هرم قرارداده‌اند. دودرورودی دردوجهت شمال وجنوب است. درشمالی مشبك ودرجنوبی تخته‌ایست .(عکس‌شمارهٔ۱۰۳) بلندی در شمالی ۱۶۰ وپهنای آن ۷۱ سانتیمتر است . در دیوار غربی بنا، پنجره‌ای مشبك درشت است.(عکس شمارهٔ ۱۰۴) چهار طرف بقعه‌ایوان است وهر ایوان هفت‌ستون دارد. ستونها چهارسو است و سرستونهای پرکار وظریف دارد. پهنای ایوانهای شمالی و جنوبی ۲۲۰ وپهنای ایوانهای شرقی وغربی ۱۷۵ سانتیمتر است. لبهٔ ایوانها تکائل تخته ایست که مثلث‌هائی میان تخته‌ها درآورده‌اند. (عکس شمارهٔ ۱۰۵) تکائل ایوان جنوبی قدیمی‌است ووسط تخته‌ها را مربع درآورده‌اند. سقف تمام ایوانها،

www.tabarestan.info تبرستان

واشان‌کشی است. لبهٔ بام یك‌پشته و سراسر بام بنا، سفال‌سر است . در محوطهٔ بقعه جنگلی از درختان کیش وچند درخت آزاد است.

مراسم علم بندی بقعه روز چهارم یا پنجم محرم برگزار می‌شود و مراسم علم‌واچینی اگر روز بیست وهشتم صفر که قتل امام‌حسن است برپانشد، دریکی از شبهای جمعهٔ بعداز بیست و هشتم علم واچینی می‌کنند و اگر موفق نشدند، علم تا سرمحصول سال بعد می‌ماند. در سرمحصول مراسم علم‌واچینی برپا می‌شود.

بقعهٔ آقاسید پر نور بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام دردهکدهٔ تخم‌شل لاهیجان

طول بنای اصلی بقعه از خارج ۵۲۰ و عـرض آن ۴۷۰ سانتیمتر است . ضریحی مشبك چوبین صندوق مرقد را احاطه کرده است. دو درورودی دردوجهت شمالی و جنوبی بقعه است. چهار طرف بنا ایوانهائی به‌پهنای ۱۵۰ سانتیمتر دارد. هر ایوان دارای هشت ستون چهارسوی پخ‌زده است . ستونها دارای سر ستونهای ظریف است . بریکی از ستونهای غربی این عبارت نوشته شده است:

« عمل استاد میرزاعلی و استاد میرعلی ابن استاد غلام رضای خلخالی
من نمانم روزگار خط بماند یادگار سنه ۱۳۴۶.»

سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی واز رو پل‌کوبی با درزپوش‌زده است . یك سر واشانهای ایوانها برروی شیرسراست. لبهٔ بنا سه‌پشته و بام‌آن، سفال‌سر است. جنگلی از درختان کیش ودرختان‌آزاد، بنای بقعه‌را دربرگرفته است .

مراسم علم‌بندی‌این‌بقعه بعدازظهردوم‌محرم ومراسم‌علم‌واچینی روزسوم‌امام یعنی‌عصردوازدهم‌محرم، برگزار می‌شود. روز زوارکشی این‌بقعه، روزجمعه است.

بقعهٔ آقاسید محمدبن موسی‌الکاظم علیه‌السلام در دهکدهٔ سوخته‌کوه لاهیجان

این‌بقعه اطاقی سادهٔ سکتی‌است به‌ابعاد۳۶۰سانتیمترکه اطاق دیگری‌متصل

به‌آن‌است.(عکس‌شمارهٔ ۱۰۶)صندوقی‌تخته‌ای مرقد را پوشانیده‌است. قسمت‌بالای آن مشبك است وقدیمی‌تر به‌نظرمی‌رسد. بدنهٔ تخته‌ای صندوق روزی‌نقاشی‌ظریفی داشته‌است. درازای این‌صندوق ۲۰۵وپهنای‌آن۱۲۲وبلندی‌آن۱۲۸سانتیمتراست. سقف بقعه واشان‌کشی و پل‌کوبی با درزپوش‌زده است . میان سقف قسمتی مشبك است. میان‌این قسمت مشبك مستطیلی است که درآن جملهٔ «اناالمحمود[خوانده نشد] واللهم‌صل‌علی محمد وآله » مشبك کاری شده است . (عکس شمارهٔ ۱۰۷) قسمتهای دیگرنوشته و حاشیهٔ آن که با خطی ریز نوشته شده بود، خوانده نشد . گویا این قسمت مشبك‌کاری متعلق به صندوقی قدیمی بوده است که هنگام تعمیر درسقف جای داده‌اند، یامربوط به‌قاب‌کاری‌خودسقف‌است. بربدنهٔ داخلی دیوارها، نقاشیهای مذهبی ظریف و قدیمی است که دستی توانا آنها را مجلس‌سازی کرده است. ابیاتی از هفت‌بند محتشم بربالای نقاشیهاست.

طرف جنوبی بنا، پنجره‌ای مشبك‌چوبین‌ظریف وطرف شرقی‌آن درکوچکی است که به اطاقی انبارمانند می‌رود. درورودی بقعه شمالی است و سابقاً نقاشیهای ظریفی داشته است. پهنای این در ۸۲ و بلندی آن ۱۶۲ سانتیمتر است.

علمی دربقعه است که درسال ۱۲۰۸ هـ. ق. سـاخته شده است . این‌آیات و جملات برآن حك شده است :

درقسمت بالای علم «یاالله» درقسمت وسط واطراف بدنهٔ اصلی‌آن « نصرمن الله وفتح قریب ـ عمل‌استادغلامعلی.»

چهارطرف بقعه ایوان دارد. ایوان شمالی دارای یازده ستون چهارسواست. ستونها دارای سرستون است ودوسرستون دوطرف درورودی بسیار پرکار وظریف است.(عکس شمارهٔ ۱۰۸) ایوانهای غربی وشرقی هریك هفت‌ستون وایوان‌جنوبی ده‌ستون دارد. طول ایوانها۱۳٫۹۰ متروعرض‌آنها ۲۵۰ سانتیمتراست. لبهٔ‌ایوانها تکائل مشبك درشت دارد .

سنگ مرمری به‌درازای ۴۱ وپهنای ۲۳ سانتیمتر دراین بقعه است‌که‌ا ین

www.tabarestan.info تبرستان

عبارات بر آن حك است :

«وفات مرحوم آقاحسن ولدمرحوم عنایت بیك ۱۲٤۲. نشانه‌ها : مهر، تسبیح وشانه.»

علم‌این بقعه را شب‌چهارم محرم می‌بندند وروز سوم امام یعنی‌عصردوازدهم محرم، بازمی‌کنند. این‌علم را دوباره می‌بندند وروز بیست وهشتم صفرکه روز قتل امام حسن‌است، بازمی‌کنند.

جنگلی از درختان‌کیش‌کهنسال بقعه را دربرگرفته ودرخت آزاد کهنسالی درمحوطهٔ بقعه بود که محیط آن از یك متری زمین ٤۸۰ سانتیمتر بود.

بقعهٔ آقا سیدحسین بن‌امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ سوخته‌کوه لاهیجان

بنای اصلی بقعه اطاقی است ساده که چهارطرف آن ایوانی نوساز دارد. عرض‌ایوانها درحدود یك‌متر است. ایوانهای جنوبی وشرقی هریك هفت‌ستون‌و ایوان غربی شش ستون وایوان شمالی هشت‌ستون دارد.

در ورودی بقعه شرقی است. سقف بقعه لمبه‌کوبی وسقف ایوانها واشان ـ کشی است. لبهٔ بنا یك پشته و سراسر بام بنا، سفال‌سر است. این بقعه درمیان جنگلی از درختان کیش قرار دارد.

علم بندی این بقعه با بقعهٔ آقا سید محمد که پیش ازاین ذکرآن رفت، یکی است.

بقعهٔ سید علی‌کیا بن‌امام موسی الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ لیالمان لاهیجان

بنای اصلی بقعه اطاقی است مربع به‌ابعاد ٦۷۵ سانتیمتر که دو در ورودی در دو طرف شمال وجنوب دارد. ضریحی چوبین مشبك به درازای ۲۷۰ وپهنای

۱۹۵ وبلندی ۱٤۵ سانتیمتر مرقد را احاطه کرده‌است. سقف ضریح گهواره‌ای و مشبك است. درهریك از اضلاع بنا دوطاقنماست که طاق جناقی دارد. چهارطرف بقعه ایوانهائی به درازای ۱۳٫۳۰ متر و پهنای ۲۸۰ سانتیمتر است. هر ایوان یازده ستون چهارسو بدون سرستون دارد. لبهٔ تمام ایوانها تکائل تخته‌ای ساده است وطاق آنها لمبه‌کوبی است.

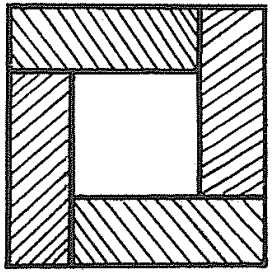

در ورودی بقعه شمالی است. پهنای آن ۱۱۵ و بلندی آن ۱٦۵ سانتیمتر است. کار لنگه درها نوعی قاب‌گره است که نگار اصلی آن بدین شکل است :

بالای بدنهٔ دیوارهای داخلی‌بقعه شیرسرهای متعدد تعبیه شده‌است. لبهٔ بام یك پشته است و کف بقعه ازکاشیهای بزرگ سبزرنگ مفروش است. اطراف‌بقعه محوطهٔ وسیعی است که چندین اصله درختان آزاد و کیش قدیمی درآن است. محیط دایرهٔ یکی از درختان‌کیش ۱٤۸ ودیگری ۱۰۲ سانتیمتر بود.

بقعهٔ ملاپیر شمس‌الدین
دردهکدهٔ لاشیدان‌حکومتی لاهیجان

بنای اصلی‌بقعه شامل‌ساختمانی‌آجری است‌که ازخارج به‌ابعاد۷۳۰ × ۷۲۰ سانتیمتر واز داخل ٥٤٥ × ٥٤۰ سانتیمتر ومسجدی متصل به‌آن است.(عکس شمارهٔ۱۰۹) میان اطاق صندوقی چوبین مرقد را پوشانیده‌است.کارصندوق‌نوعی قاب‌گره است‌که نگار اصلی آن بدین شکل است :

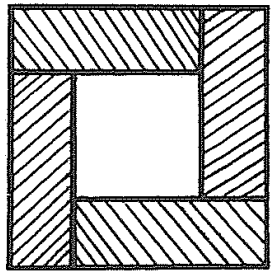

ضریحی مشبك ظریف و پرکار

www.tabarestan.info تبرستان

صندوق را احاطه کرده است . (عکس شمارهٔ ۱۱۰) درازای آن ۲۶۰ وپهنای آن ۱۸۵ و بلندی آن ۱۸۰ سانتیمتر است . کف بقعه از کاشی سبزرنگ فرش شده و دور تا دور ازاره‌ای از کاشی گلدار به‌ارتفاع ۱۰۴ سانتیمترکه شامل هفت ردیف کاشی‌است، ساخته‌اند . در ورودی بقعه جنوبی‌است وبالای‌آن‌خفنگی‌نورگیراست. در ورودی شرقی دولنگه ، به‌پهنای ۸۸ وبلندی ۱۷۲ سانتیمتر است و برتنکه‌های بالای آن با کنده‌کاری متوسطی این دو مصراع برآنها حك شده است :

«پی‌شادی صاحب این باب بگشا یامفتح الابواب»

برهریك از دیوارهای داخلی‌بقعه سه‌طاقنمای بلند باطاق جناقی تیز است. ابیاتی از هفت بند محتشم کاشانی در دو ردیف دربالای طاقنماها نوشته شده‌است و درپائین‌این اشعار مجالس نقاشیهای مذهبی‌است . سقف بقعه واشان‌کشی و پل‌کوبی با درزپوش‌زده است .

ایوان شرقی بقعه به‌درازای ۱۰٫۵ متر و به پهنای ۲۹۰ سانتیمتر است . لبهٔ ایوان دوفیلپای هشت ضلعی است که محیط آن ۲۴۰ سانتیمتر است . پائین و بالای این فیلپاها چهارضلعی است . انتهای شمالی این ایوان دیواری کشیده‌اند و پنجره‌ای روبه محوطهٔ بقعه در آن نصب کرده‌اند . درازا وپهنای ایوان جنوبی همچون ایوان شرقی است ولبهٔ آن دارای چهار فیلپا باهمان مشخصات فیلپاهای ایوان شرقی است . (عکس شمارهٔ ۱۱۱)

بربدنهٔ خارجی دیوار بقعه مجالس نقاشیهای مذهبی است ودرحاشیهٔ زیر سقف ابیاتی از هفت‌بند محتشم کاشانی‌است . پائین دیوارها وسه فیلپای ایوانها ، ازاره‌ای از کاشی دوران قاجاری است . لبهٔ ایوانهای بقعه سه‌پشته و طاق ایوانها واشانهای رنگین‌کشیده‌اند وبعداز پل‌کوبی، درزپوشهای رنگین برپلها.زده‌اند . بام سراسر بنا، سفال‌سر است . بردیوار شرقی بقعه سنگ مرمری به‌ابعاد ۳۲ و ۵۸ سانتیمتر است‌که این عبارات برآن حك شده است :

«هذالمرقد المنور المطهر النورانی پیرملاشمس‌الدین علیه‌الرحمة و

الرضوان قدتوفی‌فی‌عشرشهرذالحجه بتاریخ‌سنه‌تسع وخمسین‌وتسعمایه هجریه النبویه علیه‌السلام تعمیر کردن بقعهٔ مبارکه درقوئیل سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و پنج ۱۲۷۵ حاصل موقوفات حضرت باستصواب کربلائی سیدهادی است.» (عکس شمارهٔ ۱۱۲)

دربالای این سنگ کاشی رنگینی است به‌ابعاد ۱۵ سانتیمترکه این عبارات برآن خوانده می‌شود :

« سنه ۱۲۷۹

افسوس که عمر بی عبادت چکنم

طبعم بگناه کرده عادت چکنم

گویند کریمست گنه می‌بخشد

گیرم که ببخشد زخجالت چکنم

بتاریخ روز جمعه نوشته‌شد یادگار ملاعلی لاشیدانی پسرکدخداهادی غریق رحمت باد کسی‌که‌کاتب را باالحمدی یادکند.»

بقعهٔ آقاسیدحسین بن امام موسی الکاظم علیه‌السلام دردهکدهٔ دموچال لاهیجان

بنای اصلی بقعه اطاقی آجری است‌که از داخل درازای آن ۵۲۷ وپهنای آن ۴۷۵ سانتیمتر است.(عکس شمارهٔ ۱۱۳) صندوقی تخته‌ای ساده دروسط‌بناست که مرقد را پوشانده است . ضریحی چوبین مشبك به‌درازای ۲۶۰ و پهنای ۱۸۰ و بلندی ۱۶۰ سانتیمتر صندوق مذکور را احاطه کرده است . سقف ضریح چوبین و مشبك و به‌شکل هرم مستطیل‌القاعده است .

بردیوار بقعه نقاشیهای مذهبی درمجالس مختلف دیده می‌شود .

یکی‌ازمجالس‌دوطفلان مسلم ودیگری‌حضرت‌علی‌اکبراست.(عکسهای‌شمارهٔ ۱۱۴ و۱۱۵) سه در ورودی بقعه درسه‌جهت شرقی وغربی وجنوبی است .

www.tabarestan.info تبرستان

درغربی دولنگه وبه‌اندازهٔ در شرقی است . این چهارلنگه در روزی برسر جای‌اصلی خود بوده‌اند. ظاهراً درتعمیرومرمتی آنها را جابه‌جا کرده‌اند ویکی‌از درهارا واژگون قرارداده‌اند. نگارنده درشرح ودرعکسها لنگه‌ها را به‌جای خود قرار داد. وضع آنها پس ازتغییر وجا به‌جاکردن به‌شرح زیر است :

بربالای لنگهٔ سمت راست درغربی عبارت زیرحك شده است :

«یامسبب الاسباب.»

بربالای لنگهٔ سمت چپ عبارت زیرحك شده است :

«یامفتح الابواب.»

برقسمت وسط در وتنکه‌های پائین گل وبوته‌هـای ظریف کنده شده است .

پهنای این دولنگه ۹۰ وبلندی آن ۱۶۰ سانتیمتر است . (عکس‌شمارهٔ ۱۱۶)

برلنگهٔ سمت راست درشرقی‌که یکی ازلنگه‌های‌آن دردرگاه غربی‌گذاشته شده بود یکی دوآیه ازسورهٔ مبارکهٔ «یس» بدین ترتیب حك شده است :

برلنگهٔ سمت راست :

« لایؤمنون اناجعلنا فی‌اعناقهم اغلالا.»[1]

برلنگهٔ سمت چپ :

«فهی‌الاذقان فهم مقمحون وجعلنا.»[2] (عکس‌شمارهٔ ۱۱۷)

بریکی ازستونهای ایوان شرقی این عبارات خوانده می‌شود :

«عمل استادخـانجان واستاد تقی اشکوری الاصل بتاریخ شهرمحرم ـ الحرام لوی‌ئیل ۱۲۹۸ حرره‌الاقل اب را ه ی م.»

برجدار خارجی و داخلی دیوارهای بقعه نقاشیهـا مذهبی است و برجدار داخلی برطرفین در ورودی دوعلم نقـاشی شده که بردو طرف هریك دو تورنگ (=قرقاول) کشیده‌اند. نقاشیها ازرضاکفاش صورتگر ومورخ ۱۳۶۶ قمری است.

۱ـ سورهٔ یس ۳۶، آخرآیهٔ:۷ وقسمتی‌ازآیهٔ : ۸. ۲ـ سورهٔ یس۳۶، قسمتی‌از آیهٔ: ۸ و ابتدای آیهٔ:۹.

سقف بقعه لمبه‌کوبی ساده ، بـدون درزپوش است . میـان سقف شمسه‌ای داردکه‌میان شمسه عبارت «الحق‌مع‌علی» را در دوجهت مخالف یکدیگر نوشته‌اند. بالای دو در ازدرهای ورودی بقعه دوخفنگ چوبین مشبك ظریف نصب شده‌است. (عکس شمارهٔ ۱۱۸)

ایوان جنوبی برسه فیلپا وچهار ستون متکی است . پائین و بالای فیلپاهـا به‌شکل مربع ومیان آنها هشت ضلعی است . سرستونها ظریف ورنگین وحمالهای بالای آنها نیزرنگین است وکنده‌کاری دارد . طول ایوانها ۱۲٫۴۰ متروعرض‌آنها ۲۸۰ سانتیمتر است . سقف ایوانها واشان‌کشی و پل‌کوبی بـا درزپوش زده است . بالای دیوار ایوانها ، شیرسرهای زیادی است‌که واشانهای ایوانها برآنها متکی هستند . لبهٔبام بنا سه‌پشته وسراسر بام‌بنا، سفال‌سر است.

این‌بقعه علمی‌قدیمی داردکه برسرآن «یافتاح» وبربدنهٔ اصلی«نصرمن‌الله و فتح قریب» وبرطرف دیگر بالای قسمت اصلی « یاالله یامحمد یاعلی » ودر سمت پائین «عمل محمد یوسف ولد محمد علی سنه ۱۰۷۹ » مشبك کاری‌شده است .

بقعهٔ آقاسیدقاسم
درمیان محلهٔ رودبنهٔ لاهیجان

بنای اصلی بقعه نوساز وصندوقی چوبین سـاده دارد . ایوانی در مقابل در ورودی بقعه است . سقف بقعه و ایوان لمبه‌کوبی است . مسجدی تازه ساز متصل به‌بناست . ازبنای قدیمی هیچگونه نشانی نبود .

بقعهٔ آقاسیدحسن بن موسی بن‌جعفر علیهماالسلام
در دهکدهٔ لاکمه‌سر[1] رودبنهٔ لاهیجان

بنای اصلی بقعه‌آجری است. (عکس شمارهٔ ۱۱۹) صندوق وضریح ودرهـا

۱ـ لاکمه‌سر زمانی‌جزء آستانه وگاهی جزء رودبنه بوده است . این دهکده‌درچهار کیلومتری شمال آستانه وشش‌کیلومتری دهشال است.

www.tabarestan.info تبرستان

آثار هنری زیـادی ندارد . ایوانهـای بقعه شرقی وشمالی وجنوبی است . ایوان شرقی دارای سه فیلپاست‌که درفواصل آنها هشت ستون چهارسو باسرستون قرار دارد . ایوان شمالی دارای دوفیلپاست‌که درمیان آنها دوستون چوبی چهارسو بـا سرستون است . ایوان جنوبی دارای سه‌فیلپاست‌که قـاعدهٔ آنها مربع است وپنج ستون چهارسوی چوبین درفواصل‌آنهاست . طرف غرب بقعه ، مسجدی تازه سـاز است‌که متصل به‌بقعه است . ظاهراً ایوان غربی را خراب‌کرده ومسجد را به‌بقعه وصل‌کرده‌اند.سقف‌بقعه‌وایوانها لمبه‌کوبی،لبهٔ‌بام‌سه‌پشته وسراسر بام سفال‌سراست.

علمی قدیمی در این بقعه است که درحاشیهٔ بدنهٔ پائین‌آن چهارده معصوم و در وسط «الله محمدعلی» شبکه‌کاری شده است. (عکسهای شمارهٔ ۱۲۰و۱۲۱)

آستانهٔ دوبرادران

درموتار محله = موتال محله = متعلق محلهٔ نوبیجار

از بلوك کوهپایه [۱] وکنار شهر لاهیجان

این دوبرادر به‌نام آقا سیدتقی وآقاسید ابراهیم شهرت دارند . ازپدرآنان نام ونشانی نیافتیم . بنای بقعه برقلهٔ‌کوهی است‌که مسلط برباغهای چای وشالی‌زارهاست وبسیـاردید وسیعی دارد ومنـاظر اطراف آن روح افزاست . این بقعه اطاقی ساده است‌که سه‌طرف آن ایوان دارد . عرض ایوانهای شمالی و جنوبی ۲ متر و عرض ایوان شرقی ۱۳۰ سانتیمتر است . سقف بقعه واشان‌کشی و پل‌کوبی است وایوانها فقط واشان‌کشی دارد . ستونهای ایوانها ، چهارسو و سـاده ، بدون سرستون وبن‌نال است .

باقی بناها وآثارتاریخی حومهٔ لاهیجان

۱ـ امام مزار وآقاسید حسین در دهکدهٔ لیالستان.

۲ـ بقعهٔ آقاسید حسین وپیرملاحسین دردهکدهٔ نالکیاشر .

۱ـ متعلق‌محلهٔ‌نوبیجار، ده‌ازدهستان حومهٔ‌بخش‌مرکزی‌شهرستان‌لاهیجان‌پنج‌کیلومتری شمال‌شرقی‌لاهیجان، سه‌کیلومتری شمال راه لاهیجان‌به‌لنگرود. (فرهنگ جغرافیائی‌ایران)

۳ـ بقعهٔ آقاسیدرضا بن‌موسی‌الکاظم علیه‌السلام‌دردهکدهٔ شاده‌سر = شیداسر.

۴ـ بقعهٔ آقا سید یحیی وآقا سید ذکریـا معروف به‌دوبرادران در دهکدهٔ حاجی سلیم‌محله .

۵ـ بقعهٔ آقافضلعلی معروف به‌فرض‌علی ، دردهکدهٔ دمچال .[۱]

۶ـ بقعهٔ آقاسید شفیع درنال‌کیاشر .[۲]

۷ـ بقعهٔ سید رضاکیا در دهکدهٔ سیدور[۳] = سی‌ور ناصرکیاده .

۸ـ بقعهٔ آقاسید نصیربن امام موسی الکاظم علیه‌السلام در دهکدهٔ سراجار[۴] که دارای ستونهای چوبی جالبی است .

۹ـ بقعهٔ میرمسعود وبقعهٔ شیخ حسن در دهکدهٔ ده بنه .

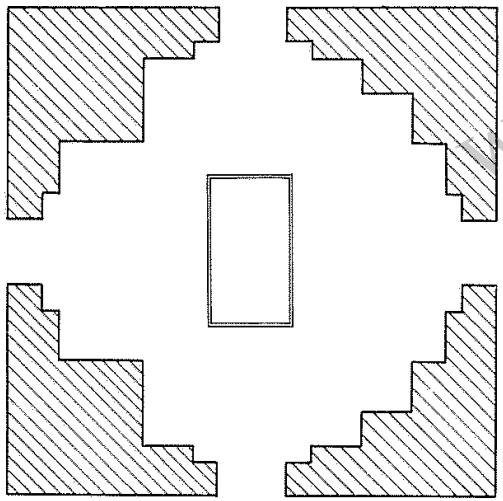

بقعهٔ آقا پیرجنگی در اراضی بازکیاگوراب

۱ـ بضم دال ومیم . ۲ـ بفتح شین. ۳ـ بفتح واو . ۴ـ بضم سین.

www.tabarestan.info تبرستان

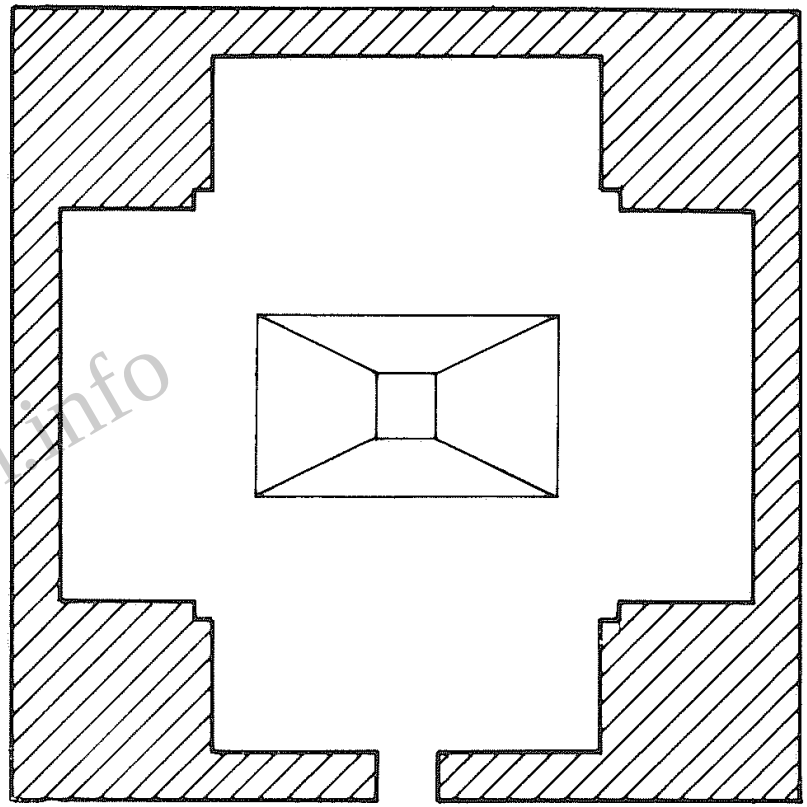

اطاق چهارپادشاه ـ مقبرهٔ سید خورکیا

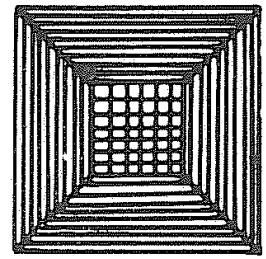

نگار اصلی ضریح مقبرهٔ سید خورکیا

بناها و آثار تاریخی بلوك لاهیجان

۱ـ بناها و آثار تاریخی بلوك کوهپایه و کنارشهر لاهیجان

طاق کیاجو

سیدظهیرالدین دربارهٔ طاق کیاجو وحفر نهری برای مزارع گوکه و کیسم و لاهیجان به‌امر سیدعلی کیا ، شرح زیررا نوشته است :

«چون مردم ولایت گوکه وکیسم وبعضی‌ازلاهجان جهت زراعت برنج‌ازقلت آب درزحمت می‌بودند ، مردم‌کاردان‌را بفرستادند تاملاحظه نمایند که‌هیچ‌ممکن هست‌که آب سفیدرود را بردارند وجهت مزارع مذکوره جاری سازند . در سنهٔ سبع وثمانین وسبعمایه ، عمال وکارکنان ومبصران و معتمدان که جهت تحقیق آن حال رفته بودند ، چنان رسانیدندکه برموضعی‌می‌توان طاقی بستن وبالای آن‌جوی آب جاری ساختن وجهت جریان آن حفرجوی‌کردن . اما کاریست عظیم وخرجی بسیار درخورست . چون صورت حال را معلوم فرمودند ، اشارت کردند از ولایت تنکابن وشکورمردم را خبردهند تا گیل‌ولوم(؟) مجموع ، جهت‌کارخیرجمع‌شوندو نیت عمل برّ بکنند و بدان مهم ساعی ومجدگردند تاهرخرجی‌که باید از دیوان بیت‌المال رجاءً للثواب وطلباً لمرضات‌الله کرده‌آید. چون این امر به‌سمع اهالی ملك رسید ، بلاتوقف وتأنی وبلااجبار واکراه ، جمع شدند و امامت پناهی بنفسه سوار شده بااولاد واخوان برسرکار رفت وبنیاد طاق‌کردند واستادان بنّارا برآن

www.tabarestan.info
تبرستان

داشتند ومردم به‌اعتقاد تمام بابیل وگرباس به‌حفرجوی مشغول شدند وبه‌مدت دو سال آن طاق وآن‌جو به‌اتمام رسید . وآن آب جـاری شد . الحمدلله علی جزیل نعمائه . وآن طاق تاایام حکومت مغفرت پناهی سید ناصرکیـا نورقبره ابن سید غفران شعاری کارکیا امیرسید محمد برّدمضجعه برحال خود بود . وبعدازآن‌خلل برآن طاق‌راه یافت وفرو افتاد ومغفرت پناهی مشارالیه ، بالاتر ازآن حفر جوی عظیمی فرمودند ومتصل بدان جوی اول ساختند والحال هذه همچنان‌آب جاری و ساری است . ومردم ممالك مذکوره ازآن انتفاع می‌یابند.»[1]

خشت پل
برروددخانهٔ شیم‌رود

درفاصلهٔ نیم‌کیلومتری بقعهٔ سیدحاجی دان آقا ، رودخانهٔ شیم‌رود در بستر اصلی خود جریان دارد . نزدیك این بقعه براین رودخانه پلی‌آجری قدیمی‌است که دارای پنج چشمه است. چشمهٔ میانین ازچشمه‌هـای دیگر بزرگتر است ودر هرطرف این چشمه دوچشمهٔ کوچکتر است . طاق چشمه‌ها هلالی است . بلنـدی لبهٔ طاق چشمهٔ میانین از سطح آب بیش از چهارمتر است . طول پل‌بیش ازپانزده متروسطح آن سنگ‌فرش است .

خشت پل
برروددخانهٔسیم رود (=سیم‌جو) نزدیك شهرلاهیجان

میرظهیرالدین مرعشی در ذکر وقایع سال ۸۹۲ هـ. ق. می‌نویسد : «دراین سـال جناب افضل المتقدمین واعلم المتأخرین مولانا نعمت‌الله طبیب خلد فضلهو کمالاته که درعلوم متداوله علامهٔ دوران واعجوبهٔ زمان بود به‌تخصیص درعلم‌طب که درآن فن‌ازعلمی‌وعملی‌نفس‌مسیحا ویدبیضا[داشت]،رغبت‌نمودکه‌ثواباًلله‌تعالی‌و طلباً لمرضاته به‌رودخانه‌ای‌که مشهور و ملقب است به‌سیمرود برگذر شهرلاهجان

۱ــ تاریخ گیلان ودیلمستان سیدظهیرالدین ، ص ۷۳ و ۷۴ .

مبارك، احداث پلی ازخشت وسنگ‌وآهك بفرمایند. فلهذا ازخدام خلیفهٔ‌رحمانی اجازت‌طلبیده، استدعای همت عالیهٔ خسروانه نمود وتوقع فرموده‌که به‌طلب‌استاد یعقوب بنّای رویانی نزدملوك کلارستاق خلد ملکهم بفرستند تاحاضرگردد ،درآن مهم مبارك شروع نماید. بنابرتوقع فضایل‌مآبی، اشارت شدکه به‌طلب حرفت‌مآبی بفرستند . بنابرامر اعلی ، استاد یعقوب را حاضر ساختند . واسباب آن عمارت‌را حکمت پناهی ، خرج بسیارکرده ، مهیا ساخته بود . روز شنبهٔ دوازدهم جمادی‌ـ الاول موافق آبان‌مـاه قدیم را بنیاد آن عمارت عالی کردند واز جـانب مشرق و مغرب دوطاق بزرگ ، ودر وسط طاقین ، یك طاق‌کوچك برآوردند وخدام‌حضرت خلافت پناهی ، همت عالی مصروف داشته ، به‌انواع امداد عنـایت فرمودند وغرهٔ محرم سنهٔ ۸۹۲ اثنی وتسعین وثمانمائه راکه چهارسال وهفت ماه وهشت روز باشد آن عمارت صورت تتمیم پذیرفت.»[1]

رابینو درسال ۱۳۳۱ هـ. ق. یا کمی مقدم براین تـاریخ این پل را دیده و متوجه شده است که همان پل نعمت‌الله طبیب است . درحدود صدوهفتاد سال پیش مردی خیرخواه به‌نام حاجی جعفر کاشانی ، پل‌آجری کنونی را به‌جای پل سابق بنا کرد .

این پل پس ازخرابی به‌دستور عمهٔ حاجی امین‌الدیوان مرمت شد ودرسال ۱۲۷۱قمری ، تاجری لاهیجی به‌نام حاجی قربان ، این پل را ازنوبساخت . وسط این پل برآمده است وزاویهٔ آن به‌سی‌درجه می‌رسد .[2]

این‌پل‌محکم برروی رودخانهٔ لاهیجان‌است‌که به‌لنگرود وچمخاله‌می‌رود و سرچشمهٔ معینی ندارد و از نشت‌آب زمینها تشکیل می‌شود و جریـان آبش از مغرب به مشرق است . این پـل شامل دو چشمهٔ اصلـی و دو چشمهٔ کوچکتر درطرفین این دوچشمهٔ اصلی است . عرض دهانه‌های اصلی ۱۲٫۷۰ متر و ارتفاع

۱ــ تاریخ گیلان ودیلمستان سیدظهیرالدین،ص۴۴۲. ۲ــ گیلان رابینو،ص۳۰۴.

www.tabarestan.info تبرستان

آن ازسطح آب ۱۰٫۵ متر وعرض دهانه‌های کوچك ۲۳۰ وارتفاع آنها ازسطح‌زمین ۲۵۰ سانتیمتر است . طاقهای هرچهار چشمه جناقی تیز است . راهروئی در پایهٔ میان دو دهانهٔ بزرگ بنا شده که عرض آن ۱۵۰ سانتیمتر است . در طرفین پل از بالا یعنی محلی‌که گذریان عبور می‌کنند ، جان پناهی به‌ارتفـاع ۸۰ سانتیمتر از آجروگچ ساخته‌اند . فاصلهٔ میان دو جان‌پناه یعنی عرض پل بدون درنظرگرفتن پی جان‌پناهها، ۴۷۰سانتیمتر وطول پل، هفتادمتراست . جلوپایهٔ اصلی‌که میان دو طاق بزرگ پل است سیل برگردان مدوری ساخته‌اند . همچنین پهلوی دهـانهٔ کوچك جنوبی نیزسیل برگردانی بناشده‌است . درامتداد لبهٔ شمالی دهانهٔ بزرگ، دیواری از آجر، درکنار رودخانه ساخته‌اند، تاآب را به‌داخل دهانه هدایت‌کند. قسمتی از پل که در جنوب قرار می‌گیرد ، دست خورده و تعمیری است . (عکس شمارهٔ ۱۲۲)

بقعهٔ شیخ تاج‌الدین ابراهیم معروف به‌شیخ زاهدگیلانی[1]
دردهکدهٔ شیخانور

قریهٔ شیخانور برسر راه لاهیجان به‌لنگرود ، نـزدیك به‌نخجیرکلایـه و لیالستان‌است. مرقدشیخ‌تاج‌الدین‌ابراهیم گیلانی- مرشد شیخ‌صفی‌الدین‌اردبیلی- دراینجاست .

شیخ زاهد درسال۶۱۵ هجری‌قمری در سیاوه‌رود گیلان متولد شد وبعداز عصرسه‌شنبه۲۴ربیع‌الثانی‌سال۷۱۱ه.ق. بدرود زندگانی گفت.خود شیخ‌می‌خواست که مرقدش در سیاوه‌رود بـاشد ، ولی عده‌ای که به شیخ علاقهٔ فـراوان داشتند ، می‌خواستند جسد او را به‌مولد و موطن خود ببرند . شیخ زاهد ، داماد و شاگرد خود- شیخ‌صفی‌الدین اردبیلی- را بخواست ونظرخود ودیگران را بدو باز گفت. شیخ‌صفی‌الدین که علاقهٔ اورا بسیاوه‌رود می‌دانست، وسایل‌حرکت اورا به‌سیاوه-

۱- درفهرست بناهای تاریخی‌واماکن باستانی ایران،ص۱۳۰ و۱۳۱ ، شرح‌مختصری راجع به‌این بقعه است .

رود فراهم آورد واو را بدین محل رسانید . پس از چهارده روز اقامت درآنجـا، شیخ زاهد خرقه تهی کرد وجان به‌جانان فرستاد . جسدش را به خـاك سپردند و حرمی‌گرد آن بساختند .

حسن‌بیك روملو درشرح وقایع سال ۸۹۲ هجری می‌نویسد[1] که سلطان‌حیدر صفوی دراردبیل به‌خواب دیدکه شیخ ابراهیم زاهدگیلانی ، او را مخاطب ساخته است ومی‌گوید که مزار من نزدیك است درآب دریا فرورود وبه او دستور داد تا جسدش را به‌جائی دیگر که درامان است ، حمل کند . سلطان حیدر، از اردبیل به‌شیروان رفت وازآنجا با بنّایان و نجار به کشتی نشست و به‌گیلان آمد . جسد او را به‌جائی دیگر برد وبقعه‌ای عالی برای او بنـا کرد . مزاری‌که امروز برسه کیلومتری لاهیجان بابنائی زیبا وگنبدی چهارگوش عجیب ، بردامن‌کوهی دیده می‌شود ، همان بناست .گنبد این‌بقعه هرمی‌شکل وکاشیهای‌آن بسیار ظریف‌است. شاید تنها راهی‌که برای باقی ماندن این‌گنبد به‌نظر معماران زمان رسیده است ، ساختن‌آن به‌شکل‌هرم است تاآب بـاران به‌سرعت از روی آن بگذرد ورطوبتی باقی نگذارد.(عکس شمارهٔ ۱۲۳)

این‌مزار صندوقی‌چوبین منقش وکنده‌کاری شده داشته است‌که رابینومعتقد است که دریکی ازآتش‌سوزیهای قبل اززمان او (سال۱۳۳۱ هجری‌قمری) طعمهٔ حریق شده است .

مرحوم سعید نفیسی نیز همین اعتقاد را دارد و می‌نویسد که درحریق سال ۱۲۸۲ یا ۱۲۹۲ ویابین آنها صندوق چوبین‌مرقد از میان رفته است .[2]

خوشبختانه کتیبه‌های این مزار در کتاب درن[3] و دیگران محفوظ مانده و

۱- آقای ابوالقاسم غمگسار درسالنامهٔ دبیرستان‌ایرانشهرلاهیجان صفحات ۱۶و۱۷و ۱۸، شرحی راجع به‌شیخ نوشته‌اند و تاریخ وفات اورا درماه رجب سال ۷۰۰ هجری ذکر کرده‌اند. ۲- مرحوم سعیدنفیسی‌درمجلهٔ فرهنگ سال‌چهارم، صفحات۴-۱۱و۳۷-۴۴و ۶۹-۷۸، شرحی راجع به‌این مزار نوشته‌است. ۳- Dorn .

www.tabarestan.info تبرستان

رابینو درسفرنامهٔ مازندران و استراباد خود ازآنها یادکرده است . ازمجموع این کتیبه‌ها مطالب زیربه‌دست می‌آید .

ازکتیبهٔ صندوق مستفاد می‌شودکه جسد شیخ‌زاهدکه درروز سه‌شنبه بیست‌و چهارم ربیع‌الاخر سنهٔ ۷۱۱ هـ.ق. فوت شده دراینجاست ونجاری صندوق‌کار عبدالله درو[د]گراست . دیگراینکه در ورودی را سید رضی‌بن مهدی باشکجانی در سال ۸۲۲ هجری تقدیم کرده است ونجارآن استاد احمد یادگار بوده است. اینك اصل کتیبه‌ها :

کتیبهٔ صندوق مقبرهٔ شیخ زاهد

«کل شیئ هالك الاوجهه ـ لهالحکم والیه ترجعون ـ هذا المرقد للسالك فی‌مسالك المعارف ذی الریاضة المرضیة العارف العابد الشیخ الزاهد وتاریخ وفاته بعدالعصر من‌یوم الثلثاء اربع‌وعشرین ربیع‌الثانی سنة احدی عشر وسبعمایه ـ تاریخ وفات شیخ فاضل و مقتدی الکامل شیخ الزاهد المرحوم طاب‌ثراه و جعل الله فی الجنة مثواه آخر روز سه‌شنبه بیست و چهارم ماه ربیع الاخر سنه احدی عشر وسبعمایه ـ عمل عبدالله دروگر.»

کتیبه‌ای بر در ورودی

« امر ... هذا الباب الفقیر سید رضی‌بن مهدی‌الحسینی الباشکجانی[1]
سنة اثنی وعشرین‌وثمانمائه.
براین درگاه این در یادگار است
زاستاد احمد و از یادگار است »[2]

دراین یکی دو صحیفه مطالب متناقض و آشفته‌ای را پشت سرهم آوردیم

۱ـ ظاهراً باشکجا بعداً پاشیجا و امروز پشم‌چاه شده است . ۲ ـ سفرنامهٔ مازندران و استراباد رابینو، ص۱۲ .

تانشان بدهیم کـه مورخین ما تاچه اندازه در نوشتن مطالب تاریخی بی‌دقتی‌نشان داده‌اند . اگر شیخ زاهددرسه‌شنبه بیست وچهارم ربیع‌الثانی سال ۷۱۱ فوت شده و در همین‌جا به‌خاك سپرده شده باشد ، چگونه اورا ابتدا به‌دستور شیخ صفی‌الدین اردبیلی به‌سیاوه‌رود آورده‌اند وپس ازچهارده روز در آنجا فوت شده است وسپس درسال۸۹۲هجری سلطان‌حیدر، قبراورا نبش‌کرده وجسداورا بدین‌جاآورده‌است.

دیگراینکه امروزقبری زیرگنبد هرمی‌شکل است‌که باید مزارشیخ زاهد باشد. زیرا این‌گنبد زیبا واین‌بنای‌عظیم را برای مردی‌بزرگ چون‌اوباید ساخته باشند . ولی برگوری‌که درزیرگنبد است ضریحی‌است‌که نشان می‌دهد اینجا مزار سید رضی‌بن مهدی‌الحسینی‌الباشکجانی است‌که درسال ۸۳٤ هجری روی درنقاب خاك کشیده است . اینك کتیبهٔ این صندوق :

«کل‌شیئ هالك‌الاوجهه هذا المرقدالمنور والمضجع المعطرللسید المکرم والشیخ المعظم السید رضی‌بن مهدی الحسینی الباشکجانی و انتقل فی‌شهرالله المبارك رمضان سنة اربع وثلثین وثمانمائه عمل‌استاد محمودبن شهاب‌الدین دروگر .

قد کان صاحب هذا القبر لؤلؤة
عـزّ لقـد صاغها الباری مـن اللطف
عزّت ولـم تعرف الایام قیمتهـا
فرّدهـا غیرةً منها الـی الصدف »[1]

وبردری که همزمان این صندوق بوده است و فعلا اثری از آن نیست این عبارات خوانده می‌شده است :

« عمل استاد یادگار دروگر سنة خمس وثلثین وثمانمائه . »

دیگر اینکه اگر به‌قول رابینو ومرحوم سعید نفیسی ، صندوق مزار شیخ

۱ـ سفرنامهٔ مازندران و استراباد رابینو، ص ۱۱. درحاشیهٔ بالای این صندوق سورهٔ یس ـ تا ـ خشی‌الرحمن ، باخط خوش نسخ، حك شده‌است.

www.tabarestan.info تبرستان

زاهد ودر ورودی آن را که سید رضی‌بن مهدی الحسینی الباشکجانی تقدیم کرده است ودر آتش سوزیهای سال ۱۲۸۲ یا ۱۲۹۲ یادر فواصل این سالها طعمهٔ حریق شده‌است ، چـرا صندوق قبر سیدرضی متوفی سال ۸۳٤ کـه در همین اطاق بـوده تاامروز باقی مانده است ؟ احتمال دارد کـه صندوق مزار شیخ زاهد و در ورودی بقعهٔ آن‌که ارزش‌تاریخی وهنری‌داشته‌است مانند صندوق‌عظیم میربزرگ درآمل یاصندوق‌چهارپادشاهان درلاهیجان وصدها صندوق ودر دیگر، به‌یغما رفته باشد.

این سید رضی‌بن مهدی الحسینی الباشکجانی کـه در ماه رمضان سال ۸۳٤ هجری بدرود زندگی گفته است ، غیر ازسید رضی کیا پسر سید علی کیاست کـه خود یکی از شاهـان لاهیجان بوده و در سال ۸۲۹ هجـری مرده است .[1] این سید رضی شایدآن کسی‌است‌که میرظهیرالدین درصفحهٔ ۱۸۳ کتاب تاریخ گیلان خود اورا یاد کرده‌است .

باشکجان که درمتن کتیبه آمده است ، شاید همان دهکدهٔ پاشیجاست که یکی از دهکده‌های لفمجان است که زمانـی شاه‌نشین بوده و میر ظهیرالـدین در تـاریخ گیلان خود بارهـا نام این محل را آورده است . این نام در فـرهنگ جغرافیائی به‌شکل « پشم چاه » ضبط شده است .

وضع کنونی بقعهٔ شیخانور

سه طرف بنای اصلی دارای ایوان است . درازای ایوان جنوبی و درازای بدنهٔبنا ۸۲۵ سانتیمتر وپهنای‌ایوان ۲٦۰ سانتیمتر، درازای‌ایوان شرقی و درازای بدنهٔبنا ۸۹۰ سانتیمتر وپهنای‌ایوان۲۸۰ سانتیمتر، درازای ایوان شمالی۲۰ مترو پهنای‌آن ۲۸٦ سانتیمتر است . از ایوان شمالی که وارد حجرهٔ اول‌می‌شویم ، قبر سید رضی‌بن مهدی الحسینی الباشکجانی را باصندوق چوبین آن می‌بینم ، بلندی درورودی شمالی ۱۸۷ سانتیمتر وپهنای‌آن۱۱۰سانتیمتر است. دردیگری به‌همین پهنا و بلندی دربقعه است. هردوساده و تخته‌ای هستند. بنای اصلی بقعه ازداخل

۱ــ سید ظهیرالدین درکتاب گیلان ودیلمستان خود مکررازاین مرد یادکرده است.

مربع شکل وابعادآن ٦۱۰ سانتیمتر وباچهارگوشوارکه برچهارکنج بنا ساخته‌اند، طاق را جمع کـرده و به شکل گنبد درآورده‌اند و بقیهٔ بام بنا ، سفال‌سـر است . بدنهٔ بنا تا ۱٤۳ سانتیمتر از زمین کاشی‌کاری است وابعاد کاشیها ۱۲سانتیمتراست. کاشیها به‌رنگ زرد و آبی ونقش علمی درمیان آنهاست . چهار در در چهار طرف بنااست واز در غربی آن به‌اطاق مجاور می‌روند .

بردیوارشرقی‌سنگ مرمری‌است‌که اشعارزیررا باخط خوش‌نستعلیق برآن حك‌کرده‌اندو نشان می‌دهدکه میرزا ابوطالب نامی‌را درسال۱۱۷۱ه.ق. دراین‌محل به‌خاك سپرده‌اند :

«قوام شکر و تمکین و شهدشان ونیکوئی
چراغ دودمـان زبـدهٔ اولاد پیغمبر
چوعرفانش‌زهمت پشت‌پا برملك هستی‌زد
بفردوس برین گردید لطف ایزدش رهبر
مه تـابندهٔ اوج شرف میرزا ابوطالب
که‌از نور صفاتش برج عزت یافتی زیور
طراز گلبن عزت بهار گلشن فطرت
سحاب مزرع دانش محیط علم را گوهر
دلیل سالکان راه‌حق تهـذیب اخلاقش
زتحریر کمالش عاجزآمد عقل دانشور
سروش غیب گفت از بهـر تاریخ وفات او
فتاد اکلیل‌دانش گشت علم‌ومعرفت بیسر
۱۱۷۱
بهار گلشن عز و شرف میرزا ابوطالب
چوبوی‌گل‌مسافرشدازاین بستان‌بیحاصل
ندای ارجعی ازعالـم غیبش به‌گوش آمد
روانش شد ببزم لامکان راجع‌ازاین‌منزل

www.tabarestan.info تبرستان

زفیض ناخدا و لطف ایزد کشتی جان را
کشیدازیك‌نفس‌زین‌بحرپرآشوب‌برساحل
چوازجان طالب حق بود سال رحلت اورا
خردگفتا بمطلوب حقیقی‌گشت اوواصل
۱۱۷۱

صندوق مزار سید رضی‌بن سید مهدی دراین اطاق است . درازای آن ۲۷۵ سانتیمتر و پهنای‌آن ۱۶۴ سانتیمتر و بلندی‌آن ۱۶۰ سانتیمتر و برلبه‌ای که ۲۵ سانتیمتر از کف بالاست ونمای آن را یك ردیف کاشی‌کاری کرده‌اند ، قراردارد. ضریحی چوبین شمع ودستك دور ایـن صندوق است . طاق این ضریح نیزشمع و دستك گهواره‌ای شکل است .

از در غربی مزار سیدرضی، به‌اطاق غربی که طول آن شرقی غربـی است ، می‌روند . درازای این اطاق ۱۱ متر و پهنای آن ۴۳۰ سانتیمتر است . کف اطاق کاشی‌کاری است و دیوارها به‌بلندی ۱۱۰ سانتیمتر نیز کاشی‌کاری دارند .

ضلع جنوبی این اطاق طاقنما دارد که کف یکی از طاقنماها به‌ارتفاع یك متری از کف اطاق است . دو طاقنمای دیگر از کف اطاق ۲۵ سانتیمتر بالاتر بنا شده‌اند . در ضلع غربی بنا ، سه پنجرهٔ چوبین و در ضلع جنوبی چهار پنجرهٔ چوبین ودری درضلع شمالی ودری درضلع شرقی دارد .

در فاصلهٔ دومتری ضریح چوبین این اطاق قبری کاشی‌کاری است کـه بالای آن گهواره‌ای است . بلندی این قبر از سر گهواره تا کف اطاق ۱۲۰ سانتیمتر و درازی آن ۲۱۰ سانتیمتر وسراسر روی آن کاشیکاری قدیمی نقش‌دار است .

مزار ضریح‌دار این اطاق را مرقـد شیخ زاهد می‌دانند و گـوری کـه در جوارآن وکاشی‌کاری‌است، می گویند قبرغلام شیخ است.اما رابینو این‌گوررا گور یکی ازپسران تیمور می‌داند.[1]

۱ــ گیلان‌رابینو،ص۳۱۰. مرحوم سعیدنفیسی درمقالهٔ خود یکی‌ازدختران تیمورنوشته‌است.

آقای صالحی درمجلهٔ نوبهار، مقاله‌ای به‌عنوان« گنبدشیخانور» نوشته‌اندو دون مراجعه به‌محل، مزار سید رضی‌بن سید مهدی باشکجانی را مرقد آقا سید حسین کیا دانسته‌اند ومرحوم‌کسروی‌هم درشمارهٔ بعدهمان مجله صفحهٔ۱۶۴،انتقاد مفصلی برمقالهٔ ایشان نوشته‌اند .

کتابچهٔ سودمندی هم آقای محمد علی گیلك به‌نام « شیخ زاهدگیلانی» در ۱۳۱صفحه نشرکرده‌اند. اما چون باورندارند که‌آرامگاه شیخ ممکن است روزی نزدیك سفیدرود و دریـا بوده باشد ، درباب درستی جای آرامگاه تردیدی پیش آورده‌اند .

یادآوری مطالب زیر شاید کمی این مطلب را روشن‌کند وبرای جغرافیای تاریخی این سرزمین نیز مفید باشد.کسانی‌که باجغرافیا سروکار دارند، می‌دانندکه رودهای‌بزرگ نزدیك دهانه ومصب خود به‌شاخه‌هائی تقسیم می‌شوند وجزیره‌ها و دلتاهائی‌می‌سازند ودرطول‌زمان‌بسترخودرا درنزدیکی‌مصب گاه‌به‌گاه‌تغییرمی‌دهند. سفیدرود هم ازاین سیرطبیعی برکنار نبوده است و بی گفتگو بارها بستر خود را درنزدیکیهای‌مصب جابجا کرده‌است. سفیدرود امروزنزدیك‌آستانه پیچ‌می‌خوردو به‌سمت شمال‌غرب منحرف می‌شود ودر حسن کیاده به‌دریا می‌ریزد. ولی درگذشته این چنین نبوده است . در روستاهای شمال لاهیجان بستری از سفیدرود برجاست که روستائیان آن‌را « کئنه سفیدرود » یعنی سفید رود کهنه و قدیمی می‌نامند . این بستر کـه هم اکنون برجاست و دلیل زندهٔ جابجا شدن سفیدرود در جلگهٔ گیلان‌است ، ازکیسم به‌آستانه وازآنجا به‌کمچال[1] وکنف‌گوراب[2] وسپس به‌رودبنه می‌رسد واز روستاهای پهمدان[3] ــ گابیه (= گاویه) ــ شیرجوپشت ــ بینه‌کلا[4] ــ رودپشت ــ فشوش پشته (= فوش‌پشته) ــ نوشر ــ کچلـم[5] ــ ایوان سل ــ ناصر ــ کیاده ــ هسنال ده (= حسنعلی ده) ــ تیته ورزه (= تی‌تی پریزاد) و پائین رود ــ

۱ــ بضم کاف . ۲ــ یعنی روستاهائی‌که به‌لاهیجان وشیخانور نزدیکند ۳ــ بفتح پ ومیم . ۴ــ بفتح باء ونون. ۵ ــ بفتح کاف و چ وضم لام .

www.tabarestan.info تبرستان

پشت می‌گذشت و در دهکدهٔ جیرباغ به‌دریا می‌پیوست . دهکدهٔ دهنه‌سر ، مقابل جیرباغ ، بندرآن زمان بشمار می‌آمده است. (خود واژهٔ دهنه درگیلکی به‌معنی مصب رود است .) اما زمانی رسید که سفیدرود راه خود را کج کرد وبرای خود بستر تازه‌ای‌گشود. ناگزیراین بستر کهن درطول دهها‌کیلومتر همچون خشکرودی برجا ماند ودهکده‌های‌آن سامان را که به‌نام « مالاجئن[1] = مالادان= مالفجان » شهرت داشت و به معنی سرزمین ماهیگیران است وپیش از این هم براثر گودی رودخانه کم‌آب بود ، یکباره بی‌آب کرد .

کم‌کم میان روستائیان ، برای علت جابجا شدن بستر سفیدرود که از لحاظ طبیعی امری عادی بود ، داستانهائی پدید آمد . گروهی گفتند کـه چون آب رودخانهٔ سفیدرود ازکنارآستانه یعنی‌آرامگاه سیدجلال‌الدین‌اشرف، می‌گذشته و بیم آن بوده است که یکباره آنجا را بشوید و ببرد ، امامزاده آن را برگرداند . در نتیجهٔ این جابجا شدن چون روستاها و شالی‌زارها بی آب ماند ، مردی به‌نام سید علی اکبر، نهری ازموضع سغلسان[2] (= صیقلستان) یا کیسم‌جو که درازای آن به‌یك فرسخ می‌شد از سپیدرود جدا کرد وآب‌آن را در بستر کهن سپیدرود جاری ساخت تاروستاها بی‌آب نمانند . این رودکه درهمان بستر کهنهٔ سفیدرود احداث شد « سید علی‌اکبری» نامیده شد . سپس چون آب این جو برای روستاها کافی نبود ، درزمان انقلاب جنگل، دکترحشمت ازنزدیك کیاجو (یعنی نهری‌که به‌امر سادات کیاکنده شد وشرح آن را میرظهیرالدین درتاریخ‌گیلان ودیلمستان آورده‌است)،[3] نهردیگری‌احداث‌کرد وآب‌را بافشار بیشتری به‌نهرسیدعلی‌اکبری پیوست .

برای جابجا شدن بستر سفیدرود ازتاریخ‌گیلان میرظهیرالدین‌نیزمی‌توان گواهی‌آورد.اومی‌نویسدکه سیدمحمدکیا وسیدرضی‌کیا، برادرخود–سیدحسین‌کیا–

۱– بفتح ج. ۲– بفتح سین وغین وسکون‌لام. ۳– تاریخ گیلان ودیلمستان سید ظهیرالدین، ص ۷۳ و ۷۴ .

راکه شریك پادشاهیشان‌بود، دستگیروبر کنارساختندوازبرخی‌اراضی‌بخش کرده بدو دادند. « از آن جمله به‌کنار سفیدرود ، قریب به‌فرضهٔ لنگرود، قریه‌ای که موصوف وموسوم است به راه‌پشته بدو بخشیدند ...»[1]

اگر قریهٔ راه پشتهٔ لنگرود روزی نزدیك به سفیدرود بوده است ، احتمال آن را می‌توان داد که دهکدهٔ شیخانور نیز روزگاری کنار سفیدرود بوده و از راه رفت و آمد کشتیهـا دراین رودخانه به‌دریا نزدیکی داشته است . این نوع امور جزئی و وسایل کوچك را نباید دستاویزی برای‌کاستن ارزش یك‌آرامگاه تاریخی ساخت .[2]

مرقد فاطمه خاتون دختر شیخ زاهد گیلانی

درحرمخانهٔ شیخ صفی‌الدین اردبیلی درشهر اردبیل ده قبر است‌که قبر دوم مرقد فاطمه خاتون دخترشیخ زاهدگیلانی وهمسر شیخ صفی‌الدین اسحق اردبیلی است‌که درسال ۷۳۵ هجری‌قمری فوت شده است. صندوق مرقد اوبه‌درازای۱۹۰و پهنای ۶۳ وبلندی ۱۱۵ سانتیمتراست و این عبارت برآن حك است :

« هذاالمرقد المنور لابنة العارف بالله الشیخ ابراهیـم الزاهد و زوجة الواصل الی الله صفی الحق والدین قدس الله ارواحهـم وفیت فی سنة خمس و ثلثین و سبعمائه . »

باغ و عمارت منجم باشی لنگرودی در دهکدهٔ دیوشل

دردهکدهٔ دیوشل‌که درنه‌کیلومتری‌لاهیجان، برسرراه لاهیجان به‌لنگرودو میان دو دهکدهٔ لیله‌کوه و دزدبن است ، منجم‌باشی لنگرودی عمـارتی ساخته و باغی احداث کـرده است کـه ساکنان این نواحی بدان می‌نـازند . باغش همانند باغهائی است که درسایر نقاط ایران احداث شده است .

۱– گیلان ودیلمستان ، ص۲۰۱. ۲– از یادداشتهای آقای عبدالرحمن‌عمادی.

www.tabarestan.info تبرستان

این باغ در پای کوهی جنگلی است و آبی دائمی در میان جویهای سنگی آن جاری است . درختان سرو و کاج و سایـر درختان غیربومی آن بسیار شاداب است وگلهای مختلف فراوانی دراینجا کاشته‌اند .[۱]

عمارت خلوگا

بربلندترین قلهٔ اهتکو (= اتاکوه = عطاکوه)

سید ظهیرالدین دروصف قلهٔ اهتکومی‌نویسد « اهتکو ازکوهستان دیالمه‌و طوالش است وکوهی است در میان گیلان واقع کـه هیچ طرف ازاطرافش متصل به‌کوه دیالمه نیست »[۲] و در جای دیگر می‌نویسد « امیره سید محمد به‌اهتکو در آمد که آن جبل مشرف است برملاط . »[۳] باز در جای دیگر می‌نویسد که امیره انوز از تومه‌شل (= تخمه‌شل) خود را به‌دامن اهتکو رسانید .[۴] بنابراین قلعه‌ای که امروز در جنوب شرقی لاهیجان و معروف به عطاکوه است قابل تطبیق باهمین قله است .

کارگیا سید ناصر کیا (متوفی ۸۵۱ هـ . ق .) برسر این قله عمارتی ییلاقی ساخته است سید ظهیرالدین دربارهٔ این عمـارت چنین می‌نویسد « در این زمان چون هوا گرم بوده ومتعفن وایشان را به کوه رفتن عادت شده بود وجهت حوادث معلومه آن سال به‌شکور تشریف بردن تعذر داشت، دراهتکو به‌موضعی‌که خلوگا می‌خوانند و قله‌ایست از سایر قلل اهتکو ارفع ، آنجا عمارت فرموده ، تشریف داشتند.[۵]

مزار و راه زیرزمینی اهتکو

برقله و دامن اهتکو

رابینو دربارهٔ این مزار و راه زیر زمینی که‌آن را غار خوانده‌است ، چنین

۱ـ گیلان رابینو ، ص ۳۱۱ .
۲ـ تاریخ گیلان و دیلمستان ، ص ۲۱۳ .
۳ـ تاریخ گیلان ودیلمستان ، ص ۱۰۵ .
۴ـ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص ۲۶ .
۵ـ تاریخ گیلان و دیلمستان ، ص ۲۱۲ .

می‌نویسد « عطاکوه را مورخین محلی قدیمی « اهتکو » ضبط کرده‌اند . این کوه درپشت دهکدهٔ دیوشل وطرف مشرق آن قرار گرفته است . برسر قلهٔ آن مزاری است . درجوار این مزار غاری است‌که چیزهای‌کوچك نظیر دستمال ، یاحیوانات کوچکی مانند گربه را جلوآن بگذارند بخود می‌کشد ».[۱]

غاری کـه رابینو ازآن یاد می‌کند ، معروف به « چاه باد » است و ظاهراً دنبالهٔ راه زیر زمینی وسمجی‌است‌که ازاینجا به‌قلعهٔ دزدبن می‌رفته است.این راه اززدیك شیخانور ، درمکانی معروف به « سنگ عمر » می‌گذرد وتا چندی پیش دهانهٔ آن باز بود .

پاره‌ای از ده نشینان سالمند می‌گفتند دنبالهٔ این راه به ساختمان شاه‌نشین که برپوزهٔ شیطان‌کوه و مسلط به‌استخر لاهیجان بوده ، می‌رسیده است .

بقعهٔ آقا سید سالاربن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام

در دهگدهٔ کته‌شال نزدیك دهکدهٔ سوسان

بنای اصلی بقعهٔ مستطیل و طول شمالی جنوبی آن ۵۱۳ سانتیمتر و عرض شرقی غربی آن چهـار متر است . چهـار طرف بقعه ایوان دارد . عرض ایوان شرقی ۱۵۰ و عرض ایوان شمـالی ۱۵۷ و عرض ایوانهـای جنوبی و غربی ۱۲۵ سانتیمتر است . سقف بقعه وایوانها لمبه‌کوبی است .(عکس‌شمارهٔ ۱۲۴) ستونهای ایوانها چهارسوی پخ زده ، باسرستون وچهار ستون آن لاچلنگری است .(عکس شمارهٔ ۱۲۵) صندوق بقعه مشبك درشت به‌درازای۲۶۰ و پهنای۱۶۰ وبلندی ۱۴۰ سانتیمتراست . بام سراسر بقعه و ایوانها، سفال‌پوش است .

شمعدانی سفالین وقدیمی دربقعه بود که ردیف اول‌آن که طرف پائین بود، جای هشت شمع و ردیفهای دوم و سوم و چهارم جای هفت شمع داشت . در ردیف چهـارم جای دو شمـع اضافه برطرفین و بالای دو دستهٔ شمعدان بود . ردیف بالا یـا ردیف پنجم نیز جای هفت شمع داشت .(عکس شمارهٔ ۱۲۶) نذورات امامزاده

۱ـ گیلان رابینو، ص۳۱۱ .

www.tabarestan.info تبرستان

گهوارهٔ کوچك برای بچه‌دار شدن ، چراغ و نفت و شمع است . لوازمی کـه در امامزاده دیده شد شامل : شیپور وطبل وسنج وپارچه‌های روپوش مزار وچند علم بود . افراد مریض باانواع ناخوشیها برای شفا به‌این امامزاده می‌آیند . نزدیك امامزاده خم نفت سیاهی است که نفت‌آن را برای گوش درد می‌برند .

مراسم‌علم‌بندی روزسوم‌محرم وعلم‌واچینی روز نوزدهم‌محرم برگزارمی‌شود. بقعه زیر درختان‌آزاد و کیش است . مسجدی حلب‌پوش نزدیك بقعه است .

چهل ستون
در دهکدهٔ زاکله بر[1]

چهل ستون یا زیارت آقا سید ابراهیم‌بن موسی الکاظم علیه‌السلام صندوقی چوبین تازه وضریحی‌آهنین نوساز دارد . بنای اصلی بقعه که دروسط چهار ایوان است به‌عرض۵۸۰ سانتیمتر وطول شش‌متر تمام است . عرض ایوان جنوبی ۲۳۰و عرض ایوان غربی ۱۹۰ و عرض ایوان شمالـی ۲۵۰ و عرض ایـوان شرقی ۲۴۰ سانتیمتر است. وسط ایوان شرقی‌را ازدوطرف ستون بندی‌کرده وسرسرا مانندی بوجود آورده‌اند . تمام ستونها چهارسو و دارای سرستون است . (عکس شمارهٔ ۱۲۷) سقف بقعه وایوانها پل‌کوبی با درزپوش‌زده است. ستونهای‌ایوانها سی‌وشش عدد وستونهای سرسرا مانندی‌که درایوان شرقی‌است، چهارعدد است ورویهمرفته تعدادآنها به‌چهل‌عدد بالغ می‌شود، به‌همین‌جهت این‌بقعه به‌نام چهل‌ستون شهرت یافته‌است. لبهٔ بنا ازبیرون چکش‌گردان و سه‌پشته ودارای لمبه‌کوبی حاشیه‌دارو جلو ایوانها به‌جای لتازه، قابسازی‌ازچوب‌کرده‌اند. ستونهای مقابل بقعه به‌طرف شرق‌لاچ‌لنگری‌است. بام‌تمام بقعه سفال‌پوش‌واطراف‌آن درختان‌کیش‌وآزاد است.

مراسم علم‌بندی دراین‌بقعه شب‌چهارم محرم ومراسم علم واچینی بعدازظهر روزقتل که شب یازدهم‌محرم‌الحرام‌است ، برگزار می‌شود. می‌گویند این‌بقعه تور (= دیوانه) وکور وتب‌دار را شفا می‌بخشد و روزهای پنجشنبه و جمعه روزهای

۱ــ بسکون کاف و فتح لام و باء .

زوارکشی است وزائران این‌محل گالشهای : ملاگوبر[1]، رسکوتی[2]، چیشنه‌کوتی[3]، زاکلی‌بر و خورتا هستند.

شمعدانی سفالین کهنه نظیر شمعدان بقعهٔ آقاسید سالاربن‌امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام ، دربقعه است .

بقعهٔ آقا شیخ ابوالوجیه
در کهله‌بر دهکدهٔ زاکله بر

بنای اصلی بقعه اطاقی‌است تقریباً مربع شکل به‌ابعاد ۵۰۰سانتیمتردر۵۱۰ سانتیمتر . چهـار طرف بقعه دارای ایـوان است . عرض ایـوان شرقـی ۲۴۰ سانتیمتروایوان شمالی ۲۵۰ سانتیمتر وایوان جنوبی ۱۴۰ سانتیمتروایوان غربی ۱۶۰ سانتیمتر است . سقف بقعه و ایوانها ، واشان‌کشی و روی واشانهـا پل‌کوبی با درزپوش‌زده است. ستونهای ایوانها چوبی چهارسوی پخ‌زده است . تمام ستونها سرستون دارد . لبهٔ بـام سه‌پشته و دور تا دور دارای چکش‌گردان است . چهـار ستون مقابل در ورودی بقعه ، لاچ لنگری است. برآمدگی قبر از سنگ و گل و دورآن دارای ضریح مشبکی‌است . حاشیهٔ بالای ضریح سورهٔ «یس» است‌که باخط خوش نسخ حك شده است . این حاشیه ، باقـی مـانده صندوق قدیمی بقعه مورخ محرم الحرام سنهٔ ۹۴۸ هجری بوده که پس از اینکه صندوق ازمیان رفته است ، کتیبهٔ حاشیهٔ آن را برضریح نصب کرده‌اند وکتیبهٔ اصلی صندوق را کـه برتخته پاره‌ای بوده‌است وشاید روزی درصندوق کارگذاشته بوده‌اند، فعلا دردست متولی‌و درخانهٔ اوست ، که شرح آن بعداً خواهد آمد . کف اصلی بقعه نوسازی شده و موزائیك‌فرش کرده‌اند. کف ایوانها گل است. بام سراسربنا، سفال‌سر است .آب و گل بقعه را برای شفای انسان و چهارپایان مریض و محصولات آفت‌زده می‌برند . آب چاه نظر کـرده است و تب و امراض دیگر را رفـع می‌کند . می‌گویند این امامزاده تور (= دیوانه) و مصروع را معالجه می‌کند .

۱ــ بضم میم وفتح باء . ۲ــ بفتح راء و سکون سین. ۳ــ بسکون شین وکسرنون.

www.tabarestan.info تبرستان

مراسم علم‌بندی روز اول محرم وعلم واچینی روز سیزدهم است. هنگام خشکی مراسم شیلان‌کشی دارند. اطراف بقعه درختان کیش و آزاد است .

کتیبهٔ چوبی مشهد آقا شیخ ابوالوجیه در کهله‌بر دهکدهٔ زاکله‌بر

« الله محمد علی

این مشهد منور و مرقد مقدس حضرت وحیدالزمان فی العالم الفقه المحصل الشیخ الکامل العلام استاد الفقها والعلما المحققین المجتهد الساعی لبیان الفروع و اصول الدین الشیخ ابواالوجه[کذا] المشهور بین‌الانام‌الشیخ باچویه علیه‌الرحمةوالرضوان‌می‌باشد ومجتهد بمذهب اهل البیت علیهم السلام و در عصر امیره پهلوان العادل بلّ‌الله ثراه بالمغفرة والرحمة ودر عصر خود ازجملهٔ اورع واتقی وافضل و اعلم بوده واورا مرتبت ورفعة عظمی بدرجهٔ‌کبری رسیده واواهل ریاضات‌و کشف اسرارکه بتحریرمیسرند ومشهور ومعروف زمانه واین صندوق مرقد منور درمحرم‌الحرام سنه ثمان واربعین‌وتسعمایه هجریة نبویه ازفرموده خواجه معظم خواجه‌کمال صراف‌لاهجی تقبل حسناته وقوع یافته‌است قبول باد عمل استاد شاه‌حسین اللاهجی کتبه العبد علی‌بن احمد السیستانی[1] عفی عنه والسلام والاکرام م م.»(عکس شمارهٔ ۱۲۸)

این‌کتیبه برروی تخته‌ای‌که درازای‌آن ۶۹ وپهنایش۲۴ سانتیمتر می‌باشد، حك شده است .

بقعهٔ آقا سید ابراهیم در کهل‌بن[2] لاهیجان

بنای اصلی چهارضلعی‌است به‌درازای۳۸۰ وپهنای۲۸۰سانتیمتر. چهارطرف ایوان‌دارد . دربقعه درایوان‌شرقی‌است‌که عرض‌آن۱۳۰سانتیمتراست. عرض‌ایوان

۱ــ سیستان یاسوسان از دهکده‌های لاهیجان‌است. ۲ــ بضم کاف و باء .

جنوبی۱۱۰سانتیمتروعرض‌ایوان غربی۷۰سانتیمتروعرض‌ایوان‌شمالی۱۰۰سانتیمتر است. قبردروسط‌بنای اصلی‌است. درازای صندوق۱۹۰ وپهنای‌آن۸۰وبلندی‌آن۷۰ سانتیمتراست.درحدود سی‌سال‌پیش‌دراین‌محل‌آتش‌سوزی‌شده‌است وبقعه ومسجدی که درجوارآن بوده سوخته است. بقعه را تعمیرکرده‌اند ولی مسجد به‌حال خرابی باقی‌مانده‌است. خود بقعه برسر بلندی و زیر درختان‌آزاد و کیش‌است. بام‌بقعه و ایوانها سفال‌پوش است .

بقعهٔ آقا سید قاسم در میان محلهٔ لیل[1] لاهیجان

بنای بقعه بربالای بلندی وزیر درختان آزاد و کیش است . قطر یکی از آزادها که جلب نظر کرد از یك متری زمین،۴۶۰ سانتیمتر بود . براین درخت چندین شاخ گوزن را افقی نصب کرده بوده‌اند که فعلا بیشتر شاخها جزئی از تنهٔ درخت شده است . فقط نوك تیز یکی دوتا از آنها بیرون بود وپوست تنهٔ درخت بیش از پانزده سانتیمتر روی بدنهٔ شاخها پیش آمده و آنها را پوشانده و به شکل پستانی شده بود. طول بنای بقعه ۴۰۰سانتیمتر وعرض‌آن ۳۸۰ سانتیمتر است. صندوقی به‌درازای۱۵۰سانتیمتر وپهنای ۸۰ سانتیمتر وبلندی۱۰۰سانتیمتر برمدفن امامزاده نصب شده است . چهارطرف این بنا را ایوانی فراگرفته است . عرض‌ایوان‌جنوبی۱۹۰سانتیمتراست ودر ورودی بقعه دروسط‌این‌ایوان‌قرارگرفته است . عرض ایوان شرقی وشمالی وغربی ۱۲۰ سانتیمتر است .

تمام ستونها دارای سرستونهای زیباست‌که پاره‌ای‌از آنها کنده‌کاری‌مارپیچ دارد ومقطع‌بعضی‌ازستونهای جلو ایوان اصلی‌هشت‌ضلعی‌است. اطراف ایوان لتازهٔ مشبك ظریف دارد وخود در ورودی نیزمشبك ظریف‌است. پرهٔ‌آن سه‌پشته است و

۱ــ لیل دهی است درطالشستان‌لاهیجان محکم ومضبوط وراهها ناهمواروشوارع صعب المسالك وطرق دشوار دارد ودر زمان حکام لاهجان زندان جای ایشان بود وهرکس‌را غضب می‌کردند یادر قتل تأملی داشتند بدان صوب می‌فرستادند . (عبدالفتاح فومنی، ص ۲۲۰)

www.tabarestan.info تبرستان

سراسر بام‌بنا ، سفال‌پوش است .

مراسم علم‌بندی و علم واچینی در این امامزاده برپا می‌شود . رویهمرفته بنای امامزاده و محیط اطراف آن بسیار جالب است و یادآور معابـد دور افتادهٔ هندوان است . قبرستان اطراف امامزاده سنگ قابل توجهی نداشت .

بقعه‌های دیگر بخش لیل

۱ـ پیش‌مزار در بالا لیل .

۲ـ مهرعلی بزرگوار دربالا لیل .

۳ـ بارکلی[1] آستانه مجاور بارکلی.

٤ـ بانو بزرگوار وحمید بزرگوار در باندر[2] محلهٔ لیل .

٥ ـ تنارو[3] بزرگوار درتناروی لیل .

٦ـ پنسی[4] (= پنج سو = پنج سید = پانصد سید) در بالای سـر لیل . معروف است که پانصد سید دراینجا آرمیده‌اند .

۷ ـ دو بزرگوار در خرمابن[5]

۸ ـ خانم بزرگوار درمحل بپیسه باغ[6]

۹ ـ شیخ طاهر بزرگوار ومختار بزرگوار در سل‌اوکش[7]

غار گیلیزگه [8]
نزدیك دهکدهٔ سرلیل

درسرلیل درمیان‌جنگلی‌که به‌نام گیلیزگه معروف است، غاری است سنگی که مانند اطاق‌ازسنگ تراشیده‌اند وبرای‌رفتن به‌درون‌آن ازپله‌هائی‌که درسنگ کنده‌اند باید بالارفت وازاین‌اطاق به‌وسیلهٔ پله‌هائی به‌اطاقهای دیگرمی‌توان‌رفت.

۱ـ بکسر راء وکاف . ۲ـ بضم دال. ۳ـ بفتح تاء . ۴ـبضم پ وسکون نون.
۵ـ بضم خاء وباء. ۶ـ بفتح باء اول. ۷ـ Sel-ow-Kaš ۸ـ بفتح گاف دوم.

سپالشکر[1]
نزدیك دهکدهٔ لیل

نزدیك‌آبادی گالش‌نشین بیرم، جائی‌به‌نام سپالشکراست. دراینجا نشانه‌های آبادانی کهن فراوان است .

امامزاده ابراهیم و امامزاده خلیل
در دهکدهٔ لیلا کوه

بنای اصلی بقعه چهارضلعی به‌درازا وپهنای۷۰۰سانتیمتراست . چهارطرف آن ایوان دارد. ایوان شرقی وشمالی وجنوبی به‌عرض۲۳۰سانتیمتر وایوان غربی به‌عرض۱۱۰ سانتیمتراست . قبر این دوتن دربنای اصلی درفاصلهٔ کمی‌ازیکدیگر بنا شده‌است. در زیارتنامه‌ای که دراین‌بقعه است ، پس‌از زیارت وارث، زیارتنامهٔ مختصری به‌نام این‌دوتن‌هست ولی‌پدران‌آنها معلوم‌نیست. این‌بقعه برسر بلندی‌و مسلط به‌سهل لنگرود است وشهرلنگرود پس‌ازبیجارها دیده می‌شود.فعلااطراف بقعه چایکاری است و در شمال بقعه کارخانـهٔ چای اخوان بنـا شده است . سراسر بام‌بنا ، سفال‌سر است .

قلعهٔ دزدبن [2]
نزدیك دهکدهٔ دزدبن

دهکده‌ای‌که پای قلعه افتاده‌است به‌نام دزبن یادیزبن یادزدبن مشهوراست. این دهکده برسرراه لاهیجان به‌لنگرود ، میان لیالستان ودیوشل است. برکوهی که درپشت‌این‌آبادی‌است، غاربزرگی بوده که روزی پناهگاه راهزنان‌بوده‌است وبا پناه بردن به‌آن، شب‌وروز باخیالی راحت به‌کار راهزنی‌خودمشغول‌بوده‌اند. چنین مشهوراست‌که روزی تاجری‌لاهیجی‌چند مار سمی‌خطرناك را گرفت ودرصندوقچهٔ جواهری پنهان‌کرد . دزدان صندوقچه‌را زدند وبه‌پناهگاه خود بردند . درگشودن

۱ـبضم سین. ۲ـ دیزبن، ده از دهستان حومهٔ بخش‌مرکزی شهرستان‌لاهیجان، هشت‌کیلومتری مشرق‌لاهیجان ، کنار راه لاهیجان به‌لنگرود .(فرهنگ جغرافیائی ایران)

www.tabarestan.info تبرستان

همان ویکایك ایشان ازپای درآمدن همان. ازاین راه خلایق را از آزار راهزنان خلاص کرد . زمان این داستان برما پوشیده است شاید قبل ازاینکه بربالای این کوه قلعه‌ای ساخته شود وآبادی دزبن درپای قلعه وجود پیدا کند ، این دزدان به‌راهزنی مشغول بوده‌اند .

باکتب تاریخ که سروکار پیدا می‌کنیم معلوم می‌شودکه گور سالوك مرداویج که ازسرداران بنام شاهان کیای لاهیجان و از رزم آزمودگان دیلم بود ، دراین قریه است . میرظهیرالدین می‌نویسد « که سالوك مرداویج ، یکی ازطرفداران و اطرافیان سید علی‌کیا بود ، اما بعداً بااو دشمنی ورزید و علیه اوقیام کرد . بعدها امیر علاءالدین فومنی ، او را به‌یاری سید حسین کیا که باسید هادی کیا مخالفت داشت ، فرستاد . چون به‌کوتمك ملاط دولشکر به‌هم رسیدند، محاربه قائم‌گشت و شکست برسید حسین‌کیا افتاد وبه‌انهزام تمام بازگشتند وبگریختند . اسواران در عقب ایشان می‌تاختند و اسواری می‌کردند . وهر که را می‌یافتند ، از اسب انداخته ، دستگیر می‌کردند . و بعضی را به‌قتل آوردند. فرزند سید هادی کیا ـ ابراهیم کیا نام ـ بامسعود محمد نام اسواری ، در قریهٔ دزدبن به‌سالوك مرداویج رسیدند واز اسب انداخته به‌قتل آوردند . »[1]

قلعهٔ دزبن در زمان میرظهیرالدین آبادبوده‌است. این‌مؤلف درشرح وقایع زمان ناصرکیا درحدودسالهای۸۴۵و۸۴۶هجری می‌نویسد.«برفورخلابران رانکوه را بفرمود تامجموع ، جبه وجوشن بپوشیدند وسیدمحمد را(که درزندان ناصرکیا بود) سوار ساخته ، بدیشان بسپرد وگفت به‌قلعهٔ دزبن لاهجان برید و به‌کوتوال قلعه بسپارید . »[2]

درسال ۸۳۳ هجری بازاری در دزبن برپا می‌شد ودرسال ۹۱۲ هجری سدید نامی که نیابت سلطنت خان احمدخان را داشت ، به ساختن قلعهٔ مستحکمی در اینجا دست زد تابتواند علیه‌خان احمدخان قیام‌کند و با او دشمنی ورزد . پس از

۱ـ تاریخ گیلان ودیلمستان ، ص ۱۰۱ . ۲ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص ۲۲۱.

ساختن قلعه کوتوالی آن را به یونس ـ غلام خود ـ داد .[1]

گملین[2] می‌نویسد « هنگامی که روسها گیلان را در سالهای ۱۱۴۵ـ۱۱۳۵ قمری(=۱۷۲۲تا۱۷۳۲میلادی) تسخیر کرده‌بودند، می‌خواستند غار را بشکافند و خزائنی را که‌گمان داشتند دراینجا مخفی است ، به‌دست آورند .»[3]

امروز از بناهای این قلعه بجز قسمتی از دیوار قلعه (عکس شمارهٔ ۱۲۹)و آب انباری که دربالاترین نقطهٔ قلعه‌بنا شده است ، آثاری برجای نمانده است . (عکس شمارهٔ ۱۳۰) این آب‌انبار به درازای ٤ متر وپهنای ۳۱۳ وبلندی ٤۱۵ سانتیمتر، بناشده است . طاق آن فروریخته است . بلندی مدخل آب انبار ۲۸۰ و پهنای‌آن ۱۱۰ سانتیمتر است . سنگهای‌کوهی‌که قلعهٔ دزدبن برآن بناشده است سنگهای ساختمانی است ومدتی است که سنگهای آن را می کنند ودر شهرها به فروش می‌رسانند ، دیری نخواهد گذشت‌که از خودکوه نیز اثری نماند . (عکس شمارهٔ ۱۳۱)

گورسالوك مرداویج[4]
در دهکدهٔ دزدبن

سیدظهیرالدین درتاریخ‌گیلان ودیلمستان درمورد محل‌گورسالوك مرداویج چنین‌نوشته‌است که پس‌ازتسلط سیدهادی کیابر دوتن‌برادرزادگان خود سیدحیدرو سیدحسین ، ازامرای بیه‌پس کمك خواستند وجنگی در کوتمك برپا شد، شکست برسید حسین افتاد ومخالفان ازایشان هرچه توانستندکشتند وآنان‌را دنبال‌کردند تابه‌قریهٔ دزبن رسیدند . دراینجا سید ابراهیم کیا ـ پسر سیدهادی کیا ـ بامسعود محمد به‌سالوك مرداویج رسیدند واورا کشتند وبدان موضع‌که‌او کشته‌شد اکنون (سال۸۹٤ قمری)، به کیشه‌سنگ مشهوراست ، بربالای اوتودهٔ سنگ زیخته‌اند و

۱ـ تاریخ خانی، ص۳۰۲ و۳۰۳. ۲ـ Gmelin ۳ـ گیلان رابینو، ص ۳۱۲ و ۳۱۳ . ۴ـ سالوك دزد وراهزن ومرد قلدر را گویند. اعراب صعلوك گویند. (شهریاران گمنام، ص ۵۹)

www.tabarestan.info تبرستان

درخت شمشادی درمیان آن سنگها برآمده‌است . بعضی مردم از عابرین سبیل که نمی‌دانند که آن چه موضع است ، به تصور آن که زیارت بزرگی است فاتحه می‌خوانند و وصلهٔ کهنه برشاخه‌های آن درخت می‌بندند و آنها که می‌دانند درشیب آن تودهٔ سنگ چیست و کیست که آنجا قرین مالك دوزخ است ، لعنت می کنند و می‌گذرند .[1]

باغ منظریه
در کوه بجار

کوه بجار نزدیك لاهیجان است . در اینجا باغی متعلق به‌میرزا کاظم‌خان لاهیجی وجود داشت که در آن انواع درختان میوه وگلهای سرخ فراوان بوده‌است.[2]

بقعهٔ آقاسیدحسین بن‌موسی الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ کوه‌بجار

بنای اصلی بقعه به‌ابعاد شش‌متر است ، طرف جنوب ایوانی به‌طول بقعه و به‌عرض سه‌متر دارد . طاق ایوان و بقعه لمبه‌کوبی‌است. سه‌طرف ایوان به‌جای لتازه مقواکوبی‌کرده‌اند . ستونهای ایوان ساده و چهارسو ، بدون سرستون است. لبهٔ بام یك‌پشته و بام سفال‌پوش‌است. مقبرهٔ امامزاده‌ازسنگ و گل‌وروی آن کاشی کاری‌است. اطراف مقبره‌ضریحی با آلتهای آهنین‌دارد. بنای بقعه زیردرختان آزادوکیش‌است.

مراسم علم بندی دراین بقعه ، عصرپنجم محرم یعنی شب ششم ومراسم علم‌واچینی روزقتل امام حسن برپا می‌شود .

عمارت و باغ حاجی امین‌الدیوان
در دهکدهٔ سوستان (= سیستان)

سوستان درپای تپه‌های نزدیك لاهیجان است ومتصل به‌نمکابه و کوه‌بجار است . در اینجا حاجی امین‌الدیوان عمارتی ساخته ودر دامن تپه باغ مرکباتی

۱ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص۱۰۲ و۱۰۳. ۲ـ گیلان رابینو، ص۳۱۳.

گرفته است .[1]

باغ شاه
در دهکدهٔ چهارخانه‌سر

در دهکدهٔ چهارخانه‌سر که گاهی چاهانه‌سر نیز می‌خوانند ، کاشف‌السلطنه باغی احداث‌کرده‌است . دراینجا انواع درختان غیربومی را به‌دستور مظفرالدین‌شاه ازهندوستان آورده وکاشته است . بوتهٔ چای یکی ازآنهاست .[2]

بند چمنك[3]
در دهکدهٔ چمندان

دریکی از دره‌های این دهکده چمنك نامی سدی بسته وقصد داشته است پس‌ازجمع شدن آب ، آب سدرا به‌لاهیجان ببندد وشهررا خراب کند . در زمان رابینو(۱۳۳۱ه.ق.) چهل‌سال ازاین‌امرگذشته‌بود وآثارسدکم‌وبیش‌نابود شده‌بود.[4]

باقی بناها و آثار تاریخی بلوك
کوهپایه و کنار شهر لاهیجان

۱ـ سنگهای تراشیده در دهکدهٔ گمبل[5]

۲ـ بقعهٔ چهارسیدان درمحلهٔ زیارتگاه دهکدهٔ گلرودبار.[6] گلرودبارشامل سه‌محلهٔ بالا و پائین وزیارتگاه است . بقعهٔ چهارسیدان بنائی قدیمی در محلهٔ زیارتگاه است .

۳ـ بقعهٔ آقا سید احمد دردهکدهٔ دیوشل .[7]

٤ـ آستانهٔ دهکدهٔ‌کوشال . این آستانهٔ قدیمی درمحلی به‌نام جالکه[8] است‌و روستائیان اطراف به آن احترام زیاد می‌گذارند . از همین دهکده ، در آغاز

۱ـ گیلان رابینو،ص۳۱۶. ۲ـ گیلان‌رابینو،ص۳۱۷. ۳ـ بفتح چ ومیم‌ونون.
۴ـ گیلان رابینو ، ص۳۱۷. ۵ ـ بضم گاف و باء. ۶ـ بکسر گاف و سکون لام.
۷ـ گیلان رابینو، ص۳۱۱. ۸ـ بفتح لام و کاف.

www.tabarestan.info تبرستان

مشروطیت آخوندی به‌نام شیخعلی‌شاه به‌دشمنی بامحمدعلی‌شاه قاجار برخاست، او را دستگیر کردند ودم توپ گذاشته وکشتند.

۵ـ بقعهٔ آقا سیدحسن والی بیه‌پیش دردهکدهٔ بازکیاگوراب. بنای زیبائی است وخیابانی دارد که دوطرف آن درختان آزاد کاشته‌اند.[۱]

۶ـ بقعهٔ آقا سیدمظفر در دهکدهٔ سوستان (=سیستان).

۷ـ بقعهٔ عطا دردهکدهٔ دیوشل.[۲]

۲ـ بناها و آثار تاریخی بلوك کوهپایه وراه شاهی بالا

زنجیر آستانه = آستانهٔ امامزاده سید علی غزنوی بن امام جعفر الصادق علیه‌السلام در دهکدهٔ تجن‌گوکه

دهکدهٔ‌های تجن وگوکه که بعدها تجن‌گوکه[۳] خوانده شده، از دهکده‌های کهن ونامدار لاهیجان است. دهکدهٔ تجن بیش ازهزارسال پیش آبادان بوده ونام آن درحدود العالم آمده‌است:[۴] ازاین دو دهکده‌مردان بنامی برخاسته‌اند وزمان درازی شاه‌نشین کوچکی بوده است. پاشاکیای تجنی[۵]، از همراهان وموافقان سید امیر کیای ملاطی(سردودمان شاهان‌کیائی‌لاهیجان) از آنان است. امیرکیای‌گوکه[۶] مدتی بایکی ازشاهان‌کیائی لاهیجان جنگیده است.

رابینو درسفرنامهٔ خود می‌نویسد «بعداز عبور از گیودره یا سیاه‌رود، از روی پل‌آجری نزدیك گوکه که درجوار دهکدهٔ تجن‌گوکه است، گذشتیم وبنای امامزاده علی‌غزنوی راکه از اولاد امام جعفر الصادق‌است مشاهده‌کردیم.»[۷] سپس

۱ـ گیلان رابینو، ص۳۰۸. ۲ـ دیوشل:ده ازدهستان مرکزی بخش‌لنگرود شهرستان لاهیجان، ۳ کیلومتری جنوب غربی لنگرود، نزدیك راه لنگرود به لاهیجان. (فرهنگ جغرافیائی‌ایران) ۳ـ تجن گوکه:ده ازدهستان حومهٔ بخش‌آستانهٔ‌شهرستان لاهیجان، ۶ کیلومتری غرب‌آستانه.(فرهنگ جغرافیائی ایران) ۴ـ حدود العالم، ص ۱۴۹. ۵ـتاریخ گیلان ودیلمستان، ص۱۷. ۶ـ تاریخ گیلان و دیلمستان درصفحات مکرر. ۷ـ سفرنامهٔ گیلان و مازندران، ص ۳۷.

درصفحهٔ ۲۲۶همین‌کتاب متن‌کتیبهٔ صندوق اورا نقل‌کرده‌است.

رابینو در کتاب‌گیلان نیز ازاین کتیبه یادکرده واین مزار را متعلق به‌سید علی غزنوی دانسته‌است‌که یکی‌ازاسلاف امیر کیا ـ حکمران بیه‌پیش ـ است. و سپس می‌نویسد این همان محل است‌که میرظهیرالدین در تاریخ‌گیلان به‌نام بقعهٔ رفیع غزنوی خوانده وبرسرراه‌کیسم به‌لاهیجان بوده است.[۱]

قاضی نورالله شوشتری دربارهٔ این مرد می‌نویسد: «سید علی‌غزنوی، بنابر آنکه چندگاه در مدرسهٔ مولانا عبدالوهاب غزنوی به‌تحصیل اشتغال داشت بدین لقب موسوم‌گردید.»[۲] فرزندان وپسران سید علی غزنوی در کتیبهٔ سرتربت سمام هم نام برده شده‌اند.

بنای اصلی آستانهٔ سیدعلی غزنوی، اطاقی‌است به‌طول وعرض۶۴۵سانتیمتر، چهارگوشوار درچهار کنج بناست وگنبدی مدور وبلند برسردیوارها وگوشوارها بناشده است. درچهارجهت اصلی چهار درورودی دارد. بلندی درها ۲۴۵ وپهنای آنها ۱۲۵ سانتیمتر است. بالای هر درخفنگی چوبین ومشبك بوده است. امروز فقط یکی ازآنها برجای است. (عکس شمارهٔ ۱۳۲)

صندوقی ظریف وپرکار قاب وگره در وسط بناست که درازای آن ۲۳۷ و پهنایش ۱۱۵ وبلندیش ۹۴ سانتیمتر است وبرچهار پایهٔ چوبین به‌بلندی ۲۸ سانتیمتر قراردارد. (عکس شمارهٔ ۱۳۳) بدنهٔ شمالی آن شامل سه‌قسمت اصلی است. قسمت وسط‌کتیبهٔ تاریخ وطرفین‌آن دوقسمت‌گل وبوته‌دار است. کتیبهٔ‌وسط باخط خوش نسخ بدین شرح حك شده است:

«کل شیءٍ هالك الاوجهه امره الواثق بالصمدالغنی علی‌بن محمد الحسینی فی سنة احدی وسبعین وثمانمائه.» (عکس شمارهٔ ۱۳۴)

درحاشیهٔ زیر همین‌کتیبه باخط ریزتر، این‌کلمات حك است:

«عمل استاد محمدبن یادگار بن حاجی مسافرتبریزی.»

۱ـ گیلان رابینو، ص۳۳۱. ۲ـ مجالس المؤمنین، ج ۲، ص ۳۷۱.

www.tabarestan.info تبرستان

برحاشیهٔ بالای همین‌بدنه سورهٔ مبارکهٔ «یس» باخط خوش نسخ، بدین‌شرح حك شده است :

«بسم‌الله الرحمن‌الرحیم یس والقرآن‌الحکیم ـ تا ـ اغلالاوهی الی.»
(عکس‌شمارهٔ ۱۳۵)

دنبالهٔ آن بربدنهٔ شرقی بدین ترتیب است :

«الاذقان فهم ـ تا ـ ام لم‌تنذرهم.» (عکس‌شمارهٔ ۱۳۶)

بدنهٔ جنوبی :

«لایؤمنون ـ تا ـ اذارسلنااالیهم اثنین.»

بدنهٔ غربی :

«فکذبوهما فعززنا ـ تا ـ ومااانزل‌الرحمن.» (عکس شمارهٔ ۱۳۷)

سطح بالای صندوق کنده‌کاریهای‌پرنقش ونگار است .

چهار طرف بنای اصلی، چهارایوان دارد . ایوان غربی سابقاً درهای ارسی داشته وبه‌جای مسجد بقعه ازآن استفاده می‌شده است . درازای این ایوان ۱۴٫۵ متروپهنای‌آن۴۲۰ سانتیمتراست.درازای‌ایوانهای دیگرهمانند ایوان‌غربی‌است و پهنای آنها بدین ترتیب است :

پهنای ایوان شمالی ۳۵۰ وایوان جنوبی ۲۰۰ وایوان شرقی ۲۹۰سانتیمتر است . پایه‌های جلوایوانها آجری است . هرایوان بادرنظر داشتن پایه‌های دو کنج ، هفت پایه‌دارد. طاق ایوانها لمبه‌کوبی خطدار، لبهٔ بام سه‌پشته ، وبام سراسر بنا ، سفال سراست . طول‌بنا از خارج ۱۷٫۵۳ متر و عرض آن ۱۰٫۱۶ متر است . بنا کرسی بلنداست و بلندی‌کرسی آن از سطح زمین۱۹۰سانتیمتر است . مصالح اصلی‌بنا،آجر است .

گلدسته‌ای آجری بربالای بناست‌که سابقاً راه‌آن دردیوار غربی‌بوده است. فعلا این راه را بسته‌اند وبانردبانی چوبین‌ازطرف شرق به‌پشت گنبد می‌روند وبه طرف شمالی می‌گردند وازغرب داخل‌گلدسته می‌شوند .

محوطهٔ اطراف‌بنابسیار زیبا وفرح‌بخش است . درختان آزاد متعدد وقطور منظرهٔ خوشی‌به‌بناداده‌است. سردراین‌محوطه شامل پنج‌اطاق ویك‌تالاربزرگ‌است.

مراسم علم بندی دراین بقعه اول محرم ومراسم علم‌واچینی سیزدهم‌محرم برگزار می‌شود .

دری‌دولنگه در ورودی به‌راهروی‌گلدسته بوده است. یك‌لنگهٔ‌آن درحدود پنجاه سال پیش به‌سرقت رفته ولنگهٔ دیگر نزد آقای اکبر محمدزاده است . این لنگه به‌بلندی ۱۶۹ وپهنای۴۷ سانتیمتر است . (عکس شمارهٔ ۱۳۸) برتنکهٔ‌بالای آن این بیت باخطی خوش حك شده است :

«بردرت جاکنند اهل نجات رفع‌الله قدرهم درجات»
(عکس شمارهٔ ۱۳۹)

بربائوهای طرفین وتنکهٔ وسط وپائین وچهار پاسار بالا وپائین کنده‌کاریهای ظریف و بسیار پرکار دارد .

دری نوساز برای پاك‌خانه (=غسال‌خانه) ساخته‌اند وچهار قسمت از سطح بالائی صندوق مرقد را بیرون آورده وبرای تزئین درتنکه‌های بالا وپائین این دربکار برده‌اند.

سنگ قبر مرمری دربقعه به‌درازای ۵۰ وپهنای ۲۶ سانتیمتر دیده شد که این‌اشعار وعبارات برآن حك بود:

«ای مرگ چه‌خانه‌ها که ویران کردی
در سلك وجود غارت‌جان کردی
هردانه [. . .] آمد به جهان
بردی و بزیر خاك پنهان کردی

تاریخ وفات مرحوم مغفور حاجی‌محمدعلیخان ابن‌حاجی محمدحسین سنه ۱۲۱۶ عمل سیدمهدی .»

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقا سیدمحمد بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
دردهکدهٔ امیرهندهٔ تجن‌گوکه

بنای اصلی‌بقعه اطاقی‌است به‌درازای ۵۴۵ وپهنای ۵۰۰ سانتیمتر. صندوقی چوبین ساده در وسط بناست . درازای صندوق ۱۷۸ وپهنایش ۱۰۳ وبلندیش ۱۰۵ سانتیمتر است . در ورودی اصلی در ایوان شرقی است . دراین ایوان پنج ستون چهارسوی چوبین است . در دوجهت شمال وجنوب نیز در دارد. بنا کرسی‌بلند و کرسی آن آجری است . مصالح اصلی بنا نیز آجر است . سقف سراسربنا واشان‌کشی ولبهٔ بنا دوپشته وسراسربام‌بنا،سفال‌سراست. درمحوطهٔ بنا چند درخت کیش ویك اصله‌درخت آزادتنومند ویك اصله درخت عناب بود .

بقعهٔ امیرسلطان برادرسیدجلال‌الدین اشرف‌و پسرامام موسی‌الکاظم علیه‌السلام دردهکدهٔ امیرهندهٔ تجن‌گوکه

بنای اصلی بقعه به‌درازای ۵۷۵ وپهنای ۴۷۰ سانتیمتر است . در ورودی اصلی درایوان جنوبی است ویك در ورودی درطرف شمال نیزدارد . ایوان شمالی دارای هفت ستون چهارسوی چوبین است . ایوان غربی یازده ستون چهارسوی چوبین دارد . درجنوبی بقعه درایوانی است که هفت‌ستون چهارسوی چوبین‌دارد . درایوان شمالی دری است‌که وارد مسجد می‌شود . این‌مسجد بنائی تازه‌ساز است .

سقف اصلی بنا لمبه‌کوبی خطدار و درحاشیهٔ زیرسقف ، اشعاری از هفت‌بند محتشم‌کاشانی‌گچ‌بری شده است . در قسمت پائین این‌کتیبه ، گچ‌بری ریزوساده‌ای است. زیر این‌گچ‌بری، درداخل طاقچه‌هاوبربدنهٔ دیوار، نقاشیهائی ازعلم‌وطاووس‌و تورنگ وچندقسم گل، دیده می‌شود.

صندوق بقعه نسبةً قدیمی است ومنبت‌کاریهای آن ترسیمی‌است . قسمتی‌از آن شطرنجی وقسمتی لوزی شکل است . صندوق نوشته وتاریخی نداشت .

ضریحی مشبك چوبین ونوساز به‌درازای ۲۳۴ وپهنای ۱۵۳ وبلندی ۱۵۴

سانتیمتر صندوق را احاطه کرده است . سقف ضریح گهواره‌ایست .

علم بندی در این بقعه روز دوم محرم و علم‌واچینی غروب دوازدهم محرم است وگاهی تابیست وهشتم ماه‌صفر، علم‌بسته باقی می‌ماند .

درسمت شمال غربی این بقعه ، بقعهٔ سادهٔ دیگری است که چهار طرف آن ایوان دارد. این بقعه معروف به« کوچك‌بقعه» بود واخیراً به‌نام آقا سید ابراهیم خوانده شده است . در ورودی این بقعه درایوان جنوبی است .

بقعهٔ آقا سیدحسین بن‌امام جعفرالصادق علیه‌السلام در دهکدهٔ تجن‌گوکه

این بقعه‌برطرف راست راه‌کیسم به‌لاهیجان است ومیان تجن‌گوکه وشیم‌رود قراردارد .[1] بنای اصلی بقعه ، اطاقی است به‌درازای ۵۹۰ وپهنای ۵۴۰ سانتیمتر. بنای قدیمی این بقعه درسه جهت غربی‌وشرقی وشمالی ایوان داشت . بنارا خراب کرده ونوسازی کرده بودند .

صندوقی چوبین در گوشهٔ جنوب شرقی اطاق است‌که ضریحی چوبین مشبك آن را احاطه‌کرده‌است. این‌ضریح متعلق به‌بقعهٔ خواهرامام درشهررشت‌بوده‌است که در اسفند سال ۱۳۴۵ بدینجا منتقل‌کرده‌اند . درازای این‌ضریح ۲۳۵ وپهنای آن ۱۵۸ وبلندی‌آن ۱۶۰ سانتیمتر است وسقفی گهواره‌ای دارد . قسمت بالای ضریح مشبك وپائین‌آن نوعی‌مشبك‌کاری است بدین‌صورت‌که ابتدا تختهٔ نازکی را مشبك می‌کنند وسپس روی تختهٔ کلفت‌تری می‌چسبانند .

بقعهٔ مراد دهنده
دردهکدهٔ مراد دهنده

بنای اصلی بقعه در وسط وچهار طرف آن ایوان است . درازای دیوارهای شمالی وجنوبی بنای اصلی ۶۳۵ ودرازای دیوارهای شرقی و غربی ۶۰۷ سانتیمتر است . عرض ایوان شمالی ۲۴۰ وعرض ایوان شرقی ۱۷۰ و عرض ایوان جنوبی

۱ــ گیلان رابینو،ص۳۳۱ .

www.tabarestan.info تبرستان

۱۸۰ وعرض ایوان غربی ۱۵۰ سانتیمتراست . دری درایوان شمالی ودری‌درایوان جنوبی به‌بنای اصلی بقعه بازمی‌شود . وسط بنای اصلی بقعه سرکشی(= حمالی) چهارسو کشیده و واشانها را برآن قرارداده وسراسر سقف را لمبه‌کوبی‌کرده‌اند . سقف‌ایوانها، پل‌کوبی با درزپوش است. هشت عدد ازستونهای‌ایوانها،لاچ‌لنگری‌و مابقی چهارسوی ساده یا چهارسوی پخ‌زده است . تمام ستونها سرستونهای ظریف دارد . لبهٔ ایوانها لتازهٔ چپ‌و راست است . لبهٔ‌بام دوپشته وبام‌بنا ، سفال‌سر است .

مراسم علم‌بندی اول محرم ومراسم علم واچینی روز سیزدهم محرم برگزار می‌شود . روزهای پنجشنبه و جمعه روزهای زوارکشی است . اهالی معتقدند که این بقعه‌تور (= دیوانه) وشل ومصروع وروی‌گازی را شفا می‌بخشد . آب وگل از امامزاده برای شفای آدمیان ودامها می‌برند . نذرهای مردم برای این بقعه ، چراغ وشمع ونفت وپارچه‌های سبزاست . مسجدی درجوار بقعه است .

درمحوطهٔ بقعه درختان توی وبه ودرختان‌آزاد بلند است .

سنگ قبر زیر دراین بقعه دیده شد :

«وفات مرحومه مغفوره گل‌خاتون بنت مرحوم‌آقاکاظم دیلمانی۱۲۶۱.

نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، انگشتر، سینه ریز، قیچی،آفتابه وبینیکی .»

خشت پل
در دهکدهٔ تجن‌گوکه

این پل‌آجری شامل دوچشمه باطاقهای جناقی است . (عکس شمارهٔ ۱۴۰) در دوپایهٔ طرفین این دوچشمه دواطاق‌کوچك ودرپایهٔ میان دو چشمه نیز اطاق کوچك دیگری است.(عکس شمارهٔ ۱۴۱) درازای پل ۶۰ متر و پهنای آن ۴۲۵ سانتیمتر است . پهنای دیوارهای آجری جان پناه ۳۵ سانتیمتر وپهنای سنگ‌فرش وسط ۳۳۰ سانتیمتر است . بلندی پل از وسط تیزی جناق طاق تاسطح آب ۶۳۰ سانتیمتر وقطرپل ازتیزی جناق طاق تاسطح پل،۱۲۰ سانتیمتر است .

دربازوی جنوبی یك اطاق ویك دهانهٔ‌کوچك است . قطرطاق این دهانه، از

تیزی طاق تاسطح پل ۶۵ سانتیمتر و پهنای این دهانه ۲ متر است . اطاق بازوی شمالی ، مربع‌شکل وبه‌ابعاد ۱۳۵ سانتیمترکه در دوطرف پل‌دودر ورودی به‌پهنای ۶۳ وبلندی ۱۴۵ سانتیمتر دارد . در دنبالهٔ این بازو ، هلال جناقی طاقی نظیر بازوی جنوبی است که فعلا زیرخاك رفته است .

بقعهٔ سید حسن بن‌امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ لفمجان [1]

رابینو دربارهٔ این بقعه می‌نویسدکه بنای آجری کوچکی است ومدرسه و مسجدی متصل به‌آن است ودور هرسه بنا دیوار است .[2] نگارنده پس از جستجو درمحل معلوم‌کرد که مسجد ومدرسه‌ای متصل به‌این بقعه نبوده است .

بنای اصلی بقعه به درازای ۴ متر و پهنای ۳۸۴ سانتیمتر است . صندوقی چوبین داردکه اطراف‌آن‌را ضریحی مشبك به‌درازای ۱۸۴ وپهنای ۱۰۸ وبلندی ۱۱۵ سانتیمتر احاطه کرده است . بالای ضریح گهواره‌ای شکل و بلندی آن ۹۰ سانتیمتر است . در ورودی شمالی مشبك تخته‌ای ، یعنی تخته‌ای را پس از اینکه مشبك‌کرده‌اند برتختهٔ دیگری چسبانیده‌اند ودرجنوبی مشبك است و با آلتهای ظریف ساخته‌اند . درشرق وغرب‌بنا دوپنجرهٔ نورگیراست. چهارطرف ایوان‌دارد. ستونهای ایوانها چهارسو وبدون سرستون است . ایوانهای جنوبی وشمالی هریك یازده‌ستون وایوانهای شرقی وغربی هریك ده‌ستون دارد . سقف سراسر بنا لمبه‌کوبی، لبهٔ بام دوپشته وبام سراسربنا، سفال‌سر است.

سنگ قبر مرمری درحیاط بقعه به‌این شرح دیده شد :

«وفات مرحوم محمدباقر ولدآقاحسنقلی فی‌شهرربیع‌الاول‌سنه۱۲۶۵.

نشانه‌ها : مهر، تسبیح وشانه.»

سنگ‌کوچك سیاه رنگ دیگری به‌این شرح دیده شد :

«وفات مرحومه بلقیس بنت مرحوم آقاصفر ۱۲۷۸ . نشانه‌ها : مهر،

۱ــ بفتح لام وسکون فاء و فتح میم . ۲ــ گیلان رابینو،ص ۳۲۹.

www.tabarestan.info تبرستان

تسبیح ، مشربه ، آفتابه و بینیکی.»

بقعهٔ آقاسید اسماعیل بن موسی بن جعفر علیه‌السلام
دردهکدهٔ کلنگران[1] لفمجان

بنای اصلی اطاقی ساده است . صندوقی مشبك چوبین ساده دروسط اطاق است . سقف بقعه لمبه‌کوبی است . چهار طرف ایوان دارد . در ورودی بقعه در ایوان شرقی است . سقف ایوانها واشان‌کشی است . لبهٔ ایوانها تکائل چوبین‌دارد. لبهٔ‌بام سه‌پشته و بام سفال سراست . درمحوطهٔ اطراف بنا درختان آزاد کهنسال و درختان کیش زیاداست .

باقی بناها و آثار تاریخی بلوك کوهپایه و راه شاهی بالا

۱ــ بقعهٔ آقا سیدحسین در دهکدهٔ دراپشتان[2] لفمجان .

۲ــ بقعهٔ آقا سید نصرالله دربازارسرای گوکه .

۳ــ بقعهٔ آقا سید محمد دردهکدهٔ امیرهندهٔ لفمجان .

٤ــ بقعهٔ ملك شاهمیران دردهکدهٔ تهام[3] لفمجان .

۵ــ بقعهٔ آقاسید مرتضی دردهکدهٔ جوپیش‌لفمجان .

٦ــ تازه آستانه دردهکدهٔ لاحشر لفمجان .

۷ــ بقعهٔ آقا سید حاجی دردهکدهٔ پاشاکی.[4]

۸ــ مقبرهٔ تی‌تی خانم عمهٔ شاه عباس بزرگ ، در دهکدهٔ شکاکم .[5]

۹ــ خشت‌پل در دهکدهٔ شکاکم .

۱ــ بضم‌کاف وفتح لام وسکون نون وفتح گاف. ۲ــ بفتح دال و ضم پ.
۳ــ بضم تاء . ۴ــ رابینو می‌نویسد نام این دهکده دراصل پاشاکاجی بوده‌است. (گیلان رابینو، ص۳۳۰) ۵ــ بفتح‌شین وضم‌کاف دوم .

۳ــ بناها و آثار تاریخی بلوك آستانهٔ لاهیجان

بقعهٔ آقا سیدحسن یا سید ابراهیم
معروف به‌سلطان سید جلال‌الدین اشرف‌بن
امام موسی الکاظم علیه‌السلام
دردهکدهٔ آستانه [1]

آستانه برکنارهٔ شرقی سفیدرود ومتصل به‌دهکده‌های چورکوچان[2] ونیاکوه است . نام قدیمی این دهکده ظاهراً کوچان یا کچان بضم‌کاف بوده ونامهای چور-کوچان (=کوچان بائر وخراب) و سیاکوچه و کوچسفهان (=کوچ+اسپاهان) که تمام درنزدیکی آستانهٔ فعلی هستند یادآور نام قدیمی این‌محل است. خصوصاً نام «چورکوچان» خودنشان می‌دهدکه روزی دهکده‌ای به‌نام‌کوچان در این محل بوده وبعداً خراب شده است .

سید ظهیرالدین در تاریخ گیلان خود از مردی به‌نام دائی (؟) کجانی[3] یاد می‌کندکه ازپیروان وسرداران سیدعلی‌کیا ــ سلطان لاهیجان ــ بوده‌است . ظاهراً این مرد منسوب به‌همین «کچان» مورد بحث ماست .

رابینواصراردارد‌کلمهٔ «پلته‌استان»راکه درکتاب‌تاریخ‌گیلان سیدظهیرالدین دیده است ، با «پیله‌آستانه» که درگیلکی به‌معنی‌آستانهٔ بزرگ است، یکی‌بداند و این تحریف و تصحیف را به‌گردن نساخ بیندازد . به‌نظر من «پلته‌استان» به‌معنی کانون ومرکز ومحل روئیدن درخت پلت (=افرا) است ونظیر این نام‌گذاری در هلیستان (= هلی‌اسان) [4] می‌توان دید که به‌معنی مرکز «هلی» است که در گیلکی به معنی آلوچهٔ جنگلی است و هیچگونه تحریف و تصحیفی دراین نام روی نداده است .

۱ــ آستانه درتقسیمات سی‌سال قبل‌جزء بلوك کنارفریضه وراه‌شاهی پائین بوده است.
۲ــ بفتح چ و واو به‌معنی بائر و خراب است . ۳ــ بضم کاف. ۴ــ دهکده‌ای نزدیك نوشهر امروز است .

www.tabarestan.info تبرستان

رابینو می‌نویسد که دهکدهٔ آستانه روزی برساحل غربی سفیدرود بوده است. مدفن سیدجلال‌الدین‌اشرف‌که مورداحترام تمام‌گیلانیان‌است، دراینجاست. هنگام به‌دست آمدن نوغان، زائرین این محل چندین برابر می‌شود و بازاری برای خرید وفروش این متاع دراین محل برپا می‌گردد.

بنای این مزار ابتدا درسال ۳۱۱ هجری[1] برمدفن سیدجلال‌الدین اشرف از اولاد واحفاد حضرت امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام برپا شد. این‌سید بزرگوار درجنگ باسران گیلان، در اینجا کشته شده است. چون روی جسد او نوشته‌ای یافتندکه‌گور او باید درمحلی باشد که آب سفیدرود به‌آن برسد، او را دراینجا به‌خاك سپردند. سیلاب سفیدرود بقعه را خراب کرد و چندسالی است‌که بنای‌آن را ازنوساختند ودرهای‌کنده‌کاری برای آن تهیه‌کردند وبام بنارا باحلب‌پوشاندند. دوزوج ازاین درها را یکی ازاهالی رشت خریداری‌کرده وبرده است. کتیبه‌های این درها بایکدیگر سازش ندارد و ناقص است. کتابی که به‌نام زندگانی سید جلال‌الدین اشرف، درتبریز به‌چاپ رسیده است، فاقد جنبهٔ تاریخی است وارزش زیادی ندارد.[2]

این بقعه چندین بارگرفتار سیلابهای عظیم سفیدرود شده و یکی دوبار یکسره از میان رفته است. آخرین بار، درحدود هشتاد سال پیش، بنای بقعه را سیلاب سفیدرود یکسره خراب کرد. امام جمعهٔ لاهیجان کمرهمت به‌تجدیدبنای آن بست وباکمك مردمان خیراندیش آن را از نوبساخت. پس از مدتی میرزا فتح‌الله خان سردار منصورکه خیالی‌شده بود، گنبدفعلی را برآن بناافزود.

متولیان بقعه می‌گفتندکه چهار تن از اولاد موسی بن جعفر علیه‌السلام از یك مادر و پدرند:

۱ــ حضرت امام رضا علیه‌السلام. ۲ــ حضرت فاطمه معصومه سلام‌الله علیها.

۱ــ معلوم نشد این تاریخ را رابینوازکجاپیداکرده‌است؟ شاید اوهم گرفتار کلمهٔ «قروه» شده‌است. ۲ــ گیلان رابینو، ص۳۲۱.

۳ــ بی‌بی هیبت درشهر بادکوبه. ٤ــ سیدحسن معروف به سلطان سید جلال‌الدین اشرف درآستانه.[1]

ایشان اظهار می‌کردند که قدیمی‌ترین سند این بقعه علمی است‌که بربالای گنبد است واین‌عبارات برآن حك شده است:

« بانی بقعهٔ متبرکهٔ سلطان سید جلال‌الدین‌اشرف گوهرشادخانم بنت کیارستم درسنهٔ « قروه »[2] یا « فروه »[3]. »

ازگوهرشادخانم دخترکیارستم اطلاعی نداریم اما عبدالفتاح دربارهٔ پدرش چنین نوشته‌است: که کیارستم مدت ده سال درقلعهٔ الموت حبس بود ودر زمان خدابنده محمدشاه خلاص شد و به‌لاهجان آمد وبه‌منصب سپه سالاری رسید وخان احمدخان سه ماه اورا دردهکدهٔ لیل حبس کرد تادرسال ۹۸۹ قمری اورا درهمان جا به‌قتل آوردند ودرسیاهکله‌رود، درآستانهٔ سید حسین ناصر، دفن کردند.[4]

ازکیارستم نامی که درحدود سالهای ۲۹۱ تا ۳۱۱ هـ. ق. درگیلان سرشناس بوده باشد هیچگونه اطلاعی دردست نیست وضبط سنوات باحروف جمل نیزدراین سالها رسم نبوده است.

متولی دیگرمی‌گفت‌که وزن این علم ۲۱کیلواست ودرگوشهٔ آن «هوالمتعال» وزیرآن « وقف نمود گوهرشاد خانم بنت‌کیارستم » حك شده است. درصورتی‌که اظهارات این شخص را صحیح بدانیم هیچگونه دلیلی نمی‌توان آورد که این علم وقف این بقعه شده باشد.[5] والله اعلم بحقایق الامور.

بنای کنونی بقعه

بنای اصلی بقعه به‌شکل مربع به‌ابعاد ۷٦۰ سانتیمتر است ودرچهار جهت اصلی، چهار در ورودی دارد. درشرقی به‌ایوان و کفش کن، درجنوبی به‌مسجد و

۱ــ این‌اظهارات با هیچ‌یك از مشجرات‌که در دست است قابل انطباق نیست.

۲ــ حروف قروه به‌حساب جمل معادل ۳۱۱ است. ۳ ــ حروف فروه معادل ۲۹۱ هجری‌است. ۴ــ تاریخ گیلان، ص۳۴. ۵ ــ نگارنده این علم را ازنزدیك‌ندید.

www.tabarestan.info تبرستان

حسینیه ، در غربی به‌مسجد زنانه ودر شمالی به‌مسجدی دیگر باز می‌شود . بالای درها پنجره‌های نورگیر است . داخل بنای اصلی، ازاره‌ای به‌ارتفاع ۱۱۸سانتیمتر شامل یك ردیف کاشی سبز وشش ردیف کاشی گلدار آبی با زمینهٔ سفید است .

برحاشیهٔ داخلی گنبد، روی کاشی‌آبی ، باخط نستعلیق عبارات زیر خوانده می‌شود :

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم ، آیةالکرسی تاآخر و «وان‌یکاد» تاآخر، در آخر این آیات ، صدق‌الله العلی العظیم وصدق رسوله النبی‌الکریم و نحن علی ذلك من الشاکرین[1] والحمدلله رب‌العالمین . معمّر طاق مبارك حضرت اجل ارفع آقامیرزا فتح‌الله‌خان سردار منصور وبسعی و اهتمام حضرةالحاج حاجی یعقوب‌کارخانهٔ حاجی یوسف‌کاشی‌ساز رشتی کتبه العبدالفقیر شیخ محمد رشتی‌بن سید احمد قزوینی سنه۱۳۲٤ .»

ضریحی‌فلزی‌دروسط بناست به‌درازای۲۸۵وپهنای۲۰۰وبلندی۱۵۵سانتیمتر. این ضریح برروی پایه‌ای از مرمر به‌ارتفاع ۳۰ سانتیمتر نصب شده‌است. ضریح مشبك وقرقره و گوی‌دار است .

نمای گنبد و گلدسته ازکاشی سبز وباقی بامها سفال‌سر است . (عکس شمارهٔ ۱٤۲) جلو حرم مطهر ایوان بزرگی است . طرفین ایوان دو کفش‌کن مخصوص زنان ومردان است. درورودی حرم ساده وبتازگی در ورودی قدیمی را که فرسوده شده بود برداشته و در فعلی را به جای آن گذاشته‌اند . رواق وبالای در ورودی آئینه‌کاری است .

مسجدی مجاور حرم است که طول آن درحدود پانزده متر است . دوفیلپا درمیان مسجد ودر طول آن ساخته‌اند . پایهٔ فیلپاها ، مربع وسطح جانبی آنها کاشیکاری است . ازارهٔ مسجد تاارتفاع یك متر کاشیکاری گلدار است . درهای مسجد نسبةً قدیمی است وبالای‌آنها پنجره‌های مشبك باشیشه‌های رنگین دیده می‌شود.[2]

۱ ــ ظاهراً شاهدین . ۲ ــ این قسمت امروز نوسازی شده است .

پهلوی کفش‌کن مردانه کتابخانه‌ایست که درسال ۱۳۳٦ شمسی تأسیس کرده‌اند . صحن بقعه نسبةً وسیع‌واطراف‌آن‌را اخیراً دیواری‌آجری ونردهٔ‌آهنی‌کشیده‌اند. گورستانی قدیمی اطراف بقعه است وبتازگی پولداران رشت ولاهیجان ، دراراضی این محل، مقبره‌های خانوادگی ساخته‌اند. قبر محقق واعظ لاهیجی، متوفی‌محرم سال ۱۳۲٤ دراین گورستان است .

بقعهٔ آقا سید حسن بن موسی الکاظم علیه السلام در دهکدهٔ حسین‌آباد آستانه

بنای اصلی‌اطاقی به‌درازای۶۰۰ وپهنای۵٤۰ سانتیمتراست . باساختن چهار گوشوار، در چهارکنج بنا ، بنای مربع شکل را جمع کرده وبه‌دایره تبدیل نموده‌اند وگنبدی مدورآجری بلند برآن زده‌اند. چهار در ورودی درچهار جهت اصلی است. در شرقی ازایوان وکفش‌کن به‌حرم بازمی‌شود. در جنوبی نیز به‌ایوان جنوبی می‌رود . (عکس شمارهٔ ۱٤۳) در غربی به‌مسجد متصل به‌بقعه و در شمالی به‌آبدارخانه باز می‌شود. ضریحی چوبین تازه ساز که مشبك چهار گوشه است در وسط بناست که بالای‌آن گهواره‌ای شکل‌است.

بقعهٔ آقا سید جانی بن امام موسی الکاظم علیه السلام دردهکدهٔ سیاه‌کوچهٔ آستانه

این‌بقعه درهفت کیلومتری مغرب‌لاهیجان ، برسرراه رشت ودرمحل سیاه‌کوچه بنا شده است. بنای اصلی ، اطاقی‌آجری‌است که درازای‌آن ۶۲۰ وپهنایش ۵۵۵سانتیمتراست. چهاردر چوبین درچهار جهت اصلی دارد. خفنگی‌کوچك بالای هر در است. درها به‌ایوانهائی به‌درازای ۱۱٫۵ متر وپهنای ۲۱۵ سانتیمتر باز می‌شود. درلبهٔ هرایوان، شش پایهٔ‌آجری ، به‌جای شش ستون قدیمی ساخته‌اند.[1] ستونهای لاچ‌لنگری ظریف قدیمی را ، در طول نصف کرده و دو طرف پایه‌ها کار

۱ ــ ایوان شمالی فقط ۵ پایه دارد .

www.tabarestan.info تبرستان

گذاشته‌اند . (عکس شمارهٔ ۱٤٤) و یکی دو ستون نیم شده را زیر تکائل ایوان خوابانده‌اند. طرفین در ورودی نقش دو علم با چهار تورنگ است .

صندوقی‌چوبین سادهٔ مشبك به‌درازای۱۸۰وپهنای۱۰۰وبلندی۱۳۵سانتیمتر دروسط بناست. داخل‌وخارج بقعه نقاشیهای مذهبی‌بانامهای«پنج‌تن» و«نصرمن‌اللّه‌و فتح قریب» و«صلوات»، از راست به‌چپ وازچپ به‌راست دیده می‌شود . درحاشیهٔ بالای ایوانها ابیاتی از هفت‌بند محتشم‌کاشانی‌نوشته‌شده‌است. نقاشی و نوشته‌ها ،کار استاد آقاجان لاهیجانی ولـد استاد غلام حسین نقاش است . سقف بقعه لمبه‌کوبی با دزپوش‌خطدار و سقف ایوانهـا واشان‌کشی بدون پل‌کوبی است . چنـد درخت آزاد ویك درخت عناب در صحن بقعه بود . علم بندی این بقعه روز سوم محرم و علم واچینی روز سوم امام یعنی روز سیزدهم محرم است .

بقعهٔ آقا سید محمدبن امام رضا علیه السلام در کماچال آستانه

این‌بقعهٔ قدیمی‌را نوسازی‌کرده‌بودند. بنای‌کنونی اطاقی جدید باپنجره‌های آهنی است که وسط آن ضریحی آهنین گذاشته‌اند . مسجدی متصل به‌بقعه است که آن نیز جدیدالبناست .

بقعهٔ آقا سید محمدبن امام جعفرالصادق علیه‌السلام درآستانهٔ اشرفیه

این بقعه درشمال غربی‌آستانه برسرراه گورستان مشهور به « وادی» است. بنای اصلی مربع شکل و به‌ابعاد ٦۲۰ سانتیمتر است. چهاردر ورودی درچهارجهت اصلی است . بالای درها تازیر سقف خفنگ دارد . در جنوبی ازایوان و کفش‌کن وارد حرم می‌شود . جلو این ایوان هفت ستون چوبی است . در شمالی به‌ایوان‌کم عرضی باز می‌شود که طول آن برابر طول دیوار بقعه است . در دو طرف شرق و غرب بقعه دومسجد وسیع است . سقف سراسر بنا ، لمبه‌کوبی با درزپوش‌خطدار و بام آن سفال‌سر است .

بقعهٔ آقا پیرمزار (= ترك مزار) ۱ از فرزندان امام موسی الکاظم علیه‌السلام در نیاکوی آستانه

بنائی سادهٔ زگالی است درمیان شالیزار برسرراه نیاکو به‌آستانه . غیر از طرف غربی، سه‌طرف دیگر ایوانی ساده دارد . در ورودی درایوان جنوبی‌است . صندوقی چوبین و ساده در وسط بناست . سقف بنا ، واشان‌کشی و بام آن سفال‌سر است .

بقعهٔ آقا سید محمد ملقب به‌آقای پرنور از نوادگان امام موسی الکاظم علیه‌السلام در پائین محلهٔ نیاکوی آستانه

در خاك بیه‌پیش گیلان به‌بقاعی می‌رسیم که بامسجد یك‌جا ساخته شده‌اند ، یعنی حرم بقعه‌ها ، جزئی از بنای مسجد است . این گـونه بقاع گاهی دیوارهائی دارندکه حرم را ازمسجد جدا می‌کند وزمانی ضریح وصندوق درخود مسجد قرار می‌گیرد . حرم آقا سید محمد اطاقی است که جزء بنای مسجد ودر کنج جنوب‌ـ غربی‌آن است . درازای سراسر بنا ۱٤٫۱۰ متر و پهنای‌آن ۹٤۰ سانتیمتر است . بنـای اصلی بقعـه اطاقی است که ابعـاد داخلی آن ۵۹۰ و ٤۷۰ سانتیمتر است . ضریح مشبك چوبین به‌درازای۲٦۰ وپهنای۱٤۰ وبلندی۱۷۰سانتیمتر دروسط این اطاق است که بالای آن‌گهواره‌ای شکل است . درهای ورودی شرقی وشمالی بقعه به‌مسجد باز می‌شود . در ورودی جنوبی به‌طرف صحن است و بـالای آن خفنگی مشبك باشیشه‌های الوان ، است.

دردیوارشرقی مسجد سه فیلپاست که زیرحمال سقف است ودرفواصل آنها هفت پنجره‌است . در ورودی مسجد که بالای‌آن خفنگی دارد دراین سمت است .

۱ ـ بفتح تاء وسکون راء وکسر کاف .

www.tabarestan.info تبرستان

درضلع شمالی مسجد ، دری و پنجره‌ای نورگیر به کفش‌کن ویك در ویك پنجره به‌صحن دارد . دردیوارشمالی دوفیلپای مدور در وسط وفیلپای چهارگوشهٔ دیگری نزدیك ضلع‌غربی، بنا شده‌است . درضلع‌شرقی‌متصل به‌دیوارجنوبی‌کفش‌کنی زائده مانند درصحن پیش رفته واطراف‌آن درهای ارسی چوبین است . سقف بنا لمبه‌کوبی با درزپوش و سراسر بام‌بنا ، سفال‌سر است .

خشت پل[1] (= پل آجری)
در بالا محلهٔ نیاکوی آستانه

پل آجری نیاکو برسرراه لاهیجان به رشت است . راهی کـه از لاهیجان به‌حاجی‌آباد و بازکیاگوراب می‌آید ، در آخر آبادی بازکیاگوراب به سه شاخه تقسیم می‌شود : ازاین سه راه ، راهی به سیاهکل و راهی به‌تجن‌گوکـه و کیسم و رشت وراهی‌به‌نیاکو وجسیدان وآستانه ولولمان و کوچسفهان ورشت می‌رود.خشت پل برسرراه سوم درمحلهٔ نیاکو بنا شده است . این پل به‌پهنای۵۸۰ سانتیمتر ودو طرف جان پناهی‌ازآجربه‌پهنای ۳۷ سانتیمتر وسنگ فرش روی‌آن به‌پهنای۴۷۰ سانتیمتر است . درازای سراسر پل۵۰ متراست . این پل شامل دودهانهٔ کوچکتر درطرفین‌آنهاست. پهنای دهانه‌های‌بزرگ هریك۲۳۰سانتیمتروبلندی‌آنها ازوسط هلال‌شکستهٔ طاق تاکف زمین،۱۴۰ سانتیمتراست.آجرهائی‌که برای ساختن این دو دهـانه به‌کار رفته است به‌ابعاد ۱۷ سانتیمتر وقطر ۴ سانتیمتر است . درطرفین این دو دهـانه ، دوطاق دیگر است کـه استحکام این دو دهانه را بیشتر می‌کند . بلندی‌کف پل تاسطح آب ۶ متر است . آجرهای دیگری به‌ابعاد ۲۰ سانتیمتر و قطر ۵ سانتیمتر نیز درساختمان این پل بکار رفته است .

۱- بفتح خاء وسکون شین وکسر تاء.

بقعهٔ حاجی سید علی ملقب به‌حاجی دان آقا
از نوادگان امام موسی الکاظم علیه السلام
در بالامحلهٔ نیاکوی آستانه

این بنا همانند بقاعی است‌که بقعه ومسجدآن درزیر یك سقف است . بنای اصلی بقعه تقریباً به‌شکل مربع به‌درازای۴۵۰ وپهنای۴۱۰ سانتیمتراست. مسجد در ضلع شمالی بقعه ومتصل بدان است . درازای‌آن۸۲۰ وپهنایش ۴۳۰ سانتیمتر است و طرف شرقی بقعه نیز دنبالهٔ این مسجد به‌درازای۵۲۰ وپهنا ۳۰۰ سانتیمتر جلو حرم قرار می‌گیرد . در ورودی مسجد دردیوار شرقـی و چهـار پنجرهٔ نسبةً بزرگ دردیوار شمالی و سه پنجره و یك نورگیر کوچك در دیـوار غربی است . درورودی بقعه دردیوار شرقی وبالای آن خفتگی مشبك است . دردیوار جنوبی و غربی بقعه نیز پنجره‌های نورگیری تعبیه شده است . (عکس شمارهٔ ۱۴۵)

ضریح مشبك چوبینی به‌درازای۲۲۵ وپهنای ۱۳۸وبلندی ۱۶۵سانتیمتر که برروی پایه‌ای به‌بلندی ۱۵ سانتیمتر قرار دارد، دروسط بقعه است . بالای ضریح خیمه‌ای شکل و همچون هرمی مستطیل‌القاعده است . سقف بنـای بقعه و مسجد لمبه‌کوبی خطدار و بام سراسر بنا ، سفال‌سر است .

بقعهٔ پیر میر محمد
درکنار رودخانهٔ شیم‌رود و شمال‌غربی بقعهٔ حاجی دان آقا

ساختمان بقعه ومسجد مستطیل شکل است . حـرم درگـوشهٔ جنوب غربی بناست. درچهـار دیوارحـرم نزدیك به‌سقف پنجره‌هـای مشبك نورگیر است . در مسجد پنج فیلپای قدیمی وسه ستون استوانه‌ای چوبین است‌که حمال طاق برآنها متکی است وواشانها ازدو طرف روی حمال می‌آید . صندوق بقعه کهنه وفرسوده شده است وقبر ازشکستگیها آن نمایان است .

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقا سید محمدبن امام جعفرالصادق علیه السلام در دهکدهٔ پینچا از دیهای آستانه

بنای اصلی‌شامل اطاقی مربع به‌ابعاد ۶۴۵سانتیمتراست. صندوقی دروسط و ضریحی مشبك‌آن را احاطه کرده است. (عکس‌شمارهٔ۱۴۶) ایوان جنوبی بدپهنای ۲۷۰ سانتیمتر است که دری مشبك چوبین به حرم دارد . و چهار جرز آجری چهارگوشه به‌جای ستون ساخته‌اند.(عکس شمارهٔ ۱۴۷) ایوان‌شمالی به‌پهنای۲۵۰ سانتیمتر ودرازای۱۱٫۵ متراست. دراین ایوان دری نظیر در ایوان شمالی‌است . این در قدیمی است و این عبارات در قسمت بالای سمت راست آن کنده‌کاری شده است :

«هذا مسجدالمبارك لصاحبه ومالکه‌الفقیر المحتاج الی[1] رحمةالله‌تعه.»

برسمت راست، دنبالهٔ این عبارات چنین‌است :

« فقیه احمدبن ابوالرضی‌بن علی پینچائی سنه ثمانین وسبعمائه . »

ایوان غربی به پهنای ۳۴۰ سانتیمتر و درازای ۱۳٫۳۰ متر است . ضلع شرقی ایوانی ندارد . سرنال هریك ازایوانها متکی برچهار فیلپای آجری چهار نبش است .

در ایوان غربی، دری چوبین به‌بلندی ۱۸۲ وپهنای ۱۰۵ سانتیمتر است . این عبارات برلنگهٔ سمت راست آن خوانده می‌شود :

« بردرت جاکنند اهل نجات رفع الله قدرهم درجات »

درحواشی این دو مصراع این آیات از کلام‌الله مجید حك شده است :

« ربنا لاتزع قلوبنا بعداذ هدیتنا وهب لنا من لدنك رحمة انك انت الوهاب ربنا انك جامع‌الناس لیوم لاریب فیه ان الله لایخلف المیعاد ان‌الذین‌کفروالن تغنی عنهم اموالهم ولا اولادهم . »[2]

زیر مربع بالا این آیات حك شده است :

۱ــ دراصل : الا . ۲ ــ سورهٔ آل‌عمران ۳ ، آیات: ۸ و ۹ ونیمی ازآیهٔ:۱۰.

«لایکلف‌الله نفساً الا وسعا ولها ما کسبت وعلیها مااکتسبت[1] ربنا ویومن بالله فقد استمسك بالعروة الوثقی ــ تا ــ اولئك اصحاب النارهم فیها خالدون . »[2]

برقسمت پائین همین‌لنگه این‌عبارات حك شده است :

« اتمام این عمارة ... الفقیر المحتاج الی‌رحمةالله فقیه احمدبن فقیه ابوالرضی محمدبن فقیه علی‌بن‌فقیه مرتضی‌بن‌فقیه محمدبن... غفرالله ذنوبهم . »

زیر نام بانی ، این‌آیات از کلام الله مجید حك شده‌است :

« لیزدادوا ایمانا مع‌ایمانهم ولله جنودالسموات والارض وکان‌الله علیماً حکیماً لیدخل المؤمنین والمؤمنات جنات تجری من تحتها الانهار ــ تا ــ فوزاً عظیماً . »[3]

برقسمت بالای لنگهٔ سمت چپ این در، این بیت حك شده‌است :

« ای درت کعبهٔ ارباب نجات قبلتی وجهك فی کل صلات »

درحواشی دومصراع بالا، این‌آیات کلام‌الله مجید خوانده می‌شود :

« من‌الله شیئاً واولئك هم وقودالنار کدأب آل فرعون والذین من‌قبلهم کذبوا بایاتنا فاخذهم الله بذنوبهم والله شدید العقاب قل للذین کفروا ستغلبون و . »[4]

درقسمت پائین آیات بالا ، آیات زیر حك است :

«لاتؤاخذنا ان نسینا اواخطأنا ولاتحمل علینا اصراً کما حملته . »[5]

درقسمت وسط دراین آیات باحاشیهٔ گل وبوته‌دار حك شده‌است :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم الله لااله الا هوالحی‌القیوم لاتأخذه ــ تا ــ

۱ ــ سورة البقره ۲ ، آیهٔ :۲۸۶ ۲ ــ سورة البقره ۲، آیات: ۲۶۲ و ۲۶۳.
۳ ــ سورة الفتح ۴۸ ، قسمتی ازآیهٔ: ۴ و تمام آیهٔ : ۵ . ۴ــ سورهٔ آل عمران ۳ ، قسمتی‌ازآیهٔ:۱۰وآیهٔ:۱۱ وقسمتی‌ازآیهٔ:۱۲. ۵ــ سورةالبقره۲، قسمتی‌ازآیهٔ :۲۹۱.

www.tabarestan.info تبرستان

من‌الفی[1] یاالله . »

درحاشیهٔ تنکهٔ پائین در، آیاتی ازسورهٔ فتح بدین‌ترتیب خوانده می‌شود :

« بسم‌الله الـرحمن الرحیم انافتحنا لك فتحاً مبیناً ـ تـا ـ فی‌قلوب المؤمنین . »[2] (عکس شمارهٔ ۱۴۸)

بردیوارغربی بقعه ازخارج نقاشیهای مذهبی به‌این شرح‌کشیده شده‌است :

صحرای کربلا، امام حسین درمیدان جنگ باعلی اصغر دربغل وزعفر جنی درپشت سراو، درویش عرب ونامه رسان .

درطرف چپ شکلهای زیر است :

ابوالفضل العباس بامارد بن سدیف .

بردیوار شمالی این نقاشیهاست :

علی اکبر و ام‌لیلی و گهـوارهٔ علی اصغر و رباب ، خوابیدن حضرت امام زین العابدین ، حضرت قاسم باازرق شامی و پسرانش . عمل استاد آقاجـان نقاش لاهیجانی.

بردیوار جنوبی بقعه نقاشیهای زیر است :

سوار شدن پیغمبر بربراق ورفتن به‌معراج. (عکس شمـارهٔ ۱۴۹) حرکت اسیران کربلا واجساد شهدا درمیدان کربلا .

ابیاتی از هفت‌بند محتشم‌کاشانی درحواشی‌این نقاشیهاست تاریخ۱۳۳۳قمری درذیل رقم ومیان اشعار دیده می‌شود .

درطرفین در ورودی اصلی، دوعلم ودو تورنگ نقاشی شده‌است .

سقف بقعه وایوانها، واشان‌کشی واررویل‌کوبی بادرزپوش‌زده است .

مراسم علم بنـدی در این بقعـه روز اول محرم و مراسم علم‌واچینی شب دوازدهم که شب سوم امامت است ، برپا می‌شود .

۱ــ سورةالبقره۲، آیهٔ :۲۶۱وقسمتی ازآیهٔ: ۲۶۲. ۲ــ سورةالفتح ۴۸، آیات: ۱و۲ و۳ وقسمتی ازآیهٔ : ۴ .

درصحن بقعه دو درخت آزاد کهنسال دیده شد .

بقعهٔ میرعلی
دریك کیلومتری جنوب بازکیاگوراب
سرراه لاهیجان به‌رشت

بنائی است قدیمی به‌شکل مربع‌که چهار گوشهٔ آن را باچهارگوشوار جمع کرده وگنبدی مدور باآجر وگچ برآن زده‌اند . درهرضلـع از داخل طاقنمائـی بزرگ ساخته شده و بالای طاقنماها گل و بوته‌هـای زیبائی گچ بری شده است . درسه جهت بقعه ایوانهای‌کم عرضی است. لبه‌های ایوانها پایه‌های آجری به‌جای ستون چوبی‌ساختداند وسرنال و واشانهای ایوانها برآنها قراردارد. ازارهٔ داخلی بقعه و پائین پایـه‌های ایوانهـا کاشیکاری است . کاشیهای داخل حرم هشت ضلعی است . مسجد بقعه متصل به‌بنای بقعه است . اضلاع جنوبی و غربـی آن دیوار و اضلاع شمالی وشرقی آن درهای ارسی چوبین است .

بقعهٔ آقا سید محمد بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
دردهکدهٔ پائین‌لسکو کلایه[1] از دهکده‌های آستانه

بنائی است آجری‌که ابعاد داخلی‌آن ۵ر۳×۴ متراست . میان بنا ضریحی مشبك چوبین باسقف‌گهواره‌ای است . چهار طرف ایوان دارد. طرف شرقی وغربی چهار جرز آجری جلو ایوانها به‌جای ستون ساخته‌اند . دوطرف جنوبی وشمالی ایوانها ، هریك سه جرزآجری ودوستون چوبی دارد . ستونهـا سرستون ندارد . دودر ورودی بقعه دردوجهت شرقی وغربی است. سقف بقعه وایوانها، واشان‌کشی‌و پل‌کوبی است . لبهٔ‌بام دوپشته وسراسر بام‌بنا، سفال‌سر است .

مراسم علم‌بندی روزاول‌محرم ومراسم‌علم‌واچینی روزسوم‌امام برپا می‌شود.

۱ــ لسکوکلایه: ده ازدهستان دهشال، بخش‌آستانهٔ شهرستان‌لاهیجان، هجده‌کیلومتری شمال شرقی آستانه ، شش‌کیلومتری حسن‌کیاده. (فرهنگ جغرافیائی‌ایران)

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقا سید زکریا
در دهکدهٔ لفوت از دهکده‌های آستانه

بنای اصلی آجری است وچهار طرف ایوان دارد . به‌جای ستونها جرزهای آجری، جلو ایوانها ساخته‌اند . لبهٔ بام یك‌پشته وسراسر بام‌بنا، حلب‌سر است.

باقی بناها و آثار تاریخی بلوك آستانهٔ لاهیجان

۱ـ بقعهٔ آقا سید محمد دردهکدهٔ ششکل[1] دهشال .

۲ـ بقعهٔ گیلده دردهکدهٔ گیلده[2] دهشال .

۳ـ بقعه‌های دهکدهٔ فوشازده[3] دهشال .

٤ ـ بقعهٔ آقا سید اکبر در دهکدهٔ لفوت .[4]

٥ ـ بقعهٔ دهکدهٔ دهکا[5] ازدهکده‌های دهشال .

٦ ـ بقعهٔ آقا زینل در جیررودپشت دهشال .

۷ ـ نام کهنه کلکه[6] در دهکدهٔ جیررودپشت که یادآور پرستشگاه و معبدی قدیمی است .

۸ ـ محل دیگری به‌نام « اسپه شورون » در دهکدهٔ جیررودپشت است و برکنار « پیله خاله » (=شاخهٔ بزرگ رودخانه) قرار دارد . می‌گویند در قدیم استخر بزرگی برای شست وشوی اسبان پادشاهان درست کرده بوده‌اند .

۱ـ ششکل : ده از دهستان بخش‌آستانه، شهرستان لاهیجان ، چهار کیلومتری شمال شرقی دهشال، شانزده کیلومتری آستانه.(فرهنگ جغرافیائی ایران) ۲ـ گیلده : ده از دهستان دهشال بخش‌آستانه، شهرستان لاهیجان، هجده‌کیلومتری شمال شرقی‌آستانه، شش‌کیلومتری دهشال. (فرهنگ جغرافیائی‌ایران) ۳ـ فوشازده: ده ازدهستان دهشال بخش‌آستانه، شهرستان لاهیجان.(فرهنگ جغرافیائی‌ایران) ۴ـ لفوت:ده از دهستان مرکزی بخش‌آستانه، شهرستان لاهیجان، ده‌کیلومتری شمال‌آستانه، هشت کیلومتری شمال پل‌سفیدرود.(فرهنگ جغرافیائی‌ایران) ۵ـ بفتح دال . ۶ـ بفتح کاف و لام.

٤ ـ بناها و آثار تاریخی بلوك کنار فریضه و راه شاهی پائین لاهیجان

بقعهٔ آقا سید حسین‌کیا پسر امام موسی الکاظم علیه‌السلام معروف به‌امامزاده ذوالفقار در دهکدهٔ کیسم

بنـای اصلی بقعه اطاقـی است به درازای ٤۹۰ سانتیمتر و پهنـای ٤۰۰ سانتیمتر، چهارطرف ایوان دارد وجلوهریك از ایوانها هفت ستون چوبی چهارسوی پخ زده است . طول هریك از ایوانها ٥ر۱۰ متر است . پهنای ایوان شمالی کمتر وایوانهای شرقی وغربی وجنوبی پهن‌تر وعرض آنهـا ۱۹۰ سانتیمتر است . ایوان جنوبی یك ستون لاچ‌لنگری هفت وهشت ضلعی دارد. تمام ستونها سرستون دارند. (عکس شمارهٔ ۱۵۰)

صندوق بقعه درمیان بنای اصلی‌است وبدنهٔ جنوبی‌آن هشت تکه کنده‌کاری ظریف دارد و برپایه‌ای از گچ به‌بلندی ۲۰ سانتیمتر برقرار است. (عکس شمارهٔ ۱۵۱) درازای صندوق ۲۱۸ وپهنایش ۱۱۸ وبلندی‌آن۷۰ سانتیمتر است. ضریحی مشبك چوبین صندوق را احاطه کرده است . (عکس شمارهٔ ۱۵۲)

بردیوارها ازداخل، نقاشیهای مذهبی به‌قلم استاد آقاجان لاهیجانی است و زیر لبهٔ طاق ابیاتی از هفت‌بند محتشم کاشانی است ودرفواصل مصراعها « اللهم‌صل علی محمد وآل محمد » گچ‌بری شده است .

سقف بقعه واشان‌کشی وازرو پل‌کوبی با درزپوش‌زده است . ازارهٔ دیوارهای بقعه، درپنج ردیف کاشی‌کاری به‌ارتفاع ۸۰سانتیمتراست . سقف ایوانها واشان‌کشی، لبهٔ بام یك‌پشته وسراسر بام‌بنا، سفال‌سر است . تخته‌ای ازصندوق قدیمی درایوان بود کـه درازای آن ٦۸ و پهـنایش ۲٦ سانتیمتر بود و کنده کاری بسیار داشت . (عکس شمارهٔ ۱۵۳)

درایوان جنوبی یك‌تخته ازچوب صندوق قدیمی‌را به‌دوستون لاچ‌لنگری‌و

www.tabarestan.info تبرستان

ستون پهلوی آن میخ‌کوب کرده بودند . این قسمت از آیات کلام الله مجید بر آن خوانده می‌شود.

«[لایؤ] منون انما تنذر من‌اتبع الذکر وخشی‌الرحمن بالغیب فبشره بمغفرة و اجر کریم . انا نحن نحی الموتی ونکتب ماقدّموا وآثارهم و کل شیءٍ احصیناه فی امام مبین و اضرب لهم مثلا اصحاب القریة اذجاءها المرسلون.»[1] (عکس شمارهٔ ۱۵۴)

رابینو ازاین بقعه یاد کرده است .[2]

بقعهٔ آقا سید شفیع
در دهکدهٔ بجاربست‌سر

بنای اصلی بقعه مستطیل و ابعاد شرقی و غربی آن ۷ متر و ابعاد جنوبی و شمالی آن ۴۶۰ سانتیمتر است . طرف شمال بقعه ، آبدارخانه‌ای بنا شده است . طرف شرق و جنوب بقعه ایوانی است . عرض ایوان شرقی ۳۳۰ وعرض ایوان جنوبی ۴۸۰ سانتیمتر است . سقف داخل بقعه و ایوانها لمبه‌کوبی است . لبهٔ بام یك‌پشته و بام سفال‌سر است . مراسم علم‌بندی دوم محرم و مراسم علم واچینی روز بیست وهشتم ماهٔ صفر که قتل امام حسن مجتبی است، برگزار می‌شود . روز علم بندی سرته می‌آورند و گوسفند قربانی نذر می‌کنند .

قرآن کوفی
در دهکدهٔ مالده

رابینو می‌نویسد که دراین دهکده قرآنی است که می‌گویند به‌خط علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام است و بنائی که این قرآن در آن است ، به « دستخط امیرالمؤمنین » مشهور است .[3]

۱ــ سورهٔ یس۳۶، قسمتی ازآیهٔ: ۱۰ وآیات: ۱۱و۱۲ و۱۳. ۲ــ گیلان‌رابینو، ص ۳۲۹ . ۳ــ گیلان رابینو ، ص ۳۲۷.

این بنا ، بنائی است چوبین ودوطبقه . ابعاد داخلی طبقهٔ بالا ۳۷۰ × ۴۵۰ سانتیمتر است . میان این بنا صندوقی بزرگ است‌که داخل‌آن صندوقی‌کوچکتر قرار دارد. صندوق بزرگتر به‌درازای ۱۱۸وپهنای ۷۱ وبلندی ۹۰ سانتیمتر است و صندوق‌کوچکتر به‌درازای ۵۷ وپهنای ۴۶ وبلندی ۴۵ سانتیمتر است.

چهار طرف این‌بنا ایوان است ودیواره‌ای تخته‌ای دارد . درهرطرف بنا سه پنجره است . سقف بنای اصلی واشان‌کشی و پل‌کوبی است و سقف ایوانها فقط واشان‌کشی است. طبقهٔ زیرین‌این‌بنا مسجد است . درمحوطهٔ اطراف این‌بنا درخت آزاد کهنی است‌که محیط‌آن ۷۷۰ سانتیمتر است .

بقعهٔ فضل عیار معروف به‌آقای رکابدار
دربالا محلهٔ دهکدهٔ کیسم

بنای اصلی بقعه اطاقی ساده است‌که ابعاد داخلی آن ۴۴۰ × ۴۲۰ سانتیمتر است . درمیان این بنا ، صندوقی مشبك تخته‌ای است . سقف صندوق به شکل هرم مستطیل القاعده است که درازای آن ۱۹۰ و پهنایش ۱۰۲ و بلندیش ۱۱۰ سانتیمتر است. این صندوق برپایه‌ای کاشیکاری به‌بلندی ۱۵ سانتیمتر قرار دارد. ازارهٔ بنا را رنگ‌کاری کرده‌اند . سقف بقعه واشان‌کشی و پل‌کوبی بادرزپوش است . چهار طرف بنا ایوان است . طول ایوانها ۸۷۰ وعرض آنها ۱۶۰ سانتیمتر است . هرایوان دارای هفت ستون با سرستون است . سقف ایوانها واشان‌کشی و قسمتی پل‌کوبی با درزپوش‌زده است. لبهٔ بام دوپشته وسراسر بام‌بنا، سفال‌سر است.

علم بندی این بقعه روز اول محرم و علم واچینی آن در روز بیست و هشتم صفر است . روز زوارکشی معینی ندارد .

بقعهٔ آقا سید احمد یمنی بن امام موسی الکاظم علیه‌السلام
درمیان محلهٔ دهکدهٔ کیسم

بنای اصلی این بقعه را بنا به‌گفتهٔ اهالی،آب یکسره برده است و فعلا بقعهٔ آقا سید محمد مکی به‌جای آن است .

www.tabarestan.info تبرستان

بنای اصلی این بقعه مربع شکل است که از خارج ابعاد آن ۴۶۰×۴۸۵ سانتیمتر است. چهار طرف بنا ایوان دارد. درازای ایوانها ۷۴۰ سانتیمتر و پهنای آنها غیر از ایوان جنوبی که ۵۰ سانتیمتر است، ۲۰۵ سانتیمتر می‌باشد. هر ایوان، هفت ستون باسرستون دارد سه عدد ازستونهای ایوان شمالی لاچ‌لنگری است. دو عدد که در دو طرف قرار می‌گیرند هشت ضلعی هفت‌وهشت وستون وسط دردو قسمت مارپیچ راست به‌چپ است. بقعه دارای دو در ورودی در ایوانهای شمالی و شرقی است که یکی از آنها مشبك تخته‌ای به‌پهنای ۹۳ و بلندی ۱۶۰ سانتیمتر است.

درمحوطهٔ این بنا چند اصله درخت آزاد است که محیط یکی از آنها بالغ بر ۵۷۰ سانتیمتر است.

خشت پل
بر رودخانهٔ حشمت رود دردهکدهٔ کیسم

این پل برسر راه شاهی است که از لاهیجان به‌کیسم می‌رفته است. مصالح اصلی آن آجر و درازای آن ۲۱ متر و پهنای آن ۳۲۵ و بلندی آن ازسطح آب ۵۷۰ سانتیمتر است. این پل شامل یك دهانه باطاق جناقی است که بلندی طاق آن ۹۰ سانتیمتر است.(عکس شمارهٔ ۱۵۵) پهنای جان‌پناه آجری آن ۶۵ سانتیمتر است. در ساختمان این پل دونوع آجر به‌ابعاد ۴×۲۱×۲۱ و ۵×۲۳×۲۳ سانتیمتر بکار رفته است.

بقعهٔ آقا سید عبدالله‌بن امام موسی الکاظم علیه‌السلام
معروف به‌آقا سید بازو
در دهکدهٔ بازان کیسم

بنائی است ساده‌که چهارطرف آن ایوان دارد. هرایوان دارای هفت‌ستون چهارسو بدون سرستون‌است. این‌بقعه دارای صندوقی‌تخته‌ای‌سادهٔ بدون‌نقش‌است. بردیوارگلی‌بقعه نقاشیهای مذهبی‌کرده‌اند. سقف بنا واشان‌کشی، لبهٔ بام یك‌پشته و بام‌بنا سفال‌سر است.

بقعهٔ آقا سید رسول وسیده حوری
در دهکدهٔ تجن‌کیسم

بنائی ساده ونوسازکه چهارطرف ایوان دارد. هرایوان هفت ستون چهارسو دارد. صندوق چوبین‌که میان اطاق قرار دارد قبر این دوتن را پوشانده است. در ورودی بقعه، درایوان جنوبی‌است. سقف بنا و ایوانها واشان‌کشی وبام سراسر بنا، سفال‌سر است.

بقعهٔ سید زکریا بن امام موسی الکاظم علیه‌السلام
در میان کوی حسن‌کیاده

این بنا اطاقی ساده است که ازبیرون نمای آن هشت ضلعی است‌که اضلاع آن دو به‌دو مساویند و از داخل مربع مستطیل است. چهارطرف بنا ایوان دارد. ستونهای ایوانها چوبی و ساده است. داخل بنا ضریحی مشبك چوبین صندوق را پوشانده است. بام بنا حلب‌سر است.

بقعهٔ آقا سید لنگر کیا
در اشکم چال [1]

بنای اصلی بقعه ساده وگلی وزگالی است. چهار طرف بنا ایوان است. جلو هرایوان سه جرزآجری و شش ستون است. لبهٔ ایوان تکائل مشبك چوبین کوتاه دارد. درمیان بنا صندوقی است که ضریحی مشبك چوبین بزرگ آن را پوشانده است. قسمت پائین ضریح تخته‌ای ساده وقسمت بالای‌آن مشبك است. سقف ضریح گهواره‌ای است. لبهٔ بام بنا یك‌پشته وسراسر بام‌بنا، سفال‌سر است.

مراسم علم‌بندی این بقعه روزهای اول و دوم و سوم محرم و علم‌واچینی عصر روز دوازدهم محرم برگزار می‌شود.

۱ـ بکسر الف وضم‌کاف.

www.tabarestan.info تبرستان

دهکدهٔ تی‌تی پریزاد

این دهکده متصل به‌حسنعلی‌ده و ناصرکیاده است . می‌گویند این آبادی را تی‌تی دخترخان احمد خان والـی لاهیجان احداث کرده است . عبدالفتاح فومنی تی‌تی را دختر قرامحمدچپك و زن‌خان احمدخان می‌داند.[۱]

باقی بناها و آثار تاریخی بلوك کنارفریضه و راه شاهی پائین لاهیجان

۱ـ بقعهٔ آقـا سید مزار یـا شهیدمزار . بنای این بقعه میان حسن‌کیاده و لسکوکلایه است .[۲]

۲ـ بقعهٔ آقا سید ابوجعفربن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام.

۳ ـ بقعهٔ امامزاده محمد دردهکدهٔ کیسم .[۳]

٤ ـ بقعهٔ آقا سید حاجی دردهکدهٔ پاشاکی .

٥ ـ بقعهٔ دهکدهٔ کماچال میان بازکیاگوراب و رودبنه .

٦ ـ بقعهٔ دهکدهٔ گوهردان .

۷ ـ بقعهٔ سه بـرادران در دهکـدهٔ بجاربست‌سر، کـه به بجـارپردسر نیز مشهور است .

۸ ـ بقعهٔ آقا سید نصرالله در دهکدهٔ بازارسر.

۹ ـ پل آجری برآب کیسومك .[۴]

۱۰ ـ بقعهٔ آقا شیخ سلیمان دردهکدهٔ لاشه (= لاشك).[۵]

۱۱ ـ بقعهٔ آقا سید ابراهیم بن امام موسی‌الکاظم دردهکدهٔ کشل .[۶]

۱۲ ـ بقعهٔ آقا سید محمدبن امام موسی الکاظم دردهکدهٔ ماشك .[۷]

۱۳ ـ مسجد پیله‌خاکی نزدیك دهکدهٔ ماشك .[۸]

۱ـ گیلان‌رابینو، ص۳۲۵. ۲ـ گیلان‌رابینو،ص۳۳۲. ۳ـ گیلان‌رابینو، ص۳۲۹. ۴ـ گیلان‌رابینو، ص۳۲۶. ۵ـ گیلان‌رابینو، ص۳۳۳. ۶ـ بفتح کاف وشین. ۷ـ بکسر شین. ۸ـ عبدالفتاح فومنی ازاین مسجد یادکرده است.(گیلان رابینو، ص ۳۳۳)

٥ـ بناها و آثار تاریخی بلوك چهار ده ورودبنهٔ لاهیجان

بقعهٔ آقا سید نصرالدین بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام دردهکدهٔ گوکهٔ لاهیجان

بنای اصلی بقعه اطاقی است آجری به‌درازای ۷٤۰ وپهنای ٤٥۰سانتیمتر. دو در جنوبی وشرقی ازدو ایوان ودر غربی ازمسجد متصل به‌بنا در حرم بقعه باز می‌شود . سقف بنا واشان‌کشی و پل‌کوبـی با درزپوش است. ضریحی مشبك چوبین نسبةً قدیمی به‌درازای ۲۱۰ و پهنای ۱٤۰ وبلندی ۱٦۰ سانتیمتر قبر را پوشانده است . طاق ضریح گهواره‌ای وبلندی آن ازسقف ضریح ٦۰ سانتیمتر است .

ایوانهای شرقی وجنوبی هریك هفت ستون چهارسوی ساده بدون سرستون دارد . سقف ایوانهـا واشان‌کشی وپل‌کوبی است . لبهٔ ایوان تکائل مشبك چوبین و لبهٔ بام سه‌پشته و سراسر بام‌بنا ، سفال‌سر است.

سنگ قبری‌ازمرمر به‌درازای ٥٤ وپهنای ۳٥ سانتیمتر دربقعه قرار دارد که‌عبارات زیر برآن حك‌است :

« وفات مرحوم کربلائی میرزا ولد مرحوم مرتضی قلی ۱۲٤۲ .

چون فتادست مـرا قبر براین راهگذر

همه‌کس‌رابودای خواجه براین راه‌گذر

برسرتربت ما چون گذری فاتحه خوان

بدعـا روح مـرا شادکن آنگاه گذر »

سنگ مرمر دیگری به‌درازای٦٥ وپهنای ۲۹ سانتیمتر دراین‌بقعه بود که این‌عبارات برآن حك بود:

« وفات مرحوم فیروزه خانم بنت مرحوم آقا محمد قاسم بتاریخ شهر جمادی‌الثانی سنه ۱۲۳٥ .

ای خاك چـه طالع منور داری — هرجا که پری‌رخیست دربرداری

خوبان‌جهان سیرزعالم شده‌اند — تو سیرنمی‌شوی چه درسر داری

www.tabarestan.info تبرستان

نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، انگشتر وسرو . »

مراسم‌علم‌بندی این‌بقعه روز اول‌محرم وعلم‌واچینی روزقتل امام‌حسن یعنی بیست وهشتم صفر است . این بقعه درمیان درختان آزاد کهنسال است .

حمامی قدیمی در بازارسر گوکه جزو موقوفات این بقعه بوده است . خرابه‌های این حمام امروز برجاست .

پلی آجری
نزدیك دهکدهٔ گوکه

پلی آجری یك‌دهنه نزدیك دهکدهٔ گوکه است . درازای آن۱۰ متر و پهنای آن ۲۵۰ وبلندی‌آن ازسطح آب ۲٤۰ سانتیمتر است. بنای این پل از دو نوع آجر است . آجرهای بزرگتر به‌ابعاد ٤ × ۲۸ × ۲٤ سانتیمتر و آجرهای کوچکتر به‌ابعاد ٤ × ۱۸ × ۱۸ سانتیمتر است .

بقعهٔ سید ناصرالدین بن امام موسی الکاظم
در کاچا محلهٔ چهار ده لاهیجان

برای رسیدن به‌چهار ده ، باید نزدیك لولمان ازآب سفیدرود گذشت و به‌ساحل راست رودخانه رفت . دهی بزرگ وآبادان است . از بناهای تاریخی این دهکده ، بقعهٔ سید ناصرالدین است که از نظر سبك معماری ، قابل دقت وبررسی است . بنای اصلی بقعه ازداخل چهارگوشه وازچهار جهت چهار در ورودی دارد . درها در درگاهی صفه مانند قراردارند. عرض دهانهٔ صفه‌ها ۱۵٦ وعمق آنها ۸۵ سانتیمتر است . در چهار کنج بنا ، چهارگوشوار است که باساختن آنها ، گوشه را جمع کرده وتوانسته‌اند گنبد مدوری براین بنای چهارگوشه بزنند . زیر هریك ازگوشوارها دوطاقچه است . بالای هریك ازدرهای ورودی، خفنگی نورگیر ساده است که طاقهای جناقی دارد .

ضریحی مشبك چوبین به‌درازای ۱۳۸ و پهنای ۱۳۰ وبلندی ۱۵۹ سانتیمتر

میان بنای اصلی است که قبر را پوشانده است . طاق آن نیز مشبك است واز دو طرف چون بامهای شیروانی، شیب دارد .

در شرقی بقعه به‌ایوانی مربع شکل باز می‌شود که سمت شرقی آن باز است . درطرفین شمال وجنوب دو اطاق است که ابعاد آنها از داخل دومتر است . کنج جنوب‌غربی اطاق شمالی وکنج شمال‌غربی اطاق جنوبی بادو کنج بقعه مماس است . پنجره‌های این دو اطاق پنجره‌های ارسی بوده که قسمت پائین آنها عوض شده است .

اضلاع اصلی بقعه ازخارج ۷۸۰ سانتیمتراست و سه طرف شمالی وغربی و جنوبی آن ایوان دارد . عرض هر یك از ایوانها ٤ متر است . ایوان غربی دارای چهار فیلپاست‌که پائین آنها مربع وبالای آنها هشت‌ضلعی است . درفواصل فیلپاها ، ستونهای چوبین چهارسو ، بدون سرستون است .

ایوان جنوبی نه‌ستون چهارسوی ساده ، بدون سرستون ویك فیلپای‌آجری دارد و ایوان شمالی دارای چهارستون ویك فیلپاست . ابعاد زمینی که قسمتهای مختلف بنابرآن است ۱۳٫۳۰ متر است . مصالح اصلی بقعه آجر ، جدارهای داخلی بنا ، سفیدکاری ودیوارهای بقعه را تازه رنگ کرده بودند.

مراسم علم‌بندی این‌بقعه اول ماه محرم‌الحرام وعلم‌واچینی‌آن بیست وهشتم صفر است و اگر دراین روز مراسم علم واچینی برپا نشد ، سرخرمن علم را وا می‌چینند.

مقابل‌ایوان‌شرقی، تختی‌برای تعزیه‌خوانی ساخته ومسقف‌کرده‌اند. لبه‌های تخت، ده ستون‌چوبین لاچ‌لنگری‌است. دوراین‌تخت، هشت فیلپا نظیرفیلپاهای‌بقعه است وهیجده ستون چوبین درفواصل‌آنهاست . سقف این تخت واشان‌کشی وبام‌آن سفال‌سر است . گورستان نسبةً وسیعی اطراف بقعه است .

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقا سید عبدالرضا بن امام موسی الکاظم علیه‌السلام
درگاچرای چهار ده لاهیجان [۱]

بنای اصلی بقعه تقریباً چهارگوشه وابعاد آن ۵۵۲ × ۵۵۶ سانتیمتراست. چهار طرف آن ایوان است . عرض ایوانها ۲۲۰ سانتیمتراست. بقعه دارای سه در اصلی غربی وشمالی وجنوبی است که دراین ایوانها باز می‌شوند . ایوانها هریك دارای نه ستون چوبین‌چهارسوی ساده بدون سرستون می‌باشند . سقف ایوانها ، و سقف بقعه واشان‌کشی و لمبه‌کوبی است . لبه‌های ایوانها تکائل چوبی‌است. دو در ایوان شمالی وجنوبی تخته‌ای ساده ودر ایوان غربی مشبك است .

ضریح بقعه مشبك وچوبین است که درازای آن ۲۲۰ وپهنایش ۱۱۸ و بلندیش تاقاعدهٔ مثلث طاق،۱۴۵سانتیمتراست . طاق ضریح مشبك شیروانی شکل‌و ازدو طرف شیب دارد . اطراف بقعه محوطه‌ای باز و گشاده‌است . مصالح اصلی بنا آجر است .

بقعهٔ آقا سید ابراهیم
در دهکدهٔ نوبیجار لاهیجان

بنای اصلی بقعه ازآجرواز‌خارج به‌ابعاد ۳۹۵×۳۲۰ سانتیمتراست . چهار طرف‌بنا، چهارایوان‌ودرچهارگوشهٔ ایوانهاچهارجرزآجری‌است‌که میان‌هردوجرز، چهارستون چهارسوی قرار دارد . پاره‌ای ازستونها گرد است وتراش ندارد . عرض ایوان جنوبی۲۱۰ و عرض ایوان غربی ۱۱۵ وعرض ایوانهای شمالی و شرقی ۱۳۵ سانتیمتراست . دراصلی ورودی بقعه شرقی است . لبهٔ بام دوپشته و بام سراسر بنا، سفال‌سر است . اخیراً سقف بقعه وایوانهارا لمبه‌کوبی کرده بودند.

مراسم علم‌بندی این بقعه روز سوم محرم و علم‌واچینی بیستم صفر یاچهلم امام، برپا می‌شود. درمحوطهٔ اطراف بقعه درختان کهنسال خوج وآزاد زیاد بود.

۱ ــ رابینو درکتاب گیلان خود ص ۳۳۴، ازاین بقعه نام‌برده واز بقعهٔ دیگری به‌نام سید رضا نیز یاد می‌کندکه نگارنده آن را نیافت .

بقعهٔ آقا سید علی‌بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
دردهکدهٔ موتار محلهٔ (= متعلق محله) نوبیجار لاهیجان

بنای اصلی بقعه آجری وازخارج به‌ابعاد ۵۶۴ × ۶۸۰ سانتیمتراست . در سه‌جهت‌شمال‌وغرب وجنوب ، ایوان دارد. عرض‌هریك‌ازایوانها۲۸۰سانتیمتراست. ایوان‌شمالی‌وغربی‌هریك هفت ستون چهارسو باسرستون وایوان جنوبی شش‌ستون چهارسو باسرستون دارد . در اصلی بقعه جنوبی است .

ضریحی مشبك چوبین درمیان بنای اصلی است‌که درازای‌آن ۲۳۰ وپهنایش ۱۵۵ وبلندیش ۱۷۲ سانتیمتر است .

بردیوار خارجی بقعه نقاشیهای مذهبی ، کار استاد آقاجان ولد استاد غلامحسین‌نقاش لاهیجانی است‌که مورخ به‌سال ۱۳۵۳ هجری قمری است. بربالای دومجلس ازاین نقاشیها ، این عبارت دیده می‌شود :

« باعث وبانی این دومجلس مشهدی صفرعلی کدخدا ولد علی اکبر و کربلائی جعفر ولد اصغر متعلق محلهٔ . »

سقف بقعه واشان‌کشی ولمبه‌کوبی بادرزپوش‌است. سقف ایوانها واشان‌کشی‌و لمبه‌کوبی است .

درهای ورودی بقعه شمالی وجنوبی است .

برلنگهٔ سمت راست در شمالی این‌عبارات حك شده است :

« خدای تعالی رحمت کند باعث وبانی را سنه ۱۲۲۴ .»

برلنگهٔ سمت چپ همین در، چنین حك شده است:

« عمل میرزا حسن نجار ابن مرحوم میرزا محمد علی ساکن کوشال غفرالله لك ولوالدیك . »[۱]

لبه‌های بنا دوپشته وسراسر بام‌بنا، سفال‌سر است. علم‌بندی این‌بقعه روزاول محرم وعلم‌واچینی بیست وهشتم صفر است .

۱ــ ظاهراً : له ولوالدیه .

www.tabarestan.info تبرستان

مسجدی ازطرف شرق متصل به‌بقعه است . درورودی ایـن مسجد از ایوان شمالی‌است. وسط این‌مسجد دوفیلپاست وطرفین فیلپاها سه ستون چوبین‌است. سقف مسجد واشان‌کشی و لمبه‌کوبی است . در محوطهٔ بـاز اطراف بقعه ، درختان آزاد کهنسال است .

بقعهٔ آقا سید حسن بن امام موسی الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ لاکمه‌سر لاهیجان

بنای اصلی بقعه بدابعاد ۵۶۵ × ۶۳۰ سانتیمتر است . درسه جهت شرقی و جنوبی و شمالی ، ایوان است . عرض ایوانهـای شرقی وجنوبی چهار متر و عرض ایـوان شمالـی ۳۱۰ سانتیمتر است . ایوان شرقی دارای سه جرز با هشت ستون چوبین سادهٔ چهـارسو با سرستون و ایـوان جنوبـی دارای دو جـرزوشش ستون چهارسوی ساده است‌که سه‌تای‌آنها سرستون دارد . ایوان شمالی دارای دوجرز و دوستون چوبین چهارسو باسرستون است .[1]

بقعه سه در ورودی بسه ایوان دارد ودر غربی به‌مسجدی که متصل به‌بنای بقعه است باز می‌شود . سقف بقعه وایوانها لمبه‌کوبی با درزپوش است و بام سراسر بنا، سفال‌سر است. علمی قدیمی دراین‌بقعه بودکه برحاشیهٔ آن «صلوات‌کبیر» ودر وسط آن « الله محمد علی » مشبك‌کاری شده بود . دو طرف علـم دواژدهای خوش تراش بود.

مراسم علم بندی این بقعه روز سوم محرم ومراسم علم واچینی روزبیست و هشتم صفر برپا می‌شود .

بقعهٔ آقا سید مقصود بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
در رعیت محلهٔ (=سادات محله) گاویهٔ لاهیجان

بنای اصلی بقعه چهـار ضلعی وچهـار طرف آن ایوان است . سقف بقعه و

۱ــ جرزهای کنج ایوانها از دو طرف به حساب آمده است .

ایوانهـا واشان‌کشی و پل‌کوبی ، لبهٔ بام سه پشته وسراسر بام‌بنا ، سفال‌سر است . ایوانها دارای ستونهای چوبین باسرستون است.

بقعهٔ آقا سید امیرکیا بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ شیرجوپشت[1] رودبنهٔ لاهیجان

بنای اصلی بقعه ازآجـر وملاط آن فرش وآهك وبه‌ابعـاد ۶۵۰ × ۶۵۰ سانتیمتر است . صندوقی چوبین در وسط بناست کـه ضریحی مشبك چوبین پرکار به‌درازای ۲۹۱ وپهـنای ۱۸۰ وبلندی ۱۵۴ سانتیمتر آن را احاطه کـرده است . سقف این ضریح مشبك وبه‌شکل شیروانی‌است. بقعه دارای سه در اصلی شرقـی و شمالی وجنوبی‌است . درهای شمالی وشرقی ساده وجنوبی‌کنده‌کاری دارد . (عکس شمارهٔ ۱۵۶)

بردولنگهٔ سمت راست و چپ ، ایـن‌بیت برتنکه‌های بالا، باخط نسخ حك شده است.

« هیچ نگشاید زدرهای دگر آن در زتست
ربنـا افتح بیننا ذا انت خیـر الفاتحین »
(عکسهای شمارهٔ ۱۵۷ و ۱۵۸)

چهارطرف بقعه ایوان دارد. عرض ایوان جنوبی ۲۴۴ وایوان شمالی ۲۵۰و ایوان غربی ۲۴۲ وایوان شرقی ۳۰۰ سانتیمتر است . چهـار فیلپا جلو هرایوان است. پائین فیلپاهـا مربعی بدابعاد ۸۰ × ۸۰ سانتیمتر است ، قسمت وسط آنهـا مدور وقسمت بالای‌آنهـا نیز چهارگوشه است . (عکس شمارهٔ ۱۵۹) نقاشیهـای مذهبی بردیوار خارجی بقعه است و بـالای آنهـا آیاتـی از کلام‌الله مجید نوشته شده است .

سقف ایوانها پل‌کوبی ، لبهٔ بام دوپشته وبام سراسر بنا، سفال‌سر است .

۱ــ شیرجوپشت : ده از دهستان رودبنه ، بخش مرکزی لاهیجان.(فرهنگ جغرافیائی ایران) این‌دهکده کنار بستر قدیمی سفیدرود است .

www.tabarestan.info تبرستان

مسجدی نزدیك به‌ضلع جنوبی بقعه است .

سنگ مرمر تیره رنگ قدیمی درایوان شمالی بود که این‌عبارات برآن حك بود :

« وفات مرحوم مشهدی خواجه محمد ولد حاجی علی‌اکبر فی‌تاریخ دهم شهر ذی‌الحجة الحرام ۱۲۴۶ .

پیدا چه گهر زقطرهٔ آب شدیم　　از دست اجل چه درّ نایاب شدیم
بودیم بخواب در شبستان عدم　　بیدار شدیم وباز درخواب شدیم

نشانه‌ها : مهر ، تسبیح ، دوانگشتر، سجاده و زیر آنها گلدانی باگل وبوته . »

بقعهٔ سید جلال‌الدین اشرف کوچك‌ابن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام در دهکدهٔ بالارودپشت رودبنهٔ لاهیجان [۱]

بنای اصلی‌بقعه چهارضلعی وضریحی‌چوبین مشبك میان‌آن‌است. چهارطرف آن ایوان دارد . ایوانها دارای ستونهای چوبین چهارسو و دو ستون لاچ‌لنگری مارپیچ وهفت وهشت است. ستونهای سه ایوان دارای سرستون است . درچهارکنج ایوانها چهار جرز آجری است . ایوان شرقی شش ستون بدون سرستون ، ایوان شمالی هفت ستون باپنج سرستون که یکی ازستونهای آن لاچ‌لنگری‌است . ایوان غربی شش ستون با چهارسرستون که یکی‌ازستونهای آن لاچ‌لنگری‌است. ایوان جنوبی شش ستون دارد که چهارتای آن دارای سرستون است . سقف بقعه لمبه‌کوبی وسقف ایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی است. لبهٔ بام دوپشته وسراسر بام‌بناء سفال‌سر است .

بقعه آقا سید موسی پسر موسی‌بن جعفر علیه‌السلام' دردهکدهٔ بارگوسرای لاهیجان

ابعاد بنای اصلی بقعه ۶۲۰×۶۶۵سانتیمتراست . ضریحی مشبك چوبین

۱ ــ این دهکده کنار بستر قدیمی سفیدرود قرار دارد .

ظریف به‌درازای ۱۹۳ وپهنای ۱۴۳ وبلندی ۱۴۸ سانتیمتر دروسط بناست . طاق این ضریح مشبك وشیروانی شکل است . چهارطرف بنای بقعه ایوان است و چهار کنج ایوانها ، چهار جرز است . هرایوان ، هفت ستون چهارسو باسرستون دارد . سه در ورودی ، در سه جهت شرقی و شمالی و جنوبی به ایوانها باز می‌شود . لبهٔ ایوانها دارای تکائل تخته‌ای ساده است . سقف بنای بقعه واشان‌کشی و پل‌کوبی است وواشانها برشیرسر متکی‌است. سقف ایوانها ، واشان‌کشی و پل‌کوبی بادرزپوش است . درایوانها نیز واشانها بر شیرسر اتکا دارند . لبهٔ بام چهارپشته و سراسر بام سفال‌سر است . برجدار داخلی و خارجی دیوارهای بقعه ، نقاشیهای مذهبی است . بالای سر در ورودی جنوبی بقعه ، این عبارات نوشته شده است :

« تعمیرات این بقعهٔ متبرکه ازبنیاد تااین مکان باعث وبانی‌آقا مشهدی علی‌اکبر کدخدا ولد مرحمت پناه‌آقا مشهدی جبار بامشهدی صفرعلی ولد مرحوم مشهدی نظر محمد ساکنان بارگوسرا عمل استاد آقاجان ولد مرحمت پناه استاد غلامحسین نقاش ساکن لاهیجان بتاریخ شهر محرم الحرام هذالسنه ۱۳۳۰ . »

علم‌بندی این بقعه روز سوم محرم ومراسم علم واچینی عصر روز دهم محرم برپا می‌شود . اطراف بقعه محوطه‌ای وسیع وباز بود .

بقعهٔ آقا سید حسن در دهکدهٔ سغل‌بنه [۱] لاهیجان

بنای اصلی بقعه آجری و به‌درازای ۴۸۷ و پهنای ۳۸۰ سانتیمتر است . ضریحی چوبین مشبك وسط بناست . چهار طرف بقعه ایوان دارد . در هرایوان شش ستون چهارسو باسرستون است . لبهٔ ایوان تکائل چوبی ساده دارد . سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی است . واشانها متکی برشیرسر هستند . لبهٔ بام سه‌پشته وبام سفال‌سر است . برجدار داخلی وخارجی دیوارهای بقعه نقاشیهای

۱ــ بفتح سین وغین‌وباء.

www.tabarestan.info تبرستان

مذهبی‌است ودرحاشیهٔ بالا ، اشعاری ازهفت‌بند محتشم کاشانی نوشته شده است .

بقعهٔ فوشا (= بقعهٔ سید ابوجعفر)بن امام رضا علیه‌السلام درسادات محلهٔ بارگوسرای لاهیجان

بنای اصلی بقعه ۴۷۰ × ۵۱۶ سانتیمتر است . صندوقی سادهٔ چوبین وسط بناست . دو پنجرهٔ مشبك چوبین دربناست . چهارطرف بقعه ایوان دارد. دوکنج ایوان شرقی، دوجرزآجری است ومیان‌آنها پنج ستون چهارسو باسرستون است . ایوانهای شمالی وجنوبی هریك شش‌ستون وایوان غربی‌پنج‌ستون‌چهارسوی‌چوبین دارد . بقعه دارای دو در ورودی است . در جنوبی چوبین وساده است ودر شرقی ظریف ودارای کنده‌کاریهای زیر است .

کنده‌کاریهای لنگهٔ سمت راست :

بربائوی سمت چپ :

« الله لااله الا هوالحی القیوم ـ تا ـ یشفع عنده الابازنه یعلم . »[1]

برپاسار پایین همین لنگه :

« مابین ایدیهم وماخلفهم . »[2]

بربائوی سمت راست همین لنگه :

« ولایحیطون بشیئ من علمه الا بماشاء ـ تا ـ ولا یؤده حفظهما و هوالعلی‌العظیم . »[3]

برپاسار بالای‌همین‌لنگه:

« لااکراه فی‌الدین . »[4]

برتنکهٔ بالای همین‌لنگه:

« الله محمد علی فاطمه حسن حسین یاقاضی الحاجات . »

برپاسار دوم بالای همین لنگه :

۱ـ سورة البقره ۲، قسمتی‌ازآیهٔ :۲۶۱. ۲ـ سورة البقره۲، قسمتی‌ازآیهٔ:۲۶۱.
۳ ـ سورة البقره ۲ ، دنبالهٔ آیهٔ : ۲۶۱. ۴ـ سورة البقره ۲، قسمتی‌ازآیهٔ : ۲۶۲.

« کتبه کمترین بخش‌علی طالقانی المسکر سوهانی[1] فی‌سنة ۱۲۶۵ . »

برپاسار دوم پایین همین‌لنگه :

« این راکند اوستاد امیربن استاد .... المسکنی ۱۲۶۵ . »

کنده‌کاریهای لنگهٔ سمت چپ :

بربائوی سمت چپ :

« من‌الغی فمن یکفر بالطاغوت ـ تا ـ لاانفصام لها والله سمیع علیم . »[2]

برپاسار پایین همین‌لنگه :

مقداری ازحروف تراشیده شده بود و کلمات آن خوانده نمی‌شد .

بربائوی سمت راست همین لنگه :

« من‌الظلمات الی‌النور والذین‌کفروا ـ تا ـ فیها خالدون. »[3]

برپاسار بالای همین لنگه :

مقداری ازحروف آن تراشیده شد بود و کلمات‌آن خوانده نمی‌شد .

برتنکهٔ بالای‌همین‌لنگه :

« یاعلی مددی ازتو شفاعت میخواهم درروز قیامت . »

برپاسار دوم بالای همین‌لنگه :

« باعث وبانی این آستانهٔ متبرکه مشهدی علی‌عسکر نازلوئیه . »

برپاسار دوم پایین همین‌لنگه :

یادافع البلیات یارفیع الدرجات مددی سنه ۱۲۶۵ . »

سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی بادرزپوش است . واشانها برشیر ـ سر متکی‌است . لبهٔ بام سه‌پشته وسراسر بام‌بنا، سفال‌سر است.

۱ ـ سوهان ازدهکده‌های طالقان است . ۲ ـ سورة البقره ۲، قسمتی ازآیهٔ : ۲۶۲ .
۳ ـ سورة البقره ۲ ، قسمتی‌ازآیهٔ : ۲۶۳.

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقا سید محمدبن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ شه‌شال [۱] رودبنهٔ لاهیجان

بنای اصلی بقعه چهارضلعی وآجری است . چهارطرف ایوان دارد . ایوانها دارای ستونهای چهارسوی چوبین است . بنای اصلی دارای یك در ورودی است. سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی است وسراسربام سفال‌سر است .

درمحل معروف بود که دهکدهٔ شه شال معمور و آبادان بوده است . پس از کشته شدن سید محمد به‌دست اهالی و به‌خاك سپردن دراین دهکده ، این آبادی بزرگ رو به‌ویرانی‌نهاد.

بقعهٔ آقا سید محمد
در دهکدهٔ فشو پشتهٔ لاهیجان

بنای اصلی بقعه به‌ابعاد ۴۸۰ × ۵۴۰ سانتیمتر است که از آجر بنا شده است . ضریحی مشبك چوبین به‌درازای ۲۲۰ وپهنای ۱۳۲ و بلندی ۱۴۶ سانتیمتر که طاق آن صاف است ، دروسط بناست . چهار طرف بقعه ایوان دارد . چهارکنج ایوانها، چهارجرز آجری است وفواصل آنها پنج ستون چهارسوی ساده باسرستون است . لبهٔ ایوانها تکائل تخته‌ای است . بقعه دارای دو در شرقی و جنوبی است .

برتنکه‌های‌بالای لنگه‌های راست وچپ درشرقی‌این‌بیت حك شده‌است:

« هیچ نگشاید زدرهای دگر آن درزتست
ربنا افتح بیننا ذا انت خیر الفاتحین »

(عکس شمارهٔ ۱۶۰)

برجدارهای داخلی وخارجی دیوارهای بقعه ، نقاشیهای مذهبی است . برحواشی نقاشیهای داخل ، ابیاتی از هفت‌بند محتشم کاشانی است . نقاشیها مورخ ۱۳۲۵ قمری است ونام نقاش درآنها پیدا نشد .

۱ ــ بکسرشین اول.

سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی و واشانها متکی‌برشیرسراست.لبهٔ بام چهارپشته و بام سراسربنا ، سفال‌سر است .

بقعهٔ آقا سید رضا کیابن امام علی النقی علیه‌السلام
در دهکدهٔ ناصر کیاده رودبنهٔ لاهیجان

بنای اصلی بقعه از خارج ۱۳٫۰۸ × ۱۱٫۲۵ متر است . ضریحی مشبك چوبین به‌درازای ۲۶۸ وپهنای ۱۸۶ وبلندی ۱۴۶ سانتیمتر دروسط بناست . طاق آن مشبك وشیروانی شکل است . درازای داخلی بقعه ۱۰٫۵ × ۸ متر است . هرضلع بقعه دارای دوپنجره است ومحرابی داخل بقعه دیده می‌شود. بقعه دارای دو در ورودی شرقی و غربی است .

بردر گنجه‌ای که داخل بقعه بود ، تکه‌های‌کنده‌کاری وکتیبهٔ دری را نصب کرده بودند . این کتیبه باخط خوش ثلث ومطالب آن ازاین قراراست :

برلنگهٔ سمت راست :

« دیده روشن از سجود خاك این درشد مرا
شکرها گویم که این دولت میسر شد مرا »

(عکس شمارهٔ ۱۶۱)

برلنگهٔ سمت چپ : ۷۷۹

« بردرت جاکنند اهل نجات رفع الله قدرهم درجات »

(عکس شمارهٔ ۱۶۲)

داخل بقعه ، دوفیلپای هشت ضلعی است‌که اضلاع آن دوبه‌دو برابر است . درفواصل فیلپاها سه‌ستون چوبین چهارسوی پخ زده‌است که حمالهای سقف برآنها استوار است وواشانها برحمالها متکی است . سقف بقعه واشان‌کشی وپل‌کوبی بادرزپوش است .

در داخل بقعه بردیوار شرقی این‌عبارات خوانده می‌شد :

« عمل محمد حسین بنّا لنگرودی ۱۳۳۶ . »

www.tabarestan.info تبرستان

ایوان بقعه شرقی است ودو جرز آجری مربـع دردو کنج آن است . طاق ایوان واشان‌کشی وپل‌کوبی بادرزپوش است . واشانهای لبهٔ ایوان برسرنال چهار-سوئی متکی است . لبهٔ بـام بنا سه‌پشته ، وسراسر بـام سفال‌سر است . جلو ایوان حفاظی ازتخته است که دری ورودی دارد .

بر کنج شمالی این ایوان این‌عبارات دیده می‌شود :

« تاریخ تعمیر اول شوال روز پنجشنبه ۱۳۳۶ شمسی عمل استاد محمد حسین بنّا لنگرودی . »

درمحوطهٔ بازاطراف بقعه، یك درخت آزادکهنسال به‌محیط ٤۷۰ سانتیمتر است . درخت انجیری درارتفاع سه متری ازمیان‌آن روئیده ودونوع شاخ وبرگ ازیك تنهٔ درخت دیده می‌شود .

بقعهٔ آقا سید علی‌بن سید خرم‌کیا در دهکدهٔ بالاچاف[1] رودبنهٔ لاهیجان

بنای اصلی بقعه چهار ضلعی است . سه طرف شمالی و شرقی وجنوبی ایوان دارد. بنای اصلی دارای دو در ورودی است. ضریحی‌چوبین مشبك در وسط بناست. سقف بقعه واشان‌کشی ولمبه‌کـوبی بادرزپوش است . ایوانهـا دارای ستون چوبین چهارسوی ساده است . سقف ایوانهـا واشان‌کشی ولمبه‌کوبی بادرزپوش است . بام سراسربنا، سفال‌سر است . درمحوطهٔ باز اطراف بنا یك درخت آزادکهنسال دیده می‌شود .

بقعهٔ آقا سید یحیی ازنوادگان امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام در پائین‌چاف رودبنهٔ لاهیجان

بنای اصلی بقعه چهارضلعی است وچهـار در ورودی درچهـار طرف است . ضریحی مشبك چوبین دروسط بناست . چهـار طرف بقعه ایوان دارد . چهـار کنج

۱ـچاف : ده ازدهستان رودبنهٔ شهرستان لاهیجان . (فرهنگ جغرافیائی ایران)

ایوانها چهار جرز آجری است . هرایوان ده ستون چوبین چهارسو دارد که بردو طرف ستونها ناوهائی در امتداد بلندی ستونها، جهت درهای ارسی، درآورده‌اند . سقف بنا وایوانها واشان‌کشی ولمبه‌کوبی بادرزپوش است . بام سراسربنا، سفال‌سر است .

راه شاه‌عباس از لاهیجان به‌رشت و دیلمان

راه‌ازلاهیجان به‌پردسر(=خشت‌پل)وازپردسروارد باغ شیخ‌مرتضی‌می‌شود که دردهنهٔ کیاجوب است ، جاده دوباره به‌رودخانهٔ لاهیجان می‌رسد . ازرودخانه کنارنهر کیاجوب درمسیر راه قدیمی لاهیجان بدشکاکم پیش می‌رود . درشکاکـم ازروی خشت‌پل موجود می‌گذرد ، سپس به‌گلرودبار وازآنجا به‌سیاهکل می‌رسد . درسیاهکل راه شاه عباسی دوقسمت می‌شود یك‌شعبهٔ آن به‌دیلمان می‌رود وازتی‌تی کاروانسرا وکاروانسرای سرداب کـه هـردو شاه‌عباسی‌است، می‌گذرد و بدیلمـان می‌رسد. شعبهٔ دیگر ازسیاهکل به‌پاشاکی (= پاس‌کیاده) وازآنجا به‌رشت می‌رود.

باقی‌بناهاوآثارتاریخی‌بلوك چهار ده و رودبنهٔ لاهیجان

۱ ـ چاه بالای کوه‌آهندان که به‌تونلی ختم می‌شود .
۲ ـ درلیالستان آثاری اززمان شاه‌عباس برپوزهٔ کوه دیده می‌شود.
۳ ـ در زربوته که ازراه فودره می‌رود، سنگهای‌تراشیده دیده می‌شود.
٤ ـ بقعهٔ نوبیجار دست چپ جادهٔ لاهیجان به‌لنگرود .
۵ ـ بقعهٔ حاجی سلیم محله (= هسلیم‌محله) نزدیك به‌لنگرود.
٦ ـ بقعهٔ لیالمان .
۷ ـ بقعهٔ داخل دردهکدهٔ داخل شمال لاهیجان.
۸ ـ بقعهٔ پائین محلهٔ درگاه در شمال لاهیجان.
۹ ـ پلی نزدیك دهکدهٔ پینچا .

www.tabarestan.info تبرستان

۱۰ – بقعهٔ آقا سید مرتضی دردهکدهٔ جوپیش لفمجان .

۱۱ – بقعهٔ آقا سید ابوالقاسم درمیان محلهٔ رودبنه .

۱۲ – بقعهٔ متعلق محلهٔ ارباستان .

۱۳ – بقعهٔ آقا شیخ مراد دردهکدهٔ پایین محلهٔ پاپکیاده .

۱٤ – بقعهٔ بالا محلهٔ پاپکیاده .

۱۵ – بقعهٔ خال‌کیاسر .

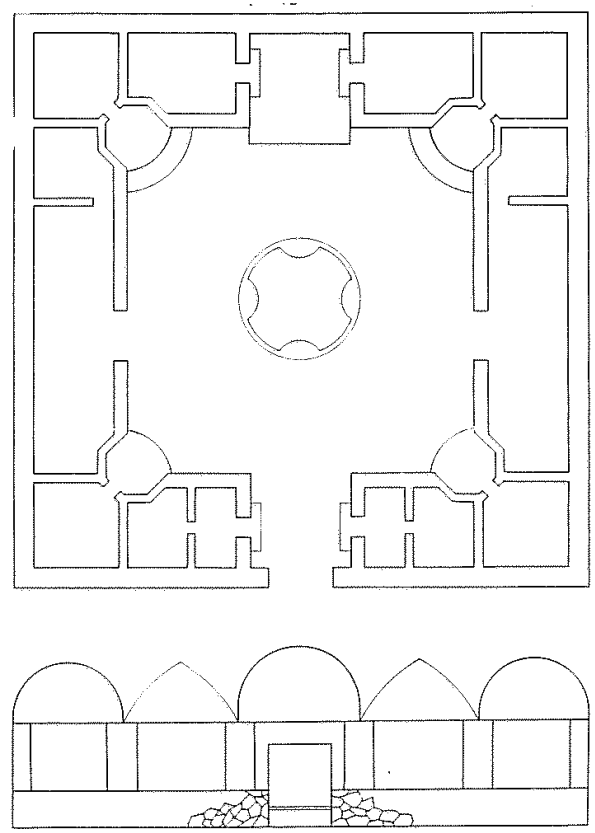

تی‌تی کاروانسرا

www.tabarestan.info تبرستان

بخش نوزدهم

۱ ـ جغرافیای تاریخی رانکوه

بخش رانکوه آخرین بخش شرقی گیلان است. ازشمال به‌دریای خزر، از شرق به‌تنکابن مازندران، ازجنوب به‌رودبار الموت ورودبارحسینقلی‌خانی یارودبار محمد زمان خانی وازغرب به‌دیلمان ولاهیجان محدود می‌شود . حداصلی رانکوه درمشرق دریاسر بوده‌است ، اما درحدود صد سال است کـه لنگرود ودهکده‌های اطراف آن، ازلاهیجان جدا شده وبه‌رانکوه ملحق شده است. ازآن وقت تاامروز این بخش به‌نام رانکوه ولنگرود خوانده می‌شود. پهنای آن ازکناره‌های لنگرود تارود سورخانی[1] که مازندران‌را ازگیلان جدا می‌کند،چهل وچهارکیلومترودرازای آن ازمصب پلورود تا گردنهٔ گون‌کل[2]، پنجاه وسه کیلومتر است . زمین هموار و دشت آن، ازپای ارتفاعـات تاکنارهٔ دریای خـزر، در امتداد املش، نوزده تابیست کیلومتر ودرنزدیکی‌سامان مازندران به‌سه کیلومترمی‌رسد واراضی کوهستانی‌آن شامل اشکور وسمام وشاهجان‌است.

گذشتهٔ رانکوه زیاد برما روشن نیست. پاره‌ای ازنویسندگان که رابینو نیز ازآنهاست رانکوه را همان جبال «روینج»جغرافی‌نویسان قدیم دانسته‌اند کـه در شمال ری بوده است .

۱ــ بضم سین، به‌معنی سرخ‌چشمه است. ۲ــ بفتح گاف وواو وکسرنون وضم کاف.

ابن اسفندیار می‌نویسدکه رانکوه قسمتی ازطبرستان بودکه ازغرب تاملاط می‌رسید. واشکوررا مثل اینکه جزءِ کوهستان دیلمان به‌حساب آورده است.[۱]

کوتم[۲] وهوسم- سابقاً مرکزمهم واصلی رانکوه شهرکوچك کوتم بوده‌است. همین نام است‌که جغرافی‌نویسان هوسم ضبط کرده‌اند. مقدسی درسال ۳۷۵ هـ. ق. دربارهٔ این شهـر می‌نویسد: بازارش معمور است و مسجد جامع آن نزدیك خانهٔ سلطان است. رودخانه‌ای‌ازمیان شهرمی‌گذرد وجسری بر آن تعبیه کرده‌اند. دراین وقت داعی برآنجا حکومت داشت.[۳] ایـن شخص همان داعی محمد [بن] حسن‌الاطروش است‌که درنیمهٔ دوم قرن سوم، سلطان مستقل این صفحات بود. ابوالفدا در۷۲۱ هـ. ق. باغهای این شهررا ستوده‌است.[۴] حمدالله مستوفی درسال ۷۴۰ هـ. ق. می‌نویسد «کوتم ازاقلیم چهارم است ودرکنار دریا افتاده‌است وبندرگاه کشتی‌که از گورگان وطبرستان وشیروان [آید] ازآنجا بیرون می‌آید وحاصل عظیم دارد.»[۵]

اسپهبد حسام‌الدوله شهریار (۵۰۲ ـ ۴۶۶ هـ. ق.) پادشاه مازندران پس از آنکه به‌خاطر پسرش ـ نجم‌الدوله قارن (۵۱۰ ـ ۵۰۲ هـ. ق.) ازسلطنت کناره‌کرد درهوسم انزوا اختیار کرد وساکنان ازجیل و دیلم به‌دور او گرد آمدند.[۶] پس از این، شهر هوسم رو به‌خرابی رفتـه است. زیرا میرظهیرالدین می‌نویسد کـه سید رضی‌کیا (۸۲۹ـ ۷۸۹هـ.ق.) سلطان‌لاهیجان، این‌شهررا ازنوبساخت و دو نهر برای آوردن آب به‌شهر ودهکده‌های کنار ساحل ازرودخانهٔ پلورود[۷] جدا کرد. یکی‌از این‌نهرها ازحاشیهٔ تپه‌ها می‌گذشت وداخل سدی‌که دردره‌ای بسته بودند می‌ریخت. دیگری به‌گاورود می‌ریخت وتا ولیسه امتداد می‌یافت. سید رضی‌کیا، هوسم را که بعدها رودسر نامیده شد تعمیرکرد زیرا «ازآن ایام‌که هوسم ویران گشته بودکسی چنانکه شرط است، به‌عمارت آن قیام ننمود واکثر اهالی آن ملك را خط ترخانی

۱ـ تاریخ‌طبرستان، ص۵۶و۷۴. ۲ـ بضم‌تاء. ۳ـ احسن‌التقاسیم، ص۳۶۰.
۴ـ تقویم‌البلدان، ص۴۲۸ و۴۲۹. ۵ـ نزهة‌القلوب، ص۱۶۳. ۶ـ گیلان‌را بینو، ص ۳۳۵ و۳۳۶. ۷ ـ بضم پ و لام.

دادند وازتکالیف دیوانی‌محفوظ ومصون‌گردانیده، بجزآنك خرج دستوری‌مقرری می‌دادند وباهیچ‌کس غیری‌راکاری نبود... بعدازآن موضعی‌را قریب به‌کنارگوارود انتخاب‌کرده، مسجدجامع احداث فرمودند وبه‌درمسجد، میدان بزرگ بساختند و به‌طرف شرقی‌آن میدان بازار ودکان بنیاد کردندوبه‌درمسجدحمام‌بنیادکرده، تمام ساختند وبعدازآن‌طرف‌جنوبی‌آن میدان حرم‌سرای را احداث‌نموده، قصرمرغوبی درآنجاانجام‌کردندوطویلهٔ‌اسبان‌وموضع‌ومسکن‌متردد‌ان وصفهٔ اهل‌دیوان‌رابه‌سعی تمام به‌اتمام رسانیدند ورودخانه‌ای‌که ازآب فلام‌رود(=پلورود) به‌نیم فرسخی‌شهر جاری‌بود، بفرمود به‌چندقدم‌بالاتر آن‌رودخانه چنان‌جوی کندندکه آب‌آن‌به‌پهلوی آن‌حرم‌سرا به‌طرف جنوبی‌جاری شد وآن‌نهررا شیرارود(=شیررود) می‌گویند و اکنون (درزمان میرظهیرالدین) نیزهمچنان جاری است وبه‌رودخانهٔ‌گوارود منضم گشته به‌دریا می‌رسد. وازآن جوی دونوع‌فایده تصورکرده بودند: یکی‌آنك مردم شهر رودسر را ازآن آب منفعتی باشد. دوم‌آنك چون به‌آب گوارود ملحق گردد جهت‌کشتی‌بانان، کشتیهای بزرگ‌را آسان‌تر باشدکه عبور به‌دریا نمایند واسطلخی عظیم درپایان قریهٔ کله‌دره بنیاد کرده، به‌اندك مدت تمام فرمودند.»[۱]

فریزر درهجدهم ماه مه ۱۸۲۲ (۱۲۳۸ هـ.ق.) ازرودسرگذشته است ودربارهٔ این شهر می‌نویسد «ازنورود(=کیارود)که ازوسط‌آبادی می‌گذردگذشتیم. فرازو نشیب پل ایـن رودخانه بقدری زیاد بود کـه یکی ازاسبهـای ما هنگام بالارفتن برزمین افتاد. پس ازطی سه میل به‌دهکدهٔ زموجان رسیدیم در این دهکده رودی آرام بودکه پلی با طاقی جناقی بسیار تیز داشت.[۲]

خچکو جمعیت رودسر را درسال ۱۲۵۵ هـ. ق. (=۱۸۳۹ میلادی) چهارصد خانواده نوشته است و این عدد صحیح به‌نظر نمی‌رسد زیرا مکنزی‌که بیست سال پس‌از این تاریخ شهررا دیده است می‌نویسد که رودسر صدو ده دکان، دومسجد، پنج امامزاده، چهار تکیه وصدوبیست درخانه وچهارصد تن سکنه دارد.

۱ـ گیلان میرظهیرالدین، ص۱۴۳ و ۱۴۴. ۲ـ سفرنامهٔ فریزر، ص ۱۱۷.

www.tabarestan.info تبرستان

«ابت» درسال ۱۲۵۹ ه.ق. درسفرنامهٔ خود ازرودسر چنین یاد کرده‌است «در هشت میلی لنگرود به‌دهکدهٔ رودسر رسیدیم. رودخانهٔ کیارود میان این دهکده است وپلی یك دهانه باشیبهای تند دارد. این دهکده ملك شخصی حاکم لاهیجان است. جمعیت آن به‌صد خانوار می‌رسد. بازار کوچکی دارد ودریك میل ونیمی ساحل دریاست. از رودسر که بیرون آمدیم، درفاصلهٔ کمی سنگهای قبور قدیمی بانوشته‌های عربی بود. داخل این سنگها خالی بود. شاید برای آسانی حمل ونقل به‌این‌کار پرداخته‌اند.[1]

مکنزی درسال ۱۲۷۵ ه. ق. دربارهٔ رودسر چنین نوشته است « نزدیك رودسر راه بهترشد واز روی پل آجری بسیاربلندی گذشتیم. این‌پل دودهانه دارد ولی‌ابت یك دهانه یاد می‌کند. روز بازار رودسر روز یکشنبه است. رودسردارای دومسجد، دوحمام، چهارتکیه وپنج امامزاده است. نزدیك خانهٔ ما مقبره‌ای خرابه ازقدیم‌الایام باقی مانده بودکه بسیار زیبا بود. درفضای اطراف آن سی وسه اصله درخت آزاد است. ازرودسر به سیاهکله‌رود رفتیم. دو میل ونیمی خارج رودسر قبرستانی است‌که ملاامیره نامیده می‌شود. سنگهائی‌صندوقی شکل دراین‌قبرستان است که نوشته‌های عربی داشت ومن نتوانستم آنها را بخوانم. بازار رودسر یك میل ازدریا فاصله دارد. رودسر جزء رانکوه است ولی ملکیت آن متعلق به‌حاکم لاهیجان بود.»[2]

ملگونوف درذیل‌فصلی‌که دربارهٔ ولایت‌گیلان‌نوشته‌است، به‌بلوك ومحالات‌و حاکم نشینهای گیلان می‌پردازد و دربارهٔ تقسیمات شرقی گیلان چنین می‌نویسد :

«ولایت لاهجان، مجاور است با مازندران یا تنکابن و سخت‌سر، درشرقی‌آن رود سفید تمیشه، درغربی سفیدرود و شیم‌رود و لاله‌رود نیزآنجاست. شهرلاهجان بیست ورستی دریاست.

بلوك لنگرود، درشرقی‌لاهجان است بارودخانه‌های شلمان و رودسر.

۱ــ سفرنامهٔ ابت، ص۲۸. ۲ــ سفرنامهٔ مکنزی، ص۱۳و۱۴

محال رودسر، ازشرقی وشمالی لنگرود است تاشرقی پلورود.

بلوك رانکوه ، درشرقی رودسر است .[1]

رودسردرسی وهفت درجه وشانزده دقیقه عرض‌شمالی وپنجاه درجه وچهارده دقیقه طول شرقی واقع است . فاصلهٔ آن از لنگرود، سیزده کیلومتر وتاآب گرم سختر (= رامسر) چهل وسه کیلومتر راه است . شامل دومحله‌به‌نام : رودسرو سرپل است. در رودسرمحله پلی قدیمی برروی رودخانهٔ گوارود است ونزدیك‌آن مسجدی وبازاری بزرگ به‌شکل کاروانسرائی‌که چهار در دارد، بنا شده‌است .[2]

محلهٔ سرپل، برکنارهٔ راست شیررود بنا شده است . درزمان رابینو بازاری داشته‌که ازبازار رودسر چهارصد وپنجاه مترفاصله داشته است. مردم ازپلی چوبین بدان طرف رود می‌روند .

تمیجان

تمیجان پس‌ازهوسم مرکزمهم و اصلی رانکوه شد. تمیجان یاتیمجان درسال ۷۰۶ه.ق. به‌دست‌امیره محمدبود واو درآنجا حکومت داشت. سربازان اودرمقابل اولجایتو یکی‌دوبار ایستادگی کردند ولی‌درآخر امیره محمد تسلیم‌اولجایتو شد.

درسال ۸۲۰ سیدرضی ــ پسر وجانشین سید علی‌کیا ــ سلطان بیه‌پیش شد . درتمیجان قصری عالی ازآجر وساروج ساخت‌که درسال ۸۹۰ ه. ق. زمین لرزه‌ای آن‌را خراب کرد. سراهائی برای پذیرائی سفراومهمانان ، طویله‌هائی‌ازسنگ‌و گل وآجر بابامهائی سفالین ساخته بود .

در گوراب‌بالا مسجدی زیبا ساخت وتیرها وستونهای آن را ازصنوبرهائی (کاجهائی) که درسیجران (= سجیران امروزی) بودند بساخت . بازاری تازه پایین‌تر از بازار اولی ساخت وگوراب سفلی‌نامید . بازارنو برساحل ولیسارود

۱ــ نسخهٔ عکسی سفرنامهٔ مازندران ، ص ۹۴ ، فیلم شمارهٔ ۱۶۸۸ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران. ۲ــ گیلان‌رابینو،ص ۳۳۷.

www.tabarestan.info تبرستان

(= ولیسه رود) بود وامرکرد که بازرگانان تمیجان ، مال‌التجارهٔ خود را بدانجا نقل‌کنند.[۱] بازرگانان ازمکان جدید وترك مقام قدیم‌آزرده خاطر بودند نقدینه‌ای دادند واجازهٔ بازگشت گرفتند .

تمیجان به‌نام رانکوه یا گوراب رانکوه یا شاهان‌گوراب معروف بوده‌است.[۲] این شهر درسالهای ۹۰۸ و ۹۱۰ و ۹۱٤ به‌دست سربازان حسام‌الدین فومنی غارت شد . باسقوط سلسلهٔ سلاطین امیرکیا درسال ۱۰۰۰ هـ. ق. ، شهر تمیجان روبه‌خرابی رفت ودیگر مورخان نامی از آن به‌میان نیاوردند .

فریزر فاصلهٔ میان تمیجان و رودسررا پراز درختان جنگلی دیده ومناظر آن‌را ستوده است ومی‌نویسد که شهرواطراف‌آن را سیلاب رودخانه، بسیارخراب کرده. پلی قدیمی‌که میان آن زیاد برجسته است ، راه عبور ناهمواری برای مسافران است . سپس ذکری ازبازار آن می‌کند .

بازاری راکه او یادکرده است دیگر اثری از آن باقی نیست . تمیجان در چهار یاپنج کیلومتری رودسر وسی‌وپنج کیلومتری لاهیجان است .[۳]

درسال ۱۲۵۵ هـ. ق. (=۱۸۳۹ میلادی) ، خچکو صوفیان را مرکز اصلی و مهم رانکوه می‌داند . پس ازآنکه لنگرود به رانکوه ملحق‌شد . مرکزاصلی‌ومهم رانکوه شهرلنگرود شده است .[۴]

۲ـ جغرافیای تاریخی لنگرود

نام لنگرود نخستین بار درسال ۵۱۲ هـ. ق. دیده می‌شود . دراین سال ، پس از مرگ سلطان محمدبن ملکشاه بن‌الب‌ارسلان،[۵] فرامرز بن مردانشاه‌لنگرودی،

۱ـ گیلان رابینو، ص۳۳۹. تاریخ گیلان ودیلمستان، ص۱۴۰ و۱۴۱. ۲ـ قص رانکوه و سرهسران درکنارهٔ غربی‌شاهان‌گوراب و برساحل شرقی ولیسارود بوده است .
۳ـ گیلان رابینو ، ص۳۴۰. ۴ـ گیلان رابینو، ص۳۴۱. ۵ـ دوران حکومت سلطان محمد از ۲۳ جمادی الاولی ۴۹۸ تا ۲۴ ذی‌الحجه۵۱۱ هـ. ق. بود.

از زندان‌بیرون‌آمد وباعلاءالدوله علی‌ـ شاه مازندران ـ ازاصفهان به طبرستان و ازآنجا به‌لنگرود آمد .

درحدود سال ۷۹۰ هـ . ق. که میان پسران سید علی‌کیا ـ سید حسین‌کیا و سید رضی‌کیا وسید محمدکیا ـ برسرپادشاهی بیه‌پیش نزاع درگرفت ، سید حسین کیا ازبرادران خود شکست خورد وبه قولی سه‌سال وبه‌روایتی پنج سال درزندان دو برادر دیگرماند . سپس او را رهانده ، املاکی چند به‌او دادند تاسرگرم باشد. سیدظهیرالدین مرعشی دراین‌باره چنین می‌نویسد :

«چون ازحبس‌کارگیا سیدحسین‌کیا سه‌سال‌یاپنج سال‌والعلم عندالله‌بگذشت‌و درملك قراری پدیدآمد ، او را خلاص دادند وبه‌انواع ، نصایح گفتند وپاشیجا را بدومسلم داشتند . چون شش ماه‌کمابیش ازآن بگذشت ، سید حسین‌کیا توقع‌نمود که اورا به‌لاهجان جای بدهند تا به‌عبادت حق‌تعالی مشغول گردم‌که درپاشیجا بودن نمی‌توانم. برموجب ارادت او درلاهجان موطن ومسکن‌که خاطرخواه بود، تعیین کردند ودر شهر وبازار وقراء هرجا نصیبی افراز نموده بدو دادند . ازآن جمله به‌کنار سفیدرود قریب بفرضهٔ لنگرود ، قریه‌ای‌که موصوف وموسوم است براه‌پشته بدو بخشیدند . وآن قریه را اراضی غامربیش از عامر بود وسبب‌خراب بودن آن مقام قلت آب بود که جهت مزارع برنجار وفا نمی‌کرد . سیدحسین کیا سعی بسیار نمود وآبگیری وسطلی[۱] در آن مقام احداث فرمود . چنانکه تمامی خرابیهای قریه برآن آب آبادان ومعمور گشت . والحاله هذه عمران آن‌مواضع ازآن برکه وآبگیراست .[۲]

در دوران حکومت سلجوقیان و خوارزمشاهیان ، لنگرود جزء سرزمین بیه‌پیش به‌حساب می‌آمد وبه‌دست سادات کیائی اداره می‌شد .

۱ـ بفتح سین و طاء به‌معنی استخر است . ظاهراً این کلمه را باید با تاء نوشت .
۲ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص ۱۱۸. درزمان سیدظهیرالدین مرعشی آبادانی آن مواضع ازآن استخر بود و امروز نیزچنین است .

www.tabarestan.info تبرستان

در زمان صفویان خصوصاً دوران حکومت شاه‌عباس‌اول، به‌نام لنگرود زیاد برمی‌خوریم. از آن جمله درمورد جنگ فرهادخان ـ سردارلشکریان شاه‌عباس‌ـ باخان احمدخان است. صاحب تاریخ عالم‌آرای عبـاسی دربارهٔ این جنگ چنین نوشته است:

«خان‌احمد، بعداز رفتن لشکریان، از نقود و جواهر واسبـاب خزاین و طلاآلات ونقره آلات، آنچه دست مکنتش بآن می‌رسید، فراهم آورده، بجانب لنگرود و رودسرفرستاد که درکشتی نهاده وآمادهٔ فرار بـاشد ومخدرات حرم را مصحوب‌کیا فریدون که از امرای‌معتبرگیلان وسالار حرم بود، ازلاهیجان‌بیرون فرستاد وخود منتظر بودکه ازپردهٔ غیب چه‌صورت روی نماید»[1]

شاه‌عباس که مادرش از سادات مرعشی مازندران بود، به صفحات سـاحلی دریـای خزر علاقهٔ فراوان داشت واغلب برای شکار زنگل به‌صفحـات گیلان که مرکز شکارخوك بود می‌آمد. صـاحب تاریخ عالم‌آرا دراین بـاره مطالب زیر را نوشته است:

«چند روزی هوای سیردریا کنار ونشاط شکارخوك درخاطر همایون جـای گرفته. درجنگل گیلان محلی است‌که خوك بسیار می‌باشد و همیشه حکام گیلان درفصل بهار، به‌شکار آن‌کوهسار رفته، خوك بسیار صید می‌نمایند وبه‌شکار زنگل اشتهار دارد و فی‌الواقع تماشای غریبی است.

راقم حروف درصیدگاه درملازمت اشرف بود وملاحظه نمودکه حضرت‌اعلی ده پانزده خوك بزرگ قوی هیکل‌که هریك برمثال گاوی بود، به‌نوك ناوك‌دلدوز شکار فرمودند.»[2]

هنگامی‌که افغانان درمرکزایران حکومت می‌کردند، خاك گیلان راروسها اشغال کردند، ولی نادرایشان را بیرون راند.

درزمان سلطنت نادرشاه، لنگرود اهمیتی پیدا کرد ومرکز نیروی‌دریائی

۱ـ عالم‌آرا، ج ۲، ص۴۵۰. ۲ـ عالم‌آرا، ج ۲، ص ۴۹۲.

شمال شد. سرپرسی سایکس ـ مؤلف تاریخ ایران ـ دراین باره چنین‌می‌نویسد:

«نادرشاه نخستین پادشاه ایران‌است که ارزش‌نیروی دریائی را درك نمود و از این حیث شایستهٔ احترام است. دریاسالار یا دریابیگی او بااینکه وقتی که این‌شغل را به‌عهده‌گرفت، هیچ‌کشتی‌ندیده بود، ازسیاست دریاداری نادرپشتیبانی می‌کرد. درژانویهٔ سال ۱۷۴۳ میلادی، جان التن[1] به‌ریاست کل‌کشتی‌سازی تعیین شد وبه‌لقب «جمال‌بك» مفتخر گردید.» اینك دنبالهٔ جریان کشتی‌سازی جان‌التن‌و سیاست دریاداری نادرشاه را از سفرنامهٔ هنوی‌که خود شاهد وناظر و دست در کار بوده است دراینجا نقل می‌کنیم:

لنگرود از نظر هنوی

درسوم دسامبر سال ۱۷۴۳ (۱۱۵۶ هـ. ق.) به‌بندر لنگرود رسیدم. ناخدای کشتی به‌من‌خبر دادکه مسترالتن از رشت به‌لنگرود آمده است تاامور دریاداری این محل را که به‌عهده گرفته است، اداره کند. من ورود خود را بـه‌اطلاع او رساندم. دوتپانچه وچیزهای دیگررا که بـا میل علیقلی‌خان تهیه شده بود، به‌او دادم.[2] مسترالتن بااین مرد طرح‌آشنائی ریخته‌بود، چون روشن می‌دیدکه‌روزی پادشاه ایران خواهد شد وچهارسال بعد، این‌امراتفاق افتاد.

محل اقامت مسترالتن درلنگرود، هشت‌میلی ساحل بود. این‌محل‌درمیان جنگلی است‌که اطراف آن را باتلاق فراگرفته است و راه رسیدن به‌آن بسیـار مشکل‌بود وپای کوه بلندی‌که مسلط به‌دریا بود قرارداشت. این کوه مانع‌جریان هوا بود ومنطقه‌ای ناسالم بوجود آورده بود. گیلان را پارگین‌ایران دانسته‌اند، اما لنگرود پارگین‌گیلان است. چون فصل بارانی بود وهوای گیلان در همه‌جـا رطوبتی یکسان دارد، احساس ناراحتی نمی‌کردیم. هفت روز بااین‌مردگذراندم‌و بیشتر وقت ما صرف بحث تجارت دریای خزر می‌شد.

۱ـ John Elton ۲ـ سفرنامهٔ هنوی، ج ۲، قسمت۳، فصل‌پانزدهم، ص۱۰۶.

www.tabarestan.info تبرستان

نادرشاه برای مدتی طرحهائی تهیه کرده بودکـه کشتیهائی در دریای خزر بسازد. منظور اومرتب کردن اوضاع کشتیرانی این صفحات بود ومی‌خواست کـه به‌سرکوبی تاتارهای لزگی‌نیز بپردازد. لزگیان‌کوه‌نشینان شجاعی بودندکه‌درمقابل لشکریان ایران ایستادگی‌کرده بودند. شاه می‌دانست قشون‌کشی‌به‌سرزمین ایشان بدون کمکهای خارجی‌که باید ازراه دریا به‌او برسد، غیر ممکن است. واز روسها نیزکشتی‌خواستن‌نتیجه ندارد. زیرا ایشان مایل‌بودندکه ازلزگیها طرفداری‌کنند، چون ایشان سد محکمی درمقابل روسها بودند.

تاتارهای ترکمن‌ساحل‌شرقی دریای خزرنیز، باحملات مداوم، قوای ساحلی نادررا رانده‌بودند وگشودن‌این‌سرزمین‌ازراه دریانیز بهتربود. سهیم‌بودن درتجارت دریای خزر و تسلط براین دریا نیز ازعواملی است‌کـه باید نادر را وادار به‌کشتی سازی دراین دریاکرده باشد.

نادر چند سال قبل سفیری به‌دربـار روسیه فـرستاده بود وکشتی سازانـی خواسته‌بود. ملکهٔ روسیه جواب داده بودکه کشتی‌سازان اونیز ازکشورهای دیگر آمده‌اند وطبق قـرارداد باید در روسیه کارکنند وملکه حق فـرستادن ایشان را به‌کشورهای دیگر ندارد.

ایرانیان می‌دانستندکه مسترالتن قصد ساختن‌کشتی ندارد، بلکه می‌خواهد نادر را برای انجام‌این‌طرحها مشغول نگاه دارد. اما ظاهراً بسیارکوشا بود ونشان می‌داد که می‌تواند برمشکلات فائق آید.

ایرانیان از وضع موجود خود شکایت داشتند، تاچه رسد به‌اینکه بخواهند مالیات تازه‌ای برای‌ساختن کشتی‌بدهند، درحالیکه هیچگونه اطلاعی‌از دریاداری ندارند. دهقانان نه‌تنها بیکاری می‌کردند، بلکه وسایل زندگی خود را خودشان بایـد تهیه کنند. عده‌ای کار زراعت برنج ونگهداری نوغان را تـرک‌کرده وبه‌کار پرزحمت تازه پرداخته بودند. عده‌ای به‌محض آمدن به‌محوطهٔ کشتی‌سازی فرار می‌کردند، زیراکارگزاران وسایل زندگانی‌ایشان را مرتب‌نمی‌کردند. بیشترفراریان

بی‌دست‌وپا تنبیه می‌شدند ، به‌این‌معنی که گوش‌ایشان را بدنبال کشتی‌می‌کوبیدند. پس‌ازاینکه‌چندساعتی‌بدین‌وضع می‌ماندند،تبرزینی‌به‌سرایشان نزدیك می‌کردندو ایشان مجبورمی‌شدند سرخودراکناربکشند. بدین‌ترتیب‌گوشهای‌ایشان پاره‌می‌شد.[۱]

مستر التن الوار خوبی درگیلان پیدا کرده بود، امـا راههـای خراب مانع آوردن این الوارها به‌بندرگاه بود . درمازندران سنگ آهن هست ولی کسی کـه لنگر بسازد نیست . مسترالتن درجستجوی لنگری بودکه چند سال قبل روسها در اینجا گم کرده بودند. بادبانها را ازپنبه وطنابهارا ازکنف ساخته وحاضر کرده‌بود اما احتیاج مبرمی به‌نجار داشت. اوچند نفر هندی وچندتن روسی نومسلمان‌را با یك تن‌کشتی‌ساز انگلیسی‌که کشتی ناخدا « وودروف »[۲] را رهاکرده بود،گردآورده بود. بااینهمه کاری ازپیش نمی‌رفت . التن بامشکلاتی روبرو بود امااین مشکلات زیاد اورا ناراحت نمی‌کرد .[۳]

هنوی دوباره روز ۲۶ فوریـهٔ سال ۱۷۴۴ از لنگرود گذشته و به‌رشت رفته است.[۴] وبازبرای بـار سوم صبح روز پنجـم اپریل درلنگرود بوده ومسترالتن را ملاقات کرده است . دراین سفر دربارهٔ لنگرود می‌نویسد که کشتیهای ساحل دریا راگرفته‌اند تالوازم ومصالح بنا را به‌بلخان ببرند، زیرا نادرشاه قصد دارد دربلخان نیز استحکاماتی بسازد تا ترکمانان را بترساند.[۵]

هنوی‌دربارهٔ کشتی‌سازی بندرلنگرود چنین‌می‌نویسد:«اوایل‌ماه اپریل‌مستر التن دماغهٔ دنبالهٔ کشتی را ساخته بود. کشتی‌سازان اغلب هندی بودند وکار خودرا بادقت انجام می‌دادند اما بسیار کندکار می‌کردند و کارهای بزرگ را نمی‌توانستند انجام دهند. میرزا مهدی‌خان، دریادار لنگرود است اما تاکنون‌کشتی‌ندیده‌است.»[۶]

۱ــ سفرنامهٔ هنوی، ج ۲، قسمت ۳،فصل‌پانزدهم، ص۱۰۷.
۲ــ Woodroofe
۳ــ سفرنامهٔ هنوی،ج۲، قسمت۳،فصل‌پانزدهم،ص۱۰۸.
۴ــ سفرنامهٔ هنوی،فصل۳۳، ص۱۵۳.
۵ ــ سفرنامهٔ هنوی ، قسمت سوم ، فصل چهلم ، ص۱۸۰.
۶ــ سفرنامهٔ هنوی،قسمت سوم، فصل چهلم ،ص ۱۹۲ .

www.tabarestan.info تبرستان

هنوی‌ازلنگرودبه‌طرف استراباد می‌رود ودرسیزدهم‌ماه‌مه‌سال ۱۷۴۴ میلادی قاصدی‌رانزد مسترالتن‌می‌فرستدتاجریان‌رفتن‌کشتیهارا به‌بلخان باناخدا«وودروف» به‌اوخبردهد. همین قاصد خبر می‌آورد که گاومیشها برای حمل الوار دراستراباد حاضرمی‌باشند. اینها قوی‌تر ازگاونرهستند. بسیار بانیروهستند واززمین‌باتلاقی‌و آب خوششان می‌آید.[1]

هنوی باز در بیست و سوم ژوئیه به‌لنگرود می‌رسد ودربارهٔ کشتی سازی لنگرود چنین می‌نویسد:«کشتی مسترالتن‌که برای شاه می‌خواست، حالا روبه‌اتمام است. به‌آب انداختن این کشتی مشکلی دیگر بود. زیرا کشتی برکنار بندرگاهی بودکه پهنای آن ازطول کشتی کمتر بود. کشتی درآبی‌که شش فوت عمق آنست باید به‌آب انداخته شود. عمق آب اینجا در بعضی جاها فقط چهار فوت بود. پیشنهاد کردند سدی بسازند تاسطح آب بالا بیاید وکشتی بتواند درآب رود. کارهای قسمت پائین کشتی تمام است. بادشمال سطح آب را مقدار زیادی بالا می‌آورد اما ازلبهٔ باتلاقها فرو می‌ریزد. مسترالتن ازدزدان دریائی روسیه هم وحشت داشت، زیرا ایشان قصد داشتندکشتی‌را بسوزانند. التن‌بادبانی اضافی برای کشتی ساخت تابتواند کشتی‌را ازتنگنا بیرون آورد ونگهبانی برای حفاظت آن معین کرد وپیشنهاد کردکه زمین همواری در مرداب به‌وجود آوردند ویك عراده توپ درآنجا تعبیه‌کنند. این دزدان دریائی‌که التن ازایشان وحشت داشت، چندین کشتی ایرانیان را نزدیك باکو دزدیده بودند.»[2]

هنوی باز روز دوازدهم اوت به‌لنگرود می‌آید و می‌نویسد حالت مزاجی مسترالتن مثل سابق بود. از مسئولیتی‌که برعهده دارد وضع دماغیش مختل شده است.[3]

۱ــ سفرنامهٔ هنوی، قسمت سوم، فصل چهل‌وسوم، ص۱۹۸. ۲ــ سفرنامهٔ هنوی، قسمت سوم، فصل چهل‌و هشتم، ص ۲۲۰. ۳ ــ سفرنامهٔ هنوی، قسمت سوم، فصل چهل‌وهشتم، ص۲۲۱.

لنگرود ازنظر ابت درسال ۱۲۵۹ هـ.ق.

« ده بزرگ یاقصبه‌ایست که دردو طرف رودخانه ساخته شده‌است. آب رودخانهٔ لنگرود بسیارکند حرکت می‌کند. آبادی لنگرود درهشت میلی دریاست. زیرزمینهای این‌شهر پرازشن دریا وگوش ماهی است و معروف است که آب دریا چند سال یکبار اینجا را فرامی‌گیرد. ولی‌فعلا سی‌سال گذشته که آب دریا به‌این شهر نیامده است. هنوی می‌گوید که این پیشروی آب هرسی‌سال یکبارتجدید می‌شود. این شهر بناهای خوبی داردکه متعلق به‌تجار وصاحبان املاك است. رودخانه، پلی‌آجری ودوچشمه وپلی چوبین‌صاف دارد. قایقهای بسیاری‌که برنج ازمازندران آورده‌اند، کنار رودخانه لنگر انداخته‌اند. مناظر اطراف این‌شهر زیباست، ولی باتلاقهای فراوان اطراف آن، هوای شهررا خراب‌کرده‌است. در همین شهر لنگرود است که در زمان نادرشاه، التن مأمور ساختن کشتیهای‌جنگی شد. این‌کشتیها، کشتیهای بزرگ نبوده‌اند، زیرا عرض رودخانه نزدیك شهر درحدود هفتاد فوت وعمق آن نیز زیاد نیست. باقیماندهٔ یکی‌ازاین‌کشتیها،دریکی ازمردابهای نزدیك شهردیده می‌شودکه ظاهراً یکی‌ازکشتیهای‌شکستهٔ‌التن‌است.»[1]

مکنزی دربارهٔ لنگرود درسال ۱۲۷۵ هـ. ق. در سفرنامهٔ خود چنین نوشته است:«درنیم فرسخی لنگرود راه سنگ‌فرش را رها کردیم واز لیلاکوه، به‌طرف دست چپ منحرف‌شدیم وکنار رودخانه‌ای افتادیم. ازاینجا راه سنگ‌فرش‌تازه‌ای بود وچهارپل‌کوچك‌باوضع بسیارخوبی برسرراه‌مابود. درشهرلنگرود، درخانه‌ای طرف راست رودخانه وارد شدیم، کمی بالاتر برروخانه پل‌آجری دو دهانه و نزدیك خانهٔ مامسجدی بود. درلنگرود چهارمسجد وچهار تکیه وهشت‌امامزاده‌و چهارحمام است. از لنگرود حرکت کردیم. طرف‌چپ جاده امامزادهٔ دوبرادران است[2] وامامزادهٔ بی‌نام ونشان دیگری کمی جلوتر وآن نیز طرف چپ‌جاده‌است.

۱ــ سفرنامهٔ «ابت»، ص ۲۶ و۲۷و۲۸. ۲ــ اراضی این امامزاده امروز به‌خانقاه‌تبدیل شده‌است.

www.tabarestan.info تبرستان

در اینجا از روی پل‌آجری کوچکی عبورکردیم. استخری طرف راست نزدیك جاده و پر از درخت است. آخرین آبادی متعلق به‌حومهٔ لنگرود کی‌کلایه (= کیاکلایه = شاه‌کلایه) است. درحدود یك‌میل‌انگلیسی‌ازلنگرود، خانه‌ایست متعلق به‌حاجی میرزا رضاکه داماد منجم‌باشی است وپل‌آجری‌کوچکی‌ومسجدی[1] نزدیك اینجاست. پس ازاینها پل‌دیگری‌است وجاده بسیارخوب‌می‌شود،بطوریکه ما توانستیم چهارنعل ویرتمه برویم. سپس به پل‌آجری دیگر و امامزاده‌ای رسیدیم. از اینجا بخش رانکوه شروع می‌شود. دهکدهٔ کلیدبر در دوطرف جاده است وقبل از رسیدن به‌این دهکده، طرف راست جاده امامزاده‌ای به چشم می‌خورده در این امامزاده چاهی است که مردم برای سلامتی خود پول در آن می‌اندازند. پس از کلیدبر قسمتی از راه خوب است وپس‌ازآن تا رودسر بسیار خراب است.[2]

ملگونوف در کتابی که دربارهٔ سواحل دریای خزر نوشته مطالب زیر را درباره لنگرودآورده است:[3]

«لنگرود در زمینی هموار ویك فرسخ ونیمی دریاست. معروف است‌که‌این شهر نخست درکنار دریاولنگرگاه‌بوده است. دهنهٔ لنگرود را چمخاله می‌گویند. اجارهٔ شیل[4] این شهرسیصد تومان است.

محلات لنگرود: ۱ـ محلهٔ فیشکلی‌که بقعهٔ آقا سیدحسین درآنجاست. ۲ـ درمسجد. ۳ـ راه‌پشته. ٤ـگسکرمحله. ٥ـ کی‌کلا. ٦ـ انزلی‌محله. در این شهر، سه‌باب کاروانسرا وهفت دربقعه وچهار درحمام وچهار درتکیه‌وصدو

۱ـخانهٔ‌آجری وخرابه‌های پل‌ومسجد تاامروزباقی‌است. ۲ـ سفرنامهٔ مکنزی، صفحات ۹ـ۱۲. ۳ـ این‌کتاب درسال ۱۲۷۷قمری = ۱۸۶۰میلادی نوشته شده‌است و عین‌این مطالب در ترجمهٔ سفرنامهٔ مازندران ملگونوف ص ۱۲۲ و۱۲۳، نیزآمده است. ۴ـ کلمهٔ «شیل» گیلکی وبه‌معنی بندوسدی است‌که درآن ماهی می‌گیرند. این‌کلمه درزمان سلاطین قاجار به «شیلات» جمع‌بسته شده است.

پنجاه دردکان وپانصد وچهل درخانه است.»

رابینو دربارهٔ این شهرچنین نوشته است:

«لنگرود در دوازده کیلومتری شرق جنوب شرق لاهیجان وده کیلو متری غرب شمال غرب رودسراست. این شهر در فاصلهٔ ده‌کیلومتری حاشیهٔ دریا و کنار رودخانهٔ لنگرود است‌که ازاراضی‌لاهیجان سرچشمه می‌گیرد. مردابهای‌اطراف و گرمای تابستان، هوای آن را عفونی می‌کند و کسانی که توانائی مالی دارند به کوهستان پناه می‌برند.»

هنوی می‌نویسد: «اگر گیلان را پارگین ایران بدانیم، لنگرود پارگین گیلان است.»

رابینو بانظر او مخالف است ومی‌نویسد:«از کناره‌های رودخانهٔ لنگرود شهر لنگرود زیباترین منظره‌ایست که من درایران دیده‌ام.»

این‌شهرهم مانند شهررشت ولاهیجان، چندین بارگرفتار آتش سوزی‌شده است. بااین همه جمعیت واهمیت تجاری آن در صدسال اخیر روبه‌افزایش رفته است. در زمان رابینو، این شهرهشت محله وهزارخانه داشته است. دویست در از این خانه‌ها، بامهای سفالین ومابقی گالی‌پوش بوده است. خانه‌ها از یکدیگر دور وباغها وحیاطها حد فاصل میان آنها می‌شده است.

خچکو درسال ۱۲۵۵ هـ. ق. = ۱۸۳۹ میلادی، خانه‌های لنگرود را بیش ازصدوده درنمی‌داند وبیست سال پس از این تاریخ مکنزی می‌نویسد «لنگرود چهارصد درخانه وصدوچهل‌وهشت دردکان، سه‌کاروانسرا، چهارمسجد، چهارتکیه، هشت امامزاده، پنج حمام و دوهزار تن جمعیت داشته است.»

در زمان رابینو(۱۳۳۱ هـ. ق.) این شهر چهارصد وپنجاه دکان، نه‌حمام، بازاری جدید شامل شصت دکان که در دست ساختمان بوده‌است، هشت مسجد، نه‌امامزاده، پنج تکیه ودرحدود پنج هزارتن جمعیت داشته ودارای محلات زیر بوده‌است:

www.tabarestan.info تبرستان

۱ـ سوتار محله. ۲ـ درب مسجد. ۳ـ فشکالی محله. ٤ـ گشته مردخال. ٥ـ انزلی محله. ٦ـ کاسه‌گرمحله. ۷ـ قصاب محله. ۸ ـ محلهٔ راه‌پشته.[1]

نویسندهٔ کتاب استراباد و مازندران و گیلان دربارهٔ لنگرود مطالب زیررا نوشته است :

«ازدست راست‌که امامزادهٔ دوبرادران است، رد شده داخل لنگرود می‌شود که بندرلاهیجان ورانکوباشد وکرجیهای بزرگ ازمازندران شکروبرنج وروغن‌و عسل وکنجدوباقلا وقلیان‌کدو وکل‌نمد[2] وکرباس وپنبه وغیره می‌آورند. وازبندر انزلی (= پهلوی) ماهی‌شور وماهی خشك وحصیر و نفت می‌آورند [و] به‌حیطهٔ فروش می‌رسانند.

و آب این رودخانه از لاهیجان می‌آید و یك قنطره پل آجری دوچشمه، در روی رودخانه بنا شده است وکنار رودخانه عمارتهای بسیار خوب بنا کرده‌اند.

[لنگرود] سه محله دارد : اول‌فیشکلی، دوم درمسجد و سیم راپشته. هفت آستانه امامزاده، چهار باب مسجد، چهارباب تکیه، چهار باب حمام، سه باب کاروانسرا، یك‌صدو پنجاه باب دکان و پانصدو چهل خانه.

کج تابیدهٔ خوب در لنگرود عرض سال هزارمن به‌عمل می‌آید که یك من ازسه الی پنج تومان دادوستد می‌نمایند و ابریشم یك من ازچهارده تومان الی شانزده تومان [است]. ودرتابستان هوای بدی دارد.

از بابت اجارهٔ صید حلال رودخانهٔ لنگرود، مبلغ سیصد تومان است. مظنه‌جات و نرخ مأکولات فرضهٔ لنگرود به تاریخ شهر جمادی الاول یکهزار و دویست وهفتاد وپنج :

برنج مازندران یك‌من به‌وزن شاه، یك‌قران وهفت‌شاهی. برنج آکولهٔ تنکابن یك من دوقران، روغن تنکابن یك‌من نه قران. روغن کرمانشاه یك‌من هشت‌قران‌و نیم. نان یك‌من سی‌ودوشاهی. گوشت یك من دوازده عباسی. پنیر یك‌من پنج‌قران.

۱ـ گیلان رابینو، ص ۳۴۲. ۲ـ بضم کاف.

قند یك من چهارده قران. چائی یك گیروانکه سه قران. نبات یك من چهارده قران. شکرمازندران یك من شش قران.[1] نفت یك من هفت‌عباسی. نمك یك من دوعباسی.

ازپهلوی بازار و خانه‌های لنگرود، به‌دریا دوفرسخ وبه‌لاهیجان دوفرسخ [است]. والحالة هذه‌حاکم لنگرود ورانکوه میرزامهدی‌خان پسرمیرزاعبدالباقی منجم‌باشی است. ابوابجمع مالیات هشت‌هزار تومان [است]. وازلنگرود، کنار دریا[از] راه سفیدرود، به‌فرضهٔ انزلی، دوازده فرسخ‌است. وازراه لاهیجان به‌شهر رشت نه فرسخ [است].[2]

چمخاله

چمخاله بندرگاه لنگرود ودریك فرسخی‌شمال شمال‌شرق این‌شهر، درساحل رودخانه است. فاصلهٔ آن ازاین‌شهر نه کیلومتر وششصد متر است.

درزمان رابینو شانزده کرجی برای بارگیری یاخالی‌کردن بارهای‌تجاری میان لنگرود وچمخاله‌کار می‌کردند. جمعیت آن‌گذشته ازگمرکچیان وکشتی‌بانان‌و ماهیگران، عده‌ای گاومیش‌بان هستندکه زمستان را درکنار رودخانهٔ چمخاله می‌گذرانند.[3]

۳ـ بلوك رانکوه

۱ـ لنگرود : شامل شهر ودهکده‌های متصل به‌آن.

۲ـ رانکوه : در زمینهای هموار و صاف این بخش شامل : شلمان، املش و سیاهکله رود.

۱ـ این‌شکر به‌شکر سرخ معروف است که ازنیشکر می‌گیرند و نوعی خورش برنج است. ۲ـ کتاب استرآباد ومازندران وگیلان وسمنان ودامغان وغیره نوشته‌شده دربیستم ذی‌القعدةالحرام ۱۲۷۷، نسخهٔ عکسی کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران به‌شمارهٔ ۶۱۴۴ متعلق به‌آکادمی‌علوم شوروی. ۳ـ گیلان‌رابینو، ص۳۴۲ و ۳۴۴.

www.tabarestan.info تبرستان

۳ـ گزاف‌رود[1] : چند دهکدهٔ جدا ازاین بخش .

٤ ـ سمام : در جنوب املش محدود به‌عمارلو و رودبار قزوین . این بلوك کوهستانی است، ازغرب به‌دهکده‌های کردنشین دیلمان وازشرق به‌اشکورمحدود می‌شود .

٥ ـ سیاه‌رستاق در دامن کوه ، درمغرب پلورود ومغرب اشکور علیا.

٦ـ اشکورسفلی‌که بدنام جیرولایت نیزمعروف‌بوده‌است، منطقه‌ای‌کوهستانی است. ازشمال به‌رانکوه ، ازغرب به‌سمام، ازجنوب به رودبارقزوین واز شرق به‌اشکور علیا محدود است.

۷ـ اشکورعلیاکه به‌نام بالاولایت نیزمعروف بوده است، منطقه‌ای‌کوهستانی است. ازشمال به‌رانکوه و سخت‌سر، ازجنوب به رودبارقزوین ، از غرب به‌اشکور سفلی، وازشرق به‌بالااشکورتنکابن محدود می‌شود .

ساکنان رانکوه

ساکنان زمینهای هموار و دشت ، گیلك‌اند و زبانشان گیلکی است . افراد زیادی ازاینان تابستان را در کوهستان می‌گذرانند . پاره‌ای از مردمان کوهستان بازماندگان دیلمیان هستند. جمعیت اصلی این نواحی درنزاعهای داخلی وپی‌درپی ازمیان رفته‌اند . عده‌ای ازطالقان وبیشتر از قزوین بدینجا مهاجرت کرده‌اند . زبانشان گیلکی، ترکی وپارسی است .

بیشتر ساکنان این بخش شیعی مذهب‌اند. مردم رانکوه واشکور، در اواخر قرن سوم هجری به‌دست ناصرکبیر به‌مذهب زیدی گرویدند. یك‌قرن بعد نیز از زرتشتیان دهکده‌های دور افتادهٔ کوهستانی اخباری به‌دست داریم .

درسال ٥۹۰ هـ. ق. که قسمتهای غربی‌سخت‌سر (= رامسرامروزی) تادهکدهٔ ملاط به‌دست ملك هزار اسب بن شهرنوش به‌اسماعیلیان واگذار شد، آئین ایشان جای مذهب زیدی راگرفت . اما در زمان تسلط علویان‌کیائی، رواج مذهب زیدی

۱ـ بضم کاف وکسرفاء.

به‌اوج خود رسید، تازمان سلطان احمدخان‌که او به‌مذهب شیعیان اثنی عشری گرائید، تمام اهالی نیز مذهب اورا پذیرفتند .

٤ـ بناها وآثار تاریخی لنگرود وحومهٔ آن

بقعهٔ آقا سید حسین وآقا سید ابراهیم ابنان امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام

در فشکالی[1] محلهٔ لنگرود سمت راست رودخانه

بنای این‌بقعه ازآثار تاریخی وباارزش لنگرود است. ظاهراً این بقعه مدفن سید حسین‌کیا ـ برادر سیدرضی‌کیا وسید محمدکیا ـ پسران سید علی‌کیا ـ است. زیرا این مرد پس‌از مخالفت بابرادران وبه‌زندان افتادن وخلاصی‌اززندان، در حدود سال ۷۹٦ هـ . ق . ، قریهٔ راه‌پشته را بدو دادند ودر همان جا دوران زندگی خودرا گذراند ودرهمان جا فوت شد ودراین بقعه به‌خاك سپرده شد.[2] درزمان رابینو (۱۳۳۱ هـ . ق .) محل سکونت‌او در راه‌پشته، به‌نام بازارده شهرت داشت و چاه آب واستخری به‌نام «سید حسین‌کیا استلخ» ازاو بجای مانده بود .

اهالی می‌گفتند که قبر برادر کوچك اوبنام «سید ابراهیم» نیزنزدیك برادر بزرگ است وزیارتنامهٔ قدیمی بقعه نیز حاکی ازاین مطلب است .

حرم بقعه به‌ابعاد ٤۷۸ سانتیمتر است که چهارکنج آن را باچهارگوشوار جمع کرده وگنبدی مدور برآن زده‌اند. گرداگرد گنبد از داخل، ابیاتی ازهفت‌بند محتشم‌کاشانی است که درفواصل آنها : «یاابابعبدالله الحسین ادرکنی»، «بسم‌الله الرحمن‌الرحیم» و«نصرمن‌الله وفتح قریب» باخط نستعلیق، گچ‌بری شده‌است. در ضلع شمالی وجنوبی. دوخفنگ چوبین با طاقی جناقی است که پهنای‌آنها ۱۰۰ و بلندی آنها تازیر تیزی طاق ۱۱۰ سانتیمتر است. درهمین دوضلع، دردوطرف خفنگها ، چهار طاقچه است که طاق آنها نیز جناقی است. اطراف بدنهٔ داخلی

۱ـ بضم فاء. ۲ـ درمقدمهٔ بخش‌نوزدهم شرح مختصری از زندگانی اورا نوشتیم.

www.tabarestan.info تبرستان

دیوارها، ازاره‌ای ازکاشی‌آبی رنگ شش‌گوشه ، به‌بلندی ۸۵ سانتیمتر بردیوار نصب است. کف حرم بقعه سابقاً باکاشی قالب بزرگ سبزرنگ مفروش بود که‌آن را درنوسازی به‌موزائیك تبدیل کرده‌اند . درورودی اصلی درضلع شرقی ودرضلع غربی در ورودی دیگری بوده که سابقاً به ایوانی نظیر ایوان شرقی باز می‌شده ، امروز به‌حسینیهٔ تازه‌سازی بازمی‌شود. هردو درکنده‌کاری‌است وکتیبه‌هائی به‌خط نسخ دارد.

ضریحی‌که‌گور این دوبرادر را پوشانده به‌درازای ۲۸۰وپهنای ۱۸۰وبلندی ۲۰۵ سانتیمتر است ودرچهار کنج بالای‌آن، چهار سرستون مانندکه طرح مقرنس دارد وازتکه‌های مختلف چوب ساخته‌اند، نصب کرده‌اند. سقف‌این‌ضریح چوبین‌و کمی برآمده است. دری دولنگهٔ مشبك درجهت شرقی‌ضریح مقابل در ورودی اصلی بقعه است. بلندی آن ۱۲۰ وپهنای آن ۶۰ سانتیمتراست .

در دولنگهٔ شرقی از چوب آزاد و پهنای آن با در نظرگرفتن چهارچوب ۱۳۲ وبلندی آن ۲۱۶ سانتیمتر است . (عکس شمارهٔ ۱۶۳)

عباراتی‌که برلنگهٔ دست راست این در است :

برپاسار بالا :

«بسم‌الله الرحمن الرحیم .»

بربائوی سمت چپ همین لنگه :

«اللهم بالغ کل خبیر- مصنوع یاخالق کلشیئ - یارازق کل مرزوق- یامالك‌کل مملوك ٥ - یاکاشف‌کل مکروب.»

برپاسار پایین همین لنگه :

«یاخارج کل مهموم . »

بربائوی سمت راست همین لنگه :

«یاارحم من‌کل رحیم - یاناصرکل مخذول ویا - ساترکل می‌وطه(؟)- یامن هورب کل شیئ - یامن هوالله کل شیئ.»

عباراتی‌که برلنگهٔ دست چپ این در حك شده است :

برپاسار بالای همین‌لنگه:

«انما یعمر مساجدالله من آمن بالله . »

بربائوی سمت چپ همین لنگه :

«یااعظم من‌کل عظیم - یااکرم من‌کل کریم - یاارحم من‌کل رحیم - یااعلم من‌کل علیم - یااکبر من‌کل کبیر.»

برپاسار پایین همین لنگه :

«یااحکم من‌کل حکیم .»

بربائوی سمت راست همین لنگه :

«یااخبرمن‌کل خبیر- یااشرف من‌کل شریف - یا ابصر من‌کل بصیر- یااریف من‌کل رؤف - حرره حسین طالقانی سنه۱۲۰۰ .»

دردیوار غربی حرم نیزدری دولنگه ازچوب‌آزاد، به‌بلندی ۲۱۶سانتیمتر، بادرنظرداشتن چهارچوب وپهنای ۱۳۳ سانتیمتر است که چهار سال پس‌ازآتش‌سوزی لنگرودکه درسال۱۲۶۸ ه . ق . روی داده،ساخته شده است. (عکس شمارهٔ ۱۶۴) این عبارات بردولنگهٔ آن حك شده بود :

عباراتی‌که برلنگهٔ سمت چپ‌خوانده می‌شد :

برپاسار بالای این لنگه :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم .»

بربائوی سمت چپ همین لنگه :

«اللهم انی - اسئلك باسمك یاالله - یارحمن‌یارحیم - یاکریم یامقیم - یاعظیم یاقدیم .»

برپاسار پایین همین لنگه :

«یاعلیم یاحکیم یاحکیم .»

بربائوی سمت راست همین لنگه

www.tabarestan.info تبرستان

« یـاسبحانك ـ الله الا سبحانك انت ـ یـالااله الاانت ـ الغوث‌الغوث خلصنا ـ من‌النار یارب ٥ .»

برچهار پاسارهای میانین همین لنگه :

«یاعلی ادرکنی ـ یاکفیل منك یامقبل ـ یاسندمن لاسندله ـ کتبه حسین فی‌سنه ۱۲۷۲ .»

عباراتی‌که برلنگهٔ سمت راست حك شده است :

برپاسار بالای این لنگه :

« یاعلام الغیوب .»

بربائوی سمت چپ همین لنگه :

« یاغفـار الـذنوب ـ یاستار العیوب یـا کاشف ـ الکروب ـ یامقلب القلوب و ـ یامنور القلوب . »

برپاسار پایین همین لنگه :

«یاطبیب القلوب .»

بربائوی سمت راست همین لنگه :

«یاانیس القلوب ـ یامفرج الهموم ـ یامفسرالغموم سبحانك ـ یاالااله الا انت ـ الغوث الغوث .»

برچهار پاسارهای میانین همین لنگه :

« انا فتحنالك فتحاً مبیناً ـ خلصنا من‌النار یارب ـ اللهم انی‌اسئلك ـ بسمك یاجلیل یاجمیل .»

برخارج دیوار غربی بقعه‌کـه امروز درحسینیه افتاده است، سنگ مرمر کدری به‌پهنای ٤٩ وبلندی۱۲٦ سانتیمتر نصب است‌که شرحی دربارهٔ آتش‌سوزی سال ۱۲٦۸ قمری لنگرود برآن به‌خط نستعلیق حك شده است. اینك اشعارآن :

«بسم‌الله الرحمن الرحیم

کل شیءٍ هالك الا وجهه

لنگرود از حـوادث دوران	سوخت روزی سیه شود شامش
آستانـه کـه آستانش را	بسته بودند خلق احرامش
تکیه گاهی محل ذکر حسین	کـه ملك داشت پاس اکرامش
مسجد و مدرس و محله و شهـر	منهـدم شد نماند جز نامش
بهـر تعمیر این عظیـم بنـا	از میان خواص تا عامش.
فخر تجار و خیر خلق زمـان	آنکه حاجی حسن بود نامش
توسن سبقت او بمیدان تاخت	ملهـم غیب کـرد الهـامش
آنچه بایست کرد بیش نمود	تـا بیابـد کمـال ، اسلامش
سـرور[1] تـاجران گیلانـی	همـه مستی کننـد از جـامش
سرعقل‌آنکه رهنمای[2] همه‌است	بـا همه پختکی بـود خـامش
آسمـان باوجود رفعت شأن	خیمهٔ کوچکی است در بامش
باخرد گفتم ایـن بزرگ بنا	که زحاجی حسن شد انجامش
درجزایش خدا چه خواهد بود	روز محشر بخویش و ارحامش
در جوابـم دوبار گفتا خلد	هـم ازو گیر سال اتمـامش

خ	ل	د	.	خ	ل	د
٦	۳	٤		٦	۳	٤
••	•			••	•	

۱۲٦۸ مـاه وتاریخ ساختن آستانه وتکیهٔ لنگرود حاجی حسن انجام رسانید .»

کلمهٔ «خلد» به‌حساب جمل عدد ٦۳٤ است‌که مضاعف آن عدد ۱۲٦۸ است که سال تعمیر یانوسازی بقعهٔ سیدحسین‌کیا است . اگـر سال آتش‌سوزی را همین سال ۱۲٦۸ بدانیـم تاریخ در ورودی اصلی شصت وهشت سال مقدم براین تاریخ و تاریخ دردیگر چهارسال پس‌از این تاریخ است .

۱ـ دراصل : سردار. ۲ـ دراصل راهنمایی.

www.tabarestan.info تبرستان

چهارطرف بقعهٔ آقا سیدحسین، ایوانهـای مجلل داشته است. امروز ایوان شرقی تقریباً به‌شکل اصلی باقی مانده است . این ایوان به‌درازای ۱۵٫۴۳ متر و پهنای ۴٫۶۳ سانتیمتراست. بردیوارایناین‌ایوان ازاره‌ای ازکاشی به‌بلندی ۶۵سانتیمتر. است‌که درآن کاشیهایی است به‌قطر ۱۱٫۵ سانتیمترکـه زمینهٔ آنها سفید ونقوش آنها نیلی رنگ است. نقوش‌کاشیهای این ایوان وکاشیهائی که درایوان شمالی‌بکار رفته است پرندگانی نظیر: طوطی، طاووس، گنجشک، کبوتر، تورنگ وجانداران دیگرنظیرخرگوش ،آهو، بزکوهی(= کل) و نقشهای دیگری شامل گل وبوته و اسلیمی و نقش زیرگنبدی ونظایرآنها است . تعداد کاشیهای قدیمی ایوان شرقی بالغ بر۱۰۰ عدد است کـه بریکی ازآنهـا نقش اژدها و بردیگری رقم کاشی‌ساز به‌این‌شرح دیده می‌شود :

«عمل خلیل‌بن احمد کاشی‌گر .» (عکس شمارهٔ ۱۶۵)

برسر در ورودی شرقـی بقعه «بسم‌الله الرحمن الرحیم» ازدوجهت گچ‌بری شده است. بربدنهٔ خارجی دیوارشرقی بقعه، نقاشیهای مذهبی وبالای آنها ابیاتی ازهفت‌بند محتشم‌کاشانی‌است. درمیان مصراعها عبارت «یاابابعبدالله الحسین‌ادرکنی» گچ‌بری شده است .

چهارپایهٔ‌آجری درچهارکنج ایوانها بوده است‌که امروز دوپایهٔ شرقی آنها برقرار است. پایین پایه‌ها چهارگوشه وبدابعاد ۸۸ سانتیمتر است وکمرآنها هشت ضلعی دوبه‌دو برابر است. درمیان این دوپایه، نه‌ستون چوبین چهارسو باسرستون است. جلو ایوان، تکائل مشبك چوبین است‌کـه طرحش نظیر طرح شبکهٔ ضریح است. (عکس‌شمارهٔ ۱۶۶)

ازایوان شرقی درگاهی به‌ایوان جنوبی است . بردیوارهـای ایوان جنوبی نیز مجالسی از نقاشیهای مذهبی دیده می‌شود که قدمت آنها بیشتر است.(عکس شمارهٔ ۱۶۷)

ایوان غربی، فعلا درحسینیه افتاده وبسیار ساده‌است . بالای سر در ورودی

غربی بقعه «بسم‌الله الرحمن الرحیم» ازدوجهت گچ‌بری شده ودرطرفین‌آن منظرهٔ چهار زیارتگاه قدیمی نقاشی شده است .

قسمتی ازایوان شمالی نیز تاامروز باقی است. بربدنهٔ خارجی دیوار شمالی بقعه دراین ایوان ازاره‌ای ازکاشی به‌ارتفاع ۶۵ سانتیمتر است.

کاشیهای‌آن نیز مانندکاشیهای ایوان شرقی‌متعلق به‌دورانهای مختلف‌استو نقوش کاشیهای قدیمی آن نظیر نقوش‌کاشیهای ایوان شرقی‌است وظاهراً کار همان خلیل‌بن احمد کاشی‌گراست. توگلوی این کاشیها، کاشیهای ستاره‌ای شکل چهارپر قـرارداده شده است‌کـه امروز چند عدد از آنهـا درهمین بدنه دیده می‌شود. در باقیماندهٔ ایوان شمالی نیز نقاشیهای مذهبی دیده می‌شود. بام ایوانها واشان‌کشی‌و لمبه‌کوبی بادرزپوش پهن است. متن‌بناآجروساروج است که روی‌آن را سفیدکاری کرده‌اند. سراسربام بقعه وایوانها سفال‌سر است . بربالای تیزی بام ، کاشی‌لعابدار آبی‌رنگ قبه‌مانندی است‌که روزی فوارهٔ سقاخانهٔ بقعه بوده است .

مراسم علم‌بندی این‌بقعه روزاول‌محرم ومراسم علم‌واچینی‌آن روز۲۸ صفر است . درمحوطهٔ اطراف بقعه، درختان چنار قدیمی دیده می‌شود .

براثر اعتقاد وایمانی‌که ساکنان لنگرود به‌این بقعه داشته‌اند ، ازقدیم این بقعه محل بست بود و بی‌پناهان، یاجنایت‌کارانی‌که می‌خواسته‌اند ازچنگال انتقام خلاصی یابند ، بدین بقعه روی می‌آورده‌اند . در وردی صحن وزنجیر بست آن ، درنوسازیهـای اخیر ازمیان رفت . اطراف این بقعه نیز حجرات زیاد داشت‌کـه مأموران دولتی پیش ازشهریور ۱۳۲۰ خراب کردند .

مسجد آقا سید حسین
نزدیك بقعه درفشکالی محلهٔ لنگرود

بنای اصلی مسجد دست‌کاری شده است و نوسازی کـرده‌اند . داخل بنا اثر قابل ذکری ندارد . این مسجد دارای دری کنده‌کاری نسبةً قدیمی درایوان غربی است و به‌نظر نگارنـده ظریف‌ترین درکنده‌کاریست کـه در صفحات رانکوه دیده

www.tabarestan.info تبرستان

می‌شود . این در دولنگه وبادرنظر داشتن چهارچوب به‌پهنای ۱۴۴ و بلندی ۲۰۲ سانتیمتر است . چهارچوب و دماغهٔ آن نیز کنده‌کاری دارد . (عکس شمارهٔ ۱۶۸) ایـن در درایوانـی به‌درازای ۱۳٫۴۳ متر وپهنای ۲۵۲ سانتیمتراست. دوپایه در طرفین ایوان است . بالا و پائین پایه‌ها چهارگوشه وبه‌ابعـاد ۸۸ سانتیمتر است . میان پایه‌ها هشت‌ضلعی‌است‌که هرضلع آن یك نیم‌ستون استوانه‌ای‌شکل‌است.هشت ستون‌چوبین سادهٔ چهارسو باسرستون ، میان پایه‌هاست. سقف این ایوان قدیمی، واشان‌کشی‌وپل‌کوبی بادرزپوش زده است. لبهٔ ایوان تکائل چوبین دارد. لبهٔ بالای ایوان سه‌پشته وبام سراسربنا، سفال‌سر است.

عباراتی که برلنگهٔ سمت راست درحك شده است :

برپاسار بالای این لنگه :

«قوله تعالی‌الله نورالسموات والارض .»

بربائوی سمت چپ هیمن لنگه :

«مثل نوره کمشکوة ـ فیها مصباح المصباح فی‌زجاجة الزجاجة ـ کانها کوکب دری یوقدمن ـ شجرة مبارکة .»

بربائوی سمت راست همین‌لنگه :

«زیتونةلاشرقیة ـ ولاغربیه یکادزیتهایضیءو ـ لولم تمسسه نارنورعلی‌ـ نوریهدی الله لنو.»

برپاسارهای میانین همین‌لنگه:

« ره من یشاء ویضرب‌الله الامثال ـ للناس والله بکل شیءٍعلیم[1] ـ وان یکادالذین کفرو الیزلقونك .»

برپاسار پایین همین لنگه :

«بابصارهم لما سمعوا الذکر ویقولون انه .»[2]

برتنکهٔ بالای همین لنگه :

۱ـ سورة النور ۲۴، آیهٔ : ۳۵.

۲ـ سورة القلم ۶۸، آیهٔ : ۵۱ .

« حبذا مـرحبا ازین استاد کـه دری اینچنین زنو بنهاد
از بـرای دخول اهل صلاح روی دیـوار مغـربـی بنیاد
راقم احمد ابن کربلائی سید علی عطار .»

برتنکهٔ پایین همین لنگه :

« سال تـاریـخ در تـراشیدن از خرد خواستم جواب این داد
حل این نکته ازحساب جمل جوی از باب مغربی زا زاد »

این عبارات برلنگهٔ سمت چپ خوانده می‌شود :

برپاسار بالای این لنگه :

«اعوذبالله من الشیطان الرجیم .»

بربائوی سمت چپ همین لنگه :

« اللهلاالهالا ـ هوالحی‌القیوم لاتأخذه سنة و ـ لانوم له مافی‌السمواتو ما فی‌الارض ـ من ذا الذی یشفع عنده الا باذنه . »

برپاسار پایین همین لنگه :

«کتبه العبد المذنب محمد حسین طالقانی فی ۱۲۷۷.»

بربائوی سمت راست همین لنگه :

«یعلم مابین ایدیهـم و ـ وماخلفهم ولا یحیطون بشیءٍ ـ من علمه الا بماشاء وسع کرسیه ـ السموات والارض ولا .»

برپاسارهای میانین همین لنگه :

« یؤده حفظهما وهوالعلی العظیم ـ لااکراه فی الدین قدتبین الرشد ـ من‌الغی فمن یکفر بالطاغوت ویؤمن .»[1]

برتنکهٔ بالای همین لنگه :

«که بنایش زحاجی رجبعلی‌است بـانیش را خـدا بیامـرزاد
در چوبین که رشك برده از او نقش شاپـور وصنعت فرهـاد »

۱ـ سورة البقره ۲ ، آیات : ۲۶۱ و ۲۶۲

www.tabarestan.info تبرستان

برتنکهٔ پایین همین لنگه :

«ب ا ب م غ ر ب ی زا ز ا د
۲ ۱ ۲ ٤ ۱ : ۲ ۲ ۱۰ ۱۷ ۱۷ ۷ ۱ ٤
۱۲۷۷ »

روی کلاه چهارچوب در این عبارات حك شده است :

« وانا مدینة العلم وعلی بابها ربنا تقبل منّا انك انت سمیع علیم باعث خیر کهف الحاج حاجی رجبعلی لنگرودی فی ۱۲۷۷ . »

سقاخانهٔ بقعهٔ آقا سید حسین

درجنوب شرقی بقعهٔ آقاسیدحسین بنائی مستطیل به‌درازای ۱۱٫۵ متروپهنای ۲٦۲سانتیمتراست که درقسمت شمالی آن سقاخانه‌ای بدابعاد۲۸۲ × ۲۷۵سانتیمتر بنا شده است. درسقاخانه غربی است و بربدنهٔ دیوار شرقی ازداخل، چهار مجلس کاشی‌کاری است که رقم سازندهٔ کاشیها وموضوع مجالس برآنها نوشته شده است . درضلع شمالی وجنوبی بجای دیوار ازدوپنجرهٔ آهنین قدیمی استفاده شده است .

چهار کنج بنای سقاخانه، چهار ستون‌نما ازکاشی است ودر دوطرف سقاخانه نیز نظیر این ستون‌نماها ، دو ستون‌نمای دیگر است . (عکس شمارهٔ ۱٦۹) این ستون نماها از چهار قسمت کاشی ساخته شده‌اند . نزدیك به در سقاخانه ، حوض آبی مستطیل شکل برای استفادهٔ عموم ساخته‌اند .

مجالسی که برکاشیها نقش شده و شامل چهار مجلس است ، در دو ردیف بردیوار چسبانیده شده‌اند . (عکس شمارهٔ ۱۷۰)

برمجلس سمت راست ردیف بالااین عبارات خوانده می‌شود :

« قتلگاه ونعش شهدا ـ آمدن شیر سر بالین کشته‌ها ـ حضرت سید الشهدا ـ سر نعش‌علی‌اکبر ـ عرب شتر سوار ـ قاصد مدینه ـ بانی خیر حاجی علی آش‌پز . »

برروی کاشی دیگر این عبارات نوشته شده است :

« هوالله رقم عبدالله سنه ۱۳۲۰ . »

برمجلس سمت چپ ردیف بالا این عبارات نوشته شده است :

« ماه بنی‌هاشم ـ ابوالفضل العباس. خیمه‌گاه حسین ـ امام‌زین‌العابدین. »

برمجالس پایین این‌عبارات خوانده می‌شود :

« رفتن سلطان قیس به‌شکار عمل استاد آقائی ـ شمایل سیدالشهدا و درویش کابلی ـ عمل استاد آقائی نقاش . »

بردوکاشی دیگر :

« بانی‌سقاخانه غلام حضرت عباس‌حاجی‌علی‌آشپز بتاریخ یوم یکشنبه غره ذی‌القعده لوی‌ئیل ۱۳٤۱ . »

برسنگ مرمر کوچکی به‌پهنای ۲۳ و بلندی ۲۹ سانتیمترکه داخل حوض سقاخانه‌بود این‌عبارات که پاره‌ای ازآن را تراشیده بودند، خوانده می‌شد :

« هو
وقف مؤبّد نمود حاج‌علی.... حسینیه وعباسیه وغریب‌خانه را وقف....
ایام .... با ورثهٔ خود قرار داد فی‌شهر محرم الحرام ۱۳۲۰. »

سقف سقاخانه را ازداخل با شیرسر جمع‌کرده بودند وپس‌ازنصب سه چهار ردیف شیرسر، برآن طاق زده بودند .

مقبرهٔ خانوادگی منجم‌باشی
درجنوب صحن بقعهٔ آقا سید حسین

بنای اصلی این مقبره چهار طاقی‌است که ابعاد آن ۳۰۵ × ۲۸۲ سانتیمتر است . عمق درگاههای چهارطرف ۸٦ سانتیمتر وطاق آنها جناقی است وبرروی جناقهای درگاهها ، طاق عرقچینی توسری خورده‌ای زده‌اند . جلو بنا قبل از در ورودی اصلی، ایوانی به‌عرض ۱٤۰ سانتیمتر بوده که درحال حاضر به‌مقبره اضافه

www.tabarestan.info تبرستان

شده است. این محل ازقدیم محل اجتماع اهل علم لنگرود بوده وامروز نیز چنین است .

دراین مقبره دوسنگ قبر بردیوار نصب است . یکی ازآنها به‌پهنای ۲۸ و بلندی ۱۰۴ سانتیمتر است که بربالای آن «هوالحی الذی لایموت» و ده بیت شعر عربی برآن است ومورخ ۱۱۷۷ است. نشانه‌ها: مهر،تسبیح وشانه.

برسنگ قبر دیگری‌که مورخ ۱۱۸۶است، شش‌بیت شعرفارسی باقافیهٔ«باء» دردوازده قسمت حك شده‌است. بربالای‌آن «قل‌هوالله ـ تا ـ کفواً احد» وبرحاشیهٔ سمت چپ «الله‌لااله‌الا ـ تا ـ هوالعلی‌العظیم» وبرحاشیهٔ سمت راست «صلوات‌کبیر» خوانده می‌شود .

احکام ومدارکی که دردست آقای برکاتی متولی کنونی بقعهٔ آقا سید حسین است

حکم برگذاری تولیت بقعه به‌حسین خادم

«چون تولیت وخدمت‌گذاری آستانهٔ متبرکهٔ آقا سید حسین و آقا سیدابراهیم علیهما الرحمه مفوض بمرحوم مشهدی علی وطایفهٔ اوبود این‌اوقات‌که مشارالیه برحمت ایزدی پیوسته لذا عمل‌تولیت وخادمی بقعهٔ متبرکه را برگذار بحسین خادم پسر عموی مرحوم مشهدی، علی نموده ازقرار این حکم باید مشارالیه ازروی حسن عقیدت وراستی و صداقت و نیکی ذات بعمل خدمت‌گذاری این بقعهٔ متبرکه اقدامات وافیه مرعی‌داشته بهیچوجه تعلل وتسامح جایزندارد آنچه ازوجوهات برّیه ونذورات را بعدازمصارف لازمهٔ بقعهٔ متبرکه بقیه بصرف مخارج عیال [و] اطفال صغارآن طایفه ومرحوم مشهدی متولی برساند مقرر اینکه عالیجاه‌آقابزرگ‌کدخدا بطوریکه دراین ورقه مسطور ومرتسم است کمال مراقبت واهتمام را دربارهٔ حسین متولی بعمل آوزده‌که در

خدمات‌آستانهٔ مبارکه وسایرلوازمات خادمی‌ونظافت صحن وجاروب‌کشی وغیره بهیچوجه تعاون وتقاعد نورزد و آنچه تحصیل می‌کند بعد ازمصارف لازمهٔ مقرر بخرج منابر برساند بطوریکه قلمی‌شده‌است....

کوتاهی نورزد فی ۱۲ شهر جمادی‌الاول سنهٔ تنکوزئیل ۱۲۰۷.»

درپشت حکم مهر «منجم باشی» خوانده می‌شود .

حکم برگذاری تولیت آستانهٔ آقا سید حسین به‌ملامحمد حسن

«غرض‌ازتحریر این نمیقه وباعث برتسطیراین وثیقه‌آنست چون امر تولیت آستانهٔ متبرکه و مزار ذوی‌الاقتدار آقا سید حسین رحمه‌الله تعالی واقعه در محلهٔ فوشکالی جوار رودخانهٔ فرضهٔ لنگرود مفوض بمرحمت و غفران‌پناه رضوانجایگاه جنت آرامگاه ملا محمد مهدی شیخ‌الاسلام طاب‌ثراه وجعل الجنة مثواه شده مادام الحیوة در شغل تولیت مزبوره اشتغال وضبط وربط حاصل وقفیات آنرا ساعی بعداز ممات او بولد ارشد و ازهد او عالیجناب شامخ الالقاب علامی‌مطاعی آخوند ملامؤمن دام فضله تفویض از اینکه عالیجناب سابق الالقاب ارادهٔ تحصیل‌علوم دینیه ومعارف یقینیه‌داشته‌تولیة مسطوره‌را بمرحوم مغفور آقا محمدجان اخ عینی خود واگذاشته بود و در این روزها آقا محمد جان رحل اقامت بجنة المأوی انداخته و عالیجناب معظم‌الیه باستصواب وصلاح علما وفضلا واهالی این ولا تولیة مزار مزبور ووقفیات‌آنرا به‌برادر عینی‌خود ملامحمد حسن تفویض‌نموده و آقا احمد اخ عینی خودرا هم ازقبل خود امین و قیّم شرعی گردانیده که بضابطهٔ حساب وشرع مستطاب درتعمیر عمارت مزار ذوی‌الاقتدارو ضبط و ربط وقفیات مزار ساعی بوده حق التولیة را صرف خود نموده از جادهٔ شرعمصطفوی تجاوز ننمایند باسترضای جمیع اهل این ولا

www.tabarestan.info تبرستان

مراتب مزبوره بوقوع پیوست چنانچه‌احدی دراین‌باب متعرض‌اخوان مزبورگردد مستوجب سخط وغضب الهی ولعن ونفرین حضرت رسالت پناهی خواهد بود تحریراً فی ۱۵ شهر ربیع‌الاول مطابق باهذه السنه پیچیل سنه ۱۲۴۰ محل مهر مرحمت وغفران پناه
آقا محمدشفیع امام.»

برحاشیهٔ بالای همین حکم برگذاری، این عبارات خوانده می‌شود:
«بسم‌الله تعالی مضمون الکتاب مقرون بالصدق والصواب ومعینة فی‌هذا الباب ممدوح عندا ولی‌الالباب بل‌مأجورومثاب لدی المسبب‌الاسباب‌و متعرضه ومزاحمه معذب فی یوم الحساب حررها محل مهرغفران پناه جنت‌آرامگاه ملامحمد شفیع امام.» باشهادت نه‌تن دیگر.

سفارش‌نامه‌ای از نصرالسلطنه به‌منجم باشی حاکم رانکوه و لنگرود دربارهٔ آقا شیخ حسین متولی و خادم آستانهٔ آقاسید حسین علیه‌الرحمه

«جناب جلالتمآب آقای منجم‌باشی حاکم رانکوه ولنگرود دام مجده نظر بسجلات واحکام علماء اعلام کثرالله امثالهم ازقدیم جدید تولیت بقعهٔ متبرکه ومزار پرانوار آقا سید حسین علیه‌الرحمه اباً عنجد آقا شیخ حسین بوده‌است ازآنجائیکه مشارالیه دراین امر پدر برپدر ذوی‌الحقوق وبسیار معیل ومعسر[و] پریشان است‌کماکان تولیت بقعهٔ مزبور باید باشیخ حسین باشد شماکمال تقویت را دراین باب مرعی داشته ونگذارد از احدی نسبت به‌او تعدی شود مشارالیه هم باید در نهایت خدمتگذاری درتعمیر وتنظیف بقعهٔ متبرکه قیام و اقدام نماید زیاده چه‌نگارد فی ۱۴ شهرجمادی‌الاول تنگوزئیل ۱۳۱۵.»
درپشت نامه مهر «نصرالسلطنه» خوانده می‌شود.

منزل دریابیگی
در محلهٔ راه‌پشتهٔ لنگرود

درکنار رودخانهٔ‌لنگرود، کنارجادهٔ عمومی،دیواری‌آجری‌وبلند که‌دوطرف آن به‌دوبنای‌برج‌مانند ختم می‌گردد دیده می‌شود درنیمهٔ بالای‌این‌دیوار ارسیهای متعدد به‌چشم می‌خورد که پنجره‌های طبقهٔ دوم اطاقهای حواشی وخدمتگزاران است. دو در بزرگ چوبی با گل‌میخها و کوبه‌های قدیمی دراین دیوار نصب شده است. هردو در پس‌از گذشتن‌ازدالان وهشتی کوچکی به‌حیاط راه دارد. هنگامی که داخل حیاط می‌شویم بنای‌اصلی و ارباب‌نشین این‌خانه درمقابل چشم شما قرار می‌گیرد.(عکس‌شمارهٔ۱۷۱)این‌بنا شامل‌دوطبقه وهرطبقه سه‌اطاق داردکه اطاقهای وسط این دوطبقه شامل تالار و شاه‌نشین است. جلو هردوطبقه نیز ایوانی چوبی بالتازه‌ای ظریف بناشده‌است. نقشها ونقاشیها وارسیها وگچ‌بریهای تالار وشاه‌نشین طبقهٔ دوم ازشاهکارهای هنری دوران قاجاری است. (عکسهای شمارهٔ ۱۷۲و۱۷۳)
اینك شرح این قسمت ازبنا:

تالار وسط به‌درازای۶۴۰وپهنای۴۲۵سانتیمتر وشاه‌نشین این‌تالار به‌درازای ۳۱۰ وپهنای ۱۹۸ سانتیمتر است. طاق شاه‌نشین سراسر مقرنس‌کاری وطرف مقابل آن سه طاقچه وطرفین راست وچپ‌آن هریك دو طاقچه دارد. بردوقسمت دیوار تالارکه درطرفین شاه‌نشین قرار می‌گیرند، دو طاقچه است‌که داخل آنها دوآئینه نصب شده است. این اشعار باخط خوش نستعلیق برحاشیهٔ سمت چپ آئینهٔ سمت راست و حاشیهٔ سمت راست آئینهٔ سمت چپ از داخل روی شیشه نوشته شده و برطرفین آئینه نصب شده است:

«ای روی تو آفتاب ثانی — وصل تو نهایت امانی
در یکنظر تو مختصر شد — مجموع مراد دو جهانی
ازحسن تو چون کنم عبارت — کز هیچ صفت بیان نداری»

www.tabarestan.info تبرستان

برحاشیهٔ بالای آئینهٔ سمت راست و آئینهٔ سمت چپ این بیت دیده می‌شود :

« جمالت آفتاب هر نظر باد [تو]خوبی‌روی‌خوبت‌خوبتر باد»

بـرحاشیهٔ پایین آئینهٔ سمت راست و آئینهٔ سمت چپ این بیت نوشته شده است :

«دلی کـو عاشق رویت نباشد همیشه غرقه درخون جگر باد»

برحاشیهٔ چپ آئینهٔ سمت چپ وحاشیهٔ راست آئینهٔ سمت راست این ابیات نوشته شده است :

« ای خلعت ملك بـرتو زیبا وی غـرّه دولت از تـو غرّا
وی دیـدهٔ نـو عروس دولت بـرشکل و شمایل تو شیدا
انـوار شکـوه شهـریـاری بـرروی مبـارك تـو پیدا »

درمیان دوپهنای تالار، دو در ورودی دولختی است که روی‌آنها پرندگان و گلها بارنگ وروغن نقاشی‌شده‌اند.(عکس‌شمارهٔ۱۷٤) بردوطرف هریك ازاین‌درها دوطاقچه است که داخل آنها آئینه‌ای به‌بلندی ۸٦سانتیمتر وپهنای ٤٦ سانتیمتر باقابی‌چوبین ازچوب‌آزاد، نصب شده‌است . دیوارهای تالار و شاه‌نشین ازیك متری دیوار به‌بالا، نقاشیهای ظریف وهنری بارنگ‌و روغن دارد. ازقرارمعلوم یك متر پائین دیوارها نیزچنین نقش ونگاری داشته‌که براثر تعمیر ازمیان رفته است .

گیلوئی تـالار ، مقرنس‌کاری ظریف است وبرطاق تـالار پس از لمبه‌کوبی پارچه‌ای‌که کمی‌ازعرض وطول تالارکوچکتر است چسبانده وبرآن نقاشی‌کرده‌اند. بالای درهای ورودی طرفین تالار، برروی طاق ، عکس دومرد جوان خوش صورت بالباسی‌بلندکه تاجی برسردارند دیده می‌شوند. در دست یکی‌ازآنها جامی‌شراب و دردست دیـگری گلی است .

بعدازاین دوصورت دریك طرف طاق صورت دوزن ودومرد جوان زیبا روی است . زن طرف چپ دسته گلی دردست دارد ومـرد طرف چپ فنجان کوچکی از

قهوه دردست راست وگلی در دست چپ دارد . مرد سمت راست بیاضی از غزل در دست راست دارد ودست دیـگررا به‌کمـر زده است ومشغول غزلخوانـی است وزن سمت راست آئینه‌ای به‌دست دارد وروی زیبای خودرا درآئینه نگاه می‌کند.

ارسیهـای تـالار شامل پنج قسمت دوتکه‌ایست و متن ارسیها مشبك کاری ظریف است که درفواصل‌آنها شیشه‌های رنگین بسیار زیبا وخوش‌رنگ ،قرارداده شده‌است .(عکس‌شمارهٔ۱۷۵)

بسیار بجاست که مسؤولان امر، با خرید وتعمیر این بنا،آن را ازخرابی و ویرانی‌که روی درآن دارد ، نگاه دارند.

منزل قدیم منجم‌باشی
در فشکالی محلهٔ لنگرود

بنای منزل منجم‌باشی‌را اگر نتوان زیباترین بنای رانکوه دانست، می‌توان آن را زیباتـرین بنای لنگرود خواند[1]. خانه‌ای بسیار وسیع است و طویله‌هـای بسیار بزرگ دارد . محلی‌برای تابستان نشین، مسلط برسبزه میدان بناکرده‌اند که بربالای ستونهای چوبین استواراست وبامی سفال‌سر دارد .[2]

ساختمان اصلی این منزل را حاجی‌آقابزرگ منجم‌باشی برپاکرد. درآتش‌سوزی قبل‌از سلطنت فتحعلی شاه درلنگرود ، بنای مذکور نیز طعمهٔ حریق شد و خرابه‌هـای آن اکنون درصحن بنای کنونی است. حاجی‌آقا بزرگ پسری به‌نام میرزا عبدالباقی منجم‌باشی داشت. این‌مرد داماد فتحعلی‌شاه بود ویکی ازدختران اورا به‌حبالهٔ نکاح درآورده بود . از این ازدواج ، میرزا مهـدی خـان منجم‌باشی پای به‌عرصهٔ حیات گذاشت . قسمتی از بنای کنونی را پس از آتش‌سوزی ، همسر میرزاعبدالباقی یعنی دخترفتحعلی‌شاه ساخت وقسمت‌دیگرآن را میرزامهدی‌خان بنا نهاد ، این دوقسمت متصل بیکدیگرند . این بنا، بنائی عظیم و دوطبقه است .

۱ ـ به‌نظر نگارنده خانهٔ دریابیگی بمراتب از خانهٔ منجم‌باشی زیباتر بوده است .
۲ـ گیلان‌رابینو، ص ۳۴۳.

www.tabarestan.info تبرستان

دراطاق شمالی طبقهٔ دوم آن دودر ارسی ظریف در دیوار شمالی وشرقی است. این دوارسی آلتهای ظریف وشیشه‌های رنگین زیبا دارد. (عکسهای شمارهٔ ۱۷۶ و۱۷۷)

سردر ورودی این خانه را میرزاموسی منجم‌باشی که رئیس قشون ومنجم‌باشی نایب السلطنه عباس میرزا بود ساخت. (عکس شمارهٔ ۱۷۸) قسمتی ازبنای خانهٔ منجم‌باشی نیز به‌دست میرزا عیسی‌خان ـ پسر میرزا مهدی‌خان منجم‌باشی‌ـ ساخته شده است. این قسمت ازبنا که درطرف دست راست کوچهٔ میان دوبنا قرار می‌گیرد، پس‌از میرزا عیسی‌خان به‌حسین فرشود وپس‌از اوبه‌دخترش ایران خانم فرشود می‌رسد. خانم نامبرده این‌قسمت ازبنارا به‌ادارهٔ آموزش وپرورش فروخت. آن اداره این بنارا اختصاص‌به‌دبستان دخترانهٔ پرتو داد وخانم نامبرده فعلا مدیرهٔ این دبستان است. این بنا نیز دوطبقه است و درطبقهٔ دوم‌آن سه‌اطاق است. این اطاقها دارای آلتهای بسیار ظریف و شیشه‌های رنگین زیبا هستند که باقیماندهٔ پنجره‌های ارسی قدیمی آنهـا است. (عکسهـای شمـارهٔ ۱۷۹ و ۱۸۰ و ۱۸۱) یکی از اطاقهای شمالی‌پنجره‌های ارسی باشیشه‌های رنگین زیبائی دارد. (عکس شمارهٔ ۱۸۲) سقف این اطاق قاب بندی ده سانتیمتر درهفده سانتیمتر تقریب است که برهریك نقش‌گلی است. درمستطیل وسط طاق، قابی جداگانه به‌درازای ۱۳۵و پهنای۸۰ سانتیمتر است که میان‌آن، دونقش تکراری ازدختر وپسری زیبا روی است ووسط این دونقش، شکل خورشید ترسیم شده است. (عکس شمارهٔ ۱۸۳)

حمامی‌معروف به‌میرزااحمدی درشمال‌غربی‌این‌خانه‌است‌که حمام‌خانوادگی منجم‌باشی بوده است. این حمـام شامل سربینه، گرمخانه ودو خزینهٔ‌کوچك آب سرد وگرم است. دور حمام و دورسربینه، ازاره‌ای از کاشیهـای شمایل‌دار دوران قاجاری اـت‌که نسبةً ظرافتی دارد.

قسمتی ازبنای اصلی منجم‌باشی متعلق به‌آقای عیسی مسیحا است‌که درهای آن بسته بود ونگارنده نتوانست داخل‌آن‌را ببیند. این قسمت ازبناگویا تزئینات فراوانی دارد.

فرمانهای قاب‌شده در تالار پذیرائی

منزل منجم‌باشی

فرمانی از فتحعلی شاه قاجار

« بسم‌الله تعالی شأنه العزیز[1]

الملك لله

سلطان صاحبقران

قرار در کف شاه زمانه فتحعلی

گرفت خاتم شاهی زقدرت ازلی[2]

بسم‌الله‌تعالی‌شأنه‌العزیز[3] که عالیجاه رفیعجایگاه عزت وسعادت همراه فضیلت وکمالات دستگاه فخامت و مناعت اکتناه اخلاص وارادت آگاه مقرب‌الخاقان فدوی قدیمی حاجی‌آقا بزرگ منجم‌باشی نـایب گیلان بعواطف‌خاطر پادشاهی‌مفتخرومباهی بوده بداندکه عالیجاه رفیعجایگاه عزت و سعادت همراه مجدت و نبالت انتباه فخامـت و مناعـت اکتناه اخلاص وارادت‌آگاه مقرب‌الخاقان اجل‌الخواص معتمدالدولة العلیه ـ العالیه منوچهرخان که شرفیاب حضور آفتاب ظهور گـردید کیفیت اوضاع و قرار ومدار امور را مفصلا معـروض خدمت همیون داشت و مراتب‌کارگذاری وکاردانی‌آنعالیجاه فدوی در مجاری خدمات حجـة ظهور یافت وبروثوق و اعتماد خاطـر همیون بحسن کفایت و کفالـت آنفدوی افزود و از قراری که معروض داشت فـدوی مشارالیه و آن فدوی را از بابت تنخواه دیوان وحجتهائیکه ازحکام گرفته‌اند خاطر جمعی حاصل‌آمده‌است فرامین مطاعه درتأکید سرانجام وجوه‌دیوان‌و

۱ـ این قسمت زراندود است.

۲ـ این بیت بـرمهـر فتحعلـی شاه است.

۳ـ این قسمت زراندود است.

www.tabarestan.info تبرستان

وصول و ایصال آن بهریك از عالیجاهان حکام و مباشرین شرف صدور یافت که در قسطهای مقرره باطلاع و استحضار فرزند مسعود والـی گیلان وآنفدوی ایفاد دارند بامرآنفدوی مراقب بوده نهایت قدغن و اهتمام معمول دارد که تنخواه دیوان بتعویق نیفتد وهریك ازقسطهای مقرر واصل و عاید شود اشفاق شاهانه را دربارهٔ خـود بسرحد کمـال دانسته بانهایت استحضارمشغول مناظم مهمات مرجوعه گردیده باشد و مستدعیاتی که داشته باشد عرض .... التفات مشمول بعزّ انجاح وشرف اسعاف مقرون داند و در عهده شناسد تحریراً فـی‌شهر جمیدی‌الاول ۱۲٤۰.»[1]

فرمانی دیگر از محمدشاه قاجار

«بسم‌الله تعالی‌شانه العزیز[2]

الملك لله

محمدشاه غازی صاحب تاج و نگین آمد

شکوه ملك وملت رونق‌آئین و دین آمد ۱۲۵۰

الملك لله تعـالی شانـه العزیـز[3] آنکـه چون اکنـون کـه بتأئید آفریدگـار انجم و افـلاك و تأثیر سیر اجرام تابناك نیّر عالم افروز سلطنت عظمی را از مطلع کشورگشائی آغاز نـورافشانی است و اشعهٔ آفتـاب خلافت بیخلاف در قطع مدارات عدل و انصاف غیرت‌افـزای سعود سیارات آسمانی اگرآسمان ذات‌البروج است در عـروج اختر اقبال مابذروهٔ رفعت و اعتلا از مجرّه کمر اهتمام بر میان بسته و اگر زمین با تمکین است مکمل تقـدیر دولت‌اند اتصال را علی الاتصال در مرصد حصول آمال مترصد نشسته شمشیر شعرا شعاع جنودانجم خیر شهریاری در عرصهٔ جهانگیری شعری شعار مـعروف و مشتهر و سپاه

۱ـ این فـرمـان برکاغـذی ساده و بـه انـدازهٔ ۴۱ × ۳۲ سانتیمتـر است .

۲و۳ـ این دوقسمت زراندود است.

ثوابت شمار پادشاهی درسیر منازل و مجاهدت ستاره‌آثار سیار ساحات هفت کشورآمده ما را که مهبط اینگونه تأئید و مطرح اضواء عنایات‌خداوند مجیدیم‌درحذای‌عطایای‌خدائی‌و ازای مؤیدات‌کبریائی منظور انظارخورشیدبها ومکنون‌خاطرساطع‌الضیاکه ضیاافزای‌اقطاع و اصقـاع و از غایت بهـا و ضیا اظهر من‌الشمس علـی اعلـی هزارات الارتفاع است آنستکه از موالیان دولت روزافزون و پرودگان شوکت ابدمقرون آنانکه از مساعدت اختر ساعد و معاونت طالع‌مساعد دست تمسکشان بعروةالوثقی این همیون دولت استوار استوار وطریقهٔسیره خدمت و بندگی را باقدام صداقت رهسپار باشند مدارج اعتبارشان را ازتفویض مناصب مناسب افزائیم و در تسعید ساعات روزگارشان دقایق التفات متداول فرمائیم ترسیم رقوم این‌احکام وترقیم رسوم این ارقام تقویم و تقریر احوال سعادت مآل‌عالیجاه رفیع‌جایگاه عمدة و سعادت همراه فضایل و کمالات اکتناه مجدت و مناعت انتباه صداقت وعقیدت آگاه نجم‌سماء فضل و دانش و اختر باضیای برج کمال و بینش نتیجة الاعاظم والافاخم مقرب‌الخاقان میرزا عبدالباقی منجم‌باشی است کـه اباًعنجدٍ صفحات خدمت‌این‌دولت سدیدرا برقوم صداقت و دولتخواهی موشح و مرقوم‌داشته و خلفاً بعد سلف از جـدول مستقیم رأس پـای خلاف بیرون نگذاشته معانی کمالات صوری و معنوی را در صـورت استعداد کامل ظاهرکرده و معالی نسب بامحاسن حسب برحسب‌قابلیت در پیشگاه قبول خاطر اقدس ما مجتمع آورده ولهذا اجزای حقـوق خدمات قدیم در حق مشارالیه ملزوم همت حق‌شناس و تجدید التفاتی جدید دربارهٔ او منظورنظـر مهر التباس آمده درهذه‌السنه پیچی‌ئیل خجسته دلیل و مـابعدها او را کماکان منجم‌بـاشی دیـوان قدرنشان فرمودیم و از توکیل منصب مزبور که از قرار فرامین خواقین جنت

www.tabarestan.info تبرستان

مکین مبرور و خاقان مغفور نوّرالله مضجعهم بحکم وراثت و استحقاق قابلیت اورا مسلم بوده مایهٔ اعتبارش را افزودیم مواجبی که از دیوان اعلی در وجه مرحوم حاجی آقا بزرگ منجم‌باشی سابق والد عالیجاه مشارالیه مقرر بوده کمافی‌السابق اورا مخصوص داشتیم وقرا ومزارعی که از ملکی و موروثی متصرف بوده‌اند بدستور باز گذاشتیم که بی تحمیل جدید منافع را صرف مخارج خود و دیگر ورثه نماید و مواجب مقرره را بجهة خود بازیافت نموده از روی فراغت خاطر به لوازم خدمت مزبور اقدام و اهتمام معمول دارد مقرر آنکه صدور انجمن وزارت و اولیای دولت ابد آیت مستوفیان دیوان و نایب و دبیران دارالانشای درایت مقرران نظام‌عساکر و محرران دفترخانهٔ‌قدر مراتب مقرب‌الخاقان مشارالیه را منجم‌باشی بالاستقلال دانسته در لوازم احترام و توقیر مشارالیه تقصیر جایز ندانند و هرساله مواجبی که در وجه منجم‌باشی مقرر است رسانیده شرح فرمان را در دفاتر خلود و دوام ثبت و ضبط نمایند و از نوایب تغییر و تبدیل مصون و محروس دانند و در عهده شناسند فی‌شهر جمیدی‌الثانی ۱۲۵۲.»[1]

فرمانی دیگر از محمدشاه قاجار

«هوالله تعالی شأنه العزیز[2]
محمد شاه غازی صاحب تاج و نگین آمد
شکوه ملك وملت رونق آئین و دین آمد[3]

۱۲۵۰

هوالله تعالی شأنه‌العزیز[4] که سرحدات و ثغور دولت جاوید آیات

۱ـ این فرمان با حاشیه بندی گل وبوته‌دار اسلیمی زراندود و به‌اندازهٔ ۷۰ × ۵۰ سانتیمتر برکاغذ سمرقندی تحریر شده است.
۲ـ این عبارت زراندود است.
۳ـ این بیت بر مهر محمدشاه حك شده‌است.
۴ـ این‌عبارت زراندود است.

ابدی علامات مملکت ایران زمین بکفالت و ایالت سرحد داران و حکمرانان ممالك....[1] چون سدی محکم ومتین است که قضاء مبرم ازآن‌سو گذرکردن نتواند و دست برحوادث دوران....[2] که سدی استوار و بنائی برقرار است یاجوج فتنه چون شخص ستم در زنجیر است و از هرثغری از ثغور که سد سکندری باستحکام و انتظامش‌اگر لاف برابری زند چون نقش برآب و خانهٔ حباب بی‌پا و بی‌تابست مأجوج شرّ و الم دستگیر واسیر خاصه سرحد گیلان که ازحدود و ثغور معتبر دولت جاوید مأثور ایرانست عامه‌آن مرز و بوم کائناً من کان از طلبه علوم وعمله رسوم و عالم فاضل ومفتی مقبل و خواقین صداقت‌آئین و ارباب حرف و سکان هرطرف مغمور الطاف و معمور اعطاف‌حضرت‌اقدس همایون ما میباشند بناءً علی‌هذا المراتب مرزبان دارالمرز گیلان بندهٔ باید که بفرّ فطنت و فرط کفایت وحسن درایت متحلی و برزانت رأی و حصافت عقل و سجاحت خلق و سماحت طبع متجلی باشد تا تکفل این شغل جسیم و تقلد این مهم عظیم را بوجهی نیکو و طرزی پسندیده ازعهده برآید و در معرض اشغال و اعمال دیوانی بزرگان‌آن خطه وحاکمان آن نواحی سمت خدمت اورا ارتسام نموده اطاعت او را الزام نمایند از بندگان حوزه دیوان چاکری که باین دلایل موشح و بندهٔ که باین مخایل مزین است عالیجاه رفیعجایگاه مجدت ونبالت اکتناه شهامت ونباهت‌انتباه‌اخلاص‌و ارادت آگاه فدوی آزادهٔ دولت ابد بنیان مقرب‌الخاقان میرزا عبد الباقی منجم‌باشی است که اصالةً وکفالةً و کفایةً و درایةً تمیامات مذکوره و علامات مشهوره اختصاص یافته و از بدو چاکری در حجر ارادت‌نما نموده و بیمن عاطفت ما متربی شده محض آسایش و رفاه

۱ و۲ـ دراینجا فرمان پارگی داشتو چندکلمه خوانده نشد.

www.tabarestan.info تبرستان

حال اهالی گیلان در هذه السنه فرخنده قوئیل اورا بایالت و حکمرانی دارالمرز گیلان سرافراز و سربلند فرمودیم که دراسعاف اهواء واستمالت دلها و ترفیه قوافل وتنظیم سواحل وتعمیرعمارات و تشخیص مآلات و تنسیق‌امور جمهورآنسرحد سعی وافی و جهد وافر مصروف دارد و حسن ایالت وعدالت و رعیت‌داری خودرا در پیشگاه حضوربمنصهٔ ظهور رساند و براعتماد خاطر و الطافات ظاهرشاهنشاهی در حق خود بیفزاید مقررآنکه قاطبهٔ سکان گیلان از وضیع و شریف و غریب و بومی عالیجاه مشارالیه را حکمران خود دانسته اوامر ونواهی او را متابع ومطاوع باشند ودر عهده شناسند حرر فی شهرصفر سنه ۱۲٦٤.»

فرمانی دیگر از ناصرالدین‌شاه قاجار

«بسم‌الله تعالی شأنه‌العزیز

الملك‌لله تعالی

تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت
صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت[1]

بسم‌الله تعالی شأنه‌العزیز که چون عالیجاه رفیع‌جایگاه مجدت و نجدت ....فضایل وکمالات اکتناه فخامت و مناعت انتباه عمدةالاعاظم و الاشباه مقرب‌الخاقان میرزا عبدالباقی‌منجم‌باشی اباًعنجدٍ درین دولت جاوید مدت از روی راستی و صداقت خدمت نموده وطریق عبودیت‌و بندگی را به قدم ارادت پیموده و همیشه پدر بر پدر در این شوکت قوی مکنت از همگنان برتری داشته و از اعطای مناصب عالیه سر

۱ـ سراین بیت بر مهر ناصرالدین‌شاه حك شده است .

مفاخرت بعرش اعلی می‌افراشته‌اند خود او نیزسالهاست که بخلوص نیت خدمت میکند ودر شاهراه چاکری با حسن عقیدت وصفای‌طویت قدم میزند لهذا حقوق خدمات قدیم در حق عالیجاه مشارالیه ملزوم همت حق‌شناس حضرت اقدس همایون ما آمده در هذه السنه مبارکه تخاقوی‌ئیل خیریت تحویل و مابعدها کماکان اورا منجم‌باشی دیوان قدرنشان فرمودیم و از توکیل منصب مزبور که از قرار فرامین خواقین جنت‌مکین مغفور و شاهنشاه مبرور انارالله برهانهم بحکم وراثت و استحقاق اورا مسلم بود پایهٔ اعتبارش را افزودیم و مواجبی که از دیوان از بابت مواجب والدش مرحوم حاجی‌آقابزرگ دروجه عالیجاه مشارالیه مقرر بود کمافی‌السابق اورا مخصوص داشتیم قرا و مزارعی هم‌که‌از ملکی و موروثی متصرف بوده‌اند بدستور بازگذاشتیم که بی‌تحمیل جدید مداخل و منافع را صرف مخارج خود سازد و مواجب مقرره را نیز دریافت نموده از روی فراغت خاطر بلوازم و مراسم‌خدمت محوله پردازد مقررآنکه صدور انجمن وزارت‌واولیای دولت ابدآیت مستوفیان دیوان دیانت و محرران دفترخانهٔ قدرسرایت مقرب‌الخاقان مشارالیه‌را منجم‌باشی بالانفراد دانسته درلوازم توقیر واحترام وتبجیل[1] واکرام او تقصیر جایز ندارند ومواجب اورا هرساله بنحو مقرر رسانیده شرح منشور قضا مأثور را در دفاتر خلود ثبت و ضبط نموده و در عهده شناسند حرر فی شهر محرم‌الحرام سنه ۱۲٦٦.»

برحاشیهٔ سمت چپ همین فرمان این عبارات به خط و امضای ناصرالدین شاه دیده می‌شود:

«میرزا عبدالباقی منجم‌باشی از نوکران خوب ماست و پدرش حاجی

۱ـ دراصل: تجبیل.

www.tabarestan.info تبرستان

آقا بزرگ در عهد خاقان مرحوم خدمات زیاد کرده است الطافات ما در حق منجم‌باشی بسیار بسیار است و بهمین منصب که از آبا و اجداد ارث داشت سرافراز فرمودیم فی‌شهر صفر المظفر سنه ۱۲۶۶.»[۱] امضا

سند دیگری در خانهٔ مرحوم منجم‌باشی است که در آن میرزا عبدالباقی منجم‌باشی مقداری از اراضی دیوشل و چندین فقره جواهرات گران قیمت را به خان بی‌بی‌خانم ملقب به شاه جهان خانم دختر فتحعلی‌شاه و همسر خود واگذار کرده است. ظاهراً این واگذاری به دستور فتحعلی شاه صورت گرفته است. این احکام و فرمانها را خانم فاطمه ملقب به شوکت‌السلطنه منجمی در اختیار نگارنده گذاشتند. گشاده روئی و مهمان نوازی و محبت ایشان قابل ستایش و قدردانی است. خانم نامبرده اظهار می‌کردند که شجرهٔ خاندان منجم‌باشی را که از زمان شاه‌عباس‌اول سرشناس بوده‌اند، میرزا کاظم وکیل‌التجار قزوینی خریداری کرد و امروز باید در دست ورثهٔ او باشد.

خشت پل لنگرود
بر روی رودخانهٔ لنگرود در فشکالی محلهٔ لنگرود

بر رودخانهٔ لنگرود که عرض آن بالغ بر ۲۷ متر است، پلی آجری دودهانهٔ بلند زده شده است، تا دو قسمت شهر را به‌هم مربوط کند. (عکس شمارهٔ ۱۸۴) این پل به‌نام «حاجی آقا پرد» معروف است و احتمال دارد که حاجی آقا بزرگ منجم باشی این پل را ساخته باشد. بالادست پل آجری، پلی تخته‌ایست.[۲] در سال ۹۱۲ ظاهراً به‌جای این پل آجری پل چوبین بوده است. صاحب تاریخ خانی می‌نویسد که زمانی که سلطان هاشم را سربازان سلطان احمدخان تعقیب می‌کردند، در لنگرود از پلی چوبین گذشت و برای اینکه وقفه‌ای در کار دنبال‌کنندگان پیدا شود، تخته‌های این پل را کشیدند.[۳]

۱ــ این فرمان بر کاغذ ابریشمی ساده و بدون حاشیه‌بندی است و به‌اندازهٔ ۶۶ × ۴۶ سانتیمتر است. ۲ و ۳ــ گیلان را ببینو، ص ۳۴۲ متن و حاشیه.

این پل امروز فشکالی محله را به محلهٔ راه‌پشته مربوط می‌کند و بر سر راه قدیمی لنگرود به‌لاهیجان نیز بوده است. سطح بالائی پل شامل سه قسمت اصلی است. در وسط سطحی صاف و در دو طرف شیبی تند است. مجموع طول این سه قسمت ۳۷ متر است. پهنای پل باجان پناه طرفین ۴۶۵ سانتیمتر و پهنای جان پناه‌ها ۴۷ و بلندی آنها از سطح پل ۶۰ سانتیمتر است.

دو طرف پل به‌جادهٔ دو طرفه که موازی جریان آب است، ختم می‌شود. برای اینکه انتهای دو شیب پل بر جادهٔ اصلی سوار شود، این جادهٔ دو طرفه را از طرفین سر بالا ساخته‌اند. چنین طرحی در هیچیك از پلهای گیلان تاکنون دیده نشده است.

قطر پل از آخرین نقطهٔ تیزی طاق هشتاد سانتیمتر و بلندی آن از سطح آب باارتفاع جهان‌پناه ۹۷۰ سانتیمتر است. باساختن یك پایهٔ اصلی در وسط رودخانه پل را به‌دو دهانه تقسیم کرده‌اند. عرض هر دهانه ۱۱ متر است.

طاق پل ابتدا زده شده، سپس آجرهائی در امتداد گردش طاق، از طرفین به‌اندازهٔ دوازده سانتیمتر جلوتر نصب کرده‌اند. چنین به‌نظر می‌رسد که هلال دیگری بر روی طاق زده‌اند. پس از آن آجرها را افقی چیده و پل را تخت کرده‌اند. (عکس شمارهٔ ۱۸۵)

در طرفین پایهٔ میانین پل، سیل برگردانی مثلث شکل است که درازای اضلاع خارجی آن بالغ بر ۳۳۵ سانتیمتر است. قطر پایهٔ پل که متصل به‌قاعدهٔ این مثلث است چهارمتر و بلندی این مثلث ۲۵۰ سانتیمتر است. داخل این پایه، در ارتفاع سه‌متری، دهانه‌ای باطاق جناقی است که پهنای آن ۱۱۸ و بلندی آن از ابتدای هلال طاق، ۲۰۸ سانتیمتر است. کف این دهانه آجرفرش است.

در بالای همین دهانه، درگاه دیگری است که تقریباً به‌همان اندازه است و طرفین آن دو طاقچهٔ بزرگ است. ابتدای این دهانه، درگاه مانند و سپس این درگاه را جمع کرده و عرض آن را به‌پنجاه سانتیمتر رسانده‌اند. جهت دیگر این دهانه

www.tabarestan.info تبرستان

نیز به‌همین‌ترتیب است . بالای دو طاقچهٔ کوچك ، سطحی از آجرهای پل را عقب نشسته‌اند وظاهراً محلی برای کتیبه ساخته‌اند .

پل آجری کوچکی
نزدیك خشت پل بزرگ لنگرود

نزدیك خشت پل بزرگ لنگرود ، برروی نهری‌که فاضل‌آب استخری‌است که‌آب‌آن ازیکی ازنهرهای سفیدرود است ، پلی‌آجری‌کوچك ساخته‌اند تامحلهٔ راه‌پشته در امتداد رودخانه راه داشته باشد . طاق این پل خراب شده ودیوارهای دوطرف‌آن‌باقی‌است . ظاهراً حاجی‌موسی نامی ازاهالی لنگرود ، یك‌بار طاق این پل را مرمت کرده است .

مسجد کاسه‌گر محله
درکاسه‌گر محلهٔ لنگرود رانکوه

مسجدکاسه‌گر محله مسجدی‌است نوبنیاد ولی در ورودی‌آن متعلق به‌مسجد آبیرام (= آقا بهرام) در سبزه‌میدان لنگرود بوده است که در دوران نوسازی لنگرود یعنی سالهای ۱۱-۱۳۱۰ شمسی ، شهرداری لنگرود این مسجد را مانند گنبد پیربهادر خراب کرد. در این‌مسجد خراب شده را حاجی‌احمدخان پسر آقا بهرام به‌منزل خود برد ومدتی درآنجا نگاه‌داشت. چندی بعدآقای محمدحسین‌زاده بانی خیرشدند ومسجدکاسه‌گر محله را بناکردند وچون خبرداشتندکه چنین دری درمنزل حاج احمدخان است نزد نامبرده رفتند ودر را طلب‌کردند که‌دراین مسجدنوبنیاد ازآن استفاده کنند. حاج احمدخان هم در را به‌ایشان سپردوایشان آن درقدیمی‌را در ورودی این مسجد کردند.[1] این در شامل دولنگه ویك چهارچوب ویك دماغه است . بائوهای سمت راست وچپ وکلاه چهارچوب بهم‌خورده‌و نوساز است . دماغهٔ در نیز قدیمی نیست . احتمال دارد که بر کلاه چهارچوب در ، تاریخی داشته که فعلا ازمیان رفته است . دولنگهٔ درکنده‌کاری است ، اما

۱- این‌جریان را خودآقای محمدحسین‌زاده که‌دوران کهولت راطی‌می‌کردند، گفتند.

تخته‌های مربع شکل داخل تنکه‌ها ، بدون نقش است . پهنای این در با درنظر گرفتن چهارچوب ۱۲۵ وبلندی آن ۲۰۰ سانتیمتر است .

این عبارات برلنگهٔ سمت راست حك شده است :

برپاسار بالای این لنگه :

«لااله الاالله.»

بربائوی سمت چپ همین لنگه :

«یامن‌هورب ـ کلشیءٍ ویامن هواله ـ کلشیءٍ یامن هو ـ خالق کلشیءٍ یامن‌هو ـ صانع‌کلشیءٍ.»

برپاسار پایین همین لنگه :

«یامن‌هوقبل‌کلشیءٍ یامن.»

بربائوی سمت راست همین لنگه :

« هوبعد کلشیءٍ ـ یامن هوفوق کلشیءٍ ـ یامن هو عالم کلشیءٍ ـ یامن‌هوقادر علی‌کلشیءٍ ـ یامن هوییقی ویفنی کلشیءٍ.»

برچهار پاسار میانین همین لنگه :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم ـ قل هوالله احد الله الصمد ـ لم‌یلد و لم یولد ولم یکن ـ له کفواً احد.»

برلنگهٔ سمت چپ این عبارات خوانده می‌شود :

برپاسار بالای این لنگه :

«محمد رسول‌الله علیاً ولی‌الله .»

بربائوی سمت چپ همین لنگه :

«بسم‌الله الرحمن الرحیم ـ اللهم انی اسئلك باسمك یاالله ـ یارحمن‌و یارحیم یاکریم ـ یامقیم یاقدیم یاعظیم یاعلیم ـ یاحکیم [یا] حلیم سبحانك.»

برپاسار پایین‌همین لنگه :

www.tabarestan.info تبرستان

«لااله الا انت الغوث.»

بر بائوی سمت راست همین لنگه :

« الغوث خلصنا من‌النار ـ یارب یاخیرالفاتحین یا خیرالناصرین ـ یا خیرالحاکمین یاخیر ـ الرازقین یا خیرالوارثین یاخیر ـ الحامدین یاخیرالذاکرین .»

برچهار پاسار میانین همین لنگه :

«اعوذ برب‌الناس ملك ـ النـاس من شرالوسواسن ـ الخنـاس الذی یوسوس فی‌صدور ـ الناس من‌الجنة والناس کتبه‌حسین .»

مسجد انزلی محله
در انزلی محلهٔ لنگرود رانکوه

سراسر مسجد نوسازی شده بود واثرقابل‌توجهی نداشت. دری نسبةً قدیمی میان کفش‌کن و بنای اصلی مسجد بود . پهنای آن بادرنظرگرفتن چهارچوب ۱۳۰ و بلندی‌آن ۱۷۰ سانتیمتربود .

این عبارات برلنگهٔ سمت راست حك بود :

برپاسار بالای این لنگه :

«الله لااله الاهو.»

بر بائوی سمت‌چپ همین لنگه :

«الحی‌القیوم لاتأخذه ـ سنة ولانوم له‌مافی ـ السموات ومافی‌الارض ـ من ذا الذی یشفع عنده .»

برپاسار پایین همین لنگه :

«الا بأذنه یعلم مابین.»

بر بائوی سمت راست همین لنگه :

«ایدیهم ومـاخلفهم و ـ لایحیطون بشیئ‌ٍمن ـ علمه‌الابمـاشاء وسع کرسیه ـ السموات والارض .»

بر پاسار وسط همین لنگه :

«لایؤده حفظهما وهو .»

این آیات برلنگهٔ سمت چپ حك شده بود :

برپاسار بالای این لنگه :

«وهوالعلی العظیم .»

بر بائوی سمت چپ همین لنگه :

«لااکراه فی‌الدین قد ـ تبین‌الرشد من‌الغی ـ فمن یکفربالطاغوت ـ و یومن بالله فقد .»

برپاسار پایین همین لنگه :

«استمسك بالعروة الوثقی.»

بر بائوی سمت راست همین لنگه :

« لاانفصام لهـا والله ـ سمیع علیم الله ـ ولی‌الذین کفـروا او ـ لیاهم الطاغوت .»

برپاسار میانین همین لنگه :

«باباقنبر (؟) کتبه حسین رمضانعلی ۱۲۶۸.»

مسجدگلشن = مسجدآقا شیخ‌یحیی
در محلهٔ راه‌پشتهٔ لنگرود رانکوه

بنای اصلی مسجد مستطیل شکل است . فیلپـائی در وسط بناست وسرکشی چهارسوی پخ‌زده ، برروی فیلپاست . واشانهای‌سقف بردیوار وسرکش متکی‌است. سراسر سقف پل‌کوبی بادرز پوش زده است . ایوانی درطرف قبلی بنابوده‌که فعلا جزو مسجد شده است . بام سراسر بنـا سفال‌سراست . در ورودی مسجد قدیمی و پرکار بوده است . لنگهٔ سمت چپ آن به‌سرقت رفته است و لنگهٔ سمت راست را به‌جای لنگهٔ سمت چپ وارونه قرار داده‌اند و اخیراً روی آن رنگ زده‌اند که کار خواندن‌کتیبهٔ آن را بسیار مشکل کرده‌است. این لنگه به‌پهنـای ٦٤ وبلندی

www.tabarestan.info تبرستان

۱۸۷ سانتیمتر است .

آنچه از این لنگه خوانده شد بدین ترتیب است : برتنکهٔ پایین که روزی تنکهٔ بالا بوده است :

«بسم‌الله الرحمن الرحیم اللهم صل علی‌النبی الامّی العربی الهاشمی المکی المدنی القرشی. ..»

بردنبالهٔ بائوی سمت راست :

«نادعلیا مظهر العجائب تجده‌عون لك فی‌النوائب‌کل هم وغم‌سینجلی.»

برپاسار پایین همین لنگه :

«بعظمتك یا الله بنبوتك یامحمد بولایتك یاعلی یـاعلی یاعلی ادرکنی بلطفك .»

بربائوی سمت چپ همین لنگه .

«الخفی من شرّ اعدائی برّی برّی عندك حمدی علیك معتمدی بحـق ایاك نعبدوا ونستعین .»

برتنکهٔ وسط :

«المسدّد بالمدینه العبد الرسول المؤید المصطفی المحمود حبیب‌الله العالمین المحمود الاحمد ابی‌القاسم محمد اللهم صل‌علی‌سید....»

سنگ قبری قدیمی درگورستان وادی گورستان عمومی شهر لنگرود

سنگی‌رسوبی به‌درازای۸۶ وپهنای۲۵ وبلندی ۳۷ سانتیمتر دراین‌گورستان است‌که برسطح بالای‌آن نقش سروحك شده است وبریك بدنهٔ‌کوچك آن‌دوموزه کنده‌اند . حاشیهٔ بالای سطوح‌جانبی سنگ ، حاشیه‌بندی دارد وبریکی‌ازبدنه‌های بزرگ آن یك بیت شعر فـارسی است‌که مصراع اول آن به اشکال بدین تـرتیب خوانده شد :

«کاش‌کان روز که درپای توشد خاراجل»

داخل سنگ را برای سبك شدن خالی‌کرده‌اند . نظیراین سنگ درسفیـد-آستانه برسر راه لنگرود به‌کیاکلایه (=شاه‌کلایه) نیز دیده می‌شود .

مسجد آقاشیخ حبیب‌الله درمحلهٔ راه‌پشتهٔ لنگرود رانکوه

مسجد کوچکی‌است‌که ایوان‌شرقی‌آن نسبةً زیباست. این‌ایوان به‌درازای ۹٫۵ متر وپهنای ۳ متر است . طرفین این ایوان دوپایه است که بدنهٔ آن هشت ضلعی دوبه‌دو برابر است . درمیان این دوپـایه پنج ستون چهارسوی پخ زده بـا سرستون است. سقف واشان‌کشی وواشانها برشیرسرهای دوطرف متکی است .روی واشانها ، پل‌کوبی بادرزپوش‌است . لبهٔ بام چهارپشته وسراسربام‌بنا، سفال‌سراست . درورودی اصلی مسجد دراین ایوان است‌که پهنای آن بادرنظر گرفتن‌چهارچوب ۱۱۵ وبلندی آن ۱۹۰ سانتیمتر است .

این عبارات برلنگهٔ سمت چپ حك شده است :

برپاسار بالای این لنگه :

«بسم‌الله الرحمن الرحیم .»

بربائوی سمت چپ همین لنگه :

«الله‌لااله‌الاهو- الحی‌القیوم لاتأخذه ـ لاتأخذه[1] سنة ـ ولانوم‌له‌مافی.»

برپاسار پایین همین لنگه وارونه نوشته شده است :

«السموات والارض.»

بربائوی سمت راست همین لنگه :

«من ذا الذی یشفع ـ عنده الاباذنه یعلم ـ مابین ایدیهم وماخلفهم- و لایحیطون بشیءٍ .»

بریکی ازپاسارهای همین لنگه باخط نستعلیق :

«انا مدینة العلم وعلی بابها ۱۲۷۰ .»

۱ـ این دوکلمه تکرار شده است.

www.tabarestan.info تبرستان

برلنگهٔ سمت راست این عبارات خوانده می‌شود :

برپاسار بالای این لنگه :

«من علمه الا بماشاء .»

بربائوی سمت چپ همین لنگه :

« وسع کرسیه السموات [1] ـ ولایؤده حفظهمـا ـ وهوالعلـی العظیم ـ لااکراه فی‌الدین قدتبین »

برپاسار پایین همین لنگه وارونه حك شده است :

«الرشد من‌الغی فمن یکفر بالطا .»

بربائوی سمت راست همین لنگه :

«و ویؤمن‌بالله فقد ـ استمسك بالعروةالوثقی ـ لاانفصام لهاوالله ـ سمیع علیم الله ولی.»

بریکی از پاسارهای میانین همین لنگه :

«انافتحنالك فتحاً مبیناً هو ۱۲۷۰ .»

مسجد جامع
درمحلهٔ درمسجد لنگرود [2]

این مسجد دوسه بار نوسازی شده واثر تاریخی قابل توجهی نداشت. بردر سابق آن این دوبیت حك بود :

«مسجدی‌بود سیصدوسی‌سال — که فروریخت از قضای اله
هـاتفی گفت بهر تـعمیرش — که مکان عبادتست اینجاه »[3]

۱ـ کلمهٔ «الارض» ازمتن افتاده است. ۲ـ درگیلان‌رابینو، ص ۳۴۲، نام این مسجد آمده است. ۳ـ این دوبیت ازگفتهٔ آقای برکاتی نقل‌شد.

گنبد پیربهادر
درمحلهٔ بازار لنگرود نزدیك مسجد حاجی‌علی

گنبد پیربهادر بنائی مربع‌شکل است‌که بربالای آن گنبدی است‌که‌درحال خرابی‌است . این‌گنبد نزدیك پل‌وطرف راست رودخانهٔ لنگرود است محتمل‌که این گنبد گور یکی‌ازسادات یاحکمرانان محلی بـاشد .[1] این‌گنبد نزدیك مسجد حاجی‌علی ، در وسط بازار ، سالها باشالوده‌ای از هم پاشیده باسه‌پایه برپای بود . درسال ۱۱ـ۱۳۱۰ شهرداری لنگرود به‌خیال نوسازی، این بنای‌آجری قدیمی را که گنبدآن دوپوش وگنبد بالائی به‌شکل‌کلاه هشت‌ترك درویشی‌بود ، خراب‌کرد. امروز نشانی ازآن برجای نیست .

مسجد حاجی‌علی (مسجد سر بازار)
درمحلهٔ بازار لنگرود

مسجد نوسازی شده است واثر تاریخی‌قابل توجهی درآن نبود . دری‌مورخ ۱۲۴۱قمری داردکه‌کمی دارای ظرافت‌است . بادرنظرداشتن چهارچوب پهنای آن ۱۵۰وبلندی‌آن ۲۰۰ سانتیمتر است. (عکس شمارهٔ ۱۸۶)

این عبارات برلنگهٔ سمت راست درحك شده است :

برپاسار بالای این لنگه :

«گشاده باد بدولت همیشه این درگاه.»

بربائوی سمت چپ همین لنگه :

« اللهم یاصانعك ـ کل مصنوع یاخالق کل مخلوق یـارازق کل [2] ـ یامالك کل مملوك یانسف‌کل فارج ـ مهموم یاکل .»

برپاسار پایین همین‌لنگه :

«یا اغنی من‌کل غنی یااجود من‌کل‌کل .»

۱ـ گیلان‌رابینو ، ص ۳۴۳ ۲ـ کلمهٔ مرزوق ازکتیبه افتاده است .

www.tabarestan.info تبرستان

بربائوی سمت راست از بالا به‌پایین:

«یا راحم مرحوم مکروب ـ یاناصرکل مخذول یـاساترکل معیوب و یا کل ـ ملجاکل مطرود یامنهورب‌کل‌شیءٍ یامن ـ هواله‌کل‌شیءٍ یا صانع کل.»[1]

برتنکهٔ بالای همین لنگه:

«انا مدینة العلم وعلی بابها.»

برسه پاسار میانین همین لنگه:

«یااقرب‌کل قریب یااعبر من‌کل عبیر یاابصر من‌کل ـ یااجبر من‌کل جبیر یااشرف من‌کل شریف کل بصیر ـ یاارفع من کل رفیع‌یااقوی من کل قوی.»

عباراتی که برلنگهٔ سمت چپ درحك شده است:

برپاسار بالای این لنگه:

«بحق اشهدأن لااله الاالله.»

بربائوی سمت راست از پایین به‌بالا:

«یامنهو رب کل شیءٍ ـ یامنهوله کل شیءٍ یامنهوخالق‌کل شیءٍ ـ یامنهوصانع کل شیءٍ یامنهوقبل‌کل شیءٍ ـ یامنهوبعد کل شیءٍ.»

بربائوی سمت چپ همین لنگه، از پایین به‌بالا:

«یامنهوا فوق کل کل ـ شیءٍ یامنهو عالم کل‌عالم یامنهوقـادرکل ـ علی کل‌شیءٍ یامنهوبیقی‌ویفنی‌کل شیءٍ ـ یااعلم من‌کل‌علیم.»

برپاسار پایین همین لنگه:

«الیه کل یامن شیءٍ یامن یسبح بحمده کل شیءٍ.»

برتنکهٔ بالای همین لنگه:

«انامدینة العلم وعلی بابها.»

۱ـ نویسنده وکنده‌کار درنوشتن وکندن این کتیبه‌ها بی‌دقتی نشان داده‌اند.

برسه پاسار میانین همین لنگه:

«یامن خاضع‌کل شیءٍ له یامن‌موکل‌کل‌شیءٍ ـ یامن کل‌شیءٍ مسیب الیه‌یامن‌خالق‌کل‌شیءٍ ـ یامن‌قائم کل‌شیءٍ به‌یامن‌ضار کل شیءٍ.»[1]

بردماغهٔ لنگهٔ سمت چپ:

«عمل استاد عبدالرحیم ـ بتاریخ شهرشعبان المعظم سنه ۱۲۴۱.»

برمیان کلاه چهارچوب:

«بسم‌الله الرحمن الرحیم انامدینة العلم وعلی بابها الله محمد...»[2]

مسجد حاجی محمدخان امینی لنگرودی در راستهٔ زرگرهای لنگرود

مسجد امینی، مسجدی‌است بزرگ وبارونق. درخود مسجد اثری دیده‌نشد. این مسجد را حاجی محمدخان اگنطی (=اگند)[3] امینی‌متوفی۱۳۰۲ شمسی‌تجدید بنا کرده‌است. درحیاط مسجد اطاقی است‌که مقبرهٔ خانوادگی‌امینی است. سنگی بردیوار این اطاق نصب است که این مثنوی برآن حك شده است:

چه مـاه قوس آمد بـار دیگر — جهـان پیر از نـو شد مکدّر
خزان بگرفت‌گیتی را درآغوش — شده سرو چمن از غصه مدهوش
عروسـان چمن از بیـقراری — بتن کـردند رخت سوگواری
شدند مرغان زباغو راغ‌محروم — نیاید صوتشان جز نـالهٔ بوم[4]
چه‌گل‌ازگلستان شد صوت بلبل — ازین پس نشنوی در شـاخهٔ گل
زبستان این مصیبت سربدر کرد — به‌فـامیل اگنطی هم اثـر کرد
همان حاجی‌محمدخان‌که بودی — یگـانه خیرخواه لنگـرودی
یگانه خیّر از خود بیخبر بود — به‌ایتـام زن بیوه پدر بـود

۱ـ کلمات درهم‌ریخته ولایقرء است ومفهوم درستی‌ندارد. ۲ـ دنبالهٔ این قسمت خوانده نشد. ۳ـ همان‌کلمهٔ انگلیسی agent است باتلفظ روسی‌به‌معنی‌نمایندهٔ تجاری. ۴ـ بیتی سست است.

www.tabarestan.info تبرستان

زراه بذل وبخشش بی‌قرین بود — کفش‌همچون صدف درّ ثمین‌بود[1]
ازآنجائیکه دنیا دار فانی است — فقط اعمال نیکو جاودانی است
شب پنجشنبه کمین‌آخرشب(؟) — هـزار وسیصد و دو بـرج عقرب
نـدای ارجعی آمد زلـولاك — برفت از این جهـان بانیّت پـاك
ز خود بگذاشت آثاری موقر — بنـای مسجد و محـراب و منبر
همیشه نـام او پاینده بـاشد — نمیرد این چنین کس زنده بـاشد

حاجی محمدخان پسری به‌نام حاج حسینعلی محتشم دیوان امینی داشت‌که اونیز درسال ۱۳۰۸ شمسی فوت ودرهمین مقبره به‌خـاك سپرده شده است . پسر محتشم دیوان ، علی امینی است‌که او نیز درسال ۱۳۳۸ شمسی روی درنقاب خاك کشیده ودرهمین مقبره مدفون است .

زیلوهای مسجد امینی ، دراردکان یزد بافته‌شده وبرحاشیهٔ آنها این‌عبارات دیده می‌شود:

«وقف نمود حـاجی حسینعلی محتشم امینی برمسجد مرحوم حـاجی محمدخان اکنط درلنگرود بسعی حاجی‌آقا علی اردکانی سنهٔ ۱۳٤٦.»

حاجی یحیی پردسر[1]
برروخانهٔ میان لیالستان و نالکیاشر

راه قدیمی لاهیجان بدلنگرود ، قبل ازاینکه به‌دستور شاه عباس کبیر راه شاهی ساخته شود ، بدین‌قرار بود :

لاهیجان ـ لیالستان ـ نالکیاشر ـ کوشال‌شـا ـ سیاهکل ده ـ لوکلایه ـ حاجی ابراهیم ده ـ لنگرود .

این پل‌آجری را حاجی یحیی نامی‌بناکرده است . درازای آن ازسرتیزی

۱ـ ابیاتی سست وبی‌معنی‌است.

۱ـ بضم پ وکسردال.

جناق طاق یازده متراز طرفین است‌که مجموعاً به‌بیست و دومتر می‌رسد . بلندی تیزی جناق طاق تاسطح آب ٦٥٠ سانتیمتر وعمق آب درتاریخ ۳ر٤ر٥٠ سه متر است. پهنای‌پل بادرنظرگرفتن پهنای جان‌پناهها ۳۸۳سانتیمتروپهنای هرجان‌پناه ۳٥ سانتیمتر است . این پل شامل یك دهانهٔ اصلی در وسط به‌پهنـای ۹۹۰ و دو دهانهٔ کمکی درطرفین‌که هریك به‌پهنای ۲۱۰ سانتیمتر است . سطح پل سنگ‌ـ فرش است . معمار دراول طاقهای دهانه‌را زده وسپس‌آجرهارا درامتداد آجرهای طاق دوازده سانتیمتر جلوتر قرار داده است . چنین به‌نظر می‌رسدکه طاق‌دیگری برطاق اصلی زده شده است . سپس آجرها را مسطح قرار داده و پشت طاقهـا را پرکرده است . در دوطرف دهانهٔ اصلی دو سیل برگردان درجهت موافق ومخالف مسیرآب ساخته‌اند . اندازهٔ آجرهای پل ، ٤ × ۲۰ × ۲۰ سانتیمتراست . (عکس شمارهٔ ۱۸۷)

بقعهٔ آقاسید حسن بن‌امام موسی الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ لیالستان لاهیجان[1]

بنای اصلی بقعه مربع شکل وبه‌ابعاد ٥٥٨ × ٥٥٠ سانتیمتر است . چهـار طرف ایوان دارد . پهنای هریك از ایوانها ۲٤٠ سانتیمتر است . هرایوان هشت ستون چهارسوی پخزده ولاچ‌لنگری دارد . درهای ورودی بقعه‌شرقی وغربی‌است. بـالای در شرقی خفنگی چوبین مشبك ودوطرف در نیز دو خفنگ چوبین مشبك است . برجدار دیوارهای داخلی وخارجی بقعه ، مجالس‌نقاشی مذهبی کارمشهدی آقاجان ولد مرحوم استاد غلامحسین لاهیجانی است . صندوقی چوبین و ضریحی مشبك چوبین ، درمیان بنای اصلی ، مرقدرا پوشانده‌است . سقف بقعه‌واشان‌کشی‌و لمبه‌کوبی با درزپوش است . سقف ایوانها ، واشان‌کشی و پل‌کوبی بادرزپوش زده است . لبهٔ بام سه‌پشته وسراسر بام‌بنا ، سفال‌سر است .

۱ـ این‌آبادی طرف‌راست رودخانهٔ لنگروداست ودرتقسیمات جزوخاك‌لاهیجان‌است.

www.tabarestan.info تبرستان

درمیان نقاشیهای ایوان این‌عبارات به‌چشم می‌خورد :

«بانی بقعه متبرکه جناب مشهدی سید آقا مباشر ولد مرحوم آقاسید کاظم لیالستانی یونت‌ئیل سنه ۱۳۲٤.»

درمحوطهٔ بازاطراف بقعه ، درختان آزاد تنومند زیاد است .

علم بندی این بقعه چهارم محرم و علم واچینی عصر دوازدهم محرم است .

بقعهٔ آقاسید محمد مشهور به‌سفیدآستانه
برسمت راست جاده‌آسفالته دراراضی گیاکلایه (= شاه‌کلایه) لنگرود[1]

در بنای اصلی بقعه ، اثری تاریخی به‌چشم نخورد . سنگ قبر کوچکی در بقعه بود که این عبارات بر آن خوانده می‌شد :

«وفات مرحوم شهربانو بنت مرحوم قربانعلی ۱۲۵۵ . نشانه‌ها : مهر ، تسبیح ، آفتابه ، قیچی ، دو انگشتر ، بینیکی وهکن وکن .»

درمحوطهٔ بازجلو بقعه ، سنگ‌قبری‌قدیمی‌است به‌درازای۱۷٤وپهنای۵۵ و بلندی۵۰ وقطر۱۰سانتیمتر. میان سنگ را برای‌اینکه سبك شود خالی‌کرده‌اند. برحاشیهٔ بالای آن آیةالکرسی دورتا دور حك شده است. چون سنگ‌راواژگون کرده‌اند وازآن برای‌آبشخور استفاده می‌کنند ، مطالب روی سنگ خوانده‌نشد. (عکس‌شمارهٔ۱۸۸) نظیر این سنگ درگورستان وادی لنگرود نیزدیده شد.

علم بندی سفیدآستانه تابع قصاب محلهٔ لنگرود است که درشب هفتم‌محرم علم را می‌بندند . مراسم علم‌بندی درمحلهٔ راه پشتهٔ لنگرود شب هشتم ودرفشکالی محله شب نهم محرم برپامی‌شود .

بقعهٔ آقا سیدجواد بن امام موسی الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ موبندان لنگرود

بنای اصلی بقعه شامل اطاقی است به‌درازای ۵ وپهنای ٤٫۵ متر. ضریحی

۱ــ درگیلان رابینو ص ۳۴۳ ، ازاین بقعه‌یاد شده است.

مشبك چوبین به‌درازای ۲۲۰ وپهنای ۱۱۸ و بلندی ۱۲۵ سانتیمتر در وسط اطاق است. سرکشی درمیان سقف بقعه‌است که واشانها بر آن متکی‌است. بالای واشانها پل‌کوبی بادرزپوش‌است. بقعه دارای دو در شمالی وجنوبی‌است که هردوبه‌ایوان بازمی‌شود. در دوطرف غرب وشرق‌نیزایوان بوده‌است که فعلا جلوآنهارا باآجر چیده و به رواق تبدیل کرده‌اند .

هفت اصله درخت‌آزاد ، درمحوطهٔ باز بقعه است که محیط یکی‌ازآنها بالغ بر٤٦۰سانتیمتر است.

بقعهٔ آقا سیدکریم
در دهکدهٔ شلمان لنگرود

بنای اصلی بقعه ازخارج چهار ضلعی به‌ابعاد ۵۲۵ × ۵۰۰ سانتیمتر است . ضریحی مشبك چوبین ازچوب آزاد به درازای ۲٦۰ وپهنای ۱۸۵ وبلندی ۱۷۵ سانتیمتر مرقد را پوشانده‌است . سقف ضریح مسطح وچوبین است. بقعه دارای دو در ورودی درایوان شرقی وجنوبی است . طرف غربی بقعه ایوانی ندارد . سایر ایوانها به‌درازای ۹ متر و پهنای۱٦۰ سانتیمتر است . ایوانها دارای ستونهای چهارسوی پخ زده با سرستون است . ایوان شرقی شش ستون ، ایوان شمالی پنج ستون وایوان‌جنوبی نیزپنج ستون دارد. سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی است . لبهٔ بام سه‌پشته وسراسر بام‌بنا ، سفال‌سراست .

بقعهٔ آقا شیرستون‌الدین
در دهکدهٔ شلمان لنگرود

بنای اصلی بقعه چهار ضلعی است . ضریحی مشبك چوبین در میان بناست. دو در ورودی درایوان جنوبی وغربی است . چهار خفنگ چوبین مشبك درچهار طرف بناست. برجدار داخلی وخارجی دیوارهای بنا ، مجالس مذهبی نقاشی‌شده‌و اشعاری از هفت‌بند محتشم کاشانی برحاشیهٔ بالای آنهاست . در ایوان جنوبی

www.tabarestan.info تبرستان

سنگ قبری به پهنای ۳۸ و بلندی ۵۵ سانتیمتر قرار دارد که این اشعار برآن حك است :

« از مدادش اشك حسرت ریزد از چشم دوات
زار می‌نالد قلم از دوریش مانند نی
چرخ گو[ئی] دایماً در قصد جان آدمیست
دست رد نگذارد این نامهربان برهیچ‌شیئ
میدهد این بیوفا تخت سلیمان را بباد
میرباید تاج شاهی از سر کاوس کی
دوش کردم جستجو در خلوت دل هر طرف
از پی تاریخ سال فوت آن فرخنده پی
ناگهان آمد یکی‌و بهر تاریخ وفات
گفته شد محشور صادق با نبی و آل وی
نشانه‌ها : مهر، تسبیح و شانه . ۱۱۷۲ »

بقعهٔ شاه اولیا
در دهکدهٔ خاله‌جیر لنگرود رانکوه

بنای اصلی بقعه چهار صلعی است . ستونی قدیمی و قطور از چوب آزاد در میان بناست . پائین آن چهارسو ومیان آن هشت‌ضلعی است و سرستونی درازو جالب نظر دارد که به‌جای سرکش ازآن استفاده شده است. دو در ورودی شرقی‌و غربی در دو ایوان باز می‌شود . ستونهای ایوانها چوبین چهارسو با سرستون‌است. سقف آنها واشان‌کشی وپل‌کوبی با درزپوش زده است. لبهٔ بام دوپشته و بام‌سراسر بنا،سفال‌سر است . درمحوطهٔ باز اطراف بقعه ، درختان‌آزاد کهن ودرختان پلت ، للیکی ، انار وکیش دیده می‌شود.

خشت‌پل ولیسه [1]
در دهکدهٔ ولیسهٔ لنگرود رانکوه

در پنجاه متری شمال پل کنونی آهنی و سیمانی رود ولیسه ، [2] آثار پل آجری قدیمی در دوبدنهٔ رودخانه دیده می‌شود. بدنهٔ سمت راست فعلا خوابیده و بدنهٔسمت چپ برپا بود.

مسجدی قدیمی
در دهکدهٔ فتیده لنگرود رانکوه

بنای اصلی مسجد نوسازی شده است . در ورودی مسجد در ایوان شرقی است که ایوانی بسیار قدیمی است . درازای‌آن۱۱٫۵ متر وپهنایش ۲۳۰ سانتیمتر است . دوخفنگ مشبك چوبین ظریف در این ایوان است . در دوکنج ایوان ، دو پایهٔ آجری چهارگوشه به ابعاد۸۰×۸۰ سانتیمتر است و نه ستون چوبین چهارسوی پخ‌زده با سرستون میان آنهاست . تکائلی مشبك چوبین جلو ایوان است و در ورودی ایوان نیز مشبك و چوبین است . سقف ایوان واشان‌کشی و پل کوبی با درزپوش زده است . واشانها از طرفین بر شیرسر متکی است . لبهٔ بام یك‌پشته و سراسر بام ایوان ومسجد، سفال‌سر است.

در ورودی شرقی مسجد از درهای مسجد آقا بیرام (= بهرام) یا مسجد حکومتی محلهٔ سبزه‌میدان لنگرود است که معلوم نشد بدچه طریق به‌اینجارسیده است. پهنای این در ۱۳۸ وبلندی‌آن ۱۹۸ سانتیمتر با درنظر داشتن چهارچوب است. این در نسبةً ظریف وپرکاراست. (عکس‌شمارهٔ ۱۸۹)

این عبارات برلنگهٔ سمت راست در حك شده بود:

برپاسار بالا:

۱ــ در متن انگلیسی سفرنامهٔ مازندران و استراباد رابینو ص۱۷ ، ازاین پل یاد شده‌است .
۲ــ آب رود ولیسه به‌شلمان‌رود می‌ریزد.

www.tabarestan.info تبرستان

«ان ربکم الله الذی.»

بر بائوی سمت چپ این لنگه:

«خلق‌السموات ـ والارض فی‌ستة ایام ثم ـ استوی علی‌العرش ـ یغشی ـ اللیل.»

برپاسار پایین همین‌لنگه:

«النهار یطلب حثیثا و.»

بر بائوی سمت راست همین‌لنگه ازپایین به‌بالا:

« والشمس والقمر والنجوم مسخرات بامره الاله ـ الخلق والامر تبارك‌الله رب ـ العالمین.»[1]

برسه پاسار میانین همین لنگه:

« ادعوا ربکم تضرعاً وخفیةً ـ انه لایحب‌المعتدین ـ ولا تفسدوا فی الارض بعد »[2]

عباراتی که برلنگهٔ سمت چپ همین در خوانده می‌شود:

برپاسار بالا :

«الله نورالسموات والارض.»

بر بائوی سمت چپ همین‌لنگه:

«مثل نوره ـ کمشکوة فیها ـ مصباح المصباح فی زجاجة ـ الزجاجة کانّها .»

برپاسار پایین همین‌لنگه:

«کوکب دری یوقد من .»

بر بائوی سمت راست همین‌لنگه:

« شجره مبارکة ـ زیتونه لاشرقیة ولا غربیه ـ یکاد زیتها یضیء و لولم ـ تمسسه نار نوره [کذا].»

۱ـ سورةالاعراف۷، آیهٔ: ۵۴. ۲ـ سورةالاعراف ۷، آیهٔ: ۵۵ وقسمتی‌ازآیهٔ: ۵۶.

برسه پاسار میانین همین لنگه:

«علی نور یهدی‌الله لنوره ـ من‌یشاء ویضرب‌الله الامثال للناس ـ والله بکل‌شییء علیم کتبه حسین‌بن طاهررحیم ۱۲۸۰.»

سنگ قبری در قلهٔ آهتکوه (اتاکوه)

این‌سنگ متعلق به‌قبرمیرزا محمد رضای محلاتی منشی میرزا عیسی‌خان منجم باشی پسر میرزا مهدی‌خان منجم باشی بود و تاریخ ۱۲۶۵ قمری برآن خوانده می‌شد . گور این مرد را به‌خیال یافتن گنج شکافتند وسنگ را از محل حرکت دادند . امروز اثری ازآن به‌جای نیست .

کهنه حمام
دریکی ازباغهای چای کوملهٔ رانکوه

اهالی می‌گفتند که آب این‌حمام با گنگ ازپرش‌کوه می‌آمده است.مصالح اصلی بنای حمام آجر وملاط آن چیزی مانند ساروج سفید بود . دو دیوار قطور که میان‌آن دو، حوضی مستطیل شکل بود و متصل به‌یکی از دیوارها و دیواری نیم‌دایره شکل، دیده شد . کف حمام کاشی‌کاری و دیوارآن سفیدکاری بوده‌است . (عکس‌شمارهٔ ۱۹۰)

خشت‌پل شلمان‌رود
برسرراه قدیم برروی رودخانهٔ شلمان

آثاراین پل‌آجری درصدمتری‌جنوب پل‌آهنی وبتونی کنونی دیده‌می‌شود. ظاهراً چهاردهنه داشته‌است . پس‌از ریختن طاقهای‌آن ، بالای پایه‌هارا باالوار و تخته پوشانیده بوده‌اند .

راههای لنگرود

۱ـ راه اصلی لنگرودکه دنبالهٔ راه‌کناره است، ازلاهیجان به‌لنگرود و از

www.tabarestan.info تبرستان

لنگرود پس‌از گذشتن‌ازدریاسر وشلمان به‌رودسرمی‌رسد. فاصلهٔاین راه‌ازلنگرود تا رودسر چهارده کیلومتر است .

۲ـ راه‌کومله که از لنگرود شروع می‌شود، درآبـادی کلیدبرمی‌پیچد وبه کومله می‌رود . فاصلهٔ این راه شش‌کیلومتر است .

۳ـ راه لیلاکوه ، ازلنگرود شروع‌می‌شود وبعدازطی سه‌کیلومتر به‌لیلاکوه می‌رسد .

٤ـ راه گل‌سفید ، از دریاسر ازراه اصلی‌جدا می‌شود وسپس بدقاضی‌محله و فتیده وپس از آن به گل‌سفید می‌رسد . فاصلهٔ این راه شانزده کیلومتراست.

۵ـ راه لنگرود به‌قزوین‌که مالرواست ، از لنگرود شروع می‌شود وپس‌از گذشتن از کومله وخرشتم واملش وبلاردکان ، در راه شاه عباسی می‌افتد وبالاخره از مرّبو وکلیشم می‌گذرد وپس ازطی رودبار به‌قزوین می‌رسد .

٦ـ راه بندبن، ازلنگرود به‌لیلاکوه وملاط وپرش‌کوه و کومله می‌رود .

باقی بناها و آثار تاریخی لنگرود و حومهٔ آن

۱ـ بقعهٔ پیرملا یابقعهٔکوچك درمحلهٔ درب مسجد لنگرود. (گیلان‌رابینو، ص ۳٤۲)

۲ـ دوتکیه درمحلهٔ درب‌مسجد لنگرود. (گیلان رابینو،ص ۳٤۲) این دو تکیه نزدیك مسجدجامع‌بود. هردورا در دوران نوسازی خراب کرده‌اندوبه‌جای آنها دکان ساخته‌اند .

۳ـ سبزه‌میدان‌درفشکالی‌محلهٔ لنگرود . رابینو می‌نویسدکه این‌میدان‌سابقاً (قبل از سال ۱۳۳۱ ه ق.) وسیع بوده است . براثر تجاوزات خاندان منجم‌باشی خیلی محدودتر از سـابق شده است . (گیلان رابینو، ص۳٤۳) بیشتر اراضی آن امروز تبدیل به‌مدرسه شده است .

٤ـ خانه‌ای آجری درکی‌کلایه.[1] (گیلان‌رابینو،ص۳۵۳) امروز این‌خـانه دردست آقای میرزائی است وآثار قابل ملاحظه‌ای نداشت .

۵ـ مسجد کیاکلایه درکیاکلایهٔ لنگرود.(گیلان رابینو، ص ۳۵۳) آثارقابل ملاحظه‌ای نداشت .

٦ـ پل‌آجری‌کیاکلایه ، دریك‌کیلومترونیمی مشرق‌لنگرود.(گیلان‌رابینو، ص ۳۵۳) آثار ناچیزی ازآن بجای مانده بود .

۷ـ بقعهٔ آقا سیدعلی کیا در دهکدهٔ نالکیاشر لنگرود .

۸ـ بقعهٔ آقا سید حسین در دهکدهٔ نالکیاشر لنگرود .

۹ـ بقعهٔ آقاسید عبدالله درفشکالی محلهٔ لنگرود .

۱۰ـ بقعه‌ای در دهکدهٔ کوشالشاده لنگرود.

۱۱ـ بقعهٔ سیدعلی‌کیا درمحلهٔ راه پشتهٔ لنگرود .

۱۲ـ بقعهٔ آقا سید زینب درفشکالی محلهٔ لنگرود .

۱۳ـ بقعهٔ آقا سیدمحمدبن موسی‌الکاظم علیه‌السلام درقصاب‌محلهٔ لنگرود .

۱٤ـ بقعهٔ آقـا سید محمد در محلهٔ سبزه‌میدان لنگرود. (گیلان رابینو، ص ۳٤۳) اثر قابل ذکری نداشت .

۱۵ـ مسجد اعرابی (عرب زاده) درمحلهٔ سبزه‌میدان لنگرود .

۱٦ـ بقعهٔ آقاسید رضـا بن‌موسی الکاظم علیه‌السلام در دهکدهٔ چـالکیاسر لنگرود .

۱۷ـ بقعهٔآقاسید خلیل درمحلهٔ راه‌پشتهٔ لنگرود . این‌بقعه سراسر نوسازی شده‌بود. دو درخت‌آزاد به‌محیط ٤٤۱ و۵۱۰سانتیمتر درمحوطهٔ بقعه بود .

۱۸ـ مسجد وبقعهٔ آقاسیدعلی‌کیا درآن‌سر محلهٔ لنگرود . هردو نوسازی شده بود .

۱ـ کی‌کلایه = کیاکلایه = شاه‌کلایه . نام این‌محل درزمان اعلیحضرت فقید رضا شاه پهلوی به«شاه‌کلایه» تبدیل شد .

www.tabarestan.info تبرستان

۱۹ـ مسجد و بقعهٔ آقا سید محمد در رکیج‌محلهٔ لنگرود . هردو نوسازی شده بود .

۲۰ـ بقعهٔ سیدعلی‌کیا در رودپس . رودپس بعداً قاضی‌کلایه وپس از آن به قاضی‌محله معروف شد .

۲۱ـ بقعه‌ای در دهکدهٔ جیربیجار لنگرود .

۲۲ـ مسجد سیدخرم کیا درسیاهکل ده چهار کیلو متری لنگرود از راه کنار رودخانه .

۲۳ـ بقعه‌ای درسیگارود شلمان لنگرود .

۲۴ـ بقعهٔ سید جلال دربالامحلهٔ شلمان لنگرود .

۲۵ـ آستانه ومسجد گاوسرا(=گواسرا)ی رانکوه .

۲۶ـ بقعه ومسجدی در خلیفه محله (=گلستان محله) دربالا محلهٔ شلمان رانکوه .

۲۷ـ بقعه‌ای درچینجان رانکوه .

۲۸ـ خشت‌پل‌لوکلایه درحدود یك کیلومتری گورستان پشت‌وادی‌لنگرود.

بقعهٔ دوازده تن
مقبرهٔ خانوادگی سلسلهٔ کیائی
در دهکدهٔ ملاط رانکوه [1]

همسر سید محمدکیا ، در سال ۸۲۰ هـ. ق. بمرد ودر ملاط که مهد سلسلهٔ امیر کیا ملاطی‌بود ، به‌خاك سپرده‌شد. شوهرش‌گنبد مرتفعی‌برگور اوبرافراشت و خود بعدها در همین‌جا روی درنقاب خاك کشید . سید محمد دراینجا قصرومسجد جامع، سراهائی‌ازآجروسنگ وگل، برای‌مسافران واسطبلهای سفال‌سروخانقاه و بازار واستخر ساخت و اطراف‌آن را بانشاندن درختان مختلف به‌باغ تبدیل‌کرد.

۱ـ ملاط: ده ازدهستان مرکزی‌بخش‌لنگرود شهرستان‌لاهیجان، چهارکیلومتری‌جنوب لنگرود وسه‌کیلومتری لیلاکوه . (فرهنگ جغرافیائی‌ایران)

سید ظهیرالدین مرعشی دربارهٔ این بناها وآبادانی چنین می‌نویسد :

«در آن مابین والدهٔ فرزندان عظام ایشان دعوت حق راالبیك اجابت‌فرمود. واز آن سبب بسیار ملالت به‌خاطرمبارك راه یافت ونعش مبارکش را به‌قریهٔ‌ملاط نقل‌کرده ، دفن کردند . وجهت آن مرحومهٔ مغفوره مشهد عالی بفرمودند تمام کردن . وخودنیز اکنون همانجا مدفونند وبعدازآن عمارات ملاط را به‌اهتمام‌تمام بنیاد نهادند وقصری درغایت لطافت و مسجدجامع درغایت نزاهت ، تمام ساختندو خانه‌های چند جهت مترددان و ابناء سبیل مجموع را از سنگ وگل تمام‌کردند. وطویله‌های‌اسپان واستران به‌اتمام فرمودند رسانید وغماء مجموع‌را بازبه‌سفالوی سرخ بپوشانیدند . وگرداگرد مشهد مبارك ، دیواری از سنگ در غایت محکمی احداث فرمودند وغماء آن‌را به‌سفالوازآب باران محفوظ ساختند ودرون‌مشهدرا درختهای نارنج و ترنج ولیمو وآبی وآلو بنشاندند و آن موضع را رشك جنت نعیم وخلدبرین‌گردانیدند وحفّاظ را وظایف‌تعیین نموده تاشب‌وروز به‌تلاوت‌قرآن مجید مشغول باشند و اکنون نیز هستند .

وخانقاهی بساختند وامر کردند که صبح وشام را به‌فقرا ومساکین وابناء‌السبیل آش بدهند وبردر مسجد حفرچاه آب فرمودند وگوراب بغایت خوبی بفرمودند ساختن ومدرسه‌ای طرف غربی آن گوراب ومسجدتمام کردند . ومرتبهٔ دیگر شیب ازآن‌گوراب ،گورابی دیگر بساختند و چاه آبی برسرراه فرمودند کندن تا درتابستان‌که آب رودخانه‌گرم می‌شود ، ابناءالسبیل ومتوطنان آن مقام، از آن آب بنوشند وبرسرآن گوراب ، دکانهای چند فرمودند ساخت و مردم صنعت‌کار ، از هرنوع آنجا بنشاندند وباغ وسیعی‌بنیاد کردند واز هرنوع‌میوه‌های خوب وانگورهای لطیف بفرمودند نشاندن وجهت آب‌خور برنجار ومزارع سکان آن‌مقام ، برکه‌ای عظیم بساختند ، چنانکه‌مزرعهٔ آن قریه‌وسایر قرا که درحوالی آن قریه‌اند ازآن متمتع وبرخوردار گشتند.»[1]

۱ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص۱۴۱ و۱۴۲.

www.tabarestan.info تبرستان

دهکدهٔ ملاط در دامنهٔ کوههای جنوبی لنگرود واقع شده است . این کوهها از نظر وضع طبیعی دارای موقعیت نظامی می‌باشند وشك نیست که سیدعلی کیاو بازماندگان او نیز از همین نظر بدین منطقه روی آورده‌انـد . شاید روزی مسکن اصلی سادات کیائی دراین دهکده بوده است . درشمـال شرقی ملاط استخری است که تاامروز به‌نام «علی‌کیا استلخ» معروف است.

بقعهٔ ملاط که درهمین دهکده بناشده، شامل بنائی مربع‌شکل است که هرضلع آن به‌یازده مترمی‌رسد . (عکس شمارهٔ ۱۹۱) چهار طرف آن را ایوانی فراگرفته است. پهنای ایوان شمالی سه‌متر وپهنای ایوان شرقی وغربی ۲۴۰ سانتیمتر وپهنای ایوان جنوبی یك متراست . هریك از ایوانها دوازده ستون چوبین چهارسودارد. بردیوارهای ایوانها نقاشیهای مذهبی‌است. پله‌های ورودی به‌ایوان شمالی درزاویهٔ شمال‌غربی تعبیه شده است. در ورودی بقعه به‌طرف‌شمال ودری نیز بطرف مشرق داردکه فعلا بسته است . داخل بقعه درزاویهٔ شمال غربی ، سکوئی است وروی آن سنگی‌است که براثرمالیدن سنگ‌دیگری بر آن، گودشده است وفعلا به‌مقداریك استکان آب داخل این‌گودی می‌ریزند وسنگ دیگررا در داخل گودی‌می‌سایندو رنگ آب سفید رنگ می‌شود . معتقدین اظهار می‌دارندکه تبدیل بشیرمی‌شود. این شیر را به‌مرضی می‌دهند تابهبود یابند .

دوازده قبر در دو ردیف دراین بقعه هست . دریکی ازقبرهای ردیف‌غربی دوتن پهلوی یکدیگر دفن شده‌اند ودر هریك از مـابقی قبرهـا یك تن آرمیده است . در ردیف شرقی دوقبر متصل بیکدیگر است ، سپس یك قبر منفرد است و پس ازاین ، دوقبر در امتداد هم قرارگرفته است . مجموع افـرادی که در این بقعه آرمیده‌اند به‌دوازده نفر می‌رسد وبه‌همین مناسبت این‌بقعه را «دوازده‌تن» نیز می‌گویند . نام این دوازده تن چنانکه در زیارتنامه آمده است به‌این قرار است: سیدعلی‌کیا وسید محمدکیا دوپسر امام زین‌العابدین، سیدیوسف ، سیدیونس، سید حسن ، سید مظفر ، سید موسی، سیدحیدر ، سید صالح ، سید اسکندر، سیدخاورو

سید ابوذر پسران امام پنجم امام محمدالباقرند .

چنانکه ازمتن زیارتنامه برمی‌آید دوتن ازاینان پسران امام زین‌العابدین علیه‌السلام وده تن دیگر پسران امام محمدالباقر علیه‌السلام‌اند .

سیدظهیرالدین چنین می‌نویسد ، دراینجا مسجد و حمامی نیزبوده است و ساکنان محل این موضوع را تأیید می‌کردند . چاه‌آبی را که سیدظهیرالدین یـاد می‌کند ، تاامروز باقی است . درختان نارنج کهنی که امروز دیده می‌شود ، بدون شك متعلق به‌زمان‌آبادی این محل است . شاید زلزله وطاعون دوران فتحعلی شاه یاکمی پیش ازآن ، درخرابی و ویرانی اینجا نیز اثر داشته است .

جادهٔ شاه عباسی که از تیمجـان به‌لاهیجان می‌رود ولنگرود به‌دست راست این جاده ، در کنار می‌افتد ، از وسط دهکدهٔ ملاط می‌گذرد وآثار آن تـا امروز باقی است .

کسانی که دربقعهٔ ملاط به‌خاك سپرده شده‌اند

۱ـ همسر سید محمدکیا درحدود سال ۸۲۰ هـ. ق.

۲ـ سیدمحمدکیا که پسرانش‌اورا در دژالموت زندانی‌کرده‌بودند ، درآنجا بمرد وجسدش رااز الموت به‌ملاط آورده ، به‌خاك سپردند . ولادت او درسال ۸۲۵ درقلعه لمّسر بود .[1]

۳ـ سلطان هاشم‌که علیه برادر زاده‌اش ـ سلطان احمدخان ـ قیام‌کرده‌بود، به‌دست سدید ـوزیرسلطان احمدخان ـ کشته شد ودرملاط مدفون شد وبرای او گنبد و بارگاهی ساختند.[2]

دوسد و دونهر
برای شالی‌زارهای رانکوه

[سیدمحمدکیا] جهت مزارع عموم‌اهالی رانکوه، دوجوی عظیم از رودخانهٔ

۱ـ تاریخ گیلان ودیلمستان ، ص۱۴۶. ۲ـ گیلان رابینو ، ص ۳۶۰.

www.tabarestan.info تبرستان

پلام رود (=پلورود) حفر کرد. «یکی قریب به‌دامن کوه و بردره‌ای که درآن مابین مانع گذرآب بود، سد محکمی بفرمودند بستند وجری‌آن آب‌را به‌مزارع مردم آن دیار رسانیدند وشیب آن‌جو، جوی دیگر برداشته، آب را به‌رودخانهٔ گوارود رسانیدند وبرآن رودخانه سدی بسته، ازآنجا بگذرانیدند وبه رودخانهٔ ولیسا رود آوردند. وتقسیم‌آب نموده، به‌وجه‌کفاف آب را به‌قرائی که درسواحل بحرواقع است، رسانیدند.»[1]

مسجد جامع، حمام وقصرحرم سرای سید محمدکیا
درکنارگوارود رانکوه

«وبعد ازآن موضعی را به‌کنارگوارود انتخاب کرده، مسجد جامع احداث فرمودند وبه درمسجد، میدان بزرگ بساختند وبه‌طرف شرق‌آن میدان، بازارو دکان بنیاد کردند. وبه درمسجد، حمام بنیادکرده، تمام ساختند. وبعد از آن میدان، حرم‌سرای را احداث نموده، قصر مرغوبی درآنجا انجام کردند وطویلهٔ اسپان و موضع ومسکن مترددان و صفهٔ اهل دیوان را به سعی تمام به اتمام رسانیدند و رودخانه‌ای‌که از آب پلام رود (=پلو رود) به‌نیم فرسخی شهرجاری بود، بفرمود به‌چندقدم‌بالاترآن رودخانه، چنان جوئی‌کندندکه‌آب‌آن به‌پهلوی آن حرم‌سرا به طرف جنوب جاری شد وآن نهررا «شیرارود» می‌گویند واکنون (در زمان میرظهیرالدین) نیز همچنان جاریست و به‌رودخانهٔ‌گوارود منضم‌گشته، به دریا می‌رسد. و ازآن جوی دونوع فایده تصورکرده بودند: یکی آنکه مردم شهر رودسر را از آن آب منفعتی باشد. دوم آنکه، چون به آب گوارود ملحق گردد، جهت کشتی بانان، کشتیهای بزرگ را آسان‌تر باشد که عبور به دریا نمایند و این‌دو منفعت، اعظم منافع‌آن رودخانه است.»[2]

۱ـ گیلان ودیلمستان، ص ۱۴۱ و۱۴۲. ۲ـ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص ۱۴۴.

استخری بزرگ
در پایین دهکدهٔ کله‌دره

«و[امیرسیدمحمد] اسطلخی عظیم در پایان قریهٔ کله‌دره بنیاد کرده، به اندك مدت تمام فرمودند که مرغابیان بسیار ازآنجا صید می‌کردند و مایحتاج مردم شهر از نی و علف‌که حصیر می‌بافند و سرخانه‌ها بدان می‌پوشانند، حاصل می‌شد.»[1]

بقعهٔ سیدابراهیم ومیرابوالحسن
در دهکدهٔ کوملهٔ رانکوه

بنای اصلی بقعه به درازی ۹۶۰ و پهنای ۵۶۰ سانتیمتر است و ایوانی غربی و به‌پهنای ۲۳۰ سانتیمتر دارد. قبر این دوتن در وسط بنا وبه‌درازی۱۹۵و پهنای ۱۷۵ سانتیمتر است. درسال ۱۳۴۴ شمسی این بنا را نوسازی کرده‌اند. قبرستان عمومی اطراف این‌بقعه بود وسنگ قابل توجهی‌نداشت.

بقعهٔ ملامریم
در دهکدهٔ پرش‌کوه[2] رانکوه

بنای اصلی بقعه به‌ابعاد ۴۴۰ سانتیمتراست. سه طرف‌آن ایوان است. این بنا که روی در خرابی داشت چهل‌سال پیش به‌دست شیخ فضل‌الله صیحانی تعمیرو مرمت شد. در محوطهٔ باز بقعه درختان آزادکهنسال و شب خسب (گل ابریشم) زیاد است. دو مسجد قدیمی‌نزدیك بقعه بود که‌آنها را خراب‌کرده وقصدنوسازی داشتند.

۱ـ تاریخ گیلان و دیلمستان ص۱۴۴. این نی به نام «گالی» یا «لیغ» معروف است.
۲ـ بکسر پ و راء و شین. درتاریخ گیلان و دیلمستان ص۲۳، نام این دهکده«پریشکوه» آمده‌است.

www.tabarestan.info تبرستان

بقعه‌ای بی‌نام و نشان
در دهکدهٔ مریدان[۱] رانکوه

بنای اصلی چهارگوشه و به ابعاد ۵۷۰ سانتیمتر است. سه طرف شرق و غرب وجنوب‌آن، ایوانهائی به پهنای ۲۳۰ سانتیمتر دارد. لبهٔ جلو ایوانها لتازهٔ دستك تکائل دارد. صندوقی چوبین به درازی ۲۰۰ و پهنای ۱۲۰ و بلندی ۱۳۰ سانتیمتر دروسط بنای اصلی‌است. ایوانها دارای‌ستونهای چهارسوی وسرستونهای خوش‌تراش‌است. سقف بقعه و ایوانها واشان‌کشی و پل‌کوبی‌است. سراسر بام‌بنا، سفال‌سر است.

دومسجد بزرگ با پنجره‌های ارسی قدیمی نزدیك بقعه بود که اهالی قصد داشتند خراب‌کنند ومسجدی‌نوبسازند.

بقعهٔ آقا سیدعبدالله
در مریدان رانکوه

بنای اصلی بقعه۴۹۰ × ۴۲۰ سانتیمتر است که میان‌آن صندوقی به‌درازی ۱۹۰ و پهنای ۱۵۰ وبلندی۱۲۰ سانتیمترگوررا پوشانده است. مدخل اصلی بقعه در ایوان جنوبی است. پهنای ایوان جنوبی۱۲۰ وایوان شرقی۱۹۰ وایوان‌شمالی ۸۰ و ایوان غربی ۹۰ سانتیمتر است. ایوانها دارای ستونهای چوبین چهارسو با سرستونهای پرکار وزیباست. جلو ایوانها لتازهٔ چوبین دارد. (عکس‌شمارهٔ ۱۹۲)

مقابل در ورودی بقعه کمی به‌طرف راست، چهارچوبه‌ای به بلندی دو متر که فواصل‌پایه‌ها راچوبهائی‌چپ‌وراست‌کوبیده‌اند، دیده‌می‌شود. بام این‌بنا لت‌پوش بود. به دوچوب چپ‌وراست وسط طاق، سیمی بسته‌بودکه پیه‌سوزی سفالین چهار شاخه به‌این سیم‌آویخته‌بودند. این چهارچوبه یادآورکلکهای جنوب ایران‌است که درتکیه‌ها و حسنیه‌ها دیده می‌شود. درمحل این‌چراغ «چهارچراغ»یا«چراغ واسن» خوانده می‌شود. (عکس شمارهٔ ۱۹۳)

۱ــ بضم میم و کسر راء و سکون یاء.

بقعهٔ آقا سیدخلیل و آقا سیدجلیل
در دهکدهٔ شهیدان (= شادان) رانکوه

بنای بقعه درمحلهٔ کفش‌کن‌شهیدان، درمیان برنجزارها بود. ابعاد این بنا ۴۹۰ سانتیمتر وقبراین دوتن درمیان بنا و چسبیده به یکدیگر بود. درازای آن ۱۹۰وپهنای‌آن۱۱۵ وبلندی‌آن ازکف اطاق،۹۵ سانتیمتر بود. در ورودی بقعه در ایوان شرقی است‌که پهنای‌آن۱۱۰سانتیمتراست. پهنای ایوانهای شمالی وغربی‌و جنوبی ۱۳۰ سانتیمتراست. (عکس شمارهٔ ۱۹۴) بردیوار بقعه نقاشیهای مذهبی است. در مقابل در ورودی بقعه، کمی به طرف راست، بنائی چوبین چهارگوشه است‌که بلندی آن به‌دومتر می‌رسد. بام‌بنا لت‌پوش است. ازمیان سقف‌آن، چهار شاخهٔ‌ای‌سفالین‌که با روغن چراغ روشن می‌شود آویخته‌اند. این روغن‌سوز درست مانند چهارچراغ(=چراغ واسن) بقعهٔ آقا سید عبدالله درمریدان بود. (عکس شمارهٔ ۱۹۵)

بقعهٔ سیدعلی‌کیا
در محمدجعفرمحلهٔ اطاق‌ور بیجارپس رانکوه

بنای بقعه بربلندی است و برمزارع برنج اطراف تسلط دارد. این بنا به ابعاد ۳۷۰ سانتیمتر و چهارطرف‌آن ایوانی به پهنای ۱۵۰سانتیمتراست. پاره‌ای از ستونهای ایوانها، لاچ‌لنگری و دارای سرستونهای زیبا وپرکاری‌است.(عکس شمـارهٔ ۱۹۶) صندوق بقعه به درازی ۱۶۰ و پهنای ۷۰ و بلندی ۱۲۰ سانتیمتر است. بقعه دارای علم است و درآن مراسم علم‌بندی و علم واچینی برپا می‌شود. در محوطهٔ باز اطراف بقعه، درختان قطور آزاد وکیش فراوان بود. قطرسه‌اصله درخت‌کیش بدین ترتیب بود: ۱۸۰ و ۱۵۰و۱۴۰ سانتیمتر.

بقعهٔ خانم معصومه
نزدیك اطاق‌ور بیجارپس رانکوه

بنای اصلی بقعه درمیان مزارع برنج است. بنا چهارگوشه وازچهار طرف

www.tabarestan.info تبرستان

ایوان دارد . بام بنا لت‌پوش بود و روی درخرابی داشت. صندوق بقعه را از محل خود برداشته ودر ایوان گذاشته بودند . قبر را بیش از دومترکنده و پائین رفته بودند و زیر دیوارها را نیز نقب زده بودند .

بقعهٔ آقا سیدابوالقاسم
در دهکدهٔ شکرکش[1] بیجارپس رانکوه

طرح بنای اصلی بقعه مربع‌شکل وهریك ازاضلاع آن ۴۸۰ سانتیمتراست. در ورودی بقعه شرقی است. پله‌های در ورودی ایوان در زوایهٔ شمال شرقی بقعه است. چهارطرف بقعه ایوان‌است. پهنای ایوانهای شمالی وجنوبی‌وشرقی یك‌مترو ایوان غربی ۱۱۰ سانتیمتر است . (عکس شمارهٔ ۱۹۷) ایوانها دارای ستونهای لاچلنگری زیبا و سرستونهای پرکار است. (عکس شمارهٔ ۱۹۸)

وسط بنای اصلی‌صندوقی مشبك چوبین به‌درازای۱۹۰ و پهنا و بلندی۱۲۰ سانتیمتر قرار دارد . بالای بدنهٔ شمالی‌آن‌عبارات زیرحك شده است :

« یـاالله محمد علی فاطمه حسن‌وحسین اذاجاء نصرالله والفتح ورایت الناس یدخلون فی‌دین‌الله افواجا فسبح بحمدربك و استغفره انه کان توابا سنه۱۲۹۰.»

بربالای دو لنگهٔ در ورودی این‌عبارات حك شده‌است:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم انافتحنا لك فتحاً مبیناًوکفی‌بالله‌شهیدا محمداً رسول‌الله نصرمن‌الله وفتح قریب .»

روی لنگهٔ دست راست باخط ریز این عبارات خوانده می‌شود :

«این در را وقف نمود ابراهیم خان .»

سقف بقعه و ایوانها واشان‌کشی و سراسر بنا سفال سر است . درمحوطهٔ باز اطراف بقعه، درختان آزاد کهنسال زیاد بود .

سنگ مرمری پائین ایوان شرقی‌بقعه دیده می‌شودکه عبارات زیـر برآن

۱ــ بکسر شین و بفتح‌کاف اول و دوم .

حك شده است .

«وفات مرحوم قربانعلی ولد مرحوم آقامحمدگالش ۱۲۴۸. نشانه‌ها : تبر، داس، مهر، تسبیح ، وشانهٔ چوبین .»

برسنگ سیاه دیگری در همین محل این‌عبارات دیده می‌شود :

« وفات مرحوم‌آقامحمد ولد مرحوم ملامحمد سنه ۱۲۶۵ . نشانه‌ها : داس ، تبر، مهر، تسبیح، وشانهٔ چوبین .»

برسنگ بزرگ دیگری در همین‌جا این عبارات خوانده می‌شود :

«وفات مرحوم مغفور برجعلی ابن‌آقاعلی‌محمد سنه ۱۲۷۰.

ای جـان پدر هـیچ نداری خبـر من[1]
از گـردش ایام چـه[2] آمد بسـر من
من تـازه گلی بودم اندر چمـن دهـر
نشکفته فرو ریخـت همه بال و پر من

نشانه‌ها : سرو، داس، مهروتسبیح .»

درنزدیك‌امامزاده مسجدی‌باپنجره‌های‌ارسی‌چوبین‌است‌که‌قدمت زیادندارد. سنگی بریکی‌ازقبور نزدیك این‌مسجد است که عبارات زیربرآن دیده می‌شود :

«وفات مرحوم عاشور ولد مرحوم الله‌ویردی ۱۲۵۹.

چون نامهٔ جرم مابهم پیچیدند — بردند بمیزان عمل سنجیدند
بیش از همه‌کس‌گناه ما بود ولی — ما را بمحبت علی بخشیدند

نشانه‌ها: مهر، تسبیح وشانه .»

بقعهٔ آقا سیدحسن بن‌امام محمدباقر علیه‌السلام
در دهکدهٔ کش‌کلایهٔ رانکوه

بنای اصلی‌بقعه ۵۷۰ × ۵۳۶ سانتیمتراست. سه ایوان در سه طرف‌جنوبی‌و

۱ــ در اصل : خبر ازمن . ۲ــ در اصل چو .

www.tabarestan.info تبرستان

شرقی و شمالی دارد. پهنای ایوان جنوبی۱۹۰ و ایوان شرقی۲۲۰ و ایوان‌شمالی ۲۱۰سانتیمتراست . ایوانها دارای ستونهای چهارسو باسرستون است. لبهٔ ایوانها تکائل چوبین قدیمی است . در ورودی بقعه در ایوان شرقی است . سقف بقعه و ایوانهـا ، واشان‌کشی و پل‌کوبی بـا درزپوش نقش‌دار است . لبـهٔ بام سه‌پشته و سراسربام سفال‌سراست . تمام کارهای چوبین این‌بنا ، بسیارظریف وقدیمی است .

برسه دیوارجنوبی‌وشرقی‌وشمالی بقعه از خارج ، نقاشیهای دورنمای‌بسیار زشت بارنگهای‌زننده‌کشیده شده‌بود. بالای دورنماها «بسمله وسورهٔ حمدونامهای دوازده امام و پنج‌تن» نوشته شده وآخرآنها این بیت سعدی است :

«بماند سالها این نظم وترتیب زما هر ذره‌خاك افتاده جائی»

رقم ابوالقاسم کلیشمی و تاریخ ۱۳٦٦ درمیان نـوشته‌هاست . ظرافت بنای بقعه را این نقاشیها ازمیان برده است.

در زاویهٔ جنوب‌شرقی‌بنای‌بقعه، باچهارپایهٔ چوبین، بنائی‌ازچوب‌ساخته‌اند. فواصل بین پایه‌ها ، از روی زمین ۱۳٦ و ۱٤۰ سـانتیمتر است. بلندی این بنای چوبین به‌یك‌مترونیم می‌رسد. پیه‌سوزی ازسقف این‌بنا آویخته و روشن‌است . دو شاخ‌گنج‌گاو (=گوزن) به پایهٔ چوبین جای چراغ پیه‌سوز ویك شـاخ به درخت آزاد جلو بقعه‌که محیط آن۳٤۰ سانتیمتراست ،آویخته بود .

بنای بقعه درمیان درختان‌کیش وآزاد است. قطورترین درخت آزاد این بقعه به‌محیط ۳٦۰ سانتیمتر بود .

زوارکشی بقعه روز دوشنبه است وبازار کوچکی در اینجا تشکیل می‌شود در فصل تابستان میوه و هندوانهٔ زیادی به‌فروش می‌رسد. علم‌بندی بقعه روز ششم محرم وعلم واچینی عصرسیزدهم محرم است.

بقعهٔ آقا سیدا براهیم وآقا سیدمحمد
در دهکدهٔ شب‌خسب‌لات رانکوه

بنای اصلی‌بدابعاد ٤۵۰×٤۲۰ سانتیمتر است ودارای دودر ورودی‌شرقی‌و

غربی است. صندوقی چوبین در وسط بناست که درازای آن ۱۱۵ و پهنایش ۷٤و بلندیش ۹۰ سانتیمتر است . سه طرف شرق و غرب وجنوب ایوان دارد . پهنای ایـوان شرقی ۱۷۰ و جنوبی ۲۰۰ و غربی ۱۹۰ سانتیمتر است . ایوانها دارای ستونهـای چهارسو با سرستون است . سقف بقعه و ایوانها فقط واشان‌کشی است. بنای بقعه در زیر درختان کیش‌کهنسال بود . یك اصله درخت للیکی کهنسال در محوطهٔ بقعه بود .

بقعهٔ آقا سید بزرگ
در دهکدهٔ آسیاب‌سران رانکوه

بنای اصلی بقعه به ابعاد چهار متـر است . دو در ورودی شرقـی و جنوبی دارد . چهار طرف بنـا ایوان است . پهنای ایـوان شرقی ۲۵۰ و جنوبی ۲۰۰ و غربی ۱۵۰ و شمالی ۱۱۰ سانتیمتر است . ایوانها دارای ستونهای چوبین چهارسو بـا سرستون است . لبـهٔ ایوانهـا لتـازه دارد . صندوقی چوبین در وسط بنـای اصلی است . درازای صندوق ۱۳۵ ، پهنایش ۹۰ و بلندیش ۱۰۰ سانتیمتر است . سقف بقعه واشان‌کشی و پل‌کوبی است . سقف ایوانهـا فقط واشان‌کشی است . بر جدار خارجی دیوارهای بقعه مجالس نقـاشی‌مذهبی است . اشعاری نیز در بالای نقاشیها بوده‌که فعلا ازمیان رفته است .

آستانهٔ چهارتن
در دهکدهٔ سیف‌داربن رانکوه

بنای اصلی شامل سه اطاق است‌که اطاق وسط مسجد است .طول بنا ۱۳٫۸۰ متر و پهنای ایـوان جنوبی که جلو سـراسر بناست، ۱۲۵ سانتیمتر است . از در ورودی که در این ایوان است ، ابتدا به مسجد و پس ازآن به بقعه‌ها می‌روند . ایوان دارای ستونهای چهارسو است وبه‌جای لتازه ، پنجره‌های‌ارسی‌مسجدقدیمی را که خراب کرده بودند ، جلو ایوانها نصب شده بود .

www.tabarestan.info تبرستان

درمسجد این بقعه سنگ مرمری است که این عبارات بر آن حک شده است :

«آرامگاه مهدی‌خان بیك چهادهم شهرجمادی‌الثانی ۱۲٦٤.»

در فاصلهٔ چهل‌متری شرقی بنـای این بقعه ، بنای دیگری است که ارزش تاریخی ندارد .

بقعهٔ آقا سیدحسن بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
در اراضی اشکرمیدان رانکوه

بنای اصلی مربع شکل و به ابعاد ٤۲۳ × ٤۱۰ سانتیمتر است . در ورودی در ایوان شرقی به‌پهنای ۸٦ و بلندی ۱٦۰ سانتیمتر است . صندوقی در میان بنای بقعه است که درازای آن ۱۸۰ و پهنایش ۹٦ و بلندی آن ۱۵۰ سانتیمتر است . چهارطرف بنای اصلی ایوان است . پهنای ایوان غربی ۸۵ و ایوان جنوبی ۹۰ و ایوان شرقی ۱۱۰ وایوان شمالی ٦۰ سانتیمتر است . جلو ایوانـها لتازهٔ چوبین است. ستونهای ایوانها چهارسوی پخ زده و یکی ازستونهای ایوان ، لاچ‌لنگری است . سقف ایـوان و بقعـه واشان‌کشی و پل‌کوبی با درزپوش زده است . بـام سراسربنا، سفال‌پـوش است و یك کبوترنشین دارد. بنـای بقعه در زیر درختان سرکشیدهٔ آزاد و کوب (= نمدار) و یك درخت عظیم اوجا(لی) و درخت انجیرو کیشهـای فراوان بود . محیط یکی از درختان قطور آزاد ۳۵۰ و محیط درخت کوب ۳۲۰ سانتیمتر بود .

بقعهٔ آقا شیخ بنده حیدر
در دهکدهٔ کیاکلایهٔ رانکوه

صندوق بقعه در وسط بنای اصلی بقعه و به درازای ۱۸۰ و پهنای ۱۱۰ و بلندی ۱۲۰ سانتیمتر بود . دو طرف بنای اصلی ایوان است . پهنای ایوان شرقی ۱۵۰ و پهنـای ایوان جنوبی ۲۸۰ سانتیمتر است . ستونهـای ایوانهـا ، دارای سرستون و یکی از ستونهای ایوان شرقی لاچ لنگری است و بردوستون ایوان

شرقی‌جای‌چوب علم‌است . سقف ایوانها، پل‌کوبی با درزپوش‌زده ، لبهٔ بام‌دوپشته‌و سراسر بام بنـا ، سفال‌سر است . بنای بقعه در زیر درختان آزاد و کیش است . محیط یکی از درختان کیش به ٤۲۰ سانتیمترمی‌رسید .

علم بندی ایـن بقعه روز سوم محرم و علم واچینی سـیزدهم محرم است . مسجدی متصل به‌بقعه‌است که سراسر نمای آن‌پنجره‌های ارسی تخته‌ای ساده بود.

بقعهٔ آقاسید زکی بن‌امام‌موسی‌الکاظم معروف
به بقعهٔ آقا سید تربت
در دهکدهٔ زربیجار رانکوه

بنای اصلی بقعـه ، چهارگوشه و به ابعاد چهارمتر است . طرف شرقی و جنوبی ایوان دارد. پهنای ایوان شرقی ۱۹۰ وپهنای ایوان جنوبی ۱۵۰سانتیمتر است . در ورودی بقعه در ایوان جنوبی است و بلندی آن ۱۳۰ و پهنای آن ۸۰ سانتیمتر است . دری هم در ایوان شرقی دارد . صندوقی چوبین ساده مرقد را پوشانده‌است . درازای صندوق۱۸۰، پهنایش ۱۷۰ و بلندیش ۱۳۰ سانتیمتراست . ایوانهـای بقعه دارای ستونهای چهارسو با سرستونهای قدیمی و پرکار است . سقف ایوانها فقط واشان‌کشی است . لبهٔ بام دوپشته و سراسر بام سفال سراست . مسجدی با پنجره‌های ارسی ساده در جنوب غربی‌بنای‌بقعه‌است . ساختمان بقعه و مسجد درزیر درختان‌کیش و آزاد و للیکی است .

بقعهٔ آقاسید معین و آقا سیدمبین
فرزندان امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
برسرراه دهکدهٔ املش‌نزدیك تمیجان رانکوه

بنـای اصلی بقعه ۷٦۰ × ۷۵۰ سانتیمتر است . دو در ورودی جنوبـی و غربی دارد . بالای در ورودی جنوبی خفنگی مشبك ظریف و بالای در ورودی غربی خفنگی مشبك چوبین عادی است . در دیوارهای شرقی و شمالی پنجره‌های

www.tabarestan.info تبرستان

مشبك نـورگیر است . صندوقی تخته‌ای به درازای ۲۶۰ و پهنای ۱۶۰ و بلندی ۱۳۰ سانتیمتر میـان بناست . برجدارهای دیـوارهای داخلی بقعـه مجالسی از نقاشیهای مذهبی است . ایوانها دارای ستونهای چهارسو با سرستونهای عادی است . ایوان جنوبی دری ورودی مشبك دارد . سقف بقعه و ایوانها واشان‌کشی و پل‌کوبی است .

مراسم علم بندی روز اول محرم و مراسم علم واچینی روز سیزدهم محرم برپا می‌شود .(عکس‌شمارهٔ ۱۹۹) سنگ قبرمرمری دربقعه‌بودکه تاریخ «چهاردهم شهر ذی‌حجه سنهٔ ۱۱۴۵ برآن خوانده می‌شد .

بقعهٔ آقا سیدابراهیم‌بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام در محلهٔ جیراملش رانکوه

بنای قدیمی بقعه به دست جعفرخان یحیی‌پور صوفی املشی خراب شده و گویا قصد دارد نوسازی کند و بیش ازسی و پنج هزار و هفتصد مترمربـع اراضی اطراف بقعهٔ نامبرده را دیواری از بلوك سیمانی کشیده‌اند و دو درآهنی بزرگ در غرب و جنوب این زمین گذاشته‌اند . ازقـرار معلوم می‌خواهند برای شـهر قبرستانی بزرگ ترتیب دهند . خداوندکسانی راکه نیت‌خیر دارند ، جزای خیر دهاد .

بقعهٔ آقا سیدحسین‌بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام در دهکدهٔ املش رانکوه

بنای اصلی بقعه شامل چهار پایهٔ آجری در چهارگوشه که فواصل آنهـا جداری مشبك چوبین‌است.(عکس‌شمارهٔ۲۰۰) چهارطرف این‌اطاق مشبك، ایوان است .

بنای اصلی به‌ابعاد۵۱۰×۴۹۰سانتیمتراست . پهنای دری‌که درمیان جدار شرقی‌است۱۳۰وبلندی‌آن۲۰۰سانتیمتراست. پهنای ایوان‌جنوبی۳۱۰سانتیمتر و

در ورودی‌به‌این ایوان به‌پهنای ۱۲۰ وبلندی ۲۰۰ سانتیمتر است . در طرفین در دو جرز آجری از آجرمحلی است . پهنای ایوان غربی ۳۳۰ و پهنای ایوانهای شرقی و شمالی هریك ۳۹۰ سانتیمتر است .

ایوانهای شرقی‌وغربی ، هریك دارای سه جرز مربع به‌ابعاد ۷۰ سانتیمتر است و ایوانهای شمالی و جنوبی دارای چهار جرز آجری است.

صندوقی مشبك چوبین ظریف در میـان بنـای اصلی است که درازای آن ۱۹۰ و پهنایش ۱۳۰ و بلندیش ۶۰ سانتیمتر است . اطـراف سقف بقعه ، لنبه‌کوبی و قسمت وسط آن پل‌کوبی است . سقف ایوانها واشان‌کشی و پل‌کوبی‌است . لبهٔ بام دوپشته و سراسر بام‌بنا ، سفال‌سر است . رویهم رفته بنائی بسیار زیباست و بنای اصلی بقعه‌که تمـام مشبك است ، در شب با روشن شدن چـراغ داخل‌آن، بسیار جلب نظر می‌کند. اطراف بقعه قبرستانی قدیمی است .

بقعهٔ سیدعلی‌کیا بن‌امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام در انارستان محلهٔ املش رانکوه

بنای‌اصلی وقدیمی بقعه را واچیده ومشغول‌نوسازی‌بودند. مسجد کوچکی درجواربقعه بود . در محوطهٔ اطراف بقعه درختان کیش و آزادکهن زیـاد بود . روزجمعه وروزهای عید،روزهای زوارکشی‌این‌بقعه‌است.این‌بقعه مراسم علم‌بندی‌و علم‌واچینی نداشت و اگر باران درموقع مقررنبارد، علم‌بندی مختصری می‌کنند. اهالی معتقدندکه خاك این‌بقعه جسد مرده را به‌خود قبول نمی‌کند .

بقعهٔ آقا سید نصیرالدین بن‌امام موسی‌الکاظم علیه السلام در میان‌محلهٔ املش رانکوه

بنای قدیمی را خراب‌کرده و بنائی تازه به جای آن ساخته بودند . بنـای تازه شامل یك اطاق ویك راهرو و دو ایوان شرقی وجنوبی بود . مراسم علم‌بندی روز هفتم محرم وعلم‌واچینی شب سیزدهم‌محرم برپا می‌شود .

www.tabarestan.info تبرستان

سنگ مرمری درقبرستان این‌بقعه‌بودکه این‌عبارات‌برآن خوانده می‌شد:

« وفات مرحوم آقاحسن ولد مرحوم با قاسم ۱۲۲۹

ای که برمابگذری دامن‌کشان از سر اخلاص الحمدی بخوان

نشانه‌ها : مهر ، تسبیح و چیزی نظیرمنقل وآتشدان . »

حمامی قدیمی
در دهکدهٔ کیاکلایهٔ املش رانکوه

حمامهای این نواحی معمولا برسطح زمین بنا می‌شود . بنای این حمام‌نیز بدین‌ترتیب است . حمام دارای سربینه ، گرمخانه وخزینهٔ آب‌گرم است . ازشاه‌نشین حمام به‌خزینهٔ آب‌سرد نیز می‌توان رفت. در طرفین خزینهٔ آب گرم دو حوضچه برای شستن لنگ است . قسمت پائین بنا را با سنگ رودخانه و گل و آهك چیده‌اند و قسمت بالا و طاقها با آجرهائی به ابعاد ٤ × ۲۰ × ۲۰ ساخته شده است .

خانه‌های قدیمی
در دهکدهٔ املش

در دهکدهٔ املش خانه‌هائی نسبةً قدیمی متعلق به دوران قاجار است که زیاد جنبهٔ هنری و تزئینی نداشتند . از آنها می‌توان خانه‌های زیر را نام برد :

۱ـ خانهٔ‌احمدعلی‌خان صوفی. ۲ـ خانهٔ علی‌اکبرخان پیرکوهی . ۳ـخانهٔ تقی‌خان صوفی. ٤ـ خانهٔ امان‌اللهخان صوفی.

بقعهٔ آقا سید حسین بن‌سلمان
برسرکوهی مسلط بردشت املش

بنائی است‌سادهٔ زگالی باچهار ایوان درچهارطرف ، ستونهای ایوانهاچوبین چهارسو است . در ورودی بقعه درایوان شمالی است . در محوطهٔ باز اطراف بقعه

درختان کهنسال کیش وللیکی و یك اصله درخت تادانه (تاغ) به محیط ٤۵۰ سانتیمتر است .

بقعهٔ آقاسید خلیل
در دهکدهٔ کیازنیك رانکوه

بنائی است سادهٔزگالی، چهار طرف ایوان باستونهای چوبین چهارسو دارد. دوسنگ قبرنسبةً قدیمی به‌این شرح دربقعه است :

«وفات مرحوم رستم ولدمحمدخان۱۲۶۳. نشانه‌ها :مهر،تسبیح‌وشانه.»

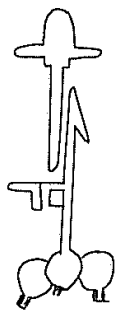

«وفات مرحوم‌مغفورمحمد حسین
بیك ولدمحمد علی‌خان .
گلی بودم بباغ زندگانی
جوان مردم نکردم‌کامرانی
نشانه‌ها : مهر ، تسبیح ، شانه و
آلتی بدین شکل :

بقعهٔ غریب آقا
در اراضی کیازنیك رانکوه

بنائی‌است سادهٔ زگالی ، سه‌طرف ایوان باستونهای چهارسوی چوبین‌دارد . درمحوطهٔ اطراف بقعه درختان آزاد وکیش کهنسال فراوان است .

بقعهٔ آقا سیدزکی بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ زربیجار رانکوه

بنائی‌است ساده وزگالی ، دوطرف ایوان باستونهای چهارسوی چوبین‌دارد. مسجدی قدیمی نزدیك بقعه‌است .

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقاسیداسماعیل وآقاسیدابراهیم
ابنان امام موسی‌الکاظم‌علیه‌السلام
در دهکدهٔ جورکاسررانکوه

بنائی‌است ساده وزگالی ، سه‌طرف ایوان باستونهای چهارسو دارد. لبهٔ بـام دوپشته وبام‌بنا، سفال‌سر است . درمحوطهٔ اطراف بقعه درختان‌آزادوکیش کهنسال زیاد است .

نهر نومحل
از نهرهای رودخانهٔ پلورود

این‌نهر درنزدیکی یوسف‌آباد از رودخانهٔ پلورود جدا می‌شود وازمحلهای زیر می‌گذرد : کیازنیك ـ منده‌محله (میان ده‌محله) ـ جیرمحله ـ پائین املش‌ـ کیاکلایه ـ مشکله ـ خلیل محله و استاد محله .

بقعهٔ آقا سیدنصیر بن امام‌موسی الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ چلارس [۱] رانکوه

بنای اصلی بقعه مربع وبه‌ابعاد ۴۳۰ سانتیمتراست . صندوقی مشبك‌چوبین به درازای ۲۰۰ وپهنای ۹۰ وبلندی ۱۰۰ سانتیمتر در وسط بناست . سه‌طرف‌بقعه ایوان دارد . پهنـای ایوان جنوبی ۱۸۰ وایوان شرقی ۱۹۰ و ایوان شمالی ۲۲۰ سانتیمتراست . ایوانها دارای ستون وستونها دارای سرستون است . سه‌در ورودی بقعه دراین ایوانهاست . در ایوان شرقی مشبك ودرهای ایوانهای جنوبی وشمالی تخته‌ایست . (عکس شمارهٔ ۲۰۱) جلو ایوانها لتازهٔ چوبین است . لبهٔ‌بام سه‌پشته و سراسر بام‌بنا، سفال‌سراست .

برجدار دیوار داخلی وطاقچه‌های بقعه مجالسی ازنقاشیهای مذهبی به‌شرح زیر است :

۱ـ بکسر چ وفتح راء .

تمثال پیغمبر درحال معراج ـ ضامن‌آهوکه برشتر سوار است ـ اما موسی الکاظم درزندان‌ـامام‌حسین‌باحضرت علی‌اصغردربغل او درصحرای کربلاـ گودال قتلگاه واجساد شهدای کربلا ـ حضرت زینب و سه‌تن اززنان‌که برشتر سوارند و به‌شام‌می‌روند ـ طفلان‌مسلم‌وحارث وحضرت امام‌حسن وامام‌حسین در دامان پیغمبر که دوطرف این‌تمثال دوآهورسم شده است‌که به دو درخت بسته‌اند .

در درگاه سمت چپ دیوار شمالی گلدانی‌کشیده شده که دو پرنده دو طرف آن است .

در ایوانها نیز مجالسی ازاین‌قبیل‌است : قیام مختارـ منظرهٔ جهنم‌ـجنگ حضرت قاسم باازرق شامی ـ تمثال حضرت عباس و حضرت علی اکبر .

بالای‌این مجالس‌اشعاری از هفت‌بند محتشم‌کاشانی‌است . درمیان این‌ابیات تاریخ ۱۳۴۲ قمری به‌چشم می‌خورد .

دوعلم‌نسبةً قدیمی‌مفرغی دراین بقعه بود که بریکی«الله محمد علی‌مدد» و بردیگری«نصر من‌الله وفتح‌قریب» مشبك‌کاری شده بود .

آلتی دیگر دیده‌شد که شامل ورق‌آهنین دایره‌ای شکل به‌قطر۶۰سانتیمتر بودکه حاشیهٔ‌آن سوراخهائی داشت وازهرسوراخ زنجیری به‌درازای ۵۰سانتیمتر آویخته‌بود. وسط این‌ورق‌آهن‌جای‌دستهٔ چوبین بود ودستهٔ‌چوبین بلندی‌به‌درازای ۱۸۰ سانتیمتر درآن جای داده شده بود . در روزهای محرم ، هنگام سینه‌زنی، با آهنگ سینه‌زنان ، این چوب را برزمین می کوبند واز حرکت زنجیرها صدائی شنیده می‌شود که سینه‌زنان را به‌جوش می‌آورد .

روز علم بندی بقعه روز اول محرم وعلم واچینی آن شب دهم است . علمها هردو باهم بسته می‌شود . بردوستون ایوان جنوبی جای چوبهای علمها بود .

بنای بقعه درمیان درختان للیکی، خوج ، ون ، آزاد ، کوسه ، بید ، کهل، لی‌ویك اصله درخت‌کیش کهنسال است . اطراف بقعه کشتزارهای برنج است .

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقاسید غلامعلی ازفرزندان موسی بن جعفر علیه‌السلام در مشکلهٔ رانکوه

بنای اصلی بقعه به‌ابعاد ۵۶۰ × ۴۰۰ سانتیمتر است. دو در ورودی درایوان شرقی وجنوبی‌دارد . پهنای ایوان جنوبی ۲۵۰ وپهنای ایوان شرقی ۷۰ سانتیمتر است . صندوقی ساده به‌درازای ۱۶۰ وپهنا و بلندی ۹۰ سانتیمتر در میان بنای اصلی است. سقف‌بقعه‌وایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی با درزپوش‌زده است. ستونهای ایوانها دارای سرستون است. لبهٔ ایوان لتازهٔ مشبك دارد. لبهٔ‌بام سه‌پشته وسراسر بام‌بنا ، سفال‌سر است .

دراین بقعه دوعلم قدیمی مفرغی بودکه بالای یکی ازآنها سه‌شاخه وبالای دیگری پنجه‌ای است . در وسط هردو علم کلمات « الله محمد علی » مشبك‌کاری شده است .(عکس‌شمارهٔ ۲۰۲)

مراسم علم‌بندی بقعه روز ششم محرم و علم‌واچینی روز سیزدهم محرم است . بنای‌بقعه درمیان درختان‌پلت ، آج ،آزاد ، انار، کیش ، للیکی ، لی‌وانجیر است .

در گورستان‌اطراف بقعه دوسنگ‌قبردیده شد که‌مطالب زیربرآنهاحك‌بود:

«وفات مرحوم محمدعلی ولد مرحوم محمدعلی‌بیك ۱۲۶۹ . نشانه‌ها : مهر ، تسبیح ، گل و شانه.»

«وفات مرحوم ملاعلی اکبر ابن محمد اسمعیل ساکن مشکله من‌قریة رانکوه بتاریخ شهرشوال سنه ۱۲۲۳. نشانه‌ها : مهر، تسبیح وشانه.»

بقعهٔ آقا سیدخلر[1]
در دهکدهٔ خرشتم[2] رانکوه

بنای اصلی‌بقعه به‌ابعاد ۴۰۰ × ۳۷۰ سانتیمتراست . سه‌طرف بنااایوان‌است.

۱ــ بضم خاء وکسرلام . ۲ــ بفتح خاء وکسرداء وضم‌تاء .

پهنای ایوان جلو یاجنوبی ۱۶۰ وپهنای ایوان شرقی ۱۱۰ وپهنای ایوان غربی ۹۰ سانتیمتر است. ستونهای ایوانها چهارسو ودارای سرستون است. سقف بقعه و ایوانها پل‌کوبی با درزپوش‌زده است . برجدار دیوار ایوانها مجالسی ازنقاشیهای مذهبی است . بالای مجالس ابیاتی از هفت‌بند محتشم کاشانی است . نقاشیها عمل استاد مشهدی آقاجان ولد مرحوم استاد غلامحسین‌نقاش لاهیجانی است‌که درسال ۱۳۳۵ قمری کشیده شده است .

مراسم علم‌بندی این بقعه هفتم محرم و مراسم علم‌واچینی روز سیزدهم محرم برپا می‌شود .

شاه نجف
در شسته رود[1] رانکوه

برطرف چپ راهی که از املش به بلوردکان می‌رود ، در دل جنگلهای دور افتاده ، چهار بقعه است که مجموع را به‌نام «شاه نجف» می‌خوانند . این بقعه‌ها بسیار آراسته ومرتب وآبادان بود و در امتداد یکدیگر بربالای تیرهٔ کوهی بنا شده بود .

بقعهٔ اول

بنای اصلی‌بقعه به‌ابعاد۶۰۰ × ۳۱۰سانتیمتراست ودارای دو ایوان‌جنوبی و غربی است . دوصندوق ساده دربنای اصلی است . در ورودی درایوان غربی است. سقف بقعه وایوانها ، واشان‌کشی وپل‌کوبی با درزپوش‌زده است . ستونها چهارسوو دارای سرستون است. لبهٔ بام سه‌پشته و بام‌بنا، لت‌پوش است .

بقعهٔ دوم

بنای اصلی بقعه به‌درازای ۴۴۰ وپهنای ۳۹۰ سانتیمتر است . صندوق‌مرقد کنده‌کاری ، باگل وبوته‌ها و اسلیمیهای بسیار ظریف است . دو طرف بقعه ایوان

۱ــ بفتح شین .

www.tabarestan.info تبرستان

است . پهنـای ایوان شرقی ۱۵۰ و پهنـای ایوان جنوبی ۱۸۰ سـانتیمتر است . ستونهای ایوانها تمام از چوب‌آزاد وچهارسوی پخزده است . دوستون لاچ‌لنگری بسیار ظریف درمیان آنهاست . بردیوار جنوبی وشرقی بقعه مجالسی ازنقاشیهای مذهبی‌کار «غلامحسین سال ۱۳۰۹ قمری»است . بالای مجالس ، اشعاری از هفت‌بند محتشم‌کاشانی نوشته شده است .

بقعهٔ سوم

ابعاد بنای اصلی ۳۸۰×۳۷۰ سانتیمتر است . صندوقی چوبین ساده داخل بناست . پهنای ایوانهای شرقی وجنوبی دومتر است . ستونهای ایوانها ، چهارسو است . ایوانها لتازهٔ تخته‌ای دارند . لبهٔ بام دوپشته وسراسر بام حلب‌پوش است . آئینه‌ای بربالای قبر جوانی نصب شده بود که نشانهٔ جوانمرگ شدن اوست .

بقعهٔ چهارم

بنای اصلی بدابعاد ٤٦٠×٤٣٠ سانتیمتر است. سه‌طرف‌آن ایوانی‌به‌پهنای ۱۹۰ سانتیمتر دارد . در ورودی اصلی درایوان جنوبی است . یکی از ستونهـای ایوانها ، لاچ‌لنگری مارپیچ و مابقی چهارسوی پخزده است . سرستونها قدیمی‌و ظریف است . سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی است .

این چهاربقعه درمیان درختان گردو ، اربه ، للیکی ، آزاد ، کیش، خوج و شرم است .

سنگ قبری درجلو این بقعه بود که این عبارات برآن حك شده بود :

«وفات مرحوم امیرعلی ولدمرحوم غلامحسین۱۳۱۵. نشانه‌هـا : مهر، تسبیح وشانه.»

جلو بقعهٔ چهارم بقعهٔ دیگری است که معروف است مدفن خـانمی است . مردان وزنان شکمدار را درآنجا راه نیست . مسجدی درطرف شمـال شرقی بقعهٔ چهارم است . چون این‌بقعه‌ها ازآبادی دورهستند ، مراسم علم‌بندی و روز معینی برای زوارکشی‌ندارند .

بقعهٔ سید علی‌کیا
در دهکدهٔ شکرپس[1] رانکوه

بنای اصلی بقعه به‌ابعاد ٤٦٠ × ۳۷۰ سانتیمتر است . سه‌طرف ایوان دارد . پهنای ایوان‌شرقی۱٤۰ وپهنای‌ایوان جنوبی۱٦۰ وپهنای‌ایوان غربی۱۳۰سانتیمتر است . صندوقی سادهٔ تخته‌ای در میان بناست که درازای آن ۱۸۰ و پهنایش ۹۰و بلندیش ۱۱۰ سانتیمتر است . ستونهای ایوانهـا ، چهـارسو و دارای سرستونهای زیباست . سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی با درزپوش‌زده است . لبهٔ بـام سه‌پشته وسراسر بام‌بنا ، سفال‌سر است .

علمی مفرغی قدیمی دراین بقعه بود که روی آن « نصرمن‌الله وفتح‌قریب‌و بشّرالمؤمنین» مشبك‌کاری شده بود .

علم‌بندی بقعه روز سوم محرم و علم‌واچینی درصورتی‌که مخارج و وسایل آن‌جور شود ، روز سیزدهم محرم و در غیر این صورت تـا روز اربعین علم بسته باقی می‌ماند .

درختان اطراف این بقعه شامل آزاد ، کیش ، خوج ، انـار ، لی، للیکی و هلی است .

آستانهٔ سوخته‌کیش
بالای‌کهنه‌کویهٔ رانکوه

بنای قدیمی بقعه گرفتار نوسازی شده بود و به‌جای آن مسجدی تازه‌ساز دیده‌می‌شد. درخت نارنج کهنسالی درمحوطهٔ آستانه ، حاکی ازقدمت بنای‌آن‌بود.

آستانه‌ای قدیمی
در دهکدهٔ رمشایهٔ رانکوه

بنای قدیمی را خراب کرده بودند ومشغول نوسازی بودند .

۱ــ بکسر شین وفتح‌کاف وپ .

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ سیدابراهیم‌بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ سانه‌سرای رانکوه

در میان بنای اصلی بقعه ضریحی‌مشبك بلند است. چهارطرف ایوان دارد. ستونهای ایوانها ، چهارسو و دارای سرستون است. سقف بقعه و ایوانها واشان‌کشی و پل‌کوبی است. لبهٔ بام دوپشته وسراسر بام‌بنا، سفال‌سر است . مصالح اصلی بنا آجر است . کف ایوانها فرش‌کاشی داشته که فعلا روی در خرابی دارد .

بقعهٔ آقاسیدخورکیای‌بزرگ و کوچك و آقا سیدعبدالجواد و آقاسیدعبدالله در دهکدهٔ چینجان رانکوه

بنای بقعه در دست تعمیر بود . در این بقعه چهارتن از سادات با نامهای آقا سیدخورکیای بزرگ و آقا سیدخورکیای کوچك نوهٔ نامبرده و آقا سید عبدالله و آقا سیدعبدالجواد است . ساکنان محل از ایشان خوارق عادت نقل می‌کردند . سنگ قبری قدیمی در اینجاست که به‌علت فرسودگی خوانده نشد . مسجد قدیمی بقعه ، هنگام ساختن راه‌کناره ، از میان رفت و فعلا پنج سال است که مسجدی از نو ساخته‌اند .

رابینو از دو بقعهٔ دیگر در دهکدهٔ چینجان نام می‌برد و می‌نویسد دراین دهکده ، در کنار رودخانه‌ای به نام چینجان ، مرقد میرکاظم و مرقد سید رضا است.[1] نگارنده این دو بقعه را نیافت .

بناها و آثار تاریخی رودسر و حومهٔ آن
مشهد سیدحسین‌ناصر یا کعبهٔ کوچك یاوادی ملاامیره در رودسر

پس ازاینکه جسد سیدحسین‌ناصر ، از سران و پیشوایان زیدیه در رودسر

گیلان رابینو، ص ۳۶۵ .

به خاك سپرده شد ، اطراف مرقد او گورستان عظیمی به وجود آمد و اجساد سلاطین و سپه‌سالاران وبزرگان گیلان بیه‌پیش به‌این‌گورستان آورده شد .

دامنهٔ این‌گورستان قدیمی، از نزدیك پل شرقی امروزی رودسر تا حوالی بنای دادگستری کنونی بوده است . دراین فاصله تپه‌هائی‌کوچك و بزرگ بود که شباهت به تپه‌های میان صفا و مروه داشت . اهالی مازندران و گیلان ، برای آموختن آداب حج بدین جا می‌آمدند و سه‌چهارماه از سال را به تمرین‌آداب و مراسم حج می‌گذراندند ، بدین سبب این گورستان را «کعبهٔ کوچك» خوانده‌اند.

زیر دست دبیرستان ۲۲ بهمن و درطول میدان‌امام‌امروزی ، سرتاسر ، درختان آزاد کهنسال در دو ردیف کاشته شده بود که به نام « آزار رچه »[1] معروف بود . در دو طرف درختان آزاد ، بقعه و مسجد و گورستان بودکه قبل از خراب کردن‌آن ، در زمان حکومت رضاشاه، به نام « وادی‌ملا-امیره» شناخته می‌شد . در این وقت بقعهٔ معروف این قبرستان به‌نام «سیدمحمد» خوانده می‌شد .

مکنزی می‌نویسد که در رودسر بقعه‌ای زیباست که روی در خرابی دارد . بنای این بقعه نزدیك خیابانی است که درختان آزاد کهنسال ، در دو طرف آن است و سایه برکف خیابان انداخته‌اند. رابینو پس از نقل این مطلب می‌نویسد نزدیك قبرستان قدیمی ملاامیره ، مسجد ومرقد آقا سیدابراهیم است .[2] رابینو محل گورستان قدیمی ملاامیره را بیرون بازار رودسر نوشته است و پس‌ازتعیین محل آن می‌نویسد «درخت آزادی بزرگ که مورد احترام‌اهالی است ، در اینجا دیده می‌شود . سنگهای قبور این‌گورستان به شکل صندوق است ونوشته‌هائی که بر این سنگهاست ، به مرور زمان محو شده است. سنگها متعلق به قرن نهم هجری است.»[3]

۱ــ در گیلکی درخت‌آزاد را «آزار» می‌خوانند و «رچه» به معنی ردیف است .
۲ــ گیلان رابینو ، ص ۳۳۸. ۳ــ گیلان رابینو ،ص ۳۳۸ .

www.tabarestan.info تبرستان

همین مؤلف درسفرنامهٔ مازندران واستراباد خود، محل بقعهٔ ملاامیره و گورستان قدیمی آن را بیرون دهکدهٔ رودسر یاد می‌کند.[۱]

آثاری که از این‌گورستان قدیمی برجای مانده بقعه‌ای نوساز به نام سیدمحمد و سنگ قبری است که زیر درخت آزاد گورستانی‌است که امروز نیز به نام «قبرستان ملاامیره» معروف است. این سنگ قبر که شکسته است به درازی ۱٦٤ و بلندی ۵۰ و پهنای ٤۰ و قطر ۷ سانتیمتر است. داخل سنگ را برای آسان شدن حمل‌ونقل در آورده‌اند. این سنگ نظیر سنگ سفیدآستانه، برسر راه لنگرود به دریاسر و سنگهای امیر بکندهٔ خشک‌بجارخمام و سنگ قبری در پیر قطب‌الدین باغچه‌سرا است. در چهارطرف حاشیهٔ بالای سنگ، «بسمله‌وآیةالکرسی» است. درسطح بالای سنگ سه حفرهٔ نیم‌کره‌ای شکل‌به‌قطر ۱۷سانتیمتراست. این سه حفره در امتداد یکدیگر ودرطول سنگ است. پهلوی این سه حفره، حفره‌های کوچکتری نیز نقر شده است.

بقعهٔ آقا سید محمد که نوسازی شده است، در گورستانی متروك، درشمال شرقی‌گورستان ملاامیره است. ظاهراً این‌گورستان نیزقسمتی ازگورستان قدیمی سیدحسین‌ناصر است. در این‌گورستان نیز قسمتی از سنگ قبری قدیمی، نظیر سنگ سابق‌الذکر دیده شد که برحاشیهٔ بالای‌آن «آیةالکرسی» وبربدنهٔ اصلی، دوحاشیهٔ نقش‌دار و وسط اشعاری‌به‌زبان‌فارسی‌بوده‌که کلماتی‌ازآن خوانده می‌شد.

کسانی که درگورستان قدیمی مشهد سیدحسین‌ناصر به‌خاك سپرده شده‌اند

سیدظهیرالدین‌می‌نویسدکه‌مشهدسیدحسین‌ناصردر رودسراست ودرصفحات چندی از کتاب خود، کسانی را یادآور می‌شود که در این گورستان قدیمی روی درنقاب خاك‌کشیده‌اند. دربارهٔ سلطان بوسعیدپسر کارگیامیراحمد چنین‌می‌نویسد:

۱ــ ترجمهٔ سفرنامهٔ مازندران و استراباد رابینو، ص ۳۸.

«کارگیا میراحمد را فرزندی بود بوسعید نام، او را علت نقرس طاری گشت و براثر این مرض بمرد. اورا پهلوی مشهد مبارك سید پاکیزه‌گوهر حسین ناصر علیه‌الرحمة والغفران دفن کردند وعمارت عالی برآنجا بساختند و حفّاظ را وظایف مقرر کردند تا متصلة لا منفصله، به آواز قرآن مجید روح آن نتیجهٔ آل رسول را شادگردانند.»[۱]

در بارهٔ سیدرضی‌کیا چنین نوشته است:

«در قریه‌ای از قرای رودبار بامنصوری، کارگیا میراحمد و پسرش سیدرضی‌کیا به خانهٔ کدخدا فرود آمدند او را نوکری بود ــ حاجی‌حسن نام ــ خواست که اسب خود را به زیرآن خانه درون ببرد و باز دارد. ستونی در راه خانه مانع بود. آن بی‌دولت ندانست‌که خانه را قیام برآن ستون است. چون‌آن ستون ببرید، به‌یکبار خانه فرود آمد و کارگیا میراحمد وفرزندش رضی‌کیا، در شیب آن گل و سنگ بماندند .... از قضای ربانی کارگیا میراحمد را زنده یافتند و فرزندش را مرده برداشتند. کارگیا میراحمد فرزند را بر نعشی نهاده باسپهسالارخود ــ حسام‌الدین ــ همراه‌گردانیده به‌گیلان فرستاد. اورا به رانکوه بردند وپهلوی برادرش ــ سلطان بوسعید ــ در رودسر، دفن کردند.»[۲]

در بارهٔ سلطان حسین چنین می‌نویسد:

«سلطان حسین برادر سلطان علی‌میرزا حاکم گرجیان بود. شب چهارشنبه پنجم ماه رمضان مطابق بابیست‌وسوم اسفندیارماه قدیم سنه ۸۸۵ فوت شد. جسد او را به‌مزار حسین‌ناصر به رودسرآوردند.»[۳]

در سال ۹۰۸ قمری سلطان محمد ــ بزرگترین پسرسلطان حسن بیه‌پیش ــ نیز در همین‌جا مدفون شد. درسال۹۸۹ قمری کیارستم ــ سپهسالارخان احمدخان ــ نیز در این‌گورستان به خاك سپرده شد.[٤] این مرد مدت ده سال در قلعهٔ‌الموت

۱ــ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص۲۲۳. ۲ــ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص۲۵۱و ۲۵۲. ۳ــ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص ۴۲۹. ٤ــ گیلان رابینو، ص ۳۳۹.

www.tabarestan.info تبرستان

حبس بود و در زمان خدابنده محمدشاه خلاص شد و به‌لاهجان آمد و به منصب سپهسالاری رسید. خان احمدخان، سه‌ماه اورا در لیل‌حبس کرد و در سال ۹۸۹ درهمانجا اورا به‌قتل‌آوردند و درآستانهٔ سیدحسین ناصرمدفون ساختند.[۱]

خشت‌پل رودخانهٔ رودسر
بر رودخانهٔ گوا رود در مغرب شهر رودسر

بالادست پل بتونی‌کنونی‌که برسر راه لنگرود به رودسر و متصل به شهر رودسر است، روزی پل‌آجری عظیمی برپای بوده است. آنچه ازپایه‌ها نمودار است، ظاهراً دارای دودهانهٔ اصلی بوده است. برسمت راست ومتصل به‌دیوارپل، آثاری از یك حلقه چاه و بنائی آجری نیم‌دایره‌ای نظیر سیل برگردان، دیده می‌شود. زیرخانه‌ای که متصل به این بناست آثار دیوارهای متعدد ازآجر دیده می‌شود. روزی که این پل بنا می‌شد، این رودخانه به‌نام «گوارود»[۲] یا «کویارود» شهرت داشت. در زمان رابینو «کیارود» می‌خواندند.[۳] غیر از پل، آثاری که ازآن یادکردیم، مسجد و بازاری بوده که به شکل کاروانسرای چهار در ساخته بوده‌اند.[۴] رابینو درسفرنامهٔ خود ازاین پل یاد کرده و می‌نویسدکه بسیار بلند و پرشیب بوده است.[۵]

تیمجان و آثار تاریخی آن

دهکدهٔ تیمجان برسرراه املش ویك فرسخی غرب رودسر است. بناهای تاریخی ونیمه ویران آن نشان می‌دهدکه روزی بسیار آبادان بوده است. آبادی آن درسال ۸۲۰ هـ. ق. به‌دست سیدمحمدکیا شروع شد وظاهراً پیش‌ازاین تاریخ نیز آبادانی داشته است. سید ظهیرالدین دربارهٔ این دهکده چنین می‌نویسد:

«وبازار تیمجان سابقاً درهمین موضع که اکنون است هم بوده است. اما

۱ـ تاریخ گیلان عبدالفتاح، ص ۳۴. ۲ـ بنم گاف. ۳ـ گیلان‌رابینو، ص۳۴۹.
۴ـ گیلان رابینو، ص۳۳۷. ۵ـ متن‌انگلیسی سفرنامهٔ مازندران واستراباد، ص۱۷.

دکان خرابی چند که مناسب‌دولت قاهرهٔ ایشان نبوده، بود. بفرمود تاآن بازاررا به سرگوراب‌نو که احداث فرموده‌بودند نقل کنند. واز دوطرف برسرآن‌میدان، دکانهای مرغوب مستحسن، به‌اندك مدت تمام ساختند وبقال وبزاز تیمجان را امر شد که رخت خود را بدانجا برند وآن مقام از یمن عالی عاطفت‌آن حضرت چون روضهٔ خلدبرین گشت و تاریخ احداث آن بازار و گوراب را به‌خط مبارك سیادت قبابی نوشته دیدم که عشرین ذی‌حجه سنهٔ عشرین وثمانمائه بود. و وقتی که تمام شده بود، مؤلف حقیررا برخاطر است که مردم تیمجان که بدان بازار نقل کرده بودند، بسیار تضرع‌و زاری می‌نمودند که مسکن وموطن‌پدران مادرتیمجان‌است و از آنجا تااینجا تردد نمودن برایشان صعوبت تمام دارد وملك موروثی وخانه‌های قدیمی خود را بازگذاشتن وبدینجا نقل نمودن هم متعذر، ملتمس ایشان را بعداز دوسال قبول‌کردند ومبلغی که‌آن‌جماعت بنابرآن برخودگرفته‌بودند، بستاندند و بـاز شهر و بـازار را بدان مقام اصلی نقل فـرمودند وآن جماعت بدان راضی و خشنود گشتند.»[۱]

سیدظهیرالدین دوسه‌بار از «شاهان‌گوراب» درنزدیکی تیمجان یاد می‌کند.[۲] بـرای ما روشن نیست که این شاهان‌گوراب همان کهنه‌گوراب کنونی است کـه دهکده‌ای‌درنزدیك‌تیمجان است یانام قدیمی تیمجان.

خشت پل
بر رودخانهٔ تیمجان رانکوه

درآبادی تیمجان، پل‌آجری عظیمی ازبناهای شاه‌عباس دیده می‌شود. این پل برسر راهی است‌که شاه‌عباس درسراسر مازندران وگیلان‌گشیده بود وبه‌اردبیل متصل می‌شد. این راه از رودسر(=هوسم) به کلکاسرا[۳]، از آنجا به کرف‌محله، ازآنجا به‌تیمجان واز تیمجان به‌کهنه‌گوراب‌که تاامروز برسرچاه کهنه‌گوراب پل

۱ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص ۱۴۱. ۲ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، صفحات ۱۰۷ و ۱۰۸و۲۴۳. ۳ـ بفتح کاف‌اول.

www.tabarestan.info تبرستان

آجری راه باقی‌است .[1] از آنجا به‌استادکلایه‌که هنوز آثار پل‌آجری این محل‌نیز باقی است . از آنجا میان چهارده بالا وپائین ، ازپل آجری می‌گذشت وبه‌چهارراه کومله می‌رسید. از کومله تالاهیجان راه شاه‌عباسی‌تاامروز در دامن‌کوه باقی‌است.

طول پل تمیجان ۶۰ متر و عرض آن ۵ متر تمام است . درطول پل‌سه‌دهنهٔ اصلی و دو دهنهٔ کوچك درطرفین دهانه‌های اصلی است . بلندی طاق جناقی‌دهانهٔ اول از سطح آب ۶۲۰ سانتیمتر و بلندی دهانهٔ دوم‌که مقداری ازکف آن از گل پرشده است، ۴۵۰ سانتیمتروبلندی دهانهٔ سوم‌که دهانهٔ شرقی است ، ۳۸۰سانتیمتر است . در دوطرف طاق جناقی میانین ، دواطاق کوچك ، درمیان پایه‌های‌پل‌ساخته شده است که درهرطرف پل دوپنجره دارند. طاق این دواطاق‌آجری ومدوراست. دواطاق‌کوچك دیگر نیز دردل پایه‌هائی‌که میان طاقهای‌کوچك دوطرف ودو دهانهٔ طرفین‌است ، بناشده‌است. دوطرف عرض پل‌جان‌پناهی‌آجری به‌بلندی۵۰سانتیمتر ساخته‌اند تا از افتادن افراد وچهار پایان جلوگیری‌کند .(عکس‌شمارهٔ ۲۰۳)

راهی‌که از روی این پل می‌گذرد ، ازطرف شرق به کرف‌محله[2]، دیودره و ناصرسرا می‌رود .

پل‌آجری کوچکی درنزدیکی مسجدجامع واین پل بزرگ است که برسر راه سورکو ، شیخ‌آباد ، گواسرا و ولیسه است و سپس به جادهٔ کناره ، یعنی راه آسفالت امروزی می‌رسد.

مسجد جامع نزدیك پل‌آجری
درتمیجان رانکوه

بنای مسجد از آجر است . فیلپائی‌که مقطع آن ستاره‌ای شکل است ، در وسط بناست‌که سرکشی (=حمالی) برآن قراردارد و واشانهای سقف بردیوارهای دوطرف واین سرکش متکی است . در ورودی مسجد ساده وچوبین ورو به مشرق

۱ــ از رودسر به دیودره وناصرسرا نیز راهی است‌که درهمین مسیر قرار می‌گیرد .
۲ــ بفتح‌کاف وراء .

گشوده می‌شود . صحن‌مسجد شامل دوقسمت اصلی است . قسمتی‌که مخصوص‌زنان است ، باچوب بناشده وسطح آن درحدود دو متر بالاتر ازکف اصلی مسجد است . بربالای طاقنماهای اطراف مسجد ، گچ‌بریهای قدیمی است . محرابی در طرف قبلی مسجد است ودو پنجره در دوطرف آن است .

دراین مسجد سنگ مرمر سفیدی به‌درازای ۵۰ وپهنای ۲۵ سانتیمتر است که این عبارات برآن حك شده است :

«لااله الاالله محمد رسول‌الله علی ولی‌الله بتاریخ شهر ذیقعدةالحرام‌سنه ۱۰۷۵ حاجی‌محمدصالح تیمجانی ولدحاجی‌خور توفیق ساختن‌حوض‌و لاکه ومنار یافت یارب ذخیرهٔ روز موعودش‌گردان .»

آثار حوضی شش ضلعی‌که هرضلع آن ۶۰ سانتیمتر است ، در زیر چهار اصله درخت آزاد ، درطرف چپ جاده‌ای‌که به‌املش می‌رود و آثار لاکه‌که منبع آب کوچکی است به درازای ۱۹۰ وپهنای ۱۲۰ سانتیمتر ، در طرف راست همین جاده نزدیك مسجد تا امروز برجای است .گنگی (=تنبوشه) سفالین نیز در این لاکه دیده می‌شودکه ظاهراً آب را به‌حوض می‌رسانیده است . پایهٔ آجری مناری مدور نیز ، نزدیك همین لاکه تاامروز باقی است .[1]

سنگ قبری به‌درازای ۴۱ وپهنای ۳۱ سانتیمتر دراین مسجد است‌که‌بالای آن جناقی است . این عبارات ونشانه‌ها برآن است :

« وفات مرحوم میرزا حسین ولد میرزا محمد ۱۲۲۲ .»

بالای‌سنگ مهر،تسبیح، دوانگشتر ویك‌شانه وپائین‌آن‌شکل اسبی‌است که در دوطرف آن دوبلبل وگل وبوته حك شده است .

حمام خرابه‌ای
درتمیجان رانکوه

درمشرق پل‌آجری عظیم تمیجان ، کرف‌محله است . درنزدیکی کرف‌محله

۱ــ در تیرماه ۱۳۵۰ که این مسجد مورد بررسی مجدد قرارگرفت ، معلوم شد پایهٔ آجری منار زیربنائی نوسازکه متصل به‌مسجد ساخته‌اند ، رفته است .

www.tabarestan.info تبرستان

خرابه‌های حمامی قدیمی دیده می‌شود . این حمام همان حمامی است که یکی از رقبات موقوفات سرتربت امام[1] بوده است و در کتیبهٔ وقفنامهٔ آن به‌نام « حمام تیامه‌جان» آمده است. اطراف این‌حمام ، پاره‌آجرهای فراوان درجاده‌ومزارع‌و نهرها دیده می‌شود که نمودار آبادانی مفصل این ناحیه است .

ضرابخانهٔ شاه اسماعیل
در تمیجان رانکوه

در دهکدهٔ تمیجان ، در زمان سلطنت شاه اسماعیل اول ، ضرابخانه‌ای بنا کرده بوده‌اند . سکه‌هائی که دراین محل‌ضرب شده است ، تاامروز باقی است .[2]

قبور سادات مرعشی
در تمیجان رانکوه

عده‌ای‌ازسادات مرعشی مازندران‌که به‌سلاطین‌گیلان پناهنده شده‌بودند، در تمیجان به‌خاك سپرده شده‌اند که ذیلا به‌نامهای ایشان اشاره می‌شود :

سید ناصرالدین (۸۳۶ ه . ق .) و برادر زادهٔ او عبدالوهاب بن غیاث بن کمال‌الدین و زین‌العابدین برادر عبدالوهاب وپسران او و علی‌اکبر کمال‌الدین و عبدالعزیز و سید احمد بن ظهیرالدین بن قوام‌الدین مرعشی‌آملی . گورستانی‌که ایشان درآن به‌خاك سپرده شده‌اند به‌نامهای : سیاسر ، سیاه سره یا سارەسران تمیجان هوسم خوانده شده‌است .[3]

خانم‌آستانه
در تمیجان رانکوه

بنای اصلی بقعه مستطیل شکل است . چهار طرف بنای اصلی ایوان دارد . ایوانهادارای ستونهای‌چوبین‌چهارسو وسرستون‌است. لبهٔ ایوانها تکائل‌چوبین‌است.

۱ــ بضم‌الف . این‌حمام را سلطان میرزا علی‌کیا درسال ۸۸۳ ه.ق. وقف برسرتربت کرده‌است وظاهراً به‌امر سیدمحمدکیا ساخته شده است. ۲ــ گیلان رابینو، ص۳۶۴.
۳ــ گیلان رابینو،ص۳۴۰.

سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی و بام سراسر بنا ، سفال‌سر است . درختان کهنسال کیش ، مرخ[1] ، کنوس[2] ، لی و کهل[3] براین آستانه سایه انداخته‌اند .

گنبد آجری پیرمحله
دردهکدهٔ پیرمحلهٔ رانکوه

دهکدهٔ پیرمحله ، ده‌کیلومتری رودسر است. ازحسن‌سرا که‌هفت‌کیلومتری شرق رودسر است ، جاده‌ای به طرف جنوب می‌رود و از دهکده‌های اسماعیل‌آباد (= بی‌بی‌نظیر) ، سال‌محله (= سالومحله) ،کیان پشته (=کیوان‌پشته) و احمد ــ آباد می‌گذرد . نرسیده به دهکدهٔ رودمیانه ، راه پیرمحله ، از دست راست جاده جدا می‌شود ومستقیماً به پیرمحله می‌رود . این دهکده‌گیلك نشین وجمعیت‌آن به سی خانوار می‌رسد.

در این دهکده گنبدی آجری باملاط گچ است که نسبت به بناهای تاریخی گیلان بی سابقه است . (عکس شمارهٔ ۲۰۴) این بنا شامل گنبدی هشت ضلعی در جنوب ودو اطاق ویك راهرو متصل به‌آن ، در شمال است . درزیر گنبد دوپوشی که قسمت اصلی‌بناست ، روزی جسدمرد بزرگی یااجساد خاندان سرشناسی به‌خاك سپرده شده است .[4] دواطاق متصل به آن نیز مخصوص حفّاظ بنا شده است تا در آنجا به‌خواندن کلام‌الله مجید مشغول‌باشند. ازقرار تقریرآقای سیدهاشم‌سجادی، کف بقعه یابنای اصلی شش پله داشته است . این پله‌هابه نظرنویسنده به‌سردابی که زیر کف فعلی بقعه است، می‌رفته است.

بنا،کرسی بلند وکرسی آن‌آجری است . ضلع شرقی‌آن ۸۸۰ وضلع شمالی

۱ــ بکسرمیم وراء . ۲ــ بضم‌کاف. ۳ــ بضم‌کاف و هاء. ۴ــ دراعلام جغرافیائی‌حاشیهٔ دریای‌خزر، معمولاکلمهٔ «محله» بانام‌اهل‌حرف وصنایع‌نظیر: آهنگرمحله، خومرمحله و شربافمحله. یا بانام تیره وطایفه نظیر : آخوندمحله ، شیخ‌محله و پیرمحله ترکیب می‌شود. شاید نام دهکدهٔ «پیرمحله» ارتباط بانام پیری داشته‌باشدکه دراینجابه‌خاك سپرده شده است.

www.tabarestan.info تبرستان

۹۵۵ وبلندی کرسی از سطح زمین اصلی۳۰ سانتیمتر وپهنای کرسی ٤٥ سانتیمتر است. درازای شرقی بنا ۸۲۰ ودرازای اضلاع خارجی گنبد۳٦۰ سانتیمتر است.دهنهٔ درگاه هرضلع ۲۲۰ وپهنای مدخل اصلی بناکه شمالی است ۱۸۰ و بلندی آن ۳۳۰ سانتیمتراست. پهنای دروردی گنبد اصلی۱۱۰ودر ورودی اطاق شرقی وغربی۹۰و پهنای راهرو میان دو اطاق۱۸۰ ودرازای آن۲۸۰سانتیمتر است . وپهنا ودرازای اطاق غربی ۱۹۰ × ۱۸۰ سانتیمتراست . دهنهٔ در ورودی پلکان بام که دراین اطاق است ۷۰ سانتیمتر وهمین دهنه پس از بالا رفتن از دو پله ۸۰ سانتیمتر می‌شود. بلندی پله‌ها ۲۵ سانتیمتر و درازا و پهنای اطاق شرقی ۲٤٥ × ۱۸٥ سانتیمتر و درازا وپهنای پنجرهٔ شرقی و غربی گنبد ۱۰۰ × ۸۰ سانتیمتر است . در ورودی شرقی و غربی‌که زیر دو پنجره ها قرار دارد، به پهنای ۱۰٥ سانتیمتر و بلندی ۱۸۰سانتیمتراست . درازای داخلی اضلاع گنبد۱۸٥ و دهنهٔ هر درگاه میان اضلاع، ۱۳۰ سانتیمتر است . قطر دایرهٔ گنبد ازدو کنج مقابل هم ٤۸۰ سانتیمتر وقطر دایره از داخل طاقنماها ٥۳۰ سانتیمتر است. دهنهٔ محراب گنبد ۹۰ و بلندی آن ۱۷۰ سانتیمتر است . بلندی طاقنماهای داخلی به ۳۳۰ سانتیمتر می رسد . عمق طاقنماهای درونی وبیرونی گنبد ٤۰ سانتیمتر وقطر دیوار گنبد ۱۱٥ سانتیمتر و قطر دیوار اطاقها ٦٥ سانتیمتر است.

دراطاق غربی پلکانی است که با هیجده پلهٔ بیست و پنج سانتیمتر به بام اطاقها و راهرو می رود. عظمت‌گنبد ازبام بیشتر محسوس است . بلندی کمربند گنبد ۱۸٥ سانتیمتر ومحیط دایرهٔ این‌کمربند بیست متر تمام است . بلندی‌گنبد بیرونی ٥٥۰ سانتیمتر و قطر طاق آن ۷۰ سانتیمتر و فاصلهٔ میان گنبد درونی و بیرونی ٥۰ سانتیمتر است .

اگربرای بناهای تاریخی گیلان عجایب هفتگانه‌ای درنظربگیریم، گنبد پیرمحله بی‌شك یکی ازآنها خواهدبود.

بقعهٔ سیدنصرالدین‌بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام دردهکدهٔ کولکاسرای رانکوه

بنای اصلی بقعه به درازای ۷٥۰ سانتیمتر وپهنای ٥٥۰ سانتیمتر است. دو در ورودی شرقی و جنوبی دارد . بالای درشرقی پنجره‌ای مشبك بدون شیشه و بالای درجنوبی پنجره‌ای مشبك شیشه‌دار بسیار ظریف تعبیه شده‌است. (عکسهای شمارهٔ ۲۰٥ و۲۰٦) بردیوار داخلی وخارجی بقعه ، سراسر نقاشیهای مذهبی‌است . چهارطرف بقعه چهارایوان به‌پهنای۲٥۰سانتیمتراست. ستونهای‌ایوانها چهارسوی پخ‌زده ولتارهٔ آن‌ازدوطرف مشبك‌است.در ورودی ایوانها دروسط ایوان‌غربی‌است. برسنگ مرمری‌که در ایوان شرقی بردیوار نصب بود این اشعار حك شده بود :

«مکانی شد بنا چون قصر فردوس
ملایك بردرش صف‌بسته چون طیر
نه بیند اینچنین جائی بفیضی
بصارت گرکند گرد جهان سیر
چو جستم سال تاریخش خرد گفت
بود حاجی امین بانی این خیر»

داخل بقعه دوسنگ مرمر کوچك است . بریکی از آنها این عبارات حك شده بود:

«وفات مرحوم ربیع ولد موسی ساکن‌نصرسرای ۱۲۰۷. نشانه‌ها:تسبیح، مهر وشانه .»

وبر دیگری عبارات زیر خوانده می‌شد:

« وفات مرحوم کربلائی محمد علی ولد محمد صفی قرداقلی ۱۲۰۹. نشانه‌ها : تسبیح ، مهروشانه.»

سنگ مرمری جلو در ورودی است واین عبارات برآنست:

«وفات مرحومه نازدارخانم‌بنت مرحوم‌دائی‌علی‌مردان۱۲۱۲. نشانه‌ها:

www.tabarestan.info تبرستان

مهر، تسبیح ودوانگشتر.»

برسنگ بزرگ دیگری عبارات ونشانه‌های زیراست :

« وفات مرحوم مغفور فاطمه نسا خانم بنت مرحوم آقا محمد باقر ۱۲۳۶ه نشانه‌ها: مهر، تسبیح، گردن بند ، دوانگشتر، آفتابه، قیچی، بینیکی وشکلی کوزه مانند .»

اطراف بقعه را درختان‌کیش ،آزاد واانار فراگرفته است. محیط دایرهٔ‌یکی ازآزادها شش متر تمام بود.

آستانهٔ سید حبیبه معروف به‌خانم خانمها در جیرکویهٔ رانکوه

بنای اصلی بسیار ساده است. قبری ساده بدون صندوق وضریح دروسط‌بقعه است. دوایوان‌ساده دردوطرف باستونهای‌چهارسو است.بام حلب‌پوش است. اطراف بقعه را درختان آزاد وکیش فراگرفته است.

آستانهٔ نصیرعلی‌کیابن امام موسی الکاظم علیه‌السلام در دهکدهٔ‌کویهٔ رانکوه

بنای اصلی بقعه مربع شکل وبه ابعاد شش متر است و دارای دودر ورودی شمالی وجنوبی است. صندوقی مشبك ساده درمیان بنای اصلی‌است و«آیة‌الکرسی تا فیها خالدون » با خط خوش نسخ برآن حك شده است. برسطح داخل وخارج دیوارهای بقعه ، سراسرنقاشیهای مذهبی است .(عکس شمارهٔ ۲۰۷) نقاشیها عمل مردی به‌نام غلامحسین لاهیجانی‌است. درحاشیهٔ نقاشیهای داخل‌بقعه این‌عبارات و اشعارنوشته شده است:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم خورشید آسمان وزمین نور مشرقین- پروردهٔ کنار رسول خداحسین - یاامیرالمؤمنین یاحیدر - شدکشته‌حسین‌وز غم‌آزاد شدآدم - درحق پدر این پسرالحق پدری کرد - یاابا عبدالله

اغثنی - دربارگاه قدس‌که جای ملال نیست - سرهای قدسیان همه‌بر زانوی غم است.... روزی که شد به‌نیزه سرآن بزرگوار - خورشید سربرهنه برآمد زکوهسار - یاابا‌عبدالله اغثنی.»

برسطح دیوارهای خارج نیزکم وبیش همین‌اشعار واشعاردیگری ازهفت‌بند محتشم‌کاشانی باخط متوسط نستعلیق، نوشته شده‌است .

چهارطرف سقف داخل بقعه ، سه چکش‌گردان دارد وواشانها روی‌چکش‌گردان سومین متکی است. بالای واشانها پل‌کوبی با درزپوش‌زده است.

بر دو لنگهٔ چپ و راست یکی از درهای ورودی اشعار عربی ذیل دیده می‌شود:

«بلغ‌العلی بکماله - کشف‌الدجی بجماله

حسنت جمیع‌خصاله - صل‌الله‌علیه وآله»[کذا]

تاریخ برحاشیهٔ لنگهٔ دست راست ، نزدیك چهارچوب است و سال ۱۳۱۲ هجری قمری رانشان می دهد. زیارتنامهٔ بقعه باخط خوش نسخ و مورخ به سال ۱۳۱۶ هجری قمری است.

سه طرف بنای اصلی بقعه، ایوان است . ایوان شمالی وغربی به‌پهنای ۲۵۰ سانتیمتروایوان شرقی سه‌متراست. سقف ایوانها واشان‌کشی است وبرسه چکش‌گردان دوطرف متکی‌است.(عکس‌شمارهٔ۲۰۸) روی واشانها پل‌کوبی بادرزپوش‌زده است . ستونهای ایوانها چهارسوی پخ‌زده و سه‌تای آنها لاچ‌لنگری است . سرستونها ظریف و پرکار است . لبهٔ بام پنج چکش‌گردان ویك‌پشته است و بسیار زیباوهنرمندانه کارشده‌است. لبهٔ ایوانها لتازهٔ چپ وراست وطرف غربی، دیواری کوتاه جای لتازه را گرفته است. سراسربام بقعه و ایوانها سفال پوش است .

مراسم علم‌بندی روز سوم محرم و علم واچینی روز سیزدهم همان ماه اجرا می‌شود.

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ عاشورعلی کیا
در پائین لشکاجان رانکوه

بنای اصلی بقعه متصل به‌مسجد است. سه‌طرف آن ایوان است. سقف بقعه و ایوانها واشان‌کشی و روی واشانها پل‌کوبی بادرزپوش زده است . ستونها چهارسو باسرستون ویکی ازستونها لاچ‌لنگری است. درخت آزادکهنسالی درمحوطهٔ بقعه است.

بقعهٔ سیدبگم برادرزادهٔ سید حبیبه
دردهکدهٔ کرفستان رانکوه

بنای اصلی بقعه دروسط وچهار طرف آن ایوان است. پهنای ایـوان شمالی یك مترونیم وایوانهای شرقی وجنوبی یك متر و ایوان غربی ۸۰ سانتیمتر است. سقف بقعه واشان‌کشی و روی آن تخته کوبی است . وسقف ایوانها واشان و روی واشانها پل‌کوبی با درزپوش‌زده است. ستونها چهارسوی پخ‌زده وچهارستون ایوان جلو، لاچ‌لنگری است.ستونها تمام دارای‌سرستون است. لبهٔ بام دوپشته و بام‌سفال‌ـ سراست.لبهٔ ایوانها دورتا دورلتازهٔ چپ‌و راست دارد. اطراف بقعه رادرختان کیش و آزاد ویك اصله‌کوب ویك اصله‌توی وچند اصله‌کنوس فراگرفته است .

مراسم‌علم‌بندی شب‌اول‌محرم‌ومراسم علم‌واچینی روزاربعین است. روزهای جمعه روضه‌خوانی و زوار کشی است.

بقعهٔ آقاسید احمد و آقاسید محمود
درسله‌سر (=استلخ‌سر) کرفستان رانکوه

دردوطرف جنوب وشرق‌بقعه، ایوانی به‌پهنای ۱۱۰ سانتیمتراست. ستونهای ایوانها چهارسو وبدون سرستون است. لبهٔ ایوانها،لتازهٔ تخته‌ای است. سقف‌بقعه و ایوانها واشان‌کشی است. لبهٔ بام دوپشته و بام‌حلب پوش‌است . درختان کهن آزاد و

کیش بر بقعه سایه انداخته‌اند. مراسم‌علم‌بندی دراین بقعه روزاول محرم ومراسم علم واچینی روزسیزدهم همین ماه‌برپا می‌شود.

آستانه‌ای بی‌نام‌و نشان
در دهکدهٔ اشکرمیدان رانکوه

بنای اصلی بقعه زگالی وایوانهای‌آن درسه طرف غرب وجنوب وشرق، بنا شده‌است. صندوقی‌ساده وتخته‌ای درکنارمحوطهٔ بنای‌اصلی‌است. سقف‌بقعه واشان‌ـ کشی واز رو پل‌کوبی وسقف‌ایوانها فقط واشان‌کشی‌است. ستونهای ایوانها چهار‌ـ سووبدون سرستون است. لبهٔ‌ایوان لتازهٔ تخته‌ای است. سه درورودی بقعه در سه ایوان سابق‌الذکر باز می‌شود . لبهٔ بام دوپشته وبام سفال‌پوش است .

مراسم علم‌بنـدی در این‌بقعه روز هفتم و مراسم علم واچینی روز سیزدهم محرم برپا می‌شود .

برسرسه‌راهی اشکرمیدان آستانه‌ای قدیمی‌بوده است‌که فعلاً خراب‌کرده بودند. مسجدی‌قدیمی‌ومسجدی نوساز نزدیك خرابهٔ این‌بقعه‌بود . درختان‌کهنسال کیش وپلت وآزاد برمحوطهٔ بقعه سایه انداز بود.

حمامی قدیمی و خراب
دردهکدهٔ پیش‌بیجار رانکوه

کنار جاده‌ای که به پیش‌بیجار وارد می شود ، حمامی آجری قدیمی است که دارای سربینه وگرمخانه ویك خزینهٔ آب‌گرم ویك خزینهٔ آب سرد است. چاه آبی درجلو حمام وحوض‌مربع شکلی نزدیك‌آن است. آب چاه ، پس‌ازکشیدن و ریختن دراین حوض باتنبوشه به‌حوض سربینه وخزینه‌هامی‌رفته است.

حمامی آجری وقدیمی دیگر دراین محل است که آن‌نیز روی درخرابی داشت.

www.tabarestan.info تبرستان

خانه‌های قدیمی پیش‌بیجار بسیار عظیم و پنجره‌های مشبك و ارسیهای آن بسیار زیبا و هنرمندانه ساخته شده بود.

بقعهٔ سید مرتضی بن امام زین‌العابدین علیه‌السلام در دهکدهٔ ماچیان رانکوه

بنای اصلی بقعه شامل اطاقی است به درازای ۶۶۰ وپهنای ۶۳۰ سانتیمتر و قطر دیوارآن ۹۰ سانتیمتر است ، چهار طرف این اطاق ایوان دارد . درازای هر یك ازایوانهای چهارطرف یازده متر و پهنای آنها ازاین‌قرار است: ایوان‌شرقی و شمالی وغربی ۱۹۰ سانتیمتر و ایوان جنوبی ۲۲۰ سانتیمتر . بلندی در ورودی بقعه ۱۵۰ وپهنای آن ۹۵ سانتیمتر است. درمیان بنای اصلی بقعه صندوقی سادهٔ تخته‌ای است‌که اطراف‌آن راضریح مشبکی به‌درازای۲۶۰وپهنای۲۱۰وبلندی۱۵۰ سانتیمترفرا گرفته است. سقف داخل بقعه پنج شیرسر تخته‌ای دارد . وسط سقف مربعی‌است‌که سطح‌آن گودتراز سایرقسمتهای سقف‌است و پنج تختهٔ۲۰سانتیمتر داخل‌آن راپوشانده‌است. سقف ایوانها،ازطرف دیواربقعه، دارای دوشیراست واز طرف ستونهای ایوان دوپشته است . بالای شیرسرها وپشته‌ها ، واشان چهارنبش و بالای‌آنها پل‌کوبی با درزپوش‌زده است . جلو ایوانها، ستونهای چوبین چهارسوی پخزده وشش عدد لاچ‌لنگری مارپیچ و هفت و هشت است . لبهٔ ایوانها لتازه و ایوان جنوبی‌که در ورودی بقعه درآن است،تکائل دارد. ستونها دارای‌سرستون و پره‌های ایوانها ، چهارپشته است. بام سراسربنا، سفال‌سرخ است .

بردیوار شرقی وغربی داخلی بقعه دوخورشید ترسیم شده است. دروسط و حاشیهٔ اطراف ، اشعاری ازهفت‌بند محتشم‌کاشانی و درفواصل مصراعها «یااباعبدالله اغثنی» خواند می‌شود. دردوطرف خورشیدها ، عبارت «الحق مع‌علی» ازراست به چپ وازچپ به راست نوشته شده‌است.

برنمای خارجی دیواربقعه، درضلع جنوبی «الله محمد علی» ودو گوزن در

طرفین وزیر آنها دو طاووس و طرفین طاووسها ، دوعلم وزیرتمام این نقوش و نوشته‌ها، اژدهای بزرگی‌ترسیم شده‌است(عکس‌شمارهٔ۲۰۹).

برنمای خارجی دیوار غربی، حضرت ابوالفضل سواربراسب است وحضرت زینب مشکی دردست دارد وبدو می‌دهد. سایرزنان صحرای‌کربلا ، هریك‌کاسه‌ای به‌دست دارند. طرفین تمثال، دوشیرشمشیر به‌دست وزنجیر به‌گردن دیده می‌شود . طرف راست این‌تمثال، عبارت«اللهم‌صل‌علی‌محمدوآل‌محمد» وزیرصلوات، مصراع «درمدیحش مدایح مطلق» خوانده می شود.

برنمای خارجی ضلع شمالی عبارت «اللهم‌صل‌علی‌محمدوآل‌محمد» و «الحق مع‌علی» ونامهای پنج‌تن، ازراست به‌چپ وازچپ به‌راست نوشته شده‌است. طرفین نامهای پنج‌تن دوعلم‌نقش‌شده‌است. درحاشیهٔ‌بالا، اشعاری‌ازهفت‌بند محتشم‌کاشانی‌و فواصل مصراعها عبارت «یااباعبدالله اغثنی» خوانده می‌شود.

برنمای خارجی‌دیوارشرقی دربالا،عبارت «خیرالبشرعلی»گچ‌بری شده‌است. حضرت رقیه دروسط وفرشتگان درطرفین‌او ایستاده‌اند. عبارات «الحق‌مع‌علی» و «نصرمن‌الله وفتح قریب» و«درمدیحش مدایح مطلق- ذهق‌الباطل‌است ، جاءالحق» برچپ وراست تمثال ازراست به چپ وازچپ به راست دیده می‌شود . بالای این نوشته‌ها و نقشها ، جای دوآئینه بوده است‌که بالای آئینه‌ها « تجده عونالك فی النوائب» وبالای‌آن کبوتری ترسیم شده است .

علم‌بندی دراین بقعه روزهفتم محرم وعلم‌واچینی روز دهم همین ماه یعنی عاشوراست. زوارکشی این بقعه روزهای جمعه است.

اطراف بقعه درختان بلند للیکی ،کیش، انار،گردو ،آزاد، به وسرواست. محیط دایرهٔ تنهٔ سرو تر وتازه وبلندو رسای این بقعه به ۲۹۰ سانتیمتر ومحیط دایرهٔ تنهٔ آزادکهن سال‌آن ، به۲۵۰ سانتیمتر می‌رسید (عکس‌شمارهٔ ۲۱۰).

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقاسید محمدنوهٔ امام‌موسی‌الکاظم‌علیه‌السلام
معروف به فضل و فاضل
در سیارستاق رانکوه

طول وعرض بنای اصلی‌بقعه پنج متر ودر ورودی‌آن به‌بلندی۱۶۰ وپهنای ۱۱۰سانتیمتردرمیان دیوارجنوبی است. چهارطرف‌بنای‌اصلی ایوان است.درازای ایوان‌جنوبی۸۶۰سانتیمتر وپهنای‌آن دومتر، درازای‌ایوان شرقی۸۴۰ وپهنای‌آن ۱۸۰سانتیمتر،درازای ایوان شمالی ۸۷۰ وپهنای‌آن ۱۴۰ سانتیمتر است.صندوقی دروسط بنای اصلی بقعه است. صندوق آلت‌دار ومیان آلتهای‌آن باقابهای چوبین پرشده‌است. درورودی بنانیز به‌همین‌ترتیب ازچوب ساخته شده‌است. سقف داخل بقعه دارای پنج شیرسر است‌که مربع وسط‌آن کمی گودتر ازسایر قسمتهای‌سقف است .

سقف ایوانها، ازطرف دیوار بنای اصلی بقعه و سرنال ستونهای ایوان، دو شیرسر دارد . واشانهای چهارسو برشیرسرهاست و بالای واشانهـا ، پل‌کوبی با درزپوش‌زده‌است. یازده ستون این‌بقعه‌لاچ‌لنگری‌است.نوع لاچ‌لنگریها مارپیچ‌و منکسراست . در ورودی ایوانها غربی است وتمام ایـوانها تکائل دارند . تکائل ایوان جنوبی مشبك است (عکس شمارهٔ ۲۱۱) .

مراسم علم‌بندی دراین بقعه هفتم محرم ومراسم‌علم واچینی سیزدهم محرم یاروزسوم ازقتل حسین‌بن‌علی علیه‌السلام برپا می‌شود .

مسجدی کهنه وقدیمی درغرب بقعه است که ارسیهای بزرگ وپرکارداردد. درشرق وغرب این‌مسجد دوپنجرهٔ مشبك ظریف دیده می‌شد .

اطراف بقعه ومسجد درختان لی(=نارون)،نارنج، للیکی، انار، به، کنوس (=ازگیل) سیب، خوج و گردو است. محیط دایرهٔ تنهٔ یکی‌از نارونها چهارمتر تمام بود .

آستانهٔ پیچان
در دهکدهٔ میرك محلهٔ [۱] سیارستاق [۲]

درازا وپهنای بنای اصلی بقعه چهارمتراست . در ورودی بقعه غربی‌است . چهارطرف‌بقعه ایوان است . درازای هریك ازایوانها ۷۵۰سانتیمتروپهنای ایوان شرقی ۱۷۰ وجنوبی ۲۱۰ وغربی ۱۹۰ وشمالـی ۱۴۰ سانتیمتر است . درایـوان جنوبی سه‌ستون لاچ‌لنگری است که دوتای‌آنها مارپیچ ویکی هفت‌و هشت‌است . برهر سه‌ستون جای‌علم‌تعبیه شده‌است. هفده ستون دیگر، چهارسوی پخ‌زده‌است. تمام سرستونها دهان اژدری است. طرفین ایوانها، یعنی طرف دیوار بقعه وطرف سرنال‌ستونها، شیرسرظریفی داردکه روی‌آنها واشانهای چهارسو و روی واشانها ، پل‌کوبی با درزپوش‌زده‌است. سقف اصلی‌بقعه نیزمانندسقف ایوانهاست. پرۀایوانها سه‌پشته است وبام سراسر بنا، سفال پوش است.

مراسم علم‌بندی روزهفتم‌محرم وعلم‌واچینی عصرسیزدهم‌محرم‌برپا می‌شود.

بنای اصلی بقعه بامسجدی که درجوارآن است، میان درختان‌کیش،آزادو خوج است ، محیط دایرهٔ تنهٔ درخت آزادکهنی که دراینجاست به ۳۸۰ سانتیمتر بالغ بودوبراین درخت شاخ گنج‌گاو (=گوزن) شش ساله کوبیده بودند.

بقعهٔ آقا سید ابراهیم‌بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام
در دهکدهٔ گلدرهٔ [۳] رانکوه

بنائی‌است زگالی‌ومربع‌شکل. در ورودی‌بقعه شرقی‌است.چهارایوان‌درچهار طرف بقعه است. ایوانها دارای ستون چوبین چهارسو باسرستونهای پرکاراست. ایوان شرقی هفت ستون دارد که یکی ازآنها لاچ‌لنگری هفت وهشت است . سه

۱ـ تلفظ محلی،مرك‌محله (بفتح میم‌وکسر راء). ۲ـ سیارستاق شامل نه پاره‌آبادی به‌این‌شرح است: صیاده‌محله، قاضی محله، کوگا «Kowgâ»،شاهمرادمحله، علی‌اوسط محله، کندبن،کندسر، جانبازمحله ، بزاستان (بکسرباء). ۳ـ بفتح کاف و دال.

www.tabarestan.info تبرستان

ایوان دیگر هریك شش ستون دارد. پائین ستونها چهار ضلعی ومقطع بالای آنها هشت ضلعی دوبه‌دو برابر است. چشمه‌ای جلو بقعه است ودرخت آزادی کهنسال که محیط دایرهٔ آن ۵۷۰ سانتیمتراست، نزدیك این‌چشمه است.

بقعهٔ آقاسید زکریا
در دهکدهٔ سالومحلهٔ رانکوه

بنای اصلی بقعه مربع شکل‌است. دودر ورودی درجنوب وشرق دارد چهار طرف بقعه ایوان است. هریك ازایوانها هفت‌ستون چهارسو دارد. یکی ازستونهای ایوان شرقی لاچ‌لنگری است. سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی‌است. لبهٔ بام دوپشته وسراسر بام‌بنا، سفال‌سر است. مسجدی‌نزدیك بقعه‌است که پنجره‌های ارسی قدیمی دارد.

بقعهٔ امیر حیدر وامیر احمد
در دهکدهٔ امیربندهٔ رانکوه

بنای اصلی بقعه ۱۷ × ۱۲ متراست. داخل اطاقی دوصندوق چوبین ساده است. میان دوصندوق جداری مشبك چوبین ونزدیك این‌جدار، ستونی‌قطورلاچ‌لنگری باسرستونی زیبا است. سرکشی درعرض بنا، روی‌این‌سرستون است. چهار طرف بقعه ایوان دارد. پهنای ایوان قبلی ۲۵۰ سانتیمتر وپهنای ایوانهای شرقی‌و غربی وشمالی هریك ۱۴۰ سانتیمتراست. لبهٔ ایوانها تکائل چوبین مشبك ظریف است. ایوانهای شمالی وجنوبی هریك‌یازده ستون وایوانهای شرقی وغربی هریك هشت ستون دارد. دوستون لاچ لنگری درایوان قبلی است (عکس شمارهٔ ۲۱۲). سقف ایوانها وبقعه‌ها سه ردیف شیرسر داردکه سقف بربالای ردیف آخرزده شده است. لبهٔ بالای ایوان سه چکش‌گردان ویك پشته دارد (عکس‌شمارهٔ ۲۱۳). بام سراسر بنا سفال سراست. مسجدی نسبةً قدیمی درجواربقعه است. درمحوطهٔ باز اطراف بقعه درختان قطور آزاد است.

درکاوشی‌که درخرداد ماه سال ۱۳۴۵ دراین‌بقعه می‌شد، ساختمانی باکاشی‌کاری وزینتهای‌گوناگون پیدا شد. ازطرف دادگاه دستور داده‌شدتارسیدن مأموران باصلاحیت دولتی، نگذارندکسی درآنجا دستکاری‌کند. هنوز روشن نیست‌که این بنا چیست؟

مسجد قدیمی گیلاکجان
درده‌کدهٔ گیلاکجان رانکوه

مسجدگیلاکجان ازمستحدثات امام‌ناصرکبیراست. هنگامی‌که سیدعلی‌کیادر حدود سال ۷۷۲ هـ.ق. قصد تسخیر رانکوه را داشت ویکی دوبار باامیره‌نوپاشا- از شاهان محلی‌این‌ناحیه- جنگید، «یك‌هفته دراین‌مسجد بماند ومردم ولایت رانکوه از اطراف وجوانب به‌اعتقاد صادق می‌آمدند و بیعت می‌کردند و ازفسق وفجور و عصیان متحرز و مجتنب می‌گشتند ودرمقام اطاعت و فرمانبرداری وظایف عبودیت به‌تقدیم می‌رسانیدند.»[1]

ازدهکدهٔ کلاکجان (=گیلاکجان) درجامع التواریخ رشیدی به‌نقل‌ازتاریخ حسن‌صباح نیزیاد شده‌است. درآنجا می‌نویسد «.... کیااسماعیل بالشکری بفلام‌رودبار[2] رفت به‌جائی که کلاکجان خوانند وبجنگ بگرفتند و پنجاه شصت کس را بکشتند.»[3]

مسجد امروز گیلاکجان، بنائی است‌که ابعاد داخلی‌آن ۱۰٫۶۰ × ۱۰٫۲۰ متر است. قطردیوارهای‌آجری‌آن ۹۰ سانتیمتراست. درفاصلهٔ ۵۵۰ سانتیمتری دیوارقبلی‌سرکشی درطول بناست‌که برستونی عظیم چوبی لاچ‌لنگری متکی‌است. این ستون دارای سرستونی بزرگ و پرکار وخوش نقش است. کف مسجد سابقاً باکاشیهای هشت ضلعی به قطر ۱۴۵ سانتیمتر مفروش بوده است. برکاشیها گل‌و

۱- تاریخ گیلان و دیلمستان، ص۳۷. رابینو در ص ۳۵۷ گیلان خود ازاین مسجد یاد کرده است.
۲- این‌ناحیه به‌نامهای «پلام رود» و «پلام رودبار» و «فلام رود» و «پلورود» و «پلورودبار» نیزخوانده شده‌است. درمتن جامع‌التواریخ «قلام‌رودبار» آمده‌است.
۳- جامع التواریخ رشیدی، قسمت اسماعیلیان، ص ۱۵۹.

www.tabarestan.info تبرستان

بوتـه‌های سفید برزمینه‌ای فیروزه‌ای کار شده است و به‌نظر می‌رسد که متعلق به دوران پیش ازصفویان است. فرش امروز مسجد،کاشیهای شش ضلعی است‌که قطر آنها ۲٤ودرازای هرضلع۱٤سانتیمتراست . سقف مسجد واشان‌کشی‌است . واشانها برسرکش وسط ودیوارهای دوطرف متکی است. بالای واشانها پل‌کوبی بادرزپوش است .

محرابی‌طرف قبلی است ودوطرف‌آن دوپنجرهٔ شیشه داراست‌که به‌محوطهٔ باز اطراف مسجد گشوده می‌شود . دوخفنگ نورگیر مشبك چوبین نیز درهمین طرف است . درطرف شمال دودر ورودی‌بزرگ به‌بلندی ۱۸٦وپهنای۱٦۰سانتیمتر است‌که بالای هریك خفنگی نورگیر مشبك‌چوبین است . سقف بنایك پشته وبام آن سفال‌سر است .آجرهای بنابه‌ابعاد ٤×۱۹×۱۹ سانتیمتر است .

نهرهائی‌که ازرودخانهٔ پلورود جدا می‌شوند

نهرهای زیردرمشرق رانکوه هستند وازنهراصلی‌ماچیان منشعب می‌شوند:

۱ـ نهر شیرارود، ازماچیان تاشلمان راآبیاری می‌کند .

۲ـ نهرلاکلایه، ازلاکلایه تا کلان‌کلایه ادامه دارد .

۳ـ کلدره،[1] سربندآن ماچیان است . به‌کلدره ولاکلایه وترشایه[2] تا جادهٔ آسفالت پیش می‌رود .

٤ـ نهر سیارستاق ، آبادیهـای سادات‌محله و قاضی‌محله و هادی‌کیاشر را آبیاری می کند .

۵ـ نهرهردورو، ددامحله ، پیرمحله، سرچومحله[3] ، ماسایه ولسبومحله و گسکرمحله را آبیاری می‌کند .

٦ـ نهرانارستان که‌تا میرك محله کشیده شده است .

۷ـ نهرچناربن‌که دهکده‌های چناربن، احمدآباد ، سلطان‌سرا وکوتکان را آبیاری می‌کند.

۱ـ بفتح‌کاف و دال. ۲ـ بضم تاء وکسر یاء. ۳ـ بضم سین و چ.

۸ـ نهربالالم ، [1] ازبالالم به سیاوان محله و وشال [2] می‌رود .

۹ـ نهر خالکه به‌کیان پشته ومیرون‌محله و بهادرمحله می رود و شعبه‌ای ازآن به گیلاکجان و شیرمحله می‌رسد .

۱۰ـ نهرگیلاکجان که گیلاکجان وسالومحله را آبیاری می‌کند .

۱۱ـ نهرسالومحله‌که‌قسمتی‌ازسالومحله وتمام‌حسنك‌سرا راآبیاری‌می‌کند.

راه شاه‌عباسی
درناحیهٔ شرق رانکوه

ازسورخانی‌به دریاپشته، بدگاوماست واجارگاه به‌بندبن واجارگاه، به‌سلالك‌ـ جان واجارگاه، به‌نعمت‌سرا، بدگلدشت، به‌کان‌کلایه[3] می‌رود. سپس ازبالای دهکدهٔ آزاربن وباغهای چای سی‌ور[4] می‌گذرد .

قلاکوتی فشکل‌پشته [5]
درفشکل‌پشتهٔ واجارگاه رانکوه

این‌قلعهٔ قدیمی امروز به‌باغ چای تبدیل شده است .کندوکاوی که درمحل کرده بودند، نشـان می‌داد که‌آجر جزء مصالح اصلی بنابوده است .

قلاکوتی واجارگاه
در دهکدهٔ واجارگاه رانکوه

سطحی که روزی قلعه برآن بناشده‌است ، بیش ازهزار ودویست مترمربع است . دراین اراضی‌آجر پـاره و سفال پیدا می‌شود . طرف‌شرق قلعه ، رودخانهٔ لزرجان [5] وطرف جنوب آن دیودره است .

۱ـ بفتح باء ولام‌دوم. ۲ـ بکسرواو. ۳ـ بفتح‌کاف‌ولام. ۴ـ بکسرواو.
۵ـ بفتح فاء و کاف. ۶ـ بفتح لام وکسر زاء.

www.tabarestan.info تبرستان

قلاکوتی شب‌خسب‌کله
درشب خسب‌کلهٔ واجارگاه رانکوه

دوراین‌قلعه خندق‌است . درمحل قلعه که درحدود ۱۳۰۰ مترمربع‌است آثار سنگ وآجر وسفال پیدا می‌شود. این‌اراضی امروز به‌باغ چای تبدیل شده است.

قلاکوتی گزاف‌رود [1]
در اراضی کلاچای رانکوه

درمحل قلعه‌آجر وسنگ وسفال پیدا می‌شود. پهلوی این قلعه چاه بزرگی است . این چهار قلعـه یعنی قلاکوتی فشکل‌پشته.و قلاکوتی واجارگاه و قلاکوتی شب‌خسب‌کله وقلاکوتی‌گزاف‌رود ، درامتدادهم و ازجنوب به‌شمال قرارگرفته‌اند . نظیراین‌قلعه‌ها که درامتدادهم‌ازپای کوه به‌لب‌دریا کشیده شده‌اند درچلندرکجور نیز دیده می‌شود .

قلاکوتی سلیم‌سرا
درمیان رودخانهٔ سلیم‌سرا
دردهکدهٔ سلیم‌سرای واجارگاه رانکوه

این قلعه داخل رودخانه است وازچهار طرف‌آن آب گذر می‌کند. دربالای اراضی مسطح‌آن بقایای‌آجر وسنگ وسفال پیدا می‌شود .
درسیاهکله‌رود نیز قلعه‌ای نظیراین قلعه‌هاست .

بقعهٔ آقا سیدعبدالله
دردهکدهٔ سیاهکله‌رود اطاق‌ور رانکوه

بنائی‌است ساده باچهار ایوان‌کتابی درمیان جنگلی ازدرختان کیش‌کهنسال.

آقا مار آستانه
دردهکدهٔ سیاهکله‌رود اطاق‌ور رانکوه

بنائی است ساده‌باچهارایوان وستونهای چهارسو درمیان جنگلی ازدرختان آزاد کهنسال .

۱ــ بضم گاف وکسرفاء.

بقعهٔ آقاسیدحسین
دردهکدهٔ چایجان سیاهکله‌رود رانکوه

بنای اصلی‌بقعه زگالی‌است. صندوقی سادهٔ چوبین دروسط بنای بقعه‌است . چهارایوان درچهارطرف باستونهای چهارسو دارد . ستونها دارای سرستون زیباو خوش‌تراش است.لبهٔ ایوان‌تکائل چوبین دارد.نقاشیهای مذهبی برجداردیوارهای داخلی وخارجی بقعه دیده می‌شود. سقف بقعه‌را باشیرسرهای متعدد جمع کرده‌و بدین‌ترتیب طاق زده‌اند . سقف ایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی بادرزپوش است . دو شاخ گنج‌گاو (= گوزن) بردوطرف درنصب شده است . شاخهٔ کیش را به عنوان تبرك به‌بقعه می‌آورند . کندوبا زنبورعسل وبرنج جزء هدایای بقعه‌است .

راه شاه‌عباسی
درحوالی قاسم‌آباد رانکوه

این راه‌قدیمی ازشرق به‌غرب از ملك‌میان بـه پائین‌قاسم‌آباد وازآنجا به سیاهکله‌رود وسجیدان وباجی‌گاور می‌رود .

قلعهٔ بندبن قاسم‌آباد
دردهکدهٔ بالاقاسم‌آباد رانکوه

مکنزی می‌نویسد که پائین دست دهکدهٔ بندبن، درفـاصلهٔ کمی ازچایجان برجی قدیمی به‌ارتفاع نه‌تا دوازده متراست که راهی زیرزمینی نیزداشته است.[2]
بنائی‌که مکنزی ازآن یادمی‌کند ، برجی‌تنهانیست بلکه قلعهٔ نسبةً بزرگی است که برپوزهٔ‌کوهی که مسلط بردهکدهٔ بندبن است ساخته شده است . برجی‌که مکنزی ازآن یادمی‌کند برج نگهبانی ودیدبانی این‌قلعه است‌که درآخرین‌نقطهٔ جنوبی قلعه،بربالاترین نقطهٔ‌کوه ساخته شده است (عکس‌شمارهٔ ۲۱۴). قطرداخلی این برج سنگی ۴۶۰ سانتیمتر وقطر دیوار آن ازیك متری کف موجود ، ۱۷۰

۲ــ گیلان رابینو،ص۳۵۴.

www.tabarestan.info تبرستان

سانتیمتراست. بلندی‌برج ازکف اصلی درحدود هفت متراست وهشت سنگ‌انداز سالم دارد (عکس شمارهٔ ۲۱۵). دیواری ازسنگ و گچ نزدیك این برج است که درارای‌آن ٤۲۰ سانتیمتر وپهنایش۱۲۰ سانتیمتراست . نیمهٔ شمالی برج‌راکنج‌ـ گیران برای یافتن دفینه خراب‌کرده‌اند واحتمال دارد باقی‌آن نیز فروریزد. در شمال این‌برج برپوزهٔ کوه که شیبی ملایم دارد ، آثار و باقی‌مانده‌های دیوارهای سنگی دیده می‌شود. درطرف شرق این پوزه نیز در ورودی قلعه که بلندی‌آن به یك‌متر می‌رسد ، تا امروز برجای است . درسایر نقاط کوه‌آثاربرج وباروست که یادآوربزرگی‌واستحکام این‌قلعه‌است . درختان زیادی درمحوطهٔ قلعه وبردیوارها روییده‌که شکل اصلی‌آن را ازمیان برده‌اند. نام اصلی این‌قلعه و گذشتهٔ آن برما روشن نیست.

بقعهٔ امیرعسکر
دردهکدهٔ بندبن قاسم‌آباد رانکوه

بنای اصلی بقعه زگالی است و صندوقی چوبین‌ساده میان‌آن است . چهار طرف ایوان باستونهای چهارسوی ساده دارد. اطراف بقعه‌گورستانی قدیمی است.

گورستان قدیمی
دردهکدهٔ بالاقاسم‌آباد رانکوه

میان این‌گورستان قدیمی درخت زبان گنجشکی (=ون) است‌که محیط‌آن ٤۸۰ سانتیمتر است .

بقعهٔ سید ابوجعفر ثایری حسنی
در دهکدهٔ میانده اوشیان

سیدظهیرالدین ازمزار شیخ‌المشایخ ابوجعفر هوسمی یادمی‌کند[1] که‌باید همین مرقد سید ابوجعفرثایری حسنی باشد . رابینو درکتاب‌گیلان خود ازمرقد

۱ـ تاریخ طبرستان و رویان و مازندران، ص ۳۴۶.

این مرد نام برده ومی‌نویسد که امروز نشانی ازآن برجای نیست[1] اما درصفحهٔ ۳٦۱ این‌کتاب ازمرقد سید جعفر دردهکدهٔ میانده رانکوه نام می‌برد وشرح زیر را دربارهٔ‌آن می‌نویسد:

« میانده درمیان جنگل، در دوازده‌کیلومتر وهشتصد متری‌آب گرم سخت‌ـ سر(= رامسر) ودرسه کیلومتری مغرب «سفیدتمیشه» است . این دهکده بر کنار رودی‌به‌نام«رودمیانده»است. درجنوب میانده، تپه‌های‌جورده‌است. منافع‌ماهیگیری رودخانهٔ میانده وقف‌بقعهٔ سیدجعفراست. الظاهربالله هنگامی‌که ازمازندران‌عقب‌ـ نشینی‌کرد، درناحیهٔ سیاهکله‌رود، دردهکدهٔ میانده پایگاهی تهیه کرد . درزمان سید ظهیرالدین‌خرابه‌های مدرسه‌ای‌که اوبناکرده‌بود،دیده می‌شد وهمچنین‌مرقد اوکه موقوفات زیاد داشت برپای بود. سلطان محمدـ والی بیه‌پیش ـ اورا داروغهٔ این محل‌کرد وپس‌ازمرگ دستور داد تابنائی برای مرقد اوبسازند .»[2]

درازای‌بنای این بقعه‌باایوان ۱۱ متروپهنای‌آن ۸ متراست. درورودی‌بقعه شمالی‌است (عکس شمارهٔ ۲۱٦) . ایوان شمالی‌که نسبةً تازه‌ساز است به‌درازای ۸ متروپهنای ۲متر است . درجلو ایوان شمالی، جداری مشبك چوبین‌به درازای۱۱ متراست‌که به شش قسمت اصلی تقسیم می شود. در ورودی مشبك ایوان درمیان این قسمتهاست. در ورودی جدار مشبك به رواقی به‌پهنای ۱٤۳سانتیمتر باز می‌ـ شود واین رواق باهمین پهنا چهارطرف بنای بقعه می‌گردد. درورودی اصلی بقعه درروا‌ق شمالی‌است وشامل چهار قسمت اصلی است . دورهٔ در کنده‌کاری وقاب‌گره مثلث شکل است. وبالای‌آن مشبك‌کاری است(عکس‌شمارهٔ ۲۱۷). این‌در دولنگه‌و بلندی آن ۱٦۳ و پهنای‌آن ۱۱۰ سانتیمتر است . هرلنگه شامل دوازده قسمت ستاره‌ای شکل ونظیر کار قاب وگره است (عکس شمارهٔ ۲۱۸) . کلاه چهارچوب بسیار زیباست و کنده‌کاری دارد . این عبارات برآن دیده می شود :

«عمل استاد علی‌بن استاد ابراهیم تمیجانی غفرالله ذنوبه مشهدالمبارك

۱ـ گیلان رابینو، ص ۳۳۹ . ۲ـ گیلان رابینو، ص۳٦۱.

www.tabarestan.info تبرستان

المهیمن (؟) امیراعظم ابوجعفر الثایری الحسنی نورالله قبره بتاریخ اثنی واربعین وثمانمئه باشارهٔ بزرگمردبن سیدمحمدکیا ویحیی‌قاضی‌و تایب احمد وکاتب الحروف حاجی محمد.» (عکس شمارهٔ ۲۱۹)

درازای حرم ۳۷۰ وپهنای‌آن ۳۳۰ سانتیمتراست. دروسط بنا ستون چوبین قطوری‌است که سرکشی برسرستون‌آن متکی‌است. سقف واشان‌کشی وپل‌کوبی با درزپوش‌زده است. روی‌تخته‌های پل‌کوبی سقف، گل‌و بوته‌هائی‌نقاشی‌شده‌که‌قدیمی به‌نظر می‌رسد. دیوارهای حرم‌آجری است وروی‌آن راسفیدکاری کرده‌اند. ازارهٔ کاشی شش ضلعی‌آبی رنگ قدیمی به‌بلندی ۷۳ سانتیمتر بردیوارهای حرم است. قطر این‌کاشیهای شش‌ضلعی ۹ ودرازای هرضلع‌آن شش‌سانتیمتر است.

صندوق مرقد ازچوب آزاد وکنده‌کاری است. درازای‌آن ۲۲۰ و پهنایش ۱۰۰ وبلندی‌آن ۸۶ سانتیمتر است وبرپایه‌ای چوبین‌به بلندی ۱۵ سانتیمترقرار گرفته‌است. دوبدنهٔ دراز صندوق شامل سه‌قسمت اصلی‌است که وسط هردوقسمت دوحاشیهٔ‌کنده‌کاری دارد(عکس‌شمارهٔ ۲۲۰). سروته‌صندوق شامل یك‌قسمت اصلی‌و دوحاشیه دراطراف است.

برحاشیهٔ بالای بدنهٔ شمالی این‌آیات از کلام‌الله مجید حك بود:

« بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم یس والقرآن الحکیم ـ تا ـ لقدحق القول علی‌اکثرهم.» (عکس شمارهٔ ۲۲۱)

برحاشیهٔ بالای بدنه شرقی:

«فهم لایؤمنون ـ تا ـ الی‌الاذقان فهم.»

برحاشیهٔ بالای بدنهٔ غربی:

«مقمحون وجعلنا من بین ایدیهم ـ تا ـ اتبع‌الذکر وخشی‌الرحمن.»

برحاشیهٔ بالای بدنهٔ غربی:

«بالغیب فبشره بمغفرة ـ تا ـ ما قدموا وآثارهم.»

بروسط بدنهٔ شمالی این عبارات باخط نسخ حك شده بود:

«امرهذاالصندوق‌السلطان‌الاعظم محمدسلطان خلّد سلطنته هذاالمرقد المنور ومشهد المعطر امامزاده سید ابوجعفر ثایری طیب الله مضجعه فی‌تاریخ سنه خمس وخمسین وثمانمائه.»

دوطرف در ورودی بقعه، دوستون چوبین است. این‌عبارات برستون سمت راست خوانده می شد:

«عمل استاد قلی‌توبنجنی بااخوان محمدکاظم تائب ابن مرحوم حسین حاج ملاصادق ابن میرمحمد رضا سنه ۹ ۱۳.»

عبارات زیر برستون سمت چپ نوشته شده بود:

«عمل خیرالزوار استادقلی‌با اخوان محمدکاظم‌کاتب الطالقانی التاریخ سنه ۱۳۱۹ درعهد سلطنت مظفرالدین شاه خادم استاد رضا.»

دربالای سرکش ایوان، این‌عبارات باخط‌نسخ وقلم ومرکب نوشته‌شده‌است:

« روزگار نـامناسب آدم ناسازگار
گه زدست چرخ نالم گه زدست روزگار
حرره خیرالزوار استاد قلی واستاد کاظم واستاد عبدالله ازهمه التماس دعا داریم مارفتیم خداحافظ خداحافظ خداحافظ سنه ۱۳۱۹.»

برتختهٔ پهلوی درهم نظیر این عبارات تکرار شده است.

محوطهٔ وسیعی اطراف بقعهٔ سید ابوجعفر است که قبـرستان قدیمی‌است. سنگهای قبور زیر درآن دیده شد:

«وفات مرحوم میرمراد ولد مرحوم میرسلیم ۱۰۴۵.
رحم کن [برمن‌و] بیفاتحه از من مگذر
بهریك فاتحه [من] خاك رهت‌گردیدم
نشانه‌ها: مهر، تسبیح و شانه.»

«وفات مرحوم محمد اسماعیل ولد مرحوم آقاقربان ۱۲۷۵. نشانه‌ها: مهر، تسبیح، شانه وخنجر.»

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقا سیدحسین
دردهکدهٔ سورخانی چابکسر اوشیان

بنای اصلی بقعه مستطیل شکل است که چهارطرف آن ایوان دارد. ایوانها دارای ستونهای چوبین چهارسوی پخزده است. سقف بقعه وایوانها واشان‌کشی و زیگال (=پردو) کوبی است. لبهٔ بام یك‌پشته وبام حلب‌سر است.

بقعهٔ آقا شیخ زاهد
دردهکدهٔ شیخ زاهد محلهٔ چابکسر اوشیان

بنای اصلی بقعه زگالی ومربع شکل‌است. صندوقی چوبین ساده دروسط این‌بناست. اطراف بقعه ایوان‌است. ایوانها دارای ستون چهارسوست. جلوایوان قبلی تکائل چوبین مشبك ظریف است. در ورودی بقعه مشبك‌کاری است که بعداً روی تختهٔ صاف نصب‌کرده‌اند. بالای لنگهٔ سمت راست این‌عبارات خوانده‌می‌شد:

«بتاریخ سنه ست وثمانین والف محمد رضا منجیلی.»

درمحوطهٔ‌باز اطراف بقعه درختان آزادکهنسال‌است. محیط تنهٔ یکی از آنها به ۴۲۰ سانتیمتر می رسد.

پل آجری سجران[1]
نزدیك سجران رانکوه

میرظهیرالدین می‌نویسدکه میرزاعلی‌کیا نزدیك سجران روی رودخانه‌ای به‌همین نام پلی‌آجری بناکرده است. رابینو درسال۱۳۳۱ هـ. ق. آثار این پل را ندیده وجا ومحل‌آن را نشناخته است.[2]

قصرسلطنتی رانکوه

«چون خاطر [سیدمحمد کیا] ازجانب مردم دیلم ودیلمستان بکلی‌آسوده

۱ـ بکسرسین. ۲ـ گیلان رابینو، ص ۳۵۰.

گشت، به‌تعمیر ولایت رانکوه واشکوراقدام نمودند. چون عمارات امیران ناصرود همچو ایام دولت ایشان بی‌ثبات وبی‌بنیاد بود وازچوب‌وگل ساخته بودند، مجموع صورت انهدام پذیرفته‌بود ودراشکور خود ازساختهٔ هزاراسپی چیزی‌نبود وآنچه بود درآن انقلاب منهدم گشته وویران شده بود. بفرمود تابنّایان ماهر برسرکار آیند ودر رانکوه طرح قصری بغایت خوب فرمود انداختن واز آجر وصاروج بساختند. وبعدازآن‌بنّایان خانه‌ها وجایهاکه محل فرودآوردن ایلچیان ومهمانان باشد، هم‌ازآجر وصاروج تمام‌کردند وطویله‌های اسپان واستران بعضی‌ازسنگ و گل و بعضی را از خشت به اتمام رسانیدند و غماء مجموع را به سفالوی سرخ بپوشانیدند.»[1]

مسجد سیدمحمد کیا
در رانکوه

«و به‌سرگوراب بالای رانکوه بنیاد مسجدی عالی کردند وستونهاوچوبهای آن را از ناحیهٔ سی‌جیران چوب صنوبر بفرمود آوردن که آن چوبها در روزگار دراز می‌ماند و بسنگ خارا برابری می کند.»[2]

این دو بنا یعنی قصرسلطنی سیدمحمدکیا ومسجدی که به‌امراو ساخته‌شده است، باید درتاریخ ۸۱۹ هـ. ق. به‌اتمام رسیده باشد. زیرا محلی‌که برای‌خلابران ساخته و بازاری که پس از آن پرداخته است در تاریخ بیستم ذی‌الحجه سنهٔ ۸۲۰ هـ. ق. تمام شده است.

قلعه‌ای قدیمی
در چاجان رانکوه

پشت دهکدهٔ چاجان، کوهستان ویلاق جوردشت است. دراینجا قلعه‌ای قدیمی و دهکده‌ای که دورآن را باروکشیده‌اند، برجای‌است.[3]

۱ـ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص ۱۴۰. ۲ـ گیلان رابینو، ص۳۶۵.
۳ـ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص۱۴۰.

www.tabarestan.info تبرستان

سیدظهیرالدین نزدیك چاجان ، «قلعهٔ سپاهی تل‌دشت»[1] را نام‌می‌برد.[2]

بقعهٔ آقاسیدعبدالله بن امام‌موسی‌الکاظم علیه‌السلام در بندبن رحیم‌آباد

بنائی است زگالی با صندوقی چوبین ساده ، سه‌طرف جنوبی وشمالی وغربی ایوان دارد. ایوانها دارای ستونهای چوبین لاچ‌لنگری زیباست. لبهٔ بام سه‌پشته و سراسر بام، سفال‌سر است. درمحوطهٔ باز اطراف بقعه درختان آزاد کهنسال است . محیط قطورترین آنها به ۶۲۰ سانتیمتر می‌رسید . بردرخت دیگری شاخهای گنج‌گاو دیده می‌شد که بیخ آنها دردرخت جوش‌خورده بود . شاخهای دیگری بر ستونهای بقعه آویخته بود .

مسجد ومنارهٔ سیاهکله‌رود در سیاهکله‌رود رانکوه

دهکدهٔ سیاهکله‌رود درمیان تپه‌هاست و دریای خزر ازاین محل منظره‌ای زیبا دارد . مکنزی درسال ۱۲۷۶ هـ. ق. (۱۸۵۹ میلادی) این محل را دیده و از ببروپلنك و بزکوهی و گاوکوهی آن سخنی به‌میان آورده است . این دهکده مسجدی دارد که از میان طاق آن منـاره‌ای برپاست و بیشتر چراغ بربالای آن می‌افروزند تا راهنمای مسافران باشد .[3] امروز ازاین‌مناره اثری نیست .

قلعهٔ سنگ‌نو در بندبن سیاهکله‌رود

در این قلعه قدیمی‌غاری است سنگی ودراز، ازاینرو این‌قلعه را سنگ‌نو یعنی «ناوسنگی» خوانده‌اند . در سالهای قبل ازشهریور۱۳۲۰ جذامیان اینجا را پناهگاه خود کرده بودند .

۱ــ بفتح تاء وکسرلام. ۲ــ تاریخ گیلان و دیلمستان ، ص۱۰۶. ۳ــ گیلان رابینو ، ص۳۶۳ .

دهکدهٔ سیاهکله‌رود در ۲۳ کیلومتری شرق رودسر و دوکیلومتری جنوب راه شهسوار است .

باقی‌بناها و آثار تاریخی رانکوه

۱ــ بقعهٔ آقاسیدعلی در دهکدهٔ پیرپشتهٔ‌رانکوه . دهکدهٔ پیرپشته درغرب دهکدهٔ گل‌سفید است و از چمخاله دور نیست .[1]

۲ــ بقعهٔ آقاسیدمحمد در دریاسررانکوه . درجادهٔ لنگرود به رودسر ، در نیم‌فرسخی لنگرود.[2]

۳ــ برجی آجری در نیم‌فرسنگی اطاقور رانکوه . دهکدهٔ اطاقور درپای تپه است ومسجدی نیز دارد . بربالای تپه‌ای در نیم‌فرسنگی‌آبادی برجی‌آجری است.[3]

٤ــ سنگاسنگی در کندسرکومله که سنگهـای بزرگ صاف و چاه عمیقی دارد .

۵ــ آستانهٔ گاچاور املش پشت دهکدهٔ زربیجار .

٦ گورستان وادی چاف‌جیر و بقعهٔ آقاسیدابراهیم ومسجدآن.

۷ــگورستان وادی رودسر با بقعهٔ‌آقاسیدمحمد .

۸ــ بقعه‌های دهکده‌های ناصرسرا ، چورکلایه ، دیودراکل و مردابون در اطراف رودسر .

۹ــ دو بقعه در سال‌محله (سادات‌محله) .

۱۰ــ بقعهٔ بازارسرا .

۱۱ــ دو بقعه در دهکدهٔ روشنابسر.

۱۲ــ بقعه وگورستان صیدرمحله .

۱ــ گیلان رابینو، ص۳۶۲. ۲ــ گیلان رابینو،ص۳۵۵. ۳ــ گیلان رابینو،ص ۳۶۲.

www.tabarestan.info تبرستان

۱۳ـ بقعهٔ سیدعیسی در دهکدهٔ بالالم ومسجد قدیمی این دهکده .[1]
۱٤ـ بقعهٔ اردمحلهٔ رحیم‌آباد .
۱۵ـ بقعهٔ مریخ‌محله (میرک‌محله) رحیم‌آباد .
۱٦ـ بقعهٔ چالک‌سرای رحیم‌آباد .[2]
۱۷ـ غار شالوك در کلن‌کلایه .
۱۸ـ بقعهٔ نورعباس (نقره‌عباس) درچاجان‌رانکوه .[3]
۱۹ـ بقعهٔ حاجی‌محمدامین در جواهردشت سیاهکله‌رود .
۲۰ـ بقعهٔ سه‌برادر در جواهردشت سیاهکله‌رود .
۲۱ـ شاه‌سماموس درقلعهٔ سماموس در جواهردشت سیاهکله‌رود .
۲۲ـ دوگورستان قدیمی محلهٔ بالاوپائین جواهردشت سیاهکله‌رود .
۲۳ـ تلابنهٔ سیاهکله‌رود، چاهی‌است باسنگهای سفید رسوبی. معروف‌است راه زیر زمینی قلعهٔ بندبن قاسم‌آباد با این‌چاه ارتباط دارد .
۲٤ـ قلعهٔ راشك در جواهردشت سیاهکله‌رود .

۱ـ بلالم: ده از دهستان حومهٔ بخش رودسر، ۴٫۵ کیلومترجنوب شرقی رودسر کنار راه رودسر بهشهسوار . (فرهنگ جغـرافیائی ایران) ۲ـ چالک‌سرا : ده از دهستان‌رحیم‌آباد بخش‌رودسر، ۱۱ کیلومتری جنوب رودسر۲٫۵ کیلومتری غرب رحیم‌آباد.
۳ـ گیلان رابینو، ص ۳۶۵.

www.tabarestan.info تبرستان

بخش بیستم

بناها و آثارتاریخی ناحیهٔ سمام وشاهجان

راه شاه عباسی
از املش به قزوین

این راه‌که راهی‌کاروانی و پررفت وآمد بوده است، از نقاط زیرمی‌گذرد : املش ـ کهلستان ـ لات‌لیل ـ گرسك[1] ـ بلاردکان ـ هلودشت ـ میان‌لنگه ـ خرکال ـ خسیل‌دشت ـ زردشتان ـ ناتش‌کوه ـ شیرچاك ـ شیه ـ قیساباد ـ کلارود ـ بنه‌زمین ـ ملامحلـه ـ تلاسر ـ تورار ـ گاوخس[2] ـ نـاوه‌خان[3] ـ کرپی‌انبـوه ـ تیان‌دشت ـ چنارك ـ تله‌کماسار ـ قهوه‌خانهٔ کماسار ـ سیاسنگ ـ احمدخانی ـ سیردر ـ انگشتك ـ الولك[4] ـ گردنهٔ‌نیاق ـ ترتن[5] ـ اسماعیل‌آباد ـ قزوین .

ازهمین‌راه، راه دیگری‌جدامی‌شود وازخسیل‌دشت به‌چاك‌دشت وکلکامرز و امام و چاکرود می‌رود و در بنه‌زمین به‌راه اصلی متصل می‌گردد .

از همین راه ، راه دیگری ازکلکامرز جدا می‌شود و به‌کجید و متلاکوه و سیاخولك و زازل و لله‌جار و چاکـرود می‌رود و در بنه‌زمین به راه اصلی متصل می‌شود .

۱ـ بفتح گاف و سکون راء و فتح سین. ۲ـ بضم‌خاء. ۳ـ راه دیلمان از کلشیم به ناوه‌خان می‌رسد. ۴ـ بفتح الف. ۵ـ بفتح تاء وراء وکسر تاء دوم .

ازهمین راه ، راه دیگری درکلکامرز جدا می‌شود و به‌زرچاك وبهارکش‌و خوش‌خانی و لورود و مربّو وگرماور می‌رود و در بنه‌زمین به‌راه اصلی‌می‌پیوندد .

راه سرلیل
از بلاردکان به‌دیلمان

این راه‌که راهی بسیار قدیمی‌است از مشرق پل‌بلاردکان ، طرف دست‌چپ رودخانهٔ سرلیل شروع می‌شود وبه‌دهکدهٔ سرلیل و لیارود ولارنه ونیاول ودیلمان می‌رود. در زمان‌قدیم سادات‌کیائی ازلاهیجان به‌لیل وازآنجا به‌سرلیل‌می‌آمدندو ازهمین راه به‌دیلمان می‌رفتند .

پشت راه [1]

راهی است قدیمی‌که از دیلمان به رانکوه [2] می‌رود.

کاروانسرای شاه‌عباسی
در بلاردکان (بلوردکان) املش

برسر راه قدیمی املش به‌قزوین در محل بلاردکان ، کاروانسرائی قدیمی است‌که ظاهراً به‌امرشاه‌عباس ساخته شده است . درازای این‌کاروانسرا چهل‌مترو پهنای آن چهارمتر است . بلندی دیوارآن تا زیرنعل درگاه ۱۸۰سانتیمتر است. دوازده‌آخور در هرردیف است . دهانهٔ هرآخور ۱۲۰ سانتیمتر است. در ورودی کاروانسرا، دارای جلوخانی است مسقف‌که برچهار جرز استوار است . ابعاد این جلوخان ، ازلبهٔ خارجی‌جرزها۶۰۰ × ۴۴۰ سانتیمتراست. ابعاد هریك ازجرزها یك مترتمام است. لبهٔ بام‌بنای‌کاروانسرا دوپشته و پهنای‌آن ۱۲۰ سانتیمتر است . سراسر بام‌کاروانسرا سفال‌سر است. اندازهٔ آجرهائی‌که در این بنا بکار رفته است ۴ × ۱۹ × ۱۹ سانتیمتر است. بنای قدیمی‌کاروانسرا ، دوطبقه بوده و از دوطرف

۱ــ بکسر تاء. بمعنی راه‌پشت‌است .
۲ــ ظاهراً رانکوه قابل‌تطبیق با رحیم‌آباد امروز است. رابینو درکتاب گیلان خود ص۳۸۳، ازاین راه یاد می‌کند .

در طبقهٔ بالا اطاق داشته‌است . درحدود سی‌وپنج سال قبل کاروانسرا دچارآتش‌سوزی شد و به‌شکل کنونی یعنی یك طبقه تجدید بنا گردید(عکس شمارهٔ ۲۲۲). مساحتی‌که زیربنای‌کاروانسرا وشاه‌نشین که درقسمت جلوخان است وحیاط میان آن دو، ۴۰ × ۱۳متراست .

پل شاه‌عباسی
در بلاردکان املش

پل آجری بلاردکان برروی دو رودخانهٔ سیاه‌رود و زیل‌بره است .آب‌سیاه‌رود ازمغرب وآب زیل‌بره از شمال‌غرب بلاردکان می‌آیند واز زیرپل‌می‌گذرند. آب سیاه‌رود ازپهلوی بدنهٔ شمال‌غربی پل‌می‌گذرد. در این‌قسمت پل احتیاط‌کافی کرده‌اند و دیواری سنگی قطور ومستحکم درکنار بدنهٔ پل ساخته‌اند. بطوری‌که درست در زیر پل ، آب سیاه رود به‌آب زیل‌بره می‌ریزد .

طاق دهانهٔ اصلی پل، به‌علت سنگین بودن بارآن فرو ریخته است. درازای قسمت‌باقی‌ماندهٔ جنوب شرقی پل۲۹٫۴۰متر، دهانهٔ طاق فروریختهٔ‌آن ۷۲۵سانتی‌متر ودرازای‌باقی‌ماندهٔ شمال‌غربی‌آن۱۴متراست . بدین‌ترتیب درازای‌سراسرپل، ۵۰٫۶۵ متر بوده‌است(عکس‌شمارهٔ۲۲۳). دهانهٔ بزرگ۱۲٫۲۰متر ودو دهانهٔ‌کوچك دوطرف ، ۳۶۰ سانتیمتر وپهنای‌گذرگاه پل ۵ مترتمام است. در دوپایهٔ اصلی،چهار سوراخ به‌دهانهٔ ۴۰ سانتیمتر است کـه به فضای خالی بالای پل راه داشته است . طاق دهانهٔ اصلی وطاقهای دودهانهٔ طرفین را ابتدا باآجروگچ زده‌اند وبالای‌آنها را باسنگ وگل و آهك پرکرده‌اند. شاید فشار همین سنگها سبب شده است که طاق دهانهٔ اصلی فروریزد . دو سیل برگردان دوطرف رودخانه است‌که سیلاب را به‌داخل دهانهٔ اصلی‌هدایت می‌کند .

قلاکوتی خرکال [1]

برطرف راست جادهٔ کوهستانی املش به‌قزوین ، در فاصلهٔ بین میان‌لنگه و

۱ــ بفتح خاء وسکون راء .

www.tabarestan.info تبرستان

خسیل‌دشت، بر بالای قله‌ای منفرد، آثار قلعه‌ای قدیمی است. در پاره‌ای جاها دیوارهای کوتاه که از سنگ و گچ چیده شده باقی است.

داخل سنگ‌کوه، حوضی مربع که هر ضلع آن سه‌متر است کنده‌اند. بلندی این حوض، پس از پرشدن مقداری از کف آن از خاك و سایر مصالح ساختمانی، ۱۲۰ سانتیمتر است. آجر پاره و سفال شکستهٔ بی‌لعاب روی این قله زیاد است. طرف شمال و غرب اراضی قلعه، پرتگاه عظیمی است که به جنگل ختم می‌شود.

شارسمام (شهرسمام)
مقابل سر تربت برسمت چپ رودخانه

سلسلهٔ کیائی لاهیجان، دو مرکز ییلاقی در خاك دیلمان قدیم داشته‌اند، یکی لوسن (= درگاه) نزدیك جورکلایهٔ اشکور و دیگر شارسمام در پنج کیلومتری دهکدهٔ امام[1]. اولی در شرق خاك دیلمان و دومی درغرب آن قرار داشت.

سیدظهیرالدین دربارهٔ دوران آبادانی شارسمام چنین می‌نویسد:

«سیدمحمدکیا درسالهای ۸۱۷ و ۸۱۸ بنیاد عمارت دیلمستان کردند ودرناحیهٔ شهوك[2]، به‌موضعی که مشهور است به‌سمام استاد اجل پیرعلی‌بنّا را به‌سرکارداشته، قلعهٔ مرغوبی ازخشت پخته بفرمودند ساخت و طویله‌های اسبان و ایوان خانه‌ها به‌انتها رسانیدند. آنچه‌ازضروریات‌بود، ازهرنوع‌عمارت جهت ملازمان‌و نوکران‌و سپه‌سالاران گیل و دیلم تمام فرمودند کرد. و آن مقام را تخت ییلاق خود گردانیدند.»[3]

رابینو دربارهٔ شارسمام چنین نوشته است:

«دهکدهٔ کوچکی است در نیم‌فرسخی‌مشرق‌امام ودر دامنهٔ غربی‌کوهی‌قرار دارد. آب شهرسمام به‌درهٔ عمیق درمغرب این محل می‌ریزد. وسپس به‌چاك‌رود

۱ـ بضم‌الف. ۲ـ امروزشوك بفتح‌شین و واو گویند. دهکده‌ایست نزدیك‌دهکدهٔ تارش وجزء ناحیهٔ سمام به حساب می‌آورند. ۳ـ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص ۱۴۴ و ۱۴۵.

متصل‌می‌شود. میرظهیرالدین می‌نویسدکه سیدرضی‌کیاوالی‌بیه‌پیش، قصری‌ازآجر با دیوانخانه ومحل اسبان نزدیك شوئیك درمحلی که به‌نام سمام بود ساخت واین محل بعدها مرکزوشهر اصلی ییلاق شد.»[1]

محل‌اصلی قصر ییلاقی‌شارسمام وآنچه ازآن بجای است:

شارسمام وسرتربت میان‌دهکده‌های کجید، تماجان، اربوداردشت، کرف‌کش، هلوچال، کام‌کوه والاکلنگا قرار دارد. میان‌قصرییلاقی‌شارسمام‌وسرتربت رودخانه‌ایست‌که از اربوداردشت سرچشمه می‌گیرد.[2]

قصر ییلاقی شارسمام سمت چپ و سرتربت سمت‌راست آب بربالای بلندی ساخته‌شده‌اند. درمحل‌شارسمام‌آثارخرابهٔ زیاد امروزدیده‌می‌شود. پاره‌های‌آجرو سفال شکسته، دراین دامنه‌که شیب‌آن به‌طرف دهکدهٔ بابوجان‌دره است، فراوان است. آثار باروئی‌مربع مستطیل‌شکل که روزی حصار وباروی این قصربوده‌است، نمایان است. آثار استخر ومنبع‌آب‌آن نیزباقی‌است ومسیرگنگها (= تنبوشه‌ها) نیز روشن است که آب را از زیر اربوداردشت به‌کاخ برده بوده‌اند. محلی نیز به شکل‌حمام بود که بسیارخراب و فرسوده شده است.

سر تربت امام
در اراضی کشاچاك، مقابل شارسمام قدیم

سیدظهیرالدین دربارهٔ مرگ سلطان محمدکیا در سال ۸۸۳ ومدفن اوچنین می‌نویسد:

«اواسط محرم چون مرض حضرت اعلی رو به‌انحطاط آورد، از چاکرود

۱ـ گیلان رابینو، ص ۳۶۸. این‌بنا ظاهراً به‌دست سلطان محمدکیا ساخته شده‌است.
۲ـ آب این رودخانه پس ازگذشتن از میان این دو بنای قدیمی به هلوچال وکام‌کوه می‌رود وآب رودخانهٔ سراسر (بضم سین) به‌آن می‌ریزد وسپس به دهکدهٔ کجید می‌رسد. درکجید آبهای دیمانجان‌کش و سیاه‌استلخ به‌آن می‌پیوندد. نزدیك دهکدهٔ دول‌بره، پس از پیوستن‌آب امام وکاکرود و سیاخولك به‌آن، در دول‌بره به‌آب چاکرود ملحق‌می‌شود.

www.tabarestan.info تبرستان

نقل نموده ، به‌سمام تشریف فرمودنـد . بازمرض مولم صورت تضاعف پذیرفت و اطبای حاذق به‌تخصیص نعمت‌الله طبیب .... به تداوی مشغول گشتند و در آن باب مساعی جمیله به‌تقدیم می‌رسانیدند . اما چون با تقدیر ربانی علم و عمل انسانی وجودی ندارد، صباح چهارشنبهٔ سلخ ربیع‌الاول‌سنهٔ مذکوره ندای ارجعی‌رااستماع نموده، به‌مقعدصدق جایافت....ونعش‌مبارك بنابروصیت درسمام‌به‌موضعی‌که‌مشهور است به « کشینه‌چاك» مدفون ساختند .»[1]

علی‌بن‌شمس‌الدین‌لاهجی دربارهٔ مرگ ومدفن‌سلطان محمدکیا چنین‌نوشته است :

«چون‌آن محل فصل شتا بود و شتاب شتا از حدود اعتدال متجاوز ، فلهذا اوقات مبارکات به‌سمام‌گذرانیدند ...قضاراچون درانقضای‌عمرحضرت سلطان‌محمد مرحوم قصدسمام بود، برمزاج مبارکش زحمت وجع‌معده اعاده‌کرد ومنجروبمفضی به‌استمرار زحمت‌گشت.... باز زحمت‌اعاده نمود واشتداد وجع‌معده استیلای تمام یافت و درتخت سمام، به تاریخ‌سنهٔ ثلاث وثمانین وثمانمائه هنگام صبح راهنگامه وداع‌کرد .... وجسد پاك را به‌خاك گشنه‌چاك مدفون‌گردانیدند .»[2]

رابینو دربارهٔ این‌بنا ومنضمات‌آن چنین نوشته است :

آن طرف آب سمام، مقابل شهرقدیم سمام بنائی است‌که به‌نام « سرتربت» شهرت دارد . درحیاط این‌بنا ،گورهای سلطان محمدکیا- والی‌لاهیجان - که سلخ ربیع‌الاول‌سال ۸۸۳هجری فوت شدوپسرش‌کارگیا میرزاعلی‌کیا که در پنجم‌رمضان سال ۹۱۲ کشته شد و پری‌سلطان دختر سلطان‌محمد که درسال ۹۰۸ هجری فوت شد وگور حسنی[3] که در صفر۹۰۲ هجری بمرد ، دراینجاست .

کتیبه‌ای‌برسنگ مرمر به‌دیوارحیاط است‌که نشان می‌دهد این‌بنا به‌دست «میرزاعلی» بنا شده است و اراضی کشینه‌چاك که این مرقد درآن است و دهکدهٔ

۱- تاریخ گیلان و دیلمستان، ص۴۱۲ و ۴۱۳. ۲- تاریخ خانی ، ص ۸ و ۹.
۳- درمتن سنگ ذکری ازاین‌نام‌نیست وفعلا محل نام شکستگی دارد .

تماجان[1] ودهکدهٔ‌کلایه واطراف‌آن دوکه ناحیهٔ سمام‌است وده‌جفت زمین‌نقره‌بیجار (زربیجار)وحمام بزرگ رودسر ویك حمام درتیامه‌جان وحمام‌دیگری درلنگرود، دوازده دکان درلاهیجان و مزرعهٔ عنابی در رودبار به‌نام سلطانابادلمسر ، از رقبات موقوفات این محل است . این وقفنامه مورخ ۸۸۳ هـ. ق. است .

کتیبهٔ دیگری به‌نام بنّا «استادحسین‌بن‌استادعلی‌بن‌استاد احمدالمسافرمورخ ۸۸۳ هجری است .» نزدیك این مرقدمسجد کوچکی است . میرظهیرالدین این محل‌را کشینه‌چاك‌خوانده‌است . دره‌ای‌که سرتربت‌را ازشهرسمام‌جدا می‌کندبه‌نام باباجان‌دره است .[2]

آنچه ازبنا وقبورسرتربت به‌جا مانده ، بدین شرح است :

سرتربت چهار دیواری است مستطیل شکل ، شامل دو اطاق کوچك برای حفّاظ و حیاطی که شش قبر در آن است (عکس شمارهٔ ۲۲۴) . چهار قبر دارای سنگ ودو قبر بدون سنگ است .

احتمال دارد دراین دوقبر بدون سنگ ، کسی را به‌خاك نسپرده باشند، یا افرادی دفن شده‌اند که اهمیتی نداشته‌اند .

در ورودی حیاط قبلی‌است. بلندی‌آن دومتر وپهنای‌آن ۸۵سانتیمتراست. دو طرف در ورودی ، از داخل ، دو طاقنما به‌بلندی ۲۴۵ و پهنای ۲۱۰ سانتیمتر است (عکس شمارهٔ ۲۲۵).

مصالح بنای دیوارهای حیاط و دو اطاق دعاخانه‌که مخصوص حفّاظ است ، سنگ لانه[3] و سنگهای مکعب مستطیل‌شکل سفیدرنگ کـوه است که از محل «رف‌سنگ» پلام‌چال در فاصلهٔ میان تماجان وکجیدآورده‌اند. ملاط سنگها ، گچ است‌که ظاهراً درمحل پخته شده است .

اطاق غربی دعاخانه ، درگاهی ورودی از حیاط دارد . بلندی این درگاه ،

۱- دهکدهٔ تماجان درفاصلهٔ دوکیلومتری شمال سرتربت است. ۲- گیلان‌رابینو، ص ۳۶۸. ۳- نوعی سنگ طبیعی تخت‌که قطرآن از سه چهارسانتیمتر بیشترنیست .

www.tabarestan.info تبرستان

۲ متر و پهنای آن ۸۹ سانتیمتر است . این اطاق درگاهی به‌اطاق دوم دارد که تنها مدخل آن است. طاق هردو اطاق، گهواره‌ایست وازهمان سنگ وگچی که ذکر شده، زده شده است. هریك از اطاقها، جای پنجره‌ای به‌خارج دارد. جای پنجرهٔ اطاق دوم به‌بلندی ۱۲۰ وپهنای ۸۰ سانتیمتر است .

سنگ قبر سلطان محمد کیا

سنگ قبر سلطان محمدکیا که در وسط حیاط است ، ازسنگ مرمر زرد یك‌پارچه به‌درازای ۱۶۸ وپهنای ۶۲ وبلندی ۳۳ سانتیمتر است (عکس شمارهٔ ۲۲۶).

این آیات وعبارات بر آن حك شده است :

در قسمت بالای سطح سنگ در مربعی مستطیل :

«لااله‌الاالله محمدرسول‌الله علی‌ولی‌الله .»

پایین همین مربع مستطیل :

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم .»

برحاشیهٔ داخلی‌سمت‌چپ سنگ از بالابه‌پایین :

« الله‌لااله‌الا هوالحی‌القیوم لاتأخذه سنة ولانوم له مافی‌السموات وما فی‌الارض من‌ذاالذی یشفع عنده الابأذنه .»

برحاشیهٔ داخلی پایین سطح سنگ :

«یعلم مابین ایدیهم وما خلفهم ولا .»

برحاشیهٔ داخلی‌سمت‌راست سنگ از پایین به‌بالا :

«یحیطون بشیی‌ءٍ من‌علمه الا بماشاء وسع کرسیه‌السموات والارض ولا یؤده حفظهما وهوالعلی‌العظیم .

برسطوح جانبی سنگ عبارات وآیات زیر است :

برسطح جانبی‌سمت‌راست سنگ عبارات زیرحك شده است :

«هذاالمشهدالمنور والمرقدالمعطر للسلطان المغفورالمبرور المنتقل من‌دارالغرور الی‌دارالسرور ذوالنسب‌الطاهروالحسب‌الباهرالذی ملك

ممالك‌الجیل والدیلم بانفاذ .»

برسطح جانبی پایین سنگ دنبالهٔ عبارات چنین است :

«الامور الشرعیة المصطفویه و نهی‌المناکیر البدعة الملحدیه اربعین سنة .»

برسطح جانبی سمت‌چپ سنگ دنبالهٔ عبارات چنین حك شده است :

«وهوالسلطان الاعظم‌الامجدالسلطان محمد بن‌الله ثراه بمیاه‌الرحمة و الغفران ابن‌السیدالمعظم مالك‌رقاب الامم مولی‌ملوك وارباب‌السیف و القلم کارکیا السیدناصرکیا ابن‌سیدالمرحوم المبرور المغفور سید محمدبن‌السید الاعظم .» (عکس شمارهٔ ۲۲۷)

برسطح جانبی بالای سنگ دنبالهٔ عبارات چنین آمده است :

«الاکرم و هوالذی دعی مع اخیه السید الفاضل العالم العادل .»[1]

برحاشیهٔ خارجی سطح بالای سنگ دنبالهٔ عبارات چنین است :

المشهور بالشجاعة والسخا الامام الامة بین الوری السید علی‌کیا دعوة الحق علی‌الجمهور وخرجا .»

برحاشیهٔ خارجی سمت چپ سنگ دنبالهٔ عبارات بدین صورت حك شده است :

بالسیف رجاءلثواب‌الله یوم‌البعث والنشور و هماابنا السیدالمعظم امیر کیا الملاطی ابن‌سیدالاجل سیدحسین‌بن الحسن‌بن علی‌بن احمدبن عیسی‌بن علی‌بن‌حسین الاصغربن علی زین‌العابدین .»

برحاشیهٔ خارجی پایین پای سنگ :

«بن‌الامام الحسین‌الشهید المرحوم بکربلا بن‌علی‌المرتضی .»

برحاشیهٔ بیرونی سمت‌راست سطح سنگ از پایین به‌بالا دنبالهٔ عبارات‌چنین است :

۱ــ از اینجا دنبالهٔ عبارات به حاشیهٔ بیرونی سطح بالای سنگ می‌آید .

www.tabarestan.info تبرستان

«صلوات‌الله علیه و علی اولاده الطیبین الطاهرین و قد توفی السلطان المذکور المزبور صبیحة یوم الاربعا سلخ ربیع الاول مضی سبعة عشر یوماً من آبان ماه القدیم فی سنة مورخة تاریخها ثلث و ثمانون و ثمانمائة .»

برپایین سطح جانبی پایین پای سنگ عبارات زیر است :

« عمل استاد محمود حجارقزوینی غفرله کتبه العبد المحتاج الی‌الله محمودبن قطبالدین غفرالله لهما ولوالدیهما .»[1]

سنگ قبرمیرزا علی‌کیا

در همین حیاط سنگ قبرمیرزاعلی‌کیا به‌درازای ۱۸۰ وپهنای ۶۰وبلندی ۳۶ سانتیمتر، ازسنگ یك‌پارچهٔ مرمر زرد است که درجهت شمال و جنوب‌قرار گرفته است (عکس شمارهٔ ۲۲۸).

این آیات وعبارات برسطح بالای سنگ حك شده است :

در مربعی‌مستطیل بالای سطح سنگ :

«لااله الاالله محمد رسول‌الله علی‌ولی‌الله .»

در حاشیه‌ای در زیرهمین مربع مستطیل :

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم الله‌لااله‌الا .»

برحاشیهٔ داخلی سمت‌چپ سطح سنگ :

هوالحی‌القیوم لا تأخذه سنة ولا نوم‌له ما فی‌السموات وما فی‌الارض من ذاالذی یشفع عنده الا باذنه یعلم مابین ایدیهم و ماخلفهم ولا یحیطون بشیئ‌ءمن علمه الا بماشاء وسع‌کرسیه‌السموات والارض ولا یأوده[2] حفظهما و هوالعلی‌العظیم .»

برحاشیهٔ داخلی سمت راست سطح سنگ :

۱ــ این کتیبه در سفرنامهٔ مازندران واستراباد رابینو صفحات ۶۰ و ۶۱ با اغلاط و اختلافاتی چند نقل شده است. ۲ــ در متن به همین شکل آمده است .

صدق‌الله‌العظیم و بلغ رسوله‌الکریم ونحن‌علی ذلك من‌الشاهدین.»[1]

برحواشی بالای سطوح جانبی سنگ عبارات زیر است:

برحاشیهٔ بالای سطح جانبی سمت راست :

«هذا المشهدالمقدس النورانی والمرقد المطهر الصمدانی‌الروحانی للسلطان الاعدل الاعلم الاکمل‌السعید السیدالشهید السندالمانح‌النقی فی‌التقی والکریم‌السخی‌المقبول‌المقتول‌بالسنان .»(عکس‌شمارهٔ ۲۲۹)

برحاشیهٔ بالای سطح جانبی پایین پای سنگ:

«المحیی للقرآن وما النقل ولا فیه الفرض السلطان ظل‌الله فی‌الارض المغفور المتصل الی‌رحمة .»

برحاشیهٔ بالای سطح جانبی سمت‌چپ سنگ :

«الله‌الملك المتعالی‌السلطان‌کارکیامیرزاعلی المغفورالذی قتل‌بالواد و هلك بالعاد و بعدالقتل والاهلاك دفن کماالفقراء و المساکین فی‌رحبة المسجدالجامع المبارك النادی لرانکو ونبش من‌بعد مامضی من‌الیوم الذی دفن فیه من .»

برحاشیهٔ بالای سطح جانبی بالای سرسنگ عبارات زیر است :

«ایام‌العرب الهلالیه والاسلامیه ستة وعشرین شهراً فوجد کما دفن .»

برحاشیهٔ بالای سطح سنگ :

«ولم ینفصل فیه العظم و لاالعضو ولم ینقطع لکل ولی الاجر الاجمل ثم هذا المشهد .»

برحاشیهٔ خارجی سمت‌چپ سنگ:

« المنور قداوصی ذاك السعید الازلی بذلك فی حال‌الصحة و اوان السلامة وهو ابن‌السلطان‌الاکرم السلطان محمدبن‌السید المعظم‌کارکیا الناصرکیا بلّ‌الله تعالی بمیاه الرحمة الشامله ثراهما بن‌السیدالمغفور

۱ــ دنبالهٔ این مطالب مربوط به‌حواشی‌سطوح جانبی است‌که بعداً نقل می‌شود .

www.tabarestan.info تبرستان

السید محمد ابن‌السلطان الامجد الا.»

برحاشیهٔ بیرونی پایین پای سطح سنگ دنبالهٔ عبارات چنین است:

« جل‌الذی دعی مع اخیه الفاضل‌العالم المعروف بالشجاعة و السخا .»

برحاشیهٔ بیرونی سمت راست سطح سنگ:

«امام الامة بین‌الوری السیدعلی‌کیا دعوة الحق و هماابنا السید امیر کیا الملاطی ابن‌السید الحسین‌بن‌الحسن‌بن علی‌بن احمدبن عیسی بن حسین الاصغربن علی زین‌العابدین بن امام الحسین‌الشهید بکربلا بن علی‌المرتضی صلواة علیه واولاده اجمعین .»

دنبالهٔ حاشیهٔ داخلی سمت راست سطح سنگ:

«وقع ذلك‌الخطب العظیم و الامرالخطیر فی الیوم الخمیس الخامس من رمضان المبارك من شهور سنة اثنی‌عشر وتسعمایة هجریة .»[1]

سنگ قبر پری سلطان

قبر پری سلطان ــ دختر سلطان محمدکیا و خواهر میرزاعلی‌کیا ــ پایین پای پدرو کمی‌متمایل به‌طرف قبله‌است . چهارطرف‌قبرسنگهای‌تراشیدهٔ عمودی کار کرده‌اند . بالای سر و پایین پا دو سنگ عمودی بلندتر قرار داده‌اند . بر سنگ پایین پا که به بلندی ۸۲ و پهنای ۵۴ سانتیمتر است عبارات زیر حك شده‌است:

«هذه الروضةالمقدسة والتربةالمنورة الزکیه‌النقیه للحضرة المرحومه المبرورة العفیفة الفالحة السترة الصالحةالمرتحلة من دارالغرور الی

۱ــ این‌کتیبه با اغلاط و اختلافاتی چند در صفحات ۶۱ و ۶۲ سفرنامهٔ مازندران و استراباد رابینو آمده است. سنگهای قبور سلطان محمد و میرزاعلی راکه داخل آنهاخالی است ازمعدن سنگ مرمر همدان با عرابه و گاومیش تا «یال گرما» کنار شاهرودآورده‌اند. از این‌محل‌این سنگهارا کارگران با «لاتوش» یعنی چوب وطناب پیچیدن وبردوش گرفتن، به سرتربت آورده‌اند .

دارالسرور المتصلة الی رحمةالله تعالی الرحیم المنّان پری‌سلطان بنت‌السلطان محمد برّد مضجعهما ونوّرمرقدهما انّ واقعه هذه‌الموت وقفت سنة ثمان وتسعمایة هجریة .»[1](عکس‌شمارهٔ ۲۳۰)

سنگ قبر حسنی

نزدیك قبر پری سلطان و درجهت قبلی آن قبر زنی دیگر به‌نام « حسنی» است .[2] درازای گور او ۱۴۲ وپهنای آن ۵۴ سانتیمتر است (عکس‌شمارهٔ ۲۳۱).

دراین‌گور نیز مانند گور پری‌سلطان ، سنگهای تراشیدهٔ عمودی درچهار طرف قبرقرارداده شده است. برسطوح جانبی‌این سنگها این‌عبارت دیده‌می‌شود:

برمیانهٔ سطح جانبی سنگهای عمودی سمت‌چپ قبر:

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم یس والقرآن الحکیم انك‌لمن المرسلین علی صراط المستقیم تنزیل العزیزالرحیم .»

برسطح جانبی سنگهای بالاسر:

« هذا المرقد المنور والمنزل‌المعطر و المقام المطهر.»

برسطح جانبی سنگهای سمت راست قبر:

«و المقر المفخم للمرحومة المغفورة السترة الصالحه العفیفه الفالحه الضعیفه المنتقلة من‌الدار الدنیا الفانی الی‌الدارالعقبی الباقی‌المتصلة الی‌جوار رحمة الرب الغفور .»

برسطح جانبی سنگهای پایین پای قبر:

الرحیم العفو الغنی [شکستگی] بردمضجعها و.»

دنبالهٔ سطح جانبی سمت‌چپ سنگ:

۱ــ این کتیبه در صفحات ۶۲ و ۶۳ سفرنامهٔ مازندران و استرآباد رابینو نقل شده است . ۲ــ از این نام امروزنشانی‌نیست . رابینو در ص ۶۳ سفرنامهٔ مازندران و استرآباد خود از این نام یاد کرده است .

www.tabarestan.info تبرستان

«نوّر مرقدها توفّیت المرحومه‌السعیده الصفیه فی‌سنة اثنین وتسعماية هجرية .»[1] (عکس شمارهٔ ۲۳۲)

کتیبهٔ وقفنامه

میرزاعلی‌کیا ، در زمان حیات خود، برای مستحقان وعابران وکسانی‌که بر سر گور او وپدرش‌قرآن بخوانند رقباتی چند را وقف‌کرده وبرسنگی‌که بردیوار جنوبی دارالحفّاظ است نصب کرده است . بلندی این‌کتیبه ازآخرین نقطهٔ تیزی هلال سنگ ۱۱۰ و پهنای آن ۷۰ سانتیمتر و شامل سه تختـه سنگ است که بربالای‌یکدیگرجداگانه سوارکرده‌اند(عکس‌شمارهٔ ۲۳۳).

عباراتی‌که برسنگ هلال دار بالا، در سه سطرحك شده است :

«امر بعمارة هذاالمشهد المبارك السلطان الاعظم خليفة ابيه‌المكرّم و وصيّه فی‌الدين و الدنيا بين‌الجيل و الديلم السلطان ميرزاعلـی خلّد ملكه و وقف السلطان المذكور لابيه المبرور ولاجله .»

قسمت دوم سنگ شامل چهار سطر است به ترتیب زیر :

«نيلاً لثواب يوم البعث و النشور وقفاً صحيحاً لاصحاب الاستحقاق و العبور ولمن قرأ قرآناً مجيداً فی‌الهذا المقام ليوم الـذّر المشهور طلباً لغفران السلطان المسرور والتعمير المشهد المذكور الضياع و الدور و البساتين و الدكاكين والحمامات الی أن يبقی‌السنة و الشهور ليكون ثلثاً ثواب هذه الاوقاف عايداً الـی روح مطهر ابيه المغفور و ثلثه .»

قسمت سوم سنگ شامل پنج سطر به‌ترتیب زیر است :

«لاجل الواقف المزبور و تذكر الاوقاف مفصلاً انشاءالله الغفور اولا

۱ــ این‌کتیبه در سفرنامهٔ مازندران و استرآباد رابینو آمده است .

هذا المقام المبارك يقال‌له‌كشاجاك[1] و قرية تماجان[2] و قرية كلايه‌رو[3] مع‌توابعها فی‌ناحية سمام و فی‌معمورة رانكو عشر الآف جرز[4] الارز[5] من‌الاراضی المعمورة يقال لما نقره‌بجار[6] و الحمام‌الكبير فی رودسر[7] و الحمام فی‌تيـامه‌جان[8] و الحمام فی‌اللنجرود[9] و اثنی‌عشر دكاكين فی لاهجان[10] ومزرعة يحصل منها الاعناب والاثمار المساة بسلطاناباد فی

۱ــ امروز هم‌اراضی سرتربت به‌کشاچاك معروف است واز رقبات وقف سرتربت‌است.

۲ــ قریهٔ تماجان در فاصلهٔ دوکیلومتری جنوب جنوب غربی سرتربت است . این دهکده امروز آبادان است ، اما از رقبـات موقوفات سرتربت نیست . تعداد خانوار تابستان‌نشین سی و زمستان‌نشین شش خانوار است . تخم‌کارگندم این دهکده چهل‌خروارو صدوبیست‌کیلو است . باغهای فندق آن دو هزار بوته فندق دارد که هریك در حدود دوکیلو بار می‌دهد . علف‌چین‌آن هزار ریسه ومحصول سیب زمینی و باقلا ولوبیای‌آن به سه خروارمی‌رسد. این دهکده ششصدرأس گوسفند وصد رأس‌گاو دارد. ۳ــ دهکدهٔ کلارود میان بنه زمین‌و پیرکوه و چاکرود و گرماور وگلك(بضم‌گاف وفتح‌لام) دردهٔ کیلومتری جنوب‌غربی‌سرتربت است وامروزجزء رقبات‌موقوفه‌نیست. تعدادخانوار زمستان‌نشین و تابستان‌نشین آن‌دوخانوار. تخم‌کارگندم‌آن چهل‌خروار است‌که بیشتراراضی‌آن را اهالی‌دهکده‌های‌پیرکوه و بنه‌زمین‌و گرماور می‌کارند. علف‌چین آن دوهزار ریسه است. ده رأس گوسفند و سه رأس‌گاو دارد.

۴ ــ در متن وقفنـامه « حرز » با حاء حطی است . معنی مفـرد این کلمه معـادل کلمـهٔ «درز» گیلکی است‌که بیست و چهار مشته (= قبضه) برنج بریده شده است . در پاره‌ای از قسمتهای رانکوه یك «درز» معادل ۴۸ مشته‌است. ۵ــ کلمهٔ «ارز» باذاء منقوط است .

۶ــ نقره‌بجار را با اراضی زربجار امروز یکی می‌دانند. بهرحال هیچیك امروز از رقبات موقوفات نیست . ۷ــ این حمام درابتدای میدان امروز رودسر بود یعنی ازلنگرودکه وارد خیابان اصلی رودسر می‌شدیم طرف دست راست اول میدان فلکه‌که ابتدای آزار رچهٔ قدیم‌است، قرار داشت . در سال ۱۳۴۰ شمسی دو سنگ مرمر زرد تراشیده به‌ابعاد ۵۰ و قطر ۱۰سانتیمتر از این اراضی درآمدکه درست همانند سنگهای سرتربت بود. ازاین حمام امروز اثری نیست. ۸ــ خرابه‌های حمام تیامه‌جان(= تمیجان) امروز برسرراه املش در دهکدهٔ تمیجان ، درمشرق پل‌شاه عباسی باقی‌است. ۹ــ حمام لنگرود ظاهراً همان کهنه حمام لنگرود نزدیك منزل علی‌امینی لنگرودی است. ۱۰ــ از ایـن دکاکین امروز اثری نیست .

www.tabarestan.info تبرستان

روبار لم[1] فی‌سنة ثلث وثمانین و ثمانمایة الاستاد حسین‌بن علی‌بن‌احمد المسافر.»

سنگ قبری درمیان سنگهای فرش‌سرتربت به‌کار رفته‌است. این‌سنگ را به‌علت کم بودن سنگ‌فرش‌حیاط ازبیرون‌آورده ودر درگاه ورودی کارکرده‌اند. چنانکه متولی‌اظهارمی‌داشت، جسدی درزیراین‌سنگ مدفون‌نیست. این عبارات براین سنگ دیده شد:

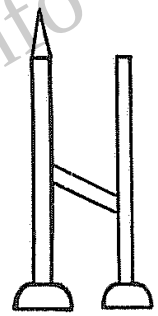

«وفات مرحوم آقامحمدقلی ولدآقا قربانعلی ۱۲۵۸. نشانه‌ها: مهر، تسبیح، شانه، قیچی و گلی در وسط وآلتی بدین‌شکل که شناخته نشد.»

تاریخ بنا و نام بنای سرتربت

در صفه‌ای که در دیوار جنوبی و طرف شرقی در ورودی است، کتیبه‌ای سنگی به درازای ٤٦ و پهنای ۳۳ سانتیمتر، در دیوار جنوبی صفه نصب شده‌است. (عکس شمارهٔ ۲۳٤) این عبارات با خط نسخ برآن حك شده است:

«عمل الاستاد الاحد الاستاد حسین بن الاستاد علی بن الاستاد احمد المسافر البناء اللاهجانی عفی‌عنهم فی‌تاریخ سنة ثلث وثمانین‌وثمانمایة هجریة.»[2]

مسجد سرتربت

در محوطهٔ خارج از چهار دیواری سرتربت و در مشرق آن مسجدی‌قدیمی

۱ــ محل مزرعهٔ سلطاناتاباد و رودبارلم (بفتح‌لام وسکون میم) شناخته نشد. ظاهراً رودبارلم همان رودبارلمسراست.

۲ــ این‌کتیبه در سفرنامهٔ مازندران واسترآباد رابینو ص۶۴نیزآمده است. در دوم امرداد سال ۱۳۵۰ که برای بار دوم به سرتربت رفتم این سنگ به سرقت رفته بود.

برپای بوده است. این مسجد به مرور زمان خراب شد. در حدود هفتاد سال‌پیش از ثلث مال مرحوم کربلائی میرزاحسن سرگالش ساکن کرف‌کش[1] سمام، مسجد آجری‌کنونی را برجای مسجد اصلی ساختند. مسجد امروز بنائی است مستطیل به ابعاد ۱۱ × ۷٫۵ متر که ازآجرهای قدیمی‌که همزمان بنای سرتربت است، ساخته شده است.

حمام سرتربت

نزدیك خانهٔ تابستانی آقای محمدصمدی ــ متولی‌سرتربت ــ حمامی‌قدیمی برجای بود. آب این حمام از سفیدچشمهٔ سیاه‌کوه امام بود که بانهر به‌محل‌حمام آورده بودند. تا سی‌سال‌قبل بیشترقسمتهای این‌حمام وسقفهای‌آجری‌آن برقرار بود. آقای جعفریحیی‌پور صوفی طاق‌آن خراب کرد وآجرهای طاق ودیوارهای آن بامقداری‌ازآجرهای قصرشارسمام را به‌امام برد وبرای خود خانه‌ای ساخت.

بقعهٔ آقا سیدکاظم بن‌آقا سیدابراهیم بن‌موسی‌الکاظم علیه‌السلام دربابوجان درهٔ (= باباجان دره) سمام

دره‌ای که میان شارسمام (= شهرسمام) و سرتربت است به نام بابوجان (= باباجان دره) معروف است. بقعهٔ امامزاده‌آقا سیدکاظم در این دره میان شارـ سمام و محل‌گالش نشین کرف‌کش است.

گالشها هنگام کوچ: لوازم و اثاث خود را در این امامزاده می‌گذارند و بدو می‌سپارند و معتقدندکسی‌نمی‌تواند بدانها دستبرد بزند.[2] ضلع‌غربی بنای‌اصلی این بقعه پنج‌متر و ضلع جنوبی‌آن ۷۱۵ سانتیمتر است. سه طرف این بنا ایوان دارد. پهنای ایوان شرقی۱۱۰، غربی ۱۷۰ و جنوبی ۲۲۰ سانتیمتراست. صندوق مرقد ساده و تازه ساز است و روکشی سیاه دارد. درازای آن ۲۱۵، پهنای آن ۱۱۰ و بلندی آن نیز ۱۱۰ سانتیمتر است. سقف داخل پل‌کوبی برروی واشان

۱ــ بفتح کاف اول ودوم.

۲ــ گیلان رابینو،ص ۳۶۸.

www.tabarestan.info تبرستان

با درزپوشهای‌زده است . دیوارداخلی‌بقعه‌سفیدکاری بانقاشیهای مذهبی‌کار آقاجان لاهیجانی مورخ ۱۳۳۵ ه . ق . شامل مناظر :

حارث و دوطفلان مسلم ، سلطان قیس ، رفتن حضرت زینب به شام، قتلگاه، طلب آب نمودن علی‌اکبر از پدرش ، فاطمهٔ زهرا در عروسی قریش، امام‌موسی‌ـ الکاظم و حکیم فرنگی، ضامن آهو ، جنگ مسلم با اهل‌کوفه .

اما مناظرخارج به‌این‌شرح است: محاربهٔ حضرت قاسم با ازرق شامی، رفتن حضرت علی‌اکبر به‌میدان ، محاربهٔ ابوالفضل‌العباس باسدیف ، رفتن‌حضرت‌سیدـ الشهدا به‌میدان ، درویش‌کابلی، معراج پیغمبر، حضرت‌امیر وقنبر، خروج‌مختار، منظرهٔ جهنم ، طاووس یك جفت ، تورنگ یك عدد .

برحاشیهٔ بالای دیوارهای داخلی بقعه، ابیاتی ازهفت بند محتشم‌کاشانی‌است که درفواصل آنها «اللهم صل‌علی‌محمد وآل محمد» و «یا اباعبدالله‌الحسین اغثنی» نوشته شده است . این کتیبه‌ها ، کار استاد رضا لاهجانی و مورخ ۱۳۳۵ ه . ق . است .

طاق ایوان ، واشان‌کشی و پل‌کوبی با درزپوش‌زده است . لبهٔ بام سه‌پشته و سراسر بام‌بنا ، لت‌پوش است . ستونهای ایوان چهارسو باسرستونهای دهن اژدری است . دو عدد از ستونها لاچ‌لنگری است . بریکی از ستونهای لاچ‌لنگری این عبارات خوانده می‌شود :

«عمل استاد محمد ولد مرحوم قربانعلی ساکن بالامحلهٔ تماجان هذه السنه یونت‌ئیل۱۳۰۲۰٤.»

لبهٔ ایوانها لتازهٔ تخته‌ای دارد . شاخهای گنج‌گاو متعدد ، کوچك و بزرگ در داخل و خارج بقعه نصب شده است . ویك چهارشاخهٔ سفالین قدیمی که روغن درآن می‌ریخته‌اند ، در داخل بقعه‌آویخته است .

این بقعه قبرستانی نسبةً قدیمی دارد . نوشته‌های پاره‌ای از سنگها بدین شرح است :

«وفات مرحوم نقد علی ولد مرحوم محمدعلی۱۲۰۲ ، با نشانه‌ای نظیر قندیل .»

«وفات مرحوم‌کرمعلی ولد آقا قنبر ۱۲۲۳ . نشانه‌ها : مهر ، تسبیح و شانه .»

«وفات مرحوم‌آقا علی ولد مرحوم محمد سنه ۱۲٤۵. نشانه‌ها: مهر ، تسبیح ، شانه و سروشکسته .»

«وفات مرحوم‌مغفور امیرعلی ولد مرحوم کربلائی‌رمضان سنه ۱۲۵۱.

صد حیف که از صف جوانان رفتیم
و ز آمدن جهان پشیمان رفتیم
یك دم نزدیم دلخوشی در عالم
سرگشته در آمدیم و حیران رفتیم

نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، شانه و سروشکسته .»

مراسم علم‌بندی این بقعه هفتم محرالحرام و مراسم علم‌واچینی سیزدهم همان ماه برپا می‌شود . مراسم علم‌بندی بقعهٔ‌تارش نیز نظیر اینجاست .

میل امام
برتپه‌ای نزدیك سوماسره (= صومعه سرا)

درفرهنگ جغرافیائی‌ایران مطالب زیر دربارهٔ این میل نوشته شده است:

«ازآثار ابنیهٔ قدیم برجی در۵۰۰متری شمال‌خاوری قصبه روی تپه‌ای‌به‌نام صومعه‌سرا که ارتفاع آن در حدود ۷ متر است و بقایای ابنیهٔ قدیمی از قبیل آجر و سفال و غیره ، درگذشته قبوری شبیه قبور زردشتیان مشاهده شده‌است . احتمال می‌دهندکه این برج آتشکده بوده است . و ممکن است این برج از برجهای خبری باشدکه دراکثرنقاط حساس‌کشورمشاهده می‌شود . دومزرعهٔ کوچك به‌نام صومعه‌سرا وخوش‌خوانی که دو سه خانوارسکنهٔ دایمی دارد ونزدیك به‌امام واقع شده‌اند ، جزء قصبه هستند .»

www.tabarestan.info تبرستان

آنچه از این میل برجای است بدین شرح است :

در مشرق آبادی امام در فاصله‌ای‌که به خط مستقیم ، درحدود یك‌کیلومتر برفراز قله‌ای سنگی وخاکی میله‌ای ازسنگ تراشیده و گچ بنا شده است.شکل این‌میل استوانه‌ایست‌که‌کمی روی درمخروط دارد . بلندی‌این‌میله۶۶۰سانتیمترو محیط دایرهٔ خارج ، ازیك‌متری زمین۲۰ر۱۴متروقطردیوار ازهمین‌ارتفاع ، ۱۴۰ سانتیمتر ودر بالای بنا ۱۱۴سانتیمتروقطر دایرهٔ داخل از یك‌متری زمین ، ۱۵۵ سانتیمتراست . درداخل ، در ارتفاع۱۹۰ سانتیمتری زمین‌تیرهائی موازی کف بنا کار کرده بودند که فعلا یکی از آنها باقی است . قطر این تیر ۱۲سانتیمتر بود . جای مابقی تیرها نیزمعلوم است . طاقی دیگر در ارتفاع ۷۰سانتیمتری‌این‌طاق و طاق سوم در ارتفاع دو متری از طاق دوم قرار داشت . احتمال می‌رودکه سر برج جمع می‌شده و آبروی آن یکسره از روی بدنهٔ خارجی بوده است . فعلا بیش از یك متر از بالای آن را خراب کرده‌اند . روی سراسر بدنهٔ خارجی را با گچ غربالی و درشت‌تر سفید کرده بوده‌اند تا از دور نمایان باشد . این برج را باید جزء برجهای راهنما دانست .(عکس شمارهٔ۲۳۵)

بقعهٔ سید غیاث‌الدین بن‌سید عبدالوهاب بن سیدغیاث‌الدین بن سید کمال‌الدین بن سیدقوام‌الدین مرعشی در دهکدهٔ امام سمام

سیدظهیرالدین ازاین‌مرد نام می‌برد ومرقد اورا در دهکدهٔ امام می‌داند.[1] درمحل‌پس‌ازتحقیق‌معلوم‌شدکه‌بر بالای‌قراتپه که مسلط به‌دهکدهٔ‌امام‌است، بقعه‌ای محقر و ساده است‌که ظاهرا مدفن سیدغیاث‌الدین است . این بنا از سنگ وگل است ، ایوانی کتابی در طرف شرق دارد و صندوقی تخته‌ای ساده در بناست که

۱ــ تاریخ طبرستان و رویان ومازندران، ص۳۸۵ . رابینو در ص۳۷۲ گیلان خود از این سادات نام می‌برد . اما درشجرهٔ نسبت آنان اشتباه کرده است.

مرقد او را پوشانده است .

سیدظهیرالدین از سید دیگری از همین خاندان به نام سیدکمال‌الدین‌بن سیدنصیرالدین‌بن‌سیدکمال‌الدین‌بن سیدقوم‌الدین‌مرعشی یاد می کند ومی‌نویسد: «قبرش درامام من‌قری سمام دیلمستان‌است پلی‌قبرسید غیاث‌الدین‌بن سیدعبدالوهاب برّد مضجعهم واعقاب ایشان درگیلان ودیلمستان‌اند .»[1]

بقعهٔ سیدجمال‌الدین‌بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام در دهکدهٔ کاکرود سمام

بنائی است ساده باصندوقی چوبین ساده دروسط و در دوطرف غربی وجنوبی ایوانی به‌پهنای سه‌متراست. هرایوان هفت ستون چهارسوی چوبین باسرستونهای ظریف دارد . بالای سرنال از طرف داخل یك چکش‌گردان و از طرف خارج دو چکش‌گردان دارد . واشانها برچکش‌گردان داخل و دیوار بقعه متکی است. لبهٔ بام یك‌پشته و سراسربام ، لت‌پوش‌است. ساکنان دهکده اظهارمی کردند که‌مدفون در این بقعه برادرکسی است‌که در بقعهٔ قراتپهٔ امام به‌خاك سپرده شده است .

قلعه‌ای قدیمی برساحل‌چپ رودخانهٔ کاکرود مقابل میلهٔ امام

رودخانهٔ‌کاکرود از بهارکش سرچشمه می‌گیرد و آب آن به رودخانهٔ امام و پس ازآن به‌آب کجید می‌ریزد . برساحل چپ این رودخانه مقابل میلهٔ‌امام بر بالای کوهی منفرد ، قلعه‌ای قدیمی است‌که‌گنج‌گیران آن را زیرو رو کرده‌اند .

مسجدی قدیمی در دهکدهٔ کجید سمام

درازای این مسجد از داخل ۱۰ متر و پهنای آن ۷ر۵ متر است . فیلپائی

۱ــ تاریخ طبرستان و رویان ومازندران، ص۳۸۵. رابینو در ص۳۷۲ گیلان خود از این‌سادات نام می‌برد . اما در شجرهٔ نسبت‌آنان اشتباه کرده است.

www.tabarestan.info تبرستان

چوبین‌که پایین و بالای آن چهارسو و میان آن هشت ضلعی دو به‌دو برابر است نزدیك به ضلع جنوبی مسجد است . سرکشی چهارسوی قطور در پهنای مسجد بر روی این فیلپا متکی است . طاق مسجد واشان‌کشی و پل‌کوبی است .

بر یکی ازسرستونهای غربی‌که روزی ستون‌ایوان بوده وامروز داخل‌دیوار مسجداست ، این عبارات خوانده شد :

«عمل صفرعلی و غلامعلی فی‌شهرجمادی الاول فی سنة ترکیه‌ایت ایل مطابق سنه ۱۲۵۶.»

مقابل در ورودی مسجد مدرسی قدیمی است که تا چندی پیش طلاب علوم دینی در آن به‌تحصیل مشغول بوده‌اند. امروز این مدرس ، مکتب‌خانه شده‌است. در سه طرف مسجد محوطه‌ای بازوگشاده است که قبرستان عمومی دهکدهٔ کجید است . پاره‌ای از سنگهای قبورآن به شرح زیر بود :

«وفات مرحوم علی مراد ولد مرحوم سبزعلی ۱۲۴۹ . نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، شانه ، تبر ، اره ، مته و کمانه .»

«وفات مرحوم‌محمد شریف ولد نوروز ۱۲۵۰ . نشانه‌ها: مهر، تسبیح، شانه ودر وسط سنگ : کاول (گاوآهن‌محلی)و گرباس(بیلی‌نوك‌تیز) و لها (چهار شاخ) .

«وفات مرحوم آقا رحیم ولد مرحوم عابیدین ۱۲۵۲. نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، شانه ، ولوازم دیگری بدین شکل :

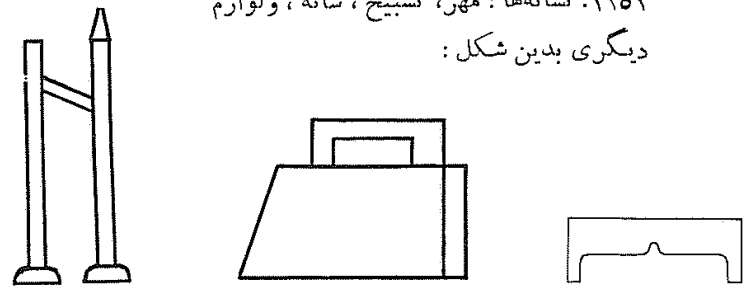

اسنادی مربوط به دهکدهٔ کجید
نزد آقای یدالله محمدی

اوراق و اسناد خرید و فروش ومصالحه‌نامه و تقسیم نامچه متعدد مربوط به اراضی دهکدهٔ کجید در دست‌آقای یدالله محمدی بود . این اوراق ازنظر نامهای جغرافیائی اطراف دهکده با ارزش است. سنوات پاره‌ای ازآنها بدین ترتیب‌بود: ۱۲۲۸ ـ ۱۲۳۹ ـ ۱۲۴۵ ـ ۱۲۶۹ ـ ۱۲۹۵ هجری قمری .

عمارت وباغ منجم‌باشی لنگرودی
در مربوی[1] سمام

دهکدهٔ مربّو برسرراه دیارجان به‌امام ودریك‌کیلومترونیمی‌دیارجان‌است. منجم‌باشی در اینجا باغ وعمارتی به‌وجودآورده است .[2]

این باغ و اطاقهای سر درآن تا امروز برجای است .

گورستان قدیمی قیساباد (قیس‌آباد)
در جنوب دهکدهٔ مربو در ناحیهٔ سمام

درجنوب دهکدهٔ مربّو، برسمت راست راه مربّو به‌گرماور،گورستانی‌قدیمی است .(عکس‌شمارهٔ ۲۳۶) مردان صاحب نفوذ محل ، این‌گورستان را حفاری غیر علمی کردند ولوازم پرارزشی ازگورها نسبت به شأن ودارائی‌صاحبان‌گور، به‌دست آوردند (عکسهای شمارهٔ ۲۳۷ ، ۲۳۸ ، ۲۳۹ ،۲۴۰، ۲۴۱ ، ۲۴۲ ، ۲۴۳). این‌اشیاء قدیمی که نمودار تمدنی‌کهن بود وبازار فروش‌آنها دهکدهٔ املش بود در ایران و اروپا به نام «تمدن املش» معروف گشت . تمدنهای کهن شاهجان و سمام وپاره‌ای از دهکده‌های دیلمان نیز به‌همین نام شناخته می‌شوند .

۱ـ بضم میم و فتح راء و تشدید باء ۲ـ گیلان رابینو، ص۳۷۱.

www.tabarestan.info تبرستان

گرماوری برج (=قلعهٔ گرماور)
در دهکدهٔ گرماور [1] سمام

در بالا دهکدهٔ گرماور و زیر دست دهکدهٔ بزرگ مربّو و میان دورودخانهٔ شیه و درارو، قلعه‌ای عظیم و قدیمی بوده است.

این قلعه برپوزهٔکوه و برتل سنگی یك پارچه است. قبرستان قدیمی «قیس‌آباد» نیز در جوار این قلعه است یعنی‌از دهکدهٔ مربّو که به‌طرف این‌قلعه سرازیر می‌شویم، قبرستان قیس‌آباد، به دست راست ما قرارمی گیرد. چون از این راه دسترسی به قلعه‌آسان است و احتمال‌آن می‌رفته است‌که ازاین راه،قلعه مورد دستبرد قرارگیرد، از قدیم دو خندق کنده و دیوارهٔ کوه را نیز بریده‌اند. خندقها در دل سنگ کنده شده و دیوار بریده نیزعمودی نیست، بلکه متمایل به داخل است تا کوهمالان نتوانند ازآن بالا روند. پهنای خندق نخستین۳۹۰و پهنای خندق دوم۵۲۰ سانتیمتر و درازای دیوار بریده شده سیزده مترو بلندی‌آن ۲۷۰ سانتیمتر است (عکس‌شمارهٔ ۲۴۴).

بناهای قدیمی‌قلعه ازمیان رفته بود وازآثار موجود بدون حفاری‌نمی‌توان طرحی کشید تا وضع بناهای قدیمی را نشان دهد. از آثار قدیمی چهار آب‌انبار بود که قسمت اعظم‌آنها در دل سنگ کنده شده است. این آب‌انبارها را می‌توان شاهد صادقی‌بر آبادانی‌وعظمت‌این‌قلعهٔ قدیمی‌دانست. آب‌انبار اول که‌درسمت‌غرب قلعه‌بود،به‌درازای۴۹۰و پهنای۲۳۰و بلندی‌فعلی‌آن۱۶۰سانتیمتراست (عکس‌شمارهٔ ۲۴۵). درازای‌آب‌انبار دوم۲۶۰، پهنای‌آن۱۷۰ وعمق فعلی‌آن ۷۰سانتیمتراست. عمق بدنهٔ بالا که در دل سنگ کنده شده‌است، بیشتر است. آب انبار سوم که در جنوب برج خشتی‌قلعه است به درازای ۵۵۰ و پهنای ۳۵۰ و عمق ۱۸۰ سانتیمتر است (عکس شمارهٔ ۲۴۶). آب انبار چهارم که در جنوب غربی آب انبار سوم است به درازای ۵ متر و پهنای ۲۵۰ سانتیمتر و عمق فعلی آن در حدود

۱ــ آبادی گرماور را جزء بلوك عمارلو نیز به حساب آورده اند.

۲۰۰ سانتیمتر است (عکس شمارهٔ ۲۴۷).

برجی‌خشتی درطرف جنوب شرقی قلعه برسر پوزهٔکوه ومسلط به رودخانه بنا شده است. رابینو می‌نویسد:

«اما برج خشتی‌که برسرتپه و مسلط به رودخانه بنا شده است، به دست سلیم‌خان پدر بزرگ کاظم‌خان، هنگامی‌که در دوران فتحعلی شاه قیام کرده بود بنا شده است.»[1] بلندی این برج که امروز به «برج خان» معروف است، ۶۸۰ سانتیمتر وقطر دایرهٔ آن ازداخل ۳۵۰ سانتیمتر وقطر دیوار برج ۱۲۰ سانتیمتر است. بلندی طبقهٔ اول از کف تا زیرتیر ۱۴۰ سانتیمتر و بلندی طبقهٔ دوم ۲۵۰ سانتیمتر است. طبقهٔ اول با هفت عدد تیر پوشانده شده است. در طبقهٔ دوم هفت طاقچه به‌پهنای۸۰وبلندی۹۰سانتیمتراست. بالای تیرهای پوشش‌طبقهٔ بالا تخته‌کوبی داشته است. هشت مزغل در میان جرزهای بین طاقچه‌ها و هفت مزغل در وسط هرطاقچه در طبقهٔ دوم دیده می‌شود. طبقهٔ پائین وبالا، هریك دری به‌پهنای یك متر داشته است. قسمتی ازبنیاد برج و دیوار طبقهٔ پائین‌آن از سنگ است. بلندی این‌قسمت بالغ بر۳۰۰ سانتیمتر است (عکس‌شمارهٔ ۲۴۸).

کوش تلهٔ [2] گرماور

بر بالای‌کوهی سنگی منفرد، نزدیك قلعهٔ اصلی گرماور و طرف چپ‌آب رودخانه، آثارحوض سنگی وبنائی دیده می‌شودکه ظاهراً برج دیدبانی‌بوده‌است. درازای حوض این قلعهٔ کوچك ۱۱۵ و پهنای آن ۹۳ وگودی آن ۱۵۰ سانتیمتر است. راه رسیدن به‌این حوض بسیار سخت و خطرناك است (عکس‌شمارهٔ ۲۴۹).

با کندن نهرهائی در سنگ، آب رودخانهٔ شیه، مشهور به «ملك دره» را به قلعه آورده‌اند.

۱ــ گیلان رابینو، ص۳۶۹.

۲ــ کوش به معنی کوچك و تله به سنگ عظیم یك پارچه گویند.

www.tabarestan.info تبرستان

گورجی‌قلاکوتی
نزدیك گورج سمام

دهکدهٔ گورج[1] در دامن کوه در جنوب چاك‌رود و جنوب شرقی لورود است. دهکده‌های کاغوزی و کلام‌رود نزدیك گورج‌اند. راه دیلمان به قزوین از گورج می‌گذرد. برسر قلهٔ کوهی‌که همجوار گورج است، قلعه‌ای عظیم از سنگ وگچ بنا شده‌است(عکس‌شمارهٔ۲۵۰). دربهارسال۱۳٤٥شمسی‌ساکنان دهکدهٔ گورج کف قلعه‌وقسمتی‌ازدیوارهای‌آن‌را به‌قصدیافتن‌گنج زیروکرده‌بودند. سمت جنوبی این‌قلعه دوبرج سنگی‌عظیم است و درقسمت شمال آن اثری از برج دیده نشد. درازای دیوار غربی قلعه٤٠متر وقطرآن ازپائین۳۰۰سانتیمتر ودربالا۲٥۰ سانتیمتراست. بلندی‌این‌دیواربالغ‌بر۱۰متراست. سنگ‌وگچ، مصالح‌اصلی‌بناست اما پاره‌های‌آجروسفال‌شکستهٔ فراوان نیزدراینجادیده می‌شود(عکس‌شمارهٔ۲٥۱). شیب طرف غربی‌قلعه مالیده وملایم‌است ومی‌توان ازآن بالارفت، اما طرف شرق پرتگاهی تالبهٔ آب دارد. شکسته سنگ منجنیق متوسطی باکندن اهالی از زیر خاك درآمده بود (عکس‌شمارهٔ ۲٥۲).

نزدیك به‌دهکدهٔ گورج، برروی دامنه‌های جنوبی چاك‌رود و جنوب‌شرقی لورود قبرستانی قدیمی است. درگورهای این‌قبرستان در زمان رابینو، اسباب و آلات برنزی پیدا کرده بوده‌اند.[2]

زوهونی سر
در دهکدهٔ گورج

نزدیك دهکدهٔ «زوهونبره» به طرف رودخانهٔ چاکرود، غاری دراز وتاریك به شکل‌تونل که ظاهراً دستی‌کنده شده است، دیده می‌شود. درپاره‌ای جاها،آثاری از طبیعی بودن غار نیزهست.

۱ـ بفتح راء و سکون جیم. ۲ـ گیلان رابینو، ص۳۷۰.

قلا (= قلعه)
در دهکدهٔ آغوزبن کندسر[1]

درجهت‌قبلی‌آغوزبن‌کندسر، برسرکوه شهباز،آثارقلعه‌ای قدیمی‌است.آجر پاره‌های زیاد و سفال شکستهٔ فراوان در آنجا دیده شد. از بنای اصلی‌قلعه چیزی برپای نبود.

بقعهٔ شوك[2]
در دهکدهٔ شوك اشکورسفلی

این بقعه شامل بنائی سادهٔ زگالی در میان و چهارطرف آن ایوان است. صندوقی چوبین و ساده در میان بنای اصلی است. طرف شرقی وشمالی ایوانها را از بالا به‌پائین تخته‌کوبی‌کرده‌اند تا بنا از باران محفوظ باشد. هرطرف ایوان نه ستون چهارسو دارد. به ستونهای ایوان جلو، شاخ بز کوهی متعدد و یك شاخ گنج‌گاو (= گوزن) کوبیده‌اند. چهارطرف لبهٔ ایوانها، تکائل شبکه‌ای است. سقف بقعه و ایوانها لمبه‌کوبی با درزپوش تخته‌ای است. ایوانها یك در ورودی وبقعه نیز یك در ورودی دارد. پرهٔ ایوانها دوپشته وبام سراسربنا، سفال‌سر است. مسجدی جداگانه درجهت شمال با ارسیهای‌قدیمی برپاست. درمحوطهٔ قبرستانی‌که اطراف بقعه است، یك درخت آزاد کهن ودو اصله درخت اربو[3] است

مراسم علم‌بندی هفتم محرم و علم واچینی روز سیزدهم محرم که سوم امام است، برپا می‌شود.

دهکده‌های شوك، هلوان دره وتارش[4] علم‌بندی مشترك دارند. علم‌این‌بقعه را به‌دهکدهٔ تارش می‌برند وبرمی‌گردانند. چوب علم‌ایشان ازدرخت سور(=سرو جنگلی) است.

۱ـ بکسر دال و فتح سین. ۲ـ بفتح شین و واو. ۳ـ اربو دراین محل به‌معنی امرود وخوج ریز است. ۴ـ بکسرراء.

www.tabarestan.info تبرستان

پرمکوه[1] از دهکده‌های نزدیك به این محل است . مراسم علم‌بندی ایشان روز هفتم محرم است واگر اهالی در مجلس حاضر بودند و در قشلاق نبودند،روز سیزدهم‌محرم علم واچینی دارند. در غیر این‌صورت علم تایکی دوماه بسته می‌ماند تا اهالی ازگیلان مراجعت کنند. یك‌روز جمعه خبرمی‌کنند واهالی درمسجدجمع می‌شوند و مراسم علم‌واچینی را برپا می‌کنند .

در اتاکوش[2] شوك حفاری کرده‌اند و از قبور قدیمی آنجا ، سلاح ، کوزه ، دستبند و نظایرآنها پیدا کرده‌اند . بقایای آبادی قدیمی وقلعه خرابه‌ای در این جاست .

در دهکدهٔ بویه که نزدیك شوك است و گردنه‌ای فاصله شده است ، بقعهٔ نسبةً قدیمی است‌که اثر تاریخی درآن دیده نشد .

قـلاسر
در دهکدهٔ پرمکوه اشکور

بر بالای قله‌ای‌نزدیك دهکدهٔ پرمکوه‌آثار قلعه‌ای‌قدیمی است. پاره‌آجرو سفال شکستهٔ لعاب‌دار فراوان در سرقلـه و زمینهای اطراف است . ظاهراً یکی از قلاع‌اسماعیلیان و مقدم دژقلایه یا «گورجی‌قلاکوتی» در مرز پرمکوه‌وگورج بوده است . آب این قلعه باگنگ از «کرچشمه»[3] می‌آمده است . زیرکرچشمه گورستانی قدیمی است .

بقعهٔ تارش
در دهکدهٔ تارش اشکورسفلی

این بقعه شامل اطاقی است‌که سه‌طرف‌آن ایوان است . صندوقی‌چوبین و ساده درمیان اطاق است . یك در ورودی به‌ایوان ویك در به‌حرم دارد . ستونهای ایوانها ، چهارسو وبدون سرستون است . پرهٔ ایوان دوپشته وبام سفال‌سر است .

۱ـ بفتح پ و راء. ۲ـ بفتح الف وکسرشین. ۳ـ بکسرکاف.

بقعه و مسجد متلاکوه[1]
در دهکدهٔ متلاکوه اشکورسفلی

مسجد وبقعه، متصل به‌یکدیگر ومجموعاً بنائی‌مستطیل شکل‌است. اطراف آن ایوان ندارد و سراسر بام لت‌پوش است .

کاروانسرای زیاز و باغ اطراف آن
در زیاز سمام

«[وسلطان محمدکیا] جهت منزل ومسکن عابری‌السبیل درسرراه اشکور، در ناحیهٔ سی‌جیران ، به موضعی که موسوم است به زیاز ، عمارت خوب فرمودند کرد . و در آن مقام باغ و بساتین خوب را طرح انداختند و میوه‌های گیلانی از هرنوع ، در آنجا بفرمودند نشاند و انگورهای رودبار را تاك آورده بنشاندند و سیبهای خوب را به‌سیبهای جنگل آنجا وصل‌نمودند .»[2] رابینو نیز عین‌این‌مطالب را نقل کرده و ساختن این کاروانسرا را به دستور سید رضی‌کیا می‌داند .[3]

امام زاده یحیی و امام زاده شعیب
درلورود سمام

لورود برسر راه دیارجارن به‌امام و در مشرق مـربّو است . دو امامزاده با درخت چنار زیبائی‌نزدیك چشمهٔ‌آبی دراین‌دهکده است.[4] نام امامزادگان ، امام‌زاده یحیی و امامزاده شعیب است .

بقعهٔ اول

بنائی مربع شکل است وطرف جنوب‌آن ایوانی دارد. ستونهایش چهارسو است و لبهٔ ایوان را به جای لتازه تا بالا تخته‌کوبی‌کرده‌اند .

۱ـ بفتح میم و تاء. ۲ـ تاریخ گیلان و دیلمستان ، ص ۱۴۵. ۳ـ گیلان رابینو ، ص۳۷۴ و ۳۷۵. ۴ـ گیلان رابینو ، ص۳۷۱.

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ دوم

بنـائی مربع شکل است که ایـوانی طرف مشرق دارد . ستونهـای ایوان چهـارسو با سرستونهـای رنگ‌کردهٔ قدیمی است . لبهٔ ایـوان به جای لتـازه ، تکائل تخته‌ای دارد . سقف هردو بقعه بدون پل‌کوبی و لمبه‌کوبی ، لبهٔ بام هردو دوپشته وبام هردو ، لت‌پوش است . مسجدی درمیدان ده نیزساخته‌اند . چناری را که رابینو در شصت سال پیش نظرش را جلب‌کرده است تا امروز در میدان ده بر سرچشمه‌ای برپاست و شاداب و خرم است . محیط تنهٔ این درخت از یك متری زمین ۱۱٫۲۰ متر است .

بقعهٔ سید ابراهیم وسید الیاس
درپی‌نود[1] سمام

این مزار بنائی ساده ومربع شکل وسه طرف آن ایوانی به پهنای یك متر است. ایوانها دارای ستونهای چوبین چهارسو باسرستون است . دور ایوانها لتازه دارد . دوعدد از ستونها لاچ لنگری است . سقف بدون لمبه‌کوبی وپل‌کوبی و بام لت‌پوش است . مرقد این‌دوبزرگوار در وسط بناست وصندوقی ساده دارد .

زیر خاکیهای پی‌نود
درپی‌نود سمام

دهکدهٔ پی‌نود در دوازده کیلومتر وهشتصدمتری پیرکوه وبیست وپنج‌کیلو متری اسپیلی است . ارتفاع آن ۱۳۰۲ متر و در دامنهٔ جنوبی فیروزکوه است . زمانی که رابینو دراین محل بوده است (حدود سال ۱۳۳۱) این دهکده را بسیار قدیمی دیده ومی‌نویسد درخاکبرداری محلی‌سفالهای لعاب‌دار مورخ چهارصدسال قبل درآنجا پیدا شده است . کشاورز دیگری که خاك برای بنای خود از محلی می‌کند آفتابه‌ای پراز سکه‌های طلا ولگنی مسین پراز سکه‌های نقره پیداکرد .

۱ــ بکسرپ وسکون یـاء وفتح نون و واو وسکون دال .

سکه‌های نقره متعلق به‌زمان شاه اسمعیل اول صفوی وضرب تیمجان ولاهیجان و لشت‌نشاء وکرجیان بود . سکه‌های طلا بسیار قدیمی بود . کشاورز از همه جـا بی‌خبر ، تمام را به‌یك تن یهودی در لنگرود داد وهم‌وزن آنها ظروف مسین به‌ده آورد. رابینو چندسکهٔ نقرهٔ آن را خریداری کرد وسپس به‌موزهٔ بریتانیا داد و آفتابه لگن را برای خود خرید .[1]

قصر آردوی سامان
درمحلی به‌نام سرخ چشمه دربیلاق آردوی سامان

سیدظهیرالدین در وقایع سال۸۸۹که سیدامیرکیا فرزندکارگیا محمدکیای تنکابنی به‌مخالفت بامیرزا علی‌کیا برخاست ، سه بار ذکر ییلاق آردوی سامان را به‌میان آورده است . این محل ییلاقی ، امروز میان ییلاقهای گاوخس[2] وسیه ـ دشت[3] است . اگر بخواهند از تورار به گردکول[4] بروند ، از ییلاقهای «گرچاك[5] و امیرچاك وگاوخس می‌گذرند وبه‌ییلاق آرده سامان[6] وارد می‌شوند . ازآرده سامان به‌ییلاقهای سیه‌دشت ، باچو ، لشکستان وبقعهٔ گرده‌کول می‌توان رفت . این‌نواحی بسیار پرچشمه وسرسبزاست وهوائی بسیارلطیف دارد. درسرخ‌چشمهٔ[7] آرده‌سامان خرابه‌های بناهای فراوانی‌است که ظاهراً همین کاخ میرزا علی‌کیا وبناهای‌خدم‌و حشم او بوده است .

بقعهٔ آقا سید ابوالحسن بن امام موسی الکاظم علیه‌السلام
درقلهٔ کوه‌گرده‌کول[8]

درپشت دهکدهٔ کمنی ، روی کوهی بلند ومدور(عکس‌شمارهٔ ۳۵۳) بنائی‌از سنگ‌وگچ‌است.این‌بنا شامل‌دوقسمت‌اصلی‌است. قسمت‌اول کفش‌کنی‌مستطیل‌شکل

۱ــ گیلان رابینو ،ص ۳۷۳. ۲ــ بضم خاء معجمه. ۳ــ بکسرسین‌وياء.
۴ــ بفتح گاف وکسر دال. ۵ــ بضم گاف. چاك در زبان دیلمی‌به‌معنی‌مرغزار وچمنزار است. ۶ــ تلفظ امروزی‌است. ۷ــ بکسرخاء. ۸ــ یعنی‌کوه گرد ومدور .

www.tabarestan.info تبرستان

است که‌دری‌کوتاه‌وسرگیردارد. پس‌ازورود به کفش‌کن‌دست‌راست، دراصلی‌ورودی بنای‌بقعه‌است. بنای‌اصلی‌بقعه چهارگوشه‌است‌که‌چهارکنج‌آن‌را باچهارگوشوارجمع کرده وطاقی مدور ازسنگ وگچ زده‌اند . طرف‌قبلی‌بنا محرابی نسبةً ظریف‌است. در دوجهت شرقی وغربی دوپنجرهٔ کوچك به‌بلندی ۷۰ وپهنای ۳۵ سانتیمتردارد. درچهارضلع‌بنا ، چهار طاقنماست ودر دوطرف در ورودی ازداخل ، طاقچه‌مانندی است که شمع درآن روشن‌می‌کنند . صندوقی سادهٔ چوبین وسط بنای اصلی‌است و بالای‌آن را طنابی‌کشیده وقندیلهای مسین باپارچه‌های رنگین به‌آن آویخته‌اند.

سنگهائی‌که‌دربنا به‌کار رفته ، سنگ‌لانه است وملاط آن گچ غربالی‌درشت است . داخل وخارج بنا سفیدکاری شده است (عکس‌شمارهٔ ۲۵٤).

سنگ مرمری بردیوار کفش‌کن ، قرارداده شده‌است که عبارات زیربرآن حك است :

«تاریخ اتمام کار امامزاده واجب‌التعظیم امامزاده ابوالحسن ابن امام موسی‌الکاظم که باعث و بانی خیرات سعادت وعزت دستگاهان خواجه ملاحسین وفرزندان‌خلف رفعت‌پناه خواجه حسن وخواجه مراد علی به‌تولیت فضیلت شعاران‌ملاعلی وملاشیخ محمد استاد کار نادرالعصری حاجی‌الحرمین حاجی بنیاد که عاقبتشان یکان یکان بخیرباد در سنهٔ ثمان اربعین والف اتمام یافت .»

سقف سابق کفش‌کن گهواره‌ای واز سنگ و گچ زده بودند . پس از خرابی سقف را باچوب وسنگ لانه وگچ ساخته‌اند . قبور داخل کفش‌کن تمام به‌شکل سرداب است .

بناهای دیگری اطراف بقعه است که تمام ازسنگ لانهٔ سفید ساخته شده و مخصوص متولی و زوار است .

این بقعه مورد احترام اهالی دهکده‌های لشکستان ، کمنی ، انبوه،لات و نوده است. سه دهکدهٔ انبوه‌ولات ونوده جزءِ خاك رودباراست. غیر ازلشکستانیها،

اهالی دهکده‌های دیگرعلم خودرا به‌بقعه می‌آورند. اهالی‌کمنی روزسوم محرم و اهالی‌انبوه ولات ونوده روز پنجم محرم علم‌خودرا می‌بندند. ایشان علمهای خودرا درمحل می‌بندند وباخواندن نوحه وسینه زدن به امامزاده می‌آورند . درامامزاده پس‌ازخواندن روضه ، ناهارمی‌دهند وعلم را وامی‌چینند . درواچیدن علم گره‌های پارچه‌های صحن (=سفید) و سبز و مشکی را باز می‌کنند وتا می‌کنند و در بقچهٔ مخصوص می‌گذارند و بقچه وچوب علم و خود علم را جداگانه به‌دهکده‌های خود می‌برند .

لشکستانیها علم خود را به‌بقعه نمی‌آورند بلکه درآبادی، علم‌بندی وعلم‌واچینی می‌کنند .

یك ماه از تابستان رفته ، به‌ترتیب یك جمعه لشکستانی ، یك جمعه کمنی یك جمعه انبوئی ، یك جمعه لاتی ویك جمعه نودی به‌بقعه می‌آیند و گوسفند سر می‌زنند ونان وآبگوشت می‌دهند ، انبوئیها ولاتیها ، باغذا، میوه نیزمی‌دهند.

خانوادهٔ متولیان معروف به«شیخ» هستند وفعلامشهدی‌عزت‌الله گلبانومتولی بقعه‌است وازبابت عایدات بقعه به‌سایر افراد خانوادهٔ شیخ اجارهٔ سالیانه‌می‌دهد.

اطراف بقعه قبرستانی بزرگ است(عکس‌شمارهٔ۲۵۵). بیشتر گورها سنگ قبردارد . سنگهارا درقزوین حك می‌کنند وبدین‌جا می‌آورند . پاره‌ای از سنگها که قدیمی به‌نظر رسید بدین شرح‌اند :

«وفات‌مرحومه مبروره بی‌بی‌خانم بنت آقاحسین‌نهم شهرذیقعده۱۱۷۱ نشانه‌ها : یك‌انگشتر ویك سینه ریزدر وسط و دوانگشتر در دوطرف آنها ، دوگوشواره و دو دستبند ، یك تسبیح ویك‌مهر .»

«وفات مرحوم ولی‌خان ولد رمضان ۱۲۲۰. نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، شانه و سروشکسته .»

«وفات مرحوم گلستان خانم بنت مرحوم آقامیرزا ۱۲٤۱ . نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، انگشتر ، آفتابه و سروشکسته .»

www.tabarestan.info تبرستان

«وفات‌مرحومه شهربانو بنت شرف‌خان ۱۲۵٤. نشانه‌ها : مهروتسبیح.»

« وفات مرحوم ملك محمد ولد مرحوم صفرآقا سنه ۱۲۲۱ . نشانه‌ها : مهر ، تسبیح ، شانه ، خنجر ، نوگان و آلت قتاله‌ای بدین شکل .»

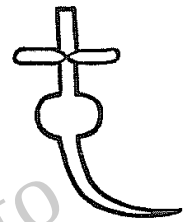

«وفات مرحوم شیخ رفیع ولد مرحوم کربلائی شیخ عبدالله ۱۲۵۷ . نشانه‌ها : مهر، تسبیح وشانه .»

«وفات مرحوم شیخ خلیل ولدمرحوم شیخ جلال‌سنه ۱۲٦۳. نشانه‌ها: مهر، تسبیح ، رحل ، قلمدان وشانه .»

«وفات مرحومه مغفوره نازی خانم بنت شیخ حسین ۱۲٦٦ . نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، دوانگشتر، سینه‌ریز،کشکول ، دلوازه ،آفتابه ، قیچی، بینیکی و گلدان .»

«وفات مرحومه بمانی بنت مرحوم ملك‌محمد ۱۲٦٦. نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، آفتابه ، قیچی ، بینیکی ودلوازه .»

«وفات مرحوم مغفورشیخ جعفرولد مرحوم شیخ‌کاظم ۱۲۷۱. نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، شانه و رحل .»

«وفات‌مرحوم‌برجعلی‌ولداوستاد قربانعلی۱۲۸٤. نشانه‌ها: مهر،تسبیح، شانه ، رحل و قلم .»

«وفات مرحوم گنجعلی ولد نظرعلی ۱۲۸٤. نشانه‌ها : مهر ، تسبیح، شانه و رحل .»

«وفات مرحوم امیدعلی ولد مرحوم عموحسن گالش ۱۳۰۱ . نشانه‌ها: مهر وتسبیح .»

سنگهای دیگری مورخ سالهای ۱۳۱۱ و ۱۳۱۲ و۱۳۱٦ و۱۳۲۰ و۱۳۲۱ و

۱۳۲۷ و ۱۳۳۵ و ۱۳۳٦ و ۱۳۳۷ و ۱۳٤۸ و۱۳۵۱ وسنواتی‌مؤخر برآن ، دراین گورستان فراوان است .

بقعهٔ امام زادگان کنعان وعمران و برهان برقله فیروزکوه میان دهکده‌های گورج ، سیااستلخ ، کل‌مازی ، زاکام ، یسن ، لوآلی ، اینی ، توساچالك ، زنش و پی‌نود

فیروزکوه قله‌ایست سرکشیده ، درمنتهاالیه جنوب‌شرقی‌خاك دیلمان‌قدیم و از تمام نقاط این ناحیه دیده می‌شود . ارتفاع آن بالغ بر۱۸۹۰ متر است. برسر این قله‌کاخی‌قدیمی به‌نام تخت سلیمان است . اما تاآن اندازه که دمرگان[1] برای آن اهمیت قائل شده ، ارزش ندارد .[2]

وضع این کوه نسبت به‌قلل اطراف آن بدین ترتیب است :

کوه‌ملك خورشاه (= ملاخروشه) نود درجه ، امامزاده شوئی ، زیر دست دهکدهٔ شوئی هشتاد درجه ، کوه سمام موز هشتاد درجه ، کوه دلفك دویست و نود درجه ، کوه بشم زیردست امام ودیارجان سیصدوچهل درجه ، امامزادهٔ تورار زیر قلهٔ‌کوهی به همین نسام دویست وشصت درجه ، دعاکوه زیر دست آکوجان ونوده صدونود درجه ، دهکدهٔ دیارجان درغرب شمال غرب قلهٔ فیروزکوه است .[3]

بربالای قلهٔ فیروزکوه بنای مختصری از سنگ است و داخل آن گوری با صندوقی‌ساده‌ومعمولی‌است که روی‌آن‌را پارچه‌های‌متعدد کشیده‌اند. درزیارتنامه این محل‌را مدفن‌سه‌تن از امامزادگان به‌نامهای‌کنعان وعمران وبرهان دانسته‌اند (عکس‌شمارهٔ ۲۵٦). دوچاه‌آب گوارا درصد متری بقعه‌است . هردو چاه دو دهانهٔ سفالین دارند که درحدود ۷۰سانتیمتراز کف زمین بلندترند . این‌عبارات بریکی ازاین سفالهای قرمز رنگ خوانده می‌شود :

۱– M. J. de Morgan ۲– گیلان رابینو ، ص ۳۷۰. ۳– گیلان رابینو ص ۳۷۱ .

www.tabarestan.info تبرستان

«بسم‌الله الرحمن الرحیم برخواننده که آمرزیده .... دراین چاه ....
بفرمودهٔ درویش علی‌بن‌جلال‌الدین.... برگشت‌بزلفانت....ازین‌ماه....
اندرین منزل‌که تااین چاه بود .»

رابینو درسال ۱۳۳۱ ه . ق. نام هدیه کننده که درویش علی بن جلال‌الدین است ذکر می‌کند و تاریخ این نوشته را سال ۹۹٤ هجری خوانده است که امروز اثری ازآن نیافتم . سنگهای سیاه فراوانی به‌طول شصت تاهفتاد سانتیمتر وقطر بیست‌وپنج وسی‌سانتیمتر اطراف این‌بقعه‌ریخته‌است‌که به‌نظر تراشیده می‌آیند .[۱] (عکس‌شمارهٔ ۲۵۷)

رابینو می‌نویسدکه این سنگها متعلق به‌بنائی‌مقدم بربنای امامزاده است و بی‌شك سنگهای یکی‌از قلاع اسماعیلیان بوده‌است . نگارنده‌که تقریباً تمام قلاع اسماعیلیان را در رشتهٔ البرز دیده است تاکنون درهیچیك ازقلاع سنگهائی نظیر اینها را ندیده است . اگر بتوان قبول‌کردکه این سنگها تراشیده وروزگاری‌برای بنائی به‌کاررفته بوده است ، می‌توان گفت‌که سنگها مربوط به‌بنائی مقدم بردوران اسماعیلیان است (عکس‌شمارهٔ ۲۵۸) .

علمهای امامزادهٔ فیروزکوه قدیمی‌وظریف و پرکار بود . دو علم‌آن تاریخ نداشت و بریکی تاریخ ۱۰٤۷ قمری خوانده می‌شد . اینك عباراتی‌که برعلمها خوانده شد :

در وسط وبالای علم اول «یافتاح» در وسط وپائین «الله محمد علی» حاشیهٔ پشت ورو دوازده امام

۱ــ نظیر این سنگها ، درپشت امام درکوهی به‌نام لرده‌سن (بفتح لام وسکون راء و فتح دال وضم سین) نیز دیده می‌شود . احتمال می‌رود این‌درگهٔ طبیعی بدانجا نیز کشیده‌شده باشد . این سنگها به‌نظر اینجانب طبیعی است چون کوچکترین ذره‌ای از ساروج و گچ‌که ملاط بناباشد دراین‌کوه دیده نمی‌شود. گذشته ازاین مقطع‌سنگها به‌شکل مثلث است‌که‌به‌کار ساختمان نمی‌آید .

علم دوم ظریف‌تر ازعلم اول است ، چه حاشیه وسطور اطراف نگار وسط، مشبك است . در این قسمت مشبك «نادعلیا مظهرالعجایب» تاآخر با خطی خوش کنده‌کاری شده‌است . وسط همین علم « الله محمد علی » بود .

علم سوم هم نسبةً ظریف بود واین جملات برآن خوانده می‌شد :

«نظام آل گیلانی.... الله وطلباً لمرضاة رسوله.... امام‌المعصوم‌المظلوم
حسین‌بن‌علی و اولاده الطاهرین علیهم‌السلام ۱۰٤۷.»

شمعدانی سفالین و زیبا در این‌امامزاده دیده شد (عکس شمارهٔ ۲۵۹).

مراسم علم‌بندی این امامزاده در هفتم محرم و مراسم علم‌واچینی یکی از روزهای‌جمعه پس‌ازجمع‌آوری محصول‌است. متولی امامزاده ،آقا شیخ محمد علی شیخ نصیری ، سه‌تیرهٔ گالش: زنش[۱] ویسن[۲] و کل‌مازی[۳] را خبرمی‌کند . تیرهٔ گالش زاکام جزءکل‌مازی است . در محل امامزاده مراسم علم‌واچینی عملی می‌شود . در تابستان سال۱۳٤۵ شمسی مراسم علم‌واچینی جمعهٔ چهاردهم امرداد ماه بود .

سنگهای قبرنسبةً قدیمی اطراف‌این‌بقعه بود. مطالب سه سنگ زیر قابل ذکر به‌نظر رسید :

« وفات مرحوم مغفور خداداد بیك ولد مرحوم حسن‌خان ۱۲٦٤ .
نشانه‌ها: مهر، تسبیح ، تپانچه ، شمشیر، دبهٔ باروت و خنجر .»

«وفات مرحوم مغفورنداوردلی ولد مرحوم آدینه سنه ۱۲٦۳. نشانه :
شانه .»

«وفات مرحوم بازعلی ولد پنجه علی۱۳۰۸. نشانه‌ها: نقش‌بزی دربالا
با گل‌وبوته اطراف آن بادهره‌ای در زیرآن .»

در محوطهٔ باز اطراف بقعه ، دو درخت بسیارکهن مازو و چندین اصله درخت مازوی جوانتر دیده می‌شود .

افسانه‌ای از پیران محل دربارهٔ بنای‌کاخ‌فیروزکوه وسفالهای‌دهانهٔ چاههای

۱ــ بفتح زاء وکسر نون. ۲ــ بکسر یاء و سین. ۳ــ بفتح کاف.

www.tabarestan.info تبرستان

آن شنیده می‌شودکه ذکر آن در اینجا بی‌مورد نیست:

در زمانهای گذشته، پادشاهی‌توانا بود که سخت فریفتهٔ دختری شد. دختر ازاو خواست، دربلندترین جاها بابهترین‌سنگها کاخی برای او بسازد.

پادشاه برای انجام خواست دختر، کوه فیروزکوه را برگزید و گروهی از مردم را به‌بیگارکشید. هنوز بنیاد وشالودهٔ‌کاخ پایان نیافته بودکه پادشاه شبی در خواب دیدکه‌کاخ تمام شده وآراسته است و او برتخت‌کامرانی درآن نشسته‌است. اما جغدی بزرگ برکنگرهٔ‌کاخ دیده می‌شود. شاه از اومی‌پرسد «ای‌نشانهٔ شومی و ویرانی، تو در این‌جای فرخنده و آباد چه میکنی؟» جغد پاسخ می‌دهدکه من نشانهٔ حکمت خداوندی هستم و زادگاهم اینجاست. و چیزهائی در اینجا دیده‌ام که هیچ‌گوشی نشنیده وهیچ چشمی ندیده است.

شاه می‌پرسد چه دیده‌ای؟ یکی ازآنها را بگو. جغد می‌گوید در نیمه شب تابستان بالای همین درخت کهن‌مازو نشسته بودم. هنوز پاسی از شب نگذشته‌بود که هوا به هم خورد و برف باریدن آغاز کرد. سراسر جهان را برف فراگرفت. من به‌بالاترین‌شاخهٔ درخت مازو پریدم. برف تاآنجا نیزرسید. ناگهان بادگرمی وزید و سراسر برفها آب شد. بامداد گفتی هرگز برفی نباریده است. آیا نیروی تو بیشتر است یا نیروئی‌که به‌انجام چنین‌کاری تواناست؟

شاه پس از لختی اندیشیدن پرسید چرا ویرانه نشینی؟

جغد جواب می‌دهد چون دیدم شمارتاریکی‌ومرگ و زن بیشتراست. زیرا نیمی ازشبانروز تاریك است و روزهای زیادی‌هم ابر و باد و مه و طوفان است و کسانی‌اندکه روز روشن‌را بردیگران‌شب‌تارمی‌سازند. پس‌سپاه‌تاریکی‌فزونی‌دارد.

اما چرا شمارمردگان‌بیشتراست چون همهٔ زندگان‌می‌میرند و کسانی‌هستند که فقط نام زنده برآنان می‌توان‌نهاد و از زبونی وخواری درشمار مردگان‌اند. پس مردگان از زندگان افزون‌ترند.

امازنان که خود دارای صفات جنس‌خود هستند ومردانی که زبون‌زنان‌اند

نیزهمچون زن هستند. پس زنان و زن صفتان ازمردان مرد بیشترند.

شاه از این سخنان سخت به‌هم برآمد. از خواب دیرین بیدار شد و دستور داد که بیدرنگ آنچه از کاخ ساخته‌اند ویران کنند. ازآن زمان تا امروز کاخ فیروزکوه همچنان ویران مانده‌است.

اما آنچه در بارهٔ دو چاه‌آبی که درقله است می گویند، بدین شرح‌است:

این دوچاه‌آب فاصلهٔ‌کمی ازیکدیگر دارند و دومی که کمی پائین‌تراست، پرآب‌تر است. بردهانهٔ هردو، دو استوانهٔ سفالین است‌که در محل «چاه تندور» می‌نامند. این دو چاه تندور را دختری «فیروزه» نام برسر گذاشته و در حالی که با دو دست خود چیزی می‌بافته، از سیستان[1] یك روزه بدینجا آورده‌است.

در دهکده‌های اطراف، هرگاه باران فراوانی ببارد چنانکه ده‌نشینان را به ستوه آورد، گویند در چاههای فیروزکوه استخوان حیوانی انداخته‌اند و چون برای‌آن دو چاه ارزش مذهبی قائلند می گویند تا چاهها ازآلودگی پاك نشوند، باران بند نخواهدآمد. گاهی می‌گویندکه گیلکها پولی به‌متولی‌آستانه می‌دهند تا او استخوان آلوده‌ای در چاه بیندازد و باران ببارد و برنجزارها پرآب شوند ولی‌کشتزارهای‌گندم و جو در کوهستان آسیب ببینند.

دراین‌وقت گروهی از ده‌نشینان اطراف گرد می‌آیند، به‌سرچاههامی‌آیند غذائی‌تهیه می‌کنند و «پاکشان» می‌کنند و یك تن از دهکدهٔ «مروسن»[2] (اکبرآباد) که پدر برپدر این پیشه را دارد به ته چاه می‌رود و شمعی می‌افروزد و آب‌کشی مسین که ته‌چاه‌است بالامی‌آورد و اگر استخوانی‌درآن دیده‌شود بیرون‌می‌اندازد پس ازآن طولی نمی‌کشد که باران بند می‌آید.[3]

باقی بناها و آثار تاریخی ناحیهٔ سمام و شاهجان

۱ــ برقله‌ای به نام «کارسنگ» نزدیك شاهجان برجی‌آجری بوده است.

۱ــ این سیستان ظاهراً سیستان لاهیجان است.

۲ــ بضم میم و راء و سین.

۳ــ از یادداشتهای آقای عبدالرحمن عمادی.

www.tabarestan.info تبرستان

۲ـ سه غارکه ظاهراً دستی کنده شده است درپائین گیلارکش، دست‌چپ‌کنار رودخانه است.

۳ـ پائین‌گیلارکش بالای آسیاب ، زیر غارهای سه‌گانـه ، تپه‌ایست که یك طرف آن روزی به‌کوه متصل بوده‌است .گوری بالای این تپه‌است .

٤ـ عزیز[1] لوك[2] یا غار زاکام ظاهراً دستی‌کنده شده است .

٥ـ سنگهای‌اطراف‌بقعهٔ فیروزکوه را اهالی اظهارمی‌کنند که‌ازشیشارسان‌و تموش و شیردره آورده‌اند و جای سنگها تا امروز باقی است .

٦ـ دو غاربزرگ وکوچك یره‌شلمان.[3] جلوغار بزرگ‌را چندی پیش‌حفاری کرده‌اند. این دو غار ظاهراً دستی‌کنده شده‌اند .

۷ـ غار وربن[4]، دراین‌غار زره وشمشیر واستخوان‌آدمی به‌دست‌آمده‌است .

۸ـ گنگ‌آب ازناکاخانی یا گیلارکش. این گنگها درگیه‌کل[5] به‌چاهی‌وارد می‌شده‌اند .

۹ـ درگیه‌کل حصار وآثار آبادی قدیمی است .

۱۰ـ دعاکوه یانیازخانه برسرحد رودبارواشکور، درپشت دهکدهٔ«اکوجان» از دهکده‌های رودبار ، از اشکور از کمنی به چادرهای انبوه ولات و ازآنجا به دعاکوه می‌روند . اطاقهائی‌بالای‌هم درسنگ‌کنده شده‌است . امروزهم‌مردم‌اطراف برای نذر و نیاز بدانجا می‌روند . نزدیك دهکدهٔ اکوجان دشت نسبةً وسیعی به‌نام «بزادشت» است که آثار آبادی بزرگی درآنجاست .

۱۱ـ ازمحلهای زیر آثار زیرخاکی فراوان به‌دست‌آورده‌اند :

شیرچاك ـ مربّو ـ دیارجان ـ بویه (= بوئی) ـ شاهجان .

۱۲ـآستانهٔ قدیمی پلاسن[6] میان راه‌گیلارکش و پلاسن .

۱ـ بکسرزاء دوم. ۲ـ لوك درلهجهٔ محل‌بمعنی غاروسوراخ‌است. ۳ـ بفتح یاء وشین. ۴ـ بفتح واو وسکون راء وضم‌باء. ۵ـ بکسرگاف وفتح یاء وضم‌کاف.
۶ـ بفتح پ وضم سین . گاهی «پلاسنگ» نیز گویند.

۱۳ـ درکوه نزدیك پیشکیل‌جان درمحلی معروف به «خانم‌تله» آثار بنائی دیده می‌شود .

۱٤ـ قلاکوتی درسیاموسی[1] از دهکده‌های سمام که درفرهنگ جغرافیائی «موسی‌کلایه» ضبط‌کرده‌اند .

۱٥ـ بقعهٔ آقاسید علی‌کیا بن‌سید مظفر سیستانی درکیاسه که درسال۱۳٤۳ آب رودخانه زیرآن راخالی کرد وبنای بقعه واراضی اطراف آن فروریخت و از میان رفت .

۱٦ـ درحوالی زنش آثار آبادی قدیمی است وآجرهای زیـادی از آنجا درآورده‌اند .

۱۷ـ درزیر لوکراسنگ درصحرای‌تراش[2] نیزآثاری‌قدیمی به‌دست‌می‌آید.

۱۸ـ بقعهٔ بی‌بی‌هیبت در وسمه‌جان سمام.[3]

۱۹ـ بقعهٔ دعاکوه برسردعاکوه که جزءِ اراضی کمنی است .

۲۰ـ درگرزه[4] نیز زیارتگاهی لت‌پوش است .

۲۱ـ آستانه‌ای قدیمی درمازی‌کوتی .

۲۲ـ در اسپه‌چـال فیروزکوه نزدیك لوکراسنگ نشانه‌هائی از آبـادی قدیمی است .

۲۳ـ آستانه‌ای قدیمی درسیاه‌کوه در راه شیرچاك .

۲٤ـ بقعهٔ لرده در دهکدهٔ لردهٔ سمام .

۲٥ـ آستانهٔ خورته درآغوزبن‌کندسر سمام.

۲٦ـ بنیکی نام محلی است درمشرق دهکدهٔگورج که آستانه‌ای دارد .

۲۷ـ آستانهٔ سرده ازبلوك شاهجان .

۲۸ـآثار زیرخاکی تپه‌ای به‌نام«آزن‌کوته»[5] که به‌دست کسانی که‌صلاحیت

۱ـ موسی باصدای یاء تلفظ می‌شود. ۲ـ بضم تاء . ۳ـ گیلان رابینو، ص۳۷۴. ۴ـ بکسرگاف. ۵ ـ بضم زاء.

www.tabarestan.info تبرستان

نداشته‌اند این تپه حفـاری شده و آثـاری از دوران مفرغ به‌دست آمده است. درهمین تپه، نشانهای آبادانی قدیمی و بقایای قلعه‌ای دیده می‌شود. رویهمرفته بلوك‌کوچك شاهجان ازنظرآثار زیرخاکی بسیار غنی است وشایستهٔ بررسی‌وکاوش علمی است.

۲۹ـ قلعهٔ نفت‌خانی، پشت محل نفت‌خانی دهکدهٔ کجید.

۳۰ـ گورستان گبری قدیمی در اسل‌بره[1] دهکدهٔ کجید.

۳۱ـ آثار قلعه‌ای قدیمی درمحل الن‌کلنگا[2] روی‌تپهٔ پشت دهکده روبروی قلعهٔ نفت‌خانی در دهکدهٔ کجید.

۳۲ـ قلعه‌سر، آثارقلعه‌ای قدیمی‌در ملجادشت درسمت جنوب دهکدهٔ‌کجید.

۳۳ـ قلعه‌ای قدیمی به‌نام«قلاکوتی» میان‌کجید وشولك و دیمانجان‌کش.

۳٤ـ بناهای ییلاقی اربابی دوران قاجاری در دهکدهٔ امام. رابینو ازبنای میرزا یحیی‌خان املشی در دهکدهٔ امام نام می‌برد.[3] پس‌از بازدید معلوم شدآثار تاریخی وهنری ندارد.

۳۵ـ گورستان قدیمی سرخه‌زمین امام.

۳٦ـ گورستان قدیمی لیال‌چال امام.

۳۷ـ بقعه وگورستان قدیمی سیاه‌کوه امام. در این گورستان حفاری شده و آثاری‌گرانبها به‌دست آمده است.

۳۸ـ رابینو از بقعهٔ شوئی زیر دست دهکدهٔ شوئی امام نام می‌برد.[4] این بقعه واین دهکده شناخته نشد.

۳۹ـ شاه‌نشین‌تله بالای دهکدهٔ تماجان، آثارقلعه خرابه‌ایست حفاری‌شده‌و لوازم باارزشی به‌دست‌آمده است.

۱ـ بکسر الف و سین و باء. ۲ـ بفتح الف و نون و ضم‌کاف. ۳ـ گیلان رابینو، ص ۳۷۲. ۴ـ گیلان رابینو، ص ۳۷۱.

بخش بیست ویکم

بناها و آثار تاریخی جیرولایت اشکور،
سیارستاق و بالااشکور
راه سنگ فرش
طرف راست وچپ رودخانهٔ پلورود

قسمتی ازاین راه سنگ‌فرش درترش‌کوه رحیم‌آباد است که باقی ماندهٔ راه شاه‌عباسی است که از گرگان به‌آستارا کشیده شده است.

از این شاهراه، راهی فرعی جدا می‌شود و از کنار پلورود، از نقـاط زیر می‌گذرد:

بندبن ـ تول‌لات[1] ـ زیـارخانی‌لات ـ دیمابن ـ راه دست راست رودخـانهٔ تا نیلو(= نیالو) ادامه دارد.

دنبالهٔ راه اصلی‌ازروی پل دیمابن می‌گذرد وبه‌پلام، دیورود، سلم داربن‌و سی‌پرد می‌رسد. از سی‌پرد دو شعبـه می‌شود یکی بـه شوئیل ولسپو و دیگری به‌سیارستاق ولوسن وبالااشکور می‌رود.

دنبـالهٔ این راه از بالااشکور به رودبـار و تنکابن در صفحات بعد نـوشته شده است.

۱ـ بکسرلام اول.

www.tabarestan.info تبرستان

قلعهٔ فریدون
در خنش گردن [1] داران گویه

میان دهکده‌های راشه، تساسن[2]، تلابنه[3] وسیاچال بر پوزهٔ سوم کوههای سمت راست رودخانهٔ پلورود قلعه‌ای ازسنگ و گچ است که آثار زیادی از آن برجای است . این قلعه از سه‌طرف به‌پرتگاه منتهی‌می‌شود. از هرات‌بر و دیمابن ازدامنهٔ کوه ، مستقیم می‌توان به‌قلعه رسید. شکل‌ظاهری بنا نشان می‌دهدکه همانند قلاع اسماعیلیان است . در جنوب این قلعه گورستانی بزرگ و قدیمی است . قلاکوتی دیگری به‌نام «راشك» در پشت قلعهٔ فریدون است .

قلعهٔ تول‌لات [4]
بر پوزهٔ کوهی میان دو رودخانه در اراضی تول‌لات

قلعهٔ تول‌لات قلعه‌ای سنگی‌عظیمی‌است که‌نزدیك‌اراضی‌تول‌لات ومسلط بر بستراصلی‌پلورود است. مصالح‌اصلی‌این‌قلعه‌سنگ‌وگچ است. سنگهانتراشیده‌ولی نبشی‌است . بلندی باروی موجود، درحدود۱۰متروقطردیوارها بیش‌ازیك‌متراست (عکس‌شمارهٔ۲۶۰). درازای بنای قلعه درحدود۵۰ متروپهنای‌آن درحدود۴۰ متر است.آب‌انباری درجهت شمالی ازسنگ وساروج ساخته‌اند. نزدیك دیوار شرقی چاهی عمیق است. احتمال می‌رود که چاه‌آب یانقب فرارگاه قلعه باشد. وضع‌بناو استحکام آن و نوع مصالحی‌که در آن به کار رفته است ، شباهت زیاد به دژهای اسماعیلیان دارد و بعید نیست‌که یکی از قلاع ایشان در خاك اشکور باشد .

سد و نهری از سنگ و ساروج
برسمت راست پلورود در اراضی تول‌لات

مقابل‌قلعهٔ تول‌لات، برسمت‌راست رودخانهٔ‌پلورود، کنار راه مالرو، دیواری

۱ــ بفتح خاء وکسر نون و شین . ۲ــ بضم تاء و سین دوم. ۳ــ بفتح تاء و ضم باء. ۴ــ بکسر لام اول. تول در لغت‌گیلکی به‌معنی‌گل (بکسرگاف) و لات اراضی‌کنار رودخانه راگویند .

از سنگ و ساروج به بلندی یك متر و یك‌مترونیم دیده می‌شود . این دیوارکه ظاهراً ازبالای‌آن نهری عبور می‌کرده ، کمی کج شده و به میان رودخانه کشیده می‌شود. این‌آثار از سد و نهری قدیمی باقی مانده و سازندهٔ آن معلوم نیست .

خشت پل دیمابن وکاروانسرای آن
سرراه مالروی اشکور میان زیارخانی‌لات و جیرپلام

این پل که امروز فقط پایهٔ سنگی سمت راست آن و پایهٔ آجری سمت چپ آن باقی مانده است ، در حدود شصت سال است‌که یکسره خراب شده است . ظاهراً این پل به امرسلطان میرزا علی‌کیا پسرسلطان محمدکیا درسال۸۹۳ هـ.ق. ساخته شده است. سید ظهیرالدین شرح ساختن این پل را چنین نوشته‌است :

«چون به رودخانهٔ پلورود از ایام سابقه پلی از چوب بسته بودند و هرساله به تجدید آن می‌بایست شروع نمود وگاهی بودکه آب طغیان می کرد و آن پل را می‌برد و برهم می‌شکست و مترددان ازاین سبب در زحمت می‌بودند و آن پل را به اصطلاح قوم «کیاپرد» می‌خوانند . همت عالی خسروانه مقتضی آن شد که برآن مقام پلی از خشت و سنگ و آهك بفرمایند ساخت تا خلایق از آن مشقت خلاص یابند . فلهذا استاد یعقوب بنّای رویانی را به سرکار فرستادند وکیا پاشا فلك‌الدین ناظررا مشرف‌آن مهم ساختند وبه‌سعی‌تمام‌آن‌مهم پسندیده به‌هم‌رسیده بود واستاد مذکورطاق‌بزرگی‌برآن رودخانه بسته . خواستند که آن عمارت را به‌نظرکیمیا خاصیت منظورسازند ، ازتقدیرسبحانی باران‌عظیم که از جملهٔ رحمت رب‌العالمین است ،آن شب ببارید و آب رودخانه بسیار شد ، چنانکه عبور از قریهٔ سجیران نمودن و به سرراه آمدن متعذر می‌بود .

مردم صاحب وقوف دلیل شده ، از راهی که ازآب نباید گذشت، به‌کنارآن طاق رایات نصرت‌آیات رسانیدند و تفرج آن پل‌کرده ، به‌قریهٔ بالانگاه به خانهٔ پره‌نشین حسام‌الدین طالش فرود آمدند.»[1]

۱ــ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص۴۷۲ و ۴۷۳.

www.tabarestan.info تبرستان

پایهٔ شرقی این پل به درازای ده متر که با سنگ رودخانه و گچ ساخته‌اند تاامروز باقی‌است(عکس‌شمارهٔ۲۶۱). پایهٔ غربی به‌بلندی۳متر بر چکاد لب‌رودخانه هنوز دیده می‌شود . این پایه از آجروگچ بنا شده‌است . آجرها که باید درمحل پخته شده باشد به‌ابعاد ۵ × ۲۳ × ۲۳ سانتیمتر است (عکس‌شمارهٔ۲۶۲).آجرهای طرف شرقی پل را پیش از شهریور۱۳۲۰ به‌کلاچای برده ودر پشت بازار ازآنها ساختمانی ساخته‌اند .

رابینو این پل را پل‌سنگی سجیران خوانده و می‌نویسد :

«دهکدهٔ سجیران پل چوبین داشت وهرسال آن را آب می‌برد. میرزاعلی کیا استاد یعقوب رویانی را درسال۸۹۲ هجری مأمورساختن پلی‌ازسنگ کرد .»[1]

در نزدیك سجیران آثار پلی قدیمی هست ولی عظمت زیادی ندارد در صورتی‌که پل دیمابن پلی عظیم وتاریخی است (عکس‌شمارهٔ ۲۶۳).

درفاصلهٔ دویست متری پایهٔ شرقی بنائی سنگی‌است که راهگذریان آن را به‌نام حمام می‌شناسند. این بنا بی‌شك‌کاروانسرائی قدیمی وبراندازی موقتی‌است تا درآن مسافران دمی بیاسایند و چهار پایان جـوی بشکنند . نظیر این پل و کاروانسرای نزدیك به‌آن ، در بلاردکان املش نیزهست.

قطر دیوار سنگی این‌کاروانسرا ۵۵ سانتیمتر و ابعاد آجرهائی که در آن به‌کار رفته ۳ × ۲۱ × ۲۱ سانتیمتر است .

در سمت راست رودخانه نزدیك پل در زمینی که طول آن پانصدمتر است آجرپاره‌های فراوان وسفال شکسته‌های زیاد دیده می‌شود که نشان می‌دهدروزی دهکده‌ای در این اراضی بوده است. ابعادآجرهای‌آن ۵ر۴ × ۲۳ × ۲۳ سانتیمتر است .

درآبادی دیمابن کنونی پشت منزل اسکندر، تپه‌ایست که بالای‌آن‌آجر-پاره‌های فراوان و سفال شکستهٔ زیاد است.

۱ــ گیلان رابینو، ص۳۸۰.

تپهٔ سلم و سو
بالای دهکدهٔ سیاکشان اشکور

بربالای این تپه آثار قلعه‌ای قدیمی وگورستانی بزرگ است .

حمام و خانه‌های قدیمی
در چاکان‌سر سیاکشان اشکور

در محلی به نام چاکان‌سر نزدیك دهکدهٔ سیاکشان آثـار حمام و خانه‌های قدیمی است که نشان می‌دهد روزی دهکده‌ای دراین محل بوده است .

قلاکوتی
در محل گالش‌نشین سجاره نزدیك پلام

در این دهکدهٔ تابستان نشین محلی به‌نام «قلاکوتی» است که‌آثار قلعه‌ای قدیمی است .

بابا ملهودی‌گور
پشت دهکدهٔ سیاکشان‌اشکور سرراه دهکدهٔ میلاش

این گورها که نظیر آن در نقاط دیگر اشکور نیزهست ، بیش از توده‌ای سنگ نیست. راهگذریان نیزسنگی برآن پرتاب می‌کنند و به‌بلندی تودهٔ‌سنگ می‌افزایند. این کار جز سنگسارکردن گور بابا ملهود چیز دیگری نیست.کسانی که این عمل را انجام می دهند، نمی‌دانند بابا ملهود کیست و چیست .

در راه املش به قزوین ، نزدیك‌کاروانسرای بلاردکان و باز در همین راه ، میان شیرچاك و ناتش‌کوه ، دو گور از باباملهود است که به دست راهگذریان سنگسار می‌شود. نزدیك شوئیل در اشکور و حوالی کلیشم ازبلوك فاراب عمارلو نیز نظیر این گورها دیده می‌شود .

به‌نظرمی‌رسد که کلمهٔ «ملهود» همان «ملحد» باشد که بررفیقان اسماعیلی اطلاق می کردند و این گورها مدفن پیـروان ایشان است که به دست شیعیـان

www.tabarestan.info تبرستان

زیدی کشته شده‌اند . احتمال می‌توان دادکه این گورها مدفن پیروان مزدك نیز، باشد چه اینان در صفحات رودبار که جزء خاك دیلمان قدیم است، از قدیمترین ایام بوده‌اند و رشیدالدین فضل‌الله[1] وحمدالله مستوفی[2] نیز ازایشان یادکرده‌اند.[3]

بقعهٔ آقاسیدحسین بن امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام دردهکدهٔ سجیران اشکور

بنای اصلی بقعه اطاقی ساده و زگالی است. طرف شرق آن دوخواهر همین امامزاده، به‌نامهای بی‌بی‌هیبت‌وبی‌بی‌سکینه به‌خاك سپرده شده‌اند. سه‌طرف شرقی‌و جنوبی وغربی ایوان دارد . ایوانها دارای ستونهای چهارسو وسرستونهای پرکار است. بریکی ازسرستونهای غربی این‌عبارات خوانده می‌شود:

«این‌آستانه فی‌ید استادحسین تمام شد سنه ۱۲۸۶.»

جلوایوانها تکائل چوبین دارد. لبهٔ‌بام سه‌پشته وسراسر بام، لت‌پوش است. درمحوطهٔ بازاطراف بقعه درختان لی وآزاد زیاد بود .

دزماشین (= قلعهٔ‌لیما)

علی‌بن شمس‌الدین لاهجی دربارهٔ این‌قلعه چنین نوشته‌است :

«مردم کهن‌سال به‌سنیدرضی‌کیا گفتندکه درپشت لیوما محل محکمی‌است‌که سابقاً هم‌قلعه بود و «دزماشین» نام داشت. اگر مجدداً به عمارت قلعه اشارت شود، امیدکه چون‌بنای‌دولت استوار وپایدارگردد. این‌اندیشه مقبول طبع‌همایون‌افتاد، به‌یرق مایحتاج قلعه اشارت علیه شرف صدوریافت.»[4] صدور این‌فرمان درسال ۹۱۶ ه.ق. بود

رابینو محل دهکدهٔ لیمارا دردامن کوه شرقی پلورود ومقابل دهکدهٔ تویلا تعیین‌می‌کندومتن گذشته‌را به‌سیدظهیرالدین وتعمیرقلعه‌را به‌سلطان‌احمدخان‌والی

۱ـ جامع‌التواریخ، قسمت‌اسماعیلیان، ص۱۵۱و۱۵۳. ۲ـ نزهة‌القلوب، ص۶۱.
۳ـاز یادداشتهای‌آقای‌عبدالرحمن‌عمادی. ۴ـ تاریخ‌خانی، چاپ‌دارن، ص۳۷۰و۳۷۱.

بیه‌پیش‌نسبت داده‌است[1] که‌به‌نظراینجانب صحیح به‌نظرنمی‌رسد. این‌قلعهٔ قدیمی‌که قبل‌ازسال ۹۱۶ نیزآبادان بود، ظاهراً ازقلعه‌های قدیمی جیرولایت اشکوراست. محل‌آن‌برپوزهٔ‌کوهی میان کشکی‌دره[2] ودرهٔ کاکرود است (عکس‌شمارهٔ۲۶۴). طول بنای‌قلعه درحدود۲۵۰متروپهنای‌آن درمحلهای‌مختلف کم‌وزیادمی‌شود. پهن‌ترین قسمت پهنای آن درحدود ۴۰ متر و باریکترین قسمت‌آن درحدود ۱۰ متراست . مصالح بنـا سنگ کوه واز ملاط جز دربنای آب‌انبارها نشانی‌نیافتم . ظاهراً ملاط بنای‌قلعه‌گل بوده‌است. درسه‌آب‌انبارموجودکه درازا وپهنای‌تقریبی هریك ۵ متر بود ازسنگ کوه وملاط ساروج استفاده شده بود (عکسهای شمارهٔ ۲۶۵ و ۲۶۶) . در بـالای آخرین نقطهٔ این کوه که مسلط بر درهٔ پلورود بود ، سنگی صاف که ظاهراً اطراف آن را تراشهـائی داده بودند ، دیـده می‌شد که گویا بـالای آن دیدبانی می‌کرده‌اند. جاده‌ای نسبةً دستکاری شده‌طرف‌بازوی‌راست‌کوه‌که درامتداد کاکرود است ، به قلعه وارد می‌شود و آثاری از سردر و برج در این قسمت دیده می‌شود. سراسربام اطاقهای قلعه‌بی‌شك سفال‌سر بوده است چه‌سفال شکستهٔ‌فراوانی که پاره‌های سفالهای بام‌است ، درسراسر اراضی قلعه دیده می‌شود . سفال لعاب‌دار مطلقاً دیده نشد وکوزه شکسته‌های معمولی بی‌لعاب زیادبود . گنج‌گیران قلعه را زیروبالا کرده بودند .

دوگنگ آب ازدو چشمه ، یکی از رودخانهٔ کشکی‌دره وپس‌دره ودیگری ازکوه الیه[3] آب به‌قلعه می‌آورده‌اند . درازای گنگهـا ۱۵ وقطر دایرهٔ آنهـا ۵ سانتیمتر بود .

قلعهٔ تویلا

این قلعه که درمحل «قله» خوانده می‌شود، زیردست‌آبادی کوچکی به‌نام «رجه‌سر» بربالای پرتگاهی سنگی که مسلط بر تویلا است ساخته شده است. آثار

۱ـ گیلان رابینو، ص ۳۷۸. ۲ـ بفتح کاف و سکون شین. ۳ـبفتح الف وسکون لام وکسر یاء.

www.tabarestan.info تبرستان

باقی‌مانده نشان می‌دهدکه مصالح آن سنگ وگچ بوده‌است .

تویلا دهکده‌ای آباد بوده‌است ودو سپه‌سالار یکی به‌نام کیاناصر کیای تویلا ـ سپه‌سالار رانکوه ـ[1] ودیگری کیاجهان شاه‌دیلمی‌تویلائی ـ سپه‌سالارلمسر ـ[2] که اولی درسال ۸۴۰ و دومی درسال ۸۷۲ هـ.ق. نامشان ذکر شده است منسوب بدین دهکده‌اند. حسن صباح ازراه پادز وتویله به‌اندجرود والموت رفت.

امامزاده‌حنیفه یا بقولی پیربهادر
دردهکدهٔ برم‌کوه[3] اشکور

شامل بنائی باسنگ‌وگچ وپایه‌ای‌بلند قدیمی ازهمین مصالح است . دوگنبد مدورکه‌یکی‌سقف اصلی‌ودیگری پوشش آنست وبام‌بقعه راتشکیل می‌دهد ازآجرو گچ برپایه‌ای استوار بناشده است . صندوقی تخته‌ای ساده در وسط بنای اصلی است وپوششی‌سبزدارد. ایوان جلودر ورودی بقعه نیزطاقی‌آجری دارد. در ورودی دارای خفنگی‌هلالی شکل‌است . بلندی این در ازوسط هلال خفنگ ۱۷۴ وپهنای آن بادوبازوی چهارچوب دوطرف ۸۸سانتیمتراست. این‌درساده وبدون کنده‌کاری است، ولی‌از تک‌های‌تخته که نگار اصلی‌آن بدین‌شکل‌است‌به‌یکدیگرکم‌وزبانه‌کرده‌اندو در این‌کار زحمتی‌کشیده‌اند. دوقسمت کوچك چوبین‌کنده‌کاری ظریف درلنگهٔ سمت‌راست، داخل این نگارها کار گذاشته‌اند که نشان می‌دهد روزی صندوق یادر ورودی بقعه ، کنده‌کاری ظریفی داشته و پس از فرسوده شدن آنهاقسمتهای باقی‌مانده‌را دراینجا به‌کار برده‌اند .

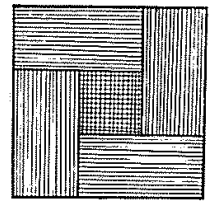

جلو ایوان آجری بقعه، ایوان کوچك چوبی است‌که دارای دوستون لاچ‌ـ لنگری باطرح هشت ضلعی‌است. این‌ستونها بسیارقدیمی به‌نظرمی‌رسند .

۱ـ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص ۲۲۷ و ۲۲۸ و ۲۲۹. ۲ـ تاریخ گیلان و دیلمستان، ص۳۳۰. ۳ـ بفتح باء و راء وکسرمیم.

زیربنای بقعه چشمهٔ آبی‌گواراست‌که‌سابقاً درآبشخورسنگی تراشیده‌ای به درازای۱۲۰ سانتیمتر وپهنای ۵۰ سانتیمتر جریان داشته است . فعلاً مجرای آب از این سنگ منحرف شده ودرسنگ آبشخوردیگری به درازای ۷۵ سانتیمترو پهنای ۵۰ سانتیمترجاری است .

پشت امامزاده، اراضی «آبخوران‌چال» است که در آن قبور قدیمی دیده می‌شود. این‌قبرهارا حفاری‌کرده بودند وازآنها مجسمه‌های کلهٔ گاو سفالین،پیکان، گمج پراز زغال چوب، سرگوسفند وسر اسب پیدا کرده‌اند.

درقبرستان جدید یکی دو سنگ مورخ بسال ۱۲۶۲ با نشانه‌های : مهر ، تسبیح ، بینیکی ، کشکول و دلوازه دیده شد .

مسجدی قدیمی متصل به‌این بقعه‌است .

قلاکوتی
دربرم‌کوه اشکور سفلی

بربالای کوهی که پشت دهکدهٔ کیاسه وپائین آبادی اکبرآباد ونزدیك به برم‌کوه است ، آثاری ازقلعه‌ای قدیمی دیده می‌شود . آجرهای قدیمی این قلعه است‌که‌برای ساختن دیوار وطاق امامزاده حنیفه به‌کاررفته است. ازدیوارهای‌قلعه چیزی برجای نبود تابتوان نقشه‌ای برای‌آن تهیه‌کرد .

ایردیج

زیردست آبادی « گیه‌کلام »[1] دشت وسیع شیب‌داری است . آثار دهکده‌ای قدیمی دراینجاست .آبادی «ایرمحله» درپوزهٔ کوهی است‌که‌این دشت دردامنهٔ‌آن است . شاید کلمهٔ «دیج» شکل دیگری‌ازکلمات «دیز»و«دز» و«دژ»باشد و ایردیج به‌معنی دژ واستحکامات دهکدهٔ «ایر» باشد . بعید نیست که آبادی ایرمحلهٔ فعلی روزی به‌نام ایردیج درهمین دشت بوده است .

۱ـ بضم کاف .

www.tabarestan.info تبرستان

ملاخروشه[1]

برسر کوهی نوك‌تیز برمرز شوئیل وتلابنك[2] و سوته‌کش ، بقعه‌ای‌کوچك‌با صندوقی تخته‌ایست . دردوطرف شرق وشمال این بقعه ، ایوان کم عرض کوچکی است . ستونهای ایوان ، پاره‌ای پخزده وپاره‌ای چهارسوست .پرهٔ ایوانها یك‌پشته است . سقف واشان باپل‌کوبی‌ساده وسراسربام لت‌پوش است. اطراف بقعه‌قبرستان است ودر محوطهٔ قبرستان ، درختان بلوط کهن وامرود و دو درخت ون (زبان – گنجشگ) کهن سال است . بریکی‌ازاین درختان ون ، شاخهای بز کوهی هشت‌ساله نصب‌کرده‌اند .

درقبرستان این‌بقعه سنگهای مرمرزیادی است‌که‌نوشته‌های پاره‌ای ازآنها بدین شرح است :

«وفات مرحومه ماه‌شرف بنت مرحوم‌آقاکاظم ۱۲۲۶. نشانه‌ها : مهر ، تسبیح ، انگشتر، گردن‌بند ، بینیکی، آفتابه و دلوازه .»

«وفات مرحومه حاجی خانم بنت مرحوم علی ۱۲۴۶. نشانه‌ها : مهر ، تسبیح ، بینیکی ، آفتابه ودلوازه .»

«وفات مرحومه زری جان خانم بنت مرحوم یعقوب علی ۱۲۲۹.
ای‌که برمابگذری دامن‌کشان از سراخلاص الحمدی بخوان
نشانه‌ها : قیچی ، مهر، تسبیح ، انگشتر، سینه‌ریز، بینیکی، دلوازه و شکلی نظیر چراغ یا لاله .»

سوری (= سوره)
درپشت دهکدهٔ مروسن

برقلهٔ دیگری ازرشته کوهی که «ملاخروشه» بریکی از قلل آن بنا شده است ، محل متبرك دیگری به‌نام «سوری» یا «سوره» است . بنای بقعه کم و بیش

۱ــ بضم‌خاء. ۲ــ بفتح تاء وضم باء وفتح نون.

نظیربقعهٔ ملاخروشه است وتقریباً درجنوب آن قرار می‌گیرد . در این بقعه‌آثار تاریخی دیده نشد .

اسه‌تاشان[1]
برمرز دهکدهٔ بنان[2] و دهکدهٔ راه‌سران

بریکی ازقلل رشته کوه سمت چپ رودخانه که تقریباً درشرق کوهی است که‌بقعهٔ ملاخروشه‌برآن‌بنا شده‌است، محل متبرك دیگری‌به‌نام «اسّه‌تاشان» است. این‌بقعه نیزنظیر ملاخروشه وسوری است وآثار تاریخی وهنری درآن دیده نشد. این‌سه‌بقعه درسه‌رأس یك مثلث متساوی‌الساقین قرارمی‌گیرند . شاید این بقعه‌ها که امروز رنگ اسلامی به‌خود گرفته‌اند ، برای مردمی که قبل از اسلام دراین کوهستان زندگی می‌کرده‌اند ،پرستشگاه یامحل متبرکی بوده‌است . گذشتهٔ مردم این‌سرزمین وسیع کوهستانی وآداب وسنن ودیـن وآیین ایشان زیاد برما روشن نیست . هیچ نمی‌دانیم‌که دین زرتشت‌بدین دهکده‌های دورافتاده رسیده است‌یانه؟ تمدن اینان غیراز تمدنی است‌کـه دردشتهای هموار ساحلی ونقاط دست خـورده می‌بینیم . از مجسمه‌هائی که از گورها به‌دست می آید ، علاقهٔ مردم این نقـاط به گـوزن و کل و گاوهای کوهان‌دار آشکار است . شاید کوههای عظیم و سر–کشیده نیزنظر ساکنان کوهستان را به‌خودکشیده وسبب شده است که این کوهها همچون بتی مورد ستایش وپرستش ایشان قرار گیرد. مطالعه وبررسیهای دقیق و حفاریهای علمی‌منظم ممکن است‌این پردهٔابهام‌را ازروی این دهکده‌های‌کوهستانی فروکشد .

مسجد رودبارك
دردهکدهٔ رودبارك کنار کاکرود

رودبارك ازدهکده‌های‌قدیمی‌اشکوراست‌که نامش درتاریخ‌گیلان ودیلمستان نیزآمده است . سید ظهیرالدین دربـارهٔ مسجد این دهکده مـی‌نویسد :

۱ــ بفتح الف وتشدید سین. ۲ــ بضم باء.

www.tabarestan.info تبرستان

« کارگیاسلطان محمد (۸۸۳ ـ ۸۵۱) از لوسن عازم رانکوه شدند . شب به قریهٔ کیارمش اقامت‌فرمودند. روزیکشنبه به‌مسجد رودبارك‌که ازمستحدثات امام همام ناصرالحق علیه‌السلام است ، نماز گزارده و وظایف دعوات وصلوات به‌تقدیم رسانیده ، شب‌دوشنبه به‌ناحیهٔ سجیران به‌خانهٔ زین‌الدیالم والاحرار پاشا فلك‌الدین ناظر تشریف فرمودند .»[1]

رابینو نیز به‌نوشتهٔ سیدظهیرالدین استنادکرده ومی‌نویسد «مسجد رودبارك نخست به‌امر ناصرکبیر بناشد .»[2]

بنائی امروز به‌نام مسجد در رودبارك نیست. به‌نظراینجانب آستانهٔ هفت‌امام بایستی‌همان‌مسجد رودبارك باشدکه‌به‌امر امام‌ناصرالحق ساخته‌شده‌است.این‌مسجدکه به‌دست یکی‌از امامان زیدی ساخته شده واهمیت‌بسزائی داشته ،بعدها به‌نام‌آستانهٔ هفت امام معروف‌گشته تااهمیت بیشتری پیدا کند . بااینکه‌هفت امام دراین بقعه به خاك سپرده شده‌اند ، هیچکس نبود که نام یکی ازآنهارا به‌خاطر داشته‌باشد . گذشته ازاین درهیچیك ازبقعه‌هاوآستانه‌ها اثری ازمحراب نیست واینجا محراب گلی‌بزرگی‌دارد . اینك شرحی ازاین آستانه :

آستانهٔ‌هفت امام
دررودبارك اشکور

بنای اصلی‌آستانه ، اطاقی است بزرگ باسقفی بلندکه ازچهار طرف‌برشیر ـ سرقرار گرفته‌است . وسط بنا ستونی چهارسوی قدیمی با سرستونی بزرگ است . بربالای این ستون سرکشی قطور در سراسر طول بنا کشیده و واشانهای دوقسمت سقف را براین سرکش وشیرسرهای دوطرف قرار داده‌اند . این‌بنا محرابی‌ساده‌و گلی دارد . تعداد زیادی شاخهای گنج‌گاو(=کوزن) وبز کوهی دراین بناست . دو درشمالی وشرقی بقعه تخته‌ای وساده است . امادر غربی کنده‌کاریهای بسیار ظریف دارد(عکس‌شمارهٔ ۲۶۷). این درکه‌نوعی‌قاب وگره‌است، اجزای نگارهای‌آن باکم‌و

۱ـ تاریخ گیلان ودیلمستان ص ۴۷۲. ۲ـ گیلان رابینو، ص ۳۸۲.

زیانه به‌یکدیگر جفت‌گیری شده است (عکس شمارهٔ ۲۶۸) . چهارطرف آستانه ، ایوانهای‌کتابی دارد. واشانهای‌ایوان، برشیرسردیوارآستانه وسرنال‌ستونها متکی است. لبهٔ ایوانها تکائل تخته‌ای دارد . لبهٔ بام یك‌پشته وسراسربام سفال‌سر است .

مراسم علم‌بنـدی این آستانـه هفتم محرم و مراسم علم‌واچینی عصرعاشورا برپا می‌شود . این عبارات برعلم قدیمی بقعه خوانده شد :

«وقف‌نمود این‌علم امام حسین را آقا میرکربلائی محمد پسرسید علی برای‌آستانهٔ رودبارك .»

بردوسنگ قبری که دربقعه بود ، این‌عبارات حك شده‌است :

«وفات مرحوم مبرورآقا امین ولدمرحوم‌آقامیرسوار۱۱۹۹. نشانه‌ها : مهر، تسبیح ، شانه ، دوتپانچه ، یك خنجر وشمشیری‌که نزدیك‌به‌دستهٔ آن قسمت پهنی‌داشته‌است .»

«وفات مرحوم‌آقامیرزا ولد مرحوم‌میرزاعلی‌اشکوری۱۲۵۵. نشانه‌ها: مهر، تسبیح وشانه.»

این سنگ درقبرستان بیرون آستانه دیده شد :

«وفات مرحوم امیر ولد مرحوم قربانعلی اشکوری ۱۲۵۵ . نشانه‌هـا : مهر، تسبیح ، شانه وسرو .

بقعه‌ای بی‌نام و نشان
در رود بارك اشکور

بنای اصلی شامل اطاقی سکتی است وصندوقی تخته‌ای ساده میان‌آن است . در ورودی اصلی جنوبی است ودر دوسمت جنوب وغـرب ، ایوانی به‌پهنای ۱۶۰ سانتیمتردارد . ستونهای ایـوانها چهارسوی پخزده است . سقف‌آستانـه وایوانها واشان‌کشی وپل‌کوبی با درزپوش‌زده است . لبهٔ بـام دوپشته وسراسر بام سفال‌سر است .

www.tabarestan.info تبرستان

کشان
میان دهکدهٔ شوئیل و کلکاموس

رابینو دربارهٔ این محل‌می‌نویسد : «نزدیك دهکدهٔ شوئیل برسرراه شوئیل به‌لسپو ، محلی به‌نام «کشان» یاکلکاموس (= قلعهٔ کاموس) معروف است . اینجا محل شهری قدیمی است .[۱]

«پیترویلی» نویسندهٔ کتاب «دژهای اسماعیلیان» این محل رابازدیدکرده و دربارهٔ آن چنین نوشته‌است :

«هدف‌کاوش ما دراینجا این‌بودکه دوشهرگمشدهٔ «کشان» و «کلکاموس» را پیدا کنیم . چون‌نام کشان برای مردم محل آشنابود ، توانستیم محل‌آن را که در یك میلی شرق شوئیل وروبروی رودخانهٔ پلورود[۲] است پیداکنیم . محل‌کشان جائی است بسیار زیبابرلبهٔ پرتگاهی بزرگ. درست درپشت اینجایك رشته‌تپه ازسنگ خارا جادارکه به‌نام «شهر درویشان» خوانده می‌شد . ازاینجا راهی است که بر قله‌ای می‌رسد . دربالای این‌قله می‌شدنشانه‌ها وبازمانده‌های ساختمانهای این‌شهر قدیمی‌را به‌چشم دید . تاریخ‌آبادانی این‌شهررا نمی‌توان به‌درستی تعیین‌کرد ولی می‌توان گفت درحدود هزارسال پیش ازمیلاد مسیح بوده‌است .

شهرکشان‌مانند دیگرشهرهای‌قدیمی اشکور دردامنه‌ای‌که به‌پای‌پرتگاهی می‌رسد ساخته شده‌است . درمرکز آن نشانه‌هائی است که می‌توان گفت ساختمان معبدی قدیمی بوده است . پاره‌ای از سنگ‌فرشها و موزائیکهای‌آن را هنوز هم می‌توان‌دید. درانتهای اراضی‌شمالی‌این ساختمان، نشانهٔ ستونهائی‌برچشم می‌خورد که بی‌شباهت به‌یك پرستشگاه یونانی نیست. دراطراف این‌پرستشگاه، نشانه‌هائی بود که نشان می‌داد روزگاری خانه‌های بسیاری درآنجا بوده است . بااینکه مدت کمی درآنجا بودیم ، نقشهٔ این حوالی ویك طرح تقریبی ازساختمانهای آن‌شهر قدیمی را تهیه کردیم .

۱ـ گیلان رابینو، ص ۳۷۶. ۲ـ کاکرود است نه پلورود .

دهکدهٔ امروزی کلکاموس از دهکدهٔ کشان کوچکتر است وچند خانواده بیشتر ندارد . شهرکهن‌کلکاموس نیزمی باید کوچکتراز شهرکشان بوده باشد . در کاوش خود سنگی به‌بلندی ۵ فوت‌که بالای آن به‌پهنای ۳ فوت در ۱۸ اینچ بود یافتیم . می‌توان‌گفت‌که‌این سنگ محراب یکی‌از آتشکده‌های زرتشتی بوده‌است .

درنزدیکی دهکدهٔ کلکاموس ، بیشترگورهارا کندوکاوکرده بودند . باکندن دوسه‌گور، همان چیزهائی‌رایافتیم‌که درگورستانهای «زیاز» و«دیوزود» دیده‌بودیم. هنگام کندن زمین اطراف سنگ محراب ،برکوزهٔ سفالین‌سرخ رنگ ودرخشانی برخوردیم‌که همانند گوزه‌هائی بودکه ازدژهای اسماعیلیان به‌دست‌آمده بود . از اینرو شاید بتوان پنداشت‌که اینجا نیزمدتی جایگاه اسماعیلیان بوده‌است .

اهالی می‌گفتند در روزگاران گذشته در شهر کلکاموس دوپادشاه به‌نام «کیکاوس» و «شریوش» بودندکه‌باهم جنگ‌کردند وسرانجام کیکاوس پیروزشدو نام خودرا براین اراضی گذاشت که امروز به‌نام تحریف شدهٔ «کلکاموس» یاد می‌شود ومی‌گفتندکه این‌جنگ درپنج هزارسال‌پیش روی داده‌است .

آخرین‌جائی‌که‌کندیم تنبوشه‌های بزرگ سفالین‌به‌دست‌آوردیم. این‌راه‌آب یکی‌به‌سوی«کلکاموس» ودیگری‌به‌سوی«کشان» امتداد داشت . باتمام‌این‌تحقیقات عجیب به‌نظر می‌رسد که دوشهرقدیمی کلکاموس و کشان همزمان بوده باشند .»

اکنون ببینم ازروی این بازماندهٔ خرده ریزهای آبادی‌کهن‌که دلایل عینی بسیار باارزشی‌هستند می‌توان به‌کشفی رسید وداستان‌سرزمین«کشان» و«کلکاموس» را ازقلمرو افسانه وقصه به‌پهنهٔ‌تاریخ کشاند ونزدیك ساخت. اگرداستان‌شهرکشان روشن‌شود ، شایدبرای نزدیك ساختن ماجراهای داستانی ایران ، (مانند : دوران کیانیان و پیشدادیان) به تاریخ سودمند باشد . نام «کلکاموس» برخلاف آنچه می‌گویند ، محرّف‌نام «کیکاوس» نیست ، بلکه اسمی‌بامسماست. زیرا این‌نام عبارت ازدوجزء «کله+کاموس» است . کله درلغت گیلکی ودیلمی یعنی‌اجاق وآتشدان ، یاجایگاه زندگی واجاق خانواده .

www.tabarestan.info تبرستان

کاموس مبارزی است کشانی واو پادشاه «سنجاب» بود وولایتش تاملك روم کشیده می‌شد. به‌مدد افراسیاب آمد. رستم اورا به‌خم‌کمندگرفت و کشت.[1]

صاحب مجمل‌التواریخ می نویسدکه «کیخسرو رستم را بفرستاد تابزرگان ترکان رابکشت واین رزم را رزم «کاموس» خوانند.[2]

چون این‌نوع‌مطالب راکه درکتب پس ازشاهنامه است، ازشاهنامه‌گرفته‌اند ببینیم درشاهنامه چه‌آمده‌است. فردوسی در پادشاهی‌کیخسرو کیانی آورده‌است:

«کنون رزم کاموس پیش آورم ز دفتر بگفتار خویش آورم
سر سرفرازان و کاموس نام برآرد زگودرز و از طوس‌کام
ز مرز سپیجاب تا مرز روم سپاهی‌که بود اندر آباد بوم
کشانی چو کاموس شمشیرزن که چشمش‌ندیدست‌هرگزشکن»

در قسمت رزم کردن‌کاموس باگیو وطوس، ابیات زیر است:

«دوگردگرانمایه و یك سوار کشانی نشد سیر از این کارزار
کشانی و شکنی و زهری سپاه دگرگونه جوشن دگوگون کلاه»

اشکبوس هم‌که در همان جنگ شرکت داشت، کشانی بود.

«دلیری‌که بد نام او اشکبوس همی برخروشید برسان کوس
بزد گرز بر ترك رهام گرد کله خود اوگشت‌زان زخم خرد
چو رهام‌گشت از کشانی ستوه بپیچید از او روی وشدسوی‌کوه
کشانی بخندید و خیره بماند عنان‌را گران‌کرد واورابخواند»

درقسمت‌کشتن رستم اشکبوس را باتیر ابیات زیراست:

«کشانی‌هم اندرزمان جان بداد توگفتی‌که او خود ز مادر نزاد
شمیران شکنی و شنگل ز هند ز سقلاب چون کندرو شاه سند»

کشته شدن‌کاموس به‌دست رستم:

«بپایان شد این رزم‌کاموس گرد همی شدکه جان‌آورد جان‌سپرد

۱ـ برهان قاطع، ذیل‌کاموس. ۲ـ مجمل‌التواریخ، ص ۴۸.

کشانی وشکنی و گردان بلخ زکاموس‌شان تیره شدروزو تلخ»

در ابیات بالا نام «کاموس» روشن است و کشانی هم نسبت به‌شهرکشان سرزمین اوست.

با ذکراین ابیات شاید بتوان‌گفت‌که در روزگای بس‌دور، دامنه‌های‌شمالی البرزکوه در خاك امروزی اشکور و نواحی نزدیك به‌آن، شاهی به‌نام‌کاموس در پایتختی به‌نام «کشان» حکمروا بوده است.[1]

قصر لیلی بن نعمان در لشکام جان[2] اشکور

لیلی بن‌نعمان‌که از دست ناصر کبیرحاکم‌گیلان بود در لشکام‌جان قصری برای خود بساخت.[3]

شاهزاده قاسم و شاهزاده ابراهیم پسران امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام در دهکدهٔ لسپوی اشکور

امروز وگذشتهٔ دهکدهٔ لسپو:

دهکدهٔ لسپو در پای شیرکوه است. کوه‌جورابتو در مشرق، زرینه کوه در مغرب، وکل‌مازی[4] در دشت جنوب‌این محل است‌که راه قزوین ازگردنهٔ‌گون‌کل[5] از اینجا می‌گذرد. در پائین دست امامزادهٔ لسپو محلی است که به‌نام «کشك‌دشت» معروف است. اینجا جای شهر قدیم‌کشك[6] است. هنوز یکی‌از دروازه‌های‌قزوین به نام دروازهٔ راه کوشك خوانده می‌شود. ساکنان کشك دشمنان دیلمیان بودند زیرا ایشان را به‌جشنی دعوت کردند و سپس دهکدهٔ ایشان را به تاراج دادند و خراب‌کردند. زنی در مقابل ایشان ایستادگی کرد و جنگی موحش برپای شد.

۱ـ ازیادداشتهای آقای عبدالرحمن‌عمادی. ۲ـ بفتح‌لام. ۳ـ گیلان رابینو، ص۳۸۲. ۴ـ بفتح‌کاف وکسرلام. ۵ـ بفتح‌گاف و واو وکسر نون و ضم‌کاف و سکون لام. ۶ـ بضم‌کاف اول وسکون سین وکاف دوم.

www.tabarestan.info تبرستان

کشتگان کشك ، پائین محلی که به نام قبرغلام است بـه خاك سپرده شدند. این محل در شمال جاده است و دیلمیان در جنوب جاده مدفون‌گشتند.[1]

در فرهنگ جغرافیائی ایران مطالب زیر درباره لسپوآمده است :

« لسبوده از دهستان اشکور پائین شهرستان رودسر ، ۶۳ کیلومتری جنوب رودسر ، سر راه عمومی مالرو اشکور به قزوین ، بقعه‌ای به نام امامزاده قاسم و ابراهیم دارد که بنای آن قدیمی است .

مرقد و مزارشاهزاده قاسم و شاهزاده ابراهیم

بنای اصلی شامل اطاقی است که با سنگ و گل ساخته‌اند. صندوقی سادهٔ تخته‌ای با روکشی‌سبز درمیان آن است . بنای بقعه و مسجد متصل به‌آن ، کرسی بلند و کرسی‌آن از سنگ وگل و سقف هردو لمبه‌کوبی است .

طرف شرق و غرب این بنا، ایوانی به پهنای دو متر است و سراسرلبهٔ‌آن لتازهٔ تخته‌ای دارد. طرف قبلی‌که پیشانی بقعه ومسجد است، شانزده ستون چهار-سوی قدیمی داردکه پاره‌ای ازآنها سرستون دارند، سقف ایوانها ، واشان‌کشی و ازبالا پل‌کوبی‌با درزپوش زده است . بام سراسر بنا، سفال‌سر است .

محوطهٔ وسیع اطراف بقعه قبرستان عمومی است . این قبرستان محصور ، دو سردر ورودی آجری شرقی وجنوبی دارد . بالای هریك از این دو سردر، دو اطاق‌برای استراحت زائران بنا شده است . در محوطهٔ قبرستان درختان‌تبریزی و بید و ون (= زبان‌گنجشك) کهن است . بریکی از درختان ون ، شاخ بزکوهی و گنج‌گاو (=گوزن =گاوکوهی) دیده شد. نوشته‌های چندسنگ در این‌قبرستان بدین شرح است :

«وفات مرحوم آق غلام ولد مرحوم شمس‌علی۱۲۲۹. نشانه‌ها : مهر ، تسبیح وشانه .»

۱ــ گیلان‌دابینو ، ص۳۷۷.

وفات مرحوم آدینه ولد محمدعلی‌خان ۱۲۶۲. نشانه‌ها: مهر،تسبیح‌و شانه.»

«وفات مرحوم محمد حسن ولد مرحوم آق‌علی ۱۲۶۹. نشانه‌ها: مهر، تسبیح و شانه.»

در بقعه سنگ قبری از مرمر بود که متولی نشان داد. آنچه برآن نوشته شده بود اینست :

«هوالغفور

وفات خوارشاه[1] ولد محمدخان لسبوئی‌سنه ۱۰۷۴ . نشانه : انگشتر.»

مراسم علم‌بندی این‌بقعه روز هفتم محرم است . روز سیزدهم محرم‌که سوم امام است، مراسمی دارند ولی‌علم واچینی‌نمی‌کنند . علم‌واچینی ایشان ایام‌تابستان یا هنگام چیدن محصول است .

در اطراف لسپو قبرستانهای زیادی است . در این قبرستانها ، مردگان ، روی‌دندهٔ چپ وروبه‌شمال به‌خاك سپرده شده‌اند. دراین‌گورها : پیکان ، سرنیزه‌و گاهی خنجر و زانوبند یافت شده است .

لسپو قلاکوتی (= قلعهٔ لسبو) در لسپوی اشکور

در قلهٔ کوهی‌که در دامنهٔ شرقی‌آن راه شوئیل می‌گذرد خرابه‌های قلعهٔ لسپو است . دیوارهای قلعه از آجر است ودو حوض سنگی دارد . لوله‌کشی‌آب این قلعه یکی ازعجایب بنای این صفحات است.آب این‌قلعه ازگردنهٔ‌گون‌کل در محلی‌به‌نام «تری‌دشت» که آبی بسیار گوارا دارد ، لوله‌های سفالین (=گنگ)در زیرخاك‌کرده و آب تری‌دشت رانخست به کشك‌دشت و سپس به بالای قلعهٔ لسپوو از قلعه به همین ترتیب آب را به ملاهورشه[2] یا ملاخروشه وازآنجا به‌سوری که

۱ــ این نام یادآور نام رکن‌الدین خورشاه (۶۵۳-۶۱۸) آخرین جانشین حسن صباح است. ۲ــ بضم حاء وکسر راء.

www.tabarestan.info تبرستان

قلعه وآستانه‌ای داد و از آنجابه تاجگه و از تاجگه به شهرکش قدیم‌رسانده‌اند.[۱]

چند سال قبل قلعهٔ لسپو را خراب‌کردند وآجرهای‌آن را برای ساختمان حمام شوئیل‌آوردند. این خرابی به‌قلعه لطمهٔ زیاد زد. امروز از دیوارهای آن بیش از نیم‌متر باقی نیست.

آستانهٔ سام ولام
برقلهٔ سواته‌کوه

آستانهٔ سواته کوه همچون ملاخروشه و سوری واسّه‌تاشان و گرده‌کول و فیروزکوه، برقلهٔکوه بنا شده است. بنای اصلی‌بقعه از سنگ وچوب و در ورودی آن چوبین و ساده است. از در اصلی وارد کفش‌کن می‌شود. واز کفش‌کن به حرم بقعه می‌رود. حرم شامل دوقسمت اصلی‌است. قسمت اول دارای شش‌ستون چوبین چهارسو باسرستونهای ظریف است. واشانهای بنا برسرکشی‌است‌که براین ستونها متکی است. متصل به صندوق ساده و چوبین بقعه ستونی عظیم چهارسوی پخ‌زده بـا سرستون است. سقف بقعه پل‌کوبی با درزپوش وسقف کفش‌کن فقط پل‌کوبی است. یکی دو بنای سنگی محقر برای متولی و زوّار درجنب امامزاده است. بام بقعه تاچندی پیش لت‌پوش بود واخیراً حلب‌پوش کرده‌اند(عکس‌شمارهٔ۲۶۹).

کهنه‌کاروانسرای سر(=کاروانسرای‌کل‌مازی)[۲]
سرراه لسپو به ویار

این‌کاروانسرا نزدیك گون کل با آجر وگچ بنا شده و دیوارهای اطراف و یکی دو اطاق‌آن باقی‌است. پشت این‌کاروانسرا آثارحمام وخانه‌هائی دیده‌می‌شود.

کهنه حمامان‌گردن(=کهنه حمامکی‌گردن)
سرراه سرده و هیر

برسرراه سرده به‌هیر آثارحمامی‌قدیمی است‌که باسنگ وگچ بنا شده وتا امروز برجای است.

۱ـ گیلان رابینو، ص۳۷۷. ۲ـ بضم کاف.

بقعهٔ آقا سیدسلیمان
در دهکدهٔ کاکرود[۱] اشکور

بنای اصلی بقعه زگالی است. دری مشبك ظریف به‌بلندی ۱۶۰ وپهنای۹۰ سانتیمتر دارد(عکس شمارهٔ ۲۷۰). چهارطرف بقعه ایوان است وستونهای لاچ‌ـ لنگری ظریف دارد. تکائل ایوان مشبك پرکاراست. سقف واشان‌کشی و لبهٔ بام سه‌پشته وبام سراسربنا، سفال‌سر است(عکس‌شمارهٔ۲۷۱).

مسجدی نسبةً قدیمی درنزدیکی بقعه‌است‌که پنجره‌های ارسی داشته وفعلا تبدیل‌به‌پنجرهٔ شیشه‌دارکرده‌اند. منبری مشبك ظریف دراین مسجد است (عکس شمارهٔ ۲۷۲). درطول‌مسجد سرکشی‌است‌که برسه‌ستون و دو فیلپای چوبین استوار است. فیلپاهالاچ‌لنگری مارپیچ وستونها ازبالا وپائین چهارسو و وسط گرد است. در محوطهٔ بازاطراف بقعه درختان‌گردو وپنج اصله درخت کهنسال ون است.

بقعهٔ ادهم و روح‌الله
در دهکدهٔ سیارستاق[۲] اشکور

بنای اصلی بقعه در میان محوطه‌ای باز وگشاده است‌که قبرستان عمومی‌و قدیمی است. دو طرف شرقی و شمالی ایـوان دارد. صندوق مرقد مشبك است. ستونهای ایوان‌لاچ‌لنگری ظریف ودارای سرستونهای زیباست. سقف ایوان ازدو طرف چکش‌گردان وهرطرف دوپشته و لبهٔبام چهارپشته‌است (عکس‌شمارهٔ ۲۷۳).

در ورودی ایوان و بقعه در ایوان شمالی است.

در نزدیکی بقعه دو مسجد قدیمی است. یکی از مسجدها بزرگ است و پنجره‌های ارسی دارد.

۱ـ تیره‌هائی‌که درکاکرود زندگـی می‌کنند: ملاجمالـی، امیرخانی وآسیابان و درگاهـی است. تیرهٔ ملاجمالی از قاضی‌چاك پشت دهکـدهٔ یاسور آمده‌اند و یوزبـاشی بوده‌اند. ۲ـ سیارستاق اشکور شامل دهکده‌های زیر است:
مایستان بالاوپائین، پوده (=پته‌محله)، تلابن، سارم (بفتح‌راء)، آغوزکله(بفتح‌کاف)، بازارمحله، سیارستاق‌محله، نیاسن (بفتح سین)، لات‌محله، سرده، گرماچ‌بن، پلنك‌سو.

www.tabarestan.info تبرستان

یکی‌دو سنگ نسبتاً قدیمی در قبرستان بقعه بودکه این‌عبارات برآنهاحك بود:

«وفات مرحوم مغفور ملاغلام‌علی ولد مرحوم آقا علی‌اکبر فی‌شهر صفر ۱۲۴۲. نشانه‌ها: مهر، تسبیح، شانه، دو انگشترو رحل که قرآنی روی‌آن است.»

«وفات مرحوم مغفور جنت مکانی شیخ عبدالحسین ولد آقامیرزا یوسف سیارستاق ۱۳۱۰. نشانه‌ها: مهر، تسبیح، شانه وقلمدان.»

درخت چنارکهنسالی در قبرستان بقعه است.

گورستان قدیمی
در دهکدهٔ بازارمحلهٔ سیارستاق اشکور

سنگ قبر مرمر زیر در این قبرستان دیده شد:

«وفات مرحوم حسام‌الدین ابن حسین در شهر رجب سنه ۱۰۵۸.
نشانه‌ها: دو انگشتر، یك رحل و زیرآنها درطرح محراب‌نما شمشیرو کمرشمشیر با دوسه‌گل و بوته در دوطرف آنها.»

گورستان قدیمی
درجیر مایستان‌دشت

درمایستان پائین دشتی است که‌گورستانی قدیمی درآنجاست. ظاهراً این دشت روزی آبادان بوده و آب رودخانهٔ تلیکان‌را بانهری که مسیر آن تا امروز روشن است، بدین‌جاآورده‌اند.

راه گردنهٔ گون‌کل[1]
از سیارستاق اشکور به قزوین

سیارستاق محله ـ نیاسن ـ سرده ـ سه‌خانی‌گردن ـ پس‌چاك ـ وربند ـ

۱ـ بفتح گاف و واو وکسر نون وضم کاف.

سردشت ـ کبوبند ـ گیلیژ دره ـ شنگل[1] ـ هیر ـ بهرام آباد ـ دریاوك ـ عبدل‌آباد ـ شفیع‌آباد ـ نجف‌آباد ـ قزوین.

راه‌گردنهٔ چی‌جیم‌چال
از سیارستاق اشکور به قزوین

دریاك‌سر ـ کاروانسرا ـ قزقان چالان ـ سفیدتله ـ ویارتله ـ ویار ـ هیر ـ نمره‌سو[2] ـ هیره‌کش ـ بیرام‌پشته ـ کی‌کلایه اش‌چال ـ امامزاده محمد ـ فانفین ـ تیرا راه ـ خراب‌گرمك ـ اش میزان ـ سپون ـ کامان ـ وروزك ـ گردنهٔ‌زرشك ـ زرشك ـ سرکل‌بن‌کل ـ بارجین ـ قزوین.

از همین راه، راه دیگری از دیار جدا می‌شود و از دهکده‌های زیر می‌گذرد و به قزوین می‌رسد:

انارت ـ رشیدکوه ـ میلك ـ ورگیل ـ سالارکیا ـ بیرام‌آباد ـ تنگه‌دره ـ جلفاده ـ آسیاب‌تراشان ـ زرشك ـ سرکل‌بن‌کل ـ بارجین ـ قزوین.

باقی آثار وبناهای تاریخی سیارستاق محله

۱ـ در محلی به‌نام «سو» هنگام شخم‌زدن، گنگ از زیرخاك درمی آید. دور گنگها را باآجر چیده‌اند. محل ورود وخروج آب روشن نیست.

۲ـ ازگورستان قدیمی نزدیك همین محل کوزه‌های سفالین بزرگ وکوچك بیرون می‌آید.

۳ـ پائین دست «سو» در بازارمحلهٔ سیارستاق، خمی بیرون آمد که داخل آن پراز قاب گوسفند بود.

بقعهٔ آقا سیدعمران
دردهکدهٔ جورکلایهٔ اشکور

صندوقی‌در وسط بنای اصلی‌بقعه، مرقد راپوشانده است. سه طرف‌بنا ایوان

۱ـ بکسر گاف. ۲ـ بضم نون.

www.tabarestan.info تبرستان

دارد . ایوانها دارای‌ستونهای چهارسو ولاچ‌لنگری‌است . پاره‌ای از آنهاسرستون دارد . در ورودی بقعه در ایوان شرقی است . دو طرف ایوانها ، دو چکش‌گردان است‌که بالای آن را سقف زده‌اند . سقف بقعه وایوانها پل‌کوبی است. لبهٔ‌بام‌سه ـ پشته و سراسر بام‌بنا ، لت‌پوش است .

بقعهٔ آقا سیدابراهیم
دراراضی جورکلایهٔ اشکور

صندوق‌بقعه درکنار‌بنای اصلی‌است. سه‌طرف بقعه ایوان است. ایوان‌شرقی شش ستون دارد که سه ستون آن لاچ لنگری است . ایـوان جنوبی هفت ستون دارد که سه‌ستون آن لاچ‌لنگری است . ایوان غربی‌شش‌ستون چهارسوی پخ‌زده باسرستون دارد . سقف ایوانها وبقعه پل‌کوبی، لبهٔ بام سه‌پشته وبام سفال‌سر است.

علم‌بندی این بقعه هفتم محرم وعلم‌واچینی روز جمعه‌ای پس از گردآوری محصول است .

قلاکوتی بالاچاله
جزء اراضی جورکلایهٔ اشکور

در اراضی قلعه ، سفال شکسته وآجرپاره فراوان است . این‌قلعه را روزی از سنگ وآجر وگچ ساخته بوده‌اند .

پریس خانی قلاکوتی
در اراضی دهکدهٔ سنگسه‌رود اشکور

آثار بنای قلعه‌ای قدیمی دراینجاست . سنگ وگچ وسفال شکسته دراینجا زیاد است .

قصر ییلاقی لوسن
بالای دهکدهٔ درگاه در اشکور

این قصر تختگاه تابستانی سادات‌کیائی درآخرین نقطهٔ شرقی دیلمان قدیم

است چه‌ناحیهٔ اشکور درقدیم جزءِ خاك دیلمان بوده است. سیدظهیرالدین ازاین پایتخت‌آباد ییلاقی‌چندین بارنام برده است . دربارهٔ محل این‌بناچنین‌نوشته‌است:

«وسید محمدکیا درشکور درناحیهٔ جیرکشایه به‌قریهٔ لوسن هم عمارت چند بفرمودند ساخت .»[1] ومی‌نویسد که «لوسن تخت شکور است»[2] باز می‌نویسدکـه سید محمدکیا درحدود سال ۸۱۵ هـ . ق . «حضرت سید ناصرکیا را در لمسرجای دادندکه قشلاق آنجا فرمایند وییلاق به‌لوسن باشد.» رابینو دربارهٔ لوسن مطالب زیر را نوشته است :

دهکدهٔ لوسن نزدیك‌آبادی جیرکشایه‌است . از این دهکده راهی‌به‌الموت است که از کوه «جیکه‌بژم» می‌گذرد . میرظهیرالدین می‌نویسد که سید رضی‌کیا خانه‌هائی در لوسن برپا کرد واین دهکده را مرکز اشکور گردانید . نزدیك این آبادی‌درمحلی‌که به‌نام «دریسن پشته»[3] است ، مهدی‌کیا کامیاروند پافشاری‌می‌کرد که سرزمین‌موروثی خودرا ازسید امیرکیا بگیرد ، ولی‌شکست خورد. مادرسلطان محمد والی‌بیه‌پیش،درسال ۸۵۹ هجری درلوسن بمرد وهمانجا مدفون شدوگنبدی برگور او برپا کردند.[4]

پیتر ویلی دربارهٔ لوسن چنین نوشته‌است :

نشانه‌های آبادی شهرلوسن به‌درازای یك میل‌برجای است . درگوشه‌وکنار بازمانده‌های برجها ودیوارها دیده می‌شود . ازچاهی‌که دراراضی هموارا‌ینجاست کوزه‌های سفالی ودشنه‌های برنزی پیدا کردیم .

بااینکه دوران‌آبادی این شهر وگذشتهٔ آن برماروشن است . دوران‌آبادی اینجا را به‌یك هزاروپانصد سال پیش برده ومی‌نویسد درآن تاریخ در آن حوالی دو شهربوده یکی بالاترك که ژنرال ترکی آن را ساخته بود[5] ودیگری لوسن.

۱ـ تاریخ گیلان‌ودیلمستان ، ص۱۴۵. ۲ـ تاریخ گیلان ودیلمستان ، ص۱۳۴.
۳ـ بکسردال ویاء وضم پ. ۴ـ گیلان‌رابینو،ص۳۸۱. ۵ـ مقصود ویلی دهکدهٔ «بلترك» است‌که جزء دوم‌آن‌یعنی«ترك»اورا وادار به‌این‌یاوه‌نویسیها کرده‌است وبااینکه‌بیش ازبیست‌بارنام لوسن درتاریخ گیلان‌ودیلمستان آمده‌است،این‌دهکده‌را«لوتوسن»خوانده‌است.

www.tabarestan.info تبرستان

بین این دوشهر طبق معمول جنگ شده واهالی لوسن پیروز شدند .

لوسن جز قصر سلطنتی و خانه‌هائی برای حواشی وخدم که به‌امر سلطان محمد ساخته شده بود چیز دیگری نیست . اراضی‌آن هم خیلی‌کمتر از یك میل است . آثار بنای اصلی‌که قلعه مانند بوده و برجهائی داشته است ، امروز درزمین متعلق به‌مصطفی محمدی است. دراین زمین سنگ وآجروگچ وسفال شکسته‌های فراوان لعاب‌دار ونقش‌دار که نظایر آنها کم دیده‌شده است، به‌دست می‌آید .

در زمینی که متعلق به‌مشهدی تقی‌اسماعیلی است ، آثارحمامی هویداست . دراین زمین آجرهائی به‌ابعاد ۴ × ۲۰ × ۲۰ سانتیمتر و نیمه‌های قالبی به‌ابعاد ۴ × ۱۰ × ۲۰ سانتیمتر و کاشیهای رنگین به‌قطر ۲۵ میلی‌متر و کاشی‌تراش‌داری به‌صورت چند ضلعی نیزدیده شد .

نزدیك این‌حمام درمحلی به‌نام «یهودی‌محله» مخزن‌آبی ازسنگ وساروج دیده می‌شود . گنگی وارد این مخزن می‌شد . ظاهراً آب چشمه‌های بالا دست این مخزن بوسیلهٔ این گنگ بدین مخزن می‌آمده ودرآنجا جمع می‌شده وبه‌مصرف حمام یاساختمانهای اطراف می‌رسیده است .

درجاده‌ای‌که از زیر درگاه به سنگسرود می‌رود ، پاره‌های آجر وسفال بقدری فراوان است که از روی آنها باید عبورکرد .

از خرابه‌های درگاه گنگی به‌دست آمده بود ودرآبشار کوچکی نزدیك‌ده قرار داده بودند درازای‌آن ۴۰ وقطردهانهٔ تنگ‌آن ۷ وقطر دهانهٔ گشادآن۹٫۵ سانتیمتر بود .

در اسفند ماه سال ۱۳۴۷ خاك وسنگ بازوهای دره «نیدی»[1] حرکت کرد و به‌جای اینکه مستقیم به‌طرف رودخانه برود ، به‌طرف درگاه پیچید و مقداری از خانه‌های درگاه واراضی قصر لوسن را پوشاند .

کمی دورتر از درگاه ، دراراضی‌معروف به‌«پلاچال» که برپوزهٔ تپه‌است آثار

۱ــ بکسرنون وسکون یاء .

گنبدی به‌محیط دایرهٔ ۳۰ متر دیده شد . قطعه‌کاشی‌آبی رنگی به‌قطر ۱۴میلی‌متر درخرابه‌های این گنبد به‌دست آمد .

دنبالهٔ همین پوزهٔ‌کوه درباغ فندق آقای ابراهیم‌محمدی آثارگنبد دیگری که پایهٔ آن به‌محیط دایرهٔ ۴۰متراست ، باقی است . قطعه‌کاشی‌سفید رنگی‌به‌قطر ۱۹ میلی‌متر در اینجا به‌دست آمد که تراش دوپهلوی آن نشان می‌داد برای بکار بردن درگنبداست . قطعه‌کاشی‌آبی رنگ دیگری به‌قطر۲۰ میلی‌متردرخرابه‌های این بنا دیده شد .

مصالح فعلی شالودهٔ این بناسنگ وگل و آهك است . آجرهائی به ابعاد ۴ × ۲۰ × ۲۰ سانتیمتر دراین بناکار شده بوده است .

ظاهراً یکی از این گنبدها مدفن مادرسلطان محمد است . سیدظهیرالدین دراین باره می‌نویسد :

«دراین‌اثنا والدهٔ معظمهٔ حضرت سلطانی، روز چهارشنبهٔ بیست‌ویکم‌شعبان، موافق دهم آذرماه قدیم سنهٔ تسع وخمسین وثمانمائه بدجوار رحمت رب‌العالمین پیوست وباحوران جنان‌همعنان‌گشت . اورا درلوسن دفن‌کردند وقبه‌ای عالی‌جهت آن مرحومه بفرمودند ساخت وحفّاظ را وظایف تعیین نمودند تابرخواندن قرآن مداومت نمایند وانواع‌صدقات وهبات به‌نیت دفع مظالم او به‌مستحقان‌رسانیدند.»[1]

راه لزر [2]
از دهکدهٔ پرندان اشکور به قزوین

پرندان ــ اره‌چاك[3] ــ کشایه ــ لزر ــ آب انبارکش ــ شترك ــ محمودآباد ــ سیادشت ــ قسطین[4] ــ مرك[5] ــ رزگرد ــ رشتقون ــ نجم‌آباد ــ باغستان ــ قزوین .

ازاین راه ، راه دیگری در آب‌انبارکش جدا می‌شود وبه‌سفیداب ــ یارو

۱ــ عجب‌است که‌گنج‌گیران از گورسادات‌هم چشم نپوشیده‌اند وچندین بار این‌محل را زیر و بالا کرده‌اند. ۲ــ بفتح لام و کسر زاء ۳ــ بفتح الف وکسر راء .
۴ــ بضم قاف. ۵ ــ بکسر میم.

www.tabarestan.info تبرستان

جونیك ـ سپرین و محمودآباد می‌رود ودنبالهٔ راه سابق‌را به‌قزوین می‌گیرد .

راه گون‌کل
از دهکدهٔ پرندان اشکور به‌قزوین

پرندان ـ اره‌چاك ـ کشایه ـ خونه‌سر ـ سی‌سره ـ سررجه ـ گون‌کل ـ کاروانسرا ـ ویار ـ هیر ـ کی‌کلایه ـ فانفین ـ سپون ـ کامان ـ زرشك ـ بارجین ـ دروازه‌کشك ـ قزوین .

راه قدیمی دیگری
از پرندان اشکور به‌قزوین

پرندان ـ اره‌چاك ـ کشایه ـ لزر ـ آب‌انبارکش ـ شترك ـ حسن‌آباد ـ کوتکن[1] ـ هنداغ ـ ورتاون[2] ـ میزوج ـ اسّه‌وان ـ قزوین .

بقعهٔ گیری‌سر
بالای تپهٔ مسلط به‌دهکدهٔ گیری اشکور

بنای‌اصلی‌ازسنگ ، چهارطرف ایوان‌دارد . ایوانهادارای ستون‌باسرستون است . بام بنا وایوانها حلب‌سر است .

قله سر
در اراضی قلاگردن‌گیری اشکور

بالای‌کوهی سنگی‌که مسلط براراضی‌قلاگردن‌گیری است آثاری ازسنگ‌و گچ دیده می‌شود . بربالای این کوه روزی قلعه‌ای برپای بوده است . طرف شمال این‌کوه شکستگی وپرتگاهی است .

اسب طویله
در اراضی قلاگردن‌گیری اشکور

در فاصلهٔ پانصدمتری جنوب قلعه برتیرهٔ‌کوه ، آثاری از سنگ وگچ است که به‌قول اهالی طویلهٔ اسبان قلعه نشینان بوده است .

۱ـ بکسر کاف دوم. ۲ـ بضم واو.

باقی آثار و بناهای تاریخی اشکور

۱ـ آثاربناهای‌قدیمی‌وآجرهای‌زیاد میان‌لردابن[1] و گرماب دشت‌سجیران.

۲ـ قلعه‌کول قدیمی بربالای تیرهٔ کوهی معروف به « کشکی »[2] که مسلط براراضی سجیران است .

۳ـ گورستان قدیمی دهکدهٔ سجیران‌که فعلا قبرستان مسلمانان نیزهست.

٤ـ گورستان قدیمی جیرکول درطرف شمال دهکدهٔ سجیران که چند سال قبل دو یهودی که خود را به‌نام ایرج‌لك ومحمود محبوبیان معرفی می‌کردند پاره‌ای ازگورهای‌آن را کندوکاوکردند ولوازم پرارزشی به‌دست آوردند .

۵ـ گورستان‌قدیمی «بلاکنده‌سر»[3] در سجیران‌که اشیاء پرارزشی ازگورهای آن به‌دست می‌آید .

٦ـ گورستان قدیمی سی‌پشت‌که از راه جیرکول یاسجیران بدانجامی‌روند.

۷ـ آستانهٔ قدیمی زورزومه نزدیك دهکده‌ای به‌همین‌نام پهلوی سجیران و جیرکول . زورزومه را « خاشوگیران » نیز می‌نامند . چون در این دهکده خانواده‌ای بود که از قدیم عمل «گلوگیران» تهران را انجام می‌دادند و اگر استخوانی یابنشنی درگلوی بچه‌ای‌گیر کرده بود ، بافوت کردن به‌بینی او بیرون می‌آوردند .

۸ـ گورستان قدیمی چاك‌که از راه جیرکول یاسجیران بدانجا می‌روند .

۹ـ گورستان قدیمی میان‌خانی معروف به «قبران‌گردن» نزدیك دهکدهٔ چاك .

۱۰ـ قلاکوتی‌سیاچالی‌کونه ، نزدیك دهکدهٔ پلام درکنار رودخانهٔ پلورود .

۱۱ـ آثار ساختمانهای قدیمی وآجر پاره وسفال شکستهٔ فراوان در بالای دهکدهٔ وایگان نزدیك دهکدهٔ پلام .

۱۲ـ قبرستان لات میان جادهٔ عمومی مالرو ، بین دیمابن و سیاکشان .

۱ـ بفتح لام وضم‌باء . ۲ـ بفتح کاف وسکون شین . ۳ـ بفتح باء وکاف.

www.tabarestan.info تبرستان

۱۳ ـ نشانه‌های آبادی قدیمی وآجر زیاد در مرادی‌سره بالای دهکدهٔ وایگان . مرادی‌سره سابقاً غیر مسکون بود فعلا دو سه خانواری درآنجا زندگی می‌کنند .

۱۴ـ قلعهٔ گودا وایگان پشت راه وایگان .

۱۵ـ قلاکوتی به‌نام «گورتله» در دهکدهٔ وایگان

۱۶ـ قلاکوتی سیاکشان نزدیك دهکدهٔ سیاکشان

۱۷ـ قلاکوتی پلام ، نزدیك دهکدهٔ پلام .

۱۸ـگورستان‌قدیمی‌میان دودهکدهٔ لیماولیماچال‌وگورستان‌قدیمی دیورود.

۱۹ـ در دهکدهٔ توکاس درسال ۱۳۴۶ سکه‌های مسین قدیمی پیدا شد .

۲۰ـ آثارآبادی‌وآجرهای قدیمی‌درکجیل‌سرای‌دلیجان وزیرخاکیهای‌آن.

۲۱ـ آستانهٔ دلیجان در دهکدهٔ دلیجان .

۲۲ـ آستانهٔ ویلنی در دهکدهٔ ویلنی .

۲۳ـ آستانهٔ ویشکی در دهکدهٔ ویشکی .

۲۴ـ بقعهٔهفت‌برزیگرون که‌زیارتگاهی‌قدیمی‌نزدیك‌دهکدهٔ بلکوت‌است.

۲۵ـ بقعهٔ سرچان‌کش در دهکدهٔ سرچان‌کش .

۲۶ـ آثار قلعه وحمامی قدیمی در دهکدهٔ برگام[1] وبقعهٔ این دهکده .

۲۷ـ قلعه و آستانهٔ دهکدهٔ مومن‌زمین .

۲۸ـ بقعه‌ای در دهکدهٔ شفیع‌آباد .

۲۹ـ لردی[2]آستانه در سیارستاق‌محلهٔ سیارستاق .

۳۰ـ گورستان قدیمی‌گبری درپشت دهکدهٔ سرده سیارستاق درمحلی به‌نام سردشت .

۳۱ـ آثار آبادی‌قدیمی درموسی خنی[3]چال درچراگاهی به‌نام چاکان‌نزدیك دهکدهٔ لسپو .

۱ـ بفتح باء. ۲ـ بکسرلام. ۳ـ بضم خاء .

۳۲ـ گورستان قدیمی پهناوری درپشت دهکدهٔ لسپو زیرگون‌کل[1] .

۳۳ـ قلعهٔ اژداران‌کش[2]وچاه آن بالای لسپو طرف غرب .

۳۴ـ آثار قلعه خرابه‌ای برسر شیرکوه نزدیك دهکدهٔ لسپو .

۳۵ـ بقعه‌ای در دهکدهٔ بلترك[3] .

۳۶ـ بقعه‌ای در دهکدهٔ شاراج .

۳۷ بقعه‌ای در دهکدهٔ تلیجان[4] .

۳۸ـ قلعه کوتی‌چاله ، پشت دهکدهٔکشایه[5]ودرمغرب این دهکده .

۳۹ـ گورستان قدیمی نس‌کوتون[6] پشت دهکدهٔ لشکان .

۴۰ـ قلاسر که قلعه خرابه‌ای قدیمی است در دهکدهٔ گیالم[7] که معروف به وربن‌گیالم است .

۴۱ـ قلاکوتی «سوره‌بند» در دهکدهٔ اینی .

۴۲ـ لوله‌های‌بزرگ سفالین وآجرهای‌قالب بزرگ درمکانی به‌نام «اردیج»[8] درپشت دودهکدهٔ ازّین[9](ازدین) و ریسن[10]که ظاهراً خرابهٔ شهری قدیمی‌است .

۴۳ـ بقعه‌ای در ایرمحلهٔ ریسن .

۴۴ـ آستانه‌ای قدیمی وآثاری ازبناهای قدیمی درمحلی به‌نام«چالکه»[11] نزدیك دهکدهٔ ازّین .

۴۵ـ قلاکوتی توسه‌چاله نزدیك دهکده‌ای به همین نام . در فرهنگ جغرافیائی‌ایران «توساچالك» ضبط شده است .

۴۶ـ قلاکوتی کیاسه نزدیك دهکده‌ای به‌همین نام .

۴۷ـگورستانهای قدیمی‌دیوچال وملاسن[12] درمرتع میارخ‌بن[13] برمرز رودبار

۱ـ بفتح گاف و واو و کسرنون و ضم کاف . ۲ ـ بکسر الف و سکون ژ .
۳ـ بفتح باء و سکون لام و ضم تاء . ۴ـ بفتح تاء. ۵ ـ بفتح کاف .
۶ـ بکسرنون وسکون سین. ۷ ـ بضم‌لام. ۸ـ بکسرالف. ۹ـ بکسر الف و تشدید زاء. ۱۰ـ بفتح راء وضم سین . ۱۱ـ بفتح لام وکاف. ۱۲ـ بضم میم و سین . ۱۳ـ بفتح راء .

www.tabarestan.info تبرستان

شاهرود و اشکور . از این گورها مجسمه‌های مفرغی و لوازم پرارزشی به‌دست آمده است .

۴۸ـ بقعه و آثار قدیمی زیرخاکی در دهکدهٔ یاسور .

۴۹ـ آثار زیرخاکی در دهکدهٔ پرچکوه .

۵۰ـ بقعهٔ دهکدهٔ تکامجان .

۵۱ـ بقعهٔ دهکدهٔ چاکول .

۵۲ـ بقعه‌های دهکده‌های کلرود[1] وچکرود[2] .

۵۳ـ قلعهٔ کل‌کش[3] روبروی دهکدهٔ کلرود .

آستانهٔ سید حسین
در دهکدهٔ نارنه از دهکده‌های بالا اشکور [4]

بنای اصلی بقعه ازسنگ وگل است . دری شرقی ودری جنوبی دارد . در دوجهت شرق و جنوب دارای ایوان است . ایوانها دارای ستون چهارسو با سرستون‌است. هرایوان دارای هفت‌ستون است وتکاتلی‌تخته‌ای درجلوایوانهاست.

این سنگهای قبر در اطراف بقعه درگورستان عمومی دیده شد :

«وفات مرحوم‌کربلائی محمد ولد مرحوم برجعلی ۱۲۴۱. نشانه‌ها : مهر ، تسبیح ، شانه ودوانگشتر.»

«وفات‌مرحوم امیرعلی ولد محمدجان ۱۲۴۵. نشانه‌ها : مهر ، تسبیح‌و شانه .»

۱ـ بضم‌کاف ولام. ۲ـ بضم چ وکاف . ۳ـ بضم‌کاف اول و کسرکاف دوم.

۴ـ بالا اشکور شامل دهکده‌های زیر است :

دهکده‌هائی‌که برسمت چپ‌آب است از بالا به‌پائین: میج ـ لج (بفتح لام) ـ نارنه ـ یازن (بکسرزاء) ـ سپارده (بکسرسین).

دهکده‌هائی‌که برسمت راست آب است از بالا به‌پائین : آکنه (بکسرکاف ونون) ـ کلایه ـ نداك (بکسرنون) ـ ایغی ـ تمل (بضم تاء ومیم) ـ کیت (بکسرکاف و سکون یاء) در دامنهٔ بزاکوه.

«وفات سیدنصرالله ولد مرحوم سیدسنجر ۱۲۹۸ . نشانه‌ها : مهر ، تسبیح وشانه .»

«وفات مرحوم علی ولد رمضان ۱۳۰۸. نشانه‌ها : مهر و تسبیح .»

راههای بالااشکور
راه لاك‌تراشان

تمل ـ ول‌آب ـ میاندشت ـ هردورو ـ لاك‌تراشان ـ دیامرون (دیمرون)ـ رازی‌دره ـ نسکا[1] ـ کشکو ـ شهسوار .

راه دوهزار

تمل ـ آکنه ـ میان‌کوه بلور ـ چاخانی ـ کل‌گردن[2] ـ نوشا ـ کول‌کلایه[3] ـ دوهزار ـ چال‌دره ـ قلاگردن ـ خرم‌آباد .

راه جنده‌رودبار

تمل ـ زاروت ـ نپیرخانی ـ سرچوم‌گردن[4] ـ ماس‌تراش ـ جنده‌رودبار .

راه دیگری از تمل به شهسوار

تمل ـ زاروت ـ گردکه‌بازو ـ ستاره‌پلو[5] ـ کتل‌ده ـ پشتاز ـ چرتن ـ پلیم‌جان ـ شهسوار .

راه داغلا [6]

بالااشکور ـ کوه‌زرد[7] ـ جواهردشت ـ واجارگا ـ کلاچای .

قلاکوتی سی‌گول‌سرا
برسرراه سپارده به سی‌گول‌سرا طرف مشرق

این قلعه بربالای قله‌ای سرکشیده است ودر اراضی آن سنگ وگچ‌وگاهی سفال شکسته‌های درشت قدیمی دیده می‌شود (عکس‌شمارهٔ۲۷۴).

۱ـ بکسر نون و سین. ۲ـ بفتح کاف و کسرلام . ۳ـ بکسرلام .

۴ـ بضم سین. ۵ـ بفتح پ. ۶ـ بکسر غین. ۷ ـ بضم ذاء وراء.

www.tabarestan.info تبرستان

شاه سفیدکوه
بالای قلهٔ کوه بلور

بربـالای قلهٔکوه بلورکه از یك طرف مسلط براراضی تنکابن‌است ، بقعه‌ای به‌نام شاه سفیدکوه است‌که‌اطراف آن‌گورستانی قدیمی است .

قصر سلطنتی
درسرداب[1] سرگرجیان

ازاین قصر شرح و وصفی به‌دست مانرسیده است. همین‌قدرمی‌دانیم‌که‌قصری مهم بوده است‌که سید ظهیرالدین ازخراب شدن آن یادمی‌کند . این قصرچنانکه اونوشته در زلزلهٔ سال ۸۸۹ هـ . ق . خراب شد . دراین باره چنین نوشته است :

«روز یکشنبه سیم شعبان موافق بیست وهشتم آذرماه قدیم که آفتاب درسه درجه وصفر دقیقهٔ سنبله بود ، از تقدیر حکیم‌علیم جلّت قدرته ، قریب به‌غروب آفتاب زلزله‌ای عظیم واقع شد ....وقصر سردابه سرگرجیان که بنائی محکم بود، بازمین هموار شد ودونفری که در آن مقام به‌پاس‌پائی مشغول بودند ، فوت‌شدند.[2]

مرقدکارگیا یحیی‌جان
در سیه‌سرگرجیان

رابینو می‌نویسد: «شاه یحیی حاکم تنکابن وبرادر سلطان‌محمد لاهیجانی‌که درسال ۸۸۳ وفات یافته است در گرجیان درمحلی به‌نام سیاسر مدفون گردید.»[3]

سید ظهیرالدین دربارهٔ همین شاه یحیی می‌نویسدکه کارگیا یحیی‌جان حاکم الموت و گرجیان بود ، افیونی بود و با مردم بدرفتـاری می‌کرد و دچـار نوعی جنون شده بود که همه را دشمن‌خود می‌پنداشت . سرانجام به‌وسیلهٔ سلطان میرزا علی ازکار برکنار شد . این مرد روزشنبهٔ بیست ونهم صفر موافق هفتم مهرماه‌قدیم

۱ـ بکسر باء. ۲ـ تاریخ گیلان ودیلمستان، ص۴۵۳و۴۵۴. ۳ـ سفرنامهٔ مازندران و استراباد، ص ۱۴۳ .

فوت شد ومغفورمرحوم را بنابروصیت که‌کرده بود ، همان‌جا به‌گرجیان به‌موضعی که مشهور وملقب است به «سیه‌سر» دفن‌کردند.»[1]

ظاهراً این سیه‌سرهمان سیه‌سرخرمدشت است که روی‌کوه سماموس است. دراینجا آستانه‌ای قدیمی‌است که باید گورکارگیایحیی‌جان باشد.

باقی آثار وبناهای تاریخی بالااشکور

۱ـ گورستان قدیمی زیرنازك‌تاش در اراضی اسپیه‌چال تمل .

۲ـ تونل یازن در دهکدهٔ یازن زیر ابنـارکاه صدرالله . این تونل طولانی است و راه به‌جائی دارد .

۳ـ گورستان قدیمی زراو نزدیك دهکدهٔ تمل .

۴ـ بقعهٔ ملك محمد در دهکدهٔ تمل .

۵ـ گورستان قدیمی‌گبری یازن .

۶ـ سنگ قبری برگردنهٔ خشت‌پیچ پشت آب انبارکش طرف رودبار .

۷ـ بقعهٔ میج در دهکدهٔ میج .

۸ـ آثار قلعه‌ای قدیمی درمحلی به‌نام خش‌چال[2] بالای دهکدهٔ میج .

۹ـ گورستان قدیمی ایری‌کش که یکی از مراتع تمل است .

۱۰ـ درمرتع خشکه‌سر دهکدهٔ نارنه آثارخانه‌هـای قدیمی است . امروز مزرعه شده وبه‌نام «زمین‌سر» معروف است .

۱۱ـ گورستان‌گبری قدیمی‌برسر بلندی اراضی‌کشتزارکج وین برطرف‌دست چپ رودخانهٔ کج‌وین در دهکدهٔ سپارده .

۱۲ـ گورستان قدیمی درمحلی به‌نام «برش»[3] بالای اراضی کشتزار کج‌وین سپارده .

۱ـ تاریخ گیلان و دیلمستان، صفحات ۴۲۰-۴۲۴. ۲ـ بفتح خاء وکسرشین.
۳ـ بفتح باء وکسر راء.

www.tabarestan.info تبرستان

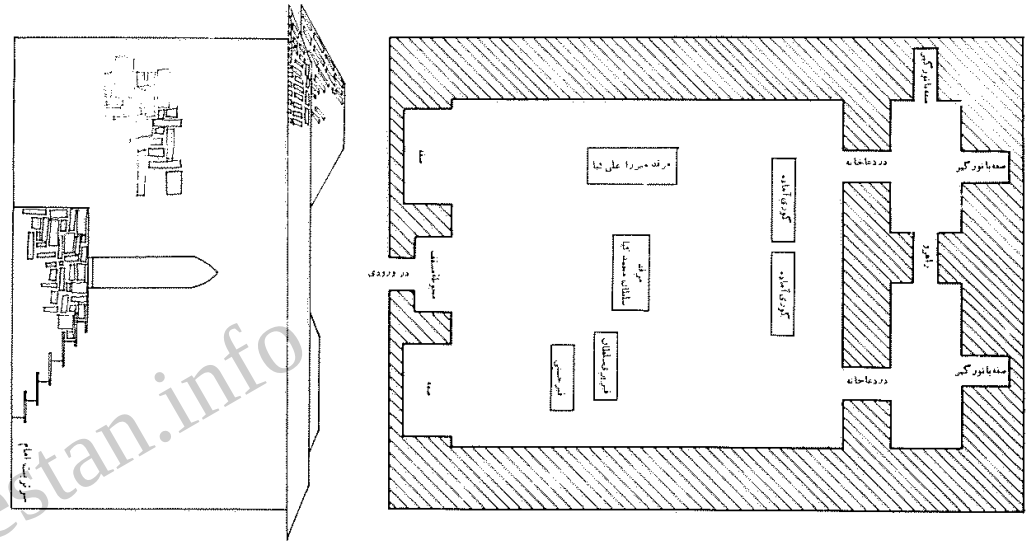

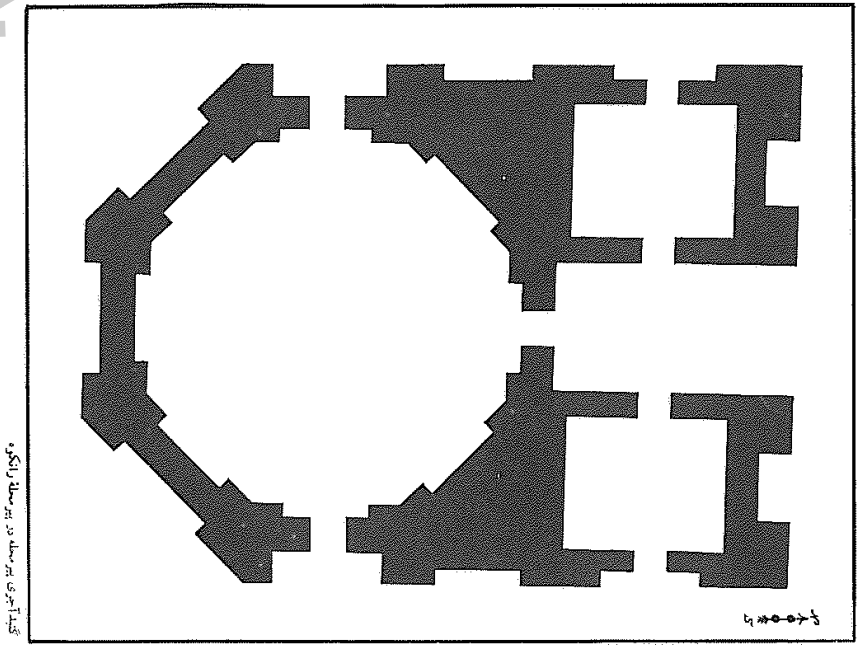

بخش بیست ودوم

مطالبی پراکنده دربارهٔ گیلان

آنچه در کتاب صریح‌الملك دربارهٔ گیلان آمده است

کتاب صریح‌الملك شرح رقبات موقوفات مزار شیخ صفی‌الدین اردبیلی است. در قسمت دوم این کتاب که به‌شمارهٔ ٤٤٩٨ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران‌واز نسخ عکسی آن‌کتابخانه است، مطالب زیررا دربارهٔ‌گیلان می‌توان یافت:

در فصل جیلان آمده است که آستارا را در قبالههای قدیمه «اصطاراب» و «اصطراب» نوشته ومنسوب به‌مازندران ساخته‌اند.

الکای آستارا

* هفتاد قطعه زمین مزروع از انجیرآباد از اعمال میانشهر آستارا با اسامی و حدود در سال ۷۸۷ قمری وقف شده است.
* قرای‌بره‌سرا وپیره‌سرا وماور [1] ازناحیهٔ مرکیل از اعمال میانشهر آستاراکه بایندرخان بن مرادخان مهرانی در جمادی الاولی سال ۹٤۷قمری وقف‌کرده است.[2]

۱ـ بضم واو. ۲ـ صریح‌الملك، قسمت‌دوم، شمارهٔ ۴۴۹۸، ص۱۳۶، الف وب.

www.tabarestan.info
تبرستان

الکاء هوق کرگان‌رود

قریهٔ کیسه‌سرا درالکاء هوق (= حویق امروزی) از توابع الکاء استاره (= آستارا) امیرقبادخان بن امیرشاه قباد مهرانی در سال ۹۴۳قمری وقف کرده است.[۱] ضمن تعیین‌حدود این قریه، ذکری ازخواجه‌کری آمده است. این‌دهکده امروز درجنوب خطبه‌سرا وبرسرراه هشتپر است.

*نودیه الکبیر ومسلمه‌سرا من‌قری ناحیة آبکنارمن‌مضافات اصطراب من‌اعمال‌مازندران راخواجه شیخ‌صدرالدین ازشرفشاه ومحمد پسران شرف‌الدین[۲] محمودبن‌فخرالدین‌کاکی خریده ودرنیمهٔ ربیع الاول سنهٔ ۷۳۴قمری وقف‌کرده‌است. وفخرالدین کاکی‌بن‌شرفشاه، این‌املاك را از اصفهبد نصرةالدین محمدبن‌اصفهبد بامنصور خریده بود.[۳]

کرگان رود

* پنجاه لته ازاراضی‌سفیده صنعان[۴] را سلطان‌زاده‌خانم بنت‌بهرام‌بیك مهرانی درسال۹۶۷ قمری وقف‌کرده است.[۵]

* یکصدوچهل وچهار لته ازاراضی شولغه‌کراب اورمانی درسال ۷۶۱ وقف شده است.[۶]

* موضع شولغان نیز وقف برمزارشیخ صفی‌الدین اردبیلی‌است.(شاید این موضع همان شلوغون محلهٔ امروزی باشد که در غرب نوده و با فاصلهٔ کمی‌از جادهٔ ماشین‌رو امروزی است)[۷]

گسکر

* قریهٔ صالح‌سرا از ولایت گسکررا امیره حاجی‌بن امیره سالوك در

۱ـ صریح‌الملك، قسمت دوم، شمارهٔ ۴۴۹۸، ص۱۳۸، الف. ۲ـ درصفحهٔ‌بعد کمال‌الدین‌به‌جای‌شرف‌الدین‌آمده‌است. ۳ـ صریح‌الملك،ص۱۳۸ب. ۴ـ شاید: سفیدسنگان واقع درلمیر. ۵ـ صریح‌الملك، ص ۱۳۹ب. ۶ـ صریح‌الملك، ص ۱۴۰ الف. ۷ـ صریح‌الملك، ص ۱۴۰ الف.

ربیع الاول سنهٔ ۸۱۰ قمری وقف مزار شیخ صفی‌الدین اردبیلی کرده‌است.[۱]

* بیست وپنج لته زمین برنجزار عمادآباد در نوزدهم ربیع‌الاول سنهٔ ۷۴۷ وقف شده است.[۲]

* قریهٔ جونان از اعمال موضع دربندان از تخوم لوندسر در محرم ۷۳۱ وقف شده است.[۳]

* چهارلته زمین از اراضی اورمانی وکروبر (شاید: ورمیانی وکزور) درسال ۷۵۳ وقف شده است.[۴]

* بیست‌کردو بجار در بازارگاه وبیست وپنج بجار در موتل وپیرسرا وقف شده است.[۵]

* قریهٔ قلاعی را امیرحسام‌بن امیرملك‌بن‌حسام ساکن قلاغلو قلعه که مشهورست به‌قلعهٔ‌حسام درغره شعبان ۷۹۸ وقف‌کرده‌است.[۶] امیرمعظم ملك‌الامرا مفخر اکراد امیرحسام بن امیره ملك بن حسام ساکن قلعهٔ قلاغلوقلعه‌که مشهورست‌به قلعهٔ‌حسام، به‌اردبیل‌رسید به‌زیارت متبرکهٔ عالیحضرت سلطان خواجه شیخ صدرالدین صفوی وخدمت دریافت و به‌حضور شیخ‌الاسلام اعظم اکمل مرشد الخلایق تاج‌الملة والدین علی تمامت دیهی‌که در موضع قلاعی نام بجهة سهوان دیه بحدود مسطورهٔ فوق، برضا درعقد وقف رادیه متبرکه گردانید ازبرای ثواب‌آخرت خود وهیچکس را درآن حقی ودعوی نباشد.

در حاشیه افزوده‌اند:

چون درالقاب مشارالیه مفخر اکراد قید است‌یحتمل که‌این‌موضع از کردباشد. بهرحال دراینجا نوشته شد والسلام.[۷]

۱ ـ صریح‌الملك، ص ۱۴۱ الف. ۲ ـ صریح‌الملك، ص ۱۴۱ الف. ۳ـ صریح‌الملك، ص۱۴۲ ب. ۴ـ صریح‌الملك، ص۱۴۲ب. ۵ـ صریح‌الملك،ص ۱۴۳ الف. ۶ـ صریح‌الملك،ص ۱۴۴ الف. ۷ـ صریح‌الملك، ص۱۴۴ الف.

www.tabarestan.info تبرستان

نویسندگان این صریح‌الملك که ظاهراً نام آن صریح‌الملك است و باطناً هیچگونه صراحتی ندارد وضابطین مال‌ومنال این‌رقبات موقوفات ، نه‌ازحال‌واقف‌و نه از محل وقوع رقبهٔ موقوفه اطلاعی نداشته‌اند . این قلعه که به‌نام قلعهٔ حسامی نیزمشهورست همان قلعه رودخان امروزی‌است که دربیست وسه‌کیلومتری جنوب فومن است وآثار بسیاری از آن تاامروز برجاست .

پشت پارهٔ ۸۳ قرآنی وقفی درآستانهٔ مطهرهٔ حضرت معصومه سلام‌الله علیها این عبارات دیده شد

«این جزوکلام ملك‌العلام را حضرت‌مملکت پناهه تی‌تی بوی بنت‌امیر الکامل‌العادل‌کارگیا امیرکیا خلّد ملکه وقف صحیح فرموده است براء ثواب‌آخرة ومزید درجات خود .

این جزومصحف مجید را حضرت سلطنة‌پناهه مملکة دستگاهه ستیره صالحه تی‌تی‌بنت‌امیرالاکمل‌الاعقل‌الاعدل‌کارگیا امیرکیا خلّد ملکهماو سلطنتهما وقف‌عام صحیح‌شرعی فرموده است براء نیلا لثوابها الوافر الجزیل والاجرالجمیل‌الی‌أن یقرؤن ویداومون‌فمس‌بدّله بعد ماسمعه فانمااثمه علی‌الذین یبدلونه والله سمیع علیم سنه تاریخها ست ثلثین‌و تسعمایه .»[1]

زلزلهٔ سال ۸۹۰ قمری

«روز یکشنبه سوم شعبان موافق بیست‌و هشتم آذرماه قدیم که آفتاب درسه درجه وصفر دقیقهٔ سنبله بود، ازتقدیر حکیم علیم جلّت قدرته، قریب به‌غروب آفتاب، زلزله‌ای عظیم واقع‌شد واتفاق حسنه‌را حضرت اعلی‌خلافت پناه [= کارگیا سلطان محمد] در باغ دیلمان نمازعصر گزارده، به سرسجادهٔ تقوی نشسته ، مترصد شام‌بودکه این واقع‌شد. و

۱ــ نویسندهٔ این وقفنامه‌کلمات فارسی وعربی را به‌شکل عجیبی به‌هم‌آمیخته است .

بسیار عمارات صورت انهدام پذیرفت . اما در بعضی ولایات بیشتر و بعضی‌جاکمتربود. مثلا درناحیهٔ اشکور دربعضی‌قرا بیشتربود . وبسیار بنای قدیم‌منهدم‌گشت وهفتادنفراز اناث‌وذکور درزیرگل‌وچوب درجهٔ شهادت یافتند. وبعضی‌راکه حیات‌باقی بود، بعداز یك روز ودوروز ،از آنجابیرون می‌آوردند. ودر گرجیان و کلیجان صدوشش نفربه‌رحمت [ایزدی] رفتند ودر رودبارات نیزبسیار فوت شدند. اماعدد به‌تحقیق معلوم نشد . ودر قلعهٔ پالیسن طالفان هفتادو هشت‌نفر از اصحاب قلعه فوت گشتند ودر تنکابن عمارات عالیه از قصر ومساجد و مشاهد و حمامات منهدم‌گشت وبعضی‌که تمام نیفتاد شق شد، چنانکه قابل‌اصلاح نشد. ودررانکوه ولاهجان و گوکه‌وکیسم و پاشیجا ولشتنشاه زلزله‌ای محکم[آمد] اماکسی فوت نگشت وآنچنان خرابی واقع نشد . ودر دیلمان بسیار ازعمارات‌کهنه بیفتاد ، اما اهالی را خیر بود . وهشتپر کهنهٔ رانکوه بعضی بیفتاد و بسیار مواضع دیلمستان از قلل جبال سنگهای عظیم‌بغلطید وبسیار مواشی‌را به‌هلاك‌آورد. و در جنده‌رودبار [= جنت رودبار] گرجیان ، از قلهٔ کوه خوکی از هیبت آن زلزله بجهید ودر رودخانه بیفتاد وبمرد . وقصر سردابه‌سرگرجیان که بنای محکم‌بود بازمین هموارشد . ودونفری‌که درآن‌مقام‌به پاس‌پائی‌مشغول بودند ، فوت شدند . و بعد از آن از حکمت حکیم علیم هر روز یك نوبت ودونوبت، زلزله واقع‌می‌شد، چنانکه مردم‌ازبناهائی‌که‌باقی‌بود، بیرون‌آمده ، به‌صحرا بودند وتاآخررمضان سنهٔ مذکوره ، همه‌روزه و یك روز درمیان زمین می‌جنبید .... وچون درولایت‌گرجیان ، خرابی بیحد واقع‌شده‌بود، حقیر[=میرظهیرالدین]را امرشد که‌آنجارفته، ازآنحال‌اعلام درگاه‌اعلی‌گرداند وبه‌تعمیرآن خرابیهامشغول گردد.»[1]

۱ــ تاریخ گیلان ودیلمستان سیدظهیرالدین ، ص ۳۸۲ و ۳۸۳.

www.tabarestan.info تبرستان

زلزلهٔ دیگری درسال ۱۲۲۳ هجری قمری

این زلزله عصر روز جمعهٔ آخر شوال این سال درمازنداران آمد.[۱]

موریه ازاین زلزله یادکرده است ومی‌نویسد «نه‌سال قبل (از سال ۱۸۱۷ میلادی) این زلزله شهرهای مازندران را زیاد خراب کرد.[۲]

طاعون سال ۱۲۴۷ هجری قمری درگیلان وطبرستان

این طاعون نه‌تنها درگیلان وطبرستان، بلکه درعراق نیز شیوع داشت.[۳]

وبای سال ۱۲۶۱ هجری قمری

صاحب روضة‌الصفای ناصری از این وبا یادکرده است.[۴]

تسخیر گیلان به‌دست اولجایتو سلطان محمد خدابنده

پیش از اولجایتو، از اولاد چنگیزخان کسی به خاك گیلان دست نیافت. فرستادهٔ او به‌خاك گیلان رفت. امیره دباج قومنی که در این وقت تواناترین حکمرانان بود با هدایا پیش اولجایتو رفت ولی از دیدن امرا وتوقعات ایشان‌به تنگ آمدوشبانه‌به‌مقرحکومت‌خود بازگشت. اولجایتوکه ازاین‌پیشامدخشمگین شده بود، تصمیم به‌تسخیرگیلان گرفت. گرای نام شحنهٔ طارم زمانی باصدرالدین خالدی به‌گیلان رفته بود، پیش اولجایتو گفت که در بارهٔ تسخیر گیلان فکری عمیق بایدکرد، چه مشتمل بردوازده شهر است و در هریك امیری با سپاه‌فراوان نشسته‌است. اگر گیلان‌به‌دست‌آید، خزینهٔ سلطان‌بسیارمعمورگردد. میل‌اولجایتو به‌تصاحب گیلان‌بیشترشد. امیرچوپان را ازراه اردبیل، برآن‌حدودفرستاد وامیر قتلقشاه را ازراه جلوان(= گیلوان) متوجهٔ قومن ورشت وتولم کرد وامیرطغان‌و

۱ـ روضة‌الصفای ناصری، ج ۹، ص ۲۸۹. ۲ـ سفرنامهٔ موریه، ص ۳۵۵.
۳ـ تاریخ ظهور طاعون درمازندران اواخرسال۱۲۴۶ وتاسال۱۲۴۷ در مازندران و عراق شایع بوده (از پشت کتابی اوراق در کتابخانهٔ آقای پیشنماز در شهر آمل نقل شد).
۴ـ روضة‌الصفا، ج ۱۰، ص ۶۲.

امیرمؤمن را ازراه رستمدار (= نورو کجور) و کلاردشت بدانجا فرستاد. ستونی که به‌فرماندهی قتلقشاه بود شکست خورد و غنیمت بسیار به‌دست گیلانیان افتاد. اولجایتوازسلطانیه بطرف‌لاهیجان حرکت‌کرد. والی‌لاهیجان تسلیم شد واولجایتو نمازعید اضحی‌رادرلاهیجان‌بگزارد. خبرشکست قتلقشاه بدورسید. امیرحسین و امیرسونج را به بیه‌پس بفرستاد و رشت و فومن و تولم را غارت‌کردند.[۱]

مختصری ازجغرافیای گیلان
از تاریخ اولجایتوسلطان محمد
تألیف ابوالقاسم‌عبدالله‌بن‌علی‌بن‌محمدالقاشانی

«معرفت زمین‌گیلان وماهیت‌کمیت و کیفیت طول‌وعرض‌خطهٔ‌گیلان یاد کنیم ازتعلیقات مرحوم سیداصیل‌الدین‌محمد زوزنی مشروح‌آورده و گفته: پادشاهان گیلان که معاصر وصول هلاکوخان بودند در ایران زمین که ابتدای زمین گیلان فرضهٔ رود هوسم[۲] است از ناحیت فلام‌رودبار[۳]، ازحدود لاهجان که فلك‌الدین ساسان‌بن‌صعلوك‌بن‌فیلواکوش درسنهٔ «حیت» حاکم‌آنجابود ازقبل برادرخود امیرجمال‌الدین صعلوك والی ملك لیاهجان وانتهای گیلان فرضهٔ رودسرست از ناحیت دولاب از گیلان‌گسکروالی آن جمال‌الدین‌صعلوك‌بن‌محمدبن رودکی[۴] بود و مسافت بعد طول خطهٔ گیلان از هوسم[۵] تا دولاب است مقدار سی فرسنگ زمین تقریباً وتخمیناً.

و سپیدرود با زنگان‌رود آمیخته، ازکوههای‌گیلان منحدر، به‌میان‌گیلان می‌گذرد. برسمت شمال متوجه دریا، مابین مشرق و مغرب، شرقی ازخطهٔ لیاهجان است، برحدودآن.

وقوم، ناصری[۶] مذهب باشند وناصر ازاولادالحسین‌بن علی علیهماالسلم

۱ـ روضة‌الصفا، ج پنجم. ۲ـ در اصل: هوشم. ۳ـ دراصل: قلام رودبار.
۴ـ متن‌چاپ شده،ص۵۶یورکی. ۵ـ در اصل: هوشم. ۶ـ در متن چاپ‌شده، ص۵۶: باهری.

www.tabarestan.info تبرستان

است و غربی آن یکسر مذهب امام زاهد عابد احمد حنبل دارند و مذهب متابعان استاد ابوجعفر.

و امتداد مسافت کوه اوکنار سفیدرود، برسمت مغرب وجنوب است، مایل تابه گیلان فومن ممتد، ازآنجا شعبه‌ای‌ازکوه منعطف می‌شود، برسمت مغرب وشمال، موازی انعطاف دریا و برآخرگیلان موغان و گشتاسبی‌می‌گردد. وشروان وموغان درفضائی‌است‌که‌مابین‌کوه ودریاست.

و از نواحی بلاد گیلان: تولیم و فومن و گسکر و دولاب و سر[1] و شفت و رشت را پس‌گیلان خوانند و شهرهای لیاهجان و کوتم و کوچسبان و همام را پیش‌گیلان.

و میان فرضهٔ رودسر[2] که آخر موغان و گیلان است، ناحیتی است که آن را [ا] سالیم رود خوانند. مقدار بعد مسافت‌آن نیم روزه راه که اقوام آن جمله تالشان باشند. واین لفظ ازطیلسان‌گرفته‌اند.

و از رودسر تا شندان[3] که مستقرسریر مملکت سپهبد است، طول و عرض بعد مسافت آن دو روزه راه باشد. و از این طرف موغان که متصل گیلان است و مملکت و ولایت سپهبدان را سیاه‌گیلان خوانند درعرف اهل‌گیلان. و موغان ودیگر طرف ارباسماحی[4] و ارّان دارد اعنی سمت شمالی ترك را موغان‌گویند.

وهمچنین درعرف اهل‌گیلان، پادشاه نسیب اصیل را که امرا و سپاه بسیار درفرمان اوباشد، «استا» و «سالار» گویند والی‌الان این دو اسم برملوك دوقبیله است. ازآن یکی ساسان‌خالو که مرداویج وندند و حاکم تولیم و دیگر قبیلهٔ رستم دباج[5] که اسحق‌وندند ووالیان خطهٔ

۱ــ درمتن چاپ شده، ص۵۷: دولاب‌تنسر(؟) ۲ــ این‌دهکده غیراز رودسر امروزی‌است‌که درجلگهٔ رانکوه‌است. ۳ــ برای‌اطلاع بیشتری دربارهٔ «قلعهٔ‌شندان» ن. ك. به‌کتاب آستارا تا استاراباد، ج۱، ص۱۴ و ۱۵. ۴ــ ظاهراً: دیگرطرف اوباشماخی واران دارد. ۵ــ در اصل، رماح.

فومن واسحق و مرداویج برادران بوده‌اند. ورسم وعادت چنان افتاده که اگرمیان دوپادشاه نسیب‌اصیل مخاصمت افتد، سایر اهالی‌گیلان را مدد و مساعدت یك جانب باید کرد و بعضی را معاونت طرف خصم و هیچ‌یك را تقاعد وتکاسل و اهمال و امهال جایز نباشد.

وقبیلهٔ کیکاوس‌بن‌شهنشاه‌که حاکم کوتم‌اند، انوزادوند گویند که هم درپادشاهی نسیب واصیل وبزرگ وقدیمند ومقدم وسرور پیش‌گیلان‌و خواهرکیکاوس، زن جلال‌الدین حسن نومسلمان و مادر علاءالدین است واو به‌استقبال‌هلاکوخان درمبادرت مسابقت نمود وباسیورغامشی، مراجعت کرد.

و دیگرملوك گیلان به‌پادشاهی قریب عهدند وملك به‌اصالت واستقلال گرفته و اگرنه درقدیم همه مطیع این دوقبیلهٔ معتبر بوده‌اند.

و هررئیس صاحب تیغ وتبر راحنبه[1] گویند وامرا وحکام ولایت هم‌با این‌اسم موسوم باشند. ومعارف نازلتراز چکنه‌که انصارو اخوان پادشاه باشند، ایشان را دوده[2] گویند. وسپاهیان پیاده را لوم[3] و سروبین[4] و بازاریان راشهری‌وبرزیگران راگیل وهرده عددخانه‌را دیهی‌گویندو هرده دیه را صده و هرده صده را خانی وبه‌افواه شفاهاً گویند، فلان ناحیت چندین خانه‌است.

وازطرف غربی سفیدرود نخست ولایت کوتم است، موضوع بر کنارهٔ سپیدرود، اعنی طرف جنوب آن کوه است و شرقی سپیدرود، ولایت آن برسمت مشرق و مغرب افتاده.کوتم اسم ناحیت است و قصبهٔ کوتم [را] بازار شهرستان‌گویند وحاکم آنجا سالوك‌بن سالاربن کیکاوس.

وهمچنین ولایت‌کوچسبان، ازشمال‌کوتم، بر کنار دریا افتاده و حاکم

۱ــشکل صحیح‌این‌کلمه معلوم نیست. ۲ــ بضم دال دوم. ۳ــ این لفظ به صورت «لوم» و به صورت جمع «لومان» بارها در کتاب تاریخ خانی آمده است. ۴ــ تاریخ گیلان و دیلمستان، سروبوان.

www.tabarestan.info تبرستان

آنجا ساسان بن همام . وسنو که از آن صعلوك بود ، ساسان برادرش قائم‌مقام او شد و اکنون حاکم آنجا اوست . و رشت در مغرب شمالی کوتم است وتربت استاد ابوجعفر که اکثر قوم گیلان ازارشاد وهدایت او ایمان و اسلام آوردند ، برکنار گورابگاه و میدان بزرگ ، مسجدی به وی منسوب است . و حاکم رشت را شرف‌الدوله‌بن . . . . گویند. وتولیم درمغرب‌وشمال‌رشت وهوشم افتاده‌است متصل به‌دریا و ولایت بسیار مزروع مرتفع دارد و حاکم آنجا محمد بن ساسان بن وشمگیر ودر مغرب رشت ولایت‌کالشم[1] است و والی‌آنجا سیف‌الدین ساسان وپسران او شمس‌الدین وشمگیر و جمال‌الدین صعلوك و خیلو بودند و اکنون محمد بن ساسان بن وشمگیر بن ساسان است . و در مغرب وجنوب رشت، شفت است به‌کوه متصل، درمیان شکسته‌های‌کوه که باجانب طارم دارد وشفت نام ناحیت است. پادشاه‌آنجا پیش از این امیرملك بودکه به‌دست فدائیان‌کشته شد و بعداز او، فرزندان لنگر پادشاهی به‌قهر وغلبه بگرفت و اکنون حاکم آنجا امیرملك‌بن‌شاهی ملك‌بن‌لنگراست. «وبعد ازفرزندان او، لنگرپادشاهی به‌قهر واستیلا بگرفت.»[2] و در زمین شفت معدن‌کوه آهن است . ودرغربی کلاشم[3] و شفت جنوبی و بهری شرقی از تولیم ، ولایت فومن است . و ناحیت فومن راسه‌قصبه است : یکی‌فومن‌که دارالملك‌پادشاه است. دوم‌ناحیت دشت‌که‌آن‌را کل‌دشت خوانند. و درکل‌بازار، روزآدینه، مسجدجامع منادی‌بلند هست. سیم قصبهٔ گشت که درقدیم دارالملك ملوك اسحاق‌وند بوده، واکنون‌حاکمش امیردباج پسرفیلشاه است. پادشاهی‌بزرگ ، بلندهمت، بسیارعطیت هنرمند، شجاع، مقدام‌خیر، فایض‌جود و واهب

۱ــ متن چاپی: کالیشم همان «کلاشم» چند سطر بعد است . ۲ــ این قسمت را کاتب دوبار نوشته است . ۳ــ چند سطر پیش ازاین‌به‌شکل «کالیشم» آمده است.

انعام و احسان ، مسلمان‌سیرت، نیکو عقیدت ، پسندیده طریقت . وده کوره‌آهن در حوالی‌فومن موجوداست .

و ازخطه زمین فومن گذشته، در طرف شمال مایل به‌مغرب ، ناحیتی است ازکوه تا دریا که‌آن رانجیرم(؟) گویند ازانك یك‌قصبهٔ بزرگتر جامع دارد . دروسط ولایت ،آن را پیلمانشهرگویند . وقصبهٔ دیگرکه فرضه‌گاه است ، بوتم‌سرگویند .

و همچنین درغربی فومن ناحیتی است مختصر. اندك مایه ، به جنوب مایل بر دامان کوه و میان‌شکسته افتاده که مقیمانش همه تالش‌اند گسکرو دولاب گویند.

بعد ماکه ازنجیرم(؟)بگذرند، ازمغرب فومن ممتدتابه‌مغرب تولیم‌که ساحل دریا است ، این ولایت وناحیت ، ولایتی است با عرصهٔ وسیع و طول وعرض فسیح ، اما اکنون خراب ویباب است وآخر نواحی‌گیلان داخله که متصل موغان‌است .

از پیلمانشهر تاقصبهٔ‌گسکرکه دارالملك پادشاهان‌است ، یك‌منزل راه باشد وازگسکردرجانب شمال بریك فرسنگی، قصبهٔ خرفکام‌که جامعی بزرگ دارد در میان بیشه‌ای انبوه که اندیشه درآن راه نیابد وپادشاه گسکر شرف‌الدوله است . خواهرزادهٔ امیرکبیردباج . وازآنجا تا سه فرسنگی درجانب شمال‌دولاب‌است ، برکناردریا ناحیتی‌مزروع‌مرتفع . و بعد ازرودسر، اسالیم‌رود است که درقدیم ازحساب ولایت خلخال بوده ومتصل به‌او ، ساکنانش همه تالش‌اند .

ابتدای اول ملك زمین گیلان دوازده هزار است بعد از آن گرجیان پس‌کلاجه‌کوه‌که اکنون پسرحیدرکیامتصرف است«برشرقی سفیدرود»[1] که مدعی‌ایشان‌است و به‌جای امام ناصرکه حسن اطروش علوی بود .

۱ــ این عبارت ظاهراً مربوط به‌سطر بعد بوده وکاتب مکرر نوشته است .

www.tabarestan.info تبرستان

بعد از آن لیاهجان برشرقی سفیدرود افتاده که به نوپادشاه تعلق داردکه ازنسل ونژادناصراست برادر سلطان محمودسبکتکین واکنون ازآن پسر اوست .

بعد ازآن کوچسبان ، از جانب مشرق سفیدرود گذشته به سید محمد کیاپسرسیدحیدرکیاکه بهجای امام ناصرامروز قوم ساسانیان رامدعی است .

بعدازآن تمیجان برشرقی سفیدرود افتادهکه حاکم آن سالوك خواهرزادهٔ نوپادشاه است .

بعد ازآن سیاهکیلهرود ، بعد ازآن تولسررود .

بعد ازآن کوتم برشرقی سفیدرود از جانب قبله افتاده و حاکمش سالوك بن سالاربن کیکاوس است برادر امیرمحمد.

بعدازآن تیسیای (؟) برغربی سفیدرود افتاده ، تعلق بهسالوك دیوانه دارد و اکنون برادرش ساسان وبالله التوفیق .

بعد ازآن تیساوهمام[1] برغربی سفیدرود برساحل دریا وکوتم بردامان کوه وهمام برساحل وتیسا و دافجا وکوچسبان دروسط افتاده هم ساسان پسرسالار متعلق امیر محمد دارد .

بعد از آن تولیم برغربی سفیدرود متصل بحرخزر.

وبعداز آن کلاشم و صفکوه (؟) متصل به کوه وحاکم آن رکابزن و اکنون امیر دباج است .

بعد ازآن گسکر برغربی سفیدرود افتاده حاکمش خالو، آنگاه خرفکام و دولاب و رودسر که ملك خالوست و لنگرودینسر (؟) که حاکم آنجا شرف الدوله برادرخالو است .

بعد ازآن سنوکه[2] برغربی سفیدرود باجانب دریاافتاده پس دشت وخشم و

۱ــ ظاهرا : تسیبه وخمام امروزی است . ۲ــ دراصل: سوکه.

دزدك در دامان کوه ودشت در وسط افتاده حاکمش شرف الدوله برادر خالو است و بالله التوفیق .

بعد از آن شفت برغربی سفیدرود بالای کوه افتاده و حاکمش امیر دباج است و ازآنجا گذشته ،گشت است نزدیك کوه افتاده .

بعد از آن مملکت اسفهبد است که باصطلاح گیلکان اسباور گویند و پادشاه دشت بهدیلم معروف است ومملکت اسباور به موغان و ارّان پیوسته اینست معرفت کمیت جمله زمین گیلان والله اعلم .»[1]

۱ــ تاریخ اولجایتو، تألیف ابوالقاسم عبدالله بن محمد القاشانی، نسخهٔ عکسی شمارهٔ ۲۴۲ و فیلم شمارهٔ ۱۱۷ کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران بامقابله بامتن چاپی. کاتب درنقل اعلام جغرافیائی بی‌دقتی نشان داده است .

www.tabarestan.info تبرستان

فرمانهای سلاطین ایران دربارهٔ
حکام و سرشناسان گیلان

۱ـ فرمان شاه طهماسب به رکن‌الدوله معصوم‌بیك صفوی

« فرمان همایونی شرف نفـاذ یافت آنکـه امارت مآب جلالت نصاب سیادت وسعادت ایاب معصوم‌بیك‌الحسینی بعنایت بی‌غایت‌شاهانه مفتخر و سرافرازگشته بداند که چون برمضمون حکم قضا جریان اطلاع یابد فی‌الفور سلطانان هزاره مثل پیرمحمد سلطان استاجلـو و شرف‌خان کنگرلو و اللهقلی سلطان تکلورا قریب دوهزارسوار مسلح ومکمل که از ایشان‌کارهای مردانه در وجود آمده باشد همراه نموده جهت دست‌آوردن‌حاکم‌گیلان بگوراب تنکابن فرستدوصدرالدین‌خان‌زوچ‌خلیفه راقریب دوهزار سوار نامدار وپنجاه‌هزار پیاده‌بگوراب‌اشکور فرستد و خود باسی‌هزاربگوراب رانکو نزول نموده فرزند ارشدرابا الباقی عساکرتصرف مآثر بگوراب لاهیجان ساکن ساخته پیاده‌های جمشیدخان و امیرساسان‌را یکی‌از متعینان همراه‌کرده بطرف رودسرروانه‌نماید ومردم‌گیلان راکه سراطاعت‌بر ربقهٔ انقیاد درآورده‌اندو فـرمان‌برداری را شعار ودثارخود ساخته‌اند همه‌را بتشریفات فـاخر سربلندگردانیده وبمیعاد سلطنت وایالت امیدوار سازند ورعایاوعجزه را بنوعی رعایت ومحافظت نمایند که هرآینه موجب تسلی همگنان

گردد و چون عساکرظفـرمآثر را بموجب فـرموده باطراف واکناف فرستد همه‌روزه حالات و مهمات‌که سانح گردد معـروض پایهٔ سریر خلافت میفرمایند وکسانیکه با احمدخان اتفاق نموده‌اند وازشرارت ایشان عساکرفرخنده مآثرراضرری رسیده دفع ومنع‌ایشانرا ازجملهٔ فرائض دانسته هـرجاکه مسکن و مأمن نموده باشند امیر ساسان‌را چرخچی لشکرنموده شبیخون برسرایشان زده وتمامی را بتیغ‌آبدار دشمن‌شکار دمار از روزگاربرآورده‌ایشان‌را مستأصل‌ومنطوی‌سازند و کمتربیك افشار را نـزد احمدخان فرستاده بدیـن مضمون که چون حقوق خدمات‌آباء واجداد بدین‌دودمان‌اعلی‌میباشد از روی‌امیدواری متوجه درگاه معلی‌شود که ازسعادت سرمدی مستفیض و مستعدشوندو اگر سخنان محققانرا استماع نموده بطریق یکرنگان و یك جهتان بدین‌آستان ملك‌آشیان روانه میگردد صورت حال‌وحقیقت مهمات‌را بواجبی‌دانسته معروض پایهٔسریرخلاف مصیرگردانند تابیعت‌رابکلام ملك علام مؤکد ساخته اورا ازتهدید مخوف بیرون‌آورده والاسخنان صاحب غرضانرابسمع قبول‌و رضاجاداده عنادرا شعارو دثارخود ساخته است راهها را بدو محکم گرفته جهان فـراخ را بدو تنگ و تاریك سازند وهرجا که بایشان ظاهر و باهر گردد استظهار و اعتقاد هم بود بی‌منت و وحشت بدان جانب روانه شوند وگردبرگرد او عساکرنصرت مآثر حصن‌حصین مرتب ومرمت نموده چنان کنند که راه گریز براو بسته شود و ازکمند اژدها افکن دست وگردن اورا بسته و باکسان که همراه او بوده باشند بدرگاه عرش اشتباه حاضرسازند و نعوذبالله اگر تغافل و تکاهل نمایند و ازقبضهٔ تصرف ایشان بیرون‌رود وجای دیگر اقامت نماید نوعی جزا و سزای ایشان میشود که تا این‌نیلگون خیام برپا و سلاطین بـرسر سلطنت مستقر ومستقل بـاشنددر دستورالعمل

www.tabarestan.info تبرستان

سلاطین و جمیع نوکران باشد. تحریراً فی شهر جمادی‌الاخر سنهٔ خمس وسبعین و تسعمایة ۹۷۵.»

۲ـ فرمانی به‌حاکم‌گیلان درباب ملاصفرعلی رحمت‌آبادی

«طرازنده بارگاه قضاء .... شاهی‌محمدرضا.... حکم وامر شد. آنکه چون رعایت جانب عالیجناب قدسی‌القاب فضائل و کمالات اکتساب غلامی ملاصفرعلی رحمت‌آبادی منظور نظرمهرائر ومکنون خاطرعطوفت‌گستر نواب ماست بنابراین درهذه‌السنه میمونه ئیلان‌ئیل حریت تحویل ومابعدها نظر باستحقاق و قابلیت عالیجناب مشارالیه مبلغ دوازده تومان فریضه فطینه امانت متوجهی‌بلوك رحمت‌آباد در وجه او مستمر و برقرارفرمودیم که صرف معاش وسرمایه امعاش‌خود ساخته بخاطرجمعی‌بدعاگوئی ذات اقدس شهریاری و ازدیاد عمردولت نواب اقدام نماید مقرر آنکه عالیجاه رفیع‌جایگاه عزت و سعادت همراه اخلاص و ارادت آگاه نتیجة الاعاظم والاعیان میرزا فتحعلی نایب مبلغ مزبوره را بدون کسر و نقصان تأدیه نموده مقرر آنکه مستوفیان وعالیجنابان کتّاب دفاتر سرکار مهرورقم مبارك را ثبت واز تغییر و تبدیل مصون و محروس داشته و در عهده شناسند. فی شهر جمادی‌الثانی سنه ۱۲۳۶.»

۳ـ فرمانی به‌یحیی‌میرزا والی ولایات‌گیلان درباب هدایت‌الله‌خان نجدی

«بسم‌الله تعالی شانه‌العزیز

الملك لله تعالی که نور چشم عزیز کامگار یحیی میرزا والی ولایات‌گیلان بعواطف خاطرخطیر پادشاهی معزّز ومباهی بوده بداند که چون ازقرارفرمان خاقان خلّد مکان نوّرالله مضجعه برطبق‌عرض عالیجاه رفیع‌جایگاه شهامت و مآلت همراه اخلاص و ارادت آگاه

نتیجة الخوانین العظام مقرب الحضرت العلیه هدایت‌الله خان نجدی خاصه املاك و رقبات مفصله ذیل‌ملکی مشارالیه است وچون عالیجاه مشارالیه نوکر سرکار پادشاهی و رعایت جانب او منظور نظر انور میباشد، ملزوم همت همایون‌آنست که امور اورا انتظامی باشد این فرمان قدرنفاذ صادر و مقرر میشود که آن نورچشم کامگار مراقب باشد وقدغن نمایدکه‌کسی‌در املاك مشارالیه تعدی و اجحافی‌ننماید و بدون حساب تعرض واهانتی نرساند ومتعرض‌رعایا وکسان‌او نگردندو تخلف جایزندانسته درعهده شناسند. تحریراً فی‌شهرذی‌الحجةالحرام سنه ۱۲۵۰.»

۴ـ فرمانی به‌پسران عبدالله خان رشتی

«هو

الملك‌لله تعالی

تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت
صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت

آنکه چون عالیجاهان مجدت و نجدت همراهان نصرالله‌خان و محمدتقی‌خان و محمدرضاخان پسرهای عبدالله‌خان رشتی. از جمله خانه‌زادان دولت‌جاویدآیت قاهره میباشند ورعایت احوال آنهامنظور نظرعاطفت‌گسترشاهانه است علیهذامبلغ‌دویست‌تومان ازبابت مواجب عبدالله‌خان بصیغهٔ مواجب‌بدینموجب ازسنهٔ‌آتیه تخاقوی‌ئیل فرخنده تحویل و مابعدها در حق‌آنها مرحمت و برقرار فرمودیم‌که هرساله بعد از وضع رسومات دیوانی از بابت مالیات املاك خودشان که در گیلان دارند اخذکرده بدعاگوئی دوام‌دولت ابدمدت روزافزون‌اشتغال نمایند مقرر آنکه حکام حال و استقبال‌گیلان مبلغ مزبور را ازقرار همین منشورقضا دستور درحق مشارالیهم برقرار وازبابت بدهی‌واملاك آنها محسوب دارند المقرر کتّاب سعادت اکتساب دفترخانه مبارکه

www.tabarestan.info تبرستان

شرح فرمان همایون را ثبت و ضبط نموده در عهده شناسند. تحریراً فی‌شهر ذیقعدةالحرام سنه ۱۲۸۹.»

۵ـ فرمان ناصرالدین‌شاه به‌حاکم گیلان در باب تعیین مالیات گیلان

«الملك‌لله تعالی

تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت
صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت

چون مکنون خاطرهمیون شاهنشاهی نشرعدالت و آسودگی رعیت و آبادی مملکت است وحصول این مقاصد موقوف باین‌است‌که رعیت و مالك بدانند درعرض‌سال بدیوان چه دادنی‌هستند ومالیات‌آنها چقدر است که از شر و شلتاق مباشرین آسوده باشند ازجمله ولایت گیلان است‌که مالیات‌آنجا کمال اغتشاش را داشت درغالب جاها ادعای‌کسر و شکست و در بعضی ادعای ستم شریکی و در برخی شکایت از مباشرین دیوانی داشت که باسامی مختلفه از قبیل افرعه و تومانی فلان‌وفلان علاوه برمالیات مطالبه و دریافت میشود لهذا جناب فخامت ومناعت‌ـ نصاب میرزا احمدخان مشیرالسلطنه را که از چاکران امین ومجرب دولت‌است مأمورفرمودیم واو تمام گیلان را ازبلده وبلوکات خالصه و از روی عدل وانصاف مساحت وبازدید کرده صورت آنرا بدارالخلافه که مرکزسلطنت ومجمع‌وکلاء دولت‌است‌آورده مالیات هرجا باطلاع اولیای دولت علیه باستعداد حالیه معین ومقررآمد که فرامین‌سرخط مرقوم وبمالکین ورعایای کل دهات تسلیم شودکه من‌بعد تکلیف‌خود را در ادای مالیات‌بدانند ورسم‌افرعه وسایرمرسومات بالمره‌اززبان و قلم بیفتد ودیناری علاوه برمالیات نه بدهند ونه مطالبه نمایند پس درمعامله هذاالسنه تخاقوی‌ئیل و مابعدها مالیات و منال دیوانی قریهٔ

راسته کنار واقعه در فومن ملکی میرزاسید محمد من حیث‌الجموع از هربابت از قرار تفصیل است هرگاه حاکم و مباشر علاوه از این مبلغ مطالبه نماید یارعیت تمکین‌کند یا بی‌قبض وبرات وسند دیناری بگیرند و بدهند مورد مؤاخذه و سیاست دولت خواهند بود مقرر آنکه ولات و حکام حال و استقبال دارالمرزگیلان از مفاد مضمون معدلت مقرون امرهمیون تخلف ننموده مستوفیان عظام شرح فرمان مبارك را ثبت وضبط نموده در عهده شناسند. تحریراً فی‌شهر رجب‌ـ المرجب سنه ۱۳۰۲.»

۶ـ فرمان ناصرالدین‌شاه قاجار به‌میرزاسیدرضای مستوفی محاسب فومن و ماسوله

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم
الملك‌لله تعالی

تا کـه دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت
صیت داد و معدلت از مـاه تا مـاهی گرفت

چون عالیجـاه مجدت همراه مقـرب الخاقان میرزا سیـد رضـای مستوفی‌محاسب فومن‌وماسوله سالهاست که با صداقت بتقدیم خدمات مرجوعه پرداخته وحسن‌کفایت ودرستکاری‌خودرا مشهود رای‌اولیای دولت قاهره‌ساخته وبرحسب معمول ولایت‌گیلان مبلغ یکصدوبیست‌و پنج تومان که بعد از وضع رسوم یکصدتومان میشود از بابت تومانی پانصددینار حق‌الحکومه که جزو جمع گیلان نیست بصیغهٔ مواجب در وجه او مقرربوده ومبلغ پنجاه تومان هم ازبابت تخفیفات گیلان رسد باملاك او رسیده که همه ساله از دادنی اومحسوب میشود در این‌وقت استدعای صدور فرمان مبارك ازدیوان اعلی نموده برحسب استدعای مشارالیه‌این‌فرمان مبارك صادر ومقررمیشود ومقرب‌الخاقان‌مستوفیان

www.tabarestan.info تبرستان

عظام از سنهٔ آتیه اودئیل و مابعدها یکصدتومان مواجب را بخرج دستورالعمل‌گیلان بنویسند و در عوض یکصدتومان از بابت تومانی پانصد دینار در کتابچهٔ گیلان بخرج بنویسند که در جمع و خرج دیوانی‌تفاوتی حاصل نشود ومواجب وتخفیف مشارالیه همه ساله عاید گردد حکام خجسته فرجام حال و استقبال گیلان همه ساله مواجب‌و تخفیف مزبور را در وجه عاید ساخته و مطالبه حکم‌مجدد نکنند و شرح فرمان مبارك را ثبت و ضبط نموده در عهده شناسند. فی شهر جمادی‌الاول سنه ۱۳۰۶.»

۷ـ فرمان ناصرالدین‌شاه به پسر میرزا رضای مستوفی محاسب ولایت فومن

«بسم‌الله تعالی
الملك‌لله تعالی

تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت
صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت

که چون نظر بمراتب خدمت و زحمت میرزا سید رضای مستوفی محاسب‌ولایت فومن که سالهامشغول‌خدمتگذاری دیوان همایون‌اعلی بوده این روزها برحمت ایزدی پیوسته رعایت اولاد و بازماندگان او فریضه ذمت همت خدیوانه‌است علیهذانظر بحسن‌کفایت‌ولیاقت مقرب‌الخاقان میرزا سیدمحمد پسراو درخاکپای مهراعتلای مبارك معروض افتاده‌ازمعاملهٔ هذه‌السنه‌قوی‌ئیل‌سعادت‌دلیل مشارالیه‌رابمنصب استیفا برقرار و مبلغ هشتاد و پنج تومان از یکصد وپنجاه تومان مواجب و تخفیف آنمرحوم را بموجب تفصیل در حق او برقرار فرمودیم که همه ساله دریافت کرده صرف‌گذران خود نماید وجوهرذاتی‌وفراست جبلی خود را همه‌روزه بمنصه ظهور و جلوه بروز رساند.مقرر آنکه

عالیجاهان مقرب‌الخاقان معتمدالسلطان مستوفیان عظام شرح‌فرمان قدرترجمان مبارك را ثبت وضبط نمایند. تحریراً فی شهر ذی‌القعدة الحرام سنه ۱۳۱۲.»

۸ـ فرمان ناصرالدین‌شاه قاجار به‌برادرخود عباس میرزا درباب میرزا سید یحیی مستوفی

«السطان ابن‌السلطان ناصرالدین‌شاه قاجار

برادر والاگهر نورچشم بلند اختر نامدار عباس میرزا ملك‌آرا حکمران وفرمانفرمای مملکت‌گیلان بمراحم خاطرخطیر شاهنشاهی مباهی ومعزز بوده بداند چون مراتب کفایت ودرایت وکاردانی‌دردست حکمی مقرب‌الخاقان میرزا سیدیحیی مستوفی ولایتی بتوسط مقربان سربرگردون مسیر اعلی بدرجه کشف و شهود مقرون آمد لهذا برحسب استدعای جناب فخامت نصاب امیرالامراء العظام مدیرالملك مشارالیه‌را باعطای مکتوب وجبّه ترمه‌ایرانی‌قرین‌افتخارفرمودیم که این‌عطیه کریمانه‌را اسباب مفاخرت خود دانسته بیش از پیش‌بمراسم درستکاری‌خود بیفزاید ودرخدمات راجعه مساعی‌نیکورا ظاهرسازد و درعهده شناسند. سنه ۱۳۱۲.»

۹ـ فرمان ناصرالدین‌شاه به‌میرزا سیدیحیی مستوفی فومن

«الملك‌لله تعالی

تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت
صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت

چون رعایت اولاد و بازماندگان مرحوم میرزا سید رضا مستوفی فومن منظور نظرمرحمت‌گستر خدیوانه است علیهذا از معاملهٔ هذه‌السنه مسعودقوی‌ئیل ومابعدها مبلغ هفتادوپنج تومان ازیکصدوپنجاه

www.tabarestan.info تبرستان

تومان مواجب و تخفیف آن مرحوم را درحق معتمدالخاقان میرزا سید یحیی‌خان مستوفی برقرار فرمودیم که همه ساله دریافت کرده و از روی کمال امیدواری بمراسم خدمتگذاری بپردازد و مقرر آنکه مقرب‌الخاقان مستوفیان عظام شرح فرمان مبارك را ثبت‌وضبط نمایند. شهر ذیقعدةالحرام سنه ۱۳۱۲.»

۱۰ـ فرمان همایونی مظفرالدین‌شاه به یکی از فضلا و علمای گیلان

«الملك‌لله تعالی

گرفت خاتم‌شاهی‌مظفرالدین‌شاه

دمیدکوکب فتح و ظفر بعون‌الله

چون جانبداری‌طبقه علماء عظام‌وفضله‌کرام‌پیشنهادخاطرمبارك‌همیونی است و مراتب استحقاق جناب میرزا شریعت‌مدارها میرزا ابوالقاسم فاضل‌مجتهدگیلانی‌سلمه‌الله‌تعالی‌که ازاجله علماوخواص دعاگویان‌است این اوقات مشهود حضورمهرظهورمعدلت دستورگردید لهذا ازمعامله هذه‌السنه میمونه ایت‌ئیل حریت تحویل ومابعدها مبلغ بیست وهفت تومان‌ازمحلهای‌ذیل‌بصیغه مستمری درحق‌جناب مشارالیه و ولد ارشد ایشان عالیجناب شریعتمآب میرزا ابوالفضل افتخارالعلماء برقرار و مرحمت فرمودیم که‌همه ساله‌ازمحل گیلان‌دریافت نموده صرف‌معاش خودشان‌ساخته مرفه‌الحال بدعای‌بقای ذات‌اقدس‌ملوکانه‌اشتغال ورزند مقررآنکه مقرب‌الخاقان‌مستوفیان عظام و کتّاب سعادت فرجام‌شرح فرمان قضا جریان مهر لمعان مبارك همیون را ثبت و ضبط نموده واز شایبه تغییر وتبدیل محروس بدارند و درعهده شناسند. فی شهرمحرم الحرام سنه۱۳۱۶.»[1]

۱ـ غیر از فرمان‌شاه تهماسب باقی فرمانها ازمجموعهٔ مرقعات تاریخی درکتابخانهٔ ملی دشت رونویس شده است.

تصحیحات ـ اضافات ـ تعلیقات

صفحه/سطر

۶/۲۸ـ «بامرِ» غلط و «بامِ» صحیح است.

۱۲/۵۹ـ «محله» صحیح است.

۱۴/۸۶ـ ظاهراً «فتح‌لك» به‌جای «لك‌فتحاً مبیناً» است زیراقسمت اول این‌آیه برروی دیگر علم است.

۱۸/۹۹ ـ حسین بن علی صالحی جیلانی ودر ۱۱/۱۰۶ حسن‌بن علی صالحی‌جیلانی آمده‌است. ظاهراً «حسن» صحیح است.

۲۲/۱۱۰ـ درکلمهٔ «نجرّ» تشدید برروی راء زائد است.

۱۴/۱۱۵ـ «رزنگار» غلط و «زرنگار» صحیح است.

۱۹/۱۱۵ـ «رزده‌دهی» غلط وصحیح آن «زرده‌دهی» است.

۲/۱۱۶ـ «وافی‌هلایه» غلط و «وافی‌هدایه» صحیح است.

۱۴/۱۱۶ـ کلمهٔ «نرده» غلط و «نرد» صحیح است.

۶/۱۳۰ ـ پنجره‌های ارسی به‌جای درهای ارسی صحیح است.

۱۳/۱۴۵ ـ گیل ولوم، گیل در اصل به‌معنی قومی است که در سرزمین گیلان زندگی می‌کنند. چون این قوم بیشتر به برزیگری مشغولند. این لغت به‌معنی «برزیگر» نیز به‌کار رفته است. (تاریخ اولجایتو، ص۵۸) کلمهٔ «لوم» در تاریخ گیلان عبدالفتاح فومنی مکرر استعمال شده است واین

www.tabarestan.info تبرستان

مؤلف جمع این‌کلمه را به‌شکل «لئام» درموارد مختلف به‌کاربرده است. این لغت چنانکه مؤلف تاریخ اولجایتو گفته به‌معنی «سپاهیان پیاده» است. (تاریخ اولجایتو، ص ۵۸)

۶/۱۵۰ ـ استاد احمد ویادگار صحیح است .

۱۴/۱۸۳ ـ عبارت باید بدین‌شکل تصحیح شود : این پل‌شامل یك دهانهٔ بزرگ و دو دهانهٔ‌کوچکتر درطرفین آنهاست .

۲۲/۱۹۳ـ وکنده‌کاریهای بسیار ظریف داشت ، صحیح است .

۲۱/۲۵۵ـ «تمیامات» غلط و «بمقامات» صحیح است .

۱۲/۲۸۳ ـ بقعه صحیح است .

۲۲/۲۸۶ ـ حسینیه صحیح است .

۱/۲۹۷ ـ درخت صحیح است .

۲۲/۲۹۹ ـ کلمهٔ «کوسه» غلط وصحیح آن «توسه» است .

۱۰/۳۱۲ـ تمیحان غلط وتمیجان صحیح است .

۱/۳۲۶ ـ فیروزه‌ای به‌جای فیرزه‌ای صحیح است .

۵/۳۴۹ ـ ظاهراً عبارت باید بدین شکل باشد : السند المانح النقی [الو] فی التقی ....

۹/۳۷۷ ـ سیستان دهکده‌ای در جنوب شرقی لاهیجان است و امروز اهالی «سوسان» گویند .

۵/۳۷۸ ـ لوك درلغت دیلمی به معنی سوراخ وغار است .

۷/۳۸۴ ـ پل سجیران ظاهراً غیر از این پلی است که یاد کرده‌ایم زیرا نزدیك دهکدهٔ سجیران کنار رودخانه نیز آثار پلی قدیمی دیده می‌شود .

۱۸/۳۸۹ـ «گیه‌کلام» غلط وصحیح آن «کیه کلام» است .

۹/۴۰۳ ـ ویار با واو صحیح است .

اصطلاحات فنی‌ولغات محلی که دراین کتاب به‌کار رفته است

آزاد : از درختان جنگلی است که به نام علمی Zelkova Crenata Desf. خوانده می‌شود . این‌درخت درفضای باز اطراف مساجد وامامزاده‌های‌گیلان‌دیده می‌شود . شاید بلندی واستقامت آن سبب شده است که اهالی این‌درخت را به‌چشم احترام بنگرند .

ارسی : نوعی پنجره که آلت‌کاریهای ظریف و شیشه‌های رنگین دارد ودر دوشیار از بالا به‌پایین وبالعکس حرکت می‌کند .

ازاره : قسمت پایین دیوارهای بنا که معمولاً باسنگ یا آجر می‌چینند وروی آن را از داخل‌کاشی‌کاری می‌کنند . بلندی این قسمت بیشتر ازیك متر نیست .

امرود : از درختان جنگلی است که به‌نام علمی Pirus L. خوانده می‌شود . در محوطهٔ اطراف بعضی از امامزاده‌ها درختان‌کهنسال امرود دیده شد .

انار : از درختان جنگلی شمال ایران است که به‌نام علمی Punica granatum L. شناخته می‌شود . درمحوطهٔ باز اطراف امامزاده‌ها این درخت دیده شد .

ایوان‌کتابی : ایوانی است که عرض‌آن کمتر از یك متراست .

بائو : دراصطلاح نجاران ، دوتختهٔ قطور دوطرف لنگهٔ در را گویند .

www.tabarestan.info تبرستان

بلوط = مازو : از درختان جنگلی شمال ایران است . نوعی که در این منطقه است به‌نام علمی Quercus *Tourn.* شناخته می‌شود. عظمت و بلندی این درخت مورد احترام جنگل‌نشینان است .

بن‌نال : چوبی قطور وچهارسو که برلبهٔ ایوان قرار می‌دهند و انتهای ستونهای چوبین را برآن استوار می‌کنند .

بورمه : یك دستهٔ بستهٔ علف یابونجهٔ خشك .

بید : از درختان جنگلی شمال ونوعی ازآن که در این صفحات است به‌نام علمی Salix *Tourn.* خوانده می‌شود . این درخت در محوطهٔ باز اطراف بقاع متبرك دیده شد .

پاسار : تخته‌های قطور بالا و وسط وپایین لنگهٔ در.

پاکشان : مهمانی عمومی و دسته‌جمعی . پاگشا در تهران به‌معنی نخستین مهمانی است که برای زوج تازه ترتیب دهند .

پره : بفتح پ وکسرراء ، پیش‌آمدگی لبهٔ بام ازچهار طرف تامانع رسیدن باران به‌دیوارها شود .

پشته : ۱ـ تپهٔ‌کوتاه خاکی که معمولا دستی نیز هست . ۲ـ برای جلوتر آوردن پره ، معمولا لبهٔ بام را با چوب طبقه طبقه می‌سازند وهرطبقه را کمی جلوتر از قبلی قرارمی‌دهند . این عمل برای اینست‌که پره‌جلوتر آیدو بیشتر مانع رسیدن باران به‌دیوارها شود .

پلت : بفتح پ و لام ، از درختان جنگلی شمال است که به نام علمی Ocer insigne Boisse. et Bh. معروف است . این درخت درجوار پاره‌ای ازبقاع متبرك دیده شد .

پل‌کوبی : کوبیدن تخته‌های اره‌کشی شده به‌قطر دو سانتیمتر وبه‌پهنای تقریبی بیست سانتیمتر ودرازای دومتر یابیشتر برروی واشانها .

پلی : بفتح پ ، درلغت‌گیلکی به‌معنی «پهلو» است .

پیله : درلغت گیلکی به‌معنی بزرگ است .

تره‌کوچین = تله‌کوچی = تلکوچی : از درختان جنگلی شمال که به‌نام علمی Fraxinus L. معروف است. درمحوطهٔ بازاطراف بقاع متبرك‌گیلان‌وبیشتر درجوار امامزاده‌های ییلاقی‌کوهستانی دیده شد . این درخت رابه‌فارسی «زبان گنجشك» خوانند .

تکائل : بفتح تاء وکسرهمزه ، نوعی‌نردهٔ جلوایوان است‌که از تخته‌هائی به‌ارتفاع نیم‌متر و عرض بیست سانتیمتر ، میان دو چوب اصلی که در طول ایوان است قرار می‌دهند .

تنکه : بضم تاء ونون : تخته‌هائی‌صاف‌که معمولا لبه‌های آنها را پخ زده‌اند ومیان پاسار وبائوی لنگه درقرار می‌دهند .

تله : بفتح تاء وکسرلام ، کوه پستی‌که یك پارچه است وسنگ آن به‌هم جوشیده ومتصل شده است .

تور : گذشته از معنی عادی آن ، درگیلکی به‌معنی خل وسبك عقل است .

توسه = توسکا : از درختان جنگلی شمال ایران که به نام علمی Olnus *Tourn.* معروف است .

توی : ازدرختان جنگلی شمال‌که به‌نام علمی Celtis L. معروف است ودرلاهیجان «تادانه» خوانند .

حلب‌پوش : بناهائی را گویندکه بام آنها باآهن سفید پوشانده شده است .

خفنگ: بفتح خاء وفاء ، پنجره‌ها یا نورگیرهای مشبك یاشیشه‌دار که بالای درها نصب می‌شود تا نورکافی به‌داخل بنا برسد .

خوج : از درختان‌جنگلی شمال ایران است‌که به‌نام‌علمی Pirus L. معروف‌است .

درزپوش : تخته‌هائی نازك به‌پهنای سه چهار سانتیمتر که روی درزهای لمبه میخ‌کوب می‌کنند تادرز آنها پیدا نباشد .

دستك‌تکائل : نوعی نردهٔ جلو ایوان‌که از تخته ودستکهائی‌که در فواصل آنها قرار می‌دهند ، ساخته می‌شود .

www.tabarestan.info تبرستان

دستك صراحی : نوعی نردهٔ جلوایوان که از چوبهای عمودی خراطی‌شده ساخته می‌شود .

دلوازه : سنگی صاف وکبودرنگ و بیضی شکل که دختران و زنان جلو سینه می‌آویزند .

راه‌پشته : خاکریزی به‌بلندی یك متر وپهنای دو سه متر که در میان منطقه‌ای باتلاقی است به‌وجود می‌آورند واز روی آن عبور می‌کنند .

زگالی : بنائی که استخوان بندی آن از چوبهای قطور ومحکم است . چوبهائی به‌قطر سه‌چهار سانتیمتر ودرازای دو سه متر اریب به‌جدارهای این‌بنا می‌کوبند وداخل آنها را باگل پرمی‌کنند و بدین ترتیب دیوارهای بنا را به‌وجود می‌آورند .

زوارکشی . بفتح‌زاء وتشدید واو، آمدن زائران در روزهای معین‌به‌بقاع‌متبرك.

ستون چهارسو : ستونهای چوبین‌که آن را چهارنبش کرده‌اند .

ستون‌چهارسوی‌پخ‌زده : ستونهائی که چهارنبش است وتیزی نبش را گرفته‌اند .

سرته : بفتح سین وکسرتاء، کلاف بزرگ ابریشم کشیده را گویند .

سرستون : قسمتی از ستون که به‌اشکال مختلف ازچوب می‌تراشند وبربای‌ستونها نصب می‌کنند وسرنال را روی آنها می‌اندازند .

سرکش : چوبهای بلند وقطورکه در طول بنا قرار می‌دهند و واشانها را برآن تکیه می‌دهند .

سرنال : چوبهای بلندچهارنبش که روی سرستونها می‌افتد واشانها روی‌آن قرار می‌گیرند.

سفال‌سر : بنائی راگویندکه بام آن از سفال سرخ ناوماننده پوشیده شده است .

سکتی : بفتح سین وکاف ، بنائی راگویندکه که چهار دیوارآن از چوبهای قطور بلند ساخته شده است .

شش‌گوشه : چیزی نظیرحجله که ازچوب ساخته شده وشش‌ضلعی است ونمودار

مرقد مطهر حسین بن علی علیه‌السلام است . آن‌را تزیین می‌کنند و در دسته‌های عزاداری محرم به‌راه می‌اندازد .

شیخ : لقبی است که از قدیم به‌متولیان بقاع متبرك داده‌اند و امروز نیز به‌کار می‌رود .

شیرسر : پیش‌آمدگی چوبین سقف بناها از دوطرف .

صحن : دراصطلاح محلی به‌معنی سفید است .

صراحی : درلغت دیلمی به‌معنی «دستك‌صراحی» مناطق‌گیل‌نشین است .

علم : بفتح عین ولام ، شیئی مفرغی یاآهنین یابرنجین‌که گاهی مشبك نیزهست‌که برسرچوبی بلند به ارتفاع سه چهار متر می‌گذارند و پارچه‌های رنگین قیمتی بداین چوب می‌بندند . علم صفحات شمال باعلم قسمتهای مرکزی ایران اختلاف دارد .

علم بندی . عمل بستن پارچه‌های رنگین به‌چوب علم که در روز معین و باآدابی مخصوص انجام می‌شود .

علم واچینی : عمل باز کردن پارچه‌های رنگین از چوب علم که آن نیز در روز معین وباآدابی مخصوص انجام داده می‌شود .

فرش و آهك : بضم فاء وسکون راء وشین ، ماسهٔ نرم را گویندکه باآهك و آب مخلوط می‌کنند و برای ملاط یا سفید کردن سطح دیوار آن را به کار می‌برند .

فیلپا : ستونهائی از آجرکه قطر دایرهٔ آنها به‌هفتاد ، هشتاد سانتیمتر می‌رسد و در وسط بناهای عریض دریك ردیف می‌سازند وسرکش (= حمال) را برآنها استوار می‌کنند .

کاول : بضم واو ،گاوآهن محلی‌گیلان را گویند .

کرسی‌بلند : بناهائی که از سطح زمین در حدود یك متر بالاتر می‌سازند و گاهی زیر آنها را خالی می‌گذارند تارطوبت به‌بالا نفوذ نکند .

www.tabarestan.info تبرستان

کشکول : سنگی صاف وقیمتی‌که زنان بازنجیری به‌وسط سینه می‌آویزند .

کنوس = کنس : بضم‌کاف ونون ، از درختان جنگلی شمال است که به‌نام علمی Mespilus germanica L. خوانده می‌شود وبه‌فارسی ازگیل‌گویند .

کوب = کپ = کف : بضم کاف ، از درختان جنگلی شمال است که به نـام علمی Tilia rubra DC. خوانده شده است . این درخت در صفحات مازندران به«نمدار» معروف است .

کوتی : درلغت دیلمی به‌معنی تپهٔ کوچك است .

کوچه : درلغت‌گیلکی به‌معنی «کوچك» است .

کول = کل : بضم‌کاف درلغت گیلکی ودیلمی به‌معنی تپهٔ نسبة بزرگ است .

کولك : دراصطلاح اهالی دیلمان نوعی‌تراش سرستون است .

کهل : بضم‌کاف وسکون‌هاء ، ازدرختان‌جنگلی‌شمال‌است‌که به‌نام‌علمی Pterocarya fraxifolia *wild.* خوانده می‌شود .

گیش : شمشاد جنگلی‌است‌که به‌نام علمی Buxus sempervirens L. معروف‌است. این درخت‌که برگش‌درزمستان نمی‌ریزد بسیارمورد تعظیم واحترام‌است . دربعضی قسمتهای‌گیلان که این درخت در دسترس است وقتی به‌زیـارت امامزاده‌ها می‌روند ، شاخهٔ کوچکی از این درخت را بـاخود می‌برند و به‌نرده وستون ایوان بقعه می‌زنند .

گرباس : نوعی بیل نوك تیز که درصفحات‌گیلان به‌کار می‌رود .

گنج‌گاو : بکسرجیم ،گاوکوهی‌یاگوزن است‌که‌شاخ‌آن داخل ساختمان‌امامزاده‌ها یابدنهٔ درختان جنگلی صحن امامزاده‌ها دیده می‌شود. ازقدیمترین‌ایام این حیوان مورد احترام بوده وامروزهم بادیدهٔ تعظیم به‌آن می‌نگرند.

گنگ : بضم کاف اول ، تنبوشه‌های باریك وبلند که بیشتر برای لوله‌کشی‌آب از چشمه‌های دور دست به‌کار می‌رفته است ودر صفحات اشکور ودیلمـان و سمام ، فرسنگها ازاین لوله‌ها در زیرخاك تا امروز باقی است .

گهواره‌ای : بالای صندوقهائی‌که مرقدها را پوشانده است ، به‌شکل قسمت بالای گهواره‌های چوبین می‌سازند وآن را بدین نام می‌خوانند .

لاچ‌لنگری : ستون چوبین گرد یاچهارسوکه بربدنهٔ آن کنده‌کاری داشته باشد .

لانه : سنگهای تخت طبیعی به‌قطر سه‌چهارسانتیمتر ودرازا وپهنای نیم‌متریاکمی بیشتر که درساختمان دیوار یافرش‌کف به‌کار می‌برند .

لت‌پوش : بفتح لام وکسرتاء ، بنائی‌که بام آن را باتخته پاره‌هائی به‌طول سی‌چهل سانتیمتر وپهنای ده پانزده سانتیمتر پوشانده‌اند .

للیکی : بفتح لام اول ، از درختان جنگلی شمال است‌که به‌نام علمی Gledistschia Caspica *Desf.* خوانده شده است . بربدنهٔ این درخت خارهای قهوه‌ای‌رنگ بلند و نوك‌تیز است .

لمبه : بفتح لام وسکون میم ، تخته‌هائی به‌پهنای بیست سانتیمتر وطول دو متر یا بیشتر که از زیر به‌واشانهای سقف‌کوبیده می‌شود .

لمبه‌کوبی : کوبیدن لمبه‌ها به‌واشانهای سقف بناها.

لها : بفتح لام ، چهارشاخ‌که برای باد دادن گندم وجوکوبیده به‌کارمی‌رود .

لی : از درختان جنگلی شمال است‌که نـام علمی Ulmus procera *Salisb* معروف است .

مرخ : بفتح میم ، از درختان جنگلی شمال است که به نـام علمی Crataegus L. خوانده می‌شود . درپـاره‌ای نقاط گیلان این درخت را ولیك (بفتح واو) گویند .

ون : بفتح واو ، از درختان جنگلی شمال ایران است‌که به‌نام علمی Fraxinus L. معروف است .

هلی : بفتح هاء ،آلوچهٔ وحشی‌است ودرجنگلهای شمال فراوان است وبه‌نام‌علمی Prunus divaricata *Ledeb* خوانده می‌شود .

پایان مجلد دوم

www.tabarestan.info تبرستان

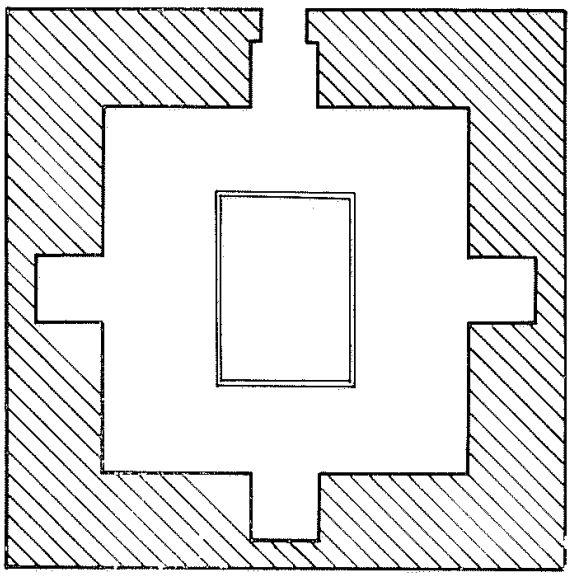

بقعهٔ سید جلال‌الدین اشرف در آستانهٔ اشرفیه

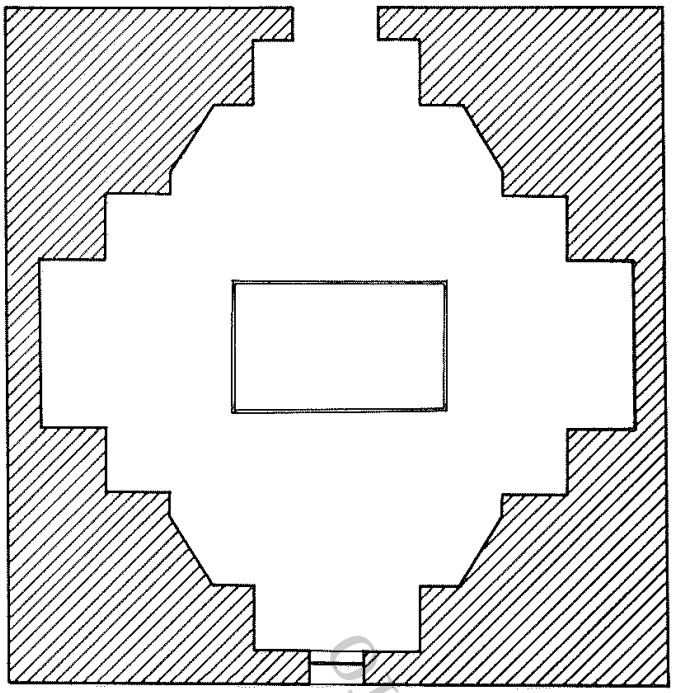

بقعهٔ آقاپیر رضا در لاهیجان

www.tabarestan.info

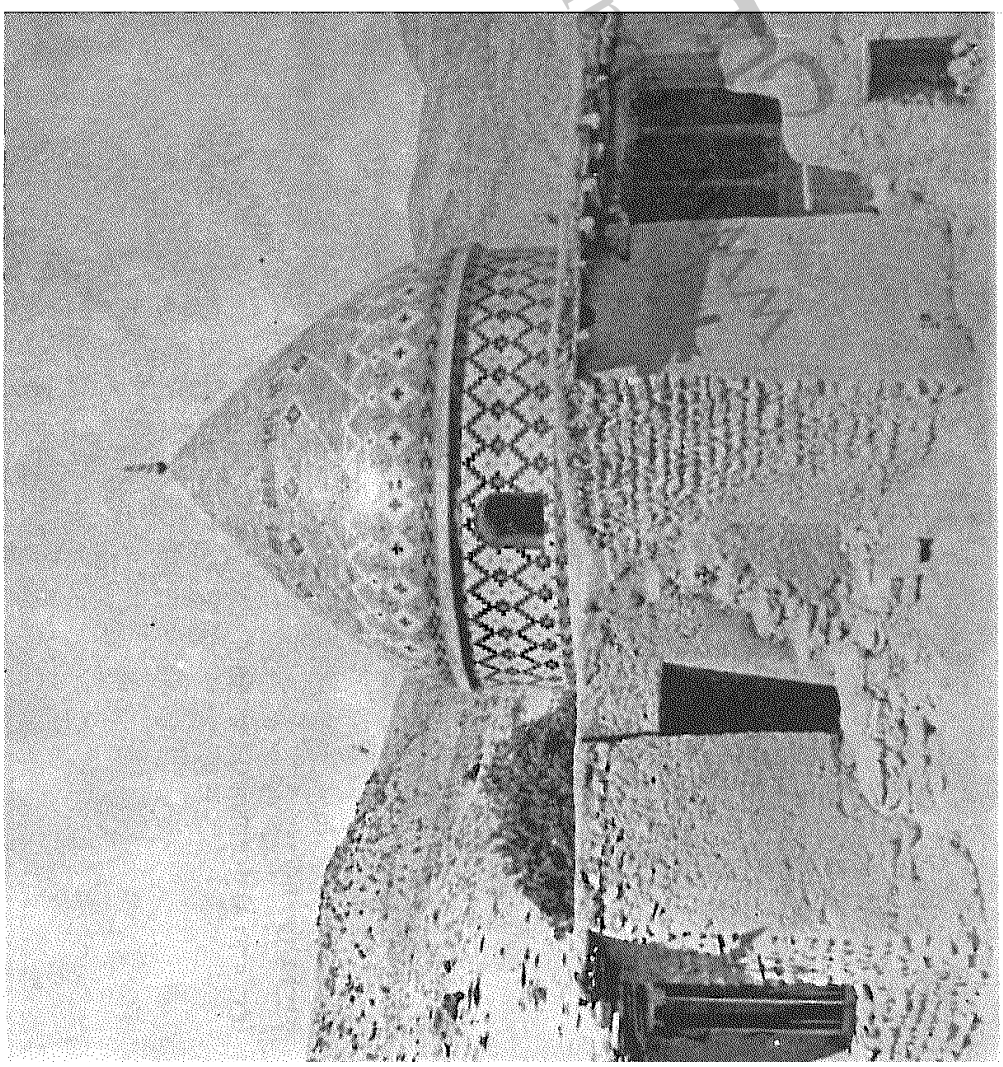

(عکس شمارهٔ ۱) امامزاده طیب و طاهر دردهکدهٔ پاکده فاراب عمارلو

(عکس شمارهٔ ۲) دورنمای امامزاده طیب و طاهر
دردهکدهٔ پاکده فاراب عمارلو

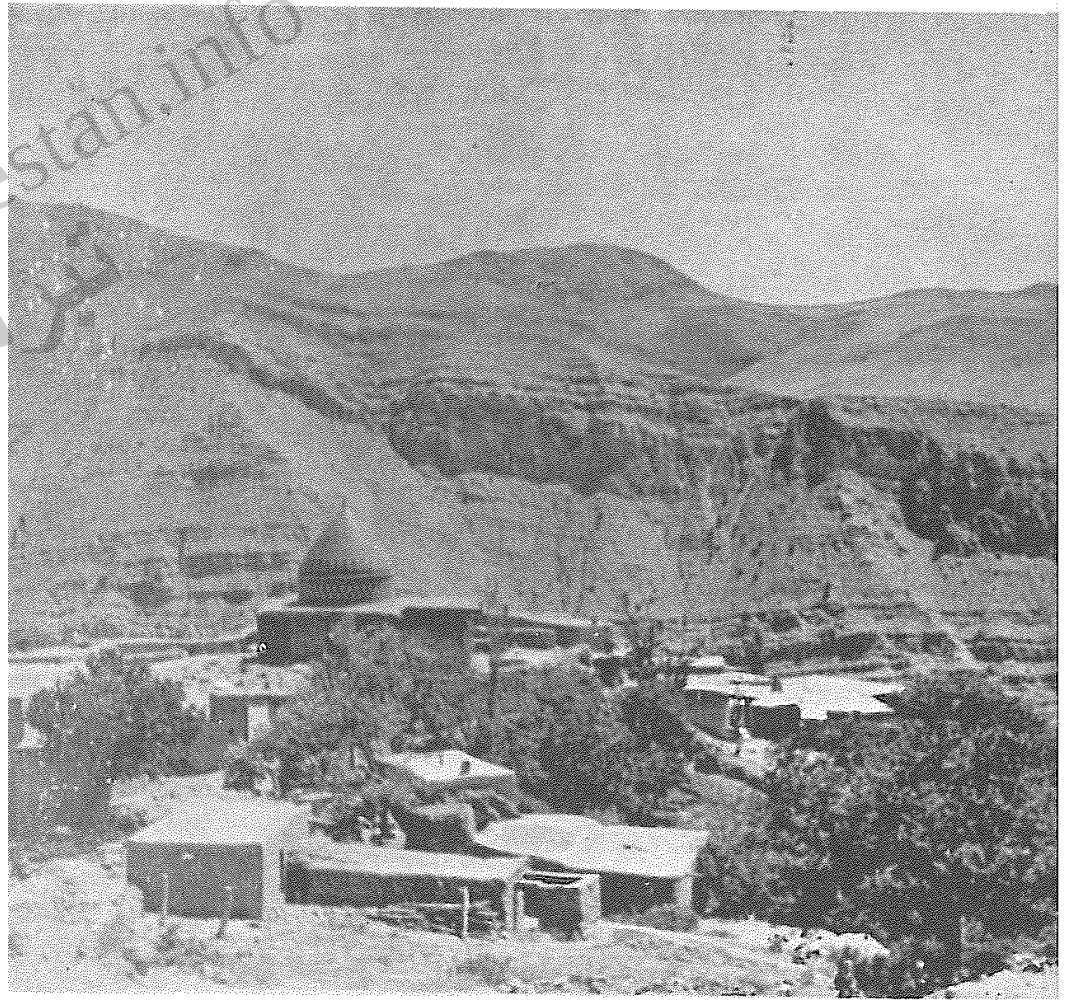

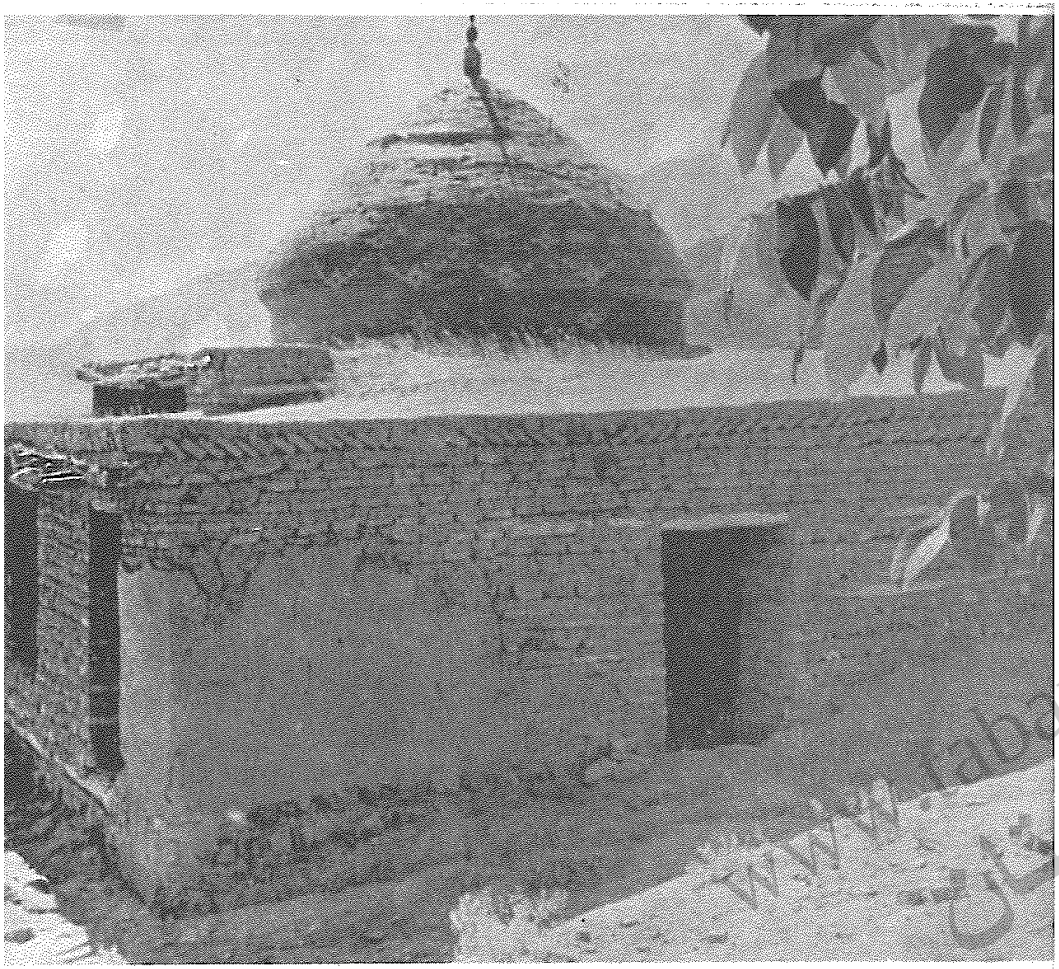

(عکس شمارهٔ ۳) امامزاده علی‌اصغر وعلی‌عسکر
دردهکدهٔ جیرین‌ده فاراب عمارلو

www.tabarestan.info
تبرستان

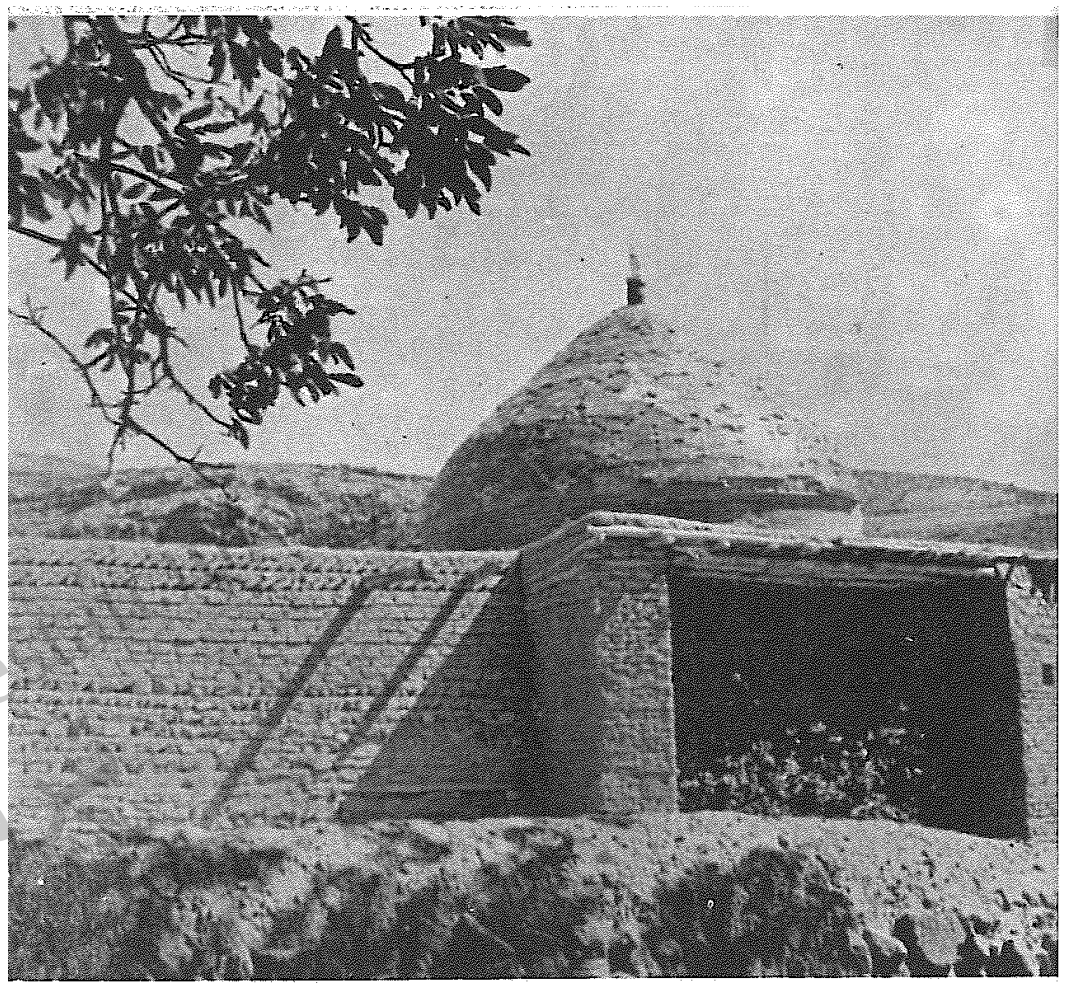

(عکس‌شمارهٔ ۴) نمای دیگری از امامزاده علی‌اصغر وعلی‌عسکر دردهکده جیرین‌ده فاراب عمارلو

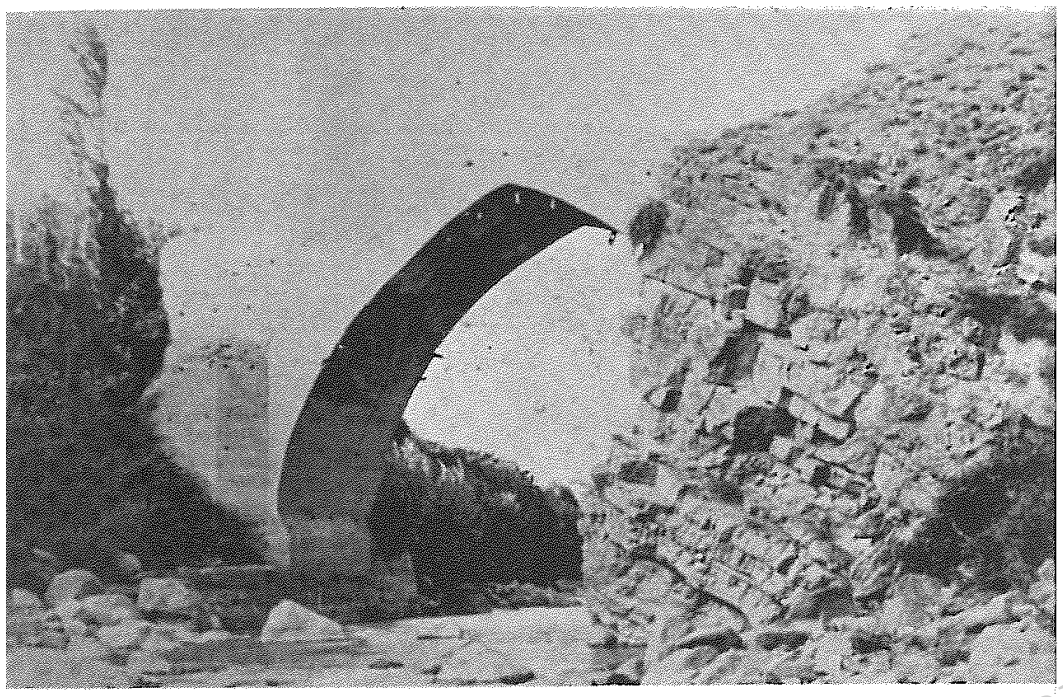

(عکس شمارهٔ ۵) نمای غربی پل‌انبوه ولایه‌های سنگی سمت‌چپ آب‌شاهرود

(عکس شمارهٔ ۶) نمای غربی پل انبوه وپایه‌های طرفین پل

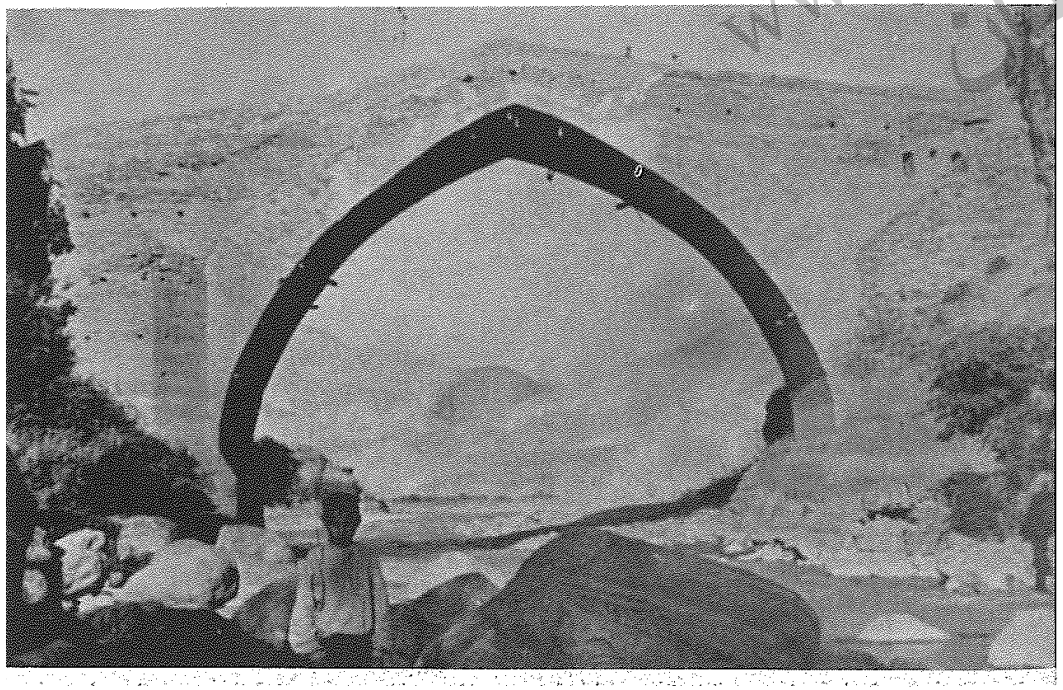

www.tabarestan

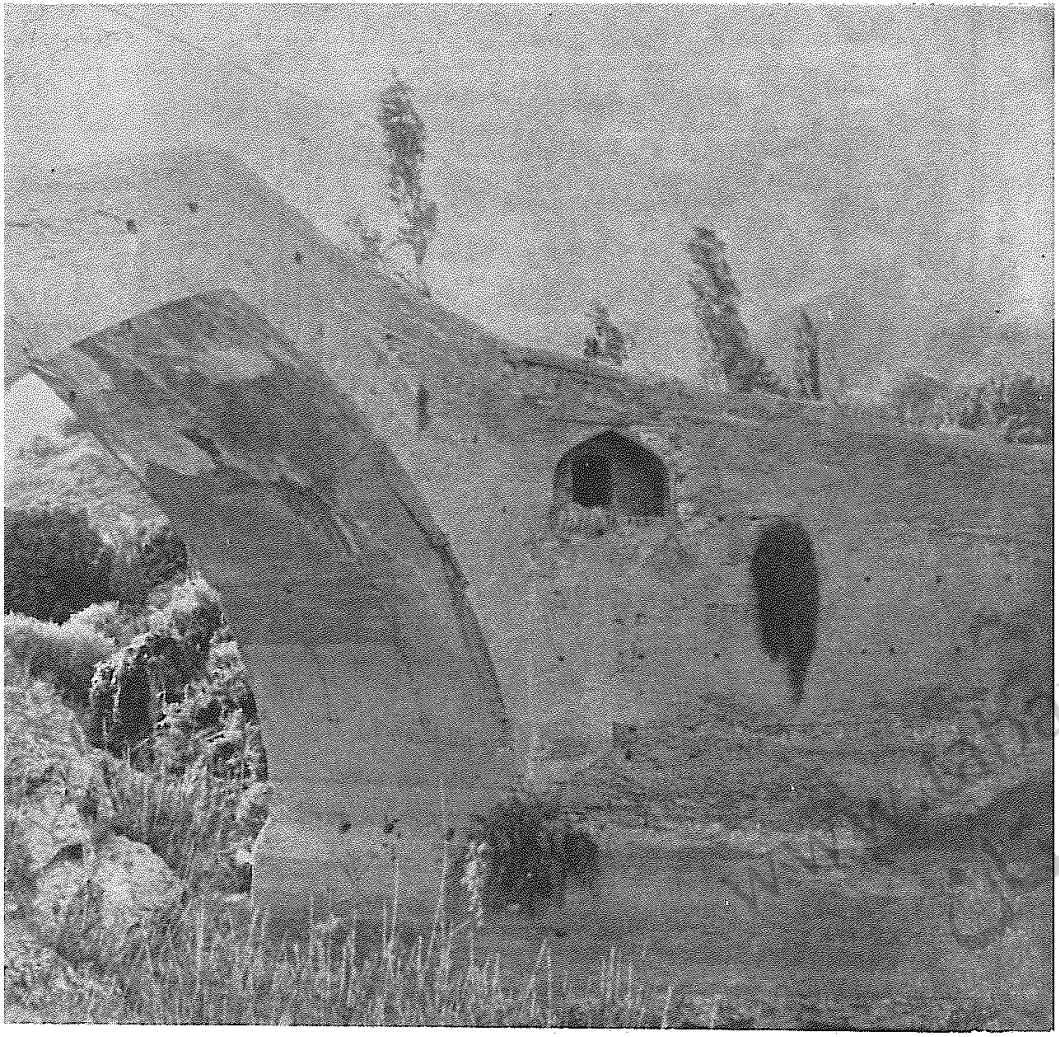

(عکس شمارهٔ ۸) نمای ایوان شرقی پل‌انبوه که متصل به‌اطاق است

(عکس شمارهٔ۷)
قسمتی ازنمای شرقی و
پایهٔ سمت راست پل‌انبوه

www.tabarestan.info

(عکس شمارهٔ ۹) وقفنامهٔ قرآنی که پری سلطان برمشهد سیدعلی کیا وقف کرده‌است

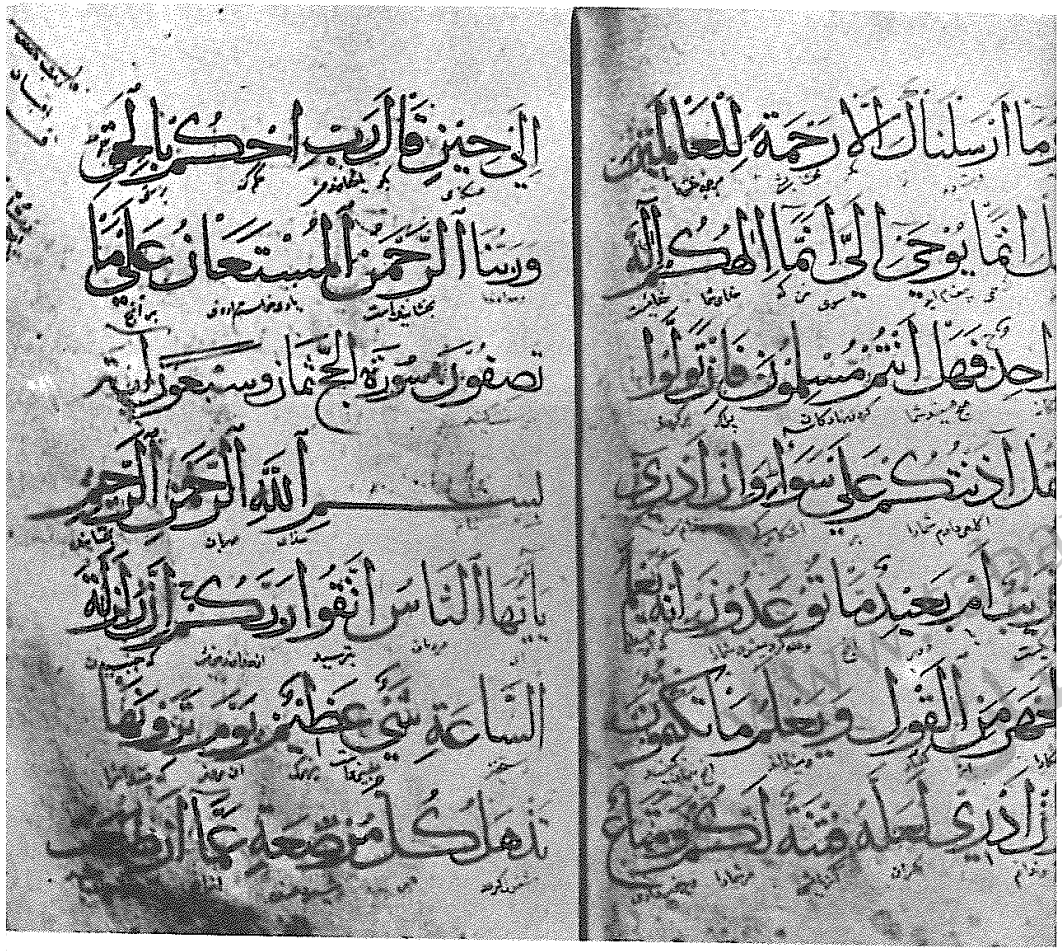

(عکس شمارهٔ ۱۰) دوصفحه ازقرآن مترجم که پری‌سلطان برمشهد
سیدعلی کیا وقف کرده است

tabarestan.info تبرستان

(عکس‌شمارهٔ ۱۱) دوصفحه‌ازقرآن‌مترجم

که میرمحمدباقر فیلدهی وقف بقعهٔ فیلده

کرده است

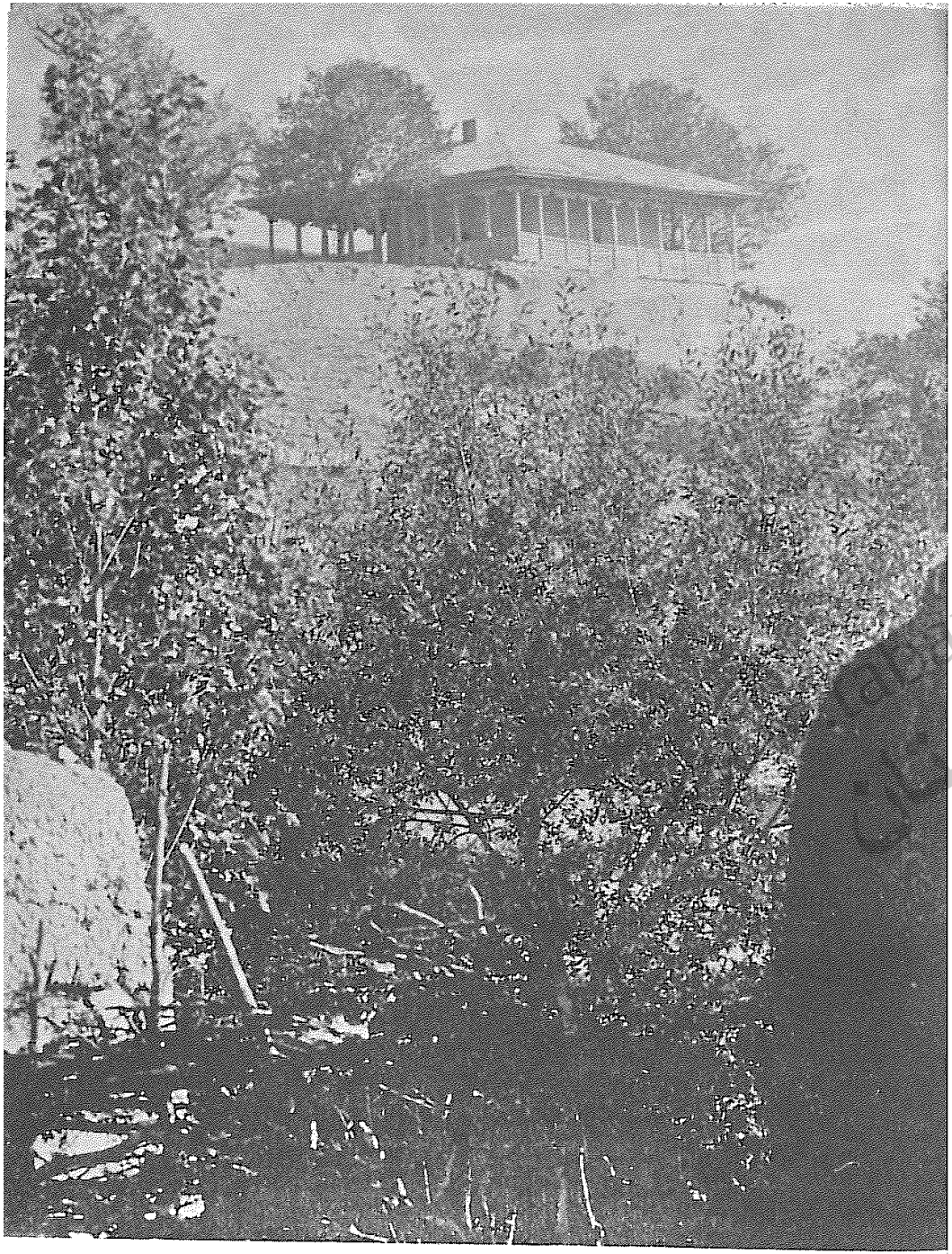

(عکس شمارهٔ ۱۲) بقعهٔ آقاسیداحمد دردهکدهٔ دیلمان

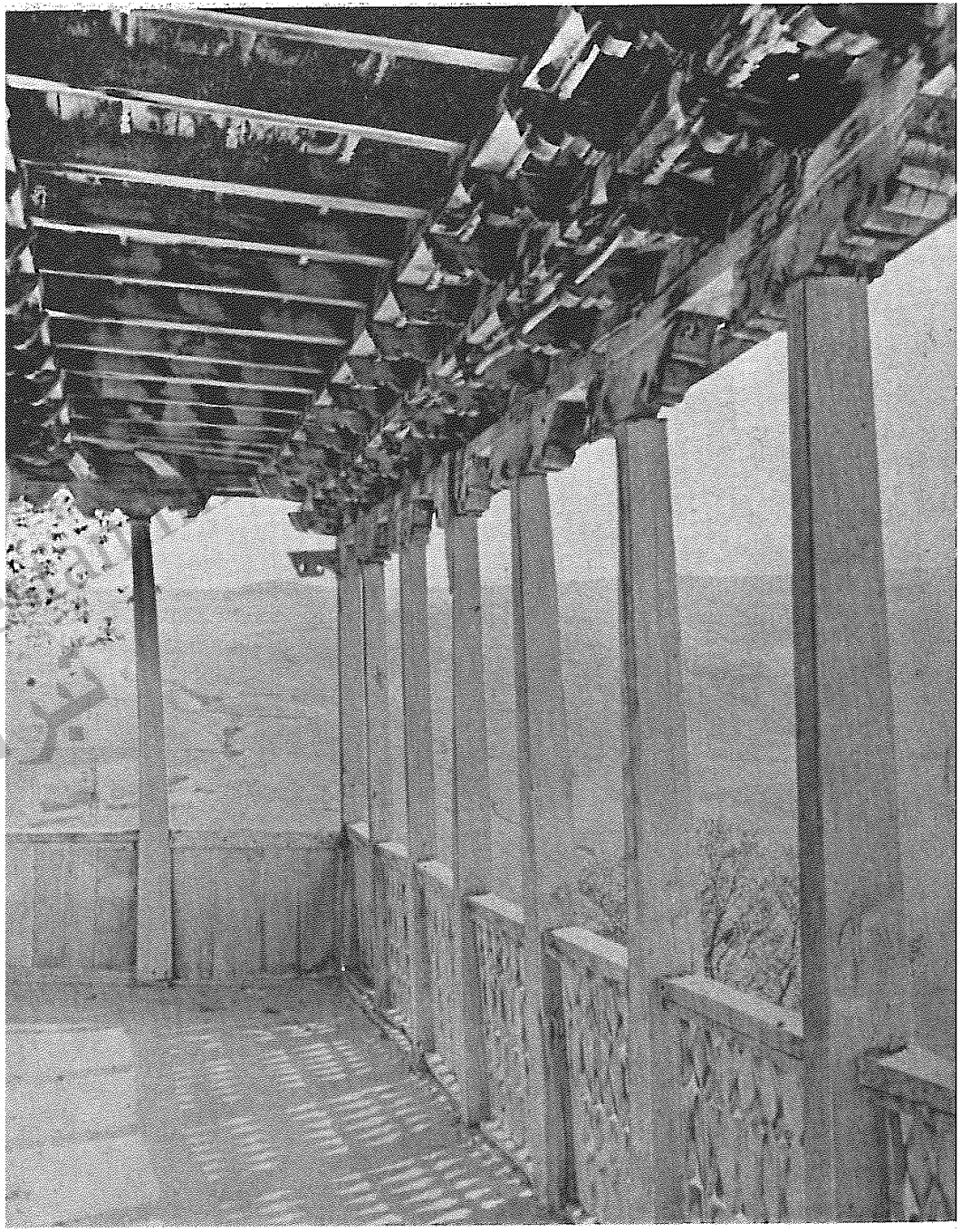

(عکس شمارهٔ ۱۳) ستونهای چهارسوی چوبین وقسمتی ازسقف ایوان بقعهٔ

آقا سیداحمد دردهکدهٔ دیلمان

(عکس شمارهٔ ۱۴) ستونهای لاجلنگری‌بقعهٔ آقاسیداحمد وقسمتی ازدهکدهٔدیلمان

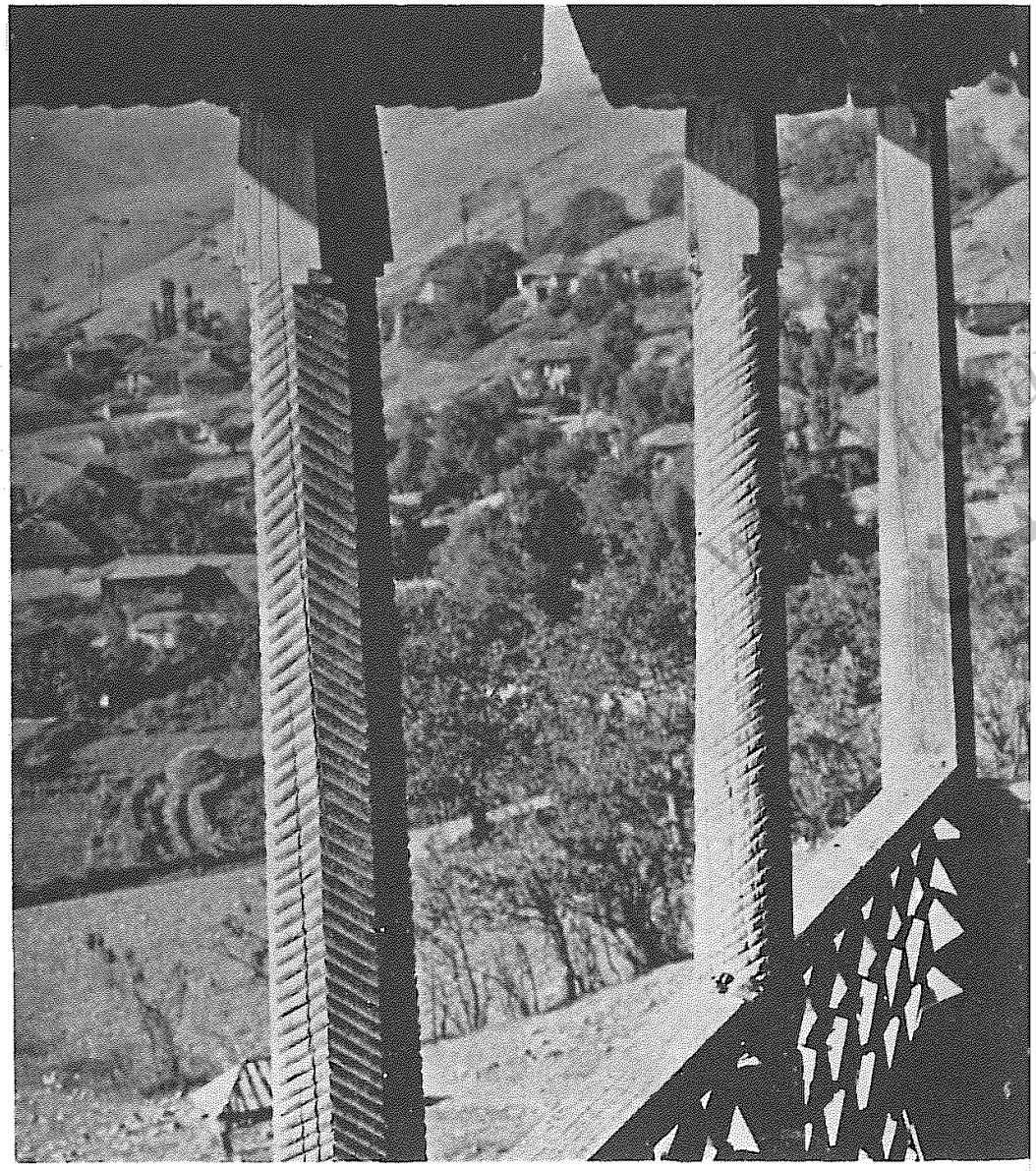

(عکس شمارهٔ ۱۵) گنبد وسقف لته‌پوش
بقعهٔ امامزاده محمد وامامزاده هادی
نزدیك دهکدهٔ شاه شهیدان دیلمان

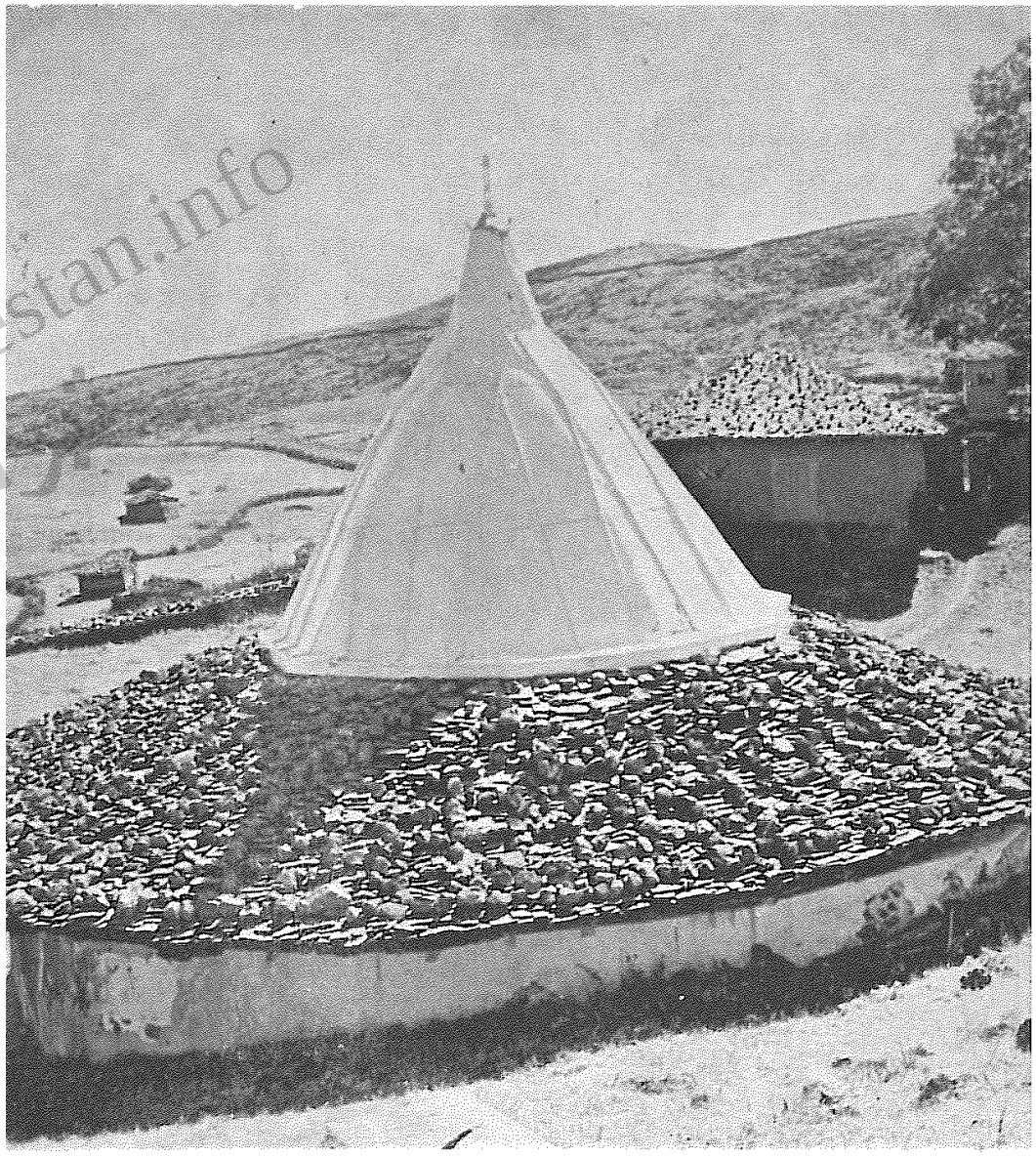

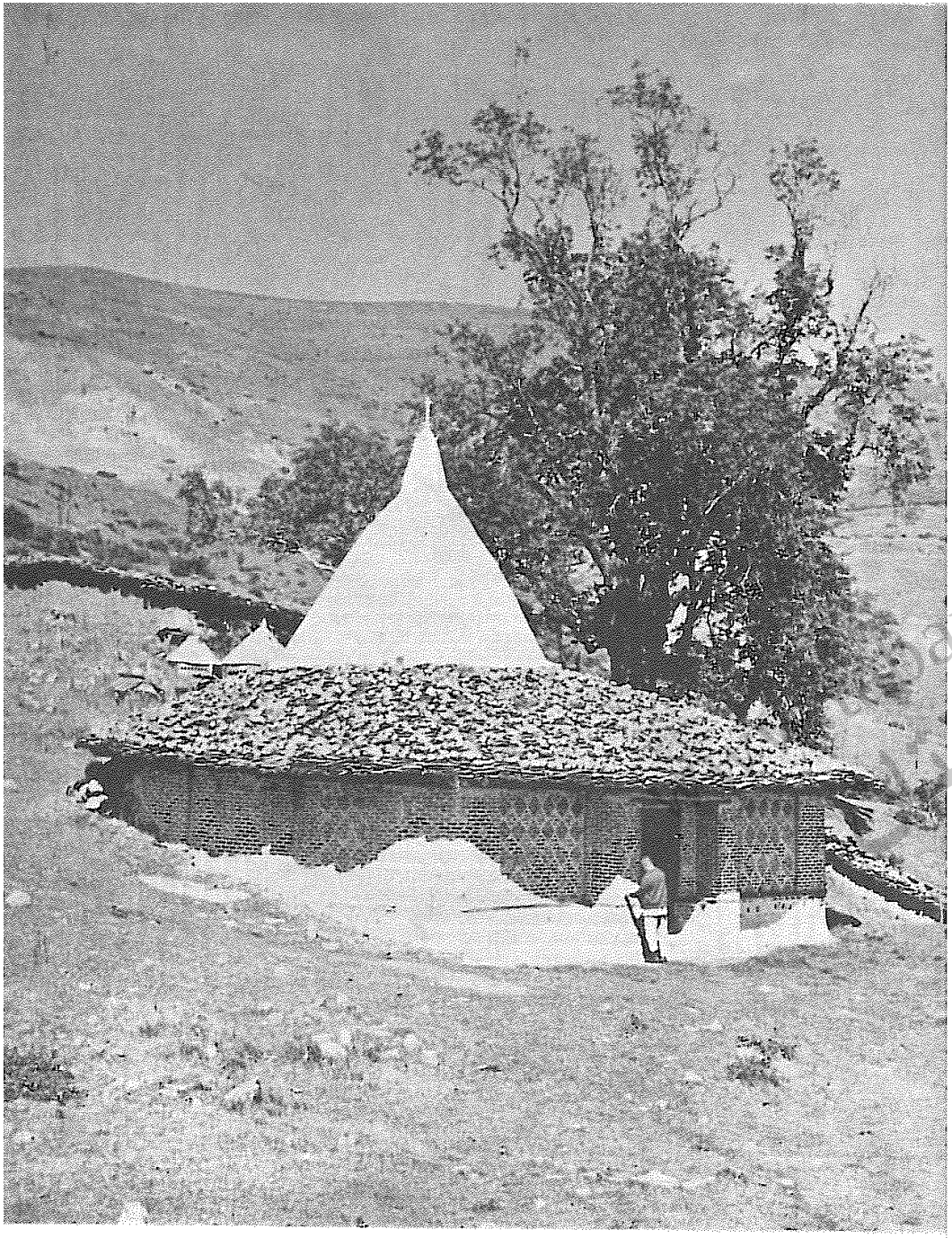

(عکس شمارهٔ۱۶) آجرکاریهای ظریف ودرگاه ورودی بقعهٔ امامزاده محمد و
امامزاده هادی نزدیك دهکدهٔ شاه‌شهیدان دیلمان

www.tabarestan.info

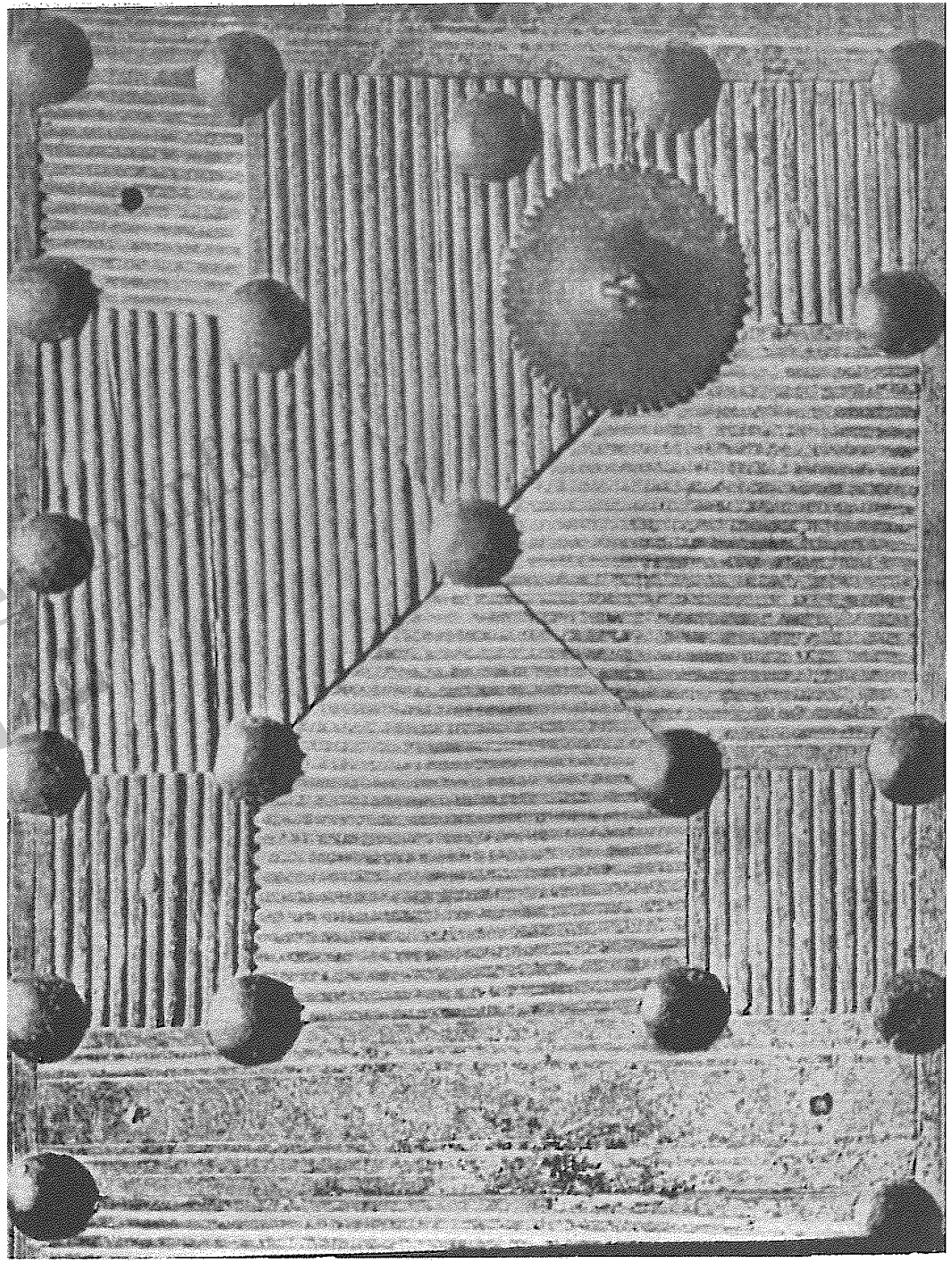

(عکس شمارهٔ ۱۷) قسمتی ازلنگه در ورودی حرم بقعهٔ شاه‌شهیدان
دردهکدهٔ شاه شهیدان دیلمان.

(عکس شمارهٔ ۱۸) مسجدبقعهٔ شاه‌شهیدان ودرخت
ون کهنسال آن نزدیك دهکدهٔ شاه شهیدان دیلمان

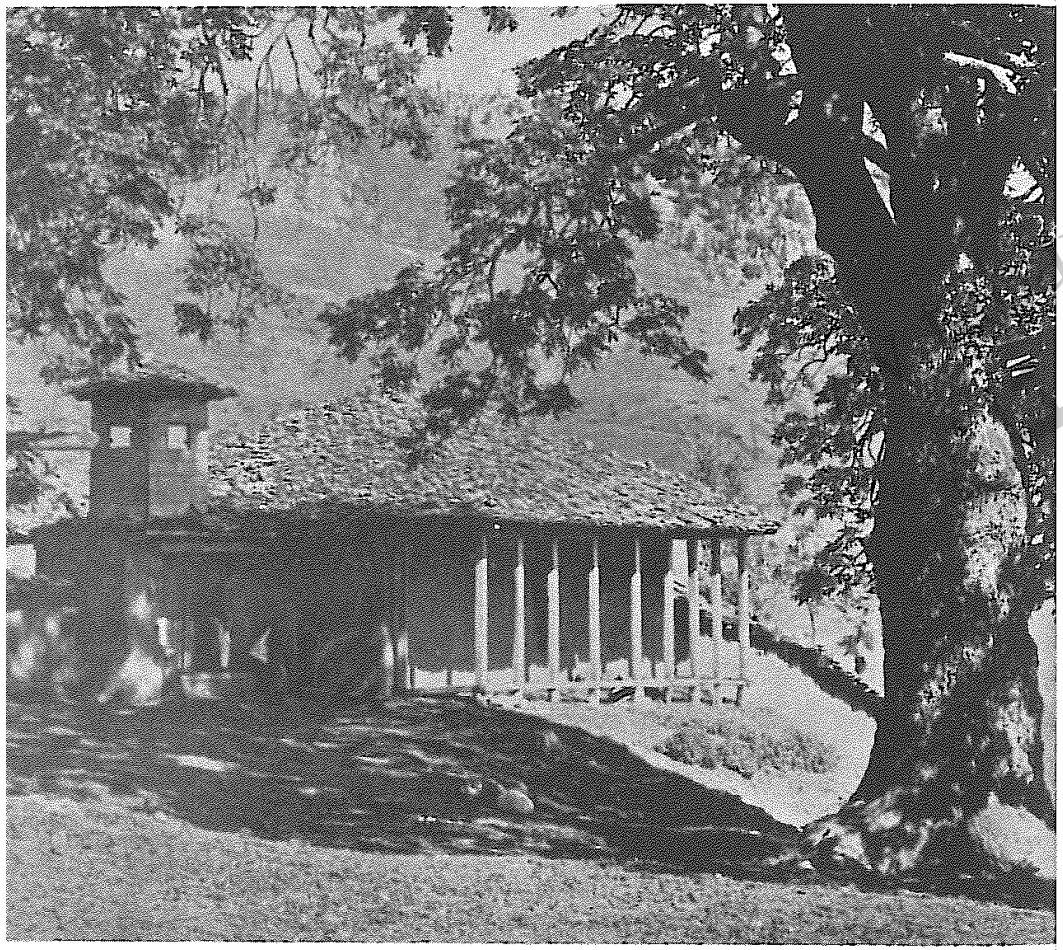

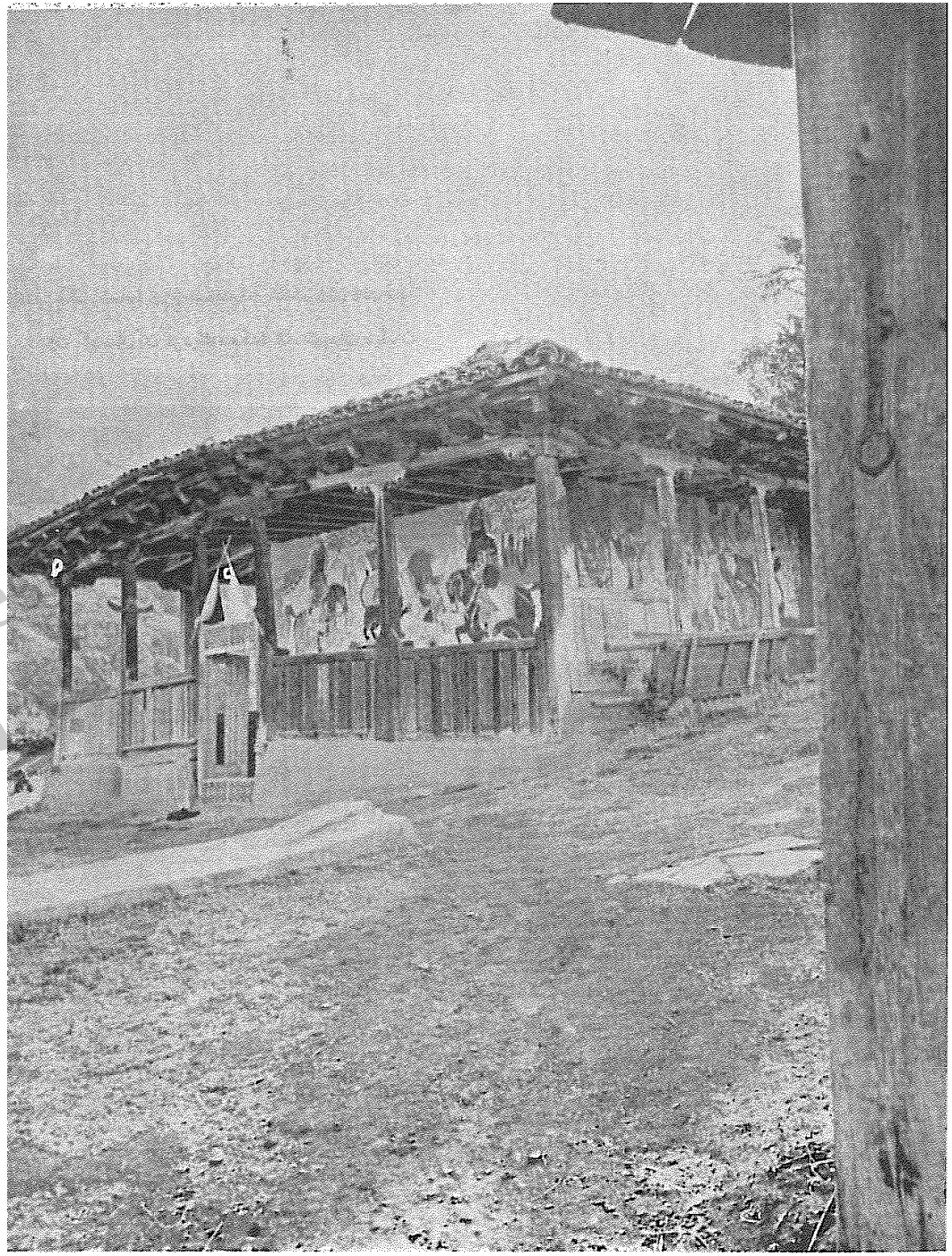

(عکس شمارهٔ ۱۹) بقعهٔ باباولی یامدفن قادر پیغمبر دردهکدهٔ باباولی دیلمان

(عکس‌شمارهٔ ۲۰) مجلس‌معراج پیغمبر بردیوار خارجی بقعهٔ باباولی در دهکدهٔ باباولی دیلمان

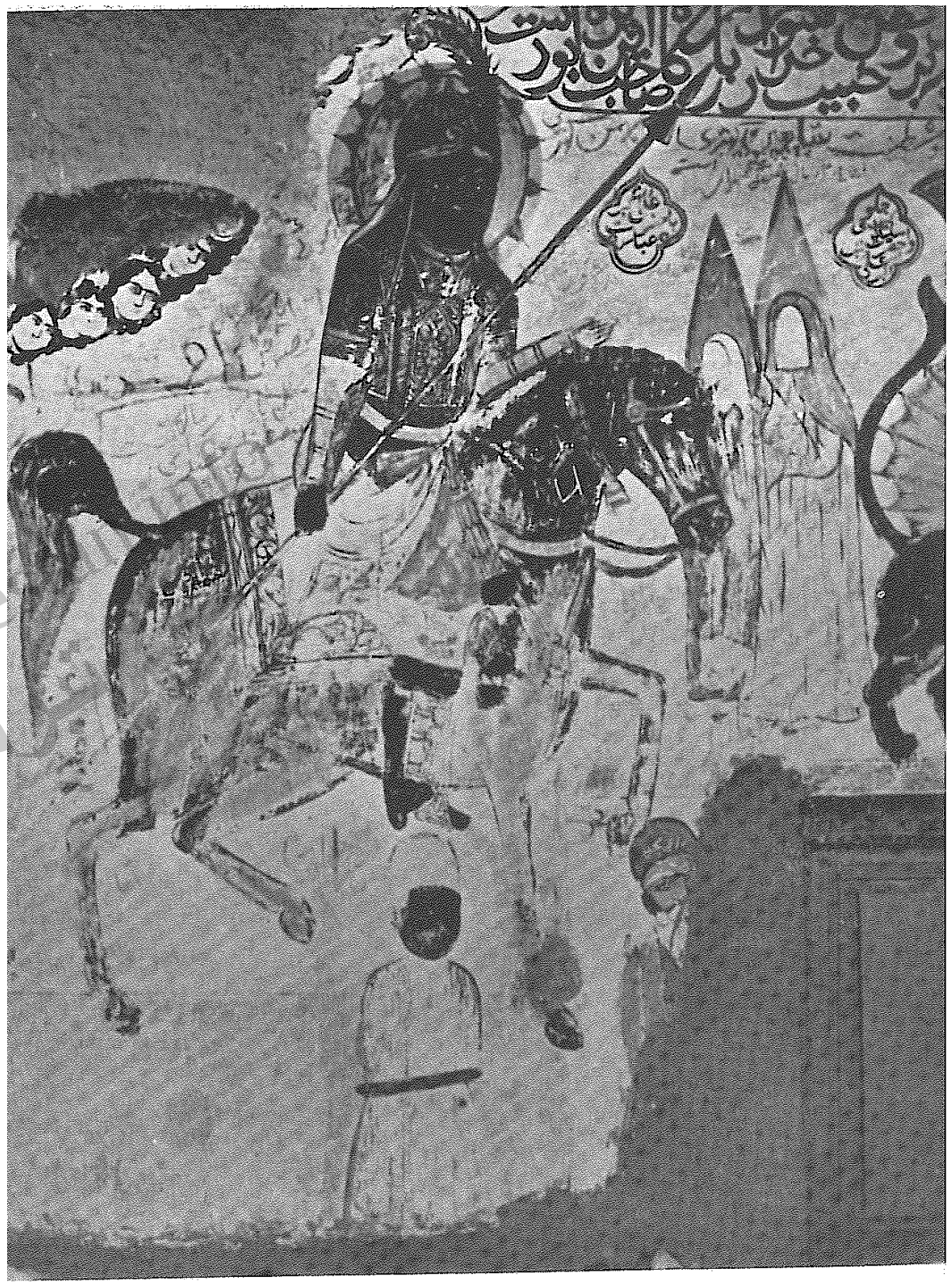

(عکس شمارهٔ ۲۱) مجلس ام‌لیلی وحضرت علی‌اکبر بردیوار خارجی بقعهٔ باباولی دردهکدهٔ باباولی دیلمان

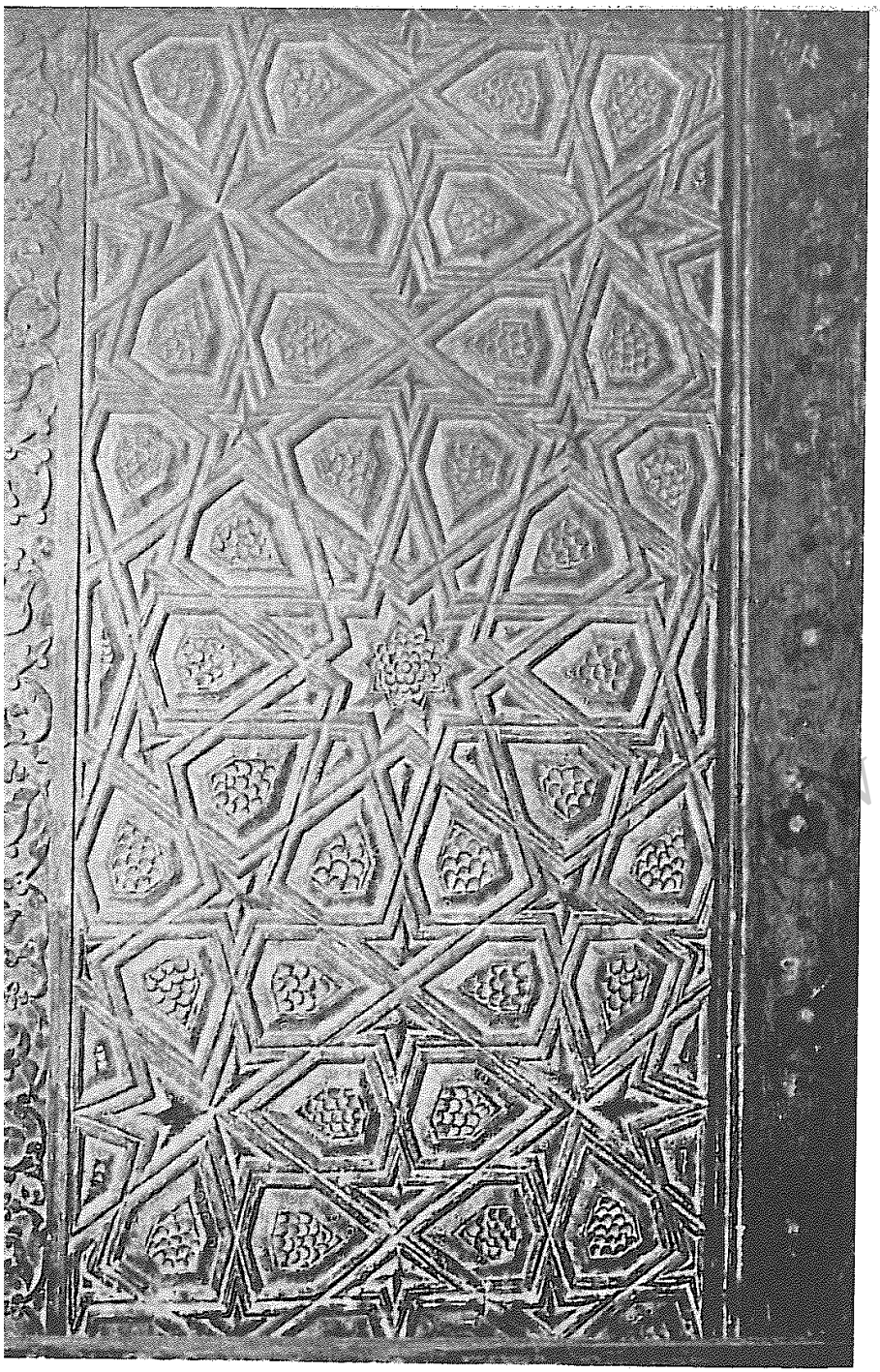

(عکس شمارهٔ ۲۲)قسمتی ازکنده‌کاریهای صندوق بقعهٔ‌باباولی دردهکدهٔ باباولی دیلمان

www.tabarestan

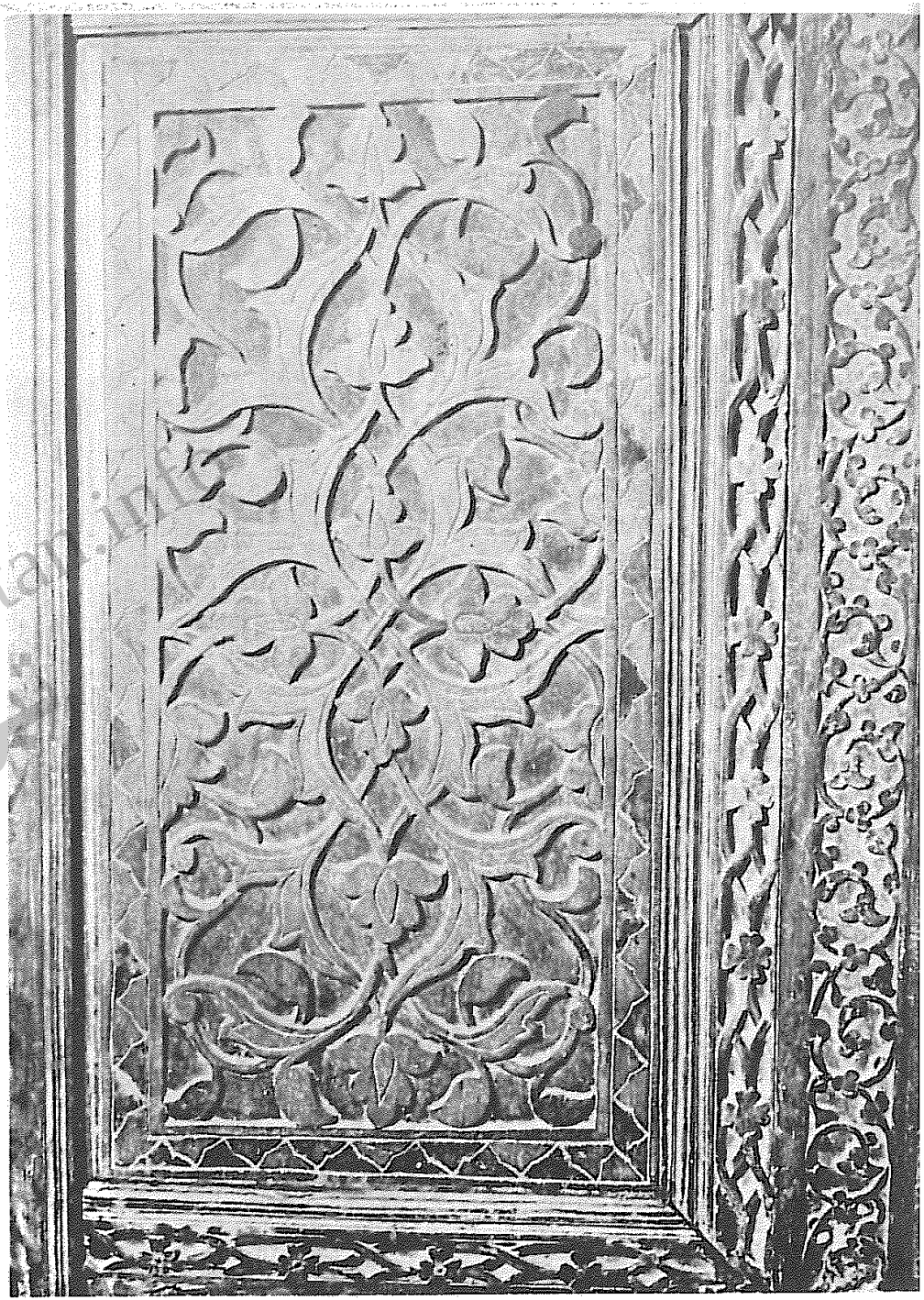

(عکس شمارهٔ ۲۳) قسمتی از کنده‌کاریهای صندوق بقعهٔ باباولی که روی تنکه‌های جداگانه است

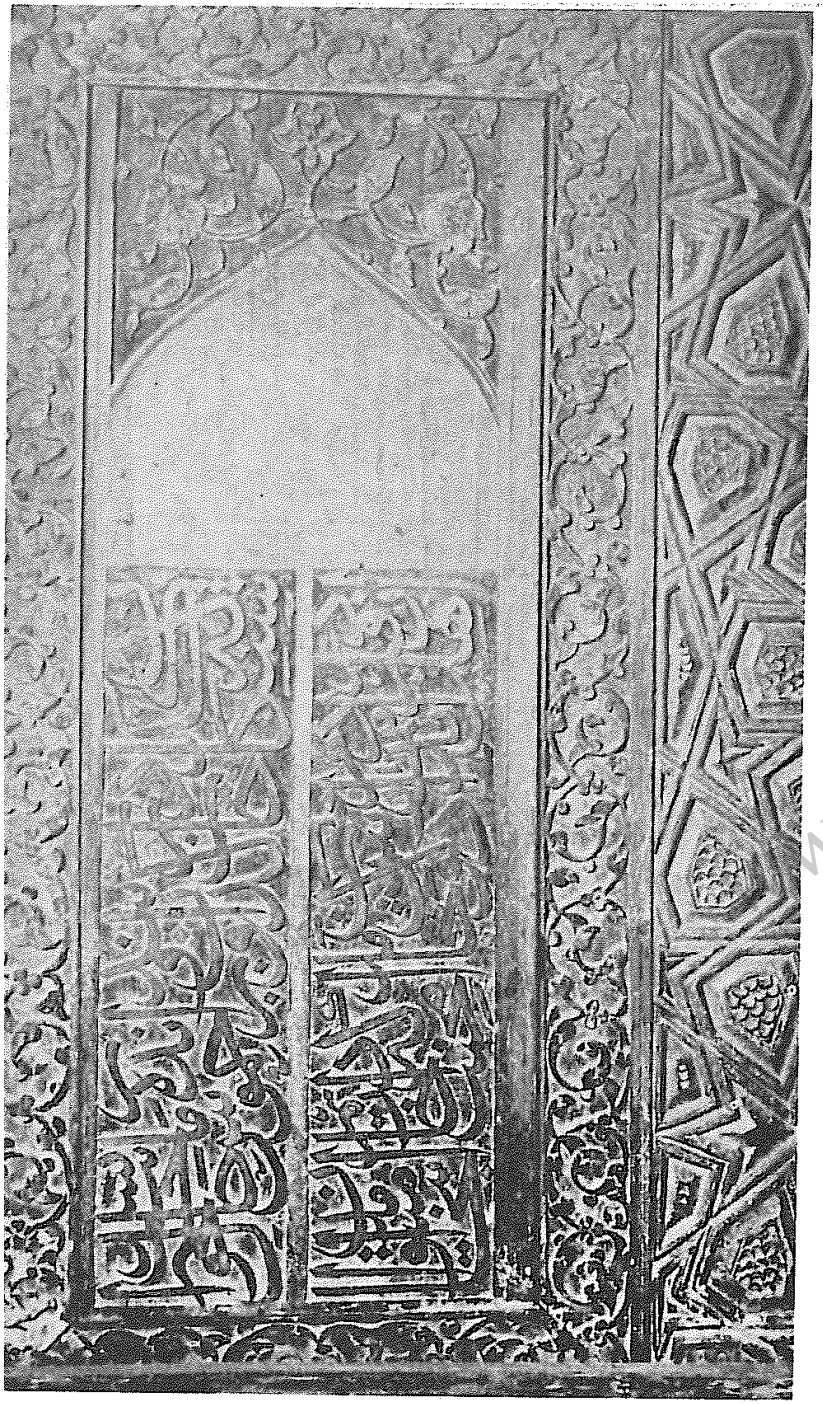

(عکس شمارهٔ ۲۴) دو بیت شعر که برصندوق بقعهٔ باباولی کنده‌کاری شده است

www.tabarestan.info
تبرستان

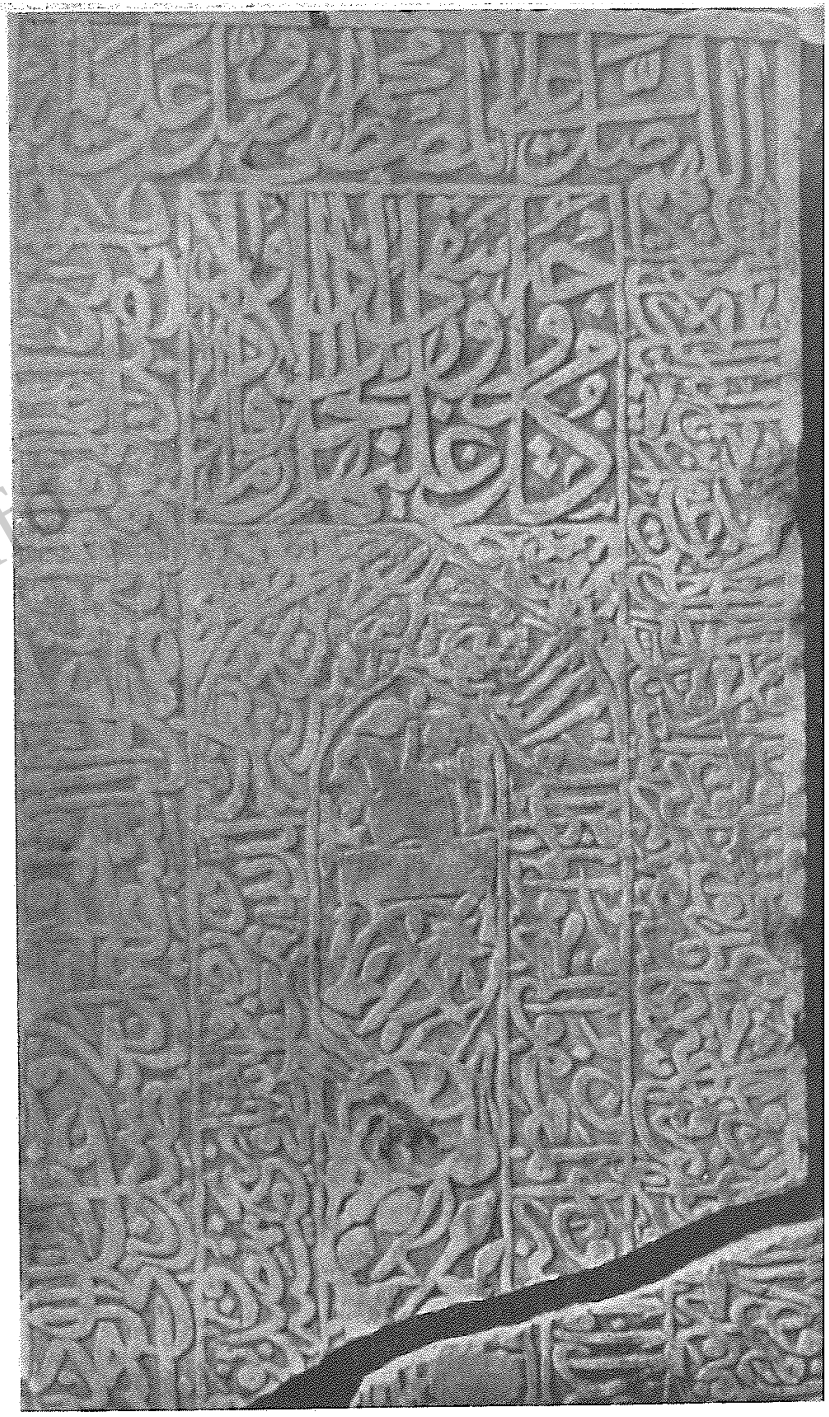

(عکس شمارهٔ ۲۵) قسمت بالای سنگ قبر پیری‌بیك در باباولی دیلمان

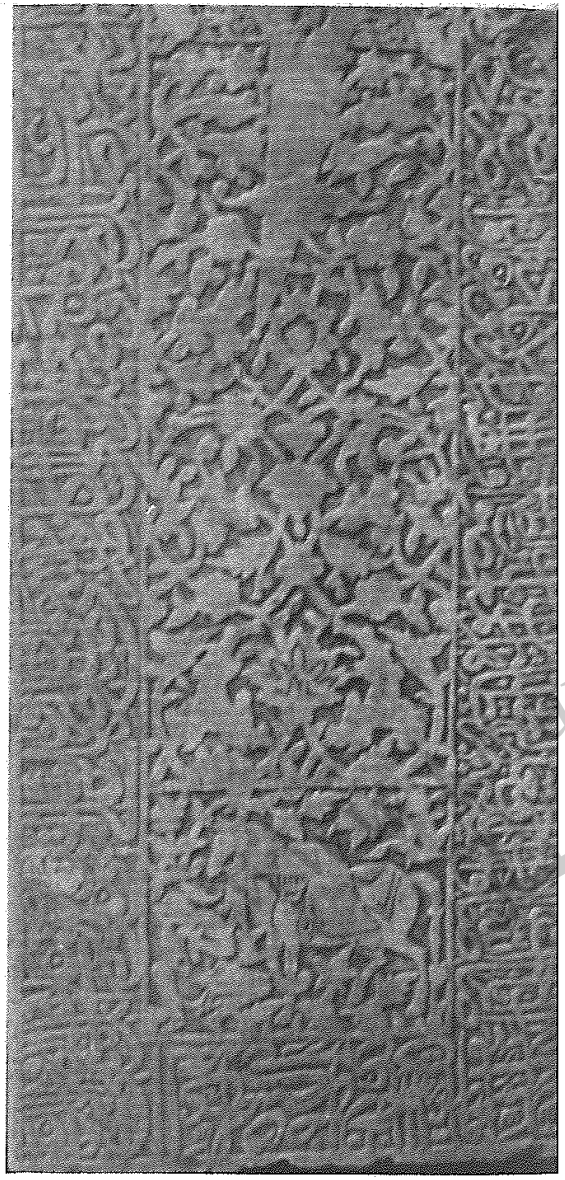

(عکس شمارهٔ ۲۶)
قسمت پایین سنگ قبر پیری‌بیك در باباولی دیلمان

(عکس شمارهٔ ۲۷)
سنگ‌قبر نادعلی‌بیك خلیفه در باباولی دیلمان

tabarestan.info
تبرستان

(عکس شمارهٔ ۲۸) قسمت بالای سنگ‌قبر نادعلی بیك خلیفه درباباولی دیلمان

(عکس شمارهٔ ۲۹) بقعهٔ امامزاده‌قاسم وامامزاده حمزه دردهکدهٔ کومس دیلمان

tabarestan.info
تبرستان

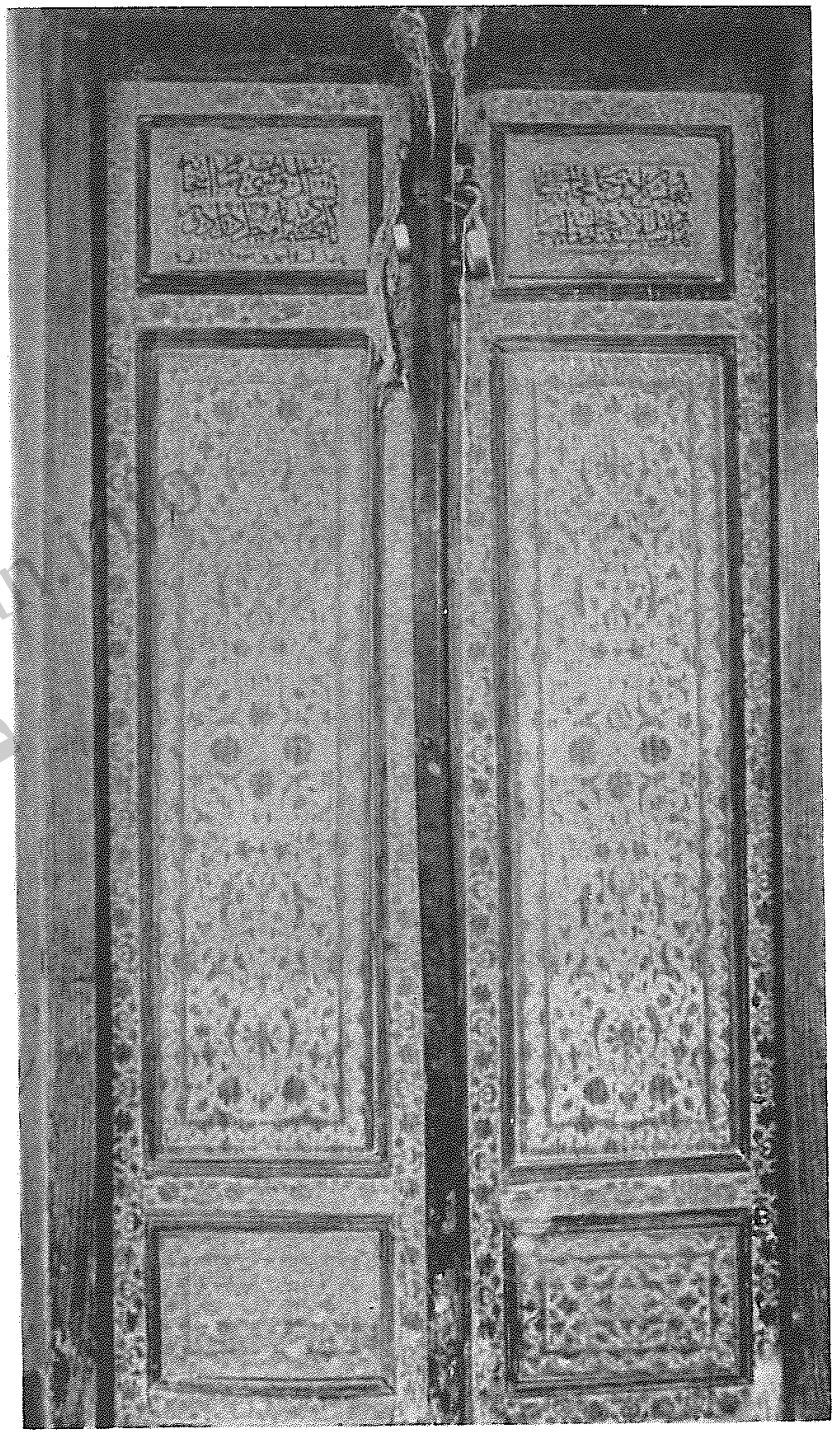

(عکس شمارهٔ ۳۰) در ورودی بقعهٔ امامزاده قاسم وامامزاده حمزه در دهکدهٔ کومس دیلمان

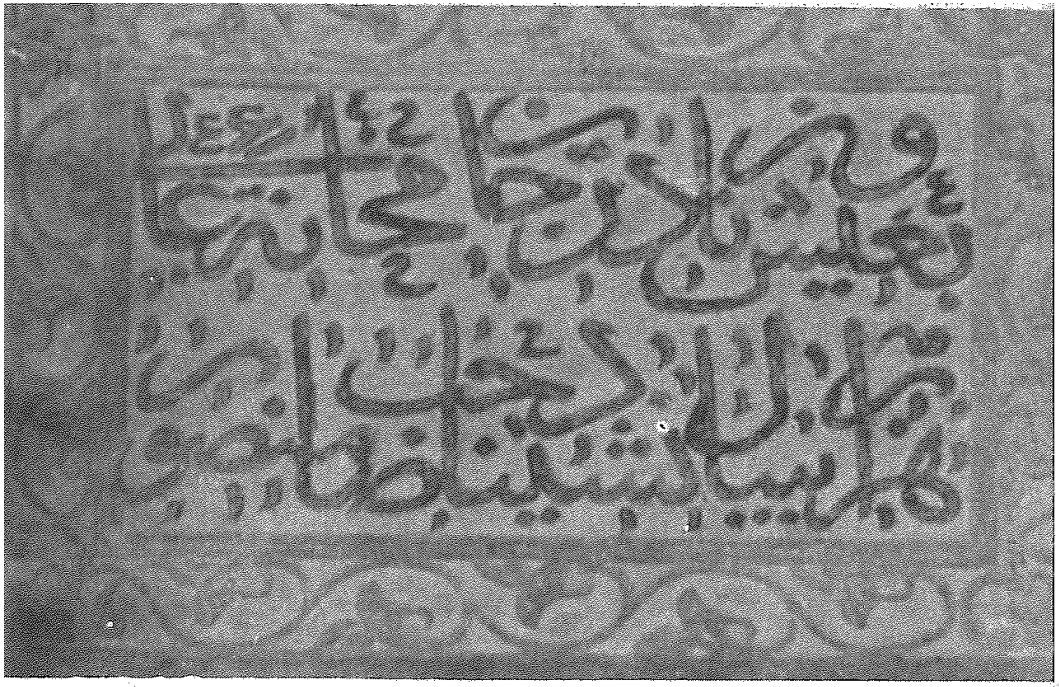

(عکس شمارهٔ ۳۱) کتیبهٔ لنگهٔ سمت راست در ورودی بقعهٔ امامزاده قاسم وامامزاده حمزه در دهکدهٔ کومس دیلمان

(عکس شمارهٔ ۳۲) کتیبهٔ لنگهٔ سمت چپ در ورودی بقعهٔ امامزاده قاسم وامامزاده حمزه در دهکدهٔ کومس دیلمان

tabarestan.info
تبرستان

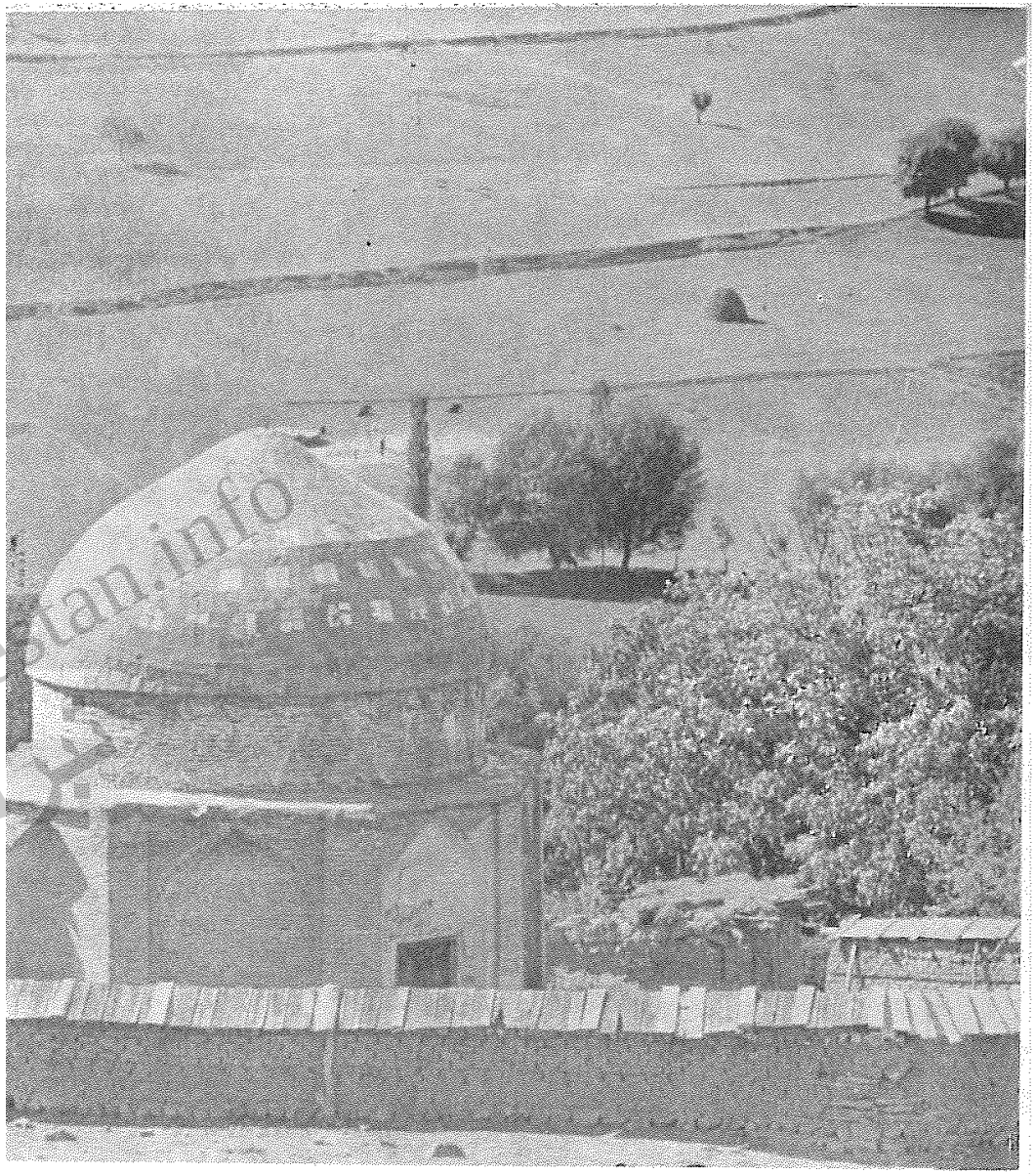

(عکس شمارهٔ ۳۳) بقعهٔ امامزاده هادی دردهکدهٔ میکال دیلمان

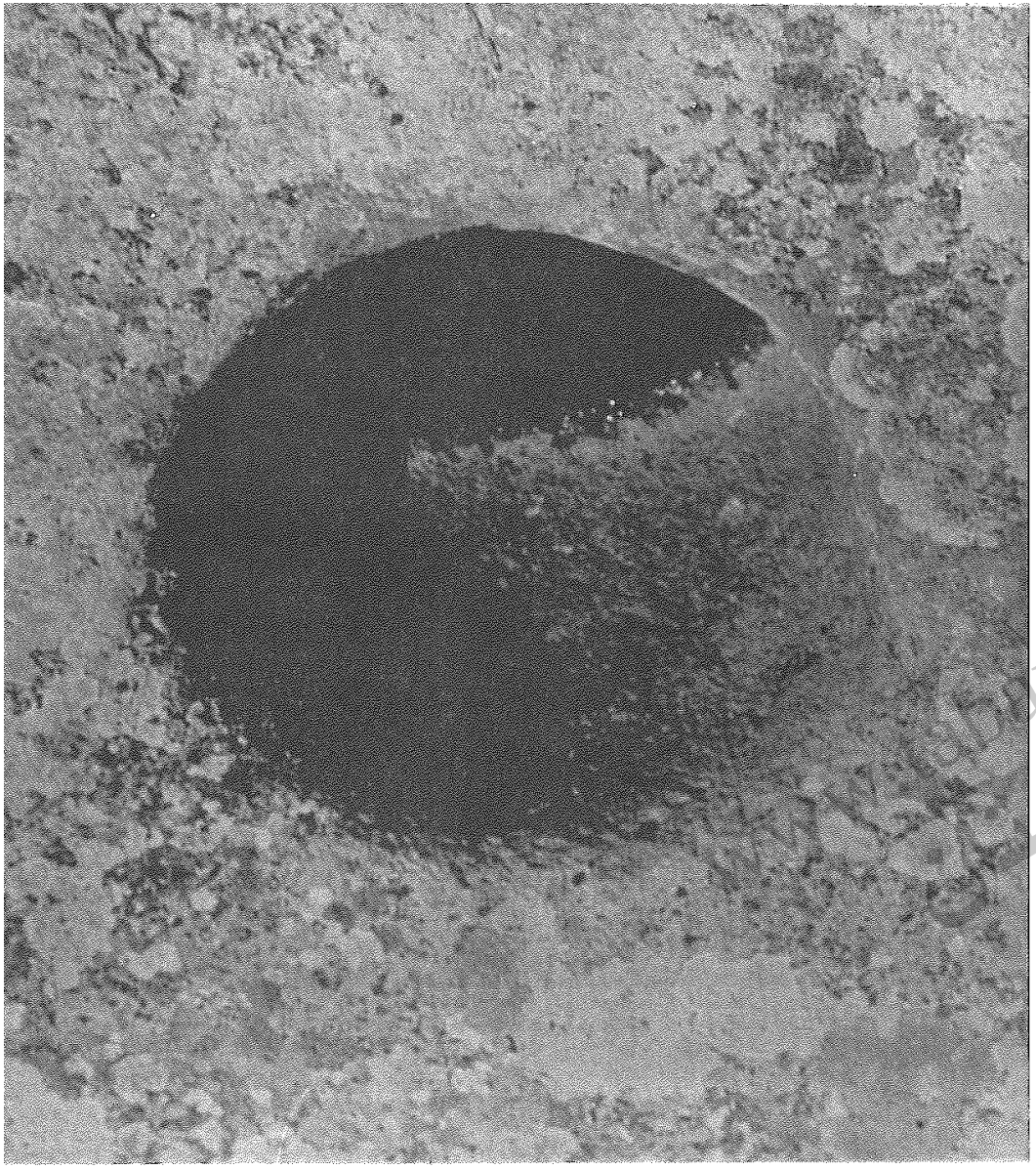

(عکس شمارهٔ ۳۴) یکی‌از آتشدانهای اراضی کشتزار دهکدهٔ نوروزمحلهٔ دیلمان

gilanestan.info

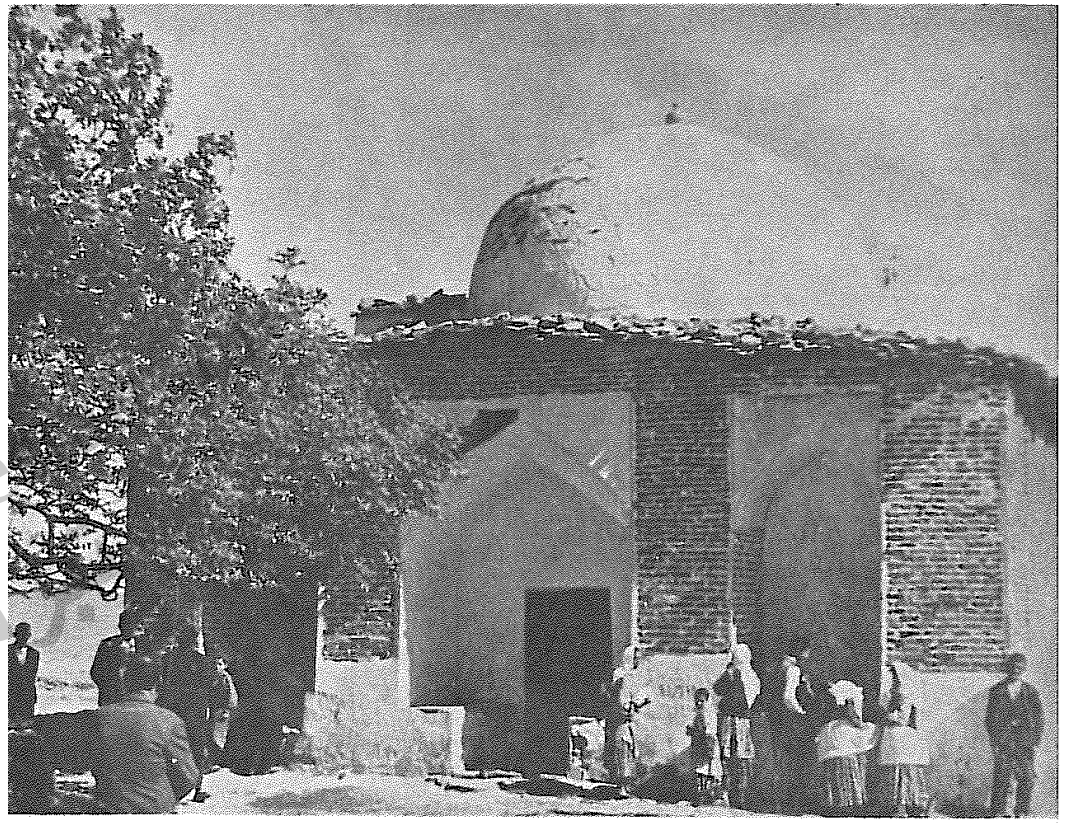

(عکس شمارهٔ ۳۵) بقعهٔ آقا سیدابراهیم
معروف به امامزاده توران برفراز قلهٔکوه توران

(عکس شمارهٔ ۳۶) شاخهای گنج گاو بردرخت ون
درتوران که برسر آنها شاخ بزکوهی زده‌اند

(عکس شمارهٔ ۳۷) نمای خارجی دیوار غربی تی‌تی کاروانسرا

(عکس شمارهٔ ۳۸) درگاه ورودی تی‌تی کاروانسرا

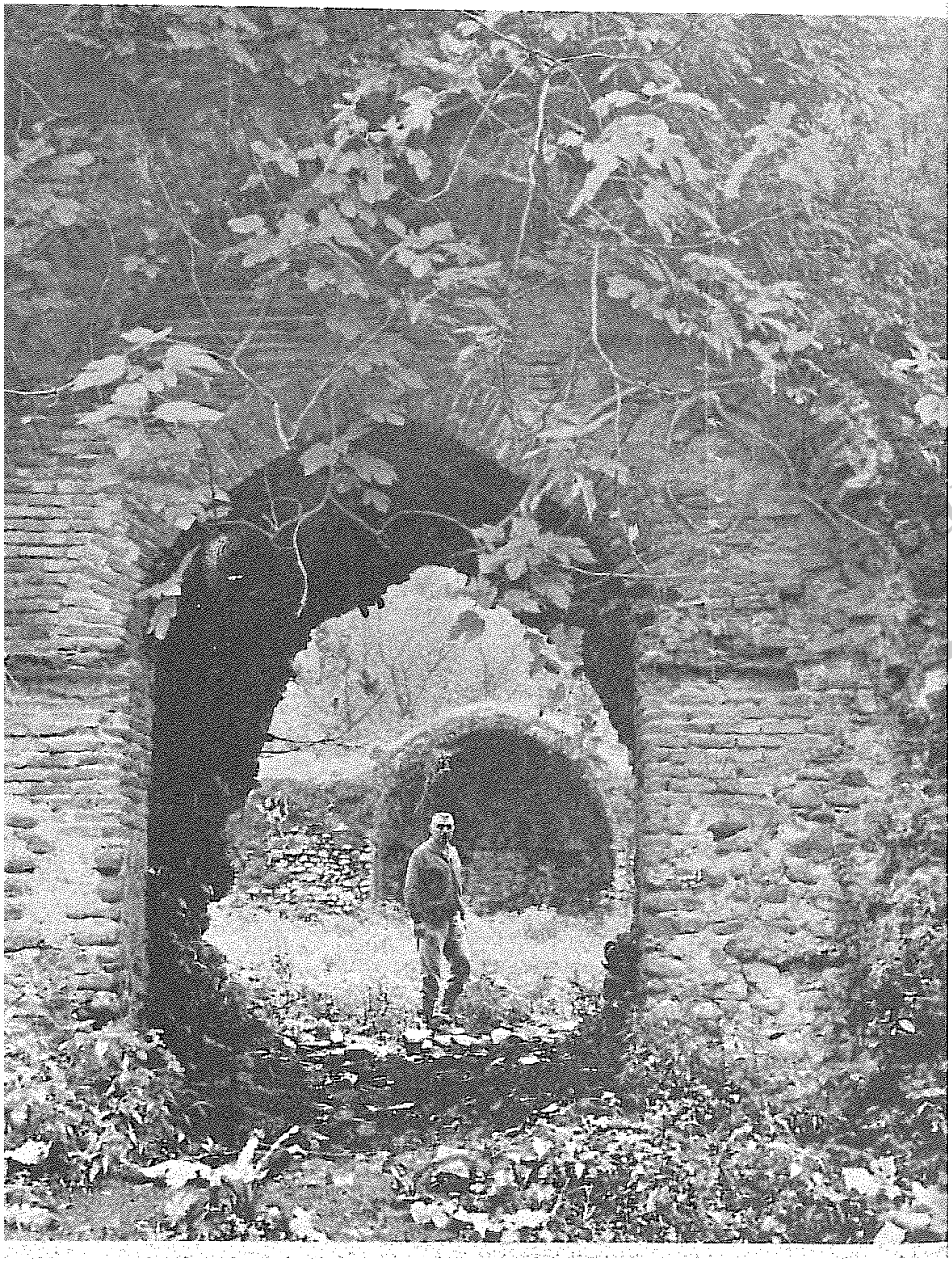

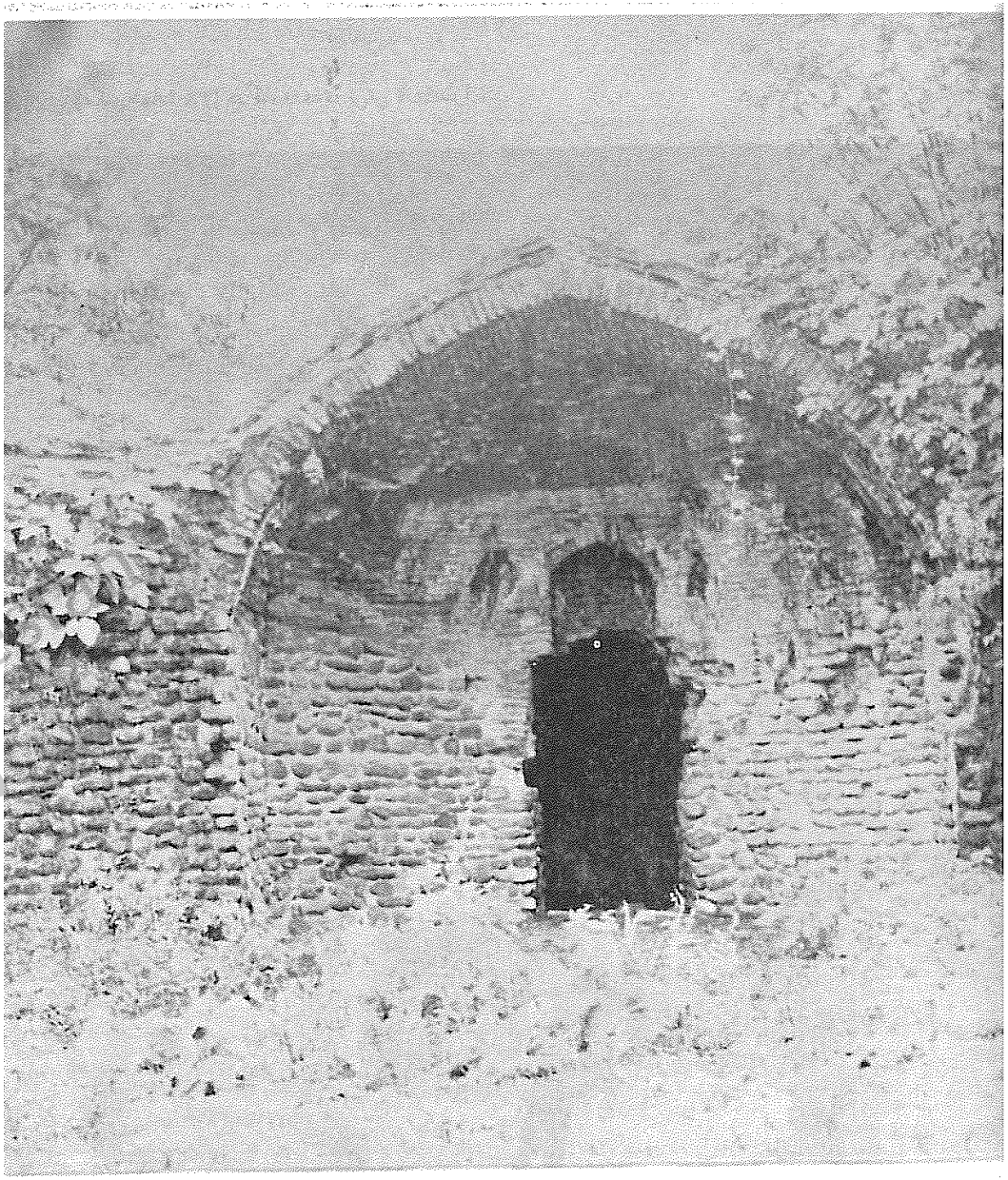

(عکس شمارهٔ ۳۹) مدخل یکی از اطاقهای
زوایهٔ تی‌تی کاروانسرا وصفهٔ جلومدخل باطاق جناقی آن

(عکس شمارهٔ ۴۰) صفه مقابل در ورودی تی‌تی کاروانسرا

(عکس شمارهٔ ۴۱) طاق وصفهٔ مقابل در ورودی وطاق
جلو در ورودی یکـی ازاطاقهای زاویهٔ تی‌تی‌کاروانسرا

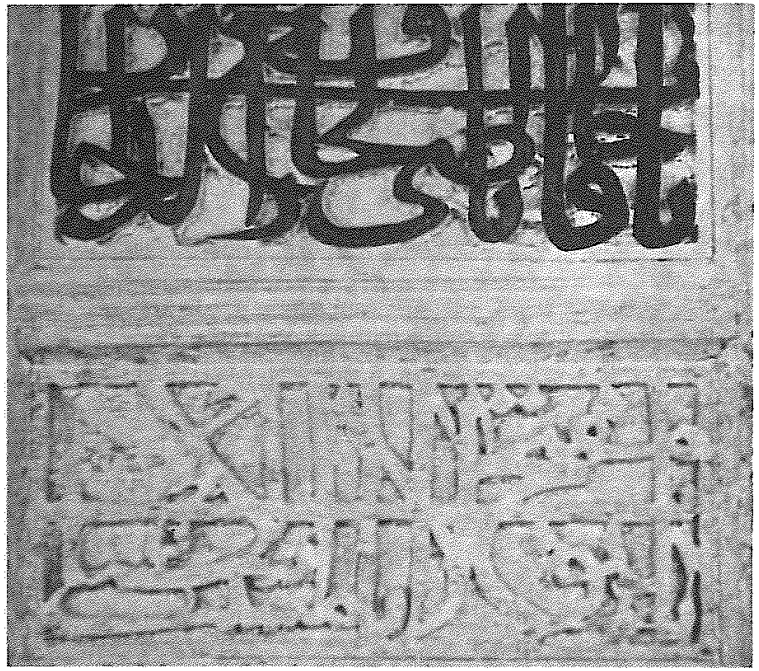

(عکس شمارهٔ ۴۲)
کتیبهٔ لنگهٔ سمت راست در ورودی
بقعهٔ آقاسیداسماعیل‌وآقاسیدابراهیم
درسیاهکل‌محلهٔ سیاهکل که قسمت
بالایی‌آن پررنگ شده است

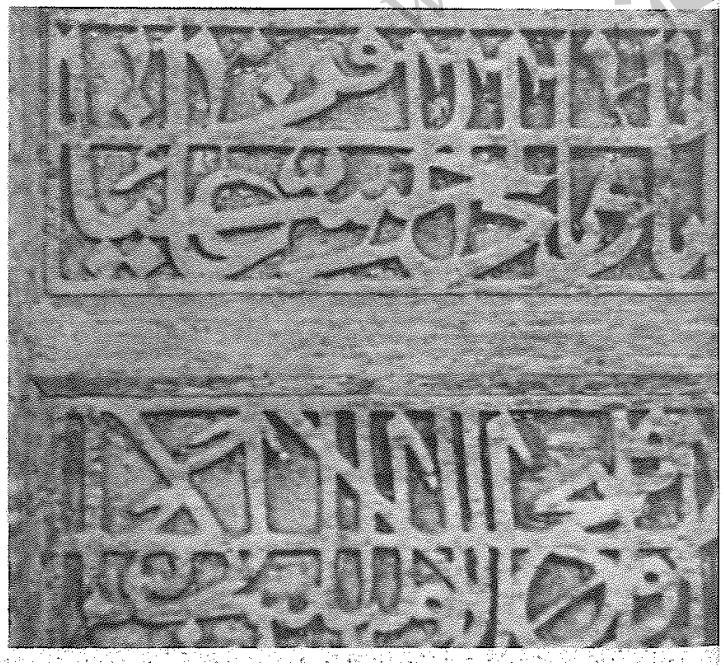

(عکس شمارهٔ ۴۳)
کتیبهٔ لنگهٔ سمت چپ در ورودی
بقعهٔ آقاسید اسماعیل و آقا سید
ابراهیم‌درسیاهکل‌محلهٔ سیاهکل

www.tabare

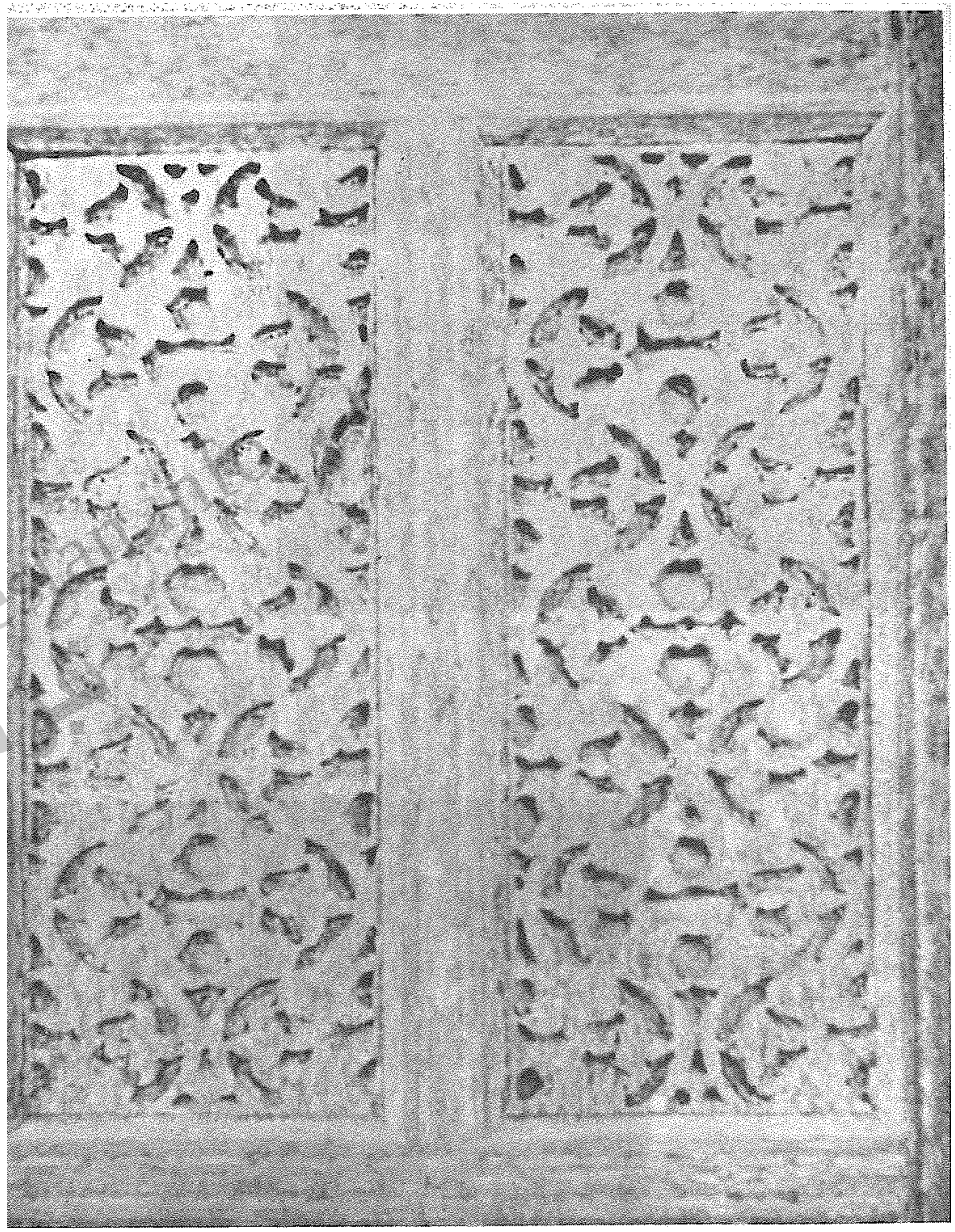

(عکس شمارهٔ ۴۴) قسمتی از بدنهٔ یکی ازصندوقهای چوبین
بقعهٔ آقاسیداسماعیل وآقاسیدابراهیم درسیاهکل محلهٔ سیاهکل

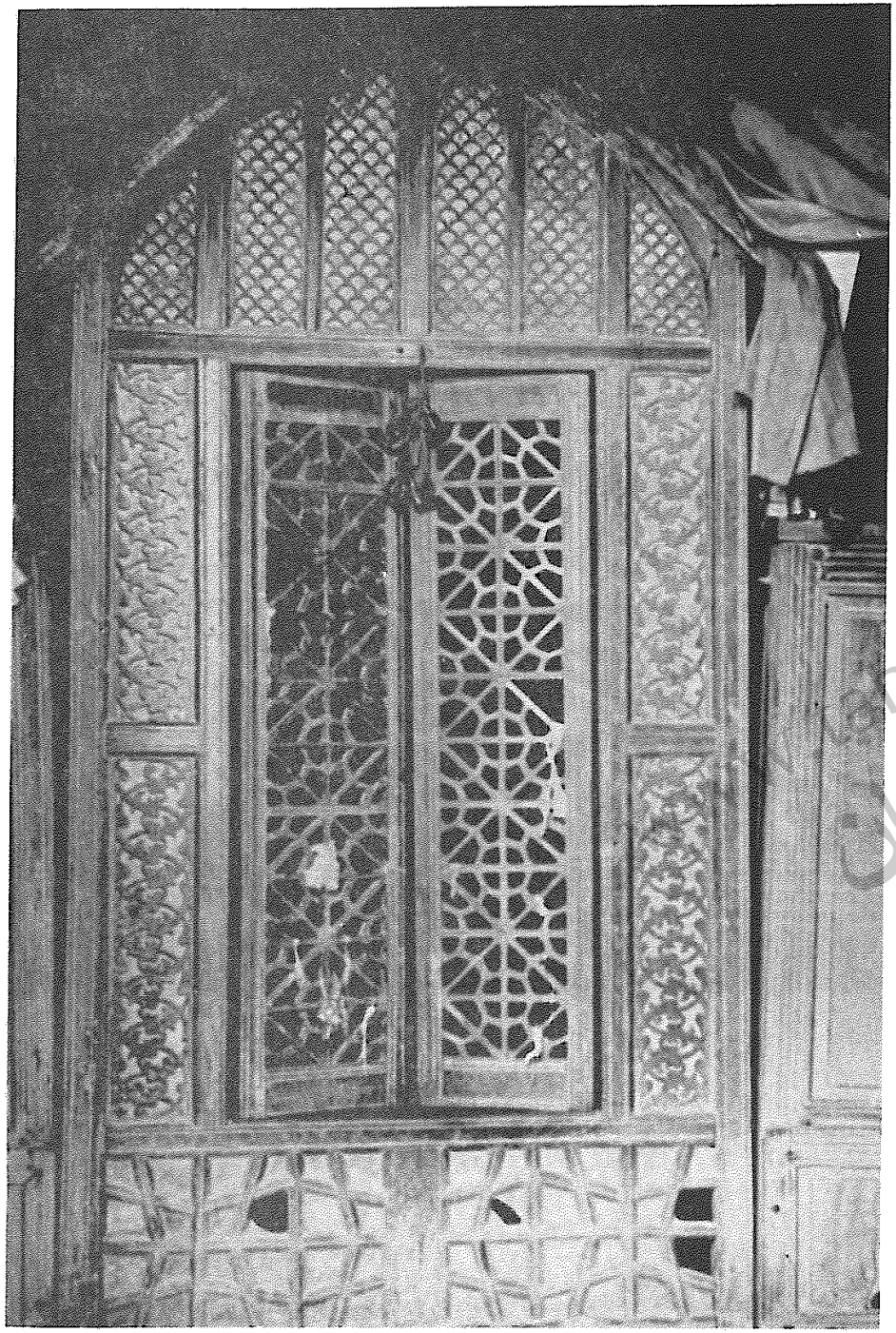

(عکس شمارهٔ ۴۵)درمیان دوصندوق آقاسیداسماعیل وآقاسیدابراهیم درسیاهکل محلهٔ سیاهکل

tabarestan

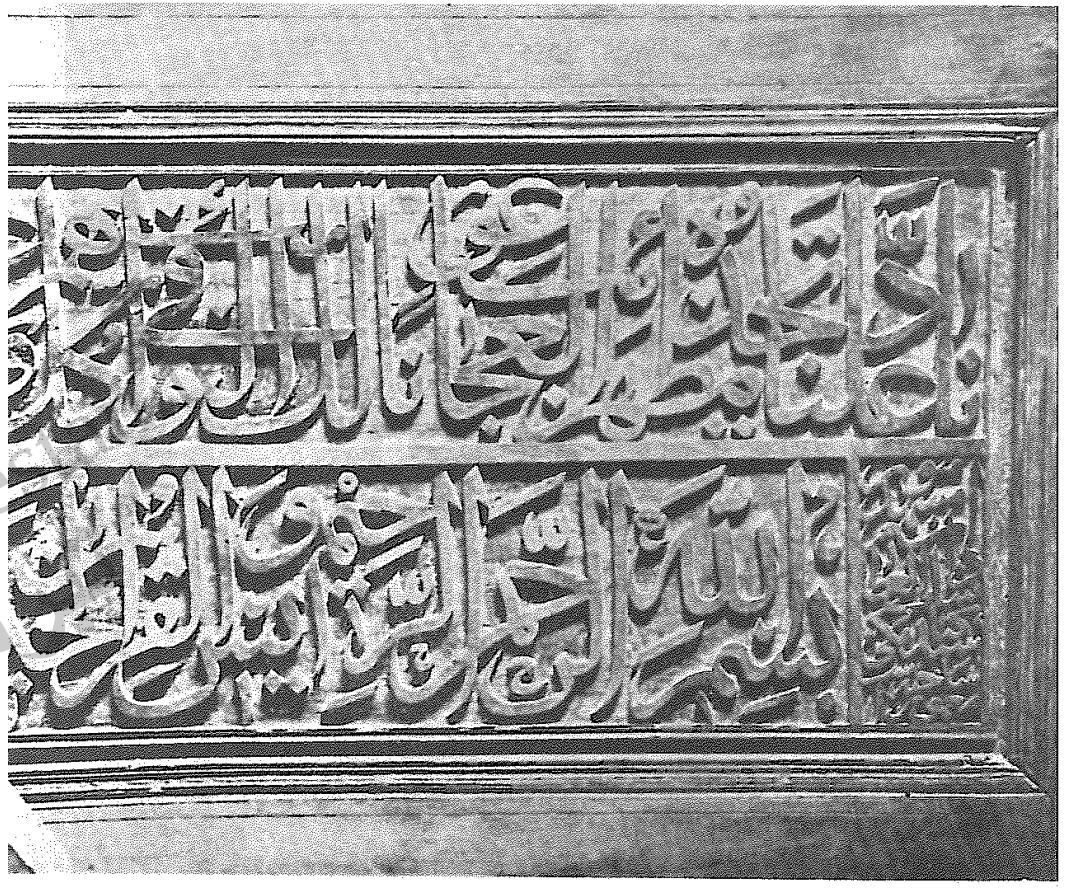

(عکس شمارهٔ ۴۶) بدنهٔ شمالی صندوق چوبی بقعهٔ
آقا سیداسماعیل و آقاسیدابراهیم درسیاهکل محلهٔ سیاهکل

(عکس شمارهٔ ۴۷)
یکی از دو در ورودی بقعهٔ آقاسید محمدصالح
وآقاسید سلطان‌حسین درلمش مهربن سیاهکل

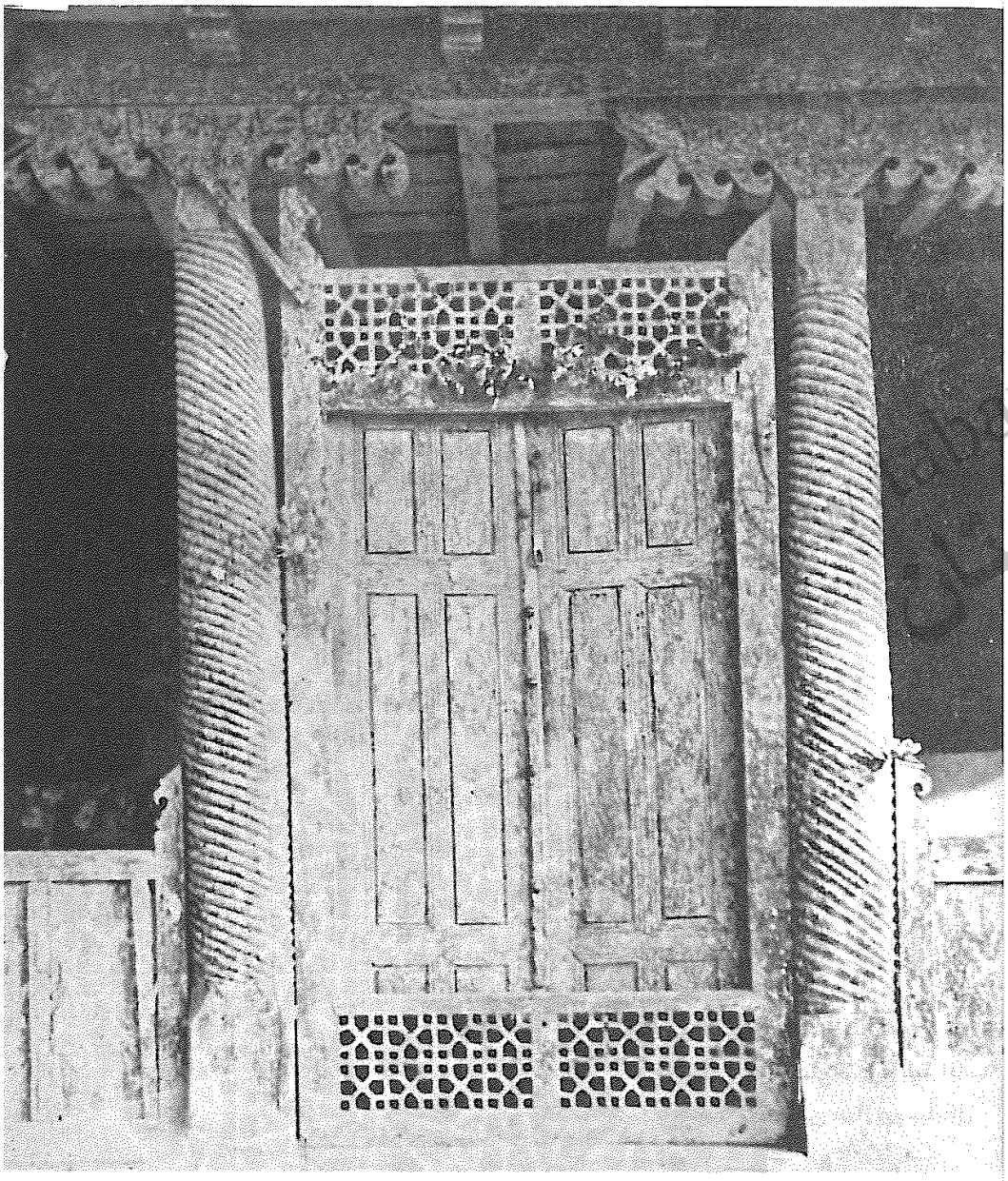

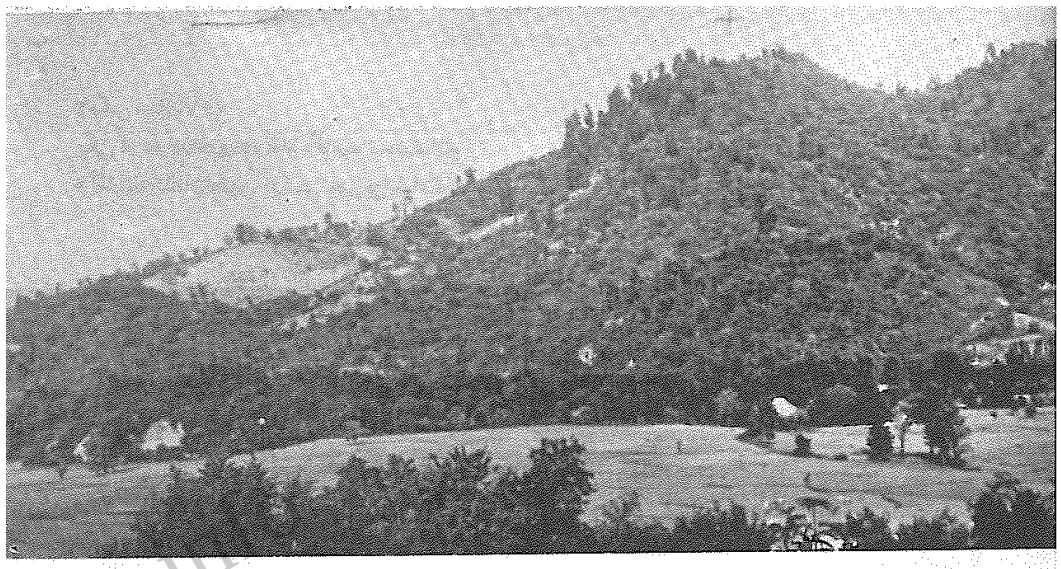

(عکس شمارهٔ ۴۸) محل قلعهٔ لمش که با + مشخص شده است

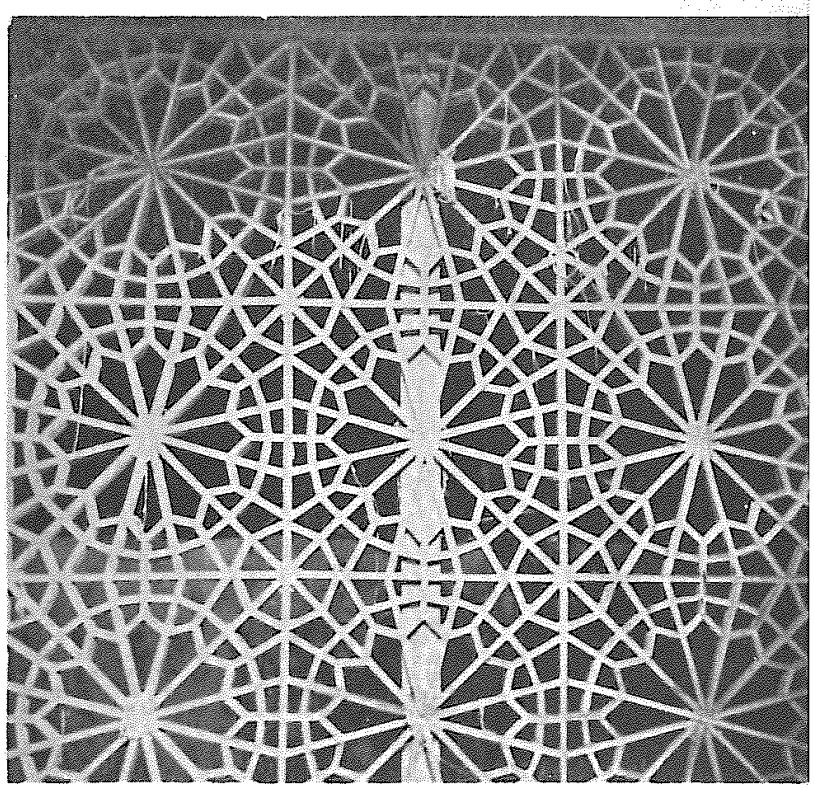

(عکس شمارهٔ ۴۹)
قسمتی از ضریح بقعهٔ آقاسید حسن در ازبرم سیاهکل

(عکس شمارهٔ ۵۰) نمای خارجی زیارت دستخط امام زین‌العابدین علیه‌السلام در کلام‌سر سیاهکل

tabarestan.info تبرستان

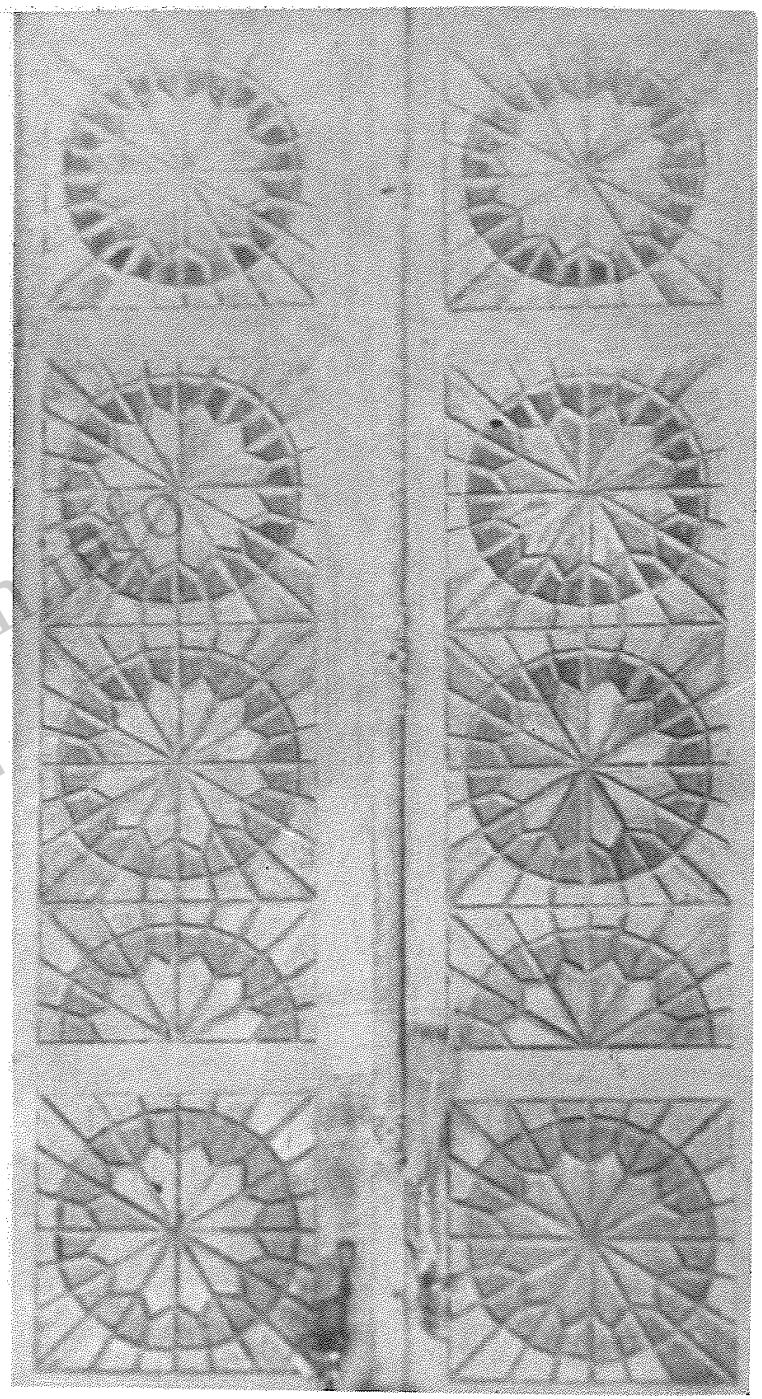

(عکس شمارهٔ ۵۱) یکی‌از درهای ورودی بقعهٔ آقاسیدمحمد وآقاسید محمود

دردهکدهٔ لشکریان سیاهکل

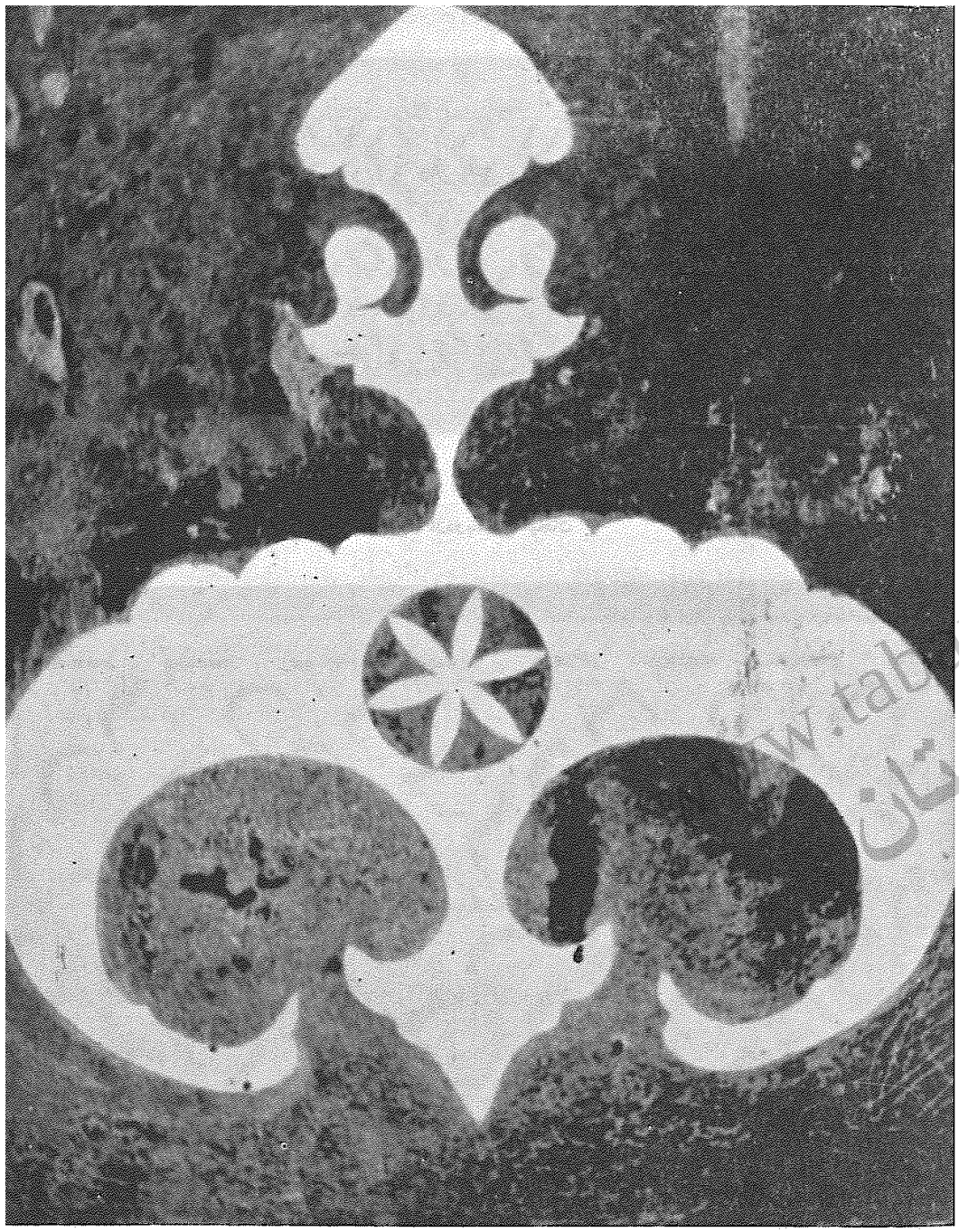

(عکس شمارهٔ ۵۲) نقش علمی بردیوار بقعهٔ آقا سیدمحمد وآقا سید محمود

در دهکدهٔ لشکریان سیاهکل

www.tabarestan.info
تبرستان

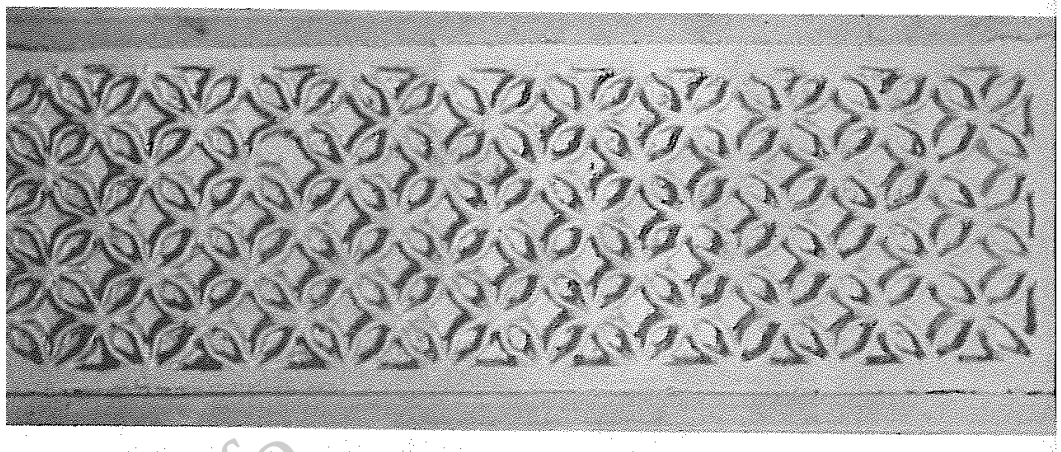

(عکس شمارهٔ ۵۳) خفنگ‌گچ‌کاری بالای یکی از درهای بقعهٔ آقامیرشهید
در محلهٔ اردوبازار لاهیجان

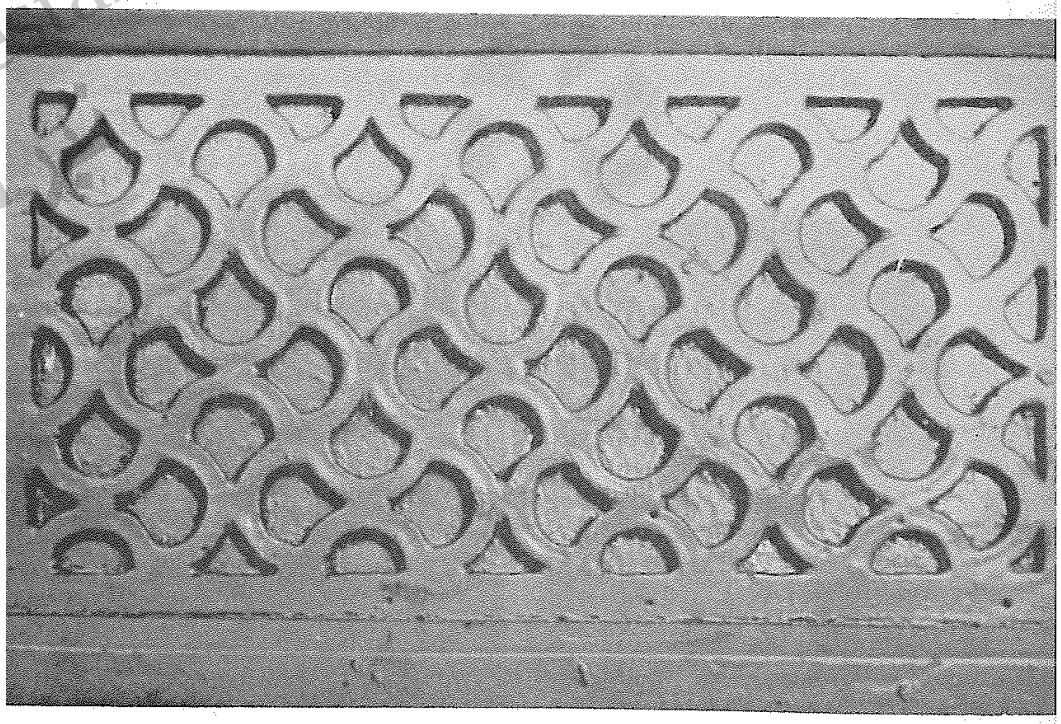

(عکس شمارهٔ ۵۴) خفنگ گچ‌کاری دیگری دربالای یکی‌از درهای بقعهٔ آقامیرشهید
در محلهٔ اردوبازار لاهیجان

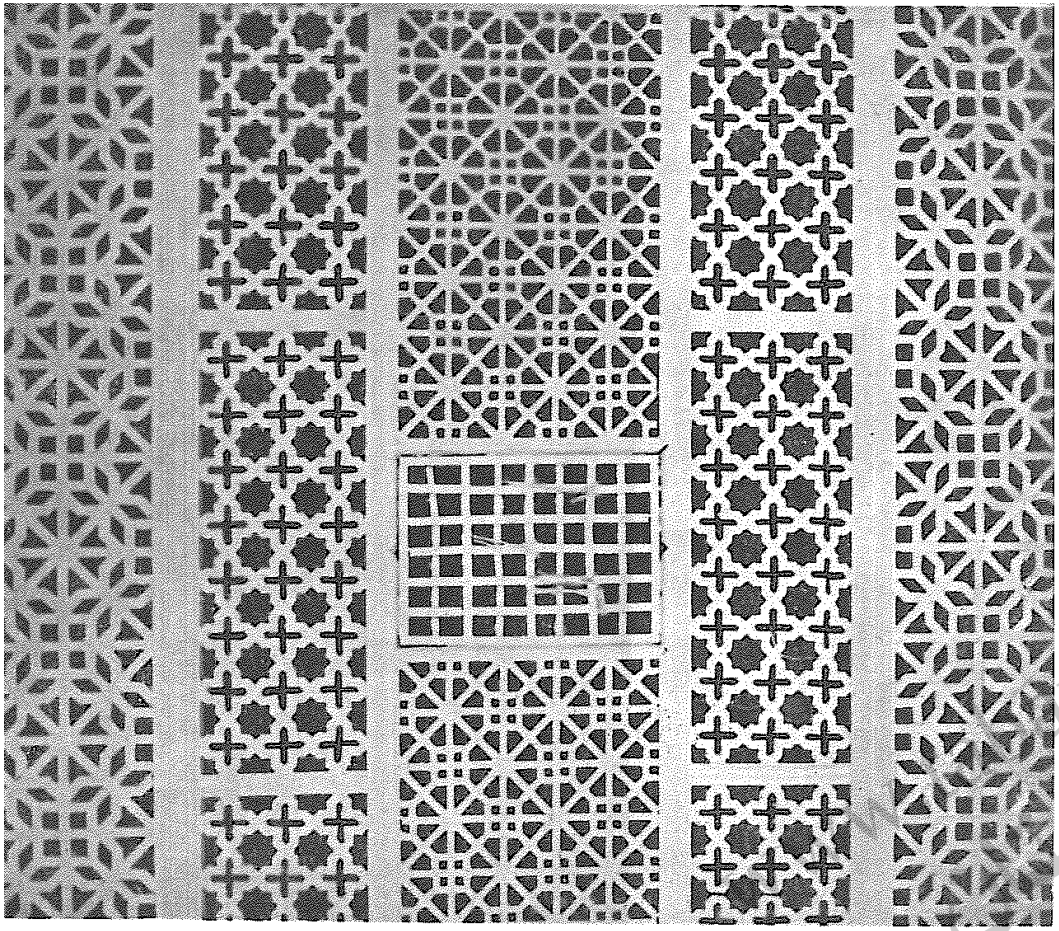

(عکس شمارهٔ ۵۵) ضریح مشبك چوبین بقعهٔ آقا میرشهید در محلهٔ اردوبازار لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۵۶) نقاشی بالای در ورودی‌بقعه آقا میرشهید در محلهٔ اردوبازار لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۵۷) سنگ قبری در بقعهٔ
آقا میرشهید درمحلهٔ اردوبازار لاهیجان

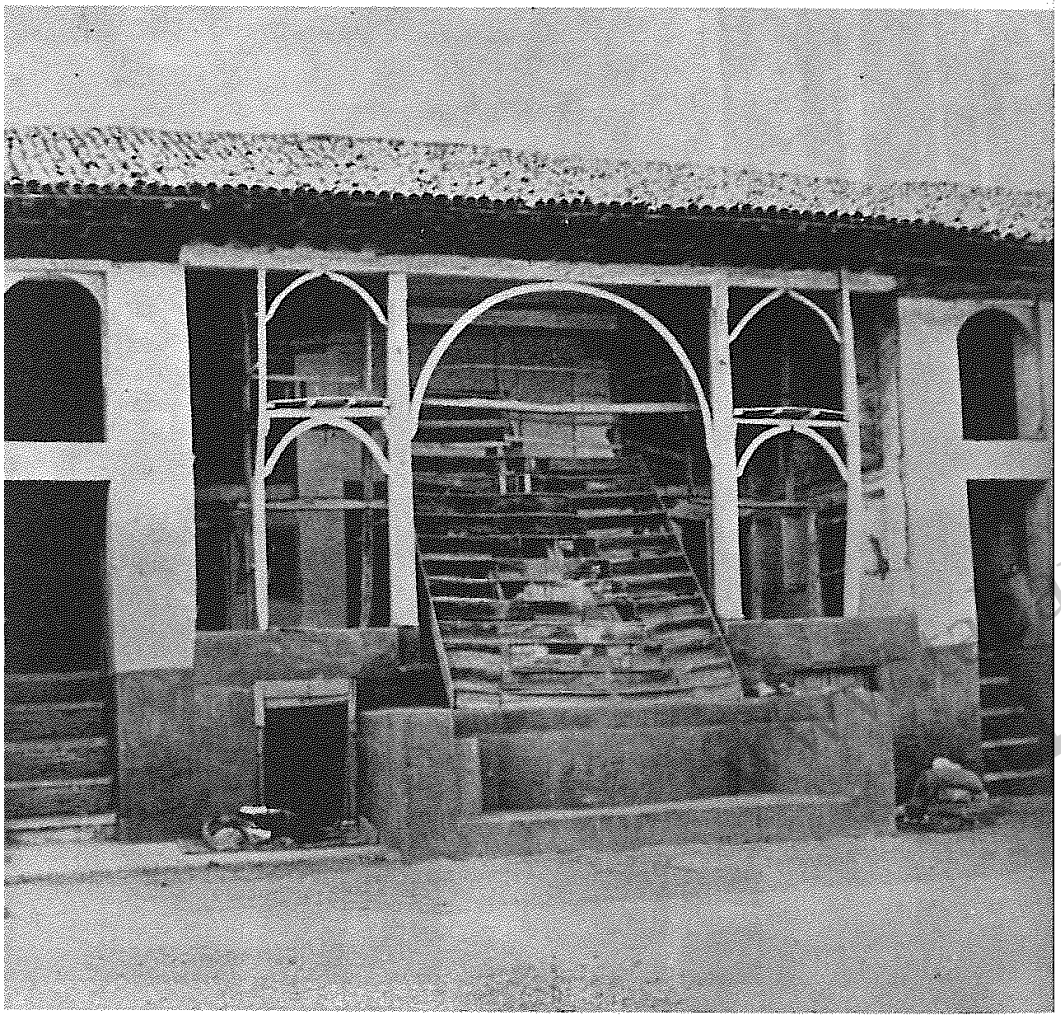

(عکس شمارهٔ۵۸) حسینیه ومنبرچراغانی
آقامیرشمس‌الدین درمحلهٔ اردوبازار لاهیجان

tabarestan.info
تبرس

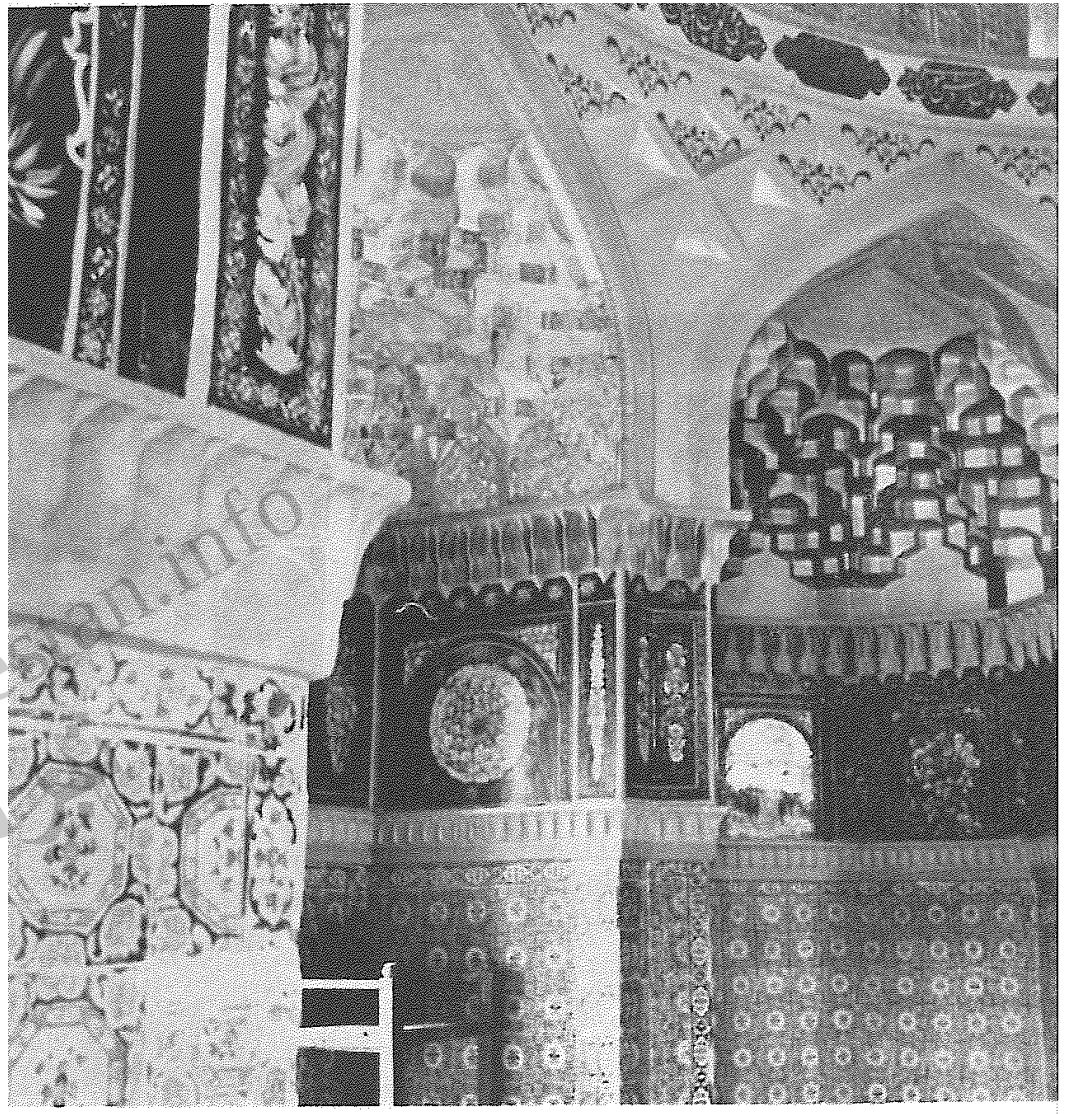

(عکس شمارهٔ۵۹) نمای غرفه‌های داخلی بقعهٔ آقامیرشمس‌الدین درمحلهٔ اردوبازار لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۶۰) مقرنس سقف غرفه‌های داخلی
بقعهٔ آقا میرشمس‌الدین محلهٔ اردوبازار لاهیجان

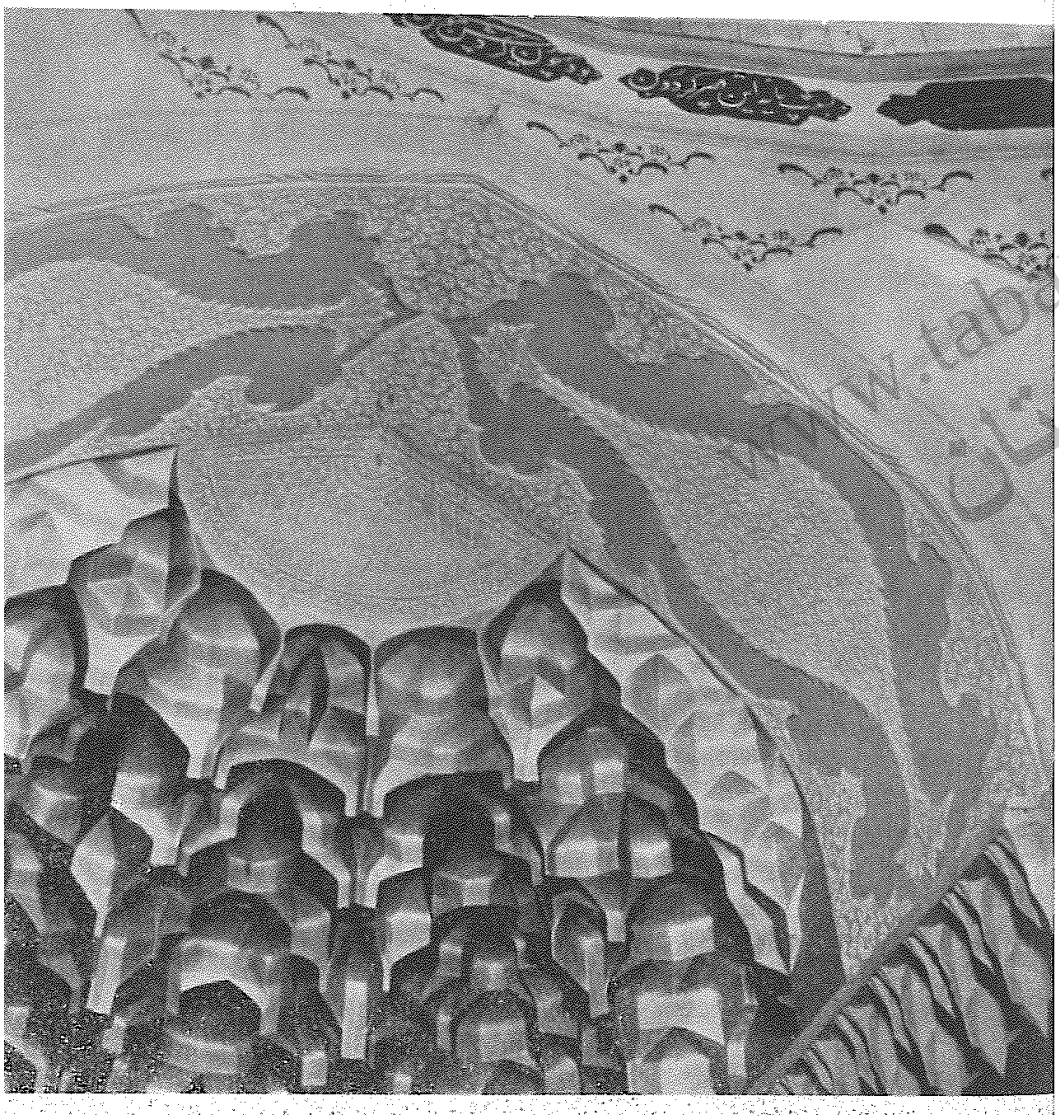

www.tabarestan.info

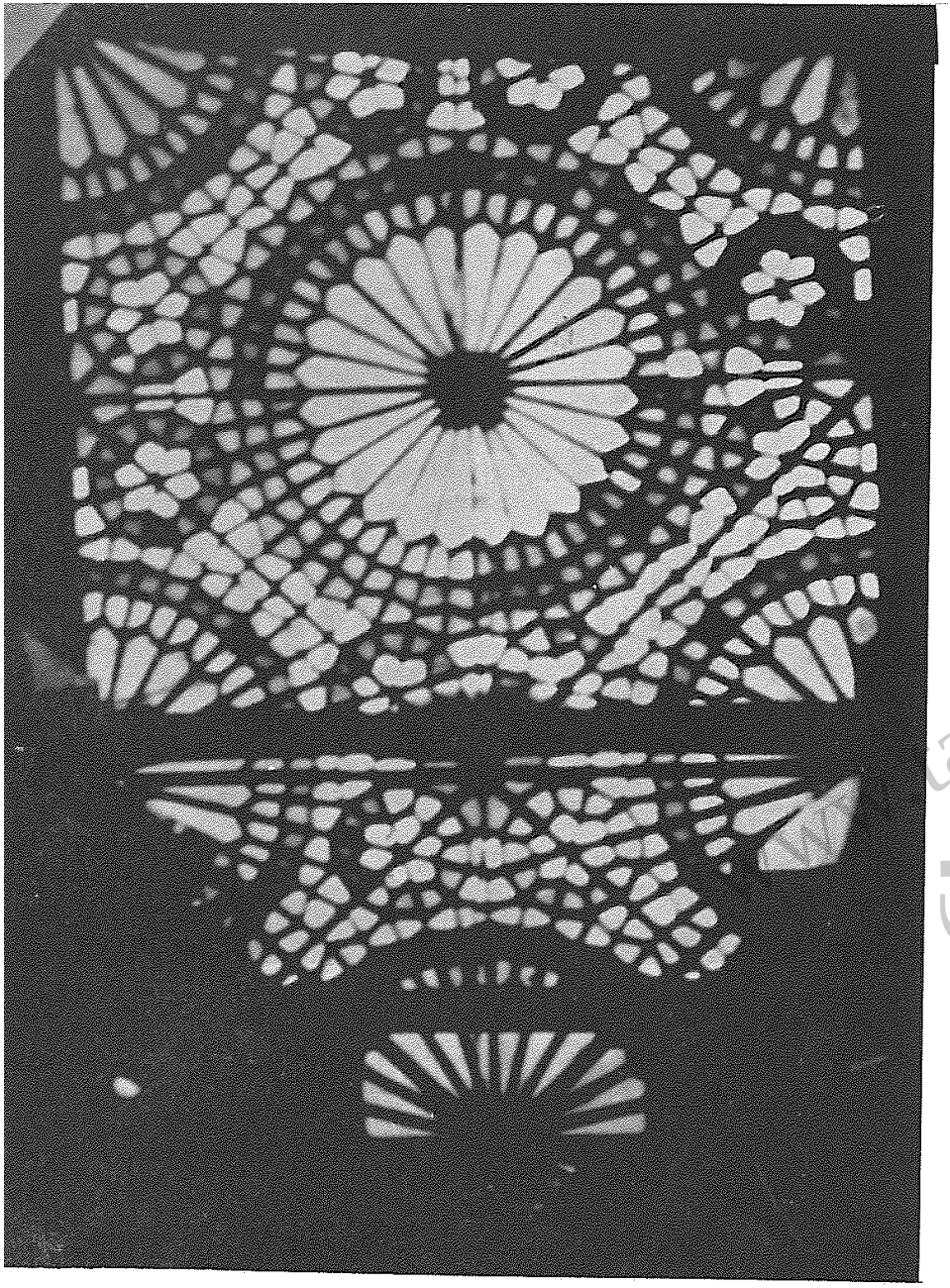

(عکس شمارهٔ ۶۲) خفنگ مشبك چوبین باشیشه‌های رنگین بـالای در ورودی
بقعهٔ آقامیرشمس‌الدین درمحلهٔ اردوبازار لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۶۱) گچ بریهای هلال‌طاق غرفه‌های داخلی
بقعهٔ آقامیرشمس‌الدین درمحلهٔ اردوبازار لاهیجان

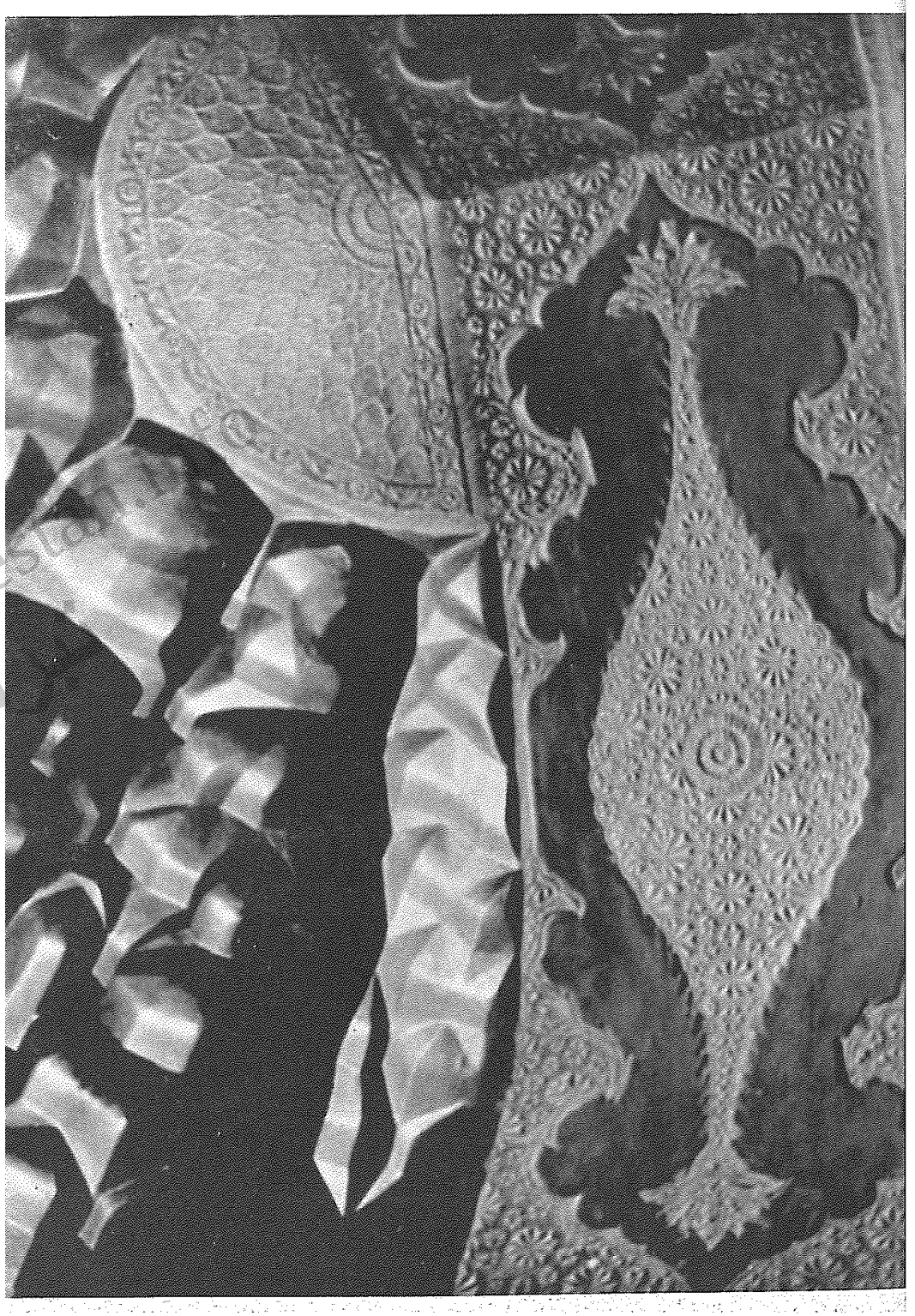

(عکس شمارهٔ ۶۴) نمونه‌ای ازنقاشیهای ایـوان بقعهٔ حسن بگ دشت
در محلهٔ اردوبازار لاهیجان

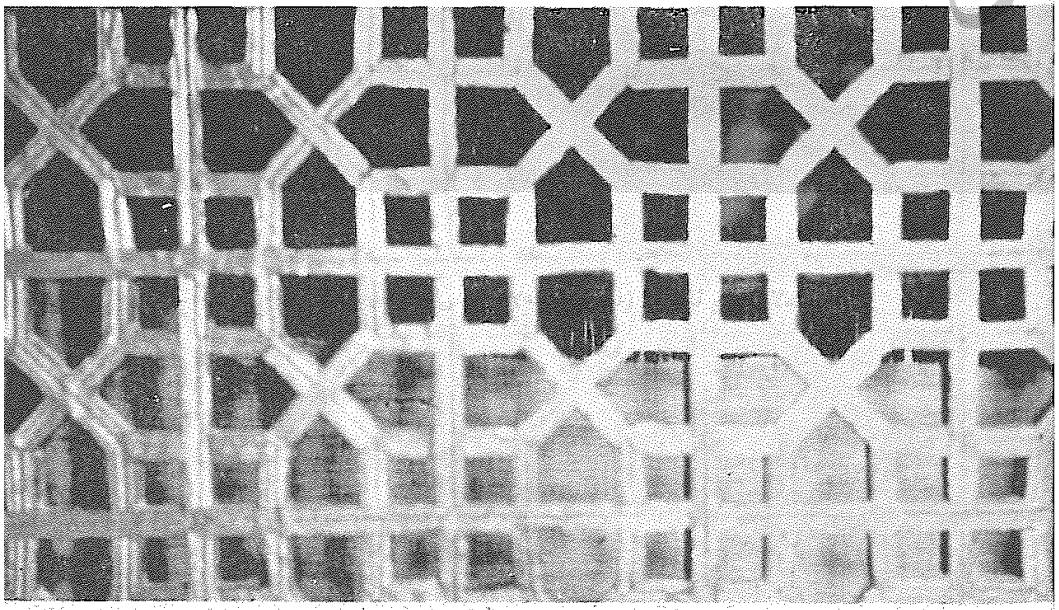

(عکس شمارهٔ ۶۳) بنای اصلی بقعه وفیلپاهای ایوان
بقعهٔ آقامیرشمس‌الدین‌در محلهٔ اردوبازار لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۶۵) ضریح مشبك چوبین بقعهٔ
آقا میرصادق در محلهٔ اردوبازار لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۶۶) بنای اصلی بقعهٔ ملاعاقل (عاقلیه) درمحلهٔ پردسر لاهیجان

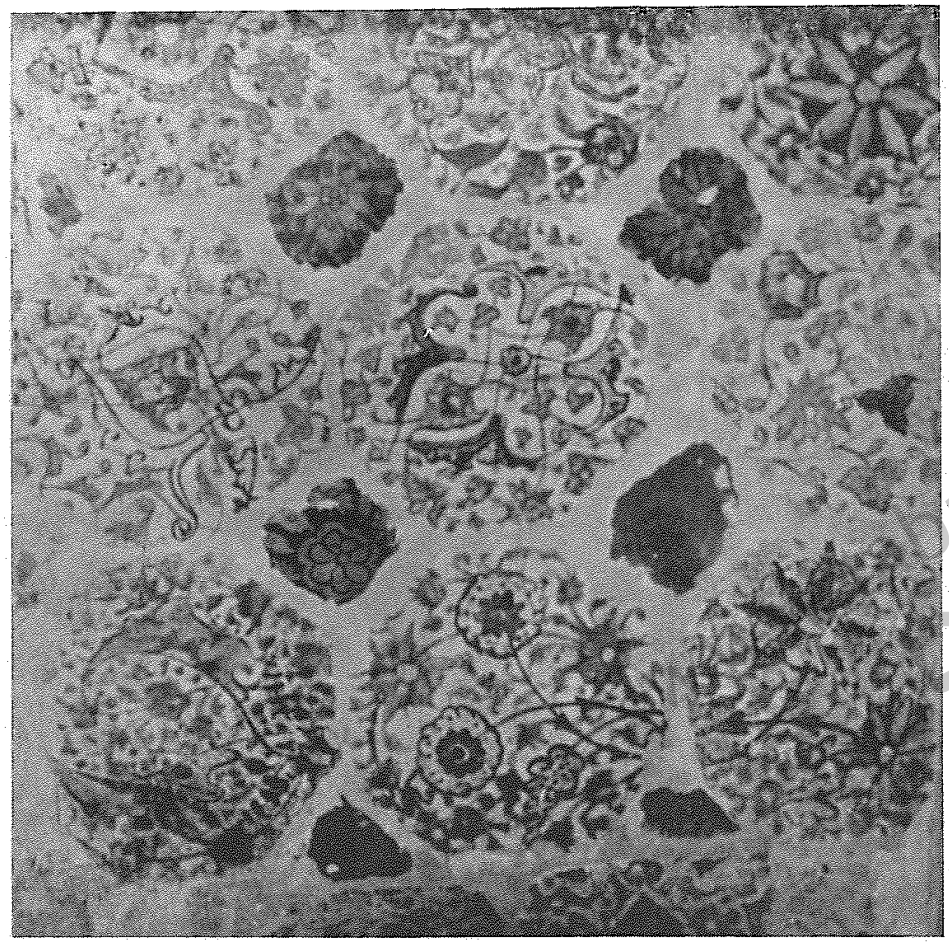

(عکس شمارهٔ ۶۷) نمونه‌ای ازکاشیهای روی قبرملاعاقل درمحلهٔ پردسرلاهیجان

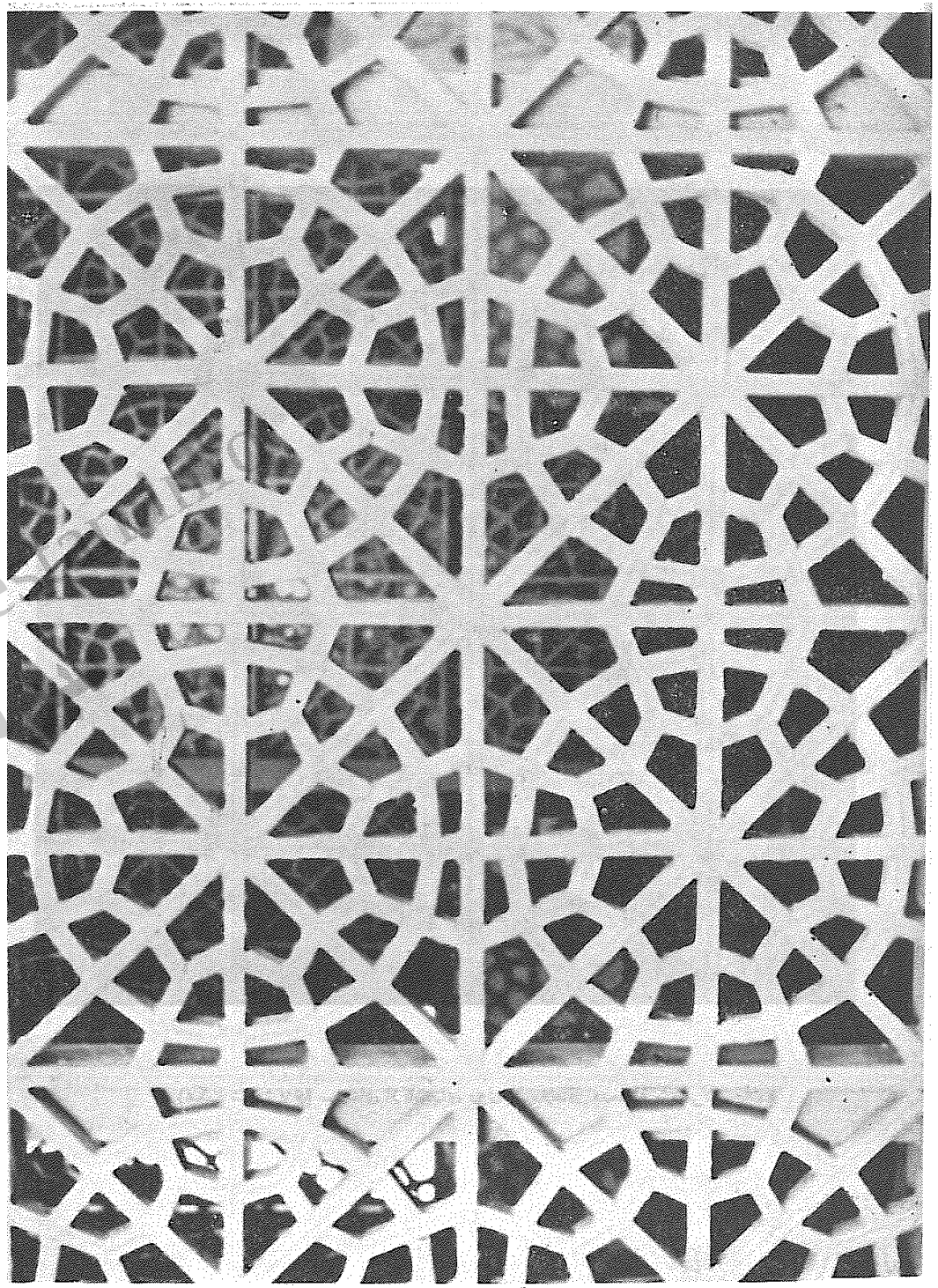

(عکس شمارهٔ ۶۸) ضریح چوبین بقعهٔ آقا سیدمحمدیمنی‌در قبرستان عمومی محلهٔ پردسر لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۶۹) بنای اصلی مسجد شربافان درشهر لاهیجان

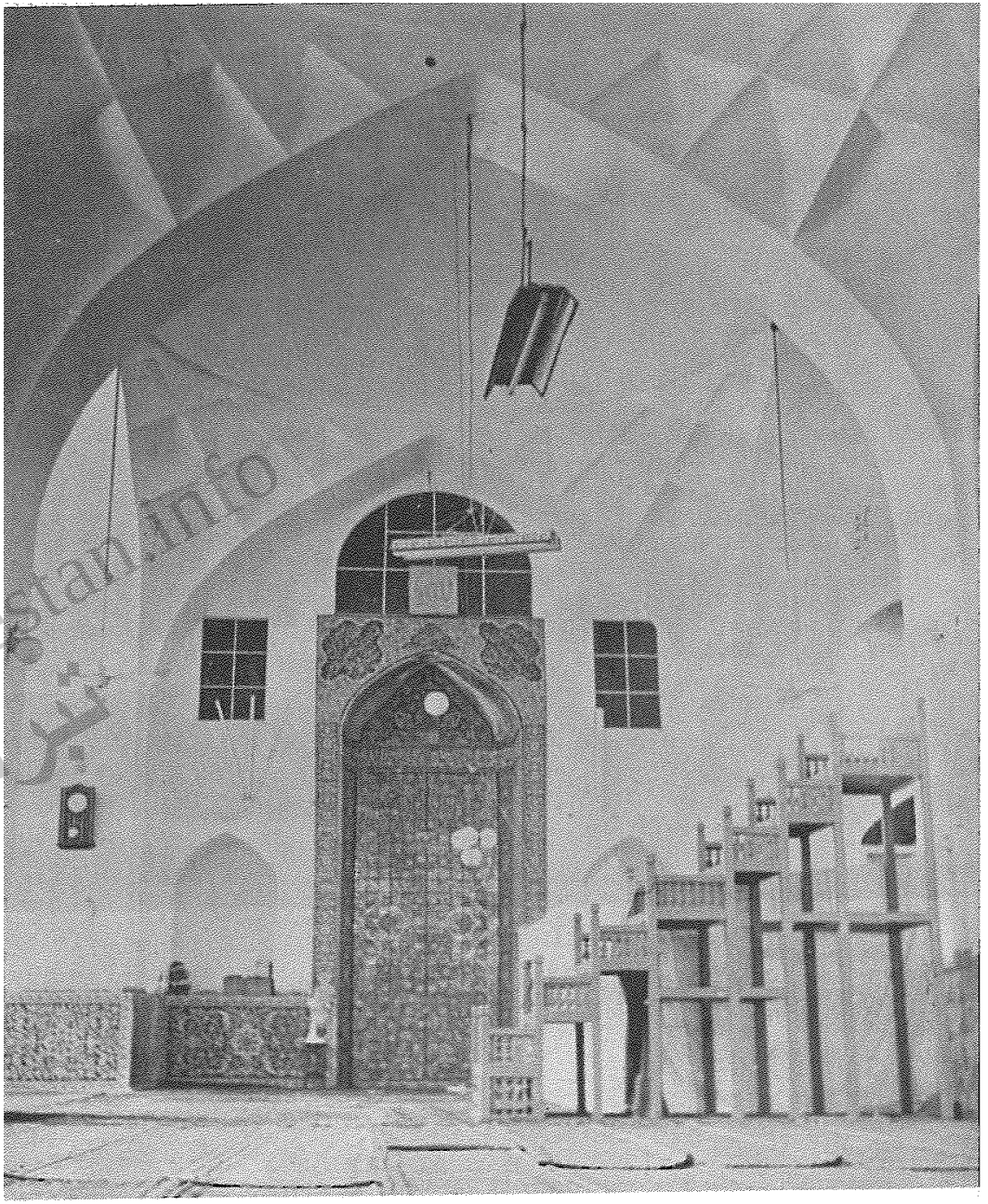

(عکس شمارهٔ ۷۰) محراب وقسمتی ازنمای داخلی مسجد اکبریهٔ لاهیجان

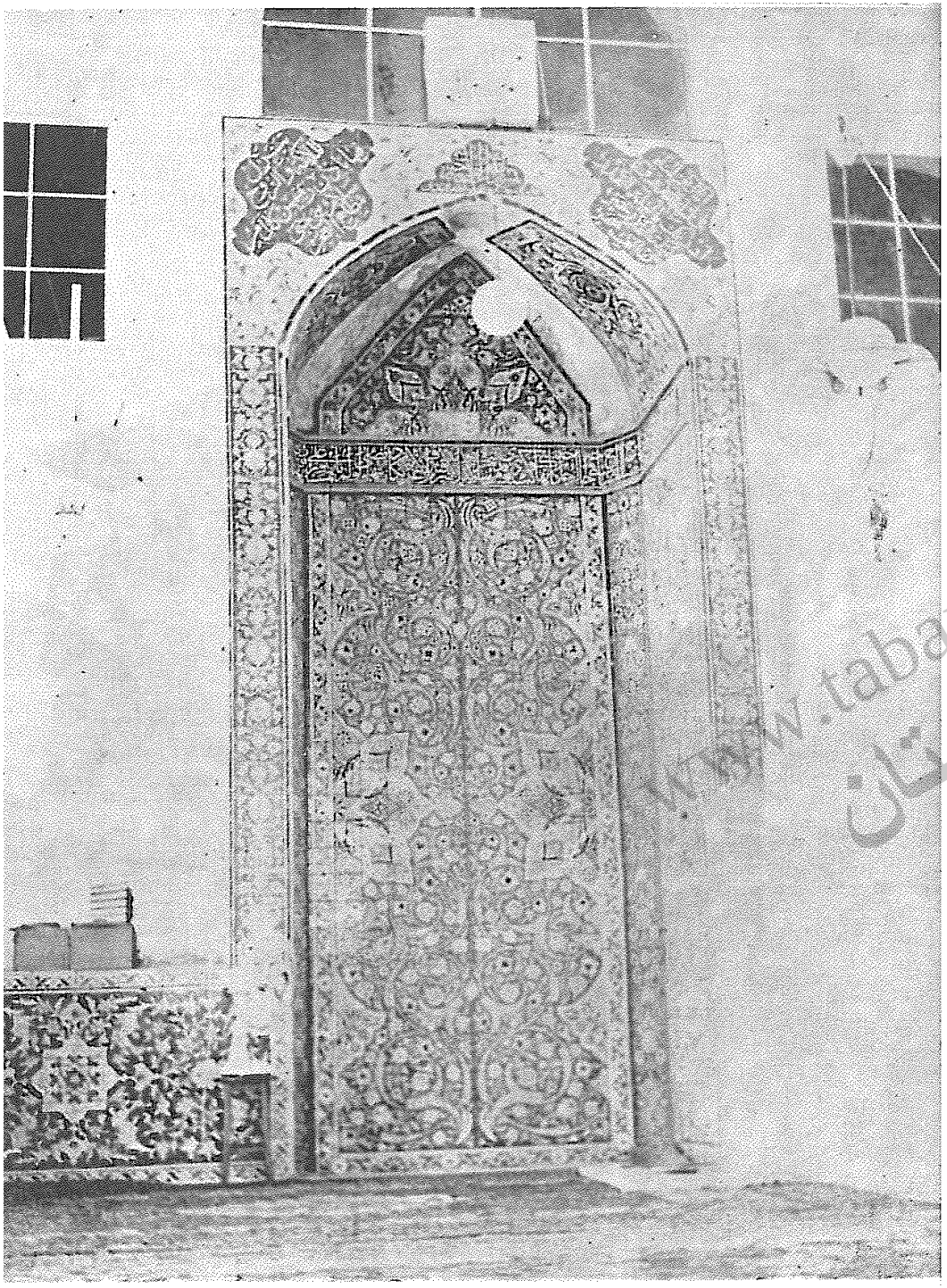

(عکس شمارهٔ ۷۱) محراب کاشی کاری مسجد اکبریهٔ لاهیجان

www.tabarestan.info
تبرستان

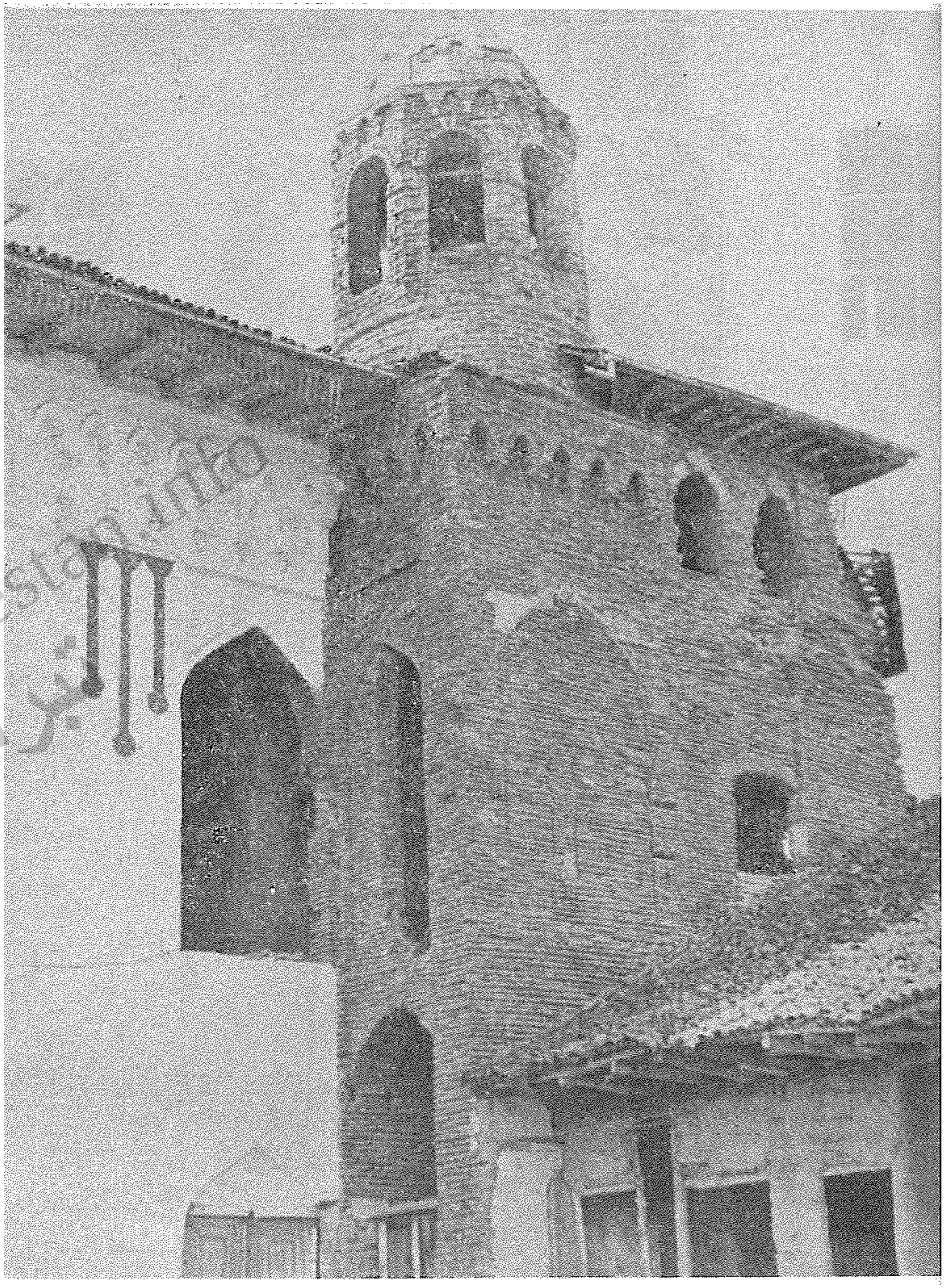

(عکس شمارهٔ ۷۲) گلدستهٔ قدیمی مسجد اکبریهٔ لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۷۳) بدنهٔ شمالی صندوق چوبین اطاقی جداگانه درشرق بنای چهار پادشاه در شهر لاهیجان

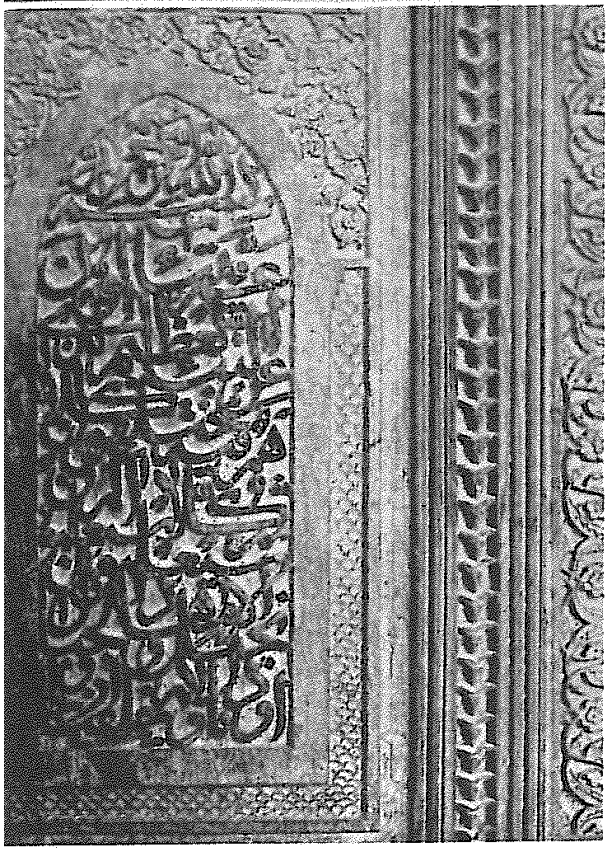

(عکس‌شمارهٔ ۷۴) کتیبهٔ وسط صندوق‌چوبین اطاق جداگانه در شرق بنای چهار پادشاه در شهر لاهیجان

www.tabarestan.info تبرستان

(عکس شمارهٔ ۷۵) قسمتی ازبدنهٔ شمالی صندوق چوبین اطاق اول چهارپادشاه
درشهر لاهیجان

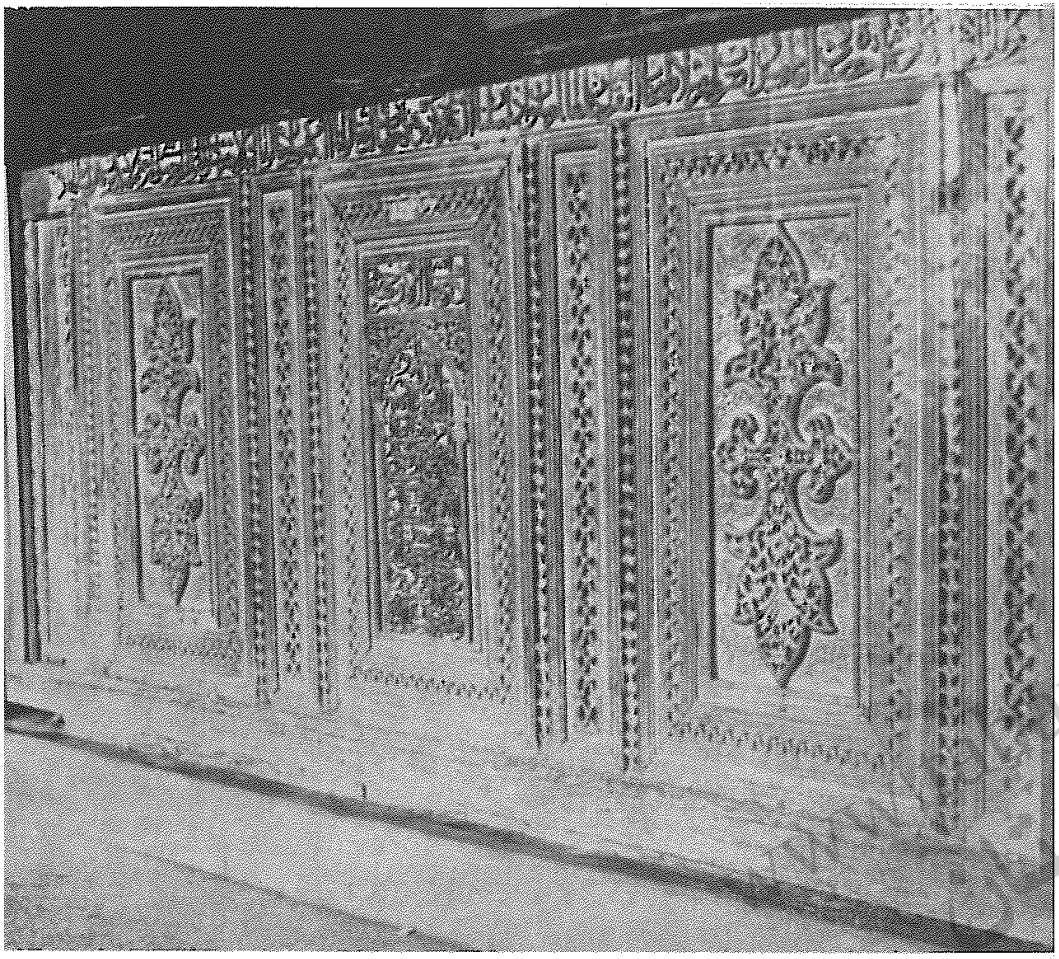

(عکس شمارهٔ ۷۶) بدنهٔ شمالی صندوق چوبین
مرقد سیدعلی وسیددضی کیا در چهارپادشاه لاهیجان

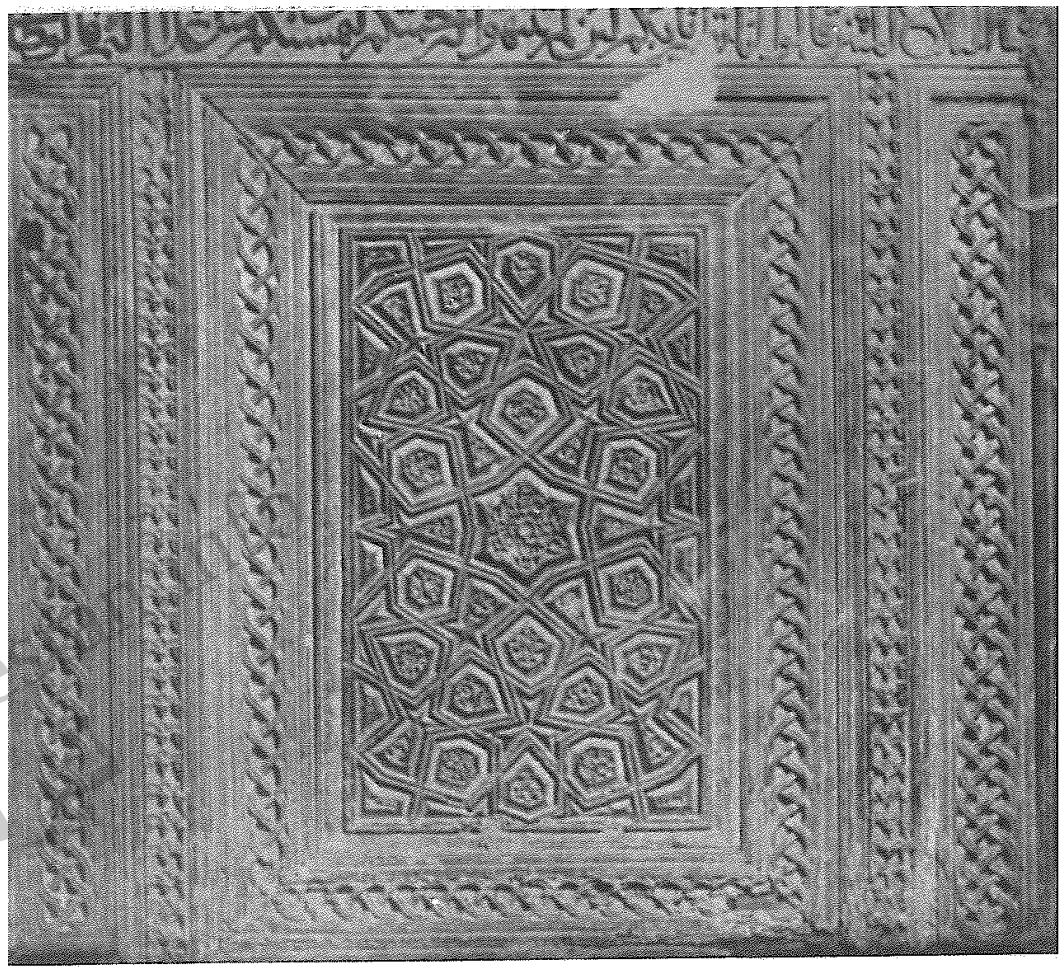

(عکس شمارهٔ ۷۷) بدنهٔ شرقی صندوق چوبین مرقد سیدعلی وسیدرضی کیا
درچهارپادشاه لاهیجان

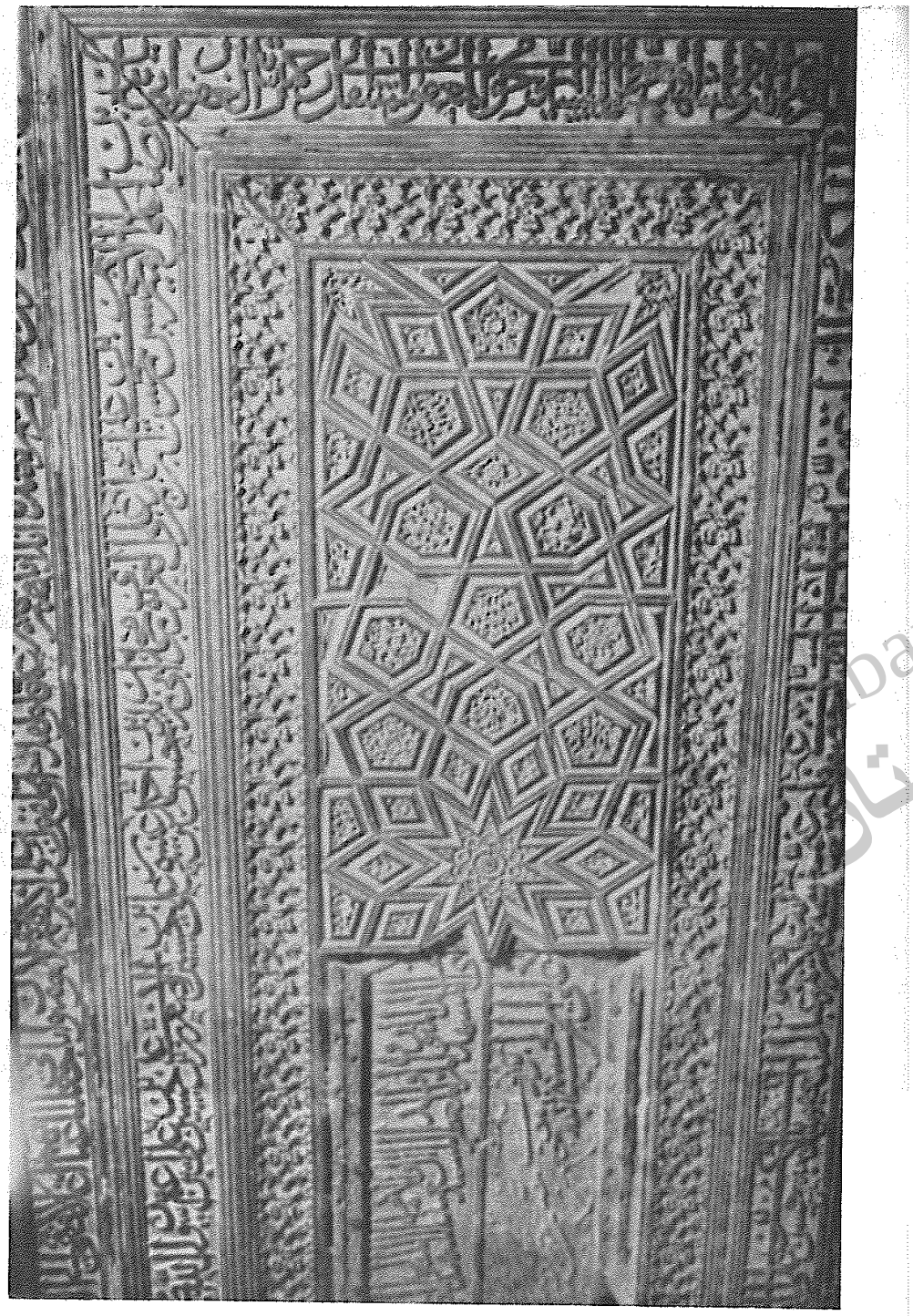

(عکس شمارهٔ ۷۸) بدنهٔ جنوبی صندوق چوبین مرقد سیدعلی وسیدرضی کیا در چهارپادشاه لاهیجان

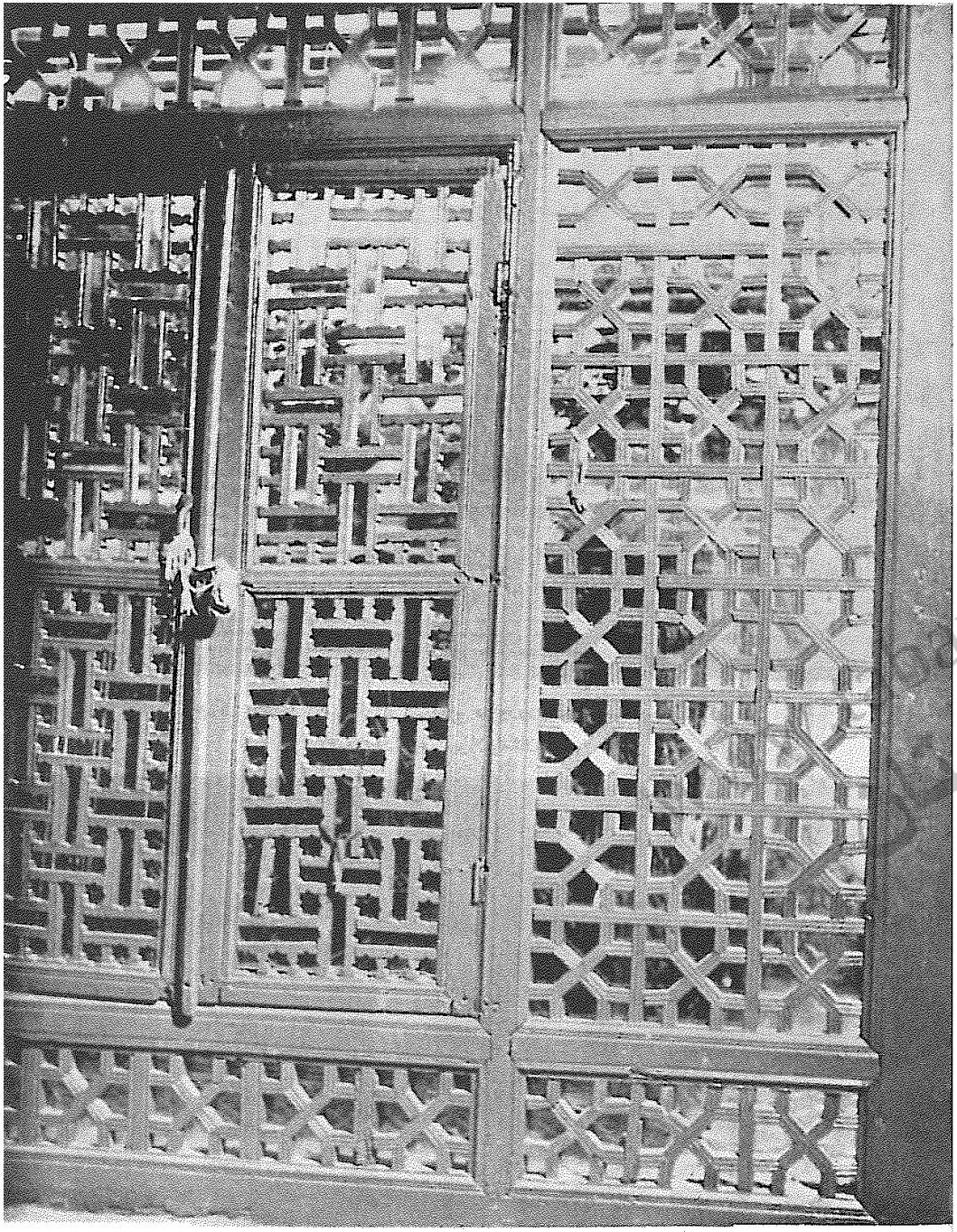

(عکس شمارهٔ ۸۰) قسمت شرقی‌ضریح چوبین مرقد سیدخورکیا
در چهار پادشاه لاهیجان

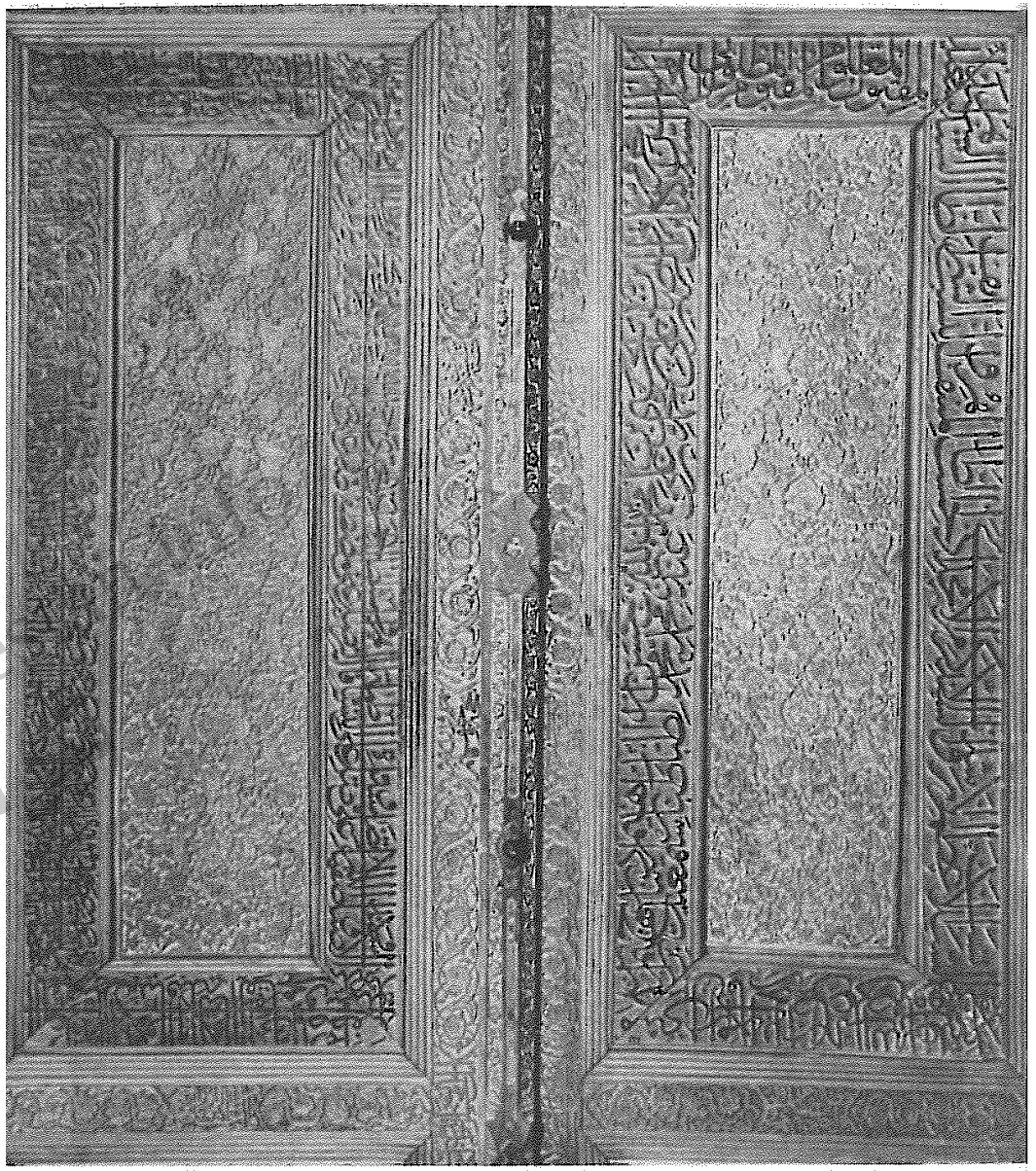

(عکس شمارهٔ۷۹) در ورودی قدیمی مرقد سیدخورکیاکه اکنون درموزهٔ
ایران باستان نگهداری می‌شود

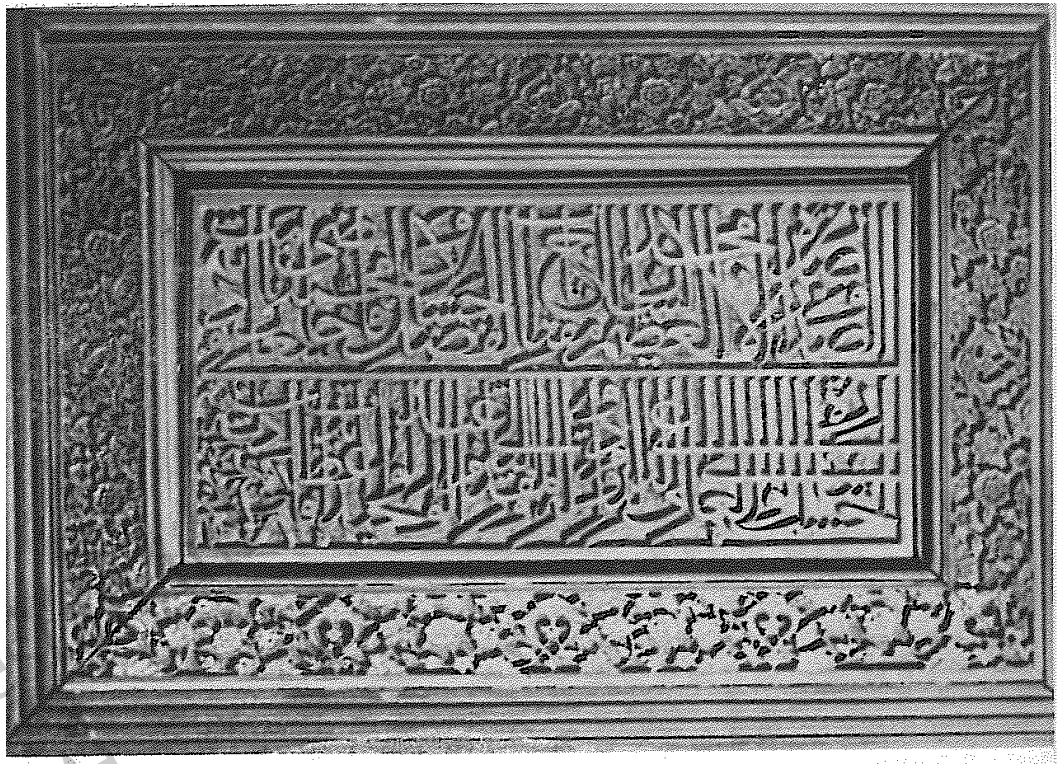

(عکس شمارهٔ ۸۱) یکی ازکتیبه‌های در ورودی قدیمی سید خورکیاکه
اکنون در موزهٔ ایران‌باستان است

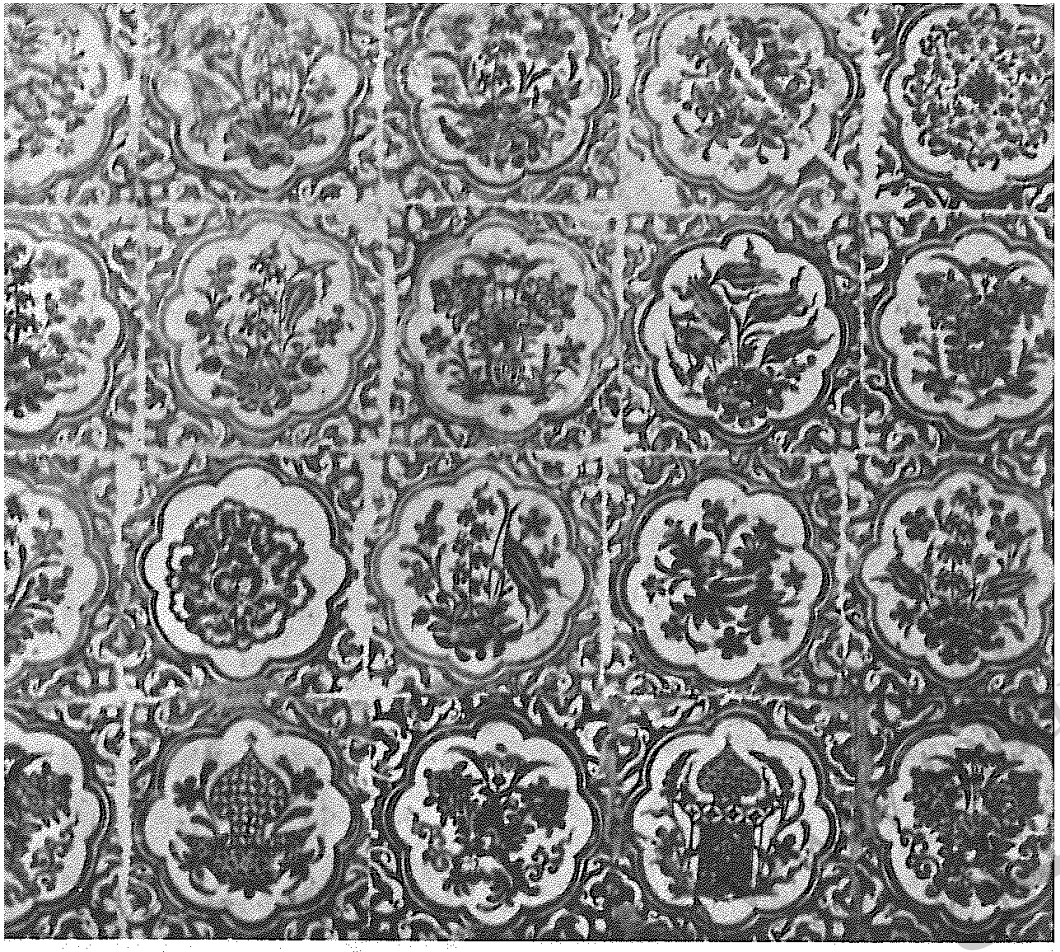

(عکس شمارهٔ ۸۳) قسمتی ازکاشی‌کاری قدیمی ازارهٔ ایوان چهارپادشاه لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۸۲)
ایوان شمالی چهارپادشاه لاهیجان

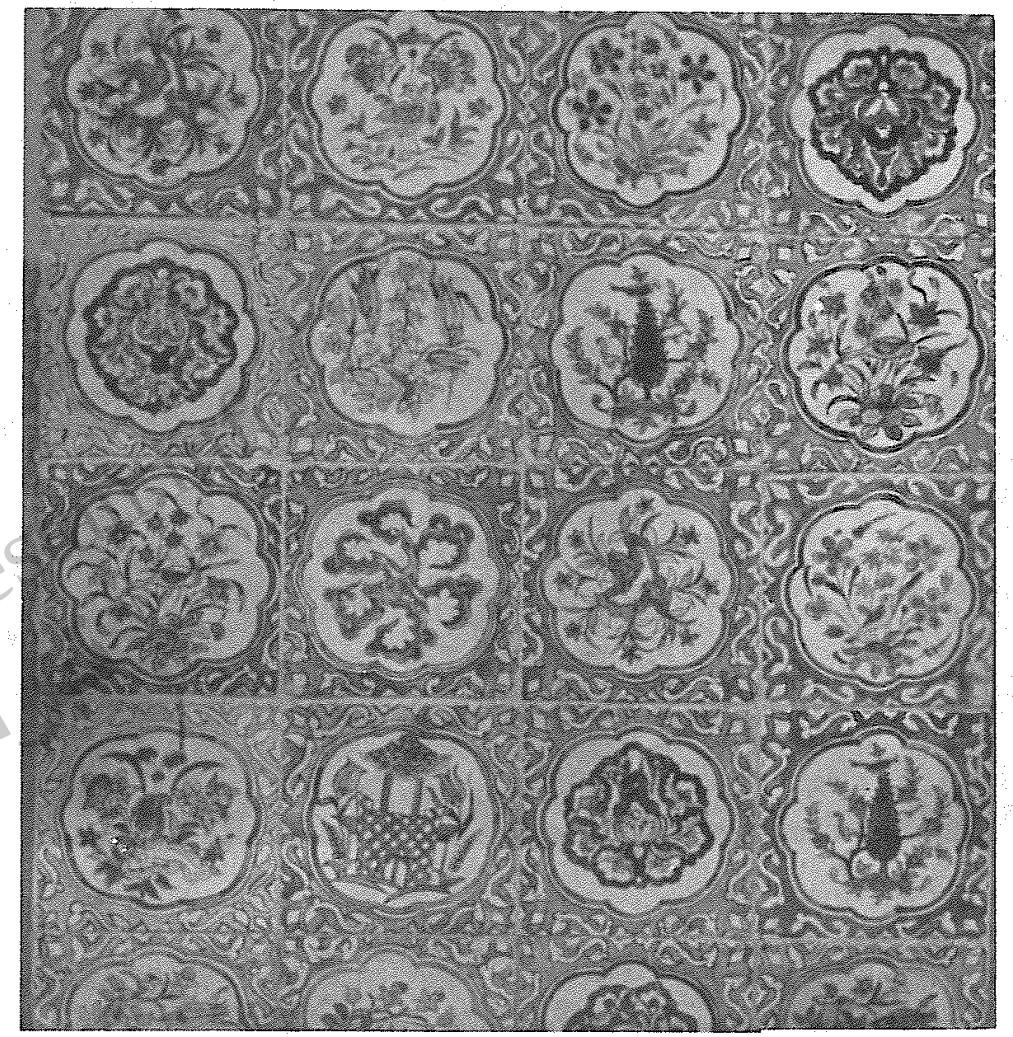

(عکس شمارهٔ ۸۴) قسمتی ازکاشی‌کاری تازهٔ

پایین فیلپاهای ایوان چهارپادشاه لاهیجان

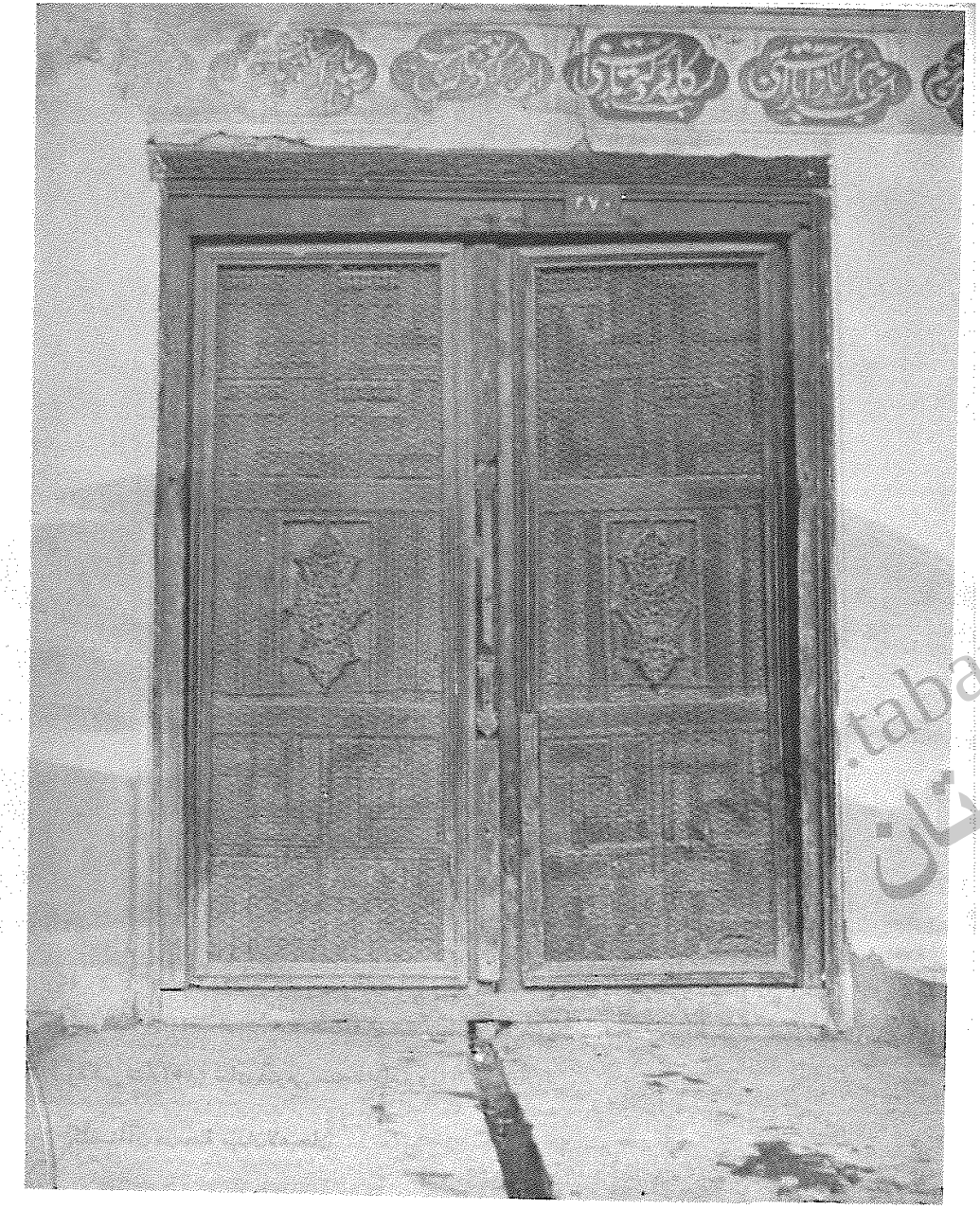

(عکس شمارهٔ ۸۵) در ورودی قدیمی حیاط چهارپادشاه لاهیجان

www.tabarestan

(عکس شمارهٔ۸۶) نمای عمومی مسجد جامع و

گلدستهٔ آن درمحلهٔ میدان‌لاهیجان

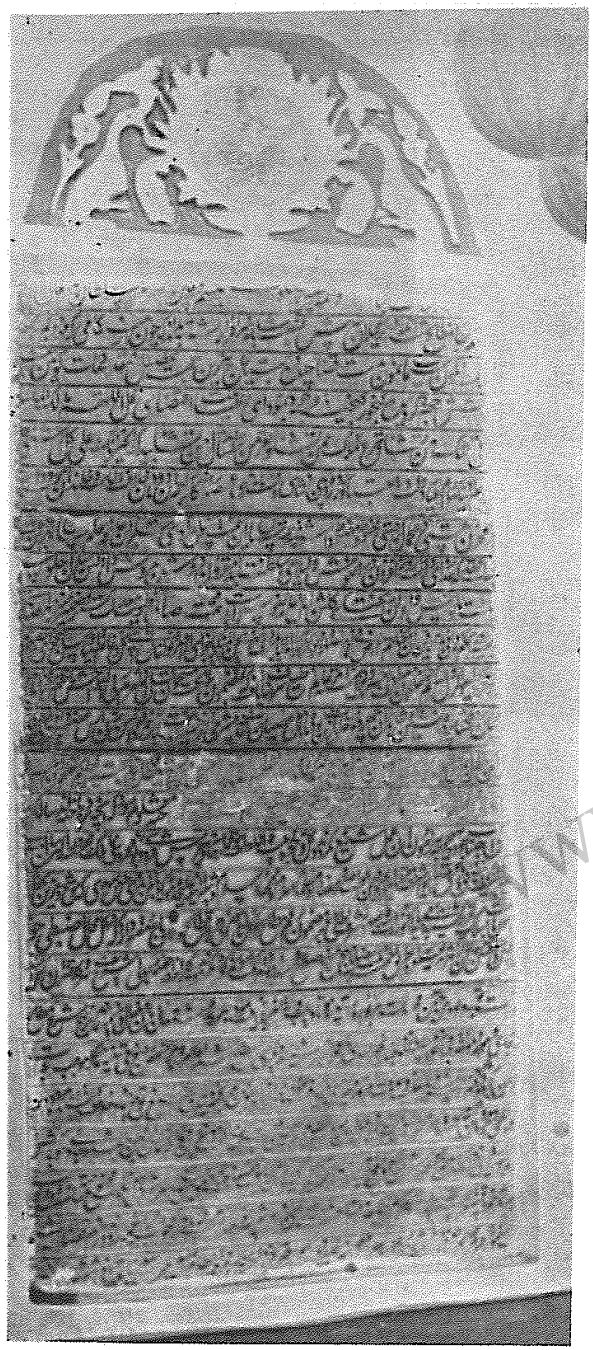

(عکس شمارهٔ ۸۷) کتیبه‌ای برسنگ درایوان مسجد جامع لاهیجان

www.tabarestan

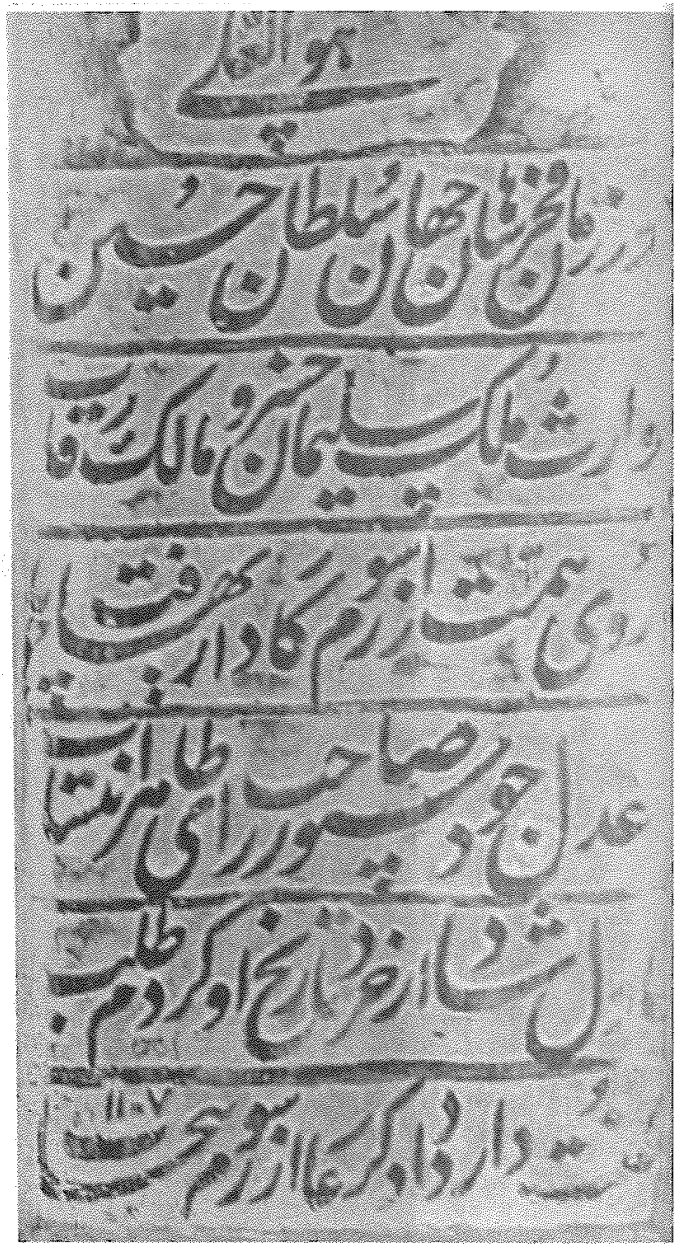

(عکس شمارهٔ ۸۸) کتیبه‌ای دیگر برسنگ
بردیوار ایوان مسجد جامع لاهیجان

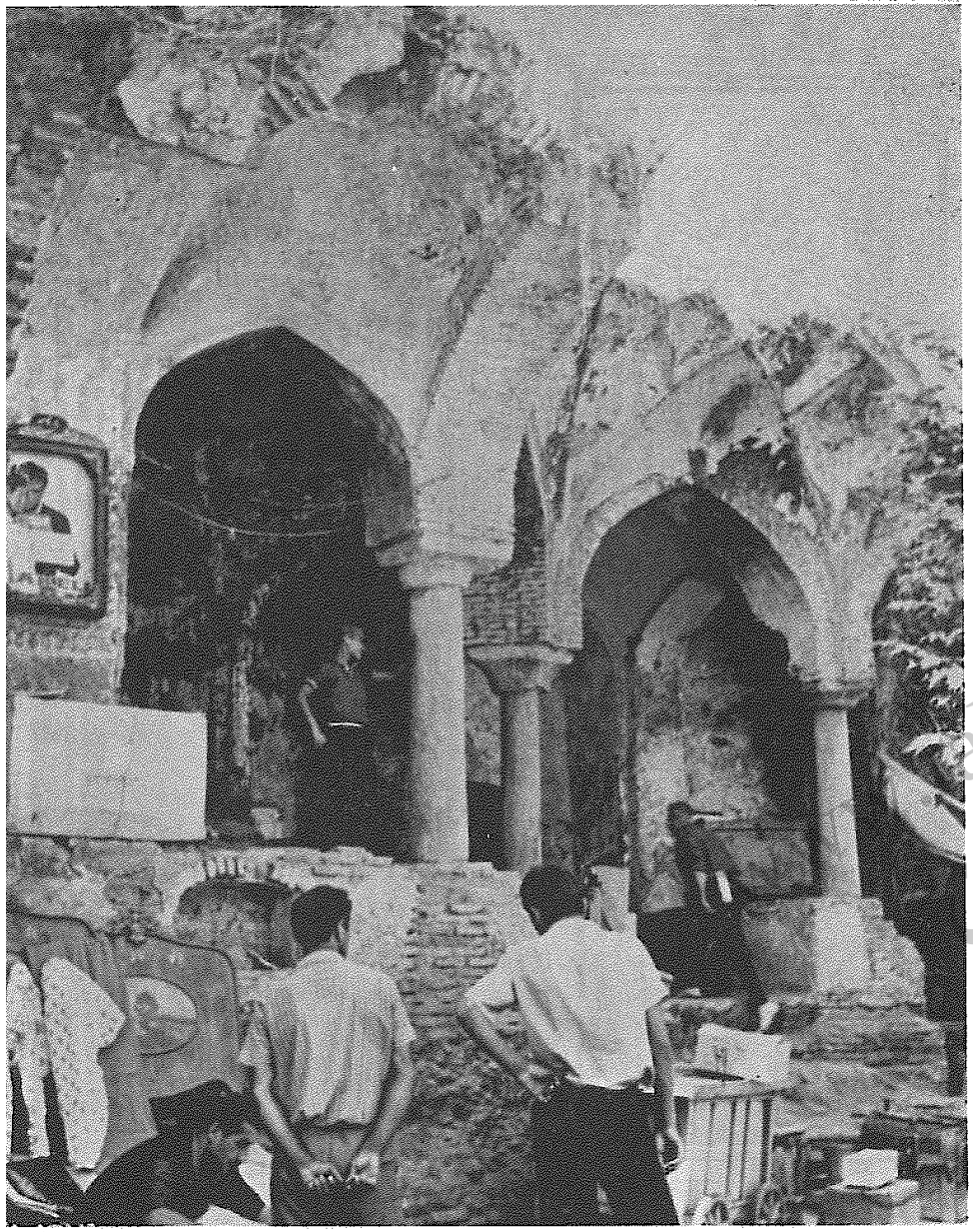

(عکس شمارهٔ ۸۹) قسمتی ازحمام قدیمی گلشن درمحلهٔ میدان لاهیجان که با
تعریض خیابان آن را خراب کرده‌اند

tabarestan.info
تبرستان

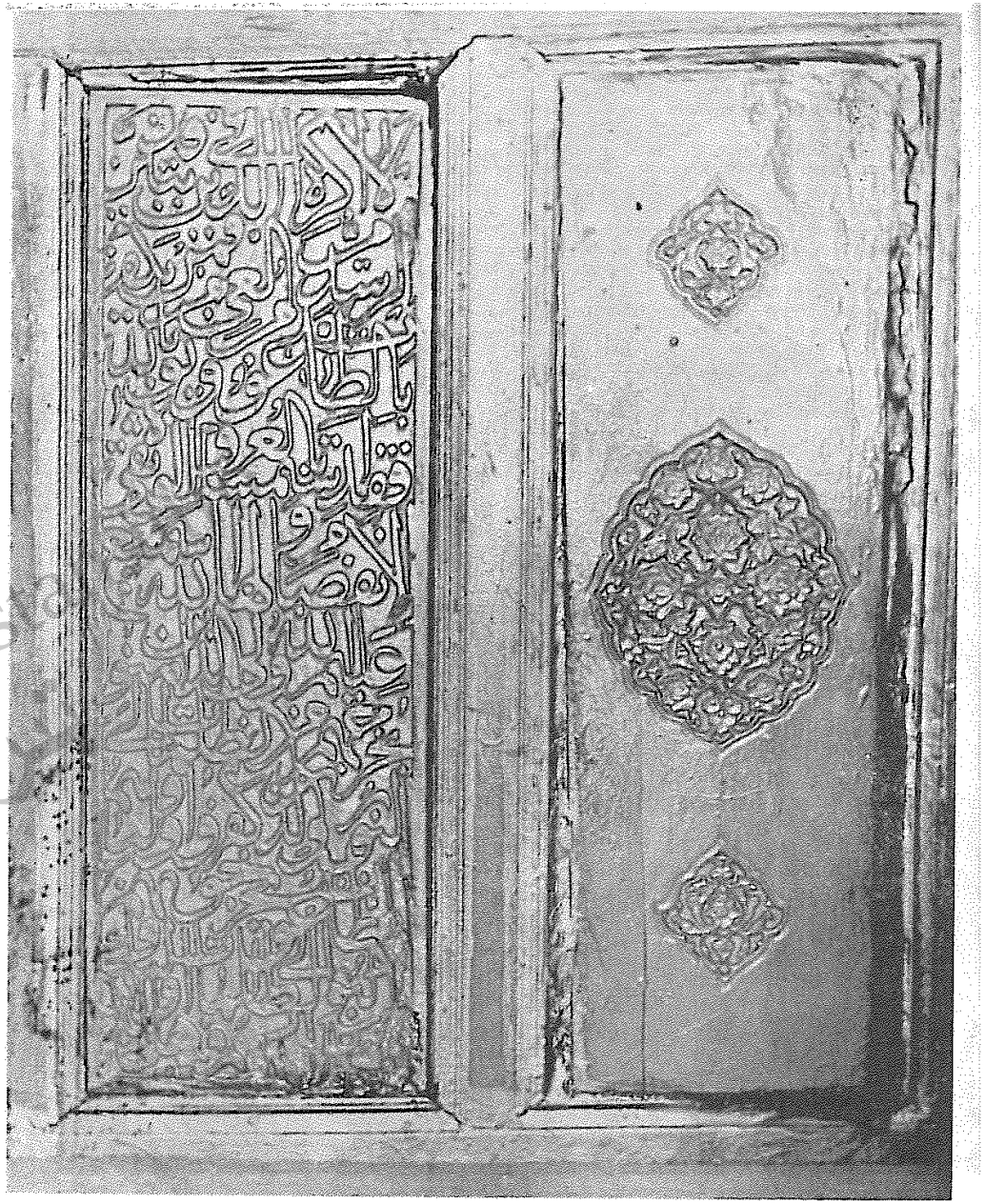

(عکس شمارهٔ ۹۰) قسمتی‌ازصندوق چوبین مرقدآقاپیررضادرمحلهٔ میدان‌لاهیجان

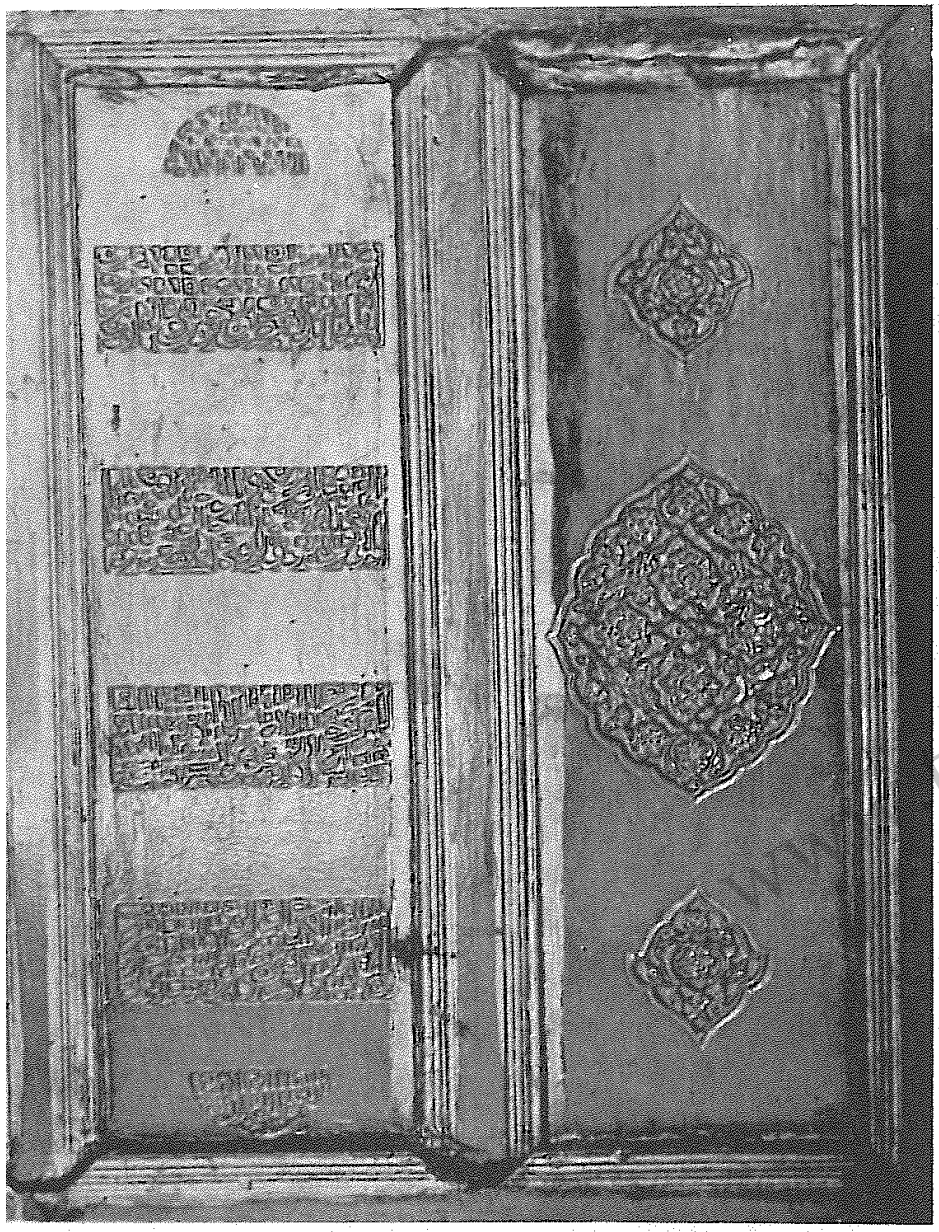

(عکس شمارهٔ ۹۱) قسمت دیگری از صندوق چوبین مرقدآقا پیر رضا
در محلهٔ میدان لاهیجان

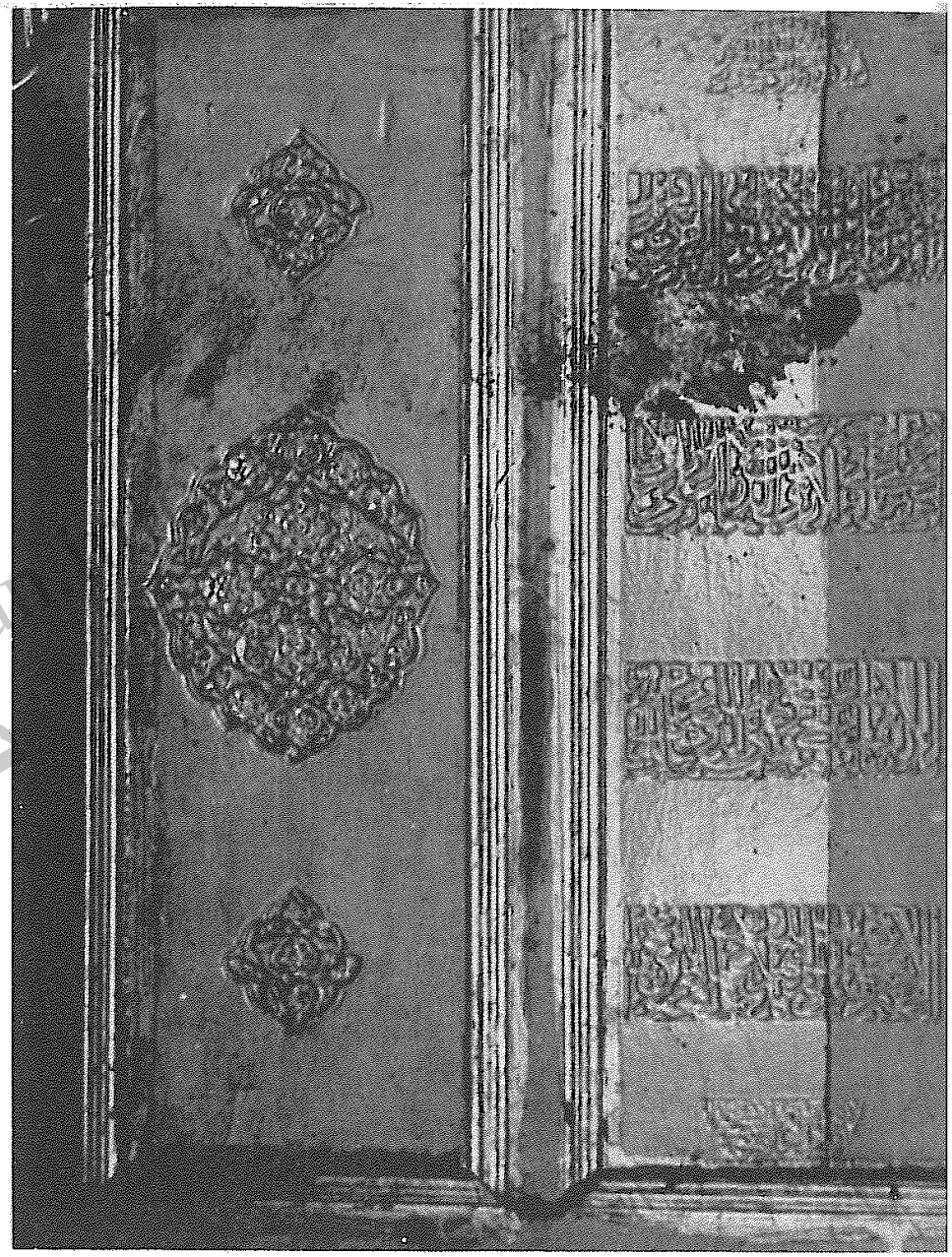

(عکس شمارهٔ ۹۲) قسمت دیگری ازصندوق چوبین
مـرقد آقا پیررضا در محلهٔ میدان لاهیجان

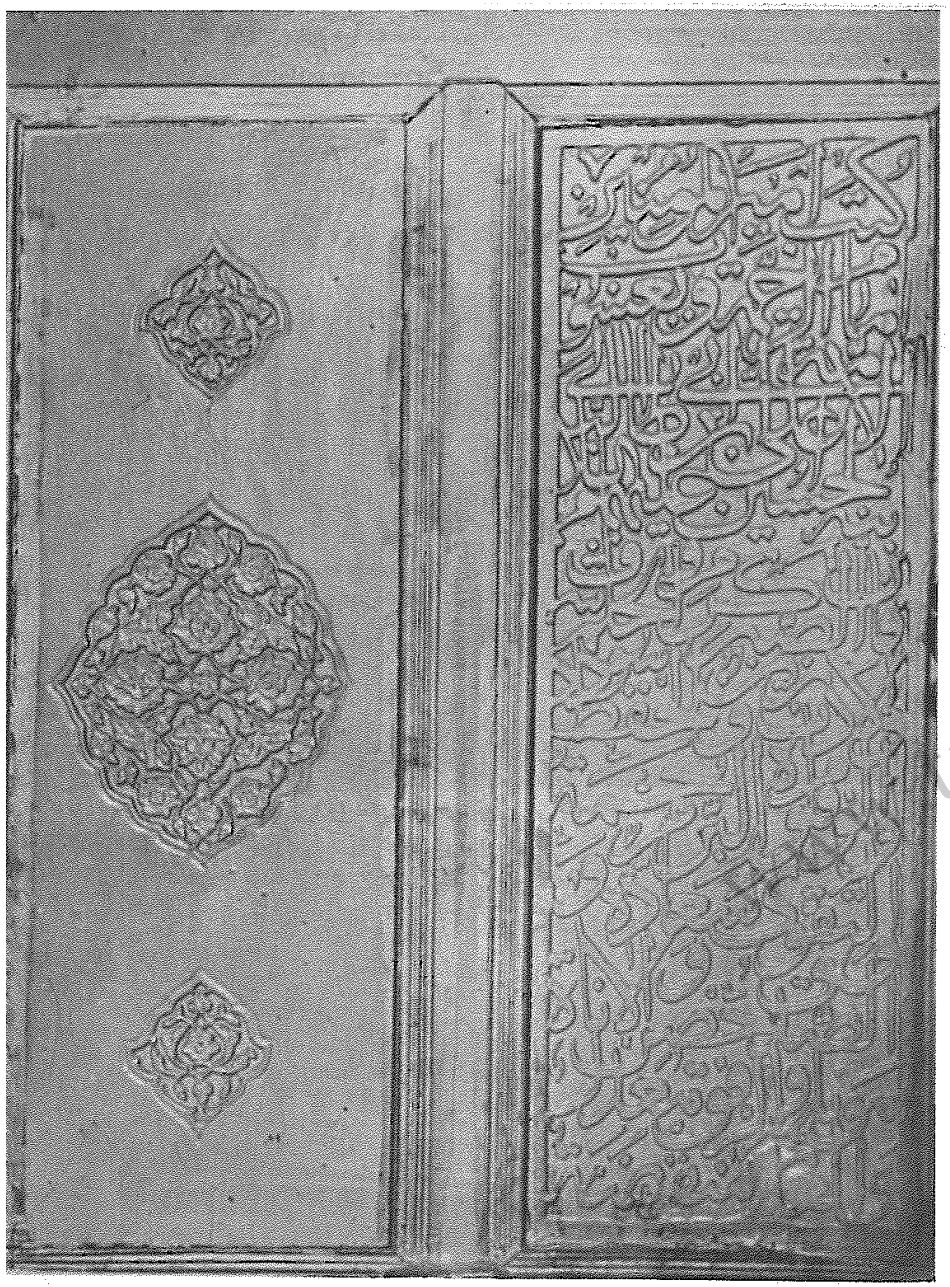

(عکس شمارهٔ ۹۳) قسمت دیگری ازصندوق چوبین
مرقدآقاپیررضا درمحلهٔ میدان لاهیجان

tabarestan
تبرستان

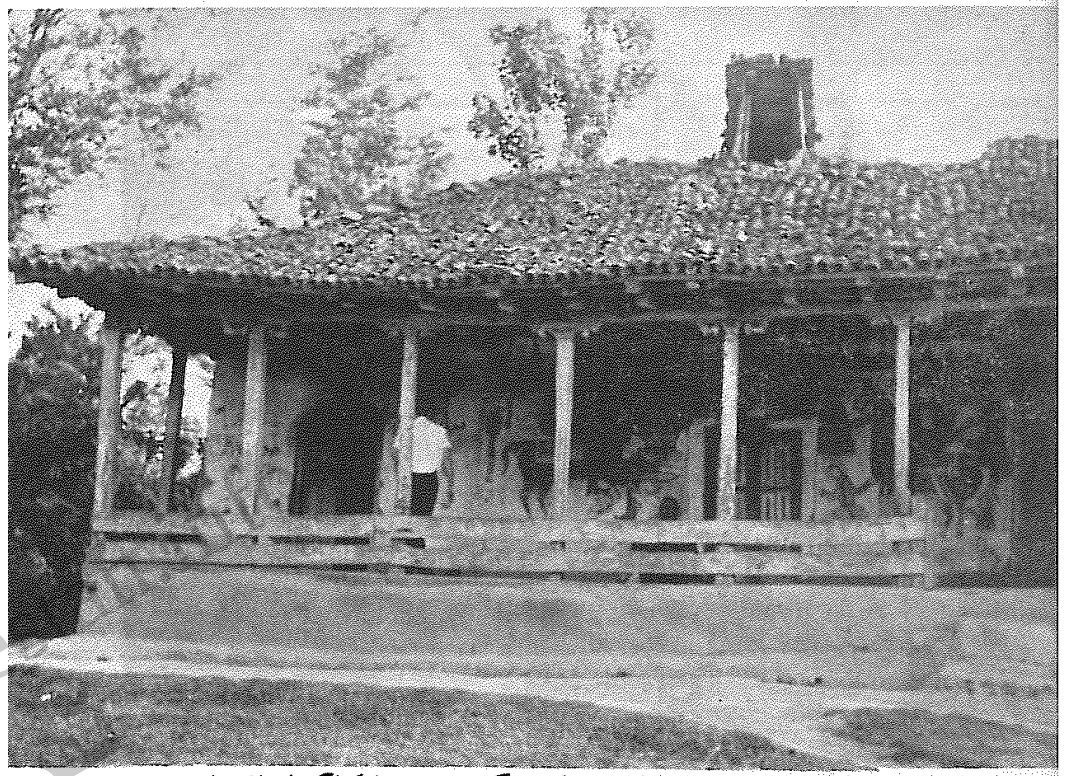

(عکس شمارهٔ ۹۴) نمای خارجی بقعهٔ بی‌بی گوهر نزدیك بازکیا گوراب لاهیجان

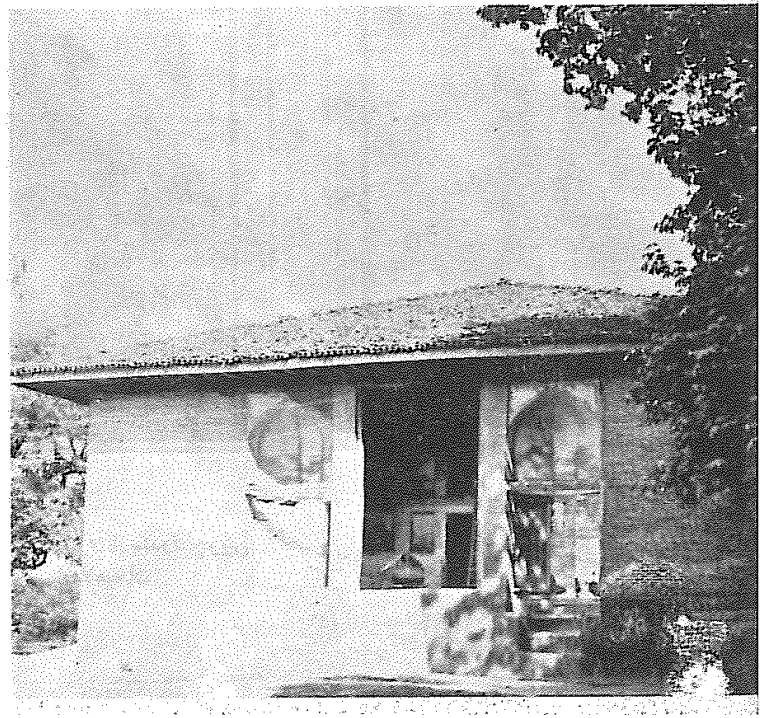

(عکس شمارهٔ ۹۵)
نمای خارجی بقعهٔ آقا پیرجنگی
نزدیك بازکیا گوراب لاهیجان

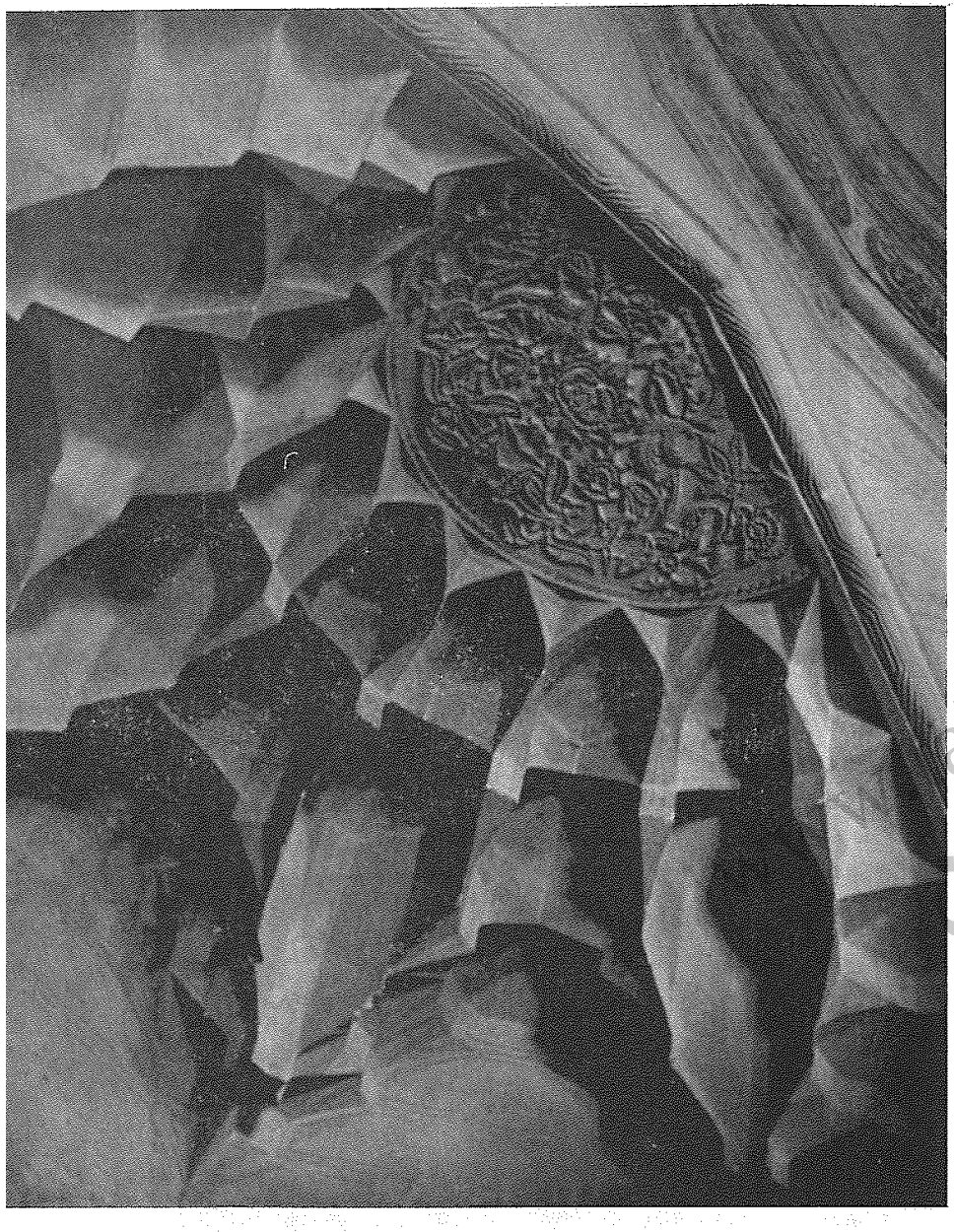

(عکس شمارهٔ ۹۶) قسمتی از مقرنس‌کاری داخلی بقعهٔ آقا پیرجنگی
نزدیك بازکیا گوراب لاهیجان

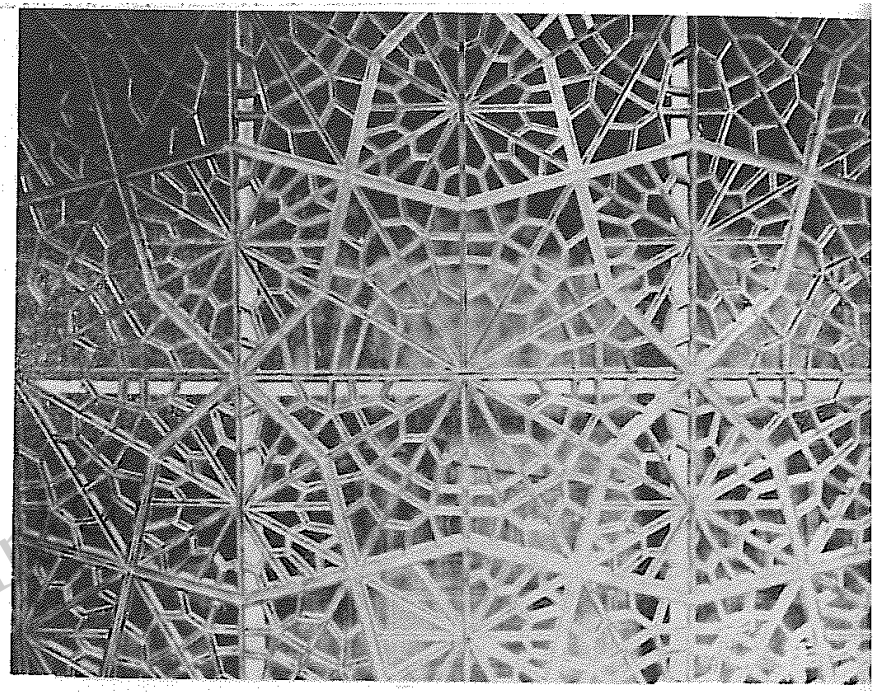

(عکس شمارهٔ ۹۷) قسمتی ازضـریح مشبك چوبین مرقد آقاپیرجنگی
نزدیك بازکیاگوراب لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۹۸) بقعهٔ آقاسیدرضا داورکیا معروف به دوزخ بهشت
در دهکدهٔ بیجاربنهٔ لاهیجان

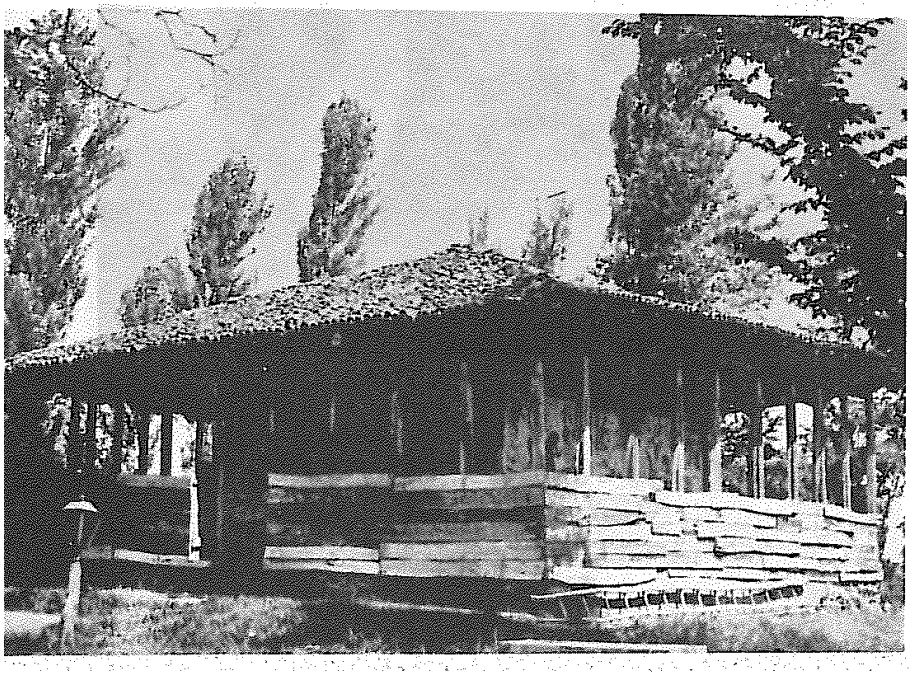

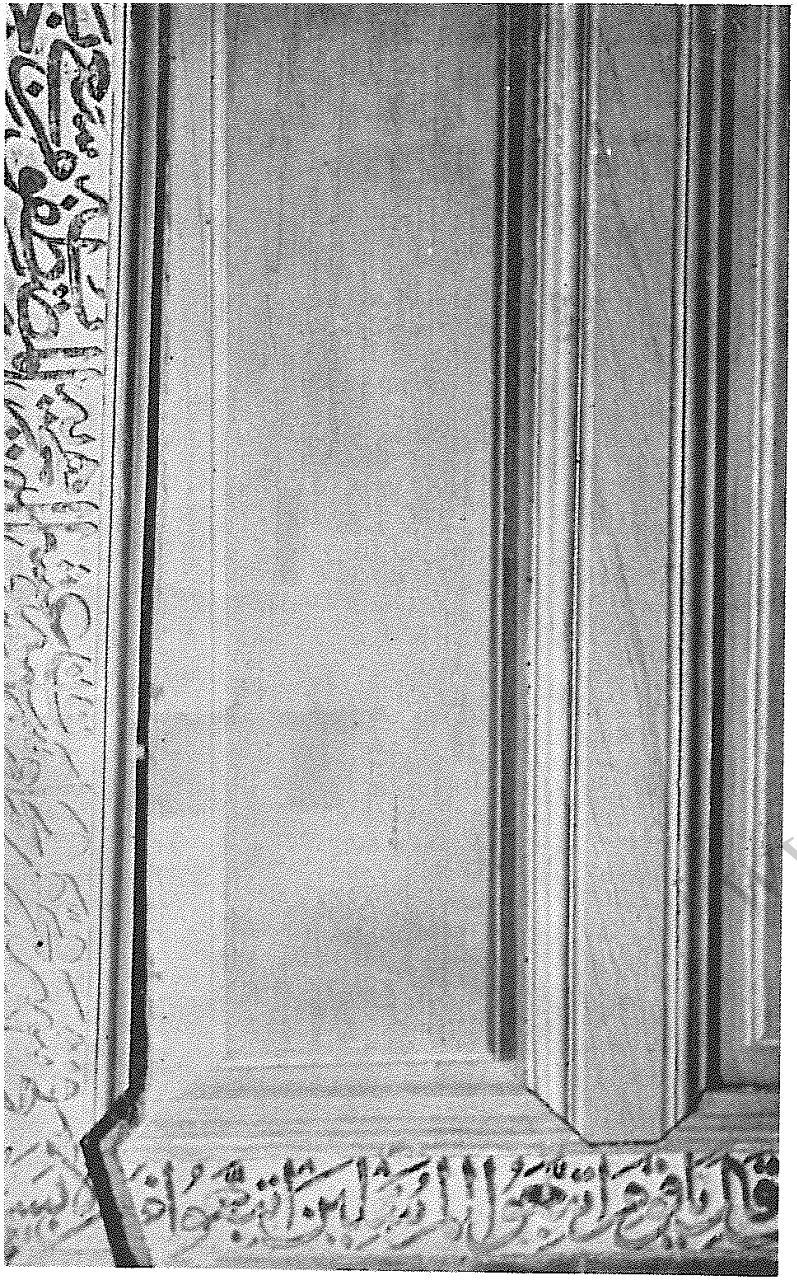

(عکس شمارهٔ ۹۹) صندوق چوبین مرقد آقاسیدرضا داورکیا
در دهکدهٔ بیجاربنهٔ لاهیجان

www.tabarestan.info
تبرستان

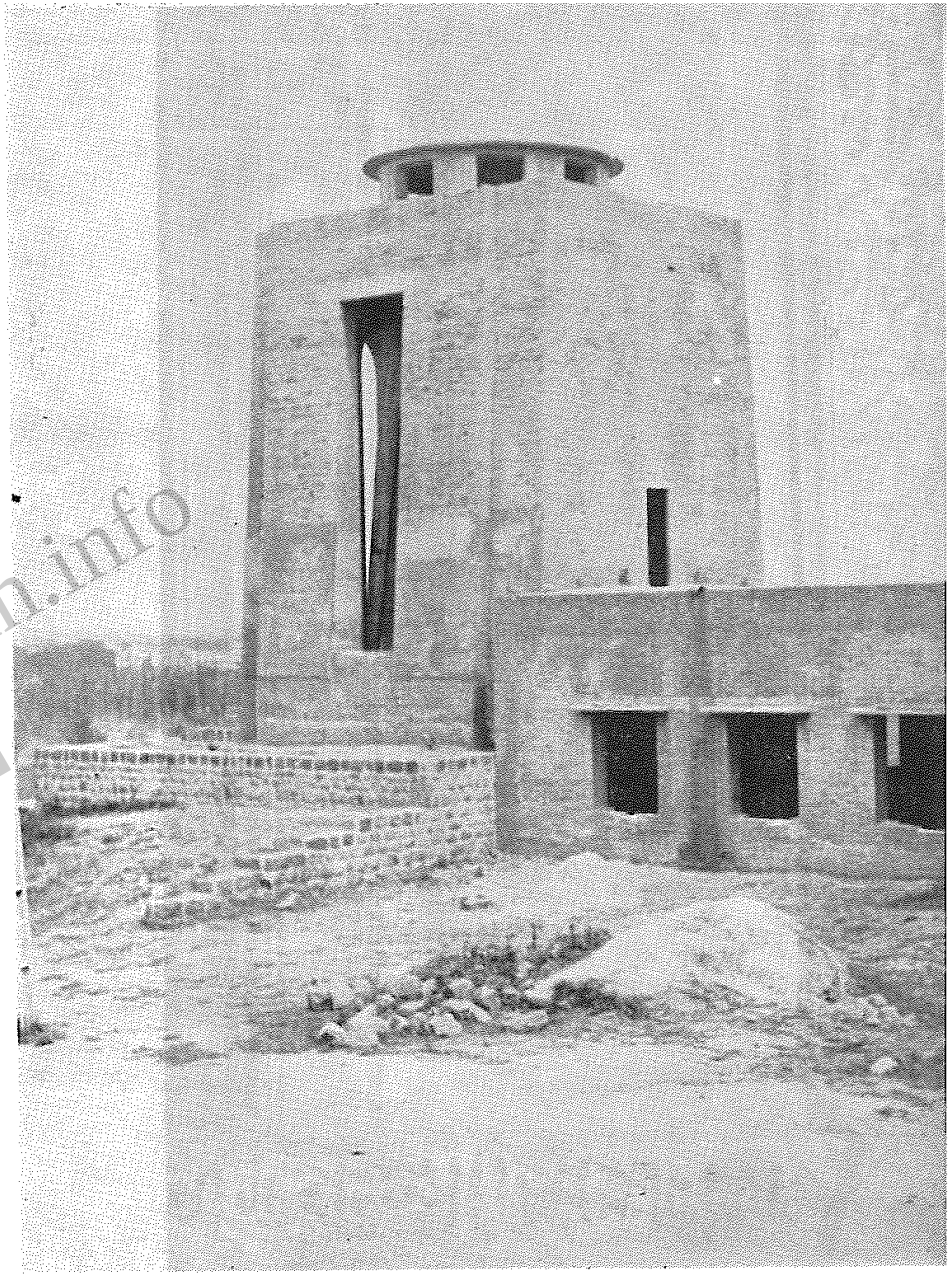

(عکس شمارهٔ ۱۰۰) بنای اصلی مقبرهٔ شاهزاده حاجی‌محمد میرزا کاشف‌السلطنه
در کوه بیجار لاهیجان

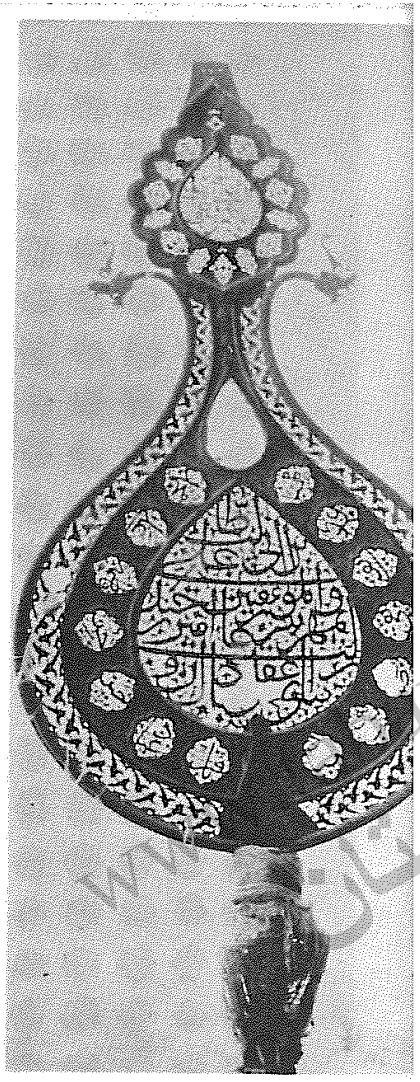

(عکس شمارهٔ ۱۰۱) یکی‌از علمهای بقعهٔ
آقامیرمظفر دردهکدهٔ سوستان لاهیجان

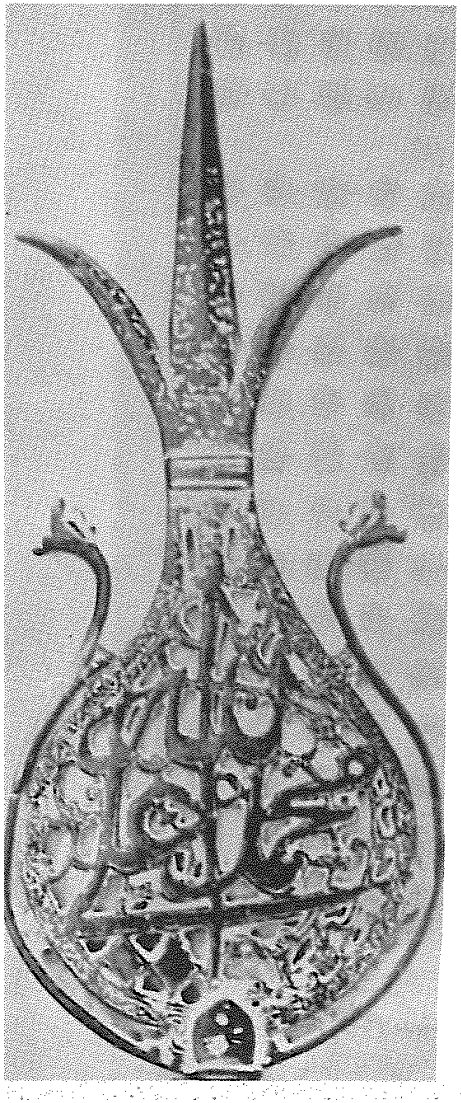

(عکس شمارهٔ ۱۰۲) علم‌دیگر بقعهٔ
آقامیرمظفر دردهکدهٔ سوستان لاهیجان

www.tabarestan.info
تبرستان

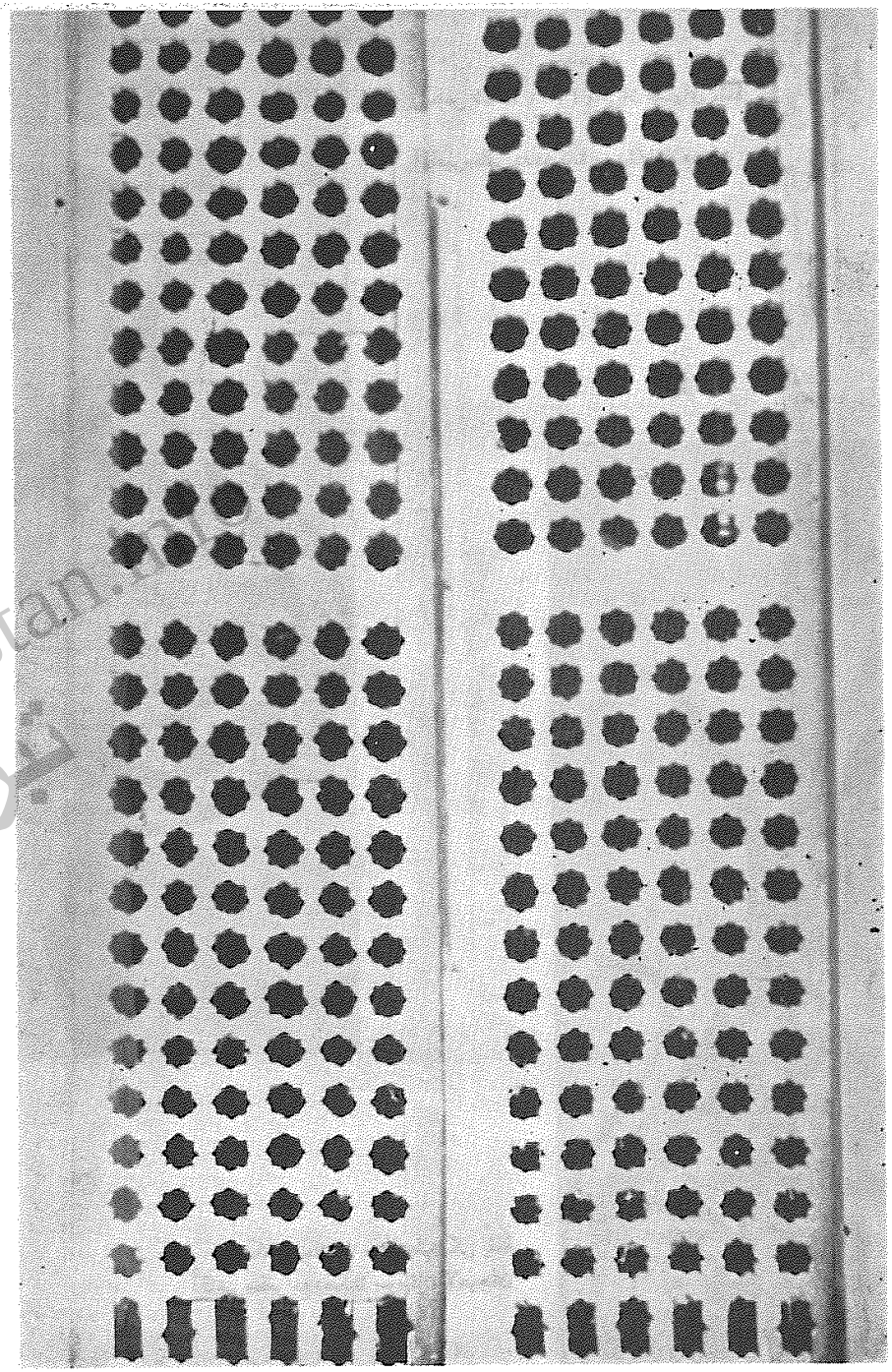

(عکس شمارهٔ ۱۰۳) دربقعهٔ آقا سیداسماعیل درمیان محلهٔ تخم شل‌لاهیجان

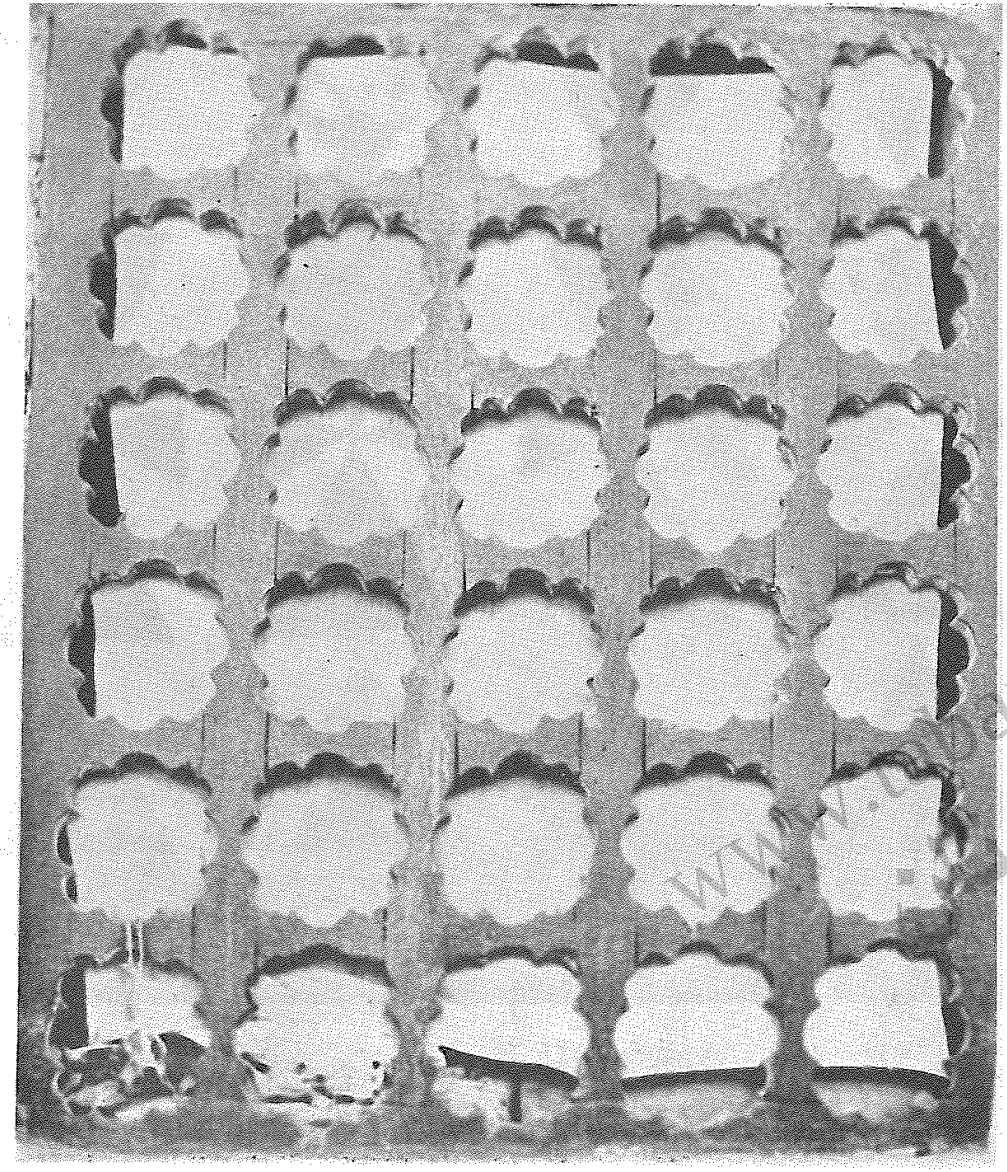

(عکس شمارهٔ ۱۰۴) خفنگ مشبك چوبین بقعهٔ

آقا سیداسماعیل درمیان محلهٔ تخم شل لاهیجان

www.tabarestan.info
تبرستان

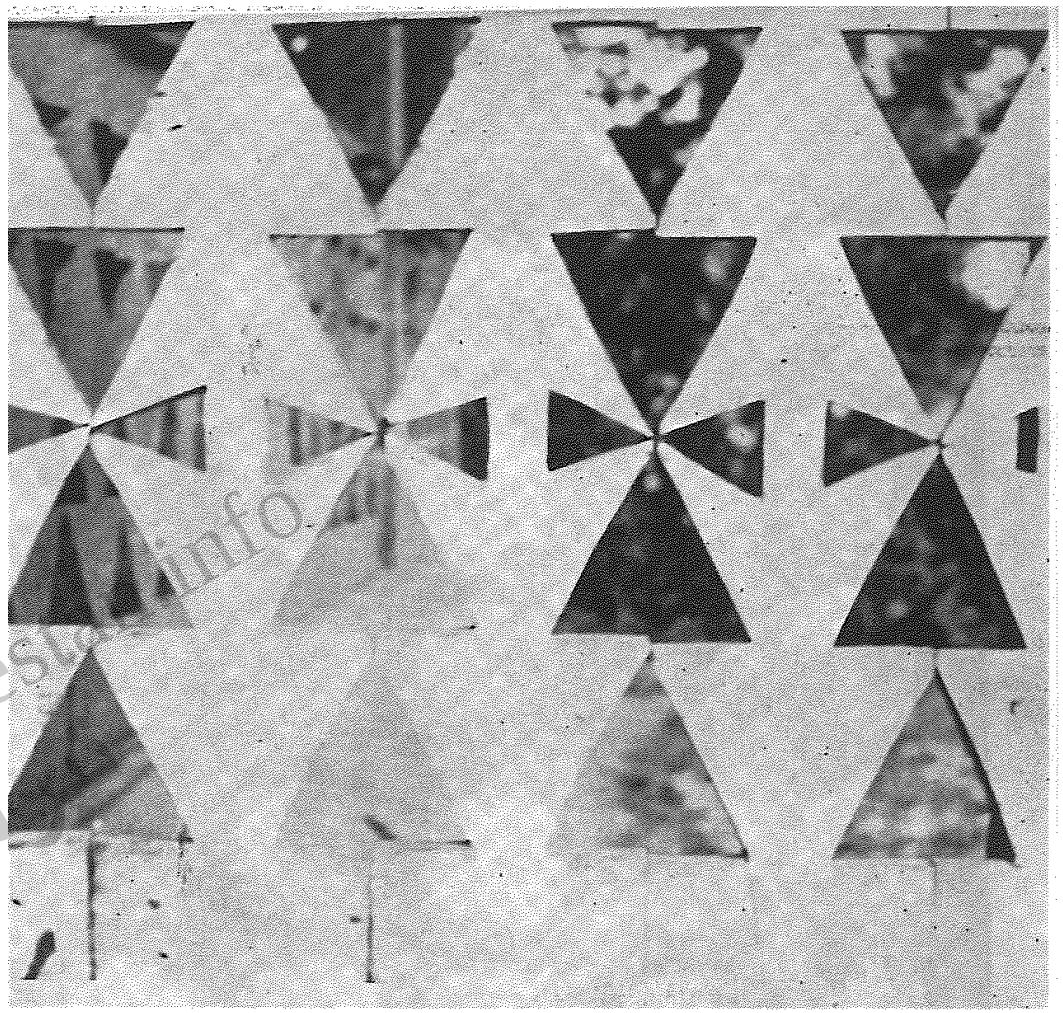

(عکس شمارهٔ ۱۰۵) تکائل تخته‌ای ایوان بقعهٔ
آقا سیداسماعیل در میان محلهٔتخم شل لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۱۰۷)قطعه چوبی قدیمی
که درسقف بقعهٔ آقاسیدمحمد دردهکدهٔ
سوختهکوه لاهیجان جای داده‌اند

(عکس شمارهٔ۱۰۶) نمای خارجی بقعهٔ آقاسیدمحمد دردهکدهٔ سوختهکوه‌لاهیجان

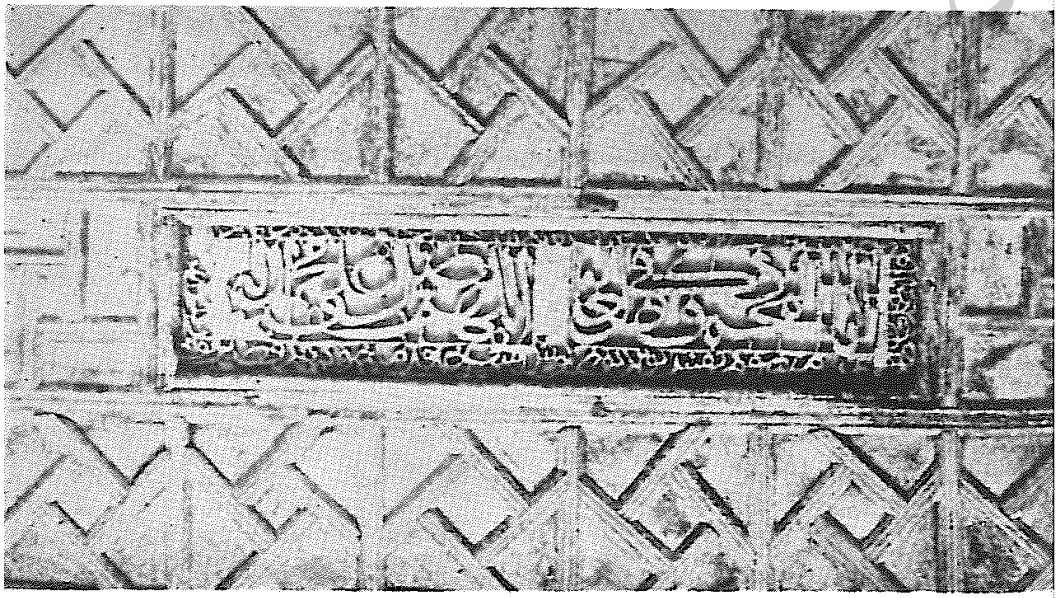

www.tabarestan.info تبرستان

(عکس شمارهٔ ۱۰۹) نمای بیرونی بقعهٔ ملاپیر شمس‌الدین ومسجدِ متصل به‌آن
دردهکدهٔ لاشیدان حکومتی لاهیجان

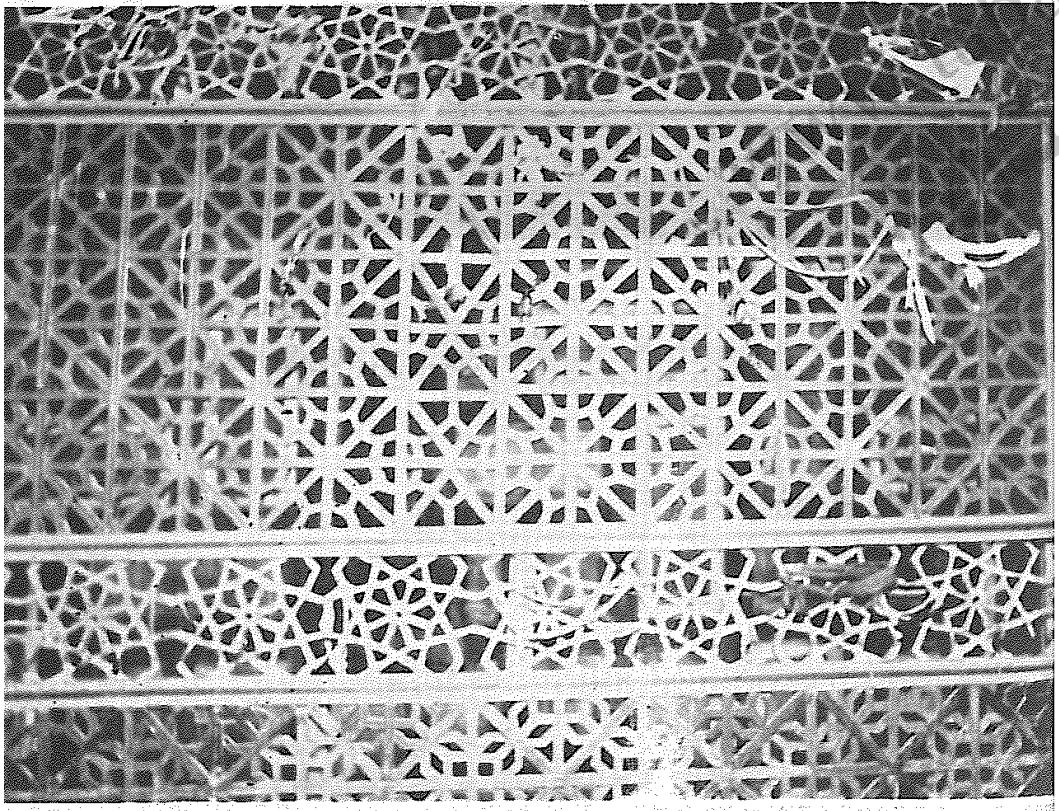

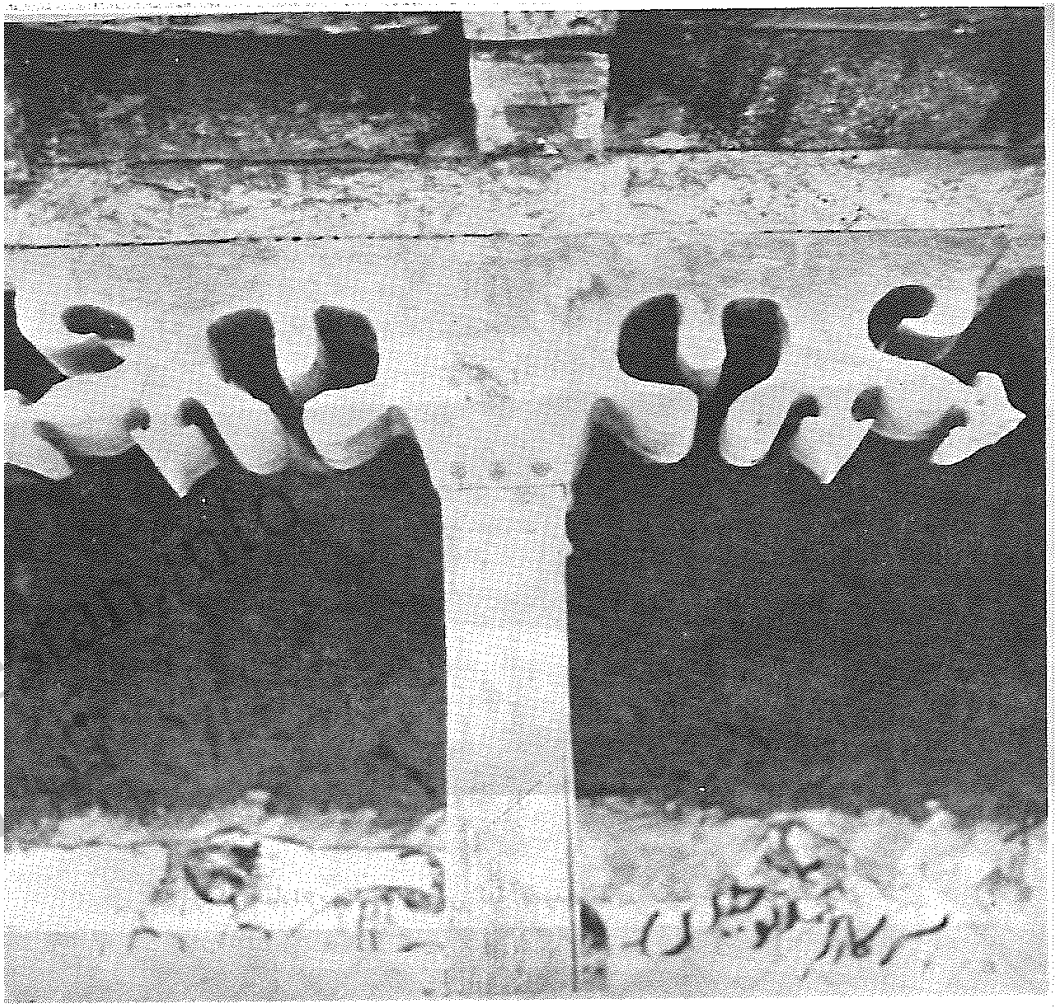

(عکس شمارهٔ ۱۰۸) یکی‌از سرستونهای چـوبین بقعهٔ آقاسیدمحمد
دردهکدهٔ سوخته‌کوه لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۱۱۰)
ضریح مشبك چوبین ملاپیرشمس‌الدین
دردهکدهٔ لاشیدان‌حکومتی لاهیجان

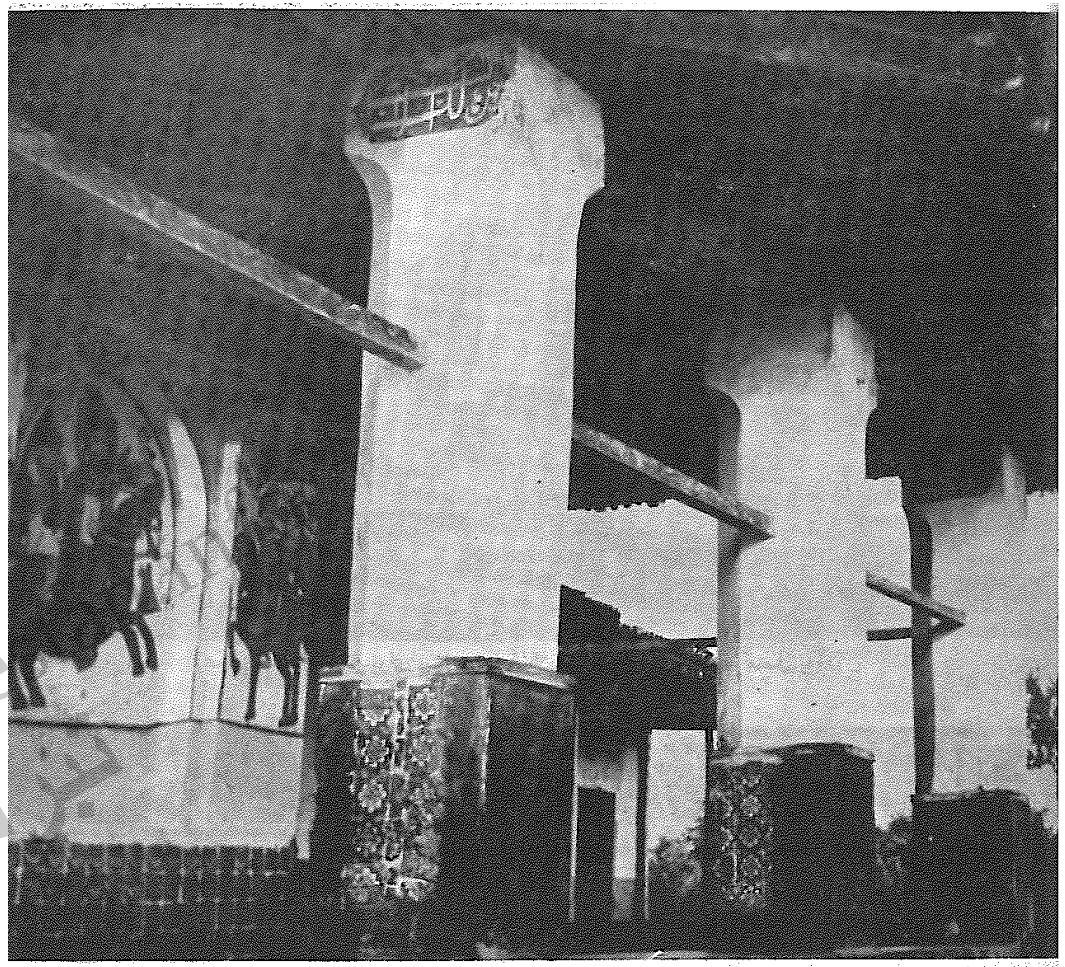

(عکس شمارهٔ ۱۱۱) فیلپاهای ایـوان بقعهٔ
پیر شمس‌الدین در دهکدهٔ لاشیدان حکومتی لاهیجان

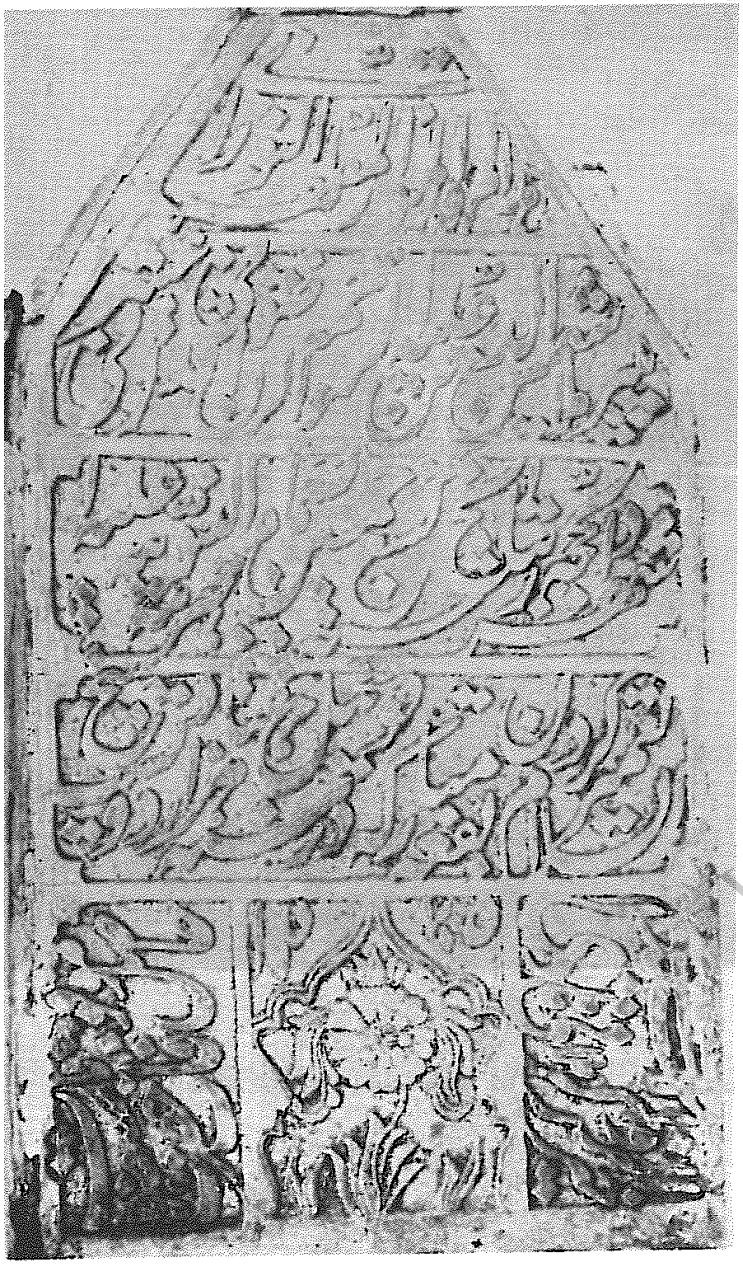

(عکس شمارهٔ۱۱۲) سنگ وقف وتاریخ بناوتعمیر بقعهٔ پیرشمس‌الدین
دردهکدهٔ لاشیدان حکومتی لاهیجان

www.tabarestan

(عکس شمارهٔ ۱۱۳) نمای خارجی بقعهٔ آقاسیدحسین دردهکدهٔ دموچال‌لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۱۱۴) مجلس اسارت دوطفلان مسلم
بردیوار بقعهٔ آقاسیدحسین دردهکدهٔ دموچال لاهیجان

www.tabarestan.info تبرستان

(عکس شمارهٔ ۱۱۵) مجلس حضرت علی‌اکبر

بـردیوار بقعهٔ آقاسید حسین دردهکدهٔ دموچال لاهیجان

tabarestan
تبرستان

(عکس شمارهٔ ۱۱۶) درغربی بقعهٔ آقاسیدحسین در دهکدهٔ دموچال لاهیجان

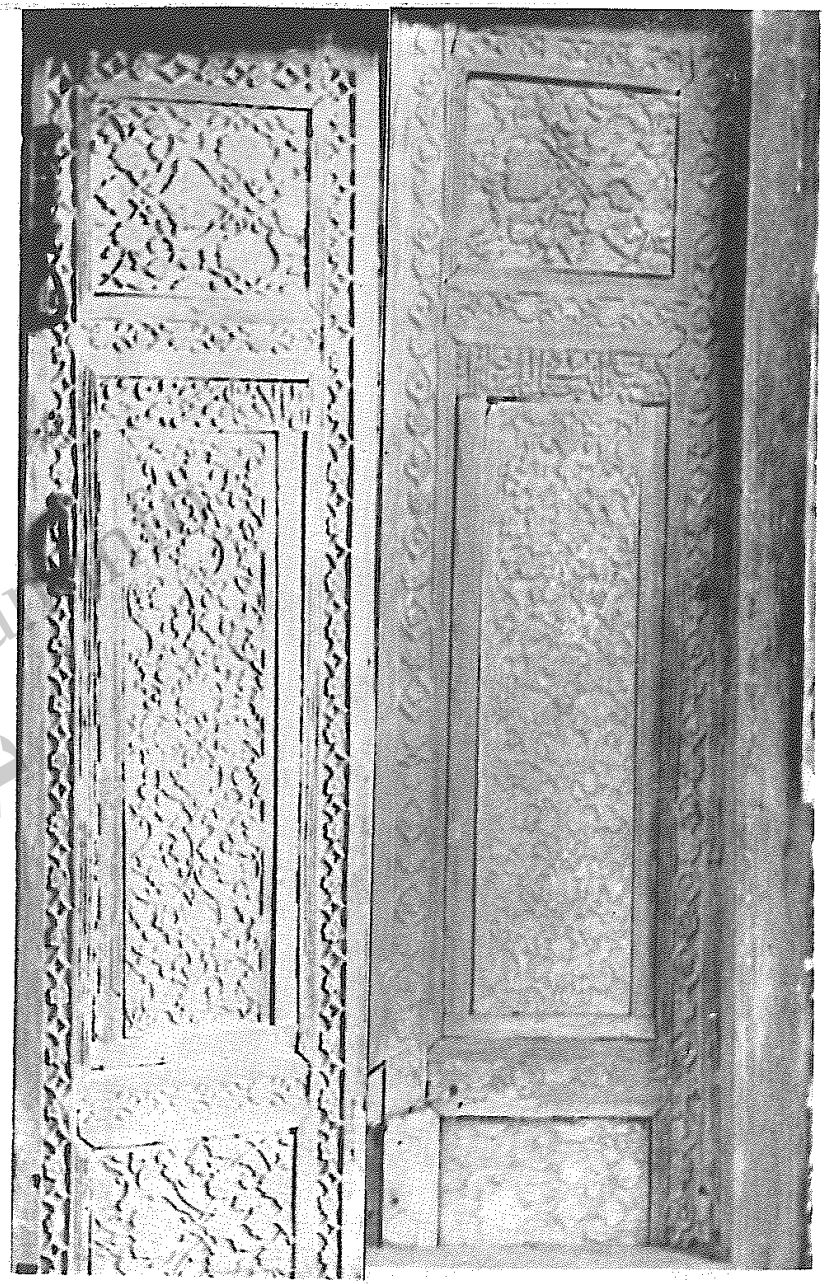

(عکس شمارهٔ ۱۱۷) درشرقی بقعهٔ آقاسیدحسین در دهکدهٔ دموچال لاهیجان

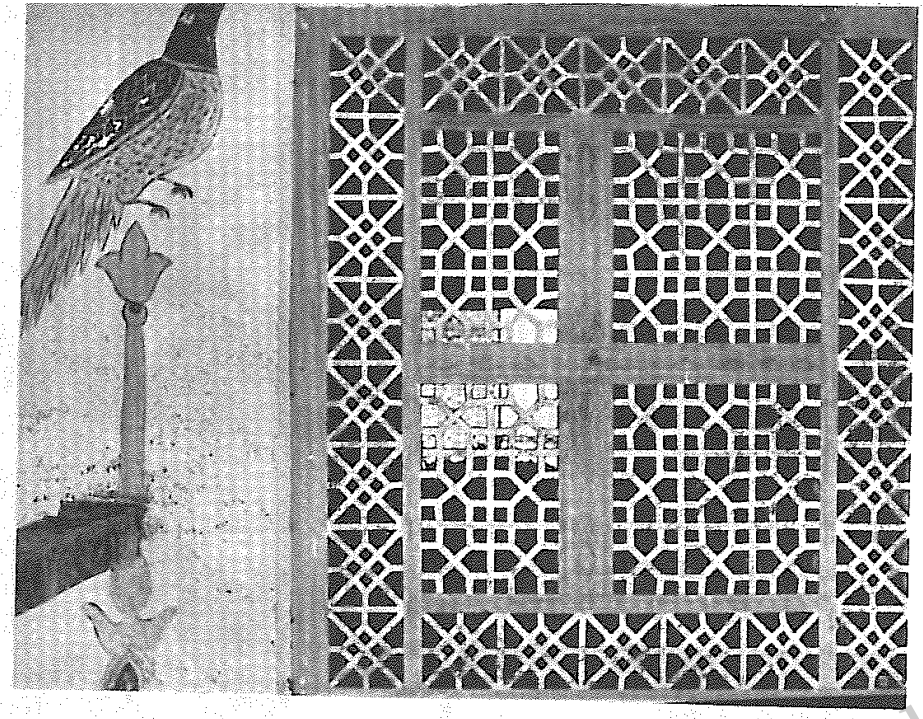

(عکس شمارهٔ۱۱۸)یکی‌از خفنگهای مشبك چوبین‌بقعهٔ آقاسیدحسین
در دهکدهٔ دموچال لاهیجان

(عکس.شمارهٔ ۱۱۹) نمای خارجی بقعهٔ آقا سیدحسن در دهکدهٔ لاکمه‌سر رودبنهٔ لاهیجان

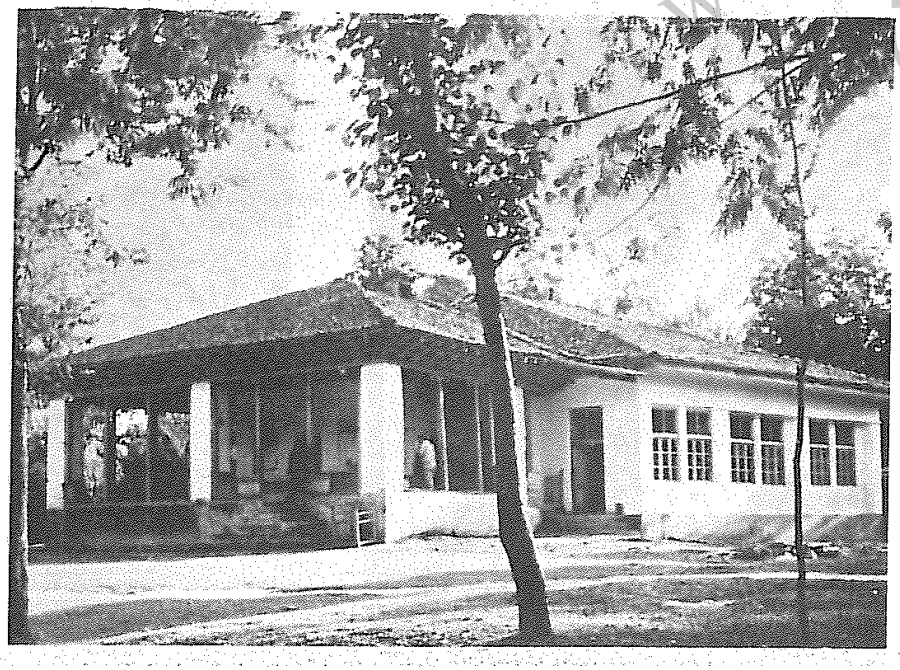

www.tabarestan.info
تبرستان

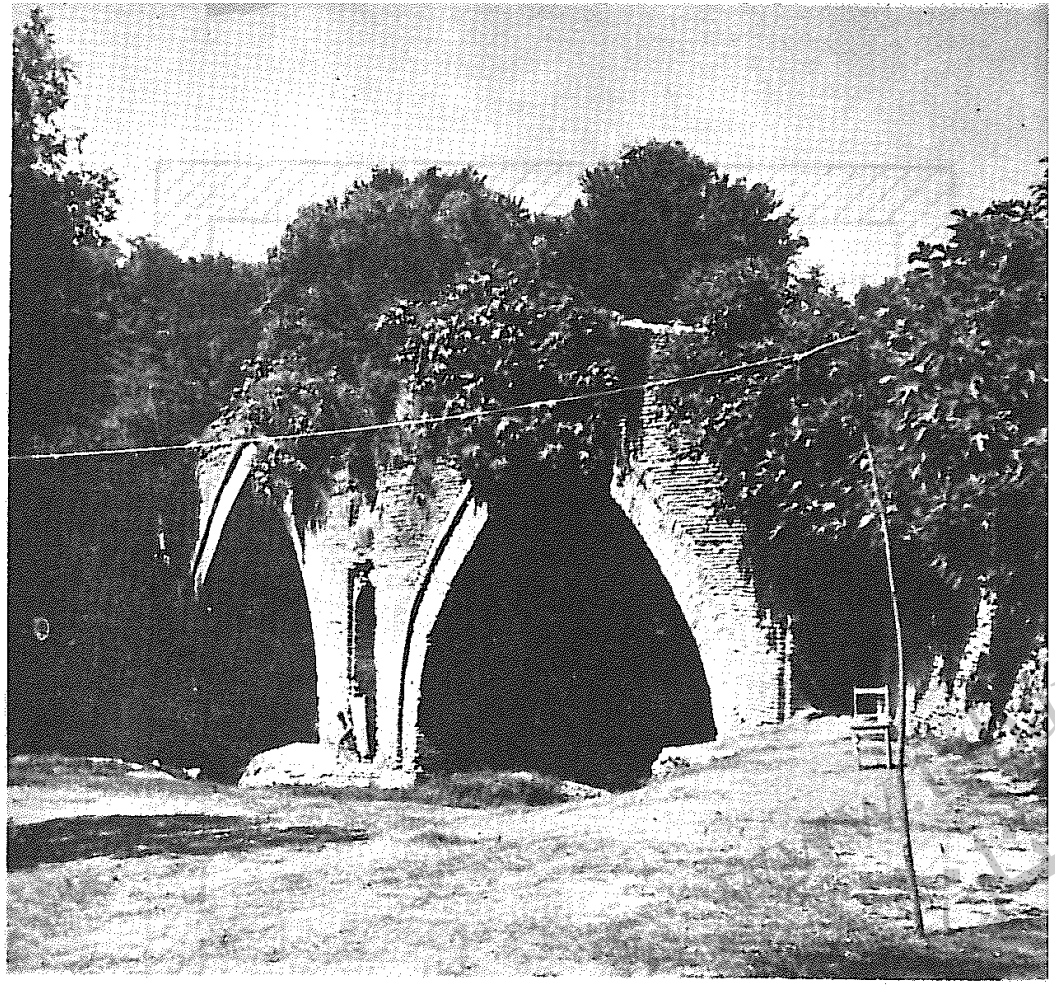

(عکس شمارهٔ ۱۲۲) نمای خشت پل برررودخانهٔ سیم‌رود نزدیك شهرلاهیجان

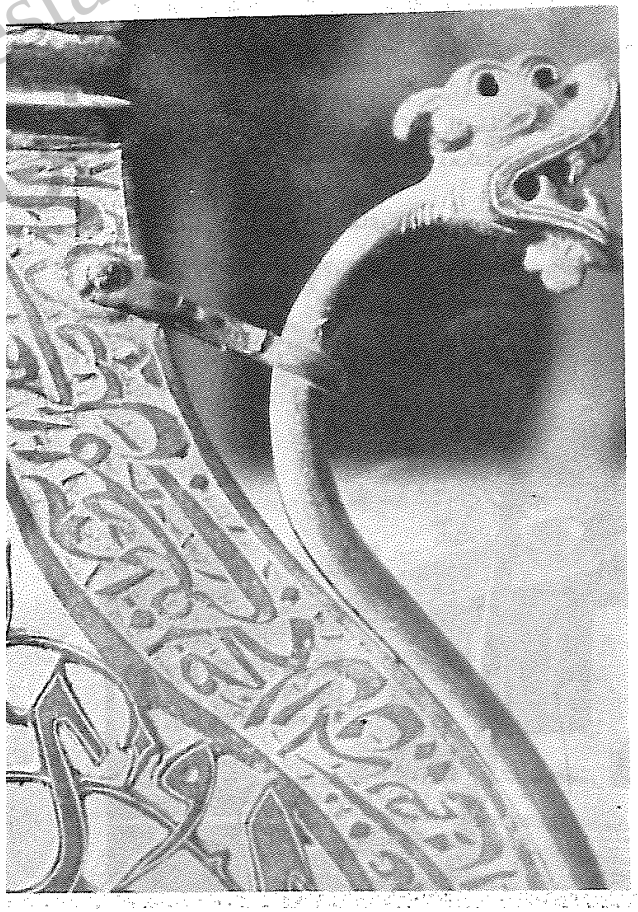

(عکس شمارهٔ ۱۲۱) یکی‌از دوازدهای علم‌مفرغی قدیمی
بقعهٔ آقاسیدحسن دردهکدهٔ لاکمه سررودبنهٔ لاهیجان
که شباهت زیادی به‌اشیاء مفرغی لرستان دارد

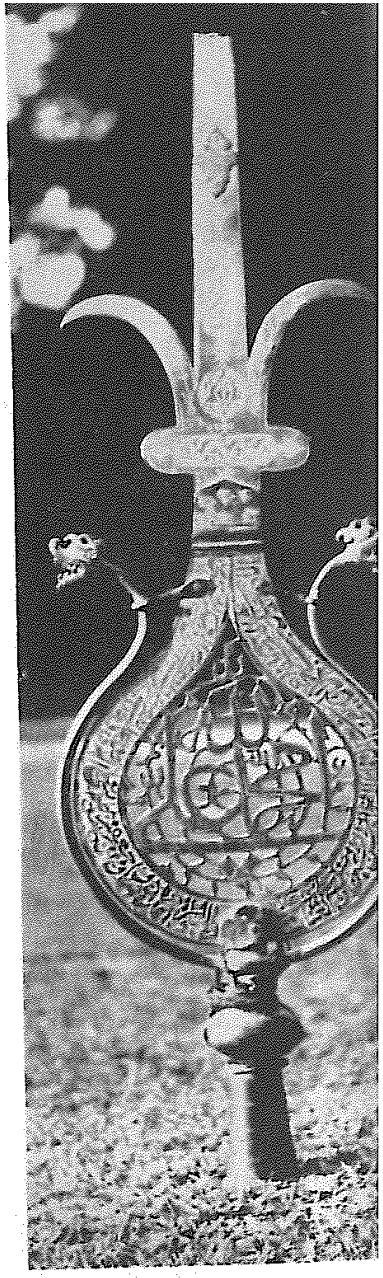

(عکس شمارهٔ ۱۲۰)
م مفرغی قدیمی بقعهٔ آقاسیدحسن
دهکدهٔ لاکمه سر رودبنهٔ لاهیجان

lorestan.info

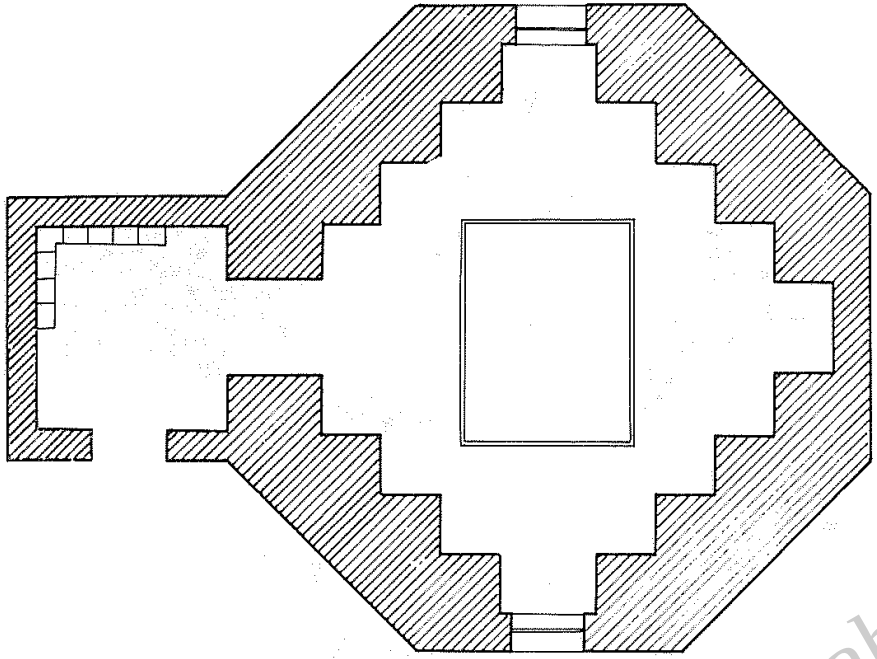

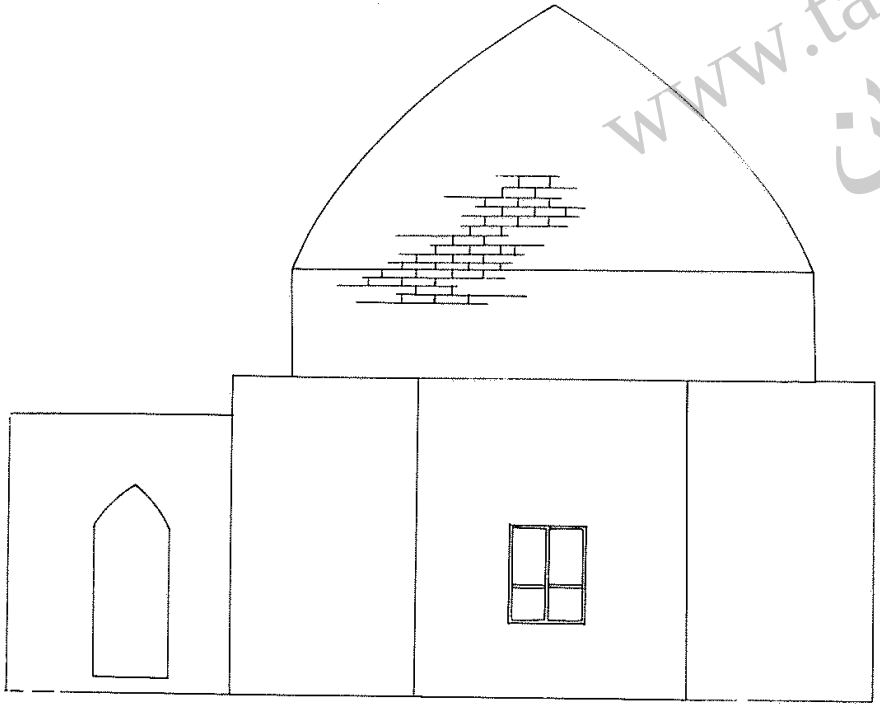

بقعهٔ گردکول

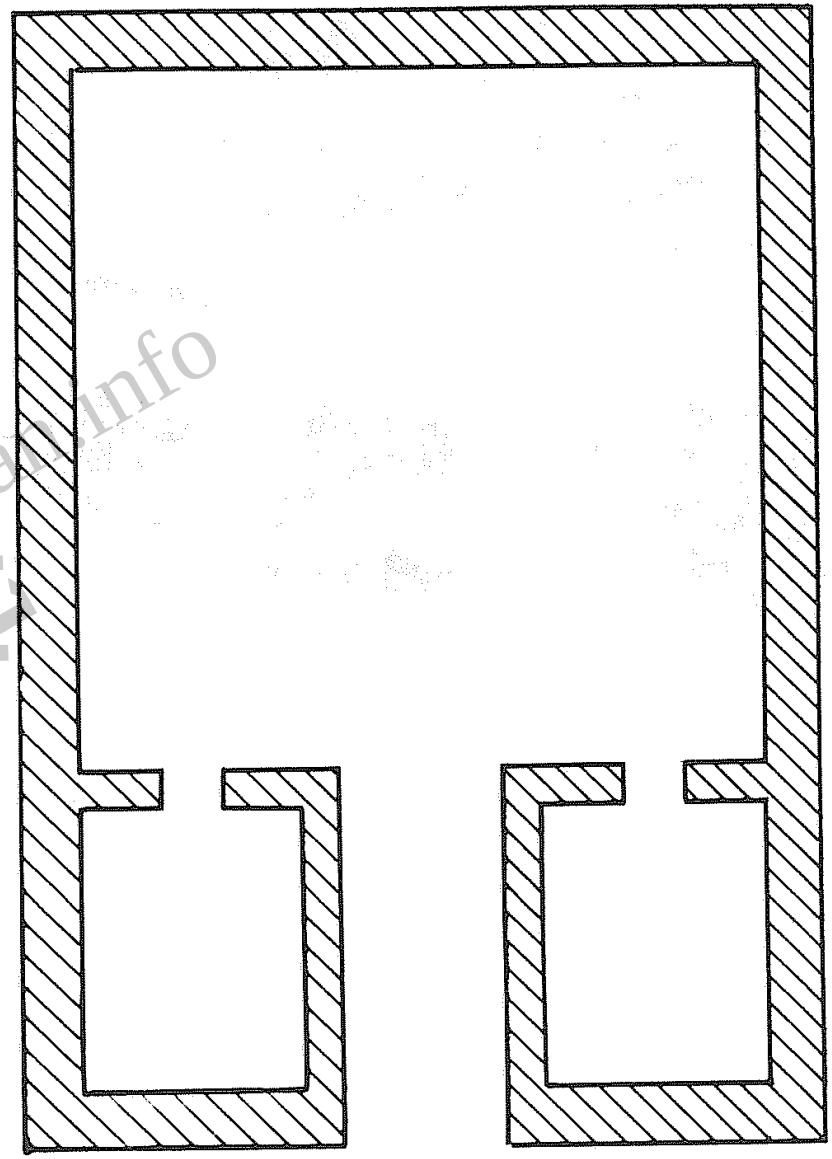

کاروانسرای دیمابن

www.tabarestan.info
تبرستان

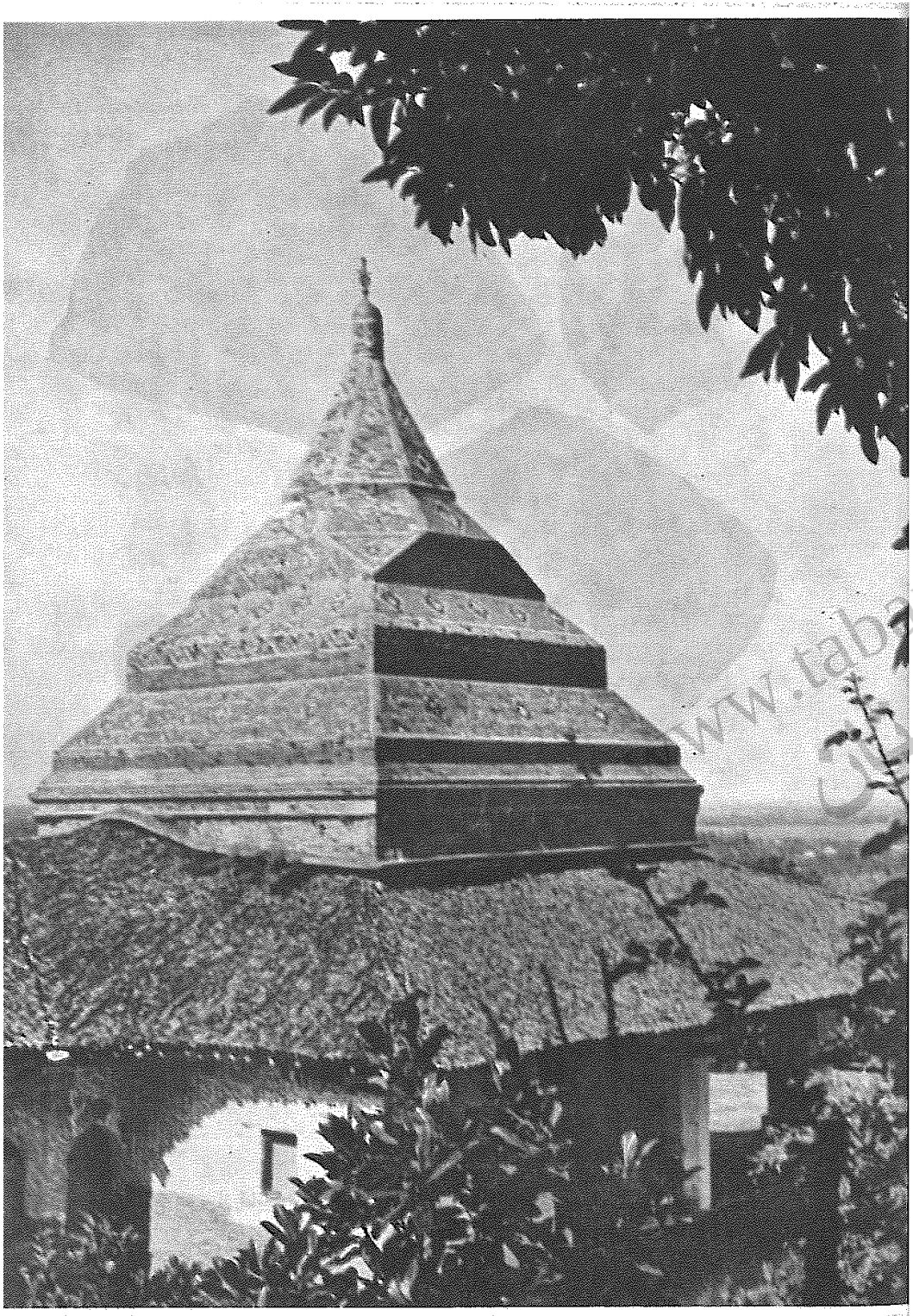

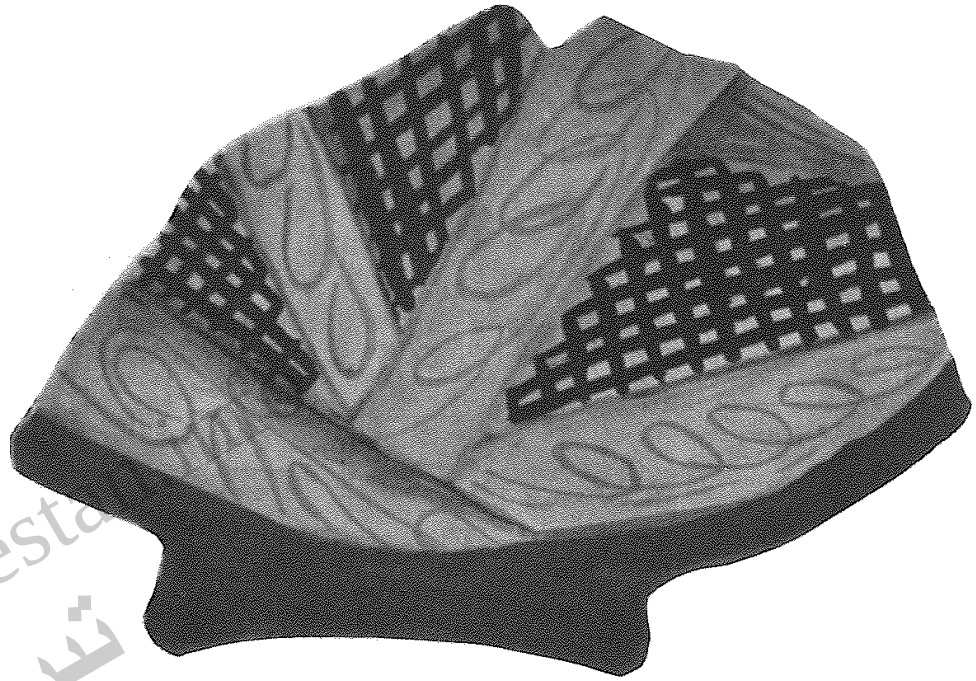

نمونه‌ای از سفالهای پراکنده درکاخ لوسن متعلق به سدهٔ ششم و هفتم ه . ق .
(صادق ملك‌شهمیرزادی)

(عکس شمارهٔ ۱۲۳)

گنبدکاشی‌کاری بقعهٔ شیخ تاج‌الدین ابراهیم معروف

به‌شیخ زاهدگیلانی در دهکدهٔ شیخانور لاهیجان

www.tabarestan.info
تبرستان

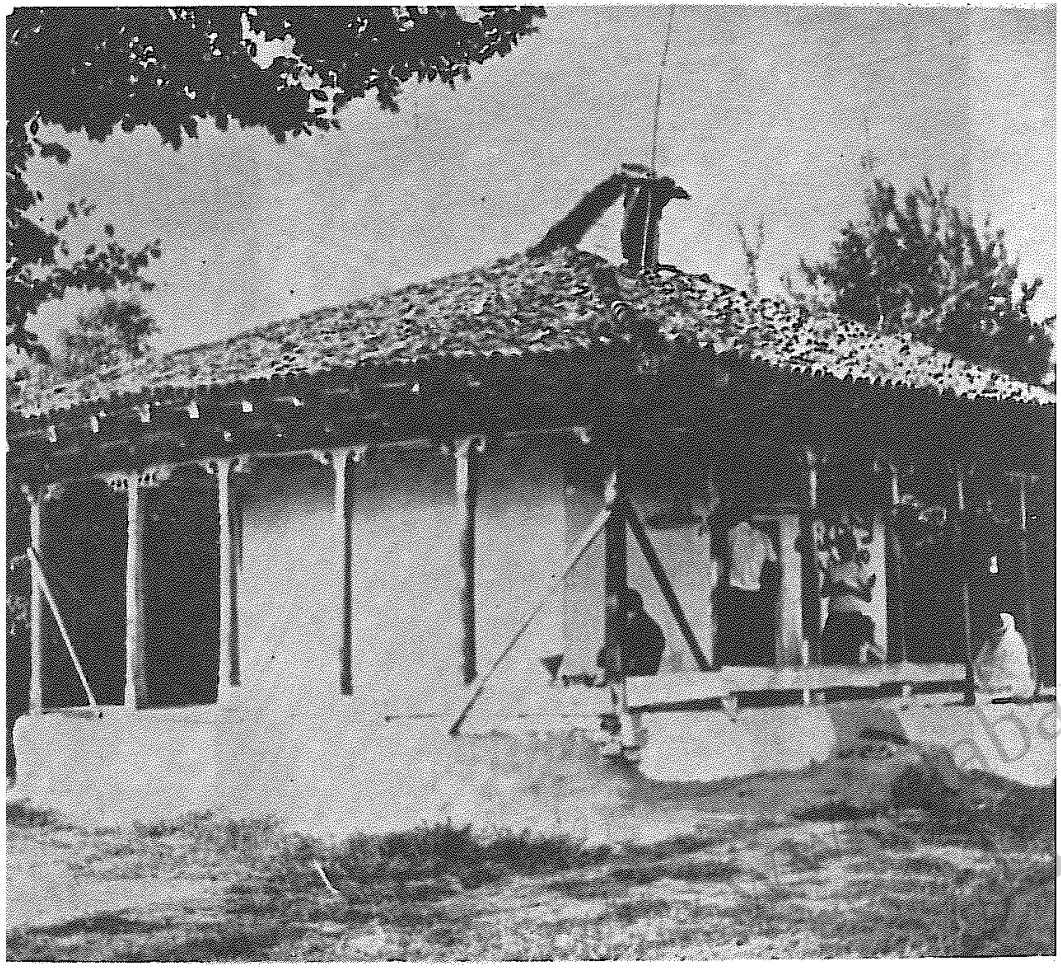

(عکس شمارهٔ ۱۲۴) نمای خارجی بقعهٔ آقاسیدسالار دردهکدهٔ کته‌شال لاهیجان

پنج نمونه از قطعات سفالهای پراکنده درکاخ لوسن‌متعلق بسدهٔ ششم و هفتم م . ق .
(صادق ملک‌شهمیرزادی)

tabarestan.info
تبرستان

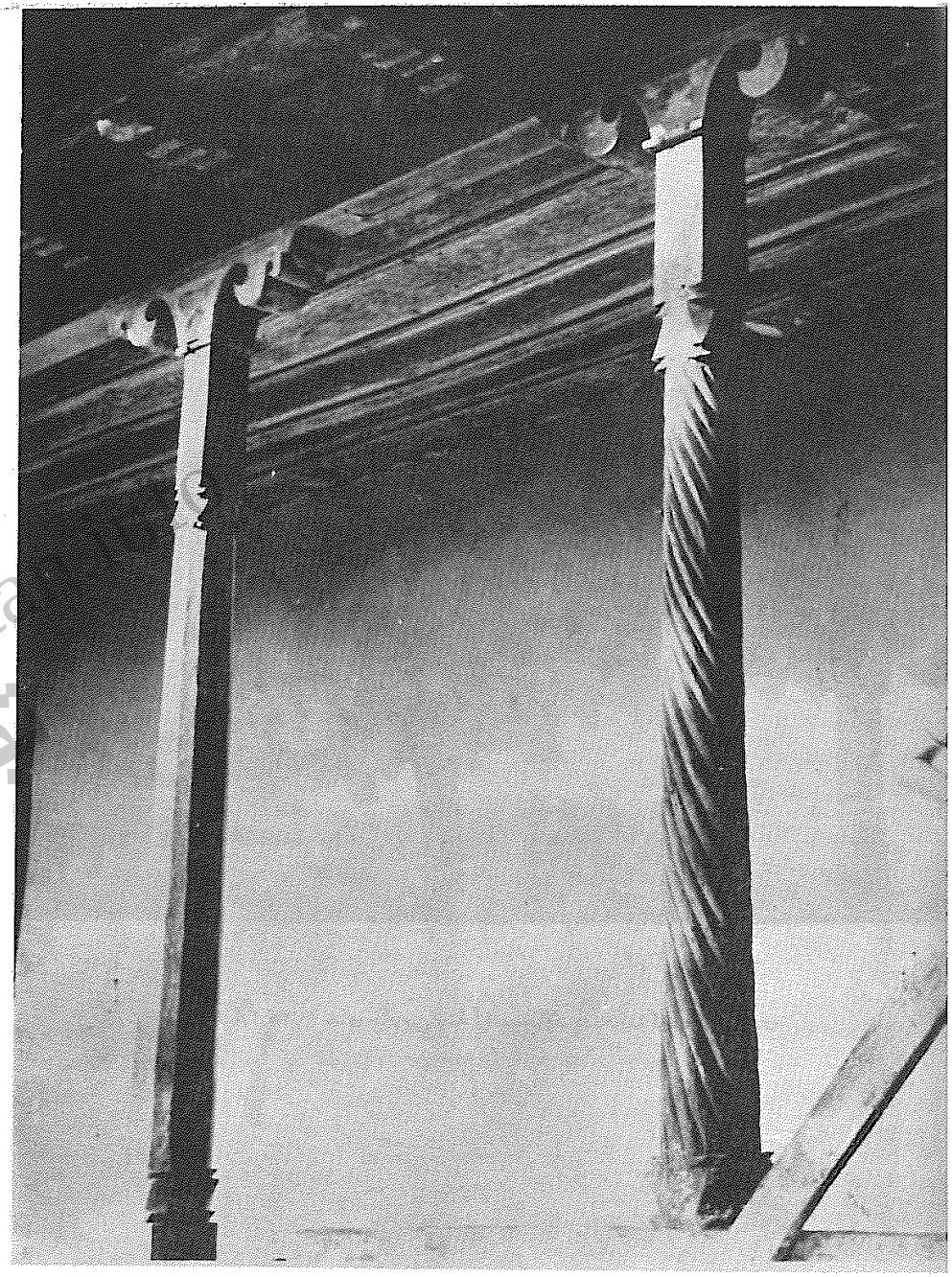

(عکس شمارهٔ ۱۲۵) نمونه‌ای از ستونها و سرستونهای بقعهٔ آقا سیدسالار
در دهکدهٔ کنه‌شال لاهیجان

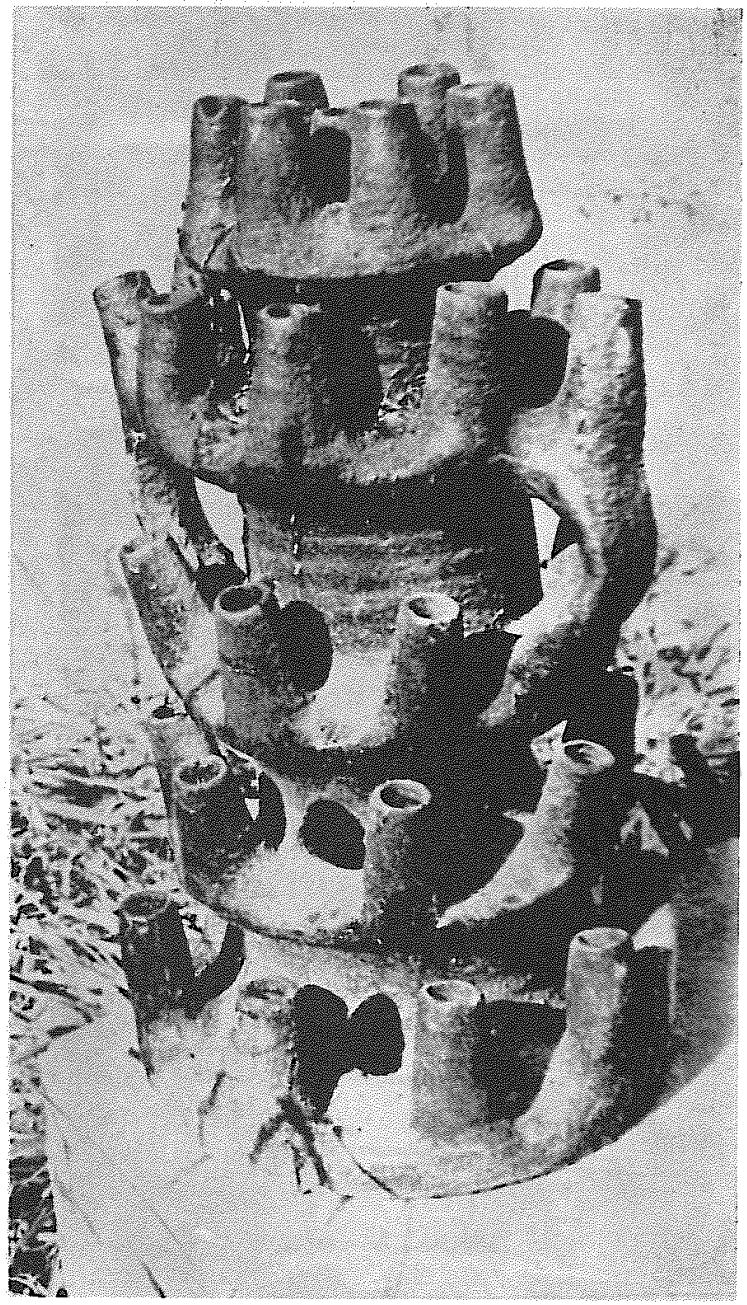

(عکس‌شمارهٔ ۱۲۶) شمعدان‌سفالین پنج‌طبقهٔ بقعهٔ آقاسید سالار دردهکدهٔ کته‌شال
لاهیجان

tabarestan
تبرستان

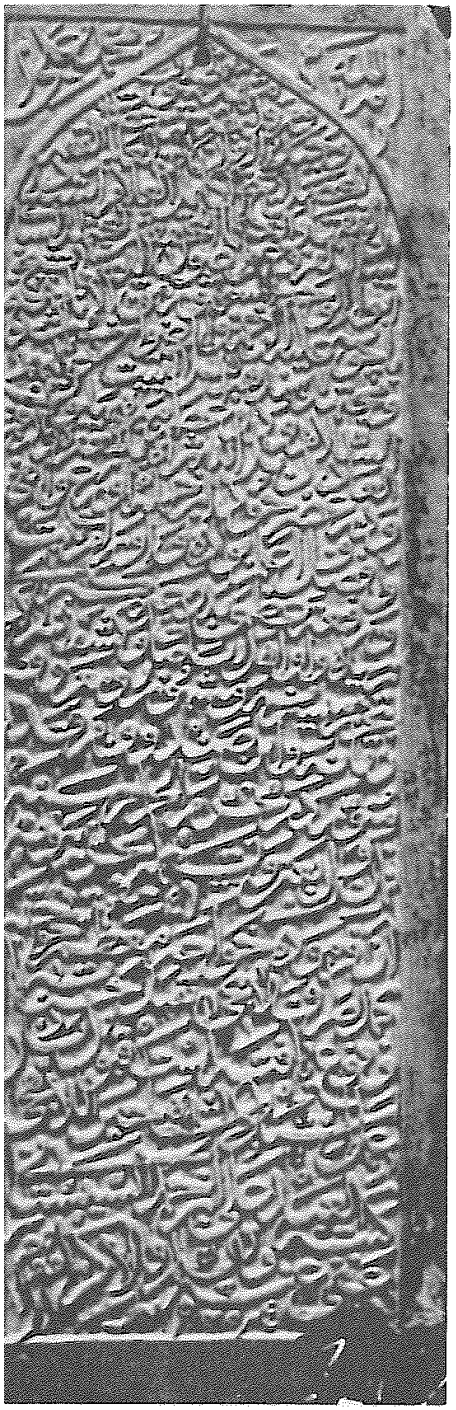

(عکس شمارهٔ ۱۲۸)

کتیبهٔ چوبین ضریح بقعهٔ آقاشیخ ابوالوجیه

درکهله بردهکدهٔ زاکله برلاهیجان

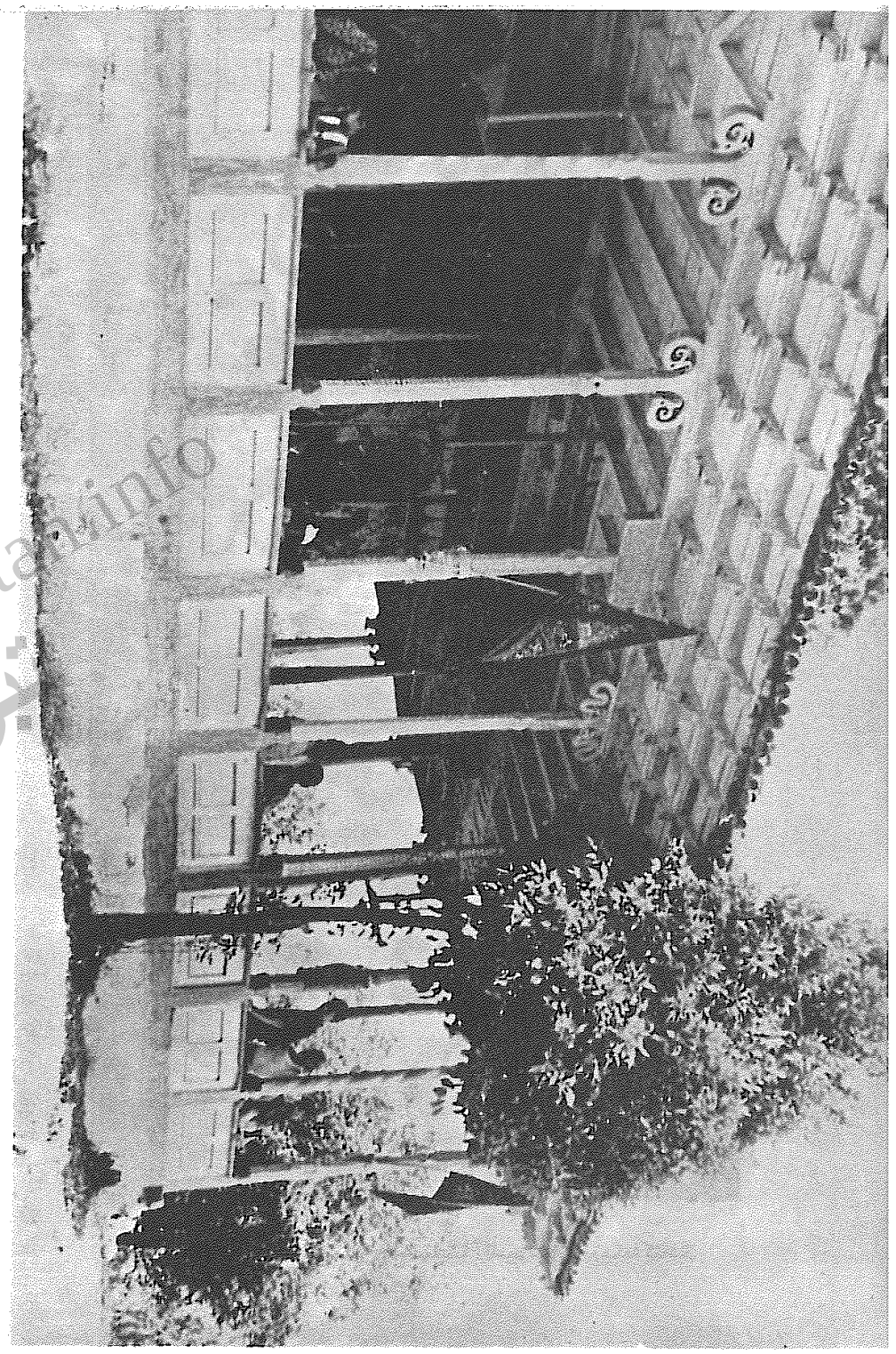

(عکس شمارهٔ ۱۲۷) بقعهٔ آقاسید ابراهیم (چهل‌ستون) درکهله‌بردهکدهٔ زاکله بر لاهیجان

www.tabarestan.info
تبرستان

(عکس شمارهٔ ۱۲۹) قسمتی از بقایای دیوار قلعهٔ دزدبن نزدیك دهکدهٔ دزدبن لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۱۳۰) قسمتی از آب‌انبـار قلعه دزدبن نزدیك دهکدهٔ دزدبن لاهیجان

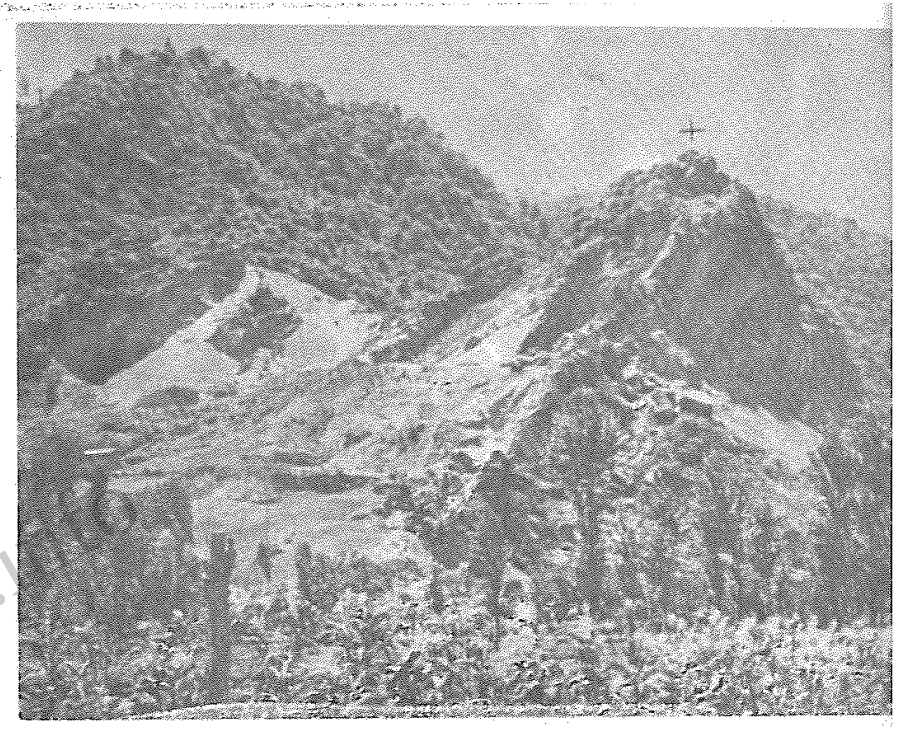

(عکس شمارهٔ ۱۳۱) جایگاه قلعهٔ دزدبن که باعلامت + مشخص شده است

(عکس شمارهٔ ۱۳۲) نمای خارجی بقعهٔ سیدعلی غزنوی دردهکدهٔ تجن گوکهٔ لاهیجان

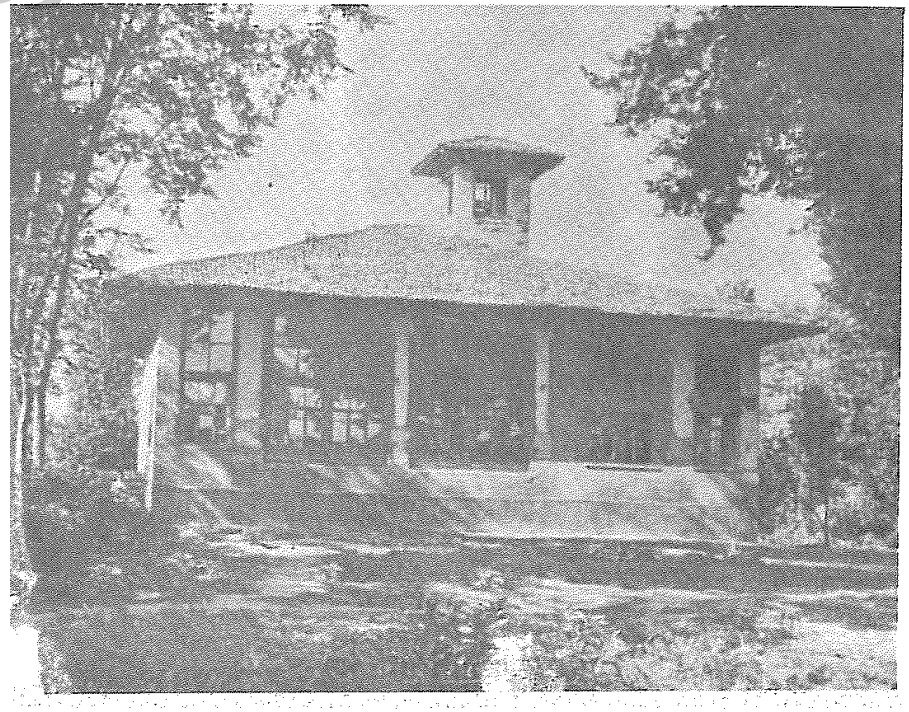

(عکس شمارهٔ ۱۳۳) نمای غربی وجنوبی صندوق چوبین

بقعهٔ سید علی غزنوی دردهکدهٔ تجن گوکهٔ لاهیجان

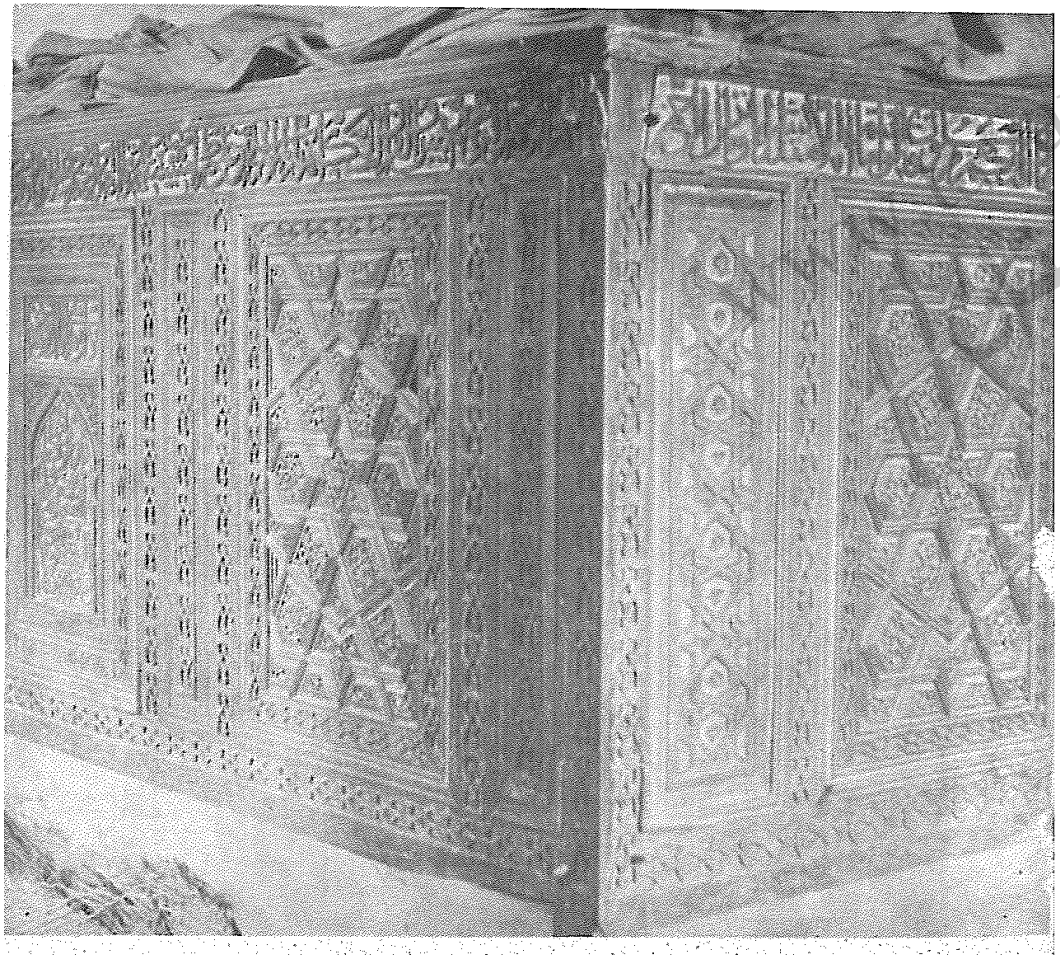

(عکس‌شمارهٔ ۱۳۴) کتیبهٔ ضلع جنوبی صندوق‌چوبین
بقعهٔ سیدعلی غزنوی در دهکدهٔ تجن‌گوکهٔ لاهیجان

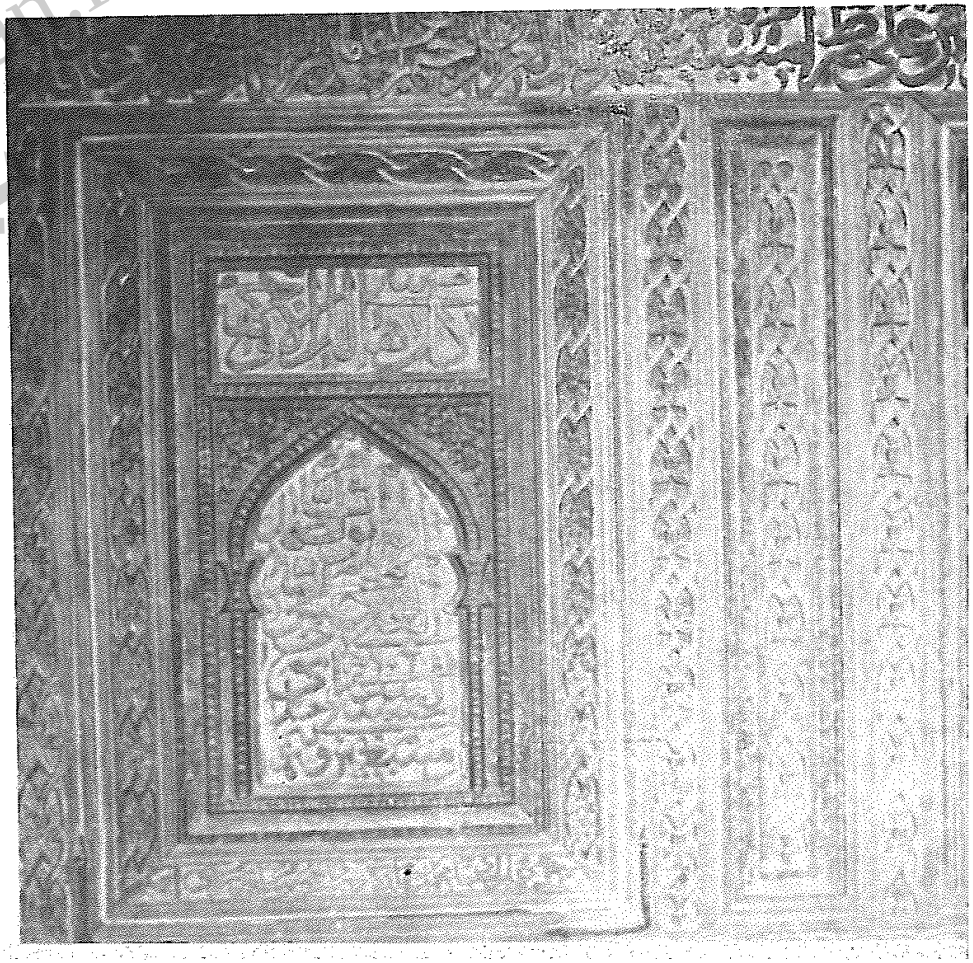

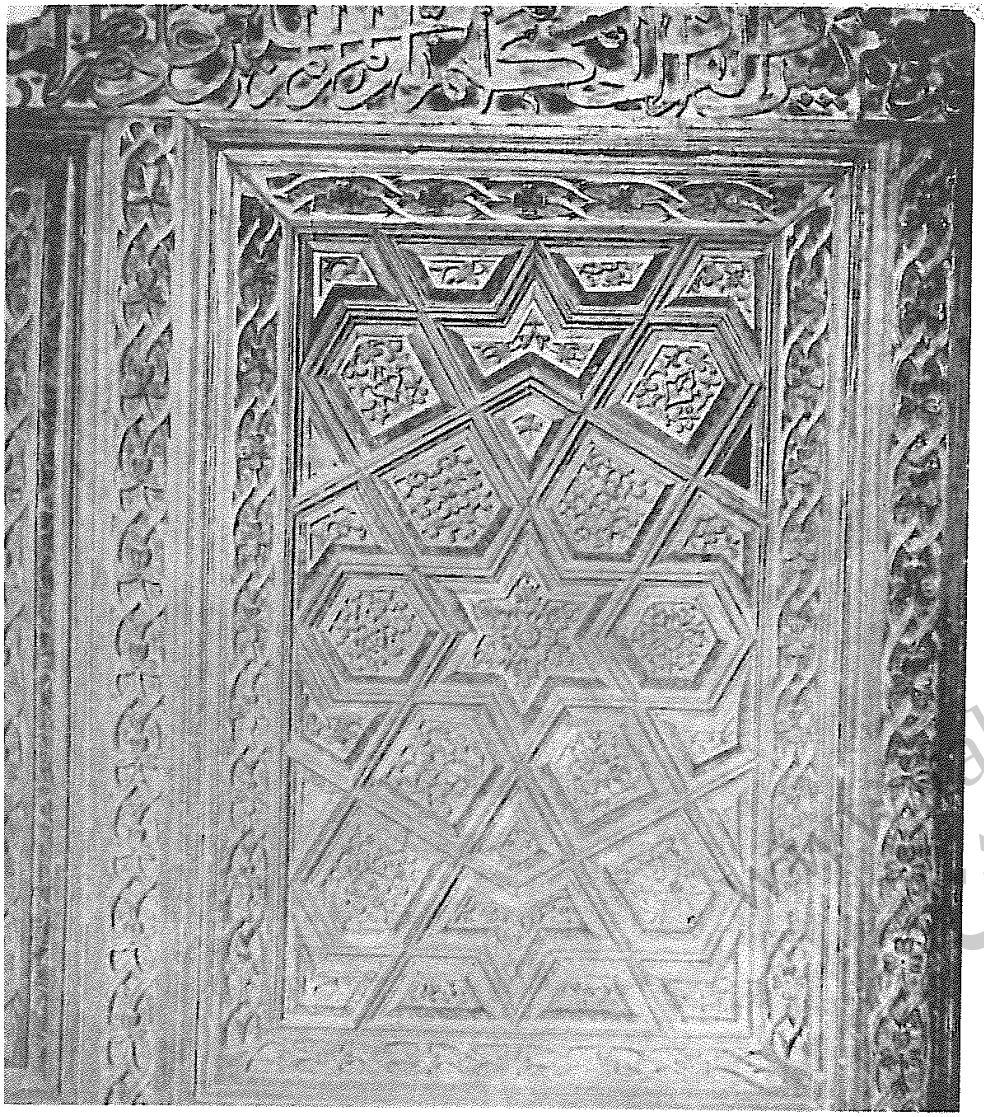

(عکس شمارهٔ ۱۳۵) قسمتی ازکتیبهٔ حاشیهٔ بـالای ضلع جنوبی
صندوق چوبین بقعهٔ سیدعلی غزنوی در دهکدهٔ تجن‌گوکهٔ لاهیجان

tabarestan.info
تبرستان

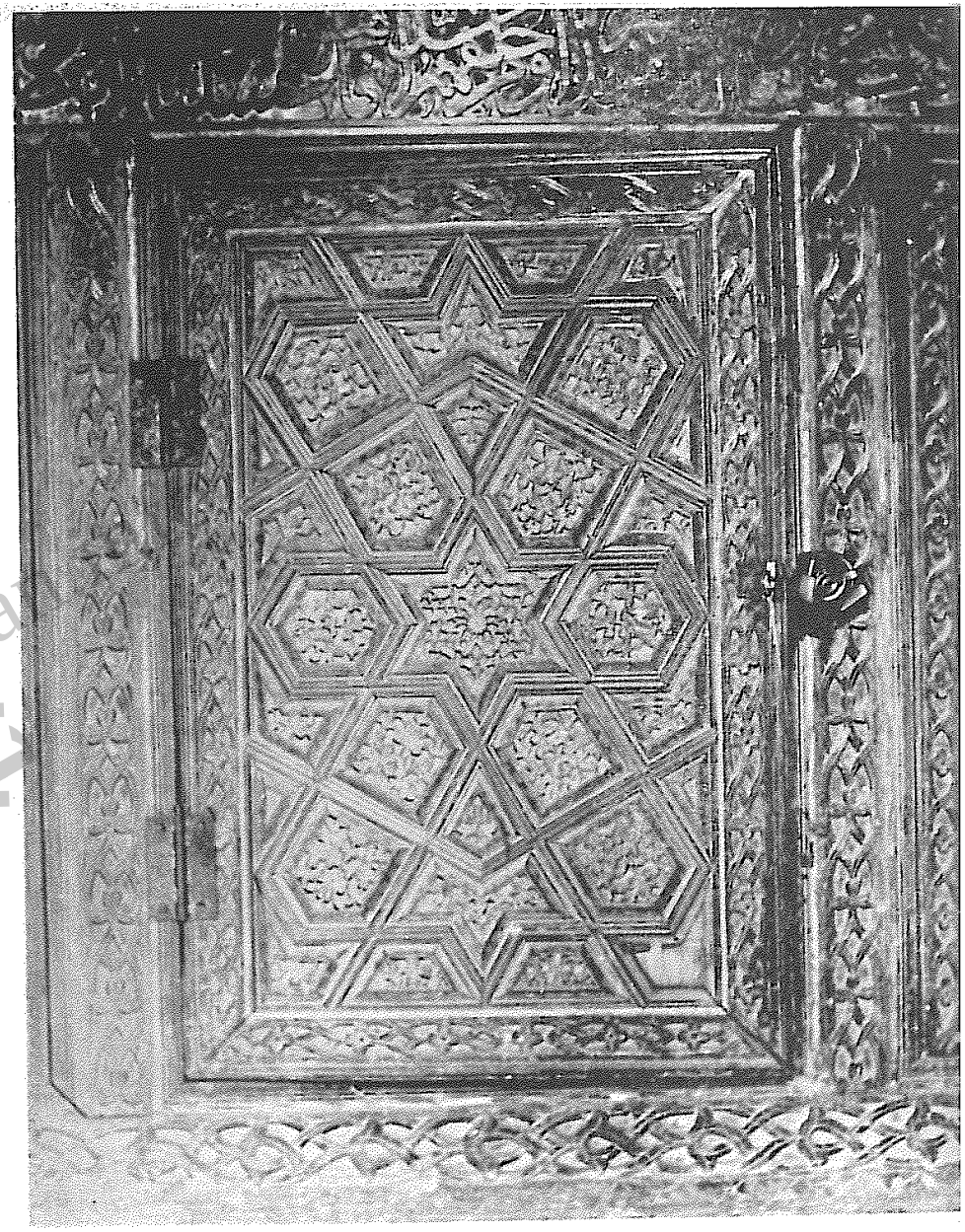

(عکس شمارهٔ ۱۳۶) قسمتی از نمای شرقی صندوق چوبین

بقعهٔ سید علی غزنوی در دهکدهٔ تجن گوکهٔ لاهیجان

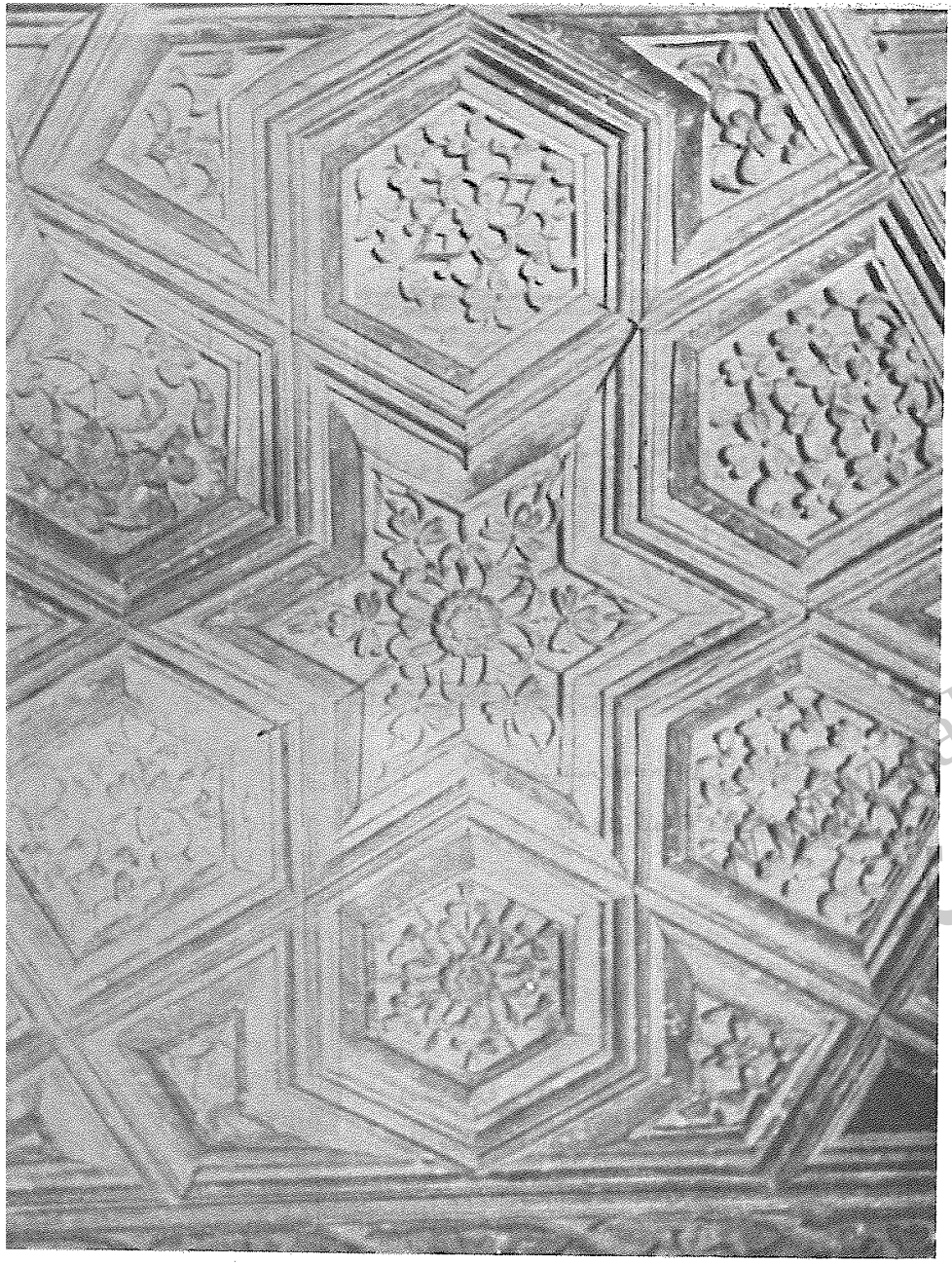

(عکس شمارهٔ ۱۳۷) قسمتی از قاب و گره‌ها و کنده‌کاریهای ظریف

صندوق چوبین بقعهٔ سیدعلی غزنوی در دهکدهٔ تجن گوکهٔ لاهیجان

tabarestan
تبرستان

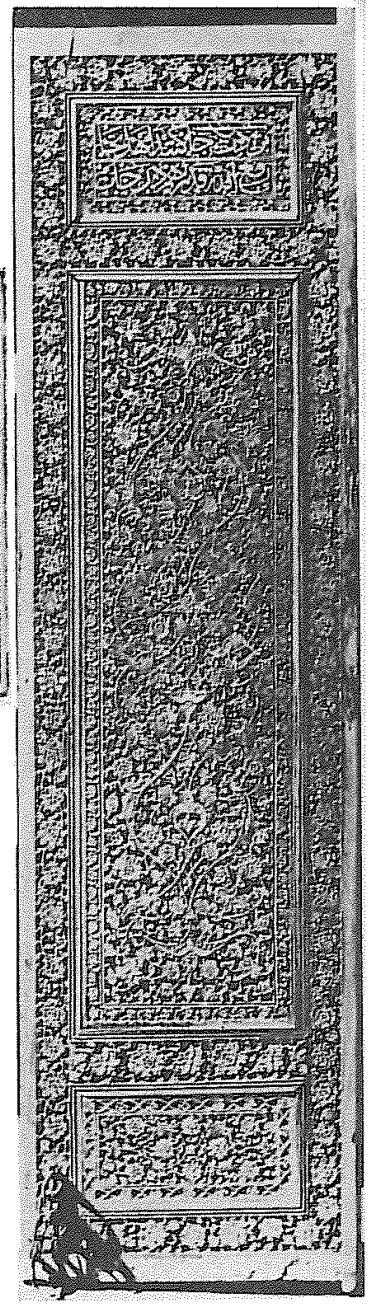

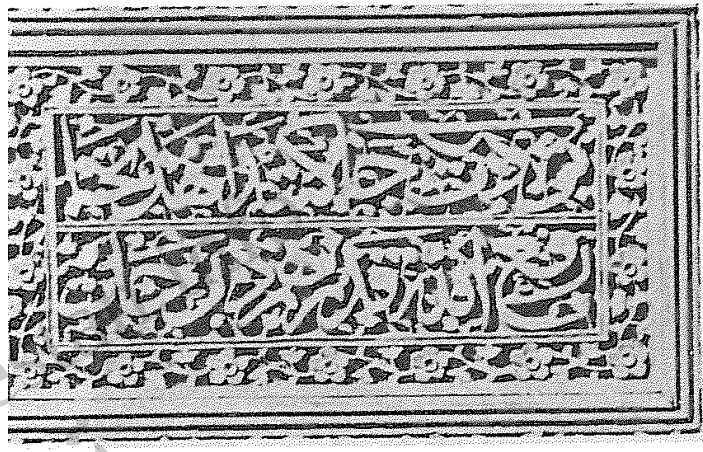

(عکس شمارهٔ ۱۳۹) کتیبهٔ بـالای لنگه در ورودی
راهروی گلدستهٔ بقعهٔ سید علی غزنوی

(عکس‌شمارهٔ ۱۳۸) یك‌لنگه‌از در ورودی
راهروی گلدستهٔ بقعهٔ سیدعلی‌غزنوی‌که
فعلا در بالاخانهٔ بقعه نگهداری می‌شود

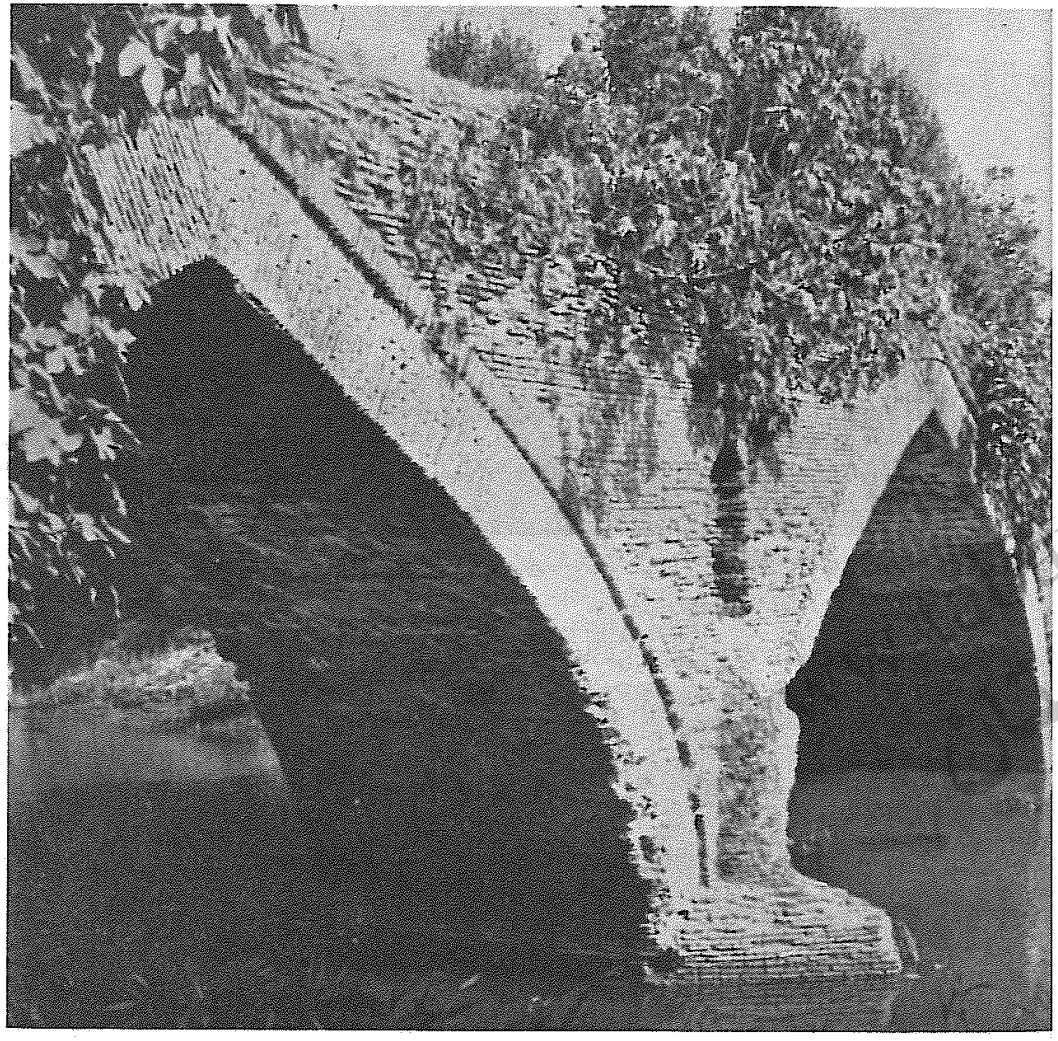

(عکس شمارهٔ ۱۴۰) دوچشمهٔ اصلی خشت‌پل تجن گوکهٔ لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۱۴۱) نمای کامل خشت‌پل تجن گوکهٔ لاهیجان

(عکس‌شمارهٔ۱۴۲) نمای خارجی آستانهٔ اشرفیه دردهکدهٔ آستانه

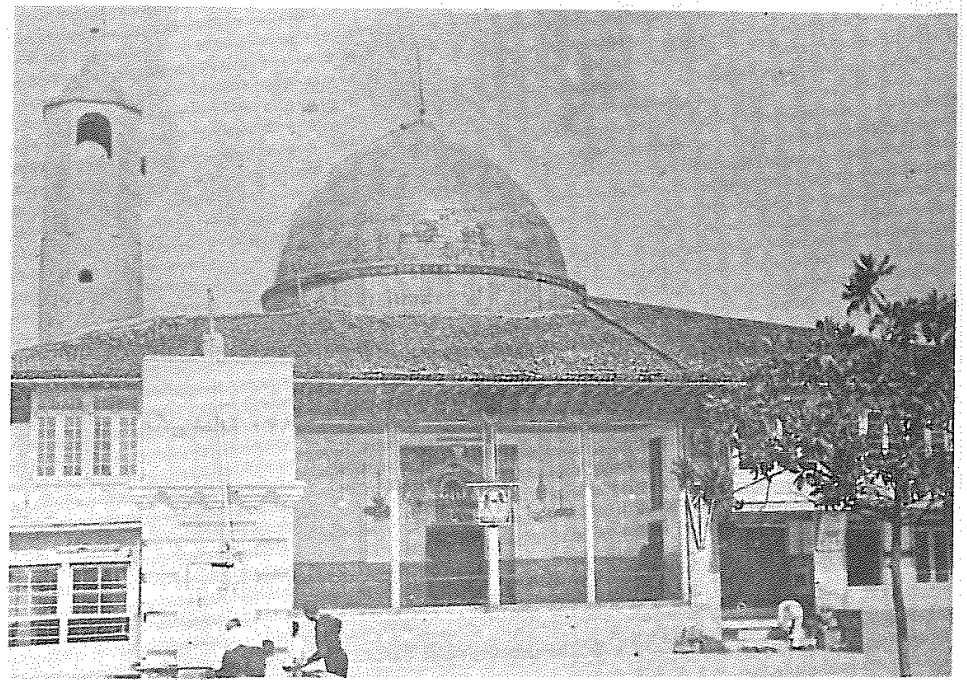

(عکس‌شمارهٔ ۱۴۳) نمای‌خارجی‌بقعهٔ‌آقا سیدحسن دردهکدهٔ حسین‌آباد‌آستانه

تبرستان tabarestan

(عکس شمارهٔ ۱۴۴) نمای خارجی بقعهٔ
آقاسیدجانی در دهکدهٔ سیاه‌کوچهٔ آستانه

(عکس شمارهٔ ۱۴۵) نمای خارجی بقعهٔ حاجی سیدعلی
ملقب به‌حاجی‌دان آقا دربالامحلهٔ نیاکوی‌آستانه

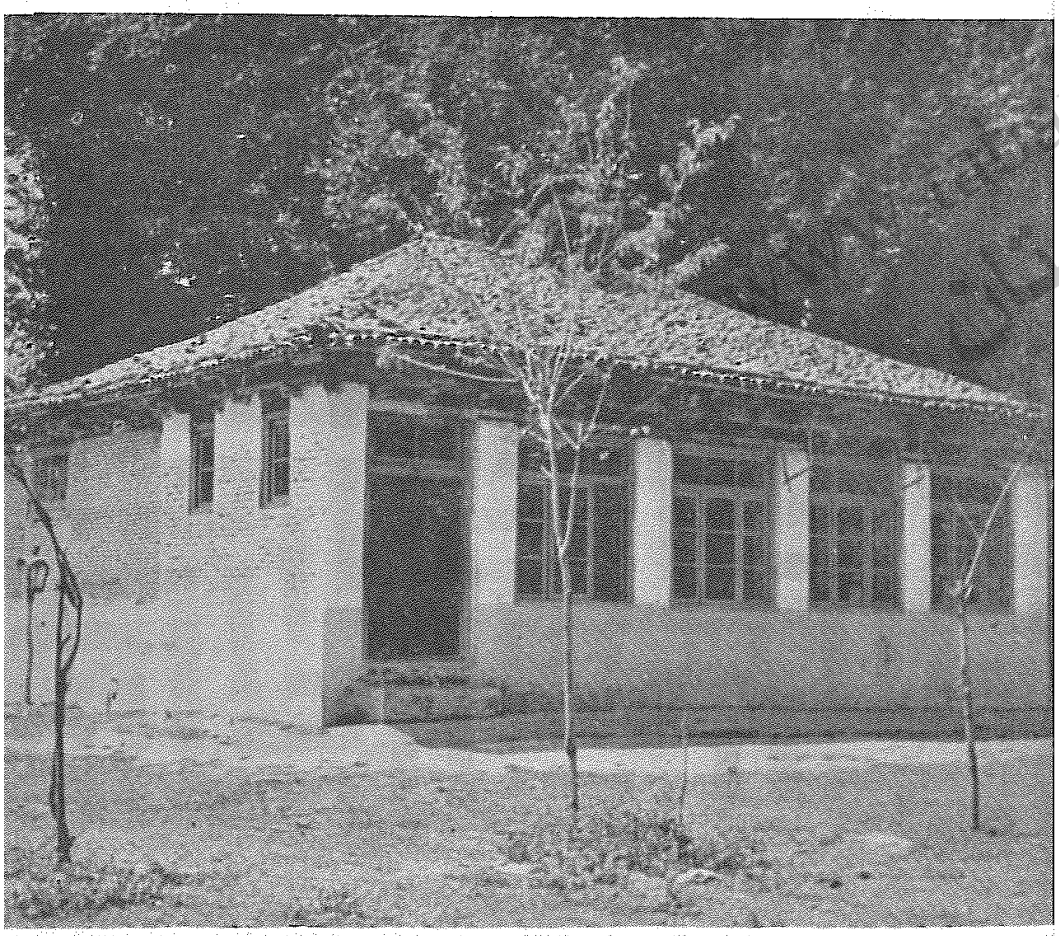

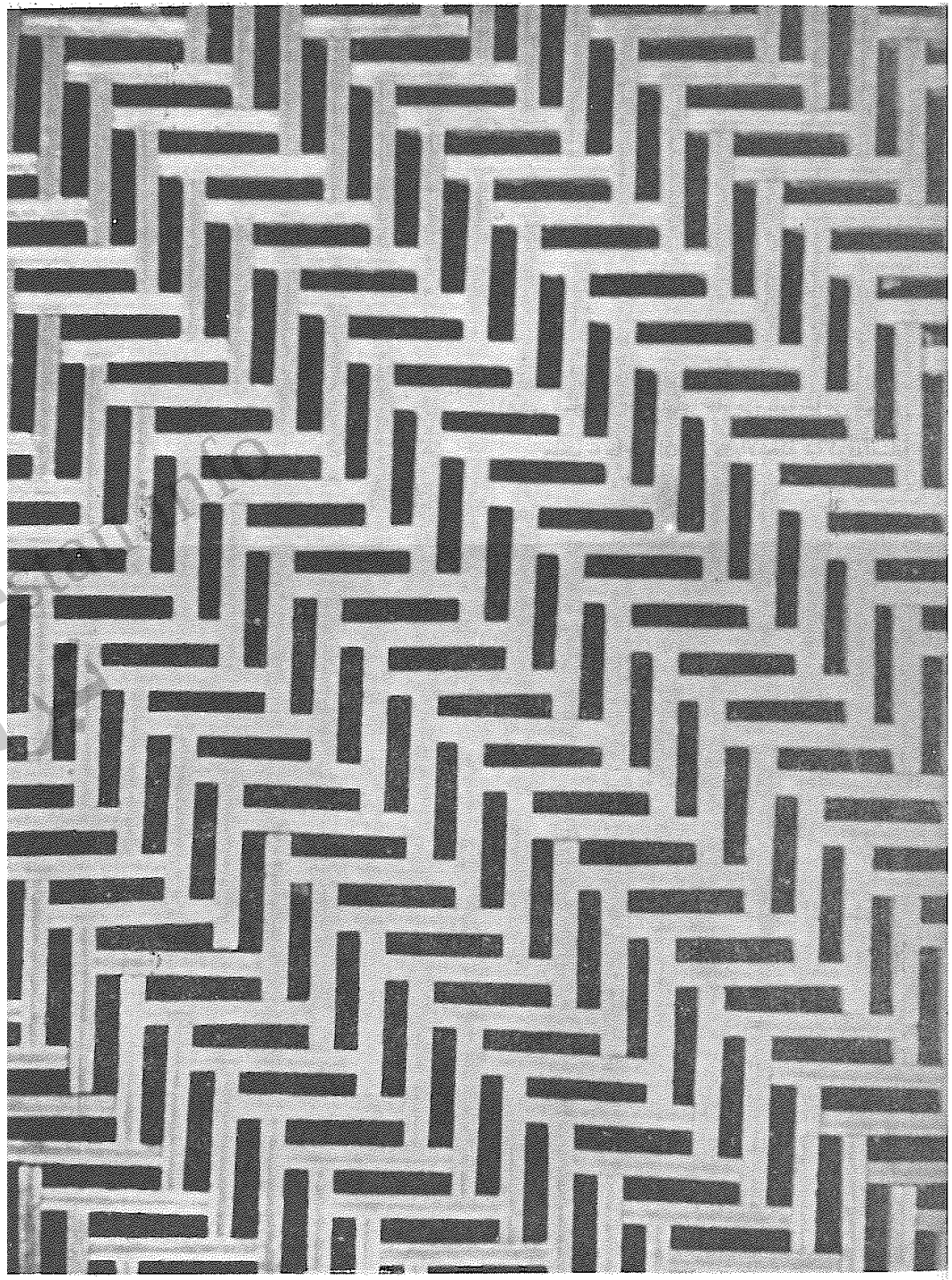

(عکس شمـارهٔ ۱۴۶) ضریح چوبین مشبك مرقد آقـا سید محمد در دهکدهٔ پینچاآستانه

(عکس شمارهٔ ۱۴۷) نمای خارجی بقعهٔ
آقاسید محمد دردهکدهٔ پینچا آستانه

(عکس شمارهٔ ۱۴۹) یکی ازمجالس نقاشی بردیوار جنوبی بقعهٔ آقاسید محمد در دهکدهٔ پینچا آستانه

(عکس شمارهٔ ۱۵۰) نمای خارجی بقعهٔ آقاسید حسین‌کیا معروف به‌امـام‌زاده ذوالفقار در دهکدهٔ کیسم

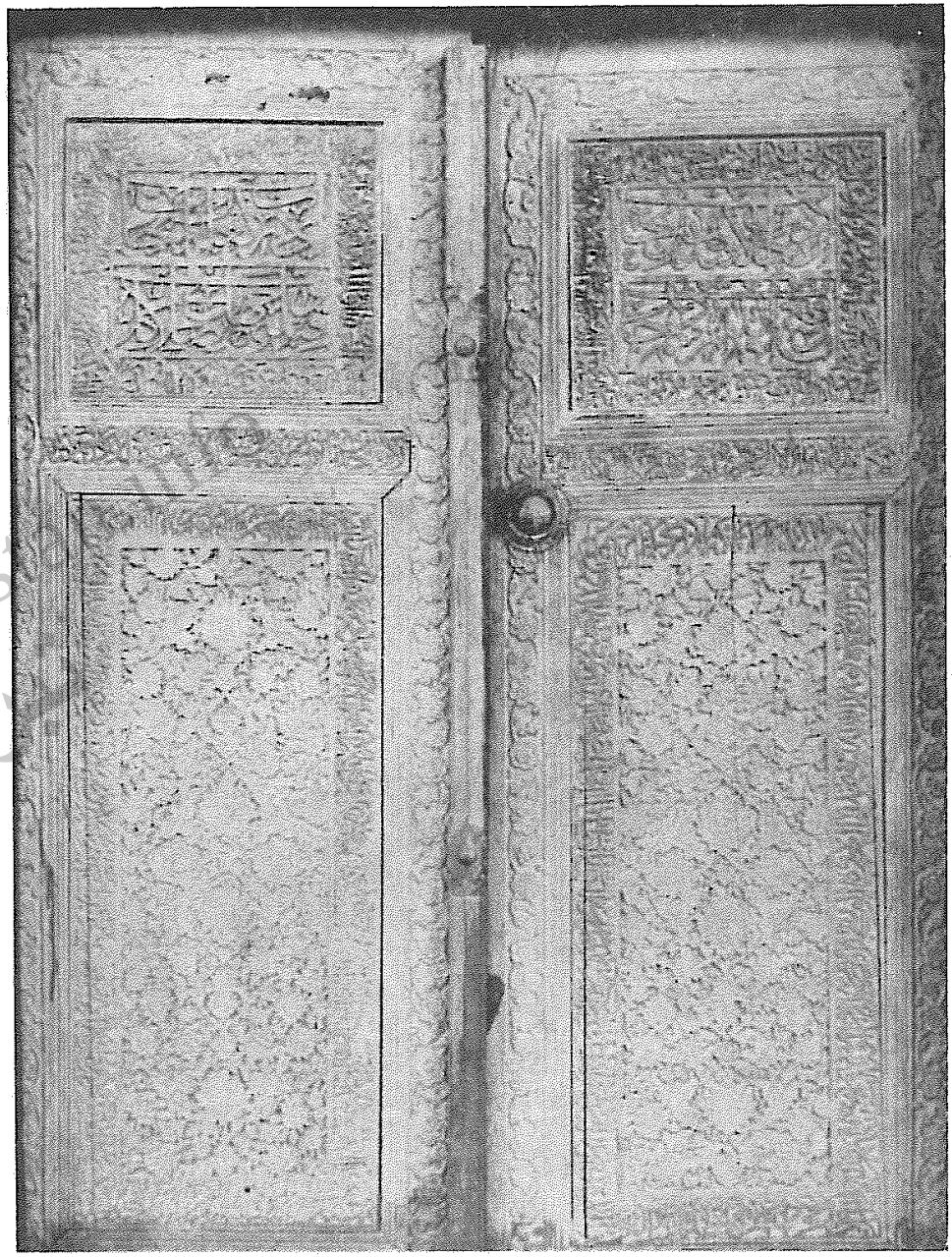

(عکس شمارهٔ ۱۴۸) در ورودی بقعهٔ آقـا سید محمد در دهکدهٔ پینچـاآستانه

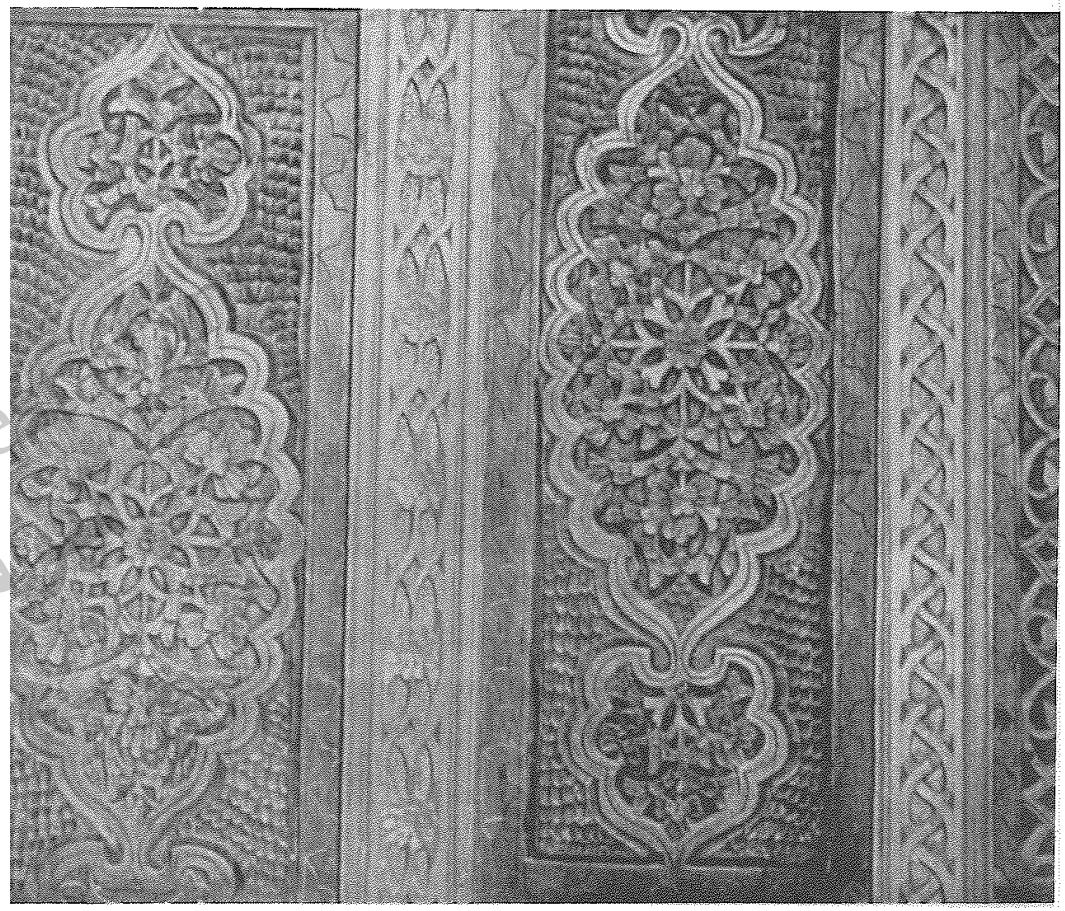

(عکس شمارهٔ ۱۵۱) نمای بدنهٔ جنوبی صندوق چوبین
بقعهٔ آقاسید حسین کیا دردهکدهٔ کیسم

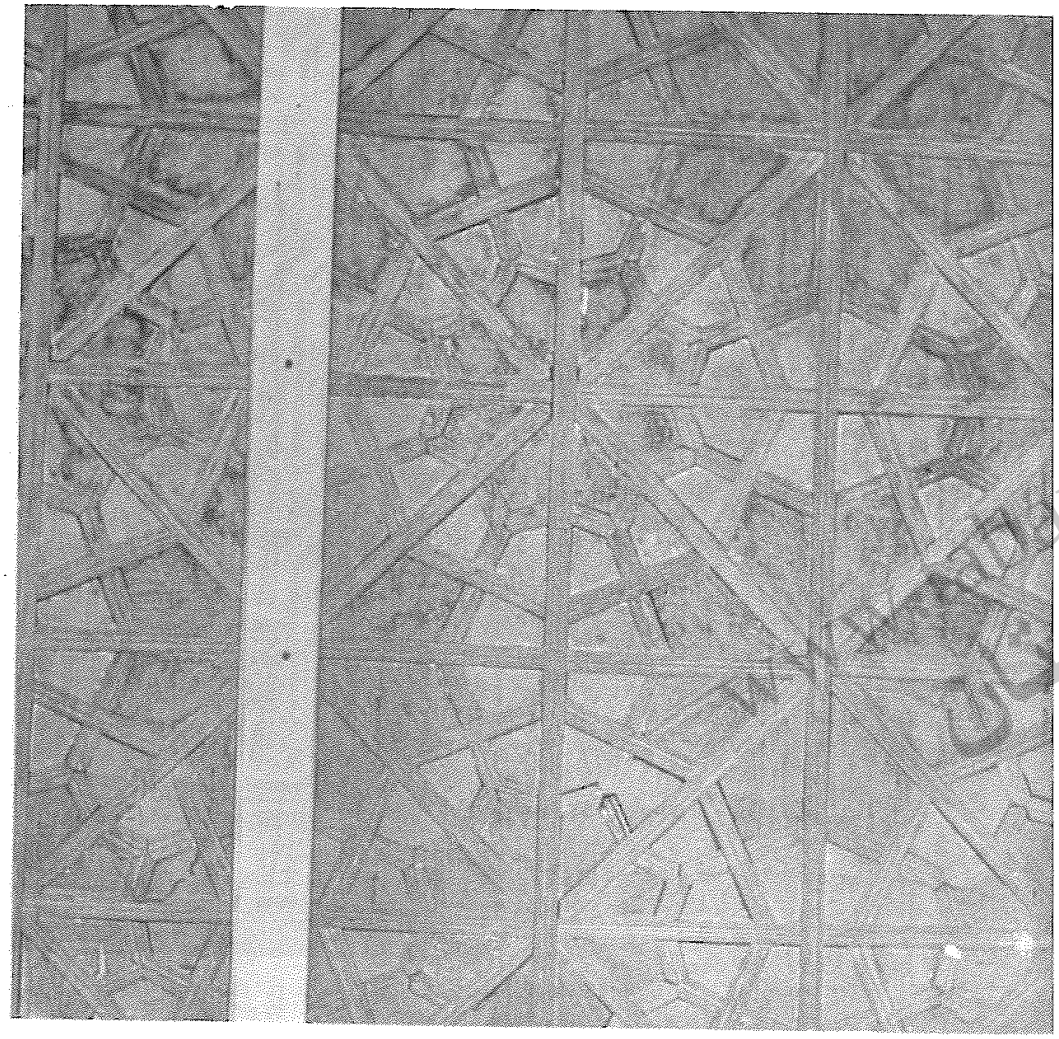

(عکس شمارهٔ ۱۵۲) ضریح چوبین قاب وآلت‌دار بقعهٔ
آقا سید حسین کیا در دهکدهٔ کیسم

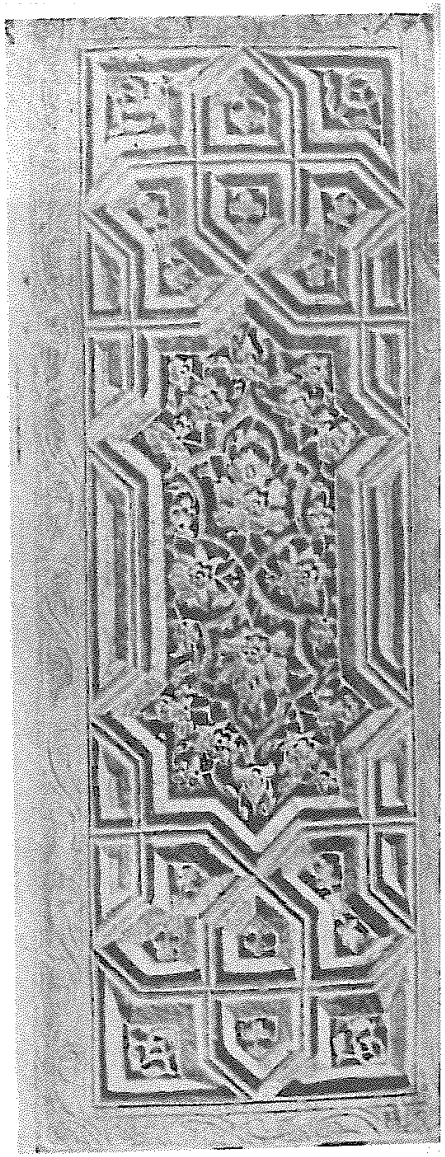

(عکس‌شمارهٔ ۱۵۳) پاره‌ای از صندوق قدیمی
آقا سید حسین کیا در دهکدهٔ کیا در دهکدهٔ کیسم

(عکس شمارهٔ ۱۵۴) قسمتی از کتیبهٔ صندوق قدیمی بقعهٔ آقا سیدحسین کیا
در دهکدهٔ کیسم

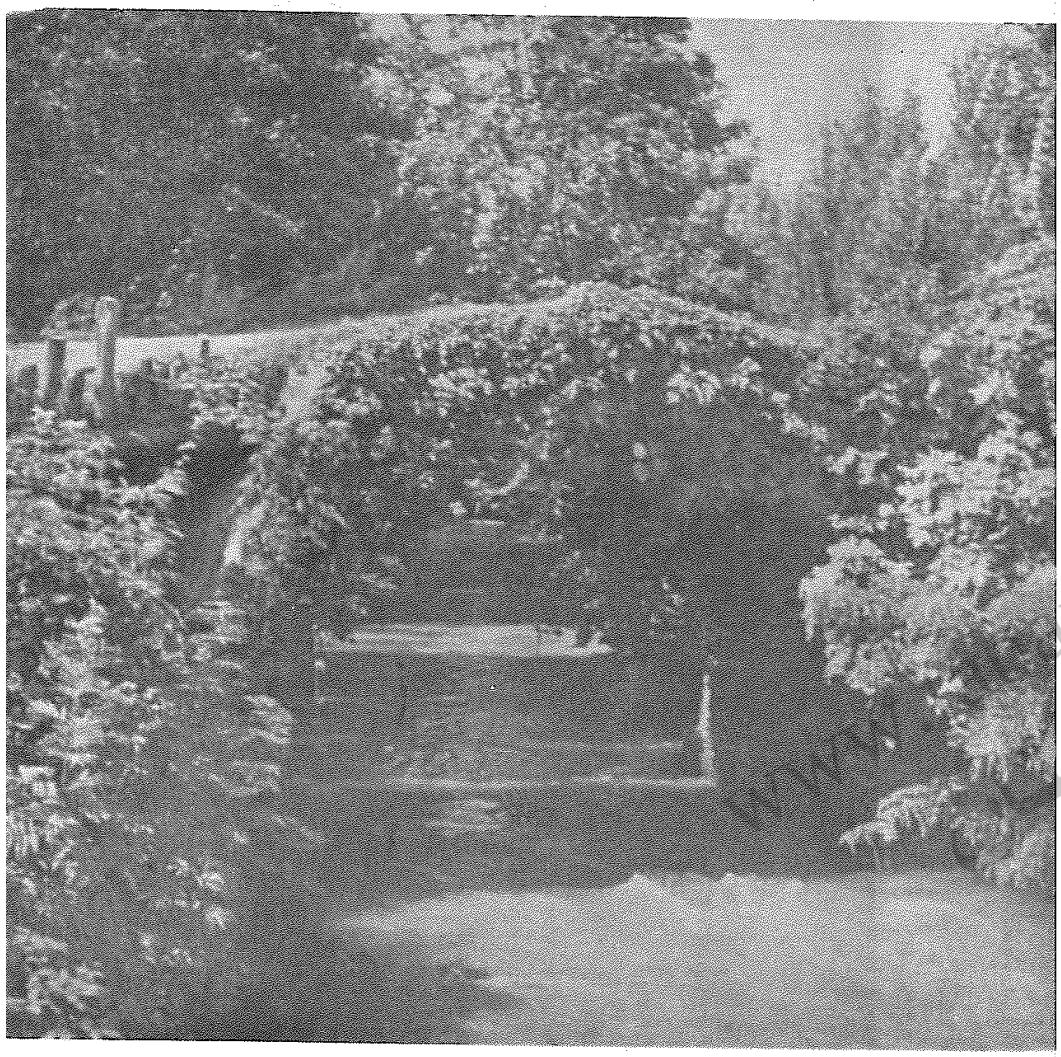

(عکس شمارهٔ ۱۵۵) خشت‌پل
برروددخانهٔ حشمت رود در دهکدهٔ کیسم

تبرستان tabarestan.info

(عکس شمارهٔ ۱۵۷) کتیبه لنگهٔ سمت است درجنوبیِ بقعهٔ آقا سیدامیر کیا

در دهکدهٔ شیرجوپشت رودبنهٔ لاهیجان

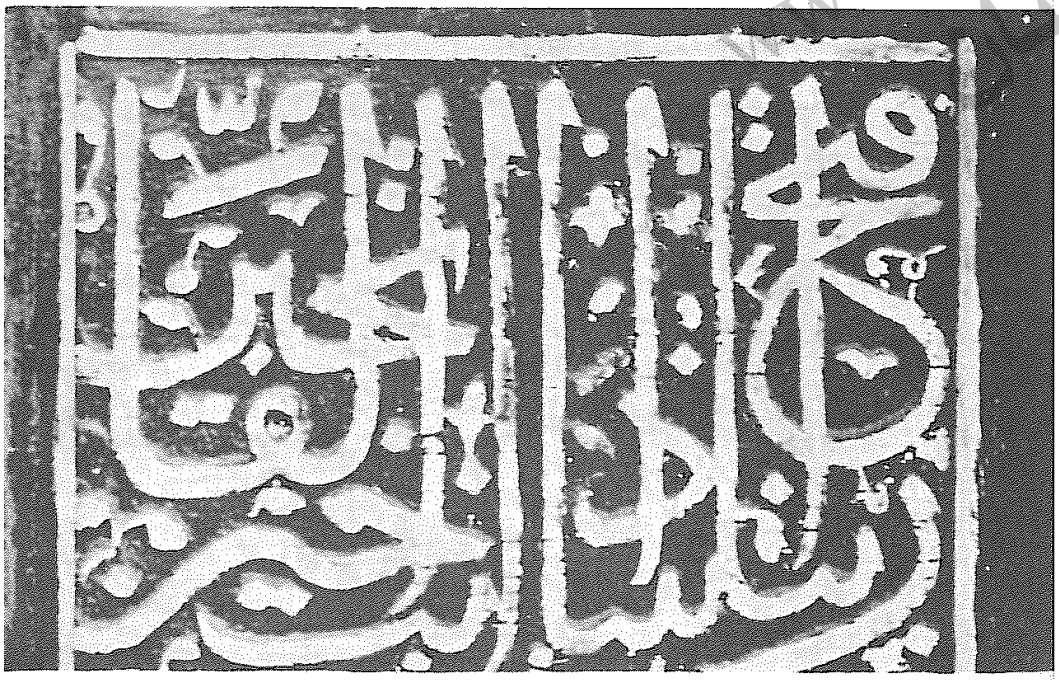

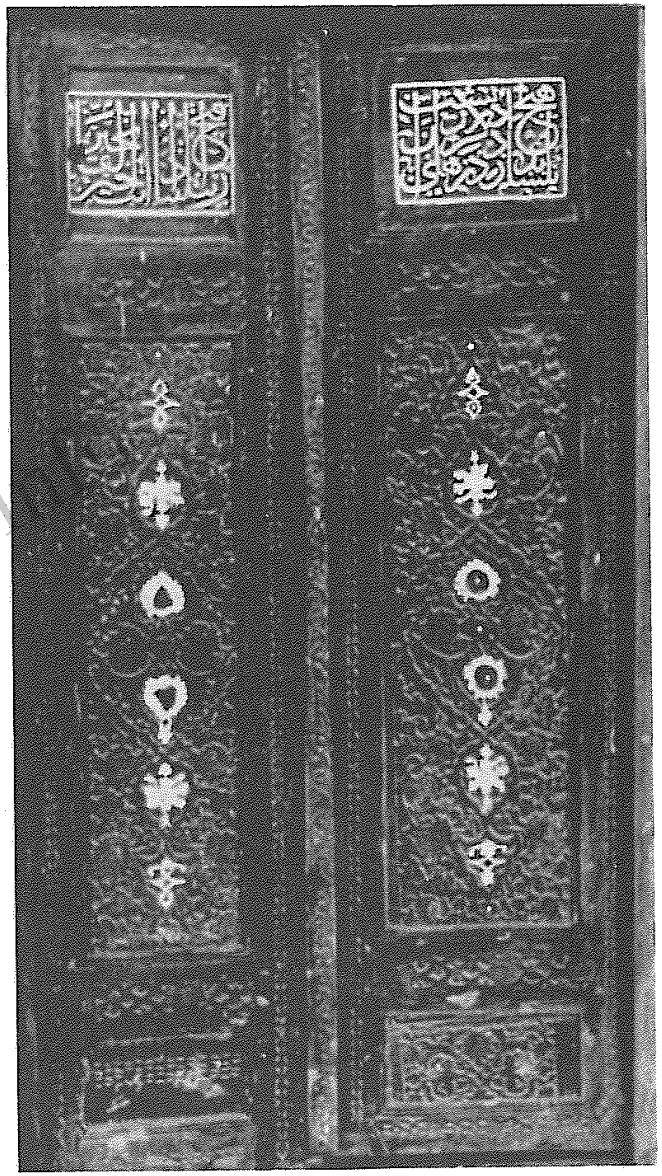

(عکس شمارهٔ ۱۵۶) درجنوبی بقعهٔ
آقا سید امیر کیا در دهکدهٔ
شیرجوپشت رودبنهٔ لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۱۵۸) کتیبهٔ لنگهٔ
سمت‌چپ درجنوبی بقعهٔ
آقاسید امیر کیا در دهکده
شیرجوپشت رودبنهٔ لاهیجان

www.tabarestan.info
تبرستان

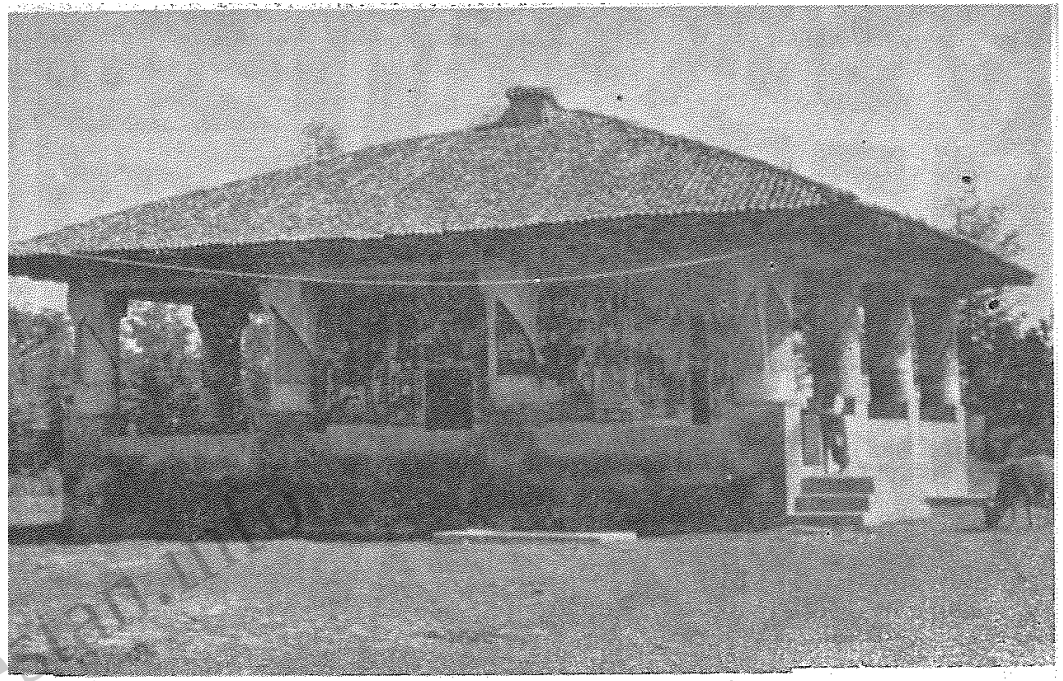

(عکس شمارهٔ ۱۵۹) نمای خارجی بقعهٔ آقا سیدامیرکیا

در دهکدهٔ شیرجوپشت رودبنهٔ لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۱۶۰) کتیبهٔ لنگهٔ سمت راست درشرقی بقعهٔ آقـا سید محمد در دهکدهٔ فشوپشتهٔ لاهیجان

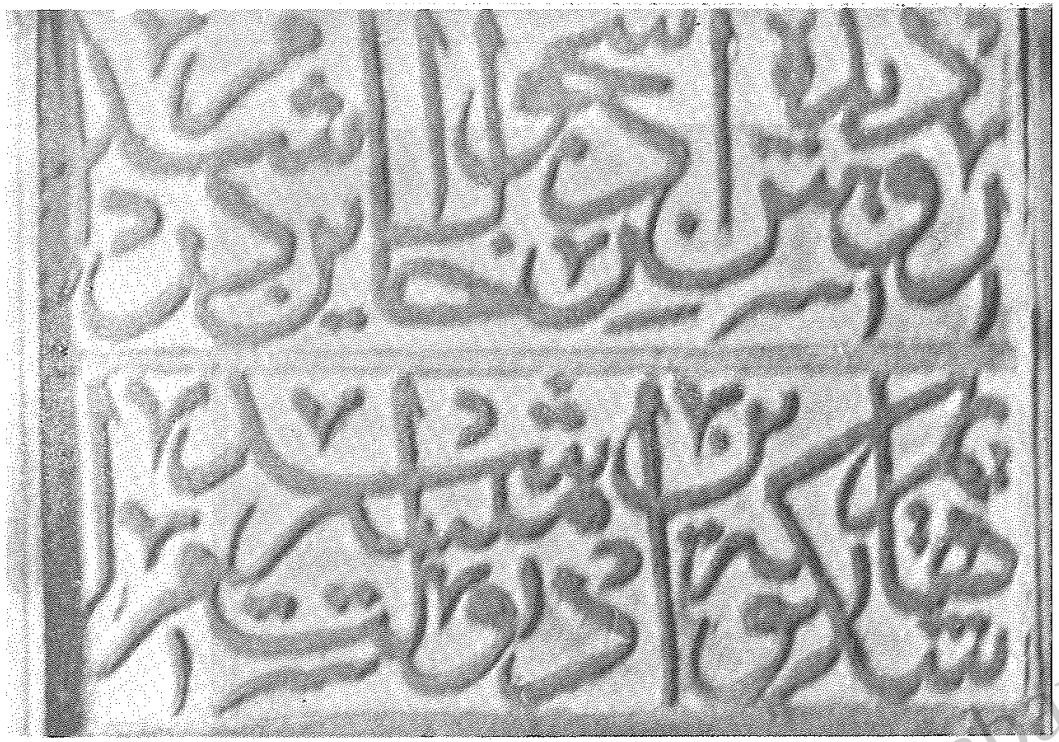

(عکس شمارهٔ ۱۶۱) کتیبهٔ لنگهٔ سمت راست درگنجهٔ بقعهٔ آقاسید رضا دردهکدهٔ ناصرکیاده رودبنهٔ لاهیجان

(عکس شمارهٔ ۱۶۲) کتیبهٔ لنگهٔ سمت‌چپ درگنجهٔ بقعهٔ آقاسید رضا در دهکدهٔ ناصرکیا ده رودبنهٔ لاهیجان

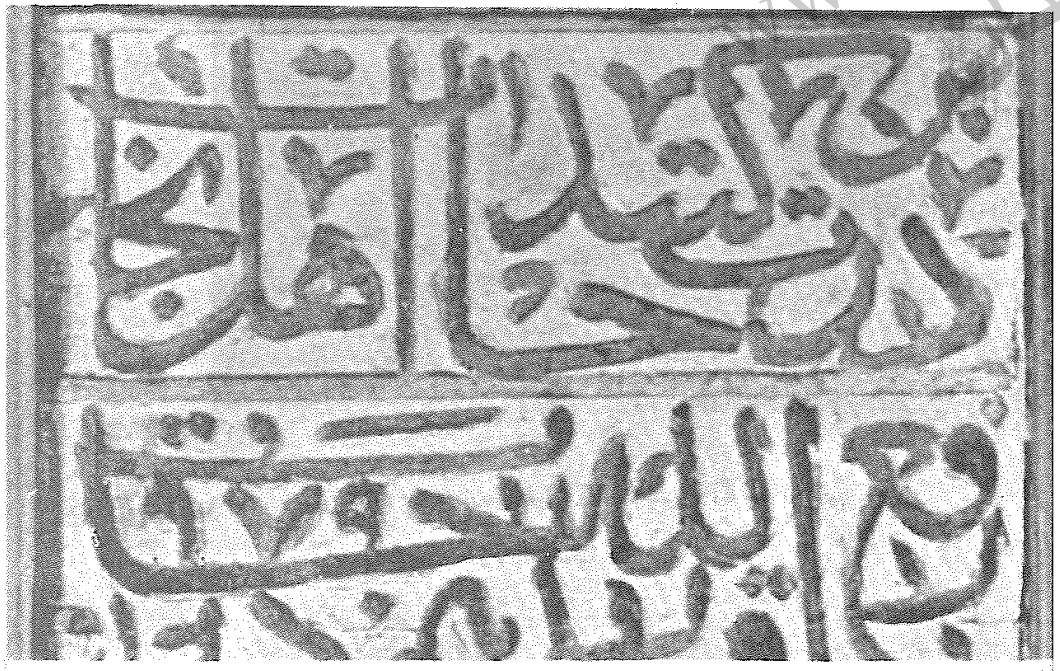

www.tabarestan.info
تبرستان

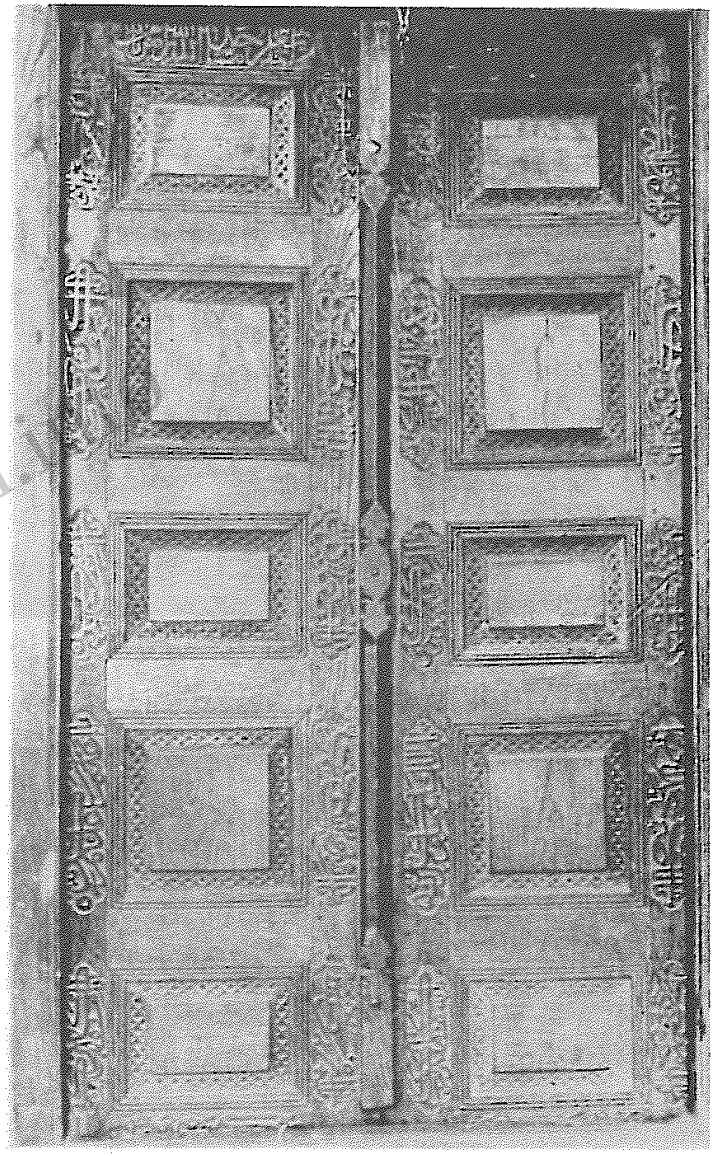

(عکس شمارهٔ ۱۶۳) درشرقی بقعهٔ آقاسید حسین وآقا سید ابراهیم

در فشکالی محلهٔ لنگرود

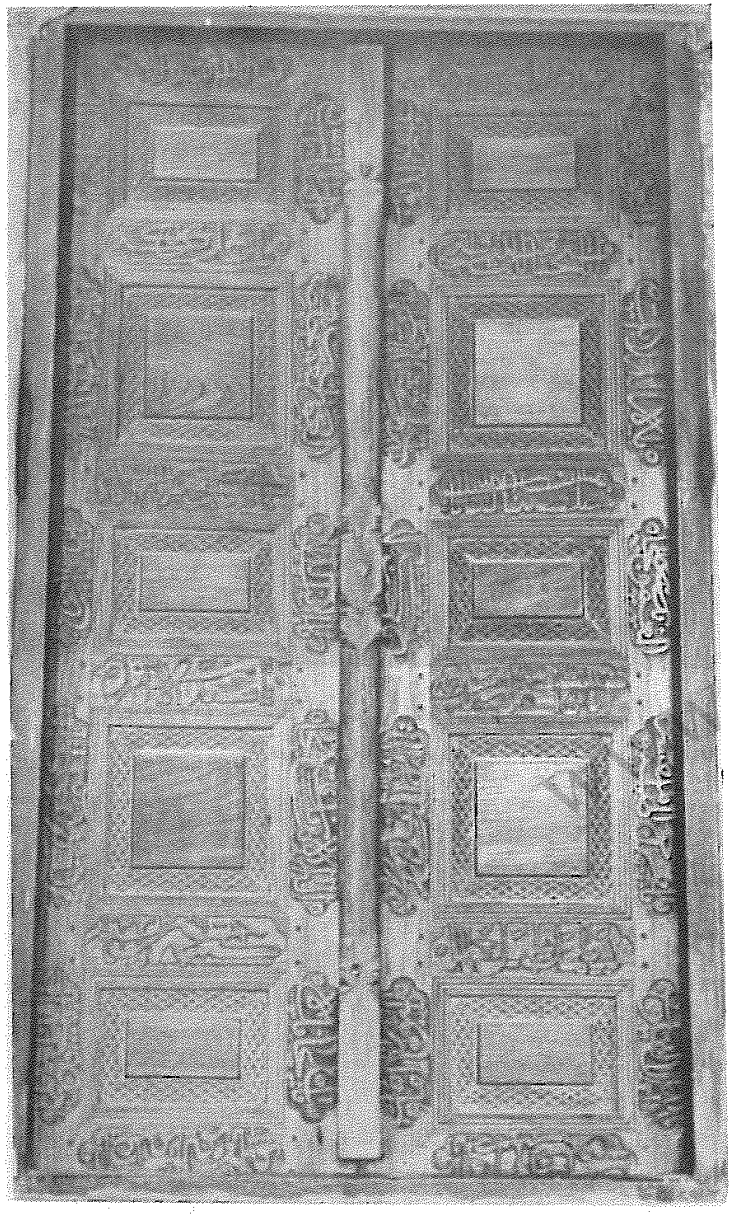

(عکس شمارهٔ ۱۶۴) در غربی بقعهٔ آقاسید حسین وآقـاسید ابراهیم

درفشکالی محلهٔ لنگرود

.tabarestan
تبرستان

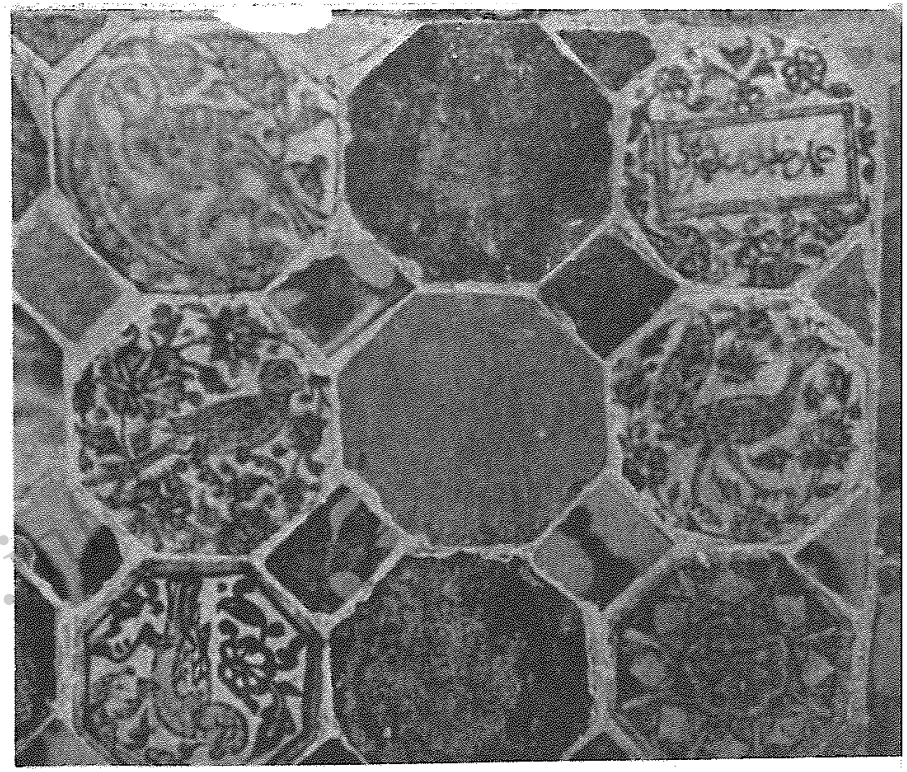

(عکس شمارهٔ ۱۶۵) نقش چندکاشی قدیمی بقعهٔ آقاسید حسین وآقاسیدابراهیم
درفشکالی محلهٔ لنگرود

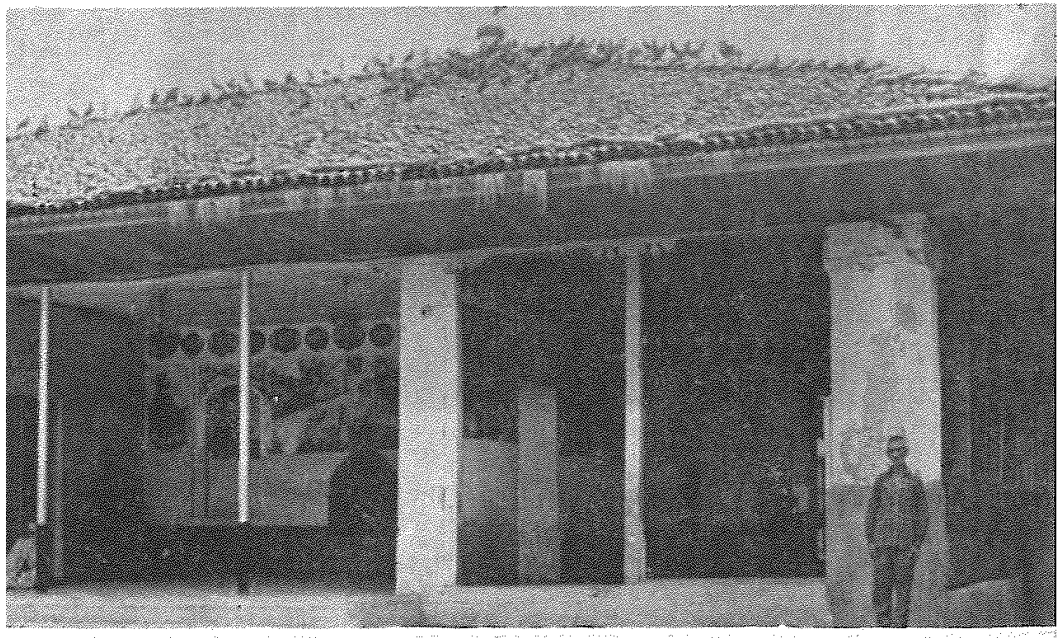

(عکس‌شمارهٔ ۱۶۷) مجالس نقاشیهای مذهبی بقعهٔ آقاسید حسین
وآقا سید ابراهیم درفشکالی محلهٔ لنگرود

(عکس‌شمارهٔ ۱۶۶) نمای خارجی
بقعهٔ آقاسید حسین وآقاسید ابراهیم
درفشکالی محلهٔ لنگرود

www.tabarestan.info
تبرستان

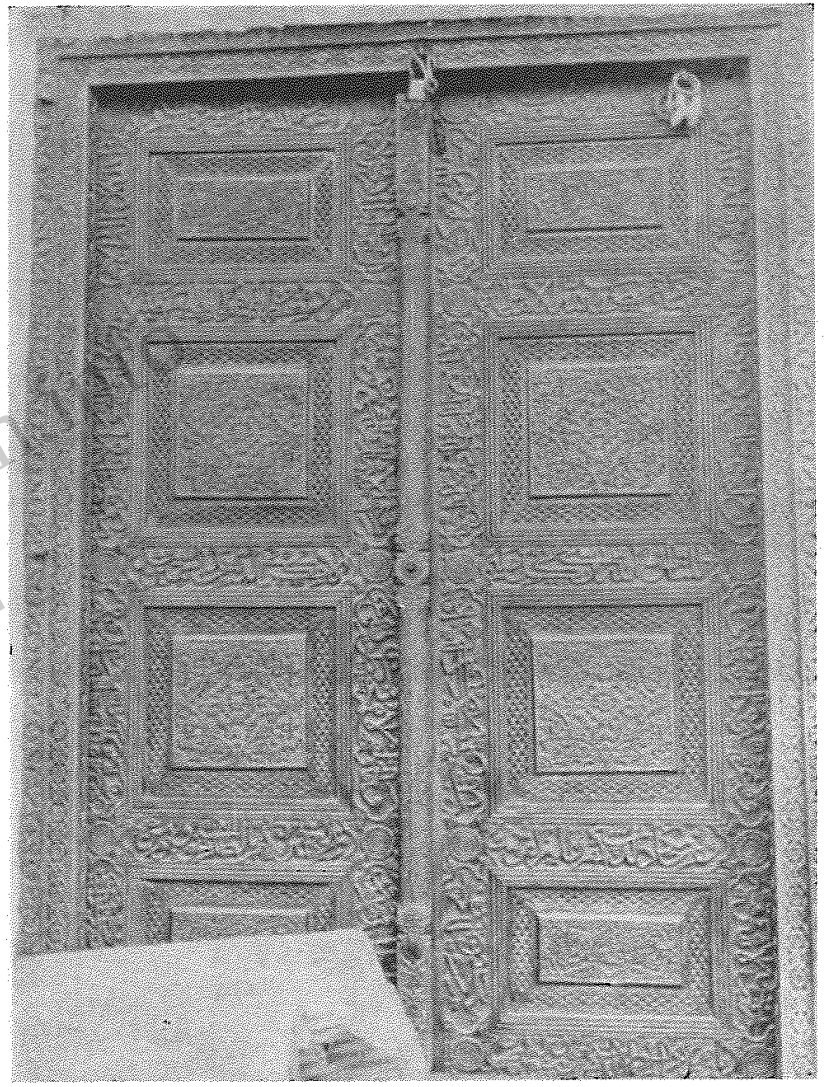

(عکس شمارهٔ ۱۶۸) درمسجد آقا سیدحسین نزدیك بقعه آقاسید حسین

درفشکالی محلهٔ لنگرود

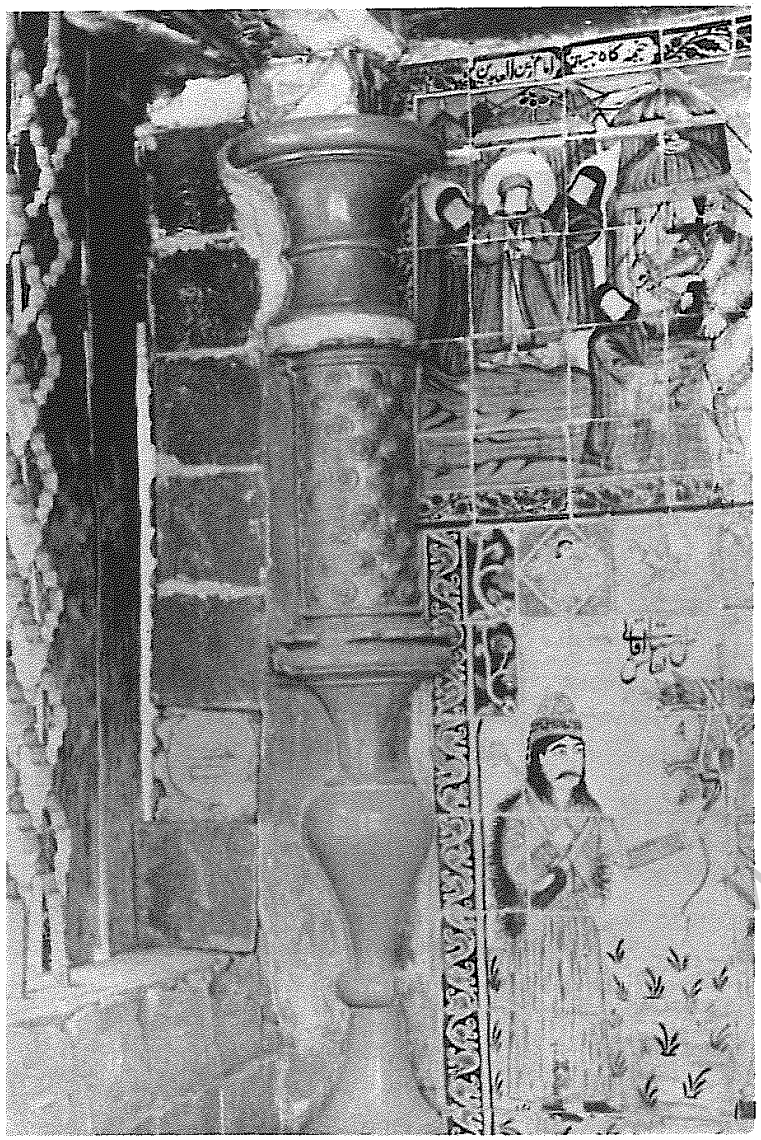

(عکس شمارهٔ ۱۶۹) یکی از ستون نماهای‌کاشی

سقاخانهٔ بقعهٔ آقـاسید حسین‌درفشکالی محلهٔ لنگرود

www.tabarestan
تبرستان

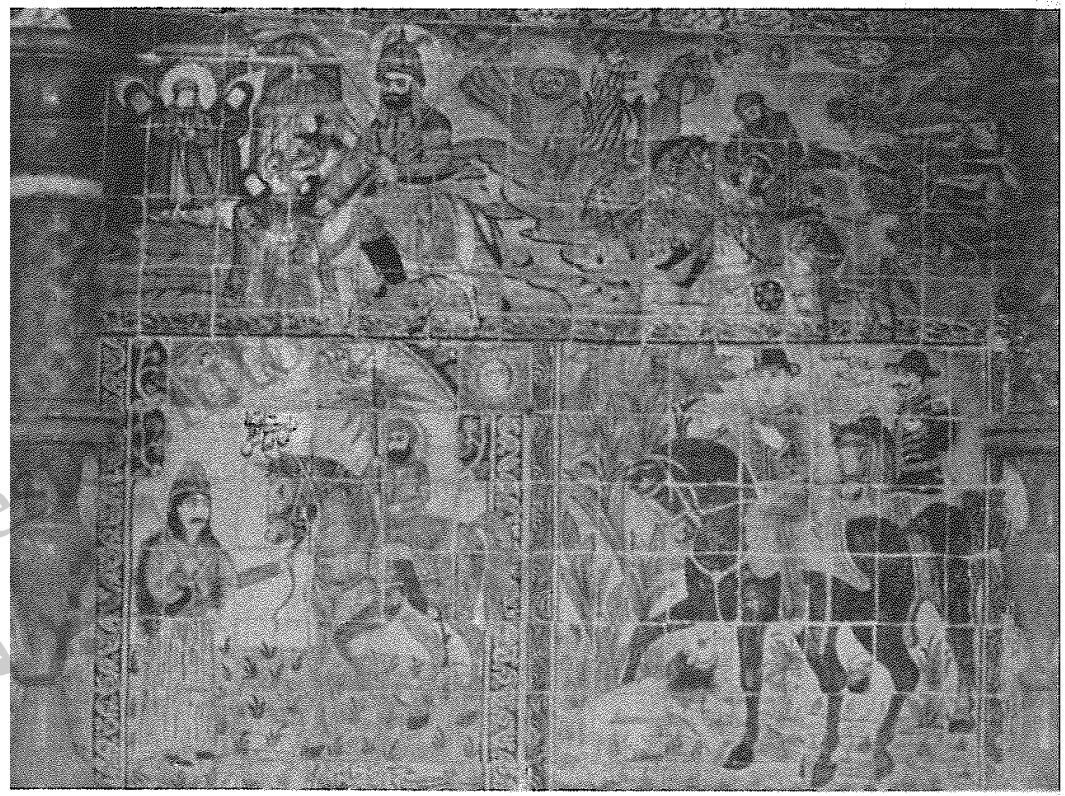

(عکس شمارهٔ ۱۷۰) مجالس کاشی‌کاری سقاخانهٔ
بقعهٔ آقا سید حسین درفشکالی محلهٔ لنگرود

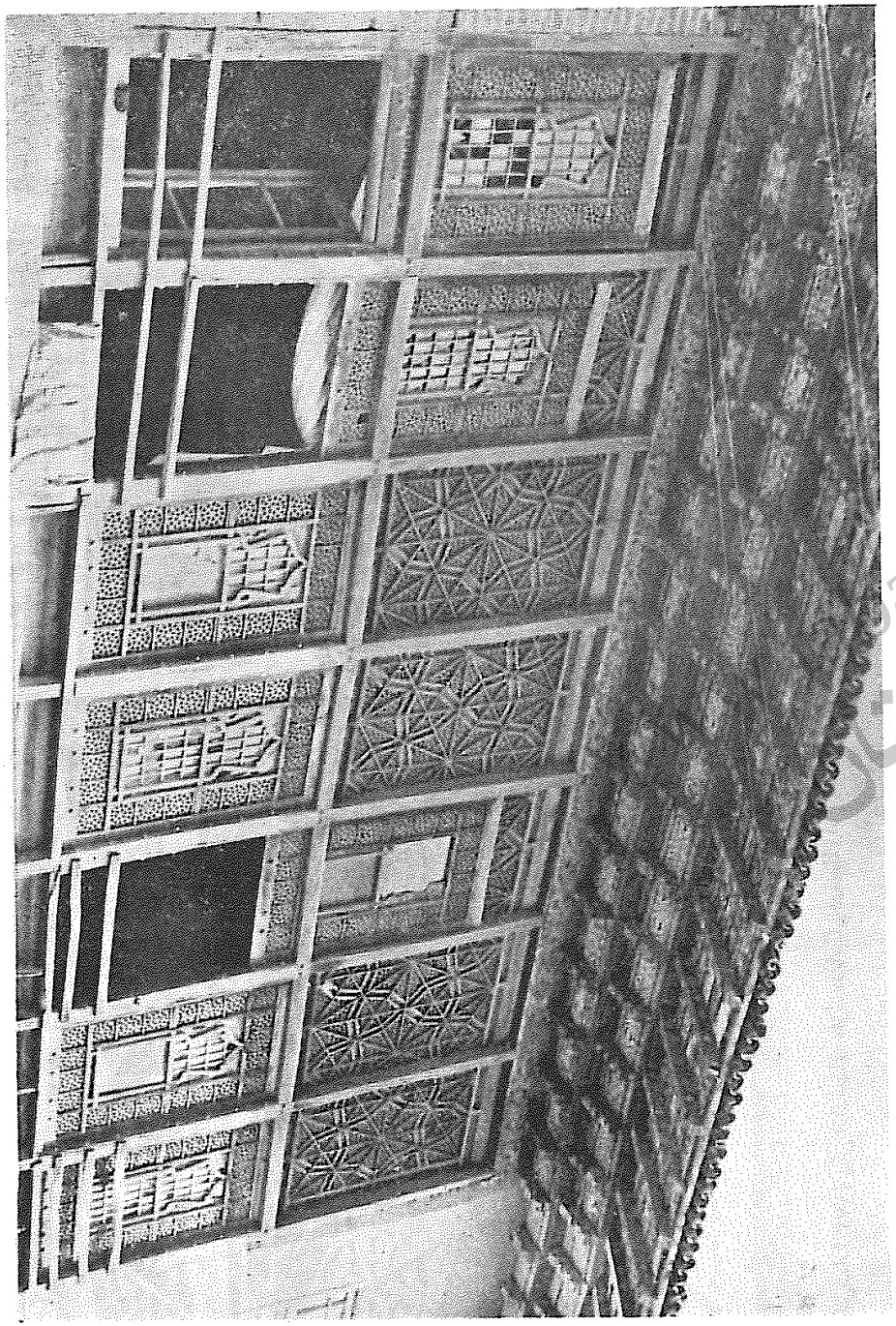

(عکس شمارهٔ ۱۷۱) بنای اصلی ارباب نشین منزل دریایکی در محلهٔ راه پشتهٔ لنگرود

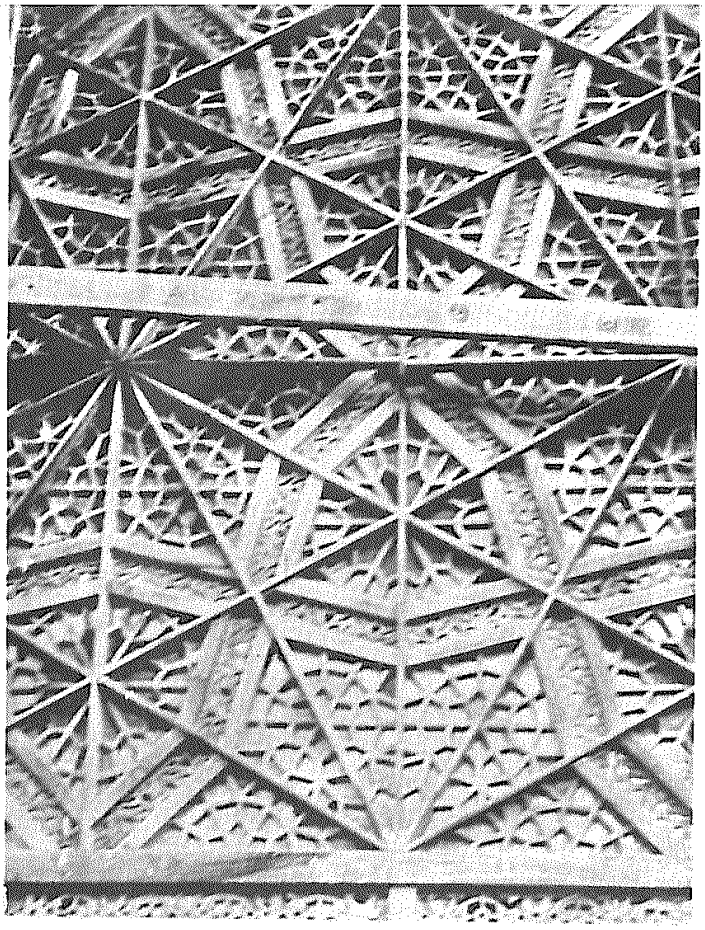

(عکس‌شمارهٔ ۱۷۳) یکی ازارسیهای منزل دریابیگی درمحلهٔ راه پشتهٔ لنگرود

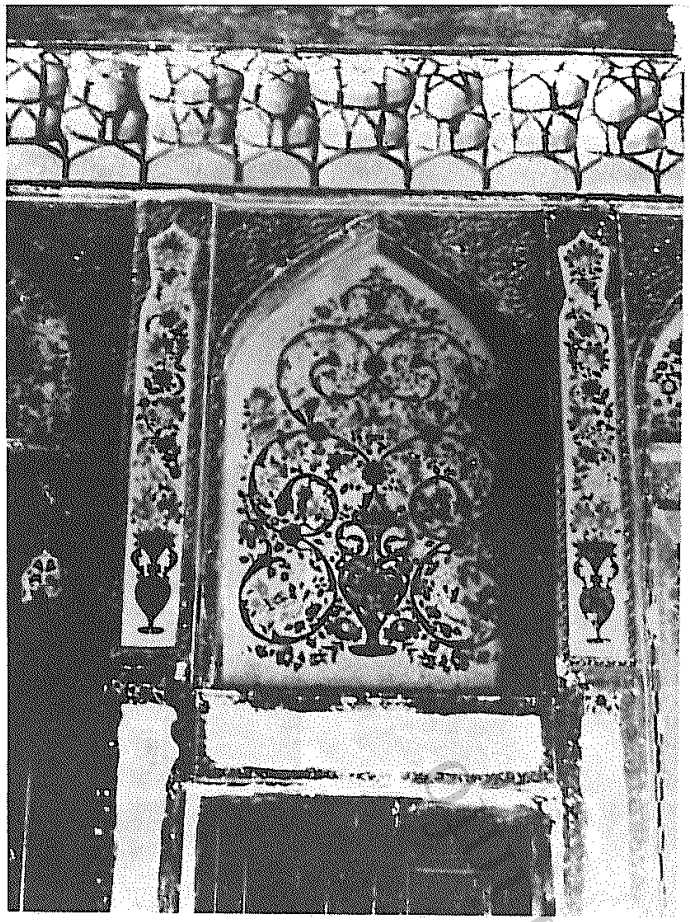

(عکس شمارهٔ ۱۷۲ نقشها، نقاشیها و گچ‌بریهای منزل دریـابیگي درمحلهٔ راه پشتهٔ لنگرود

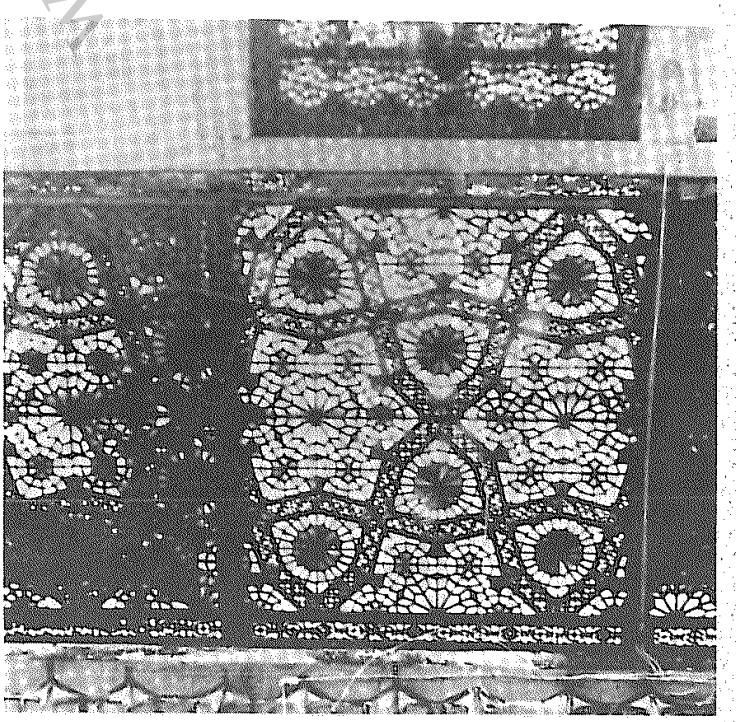

(عکس شمارهٔ ۱۷۵) آلتهای مشبک‌کاری با شیشه های رنگین منزل در بابیگی در محلهٔ راه پشتهٔ لنگرود

عکس شمارهٔ ۱۷۴) یکی ازدو درتالار منزل دریابیگی در محلهٔ راه پشتهٔ لنگرود

www.tabarestan.info

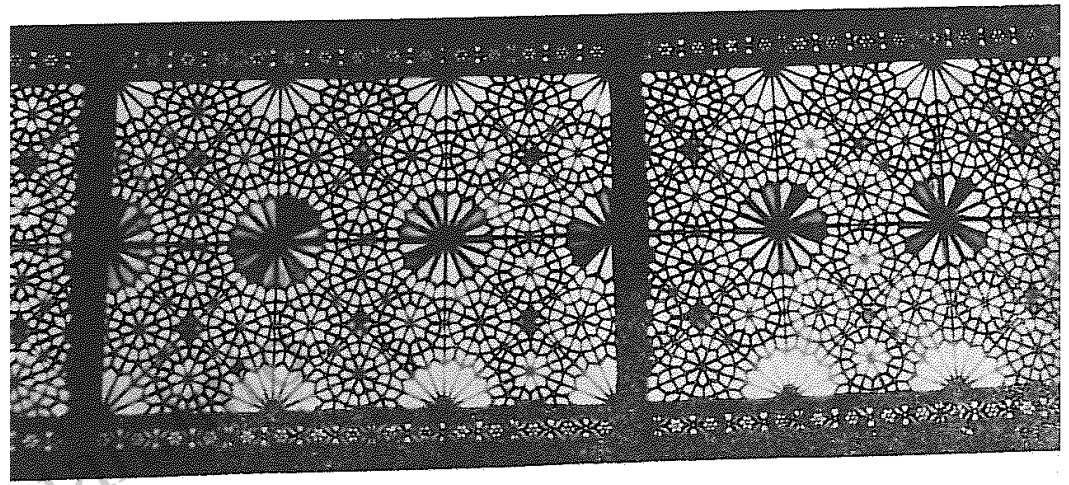

(عکس شمارهٔ ۱۷۶) آلتهای مشبک‌کاری باشیشه‌های رنگین اطاق شمالی منزل منجم‌باشی
درفشکالی‌محلهٔ لنگرود

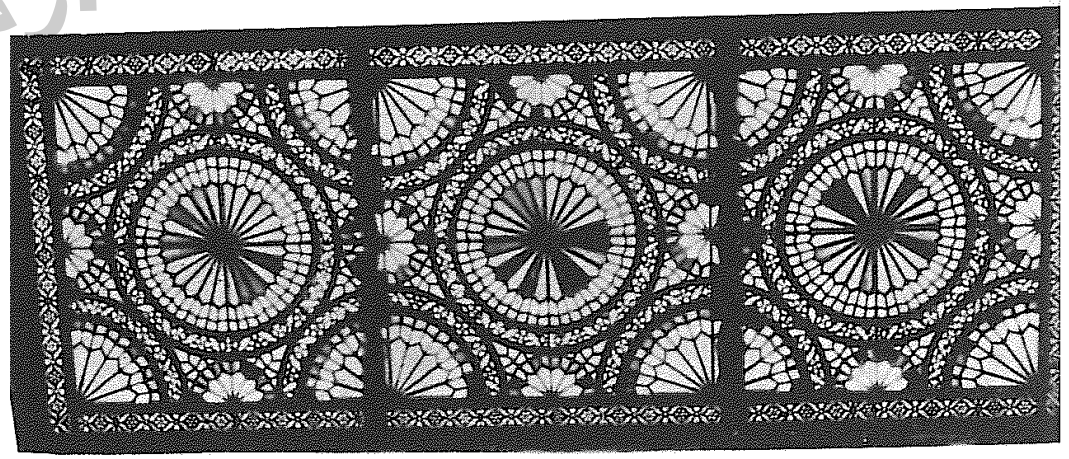

(عکس شمارهٔ ۱۷۷) آلتهای مشبک‌کاری باشیشه‌های رنگین اطاق شمالی منزل منجم‌باشی
درفشکالی محلهٔ لنگرود

(عکس شمارهٔ ۱۷۸) سردر ورودی
منزل منجم بـاشی درفشکالی محلهٔ لنگرود

www.tabarestan
تبرستان

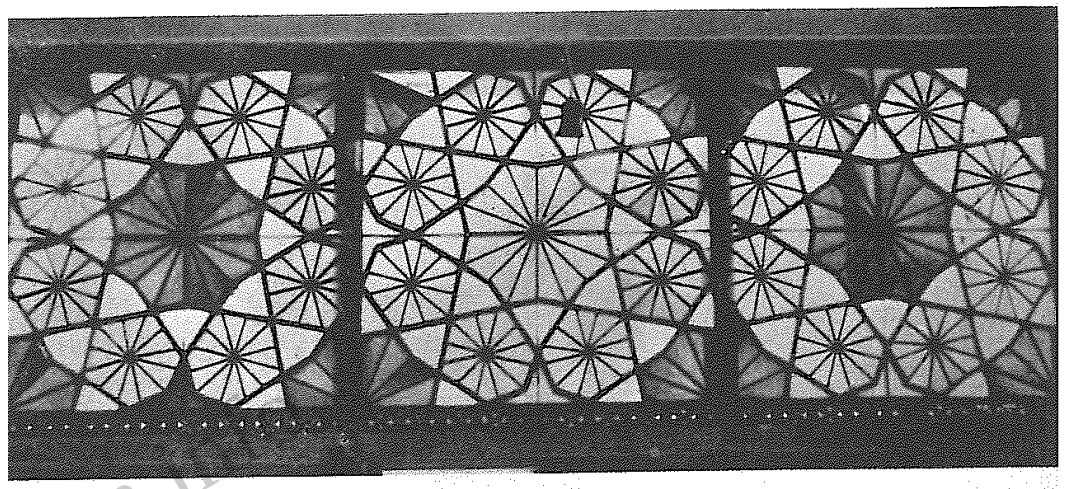

(عکس شمارهٔ ۱۷۹) آلتهای مشبک‌کاری باشیشه‌های رنگین منزل میرزا عیسی منجم‌باشی (دبستان‌پرتو) درفشکالی محلهٔ لنگرود

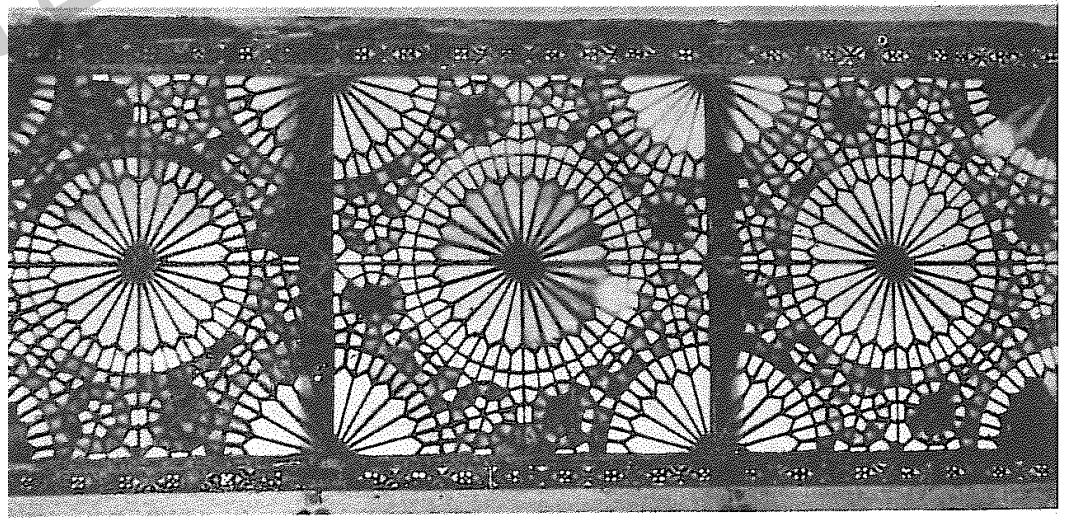

(عکس شمارهٔ ۱۸۰) آلتهای مشبک‌کاری باشیشه‌های رنگین منزل میرزا عیسی منجم‌باشی (دبستان پرتو) درفشکالی محلهٔ لنگرود

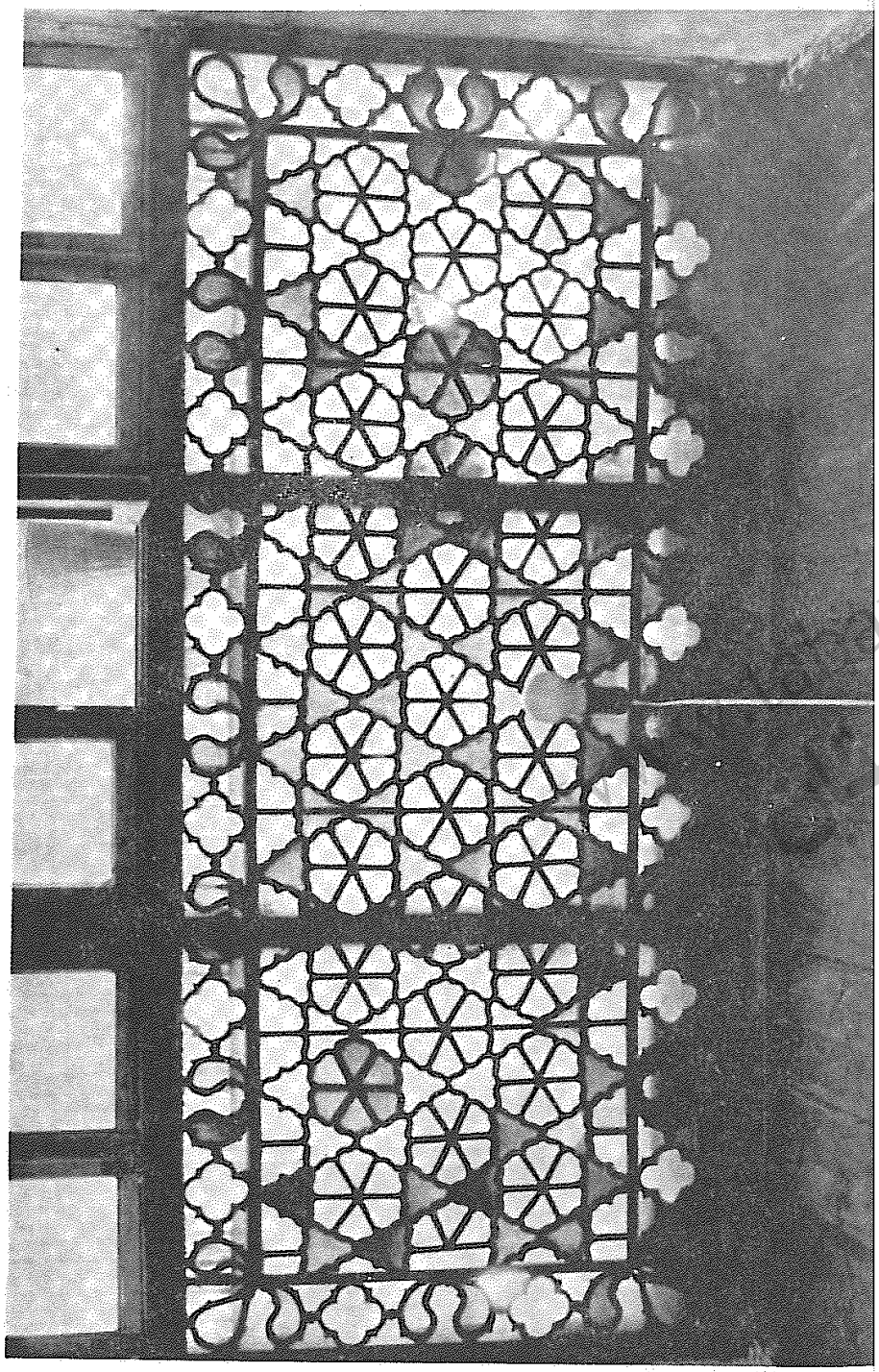

(عکس شمارهٔ ۱۸۱) آلتهای مشبک‌کاری باشیشه‌های رنگین منزل میرزا عیسی منجم باشی دبستان پرتو) درفشکالی محلهٔ لنگرود

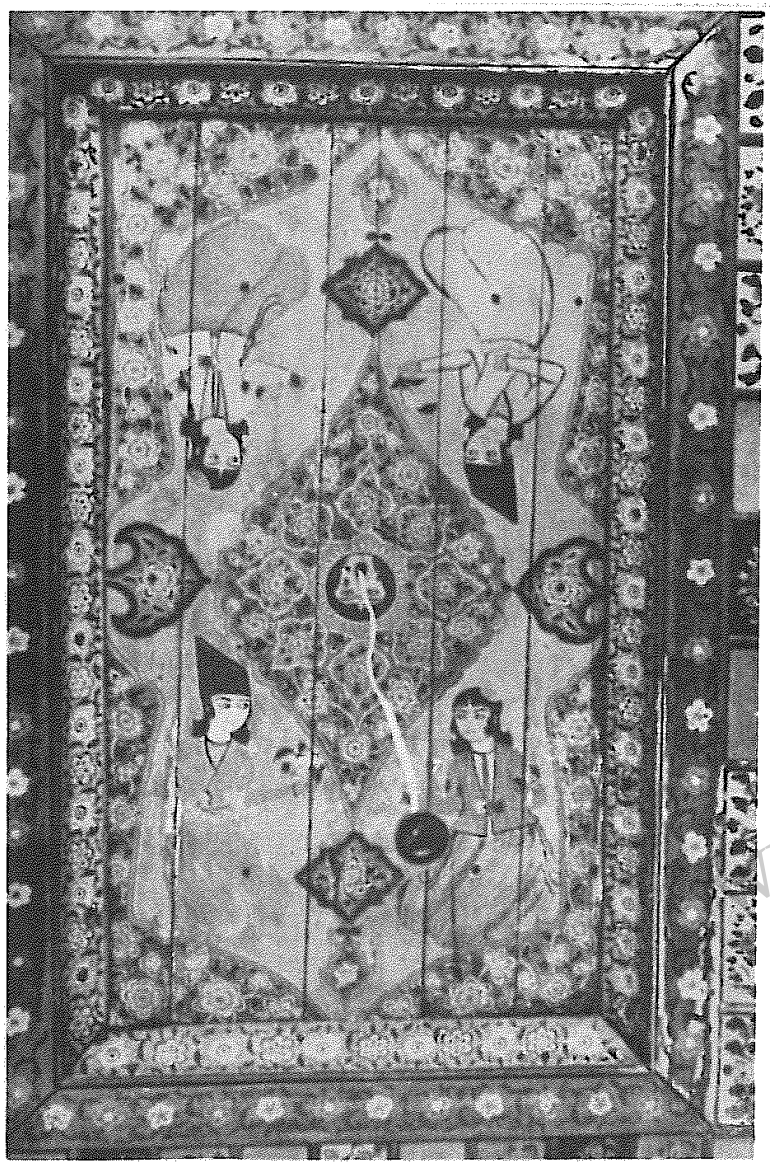

(عکس شمارهٔ ۱۸۳) قاب نقاشی شدهٔ وسط سقف یکی از اطاقهای منزل
میرزا عیسی منجم‌باشی (دبستان پرتو) درفشکالی محلهٔ لنگرود

عکس شمارهٔ ۱۸۲) یکی از پنجره‌های
سی منزل میرزا عیسی منجم بـاشی
دبستان پرتو) درفشکالی محلهٔ لنگرود

www.tabarestan

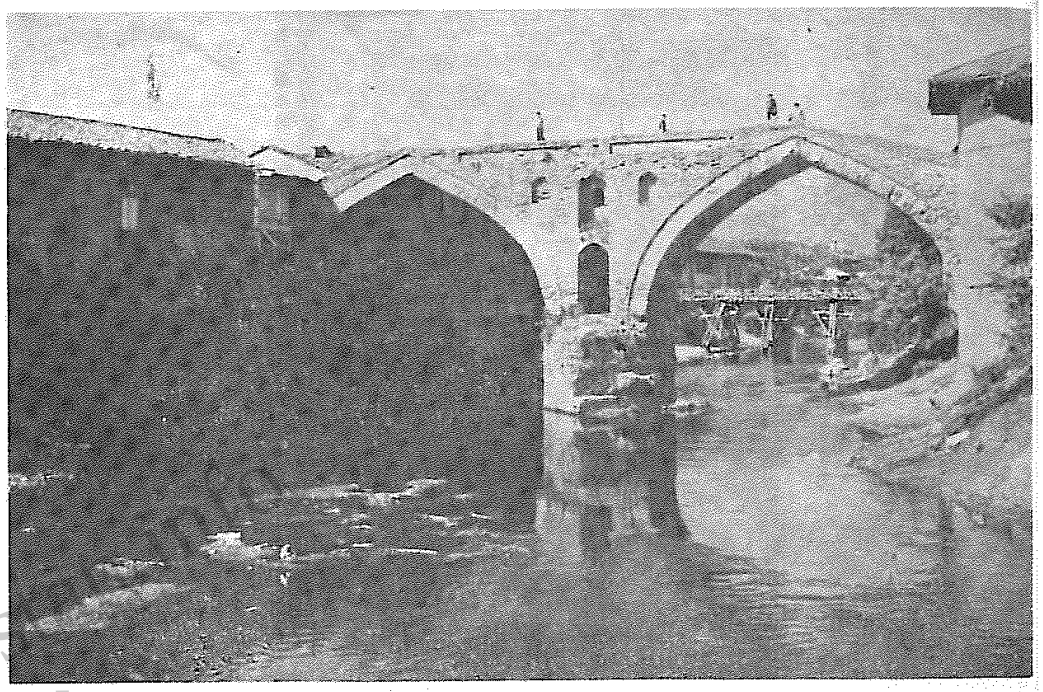

(عکس‌شمارهٔ ۱۸۴) خشت‌پل‌لنگرود برروی‌خانهٔ لنگرود درفشکالی‌محلهٔ‌لنگرود

(عکس شمارهٔ ۱۸۵) طاقهای جناقی چشمه‌هـای خشت پل‌لنگرود برروی‌خـانهٔ لنگرود درفشکالی محلهٔ لنگرود

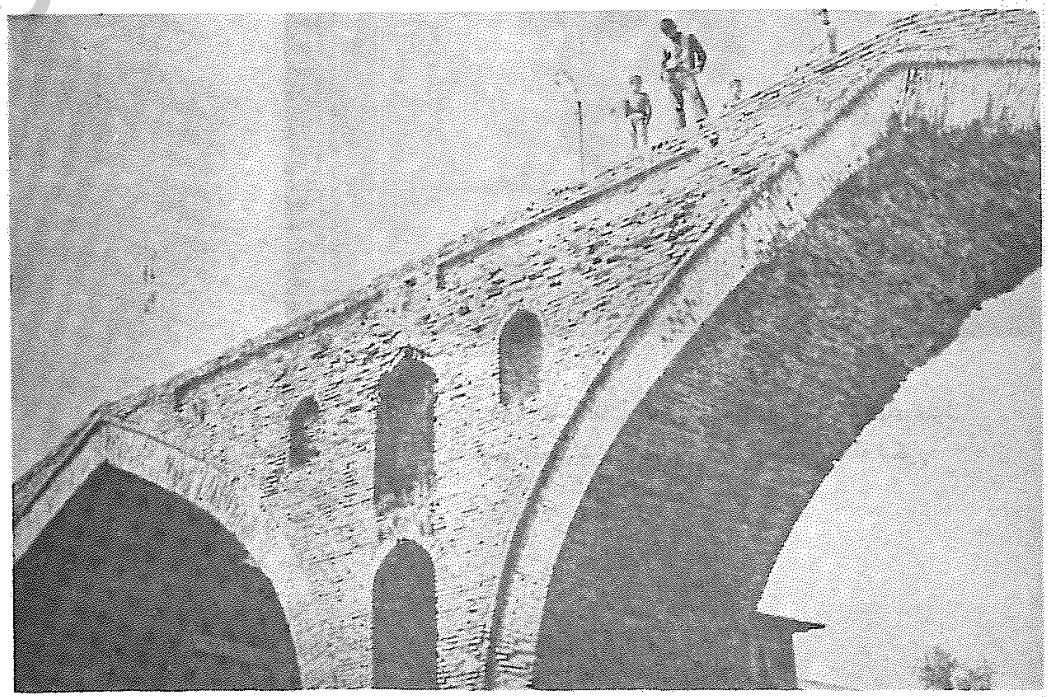

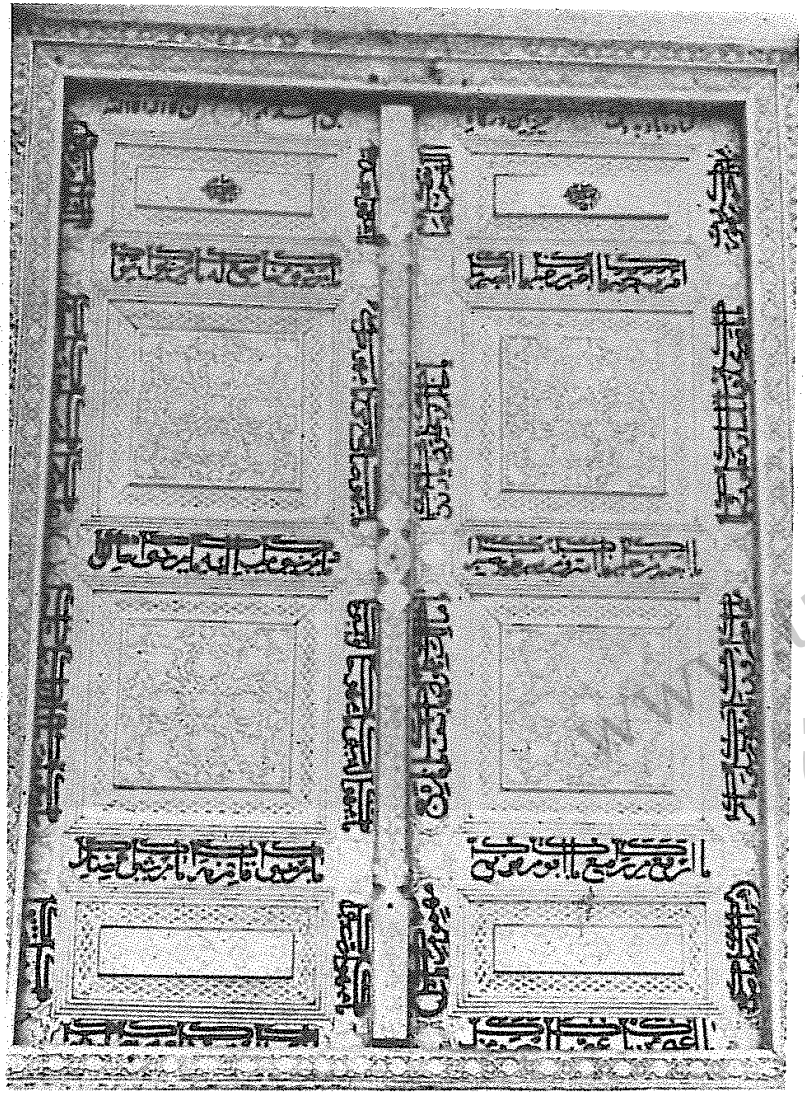

(عکس‌شمارهٔ ۱۸۶) درمسجد حاجی‌علی(مسجد سر بازار) درمحلهٔ‌بازارلنگرود

www.tabarestan.info
تبرستان

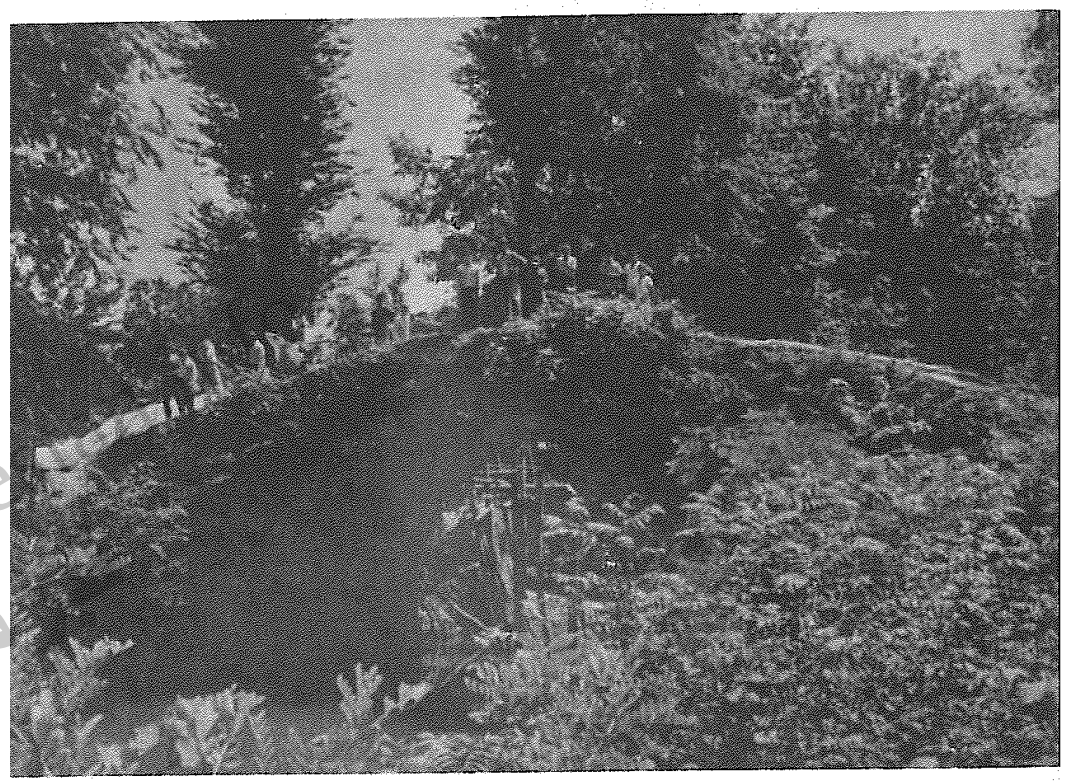

(عکس شمارهٔ ۱۸۷) حاجی‌یحیی پردسر
پردودخانهٔ میان لیالستان ونالکپاشر

(عکس شمارهٔ ۱۸۸) سنگ قبری درمحوطهٔ بقعهٔ آقاسید محمد مشهور بهسفید آستانه
در کیاکلایهٔ لنگرود

www.tabarestan

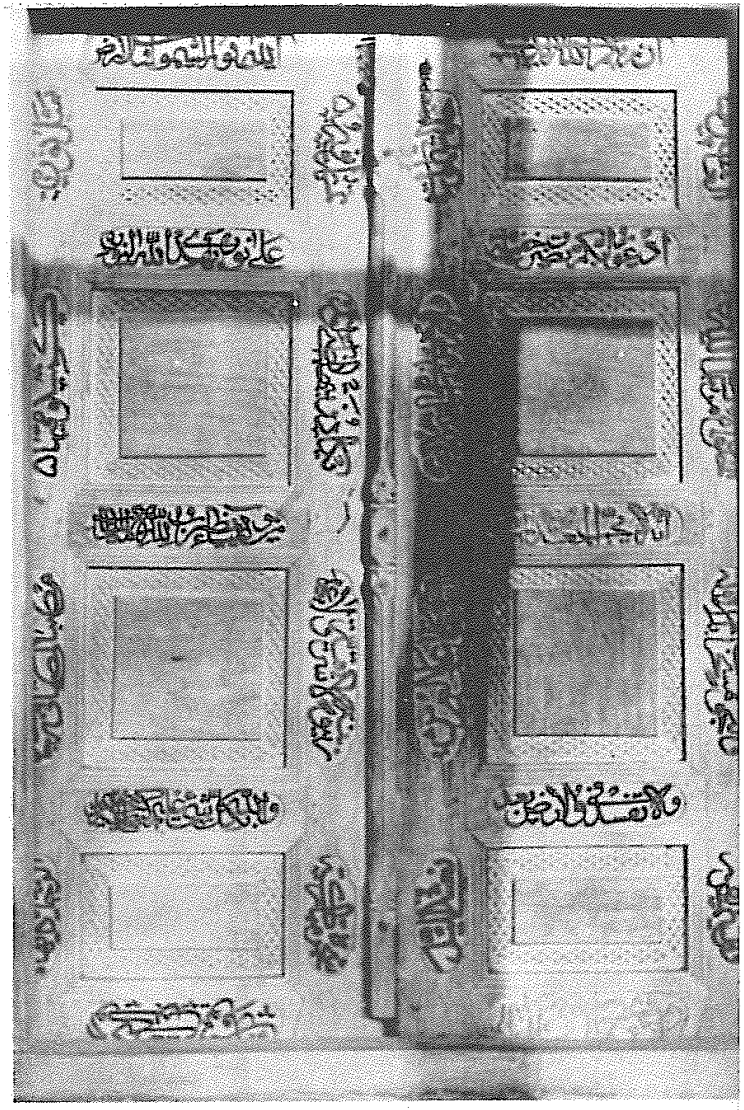

(عکس شمارهٔ ۱۸۹) در ورودی مسجد دهکدهٔ فتیده لنگرود رانکوه

(عکس شمارهٔ ۱۹۰)
قسمتی از خرابه‌های کهنه حمام در
یکی از باغهای چای‌کوملهٔ رانکوه

www.tabarestan.info
تبرستان

(عکس شمارهٔ ۱۹۱) نمای خارجی بقعهٔ دوازده تن در دهکدهٔ ملاط رانکوه

(عکس شمارهٔ ۱۹۲) نمای خارجی بقعهٔ آقا سید عبدالله درمریدان رانکوه

رعکس شمارهٔ ۱۹۳) چهار چراغ (چراغ واسن)
مقابل بقعهٔ آقاسیدعبدالله در مریدان رانکوه

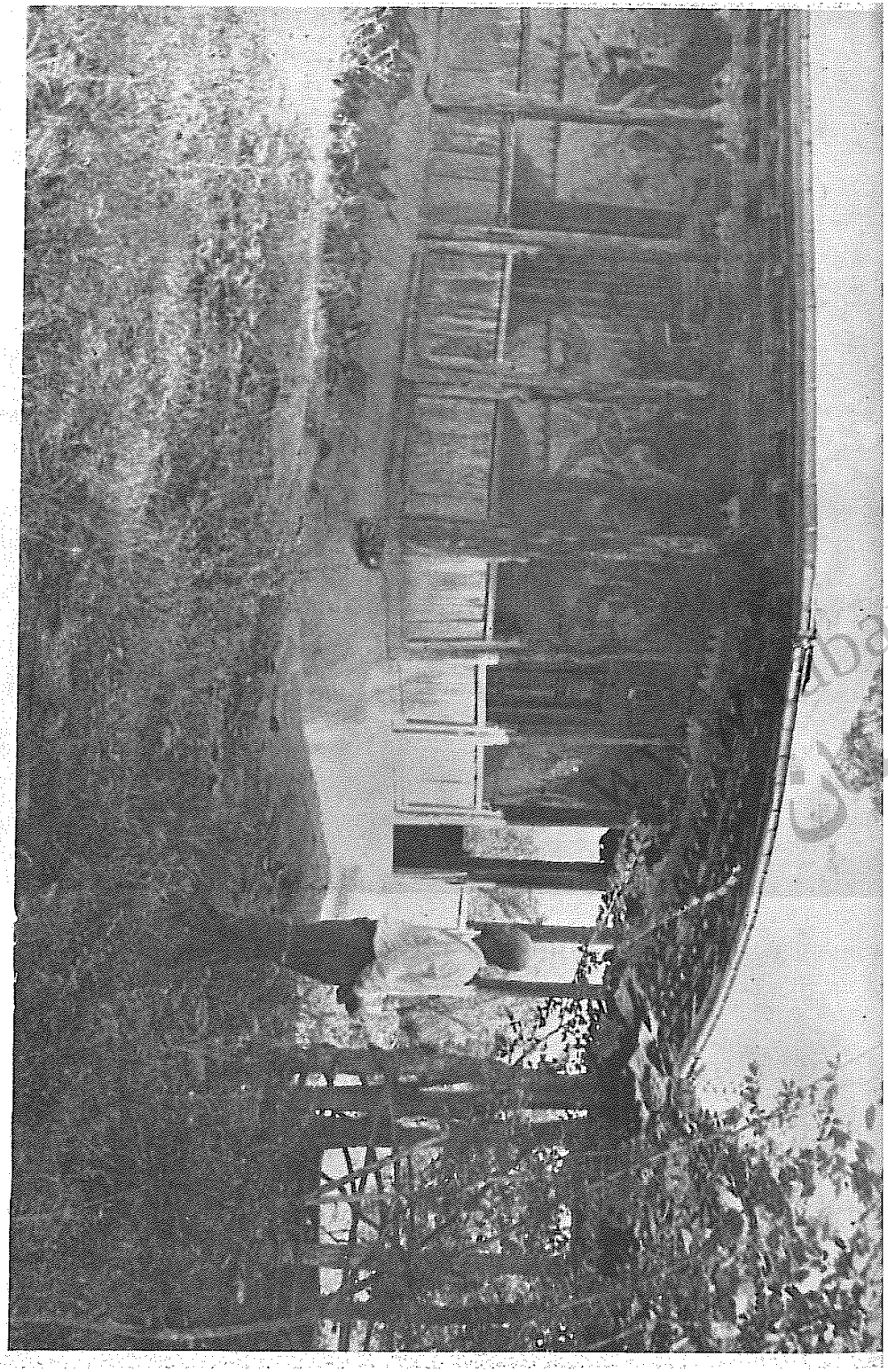

(عکس شمارهٔ ۱۹۴) نمای خارجی بقعهٔ آقاسید خلیل و آقاسید جلیل‌دردهکدهٔ شهیدان رانکوه

(عکس شمارهٔ ۱۹۵) چهارچراغ (چراغ واسن) بقعهٔ آقا سید خلیل و
آقا سید جلیل در دهکدهٔ شهیدان رانکوه

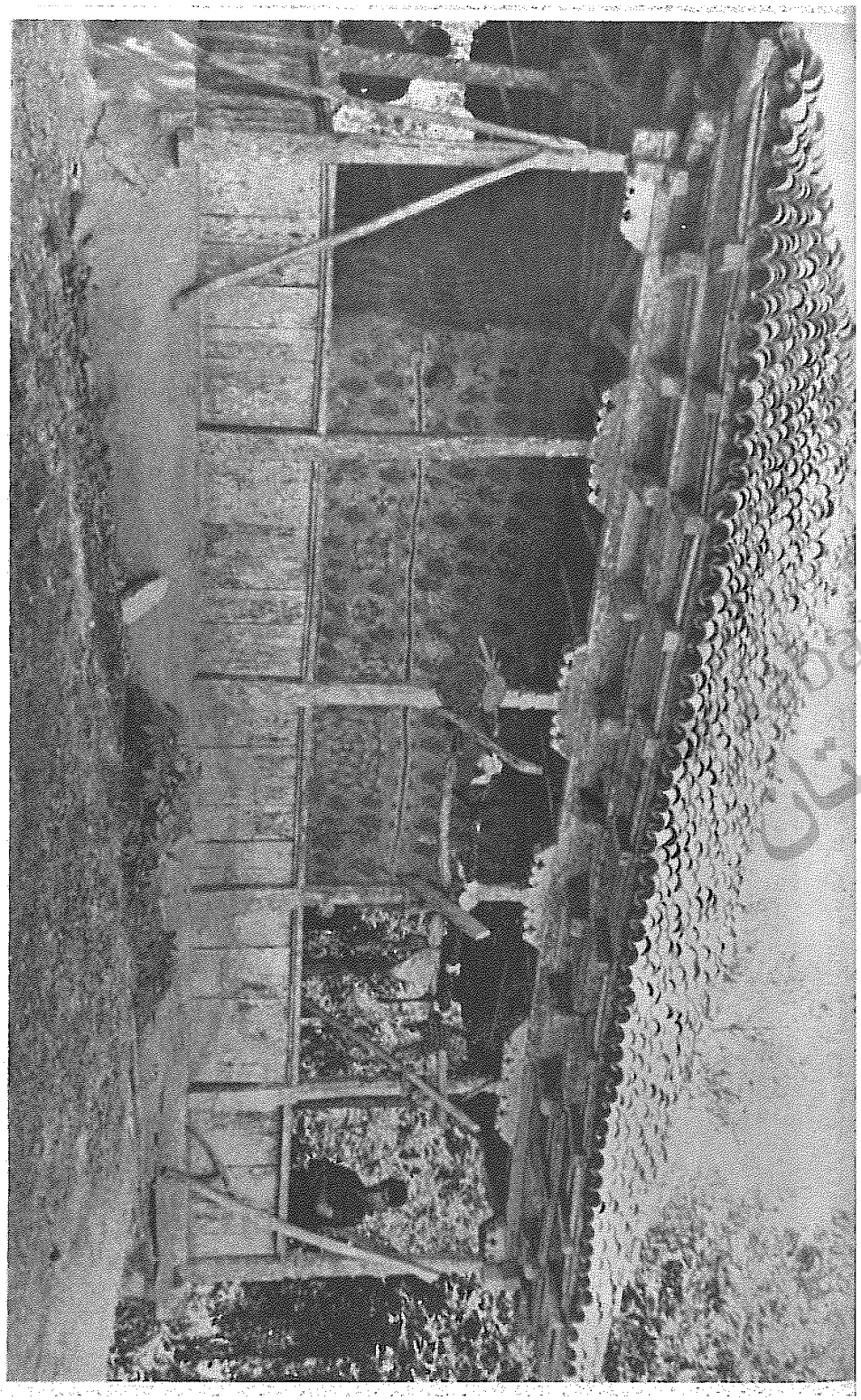

(عکس شمارهٔ ۱۹۶) نمای خارجی بقعهٔ سیدعلی کیا در محمدجعفر محلهٔ اطاق وربیجارپس رانکوه

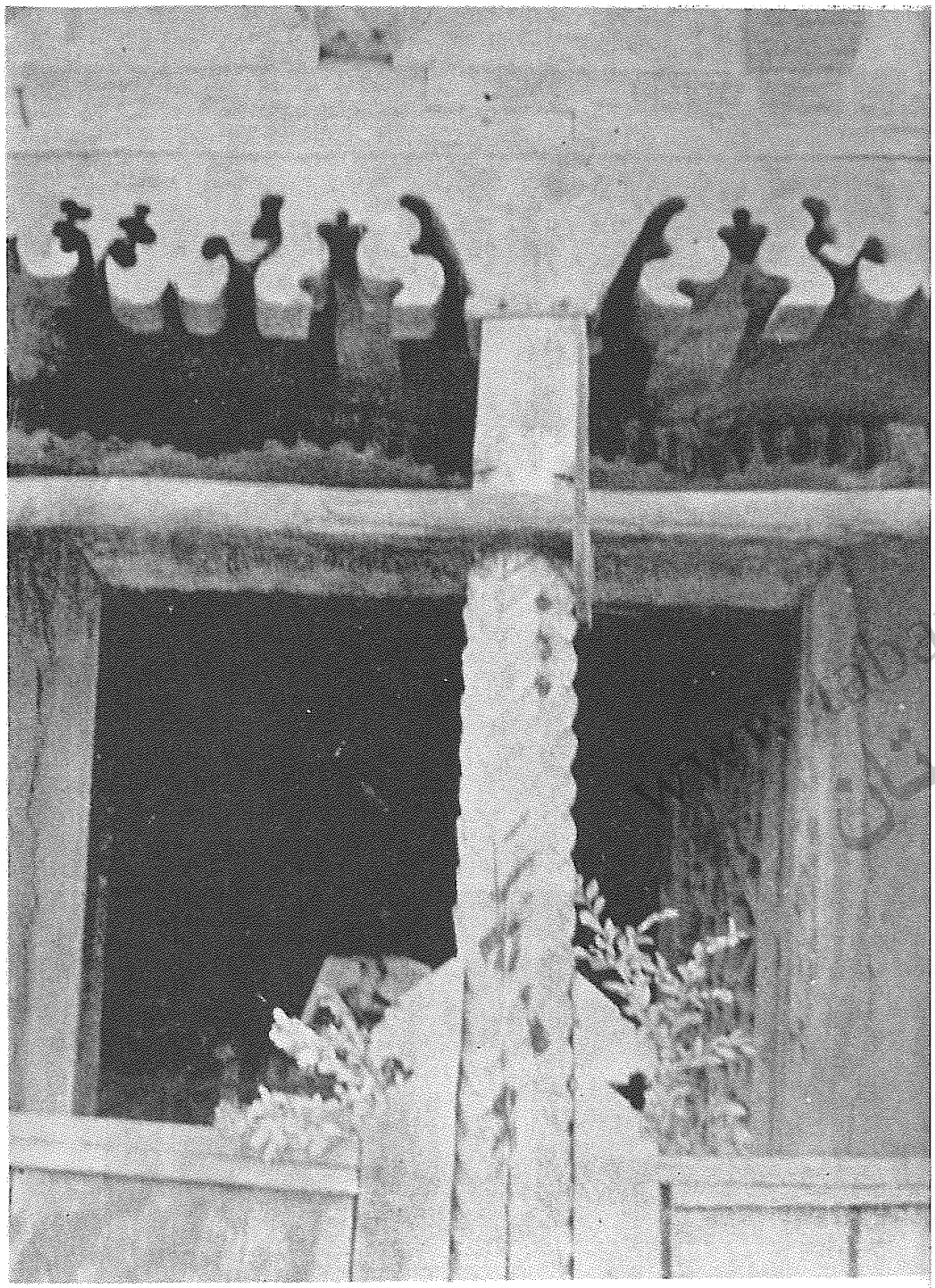

(عکس شمارهٔ ۱۹۸) یکی ازستونها وسرستونهای پرکار بقعهٔ آقاسید ابوالقاسم
در شکرکش بیجاریس رانکوه

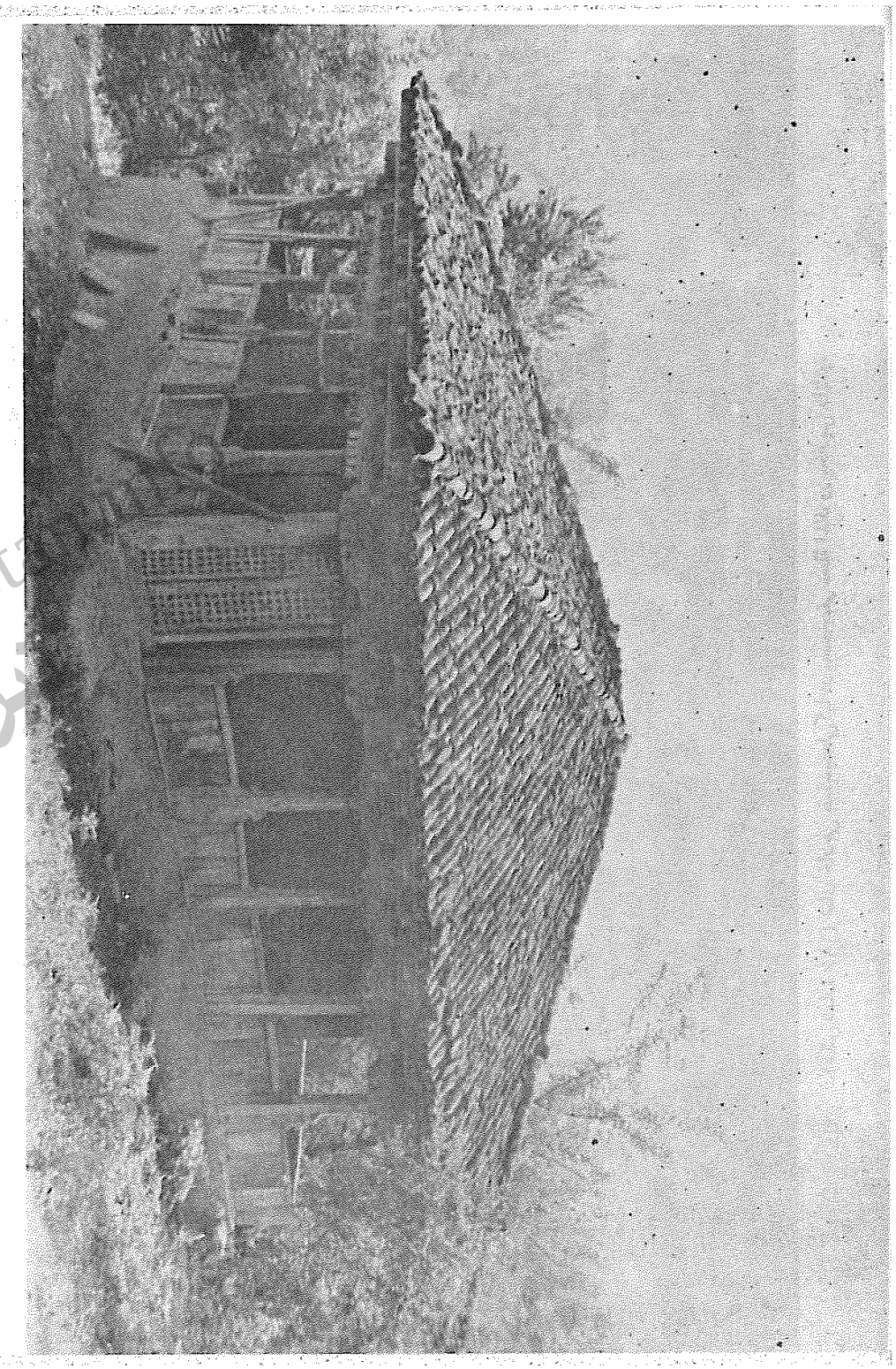

(عکس شمارهٔ ۱۹۷) نمای خارجی بقعهٔ آقاسید ابوالقاسم درشکر کش بیجارپس رانکو

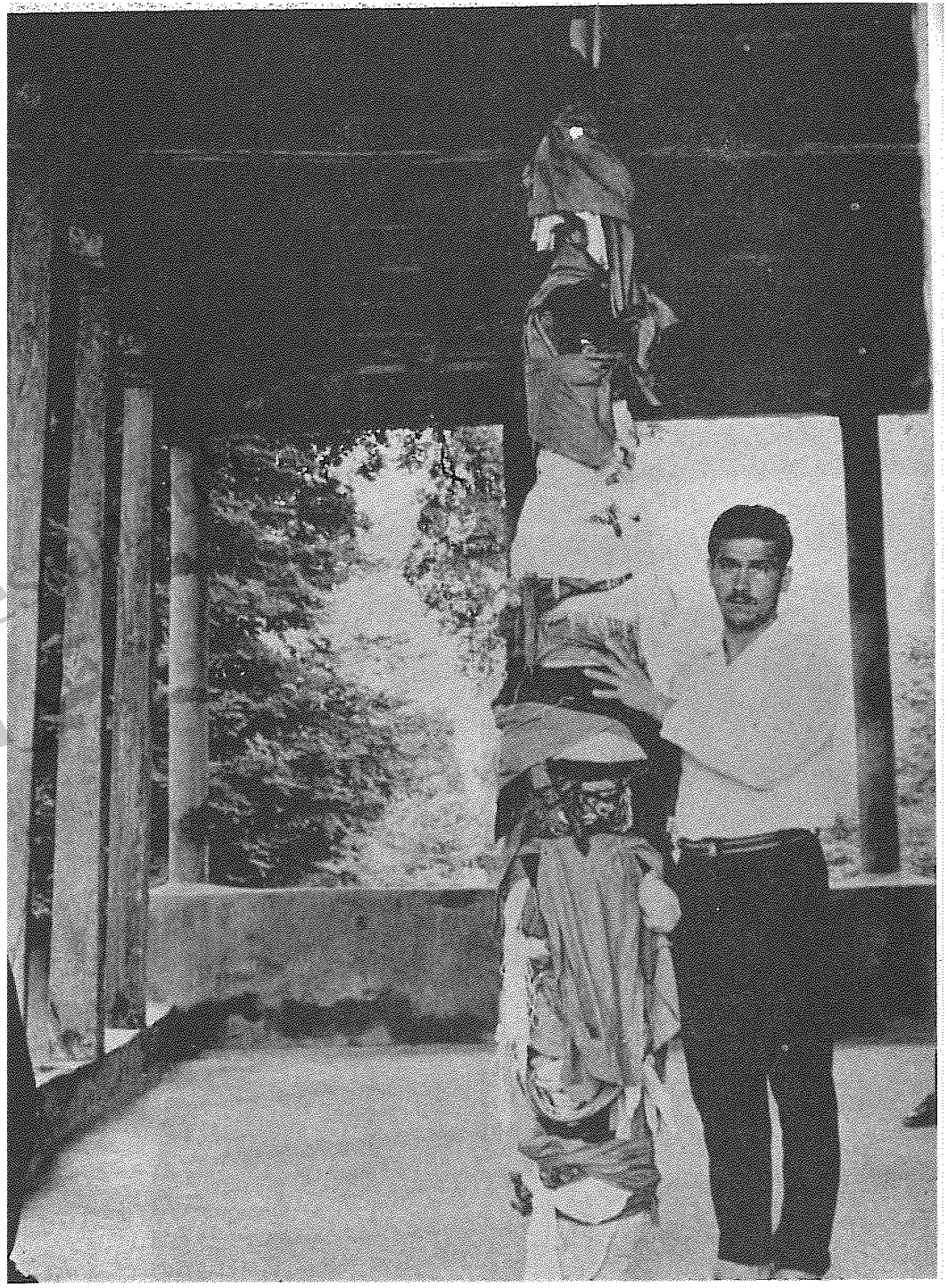

(عکس شمارهٔ ۱۹۹) علم بستهٔ بقعهٔ آقا سیدمعین و آقا سید مبین برسرراه دهکدهٔ املش نزدیك تمیجان رانکوه

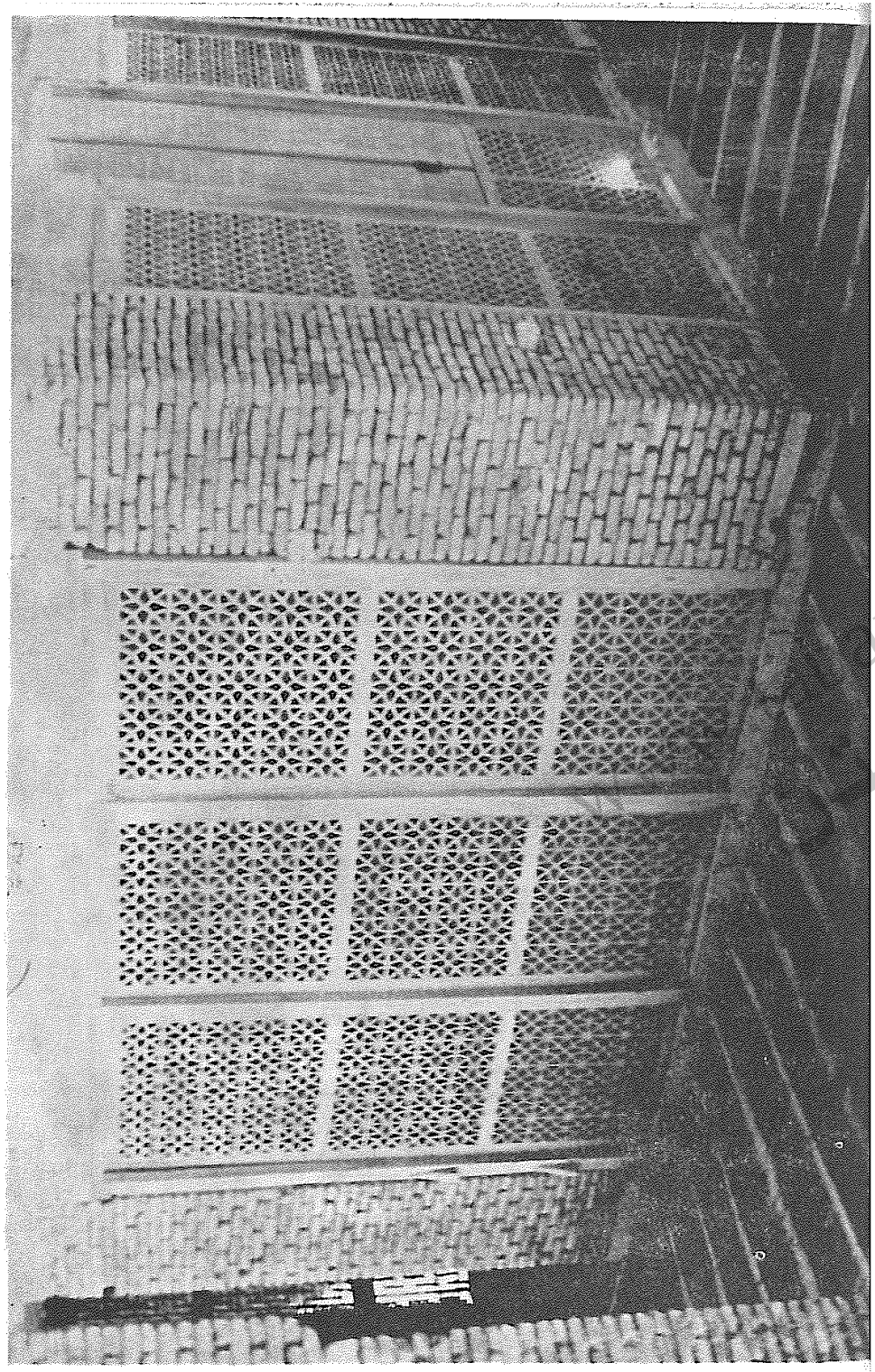

(عکس شمارهٔ ۲۰۰) جدارخارجی مشبك بقعهٔ آقاسید حسین در املش رانکوه

(عکس شمارهٔ ۲۰۲) علمهای بقعهٔ آقا غلامعلی درمشکلهٔ رانکوه

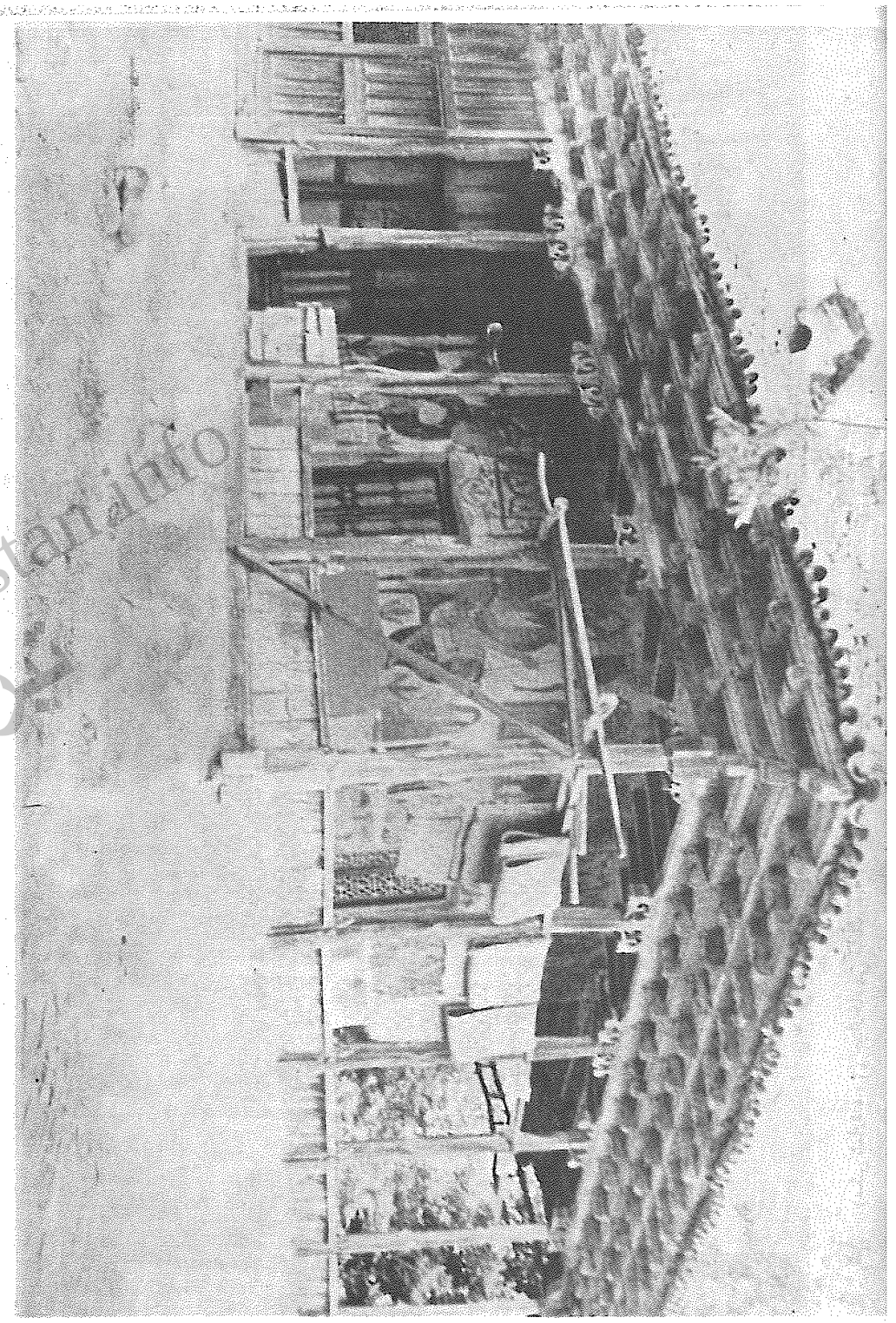

(عکس شمارهٔ ۲۰۱) نمای خارجی بقعهٔ آقاسید نصیر [illegible]

www.tabarestan.info

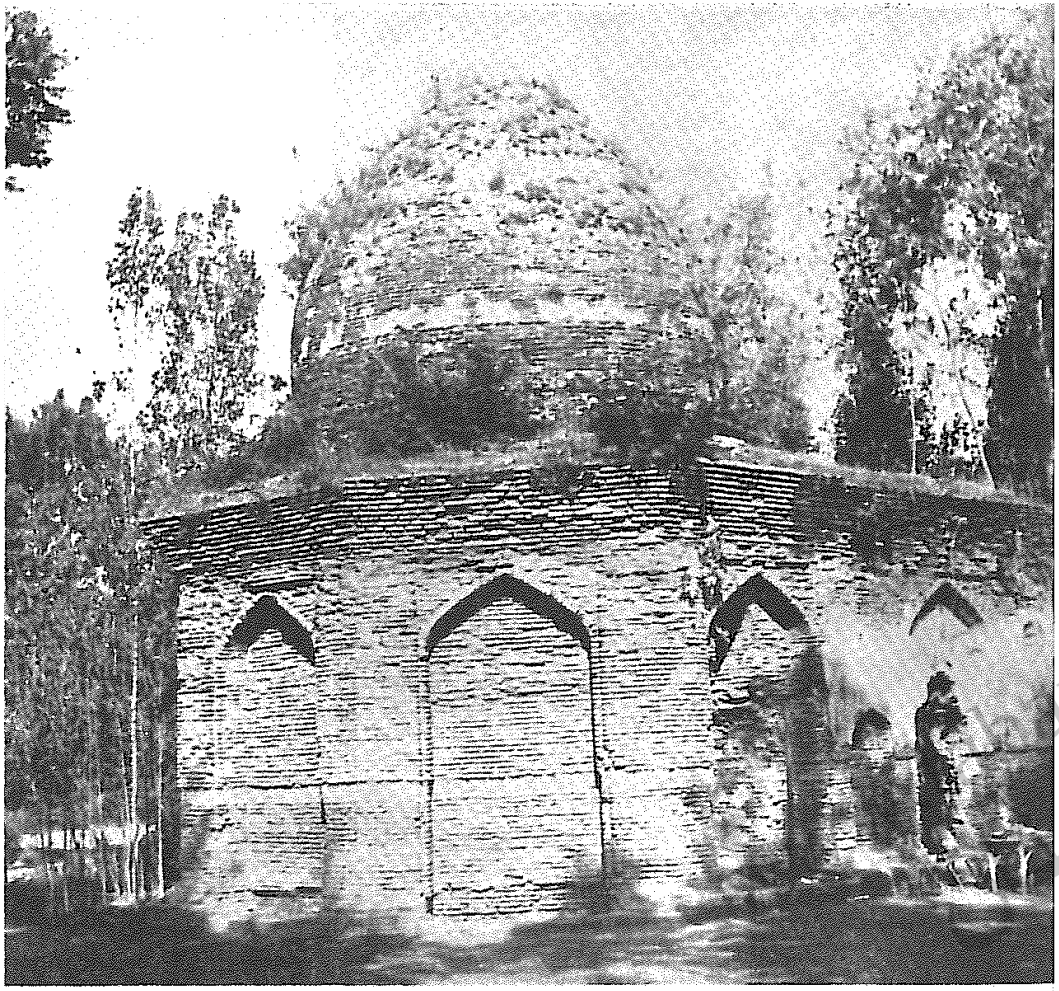

(عکس شمارهٔ ۲۰۴) گنبد پیرمحله

در دهکدهٔ پیرمحلهٔ رانکوه

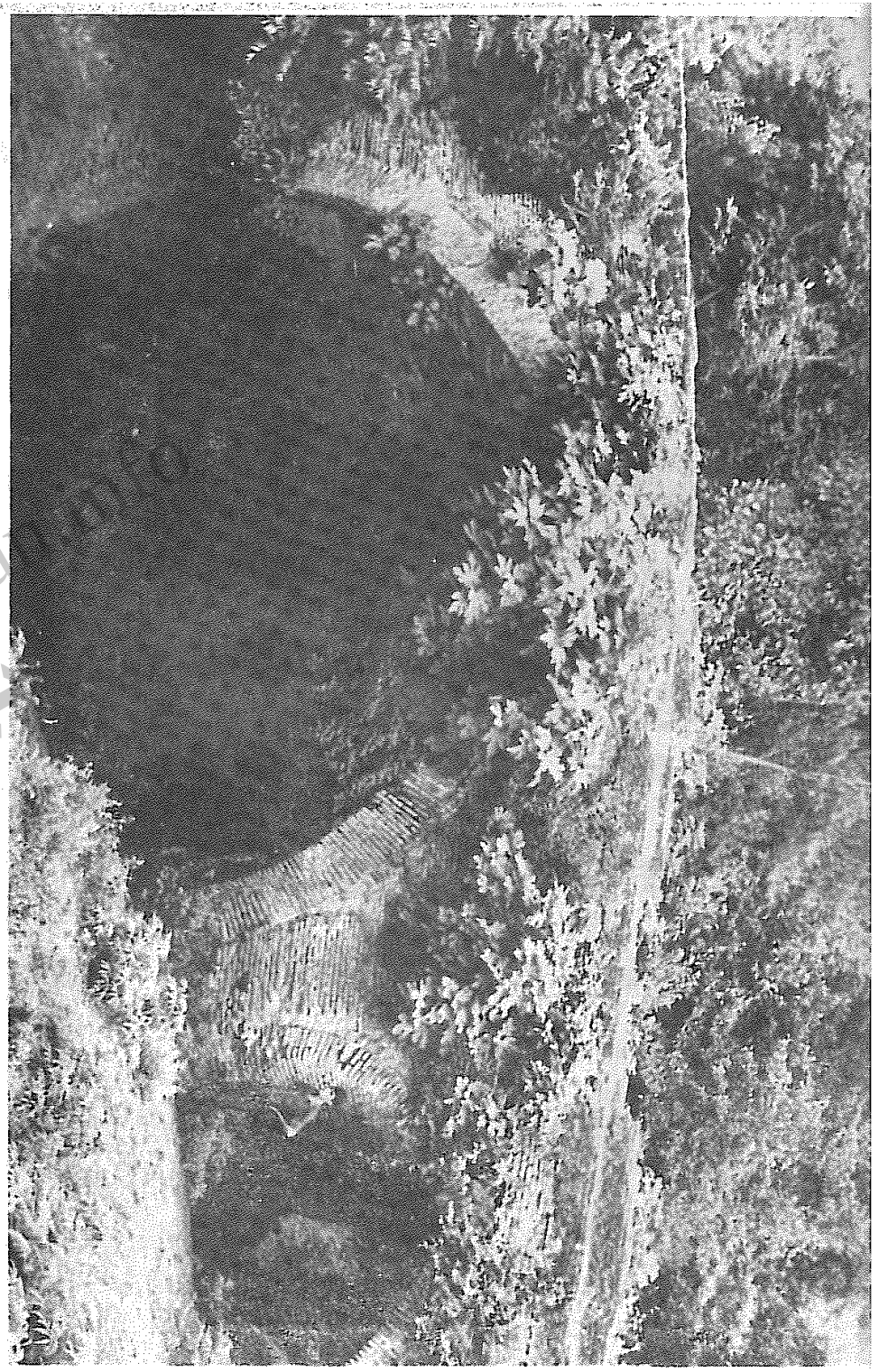

(عکس شمارهٔ ۲۰۳) خشت‌پل تمیجان برروی‌خانهٔ تمیجان رانکوه

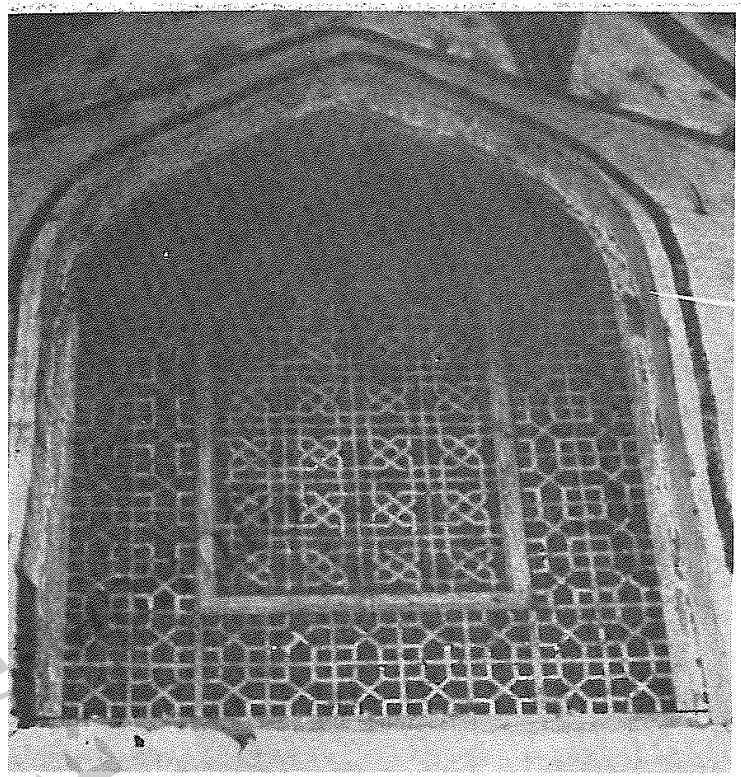

(عکس شمارهٔ ۲۰۵)
پنجرهٔ مشبک بدون شیشهٔ بالای
در شرقی بقعهٔ سیدنصرالدین
دردهکدهٔ لولکاسرای رانکوه

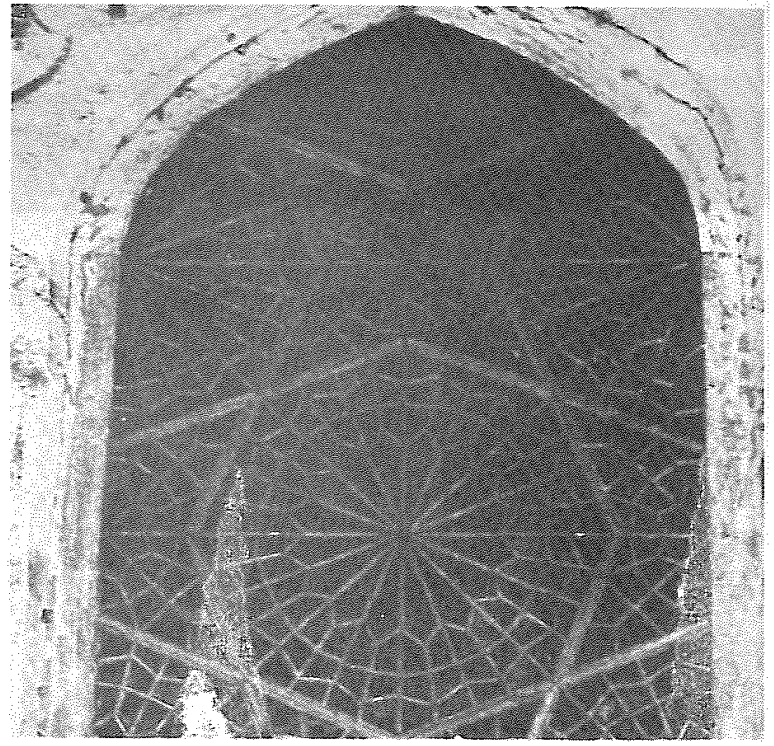

(عکس شمارهٔ ۲۰۶)
پنجرهٔ مشبک شیشه‌دار بالای
درجنوبی بقعهٔ سیدنصرالدین
دردهکدهٔ لولکاسرای رانکوه

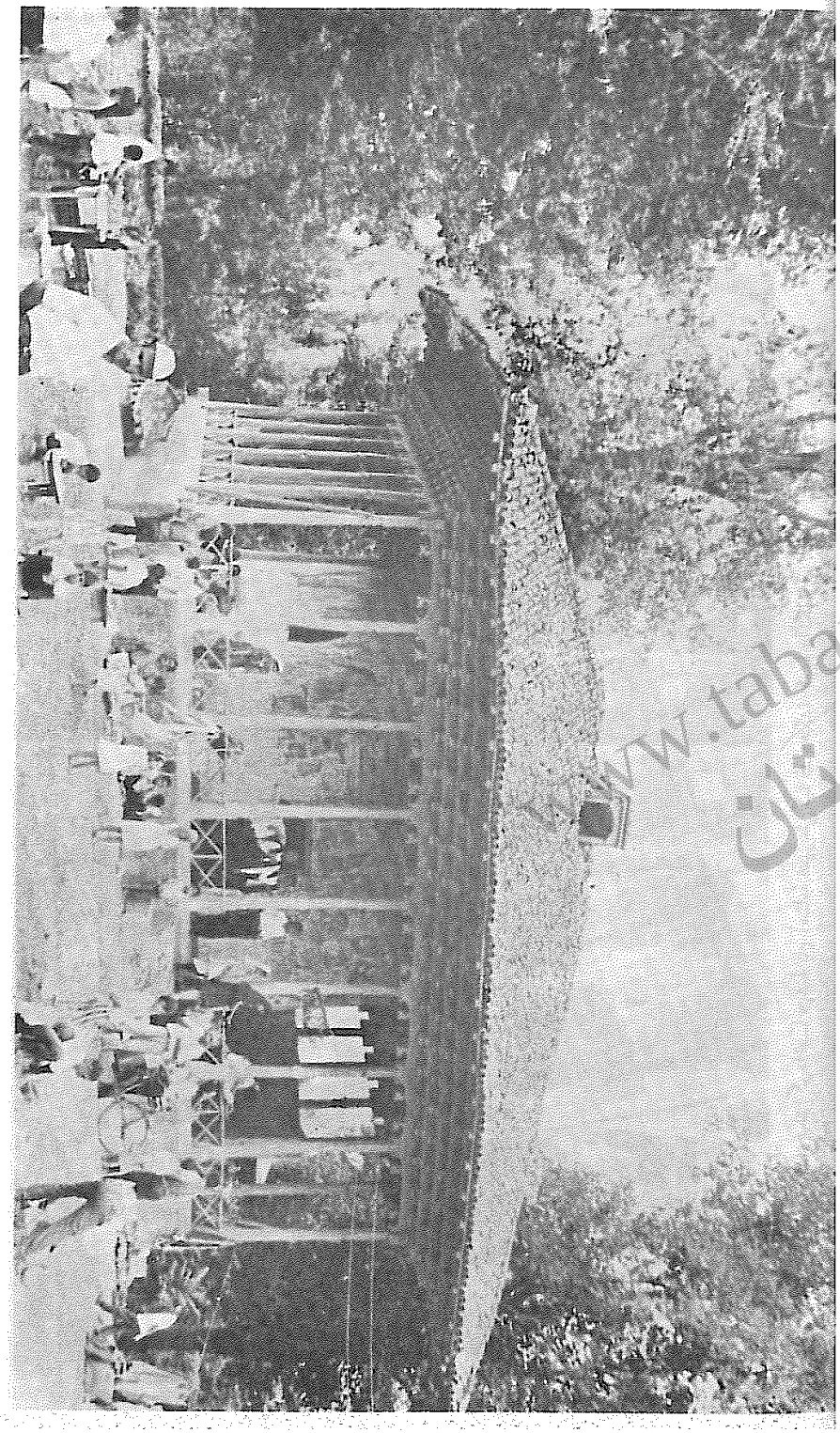

(عکس شمارهٔ ۲۰۷) نمای خارجی آستانهٔ نصیرعلی گیا در دهکدهٔ کویهٔ رانکوه

www.tabarestan

(عکس شمارهٔ ۲۰۹) نمای خارجی بقعهٔ سید مرتضی در دهکدهٔ ماچیان رانکوه

(عکس شمارهٔ ۲۱۰) سروکهنسال ونمای دیگری ازبقعهٔ سیدمرتضی در دهکدهٔ ماچیان رانکوه

(عکس شمارهٔ ۲۰۸) چکش کردانها وپشتهٔ بام آستانهٔ نصیرعلی کیا در دهکدهٔ کوزیهٔ رانکوه

www.tabarestan

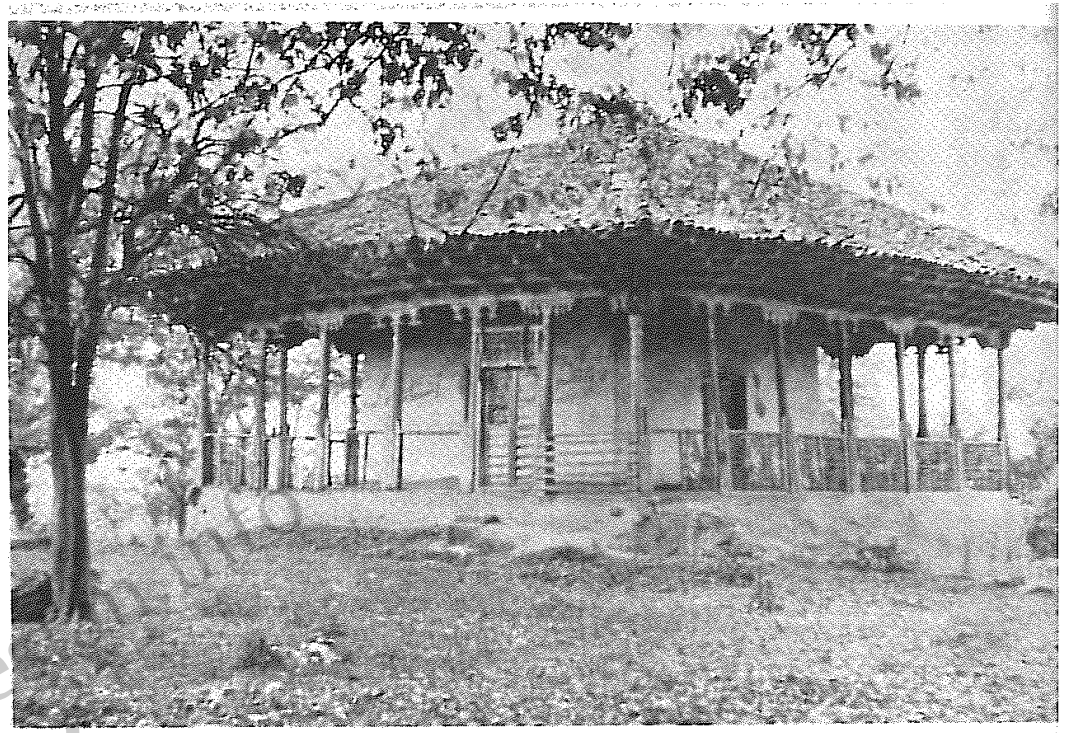

(عکس شمارهٔ ۲۱۱) نمای خارجی بقعهٔ آقا سید محمد درسیارستاق رانکوه

(عکس شمارهٔ ۲۱۲) نمای خارجی بقعهٔ امیرحیدر و امیر احمد در دهکدهٔ امیربندهٔ رانکوه

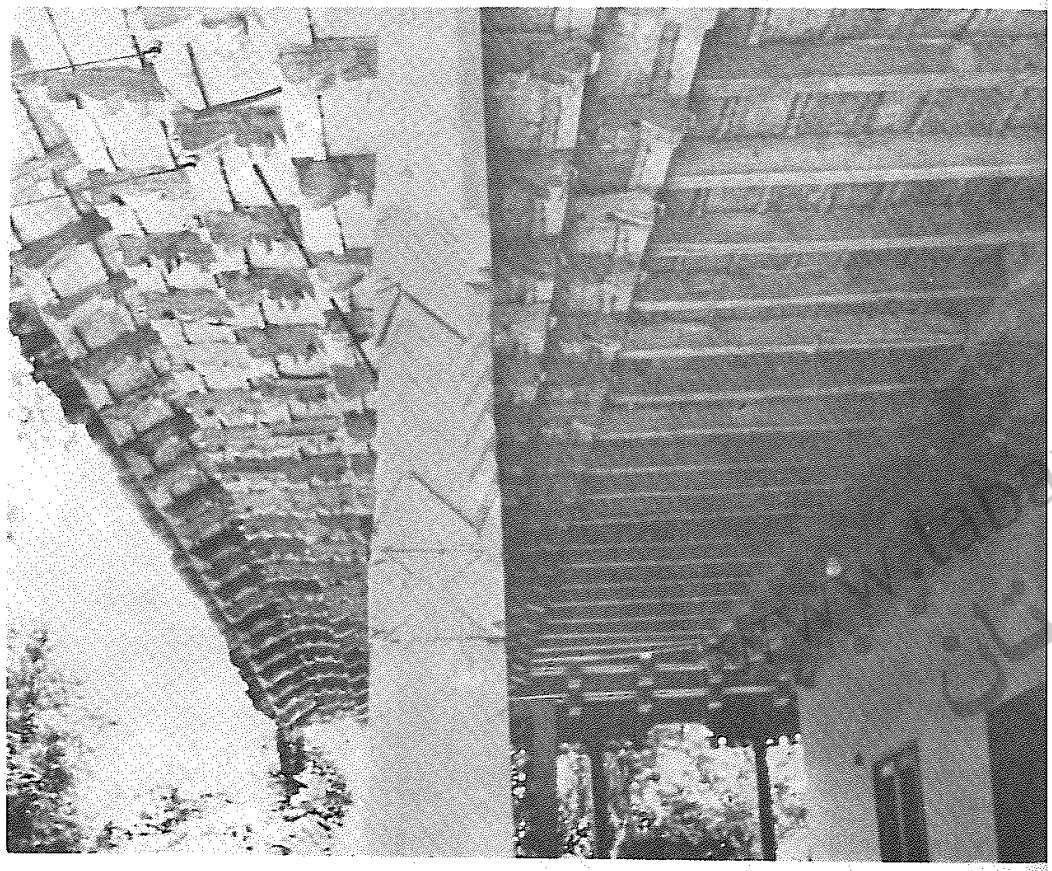

(عکس شمارهٔ ۲۱۳) چکش گردانها و پشتهٔ بام بقعهٔ
امیر حیدر و امیر احمد در دهکدهٔ امیربندهٔ رانکوه

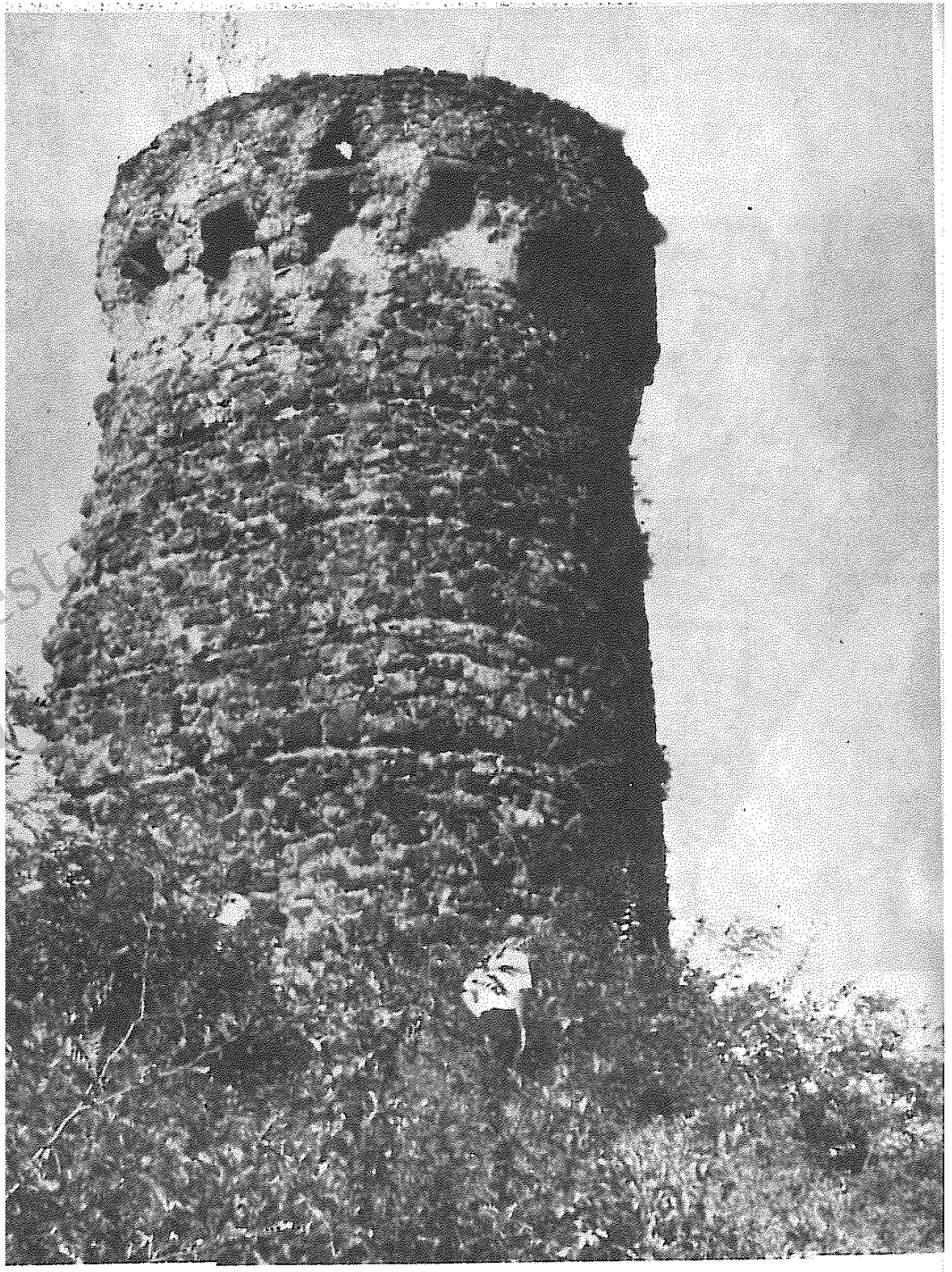

(عکس شمارهٔ ۲۱۴) برج‌دیدبانی قلعهٔ بندبن در دهکدهٔ بالا قاسم‌آباد رانکو

(عکس شماره ۲۱۵) سنگ اندازهای برج‌دیدبانی
قلعهٔ بندبن در دهکدهٔ بالا قاسم آباد رانکوه

(عکس شمارهٔ ۲۱۶) نمای خـارجی بقعـهٔ
ابوجعفر ثایری در دهکدهٔ میانده سیاهکله‌رود

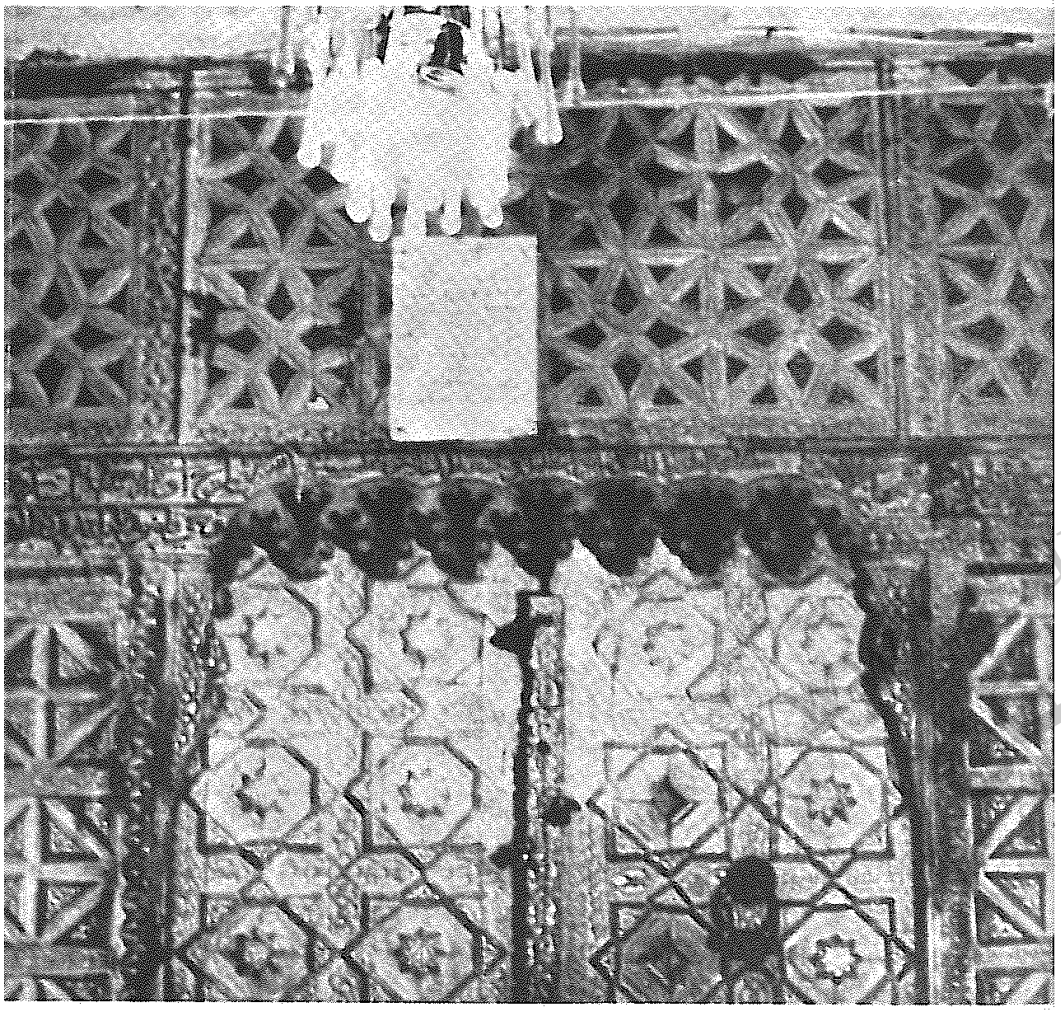

(عکس شمارهٔ ۲۱۷) خفتگهای در بالای ورودی بقعهٔ
سید ابوجعفر ثایری در دهکدهٔ میانـده سیاهکله رود

(عکس شمارهٔ ۲۱۹) قسمتی ازکتیبهٔ بالای چهارچوب در ورودی بقعهٔ ابوجعفر ثایری
در دهکدهٔ میانده سیاهکله‌رود

(عکس شمارهٔ ۲۱۸) درورودی بقعهٔ
بوجعفرثایری دردهکدهٔ میانده‌سیاهکله‌رود

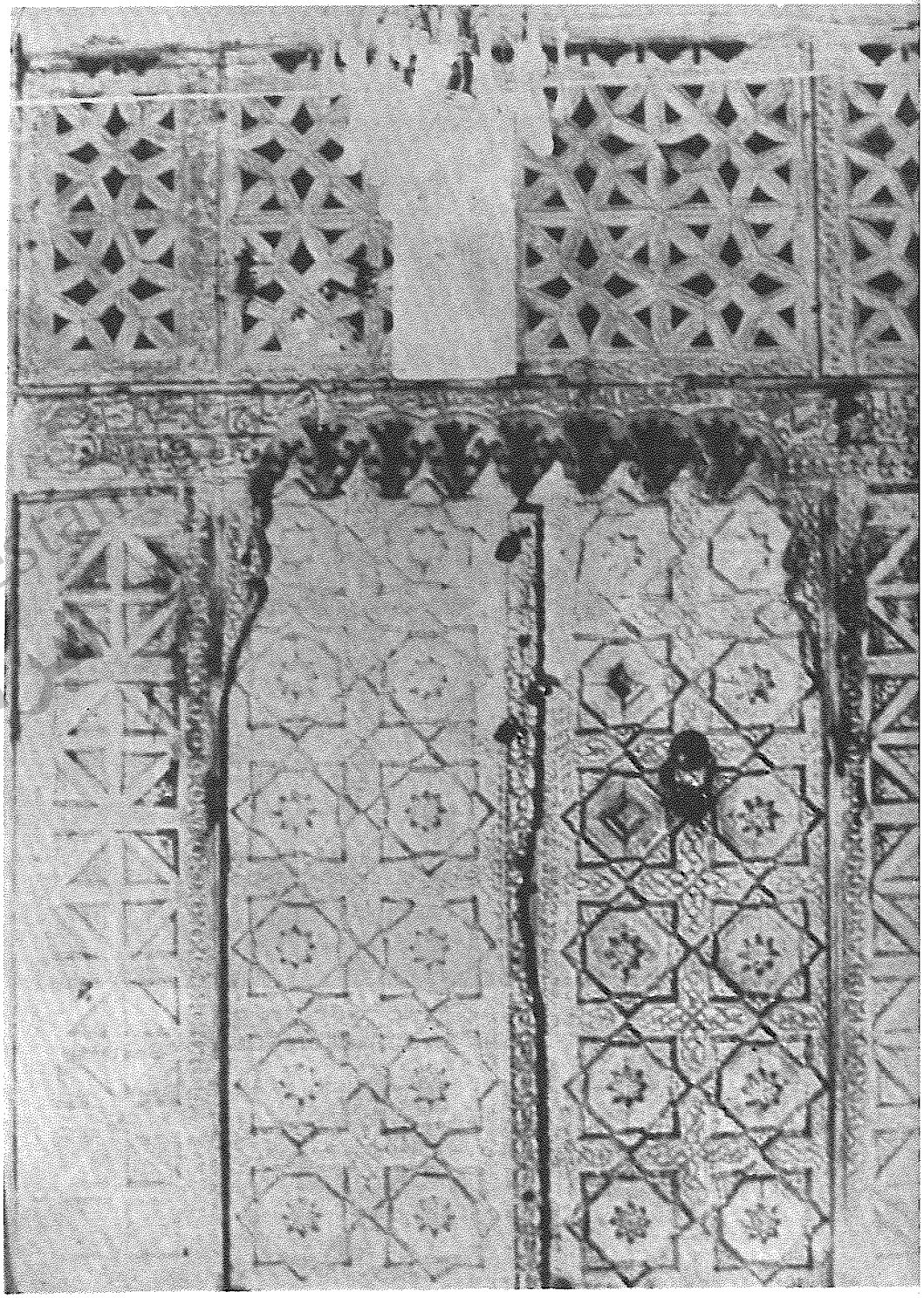

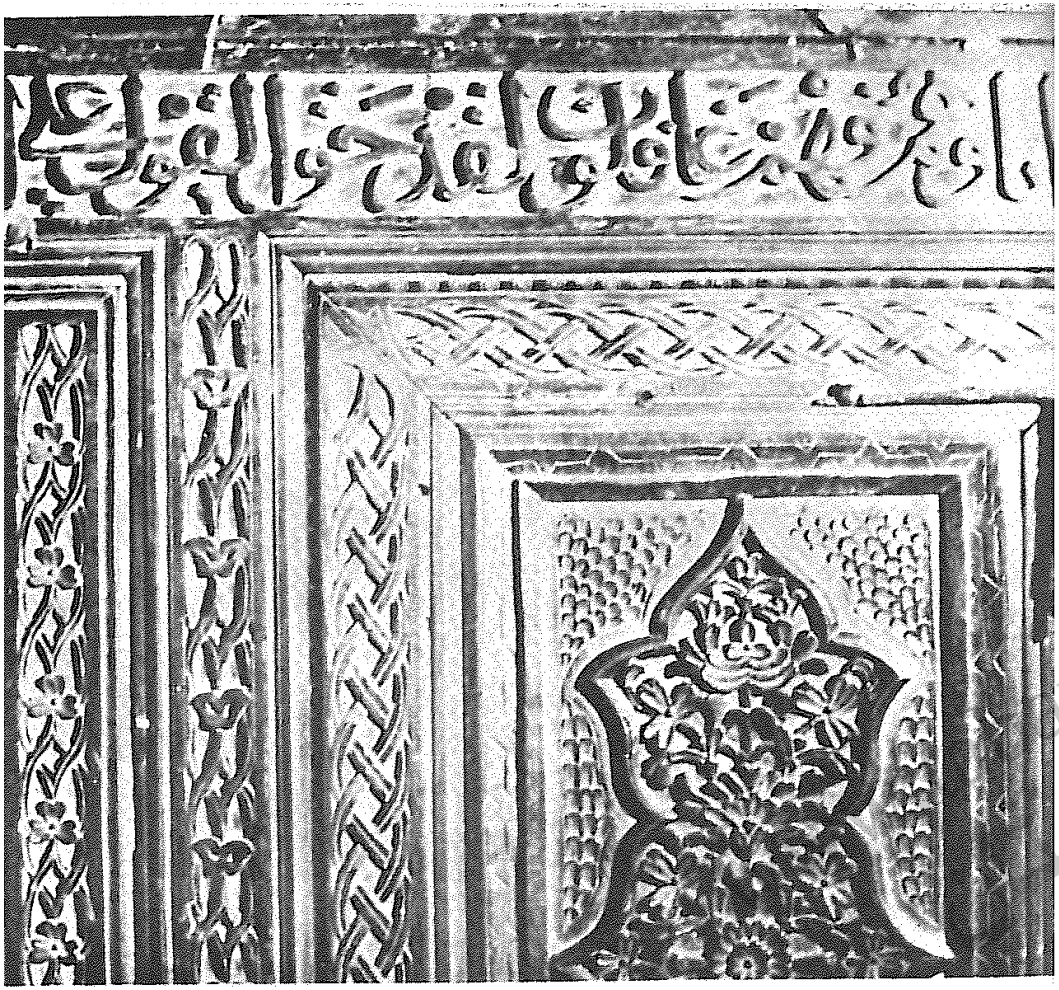

(عکس شمارهٔ ۲۲۱) نمونه‌ای از خط و کنده‌کاری قسمت بـالای صندوق مرقد
ابوجعفر ثایری دردهکدهٔ میانده سیاهکله‌رود

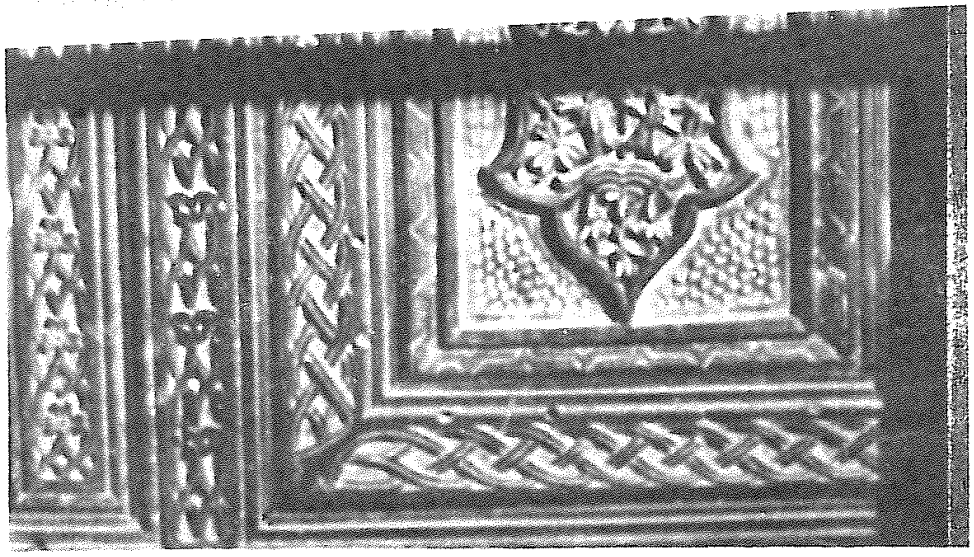

(عکس شمارهٔ ۲۲۰) قسمتی ازصندوق بقعـهٔ
ابوجعفر ثایری در دهکدهٔ میانده‌هکله‌سپارود

(عکس شمارهٔ ۲۲۲) کاروانسرای شاه‌عباسی در بلاردکان بلوردکان (املش)

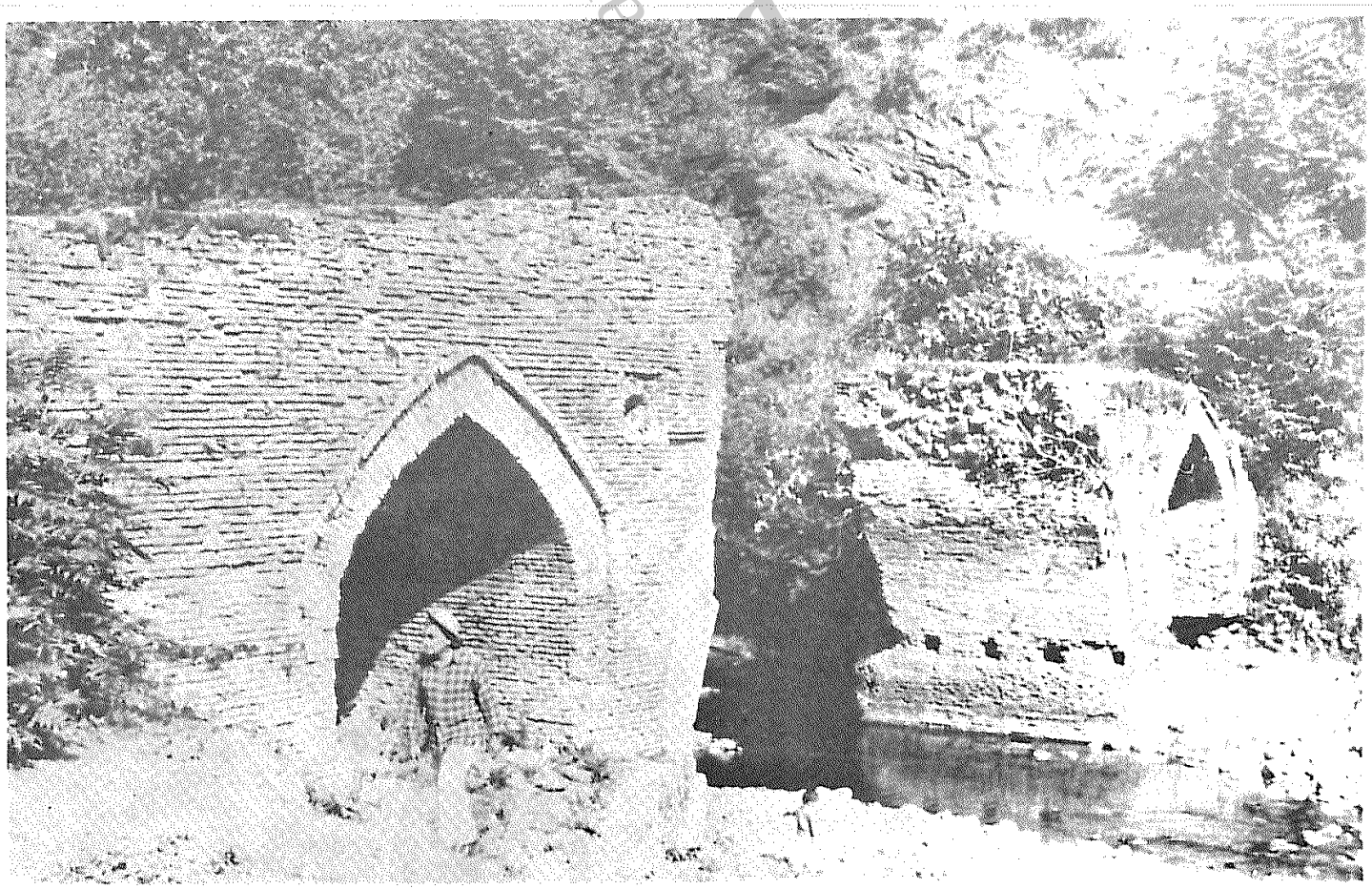

(عکس شمارهٔ ۲۲۳) پل‌آجری بلاردکن ازبناهای شاه عباس

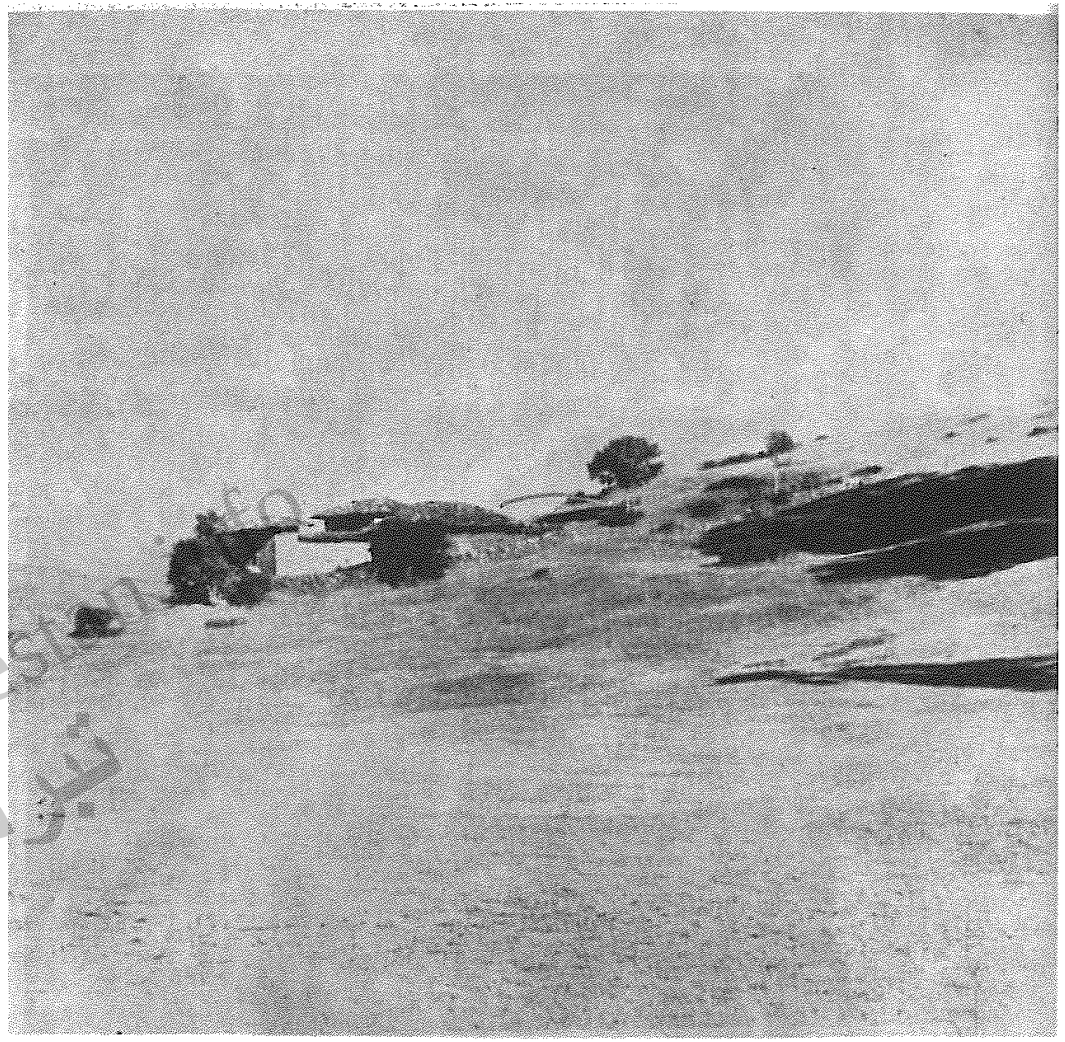

(عکس شمارهٔ ۲۲۴) نمای عمومی سر تربت امام واراضی کشاچاك

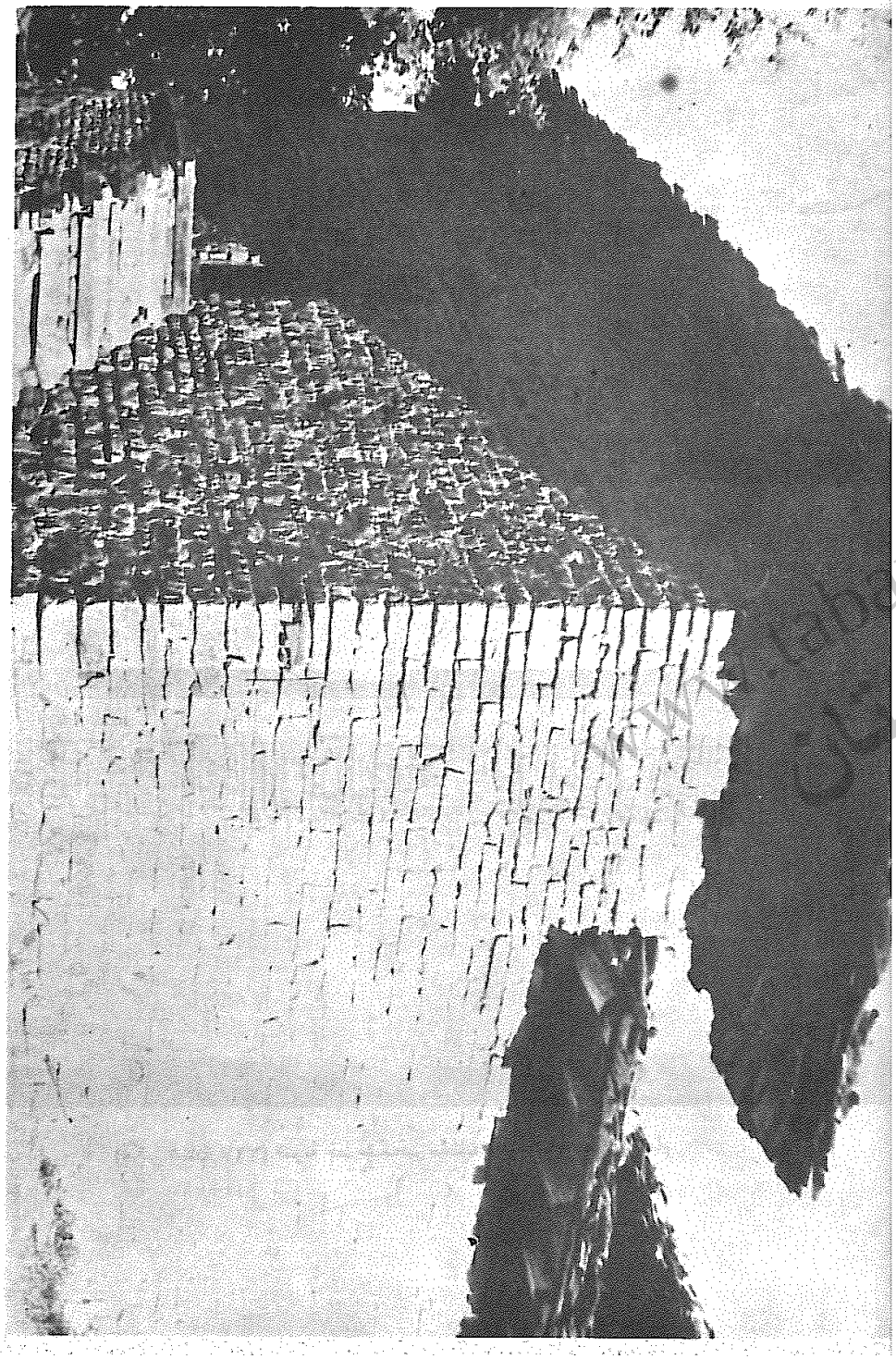

(عکس شمارهٔ ۲۲۵) دیوار و در ورودی حیاط سر تربت امام

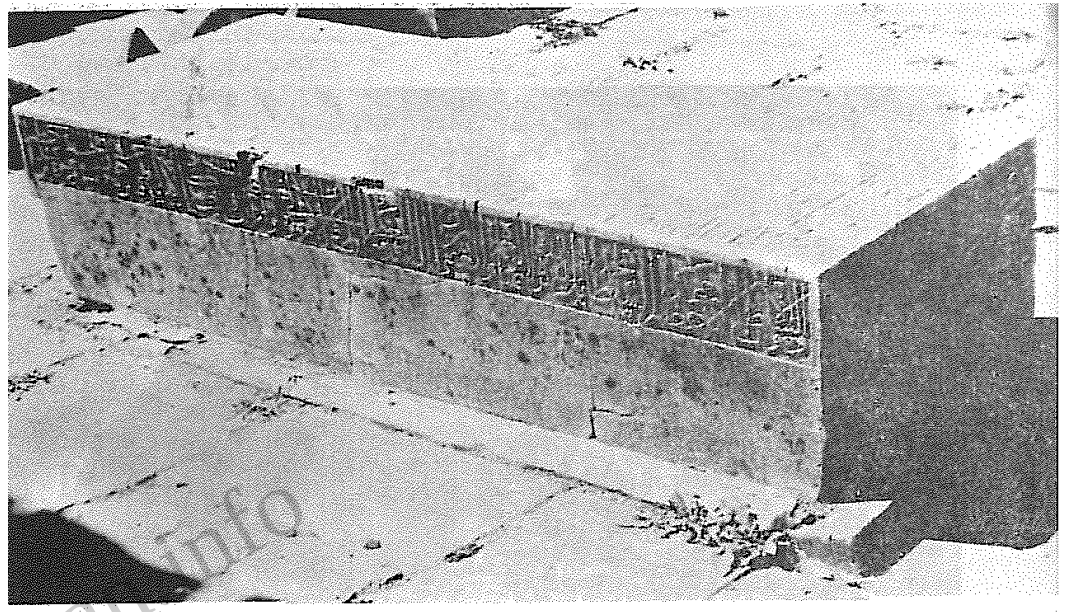

(عکس شمارهٔ ۲۲۶) سنگ قبر سلطان محمد کیا در سر تربت امام

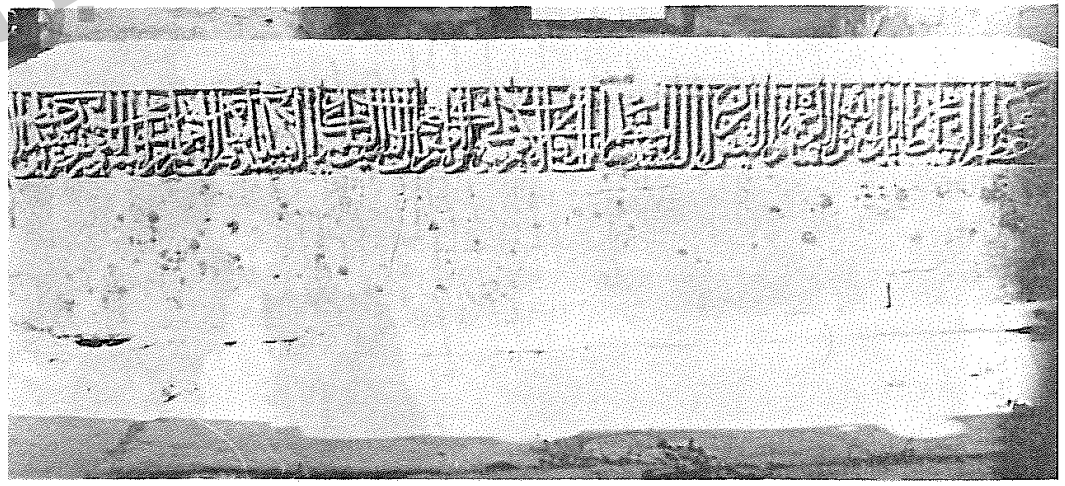

(عکس شمارهٔ ۲۲۷) نمونهٔ خط سنگ‌قبر سلطان محمد کیا درسر تربت‌امام

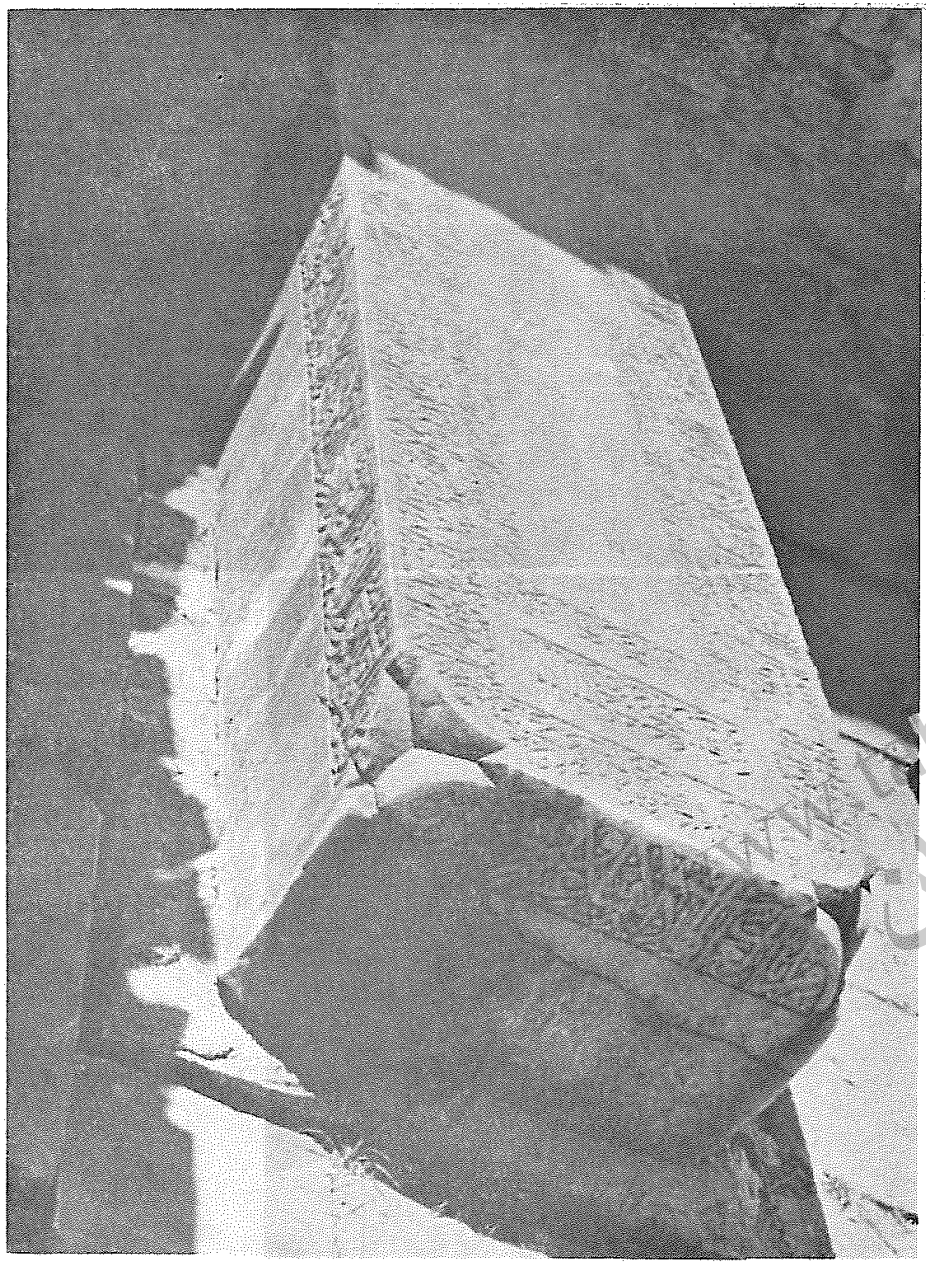

(عکس شمارهٔ ۲۲۸) سنگ قبرمیرزاعلی کیا درسر تربت امام

www.tabarestan.info
تبرستان

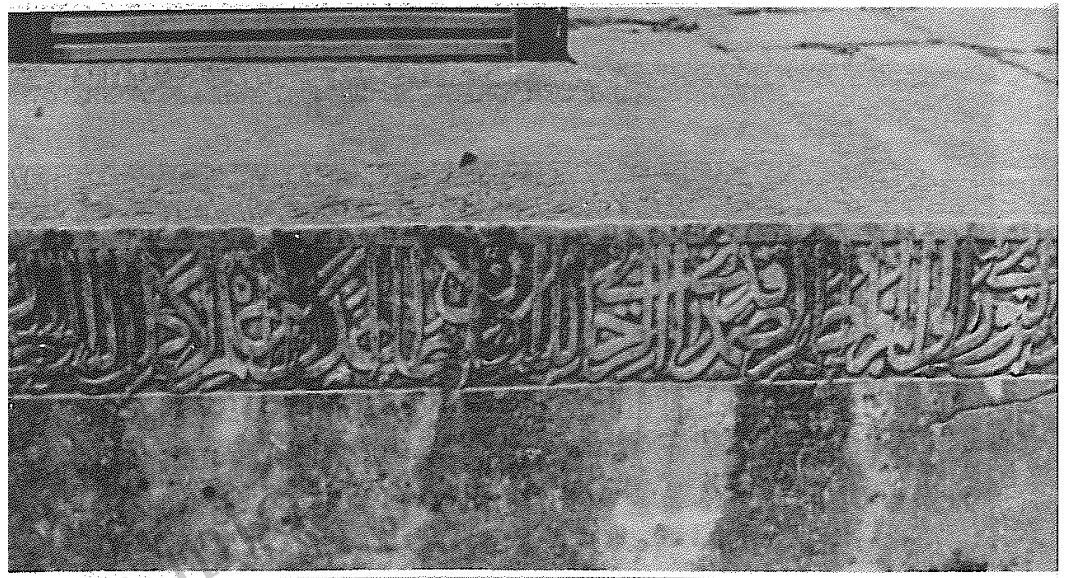

(عکس شمارهٔ ۲۲۹) نمونه‌ای
از خط سنگ قبر میرزا
علی کیا درسرتربت امام

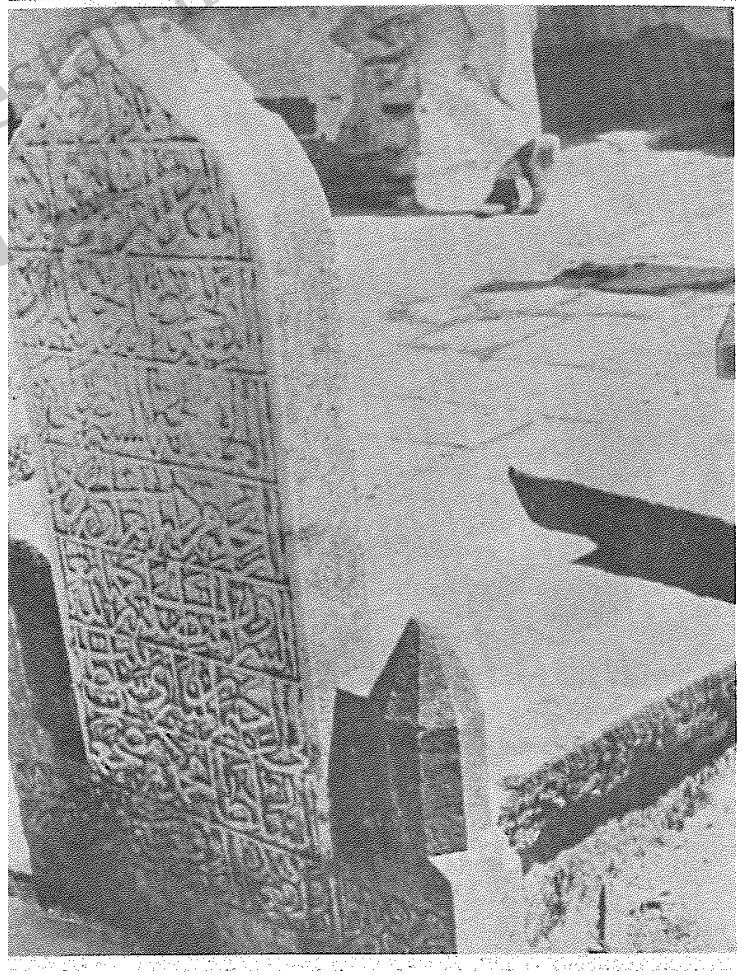

(عکس شمارهٔ ۲۳۰) سنگ
قبرپری سلطان دخترسلطان
محمدکیا درسرتربت امام

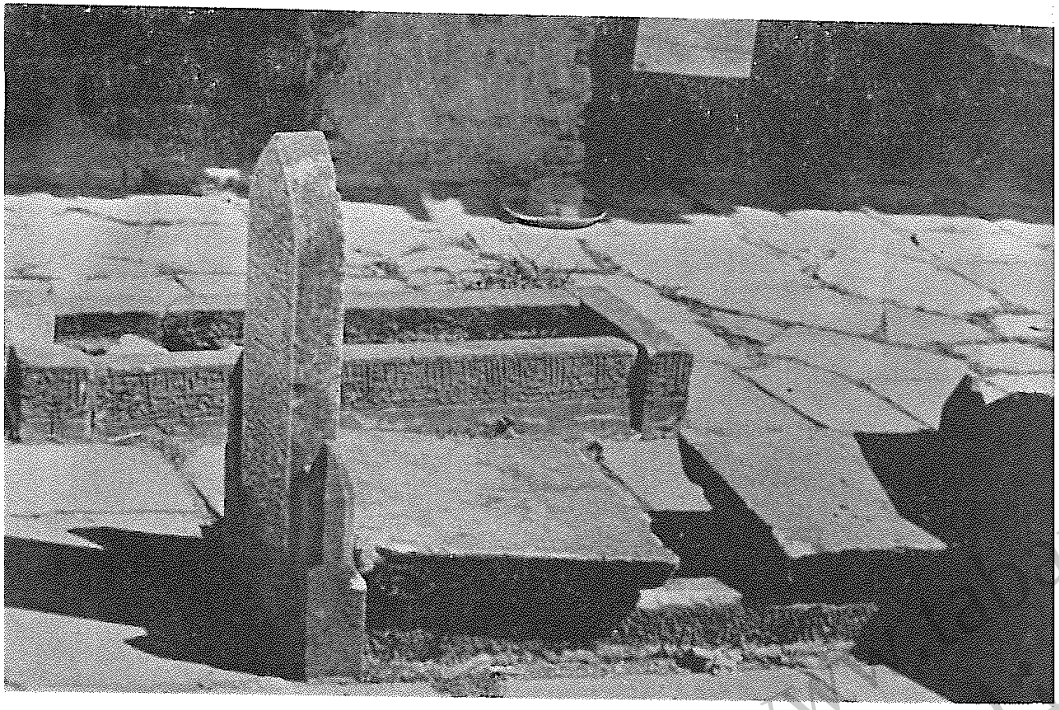

(عکس شمارهٔ ۲۳۱) سنگ قبر پری‌سلطان دختر سلطان محمدکیا
وسنگ قبر حسنی (؟) زنی دیگر از این خاندان درسرتربت امام

(عکس شمارهٔ ۲۳۲) سنگ قبرحسنی درسرتربت امام

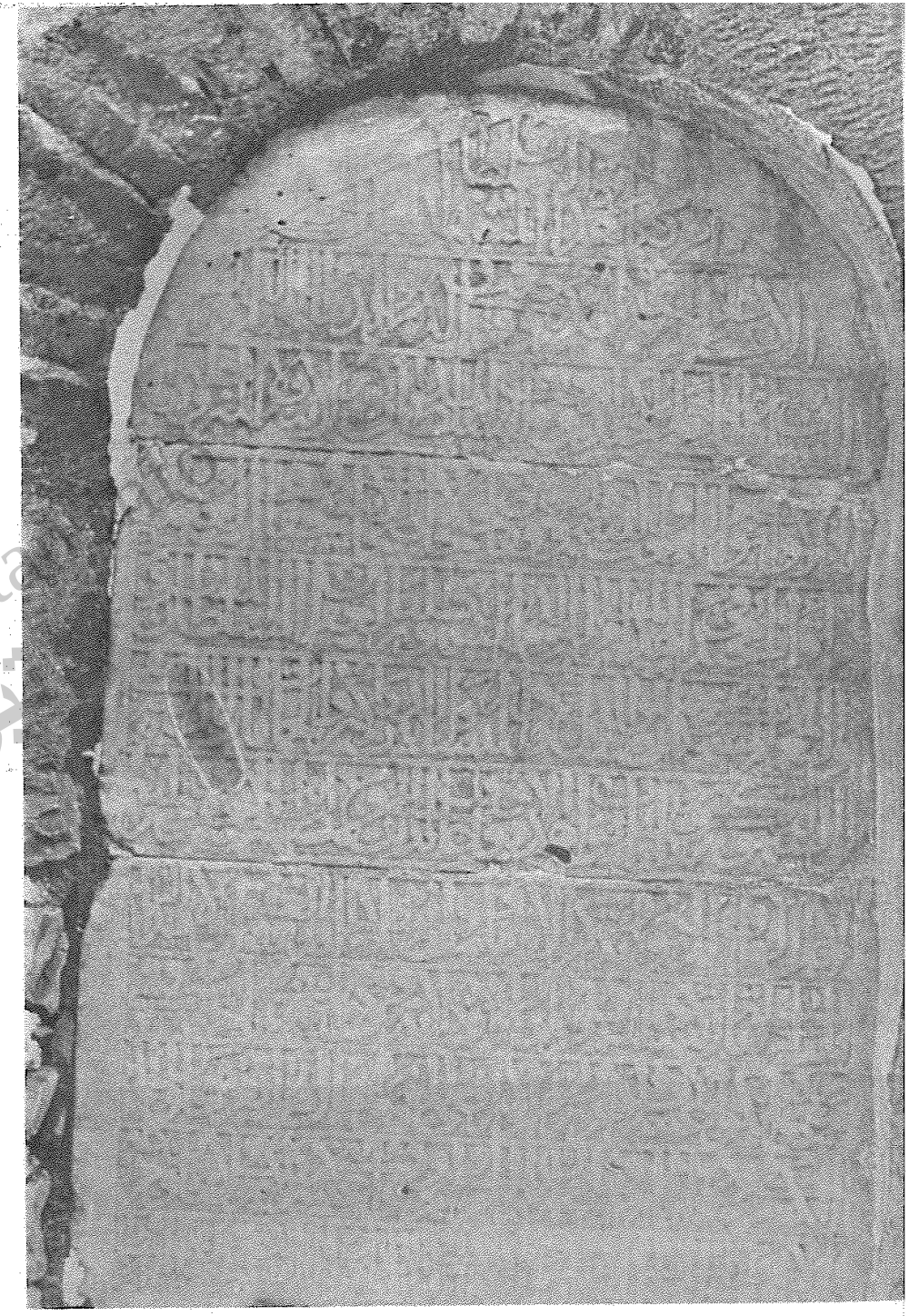

(عکس شمارهٔ ۲۳۳) سنگ وقفنامهٔ سر تربت امام

(عکس شمارهٔ ۲۳۴) کتیبهٔ تاریخ بنا و نام بنادر سر تربت امام

tabarestan
تبرستان

(عکس‌شماره ۲۳۵) میلهٔ امام

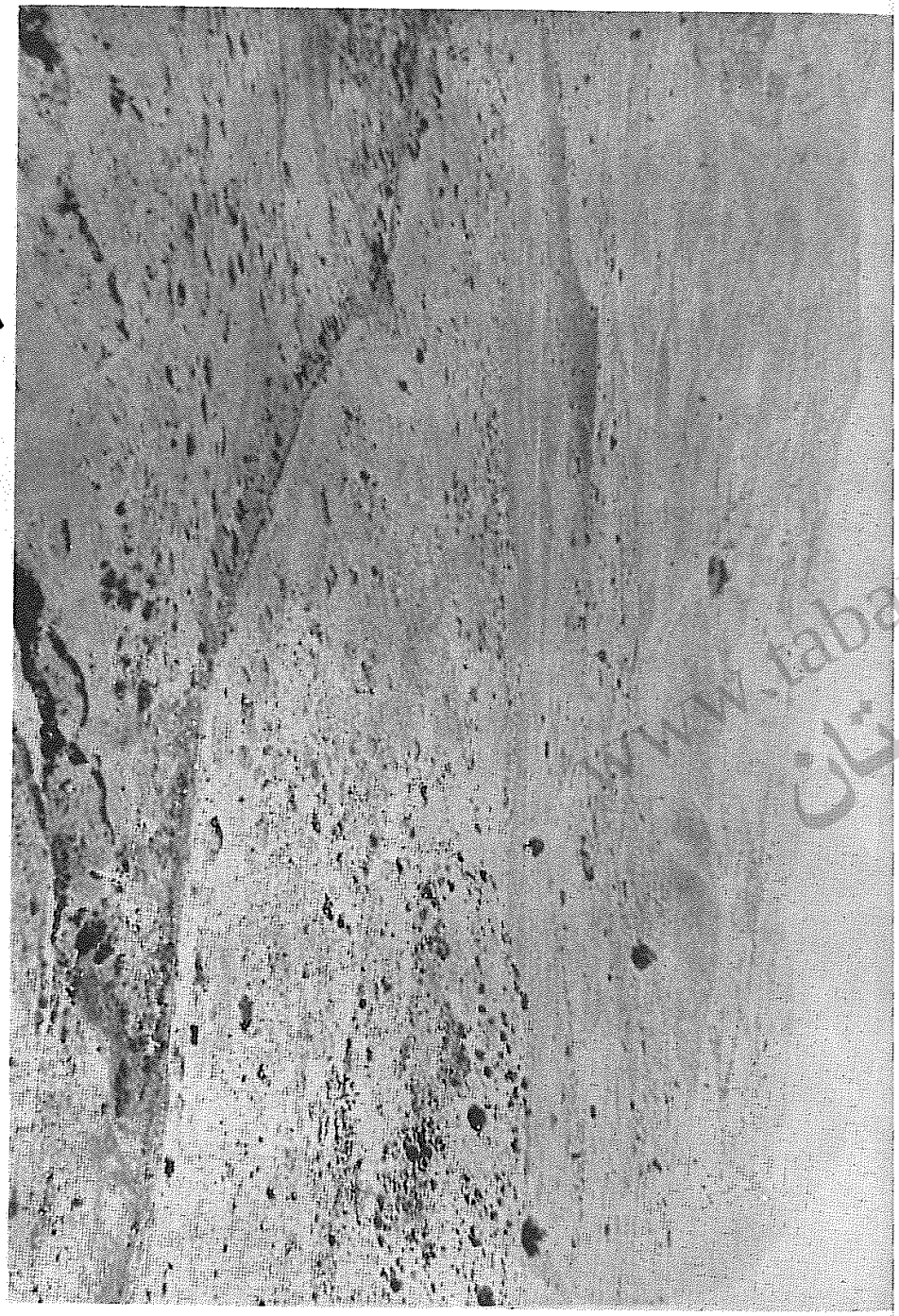

(عکس‌شمارهٔ ۲۳۶) کورستان قدیمی قیساباد (قیس آباد) درجنوب دهکدهٔ مربو سرراه مربوبه گرماور

(عکس شمارهٔ ۲۳۷)
ازظروف سفالین گورستان قیساباد

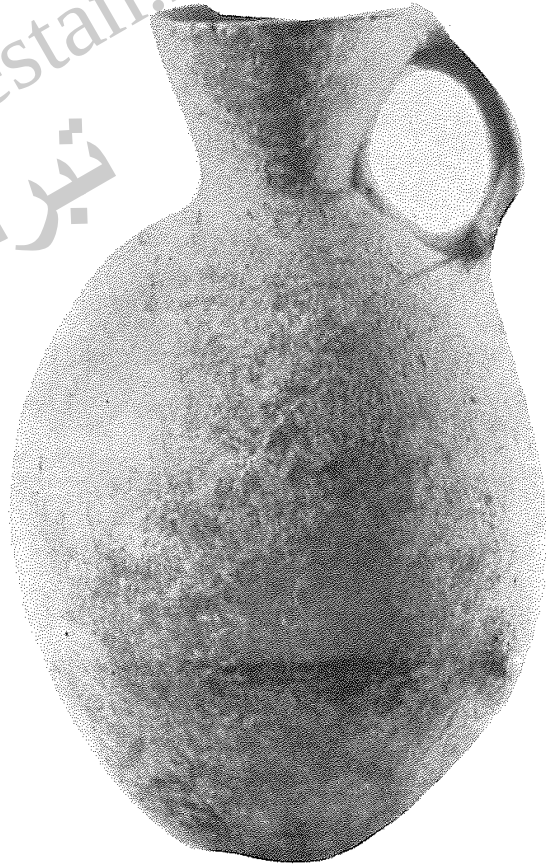

(عکس شمارهٔ ۲۳۸)
از ظروف سفالین گورستان قیساباد

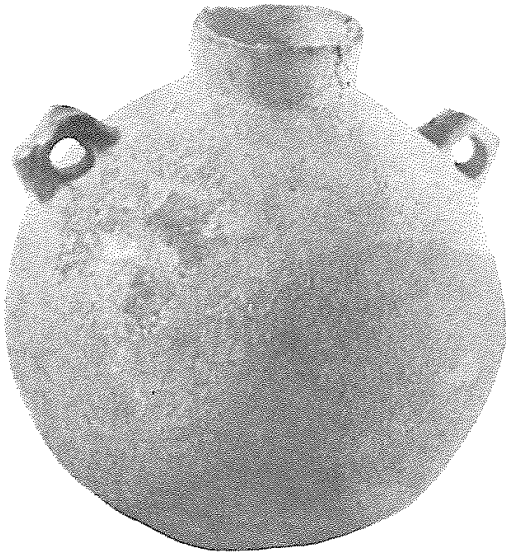

(عکس شمارهٔ ۲۳۹)
از ظروف سفالین گورستان قیساباد

(عکس شمارهٔ ۲۴۰) از ظروف سفالین گورستان قیساباد

www.tabarestan.info
تبرستان

(عکس شمارهٔ ۲۴۱) ازظروف سفالین گورستان قیساباد

(عکس شمارهٔ ۲۴۲)
ازظروف سفالین گورستان قیساباد

(عکس شمارهٔ ۲۴۳)
ازظروف سفالین گورستان قیساباد

www.tabarestan.info
تبرستان

(عکس شمارهٔ ۲۴۴) نمای شمالی قلعهٔ
گرماور در دهکدهٔ گرماور سمام

(عکس شمارهٔ ۲۴۵) آب انبار شمارهٔ یک
قلعهٔ گرماور در دهکوهٔ گرماور سمام

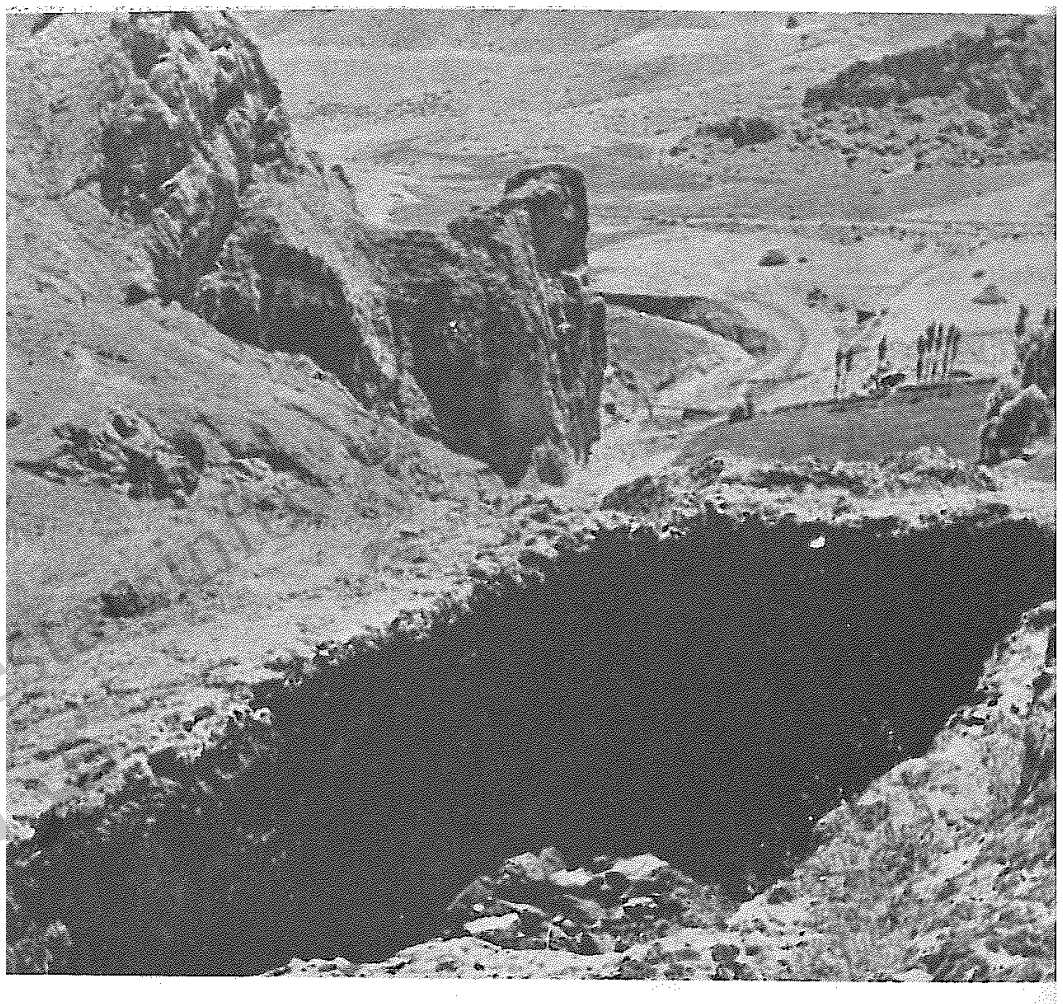

(عکس شمارهٔ ۲۴۶) آب‌انبار شمارهٔ سه

قلعهٔ گرماور در دهکدهٔ گرماور سمام

(عکس شمارهٔ ۲۴۷) آب‌انبار شمارهٔ چهار

قلعهٔ گرماور در دهکدهٔ گرماور سمام

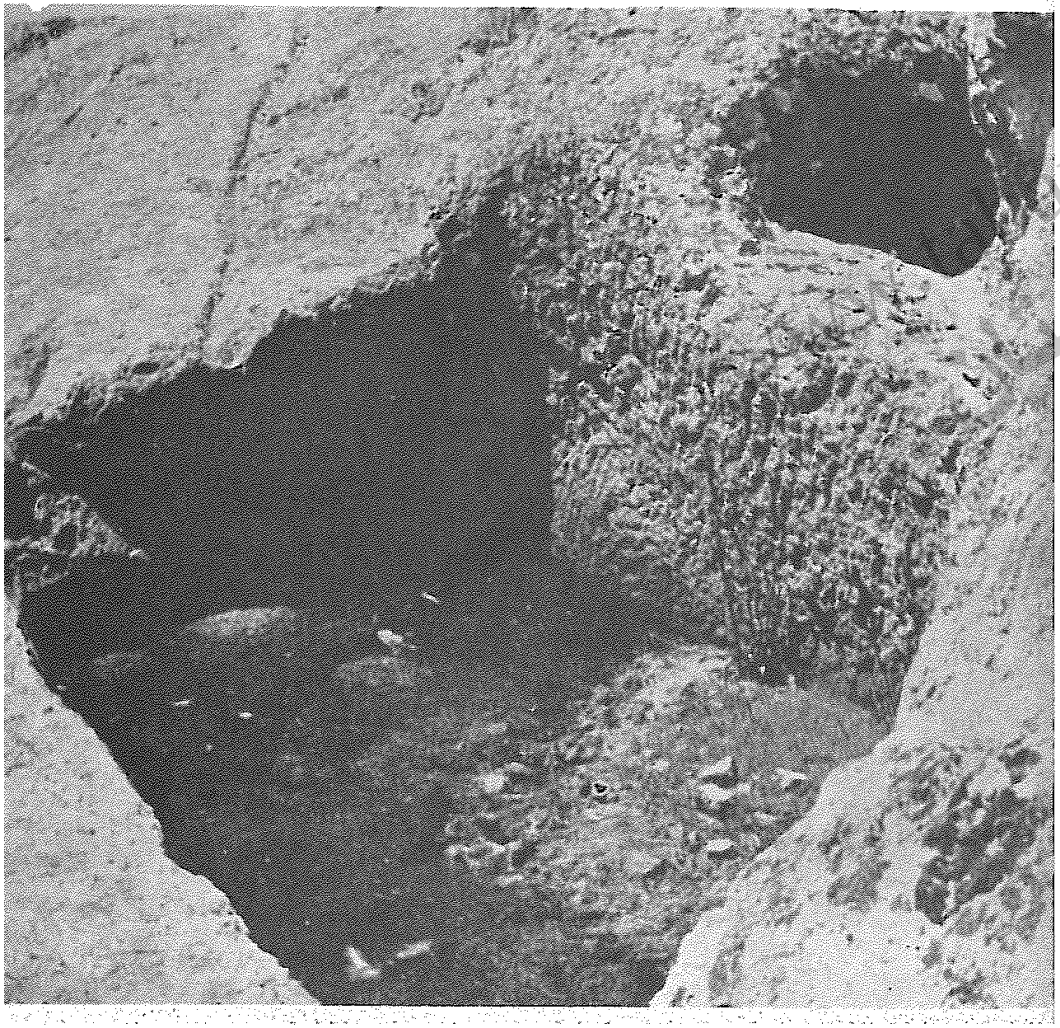

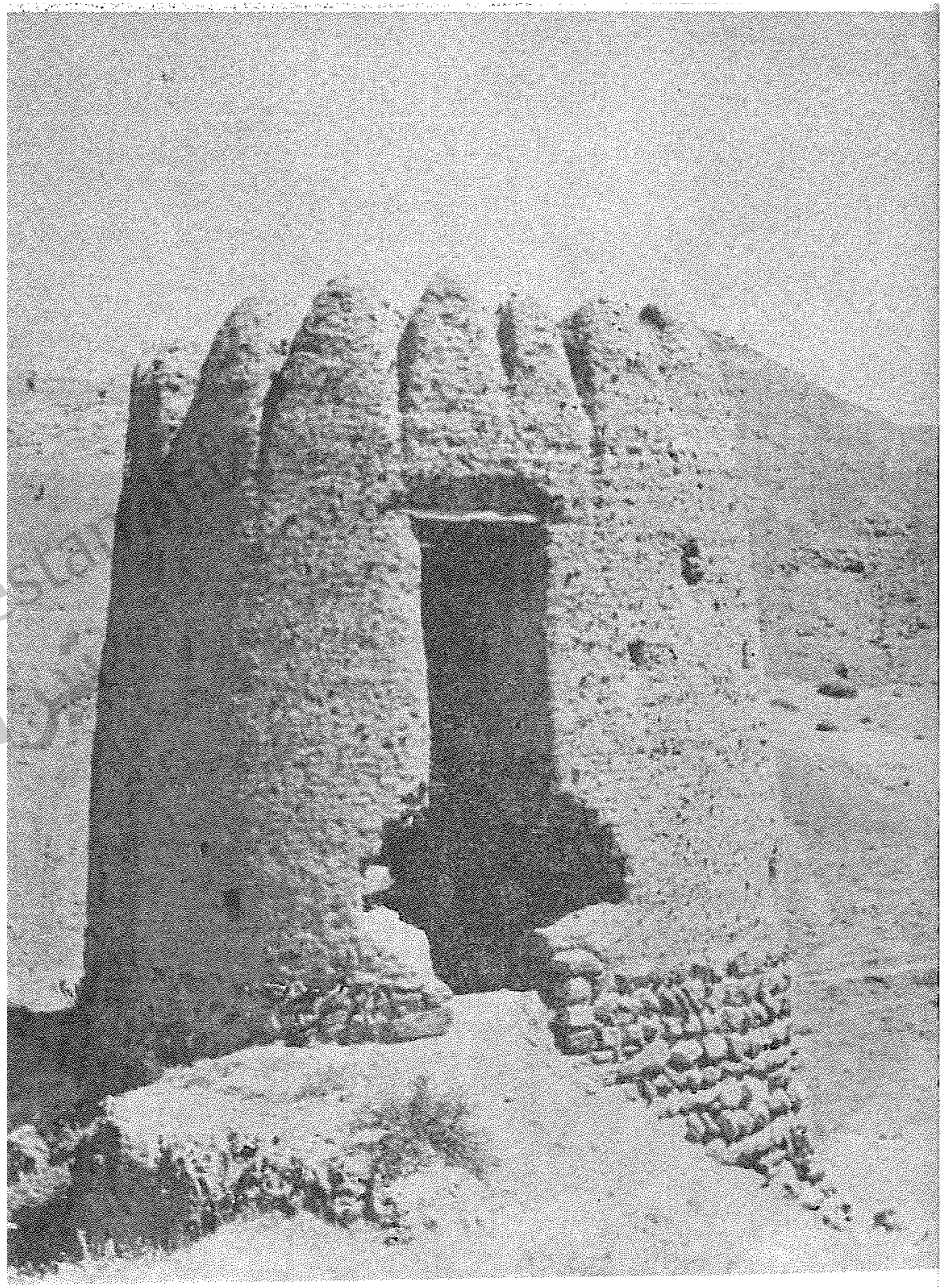

(عکس)شمارهٔ ۲۴۸) برج قلعهٔ گرماور که به «برج‌خان» معروف گرماور سمام

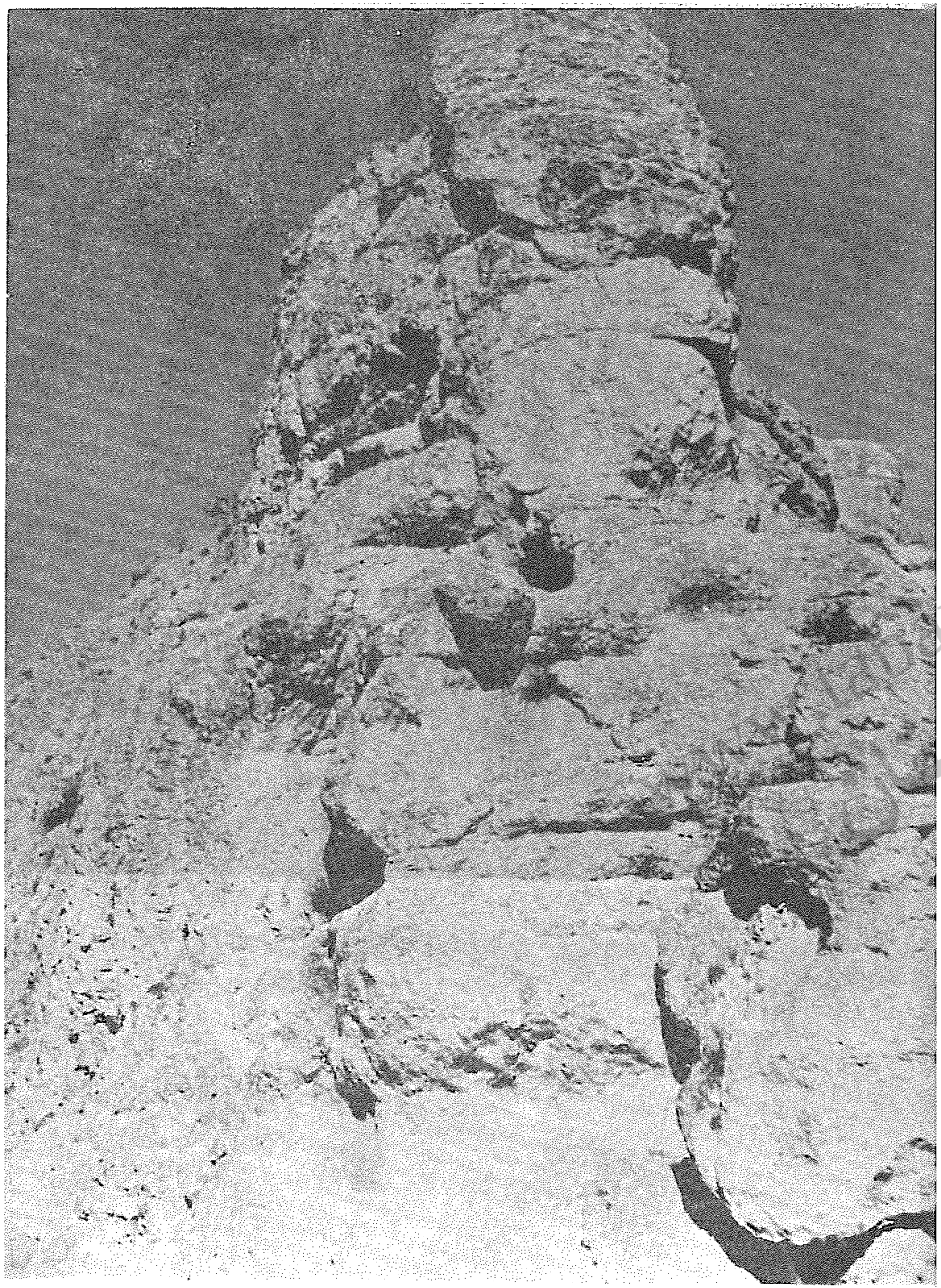

(عکس شمارهٔ ۲۴۹) کوش‌تلهٔ گرماور در دهکدهٔ گرماور سمام

(عکس شمارهٔ ۲۵۰) کوهی که برسر قلهٔ آن
قلاکوتی گورج قرار دارد نزدیک گورج سمام

(عکس شمارهٔ ۲۵۱) قسمتی ازدیوارجنوبی
قلاکوتی گورج نزدیک گورج سمام

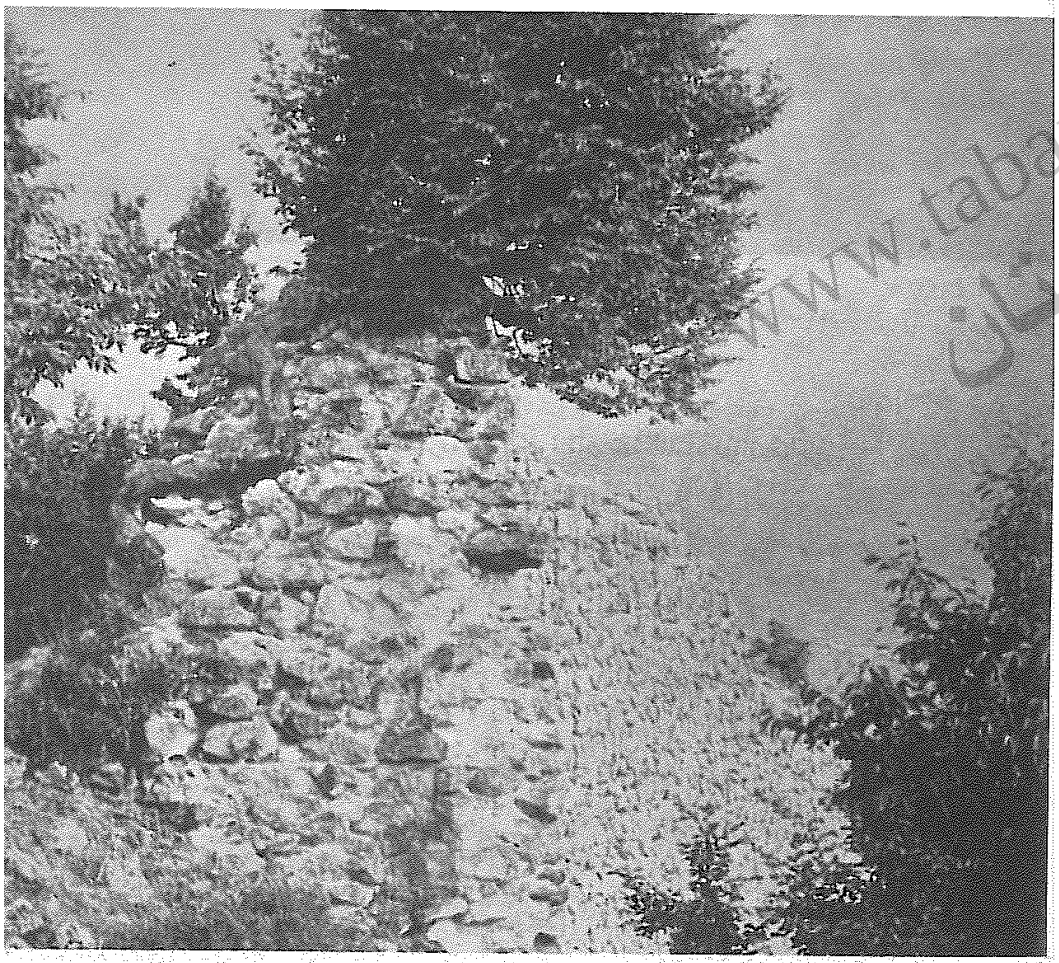

www.tabarestan.info
تبرستان

(عکس شمارهٔ ۲۵۲) سنگی که به‌جـای وزنهٔ منجنیق به کار می‌رفته است در قلاکوتی گورج

(عکس شمارهٔ ۲۵۳) کوه گرده‌کول که برقلهٔ آن بقعهٔ آقاسید ابوالحسن‌بن امام موسی الکاظم قرار دارد

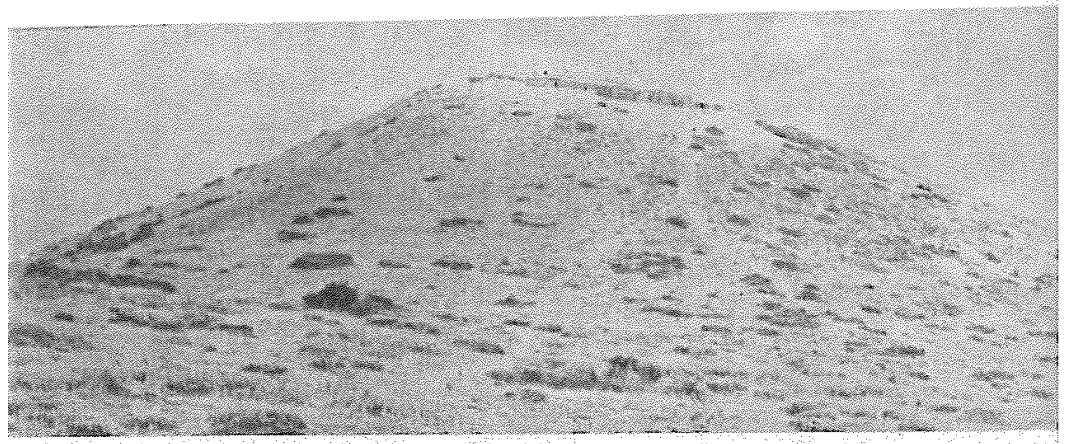

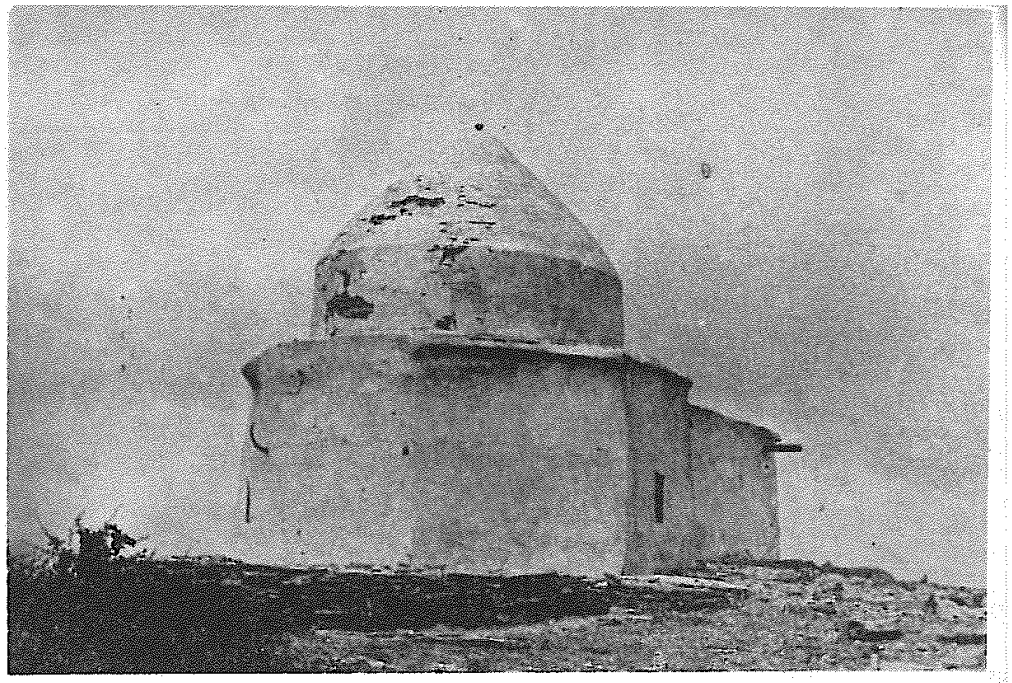

(عکس شمارهٔ ۲۵۴) بقعهٔ آقاسیدابوالحسن بن امام موسی‌الکاظم برقلهٔ‌کوه گرده‌کول

(عکس شمارهٔ ۲۵۵) گورستان گرده‌کول در اطراف بقعهٔ آقاسید ابوالحسن بن امام موسی الکاظم

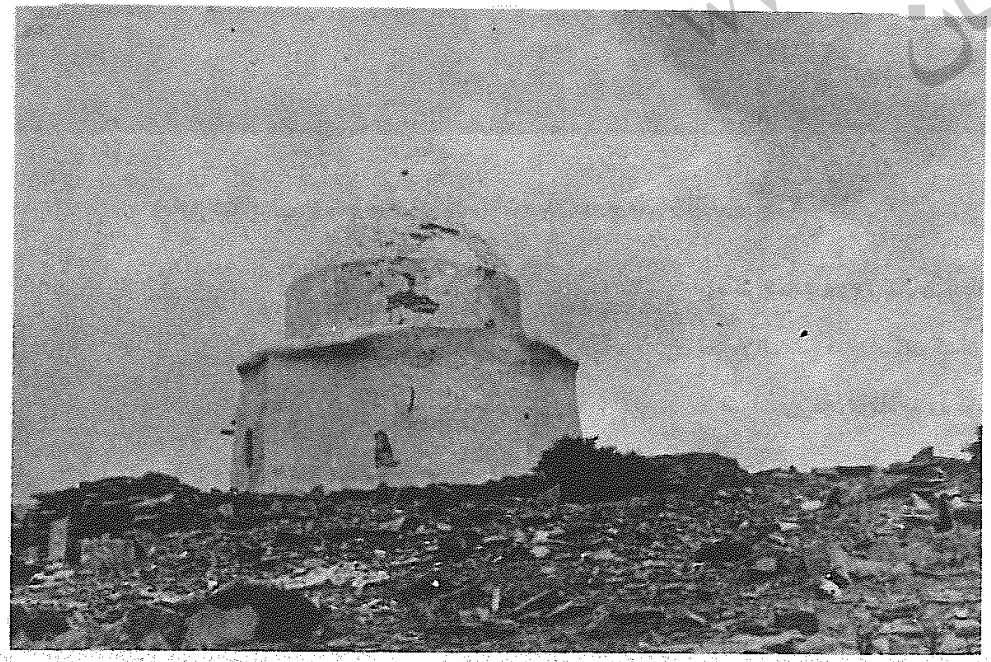

www.tabarestan

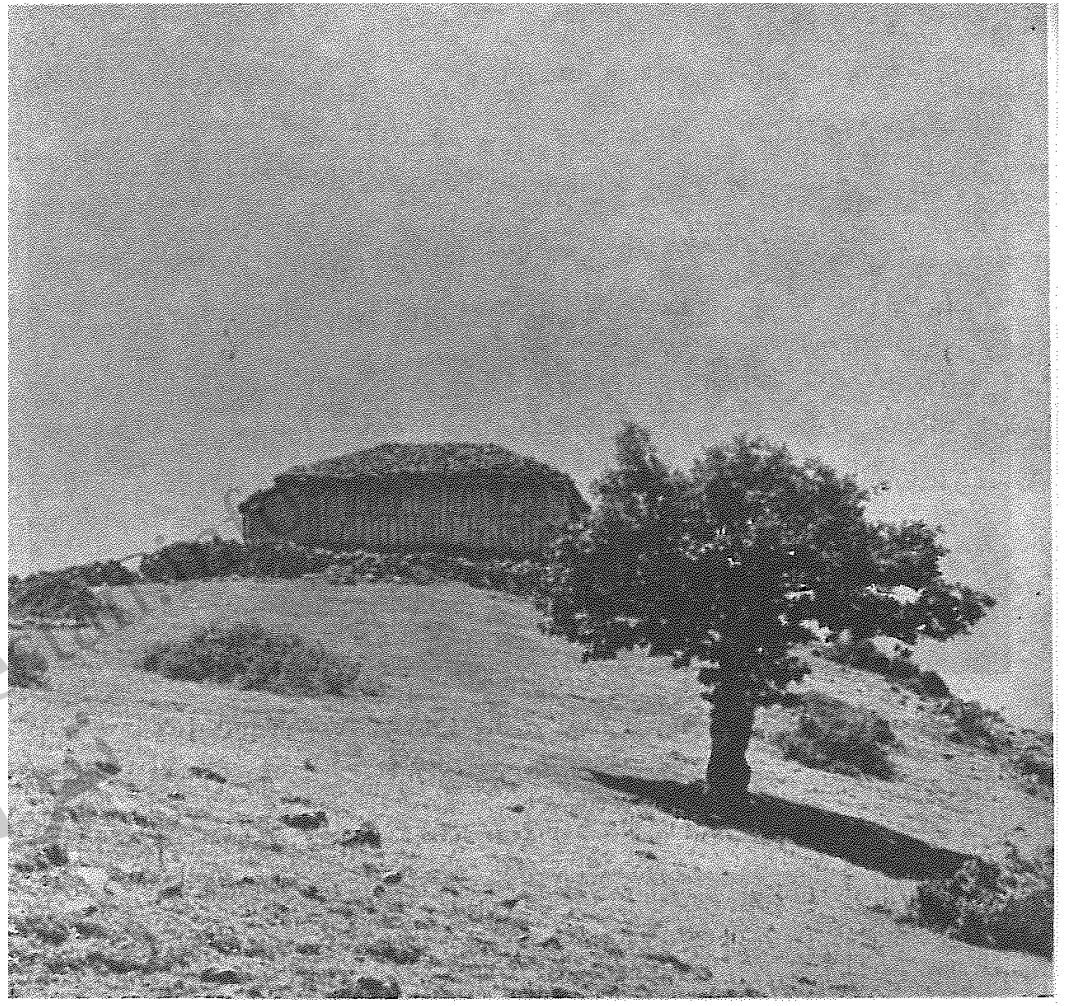

(عکس شمارهٔ ۲۵۶) بقعهٔ امامزادگان کنعان وعمران وبرهان برقلهٔفیروز کوه

(عکس شمارهٔ ۲۵۸) بقایای قلعه‌ای
دراطراف بقعهٔ امامزادگان کنعان و
عمران وبرهان برقلهٔ فیروزکوه

(عکس شمارهٔ ۲۵۷) سنگهای اطراف بقعهٔ امامزادگان کنعان وعمران وبرهان
برقلهٔ فیروزکوه

www.tabarestan

(عکس شمارهٔ ۲۵۹) شمعدان سفالین زیبای قدیمی بقعهٔ
امام زادگان کنعان وعمران وبرهان برقلهٔ فیروزکوه

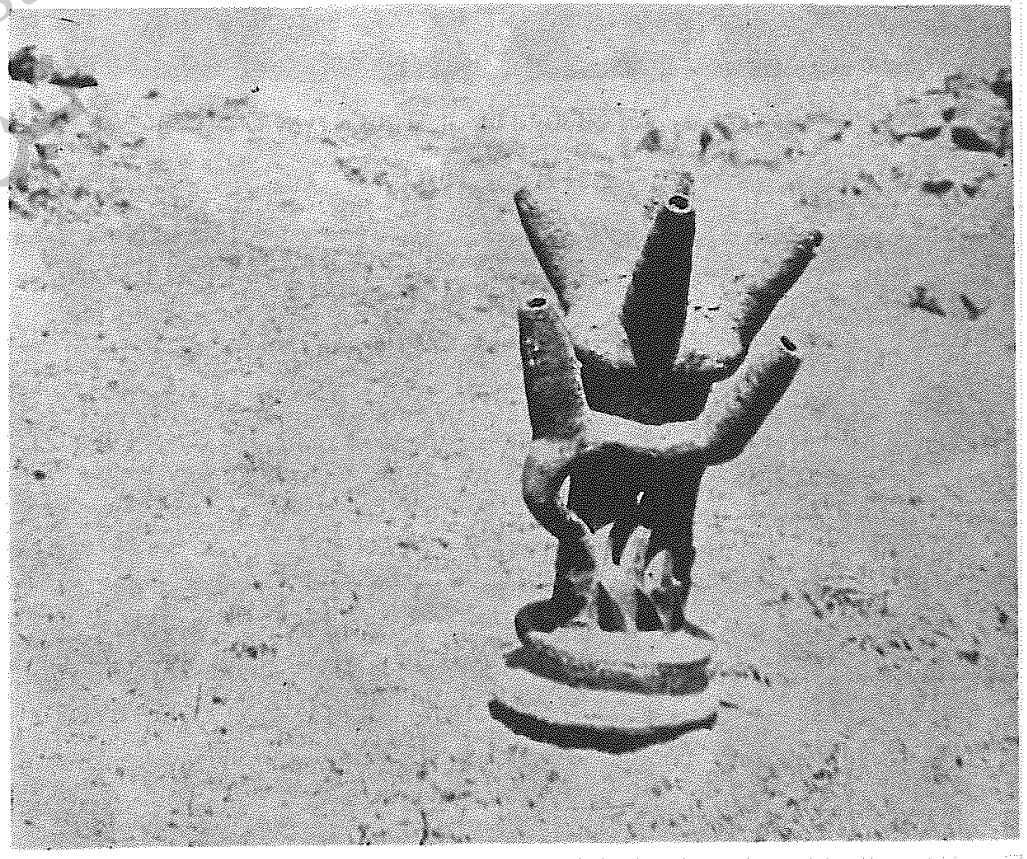

(عکس شمارهٔ ۲۶۰) قسمتی از دیوار قلعهٔ تولات دراراضی تولات

tabarestan.info
تبرستان

(عکس شمارهٔ ۲۶۱) پـایهٔ شرقی خشت پل دیمابن برودخـانهٔ پلورود سرراه مالروی اشکور

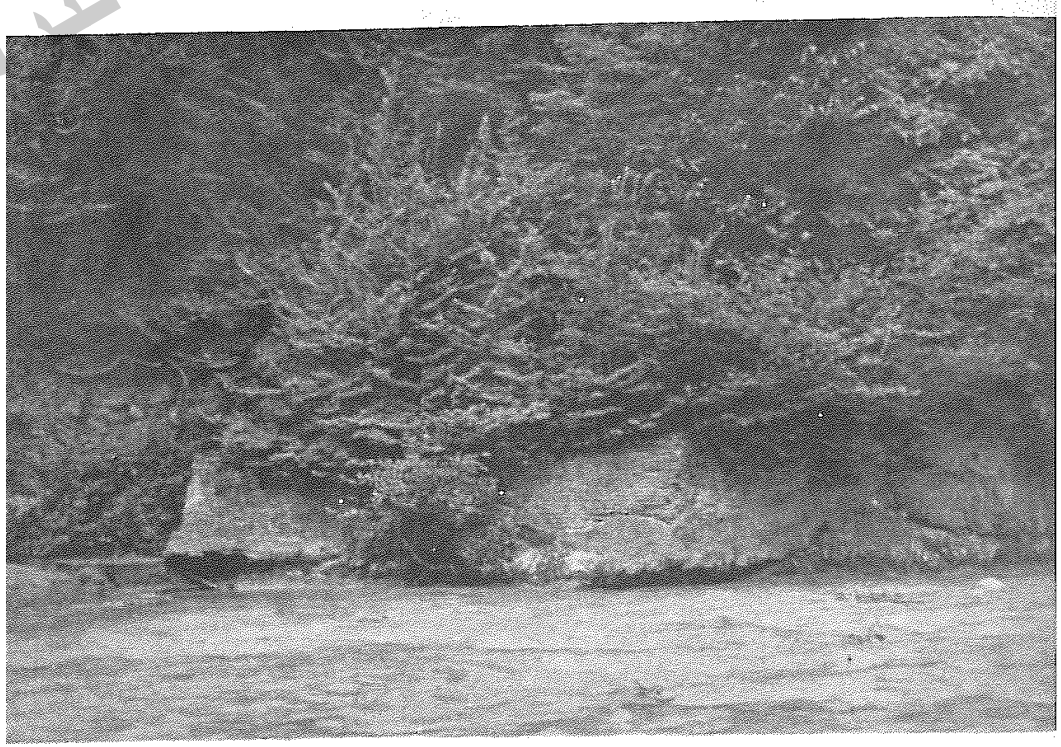

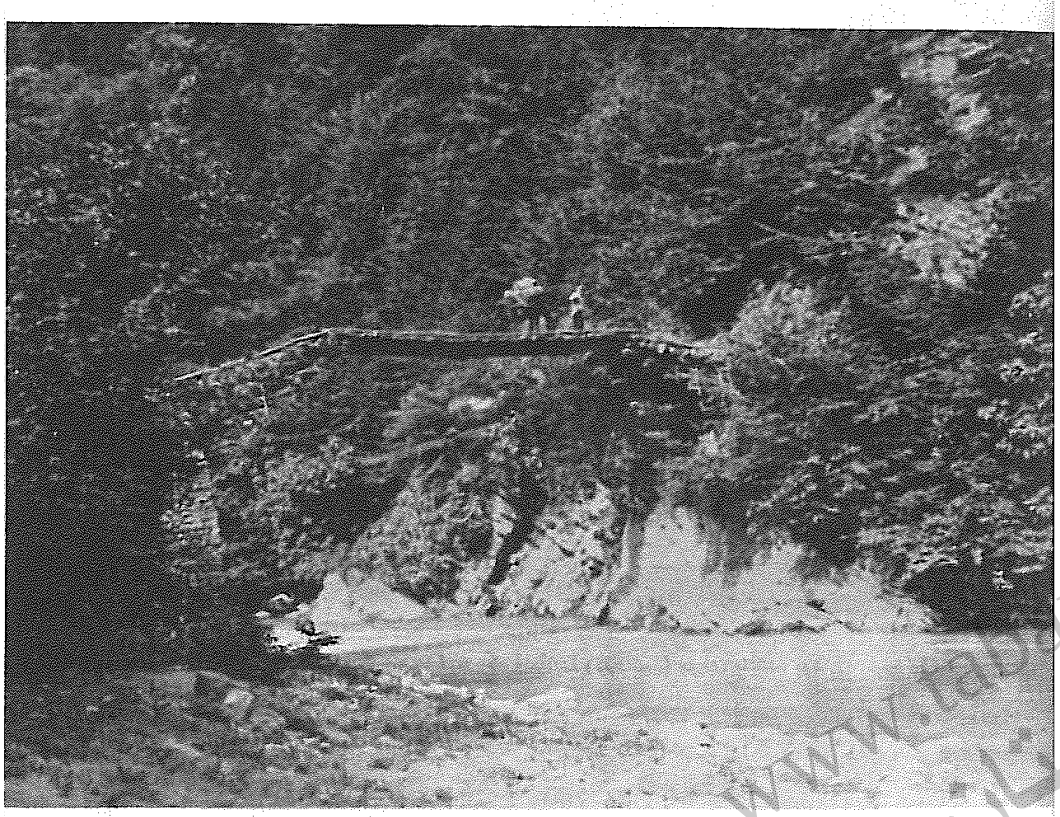

(عکس شمارهٔ ۲۶۳) آثارپلی قدیمی در نزدیکی سجیران برسرراه مالروی اشکور

(عکس شمارهٔ ۲۶۲) پایهٔ غربی خشت‌پل دیمـابن

ـر رود خانهٔ پلورود سرراه مـالـروی اشکور

www.tabarestan.info تبرستان

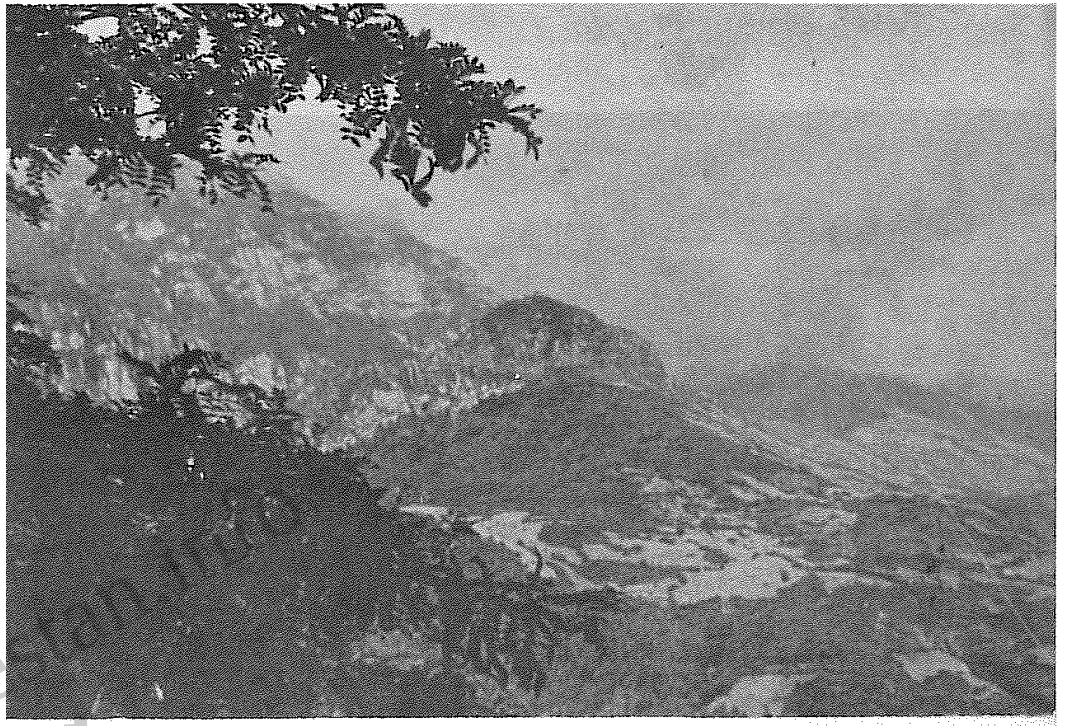

(عکس شمارهٔ ۲٦٤) کوهی که قلعهٔلیما (دزماشین) برآن بناشده بود

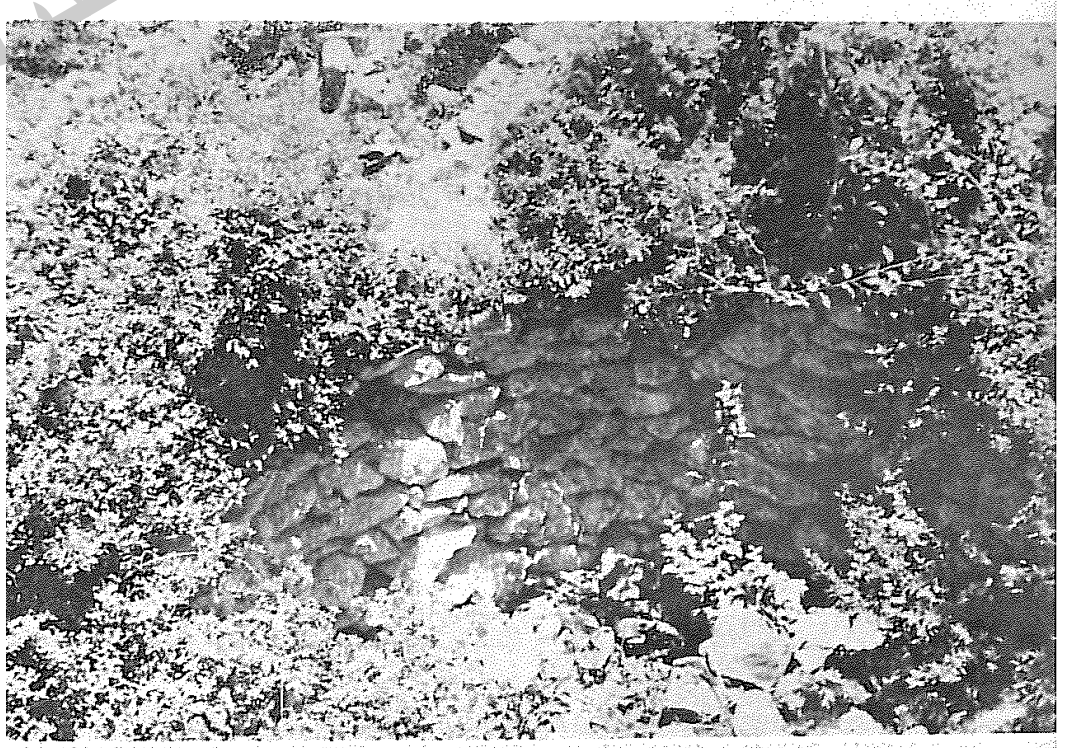

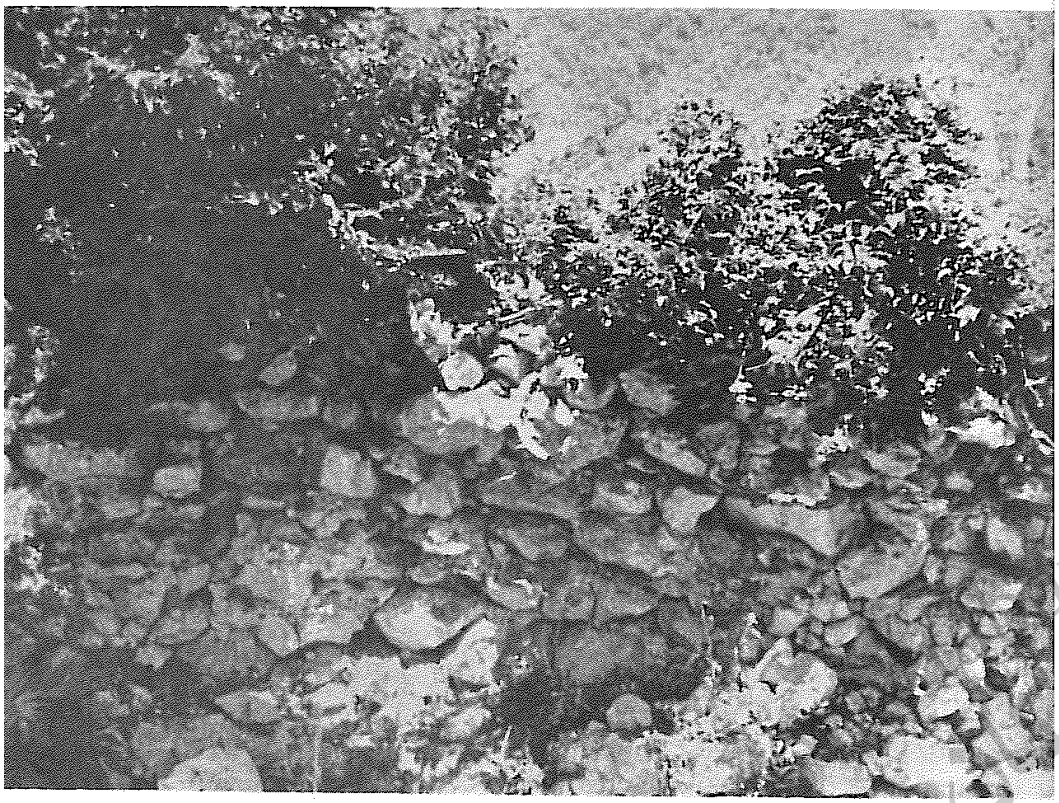

(عکس شمارهٔ ۲۶۶) آب انباردوم قلعهٔلیما (دزماشین)

(عکس شمارهٔ ۲۶۵)

آب انبار اول قلعهٔلیما (دزماشین)

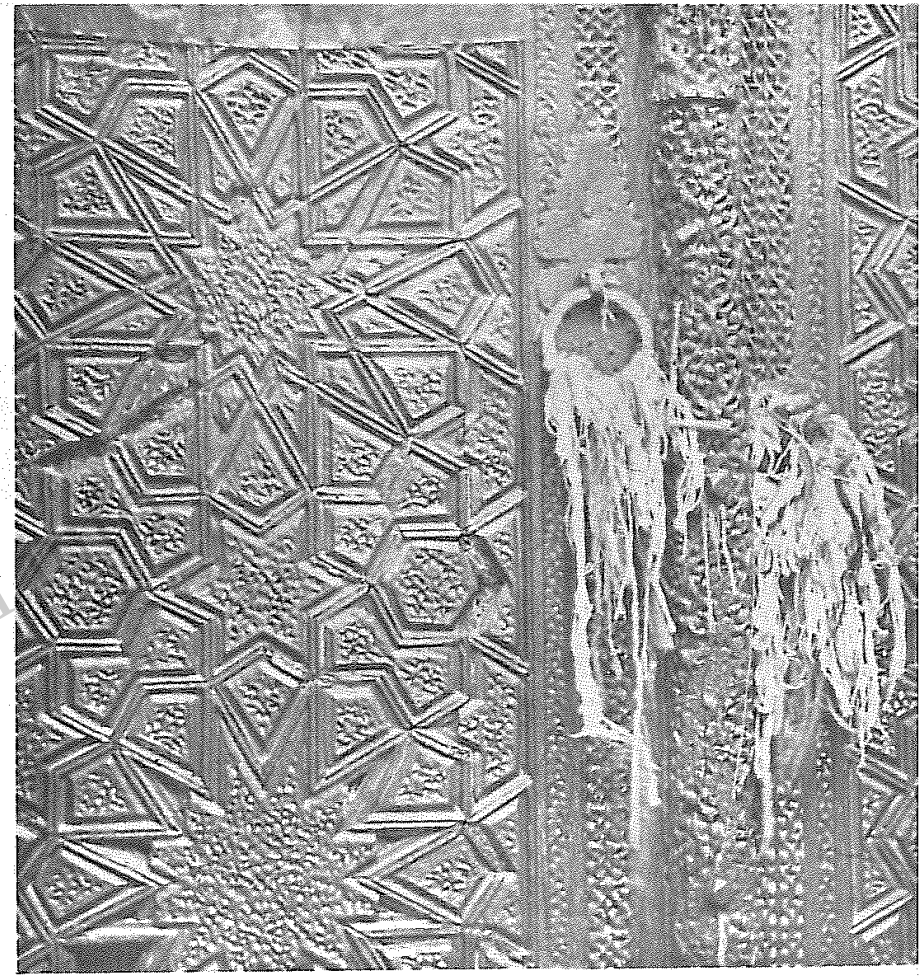

(عکس شمارهٔ ۲۶۷) درغربی آستانهٔ
هفت امام در رودبارك اشکور

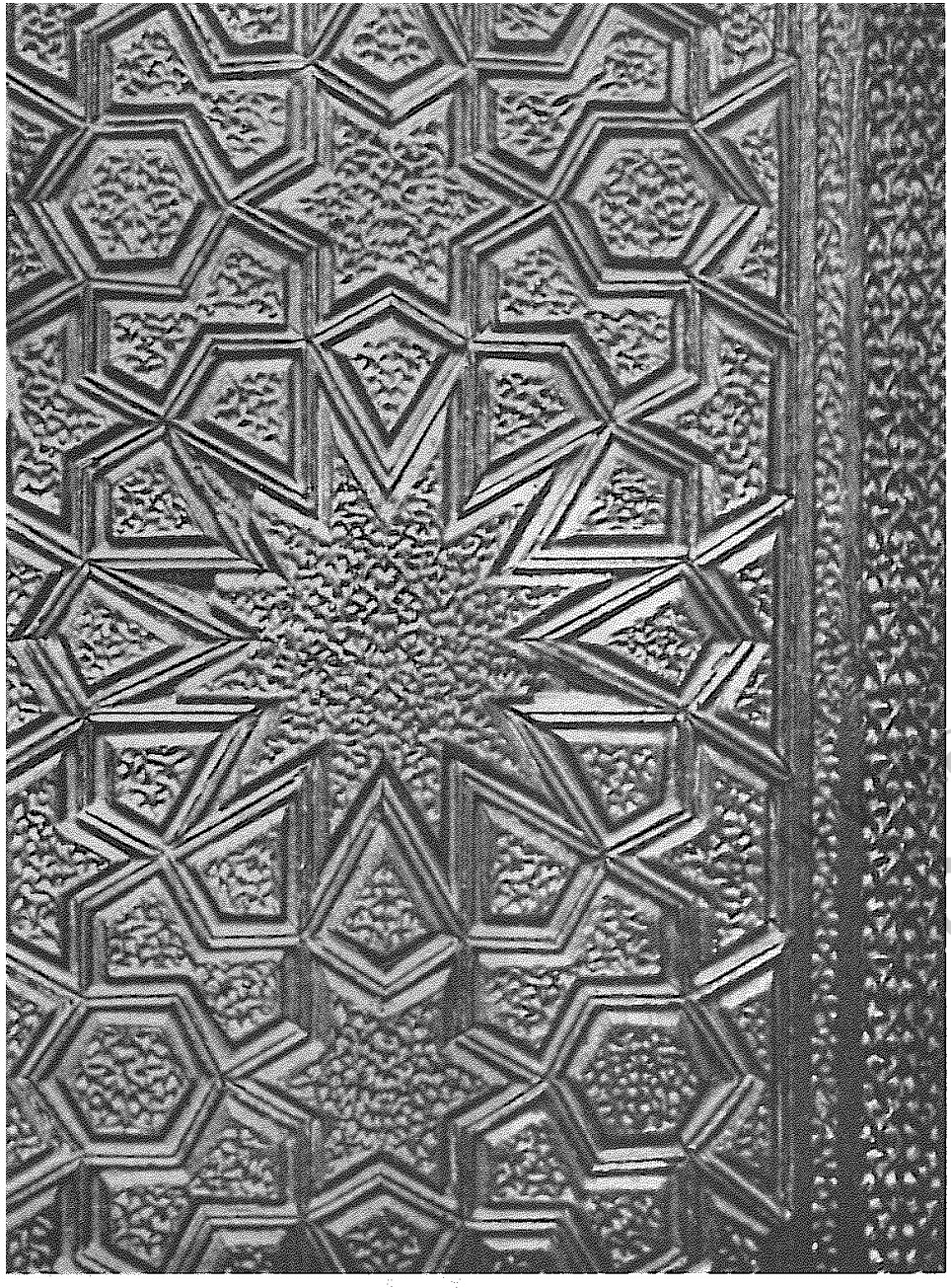

(عکس شمارهٔ ۲۶۸) کنده‌کاری و نگارهای درغربی آستانهٔ هفت امام
در رودبارك اشکور

tabarestan
تبرستان

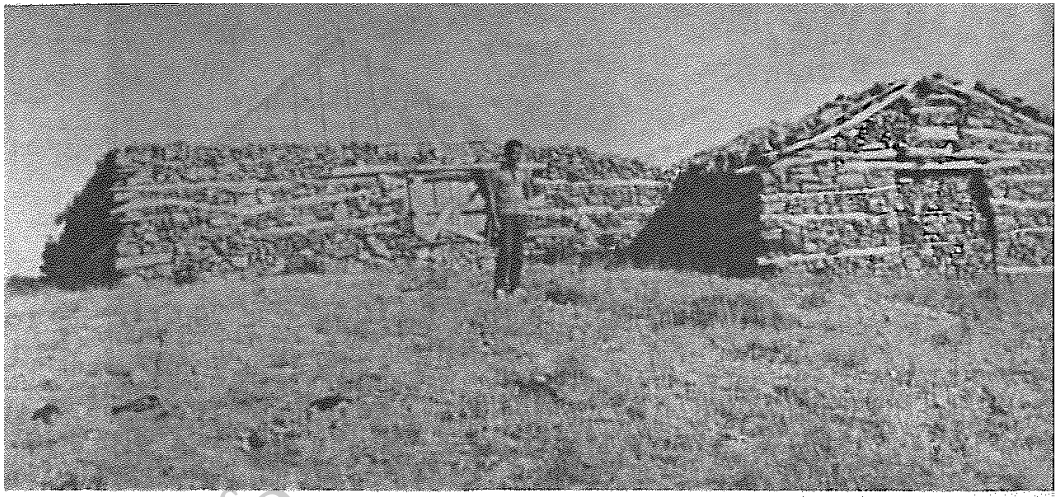

(عکس‌شمارهٔ ۲۶۹) آستانهٔ سام ولام درقلهٔ سواته‌کوه

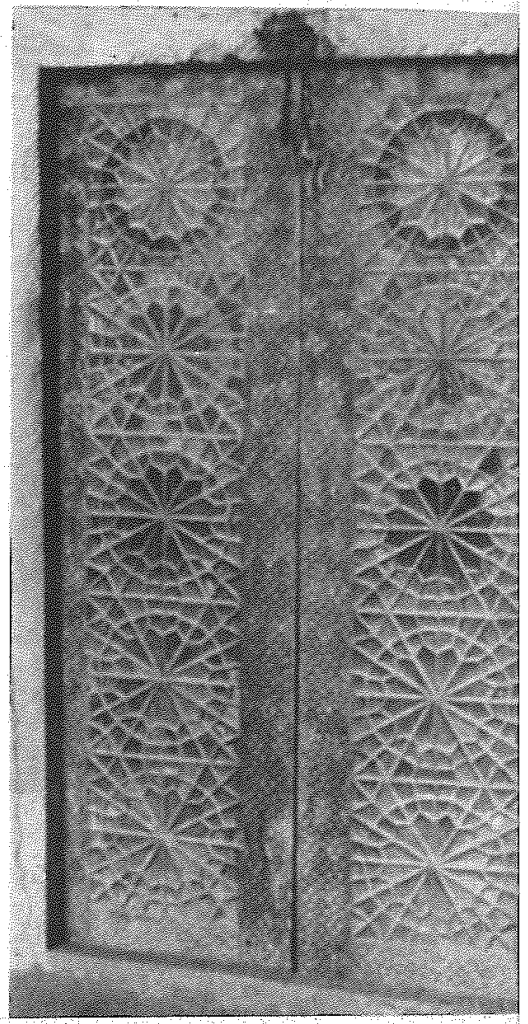

(عکس شمارهٔ ۲۷۰) دره‌شبك‌کاری بقعهٔ
آقا سیدسلیمان دردهکدهٔ کاکرود اشکور

(عکس شمارهٔ ۲۷۱) نمای خارجی بقعهٔ آقا سیدسلیمان دردهکدهٔ کاکرود اشکور

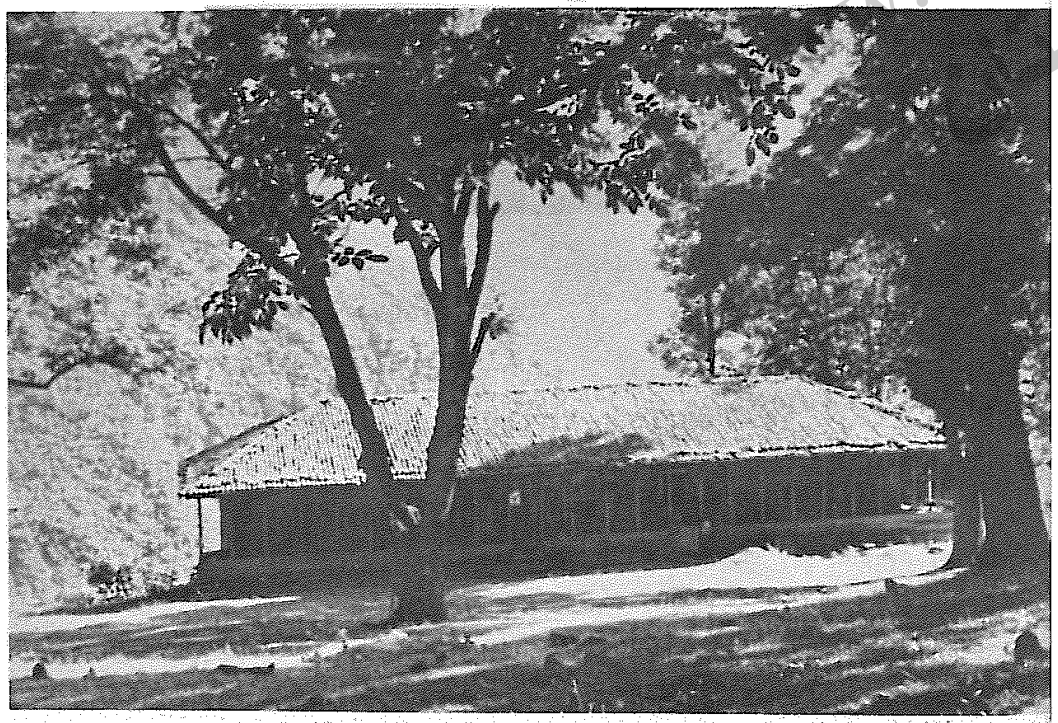

(عکس شمارهٔ ۲۷۲) نمای خارجی
مسجدی قدیمی درنزدیکی بقعهٔ آقاسید
سلیمان در دهکدهٔ کاکرود اشکور

www.tabarestan.info
تبرستان

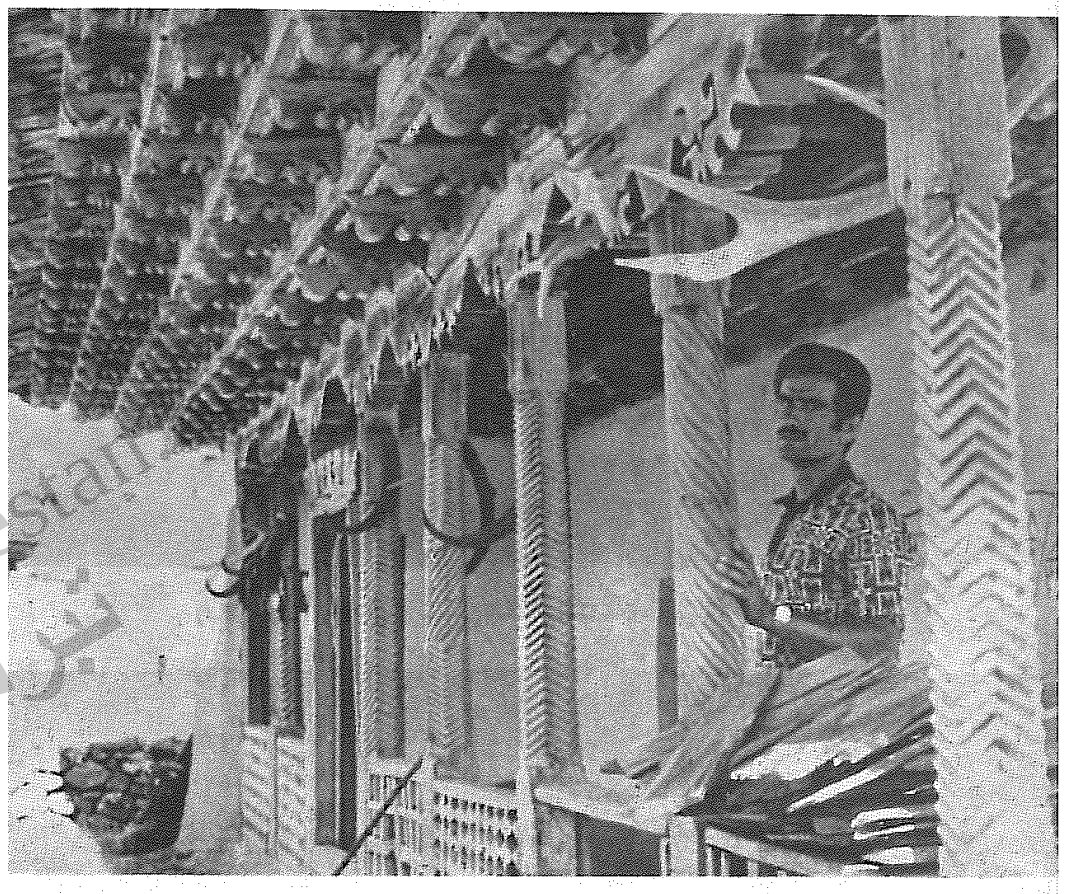

(عکس شمارهٔ ۲۷۳) ستونها وسرستونهای ایوان
بقعهٔ ادهم وروح الله در دهکدهٔ سیارستاق اشکور

(عکس‌شمارهٔ ۲۷۴) محل‌قلاکوتی سی گول‌سرا
برسرراه سپارده به سی گول‌سرا که با + مشخص شده است

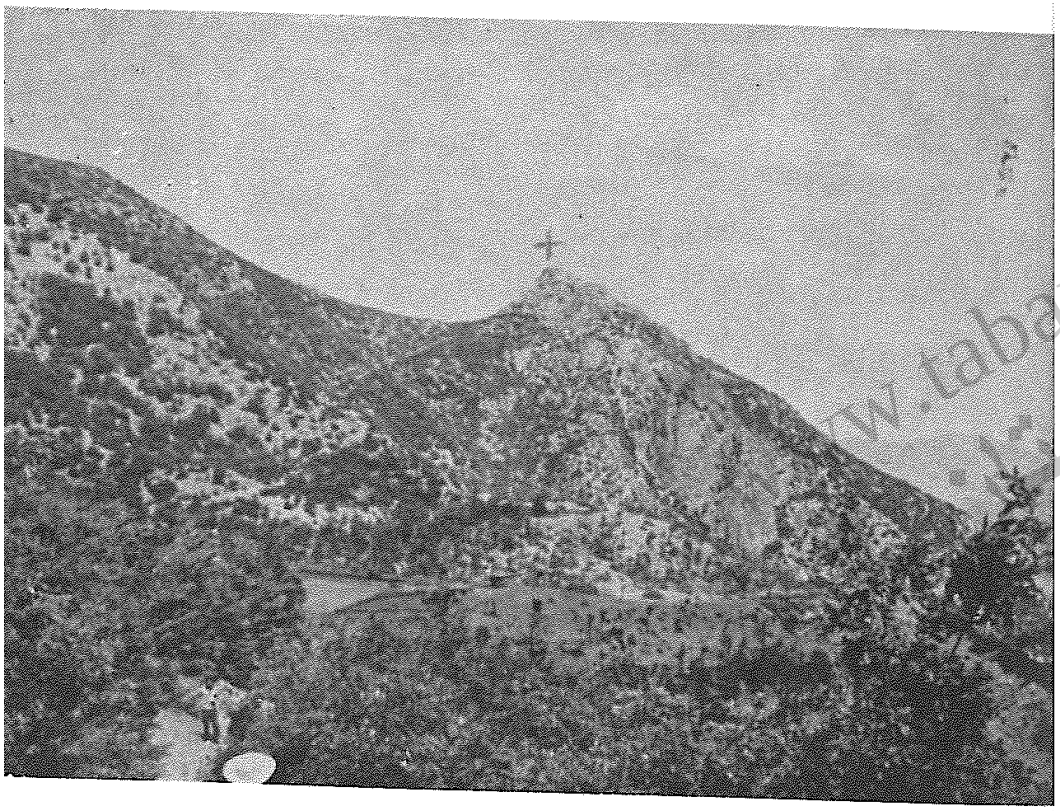

فهرست

آ

آبادی قدیمی (دراسپه‌چال فیروزکوه نزدیك لوکراسنگ) : ۳۷۹
آبادی قدیمی (درکجیل‌سرای دلیجان) : ۴۱۰
آبادی قدیمی (درمرادی سره) : ۴۱۰
آبادی‌قدیمی (درموسی خنی‌چال نزدیك لسپو) ۴۱۰
آب‌انبارکش[ازپیلاقهای‌اشکور): ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۱۵
آبخوران چال [اراضی ...] : ۳۸۹
آب زیل‌بره = رودخانهٔ زیل‌بره : ۳۴۱
آب سفید رود = رودخانهٔ سفید رود : ۱۴ ، ۲۰۰
آب سیاه‌رود = رودخانهٔ سیاه‌رود : ۳۴۱
آب شاهرود = رودخانهٔ شاهرود : ۶ ، ۹
آب شیم‌رود = رودخانهٔ شیم‌رود : ۵۲
آب کجید : ۳۵۹
آب‌کنار : ۴۱۸
آب‌کیسومك : ۱۹۸
آب گوارود = رودخانهٔ گوارود : ۲۱۷ ، ۲۸۴
آتشکده = طاق‌گبری : ۱۱۴
آتشکی (ازمحلهای گالش نشین) : ۱۷، ۴۴
آتشه سره (محلی‌برسرراه‌دیلمان‌به‌املش) : ۴۵
آثار آبادی قدیمی (درحوالی زنش) : ۳۷۹
آثار قدیمی (در زیر لوکراسنگ در صحرای تراش) : ۳۷۹
آثار قلعه (در دهکدهٔ برکام) : ۴۱۰
آخوندملامؤمن = ملامحمد حسن: ۲۴۵
آدینه (پدر اوردلی) : ۳۷۵
آدینه پسر محمدعلی خان : ۳۹۹
آرامگاه سید جلاالدین‌اشرف : ۱۵۶،۷۵
آرده‌سامان [سرچشمهٔ ...] : ۳۶۹
آرندیمان [اراضی ...] : ۲۰۲، ۲۶
آزاربن (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۲۷
آستارا : ۹۲ ، ۳۸۱ ، ۴۱۷
آستارا [باغچه سرای...] : ۹۲
آستانه: ۱۵۵،۱۵۶،۷۵، ۱۷۹؛ ۱۸۱، ۱۸۳، ۱۸۴ ، ۱۸۵ ، ۱۸۶ ، ۱۸۸ ، ۱۹۱ ، ۱۹۲ . بلوك آستانه : ۱۹۲
آستانه = آرامگاه سید جلال‌الدین اشرف : ۱۵۶
آستانه [ازبلوك لاهیجان ...] : ۱۵۵ ، ۱۹۲
آستانه [بالا محلهٔ نیاکوی...] : ۱۸۷

www.tabarestan.info تبرستان

آستانه [پایین لسکوکلایهٔ ...] : ۱۹۱
آستانه [پایین محلهٔ نیاکوی ...] : ۱۸۵
آستانه [پینچا ...] : ۱۸۸
آستانه [حسین‌آباد ...] : ۱۸۳
آستانه[دهکدهٔ ...] ،(از دهکده‌های بلوك آستانهٔ لاهیجان) : ۱۷۹ ، ۱۸۰
آستانه [سیاه کوچهٔ ...] : ۱۸۳
آستانه [لفوت ...] : ۱۹۲
آستانه [کماچال ...] : ۱۸۴
آستانه [نیاکوی ...] : ۱۸۵
آستانهٔ آقا پیرزنجیر (دردهکدهٔ بازکیاگوراب از بلوك کنار شهر وکوهپایهٔ لاهیجان) : ۱۲۵
آستانهٔ آقا سیدحسین و آقا سیدابراهیم = بقعهٔ آقا سیدحسین و آقا سید ابراهیم: ۲۴۴، ۲۴۵ ، ۲۴۶
آستانهٔ آقاسیدرضاکیابن‌موسی‌الکاظم(درنخجیر-کلایهٔ لاهیجان) : ۱۲۹
آستانهٔ اشرفیه = آرامگاه سید جلال‌الدین اشرف : ۱۸۴
آستانهٔ امامزاده سیدعلی غزنوی‌بن‌امام جعفر-الصادق (در دهکدهٔ تجن گوکه) : ۱۷۰ ۱۷۱
آستانه‌ای بی‌نام ونشان (در دهکدهٔ‌اشکرمیدان رانکوه) : ۳۱۹
آستانه‌ای قدیمی (در دهکدهٔ رمشایهٔ رانکوه): ۳۰۳
آستانه‌ای‌قدیمی (در سر سه‌راهی اشکرمیدان): ۳۱۹
آستانه‌ای قدیمی درسیاه‌کوه (درراه شیرچاك): ۳۷۹
آستانه‌ای قدیمی (در مازی‌کوتی) : ۳۷۹
آستانه‌ای قدیمی در چالکه (نزدیك دهکدهٔ ازین) : ۴۱۱
آستانهٔ بنیکی (درمشرق دهکدهٔ گورج) : ۳۷۹
آستانهٔ پلاس (میان راه گیلارکش و پلاسن) : ۳۷۸
آستانهٔ پیچان (در دهکدهٔ میرك محلهٔ سیاه-رستاق): ۳۲۳
آستانهٔ چهارتن(دردهکدهٔ سیف دار بن‌رانکوه): ۲۹۱
آستانهٔ حضرت معصومه : ۴۲۰
آستانهٔ خورته (در آغوزبن‌کند سرسمام) : ۳۷۹
آستانهٔ دلیجان (در دهکدهٔ دلیجان) : ۴۱۰
آستانهٔ دو برادران (درموتار محلهٔ نوبیجار از بلوك کوهپایه و کنار شهر لاهیجان) : ۱۴۲
آستانهٔ دهکدهٔ کوشال : ۱۶۹
آستانهٔ سام ولام (برقلهٔ سواته‌کوه) : ۴۰۰
آستانهٔ سرده (ازبلوك شاهجان) : ۳۷۹
آستانهٔ سوخته‌کیش(بالای کهنه‌کویهٔ رانکوه): ۳۰۳
آستانهٔ سید حبیبه معروف به خانم خانمها (در جیرکویهٔ رانکوه) : ۳۱۶
آستانهٔ سیدحسین (در دهکدهٔ نارنه از دهکده-های بالا اشکور) : ۴۱۲
آستانهٔ سیدحسین ناصر : ۳۰۸ ، ۱۸۱
آستانهٔ قدیمی زورزومه (نزدیك دهکدهٔ زور-زومه) : ۴۰۹
آستانهٔ گاچاور املش (پشت دهکدهٔ زربیجار): ۳۳۷
آستانهٔ گاوسرای رانکوه : ۲۸۰
آستانهٔ مومن زمین (در دهکدهٔ مومن زمین) : ۴۱۰
آستانهٔ نصیرعلی کیابن امام موسی الکاظم (در دهکدهٔ‌کویهٔ رانکوه) : ۳۱۶
آستانهٔ ویشکی (در دهکدهٔ ویشکی) : ۴۱۰
آستانهٔ ویلنی (در دهکدهٔ ویلنی) : ۴۱۰

آستانهٔ هفت امـام (در رودبارك اشکور) : ۳۹۲
آسنکوئی [علی ...] : ۴،
آسوم علی [بقعهٔ ...] : ۹۳
آسیاب‌بر [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های خاك دیلمان)۴۷: ۴۹ ، ۵۳ . قبرستان : ۴۹.
آسیاب تراشان (محلی برسر راه سیارستاق به قزوین) : ۴۰۳
آسیاب سران [دهکدهٔ ...] ، (ازدهکده‌های رانکوه) : ۲۹۱
آشورآباد (محلی‌برسرراه‌دیلمان‌به‌رحیم‌آباد): ۴۶
آشورعلی [آقا ...] ، (پدر فاطمه) : ۴۲
آغوزبن کندسر ، (از دهکده های اشکور) : ۳۶۵ ، ۳۷۹
آقا بزرگ [حاجی ...] = آقا بزرگ منجم-باشی : ۲۵۷ ، ۲۵۸
آقا بزرگ کدخدا : ۲۴۴
آقا بزرگ منجم باشی [حاجی ...] ، ۲۴۹ : ۲۵۱ ، ۲۵۴
آقابیك پسر حسن‌خان بیك : ۴۱
آقاجان لاهیجانی [مشهدی ...] (نقاش مجالس مـذهبی پسر استادغلامحسین نقاش) ۳۱ ، ۱۸۴ ، ۱۹۰ ، ۱۹۳ ، ۲۰۳ ، ۲۰۷ ، ۲۷۱ ، ۳۰۱ ، ۳۵۶
آقا جعفر (پدر رمضانعلی): ۲۰
آقا سیدبازو = آقا سید عبدالله‌بن امام موسی-الکاظم : ۱۹۶
آقا سیدحسین [مسجد ...] ، (درشعرباف محلهٔ لاهیجان) : ۷۸ ، ۹۱ ، ۹۳
آقامار آستانه (در دهکدهٔ سیاهکله‌روداطاقور رانکوه) : ۳۲۸
آقامحمدخان (سرسلسلهٔ قاجاریه) : ۱۷
آقای پرنور = بقعهٔ آقا سید محمد : ۱۸۵
آقای رکابدار = بقعهٔ فضل‌عیار : ۱۹۵
آقائی [استاد...]، (نقاش‌مجالس‌مذهبی): ۲۴۳
آکه (از دهکده‌های بالااشکور) : ۴۱۳
آکوجان : ۳۷۳
آل‌رسول [مرقد ...] : ۸۱
آل‌گیلانی : ۳۷۵
آمل [بازار ...] : ۷۳
آن‌سرمحلهٔ لنگرود : ۲۷۹
آهتکوه [قله ...] = اتاکوه: ۲۷۷

الف

اباعبدالله‌الحسین = امام حسین (ع) : ۳۱۶ ، ۳۱۷ ، ۳۲۰ ، ۳۲۱ ، ۳۳۳ ، ۳۳۸ ، ۳۵۶
ابت : ۷۳ ، ۷۴ ، ۷۵ ، ۲۱۸ ، ۲۲۷
ابراهیم [آقاسید ...] : ۳۰۵
ابراهیم [آقاسید...]، آستانهٔ دوبرادران موتار-محلهٔ نوبیجار لاهیجان) : ۱۴۲
ابراهیم [آقاسید...] ، (بقعه‌ای دربجارباغ‌کته-شال لاهیجان) : ۱۳۱
ابراهیم [آقاسید ...]، (بقعه‌ای درسیاهکل‌محلهٔ سیاهکل) : ۵۴
ابراهیم [آقاسید ...] ، (بقعه‌ای درمحلهٔ‌پردسر لاهیجان : ۷۸ ، ۹۱
ابراهیم [آقاسید ...] ، (بقعهٔ جورکلایهٔ‌اشکو): ۱۰۴
ابراهیم [آقاسید ...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ شب‌خسب-لات رانکوه): ۲۹۰
ابراهیم [سید ...]، معروف به‌سلطان سیدجلال-الدین اشرف بن امام موسی الکاظم) = آرامگاه سید جلال‌الدین اشرف : ۱۷۹

www.tabarestan.info تبرستان

ابراهیم [سید..] ، (بقعهٔ دهکدهٔ کوملهٔ رانکوه) ۲۸۵
ابراهیم [آقا سید ...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ نوبیجار لاهیجان) : ۲۰۲
ابراهیم [آقاسید ...] ، (بقعهٔ کهل‌بن‌لاهیجان)، ۱۶۲
ابراهیم [آقاسید ...] ، (پسرموسی‌الکاظم بر فراز قلهٔ کوه تورار) : ۳۶
ابراهیم [آقا سید...] = کوچك بقعه : ۱۷۵
ابراهیم [آقامیر ..] ، (بقعه‌ای درمحلهٔ گابنهٔ لاهیجان) : ۷۷، ۹۴، ۹۶،
ابراهیم [امامزاده ...] : ۱۶۵
ابراهیم [سید ...] ، (بقعهٔ بی‌نود سمام) : ۳۶۸
ابراهیم [سید..] ، (پسر سیدعلی کیابن سید-ناصرکیا) : ۱۰۷
ابراهیم [شاهزاده ...]، ۳۹۷ ، ۳۹۸
ابراهیم‌بن امام موسی‌الکاظم [آقاسید ...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ کشل) : ۱۹۸
ابراهیم‌بن امام‌موسی‌الکاظم [آقاسید ...]،(بقعهٔ دهکدهٔ کلدرهٔ رانکوه) : ۳۲۳
ابراهیم‌بن‌امام‌موسی‌الکاظم [آقا سید...]، (بقعهٔ فشکالی محلهٔ لنگرود) : ۲۳۳
ابراهیم‌بن امام موسی الکاظم [آقا سید ...] ، (بقعهٔ محلهٔ جیراملش رانکوه) : ۲۹۴
ابراهیم‌بن امام موسی‌الکاظم [آقا سید ...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ جورکاسر رانکوه) : ۲۹۸
ابراهیم‌بن امام موسی‌الکاظم [سید...]، (بقعه‌ای دراراضی بازکیاگوراب لاهیجان) : ۱۲۴
ابراهیم‌بن امام موسی‌الکاظم [سید ..] ، (بقعه‌ای در دهکدهٔ برفجان سیاهکل) : ۶۵، ۶۶
ابراهیم‌بن امام موسی‌الکاظم [سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ سانه‌سرای رانکوه)، ۳۰۴
ابراهیم‌بن حسن مثنی‌بن الامام الحسن بن علی ابن ابی‌طالب : ۱۱۱
ابراهیم‌بن موسی‌الکاظم [آقا سید ...] = بقعهٔ دهکدهٔ زاکله‌بر : ۱۶۰
ابراهیم‌بن موسی الکاظم [آقا سید...] ، (بقعهٔ باباجان دره) : ۳۵۵
ابراهیم تمیجانی [استاد ...]: ۳۳۱
ابراهیم‌خان (واقف دربقعهٔ آقا سیدابوالقاسم‌در شکرکش بیجارپس رانکوه) : ۲۸۸
ابراهیم خلخالی‌شاگرد ملاهادی دیلمانی [استاد میرزا ...] : ۶۱
ابراهیم خلیل = ابراهیم علیه السلام : ۳۳،
ابراهیم الزاهد [الشیخ ...] = شیخ زاهد گیلانی : ۱۵۷
ابراهیم علیه‌السلام : ۳۰ ، ۳۳
ابراهیم کیا = ابراهیم‌کیا [سید ...] : ۱۶۶
ابراهیم‌کیا [سید ...] : ۱۶۷
ابراهیم میرزا : ۷۲
ابن اسفندیار (صاحب تاریخ طبرستان) : ۲۱۶
ابوتراب رضابن علی = رضاکیا [ابوترابسید ...] : ۱۰۳
ابوجعفر [استاد...] : ۴۲۴،۴۲۶
ابوجعفربن‌امام رضا [سید...] ، (بقعهٔ سادات-محله وبارگوسرای‌لاهیجان) : ۲۰۸
ابوجعفربن امام موسی الکاظم [آقا سید ..]، (بقعه‌ای‌دربلوك‌کنارفریضهٔ‌لاهیجان):۱۹۸
ابوجعفر ثایری حسینی [سید ...]، (بقعهٔ‌دهکدهٔ میانده اوشیان) : ۳۳۰
ابوجعفر الثایری الحسنی [امیراعظم...]=سید ابوجعفر ثایری حسنی : ۳۳۲
ابوجعفرهوسمی [شیخ‌المشایخ ...]: ۳۳۰
ابوالحسن[میر...]،(بقعهٔ دهکدهٔ کوملهٔ‌رانکوه)، ۲۸۵
ابوالحسن بن امام موسی‌الکاظم : ۳۶۹

ابوذر [سید ...] ، (از مدفونین بقعهٔ دوازده‌تن) ۲۸۳
ابوالرضی محمدبن فقیه‌علی‌بن‌فقیه مرتضی بن فقیه محمدبن ...[فقیه...] : ۱۸۸، ۱۸۹
ابوطالب (پدرعلی علیه‌السلام) : ۴
ابوطالب [میرزا ...] : ۱۵۳
ابوالفدا (صاحب تقویم البلدان) : ۲۱۶
ابوالفضل‌العباس [حضرت ...] : ۲۵ ، ۳۳ ، ۱۲۹، ۱۹۰، ۲۴۳، ۳۲۱، ۳۵۶
ابوالفضل [میرزا ...] : ۴۳۸
ابوالقاسم [آقاسید...]، (بقعه‌ای درمیان محلهٔ رودبنهٔ لاهیجان) : ۲۱۴
ابوالقاسم [آقاسید...] ، (امام جمعهٔ لاهیجان): ۱۲۱
ابوالقاسم [آقا سید...] ، (بقعهٔ‌دهکدهٔ شکرکش بیجارپس رانکوه) : ۲۸۸
ابوالقاسم [سید...] ، (بقعهٔ‌بهارنشین دیلمان) ، ۵۴
ابوالقاسم [میرزا ...] ، (مجتهد گیلانی) : ۴۳۸
ابوالقاسم پسرکربلائی‌جعفر [ملا ...] : ۵
ابوالقاسم عبدالله بن علی بن محمد القاشانی : ۴۲۳
ابونصار [سید ...] ، (پسر امام موسی‌بن جعفر) ۵۸
ابوالوجیه [آقا شیخ ...] : ۱۶۱ ، ۱۶۲
ابوالوجه[الشیخ...] = ابوالوجیه[آقاشیخ...]، ۱۶۲
اتاکوه = آهتکو ۴۶، ۱۵۸ ، ۲۷۷
احسان‌الله خان (ازیاران میرزاکوچك‌خان) : ۱۸
احمد [آقا ...] : ۲۴۵
احمد [آقاسید...]، (بقعهٔ‌سلمسرانکوه)، ۳۱۸
احمد [آقاسید...] ، (بقعه‌ای دردهکدهٔ دیوشل لاهیجان) : ۱۶۹
احمد [آقا سید...] ، (بقعهٔ محلهٔ جواهریشته)، ۱۲۲
احمد [کارگیا امیر سید...] : ۴۶ ، ۴۷
احمد [امیر...]،(بقعهٔ دهکدهٔ‌امیربندهٔ رانکوه)، ۳۲۴
احمد [میرزا ...] : ۸۱
احمدآباد (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۱۳ ، ۳۲۶
احمدابن کربلائی سیدعلی عطار : ۲۴۱
احمدبن‌امام موسی‌الکاظم[آقا سید...]، (معروف به‌آقا میرشهید) : ۸۰
احمدبن ظهیرالدین بن‌قوام‌الدین مرعشی آملی [سید ...] : ۳۱۲
احمدبن علی الغزنوی بن محمد بن ابی زیدبن حسین‌بن احمدبن عیسی‌بن علی‌بن‌حسین-الاصغربن علی‌بن‌حسین‌بن‌علی‌ابن‌عم‌رسول، ۱۰۶
احمدبن عیسی‌بن علی‌بن‌حسین‌الاصغربن علی‌بن حسین‌بن علی‌ابن عم‌رسول : ۱۰۶
احمدبن‌عیسی‌بن‌علی‌بن‌حسین‌الاصغربن‌علی‌زین-العابدین‌بن الامام الحسین‌الشهید بکربلا ابن علی‌المرتضی : ۳۴۷، ۳۵۰
احمدبن فقیه ابوالرضی محمدبن فقیه‌علی‌بن‌فقیه مرتضی‌بن‌فقیه محمدبن...[فقیه...] :۱۱۸، ۱۸۹
احمدبن موسی‌بن جعفر [آقا سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ فشتال سیاهکل) : ۶۴
احمد پسر محمود دروگربونی [استاد ...] : ۳۰
احمد پوریوسف = احمدکاشی‌گر: ۲۰
احمدخان = خان احمدخان : ۴۳۱ ، ۱۶۶

www.tabarestan.info تبرستان

احمدخان امیرشاهی (برادرزادهٔ حاجی میرزا تقی) : ۹
احمدخان پسر آقا بهرام [حاجی ...] : ۲۶۰
احمدخان مشیرالسلطنه [میرزا ...] : ۴۳۴
احمدخانی(محلی برسرراه‌دیلمان‌به‌قزوین)؛ ۴۵، ۳۳۹
احمد زرگرلاهجی رزدره : ۲۷
احمد السیستانی (پدرعلی) : ۱۶۲
احمد فرزند امام موسی‌الکاظم [آقا سید ...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ دیلمان) : ۱۹
احمد قزوینی[سید ...] : ۱۸۲
احمدکاشی‌گر = احمد پوریوست : ۲۳۸، ۲۳۹
احمدکیا [کارگیاسید...] : ۱۷
احمدالمسافر = احمد المسافر [استاد ...] : ۳۴۵، ۳۵۴
احمد المسافر البناء اللاهجانی = احمدالمسافر [استاد...] ۳۵۴
احمد یادگار [استاد ...] ، (نجار درورودی‌بقعهٔ شیخ زاهدگیلانی)؛ ۱۵۰
احمد یمنی[سید...]، (بقعه‌ای درشهرلاهیجان) : ۱۲۲
احمد یمنی‌بن امام موسی الکاظم [آقا سید ...]، (بقعهٔ میان‌محلهٔ‌کیسم) : ۱۹۵
ادهم : ۴۰۱
اران : ۴۲۴ ، ۴۲۹
ارباستان [متعلق محلهٔ ...] : ۲۱۴
ارباسماحی : ۴۲۴
اربودار دشت (ازدهکده‌های سمام) : ۳۴۳
اربه‌جو ((رودخانه‌ای‌درناحیهٔ لاهیجان) : ۷۵
اردبیل : ۷۳ ، ۱۴۹ ، ۱۵۷ ، ۳۰۹ ، ۴۱۹، ۴۲۲ ، شهر : ۱۵۷
اردکان یزد : ۲۷۰
اردکانی [حاجی آقاعلی ...] : ۲۷۰
اردوبازار [محلهٔ ...] ، (ازمحله‌های لاهیجان) : ۵۱ ، ۷۵ ، ۷۷ ، ۸۰ ، ۸۲ ، ۸۷، ۹۵.
حسینیه : ۲۸ ، ۳۸ .
اردیج(محلی‌است پشت دهکده‌های ازین‌وریسن) ۴۱۱
اروپا : ۷۳ ، ۳۶۱
اروشکی [دهکدهٔ ...] ، (ازدهکده‌های دیلمان) ۴۹ . قبرستان : ۴۹
اره‌چاك (محلی‌سرراه‌اشکوربه‌قزوین) : ۴۰۷ ، ۴۰۸
ازبرم [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های سیاهکل) ۶۱
ازرق شامی : ۲۵، ۲۶ . ۱۹۰ . ۲۹۹ ، ۳۵۶
ازدین = ازین : ۴۱۱
ازین [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های اشکور) : ۴۱۱
اسالیم رود : ۴۲۴ ، ۴۲۷
اسباور(قسمتی‌ازخاك‌گیلان) = اسفهبد : ۴۲۹
اسب طویله (دراراضی قلاگردن‌گیری اشکور)؛ ۴۰۸
اسپهبدان (محلی دردیلمان) : ۴۸
اسپه‌چال (از دهکده‌های فیروزکوه) : ۳۷۹
اسپه‌شوران(نام محلی در دهکدهٔ جیررودپشت)؛ ۱۹۲
اسپیلی(از دهکده‌های‌دیلمان)؛ ۲۲، ۳۶، ۴۳، ۳۶۸
اسپیه‌چال تمل [اراضی ...] : ۴۱۵
استادکلایه : ۳۱۰
استاد محله (از دهکده‌های رانکوه) : ۲۹۸
استانبول : ۱۰۰
استخری بزرگ درپایین دهکدهٔ کله دره :۲۸۵
استخر لاهیجان : ۸۶ ، ۱۵۹
استراباد : ۲۲۶

استلخ سر = سلهسر : ۳۱۸
استندار (سلسله‌ای از سلاطین دستمدار) : ۱۶
اسحق (سرسلسلهٔ‌اسحق‌وند) : ۴۲۵
اسحق وند : [ملوك...]؛ ۴۲۴ ؛ ۴۲۶
اسدالله = علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام[امام...]؛ ۳۸
اسفهبد = اسباور : ۴۲۹
اسکابن : ۲
اسکابن [آب انبار ...] : ۲.
اسکابن [قبرستان قدیمی ...] : ۲
اسکابن [کافر قلعه ...] : ۲
اسکندر : ۳۸۴
اسکندر [سید ...] ، (از مدفونین بقعهٔ دوازده تن) : ۲۸۲
اسکندر پسرطالب بیك : ۲
اسلام [دین...] : ۱۶ ، ۳۹۱ . ۴۲۶
اسماعیل[آقا سید...] ، (بقعه‌ای درمحلهٔ خومر-کلایهٔ لاهیجان) : ۹۱
اسماعیل بن‌امام‌موسی‌الکاظم [آقا سید...]، (بقعهٔ سیاهکل‌محلهٔ سیاهکل) : ۵۴
اسماعیل [آقاسید ...] ، (بقعهٔ میان‌محلهٔ تخمشل لاهیجان) : ۱۳۳
اسماعیل بن‌امام موسی‌الکاظم [سید ...] . (بقعهٔ برفجان‌سیاهکل) : ۶۵؛ ۶۶
اسماعیل علیه‌السلام : ۳۳
اسماعیل‌آباد (از دهکده‌های اطراف قزوین) : ۶ ، ۴۵
اسماعیل‌آباد (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۱۳، ۳۳۹
اسماعیل بن موسی بن جعفر [آقا سید ...]، [بقعهٔ دهکدهٔ کلنگران لفمجان) : ۱۷۸
اسماعیل بن امام موسی‌الکاظم [آقاسید ...] ، (بقعهٔ‌دهکدهٔ‌جورکاسررانکوه : ۲۹۸
اسماعیلوند : [خاندان...] : ۵۰
اسماعیلی (ازفرق شیعه) : ۳۸۵
اسماعیلی [مشهدی تقی ...] : ۴۰۶
اسماعیلیان = اسماعیلی : ۱۶، ۲۳۲، ۳۷۴ ، ۳۸۲ .بزرگان ۵۰ . قلاع : ۳۶۶
اسمعیل پدر میرزا حسن [آخوند ملا ...] : ۶۲
اسمعیل‌خان (پدر سکینه خانم) : ۳۴
اسمعیل دیباج‌بن ابراهیم‌بن‌حسن مثنی‌بن الامام الحسن‌بن علی‌ابن ابی‌طالب : ۱۱۱
اسه‌تاشان(برمرزدهکدهٔ بنان ودهکدهٔ‌رامسران)؛ ۳۹۱
اسه‌وان(محلی برسرراه‌اشکوربه‌قزوین)؛ ۴۰۸
اشتهامرز [قبرستان ...] : ۵۴
اش چال (محلی برسرراه اشکور به قزوین) : ۴۰۳
اشرف البلاد (بهشهرامروز) : ۷۱
اشکبوس : ۳۹۶
اشکرمیدان (از دهکده‌های رانکوه) : ۲۹۲ ، ۳۱۹
اشکرمیدان [اراضی...] : ۲۹۲
اشکم چال (ازدهکده‌های لاهیجان)؛ ۱۹۷
اشکور(منطقهٔ‌کوهستانی‌وییلاقی جنوب رودسر) : ۵ ، ۶ ، ۱۰ ، ۱۴ ، ۴۳ ، ۴۴ ، ۲۱۵ ، ۲۱۶ ، ۲۳۲ ، ۳۳۵ ، ۳۴۲ ، ۳۶۶ ، ۳۷۸ ، ۳۸۱ ، ۳۸۵ ، ۳۸۶ ، ۳۸۷ ، ۳۸۸ ، ۳۹۳ ، ۳۹۱ ، ۳۹۲ ، ۳۹۴ ، ۳۹۷ ، ۳۹۹ ، ۴۰۱ ، ۴۰۲ ، ۴۰۳ ، ۴۰۴ ، ۴۰۷ ، ۴۰۸ ، ۴۰۹ ، ۴۱۲ ، ۴۲۱ ، ۴۳۰ ، مردم : ۲۳۲ ، ولایت : ۳۳۵ ،
اشکور [اراضی کلایهٔ ...] : ۴۰۴
اشکور [برم‌کوه ...] : ۳۸۸

www.tabarestan.info تبرستان

اشکور [پرمکوه ...] : ۳۶۶
اشکور [پرندان ...] : ۴۰۷ ، ۴۰۸
اشکور [جورکلایهٔ ....] : ۳۴۲ ، ۴۰۳، ۴۰۴
اشکور [جیرولایت ...] : ۳۸۱ ، ۳۸۷
اشکور [رودبارك] : ۳۹۲ ، ۳۹۳
اشکور [سجیران ...] : ۳۸۶
اشکور [سنگسه‌رود...] : ۴۰۴
اشکور [سیارستاق ...] : ۴۰۱ ، ۴۰۲
اشکور [سیاکشان ...] : ۳۸۵
اشکور [قلاگردن‌گیری ...] : ۴۰۸
اشکور [کاکرود ...] : ۴۰۱
اشکور [گیری ...] ، ۴۰۸
اشکور [لسپو ...] : ۳۹۷ ، ۳۹۹
اشکور [لشکام جان ...] : ۳۹۷
اشکور پایین = اشکورسفلی : ۴۹۸
اشکور سفلی (ازبلوك رانکو) : ۲۳۲ ، ۳۶۵، ۳۶۶ ، ۳۶۷ ، ۳۸۹.
اشکور سفلی [تارش ...] : ۳۶۶
اشکور سفلی [شوك ...] : ۳۶۵
اشکور سفلی [متلاکوه ...] : ۳۶۷
اشکور علیا (ازبلوك رانکوه) : ۲۳۲
اشکوری (ازطوایف ساکن دیلمان) : ۱۵
اشکوری [استاد تقی ...] : ۱۴۰
اش میزان (محلی برسرراه اشکور به‌قزوین) : ۴۰۳
اصطاراب = آستارا : ۴۱۷
اصطراب = اصطاراب = آستارا : ۴۱۷
اصغر متعلق محلهٔ پدرکربلائی جعفر : ۲۰۳
اصفهان : ۷۳ ، ۲۲۱
اصیل‌الدین محمد زوزنی [سید ...] : ۴۲۳
اطاقور بیجارپس (ازدهکده‌های رانکو) . ۲۸۷ ۳۲۸،۳۳۷
اطاقور رانکوه [سیاهکله‌رود ...] : ۳۲۸
اعراب : ۱۶
اغوزچال(محلی برسرراه‌سیاهکل به‌دیلمان) : ۴۴
افراسیاب : ۳۹۶
افغانان : ۲۲۲
اقلیم چهارم : ۲۱۶
اکبر [آقا سید ...]، (بقعهٔ دهکدهٔ لفوت آستانه) : ۱۹۲
اکبرآباد = دهکدهٔ مروسن : ۳۷۷
اکبرخان پرتوی : ۶۲
اکبریه [مسجد ...] : ۷۷ ، ۹۴ ، ۹۶،۹۷
اکوجان (از دهکده‌های رودبار) : ۳۷۸
اگنطی = اگند = امینی[حاجی محمدخان...] : ۲۶۹. فامیل : ۲۶۹
الب‌ارسلان : ۲۲۰
البرزکوه : ۳۹۷
التن = جان‌التن : ۲۲۳ ، ۲۲۴ ، ۲۲۵ ، ۲۲۶ ، ۲۲۷
الکای آستارا = آستارا : ۴۱۷. توابع : ۴۱۸
الکاء استاره = آستارا : ۴۱۸
الکاء هوق (ازتوابع الکای آستارا)، ۴۱۸
الله‌بداشت پسر حسنعلی : ۴۱
الله‌بداشت پسرکربلائی نقدعلی : ۳۵
الله‌قلی سلطان تکلو : ۴۳۰
الله‌ویردی (پدرکربلائی غلامعلی) : ۴۲
الله‌ویردی (پدر عاشور) : ۲۸۹
الله‌ویردی سلطان (پدر امی‌کلثوم خانم) : ۴۱
الله‌ویردی سلطان (پدر خداویردی سلطان) : ۴۰
الله‌ویردی سلطان (پدر ریحان خانم) : ۴۱
الله‌ویردی‌سلطان انبارلو (پدر مصطفی بیك) : ۳۴
الله‌ویردی سلطان پسر خداویردی بیك : ۳۵
الموت : ۲۸۳ ، ۳۸۸ ، ۴۰۵ ، حاکم : ۴۱۴
المرت [قلعه ...] : ۱۶ ،
النکلنگا (محلی در دهکدهٔ کجید) : ۳۸۰

الولك (از دهکده های اطراف قزوین) : ۶ ، ۴۵ ، ۳۳۹
الیاس [سید...] ، (بقعهٔ پی‌نود سمام) : ۳۶۸
امام (از دهکده‌های سمام) : ۴۵ ، ۴۹، ۳۳۹، ۳۴۲ ، ۳۵۵ ، ۳۵۷ ، ۳۵۹ ، ۳۷۳ ، ۳۸۰ . آبادی : ۳۵۸ .
امام [سرخه زمین ...] : ۳۸۰
امام [سیاه‌کوه ...] : ۳۵۵، ۳۸۸۰.
امام [شوئی ...] : ۳۸۰
امام [لیال چال...] : ۳۸۰
امام‌جمعهٔ لاهیجان : ۱۸۰
امام زاده ابراهیم و امامزاده خلیل (دردهکدهٔ لیلاکوه) : ۱۶۵
امامزاده ابوالحسن ابن امام موسی الکاظم : ۳۷۰
امام زادهٔ بی‌نام ونشان (در حومهٔ لنگرود) : ۲۲۷
امامزاده توراد = بقعهٔ آقا سیدابراهیم‌بن‌موسی الکاظم (برفراز قلهٔ کوه‌توراد) : ۳۶ ، ۳۷۳
امامزاده حنیفه (در دهکدهٔ برم‌کوه اشکور) : ۳۸۸ ، ۳۸۹
امامزاده دوبرادران : ۲۲۷ ، ۲۳۰
امامزاده ذوالفقار = بقعهٔ سیدحسین کیا پسر امام موسی‌الکاظم : ۱۹۳
امامزادهٔ ساری : ۷۳
امامزاده سرم علی (در شعرباف‌محلهٔ لاهیجان) : ۷۸ ، ۹۱
امامزاده سیدابوجعفر ثایری : ۳۳۳
امامزاده سیدابوالقاسم (دربهارنشین پیرکوه فاراب عمارلو) : ۵۴
امامزادهٔ شوئی : ۳۷۳
امامزاده طیب وطاهر فرزندان امام موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ پاکده فاراب‌عمارلو) : ۱
امامزادهٔ فیروزکوه = بقعهٔ امامزادگان کنعان‌و عمران و برهان : ۳۷۴
امامزاده علی‌اصغر وعلی‌عسکر پسران‌امام‌موسی الکاظم علیه‌السلام (در دهکدهٔ جیرین ده فاراب عمارلو) : ۳
امامزاده علی غزنوی : ۱۷۰
امامزاده فیلده = بقعهٔ فیلده: ۱۰
امامزاده قاسم و امامزاده حمزه پسران امام موسی‌الکاظم علیه‌السلام (در دهکدهٔ کومس دیلمان : ۲۹
امامزاده لسپو : ۳۹۷
امامزاده محمد (محلی‌برسرراه‌اشکوربه‌قزوین): ۴۰۳
امامزاده محمد [بقعهٔ ...] ، (ازبقعه‌های‌جیرین‌ده) : ۵
امامزاده محمد و امامزاده هادی پسران امام زین‌العابدین علیه‌السلام معروف به بقعهٔ شاه شهیدان (نزدیك دهکدهٔ شاه شهیدان دیلمان) : ۲۴
امامزاده هادی پسر موسی‌بن‌جعفر علیه‌السلام‌در دهکدهٔ میکال دیلمان : ۳۲
امامزاده یحیی‌وامامزاده شعیب (درلورودسمام)، ۳۶۷
امامزاده عابداحمد حنبل : ۴۲۴
امام مزار (در دهکدهٔ لیالستان لاهیجان) : ۱۴۲
امام ناصر : ۴۲۷ ، ۴۲۸
امام‌ویردی بیك : ۲۷ ، ۲۹
املش (ازدهکده‌های بخش رانکوه) : ۵، ۶، ۱۸،۴۵، ۲۱۵ ، ۲۳۱ ، ۲۳۲ ، ۲۷۸ ، ۲۹۴،۲۹۵،۲۹۶ ، ۳۱۱ ، ۳۳۷، ۳۳۹ . تمدن: ۳۶۱.راه ۱۸ . محلهٔ جیر : ۲۹۴
املش [کیاکلایهٔ ...] : ۲۹۶
املش [رودخانهٔ ...] : ۴۵

www.tabarestan.info تبرستان

ام‌لیلی (مادر حضرت علی‌اکبر) : ۲۶، ۱۹۰
امیدعلی پسر عموحسن‌گالش : ۳۷۲
امیر [حضرت ...] = علی‌بن ابی طالب علیه السلام : ۳۵۶
امیران‌کوشیج : ۱۷
امیربکندهٔ خشک‌بجار خمام : ۹۲ ، ۳۰۶
امیربن استاد ... المسکنی[اوستاد ...] : ۲۰۹
امیربن حسین‌بن حسن‌بن علی‌بن احمدبن علی الغزنوی بن محمدبن ابی زیدبن‌حسین بن احمدبن عیسی‌بن حسین الاصغربن علی‌بن حسین‌بن علی ابن عم‌رسول : ۱۰۵
امیربنده [دهکدهٔ ...] : ۳۲۴
امیر پسر قربانعلی اشکوری : ۳۹۳
امیرتیمور : ۷۰
امیر جمال‌الدین صعلوك (والی‌ملك لیاهجان): ۴۲۳
امیر چوپان (از سرداران اولجایتو) : ۴۲۲
امیرحسام‌بن امیرملك‌بن حسام : ۴۱۹
امیرحسین (ازسرداران اولجایتو) : ۴۲۳
امیرالحسینی . ۱۰۶
امیرالحسینی (پدر سیدعلی) : ۹۹، ۱۰۳
امیر دباج (حاکم شفت) : ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹
امیر دباج پسر فیلشاه : ۴۲۶
امیر ساسان : ۴۳۰ ، ۴۳۱
امیر سلطان پسر امام موسی‌الکاظم : ۱۷۴
امیر سونج (ازسرداران اولجایتو) : ۴۲۳
امیر سید احمد [کارگیا . .] : ۴۶ ، ۴۷
امیر سید محمد : ۲۸۵
امیر شاه قباد مهرانی : ۴۱۸
امیرشاهی [احمدخان ...] : ۹
امیر شیخ ابراهیم : ۷۰
امیرطغان (از سرداران اولجایتو) : ۴۲۲
امیر عسکر (بقعه‌ای در دهکدهٔ بندبن) : ۳۳۰
امیرعلی پسر غلامحسین : ۳۰۲
امیرعلی پسر کربلائی رمضان : ۳۵۷
امیر علی پسر محمدجان : ۴۱۲
امیر قبادخان بن امیرشاه قباد مهرانی : ۴۱۸
امیر قتلقشاه (ازسرداران اولجایتو) : ۴۲۲
امیرکیابن امام موسی‌الکاظم [آقا سید ...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ شیرجوپشت‌لاهیجان): ۲۰۵
امیرکیا الملاطی ابن السید الحسین بن‌الحسن بن علی‌بن احمدبن عیسی‌بن حسین‌الاصغر بن علی‌زین‌العابدین‌بن امام‌الحسین‌الشهید بکربلا بن علی المرتضی [السید ...] ، (حاکم بیه پیش): ۷۰، ۱۰۰، ۱۰۲، ۱۷۰، ۱۷۱، ۲۸۰، ۳۴۷، ۳۵۰، ۳۶۹، ۴۰۵، ۴۲۰
امیرکیای‌گوکه [کارگیا...] . (از حکام دیلمان) ۱۷۰،۲۴
امیرکیای گوکه = کارگیا امیرکیای گوکه : ۱۷۰
امیرمحمد (برادر سالوك بن سالاربن‌کیکاوس) : ۴۲۸
امیر محمد (حاکم تیساو همام) : ۴۲۸
امیر ملك‌بن حسام : ۴۱۹
امیر ملك‌بن شاهی ملك‌بن لنگر (حاکم شفت) . ۴۲۶
امیر مؤمن (ازسرداران اولجایتو) : ۴۲۳
امیرالمؤمنین=علی‌بن‌ابی‌طالب‌علیه‌السلام: ۳۱۶
امیر نوپاشا (از شاهان محلی رانکوه) : ۳۲۵
امیره اسحق : ۱۰
امیره انوز : ۱۵۸
امیره حاجی‌بن امیره سالوك : ۴۱۸
امیره دباج فومنی : ۹۸ ، ۴۲۲
امیره سالوك : ۴۱۸
امیره سید محمد : ۱۵۸

امیره محمد (حاکم تمیجان) : ۲۱۹
امیره ملك بن حسام = امیر ملك‌بن حسام : ۴۱۹
امیرهنده[دهکدهٔ...] ، (ازدهکده‌های‌تجن‌گوکهٔ لاهیجان) : ۱۷۴،۱۷۸
امی‌کلثوم خانم دختر الله‌ویردی سلطان : ۴۱
امین [حاجی ...] : ۳۱۵
امین پسر آقا میرسوار[آقا ...] : ۳۹۳
امین الدیوان : ۸۷
امین‌الدیوان [حاجی ...] : ۱۴۷ ، ۱۶۸
امینی [حاج حسینعلی محتشم دیوان ...] : ۲۷۰
امینی [حاجی محمدخان ...] : ۲۶۹
امینی [علی ...] ، ۲۷۰
انارت (محلی‌برسرراه‌اشکوربه‌قزوین) : ۴۰۳
انارستان محله (ازمحله‌های املش) : ۲۹۵
انبارلو [الله‌ویردی سلطان...] : ۳۴
انبوه [دهکدهٔ ...] ، (ازدهکده‌های‌گیلان) : ۵، ۶، ۱۸، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۸ . باغهای: ۶. پل : ۵ ، ۶ ، ۹ ، ۴۴
انبوه [پل ...] : ۵ ، ۶ ، ۹ ، ۴۴
انبوئی : ۳۷۱
انجیرآباد (از اعمال‌میانشهر آستارا) : ۴۱۷
اندجرود (از دهکده‌های الموت) : ۳۸۸
انزلی : ۱۷ ، ۷۳ ،
انزلی محلهٔ لنگرود : ۲۶۲
انگشتك (محلی‌برسراه‌املش‌به‌قزوین) : ۳۳۹
انوزادوند = قبیلهٔ کیکاوس‌بن شهنشاه : ۴۲۵
اوردلی پسر آدینه : ۳۵۷
اورمانی : ۴۱۹
اورمانی [اراضی ...] : ۴۱۹
اوشیان : ۳۳۰
اوشیان [میانده ...] : ۳۲۰
اولجایتو = سلطان‌محمد خدابنده: ۷۰، ۲۱۹، ۴۲۲ ، ۴۲۳
اهتکو = آهتکور = اتاکوه = عطاکوه : ۱۵۸، ۱۵۹ ، دامن : ۱۵۸ . عمارت : ۱۵۸ . غار : ۱۵۹
ایر [دهکدهٔ ...] : ۳۸۹
ایران : ۶۹ ، ۷۵ ، ۱۵۷ ، ۲۲۳ ، ۲۲۹ ، ۳۶۱ ، ۴۲۳ . پادشاه : ۲۲۳. لشکریان ۲۲۴ . مرکز : ۲۲۲ . مملکت : ۲۵۵
ایران باستان [موزهٔ ...] : ۱۰۸
ایرانیان : ۱۶ ، ۲۲۴ ، ۲۲۶
ایردیج : ۳۸۹
ایرمحله (از نواحی ریس اشکور) : ۳۸۹ ، ۴۱۱
ایروانی [محمدتقی ...] : ۱۲۷
ایری‌کش (ازمراتع تمل) : ۴۱۵
ایژگی : ۴۵
ایشه‌کوه [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های دیلمان) ۴۹ ، ۵۴
ایشه‌کوه [قبرستان ...] : ۴۹
ایشه‌کوه [کافر قلعه...] : ۵۳
اینی (ازدهکده‌های اشکور) : ۳۷۳ ، ۴۱۱
ایوان سل : ۱۵۵

ب

بابا پسر کربلائی نصیرصفی‌آبادی [حاجی ...]، ۵۷
باباجان دره (دره‌ای‌که سرتربت را ازشهرسمام جدا می‌کند)= بابوجان دره : ۳۴۵
باباجان دره (ازدهکده‌های‌سمام) = بابوجان‌دره : ۳۵۵
باباقنبر : ۲۶۳
باباکوه : ۴۴ ، ۵۰ . راه قدیمی : ۴۴.
باباکوه [دوآب ...] : ۵۰
باباملحد [قبر ...] : ۵۰
باباملهودی‌گور (پشت دهکدهٔ سیاکشان اشکور سرراه دهکدهٔ میلاش) : ۳۸۵

www.tabarestan.info تبرستان

بابا ولی [بقعهٔ ...] = مدفن قادر پیغمبر : ۲۵ ، ۲۷ ، ۵۰
بابا ولی [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های دیلمان) : ۲۵ ، ۴۵
بابوجان دره = باباجان‌دره [دره‌ای میان شارسام و سرتربت) : ۳۵۵
بابوجان دره [دهکدهٔ ...] = باباجان : ۳۴۳
باجی‌گاور (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۹
باچویه [شیخ ...] = شیخ ابوالوجیه : ۱۶۲
باچه سرا : ۴۵
بادکوبه : ۱۸۱
بارجین (ازدهکده‌های قزوین) : ۴۰۳ ، ۴۰۸
بارکلی (ازدهکده‌های بخش لیل لاهیجان) : ۱۶۴
بارکلی آستانه (بقعه‌ای در بارکلی بخش لیل لاهیجان) : ۱۶۴
بارگوسرا [دهکدهٔ ...] : ۲۰۶
بارگوسرای لاهیجان [سادات محله...] : ۲۰۸
بازار آمل : ۷۳
بازار تیمجان : ۴۰۸
بازارده [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های سیاهکل) : ۶۷
بازارده = راه‌پشته : ۲۳۴
بازار رودسر : ۳۰۵ ، ۳۰۸
بازارسر (از دهکده‌های گوکهٔ لاهیجان) : ۱۹۸ ، ۲۰۰
بازارسرا (ازدهکده‌های گوکهٔ لاهیجان) : ۱۷۸
بازارسرا (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۳۷
بازار کوچسفهان : ۷۴
بازار کیسم : ۷۵
بازارگاه : ۴۱۹
بازارمحله [دهکدهٔ ...] ، از دهکده‌های سیاه‌رستاق اشکور) : ۴۰۲ ، ۴۰۳
بازان [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های کیسم لاهیجان) : ۱۹۶
بازکیاگوراب [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های لاهیجان) : ۱۷۰ ، ۱۸۶ ، ۱۹۱ ، ۱۹۸
بازکیاگوراب (از بلوك کنار شهر وکوهپایهٔ لاهیجان) : ۷۱ ، ۱۲۲ ، ۱۲۴ ، ۱۲۵
بازکیاگوراب لاهیجان [اراضی...] : ۱۲۴ ، ۱۲۵
بازعلی پسر پنجه علی : ۳۷۵
بازو [آقاسید ...] : ۵۸
بازی‌کی‌گوراب = بازکیاگوراب : ۷۴
باشکجان : ۱۵۲
باشکجانی [مهدی...] : ۱۵۰
باغ اطراف کاروانسرای زیاز (درزیاز سمام) : ۳۶۷
باغ پیش قلعه (از باغهای لاهیجان) : ۷۱
باغچه‌سرا [دهکدهٔ ...] ، (ازدهکده‌های آستارا) : ۹۲ ، ۳۰۶
باغ حاجی امین الدیوان (دردهکدهٔ سوستان لاهیجان) : ۱۶۸
باغستان : ۴۰۷
باغ شاه (دردهکدهٔ چهارخانه‌سرلاهیجان) : ۱۶۹
باغ فندق آقای ابراهیم محمدی : ۴۰۷
باغ منجم‌باشی لنگرودی (درمربوی سمام) : ۳۶۱
باغ منجم باشی لنگرودی (در دهکدهٔ دیوشل لاهیجان) : ۱۵۷
باغ منظریه (درکوه بجار نزدیك لاهیجان) : ۱۶۸
باغ‌نو میرزا علی‌کیا (دردهکدهٔ دیلمان) : ۲۳
باغهای چای‌کومهٔ رانکوه : ۲۷۷
باقاسم پدر آقاحسن : ۲۹۶
باقر [شیخ ...] : ۱۲۲
باقر = محمد باقر علیه‌السلام : ۲۷ ، ۳۸

الباقر محمد = محمد باقر علیه‌السلام : ۱۰۱
باکو = بادکوبه : ۲۲۶
بالا [قلعه‌کوتی ...] : ۵۳
بالااشکور : ۳۸۱ ، ۴۱۲ ، ۴۱۳ ، ۴۱۵.
بالا اشکور [نارنهٔ ...] : ۴۱۲
بالاترك : ۴۰۵
بالارود [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های دیلمان) : ۴۴ ، ۵۱
بالارود پشت[دهکدهٔ ...] ، (ازدهکده‌های رودبنهٔ لاهیجان) : ۲۰۶
بالاقاسم‌آباد [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۲۹ ، ۳۳۰
بالالیل (از دهکده‌های بخش لیل لاهیجان) : ۱۶۴
بالا محله (از دهکده‌های شلمان لنگرود) : ۲۸۰
بالا محله (ازمحله‌های دهکدهٔ کیسم لاهیجان) : ۱۹۵
بالا محلهٔ پاپکیاده : ۲۱۴
بالا محلهٔ تماجان : ۳۵۶
بالامحلهٔ چوشل (ازدهکده‌های سیاهکل) : ۶۶
بالامحلهٔ شلمان : ۲۸۰
بالامحلهٔ شلمان رانکوه = بالامحلهٔ شلمان لنگرود ۲۸۰
بالامحلهٔ مالفجان [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های سیاهکل) : ۵۸ ، ۵۹
بالامحلهٔ نیاکو : ۱۸۷
بالانگاه [دهکدهٔ ...] : ۳۸۳
بالاولایت = اشکورعلیا : ۲۳۲
بامنصور [اصفهبد ...] : ۴۱۸
باندرمحله (از دهکده‌های بخش لیل‌لاهیجان) : ۱۶۴
باتو بزرگوار (بقعهٔ باندرمحلهٔ لیل لاهیجان) : ۱۶۴
بایزید [استاد ...] : ۱۰۹
بایندرخان‌بن مرادخان مهرانی : ۴۱۷
بپیسه باغ (دربخش لیل لاهیجان) : ۱۶۴
بتول = البتول‌فاطمه = فاطمه زهراعلیهاالسلام : ۲۷
بجاربساغ (از دهکده‌های کته‌شال لاهیجان) : ۱۳۱
بجاربست‌سر [دهکدهٔ ...] : ۱۹۴ ، ۱۹۸
بجار پردسر = بجاربست سر : ۱۹۸
بحرخزر : ۴۲۸
بخش دیلمان : ۱۴
بخش رانکوه : ۲۲۸
بخش رانکوه ولنگرود : ۲۱۵
بخش‌علی‌طالقانی المسکرسوهانی(کنده‌کارکتیبهٔ براق : ۱۹۰
بربرجان (محل قدیمی برفجان) : ۱۴
برج آجری (درنزدیکی اطاقور رانکوه) : ۳۳۷
برج تله‌گلو (درشمال دهکدهٔ آسیاب‌بردیلمان : ۵۳
برجعلی (پدر کربلائی محمد) : ۴۱۲
برجعلی پسر آقاعلی محمد : ۲۸۹
برجعلی پسراوستاد قربانعلی : ۳۷۲
برش (محلی است دراراضی کج وین سپارده) : ۴۱۵
برفجان [دهکدهٔ ...] ، (مرکز اصلی سیاهکل که سابقاً آنرا بربرجان می‌گفتند) : ۱۴ ، ۱۵ ، ۶۵ ، ۶۶. کهنه حمام : ۶۶
برکاتی (متولی کنونی بقعهٔ آقا سید حسین) : ۲۴۴
برگام (از دهکده‌های اشکور) : ۴۱۰
برم‌کوه [دهکدهٔ ...] ، (از دهکده‌های اشکور) ۳۸۸ ، ۳۸۹
برهان [امامزاده ...] : ۳۷۳

www.tabarestan.info تبرستان

برمسر : ۴۷
برمسرا (ازدهکده‌های ناحیهٔ مرکیل) : ۴۱۷
بزرگ [آقاسید ...] : ۲۹۱
بزرگمردبن سیدمحمد کیا : ۳۳۲
بشکفته سنگ (نزدیك دهکدهٔ ملومه دیلمان) : ۴۸
بقعهٔ آجری ناوه (بقعهٔ دهکدهٔ ناوه ازدهکده‌های فاراب عمارلو) : ۵
بقعهٔ آجری ویه (بقعهٔ دهکدهٔ ویه ازدهکده‌های فاراب عمارلو) : ۵
بقعهٔ آسوم علی (درمحلهٔ کاروانسرابرلاهیجان) : ۹۳
بقعهٔ آقا ابوالقاسم (امام جمعهٔ لاهیجان) : ۱۲۱
بقعهٔ آقا بی‌بی‌گوهر خانم (کنارراه‌نزدیك بازکیا گوراب از بلوك کنار شهر و کوهپایهٔ لاهیجان) : ۱۲۴
بقعهٔ آقا پیرجنگی (دراراضی دهکدهٔ بازکیا گوراب لاهیجان) : ۱۲۵
بقعهٔ آقا پیررضا بن موسی بن جعفر (در محلهٔ تکیه برلاهیجان) : ۱۱۹ ، ۱۲۱
بقعهٔ آقا پیرعلی : ۷۷
بقعهٔ آقا پیرمزار از فرزندان امام موسی‌الکاظم (درنیاکوی آستانه) : ۱۸۵
بقعهٔ آقا پیله آقا (دردهکدهٔ بیدرون سیاهکل) : ۵۹
بقعهٔ آقا دوبرادران (درسیاهکل محلهٔ سیاهکل) ۶۷
بقعهٔ آقازینل (درجیررودیشت دهشال) : ۱۹۲
بقعهٔ آقا سید ابراهیم (در اراضی جورکلایهٔ اشکور) : ۴۰۴
بقعهٔ آقا سیدابراهیم (درچافجیر) : ۳۳۷
بقعهٔ آقا سیدابراهیم = کوچك بقعه : ۱۷۵
بقعهٔ آقا سیدابراهیم (دردهکدهٔ بجارباغ کته‌شال لاهیجان) : ۱۳۱
بقعهٔ آقاسیدابراهیم (دردهکدهٔ نوبیجارلاهیجان) ۲۰۲
بقعهٔ آقا سید ابراهیم (درکهل‌بن لاهیجان) : ۱۶۲
بقعهٔ آقا سیدابراهیم (در محلهٔ پردسرلاهیجان) : ۷۸ ، ۹۰
بقعهٔ آقا سیدابراهیم‌بن امام موسی الکاظم (در دهکدهٔ کشل لاهیجان) : ۱۹۸
بقعهٔ آقا سیدابراهیم‌بن امام موسی الکاظم (در دهکدهٔ کلدرهٔ رانکوه) : ۳۲۳
بقعهٔ آقا سید ابراهیم‌بن امام موسی الکاظم (در محلهٔ جیراملش رانکوه) : ۲۹۴
بقعهٔ آقا سید ابراهیم‌بن موسی‌الکاظم یاامامزاده تورار (برفراز قلهٔ کوه تورار دیلمان) : ۳۶
بقعهٔ آقا سیدابراهیم وآقا سیدمحمد (دردهکدهٔ شب‌خسب‌لات رانکوه) : ۲۹۰
بقعهٔ آقا سیدابوجعفربن امام موسی الکاظم (در بلوك کنارفریضه وراه‌شاهی پایین‌لاهیجان) ۱۹۸
بقعهٔ آقا سیدابوالحسن‌بن امام‌موسی الکاظم (در قلهٔ کوه گرده‌کول) : ۳۶۹
بقعهٔ آقا سیدابوالقاسم (دردهکدهٔ شکرکش بیجار-پس رانکوه) : ۲۸۸
بقعهٔ آقا سید احمد (دردهکدهٔ دیوشل‌لاهیجان) ۱۶۹
بقعهٔ آقاسیداحمد (درمحلهٔ جواهرپشتهٔ لاهیجان) ۱۲۲
بقعهٔ آقاسیداحمدبن موسی‌بن جعفر (در دهکدهٔ فشتال سیاهکل) : ۶۴
بقعهٔ آقا سیداحمدبن موسی‌الکاظم (معروف‌به آقا میرشهید درمحلهٔ اردوبازارلاهیجان) : ۸۰
بقعهٔ آقا سیداحمد فرزند امام موسی‌الکاظم علیه السلام (در دهکدهٔ دیلمان بالای تپه در اراضی غزدار بن) : ۱۹ ،

بقعهٔ آقا سید احمد وآقا سید محمود (درسله-سرکرفستان رانکوه) : ۳۱۸
بقعهٔ آقاسیداحمد یمنی‌بن امام موسی‌الکاظم (در میان محلهٔ دهکدهٔ کیسم لاهیجان) : ۱۹۵
بقعهٔ آقا سید اسماعیل (در محلهٔ خومرکلایهٔ لاهیجان) : ۹۱
بقعهٔ آقا سیداسماعیل‌بن موسی‌بن جعفر (در دهکدهٔ کلنگران لفمجان) : ۱۷۸
بقعهٔ آقا سیداسماعیل بن موسی‌الکاظم (درمیان-محلهٔ تخم‌شل لاهیجان) : ۱۳۳
بقعهٔ آقا سیداسماعیل وآقا سیدابراهیم ابنان امام موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ جورکسررانکوه) : ۲۹۸
بقعهٔ آقا سیداسماعیل و آقاسیدابراهیم فرزندان موسی‌الکاظم (درسیاهکل محلهٔ سیاهکل) : ۵۴
بقعهٔ آقا سیداکبر (دردهکدهٔ لفوت) : ۱۹۲
بقعهٔ آقا سیدامیرکیابن امام موسی الکاظم (در دهکدهٔ شیرجوبشت رودبنهٔ لاهیجان) : ۲۰۵
بقعهٔ آقاسید بازو (دربالامحلهٔ مالفجان‌سیاهکل) : ۵۸
بقعهٔ آقا سیدبزرگ (در دهکدهٔ آسیاب سران رانکوه) : ۲۹۱
بقعهٔ آقا سید پرنوربن موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ تخم‌شل لاهیجان) : ۱۳۴
بقعهٔ آقا سیدتربت = بقعهٔ آقا سیدزکی‌بن امام موسی‌الکاظم : ۲۹۳
بقعهٔ آقا سید جانی‌بن موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ سیاه‌کوچهٔ آستانه) : ۱۸۳
بقعهٔ آقاسید جلال‌الدین‌بن موسی‌الکاظم (درمحلهٔ کاروانسرابر لاهیجان) : ۹۳
بقعهٔ آقا سید جمال الدین اشرف (در محلهٔ کاروانسرابر لاهیجان) : ۷۸
بقعهٔ آقا سیدجوادبن امام‌موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ موبندان لنگرود) : ۲۷۲
بقعهٔ آقا سیدحاجی (در دهکدهٔ پاشاکی) : ۱۷۸ ، ۱۹۸
بقعهٔ آقا سیدحسن (دردهکدهٔ بازکیاگوراب لاهیجان) : ۱۷۰
بقعهٔ آقا سیدحسن (دردهکدهٔ سغل‌بنهٔ لاهیجان) : ۲۰۷
بقعهٔ آقا سید حسن (والی بیه‌پیش در بازکیا-گوراب لاهیجان) : ۱۲۲
بقعهٔ آقا سیدحسن‌بن امام محمدباقر (دردهکدهٔ کش‌کلایهٔ رانکوه) : ۲۸۹
بقعهٔ آقا سیدحسن‌بن‌امام موسی‌الکاظم (دراراضی اشکر میدان رانکوه) : ۲۹۲
بقعهٔ آقا سیدحسن‌بن موسی‌بن جعفر (دردهکدهٔ لاکمه‌سر رودبنهٔ لاهیجان) : ۱۴۱
بقعهٔ آقا سیدحسن‌بن موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ حسین‌آباد آستانه) : ۱۸۳
بقعهٔ آقاسیدحسن‌بن امام‌موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ لاکمه‌سر لاهیجان) : ۲۰۴
بقعهٔ آقا سیدحسن‌بن‌امام موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ لیالستان لاهیجان) : ۲۷۱
بقعهٔ آقاسیدحسن یاسیدابراهیم معروف‌به‌سلطان سیدجلال‌الدین اشرف‌بن امام موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ آستانهٔ لاهیجان) : ۱۷۹
بقعهٔ آقاسیدحسین (امام‌جمعهٔ لاهیجان) : ۱۲۱
بقعهٔ آقا سیدحسین (دربازارده سیاهکل) : ۶۷
بقعهٔ آقا سیدحسین (دردهکده چایجان سیاهکله رودرانکوه) : ۳۲۹
بقعهٔ آقا سید حسین (در دهکدهٔ دراپشتان لفمجان) : ۱۷۸
بقعهٔ آقا سیدحسین (دردهکده سورخانی چابکسر اوشیان) : ۳۳۴
بقعهٔ آقاسیدحسین (دردهکدهٔ لیالستان‌لاهیجان) : ۱۴۲

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقا سید حسین (در دهکدهٔ نالکیاشر لاهیجان) : ۱۴۲، ۲۷۹
بقعهٔ آقاسیدحسین (درکته‌شست آبادان سیاهکل): ۶۷
بقعهٔ آقا سیدحسین (درمحلهٔ فیشکلی لنگرود): ۲۲۸ ، ۲۳۸ ، ۲۴۲ ، ۲۴۴،
بقعهٔ آقا سیدحسین بن امام‌جعفرالصادق (در دهکدهٔ تجن‌گوکه) : ۱۷۵
بقعهٔ آقا سیدحسین‌بن موسی‌الکاظم (در بیدرون سیاهکل): ۶۷
بقعهٔ آقا سیدحسین‌بن موسی الکاظم (در دهکدهٔ ازبرم سیاهکل) : ۶۱
بقعهٔ آقاسیدحسین‌بن‌امام‌موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ املش رانکوه) : ۲۹۴
بقعهٔ آقا سیدحسین‌بن موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ دموچال لاهیجان) : ۱۳۹
بقعهٔ آقا سیدحسین‌بن‌امام موسی‌الکاظم(دردهکدهٔ سجیران اشکور) : ۳۸۶
بقعهٔ آقا سید حسین‌بن موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ سوخته‌کوه لاهیجان) : ۱۳۶
بقعهٔ آقا سیدحسین‌بن موسی الکاظم (دردهکدهٔ کوه‌بجار): ۱۶۸
بقعهٔ آقاسید حسین‌بن سلمان (برسرکوهی‌مسلط بردشت املش) : ۲۹۶
بقعهٔ آقاسیدحسین‌کیا پسر امام موسی الکاظم معروف به‌امام زاده ذوالفقار (در دهکدهٔ کیسم لاهیجان) : ۱۹۳
بقعهٔ آقا سیدحسین و آقاسیدابراهیم ابنان امام موسی الکاظم (درفشکالی‌محلهٔ لنگرود) : ۲۳۳
بقعهٔ آقا سیدخلر (دردهکدهٔ خرشتم رانکوه) : ۳۰۰
بقعهٔ آقا سیدخورکیای بزرگ وکوچك و آقا سیدعبدالجوادوآقا سیدعبدالله (دردهکدهٔ چینجان رانکوه) : ۳۰۴
بقعهٔ آقا سید خلیل (دربالامحلهٔ‌چوشل‌سیاهکل) ۶۶
بقعهٔ آقاسیدخلیل (دردهکدهٔ کیازنیك‌رانکوه) ۲۹۷
بقعهٔ آقا سیدخلیل (درمحلهٔ راه‌پشتهٔ لنگرود): ۲۷۹
بقعهٔ آقا سیدخلیل وآقا سیدجلیل (در دهکدهٔ شهیدان رانکوه) : ۲۸۷
بقعهٔ آقا سیدرسول (درمحلهٔ اردوبازارلاهیجان) ۸۷
بقعهٔ آقا سیدرسول‌وسیده‌حوری (دردهکدهٔ‌تجن‌کیسم لاهیجان) : ۱۹۷
بقعهٔ آقا سیدرضابن موسی‌الکاظم (دربالامحلهٔ مالفجان سیاهکل) : ۵۹
بقعهٔ آقا سیدرضابن موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ چالکیاسرلنگرود) : ۲۷۹
بقعهٔ آقا سید رضابن موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ شاده‌سرلاهیجان) : ۱۴۳
بقعهٔ سیدرضاکیا (دردهکدهٔ سیدور ناصر کیاده لاهیجان): ۱۴۳
بقعهٔ آقاسیدرضاکیابن امام‌علی‌النقی (دردهکدهٔ ناصرکیادهٔ رودبنهٔ لاهیجان) : ۲۱۱
بقعهٔ آقاسیدزکریا(دردهکدهٔ سالومحلهٔ رانکوه) ۳۲۴
بقعهٔ آقا سیدزکریا (دردهکدهٔ لفوت ازدهکده‌های آستانه): ۱۹۲
بقعهٔ آقا سیدزکی‌بن‌امام موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ زربیجار رانکوه): ۲۹۷
بقعهٔ آقاسید زکی‌بن‌امام موسی‌الکاظم معروف به بقعهٔ آقا سید تربت (در دهکدهٔ زربیجار رانکوه) : ۲۹۳
بقعهٔ آقاسید زینب (درفشکالی‌محلهٔ لنگرود) : ۲۷۹
بقعهٔ آقا سید سالاربن امام موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ کته‌شال لاهیجان) : ۱۵۹

بقعهٔ آقا سیدسلیمان (در دهکدهٔ کاکروداشکور): ۴۰۱
بقعهٔ آقا سیدشفیع (در دهکدهٔ بجاربست سر لاهیجان) : ۱۹۴
بقعهٔ آقاسید شفیع (درنال‌کیاشر لاهیجان) : ۱۴۳
بقعهٔ آقاسید عبدالرضابن امام موسی‌الکاظم(در گاچرای چهار ده لاهیجان) : ۲۰۲
بقعهٔ آقا سیدعبدالله (دردهکدهٔ سیاهکله رود اطاقور رانکوه) : ۳۲۸
بقعهٔ آقاسیدعبدالله (درفشکالی محلهٔ لنگرود) : ۲۷۹
بقعهٔ آقاسیدعبدالله (درمریدان رانکوه): ۲۸۶، ۲۸۷
بقعهٔ آقا سیدعبدالله‌بن امام موسی‌الکاظم(دربندبن رحیم‌آباد) : ۳۳۶
بقعهٔ آقا سیدعبدالله‌بن امام موسی‌الکاظم معروف به‌آقاسید بازو (دردهکدهٔ بازان کیسم لاهیجان) : ۱۹۶
بقعهٔ آقاسیدعلی(دردهکدهٔ‌پیرپشتهٔ‌رانکوه):۳۳۷
بقعهٔ آقا سیدعلی‌بن امام موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ موتار محلهٔ (= متعلق محلهٔ) نوبیجار لاهیجان) : ۲۰۳
بقعهٔ آقاسیدعلی‌بن سیدخرم‌کیا (دردهکدهٔ بالاچاف رودبنهٔ لاهیجان) : ۲۱۲
بقعهٔ آقا سیدعلی‌کیا (درآن‌سرمحلهٔ لنگرود) : ۲۷۹
بقعهٔ سیدعلی‌کیا (دردهکده شکرپس رانکوه) : ۳۰۳
بقعهٔ آقا سید علی کیا (در دهکدهٔ نالکیاشر لنگرود) : ۲۷۹
بقعهٔ آقا سید علی‌کیا (در محلهٔ خومرکلایهٔ لاهیجان) : ۹۱
بقعهٔ سید علی کیابن امام موسی‌الکاظم (در انارستان محلهٔ املش رانکوه) : ۲۹۵
بقعهٔ آقا سیدعلی‌کیابن سید مظفر سیستانی (در کیاسه) : ۳۷۹
بقعهٔ آقاسیدعمران (دردهکدهٔ جورکلایهٔ‌اشکور): ۴۰۳
بقعهٔ آقا سید غلامعلی‌بن موسی بن جعفر (در مشکلهٔ رانکوه) : ۳۰۰
بقعهٔ آقا سید قاسم (درخورتوچوشل سیاهکل) : ۶۶
بقعهٔ آقا سیدقاسم (در روراورچوشل سیاهکل): ۶۷
بقعهٔ آقاسیدقاسم(درمیان‌محلهٔ رودبنهٔ‌لاهیجان): ۱۴۱
بقعهٔ آقا سیدقاسم (درمیان محلهٔ لیل‌لاهیجان) : ۱۶۳
بقعهٔ آقا سیدکاظم‌بن آقا سیدابراهیم بن موسی‌الکاظم (دربابوجان‌درهٔ سمام) : ۳۵۵
بقعهٔ آقا سیدلنگرکیا (دراشکم‌چال لاهیجان) : ۱۹۷
بقعهٔ آقاسیدمحمد (در دریاس رانکوه) : ۳۳۷
بقعهٔ آقاسیدمحمد (دردهکدهٔ امیرهندهٔ‌لفمجان): ۱۷۸
بقعهٔ آقا سیدمحمد (دردهکدهٔ ششکل‌دهشال) : ۱۹۲
بقعهٔ آقا سیدمحمد(دردهکدهٔ فشوپشتهٔ‌لاهیجان): ۲۱۰
بقعهٔ آقا سیدمحمد (در رکچ محلهٔ لنگرود) : ۲۸۰
بقعهٔ آقاسیدمحمد = بقعهٔ آقاسیدمحمد یمنی(در شعربافمحلهٔ لاهیجان) : ۹۱
بقعهٔ آقا سیدمحمد (درگورستان وادی‌رودسر) : ۳۰۶ ، ۳۳۷
بقعهٔ آقاسیدمحمد(درمحلهٔ سبزمیدان‌لنگرود): ۲۷۹

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ آقاسیدمحمدبن امام‌جعفرالصادق(درآستانهٔ اشرفیه) : ۱۸۴
بقعهٔ آقاسید محمدبن امام جعفرالصادق (در دهکدهٔ پینچای آستانه) : ۱۸۸
بقعهٔ آقا سید محمدبن‌امام رضا (درکماچال): ۱۸۴
بقعهٔ آقا سید محمد بن امام موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ امیرهندهٔ تجن‌گوکه) : ۱۷۴
بقعهٔ آقا سیدمحمدبن امام موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ پایین لسکوکلایه از دهکده‌های آستانه) : ۱۹۱
بقعهٔ آقا سیدمحمدبن امام موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ شه‌شال رودبنهٔ لاهیجان) : ۲۱۰
بقعهٔ آقا سیدمحمدبن امام موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ ماشك لاهیجان) : ۱۹۸
بقعهٔ آقا سید محمدبن موسی‌الکاظم (در بالامحلهٔ مالفجان سیاهکل) : ۵۹
بقعهٔ آقا سید محمدبن موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ سوخته‌کوه لاهیجان) : ۱۳۴
بقعهٔ آقا سید محمدبن موسی‌الکاظم (در قصاب محلهٔ لنگرود) : ۲۷۹
بقعهٔ سید محمدرشیدبن موسی‌الکاظم (درمحلهٔ خومرکلایهٔ لاهیجان) : ۹۰
بقعهٔ آقاسید محمد صالح و آقا سیدسلطان‌حسین پسران‌موسی‌الکاظم(درلمش‌مهربن‌سیاهکل): ۶۰
بقعهٔ آقا سید محمد مشهور بسفیدآستانه (بر سمت راست جادهٔ آسفالته دراراضی کیاکلایهٔ لنگرود) : ۲۷۲
بقعهٔ آقا سید محمدمکی (درمیان‌محلهٔ دهکدهٔ کیسم لاهیجان) : ۱۹۵
بقعهٔ آقا سیدمحمد ملقب بآقای پرنور از نوادگان امام موسی‌الکاظم (درپایین‌محلهٔ نیاکوی آستانه) : ۱۸۵
بقعهٔ آقاسید محمد نوهٔ امام موسی‌الکاظم معروف به فضل و فاضل (در سیارستاق رانکوه) : ۳۲۲
بقعهٔ آقاسیدمحمد و آقاسید محمود پسران‌موسی الکاظم (در دهکدهٔ لشکریان (سیاهکل) : ۶۵
بقعهٔ آقا سید محمد یمنی = بقعهٔ‌آقا سید محمد (درشعربافمحلهٔ‌لاهیجان) : ۷۸ ، ۹۱
بقعهٔ آقا سیدمحمد یمنی‌بن موسی‌بن جعفر (در گورستان عمومی محلهٔ بردسر لاهیجان): ۹۰
بقعهٔ آقا سیدمرتضی(دردهکدهٔ‌جوپیش‌لفه‌جان): ۱۷۸ ، ۲۱۴
بقعهٔ آقا سیدمرتضی (درگورستان عمومی محلهٔ بردسر لاهیجان) : ۸۹
بقعهٔ آقا سیدمرتضی (درمحلهٔ کاروانسرابر لاهیجان) : ۹۳
بقعهٔ آقاسیدمزاریاشهیدمزار(میان حسن‌کیاده و لسکوکلایه) : ۱۹۸
بقعهٔ آقا سید مصطفی‌بن عبدالله بن محمد حنفیه (درشیکاش سیاهکل) : ۶۷
بقعهٔ آقا سیدمظفر (دردهکدهٔ سوستان=سیستان لاهیجان) : ۱۷۰
بقعهٔ آقا سیدکریم (دردهکدهٔ شلمان‌لنگرود) : ۲۷۳
بقعهٔ آقا سیدمعین و آقا سیدمبین فرزندان‌امام موسی‌الکاظم(برسرراه دهکدهٔ املش‌نزدیك تیمجان رانکوه) : ۲۳۹
بقعهٔ آقاسید مقصودبن امام موسی‌الکاظم (در رعیت‌محلهٔ(=سادات‌محله) گاویهٔلاهیجان): ۲۰۴
بقعهٔ آقا سید موسی پسر موسی‌بن جعفر (در دهکدهٔ بارگوسرای لاهیجان) : ۲۰۶
بقعهٔ آقاسید نجف‌الدین پسر موسی‌الکاظم (در پایین محلهٔ چوشل سیاهکل) : ۶۶
بقعهٔ آقا سیدنصرالدین‌بن امام موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ گوکهٔ لاهیجان) : ۱۹۹

بقعهٔ آقا سیدنصرالله (در بازارسرای‌گوکه) : ۱۷۸
بقعهٔ آقاسیدنصرالله(دردهکدهٔ بازارسرلاهیجان): ۱۹۸
بقعهٔ آقا سید نصیربن امام موسی الکاظم (در دهکدهٔ چلارس رانکوه) : ۲۹۸
بقعهٔ آقا سیدنصیربن موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ سراجار لاهیجان) : ۱۴۳
بقعهٔ آقا سید نصیرالدین بن امام موسی‌الکاظم (درمیان‌محلهٔ املش رانکوه) : ۲۹۵
بقعهٔ آقا سیدیحیی از نوادگان امام‌موسی‌الکاظم (درپایین چاف رودبنهٔ لاهیجان) : ۲۱۲
بقعهٔ آقا سیدیحیی و آقا سید زکریا معروف به دوبرادران (دردهکدهٔ حاجی سلیم محلهٔ لاهیجان) : ۱۴۳
بقعهٔ آقاشیخ‌ابوالوجیه(درکهله‌بردهکدهٔ‌زاکله‌بر لاهیجان) : ۱۶۱
بقعهٔ آقا شیخ بنده‌حیدر (دردهکدهٔ کیاکلایهٔ رانکوه : ۲۹۲
بقعهٔ آقا شیخ‌زاهد (دردهکدهٔ شیخ زاهد محلهٔ چابکسر اوشیان) : ۳۳۴
بقعهٔ آقا شیخ سلیمان (دردهکدهٔلاشه) : ۱۹۸
بقعهٔ آقاشیخ‌مراد (دردهکدهٔ پایین‌محلهٔ پاپکیادهٔ لاهیجان) : ۲۱۴
بقعهٔ آقا شیرستون‌الدین (در دهکدهٔ شلمان لنگرود) : ۲۷۳
بقعهٔ آقافضلعلی معروف بهفرض‌علی (در دهکدهٔ دمچال لاهیجان) : ۱۴۳
بقعهٔ آقامیرابراهیم(درمحلهٔ‌گابنهٔلاهیجان): ۷۷
بقعهٔ آقا میرابراهیم بن موسی‌الکاظم (در محلهٔ گابنهٔ لاهیجان) : ۹۴
بقعهٔ آقامیرجمال‌الدین اشرف‌بن موسی الکاظم (درمحلهٔ پردسر لاهیجان) : ۸۸
بقعهٔ آقا میرحاجی‌بن موسی‌الکاظم (درنخجیرکلایهٔ لاهیجان): ۱۳۰
بقعهٔ آقا میرسید شهید (درمحلهٔ اردو بازار لاهیجان) : ۸۷
بقعهٔ آقامیر شمس‌الدین پسرموسی الکاظم (در محلهٔ اردوبازار لاهیجان) : ۸۲
بقعهٔ آقامیرصادق (درمحلهٔ اردوبازارلاهیجان): ۸۶
بقعهٔ آقامیر مظفر(دردهکدهٔ سوستان لاهیجان): ۱۳۲
بقعهٔ آقامیر ملك‌بن موسی الکاظم (در دهکدهٔ کوچکده لاهیجان) : ۱۲۳
بقعهٔ ادهم وروح‌الله(دردهکدهٔ سیارستاق‌اشکور): ۴۰۱
بقعهٔ امامزادگان‌کتمان و عمران وبرهان(برقلهٔ فیروزکوه) : ۳۷۳
بقعهٔ امامزاده قاسم و ابراهیم = شاهزاده‌قاسم‌و شاهزاده ابراهیم : ۳۹۸
بقعهٔ امامزاده محمد (ازبقعه‌های جیرین‌ده) : ۵
بقعهٔ امیرحیدر و امیراحمد (در دهکدهٔ امیربندهٔ رانکوه) : ۳۲۴
بقعهٔ امیر عسکر (دردهکدهٔ بندبن قاسم آباد رانکوه) : ۳۳۰
بقعهٔ امیرسلطان برادرسید جلال‌الدین اشرف و پسر امام موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ امیرهندهٔ تجن‌گوکه) : ۱۷۴
بقعه‌ای بی‌نام ونشان (در رودبارك اشکور) : ۳۹۳
بقعه‌ای بی‌نام ونشان(دردهکدهٔمریدان‌رانکوه): ۲۸۶
بقعه‌ای درایرمحلهٔ ریسن : ۴۱۱
بقعه‌ای درچینجان رانکوه : ۲۸۰
بقعه‌ای دردهکدهٔ جیربیجار لنگرود : ۲۸۰
بقعه‌ای دردهکدهٔ کوشالشادهٔ لنگرود : ۲۷۹
بقعه‌ای درسیکارود شلمان لنگرود : ۲۸۰
بقعهٔ باباولی = مدفن قادر پیغمبر (دردهکدهٔ باباولی دیلمان) : ۲۵ ، ۲۷ ، ۵۰

www.tabarestan.info تبرستان

بقعهٔ بارکلی آستانه (مجاور بارکلی در بخش لیل لاهیجان) : ۱۶۴
بقعهٔ بازارسرا : ۳۳۷
بقعهٔ بالامحلهٔ پاپکیاده : ۲۱۴
بقعهٔ بانوبزرگوار وحمید بزرگوار (در باندر محلهٔ لیل لاهیجان) : ۱۶۴
بقعهٔ برگام (دردهکدهٔ برگام) : ۴۱۰
بقعهٔ بلترك (دردهکدهٔ بلترك) : ۴۱۱
بقعهٔ بندبن (دردهکدهٔ بندبن دیلمان): ۴۸
بقعهٔ بی‌بی‌زینب خاتون(ازبقعه‌های‌جیرین‌ده)،۵
بقعهٔ بی‌بی‌هیبت (دروسمه‌جان سمام) : ۳۷۹
بقعهٔ پانصد سید = بقعهٔ پنسی : ۱۶۴
بقعهٔ پایین‌محلهٔ درگاه (درشمال‌لاهیجان):۲۱۳
بقعهٔ پنج‌سو = بقعهٔ پنسی : ۱۶۴
بقعهٔ پنج‌سید = بقعهٔ‌پنسی : ۱۶۴
بقعهٔ پنسی = بقعهٔ‌پانصدسید= بقعهٔ‌پنج‌سو= بقعهٔ پنج سید(دربالای سرلیل لاهیجان): ۱۶۴
بقعهٔ پیرقطب‌الدین (نزدیك دهکدهٔ باغچه‌سرای آستارا) : ۹۲
بقعهٔ پیرعلی(درمحلهٔ‌پیرعلی‌گاینهٔ‌لاهیجان):۹۴
بقعهٔ پیرملا (در محلهٔ درب مسجد لنگرود) : ۲۷۸
بقعهٔ پیرملاحسین(دردهکدهٔ نالکیاشرلاهیجان): ۱۴۲
بقعهٔ پیرمیرمحمد (درکنار رودخانهٔ شیم‌رود و شمال غربی بقعهٔ حاجی‌دان آقا) : ۱۸۷
بقعهٔ پیش‌مزار (دربالالیل لاهیجان): ۱۶۴
بقعهٔ‌پیله همشیره‌خانم(درسیاهکل‌محلهٔ‌سیاهکل): ۵۷
بقعهٔ تارش (در دهکدهٔ تارش اشکور سفلی) : ۳۶۶
بقعهٔ تالش‌کوه(دردهکدهٔ‌تالش‌کوه دیلمان) :۴۸
بقعهٔ تنارو بزرگوار (درتناروی‌لیل لاهیجان) : ۱۶۴
بقعهٔ توزار : ۳۲
بقعهٔ چالك‌سرای رحیم‌آباد رانکوه : ۳۳۸
بقعهٔ چهارپادشاه(درمحلهٔ میدان‌لاهیجان): ۷۷، ۹۸ ، ۱۰۰ ، ۱۰۴ : ۱۱۳
بقعهٔ چهار سیدان (در محلهٔ زیاتگاه دهکدهٔ گلرودبار لاهیجان): ۱۶۹
بقعهٔ چورکلایه : ۳۳۷
بقعهٔ چهل‌گیسو(درمحلهٔ‌اردوبازارلاهیجان):۸۷
بقعهٔ حاجی سلیم محله (نزدیك لنگرود) :۲۱۳
بقعهٔ حاجی سیدعلی ملقب بـه‌حاجی‌دان‌آقا از نوادگان امام موسی‌الکاظم (در بالا محلهٔ نیاکوی آستانه) : ۱۸۷
بقعهٔ حاجی‌محمد امین (درجواهردشت‌سیاهکله‌رود) : ۳۳۸
بقعهٔ حسن‌بگ دشت : ۸۵
بقعهٔ‌خال‌کیاسر : ۲۱۴
بقعهٔ‌خانم‌بزرگوار(در بپیسه‌باغ‌بخش‌لیل‌لاهیجان): ۱۶۴
بقعهٔ خانم‌زبیده (دردهکدهٔ‌تنگه‌رود دیلمان):۴۸
بقعهٔ خانم معصومه (نزدیك اطاقور بیجارپس رانکوه) : ۲۸۷
بقعهٔ خلیفه محله (دربالا محلهٔ شلمان رانکوه): ۲۸۰
بقعهٔ خواهر امام (درشهررشت) : ۱۷۵
بقعهٔ داخل (دردهکدهٔ داخل شمال لاهیجان) : ۲۱۳
بقعهٔ دعاکوه (برسردعاکوه دراراضی کمنی) : ۳۷۹
بقعهٔ دوازده‌تن مقبرهٔ خانوادگی سلسلهٔ کیائی (دردهکدهٔ ملاط رانکوه) : ۲۸۲،۲۸۰
بقعهٔ دوبزرگوار (دردهکدهٔ خرمابن بخش‌لیل لاهیجان) : ۱۶۴
بقعهٔ دهکدهٔ تکامجان : ۴۱۲
بقعهٔ دهکدهٔ تلیجان : ۴۱۱
بقعهٔ دهکدهٔ چاکول ۴۱۲
بقعهٔ دهکدهٔ چکرود : ۴۱۲
بقعهٔ دهکدهٔدهگا (ازدهکده‌های دهشال) :۱۹۲
بقعهٔ دهکدهٔ روشنابسر : ۳۳۷

بقعهٔ دهکدهٔ‌کلرود : ۴۱۲
بقعهٔ دهکدهٔ کماچال (میان بازکیاگوراب و رودبنه) : ۱۹۸
بقعهٔ دهکدهٔ‌گوهردان : ۱۹۸
بقعهٔ دهکدهٔ ناصرسرا : ۳۳۷
بقعهٔ دیودراکل : ۳۳۷
بقعهٔ رزدره (در دهکدهٔ رزدره دیلمان) . ۴۸
بقعهٔ زیارتگاه(نزدیك‌دهکدهٔ‌زیارتگاه دیلمان): ۴۸
بقعهٔ سال محلهٔ رانکوه : ۳۳۷
بقعهٔ سرچان‌کش (در دهکدهٔ سرچان کش) : ۴۱۰
بقعهٔ سرم‌علی (درشعرباف محلهٔ لاهیجان) : ۹۳
بقعهٔ سلطان سیدجلال‌الدین اشرف : ۱۸۱
بقعهٔ سوکوتی (درجنوب دهکدهٔ بیرکوه): ۵۴
بقعهٔ سه برادر (در جواهردشت سیاهکله‌رود) : ۳۳۸
بقعهٔ سه برادران (دردهکدهٔ بجار بست سر لاهیجان) : ۱۹۸
بقعهٔ سیاه‌کوه امام : ۳۸۰
بقعهٔ سیدابراهیم‌بن‌امام‌موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ سانه‌سرای رانکوه) : ۳۰۴
بقعهٔ‌سیدابراهیم‌وسیداسماعیل‌پسران‌موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ برفجان سیاهکل) : ۶۶،۶۵
بقعهٔ سیدابراهیم و سیدالیاس (دربی‌نودسمام) : ۳۶۸
بقعهٔ سید ابراهیم ومیرابوالحسن (در دهکدهٔ کوملهٔ رانکوه) : ۲۸۵
بقعهٔ سیدابوجعفر : ۳۳۳
بقعهٔ سید ابوجعفربن امام رضا = بقعهٔ فوشا : ۲۰۸
بقعهٔ سید ابوجعفرثایری حسنی = بقعهٔ‌سیدجعفر (دردهکدهٔ میانده اوشیان) : ۳۳۰
بقعهٔ سید ابونصاربن موسی‌بن جعفر (در دهکدهٔ پایین مالفجان سیاهکل) : ۵۸
بقعهٔ سید احمد یمنی‌بن موسی‌بن جعفر (در لاهیجان) : ۱۲۲
بقعهٔ سیدبگم برادر زادهٔ سید حبیبه (در دهکدهٔ کرفستان رانکوه) : ۳۱۸
بقعهٔ سیدجعفر = بقعهٔ سیدابوجعفر ثایری‌حسنی: ۳۳۱
بقعهٔ سید جلال (در بالا محلهٔ شلمان لنگرود) : ۲۸۰
بقعهٔ سید جلال‌الدین اشرف کوچك ابن امام موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ بالارودپشت رودبنهٔ لاهیجان) : ۲۰۶
بقعهٔ سید جمال‌الدین‌بن امام موسی‌الکاظم (در در دهکدهٔ کاکرود سمام) : ۳۵۹
بقعهٔ سید حاجی‌دان‌آقا (در نزدیکی شیم‌رود) : ۱۴۶
بقعهٔ سیدحسن‌بن امام موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ لفمجان لاهیجان) : ۱۷۷
بقعهٔ سیدحسین‌کیا = بقعهٔ فشکالی‌محلهٔ‌لنگرود: ۲۳۸،۲۳۷
بقعهٔ سیدرضا = آستانهٔ آقاسیدرضاکیا : ۱۲۹
بقعهٔ سید رضا داورکیا معروف به دوزخ بهشت (در دهکدهٔ بیجاربنهٔ لاهیجان) : ۱۲۷
بقعهٔ سیدرضی‌بن موسی‌الکاظم (درمحلهٔ تکیه‌بر لاهیجان) : ۱۱۹
بقعهٔ سید زکریابن امام موسی‌الکاظم (درمیان‌کوی حسن‌کیاده) : ۱۹۷
بقعهٔ سید سرا (بر قلهٔ کوهی نزدیك دهکدهٔ

www.tabarestan.info تبرستان

سیدسرای دیلمان) : ۳۲
بقعهٔ سیدعلی‌کیا (در رودپس‌لنگرود): ۲۸۰
بقعهٔ سیدعلی‌کیا (در محلهٔ راه‌پشتهٔ لنگرود) : ۲۷۹
بقعهٔ سید علی‌کیا (در محمد جعفر محلهٔ اطاقور بیجارپس رانکوه : ۲۸۷
بقعهٔ سیدعلی‌کیا = مرقد سیدعلی‌کیا: ۱۰
بقعهٔ سید علی کیابن موسی الکاظم (در دهکدهٔ لیالمان لاهیجان) : ۱۳۶
بقعهٔ سید عیسی (در دهکدهٔ بلالم رانکوه) : ۳۳۸
بقعهٔ سید غیاث‌الدین‌بن سید عبدالوهاب‌بن سید غیاث‌الدین‌بن‌سیدکمال‌الدین‌بن سید قوام‌الدین مرعشی (در دهکدهٔ امام سمام) : ۳۵۸
بقعهٔ سیدمحمد (درشهرلاهیجان) : ۱۲۲
بقعهٔ سیدمحمد (در رودسر) : ۳۰۶
بقعهٔ سیدمحمد (واقع دروادی‌ملاامیرهٔ رودسر): ۳۰۵
بقعهٔ سید مرتضی‌بن‌امام زین‌العابدین(دردهکدهٔ ماچیان رانکوه): ۳۲۰
بقعهٔ سیدناصرالدین‌بن امام موسی‌الکاظم (در کاجامحلهٔ چهار ده لاهیجان): ۲۰۰
بقعهٔ سید نصرالدین‌بن امام موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ کولکاسرای رانکوه) : ۳۱۵
بقعهٔ شاراج (در دهکدهٔ شاراج) : ۴۱۱
بقعهٔ شاه اولیا (در دهکدهٔ خالیجیر لنگرود رانکوه) : ۲۷۴
بقعهٔ شاه سفیدکوه=شاه سفیدکوه : ۴۱۴
بقعهٔ شاه شهیدان = امامزاده محمد و امامزاده هادی : ۲۴
بقعهٔ شفیع‌آباد (در دهکدهٔ شفیع‌آباد) : ۴۱۰
بقعهٔ شوك (در دهکدهٔ شوك اشکورسفلی): ۳۶۵
بقعهٔ شوئی (دردهکدهٔ شوئی امام) : ۳۸۰
بقعهٔ شیخانور = بقعهٔ شیخ تاج‌الدین ابراهیم معروف به شیخ زاهد گیلانی : ۱۵۲
بقعهٔ شیخ باقر (درشهرلاهیجان) : ۱۲۲
بقعهٔ شیخ‌تاج‌الدین ابراهیم معروف به شیخ‌زاهد گیلانی (در دهکدهٔ شیخانور...): ۱۴۸
بقعهٔ شیخ حسن (در دهکدهٔ دهبنهٔ لاهیجان) : ۱۴۳
بقعهٔ شیخ طاهربزرگوار و مختار بزرگوار (در سل‌اوکش بخش لیل لاهیجان) : ۱۶۴
بقعهٔ شیربنده (مدفن سید محمد و سید ابراهیم فرزندان‌امام‌موسی‌الکاظم‌دراراضی‌بازکیا- گوراب لاهیجان) : ۱۲۴
بقعهٔ صیدر محله : ۳۳۷
بقعهٔ عاشورعلی‌کیا(درپایین‌لشکاجان رانکوه): ۳۱۸
بقعهٔ عطا (در دهکدهٔ دیوشل لاهیجان): ۱۷۰
بقعهٔ عین شیخ (در دهکدهٔ عین‌شیخ دیلمان) : ۴۸
بقعهٔ غزنوی = آستانهٔ امامزاده علی غزنوی‌بن امام جعفرالصادق : ۱۷۱
بقعهٔ غریب (آقا دراراضی کیازنیك رانکوه) : ۲۹۷
بقعهٔ فتح‌منصور(دردهکدهٔ‌دهسرتخم‌شل‌لاهیجان): ۱۳۳
بقعهٔ فضل‌عیار معروف‌به‌آقای رکابدار(دربالا- محلهٔ دهکدهٔ‌کیسم) : ۱۹۵
بقعهٔ فوشا(درسادات‌محلهٔ‌بارگوسرای لاهیجان): ۲۰۸

بقعهٔ فیروزکوه : ۳۲ ، ۳۷۸
بقعهٔ فیلده : ۹
بقعهٔ قراتپهٔ امام : ۳۵۹
بقعهٔ کلك (درغرب پیرکوه) : ۵۴
بقعهٔ کوچك = بقعهٔ پیرملا : ۲۷۸
بقعهٔ کوچه‌همشیره : ۵۸
بقعهٔ کول : ۳۲ ، ۳۶۹
بقعهٔ گیری‌سر(بالای تپه‌ای مسلط به‌دهکدهٔ گیری اشکور) : ۴۰۸
بقعهٔ گیلده (دردهکدهٔ گیلده دهشال) : ۱۹۲
بقعهٔ لردمحلهٔ رحیم‌آباد رانکوه : ۳۳۸
بقعهٔ لرده (در دهکدهٔ سمام) : ۳۷۹
بقعهٔ لیالمان: ۲۱۳
بقعهٔ متعلق‌محلهٔ ارباستان : ۲۱۴
بقعهٔ متلاکوه (دردهکدهٔ متلاکوه‌اشکورسفلی) : ۳۶۷
بقعهٔ مردابون : ۳۳۷
بقعهٔ مراد دهنده (در دهکدهٔ مراد دهنده) : ۱۷۵
بقعهٔ مریخ‌محلهٔ رحیم‌آباد رانکوه : ۳۳۸
بقعهٔ ملاامیره : ۳۰۶
بقعهٔ ملاپیر شمس‌الدین (در دهکدهٔ لاشیدان- حکومتی لاهیجان) : ۱۳۷
بقعهٔ ملاحیدر (دردهکدهٔ دیلمان) : ۲۲
بقعهٔ ملاخروشه (دراشکور) : ۳۹۱،۳۹۰
بقعهٔ ملاط (در دهکدهٔ ملاط) : ۲۸۲، ۲۸۳
بقعهٔ ملا عاقل (در محلهٔ پردسر لاهیجان) : ۸۷
بقعهٔ ملا مریم (در دهکدهٔ پرش‌کوه رانکوه) : ۲۸۵
بقعهٔ ملك شاهمیران (در دهکدهٔ تهام لفمجان): ۱۷۸
بقعهٔ ملك محمد (دردهکدهٔ تمل) : ۴۱۵
بقعهٔ مهرعلی بزرگوار (در بالالیل لاهیجان) : ۱۶۴
بقعهٔ میچ (در دهکدهٔ میچ) : ۴۱۵
بقعهٔ میرشمس‌الدین= بقعهٔ آقامیرشمس‌الدین‌بن امام موسی‌الکاظم : ۹۴
بقعهٔ میر شهید (درلاهیجان) : ۸۲
بقعهٔ میرعلی (در یك‌کیلومتری جنوب بازکیا- گوراب سرراه لاهیجان به رشت): ۱۹۱
بقعهٔ میرمسعود (در دهکدهٔ دهبنهٔ لاهیجان) : ۱۴۳
بقعهٔ نقره عباس = بقعهٔ نورعباس : ۳۳۸
بقعهٔ نوبیجار(دست‌چپ‌جادهٔ‌لاهیجان‌به‌لنگرود) : ۲۱۳
بقعهٔ نورعباس (درچاجان رانکوه) : ۳۳۸
بقعهٔ نیاوول (دردهکدهٔ نیاوول دیلمان) : ۴۸
بقعه‌های دهکدهٔ فوشارده دهشال : ۱۹۲
بقعهٔ هفت برزیگرون (نزدیك دهکدهٔ بلکوت): ۴۱۰
بقعهٔ یاسور (در دهکدهٔ یاسور) : ۴۱۲
بگم برادرزادهٔ سید حبیبه [سید....] : ۳۱۸
بلادگیلان : ۴۲۴
بلاردکان (کاروانسرا وپلی سرراه دیلمان به املش): ۶ ، ۲۷۸، ۳۳۹
بلاردکان املش : ۳۸۴،۳۴۱،۳۴۰
بلالم (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۳۸،۳۲۷
بلترك (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۱
بلخان : ۲۲۵ ، ۲۲۶
بلقیس دختر آقاصفر : ۱۷۷
بلکوت (از دهکده‌های اشکور) : ۴۱۰
بلوردکان ، ۴۵

www.tabarestan.info تبرستان

بلوردکان [کاروانسرا...]: ۴۵
بلوردکان املش = بلاردکان املش : ۳۴۰
بلوك آستانهٔ لاهیجان : ۱۹۲،۱۷۹
بلوك چهار ده و رودبنهٔ لاهیجان : ۲۱۳،۱۹۹
بلوك رانکوه : ۲۳۱،۲۱۹
بلوك رحمت‌آباد : ۴۳۲
بلوك شاهجان : ۳۸۰،۳۷۹
بلوك‌کنارشهروکوهپایه (از بلوك لاهیجان) : ۱۲۵،۱۲۴
بلوك کنار فرضیه و راه شاهی پایین لاهیجان : ۱۹۸،۱۹۳
بلوك‌کوهپایه و راه‌شاهی‌بالا لاهیجان : ۱۷۰ ، ۱۷۸
بلوك‌کوهپایه و کنار شهرلاهیجان : ۱۶۹،۱۴۵
بلوك لاهیجان : ۱۴۵،۷۹
بلوك لنگرود: ۲۱۸
بلوك موازی : ۷۹
بمانی دختر ملك‌محمد: ۳۷۲
بنان (از دهکده‌های اشکور) : ۳۹۱
بناهای ییلاقی اربابی دوران قاجاری : ۳۸۰
بناهای قدیمی (میان لردابن و گرمابدشت سجیران) : ۴۰۹
بنایی‌قدیمی(دروسط‌استخری‌دردامنهٔ‌کوه‌شاه‌نشین لاهیجان): ۸۷
بنایی قدیمی درچالکه (نزدیك دهکدهٔ ازین) : ۴۱۱
بندبن (ازدهکده‌های دیلمان) : ۴۸
بندبن [بقعهٔ ...] : ۴۸
بندبن(ازدهکده‌های‌رانکوه):۳۲۹،۳۳۰،۳۸۱
بندبن(ازدهکده‌های رحیم آباد رانکوه):۳۳۶
بندبن (از دهکده‌های سیاهکله‌رود) : ۳۳۶
بندبن واجارگاه (از دهکده های رانکوه) : ۳۲۷
بند چمنك (در دهکدهٔ چمندان): ۱۶۹
بندرانزلی . ۲۳۰
بندرپهلوی = بندرانزلی=غازیان : ۲۳۰،۷۴
بندر لنگرود : ۲۲۵
بنده حیدر [آقاشیخ...]:۲۹۲
بنه زمین (از دهکده‌های فاراب عمارلو): ۳۶، ۴۵،۵۴
بنه‌زمین [قلعه‌کوتی...] : ۵۴
بنه زمین (محلی‌برسرراه‌املش‌به‌قزوین):۳۳۹، ۳۴۰
بنیکی (محلی است در شرق دهکدهٔ گورج) : ۳۷۹
بوتمسر [دهکدهٔ ...] : ۴۲۷
بوری (تیره‌ای ازگالشهای ساکن سیاهکل و دیلمان) : ۱۷
بوسعید = سلطان بوسعید: ۳۰۷
بوشهر : ۱۳۱
بویه (ازدهکده‌های اشکور) : ۳۷۸،۳۶۶،۴۶
بویه [پسران...] : ۱۳
بوئی = بویه : ۳۷۸،۴۶
بهادر محله (ازدهکده‌های رانکوه): ۳۲۷
بهارکش (محلی‌برسرراه‌املش‌به‌قزوین): ۳۴۰
بهارکش (محل سرچشمهٔ رودخانهٔ کاکرود) : ۳۵۹
بهارنشین (ازنقاط پیرکوه) : ۵۴
بهرام [آقا...] : ۲۶۰
بهرام آباد (محلی برسرراه سیارستاق اشکور به‌قزوین) : ۴۰۳
بهرام بیك مهرانی : ۴۱۸
بهرام پسر درویش : ۵
بهرام ساسانی : ۱۶

بی‌بی‌خانم دختر آقاحسین : ۳۷۱
بی‌بی‌زینب خاتون (بقعهٔ‌دهکدهٔ جیرپی‌ده) : ۵
بی‌بی‌سکینه (خواهرامام‌زاده‌سیدحسین) : ۳۸۶
بی‌بی‌گوهرخانم [آقا...] : ۱۲۴
بی‌بی‌نظیر = اسماعیل‌آباد : ← ۳۱
بی‌بی‌هیبت (ازنوادگان موسی‌بن‌جعفر) : ۱۸۱
بی‌بی هیبت (خواهر امام‌زاده سید حسین) : ۳۸۶
بیجاربنه (از دهکده‌های حومهٔ لاهیجان) : ۱۲۷
بیجارپس رانکوه: ۲۸۸،۲۸۷. اطاقور:۲۸۷. شکرکش : ۲۸۸
بیدرون [دهکدهٔ...]، (از دهکده‌های سیاهکل): ۶۷،۵۹
بیرام آباد (محلی برسرراه سیارستاق‌اشکور به قزوین) : ۴۰۳
بیرام پشته (محلی برسرراه سیارستاق‌اشکوربه قزوین) : ۴۰۳
بیرم [آبادی ...] : ۱۶۵
بیلمان [دهکدهٔ ...] : ۱۵
بینه‌کلا (از دهکده‌های لاهیجان) : ۱۵۵
بیه‌پس : ۴۲۳،۷۲،۴۳. امرا . ۱۶۷.
بیه‌پس [دهکدهٔ ...] : ۷۲
بیه‌پیش : ۱۷ ، ۴۴، ۷۲،۷، ۷۸،۷۷ ، ۱۲۲ ، ۱۷۰،۱۷۱،۲۲۱،۳۸۷.حکمران:۱۷۱. سلطان: ۱۷، ۲۱۹. والی : ۱۲۲. ۱۷۰، ۳۸۷.
بیه‌پیش [دهکده‌ها...] : ۷۲
بیه‌پیش [گیلان...] : ۱۱۵
بیه‌پیش‌گیلان : ۱۸۵

پ

پابکیاده [بالامحلهٔ...] : ۲۱۴
پایکیاده [پایین‌محلهٔ...] : ۲۱۴
پادز : ۳۸۸
پاس‌کیاده= پاشاکی: ۲۱۳
پاشافلك‌الدین ناظر : ۳۹۲
پاشاکی [دهکدهٔ...] : ۲۱۳،۱۹۸،۱۷۸
پاشاکیای تجنی : ۱۷۰
پاشیجا = پشم‌چاه : ۷۹ . ۴۲۱،۲۲۱،۱۵۲
زلزله : ۴۲۱
پا لده (ازدهکده های فاراب عمارلو) : ۱ ، ۲، ۳ . چشمه : ۲ . دشت : ۳ . قبرستان: ۱
پایین‌چاف (از دهکده‌های رودبنهٔ لاهیجان) : ۲۱۲
پایین‌رودپشت : ۱۵۵
پایین قاسم‌آباد (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۹
پایین لسکوکلایه (از دهکده‌های آستانه) : ۱۹۱
پایین‌لشکاجان (ازدهکده‌های رانکوه): ۳۱۸
پایین مالفجان، (ازدهکده‌های سیاهکل):۵۸
پایین محلهٔ چوشل: ۶۶
پایین محلهٔ درگاه : ۲۱۳
پایین محلهٔ نیاکو : ۱۸۵
پرتوی [اکبرخان ...]: ۶۲
پرچکوه (از دهکده‌های اشکور):۴۱۲
پردسر (ازمحله‌های لاهیجان) : ۷۸،۷۵
پرسی سایکس (مؤلف تاریخ‌ایران) : ۲۲۳
پرش‌کوه : (از دهکده های رانکوه) : ۲۷۸ ، ۲۸۵
پرمکوه (ازدهکده‌های اشکور) : ۳۶۶. مرز : ۳۶۶
پرندان (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۰۸،۴۰۷
پری‌زاد خانم دختر صفی‌خان سلطان : ۳۴
پری سلطان (دختر سلطان محمد حاکم‌کهدم) : ۹،۱۰،۱۱

www.tabarestan.info تبرستان

بری سلطان دخترسلطان‌محمد (والی لاهیجان): ۳۴۴،۳۵۰،۳۵۱
پریس‌خانی‌قلاکوتی (دراراضی‌دهکدهٔ سنگ‌سرود اشکور) : ۴۰۴
پس‌چاك (محلی سرراه اشکور به قزوین): ۴۰۲
پس‌دره (رودخانه‌ای نزدیك قلعهٔ‌لیما) : ۳۸۷
پس‌دشت : ۴۲۸
پس‌گیلان : ۴۲۴
پشتاز(محلی برسرراه تمل به شهسوار) : ۴۱۳
پشت راه (راهی قدیمی از دیلمان به رانکوه) : ۳۴۰
پشت‌کلا (محلی برسرراه سفیدرود به دیلمان): ۴۷
پشم‌چاه (از بلوك لاهیجان) = پاشیجا : ۷۹ ، ۱۵۲
پل‌آجری = خشت‌پل بالامحلهٔ نیاکوی آستانه: ۱۸۶
پل‌آجری (برآب کیسومك): ۱۹۸
پل‌آجری برودخانهٔ پاشوران (برسراه‌اسپیلی به دیلمان) : ۲۲
پل‌آجری تمیجان = خشت‌پل تمیجان : ۳۱۰، ۳۱۱
پل آجری سجران (نزدیك سجران رانکوه) : ۳۳۴
پل آجری کوچکی (نزدیك خشت پل بزرگ لنگرود) : ۲۶۰
پل‌آجری کوچکی (نزدیك خشت‌پل تمیجان): ۳۱۰
پل‌آجری (نزدیك دهکدهٔ گوکه) : ۲۰۰
پل‌آجری‌کیاکلایه (درنزدیکی لنگرود):۲۷۹
پلاچال [اراضی...]، (نزدیك درگاه) : ۴۰۶
پلام (ازدهکده‌های اشکور) : ۳۸۵،۳۸۱،۴۶؛ ۴۰۹، ۴۱۰
پلام‌رود = پلورود : ۲۸۴،۴۶
پل‌انبوه (نزدیك دهکدهٔ انبوه برسامان‌گیلان و رودبار) : ۴۴ ،۹،۶،۵
پل‌بالاردکان = پل‌شاه عباسی : ۳۴۰
پل تمیجان : ۳۱۰
پلته استان: ۱۷۹
پل‌دیمابن : ۳۸۴،۳۸۱
پل‌رودخانهٔ املش : ۴۵
پل‌سنگی سجیران : ۳۸۴
پل‌شاه‌عباسی (دربلاردکان املش): ۳۴۱
پلورود = پلام‌رود : ۴۷،۴۶ ، ۲۱۵ ، ۲۱۹ ، ۲۳۲،۳۸۴،۳۸۱،۳۸۲،۳۸۶.بستر۳۸۲
پلیم‌جان (محلی‌برسرراه تمل به شهسوار):۴۱۳
پلی نزدیك دهکدهٔ پینچا : ۲۱۳
پنجه‌علی (پدربازعلی): ۳۷۵
پنجه‌علی (پدرفاطمه) : ۶۵
پنسی (بقعهٔ بالای سرلیل‌لاهیجان):۱۶۴
پورمهدی=طهماسبی [حاجی...] : ۳۵
پوریوسف [احمد...] : ۲۰
پهلوی [رضاشاه...] ۱۸
پهمدان (ازدهکده‌های بلوك لاهیجان) : ۱۵۵
پیترویلی (نویسندهٔ کتاب دژهای اسماعیلیان) : ۴۰۵،۳۹۴
پیربهادر = امامزاده‌حنیفه : ۳۸۸
پیرپشته (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۳۷
پیرجنگی [آقا...] : ۱۲۶،۱۲۵
پیررضا [آقا...] : ۱۲۱،۱۲۰،۱۱۹
پیرزنجیر [آقا...]:۱۲۵
پیرسرا : ۴۱۹
پیرشمس‌الدین [ملا...] : ۱۳۷

پیرعلی [آقا...] : ۷۷
پیرعلی‌بنا : ۳۴۲
پیرقطب‌الدین باغچه‌سرا: ۳۰۶
پیرکوه (ازدهکده‌های فاراب عمارلو): ۵۴،۴۵ ۳۶۸ . بقعهٔ‌کلك: ۵۴ . بهارنشین : ۵۴. چاکرود : ۵۴ . قبرستانهای قدیمی: ۵۴. قلعه‌کوییهای: ۵۴. قلعه‌های: ۵۴
پیرکوهی [علی‌اکبرخان...].۲۹۶
پیرمحمد سلطان استاجلو: ۴۳۰
پیر محله (از دهکده های رانکوه) : ۳۱۳ ، ۳۲۶
پیرملاشمس‌الدین = ملاپیرشمس‌الدین: ۱۳۸
پیرموسی [محلهٔ...] : ۷۵
پیره‌سرا (ازدهکده‌های ناحیهٔ مرکیل) : ۴۱۷
پیری‌بیك : ۲۸
پیش‌بیجار (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۱۹
پیشدادیان : ۳۹۵
پیشکیل‌جان : ۳۷۹
پیش‌گیلان : ۴۲۵،۴۲۴
پیش‌مزار (بقعهٔ بالالیل لاهیجان) : ۱۶۴
پیغمبر=رسول‌اکرم‌صلی‌الله‌علیه‌وآله[حضرت...]: ۲۹۹،۱۹۰،۱۲۹،۲۵
پیلمانشهر : ۴۲۷
پیله‌آستارا : ۱۷۹
پیله‌آقا [آقا...] : ۵۹
پیله شاه (از دهکده های دیلمان) : ۴۹
قبرستان : ۴۹
پیمبر=رسول‌اکرم‌صلی‌الله‌علیه‌وآله [حضرت...]: ۴۰
پینچا (از دهکده‌های آستانه) : ۲۱۳،۱۸۸
پینچائی [علی...] : ۱۸۸
پی‌نود (ازدهکده‌های سمام) : ۳۷۳،۳۶۸

ت

تاتارهای ترکمن : ۲۲۴
تاتارهای لزگی : ۲۲۴
تاج‌الدین (بانی‌یکی از درهای چهارپادشاهان) ۱۰۷
تاج‌الدین ابراهیم [شیخ...]:۱۴۸
تاجگه : ۴۰۰
تارش (از دهکده‌های اشکور سفلی) : ۳۶۵ ۳۶۶
تارم : ۴۳،۱۳
تاریخ اولجایتو سلطان‌محمد: ۴۲۳
تاریخ ایران سرپرسی‌سایکس: ۲۲۳
تاریخ حسن صباح (یکی‌ازمنابع جامع‌التواریخ رشیدی) : ۳۲۵
تاریخ خانی : ۲۵۸
تاریخ عالم‌آرای‌عباسی : ۲۲۲
تاریخ گیلان ودیلمستان سیدظهیرالدین مرعشی ۱۷۱،۱۶۷،۱۵۶،۱۵۲،۱۱۴،۴۶،۱۷ ۳۹۱،۱۷۹
تاریك دره : ۶
تازی = عرب : ۹۷
تازه‌آستانه (دردهکدهٔ لاحشرلفمجان) : ۱۷۸
تالش (ازطوایف‌ساکن‌گیلان): ۴۲۷،۴۲۴،۱۵
تالش‌کولی (تیره‌ای‌ازگالشهای ساکن‌سیاهکل و دیلمان) : ۱۷
تالش‌کول (ازدهکده‌های دیلمان): ۴۸
تایب احمد : ۳۳۲
تبریز : ۱۸۰
تبریزی [علی‌نجار...] : ۱۱۰
تپهٔ‌آزن‌کوته (دربلوك شاهجان) : ۳۷۹
تپهٔ سلم‌وسو (بالای دهکدهٔ سیاکشان اشکور) ۳۸۵

www.tabarestan.info تبرستان

تپهٔ شالان دورود : ۵۳
تپهٔ صومعه‌سرا : ۳۵۷
تپهٔ کهنه خونامقر : ۵۳
تجن (ازدهکده‌های کیسم‌لاهیجان) : ۱۷۰،۱۹۷
تجن‌گوکه (ازدهکده‌های لاهیجان) ۷۵، ۱۷۰، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶
تجن‌گوکه [امیرهندهٔ...] : ۱۷۴
تجنی [پاشاکیا...] : ۱۷۰
تختگاه تابستانی سادات کیائی = قصر ییلاقی لوسن : ۴۰۴
تختگاه ییلاقی دهکدهٔ دیلمان : ۱۷
تخت سلیمان (کاخی قدیمی بر قلهٔ فیروزکوه) : ۳۷۳
تخت سمام : ۳۴۴
تخت ییلاق = شارسمام ۳۴۲
تخم‌شل (ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان) = تخمه شل = تومه‌شل : ۱۳۴، ۱۵۸
تربت‌استاد ابوجعفر : ۴۲۶
ترتن = ترتین(محلی‌برسرراه‌املش‌به قزوین)، ۳۳۹
ترتین = ترتن : ۴۵
ترش‌کوه رحیم‌آباد: ۳۸۱
ترشابه (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۶
ترك = ترکان : ۹۶، ۳۹۷
ترکمانان : ۲۲۵
ترك مزار = بقعهٔ آقاپیرمزار: ۱۸۵
تری‌دشت: ۳۹۹
ترین (محلی برسرراه دیلمان به لنگرود): ۴۶
تساسن (از دهکده‌های نزدیك قلعه فریدون) : ۳۸۲
تشجو (رودخانه‌ای نزدیك محلهٔ پیرموسی) : ۷۵
تقی [آقاسید...]: ۱۴۲
تقی = محمدتقی علیه‌السلام [امام...] ، ۳۸
تقی [حاجی میرزا...]، (عموی احمدخان امیر ـ شاهی): ۹
تقی اشکوری [استاد...] : ۱۴۰
تقی‌بیك پسر محمدخان : ۲
تقی‌محمد = محمدتقی‌علیه‌السلام [امام...]: ۲۷
تکام ، ۱۶
تکامجان (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۲
تکیه‌بر [محلهٔ ...] : ۹۸، ۱۱۹، ۱۲۲
تکیهٔ بقعهٔ پیرعلی : ۹۵
تلابنك= تلابنه (ازدهکده‌های اشکور): ۳۸۲، ۳۹۰
تلابنهٔ سیاهکله‌رود : ۳۳۸
تلاسر (محلی برسرراه املش به‌قزوین): ۳۳۹
تله‌دشتان [اراضی...] : ۲
تلهٔ کماسار : ۳۳۹،۴۵
تله‌گلو [برج...] : ۵۳
تلیجان (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۱
تماجان [دهکدهٔ...] : ۳۴۳،۳۴۵، ۳۵۳، ۳۵۶، ۳۸۰ . بالامحلهٔ : ۳۵۶
تمل (ازدهکده‌های بالااشکور) : ۴۱۳، ۴۱۵.
اسپیه چول : ۴۱۵
تموش : ۳۷۸
تمیجان: ۲۱۹، ۲۹۳، ۳۰۸، ۳۱۰، ۳۱۲، ۴۲۸.
آبادی : ۳۰۹ . بازرگانان: ۲۲۰. شهر: ۲۲۰. قصر: ۲۱۹
تمیجان هوسم = تمیجان رانکوه : ۳۱۲
تنارو (ازدهکده‌های لیل‌لاهیجان) : ۱۶۴
تنارو بزرگوار (بقعهٔ تناروی لیل لاهیجان) : ۱۶۴
تنکابن : ۲۱۵، ۲۱۸، ۲۳۰، ۲۳۲، ۳۸۱، ۴۲۰.

۴۳۰ . اراضی : ۴۱۴ . حاکم : ۴۱۴ . ولایت : ۱۴۵
تنکابنی [موسی‌خان...] : ۴۳
تنگ‌رود (ازدهکده‌های دیلمان): ۱۶
تنگه‌دره (محلی برسر راه اشکور به قزوین) : ۴۰۳
تنگه‌رود = تنگ‌رود : ۴۸
توتك‌بن = توتکی (محلی بر سر راه سفیدرود به دیلمان) : ۴۷
توتکی = توتك‌بن : ۴۴، ۴۷
توردار : ۴۵ ، ۳۳۹ ، ۳۶۹. قلهٔ کوه: ۳۶
توساچالك = توسه چال : ۳۷۳ ، ۴۱۱
توسه‌چال = توساچالك : ۴۱۱
توشی : ۶۳
توکاس (ازدهکده‌های اشکور): ۴۱۰
توکلی [حاجی ...] : ۱۱۳
تول دره (محلی برسرراه سیاهکل به دیلمان) : ۴۴
تولسرود : ۴۲۸
تول‌لات (محلی برسرراه رحیم‌آباد به اشکور): ۳۸۱. اراضی : ۳۸۲
تولم = تولیم ۴۲۲ ، ۴۲۳ ، ۴۲۴ ، ۴۲۶ ، ۴۲۷ . ۴۲۸ . حاکم : ۴۲۴
تومه‌شل = تخم‌شل : ۱۵۸
تونل زیر زمینی (در دهکدهٔ میکال دیلمان) ، ۳۵
تونل یازن (دردهکدهٔ یازن) : ۴۱۵
تویلا = تویله : ۳۸۶ ، ۳۸۷ ، ۳۸۸
تهام (ازدهکده‌های لفمجان) : ۱۷۸
تهران : ۱۹
تیامه‌جان (تماجان امروزی): ۳۴۵ ، ۳۵۳ . حمام : ۳۵۳ ، ۳۴۵
تیان دشت (محلی برسر راه املش به قزوین) ۳۳۹
تیته‌ورزه(تی‌تی پریزاد امروزی): ۱۵۵
تی‌تی (دختر خان احمد خان والی لاهیجان) : ۱۹۸
تی‌تی(نام‌زنی‌که تی‌تی‌کاروانسرا راساخته‌است)، ۵۰
تی‌تی [سلطان...]:۵۱
تی‌تی (عمهٔ شاه عباس) : ۵۱ ، ۱۷۸
تی‌تی‌بوی (دختر کارگیا امیرکیا) : ۴۲۰
تی‌تی پریزاد = تیته ورزه : ۱۵۵ ، ۱۹۸
تی‌تی‌کاروانسرا(برسرراه سیاهکل به دیلمان)، ۴۴ ، ۵۰ ، ۲۱۳
تیراراه (محلی برسر راه اشکور به قزوین) ، ۴۰۳
تیسا : ۴۲۸
تیمجان = تمیجان : ۲۱۹ ، ۳۰۹ ، ۳۶۹
گوراب : ۳۰۹ . مردم : ۳۰۹
تیمور = امیرتیمور : ۱۵۴
تیسیای : ۴۲۸

ج

جادهٔ شاه‌عباسی ازتمیجان به لاهیجان : ۲۸۳
جادهٔ کناره : ۳۱۰
جادهٔ کوهستانی املش به قزوین : ۳۴۱
جادهٔ لاهیجان به لنگرود: ۲۱۳
جادهٔ‌لنگرود به رودسر : ۳۳۷
جالکه (محل آستانهٔ دهکدهٔ کوشال) : ۱۶۹
جامع‌التواریخ رشیدی : ۳۲۵
جان‌التن (رئیس تأسیسات‌کشتی‌سازی نادرشاه = التن : ۲۲۳

www.tabarestan.info تبرستان

جانی‌بن موسی‌الکاظم [آقاسید...] : ۱۸۳
جبار [آقا مشهدی...]، (پدر علی‌اکبر کدخدا) : ۲۰۶
جبال رویتج : ۲۱۵
جستانیان[سلسلهٔ...] : ۱۶. سلاطین : ۱۶
جسیدان (ازدهکده‌های لاهیجان) : ۱۸۶
جعفر (پدرنقدعلی) : ۲۹
جعفر[کربلائی...] ، (پدرملاابوالقاسم) : ۵
جعفر [کربلائی...]، (پسراصغرمتلق محله‌ای) : ۲۰۳
جعفر [شیخ...]، (پسرشیخ‌کاظم) : ۳۷۲
جعفرالصادق [امام...] : ۲۵ ، ۱۷۰ ، ۱۷۵ ، ۱۸۴ ، ۱۸۸
جلال [سید ...] ، (بقعه‌ای در بالا محلهٔ شلمان لنگرود) : ۲۸۰
جلال [شیخ...]، (پدرشیخ خلیل): ۳۷۲
جلال‌الدین‌اشرف‌بن امام موسی‌الکاظم [سلطان سید...] : ۷۵ ، ۱۲۴ ، ۱۷۹ ، ۱۵۶ ، ۱۷۴ ، ۱۸۱
جلال‌الدین اشرف‌کوچك ابن‌امام موسی‌الکاظم [سید...] : ۲۰۶
جلال‌الدین‌بن‌موسی‌الکاظم[آقاسید...]، (بقعه‌ای درمحلهٔ کاروانسرابر لاهیجان): ۹۳
جلال‌الدین‌حسن: ۴۲۵
جلفاده (محلی بر سر راه اشکور به قزوین) : ۴۰۳
جلوان (گیلوان امروزی) : ۴۲۲
جلیل[آقاسید...]، (بقعهٔ‌دهکدهٔ‌شهیدان‌رانکوه): ۲۸۷
جم : ۹۶
جمال بك (لقب‌جان‌الدین) : ۲۲۳
جمال‌الدین‌اشرف [آقاسید...]، (بقعه‌ای درمحله کاروانسرابر) : ۷۸
جمال‌الدین‌اشرف‌بن موسی‌الکاظم [آقامیر...] : ۸۸
جمال‌الدین‌بن امام‌موسی‌الکاظم [سید...] : ۳۵۹
جمال‌الدین صعلوك (پسر سیف‌الدین ساسان) : ۴۲۶
جمال‌الدین صعلوك‌بن محمدبن رودکی (والی گیلان‌گسکر) : ۴۲۳
جمشید خان : ۴۳۰
جنده رودبار (ازدهکده‌های گرجیان) : ۴۱۳، ۴۲۱
جنت‌رودبار = جنده رودبار گرجیان : ۴۲۱
جنگ جلولا : ۱۶
جنگل گیلیز : ۱۶۴
جوادبن‌امام موسی‌الکاظم [آقاسید...] : ۲۷۲
جواهر (دختر سبزه‌علی) : ۳۵
جواهردشت (ازدهکده‌های سیاهکله‌رود): ۳۳۸، ۴۱۳
جواهرپشته (ازمحله‌های لاهیجان): ۹۸، ۱۲۲
جویبش (ازدهکده‌های لفمجان) : ۱۷۸، ۲۱۴
جوردشت (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۳۵
جورکاسر [دهکدهٔ...] : ۲۹۸
جورکلایه (از دهکده‌های اشکور) : ۳۴۲، ۴۰۳. اراضی : ۴۰۴
جونان (ازدهکده‌های دربندان) : ۴۱۹
جونیك (محلی بر سرراه اشکور به قزوین) : ۴۰۸
جهان شاه دیلمی تویلائی [کیا...] ، (سپهسالار لمسر) : ۳۸۷

جهانشاه‌کوشیج [کیا...] : ۱۷
جهانگیری (ازطوایف ساکن دیلمان) : ۱۵
جیرباغ : ۱۵۶
جیربیجار (ازدهکده‌های لنگرود): ۲۸۰
جیرپلام : ۳۸۳
جیررودپشت (از دهکده‌های دهشال) : ۱۹۲ . اسپه شوران : ۱۹۲ . کهنه‌کلکه : ۱۹۲
جیرکویه (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۱۶
جیرمایستان دشت : ۴۰۲
جیرمحله : ۲۹۸
جیرندهی [طهماسبقلی...] : ۵
جیر ولایت = اشکودسفلی : ۲۳۲ ، ۳۸۱ ، ۳۸۷
جیرین‌ده (ازدهکده‌های فاراب عمارلو): ۳، ۵. قبرستان قدیمی : ۵ . قلعهٔ کل‌کوه : ۵ . کهرین کلش‌خانی : ۵ .کهنه قبرستان: ۵
جیل (مردمان ساکن گیلان): ۲۱۶، ۳۵۲
جیلان = گیلان : ۴۱۷،۶۹. دارالملك : ۶۹

چ

چابکسر(ازدهکده‌های‌اوشیان)۳۳۴. سورخانی ۳۳۴ . شیخ زاهدمحله : ۳۳۴
چاجان (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۸
چاخانی (ازدهکده‌های بالااشکور) : ۴۱۳
چاف‌جیر (ازدهکده های رانکوه) : ۳۳۷
چاکان (چراگاهی نزدیك لسپو) : ۴۱۰
چاکانسر(محلی‌نزدیك‌دهکدهٔ‌سیاکشان‌اشکور): ۳۸۵
چاك‌رود : ۳۴۲
چاکرود (از دهکده‌های پیرکوه) : ۴۵ ، ۵۴، ۳۳۹، ۳۴۳، ۳۶۴. حمام : ۵۴.قبرستان: ۵۴
چاکول (ازدهکده‌های اشکور): ۴۱۲
چال‌دره (محلی‌برسرراه‌اشکور بهٔدوهزار):۴۱۳
چالك‌سرا (ازدهکده‌های رحیم‌آباد): ۳۳۸
چالکه (محلی نزدیك دهکدهٔ ازین) : ۴۱۱
چالکیاسر (ازدهکده‌های لنگرود) : ۲۷۹
چاهانه‌سر = چهارخانه‌سر [دهکدهٔ...] : ۱۶۹
چاه‌باد = راه‌زیرزمینی اهتکو: ۱۵۹
چاه بالای‌کوه آهندان‌که به تونلی‌ختم می‌شود : ۲۱۳
چاه قلعهٔ ازداران‌کش (بالای دهکدهٔ لسپو) : ۴۱۱
چاه‌کهنهٔ‌گوراب : ۳۰۹
چاههای فیروزکوه : ۳۷۷
چای‌باغ اکبرخان پرتوی : ۶۲
چایجان (ازدهکده‌های سیاهکله‌رود) : ۳۲۹
چراغعلی (پدرصفر) : ۶۱
چراغ‌کوه (تیره‌ای‌ازگالشهای ساکن سیاهکل و دیلمان) : ۱۷
چرتن (محلی برسرراه تمل به شهسوار): ۴۱۳
چره (محلی برسرراه سفیدرودبه دیلمان):۴۷
چشمهٔ‌کاشکو (ازچشمه‌های خاك دیلمان) : ۵۱
چشمهٔ‌لبار (ازچشمه‌های اسپیلی) : ۳۶
چشمهٔ یکابرك (از چشمه‌های خاك دیلمان) : ۵۱
چکرود (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۲
چلارس (ازدهکده‌های رانکوه) : ۲۹۸
چلده‌بر (محلی برسرراه سفیدرود به دیلمان) : ۴۷
چلکاسر (محلی برسرراه سفیدرود به دیلمان): ۴۷
چلمه‌رود (محلی‌برسرراه‌سیاهکل‌به‌دیلمان):۴۴
چلندرکجور : ۳۲۸
چمخاله (بندرگاه لنگرود) ، ۱۴۷ ، ۲۲۸ ، ۲۳۱ ، ۳۳۷

www.tabarestan.info تبرستان

چمل (محلی بر سرراه سفیدرود بـه دیلمان) : ۴۷
چمندان (ازدهکده‌های لاهیجان): ۱۶۹ . سد : ۱۶۹
چمنك : ۱۶۹
چنار بن (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۶
چنارك (ازدهکده‌های رودبار محمد زمان‌خانی) : ۶ ، ۳۳۹
چنگیزخان : ۴۲۲
چورکلایه (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۳۷
چورکوچان (ازدهکده‌های بلوك آستانهٔ لاهیجان): ۱۷۹
چوشل : ۱۵
چهارپادشاه [بقعهٔ...] : ۷۷، ۹۸، ۱۰۰، ۱۰۲ ، ۱۱۲ ، ۱۱۳
چهارچاهی (تیره‌ای ازگالشهای ساکن سیاهکل و دیلمان) : ۱۷
چهارخانه‌سر (ازدهکده‌های لاهیجان) : ۱۶۹
چهار ده (ازبلوك لاهیجان): ۷۹، ۱۹۹، ۲۰۰ ، ۲۰۲، ۲۱۳. چهار ده‌بالا: ۳۱۰. چهار ده پایین : ۳۱۰. گاچامحلهٔ : ۲۰۰. گاچرای ۲۰۲
چهارسیدان (بقعه‌ای در محلهٔ زیارتگاه دهکدهٔ گلرودبار لاهیجان) : ۱۶۹
چهل‌ستون (بقعه‌ای‌دردهکدهٔ‌زاکله‌بر لاهیجان): ۱۶
چهل‌گیسو [بقعهٔ...] : ۸۷
چیشنه‌کوتی (تیره‌ای ازگالشها) : ۱۶۱
چینجان (ازدهکده‌های رانکوه) : ۲۸۰، ۳۰۴

ح

حاتم : ۱۲۷
حاجی [آقاسید ...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ پاشاکی لاهیجان) : ۱۷۸ ، ۱۹۸
حاجی[کربلائی...]، (پدرملاعلی‌خان): ۴۱
حاجی آقاپرد = خشت‌پل لنگرود : ۲۵۸
حاجی ابراهیم‌ده : ۲۷۰
حاجی‌بن‌امام موسی‌الکاظم[آقامیر...]، (بقعه‌ای در نجبیرکلایهٔ لاهیجان) : ۱۳۰
حاجی‌خانم (دخترعلی) : ۳۹۰
حاجی‌دان آقا = بقعهٔ حاجی سیدعلی : ۱۸۷
حاجی‌سلیم‌محله (ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان): ۱۴۳ ، ۲۱۳
حاجی طهماسبی [طویلهٔ...] : ۳۵
حاجی‌قربان (تاجرلاهیجی...): ۱۴۷
حاجی‌میرزارضا (داماد منجم‌باشی): ۲۲۸
حاجی یحیی پردسر (برروخانهٔ میان‌لیالستان و نالکیاشر) : ۲۷۰
حارث (قاتل دوطفلان مسلم) : ۲۶، ۳۰، ۳۳ ، ۲۹۹ ، ۳۵۶
حبیبه (سید...) : ۳۱۶، ۳۱۸
حجةالقائم = محمدمهدی علیه‌السلام [امام...] : ۲۷ ، ۳۸
حسام (جد امیرحسام‌الدین) : ۴۱۹
حسام‌الدوله‌شهریار[اسپهبد...] : ۲۱۶
حسام‌الدین (سپه‌سالارکارگیامیراحمد) : ۳۰۷
حسام‌الدین‌بن حسین : ۴۰۲
حسام‌الدین طالش : ۳۸۳
حسام‌الدین فومنی‌بن امیرملك‌بن حسام= امیره حسام‌الدین فومنی : ۲۲۰
حسام‌الدین فومنی [امیره...] : ۱۵، ۷۰، ۷۷
حسن [آقا...]، (پسرعنایت‌بیك) : ۱۳۶
حسن[آقاسید...]،(بقعهٔ‌دهکدهٔ سغل‌بنهٔ‌لاهیجان): ۲۰۷
حسن [آقا سید...] ، (معروف بـه سلطان سید جلال‌الدین اشرف‌بن امام موسی‌الکاظم) : ۱۷۹، ۱۸۱

حسن [آقاسید...]، (والی بیه‌پیش) : ۱۲۲ ، ۱۷۰
حسن [استادمیر...] : ۵۶
حسن [حاجی...] : ۳۰۷
حسن [حاجی...]، (بانی‌مجدد بقعهٔ آقاسیدحسین وآقاسید ابراهیم درفشکالی محلهٔ لنگرود پس‌ازآتش‌سوزی ۱۲۶۸ قمری): ۲۳۷
حسن[خواجه...]،(تولیت بقعهٔ‌آقاسیدابوالحسن‌بن امام موسی‌الکاظم) : ۳۷۰
حسن[سید...] ، (از مدفونین بقعهٔ دوازده‌تن) : ۲۸۲
حسن [شیخ ...] ، (بقعه‌ای در دهکدهٔ ده‌بنهٔ لاهیجان) : ۱۴۳
حسن‌آباد (ازدهکده‌های رودبار) : ۴۰۸
حسن‌اطروش : ۲۱۶، ۴۲۷
حسن‌بگ دشت [بقعهٔ...] : ۸۵
حسن‌بن امام محمدباقر [آقاسید...] : ۲۸۹
حسن‌بن‌امام موسی‌الکاظم [آقاسید...]، (بقعه‌ای در اراضی اشکرمیدان رانکوه) : ۲۹۲
حسن‌بن امام موسی‌الکاظم [آقا سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ لاکمه‌سر) : ۲۰۴
حسن‌بن امام موسی‌الکاظم [آقا سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ لیالستان): ۲۷۱
حسن‌بن امام‌موسی‌الکاظم [سید...] : ۱۷۷
حسن‌بن‌زید : ۱۶
حسن‌بن‌علی[ابومحمد...]، (معروف‌به‌ناصرالحق) = ناصرکبیر [امام...] : ۱۶ ، ۲۵
الحسن‌بن علی‌ابن‌ابی‌طالب [الامام...]: ۱۱۱
حسن‌بن‌علی‌بن احمدبن‌علی‌الغزنوی‌بن محمدبن ابی‌زیدبن حسن‌بن‌احمدبن عیسی‌بن‌علی‌بن حسین‌الاصغربن علی‌بن حسین‌بن‌علی‌ابن‌عم رسول‌الله : ۱۰۵
حسن‌بن‌علی‌بن احمدبن عیسی‌بن علی‌بن‌حسین الاصغربن‌علی زین‌العابدین بن‌الامام‌حسین الشهید بکربلابن علی‌المرتضی : ۳۴۷ ، ۳۵۰
حسن‌بن‌علی‌الصالحی الجیلانی : ۱۰۶
حسن‌بن‌محمدالطباطبا ابرهیم‌بن‌اسمعیل دیباج‌بن ابراهیم‌بن حسن مثنی‌بن الامام الحسن‌بن علی‌ابن‌ابی‌طالب : ۱۱۱
حسن‌بن‌موسی‌بن جعفر [آقاسید...] ، (بقعه‌ای‌در دهکدهٔ لاکمه‌سر رودبنهٔ لاهیجان) : ۱۴۱
حسن‌بن‌موسی‌الکاظم [آقاسید...] : ۱۸۳
حسن‌بیك منشی روملو : ۱۲۲ ، ۱۴۹
حسن‌پسر آخوندملا اسمعیل [میرزا...]: ۶۱
حسن‌پسرباقاسم [آقا...] : ۲۹۶
حسن پسرغلامعلی [میرزا...] : ۳۳
حسن‌خان‌بیك (پدرآقابیك): ۴۱
حسن‌خان (پدرحسین) : ۶۰
حسن‌خان (پدرخدادادبیك) : ۳۷۵
حسن‌سرا : ۳۱۳
حسن سرگالش ساکن کرف‌کش سمام [کربلائی میرزا...] :۳۵۵
حسن‌صباح : ۳۸۸
حسن‌طالش‌کلی[کربلائی...]،(پدرآقاحسینقلی): ۳۱
حسن‌عسکری علیه‌السلام [امام...] : ۲۷، ۱۰۱ ، ۱۱۱
حسنعلی (پدرالله‌بداشت) :۴۱
حسنعلی ده = هسنال‌ده : ۱۵۵، ۱۹۸
حسن علیه‌السلام [امام...] : ۲۷ ، ۵۸ ، ۶۴ ، ۸۶ ، ۱۰۱ ، ۱۱۱ ، ۱۱۴ ، ۱۲۳ ، ۱۳۴ ، ۱۳۶ ، ۱۶۸ ، ۱۹۴ ، ۲۰۰ ، ۲۰۸ ، ۲۸۸ ، ۲۹۹
حسنقلی [آقا...] : ۱۷۷

www.tabarestan.info تبرستان

حسنقلی‌پسر کربلائی علی حسین: ۴۲
حسنک‌سرا (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۲۷
حسن‌گالش پدرامیدعلی [عمو...] : ۳۷۲
حسن‌کیا [سید...] ، (والی بیه‌پیش) : ۱۲۲
حسن‌کیاده[دهکدهٔ...]، (نزدیك مصب سفید) : ۱۵۵ ، ۱۹۷ ، ۱۹۸ . میان کوی : ۱۹۷
حسن‌مثنی‌بن‌الامام الحسن‌بن‌علی ابن ابی‌طالب: ۱۱۱
حسن نجار پسر میرزا محمدعلی ساکن کوشال [میرزا...]: ۲۰۳
حسنی (نام زنی که در سرتربت مدفون است) : ۳۵۱
حسین [آقاسید...] : ۹۳
حسین[آقاسید...] = حسین‌بن امام‌موسی‌الکاظم [آقاسید...]: ۲۲۸، ۲۳۸ ، ۲۳۹،۲۴۲، ۲۴۴ ، ۲۴۵ ، ۲۴۶
حسین [آقاسید...]، (امام‌جمعهٔ لاهیجان): ۱۲۱
حسین [آقا سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ دراپشتان لفمجان) : ۱۷۸
حسین [آقاسید...] ، (مدفون در بقعهٔ دهکدهٔ سورخانی چابکسر اوشیان) : ۳۳۴
حسین[آقاسید...]،(بقعه‌ای‌در‌دهکدهٔ‌لیالستان) : ۱۴۲
حسین[آقاسید...]، (بقعه‌ای دردهکدهٔ نالکیاشر لنگرود): ۱۴۲،۲۷۹
حسین [آقاسیدسلطان...] : ۶۰
حسین [آقاشیخ...]، (متولی‌آستانهٔ‌آقاسیدحسین درفشکالی‌محلهٔ لنگرود) : ۲۴۶
حسین [استاد...] ، (سازندهٔ بنای بقعهٔ آقاسید حسین دردهکدهٔ سجیران اشکور) : ۳۸۶
حسین (پسرعلی‌الصالحی‌الجیلی) : ۹۹
حسین [پیرملا...] : ۱۴۲
حسین [سلطان...] : ۱۱۷
حسین [سید...] ، (برادرزادهٔ سید هادی‌کیا) : ۱۶۷
حسین [خـواجه ملا...] ، (تولیت بقعهٔ آقاسید ابوالحسن‌بن امام‌موسی‌الکاظم) : ۳۷۰
حسین [سید...]، (آستانهٔ دهکدهٔ‌نارنه): ۴۱۲
حسین (کنده‌کار کتیبهٔ در مسجد انزلـی‌محلهٔ لنگرود) : ۲۶۳
حسین (کنده‌کار کتیبهٔ در مسجـد کاسه‌گرمحلهٔ لنگرود) : ۲۶۲
حسین (نویسندهٔ کتیبهٔ در غربی بقعهٔ آقا سید حسین و آقاسید ابراهیم درفشکالی محلهٔ لنگرود) : ۲۳۶
حسین آباد (از دهکده‌های آستانـه) : ۴۵ ، ۱۸۳
حسین‌بن استادعلی‌بن استاد احمد المسافر بناء لاهجانی [استاد...] : ۳۴۵ ، ۳۵۴
حسین‌الاصغربن علی‌بن‌حسین‌علی‌ابن عم‌رسول : ۱۰۶ ، ۳۴۷ ، ۳۵۰
حسین‌بن‌احمدبن عیسی‌بن‌علی‌بن‌حسین‌الاصغربن علی‌بن‌حسین‌بن علی‌ابن‌عم‌رسول : ۱۰۶
حسین‌بن امام‌جعفرالصادق [آقاسید...]:۱۷۵
حسین‌بن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ ازبرم سیاهکل) : ۶۱،۶۷
حسین‌بن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ دموچال‌لاهیجان) : ۱۳۹
حسین‌بن امام موسی‌الکاظم [آقا سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ سوخته‌کوه‌لاهیجان) : ۱۳۶
حسین‌بن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...]، (بقعهٔ

دهکدهٔ املش رانکوه) : ۲۹۴
حسین‌بن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ سجیران اشکور) : ۳۸۶
حسین‌بن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...، (بقعهٔ فشکالی محلهٔ لنگرود):۲۳۳
حسین‌بن حسن‌بن علی‌بن‌احمدبن‌علی‌الغزنوی‌بن محمدبن‌ابی‌زیدبن‌حسین‌بن‌احمدبن‌عیسی‌بن علی‌بی حسین‌الاصغربن علی‌بن حسین‌بن علی‌ابن‌عم‌رسول : ۱۰۵
حسین‌بن‌الحسن‌بن‌علی‌بن احمدبن‌عیسی‌بن‌علی‌بن حسین‌الاصغربن علی‌زین‌العابدین‌بن الامام الحسین‌الشهید بکربلابن علی‌المرتضی [سید...] : ۳۴۷ ، ۳۵۰
حسین‌بن‌سلمان [آقاسید...]: ۲۹۶
حسین‌بن طاهررحیم (کنده‌کار کتیبهٔ در مسجد دهکدهٔ فتیدهٔ لنگرود رانکوه): ۲۷۷
حسین‌بن موسی‌الکاظم [آقاسید...] : ۱۶۸
حسین پدربی‌بی‌خانم [آقا...] : ۳۷۱
حسین‌پدر نازی‌خانم [شیخ...]: ۳۷۲
حسین پسرحسن‌خان: ۶۰
حسین پسر موسی‌خان تنکابنی : ۴۳
حسین‌پسر میرزامحمد [میرزا...] : ۳۱۱
حسین‌حاج ملاصادق‌ابن میرمحمدرضا: ۳۳۳
حسین‌خادم: (تولیت‌بقعهٔ آقاسیدحسین درفشکالی محلهٔ لنگرود) ۲۴۴
حسین‌زاده [آقامحمد...] : ۲۶۰
حسین‌علیه‌السلام [امام...] : ۴، ۲۷، ۳۰، ۸۰، ۸۶، ۱۰۱، ۱۰۶ ، ۱۰۸ ، ۱۱۱،۱۱۳، ۱۲۱ ، ۱۹۰ ، ۲۰۸ ، ۲۳۷ ، ۲۴۳ ، ۲۸۸ ، ۲۹۹ ، ۳۱۶ ، ۳۴۷ ، ۳۵۰ ، ۳۷۵ ، ۳۲۲ ، ۴۲۳
حسینقلی پسر کربلائی حسن‌طالش کلی[آقا...] : ۳۱
حسین‌کیا [سید...] : ۱۵۵ ، ۱۵۶ ، ۱۶۶ ، ۲۲۱ ، ۲۳۳ ، ۲۳۷
حسین‌کیا [کارگیا سید...] : ۲۲۱
حسین‌کیا پسر امام موسی‌الکاظم [آقا سید...] : ۱۹۳
حسین ناصر = سیدحسین‌ناصر : ۱۸۱ : ۳۰۴ ، ۳۰۶ ، ۳۰۷
حسینی [امیر شمس‌الدین...] = شمس‌الدین [آقامیر...] : ۸۲ : ۸۵
حسینی [سیدرضا...] : ۱۰۴
حسینی [سیدعلی...] : ۱۰۴
حسینی [علاءالدین محمد...]: ۱۰
حسینی الباشکجانی [مهدی...] = مهدی باشکجانی . ۱۵۰ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲
حسینیهٔ آقامیر جمال‌الدین اشرف (در محلهٔ پردسرلاهیجان) : ۸۹
حسینیهٔ بقعهٔ آقاسیدحسین و آقا سیدابراهیم درفشکالی محلهٔ لنگرود) : ۲۳۶ ، ۲۳۸
حسینیهٔ بقعهٔ پیرعلی : ۹۵
حسینیهٔ بقعهٔ سلطان سیدجلال‌الدین‌اشرف:۱۸۲
حسینیهٔ بقعهٔ سیداحمدیمنی(درلاهیجان) : ۱۲۲
حسینیهٔ دهکدهٔ کومس : ۲۹
حشمت [دکتر...] : ۱۵۶
حضرت‌اعلی = شاه‌عباس اول : ۲۲۲
حکیم فرنگی : ۳۵۶
حمام‌آجری (در دهکدهٔ پیش‌بیجار رانکوه) : ۳۱۹
حمام تیامه‌جان = حمام‌خرابه تمیجان‌رانکوه: ۳۱۲
حمام چاکرود (درچاکرود پیرکوه) : ۵۴
حمام‌خرابه (درتمیجان‌رانکوه) : ۳۱۱ ، ۳۱۲

www.tabarestan.info تبرستان

حمام دهکدهٔ دیلمان : ۲۱
حمام سرتربت : ۳۵۵
حمام سید محمدکیا (درکنار گوارود رانکوه) : ۲۸۴
حمام شوئیل : ۴۰۰
حمام قدیمی (در چاکانسر سیاکشان اشکور) : ۳۸۵
حمام قدیمی (در نزدیکی سنگ‌دنگ نوروز ـ محلهٔ دیلمان) : ۳۶
حمام‌گلشن(نزدیك مسجد جامع لاهیجان):۱۱۸
حمام میربلوك (دردهکدهٔ دیلمان) : ۲۱
حمام‌میرزا احمدی (درفشکالی محلهٔ لنگرود): ۲۵۰
حمام قدیمی (دربازارسرگوکه) : ۲۰۰
حمامی قدیمی (در دهکدهٔ برگام) : ۴۱۰
حمامی قدیمی (دردهکدهٔ پیش‌بیجار رانکوه) : ۳۱۹
حمامی‌قدیمی(دردهکدهٔ کیاکلایهٔ املش‌رانکوه): ۲۹۶
حمدالله مستوفی (صاحب نزهةالقلوب) : ۶۹ ، ۲۱۶ ، ۳۸۶
حمزابرد (نزدیك کاروانسرای سرداب) : ۴۴، ۵۲
حمزه‌بیك شاه‌عود (پدر مهدیقلی‌بیك) : ۲۹
حمید بزرگوار (بقعهٔ باندرمحلهٔ لیل لاهیجان): ۱۶۴
حوری [سیده...] ، (بقعه‌ای دردهکدهٔ تجن‌کیسم لاهیجان) : ۱۹۷
حومهٔ لاهیجان : ۱۲۳
حویق = الکاء هوق : ۴۱۸
حیدر = علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام [امام...] : ۳۱۶،۱۳۲،۴۰
حیدر [اولاد...] : ۴۰
حیدرصفوی [سلطان...] : ۱۵۱،۱۴۹
حیدر [سید...] ، (از مدفونین بقعهٔ دوازده‌تن) ۲۸۲
حیدر [سید...] ، (برادرزادهٔ سید هادی‌کیا) ۱۶۷
حیدر [ملا...] ، (پدرخدیجه): ۴۱
حیدرکیا [سید...]: ۴۲۸،۴۲۷
حیدری : ۹۱

خ

خاتم‌انبیا = محمد رسول‌الله(ص) : ۱۱۶
خادمی [آقاملا محمدحسن...] : ۳۱
خاشوگیران = زورزومه : ۴۰۹
خاقان مغفور = فتحعلی‌شاه قاجار : ۲۵۴ ، ۲۵۸
خاك اشکور : ۳۸۲ : ۳۹۷
خاك دیلمان : ۴۳ ، ۴۹ ، ۵۲ ، ۵۴ ، ۳۴۲ ، ۳۷۳ ، ۳۸۶ ، ۴۰۵. دژ: ۵۲. سیاکاربن : ۴۹: قبرستانهای قدیمی: ۴۹. قلعه‌کوتی ۵۲، ۵۲ . کوتی: ۵۲. مرادتپه : ۴۹
خاك‌رودبار : ۳۷۰
خاك سیاهکل : ۶۷
خاك‌گوکه : ۶۳
خاك گیلان = دارالمرزگیلان : ۷۲ ، ۷۳ ، ۴۲۲
خاك لاهیجان : ۷۵
خال‌کیاسر (ازدهکده‌های لاهیجان):۲۱۴
خالو (حاکم‌گسکر) : ۴۲۸
خالوقربان (ازیاران میرزاکوچك‌خان): ۱۸
خاله‌جیر (ازدهکده‌های‌لنگرود رانکوه):۲۷۴
خان‌احمد خان : ۷۱ ، ۱۰۰ ، ۱۶۶ ، ۱۸۱ ، ۱۹۸، ۲۲۲ ، ۳۰۷ ، ۳۰۸ . کاخ : ۶۲

خان‌بابا پسرطهماسبقلی جیرندهی : ۵
خان بی‌بی‌خانم ملقب به شاه جهان خانم (دختر فتحعلی‌شاه قاجار) : ۲۵۸
خانجان [استاد...] : ۱۴۰
خاندان اسماعیلوند: ۵۰
خاندان سادات‌کیائی : ۵۰، ۱۰۰، ۱۰۷
خاندان منجم‌باشی : ۲۷۸
خان سلطان بی‌بی : ۸۲
خان سلطان تی‌تی : ۸۵
خانم‌آستانه (درتمیجان رانکوه) : ۳۱۲
خانم بزرگوار (بقعه‌ای در بیسه‌باغ بخش لیل لاهیجان) : ۱۶۴
خانم‌تله(محلی‌است‌درکوه‌نزدیك‌به‌پیشکیل‌جان): ۳۷۹
خانم زبیده [بقعهٔ...] : ۴۸
خانم خانمها = سید حبیبه : ۳۱۶
خانهٔ احمدعلی‌خان صوفی : ۲۹۶
خانهٔ امان‌الله‌خان صوفی : ۲۹۶
خانه‌ای آجری (درکی کلایه = کیاکلایه = شاه‌کلایه) : ۲۷۹
خانهٔ تقی‌خان صوفی : ۲۹۶
خانهٔ علی‌اکبرخان پیرکوهی : ۲۹۶
خانهٔ منجم‌باشی : ۲۵۸،۲۵۰
خانه‌های‌قدیمی (درچاکانسر سیاکشان‌اشکور): ۳۸۵
خانه‌های قدیمی (در دهکدهٔ املش) : ۲۹۶
خانه‌های قدیمی خشکه‌سر (در مرتع خشکه‌سر دهکدهٔ نارنه) : ۴۱۵
خاور [سید...] ، (ازمدفونین بقعهٔ دوازده تن) : ۲۸۲
خچکو : ۸۷ ، ۲۱۷ ، ۲۲۰ ، ۲۲۹
خدابنده محمدشاه : ۱۸۱
خداداد بیك پسرحسن‌خان : ۳۷۵
خدادوست خرگامی پسرعلی‌آسنکوئی : ۴
خداویردی‌بیك (پدرالله ویردی سلطان) : ۳۵
خداویردی سلطان پسر الله‌ویردی سلطان: ۴۰
خدیجه دختر ملاحیدر : ۴۱
خراب‌گرمك (محلی‌برسرراه اشکوربه قزوین): ۴۰۳
خرابه‌های شهری قدیمی در اردیج (محلی پشت دهکده‌های ازین و ریسن) : ۴۱۱
خراسان : ۱۶
خرپو (از دهکده‌های فاراب عمارلو) : ۵۴
قلعهٔ: ۵۴
خرساخانی [قبرستان...] : ۵۰
خرشتم (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۰۰،۲۷۸
خرکال (قلعه‌خرابه‌ای‌برسرراه املش به‌دیلمان): ۴۵ ، ۳۳۹
خرفکام : ۴۲۷، ۴۲۸
خرگام (یکی از بخشهای عمارلو) : ۱۷
حکمرانان : ۱۷
خرگامی [خدادوست...] : ۴
خرم‌آباد (ازدهکده‌های تنکابن) : ۴۱۳
خرمابن (از دهکده‌های بخش لیل لاهیجان) : ۱۶۴
خرم‌کیابن ابی‌الرضابن‌علی‌بن یحیی‌بن‌محمدبن علی‌بن‌محمدبن عبدالله‌بن محمدبن حسن‌بن محمد الطباطبا ابرهیم‌بن اسمعیل دیباج‌بن ابراهیم‌بن حسن مثنی‌بن الامام الحسن‌بن علی‌ابن ابی‌طالب [سید...] : ۱۱۱،۹۸
خسروخان (حاکم‌گیلان) : ۷۳ ، ۷۹
خسیل دشت (محلی برسرراه املش به دیلمان) : ۴۵ ، ۳۳۹ ، ۳۴۲
خشت‌پل = پردسر : ۳۱۲
خشت‌پل (برروددخانهٔ تمیجان رانکوه) : ۳۰۹
خشت‌پل (برروخانهٔ حشمت‌رود در دهکدهٔ کیسم

www.tabarestan.info تبرستان

لاهیجان) : ۱۹۶
خشت‌پل (برروودخانهٔ سیم‌رود نزدیک شهر لاهیجان) : ۱۴۶
خشت‌پل (برروودخانهٔ شیم‌رود) : ۱۴۶
خشت‌پل (دربالامحلهٔ نیاکوی آستانه) : ۱۸۶
خشت‌پل (دردهکدهٔ نجن‌گوکه) : ۱۷۶
خشت‌پل (دردهکدهٔ شکاکم) : ۱۷۸، ۲۱۳
خشت‌پل دیمابن (سر راه مالروی اشکور میان زیارخانی‌لات وجیرپلام) : ۳۸۳
خشت‌پل رودخانهٔ رودسر (بر رودخانهٔ گوارود درمغرب شهر رودسر) : ۳۰۸
خشت‌پل شلمان رود (برسر راه قدیم بر روی رودخانهٔ شلمان) : ۲۷۷
خشت‌پل لنگرود (بر روی رودخانهٔ لنگرود درفشکالی‌محلهٔ لنگرود) : ۲۶۰،۲۵۸
خشت‌پل لوکلایه (نزدیک گورستان پشت وادی لنگرود) : ۲۸۰
خشت‌پل‌ولیسه (دردهکدهٔ ولیسهٔ لنگرود رانکوه) : ۲۷۵
خش‌چال (محلی دردهکدهٔ میچ) : ۴۱۵
خشک‌بجار : ۹۲، ۳۰۶
خشکه‌سر (ازمراتع دهکدهٔ نارنه) : ۴۱۵
خشم : ۴۲۸
خطبه‌سرا (ازدهکده‌های کرگان‌رود) : ۴۱۸
خطهٔ فومن : ۴۲۴ . والیان : ۴۲۴
خطهٔ گیلان : ۴۲۳
خطهٔ لیاهجان : ۴۲۳
خلخال : ۱۸ ، ۴۳ ، ۴۲۷
خلخالی [استاد غلامرضای...] : ۱۳۴
خلخالی [استادمیرزا ابراهیم...] : ۶۱
خلر [آقاسید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ خرشتم رانکوه) ۳۰۰
خلوگا (قصری درقلهٔ اهتکو) : ۱۵۸
خلیفه محله (ازنواحی بالامحلهٔ شلمان‌رانکوه) : ۲۸۰
خلیل [آقاسید...] : ۶۶
خلیل [آقاسید...]، (بقعهٔ محلهٔ راه‌پشتهٔ‌لنگرود) : ۲۷۹
خلیل [آقاسید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ‌شهیدان‌رانکوه) : ۲۸۷
خلیل [آقاسید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ کیازنیاک رانکوه) : ۲۹۷
خلیل [امام زاده...] : ۱۶۵
خلیل‌بن احمدکاشی‌گر : ۲۳۸، ۲۳۹
خلیل پسرشیخ جلال [شیخ...] : ۳۷۲
خلیل‌محله (ازدهکده‌های رانکوه) : ۲۹۸
خمام : ۹۲ ، ۳۰۶ . خشک بجار : ۹۲
خنش کردن (محلی نزدیک قلعه فریدون) : ۳۸۲
خواجه‌کری (ازدهکده‌های آستارا) : ۴۱۸
خوارشاه پسرمحمدخان لسبوئی : ۳۹۹
خوارزمشاهیان : ۲۲۱
خورتا (تیره‌ای ازگالشها) : ۱۶۱
خورتو (ازدهکده‌های چوشل سیاهکل) : ۶۶
خور پدرحاجی محمدصالح تمیجانی [حاجی...] : ۳۱۱
خورکیا [سید...] = خرم‌کیا [سید...] : ۹۸، ۹۹، ۱۰۰ ، ۱۰۴ ، ۱۰۸ ، ۱۰۹ ، ۱۱۰ ، ۱۱۳
خورکیای بزرگ [آقاسید...] : ۳۰۴
خورکیای کوچك [آقاسید...] : ۳۰۴
خوریکیا = خرم‌کیا [سید...] : ۱۱۰
خوش‌خانی (محلی برسر راه املش به قزوین) : ۴۹ ، ۳۴۰
خومرکلایه = خومرمحله : ۷۵، ۷۷، ۹۰، ۹۱. مسجد : ۹۱

خونه‌سر (محلی برسرراه اشکور به قزوین) : ۴۰۸
خیرخواه تقوی [صدرالله...] : ۲۱
خیلو (پسرسیف‌الدین ساسان) : ۴۲۶

د

داخل (ازدهکده‌های لاهیجان) : ۲۱۳
دارالاماره = لاهیجان : ۷۰
دارالامان = دارالاماره = لاهیجان : ۷۰
داران‌گویه : ۳۸۲
دارالمرزگیلان = خاك‌گیلان : ۲۵۵ ، ۲۵۶
دارالملك جیلان = لاهیجان : ۶۹
داعی (لقب محمدبن حسن اطروش) : ۲۱۶
دافجا : ۴۲۸
دان‌آقا [سیدحاجی...] : ۱۴۲
دانیال پسرعلی‌خان : ۴۰
داودکیا : ۱۱۱
داورکیا [سیدرضا...] : ۱۲۷ ، ۱۲۹
دائی کجانی (از سرداران سید علی‌کیا سلطان لاهیجان) : ۱۷۹
دبستان دخترانهٔ پرتو (درشهر لنگرود) : ۲۵۰
دبیرستان ششم‌بهمن (درشهر رودسر) : ۳۰۵
دخمهٔ کیا اسماعیل (درلاهیجان) : ۱۲۲
ددامحله (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۶
دراپشتان (ازدهکده‌های لفمجان) : ۱۷۸
دربندان : ۴۱۹
درکسی (تیره‌ای از گالشهای ساکن سیاهکل و دیلمان) : ۱۷
درگاه (محل قصرلوسن) : ۱۷ ، ۳۴۲ ، ۴۰۴ ، ۴۰۶
دروازهٔ راه‌کوشك قزوین : ۳۹۷
دروازهٔ کشك (محلی نزدیك لسپو) ۴۰۸
درودگر قزوینی [نظام‌الدین...] ، (پدر استاد شهاب‌الدین) : ۹۹، ۱۰۳
درودگر [شهاب الدین...] : ۱۵۱
درویش (پدربهرام) : ۵
درویش عرب : ۱۹۰
درویش‌کابلی : ۲۴۳ ، ۳۵۶
درهٔ پلورود : ۳۸۷
دره‌دشت (محلی برسرراه سفیدرود به دیلمان) : ۴۷
درهٔ شاهرود : ۱۴
درهٔ‌کاکرود : ۳۸۷
درهٔ نیدی (دره‌ای نزدیك درگاه) : ۴۰۶
دریابیگی : ۲۲۳
دریابیگی [منزل...]، (درمحلهٔ راه‌پشتهٔ‌لنگرود) : ۲۴۷
دریاپشته (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۷
دریای خزر : ۶۹ ، ۷۲ ، ۷۶ ، ۷۹ ، ۸۷ ، ۱۱۹ ، ۲۱۵ ، ۲۲۲ ، ۲۲۳ ، ۲۲۴ ، ۳۳۶. ساحل : ۷۲. ساحل شرقی : ۲۲۴. کنارهٔ : ۲۱۵
دریاسر (ازدهکده‌های رانکوه) : ۲۱۵، ۲۷۸، ۳۳۷
دریاکسر (محلی برسرراه اشکور به قزوین) : ۴۰۳
دریاوك (دریاچه‌ای برسرراه اشکور به‌قزوین) : ۴۰۳
دریسن‌پشته (محلی نزدیك لوسن) : ۴۰۵
دزبن = دزدبن [دهکدهٔ...] : ۶۹ ، ۱۶۵ ، ۱۶۶ ، ۱۶۷ . بازار : ۱۶۶ . قلعه : ۱۶۶
دزدبن (ازدهکده‌های‌لاهیجان) : ۱۵۷، ۱۶۵، ۱۶۶ ، ۱۶۷
دزدك : ۴۲۹
دزدك [قلعهٔ ...] : ۶۲

www.tabarestan.info تبرستان

دزماشین(قلعه‌ای میان‌کشکی‌دره ودرهٔ‌کاکرود)، ۳۸۶
دزالموت : ۲۸۳
دزقلایه = گورجی قلاکوتی : ۳۶۶
دستخط امیرالمؤمنین(دردهکدهٔ‌مالده‌لاهیجان)، ۱۹۴
دستگرد (از دهکده‌های رودبار محمد زمان‌خانی) : ۶ ، ۴۵
دشت : ۴۲۹
دشت املش : ۲۹۶
دشت بزادشت(نزدیك دهکدهٔ اکوجان) : ۳۷۸
دشت‌گرگان : ۱۳
دعاکوه (بر سرحد رودبار و اشکور) : ۳۷۳ ، ۳۷۸ ، ۳۷۹
دلفك : ۱۸ ، ۴۳ . دامنهٔ : ۱۸ . غارها : ۴۳
دلیجان (ازدهکدهٔهای اشکور)، ۴۱۰
دمرگان : ۳۷۳
دموچال (از دهکده‌های حومهٔ لاهیجان) : ۱۳۹ ، ۱۴۳
دوآب باباکو : ۵۰
دوآب شیم‌رود: ۵۰
دوبرادران [آقا ...] . (بقعهٔ سیاهکل محلهٔ سیاهکل)، ۶۷
دوبرادران [آستانهٔ...] : ۱۴۲
دوبزرگوار (بقعهٔ خرمابن‌لیل لاهیجان)، ۱۶۴
دوزخ بهشت = بقعهٔ سید رضاداور کیا : ۱۲۷
دوستعلی پسر میرزاعلی : ۲۵
دوطفلان مسلم : ۱۳۹ ، ۳۵۶
دولاب : ۱۵ ، ۴۲۷ ، ۴۲۴ ، ۴۲۸
دوهزار (ازبلوك تنکابن) : ۴۱۳
ده‌بن (ازمحلهای گالش‌نشین) : ۱۷
ده‌بنه (از دهکده‌های حومهٔ لاهیجان) : ۱۴۳
ده‌سر (ازدهکده‌های تخم‌شل لاهیجان) : ۱۳۳
دهشال : ۱۹۲. جیررودپشت: ۱۹۲ . ششکل : ۱۹۲ فوشازده : ۱۹۲ . گیلده : ۱۹۲ .
دهکای : ۱۹۲
دهکا (ازدهکده‌های دهشال) : ۱۹۲
دهکانی [آقاشفیع...] : ۱۱۸
دهنه‌سر : ۱۵۶
دیارجان : ۱۵ ، ۴۶ ، ۳۶۱ ، ۳۷۳،۳۷۸
دیالمه : ۱۵۸ ، ۱۵۹
دیامرون (دیمرون امروزی) : ۴۱۳
دیزین = دزبن=دزدبن [دهکدهٔ...] : ۱۶۵
دیلم (مردمی‌که دردیلمان‌زندگی‌می‌کنند): ۱۳، ۹۷، ۲۱۶، ۳۴۲. رزم‌آزمودگان:۱۶۶، ۳۵۲ . سپه‌سالاران : ۳۴۲ . لشکر: ۴۷. مردم : ۳۳۴
دیلمان=دیلمستان : ۴۹ ، ۵۰ ، ۵۲ ، ۵۳ ، ۶۳ ، ۲۱۳ ، ۲۱۵ ، ۳۴۰ ، ۳۶۱ ، ۴۰۴ ، ۴۲۱ . آسیاب‌بر: ۵۳. اروشکی: ۴۹ . اهالی : ۲۳. ایشه‌کوه : ۴۹ ، ۵۳. باباولی: ۲۵ . بخش: ۱۴. پیله‌شاه :۴۹. تختگاه ییلاقی : ۱۷۰. خاك : ۵۲. خان: ۱۴. دهکدهٔ : ۶ ، ۱۴ ، ۱۵ ، ۱۷ ، ۱۸ ، ۱۹، ۲۲ ، ۲۳ ، ۲۴ ، ۵۰ ، ۵۳،۴۲۰. دهکده‌های کردنشین: ۲۳۲. زلزله : ۱۷. سرزمین : ۵ ، ۶ ، ۹ ، ۱۳ ، ۱۴ ، ۱۵، ۱۶، ۱۷ ، ۱۸ ، ۱۹ ، ۲۲ ، ۲۹ ، ۳۲، ۴۳، ۴۴ ، ۴۵ ، ۴۶ ، ۴۷ ، ۴۸ ، ۵۰، ۵۳ ، ۶۹ . سیاس : ۵۳ . سیارکاربن : ۴۹ . سیاه‌کوه : ۴۹ . سیدسرای : ۳۲ . عمارت: ۱۵. عین‌شیخ : ۵۳. فرمانروای: ۱۷. قشلاق : ۴۹ ، ۵۳ . کومس : ۲۹ ، ۵۳ . کوهستان : ۱۸ ، ۲۱۶ . لنگل :

۴۹ . لور : ۴۹ . لوسن : ۲۳ . میکال: ۳۲ ، ۳۵ ، ۵۳ . نوروز محلهٔ : ۳۵ ، ۵۳ . یهودی محلهٔ : ۵۰. ییلاق : ۱۷ ، ۴۵
دیلمان دوراه : ۴۵
دیلمانی [آقاکاظم...] : ۱۷۶
دیلمانی [برخوردار بیك] ، (پدرهاشم) : ۵۷
دیلمانی [عطاء...] : ۵۶
دیلمانی [محمدسعید...] : ۵۵
دیلمانی [ملاهادی...] : ۶۱
دیلمستان = دیلمان : ۱۸ ، ۳۴۲ ، ۳۵۹ ، ۴۲۱ . مردم : ۳۳۴
دیلمی = دیلم = دیلمیان : ۱۵
دیلمیان = دیلم : ۱۵ ، ۲۶ ، ۲۳۲ ، ۳۹۷ ، ۳۹۸
دیمابن (محلی بر سر راه اشکور) : ۳۸۱ ، ۳۸۲ ، ۳۸۴ ، ۴۰۹
دیمانجان‌کش (ازدهکده‌های سمام) : ۳۸۰
دیمرون=دیامرون : ۴۱۳
دیودراکل (ازدهکده‌های رانکوه): ۳۳۷
دیودره : ۳۱۰
دیورود (محلی بر سر راه اشکور) : ۳۸۱ ، ۴۱۰
دیوشل (ازدهکده‌های لاهیجان) : ۴۶ ، ۱۵۷، ۱۵۹ ، ۱۶۵ ، ۱۶۹ ، ۱۷۰ ، ۲۵۸ .
باغ منجم‌باشی لنگرودی : ۱۵۷ . عمارت منجم‌باشی لنگرودی : ۱۵۷

ذ

ذوالجناح : ۲۵
ذوالفقار : ۴
ذوالفقار پسر میرزاعلی (در اصل زلف قار نوشته‌اند) : ۳۳

ر

رابینو : ۱۳ ، ۱۴ ، ۱۵ ، ۱۶ ، ۲۷ ، ۴۷ ، ۴۸، ۷۶ ، ۷۸ ، ۷۹ ، ۸۲ ، ۸۵ ، ۸۶، ۹۱، ۹۸ ، ۱۰۰ ، ۱۱۴ ، ۱۴۷، ۱۴۹، ۱۵۰ ، ۱۵۱ ، ۱۵۴ ، ۱۵۸ ، ۱۵۹ ، ۱۶۹ ، ۱۷۰ ، ۱۷۱ ، ۱۷۷ ، ۱۷۹ ، ۱۸۰ ، ۱۹۴ ، ۲۱۵ ، ۲۱۹ ، ۲۲۹ ، ۲۳۱ ، ۲۳۳ ، ۲۷۸ ، ۳۰۴ ، ۳۰۵ ، ۳۰۸ ، ۳۳۰ ، ۳۳۴ ، ۳۴۲ ، ۳۶۴ ، ۳۶۷ ، ۳۶۸ ، ۳۶۹ ، ۳۷۴ ، ۳۸۰ ، ۳۸۳ ، ۳۸۶ ، ۳۹۲ ، ۳۹۴ ، ۴۰۵ ، ۴۱۴
رازی‌دره(محلی‌برسرراه‌اشکوربه‌شهسوار):۴۱۳
راشه (دهکده‌ای نزدیك قلعه فریدون) : ۳۸۲
رامسر=سخت‌سر : ۲۱۹ ، ۲۳۲ ، ۳۳۱
رانکوه : ۶ ، ۴۳ ، ۴۴ ، ۴۶ ، ۴۷ ، ۶۹ ، ۷۹ ، ۲۱۵ ، ۲۱۶ ، ۲۱۸ ، ۲۱۹ ، ۲۲۰ ، ۲۳۱ ، ۲۳۲ ، ۲۴۶ ، ۲۴۹ ، ۲۸۰ ، ۲۸۵ ، ۲۸۶ ، ۲۸۷ ، ۲۸۹ ، ۲۹۰ ، ۲۹۱ ، ۲۹۲ ، ۲۹۳ ، ۲۹۴ ، ۲۹۵ ، ۲۹۶ ، ۲۹۷ ، ۲۹۸ ، ۳۰۰ ، ۳۰۱ ، ۳۰۳ ، ۳۰۴ ، ۳۰۷ ، ۳۰۹ ، ۳۱۰ ، ۳۱۱ ، ۳۱۲ ، ۳۱۳ ، ۳۱۵ ، ۳۱۶ ، ۳۱۸ ، ۳۱۹ ، ۳۲۰ ، ۳۲۲ ، ۳۲۳ ، ۳۲۴ ، ۳۲۵ ، ۳۲۶ ، ۳۲۷ ، ۳۲۸ ، ۳۲۹ ، ۳۳۱ ، ۳۳۴ ، ۳۳۵ ، ۳۳۶ ، ۳۳۷ ، ۳۳۸ ، ۳۴۰ ، ۳۴۴ ، ۳۵۳ ، ۳۸۸ ، ۳۹۲ ، ۴۲۱ ، ۴۳۰ .
آسیاب سران : ۲۹۰ . اراضی کلاچای : ۳۲۸. اشکرمیدان: ۳۱۹.۲۹۲. اطاقور، ۳۳۷ . املش : ۲۹۴، ۲۹۵ ، ۲۹۶ ، امیر بنده : ۳۲۴ . اهالی : ۲۸۳ . بالا . قاسم آباد : ۳۲۹ ، ۳۳۰ بیجارپس : ۲۸۷ ، ۲۸۸ . پایین‌لشکاجان : ۳۱۸ .

www.tabarestan.info تبرستان

پرش‌کوه : ۲۸۵ . پیرپشته : ۳۳۷ . پیر محلهٔ: ۳۱۳ . پیش‌بیجار: ۳۱۹. تمیجان: ۲۹۳ ، ۳۱۰ ، ۳۱۱ ، ۳۱۲ . جورکاس: ۲۹۸ . جیرکویه : ۳۱۶. چاجان: ۳۳۵. ۳۳۸. چلارس : ۲۹۸ . چینجان : ۲۸۰، ۳۰۴ . حاکم : ۲۳۱ . خرشتم : ۳۰۰ . خلابران : ۱۶۶ . دریاسر : ۳۳۷ . راه : ۴۶ . رمشایهٔ : ۳۰۳ . زربیجار : ۲۹۳، ۲۹۷. زلزلهٔ : ۴۲۱ . ساکنان : ۲۳۲ . سالـو محلهٔ : ۳۲۴ . سانه‌سرا : ۳۰۴ . سپه سالار : ۳۸۸ . سجـران : ۳۳۴ . سیارستاق: ۳۲۲ . سیاهکله‌رود : ۳۳۶. سیف‌داربن : ۲۹۱ . شب‌خسب‌لات: ۲۹۰. شسته‌رود : ۳۰۱ . شکـر پس : ۳۰۳ . شهیدان: ۲۸۷ . قاسم‌آباد : ۳۲۹، ۳۳۰. قصر سلطنتی : ۳۳۴ . کرفستان : ۳۱۸. کش‌کلایه : ۲۸۹ . کورکاسرای : ۳۱۵، کومله : ۲۸۵. کویه : ۳۱۶ . کهنهٔ‌کویه: ۳۰۳ . کیازنیك: ۲۹۷. کیاکلایه: ۲۹۲. گوارود: ۲۸۴. گیلاکجان: ۳۲۵. ماچیان: ۳۲۰ . مردم : ۲۳۲ . مریدان : ۲۸۶ . مسجد : ۳۳۵ . مشکله : ۳۰۰ . ملاط : ۲۸۰. واجارگاه : ۳۲۷ ، ۳۲۸. ولایت: ۳۲۵ ، ۳۳۵ . ییلاق : ۱۴

راه آسفالت امروزی = جادهٔ‌کناره : ۳۱۰

راه آب‌انبارکش به قزوین : ۴۰۷

راه آهتکوه (=عطاکوه) ازدیلمان به لنگرود یا لاهیجان : ۴۶

راه اشکور : ۳۶۷

راه اصلـی لنگرود که دنبالهٔ راه کناره است : ۲۷۷

راه املش : ۱۸ ، ۳۰۸

راه املش به بلوردکان: ۳۰۱

راه املش به قزوین : ۳۴۰ ، ۳۸۵

راه‌بندبن(ازلنگرود به کومله) :۲۷۸

راه یادز به‌الموت : ۳۸۸

راه‌پشته (ازمحله‌های‌لنگرود) : ۱۵۷ ، ۲۲۱، ۲۳۳ ، ۲۵۹ ، ۲۶۰ . آبگیر : ۲۲۱ . سطل : ۲۲۱

راه پیرمحله : ۳۱۳

راه تجن‌گوکه وکیسم و رشت : ۱۸۶

راه تمل به شهسوار . ۴۱۳

راه جلوان : ۴۲۲

راه‌جنده رودبار . ۴۱۳

راه جیرکول : ۴۰۹

راه داغلا : ۴۱۳

راه‌دست راست رودخانه تانیلو : ۳۸۱

راه دوهزار : ۴۱۳

راه دهکدهٔ املش (نزدیك تمیجان رانکـوه) : ۲۹۳

راه دهکدهٔ میلاش : ۳۸۵

راه دیارجان به امام : ۳۶۱ ، ۳۶۷

راه دیلمان: ۴۴

راه دیلمان به اسپیلی : ۲۲

راه دیلمان به قزوین : ۴۵ ، ۳۴۶

راه رانکو : ۴۶

راه‌رشت به رودسر: ۷۹

راه زیرزمینی قلعهٔ بندبن قاسم‌آباد : ۳۳۸

راه سپارده به سی‌گول‌سرا : ۴۱۳

راه سران (ازدهکده‌های سمام) : ۳۹۱

راه سرده و هیر : ۴۰۰

راه سرلیل ازبلاردکان به دیلمان : ۳۴۰

راه سفیدرود به فرضهٔ انزلی : ۲۳۱

راه سنگ‌فرش (طرف راست و چپ رودخانهٔ پلورود) : ۳۸۱

راه سورکو به ولیسه : ۳۱۰

راه سیاهکل : ۱۸۶

راه سیاهکل به پاشاکی و رشت: ۲۱۳

راه سیاهکل به دیلمان : ۵۰ ، ۵۲ ، ۶۳

راه شاه‌عباسی : ۷۴ ، ۷۶ ، ۷۹ ، ۲۷۸، ۳۱۰

راه شاه‌عباسی (ازگرگان‌به‌آستارا) :۳۸۱

راه شاه عباسی (در حوالی قاسم‌آباد رانکوه) : ۳۲۹

راه شاه عباسی (درناحیهٔ شرق رانکوه) : ۳۲۷

راه شاه‌عباسی (به‌لاهیجان) : ۷۲

راه شاه‌عباسی از املش به قزوین : ۳۳۹

راه شاه عباسی از لاهیجان به رشت و دیلمان : ۲۱۳

راه شاه‌عباسی از کلکامرز به بنه‌زمین: ۳۳۹

راه شاهی (یعنی راه‌شاه‌عباسی) : ۱۹۶

راه شاهی بالا (ازبلوك لاهیجان) : ۷۹، ۱۷۰، ۱۷۸

راه شاهی پایین (از بلوك لاهیجان) : ۷۹ ، ۱۹۳ ، ۱۹۸

راه شوئیل : ۳۹۹

راه شوئیل به لسپو : ۳۹۴

راه شهسوار : ۳۳۷

راه شیرچاك : ۳۷۹

راه عمومی مالرو اشکور به قزوین : ۳۹۸

راه فودره به زربوته : ۲۱۳

راه قدیمی دیلمان به رحیم‌آباد : ۴۶

راه قدیم شلمان : ۲۷۷

راه قدیمی باباکوه از سیاهکل به دیلمان : ۴۴

راه قدیمی پرندان اشکور به قزوین : ۴۰۸

راه قدیمی دیلمان به املش : ۴۵

راه قدیمی دیلمان به رحیم‌آباد : ۴۶

راه قدیمی دیلمان به قزوین : ۵ ، ۶ ، ۴۴

راه‌قدیمی سیاهکل به دیلمان : ۴۴

راه قدیمی لاهیجان به شکاکم : ۲۱۳

راه قدیمی لنگرود به لاهیجان : ۲۵۹، ۲۷۰

راه قزوین از گردنهٔ‌گون‌کل : ۳۹۷ . ۴۰۲ . ۴۰۸

راه کاروانسرای سرداب به فیکودسر : ۵۰

راه‌کلیشم : ۱۸

راه‌کنار سفیدرود به دیلمان : ۴۷

راه‌کوچسفهان به لاهیجان : ۷۶

راه‌کومله (ازلنگرود به‌کومله) : ۲۷۸

راه‌کیسم به لاهیجان : ۱۷۵،۱۷۱

راه‌گردنهٔ چی‌جیم چال (از سیارستاق اشکور به قزوین) : ۴۰۳

راه‌گل‌سفید (ازدریاسر به‌گل‌سفید) : ۲۷۸

راه‌گیلارکش وپلاسن : ۳۷۸

راه‌گیلان : ۷۱

راه‌گیلان به فرح‌آباد: ۷۱

راه‌گیلان بیه‌پس : ۴۳

راه‌گیلان بیه‌پیش : ۴۳

راه لاك‌تراشان : ۴۱۳

راه لاهیجان‌به حاجی‌آبادوبازکیاگوراب: ۱۸۶

راه لاهیجان به دیلمان : ۶۳

راه لاهیجان به رشت : ۱۲۵ ، ۱۸۶ . ۱۹۱ ، ۲۳۱

راه لاهیجان به لنگرود : ۷۶ ، ۱۴۸ ، ۱۵۷، ۱۶۵

راه‌لزر (ازدهکدهٔ پرندان اشکور به قزوین) : ۴۰۷

راه لسپو به ویار : ۴۰۰

راه لنگرود به رودسر : ۳۰۸

راه لنگرود به قزوین (که مالرو است): ۲۷۸

راه‌لیلاکوه (ازلنگرود به لیلاکوه) : ۲۷۸

راه مالروی اشکور : ۳۸۳

راه مربو به‌گرماور: ۳۶۱

راه ملاط به تمیجان رانکوه : ۸۰

راه منجیل به رشت : ۴۷

www.tabarestan.info تبرستان

راه میانسرای شیدان : ۴۸
راه‌نو (راهی است ازسمام به رانکوه) : ۴۷
راه‌نو ازسمام به رودسر : ۴۶
راه نوروز محله : ۵۳
راه نیاکو به آستانه : ۱۸۵
راه نیاکو به رشت : ۱۸۶
راه وایکان : ۴۱۰
راه ویار به قزوین : ۴۰۳
راههای بالااشکور : ۴۱۳
راههای قدیمی دیلمان : ۴۳
راههای لاهیجان : ۷۹
راه هشتپر : ۴۱۸
ربیع پسر موسی ساکن نصرسرای : ۳۱۵
رجبعلی لنگرودی [حاجی...] : ۲۴۱،۲۴۲
رجمسر (ازدهکده‌های اشکور) : ۳۸۷
رحمت‌آباد : ۱۴،۴۳
رحیم آباد رانکوه : ۶ ، ۴۳ ، ۴۶ ، ۳۳۶ ، ۳۳۸ . بندبن : ۳۳۶ . ترش‌کوه ۳۸۱ . چالکسرای : ۳۳۸
رحیم پسرعابدین [آقا...] : ۳۶
رزدره (ازدهکده‌های دیلمان) : ۴۸
رزگرد (ازدهکده‌های حومهٔ قزوین) : ۴۰۷
رستم : ۳۹۶
رستم پسر محمدخان: ۲۹۷
رستم (عموی بهرام ساسانی) : ۱۶
رستم [کیا...] : ۱۸۱
رستم‌آباد (ازدهکده‌های رودبار) : ۴۷
رستم‌بیک : ۱۲۲
رستمدار : ۱۶ ، ۴۲۳
رستم دباج : ۴۲۴
رسکوتی (تیره‌ای ازگالشها) : ۱۶۱
رسول[آقاسید...]، (بقعه‌ای دردهکدهٔ تجن‌کیسم لاهیجان) : ۱۹۷
رسول [آقا سید...]، (بقعهٔ محلهٔ اردو بازار لاهیجان) : ۸۷
رسول=حضرت محمد(ص) : ۴ ، ۲۶ ، ۲۷ ، ۳۳ ، ۳۸ ، ۸۱ ، ۱۰۲ ، ۱۰۶ ، ۱۱۶ ، ۲۶۴ ، ۳۱۱ ، ۳۱۶ . معراج : ۴ ، ۲۵ ، ۲۶ ، ۳۳
رسول نجار [استاد...] ، (پسر اکبر قزوینی) : ۱۰۱
رشت : ۱۴ ، ۲۰ ، ۶۹ ، ۷۲ ، ۷۳ ، ۷۴ ، ۷۵ ، ۷۸ ، ۹۸ ، ۱۸۰ ، ۱۸۳ ، ۱۸۶ ، ۲۱۳ ، ۲۲۳ ، ۴۲۲ ، ۴۲۳ ، ۴۲۴ ، ۴۲۶. پولداران : ۱۸۳ . جنگ : ۹۸. شهدای: ۹۸ . شهر : ۱۷۵ ، ۲۲۹
رشت‌آباد : ۷۵
رشتقون (ازدهکده‌های قزوین): ۴۰۷
رشتهٔالبرز : ۳۷۴
رشتی [امیرمحمد...] : ۷۰
رشتی [امیره فلك‌الدین ..] : ۱۲۲
رشیدالدین فضل‌الله : ۳۸۶
رشیدکوه (محلی برسر راه ویار به قزوین) : ۴۰۳
رضا [آقا سید...] ، (پسر امام موسی الکاظم) : ۱۴۳
رضا [استاد...] : ۳۳۳
رضا [سید...] : ۳۰۴
رضا [میرزاسید...] ، (مستوفی فومن) ، ۴۳۵، ۴۳۶ ، ۴۳۷
رضابن امام موسی‌الکاظم [آقا سید...] ، (بقعهٔ بالامحلهٔمالفجان سیاهکل) : ۵۹
رضابن علی‌بن امیربن حسین‌بن حسن‌بن‌علی‌بن احمدبن علی‌الغزنوی‌بن‌محمدبن ابی‌زیدبن حسین‌بن احمدبن عیسی‌بن علی‌بن حسین‌

الاصغربن علی‌بن حسین بن علی ابن عم رسول‌الله [ابی‌تراب...]: ۴۷، ۷۰، ۱۰۲، ۱۰۵ ، ۱۲۹
رضابن علی‌بن یحیی‌بن محمدبن علی‌بن‌محمدبن عبدالله‌بن محمدبن حسن‌بن محمدالطباطبا ابرهیم‌بن اسمعیل دیباج‌بن ابراهیم‌بن حسن مثنی‌بن الامام‌الحسن بن علی‌ابن ابی‌طالب [ابی...] : ۱۱۱
رضابن موسی‌الکاظم [آقا سید...] ، (بقعه‌ای در چالکیاسر لنگرود) : ۲۷۹
رضاحسینی [سید...] : ۱۰۴
رضاخان سرتیپ = رضاخان‌میرپنج = رضاشاه پهلوی : ۱۸،۱۹
رضاخان میرپنج = رضاخان سرتیپ=رضاشاه پهلوی : ۱۸
رضاشاه پهلوی : ۱۸ ، ۳۰۵
رضا علیه‌السلام [امام...] : ۲۵ ، ۲۷ ، ۳۳ ، ۷۵ ، ۱۰۱ ، ۱۸۰ ، ۱۸۴
رضاکفاش صورتگر: ۱۴۰
رضاکیابن امام‌علی‌النقی [آقاسید...] : ۲۱۱
رضا لاهجانی [استاد...] ، (نویسندهٔ کتیبه) : ۳۵۶
رضی [سید...] : ۲۱۹،۱۱۹
رضی‌بن مهدی باشکجانی [سید...] : ۱۵۰ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲ ، ۱۵۴ ، ۱۵۵
رضی‌کیا [سید...] ، (والی بیه پیش): ۷۹ ، ۹۹ ، ۱۰۲ ، ۱۰۳ ، ۱۰۴ ، ۱۰۵ ، ۱۱۳ ، ۱۵۲ ، ۱۵۶ ، ۲۱۶ ، ۲۲۱ ، ۲۳۳ ، ۳۰۷ ، ۳۴۳ ، ۳۶۷ ، ۳۸۶ ، ۴۰۵
رعیت محله (از دهکده‌های گاویهٔ لاهیجان) : ۲۰۴
رفسنگ پلام‌چال (بین تماجان‌وکجید) : ۳۴۵
رفیع پسرکربلائی شیخ عبدالله [شیخ...] : ۳۷۲
رقیه [حضرت...]: ۳۲۱
رکابزن‌کیا [سید...] : ۱۵ ، ۲۲ ، ۴۲۸.کاخ: ۲۲
رمشایه [دهکدهٔ...] : ۳۰۳
رمضان (پدرعلی) : ۴۱۳
رمضان (پدرامیرعلی) ، [کربلائی...] : ۳۵۷
رمضان (پدرولی‌خان) : ۳۷۱
رمضانعلی پسرآقا جعفر : ۲۰
رمضانعلی پسرنظرعلی [آقا...] : ۳۳
روبار=رودبار : ۳۵۴
روح‌الله (مدفون دربقعهٔ سیارستاق‌اشکور): ۴۰۱
رودبار=رودبارمحمد زمان‌خانی : ۵، ۶، ۴۳، ۲۱۵ ، ۲۷۸ ، ۳۷۸ ، ۳۸۱ ، ۴۱۵ . کوه : ۶. مزرعهٔ عناب : ۲۴۵
رودبار الموت : ۲۱۵
رودبار بامنصوری : ۳۰۷
رودبار حسینقلی‌خانی : ۲۱۵
رودبار قزوین = رودبار محمد زمان خانی و بامنصوری) : ۲۳۲
رودبارك (از دهکده‌های‌اشکور): ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳
رودباریك (ازرودهائی‌که برسرراه کوچسفهان به‌رشت‌آباد است) : ۷۵
رودبنه (از بلوك لاهیجان) : ۱۵۵ ، ۱۹۸ ، ۱۹۹، ۲۱۳ ، ۲۰۵ ، ۲۰۶. بالاچاف : ۲۱۲ . بالارودپشت: ۲۰۶ . پایین‌چاف: ۲۱۲ . شهشال : ۲۱۰ . شیر جوپشت : ۲۰۵ . میان‌محله : ۲۱۴ . ناصرکیاده : ۲۱۱

www.tabarestan.info تبرستان

رودپس (از محله‌های قدیمی لنگرود) : ۲۸۰
رودپشت : ۱۵۵
رودخانهٔ اربوداردشت : ۳۴۳
رودخانهٔ امام : ۳۵۹
رودخانهٔ املش : ۴۵ . پل : ۴۵
رودخانهٔ انگشتك : ۴۵
رودخانهٔ پاشوران (برسرراه اسپیلی به‌دیلمان)، ۲۲
رودخانهٔ پلام‌رود = رودخانهٔ پلورود : ۲۸۴ . سد : ۲۸۴
رودخانهٔ پلورود = رودخانهٔ پلام‌رود : ۲۱۶ ، ۲۸۴ ، ۲۹۸ ، ۳۲۶ ، ۳۸۱ ، ۴۰۹ . نهرها : ۳۲۶ ، ۳۸۲ ، ۳۸۳ ، ۳۹۴
رودخانهٔ تلیکان : ۴۰۲
رودخانهٔ تمیجان : ۳۰۹
رودخانهٔ حشمت‌رود (در دهکدهٔ کیسم‌لاهیجان) : ۱۹۶
رودخانهٔ چاکرود : ۳۶۴
رودخانهٔ‌چمخاله : ۲۳۱
رودخانهٔ چینجان : ۳۰۴
رودخانهٔ درارو : ۳۶۲
رودخانهٔ رودسر : ۲۱۸،۳۰۸
رودخانهٔ زیل‌بره : ۳۴۱
رودخانهٔ سجران : ۳۳۴
رودخانهٔ سرلیل : ۳۴۰
رودخانهٔ سفیدرود : ۷۴ ، ۱۵۵ ، ۱۵۶
رودخانهٔ سلیم‌سرا : ۳۲۸
رودخانهٔ سیاه‌رود : ۳۴۱
رودخانهٔ سیم‌رود : ۱۴۶
رودخانهٔ شاهرود= آب‌شاهرود : ۹ ، ۴۴
رودخانهٔ شلمان : ۲۱۸،۲۷۷
رودخانهٔ شیم‌رود= شیم‌رود : ۴۴،۵۰،۶۳،۷۵ ، ۱۴۶ ، ۱۸۷
رودخانهٔ شیه : ۳۶۲، ۳۶۳
رودخانهٔ کاکرود : ۳۵۹. ساحل‌چپ : ۳۵۹
رودخانه‌کچوین : ۴۱۵
رودخانهٔ‌کشکی‌دره : ۳۸۷
رودخانهٔ‌کویارود = رودخانهٔ‌گوارود : ۳۰۸
رودخانهٔ‌کیارود : ۲۱۸
رودخانهٔ‌گوارود(درمغرب شهررودسر) : ۲۱۷، ۲۱۹، ۲۸۴، ۳۰۸. سد : ۲۸۴
رودخانهٔ لاهیجان : ۷۸،۱۴۷،۲۱۳
رودخانهٔ‌لنگرود: ۶۹،۲۲۷،۲۲۹،۲۳۰،۲۴۵. ۲۴۷،۲۵۸،۲۶۷. کناره : ۲۲۹
رودخانهٔ میان‌لیالستان ونالکیاش: ۲۷۰
رودخانهٔ ولیسارود = رود ولیسه : ۲۸۴
رودسر: ۴۴، ۴۶، ۴۷،۷۲،۲۱۶،۲۱۷،۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰،۲۲۸، ۲۲۹، ۲۷۸ ، ۳۰۴، ۳۰۵،۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۳، ۳۳۷، ۳۴۵، ۳۵۳، ۳۹۸،۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۷ ، ۴۲۸ ، ۴۳۰ . امامزاده : ۲۱۷، ۲۱۸. بازار: ۲۱۸، ۳۰۵. تکیه: ۲۱۷، ۲۱۸ . جمعیت : ۲۱۷ . حمام : ۲۱۸ . حمام بزرگ: ۳۴۵. الحمام‌الکبیر:۳۵۳. حومهٔ : ۳۰۴. خانه : ۲۱۷. دکان:۲۱۷. سکنه : ۲۱۷ . شهر : ۳۰۸ . شهرستان : ۳۹۸. مردم : ۴۷، ۲۱۷. مسجد : ۲۱۷، ۲۱۸
رودسر محله = محلهٔ رودسر : ۲۱۹ . بازار : ۲۱۹ . پل قدیمی : ۲۱۹ . کاروانسرا : ۲۱۹. مسجد : ۲۱۹
رودسفید تمیشه : ۲۱۸

رود سورخانی : ۲۱۵
رود سیدعلی‌اکبری : ۱۵۶
رود شلمان : ۷۳
رود میانده : ۳۳۱
رود میانه (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۱۳
رود ولیسه = رودخانهٔ ولیسارود : ۲۷۵
رود هوسم : ۴۲۳
روراورچوشل (ازدهکده‌های سیاهکل) : ۶۷
روسها : ۷۲، ۱۶۷، ۲۲۲، ۲۲۴، ۲۲۵
روسیه، خاك : ۱۸. دربار:۲۲۴. دزدان‌دریایی: ۲۲۶
روشنابسر (ازدهکده‌های رانکوه)، ۳۳۷
روضة‌الصفای ناصری : ۴۲۲
روم : ۳۹۶
روملو = حسن‌بیك منشی : ۱۴۹
رویانی : ۱۴۷
رونیج[جبال...] : ۲۱۵
ری : ۲۱۵
ریحان خانم دختر الله‌ویردی سلطان : ۴۱
ریسن (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۱

ز

زاروت (محلی‌برسرراه اشکوربه جنده‌رودبار)، ۴۱۳
زاکام (ازتیره‌های گالش‌که درمحلی به همین‌نام ساکنند)، ۳۷۳،۳۷۵
زاکلدبر (ازدهکده‌های‌لاهیجان) : ۱۶۰،۱۶۱، ۱۶۲
زاکلی‌بر(تیره‌ای ازگالشهای) : ۱۶۱
زاهد [آقاشیخ...] : ۳۳۴
زاهدگیلانی [شیخ...]=شیخ‌تاج‌الدین ابراهیم : ۱۴۸
زربوته (ازدهکده‌های لاهیجان) : ۲۱۳
زربیجار [دهکدهٔ...] : ۲۹۳ ، ۲۹۷،۳۳۷
زربیجار = نقره‌بیجار : ۳۴۵
زرتشت : ۳۹۱
زرتشتی (=زرتشتیان) = زردشتیان : ۲۳۲ ، ۳۹۵
زرچاك (ازمراتع امام) : ۳۴۰
زردرود (از دهکده‌های پیرکوه‌که فعلا جزء دیلمان است) : ۱۶
زردشتان (محلی برسر راه دیلمان به املش) : ۴۵ ، ۳۳۹
زردشتیان = زرتشتی : ۳۵۷
زرشك (محلی بر سر راه اشکور به قزوین) : ۴۰۳،۴۰۸
زرکول [قبرستان...] : ۴۹
زرگردکان (اطاقهائی سنگی نزدیك قبرستان اسکابن) : ۲
زرگرلاهجی رزدرهٔ [احمد...] : ۲۷
زری‌جان‌خانم دختر یعقوب علی : ۳۹۰
زرینه‌کوه : ۳۹۷
زعفرجنی : ۲۵، ۳۰، ۱۹۰
زکریا [آقاسید...]، (بقعهٔ سالومحلهٔ رانکوه) : ۳۲۴
زکریا [آقاسید...] ، (بقعهٔ حاجی‌سلیم محله) : ۱۴۳
زکریا [آقا سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ لفوت از دهکده‌های آستانه)، ۱۹۲
زکریابن‌امام موسی‌الکاظم [سید...]، (بقعهٔ میان‌کوی حسن‌کیاده) : ۱۹۷
زکی‌بن امام موسی‌الکاظم [آقا سید...] ، (بقعهٔ زربیجار رانکوه) : ۲۹۳ ، ۲۹۷

www.tabarestan.info تبرستان

زلـزلهٔ دیلمان (روز یکشنبه سیم شعبان = ۲۸ آذرماه قدیم‌سال ۸۸۹) : ۱۷
زموجان [دهکدهٔ...] : ۲۱۷. رود : ۲۱۷
زمین‌سر = خانه‌های قدیمی خشکه‌سر : ۴۱۵
زنجیر آستانه = آستانهٔ امـام زاده سیدعلـی غزنوی‌بن‌امام‌جعفر(دردهکدهٔ تجن‌گو که): ۱۷۰
زنش (ازتیره‌های گالش که دردهکده‌ای به همین نام ساکنند) : ۳۷۳ ، ۳۷۵ ، ۳۷۹
زنگان‌رود : ۴۲۳
زنگبارخانی (چشمه‌ای درنوروزمحلهٔ دیلمان) : ۵۳
زنگی‌شاه ناظر[الحاج خواجه حاجی...] : ۹۹، ۱۰۳
زورزومه (از دهکده‌های اشکور) : ۴۰۹
زوهونبره (ازدهکده‌های سمام) : ۳۶۴
زوهونی‌سر (دردهکدهٔ گورج) : ۳۶۴
زیارت آقاسیدابراهیم‌بن موسی‌الکاظم = چهل‌ستون : ۱۶۰
زیارت دستخط امام زین‌العابـدین (در دهکـدهٔ کلام‌سر سیاهکل) : ۶۳
زیارتگاه (ازدهکده‌های دیلمان) : ۴۸
زیارتگاه [بقعهٔ...] : ۴۸
زیارتگاه [محلهٔ...] : ۱۶۹
زیارتگاهی درگرزه : ۳۷۹
زیارخانی‌لات (محلی برسرراه‌اشکور) : ۳۸۱، ۳۸۳
زیاز (ازدهکده‌های سمام) : ۳۶۷
زید (پدرحسن) : ۱۶
زیدبن حسین‌بن احمدبن‌عیسی‌بن علی‌بن حسین‌الاصغربن علی‌بن‌حسین‌بن علی‌ابن‌عم‌رسول [ابی...] : ۱۰۶
زیدی = زیدیه : ۹۸،۷۸، ۳۹۲،۲۳۲
زیدیه = زیدی: ۳۰۴. پیشوایان: ۳۰۴. سران: ۳۰۴
زیل‌بره (محلی برسرراه دیلمان به املش): ۴۵
زینب [آقا سید...]، (بقعه‌ای درفشکالی محلهٔ لنگرود) : ۲۷۹
زینب [حضرت...]: ۳۵۶،۳۲۰،۲۹۹،۲۵
زین‌پشته (محلی برسر راه دیلمان به قزوین) : ۴۵
زین‌العبـاد علـی = زین‌العابـدین علیه‌السلام [امام...] : ۱۰۱،۲۷
زین‌العابدین (از سادات مرعشی مازندران) : ۳۱۲
زین‌العابدین(دراصل‌زینل‌عابدین) پسرعلی‌گل‌ناوی : ۳۴
زین‌العابدین علیه‌السلام [امام...] : ۲۴ ، ۲۷ ، ۳۳ ، ۳۴، ۶۳ ، ۱۹۰، ۲۴۳ ، ۲۸۲ ، ۳۲۰،۲۸۳
زین‌العابدین کلیشمی (پدر استاد غلامحسین) : ۳۹
زینل[آقا...]، (بقعهٔ دهکدهٔجیررودپشت‌دهشال): ۱۹۲
ژاپون : ۱۳۱

س

ساختمان شمع جهان خانم : ۳۶
ساختمانهای قدیمی (دربالای دهکدهٔ وایکان): ۴۰۹
سادات‌کیا(ئی): ۱۷، ۵۰، ۷۰،۹۸،۱۵۶، ۲۲۱، ۲۸۲ ، ۳۴۰،۴۰۴ . خاندان : ۵۰
سادات‌محله(ازدهکده‌های‌بارگوسرای‌لاهیجان) :

= سال‌محله = رعیت‌محله : ۲۰۴،۲۰۸ ، ۳۲۶،۳۳۷
سادات مرعشی: ۲۲۲،۳۱۲
سادات مرعشی مازندران : ۳۱۲
ساری : ۷۳ . امامزاده : ۷۳
ساسان : ۴۲۶
ساسان (برادرسالوك دیوانه) : ۴۲۸
ساسان (پسرسالار) : ۴۲۸
ساسان‌بن وشمگیر : ۴۲۶
ساسان‌بن همام (حاکم‌ولایت کوچسبان) : ۴۲۶
ساسان خالو : ۴۲۴
ساسانی [بهرام...] : ۱۶
ساسانیان [قوم...] : ۴۲۸
سالاربن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...] : ۱۵۹ ، ۱۶۱
سالاربن کیکاوس : ۴۲۵ ، ۴۲۸
سالارزمین (محلی‌برسرراه سیاهکل به‌دیلمان): ۴۴
سالارکیا (ازدهکده‌های رودبار) : ۴۰۳
سال محله (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۱۳
سالوك (خواهرزادهٔ نوپادشاه) : ۴۲۸
سالوك‌بن سالاربن‌کیکاوس (حاکم‌کوتم): ۴۲۵، ۴۲۸
سالوك‌دیوانه(حاکم تیسیای) : ۴۲۸
سالومحله = سال محله : ۳۱۳ ، ۳۲۴،۳۲۷
سالوك مرداویج : ۱۶۶ ، ۱۶۷
سانه‌سرا (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۰۴
سبزعلی (پدرعلی‌مراد) : ۳۶۰
سبزه‌علی (پدرجواهر) : ۳۵
سبزه میدان (از میدانهـای لاهیجـان) : ۷۱ ، ۷۵ ، ۷۶ ، ۷۷ ، ۸۲ ، ۸۶
سبزه میدان (از محله‌های لنگرود) : ۲۴۹ ، ۲۶۰ ، ۲۷۸
سپارده (از دهکده‌هـای بالااشکور) : ۴۱۳، ۴۱۵
سپالشکر (محلی نزدیك دهکدهٔ لیل): ۱۶۵
سپرین (محلی برسر راه اشکور بـه قزوین) : ۴۰۸
سپون (محلی‌برسرراه اشکوربه‌قزوین) :۴۰۳، ۴۰۸
سپیجاب (= اسپیجاب) : ۳۹۶
سپیدرود = سفیدرود : ۱۵۶ ، ۴۲۳، ۴۲۵ . بستر کهن : ۱۵۶. کناره : ۴۲۵
ستاره‌پلو (محلی برسر راه تمل به شهسوار) : ۴۱۳
ستل‌سر (ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان) : ۱۳۱
سجاد = زین‌العابدین [امام...] : ۳۸
سجادی [آقاسید هاشم...] : ۳۱۳
سجاره (از محلهای گالش‌نشین نزدیك پلام) : ۳۸۵
سجران = سجیران = سیجران (ازدهکده‌های سمت راست پلورود) : ۲۱۹،۳۳۴،۳۸۳، ۳۸۴ ، ۳۸۶ ، ۴۰۹. اراضی : ۴۰۹
سجیدان (ازدهکده‌های رانکوه): ۳۲۹
سخت سـر = رامسر : ۲۱۸ ، ۲۳۲ ، ۳۳۱ . آب گرم : ۲۱۹
سدسفیدرود : ۴۷
سدی ازسنگ وساروج برسمت راست‌پلورود(در اراضی تول‌لات) : ۳۸۲
سدید (نایب سلطنت و وزیر خان احمدخان) : ۱۶۶ ، ۲۸۳
سدیف : ۳۵۶

www.tabarestan.info تبرستان

سراجار (از دهکده‌های حومهٔ لاهیجان)، ۱۴۳
سراجو (از رودهای میان کوچسفهان و رشت‌آباد) :
سران اسماعیلی : ۵۰
سرباز دیلمی : ۱۶
سرتربت امام (دراراضی کشاچاك مقابل‌شارسام قدیم) : ۱۷۱، ۳۱۲، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۵، ۳۵۴، ۳۵۵. بنا : ۳۵۴
سرچال [قبرستان...] : ۵۴
سرچال‌کش (از دهکده‌های اشکور) : ۴۱۰
سرچشمهٔ شاه‌خانی (محلی برسر راه دیلمان به‌لاهیجان) : ۴۶
سرچوم‌گردن (محلی برسرراه اشکور به جنده‌رودبار) : ۴۱۳
سرچومحله (ازدهکده‌های رانکو) : ۳۲۶
سرخ‌چشمه (محلی در ییلاق آردوی سامان) : ۳۶۹
سرخه‌زمین (از اراضی امام) : ۳۸۰
سرداب(قهوه‌خانه وکاروانسرایی برسرراه‌سیاهکل به دیلمان)، ۵، ۱۷، ۴۴، ۵۲
سرداب دره (ازمحلهای اشکور)، ۶
سرداب‌سر = سردابه‌سر(ازدهکده‌های گرجیان)، ۴۱۴، ۴۲۱
سردشت (محلی برسر راه سیارستان به‌قزوین)، ۴۰۳، ۴۱۰ .
سرده(محلی‌برسرراه سیارستاق‌اشکور به‌قزوین)، ۴۰۲، ۴۱۰
سردجه (محلی بر سرراه پرندان به قزوین) : ۴۰۸
سرکل‌بن‌کل(محلی برسرراه سیارستاق‌اشکور)، ۴۰۳
سرلیل [دهکدهٔ...] : ۴۵، ۴۶، ۶۹، ۱۶۴، ۳۴۰
سرم‌علی [امام‌زادهٔ...]، (بقعه‌ای درشعرباف‌محلهٔ لاهیجان) : ۷۸، ۹۱، ۹۳
سعدی : ۲۹۰
سعیدنفیسی : ۱۰۰، ۱۰۲، ۱۴۹، ۱۵۱
سغل‌بنه (دهکدهٔ...] : ۲۰۷
سغلسان (صیقلستان یاکیسوم‌جو) : ۱۵۶
سفرنامهٔ ابت : ۲۱۸
سفرنامه‌رابینو = سفرنامهٔ مازندران واستراباد رابینو : ۸۵، ۱۷۰، ۳۰۶، ۳۰۸
سفرنامهٔ مکنزی : ۲۲۷
سفرنامهٔ هنوی : ۲۲۳
سفیدآستانه = سفیدبقعه= بقعهٔ آقاسید محمد، ۲۶۵، ۲۷۲، ۳۰۶
سفیداب (محلی برسر راه پرندان به قزوین) : ۴۰۷
سفید بقعه = سفیدآستانه = بقعهٔ آقاسیدمحمد، ۹۲
سفیدپشته [گردنهٔ...] : ۶
سفید تله (محلی برسرراه سیارستاق به قزوین)، ۴۰۳
سفید تمیشه : ۳۳۱
سفیدچشمهٔ سیاه‌کوه امام : ۳۵۵
سفیدرود [رودخانهٔ...] : ۱۳، ۴۷، ۶۹، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۹، ۱۴۵، ۱۵۵، ۱۷۹، ۱۸۰، ۲۱۸، ۲۲۱، ۲۶۰، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹ . بستر : ۱۵۵، ۱۵۶. بستر کهنه : ۱۵۶. ساحل: ۷۵، ۱۸۰ . ساحل‌راست : ۲۰۰. سد : ۴۷. سیلاب : ۱۸۰. کنار: ۱۵۷، ۴۲۴.

گدار : ۴۷ . مصب : ۱۵۵. نهر : ۲۶۰
سفیدرود [سد...] : ۴۷
سفیده صنعان [اراضی...] : ۴۱۸
سقاخانهٔ بقعهٔ آقاسید حسن و آقاسید ابراهیم (درفشکالی محلهٔ لنگرود) : ۲۳۹، ۲۴۲
سقلاب : ۳۹۶
سکینه خانم دختر اسمعیل‌خان : ۳۴
سلاك‌جان واجارگاه (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۲۷
سل‌اوکش (ازدهکده‌های بخش لیل لاهیجان) : ۱۶۴
سلاطین‌کیائی : ۲۲، ۲۰۲
سلجوقیان : ۲۲۱
سلسلهٔ جستانیان : ۱۶
سلسلهٔ سلاطین امیرکیا: ۲۲۰
سلسلهٔ‌کیائی لاهیجان : ۷۰، ۳۴۲
سلطاناتاباد : ۳۴۵، ۳۵۳
سلطان احمدخان (والی بیه‌پیش)= احمدخان، ۷۸، ۲۳۳، ۲۵۸، ۲۸۳، ۳۸۶
سلطان بوسعید : ۳۰۶
سلطان تی‌تی : ۵۱
سلطان حسن بیه‌پیش : ۳۰۷
سلطان‌حسین (= شاه‌سلطان‌حسین‌صفوی)، ۱۱۷
سلطان‌حسین (برادر میرزاعلی‌کیا) : ۳۰۷
سلطان درخت (نام درخت چنارکهنسالی‌است‌که در دهکدهٔ دیلمان بود) : ۱۴
سلطان‌زاده خانم دختر بهرام‌بیك مهرانی : ۴۱۸
سلطان‌سرا (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۲۶
سلطان صاحبقران = فتحعلی‌شاه قاجار : ۲۵۱
سلطان‌علی‌میرزا= سلطان میرزاعلی‌کیا، ۳۰۷
سلطان قیس : ۲۴۳، ۳۵۶
سلطان‌محمد (پسر سلطان حسن‌بیه‌پیش)، ۳۰۷
سلطان محمد (حاکم کهدم) = سلطان محمد کهدمی : ۹، ۱۰
سلطان محمدبن ملکشاه‌بن‌الب‌ارسلان : ۲۲۰
سلطان محمد خدابنده [اولجایتو...] : ۴۲۲
سلطان‌محمدکهدمی = سلطان محمدحاکم‌کهدم، ۱۱
سلطان‌محمدکیا [کارگیا..] : ۳۴۱، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۷، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۶۷، ۳۸۳، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۱۴
سلطان محمود سبکتکین: ۴۲۸
سلطان میرزاعلی‌کیا : ۳۵۲، ۳۸۳، ۴۱۴
سلطان هاشه : ۲۵۸، ۲۸۳
سلطانیه : ۴۲۳
سلم‌داربن (محلی برسرراه اشکور) : ۳۸۱
سلوك‌دشت (از اراضی‌پاکده فاراب عمارلو)، ۳
سله‌سر (ازدهکده‌های‌کرفستان رانکوه)، ۳۱۸
سلیمان(ع) : ۱۱۷، ۲۷۴
سلیمان [آقاسید...] : ۴۰۱
سلیمان [آقاشیخ...]، (بقعهٔ دهکدهٔ لاشه)، ۱۹۸
سلیم پدرمیرمراد [میر...] : ۳۳۳
سلیم‌خان پدربزرگ کاظم‌خان (از یاغیان عصر فتحعلی‌شاه)، ۳۶۳
سلیم‌سرا (ازدهکده‌های واجارگاه رانکوه) : ۳۲۸
سمام (تختگاه ییلاقی‌سادات‌کیا)، ۱۴، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۶۹، ۲۱۵، ۲۳۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۵۵، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۴، ۳۶۸، ۳۷۹.امام : ۳۵۸ . بابوجان‌دره : ۳۵۵ . پسی‌نود : ۳۶۸ . زیاز: ۳۶۷. شهر: ۳۴۵. کاکرود: ۳۵۹.

www.tabarestan.info تبرستان

کجید : ۳۵۹. گرماور : ۳۶۲ . گورج : ۳۶۴. لرده: ۳۷۹. لورود : ۳۶۷.مربو: ۳۶۱
سمام‌کوه : ۷۵
سنجاب (مملکت کاموس‌کشانی) : ۳۹۶
سنجر[سید...] ، (پدرسیدنصرالله): ۴۱۳
سندس(محلی برسرراه سفیدرودبه دیلمان): ۴۷
سنگاسنگی (درکندسرکومله) : ۳۳۷
سنگ‌دنگ(در اراضی کشتزار دهکدهٔ‌نوروزمحلهٔ دیلمان) : ۳۶،۳۵
سنگ‌ریز (محلی‌برسر راه باباکوه به‌دیلمان) : ۴۴
سنگسه‌رود(ازدهکده‌های‌اشکور: ۴۰۴. اراضی: ۴۰۴
سنگ عمر (محلی‌است نزدیک شیخانور): ۱۵۹
سنگ‌قبرپری‌سلطان : ۳۵۰
سنگ‌قبرحسنی : ۳۵۱
سنگ‌قبر سلطان محمدکیا: ۳۴۶
سنگ قبر میرزاعلی‌کیا : ۳۴۸
سنگ قبری برگردنهٔ خشت‌پیچ : ۴۱۵
سنگ‌قبری درقلهٔ آهتکوه : ۲۷۷
سنگ‌قبری قدیمی درگورستان وادی (گورستان عمومی شهر لنگرود) : ۲۶۴
سنگ مزارشعرباف محلهٔ لاهیجان : ۹۲
سنو(خاك‌صعلوك‌که به دست ساسان‌افتاد): ۴۲۶، ۴۲۸
سو (محلی درسیارستاق محله) : ۴۰۳
سوته‌کش (محلی نزدیك ملاخروشه) : ۳۹۰
سوخته‌کوه(ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان): ۱۳۴، ۱۳۶
سورخانی (رودخانه ودهکده‌ای بر مرزگیلان و مازندران) : ۳۲۷ ، ۳۳۴
سوره = سوری(بقعه‌ای نزدیك دهکدهٔ مروسن): ۳۹۰ ، ۳۹۱ ، ۳۹۹ ، ۴۰۰
سوسان = سوستان (از دهکده‌های لاهیجان) : ۱۳۲ ، ۱۵۹ ، ۱۶۸ ، ۱۷۰
سوسف (محلی برسرراه سفیدرودبه‌دیلمان): ۴۷
سوکوتی [بقعهٔ...] ، (در جنوب‌دهکدهٔ پیرکوه): ۵۴
سولاخ سنگ [قلعهٔ...] : ۵۴
سوماسره = صومعه‌سرا : ۳۵۷
سویاستری [خواجه موسی...] : ۹۴
سه‌خانی‌گردن(محلی برسرراه سیارستاق‌اشکور به قزوین) : ۴۰۲
سهراب‌خان (پدرعلی‌اکبربیك) : ۴۲
سیااستلخ (دهکده‌ای نزدیك بقعهٔ فیروزکوه) : ۳۷۳
سیاچال (محلی نزدیك قلعه فریدون) : ۳۸۲
سیاخانی (ازچشمه‌های دیلمان) : ۲۳،۲۲
سیاخلوك(محلی برسرراه دیلمان به رحیم‌آباد): ۴۶
سیاخولك (محلی میان متلاکوه وزازل): ۳۳۹
سیادشت (محلی برسر راه پرندان به قزوین) : ۴۰۷
ستارستاق (از نواحی رانکوه) : ۲۳۲، ۳۲۲ ، ۳۲۳ ، ۳۸۱ ، ۴۰۱ ، ۴۰۲ ، ۴۰۳ ، ۴۱۰. بازارمحله: ۴۰۲ ، ۴۰۳ . میرك‌محله : ۳۲۳
سیارستاق اشکور : ۴۰۳
سیارستاق‌محله (ازدهکده‌های‌سیارستاق‌رانکوه): ۴۱۰،۴۰۳،۴۰۲
سیاه‌رود (از رودخانه‌های لاهیجان) : ۱۷۰

سیاسر (ازدهکده‌های دیلمان) : ۵۳
سیاسر = سیه‌سر = سیه‌سر خرمدشت(محلی‌است درگرجیان) : ۴۱۴
سیاسنگ (محلی برسر راه املش به قزوین) : ۳۳۹،۴۵
سیاکاربن (ازدهکده‌های دیلمان) : ۴۹
سیاکشان (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۰۹،۳۸۵، ۴۱۰
سیاکوچه (ازدهکده‌های آستانه)= سیاه‌کوچه : ۱۷۹
سیاموسی (از دهکده‌های سمام) : ۳۷۹
سیاه‌آب (محلی برسرراه انبوه به‌کلیشم):۶
سیاه‌تله (محلی برسرراه انبوه‌به‌کلیشم): ۶
سیاهکل : ۶، ۱۳ ، ۱۴ ، ۱۷ ، ۴۴ ، ۵۰ ، ۵۲، ۵۴ ، ۵۸ ، ۵۹ ، ۶۰ ، ۶۱ ، ۶۲، ۶۳ ، ۶۴ ، ۶۵ ، ۶۶ ، ۶۷ ، ۶۸، ۶۹، ۷۹ ، ۱۲۵ ، ۱۸۶ ، ۱۱۳ ، ۲۸۰ . ازبرم : ۶۱ . بازارده : ۶۷. بالا محلهٔ چوشل : ۶۶ . بالا محلهٔ مالفجان : ۵۸ ، ۵۹ . برفجان : ۶۵ ، ۶۶ . بیدرون : ۵۹ ، ۶۷ . پایین‌مالفجان : ۵۸ . پایین‌محلهٔ چوشل : ۶۶ . خاك : ۶۷ . خورتو چوشل : ۶۶ . روراور چوشل : ۶۷ . سیاهکل محله : ۵۴، ۶۷ . شیکاش: ۶۷. فشتال : ۶۳. قلاکوتی کلام‌سر : ۶۳،۶۲. قلاکوتی‌کلام‌سرای : ۶۲ . کته‌شست‌آبادان: ۶۷.کرف‌پشته : ۶۲ . کوه کلام سرای : ۶۲ . کیش‌محله : ۶۳ . لشکریان : ۶۵. لمش‌مهربن : ۶۰
سیاهکل‌ده : ۲۷۰
سیاهکل‌محله (از دهکده‌های سیاهکل) : ۵۴، ۶۷
سیاهکله‌رود ، ۱۸۱ ، ۲۱۸ ، ۲۳۱ ، ۳۲۸ ، ۳۲۹ ، ۳۳۶ ، ۳۳۷ ، ۳۳۸ . بندبن : ۳۳۶ . جواهردشت : ۳۳۸. چای‌بن : ۳۲۹. ناحیه : ۳۳۱
سیاه‌کوه (در راه شیرچاك) : ۳۸۰،۳۷۹
سیاه‌کوه (محلی دردیلمان) : ۴۹
سیاه‌کوچه = سیاکوچه (ازدهکده‌های آستانه): ۱۸۳
سیاه‌کیله‌رود = سیاهکله‌رود : ۴۲۸
سیاه‌گیلان = ولایت سپهبدان : ۴۲۴
سیاوان‌محله (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۷
سیاوه‌رود (ازدهکده‌های گیلان) : ۱۴۸
سی‌پرد(محلی برسرراه اشکور): ۳۸۱
سیجران = سجران = سجیران = سی‌جیران: ۲۱۹ ، ۳۶۷
سیدآقا پسرآقاسیدکاظم لیالستانی[مشهدی...]: ۲۷۲
سیدامیرکیا [خاندان ...] : ۱۰۰
سیدجلال‌الدین [مرقد...] : ۹۳
سیدحسین‌کیا استلخ : ۲۳۳
سیدسرا (ازدهکده‌های دیلمان) : ۳۲ ، ۴۵ . کوه : ۳۲
سیدالشهدا = حسین‌بن‌علی‌علیه‌السلام[امام...]: ۲۶ ، ۶۰ ، ۱۲۱ ، ۲۴۲ ، ۲۴۳ ، ۳۵۶
سیدظهیرالدین‌مرعشی : ۶۳، ۷۰، ۸۷، ۱۴۵، ۲۲۱
سیدعلی‌کیا [مرقد...] : ۹
سیدکیامکی : ۵۶
سیدمحمد [مرقد...] : ۹۱
سیدور (ازدهکده‌های ناصرکیاده لاهیجان) : ۱۴۳
سیردر (محلی برسر راه دیلمان به قزوین): ۴۵ ، ۳۳۹

www.tabarestan.info تبرستان

سیستان= سوستان= سوسان[دهکدهٔ...]: ۱۳۲، ۱۶۸، ۱۷۰، ۳۷۷
سیه‌سر = سیدسرا = سیاسر = سیه‌سرخرمدشت (ازدهکده‌های گرجیان): ۴۱۴، ۴۱۵
سی‌سره(محلی‌برسرراه پرندان به‌قزوین): ۴۰۸
سیسه‌کوه (تیره‌ای ازگالشهای ساکن‌سیاهکل‌و دیلمان) : ۱۷
سیف‌داربن (ازدهکده‌های رانکوه) : ۲۹۱
سیف‌الدین ساسان (والی ولایت کالشم): ۴۲۶
سیف‌الدین‌کوشیج اسماعیلی [کیا...]: ۱۶
سیگارود (ازدهکده‌های شلمان‌لنگرود) : ۲۸۰
سی‌گول سرا (محلی نزدیک سپارده) : ۴۱۳
سیم‌جو = رودخانهٔ سیم‌رود : ۱۴۶
سیم‌رود = سیم‌جو = رودخانهٔ سیم‌رود : ۱۴۶
سی‌ور [دهکدهٔ...] = سیدور : ۱۴۳ ، ۳۲۷
سیه‌سر خرمدشت= سیه‌سر=سیدسرا = سیاسر: ۴۱۵

ش

شاپور: ۲۴۱
شاداران (محلی برسر راه دیلمان به قزوین) : ۴۵
شادان = شهیدان [دهکدهٔ...] : ۲۸۷
شاده‌سر (ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان) : ۱۴۳
شاراج (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۱
شارسمام = شهر سمام = دهکدهٔ سمام : ۱۷ ، ۳۴۲ ، ۳۵۵ . قصر: ۳۵۵. فصل ییلاقی: ۳۴۳
شب‌خسب‌لات(محلی برسرراه سیاهکل‌به‌دیلمان) = شاغوزلات : ۴۴، ۶۲، ۲۹۰
شاغوزلات = شب‌خسب‌لات : ۴۳، ۶۲
شالان دورور (تپه‌ای درنزدیکی دهکدهٔ نوروز- محلهٔ دیلمان) : ۵۳
شام : ۱۲۹ ، ۲۹۹ ، ۳۵۶
شاه‌اسمعیل(= شاه‌اسمعیل‌اول صفوی) ، ۱۲۲ ، ۳۱۲ ، ۳۶۹
شاهان‌کیا ، ۱۶۶
شاهان‌گوراب = تمیجان: ۲۲۰، ۳۰۹
شاهجان : ۲۱۵ ، ۳۶۱ ، ۳۷۷ ، ۳۷۸
شاه جهان خانم = خان بی‌بی‌خانم : ۲۵۸
شاه‌حسین‌لاهیجی[استاد...]، (سازندهٔ صندوق‌بقعهٔ شیخ ابوالوجیه) : ۱۶۲
شاهزاده قاسم و شاهزاده ابراهیم پسران امام موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ لسپوی اشکور) : ۳۹۷
شاهرود : ۶ ، ۴۱۲. درهٔ : ۱۴. آب : ۶ ، ۹ ، ۱۴
شاه‌سفیدکوه (بالای قلهٔ‌کوه بلور) ، ۴۱۴
شاه‌سماموس (در قلعهٔ سماموس در جواهردشت سیاهکله رود) : ۳۳۸
شاه‌سند : ۳۹۶
شاه‌شهیدان (ازدهکده‌های دیلمان) : ۲۴
شاه عباس اول = شاه عباس بزرگ : ۱۷، ۴۳، ۴۴ ، ۴۵ ، ۵۱ ، ۷۱ ، ۷۷ ، ۱۰۰ ، ۱۱۰ ، ۱۷۸ ، ۲۱۳ ، ۲۲۲ ، ۲۵۸ ، ۲۷۰ ، ۳۰۹ ، ۳۴۰
شاه‌طهماسب : ۴۳۰
شاه کلایه = کی‌کلایه = کیاکلایه : ۲۲۸ ، ۲۶۵، ۲۷۲
شاه‌مراد پسرعلی : ۲۷
شاهمیران[ملک...]، (بقعهٔ‌دهکدهٔ تهام‌لفمجان): ۱۷۸
شاهنامه : ۳۹۶
شاه‌نجف (درشته‌رود رانکوه) : ۳۰۱
شاه‌نشین تله (بالای دهکدهٔ تماجان) : ۳۸۰

شاه‌ولد[کربلائی...]، (پدراوستادقربان حداد): ۴۲
شاه یحیی (حاکم تنکابن) : ۴۱۴
شاهی ملک‌بن‌لنگر: ۴۲۶
شب‌خسب‌کله (ازدهکده‌های واجارگاه رانکوه): ۳۲۸
شترك (محلی بر سر راه اشکور به قزوین) : ۴۰۷، ۴۰۸
شرف‌خان پدر شهربانو : ۳۷۲
شرف‌خان کنگرلو : ۴۳۰
شرف‌الدوله (برادرخالووحاکم لنگرودنیسر؟) : ۴۲۸
شرف‌الدوله (پادشاه گسکر) : ۴۲۷
شرف‌الدوله‌بن...(حاکم رشت) : ۴۲۶
شرف‌الدین محمودبن فخرالدین‌کاشی : ۴۱۸
شرفشاه (پسر شرف‌الدین محمودبن فخرالدین کاکی) : ۴۱۸
شروان : ۴۲۴
شریوش : ۳۹۵
شسته‌رود (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۰۱
ششکل (ازدهکده‌های دهشال) : ۱۹۲
شعربافان [مسجد...] : ۹۲
شعربافمحله (ازمحله‌های‌لاهیجان) : ۷۵، ۷۷، ۹۱، ۹۳. امام زاده : ۹۱
شعربافمحله [سنگ‌مزار...] : ۹۲
شعیب [امامزاده...] ، (امامزادهٔ لورود سمام) : ۳۶۷
شفت : ۴۲۴ ، ۴۲۶، ۴۲۹. زمین : ۴۲۶
شفت (جنرال روسی) : ۷۲
شفیع [آقاسید...] ، (بقعهٔ نال‌کیاشر) : ۱۴۳
شفیع [آقاسید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ‌بجاربستسر) : ۱۹۴
شفیع‌آباد (ازدهکده‌های اشکور): ۴۰۳، ۴۱۰
شفیع دهکانی [آقا...] : ۱۱۸
شکاکم [دهکدهٔ...] : ۱۷۸، ۲۱۳
شکرکش (از دهکده‌های بیجارپس رانکوه) ، ۲۸۸، ۳۰۳
شیم‌رود : ۶ ، ۵۰ ، ۶۳ ، ۷۴ ، ۷۵ ، ۱۴۶ ، ۱۷۵، ۲۱۸. بستر : ۱۴۶. دوآب: ۵۰
شیه (محلی برسرراه املش به قزوین) : ۳۳۹
شکور = اشکور : ۱۵۸، ۴۰۵. ولایت: ۱۴۵
شلمان (ازبخش رانکوه) : ۲۳۱، ۲۷۳، ۲۷۸، ۳۲۶ ، ۲۸۰
شلمان [رود...] : ۷۳
شلوغون محله : ۴۱۸
شمر : ۲۵
شمس‌الدین [آقامیر...] : ۸۲، ۸۴
شمس‌الدین[میر...] : ۵۱
شمس‌الدین وشمگیر (پسر سیف‌الدین ساسان) : ۴۲۶
شمس‌علی (پدرآق‌غلام) : ۳۹۸
شمسی پدرکربلائی قربان : ۵۷
شمع‌جهان خانم : ۳۶
شمیران [قلعهٔ...] : ۱۳
شمیران شکنی : ۳۹۶
شندان : ۴۲۴
شنگل : ۳۹۶ ، ۴۰۳
شوئی (ازدهکده‌های امام) : ۳۷۳ ، ۳۸۰
شوئیك (محلی نزدیك سمام) : ۳۴۳
شوئیل (ازدهکده‌های اشکور) : ۳۸۱ ، ۳۸۵، ۳۹۰ ، ۳۹۴
شوشتری نقاش: ۷۵
شوشه‌کش : ۶
شوك (ازدهکده‌های اشکور سفلی): ۴۶، ۳۶۵ ، ۳۶۶

www.tabarestan.info تبرستان

شولغان : ۴۱۸
شولغه‌کراب اورمانی [اراضی...] : ۴۱۸
شولك (ازدهکده‌های سمام) : ۳۸۰
شهاب‌الدین[استاد...]، (پسر نظام‌الدین درودگر قزوینی) : ۹۹،۱۰۳
شهاب‌الدین دروگر : ۱۵۱
شهاب‌الدین‌لاهجی (پدرحاجی‌علی): ۱۰۹
شهربانو دخترشرف‌خان : ۳۷۲
شهربانو دختر قربانعلی : ۲۷۲
شهرخ [میرزا...] ، (پسر کارگیا امیر کیای گوکه) : ۲۴
شهردرویشان : ۳۹۴
شهر سمام = شارسمام = دهکدهٔ سمام : ۱۷ ، ۳۴۲، ۳۵۵ . آب : ۳۴۲
شهرکشان : ۳۹۷
شهرکش قدیم : ۴۰۰
شهرکشك : ۳۹۷
شهرکلکاموس : ۳۹۵
شهرنوش : ۲۳۲
شهریار [اسپهبدحسام‌الدوله...] : ۲۱۶
شهسوار : ۴۱۳
شه‌شال (ازدهکده‌های رودبنهٔ لاهیجان) : ۲۱۰
شهوك = شوك (از دهکده‌های سمام) : ۴۶
شهید [میر...] : ۸۲ ، ۸۷
شهیدان (ازدهکده‌های رانکوه) : ۲۸۷
شهیدمزار = بقعهٔ آقاسیدمزار : ۱۹۸
شیخ = خانوادهٔ متولیان : ۳۷۱
شیخ‌آباد : ۳۱۰
شیخ‌ابراهیم [امیر...] : ۷۰
شیخ ابراهیم زاهد گیلانی = شیخ تاج‌الدین ابراهیم : ۱۴۹
شیخانور (ازدهکده‌های بلوك لاهیجان) : ۱۴۸، ۱۵۹
شیخ تاج‌الدین ابراهیم : ۱۴۸
شیخ‌حسین پیشنماز [حاجی...] : ۱۱۸
شیخ‌زاهد = شیخ‌زاهدگیلانی : ۱۴۸ ، ۱۴۹ ، ۱۵۰ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲
شیخ زاهد گیلانی = شیخ تاج‌الدین ابراهیم : ۱۵۷
شیخ‌زاهد گیلانی (رساله‌ای‌که آقای محمد علی گیلك نوشته‌است) : ۱۵۵
شیخ‌زاهدمحله (ازدهکده‌های جابکسراوشیان): ۳۳۴
شیخعلی‌شاه(آخوند مشروطه‌خواه دهکدهٔ کوشال لاهیجان): ۱۷۰
شیخ مرتضی [باغ...] : ۲۱۳
شیداسر [دهکدهٔ...] = شاده‌سر: ۱۴۳
شیرارود : ۲۸۴
شیر جوب (در اراضی دهکدهٔ پاکده فاراب عمارلو) : ۲
شیرجوپشت (از دهکده‌های رودبنهٔ لاهیجان) : ۱۵۵ ، ۲۰۵
شیرچاك (محلی بر سر راه املش به قزوین) : ۴۵ ، ۳۴۹ ، ۳۷۸ ، ۳۸۵
شیردره : ۳۷۸
شیررود = نهرشیرارود : ۲۱۷، ۲۱۹
شیرستون‌الدین [آقا...] : ۲۷۳
شیرکوه : ۳۹۷ ، ۴۱۱
شیرمحله (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۲۷
شیروان : ۱۴۹ ، ۲۱۶
شیشارسان : ۳۷۸
شیطان‌کوه : ۱۵۹ . پوزه : ۱۵۹. شاه‌نشین : ۱۵۹
شیعه : ۱۰۰
شیعیان اثنی‌عشر : ۲۳۲
شیعیان زیدی : ۳۸۵

شیعی مذهب : ۲۳۲
شیکاش (ازدهکده‌های سیاهکل) : ۶۷

ص

صاحب‌الزمان = محمدمهدی‌علیه‌السلام[امام...]: ۲۷
صادق [آقامیر...] ، (بقعه‌ای درمحلهٔ اردوبازار لاهیجان) : ۸۶
صادق = جعفرصادق علیه‌السلام [امام...]: ۳۸
صادق‌جعفر = جعفرصادق‌علیه‌السلام[امام...]: ۲۷
صالح [سید...] ، (ازمدفونین بقعهٔ دوازده‌تن) : ۲۸۲
صالح [ملامحمد...] : ۱۰
صالح‌سرا (ازدهکده‌های گسکر): ۴۱۸
صالحی : ۱۵۵
صالحی‌الجیلی [علی...] ، (پدرحسین) : ۹۹
صبا : ۹۷
صحرای تراش : ۳۷۹
صحرای کربلا : ۲۵ ، ۳۰ ، ۸۵ ، ۸۶، ۱۲۸، ۱۹۰ ، ۲۹۹ ، ۳۲۱
صدرالدین [خواجه شیخ...] : ۴۱۸
صدرالدین خان : ۴۳۰
صدرالدین خالدی : ۴۲۲
صدرالدین‌صفوی [سلطان‌خواجه شیخ ...] : ۴۱۹
صدرالله خیرخواه‌تقوی : ۲۱
صراف لاهجی [خواجه‌کمال...] : ۱۶۲
صریح‌الملك (کتابی در رقبات موقوفات بقعهٔ شیخ صفی‌الدین اردبیلی): ۴۲۰
صعلوك : ۴۲۶
صعلوك‌بن فیلواکوش : ۴۲۳
صفر[آقا ...] : ۱۷۷
صفرآقا (پدر ملك‌محمد) : ۳۷۲
صفرپسر چراغعلی : ۶۱
صفرعلی : ۳۶۰
صفرعلی پسرمشهدی نظرمحمد [مشهدی...] ، (ساکن‌بارگوسرا) : ۲۰۷
صفرعلی رحمت‌آبادی [ملا...] : ۴۳۲
صفرعلی کدخداپسرعلی‌اکبر[مشهدی...]: ۲۰۳
صفکوه : ۴۲۸
صفوی[سلطان حیدر...] : ۱۴۹
صفوی [شاه‌عباس...]: ۱۰۰
صفویان : ۲۲۲ . حکام : ۷۰ . حکمران: ۷۷
صفویه : ۷۱. سلطنت : ۷۱
صفی‌آبادی [کربلائی‌نصیر...]،(پدرحاجی‌بابا): ۵۷
صفی‌خان سلطان (پدر پری‌زادخانم): ۳۴
صوفی[احمدعلی‌خان...] : ۲۹۶
صوفی [امان‌الله‌خان...] : ۲۹۶
صوفی [تقی‌خان...] : ۲۹۶
صوفی (تیره‌ای از گالشهای ساکن سیاهکل و دیلمان) : ۱۷
صوفی [طایفهٔ...] : ۱۶
صوفیان‌سر (از چشمه‌های دیلمان) : ۲۲،۲۳
صومعه‌سرا = سوماسر : ۳۵۷
صیحانی [شیخ فضل‌الله...]: ۲۸۵
صیدمحله (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۳۷
صفی‌الدین اردبیلی [شیخ...] : ۱۴۸ ، ۱۵۱ ، ۱۵۷، ۴۱۸، ۴۱۹
صیقلستان = سغلستان : ۱۵۶

ض

ضامن آهو = امام رضاعلیه‌السلام [امام ...] : ۲۶ ، ۳۱ ، ۱۲۹ ، ۲۹۹، ۳۵۶
ضرابخانهٔ شاه اسماعیل (در تمیجان رانکوه) : ۳۱۲

ط

طارم : ۴۲۶

www.tabarestan.info تبرستان

طاق‌کیاجو : ۱۴۵
طاق‌گبری (متصل به مسجد جامع لاهیجان) : ۱۱۴
طالب بیك (پدراسکندر) : ۲
طالقان : ۷۸، ۲۳۲ : ۴۲۱
طالقانی [حسین...] : ۲۳۵
الطاهر بالله : ۳۳۱
طاهر بزرگوار [شیخ...] ، (بقعه‌ای در سل‌اوکش بخش لیل‌لاهیجان) : ۱۶۴
طایفهٔ صوفی (ازطوایف ساکن دیلمان) : ۱۶
طبرستان : ۱۳، ۲۱۶، ۲۲۱، ۴۲۲
طفلان مسلم : ۲۶، ۳۰، ۳۳، ۲۹۹
طوس : ۳۹۶
طویلهٔ حاجی طهماسبی : ۳۵
طهماسبقلی جیرندهی (پدرخان‌بابا) : ۵
طهماسبی [حاجی...] : ۳۵
طیلسان : ۴۲۴

ظ

ظهراب‌علی پسرآقا قربان‌علی [آقا...] : ۴۲
ظهیرالدین [سید ...] = ظهیرالدین مرعشی (مؤلف تاریخ گیلان و دیلمستان) : ۴۵ ، ۷۰ ، ۱۴۵ ، ۱۵۸ ، ۱۷۹ ، ۲۸۳ ، ۳۰۶ ، ۳۰۸ ، ۳۰۹ ، ۳۳۰ ، ۳۳۱ ، ۳۳۶ ، ۳۴۲ ، ۳۴۳ ، ۳۵۸ ، ۳۵۹ ، ۳۶۹ ، ۳۸۳ ، ۳۸۶ ، ۳۹۱ ، ۲۹۲ ، ۴۰۵ ، ۴۰۷ ، ۴۱۴
ظهیرالدین [میر...] = سیدظهیرالدین = ظهیرالدین مرعشی: ۱۵۲، ۱۵۶، ۱۷۱، ۲۸۴، ۳۳۴ ، ۳۴۳ ، ۳۴۵ ، ۴۰۵ ، ۴۲۱
ظهیرالدین‌بن قوام‌الدین مرعشی آملی: ۳۱۲
ظهیرالدین مرعشی [سید...] = ظهیرالدین [سید ....] : ۱۷ ، ۲۳ ، ۴۶ ، ۱۲۲ ، ۱۴۶ ، ۲۸۱

ع

عابدین (پدرآقارحیم) : ۳۶۰
عاشور پسرالله‌ویردی : ۲۸۹
عاشورعلی‌کیا : ۳۱۸
عالم‌آرا [کتاب...] : ۴۴
عاقلیه = ملاعاقل [بقعهٔ...] : ۸۷
عباس (بانی بقعهٔ‌آقامیرشمس‌الدین‌بن امام‌موسی الکاظم) : ۸۴
عباس [حضرت...] : ۲۴۳ ، ۲۹۹
عباسقلی پسرآقامحمد : ۳۴
عباس‌میرزا ملك‌آرا (برادر ناصرالدین شاه) : ۴۳۷
عباس‌میرزا نایب‌السلطنه : ۲۵۰
عبدالباقی منجم‌باشی [میرزا...] : ۲۳۱، ۲۴۹، ۲۵۳ ، ۲۵۵ ، ۲۵۶ ، ۲۵۷ ، ۲۵۸
عبدالجواد [آقاسید...] : ۳۰۴
عبدالحسین پسر آقا میرزا یوسف سیارستاق [شیخ...] : ۴۰۲
عبدالرحیم [استاد...] ، (کنده‌کار کتیبهٔ درمسجد حاجی علی‌لنگرود) : ۲۶۹
عبدالرضابن امام موسی‌الکاظم [آقا سید...] : ۲۰۲
عبدالعزیز (ازسادات مرعشی مازندران): ۳۱۲
عبدالفتاح فومنی : ۷۱ ، ۱۸۱ ، ۱۹۸
عبدالفتاح لاهیجی (نجار...] : ۹۹
عبدالله : ۲۴۳
عبدالله[آقاسید...]، (بقعه‌ای دردهکدهٔ چینجان رانکو) : ۳۰۴
عبدالله [آقاسید...] ، (بقعه‌ای در فشکالی‌محلهٔ

لنگرود) : ۲۷۹
عبدالله [آقاسید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ سیاهکله‌رود اطاقور رانکو) : ۳۲۷
عبدالله [آقا سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ مریدان رانکوه) : ۲۸۶
عبدالله [استاد...] : ۳۳۳
عبدالله‌بن امام‌موسی‌الکاظم [آقاسید...] : ۳۳۶
عبدالله‌بن امام موسی الکاظم معروف به آقاسید بازو [آقاسید...] : ۱۹۶
عبدالله‌بن محمدبن حسن‌بن محمد الطباطبا ابرهیم بن اسمعیل دیباج‌بن ابراهیم‌بن حسن مثنی‌بن الامام الحسن‌بن علی‌ابن ابی‌طالب : ۱۱۱
عبدالله بیك (پدرعلی‌اکبربیك) : ۴۱
عبدالله پدرشیخ رفیع[کربلائی شیخ...] : ۳۷۲
عبدالله‌خان رشتی : ۴۳۳
عبدالله درودگر (نجار صندوق بقعهٔ شیخ زاهد گیلانی) : ۱۵۰
عبدالله درودگر = عبدالله درودگر : ۱۵۰
عبدالله‌زاده [مشهدی محمدعلی...] : ۲۰
عبدالله‌کیا [سید...] ، (پسرعلی‌کیابن سیدناصر کیا) : ۱۰۷
عبدالوهاب [سید...] : ۳۵۹
عبدالوهاب‌بن غیاث‌بن‌کمال‌الدین (از سادات مرعشی مازندران) : ۳۱۲ ، ۳۵۸
عبدالوهاب غزنوی [مولانا...] : ۱۷۱
عبدل‌آباد (ازدهکده‌های قزوینی) : ۴۰۳
عراق : ۴۲۲
عزیزلوك (غاری در دهکدهٔ زاکام) : ۳۷۸
عسکری = حسن‌عسکری علیه‌السلام [امام...]: ۲۷ ، ۳۸
عطا(بقعه‌ای در دهکدهٔ دیوشل لاهیجان) : ۱۷۰
عطاکوه = آهتکو = اتاکوه : ۴۶ ، ۱۵۸ ، ۱۵۹
علاءالدین (خواهرزادهٔ کیکاوس‌بن شهنشاه) : ۴۲۵
علاءالدین فومنی [امیر...] : ۱۶۶
علاءالدین محمدحسینی : ۱۰
علاءالدوله علی (شاه مازندران) : ۲۲۱
علوی: ۴۲۷
علویانی : ۱۶
علویان‌کیائی : ۲۳۲
علی [آقا...] ، (پدرمحمدحسن) : ۳۹۹
علی [آقاسید...] : ۳۳۷
علی (پدرحاجی‌خانم) : ۳۹۰
علی [میرزا ...] ، (پدر دوستعلی) : ۲۵
علی (پدر شاه‌مراد) : ۲۷
علی[پیر...]، (بقعه‌ای درمحلهٔ گابنهٔ لاهیجان)، ۹۴
علی [حاج...] : ۲۴۳
علی [حاجی...] ، (پسر شهاب‌الدین لاهیجی) : ۹۹
علی [سید...] : ۱۰۴
علی [سید...] ، (پدرابوتراب رضا) : ۱۰۵
علی[سید...] ، (پسرامیرالحسینی)، ۹۹، ۱۰۳
علی [مشهدی...] ، (تولیت بقعهٔ آقا سید حسین درفشکالی محلهٔ لنگرود) : ۲۴۴
علی [ملا...]، (استادکار بقعهٔ آقاابوالحسن‌بن امام موسی‌الکاظم) : ۳۷۰
علی [میر...] ، (بقعه‌ای در یك کیلومتر جنوب بازکیاگوراب) : ۱۹۱
علی = علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام [امام ...] :

www.tabarestan.info تبرستان

۲۴ ، ۲۵ ، ۳۳ ، ۳۸ ، ۳۹ ، ۴۰ ،
۵۶ ، ۸۰ ، ۸۶ ، ۸۸ ، ۱۰۱ ، ۱۰۶ ،
۱۱۱ ، ۱۳۲ ، ۱۴۱ ، ۱۴۲ ، ۲۶۲ ،
۲۰۴ ، ۲۰۸ ، ۲۰۹ ، ۲۳۶ ، ۲۶۴ ،
۲۸۸ ، ۲۸۹ ، ۲۹۹ ، ۳۰۰ ، ۳۲۰ ،
۳۴۶ ، ۳۴۷ ، ۳۴۸ ، ۳۷۴ ، ۳۷۵
علی = علی‌بن موسی‌الرضا [امام...] : ۳۸۰
علی [کارگیامیرزا...] : ۱۲۲، ۳۴۴
علی آسنکوئی (پدرخدادوست خرگامی) : ۴
علی‌آش‌پز [حاجی...] : ۲۴۳،۲۴۲
علی‌اشکوری[میرزا...]، (پدرآقامیرزا): ۳۹۳
علی‌اصغر [حضرت...] : ۲۹۹،۱۹۰،۴
علی‌اکبر [حاجی...] ، (حاکم لاهیجان): ۱۱۴
علی‌اکبر [حضرت...] : ۲۵ ، ۲۶ ، ۹۷،۳۳،
۱۳۹ ، ۱۹۰ ، ۲۹۹، ۳۵۶
علی‌اکبر [آقا...] ، (پدرملاغلام‌علی) : ۴۰۲
علی‌اکبرابن محمداسمعیل [ملا...] : ۳۰۰
علی‌اکبربیک پسر سهراب‌خان : ۴۲
علی‌اکبربیک پسرعبدالله‌بیک : ۴۱
علی‌اکبر پدرمشهدی خواجه محمد [حاجی...]:
۲۰۶
علی‌اکبر پدر مشهدی صفرعلی‌کدخدا : ۲۰۳
علی‌اکبر کدخدا پسر آقا مشهدی جبار [آقا
مشهدی...] ، (ساکن بارگوسرا) : ۲۰۷
علی‌اکبرکمال‌الدین(ازسادات‌مرعشی‌مازندران):
۳۱۲
علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام [امام ..] : ۱۶،۴،
۲۵ ، ۲۷ ، ۱۰۳ ، ۱۱۱ ، ۱۲۱،۱۳۱،
۱۹۴
علی‌بن احمدبن علی‌الغزنوی بن محمدبن ابی
زیدبن حسین‌بن احمدبن عیسی‌بن علی‌بن
حسین‌الاصغربن علی‌بن حسین‌بن علی‌ابن
عم‌رسول : ۱۰۶
علی‌بن‌احمدبن عیسی‌بن علی‌بن‌حسین الاصغربن
علی زین‌العابدین‌بن الامام الحسین‌الشهید
بکربلابن علی‌المرتضی : ۳۵۰،۳۴۷
علی‌بن احمد المسافر = علی‌بن استاد احمد
المسافر : ۳۵۴،۵۳،۴۵
علی‌بن استاد ابراهیم تمیجانی [استاد...] ،
(سازندهٔ دربقعهٔ‌سیدابوجعفرثایری حسنی):
۳۳۱
علی‌بن‌احمد السیستانی (نویسندهٔ کتیبهٔ صندوق
مرقد شیخ ابوالوجیه) : ۱۶۲
علی‌بن‌امام موسی‌الکاظم [آقاسید...] : ۲۰۳
علی‌بن امیربن حسین‌بن حسن‌بن‌علی‌بن‌احمدبن
علی‌الغزنوی‌بن محمدبن‌ابی‌زیدبن‌حسین‌بن
احمدبن عیسی‌بن علی‌بن حسین الاصغربن
علی‌بن حسین‌بن علی‌ابن عم رسول ۱۰۲ ،
۱۰۵، ۱۰۶
علی‌بن جلال‌الدین[درویش...] : ۳۷۴
علی‌بن‌حسین‌الاصغربن علی‌بن حسین‌بن علی‌ابن
عم‌رسول : ۱۰۶ ، ۳۴۷ ، ۳۵۰
علی‌بن‌حسین‌بن علی‌ابن عم‌رسول: ۱۰۶،۱۰۹،
۱۱۱ ، ۳۴۷، ۳۵۰
علی‌بن سیدخرم‌کیا [آقاسید...] : ۲۱۲
علی‌بن شمس‌الدین لاهجی: ۳۴۴ ، ۳۸۶
علی‌بن شهاب‌الدین لاهجی [حاجی...] : ۱۰۹
علی‌بن فقیه مرتضی‌بن فقیه‌محمدبن... [فقیه...]:
۱۸۹
علی‌بن محمدالحسینی : ۱۷۱
علی‌بن محمدالقاشانی : ۴۲۳

علی‌بن موسی‌الرضا [ابی‌الحسن...] : ۱۱۱
علی‌بن محمدبن عبدالله‌بن محمدبن حسن‌بن
محمد الطباطبا ابرهیم‌بن اسمعیل دیباج‌بن
ابراهیم‌بن حسن مثنی‌بن الامام الحسن‌بن
علی‌ابن ابی‌طالب : ۱۱۱
علی‌بن‌یحیی‌بن‌محمدبن‌علی‌بن‌محمدبن‌عبدالله‌بن
محمدبن حسن‌بن محمدالطباطبا ابرهیم‌بن
اسمعیل دیباج‌بن ابراهیم‌بن حسن مثنی‌بن
الامام‌الحسن‌بن علی‌ابی‌طالب : ۱۱۱
علی [آقا...]، (پسرمحمد) : ۳۵۶
علی (پسر رمضان) : ۴۱۳
علی‌بیك [سید. .] : ۲۰، ۲۸
علی‌پینچائی : ۱۸۸
علی‌حسین [کربلائی...] ، (پدرحسنقلی): ۴۲
علی‌حسینی [سید...] : ۱۰۴
علی‌خان (پدردانیال) : ۴۰
علی‌رضا پدر علی‌نقی [آقامیرزا...] : ۸۰
علی‌سره (ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان):۱۳۱
علی‌الصالحی الجیلانی : ۱۰۶
علی عسکر نازلوئیه [مشهدی...] ، (بانی بقعهٔ
فوشا) : ۲۰۹
علی‌عطار [کربلائی سید...]: ۲۴۱
علی غزنوی بن امـام جعفرالصادق [سید...] :
۱۷۱،۱۷۰،۱۰۶
علیقلی‌خان (برادرزادهٔ نادرشاه) : ۲۲۳
علی‌کیا[آقاسید...]، (بقعهٔ‌آن‌سرمحلهٔ‌لنگرود):
۲۷۹
علی‌کیا[آقاسید...] ، (بقعه‌ای‌دردهکدهٔ‌نالکیاشر
لنگرود) : ۲۷۹
علی‌کیا [آقاسید...] ، (بقعه‌ای در محلهٔ خومر-
کلایهٔ لاهیجان) : ۹۱
علی‌کیا [سید...]، (بقعه‌ای در رودپس‌لنگرود):
۲۸۰
علی‌کیا [سید...] ، (بقعه‌ای در محلهٔ راه‌پشتهٔ
لنگرود) : ۲۷۹
علی‌کیا[سید...] ، (بقعه‌ای در محمد جعفرمحلهٔ
اطاقوربیجارپس رانکوه) : ۲۸۷
علی‌کیا[سید...]، (بقعهٔدهکدهٔ شکرپس‌رانکوه)
۳۰۳
علی‌کیا [سید...]، (پسرسیدناصرکیا): ۹۸
علی‌کیا [سید...]=میرزاعلی‌کیا : ۱۶،۱۰،۹،
۱۰۲ ، ۱۰۵ ، ۱۰۷ ، ۱۱۳ ، ۱۴۵ ،
۱۵۲ ، ۱۶۶ ، ۱۷۹ ، ۲۱۹ ، ۲۲۱ ،
۲۳۳ ، ۲۸۲ ، ۳۲۵، ۳۴۷
علی‌کیا [کارگیا میرزا...] = میرزاعلی‌کیا =
سیدعلی‌کیا: ۱۵، ۱۷ ، ۴۵ ، ۳۳۴،۴۶،
۳۴۴ ، ۳۵۰ ، ۳۵۲ ، ۳۶۹ ، ۳۸۴
علی‌کیا استلخ (در دهکدهٔ ملاط) : ۲۸۲
علی‌کیابن امام موسی‌الکاظم [سید ...] ، (بقعهٔ
دهکدهٔ لیالمان لاهیجان) : ۱۳۶
علی‌کیابن امام موسی‌الکاظم [سید...] ، (بقعهٔ
محلهٔ املش رانکوه) : ۲۹۵
علی‌کیابن سیدمظفرسیستانی [آقا...] : ۳۷۹
علی‌کیاالحسینی [سید...] : ۹۹
علی‌گل ناوی (پدر آقا زینل عابدین = زین-
العابدین) : ۳۴
علی لاشیدانی [ملا...] ، (پسر کدخدا هادی) :
۱۳۹
علی‌محمد پدر برجعلی[آقا...] : ۲۸۹
علی‌مراد (پسر سبزعلی) : ۳۶۰
علی‌مردان[دائی...] ، (پدرنازدارخانم) : ۳۱۵
علی ملقب به حاجی دان آقا [حاجی سید...] ،
(بقعهٔ بالامحلهٔ نیاکوی آستانه) : ۱۸۷

www.tabarestan.info تبرستان

علی‌میربلوك[میرزا...]، (ازسرشناسان‌دیلمان)، ۱۵، ۱۸، ۲۱
علی‌نقی پسرآقامیرزاعلی‌رضا، ۸۰
علی‌النقی علیه‌السلام [امام ...] ، ۲۷ ، ۱۱۱ ، ۲۱۱
عمادآباد ، ۴۱۹
عمارت حاجی امین‌الدیوان (در دهکدهٔ سوستان لاهیجان) ، ۱۶۸
عمارت‌خلوگا (بربلندترین قلهٔ اهتکو) : ۱۵۸
عمارت‌رکابزن‌کیا = کاخ رکابزن‌کیا، ۱۵، ۲۲
عمارت کارگیا امیر کیای‌گوکه (در دهکدهٔ دیلمان) ، ۲۴
عمارت‌کارگیامیرزاعلی‌کیا (دردهکدهٔ‌دیلمان)، ۲۳، ۲۴
عمارت‌منجم باشی‌لنگرودی (دردهکدهٔ‌دیوشل)، ۱۵۷
عمارت منجم باشی‌لنگرودی (درمربوی سمام) ، ۳۶۱
عمارلو ، ۱ ، ۲ ، ۳ ، ۵ ، ۱۴ ، ۱۵ ، ۱۶ ، ۵۴ ، ۷۲ ، ۲۳۲ . اهالی ، ۷۲. کردان، ۱۵
عمران [آقاسید...] ، ۴۰۳
عمران [امامزاده...] ، ۳۷۳
عنایت‌بیك (پدرآقاحسن) ، ۱۳۶
عیسی [سید...] ، ۳۳۸
عیسی‌بن‌علی‌بن حسین‌الاصغربن علی‌بن‌حسین‌بن علی‌ابن عمرسول ، ۱۰۶، ۳۴۷، ۳۵۰
عیسی‌خان (پدرملامراد) ، ۲۹
عیسی‌خان [میرزا...] = میرزاعیسی‌خان‌منجم‌باشی ، ۲۵۰، ۲۷۷
عین شیخ (ازدهکده‌های دیلمان) ، ۱۶ ، ۴۸، ۵۳ . بقعهٔ ، ۴۸ . کافرقلعه ، ۵۳

غ

غار بزرگ یرەشلمان ، ۳۷۸
غار زاکام = عزیزلوك ، ۳۷۸
غارشالوك (درکلن‌کلایهٔ رانکوه) ، ۳۳۸
غارکاش‌کوه (درپشت‌دهکدهٔ تالش‌کول دیلمان)، ۴۸
غارکوچك یرەشلمان ، ۳۷۸
غارگیلیژگه (نزدیك دهکدهٔ سرلیل) ، ۱۶۴
غاروربن، ۳۷۸
غارهای دلفك ، ۴۳
غارهای‌گیلارکش ، ۳۷۸
غازیان ، ۷۴
غریب‌آقا [بقعهٔ...] ، ۲۹۷
غزداربن [اراضی...] ، ۱۹
غزنوی [علی...] = علی غزنوی ، ۱۰۳
غلام پسرشمس‌علی [آقا...] ، ۳۹۸
غلامحسین پدرامیرعلی ، ۳۰۲
غلام‌حسین پسرزین‌العابدین‌کلیشمی [استاد...]، ۳۹
غلام‌حسین نقاش پدر استاد آقاجان لاهیجانی [استاد...] ، ۱۸۴، ۲۰۳، ۲۰۷ ، ۲۷۱، ۳۰۱ ، ۳۰۲، ۳۱۶
غلام‌رضا [استاد...] ، ۱۹
غلام‌رضای خلخالی [استاد...] ، ۱۳۴
غلامعلی [استاد...] ، (سازندهٔ علم بقعهٔ آقاسید محمد دردهکدهٔ‌سوختەکوه‌لاهیجان)، ۱۳۵
غلامعلی(بنای مسجدقدیمی دهکدهٔ‌کجید سمام) ، ۳۶۰

غلامعلی‌بن موسی‌بن‌جعفر [آقاسید ...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ مشکلهٔ رانکوه) ، ۳۰۰
غلامعلی (پدرمیرزا حسن) ، ۳۳
غلام‌علی پسرآقاعلی‌اکبر [ملا...] ، ۴۰۲
غلامعلی پسراللهویردی [کربلائی...] ، ۴۲
غیاث‌آباد ، ۱۵
غیاث‌الدین‌بن‌کمال‌الدین ، ۳۱۲
غیاث‌الدین‌بن سیدعبدالوهاب‌بن سید غیاث‌الدین ابن‌سیدکمال‌الدین‌بن سیدقوام‌الدین‌مرعشی [سید...]، ۳۵۸، ۳۵۹
غیاث‌الدین‌بن سیدکمال‌الدین‌بن سید قوام‌الدین مرعشی [سید...] ، ۳۵۸

ف

فاراب عمارلو ، ۱ ، ۲، ۳، ۵، ۵۴. بنه زمین ، ۵۴ . پاکده ، ۱ ، ۲ . جیرین‌ده ، ۳
فاطمه خاتون (دختر شیخ زاهدگیلانی) ، ۱۵۷
فاطمه دختر آقا آشورعلی ، ۴۲
فاطمه دختر پنجعلی ، ۶۵
فاطمه زهرا علیهاالسلام ، ۲۷ ، ۸۶ ، ۱۱۱ ، ۲۰۸ ، ۲۸۸ ، ۳۵۶
فاطمه معصومه [حضرت ....] ، ۱۸۰
فاطمه ملقب به شوکت‌السلطنه منجمی[خانم...]، ۲۵۸
فاطمه‌نساخانم دختر آقامحمدباقر ، ۳۱۶
فانفین(محلی برسرراه‌اشکوربه‌قزوین) ، ۴۰۳، ۴۰۸
فتح‌الله‌خان سردارمنصور[آقامیرزا...] ، ۱۸۰، ۱۸۲
فتحعلی‌شاه قاجار ، ۱۷ ، ۹۶ ، ۲۴۹، ۲۵۱ ، ۲۵۸ ، ۲۸۳ ، ۳۶۳
فتحعلی نایب [میرزا...] ، ۴۳۲
فتیده [دهکدهٔ...] ، ۲۷۵ ، ۲۷۸
فخرالدین کاکی‌بن شرفشاه = فخرالدین‌کاکی ، ۴۱۸
فخرالدین‌گرگانی ، ۱۳
فرامرزبن مردانشاه لنگرودی ، ۲۲۰
فرح‌آباد ، ۷۱
فرح‌آباد = جواهرپشته [محلهٔ...] ، ۹۸، ۱۲۲
فردوسی، ۳۹۶
فرشود [ایران خانم...] ، ۲۵۰
فرشود [حسین ...] ، ۲۵۰
فرضعلی‌بیك (پدرقربانعلی‌بیك) ، ۲۰
فرضعلی پسراستادقربان ، ۴۲
فرهاد، ۲۴۱
فرهادخان(سردارلشکریان شاه‌عباس) ، ۲۲۲
فرهنگ جغرافیائی ایران ، ۱۵۲
فریزر (Frazer) ، ۷۲، ۷۵، ۲۱۷، ۲۲۰
فشتال ، (ازدهکده‌های سیاهکل) ، ۶۴
فشکالی‌محلهٔ لنگرود ، ۲۳۲ ، ۲۳۹ ، ۲۴۹ ، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۷۲، ۲۷۸، ۲۷۹
فشکل‌پشته (از دهکده‌های واجارگاه رانکوه)، ۳۲۷
فشکل‌پشتهٔ واجارگاه ، ۳۲۷
فشوپشته (ازدهکده‌های لاهیجان) = فشوش‌پشته = فوش‌پشته ، ۱۵۵ ، ۲۱۰
فضلعلی [آقا...] ، ۱۴۳
فضل‌عیار (بقعه‌ای در بالامحلهٔ دهکدهٔ کیسم) ، ۱۹۵
فضل‌وفاضل = بقعهٔ آقاسید محمد نوهٔ امام موسی الکاظم ، ۳۲۲
فلام‌رود = پلورود = فلام‌رودبار ، ۲۱۷
فلام‌رودبار ، ۳۲۵ ، ۴۲۳

www.tabarestan.info تبرستان

فلك‌الدین ساسان‌بن صعلوك‌بن فیلواکوش(حاکم فرضهٔ رودهوسم) : ۴۲۳
فلك‌الدین رشتی [امیره...] : ۱۲۲
فورده : ۴۶
فوشازده (ازدهکده‌های دهشال) : ۱۹۲
فومن : ۴۳ ، ۷۸، ۴۲۰، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۷،۴۳۵. حوالی: ۴۲۷
فومنی [امیرعلاءالدین...] : ۱۶۶
فومنی [امیره حسام‌الدین...]: ۱۵،۷۰، ۷۷
فومنی [امیره دباج...] : ۹۸
فومنی [عبدالفتاح...] : ۷۱
فیروزه‌خانم دختر آقامحمد قاسم : ۱۹۹
فیروزکوه : ۳۲، ۸۲ ، ۳۶۸ ، ۳۷۹ ، ۴۰۰
اسپه چال : ۳۷۹ . بقعه : ۳۲. قله : ۳۶، ۴۳
فیروزه : ۳۷۷
فیگودرس : ۴۵،۵۰
فیلده (ازدهکده‌های رودبار زیتون) : ۹
فیلدهی [میرمحمدباقر...] : ۱۱
فیلشاه : ۴۲۶

ق

قاجار : ۲۹۶
قاجار[محمدعلی‌شاه...] : ۱۷۰
قاجاری: ۸۳،۱۳۸،۲۵۰،۳۸۰ .کاشی : ۱۳۸
قادرپیغمبر [مدفن...]= بقعهٔ باباولی : ۲۵
قادسیه : ۱۶
قاسم [حضرت...] : ۲۶ ، ۳۳، ۱۹۰ ، ۲۹۹ ، ۳۵۶
قاسم [درویش...] ، (تولیت بقعهٔ آقامیرشمس ـ الدین) : ۸۲،۸۵
قاسم [شاهزاده...] : ۳۹۷ ، ۳۹۸
قاسم‌آباد (ازدهکده‌های رانکوه): ۳۳۰،۴۲۹، ۳۳۸ . بندبن : ۳۳۰
قاسم‌پسر ملاکاظم [ملا...] : ۴۲
قاسم‌چاك [قلعهٔ...] : ۵۴
قاضی‌کلایه = قاضی‌محله = رودپس : ۲۸۰
قاضی محله = قاضی‌کلایه = رودپس : ۲۷۸ ، ۲۸۰،۳۲۶
قبران‌گردن = گورستان قدیمی میان خانـی : ۴۰۹
قبر باباملحد (درجنوب بقعهٔ باباولی دیلمان) : ۵۰
قبرباباملحد (سرراه سیاهکل به دیلمان) : ۵۰
قبرپری سلطان : ۳۵۰، ۳۵۱
قبرستان (درسوگل درشمال شرقی دهکدهٔ قشلاق دیلمان) : ۴۹
قبرستان‌اروشکی(نزدیك‌دهکدهٔ‌اروشکی‌دیلمان): ۴۹
قبرستان اسکابن : ۲
قبرستان‌اشتهامرز (درغرب پیرکوه) : ۵۴
قبرستان‌امام‌زاده سیدابوالقاسم : ۵۴
قبرستان امامزاده طیب وطاهر : ۱
قبرستان بقعهٔ آقاسید حسین‌بن امام موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ املش‌رانکوه) : ۲۹۵
قبرستان بقعهٔ آقا سید قاسم (در میان محلهٔ لیل لاهیجان) : ۱۶۴
قبـرستان بقعهٔ سیدابراهیم و میرابوالحسن (در دهکدهٔ کوملهٔ رانکوه)، ۲۸۵
قبرستان بقعهٔ ملاخروشه : ۳۹۰
قبرستان پیله‌شاه : ۴۹
قبرستان جدید (در اراضی آبخـوران‌چال) : ۳۸۹
قبرستان چاکرود (درچاکرود پیرکوه) : ۵۴
قبرستان خرساخانی (دردهکدهٔ دیلمان) : ۵۰

قبرستان دهکدهٔ دیلمان : ۵۰
قبرستان دهکدهٔ سیارستاق اشکور : ۴۰۱
قبرستان دهکدهٔ لسپوی اشکور : ۳۹۸
قبرستان سرچال (دربنه‌زمین) : ۵۴
قبرستان سوکوتی (در جنوب دهکدهٔ پیرکوه) : ۵۴
قبرستان سوگل : ۴۹
قبرستان سیاکاربن : ۴۹
قبرستان سیاه‌کوه : ۴۹
قبرستان قدیمی (اطراف بقعهٔ سیداحمدیمنی در لاهیجان): ۱۲۲
قبرستان قدیمی (پشت‌آبادی جیرین‌ده) : ۵
قبرستان قدیمی (در اطراف بقعهٔ سید ابوجعفر ثایری‌حسنی) : ۳۳۳
قبرستان قدیمی(درجنوب شرقی لورود) : ۳۶۴
قبرستان قدیمی (درسیاه‌کوه دیلمان) : ۴۹
قبرستان قدیمی (درشمال دهکدهٔ لور دیلمان) : ۴۹
قبرستان قدیمی (در محمد سالار نزدیك دهکدهٔ سیاکاربن دیلمان): ۴۹
قبرستان قدیمی (درمرادتپه نزدیك سیاکاربن) : ۴۹
قبرستان قدیمی (دریهودی‌محلهٔ دیلمان) : ۵۰
قبرستان قدیمی آقا سید محمد (در شمال شرقی دهکدهٔ لنگل دیلمان): ۴۹
قبرستان قدیمی ایشه‌کوه (درشمال دهکدهٔ ایشه‌ـ کوه دیلمان) : ۴۹
قبرستان قدیمی پیله‌شاه (نزدیك دهکدهٔ پیله‌شاه دیلمان) : ۴۹
قبرستان قدیمی جیرین‌ده(پشت آبادی‌جیرین ـ ده) : ۵۰
قبرستان قدیمی رودسر : ۳۰۵
قبرستان قدیمی زرکول (در شمال غربی دهکدهٔ آسیاب‌بر دیلمان) : ۴۹
قبرستان قـدیمی لورتخت (نزدیك دهکدهٔ لور دیلمان): ۴۹
قبرستان قیس‌آباد : ۳۶۲
قبرستان‌کلك (درغرب پیرکوه) : ۵۴
قبرستان‌لات (میان‌جادهٔ‌عمومی مالرو‌بین‌دیماب و سیاکشان) : ۴۰۹
قبرستان ملاامیره : ۲۱۸، ۳۰۶
قبرستانهای قدیمی‌پیرکوه (درپیرکوه‌ازدهکده‌ـ های فاراب عمارلو): ۵۴
قبرستانهای قدیمی پیرکوه : ۵۴
قبرستانهای قدیمی خاك دیلمان : ۴۹
قبرسید غیاث‌الدین‌بن سیدعبدالوهاب : ۳۵۹
قبرغلام : ۳۹۸
قبرغلام شیخ‌زاهدگیلانی : ۱۵۴
قبرقادرپیغمبر = بقعهٔ باباولی : ۲۷
قبر مادرکارگیا سلطان محمدکیا (در لـوسن دیلمان): ۲۳
قبرمحقق واعظ لاهیجی (در اراضی اطراف‌بقعهٔ سلطان سید جلال‌الدین اشرف) : ۱۸۳
قبور سادات مرعشی (درتمیجان رانکوه):۳۱۲
قبور قدیمی (دراراضی آبخوران‌چال) : ۳۸۹
قبیلهٔ رستم دباج : ۴۲۴
قبیلهٔ کیکاوس‌بن شهنشاه : ۴۲۵
قتلقشاه : ۴۲۳
قرآنی‌باخط نسخ جلی‌متعلق به‌بقعهٔ‌چهارپادشاه : ۱۱۲
قرآنی‌خطی(دردهکدهٔ بنه‌زمین نزدیك‌پیرکوه): ۳۶

www.tabarestan.info تبرستان

قرآن‌کوفی (در دهکدهٔ مالده لاهیجان) : ۱۹۴
قراتپه (نزدیك دهکدهٔ امام) : ۳۵۸
قراخان : ۳۳
قرامحمدچپك : ۱۹۸
قربان [آقا...]، (پدر محمداسماعیل) : ۳۳۳
قربان [استاد...] ، (پدرفرضعلی) : ۴۲
قربان [حاجی...] : ۱۴۷
قربان پسرشمسی [کربلائی...] : ۵۷
قربان حداد پسرکربلائی شاه‌ولد [اوستاد...] : ۴۲
قربانعلی [آقا...] ، (پدر آقاظهراب علی) : ۴۲
قربانعلی[آقا...]،(پدر آقامحمدقلی) : ۳۵۴
قربانعلی [اوستاد...] ، (پدر برجعلی) : ۳۷۲
قربانعلی (پدر استادمحمد) : ۳۵۶
قربانعلی (پدرشهربانو) : ۲۷۲
قربانعلی اشکوری (پدرولی) : ۳۹۳
قربانعلی‌بیك پسرفرضعلی‌بیك : ۲۰
قربانعلی پسر آقامحمدگالش : ۲۸۹
قریش : ۳۵۶
قریهٔ سرلیل : ۴۶
قزقان‌چالان (محلی برسرراه اشکوربه‌قزوین) : ۴۰۳
قزوین : ۱ ، ۵ ، ۶ ، ۹ ، ۱۵ ، ۱۸ ، ۴۳ ، ۴۴ ، ۴۵ ، ۴۶ ، ۷۸ ، ۲۳۲ ، ۲۷۸ ، ۳۳۹ ، ۳۷۱ ، ۳۹۷ ، ۴۰۲ ، ۴۰۳ ، ۴۰۷ ، ۴۰۸ . دشت : ۶ . راه قدیمی : ۵ ، ۶
قزوینی [اکبر...] ، (پدر استاد رسول نجار) : ۱۰۱
قسطین(محلی‌برسراه اشکوربه‌قزوین) : ۴۰۷
قشلاق (ازدهکده‌های دیلمان) : ۴۹، ۵۳
قصاب‌محلهٔ لنگرود : ۲۷۲
قصرآردوی‌سامان (درمحلی به نام سرخ‌چشمه‌در ییلاق آردوی‌سامان) : ۳۶۹
قصرحرم سرای سید محمدکیا (در کنارگوارود رانکوه) : ۲۸۴
قصر سلطنتی (درسرداب سرگرجیان) : ۴۱۴ ، ۴۲۱
قصر سلطنتی رانکوه : ۳۳۴
قصرشارسمام : ۳۵۵
قصرلیلی‌بن نعمان (درلشکام‌جان اشکور):۳۹۷
قصرلوسن : ۴۰۴ ، ۴۰۶
قطب‌الدین [پیر...] : ۹۲
قطب‌الدین لاهیجی (مؤلف محبوب القلوب):۷۲
قفقاز [جنگ...]: ۲
قلا(= قلعه) ، (در دهکدهٔ آغوزبن کندسر) : ۳۶۵
قلاسر (دردهکدهٔ پرمکوه اشکور) : ۳۶۶
قلاسر (در دهکدهٔ گیالم) : ۴۱۱
قلاع اسماعیلیان : ۳۸۲
قلاعی [قریهٔ. .] : ۴۱۹
قلاغلو قلعه = قلعهٔ حسام : ۴۱۹
قلاکوتی (دربرم‌کوه اشکورسفلی) : ۳۸۹
قلاکوتی (دردهکدهٔ سیاموسی سمام) : ۳۷۹
قلاکوتی (در محل گالش‌نشین سجساره نزدیك پلام) : ۳۸۵
قلاکوتی (میان‌کجید وشوللك ودیمانجان‌کش) : ۳۸۰
قلاکوتی‌بالاچاله (جزءاراضی‌جورکلایهٔ‌اشکور): ۴۰۴

قلاکوتی پلام (نزدیك دهکدهٔ پلام) : ۴۱۰
قلاکوتی توسه‌چال (نزدیك دهکدهٔ توسه‌چال) : ۴۱۱
قلاکوتی خرکال (برطرف‌راست جادهٔ کوهستانی املش به قزوین) : ۳۴۱
قلاکوتی راشك (دربشت قلعه فریدون) : ۳۸۲
قلاکوتی سلیم‌سرا (درمیان‌رودخانهٔ سلیم‌سرا در دهکدهٔ سلیم سرای واجارگاه رانکوه) : ۳۲۸
قلاکوتی سوره‌بند (دردهکدهٔ‌اینی) : ۴۱۱
قلاکوتی سیاچالی‌کونه (نزدیك دهکدهٔ پلام) : ۴۰۹
قلاکوتی سیاکشان (نزدیك دهکدهٔ سیاکشان) : ۴۱۰
قلاکوتی سی‌گول‌سرا (برسرراه سپارده به سی‌گول‌سرا) : ۴۱۳
قلاکوتی‌شب‌خسب‌کله (درشب‌خسب‌کلهٔ واجارگاه رانکوه) : ۳۲۸
قلاکوتی فشکل پشته (در فشکل‌پشتهٔ واجارگاه رانکوه) : ۳۲۷ ، ۳۲۸
قلاکوتی‌کلام‌سر (برپشتهٔ‌کرف‌پشته) : ۶۲
قلاکوتی کلدم‌سرا (برسرکوه کلدم‌سرا درچهار کیلومتری سیاهکل) : ۶۲
قلاکوتی‌کیاسه (نزدیك دهکدهٔ‌کیاسه) : ۴۱۱
قلاکوتی‌گزاف‌رود (دراراضی‌کلاچای رانکوه): ۳۲۸
قلاکوتی‌گورتله (در دهکدهٔ وایگان) : ۴۱۰
قلاکوتی‌واجارگاه(دردهکدهٔ واجارگاه‌رانکوه): ۳۲۷ ، ۳۲۸
قلاگردن : ۴۱۳
قلاگردن‌گیری‌اشکور : ۴۰۸
قلعه [محلهٔ...] : ۷۷
قلعهٔ اژدران‌کش (بالای دهکدهٔ لسپو) : ۴۱۱
قلعهٔ‌الموت : ۱۶، ۱۸۱، ۳۰۷
قلعه‌ای قدیمی (برساحل چپ رودخانهٔ کاکرود مقابل میل‌امام) : ۳۵۹
قلعه‌ای قدیمی(درچاجان رانکوه) : ۳۳۵
قلعه‌ای‌قدیمی (دردهکدهٔ مومن زمین) : ۴۱۰
قلعه‌ای درالن‌کلنگا (دردهکدهٔ‌کجید) : ۳۸۰
قلعه‌ای قدیمی درخش‌چال(بالای دهکدهٔ میچ) : ۴۱۵
قلعهٔ بندبن قاسم‌آباد (در دهکدهٔ بالا قاسم‌آباد رانکوه) : ۳۲۹ ، ۳۳۸
قلعهٔ پالیسن طالقان : ۴۲۱
قلعهٔ‌تول‌لات (برپوزهٔ‌کوهی میان دورودخانه در اراضی تول‌لات) : ۳۸۲
قلعهٔ تویلا (زیردست‌آبادی رجمسر) : ۳۸۷
قلعهٔ حسام = قلاغلوقلعه = قلعه‌حسامی : ۴۱۹، ۴۲۰
قلعه‌خرابه (برسرشیرکوه نزدیك‌دهکدهٔ‌لسپو) : ۴۱۱
قلعهٔ خرپو (دردهکدهٔ خرپوی فاراب‌عمارلو) : ۵۴
قلعهٔ دزبن لاهیجان = قلعهٔ دزدبن : ۱۶۶ ،
قلعهٔ دزدبن نزدیك‌دهکدهٔ دزدبن= قلعهٔ دزبن لاهیجان : ۱۵۹،۱۶۵ ، ۱۶۷
قلعهٔ دزدك (نزدیك چای‌باغ‌اکبرخان پرتوی) : ۶۲
قلعهٔ دزدکمر = کافرقلعهٔ اسکابن : ۲

www.tabarestan.info تبرستان

قلعهٔ راشك (درجواهردشت سیاهکله‌رود)، ۳۳۸
قلعه رودخان = قلعهٔ حسام ، ۴۲۰
قلعهٔ سپاهی تل‌دشت (نزدیك چاجان رانکوه) ، ۳۳۶
قلعهٔ ساموس (در جواهـردشت سیاهکله‌رود) ، ۳۳۸
قلعهٔ سنگ‌نو (دربندبن سیاهکله‌رود) ، ۳۳۶
قلعهٔ سولاخ‌سنگ (درغرب پیرکوه) ، ۵۴
قلعهٔ سیاهکله‌رود ، ۳۲۸
قلعهٔ شمیران (قلعه‌ای دربخش تارم) ، ۱۳
قلعه فریدون (در خنش‌گردن داران گویـه) ، ۳۸۲
قلعهٔ قاسم‌چاك (درکلك پیرکوه) ، ۵۴
قلعهٔ قدیمی دهکدهٔ میکال ، ۳۵
قلعهٔ کاموس = کلکاموس = کشان ، ۳۹۴
قلعهٔ کلام‌سر = قلاکوتی کلام‌سر ، ۶۲
قلعهٔ کل‌کوه (پشت‌آبادی جیریده) ، ۵
قلعهٔ کل‌کش (روبروی دهکدهٔ کلرود)، ۴۱۲
قلعه‌کوتی (دردهکدهٔ بنه‌زمین فاراب عمارلو) ، ۵۴
قلعه‌کوتی (دردهکدهٔ دیلمان)، ۵۳
قلعه‌کوتی بالا (دردهکدهٔ قشلاق دیلمان)،۵۳
قلعه‌کوتی پایین (دردهکدهٔ قشلاق دیلمان)، ۵۳
قلعه‌کوتی‌چاله (پشت دهکدهٔ کشایه) ، ۴۱۱
قلعه‌کوتـی‌کومس (در دهکدهٔ کومس دیلمان) ، ۵۳
قلعه‌کوتی‌میکال (نزدیك‌دهکدهٔ‌میکال دیلمان)، ۵۳
قلعه‌کول (بربالای‌کوه‌کشکی) ، ۴۰۹
قلعهٔ‌گرماور = گرماوری برج ، ۳۶۲
قلعهٔ‌گواد وایگان (پشت‌راه وایگان)،۴۱۰
قلعهٔ لسپو = لسپوقلاکوتی ، ۳۹۹ ، ۴۰۰
قلعهٔ لمسر ، ۲۸۳
قلعهٔ لمش (نزدیك دهکدهٔ‌لمش) ، ۶۱
قلعهٔ لیما = دزماشین ، ۳۸۶
قلعهٔ‌نفت‌خانی (پشت‌محل‌نفت‌خانی‌دهکدهٔ‌کجید)، ۳۸۰
قلهٔ‌آهتکو ، ۲۷۷،۱۵۸
قلهٔ توردار ، ۳۶، ۳۷۳
قله‌سر (در اراضـی قلاگـردن‌گیـری اشکور) ، ۴۰۸
قله‌سر درملجادشت (در جنوب دهکدهٔ کجید) ، ۳۸۰
قلهٔ سواته‌کوه ، ۴۰۰
قلهٔ فیروزکوه ، ۳۷۳،۴۳،۳۵
قلهٔ‌کارسنگ ، ۳۷۷
قلهٔ‌کوه بلور ، ۴۱۴
قلهٔ‌کوه‌گرده‌کول ، ۳۶۹
قلی [استاد...] = استادقلی توبنجنی، ۳۳۳
قلی‌پسر میرزامحمد ، ۲۵
قنبر [آقا...]، (پدرکرمعلی) ، ۳۵۷
قنبر (غلام علی‌علیه‌السلام) ، ۳۵۶،۲۵
قوام [میرزا...] ، ۸۱
قوام‌الدین‌مرعشی [سید...] = قوام‌الدین‌مرعشی آملی ، ۳۵۹،۳۵۸،۳۱۲
قوچ خلیفه ، ۴۳۰
قهوه‌خانهٔ‌کتله (برکنار سفیدرود)، ۴۷
قهوه‌خانهٔ‌کماسار ، ۳۳۹
قیس‌آباد = قیساباد ، ۳۶۱
قیساباد (محلی درجنوب دهکدهٔ مربو در ناحیهٔ

سمام) ، ۳۳۹،۳۶۱

ك

کاجامحله (ازدهکده‌های چهار ده لاهیجان) ، ۲۰۰
کاخ خان احمدخان گیلانی ، ۶۲
کاخ‌سید رکابزن‌کیا (در دهکدهٔ دیلمان) ، ۲۲
کاخ فیروزکوه ، ۳۷۷،۳۷۵
کاخ میرزاعلی‌کیا ، ۳۶۹
کاخ میرزاکاظم ، ۸۷
کاخهای سلاطین کیائی (در دهکدهٔ دیلمان) ، ۲۲
کارخانهٔ چای اخوان ، ۱۶۵
کارکیا امیرسید محمد ، ۱۴۶
کارگیا میرزاعلی (والی بیه‌پیش)، ۱۲۲
کاروانسرا (محلی برسرراه‌اشکور به قزوین)، ۴۰۸،۴۰۳
کاروانسرا [تی‌تی...] ، ۵۰،۴۴
کاروانسرابر (ازمحله‌های لاهیجان) ، ۷۵ ، ۷۸، ۹۳. مسجد قدیمی ، ۹۳
کاروانسرای‌بالاردکان = کاروانسرای‌بلوردکان، ۴۵، ۳۴۰، ۳۸۵
کاروانسرای دیمابن (سر راه مالـروی اشکور میان زیارخانی‌لات وجیرپلام) ، ۳۸۳
کاروانسرای رودسر ، ۳۰۸
کاروانسرای رودسرمحله ، ۲۱۹
کاروانسرای زیاز (درزیازسمام) ، ۳۶۷
کاروانسرای‌سرداب (سر راه‌سیاهکل به‌دیلمان)، ۴۴، ۵۰ ، ۵۲ ، ۲۱۳
کاروانسرای‌کل مازی = کهنه‌کاروانسرای‌سر، ۴۰۰
کاسه‌گرمحلهٔ لنگرود ، ۲۶۰
کاشانی [حاجی‌جعفر...] ، ۱۴۷
کاشانـی [زین‌العابدین...] ، (مستوفـی دیوان اعلی) ، ۹۷
کاش‌کوه [غار...] ، ۴۸ . چشمهٔ ، ۵۱
کاشف‌السلطنه ، ۱۶۹
کاظم [آقا...] ، (پدرماه‌شرف) ، ۳۹۰
کاظم[استاد...] ، ۳۳۳
کاظم [شیخ...] ، (پدرشیخ‌جعفر) ، ۳۷۲
کاظم[ملا...]، (پدرملاقاسم) ، ۴۲
کاظم [میر...] ، ۳۰۴
کاظم [میرزا...] ، ۸۷
کاظم‌بن آقاسید ابراهیم‌بن موسی‌الکاظم [آقا سید...]،(بقعه‌ای‌دربابوجان‌درهٔ‌سمام) ، ۳۵۵
کاظم‌خان لاهیجی [میرزا...] ، ۱۶۸
کاظم خان نوهٔ سلیم‌خان ، ۳۶۳
کاظم دیلمانی [آقا...] ، ۱۷۶
کاظم لیالستانی [آقاسید...] ، ۲۷۲
کاظم‌موسی = موسی‌الکاظم‌علیه‌السلام[امام...] ، ۲۷
کاغوزی (ازدهکده‌های سمام) ، ۳۶۴
کافرقلعه (ازقلعه‌های‌اسکابن) = قلعهٔ‌دزدکمر ، ۲
کافرقلعه (درجنوب دهکدهٔ ایشه‌کوه دیلمان) ، ۵۳
کافرقلعه (در دهکدهٔ عین‌شیخ دیلمان) ، ۵۳ . حمام ، ۵۳
کافـرکول (نزدیك دهکـدهٔ سیاسر دیلمان) ، ۵۳
کاکرود (از دهکده‌های سمام) ، ۳۵۹، ۴۰۱ . دره ، ۳۸۷ . رودخانه ، ۳۸۷، ۳۹۱
کاکوستان ، ۶

www.tabarestan.info تبرستان

کامان (محلی بر سر راه اشکور بـه قزوین) : ۴۰۳ ، ۴۰۸
کام‌کوه : ۳۴۳
کاموس (پادشاه سنجاب) : ۳۹۶، ۳۹۷
کاوس‌کی : ۲۷۴
کتاب استراباد ومازندران وگیلان : ۲۳۰
کتاب حدودالعالم : ۱۷۰
کتابخانهٔ بقعهٔ سلطان سید جلال‌الدین اشرف : ۱۸۳
کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران : ۴۱۷
کتاب درن (کتابی‌که درن دربارهٔ شمال به‌زبان روسی نوشته‌است) : ۱۴۹
کتاب دژهای اسماعیلیان (نوشتهٔ پیتر ویلی) : ۳۹۴
کتاب زندگانی سیدجلال‌الدین اشرف : ۱۸۰
کتاب‌سواحل دریای‌خزر (ازملگونوف) : ۲۲۸
کتاب صریح‌الملك : ۴۱۷
کتاب‌گیلان (تألیف رابینو) : ۱۷۱، ۳۳۰
کتل‌ده (محلی برسرراه تمل به‌شهسوار) : ۴۱۳
کتل‌ملوب (از کتلهای راه بوشهر) : ۱۳۱
کتله [قهوه‌خانهٔ...] : ۴۷
کته‌شال (ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان) : ۱۳۱، ۱۵۹
کتیبه‌ای بر سنگ (در مسجد جامع لاهیجان) : ۱۱۵
کتیبهٔ چوبی مشهدآقاشیخ ابوالوجیه(درکهله‌بر دهکدهٔ زاکله‌بر لاهیجان) : ۱۶۲
کتیبهٔ سنگی (درایوان مسجد جامع لاهیجان) : ۱۱۷
کتیبهٔ سنگی مسجد اکبریه : ۹۶
کتیبهٔ وقفنامه : ۳۵۲
کته‌شست‌آبادان (ازدهکده‌های‌سیاهکل) : ۶۷
کجور : ۴۲۳
کجید (از دهکده‌هـای سمام) : ۳۳۹ ، ۳۴۳ ، ۳۴۵ ، ۳۵۹ ، ۳۶۱ ، ۳۸۰ . اراضی : ۳۶۱
کچوین(محلی دراراضی‌دهکدهٔ سپارده) : ۴۱۵. اراضی: ۴۱۵
کجیل‌سرای دلیجان : ۴۱۰
کچان = کوچان = دهکدهٔ‌آستانه : ۱۷۹
کچلم (ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان) : ۱۵۵
کرپی‌انبو = پل‌انبوه : ۴۵، ۳۳۹
کرجیان : ۳۶۹
کرچشمه : ۳۶۶
کردان عمارلو : ۱۵
کرف‌پشته (تپه‌ای‌است درسیاهکل) : ۶۲.گلزار چشمهٔ : ۶۲. لارچشمهٔ : ۱۲
کرفستان رانکوه : ۳۱۸. سله‌سر : ۳۱۸
کرف‌کش سمام : ۳۴۳ ، ۳۵۵ . گالش نشین : ۳۵۵
کرف‌محله : ۳۰۹ ، ۳۱۰، ۳۱۱
کرگان‌رود : ۴۱۸
کرمانشاه : ۲۳۰
کرمانی [خواجکی...] : ۱۱۰
کرمعلی پسرآقاقنبر : ۳۵۷
کرویر : ۴۱۹
کریم [آقاسید...] : ۲۷۳
کریم [میرزا...] ، (پسرمحمدصالح خادم‌مسجد جامع لاهیجان) : ۱۱۸
کزور : ۴۱۹
کسروی : ۱۵۵
کسما (ازبخشهای‌گیلان) : ۱۸

کشاچاك : ۳۵۳ . اراضی : ۳۴۳
کشان (محلی‌میان دهکدهٔ شوئیل‌به‌لسپو)= قلعهٔ کاموس = کلکاموس ۳۹۴، ۳۹۵
کشایه (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۰۷، ۴۰۸ ، ۴۱۱
کشك دشت : ۳۹۷ ، ۳۹۹ . ساکنان : ۳۹۷ . کشتگان : ۳۹۸
کش‌کلایه (ازدهکده‌های رانکوه) : ۲۸۹
کشکو (محلی برسرراه اشکور به‌لاك‌تراشان) : ۴۱۳
کشکی دره : ۳۸۷
کشل [دهکدهٔ...] : ۱۹۸
کشینه‌چاك : ۳۴۴ ، ۳۴۵. اراضی : ۳۴۴
کعبهٔ‌کوچك = مشهد سیدحسین ناصر : ۳۰۴ ، ۳۰۵
کفاش صورتگر [رضا...] : ۱۴۰
کلاجه‌کوه : ۴۲۷
کلاچای : ۴۱۳. اراضی : ۳۲۸
کلاچ خانی : ۱۵
کلار : ۱۳
کلاردشت : ۴۲۳
کلارده : ۱۵
کلاردهی (تیره‌ای ازگالشهای ساکن سیاهکل و دیلمان) : ۱۷
کلارستاق [ملوك...] : ۱۴۷
کلارود (محلی بر سر راه املش بـه قزوین) ، ۳۳۹
کلاشم : ۴۲۶ ، ۴۲۸
کلاکجان = گیلاکجان : ۳۲۵
کلام‌رود (ازدهکده‌های سمام) : ۳۶۴
کلام‌سر(ازدهکده‌های سیاهکل) : ۶۳.قلاکوتی: ۶۲. کوه : ۶۲
کلان‌کلایه : ۳۲۶
کلایه [دهکدهٔ...] : ۳۴۵
کلایه‌رو : ۳۵۳
کل‌بازار : ۴۲۶
کل‌دشت (دومین ناحیهٔ ولایت فومن) : ۴۲۶
کلاره (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۳،۳۲۶
کلش‌خانی (ازکهریزهای جیرین‌ده) : ۵
کلك (ازدهکده‌های پیرکو) : ۵۴. بقعه : ۵۴. قبرستان : ۵۴
کلکاسرا : ۳۰۹
کلکامرز(محلی‌برسرراه‌املش‌به‌کجید) : ۳۳۹، ۳۴۰
کلکاموس = کشان= قلعهٔ‌کاموس : ۳۹۴،۳۹۵
کل‌کوه[قلعهٔ...] : ۶
کل‌گردن (محلی برسرراه اشکور به دوهزار): ۴۱۳
کل‌مازی (ازتیره‌های گالش) : ۳۷۵
کل‌مازی (از ییلاقهای سمام) : ۳۷۳، ۳۹۷
کل‌نادم (درکیش محلهٔ سیاهکل) : ۶۳ . مزار: ۶۳
کلنج باغ : ۱۵
کلن‌کلایه (از دهکـده های رانکوه) : ۳۲۷ ، ۳۳۸
کلنگران (ازدهکده‌های لفمجان) : ۱۷۸
کلوبك (پدر محمدحسین‌بیك) : ۵۵
کلور (چشمه‌ای درداراضی سلوك‌دشت پاکده): ۳
کلهات (قسمتی‌ازدامنهٔ شمالی‌البرز) : ۱۷
کله‌دره (ازدهکده‌های رانکوه) : ۲۱۷، ۲۸۵. اسطلخ : ۲۱۷
کلیجان : ۴۲۱

www.tabarestan.info تبرستان

کلیدبر [دهکدهٔ....] : ۲۲۸
کلیشم (از دهکده های فاراب عمارلو) : ۶ ، ۱۸ ، ۴۵ ، ۲۷۸ ، ۳۸۵. راه : ۱۸
کلیشمی [ابوالقاسم...]، (نویسندهٔ آیات و اشعار بقعهٔ دهکدهٔ کش کلایهٔ رانکوه) : ۲۹۰
کلیشمی [زین‌العابدین ...] ، (پدراستاد غلام‌حسین) : ۳۹
کلیشمی [مهرعلی...] : ۴۰
کلینادان (محلی برسرراه لاهیجان به دیلمان) : ۶۳
کماچال (ازدهکده‌های آستانه) : ۱۵۵، ۱۸۴، ۱۹۸
کمال‌الدین : ۳۱۲
کمال‌الدین [میرزا...] : ۱۲۷
کمال‌الدین بن سیدقوام‌الدین مرعشی [سید...] : ۳۵۸، ۳۵۹
کمال‌الدین بن سیدنصیرالدین بن سیدکمال‌الدین بن‌سید قوام‌الدین مرعشی [سید...]: ۳۵۹
کمنی [دهکدهٔ...] : ۶ ، ۳۶۹ ، ۳۷۰، ۳۷۱ ، ۳۷۸ . اراضی : ۳۷۹
کنارشهر (از بلوك لاهیجان) : ۷۹ ، ۱۴۵ ، ۱۶۹
کنارفریضه (ازبلوك لاهیجان) : ۷۹ ، ۱۹۳، ۱۹۸
کندر : ۳۹۶
کندسر (ازدهکده‌های سمام) : ۳۶۵. آغوزبن: ۳۶۵
کندسر (ازدهکده‌های کومله) : ۳۳۷، ۳۶۵ . آغوزبن : ۳۶۵
کندوم (ازمحلهای گالش‌نشین) : ۱۷
کنعان [امامزاده...] : ۳۷۳
کنف‌گوراب (از دهکده‌های حومهٔ لاهیجان) : ۱۵۵
کوپس = کومس (ازدهکده‌های دیلمان) : ۴۵
کوتکان (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۶
کوتکن (از دهکده‌های رودبار) : ۴۰۸
کوتم : ۴۲۴ ، ۴۲۶، ۴۲۸. سد : ۲۱۶. باغ: ۲۱۶. خانهٔ‌سلطان : ۲۱۶ . نهر : ۲۱۶
کوتمك ملاط : ۱۶۶، ۱۶۷
کوچان = دهکدهٔ آستانه : ۱۷۹
کوچسبان(ازدهکده‌های‌لاهیجان) = کوچسفهان: ۴۲۴ ، ۴۲۸
کوچسفهان = کوچسبان : ۷۴ ، ۷۵ ، ۱۷۹ ، ۱۸۶ . بازار : ۷۴ . راه : ۷۶
کوچك‌بقعه(دردهکدهٔ‌امیرهندهٔ‌تجن‌گوکه):۱۷۵
کوچك خان [میرزا...] : ۱۸
کوچکده (ازدهکده‌های لاهیجان) : ۱۲۳
کوچی (از دهکده‌های کردنشین) : ۱۵
کوره‌بن (ازچشمه‌های دیلمان) : ۲۲، ۲۳
کوشال (از دهکده‌های لاهیجان) : ۱۶۹ ، ۲۰۳
کوشال‌شا : ۲۷۰
کوشالشاده (از دهکده‌های لنگرود) : ۲۷۹
کوش‌تلهٔ گرماور : ۳۶۳
کوشیج (از سلسله‌هایی که در دیلمان حکومت داشتند) : ۱۷ . امیران : ۱۷
کوشیج [کیاجهانشاه...] : ۱۷
کوشیج [کیاسیف‌الدین...] : ۱۶
کوفه : ۱۶
کوفی : ۶۴، ۹۹
کوفیان : ۲۶ ، ۳۰
کولده (ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان) : ۷۵

کولکاسرا (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۱۵
کول‌کلایه (محلی برسرراه اشکور به‌دوهزار) : ۴۱۳
کومس (از دهکده‌های دیلمان) = کوه‌پس : ۲۹ ، ۴۵ ، ۴۶ ، ۵۳ . حسینیه : ۲۹ . قلعه‌کوتی : ۵۳
کومله (از دهکده‌های رانکوه) : ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۸۵، ۳۱۰، ۳۳۷. باغهای‌چای: ۲۷۷. کندسر : ۳۳۷
کوه‌الیه : ۳۸۷
کوه‌بجار (ازدهکده‌های حومهٔ‌لاهیجان) = کوه بیجار : ۱۶۸
کوه‌بشم : ۳۷۳
کوه بلور : ۴۱۴
کوه بیجار = کوه‌بجار : ۱۳۰
کوهپایه (ازبلوك لاهیجان) : ۷۹، ۱۴۵، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۸
کوهپایه وکنارشهر [بلوك...] : ۱۴۲
کوه‌پس = کومس : ۲۹، ۵۳
کوه‌تورار : ۱۶. قلهٔ : ۳۶
کوه جورابتو : ۳۹۷
کوه جیکه‌بژم : ۴۰۵
کوه‌دلفك : ۴۳ ، ۳۷۳
کوه‌زرد (محلی برسرراه داغلا) : ۴۱۳
کوهستان دیالمه = کوهستان دیلمان : ۱۵۸ ، ۲۱۶
کوهستان طوالش : ۱۵۸
کوهستانکی = شعرباف محله : ۷۷، ۹۱
کوه سمام‌موز = کوه سماموس : ۳۷۳، ۴۱۵
کوه شاه‌نشین (درمشرق سبزه‌میدان لاهیجان) : ۷۵ ، ۷۶ ، ۸۷ . پوزه : ۷۶
کوه شهباز : ۳۶۵
کوه شیطان‌کوه : ۱۵۹
کوه فیروزکوه : ۳۷۶
کوه‌کشکی : ۴۰۹
کوه‌کلام‌سرا (درچهارکیلومتری‌سیاهکل) : ۶۲
کوه ملاخروشه = کوه ملك‌خورشاه : ۳۷۳
کوه‌نقاره‌کول : ۵۰
کوههای گیلان : ۴۲۳
کویه (ازدهکده های رانکوه) : ۳۱۶
کهدم (ازبخشهای گیلان) : ۹
کهدمی [سلطان محمد...] : ۱۱
کهریزکلش‌خانی جیرین‌ده : ۵
کهل‌بن (ازدهکده‌های لاهیجان) : ۱۶۲
کهلستان (دهکده‌ای برسر راه املش به بلار ـ دکان) : ۴۵ ، ۳۳۹
کهله‌بر (دردهکدهٔ زاکله‌بر لاهیجان): ۱۶۱ ، ۱۶۲
کهنه حمام (دردهکدهٔ برفجان سیاهکل): ۶۶
کهنه حمام(دریکی‌ازباغهای‌چای‌کوملهٔ‌رانکوه): ۲۷۷
کهنه حمام برفجان : ۶۶
کهنه حمامان گردن (سر راه سرده و هیر) : ۴۰۰
کهنه حمامکی گردن = کهنه حمامان‌گردن : ۴۰۰
کهنه‌خونامقر (تپه‌ای در جنوب دهکدهٔ نوروزـ محلهٔ دیلمان) : ۵۳
کهنه قبرستان (نزدیك جیرین‌ده) : ۵
کهنه کاروانسرای‌سر (سر راه لسپو به ویار) : ۴۰۰
کهنه‌کلکه (نام محلی‌است در دهکدهٔ جیررودـ پشت) : ۱۹۲

www.tabarestan.info تبرستان

کهنه‌کویه (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۰۳
کهنه‌گوراب : ۳۰۹
کیا[داود...]، (پدرمحمد) : ۹۹،۱۱۱
کیا [سیدابراهیم ...] : ۹۸، ۱۶۶، ۱۶۷
کیا [سیداحمد..] : ۱۷
کیا [سیدامیر...] : ۷۰، ۱۰۰، ۱۰۲، ۳۶۹، ۴۰۵
کیا[سیدحسن...]، (ازمدفونین بقعهٔ چهارپادشاه لاهیجان) : ۹۸،۱۲۲
کیا [سیدحسین...] : ۱۵۵،۱۵۶، ۱۶۶،۲۲۱، ۲۳۳
کیا[سیدحیدر...] : ۴۲۸
کیا[سیدخور...] : ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۴، ۱۰۸، ۱۰۹،۱۱۰، ۱۱۳
کیا[سیدرضا...] ۴۷،۷۰،۱۲۹
کیا [سیدرضا ...] ، (مدفون در بقعهٔ دهکدهٔ سیدور) : ۱۴۳
کیا[سیدرضی...]، (والی‌بیه‌پیش) : ۷۹، ۹۹، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۱۳، ۱۵۲، ۱۵۶، ۲۱۶، ۲۲۱، ۲۳۳، ۳۰۷، ۳۴۳، ۳۶۷، ۳۸۶، ۴۰۵
کیا[سیدعبدالله...] : ۹۸،۱۰۷
کیا[سیدعلی...] : ۹، ۱۰، ۱۶،۹۱،۹۸، ۹۹، ۱۰۲، ۱۰۵، ۱۰۷، ۱۱۳، ۱۴۵،۱۵۲، ۱۶۶، ۱۷۹، ۲۱۹، ۲۲۱، ۲۳۳، ۲۸۲، ۳۲۵، ۳۴۷
کیا[سیدعلی...] ، (مدفون‌دربقعهٔ دهکدهٔلیالمان لاهیجان) : ۱۳۶
کیا[سیدمحمد...] : ۱۷، ۴۵، ۱۵۶، ۲۲۱، ۲۳۳، ۲۸۰، ۲۸۲، ۲۸۳، ۳۰۸، ۳۳۲، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۴۲، ۴۰۵، ۴۲۸
کیا [سیدمحمدبن داود...] : ۸۲،۸۵، ۱۲۰
کیا[سید ناصر...] : ۱۷، ۴۶، ۹۸، ۱۰۷، ۱۴۶، ۱۵۸، ۱۶۶،۴۰۵
کیا [سیدهادی...] : ۹۸، ۱۶۷
کیا [سیدیحیی...] : ۱۱۳
کیا [مهدی...] : ۴۰۵
کیا[میرزاعلی...] : ۱۵،۱۷، ۴۵،۴۶، ۳۳۴، ۳۵۰، ۳۵۲، ۳۶۹، ۳۸۴
کیااسماعیل : ۳۲۵. دخمه : ۱۲۲
کیا پاشا فلك‌الدین (ناظـر ساختمان خشت‌پل دیمابن) : ۳۸۳
کیاپرد= خشت‌پل دیمابن : ۳۸۳
کیاجو = کیاجوب : ۱۵۶
کیاجوب = کیاجو : ۲۱۳ . دهنه : ۲۱۳.کنار: ۲۱۳
کیا رستم (سپهسالار خان احمد خان) : ۱۸۱ ، ۳۰۷
کیا رکابزن [عمارت...] : ۱۵
کیارمش [دهکدهٔ ...] : ۳۹۲
کیارود =کویارود = رودخانهٔ گوارود: ۳۰۸
کیارود = نورود : ۲۱۷
کیازنیك (از دهکده هـای رانکوه) : ۲۹۷ ، ۲۹۸. اراضی : ۲۹۷
کیاسه (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۱
کیافریدون (ازامرای گیلان) : ۲۲۲. مدرسهٔ : ۱۲۲
کیاکلایه = کی‌کلایه : ۲۲۸ ، ۲۷۹ ، ۲۹۲ ، ۲۹۸،۲۹۶ . اراضی : ۲۷۲
کیان‌پشته (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۱۳ ، ۳۲۷
کیانیان : ۳۹۵

کیای‌گوکه [کارگیا امیر...] : ۲۴
کیخسرو : ۳۹۶
کیسم (ازدهکده‌های‌بلوك لاهیجان) : ۱۴، ۶۹، ۱۴۵ ، ۱۵۵ ، ۱۹۵ ، ۱۹۶ ، ۱۸۶ ، ۱۹۳، ۱۹۷، ۴۲۱. بازار: ۷۵ . بازان: ۱۹۶. بالامحله : ۱۹۵. پل‌آجری(خشت پل) : ۷۵، ۱۹۶. تجن : ۱۹۷. رودخانهٔ حشمت‌رود : ۱۹۶. زلزله : ۴۲۱. مردم: ۱۴۵. میان محله : ۱۹۵
کیسم [بازار...] : ۷۵
کیسم [دهکدهٔ...] : ۷۴
کیسم جو : ۱۵۶
کیسه‌سرا (ازدهکده‌های الکاء هوق) : ۴۱۸
کیش‌محله (ازدهکده‌های سیاهکل) : ۶۳
کیشه سنگ (محل‌کشته شدن سالوك مرداویج): ۱۶۷
کیکاوس : ۳۹۵ ، ۴۲۸
کیکاوس‌بن شهنشاه (حاکم‌کوتم) : ۴۲۵
کی‌کلایه(ازدهکده‌های‌حومهٔ‌لنگرود) = کیاکلایه: ۲۲۸ ، ۲۷۹ ، ۴۰۳ ، ۴۰۸
کینگیرین (ازدهکده‌های رودبار محمدزمان ـ خانی) : ۶ ، ۲۵
کیوان‌پشته = کیان‌پشته : ۳۱۳

گ

گابنه [محلهٔ ...] = گاوبنه : ۷۷ ، ۹۴ ، ۹۷
گابیه (ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان) = گاویه : ۱۵۵
گاچرا (ازدهکده‌های‌چهار ده لاهیجان) : ۲۰۲
گالش : ۱۷، ۷۸، ۳۷۵
گالش بوری : ۱۷
گالش تالش‌کولی : ۱۷
گالش‌چراغ‌کوه : ۱۷
گالش چهارچاهی : ۱۷
گالش درکی : ۱۷
گالش سیسه‌کوه : ۱۷
گالش صوفی : ۱۷
گالش کلاردهی : ۱۷
گالش‌گسکری : ۱۷
گالش لیه‌چاك : ۱۷
گالش نظری : ۱۷
گالشها (گله‌داران گیلان) : ۴۸،۱۶۱،۳۵۵
گالشهای سیاهکل و دیلمان : ۱۷
گاوبنه (ازمحله‌های لاهیجان) = گابنه : ۷۵
گاوخس (محلی بر سر راه املش به قزوین) : ۳۳۹
گاورود : ۲۱۶
گاوماست (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۷
گاوه‌سر (ازدهکده‌های رانکوه) : ۲۸۰
گاویه = گابیه : ۱۵۵
گاویهٔ لاهیجان [رعیت محلهٔ...] : ۲۰۴
گرای (شحنهٔ طارم) : ۴۲۲
گرجیان = کرجیان : ۴۱۴ ، ۴۱۵ ، ۴۲۱، ۴۲۷ . جنده‌رودبـار : ۴۲۱ . حـاکم : ۴۱۴ . سردابسر : ۴۱۴ . سردابه‌سر : ۴۲۱ . سیه‌سر : ۴۱۴
گردکول : ۳۶۹
گردکه بازو (محلی برسرراه تمل برشهسوار): ۴۱۳
گردنهٔ چی‌جیم چال : ۴۰۳
گردنهٔ خشت پیچ : ۴۱۵
گردنهٔ زرشك : ۴۰۳
گردنهٔ سفیدپشته : ۶

www.tabarestan.info تبرستان

گردنهٔ گون‌کل : ۲۱۵ ، ۳۹۷ ، ۳۹۹ ، ۴۰۲
گردنهٔ نواخان : ۶
گردنهٔ نیاق : ۴۵ ، ۳۳۹
گرده‌کول : ۳۲ ، ۴۰۰ . بقعهٔ : ۳۲
گزافدرود (ازبلوك رانکوه) : ۲۳۲
گرزه (ازدهکده‌های سمام) : ۳۷۹
گرسك(محلی‌برسرراه املش به قزوین) : ۳۳۹
گرگان : ۳۸۱
گرگانی [فخرالدین...] : ۱۳
گرماب دشت سجیران : ۴۰۹
گرماور (از دهکده‌های سمام) : ۳۴۰ ، ۳۶۲، ۳۶۳
گرماوری برج (در دهکدهٔ گرماور سمام) : ۳۶۲
گسکر(ازبخشهای گیلان) : ۴۱۸،۴۳ ، ۴۲۴، ۴۲۷ ، ۴۲۸
گسکرمحله (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۶
گسکری (تیره‌ای ازگالشهای ساکن سیاهکل و دیلمان) : ۱۵ ، ۱۷
گشت (سومین ناحیهٔ ولایت‌فومن) : ۴۲۶
گشتاسبی : ۴۲۴
گلبانو[مشدی عزت‌الله...]، (متولی‌بقعهٔ آقاسید ابوالحسن‌بن امام‌موسی‌الکاظم) : ۳۷۱
گل‌خاتون دختر آقاکاظم دیلمانی : ۱۷۶
گلدشت (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۷
گلرودبار (ازدهکده‌های لاهیجان) : ۱۶۹ ، ۲۱۳
گلزارچشمه (در دامن‌کرف‌پشته) : ۶۲
گلستان‌خانم دختر آقامیرزا : ۳۷۱
گلستان محله = خلیفه‌محله : ۲۸۰
گل سفید (از دهکده‌های رانکوه) : ۲۷۸ ، ۳۳۷
گلشن [حمام...] : ۱۱۹
گل‌ناوی [علی...] : ۳۴
گمبل (ازدهکده‌های‌لاهیجان) : ۱۶۹. سنگهای تراشیده : ۱۶۹
گملین : ۱۶۷
گنبدآجری‌پیرمحله(دردهکدهٔ‌پیرمحلهٔ‌رانکوه)، ۳۱۳ ، ۳۱۴
گنبد پیربهادر (در محلهٔ بازار لنگرود نزدیك مسجد حاجی‌علی) : ۲۶۰،۲۶۷
گنبدپیرمحله = گنبدآجری پیرمحله : ۳۱۳
گنبد شیخانور : ۱۵۵
گنجعلی پسر نظرعلی : ۳۷۲
گنج‌گوشته (محلی برسرراه دیلمان به‌املش) : ۴۵
گوارود : ۲۱۷ . کنار : ۲۱۷،۲۸۴
گوسرا = گاوه‌سرا : ۲۸۰ ، ۳۱۰
گودرز : ۳۹۶
گوراب اشکور : ۴۳
گوراب‌بالا (در رانکوه) : ۲۱۹،۳۳۵. مسجد: ۲۱۹
گوراب تنکابن : ۴۳۰
گوراب رانکوه = تمیجان : ۲۲۰ ، ۴۲۰
گوراب سفلی : ۲۱۹
گوراب لاهیجان : ۴۳۰
گوربابامله‌ود = بابامله‌ودی‌گور : ۳۸۵
گوربسرتیمور (دربقعهٔ شیخانور) : ۱۵۴
گورج (از دهکده‌های سمام) : ۳۶۴ ، ۳۶۶ ، ۳۷۳ ، ۳۷۹
گورجی قلاکوتی (نزدیك گورج سمام) : ۳۶۴
گورسالوك مرداویج(در دهکدهٔ دزدبن)، ۱۶۶، ۱۶۷
گورستان پشت وادی لنگرود : ۲۸۰

گورستان دیورود : ۳۹۵
گورستان زیاز : ۳۹۵
گورستان سارەسران = گورستان سیاسر: ۳۱۲
گورستان سرخەزمین امام : ۳۸۰
گورستان سیاسر = گورستان سیاه سره (در تمیجان رانکوه) = گورستان سیاه سره : ۳۱۲
گورستان سیاه‌کوه امام : ۳۸۰
گورستان صیدرمحله : ۳۳۷
گورستان عمومی (در محلهٔ پردسر لاهیجان) : ۸۹ ، ۹۰
گورستان‌عمومی شهرلنگرود= گورستان‌وادی: ۲۶۴
گورستان قدیمی (درپشت دهکدهٔ لسپو) : ۴۱۱
گورستان قدیمی (درجیرمایستان‌دشت) : ۴۰۲
گورستان قدیمی(دردهکدهٔ بازارمحلهٔ سیارستاق اشکور) : ۴۰۲
گورستان قدیمی(دردهکدهٔ بالاقاسم‌آباد) : ۳۳۰
گورستانی‌قدیمی (زیرکرچشمهٔ اشکور) : ۳۶۶
گورستان‌قدیمی (زیرنازك‌تاش در اراضی اسپیدچال تمل) : ۴۱۵
گورستان قدیمی(میان‌دودهکدهٔ لیماولیماچال)، ۴۱۰
گورستان قدیمی ایری‌کش (در دهکدهٔ تمل) : ۴۱۵
گورستان قدیمی‌برش (دراراضی‌کج‌وین‌سپارده)، ۴۱۵
گورستان قدیمی بلاکنده‌سر (درسجیران)،۴۰۹
گورستان قدیمی‌پایین‌جواهر دشت‌سیاهکله‌رود : ۳۳۸
گورستان قدیمی جیرکول (در شمال دهکدهٔ سجیران) : ۴۰۹
گورستان قدیمی چاك : ۴۰۹
گورستان قدیمی دیوچال (درمرتع میارخ‌بن بر مرز رودبار شاهرود واشکور) : ۴۱۱
گورستان قدیمی دیورود : ۴۱۰
گورستان قدیمی رودسر : ۳۰۶
گورستان قدیمی زراو (نزدیك دهکدهٔ تمل) : ۴۱۵
گورستان قدیمی سی‌پشت : ۴۰۹
گورستان قدیمی سیدحسین ناصر : ۳۰۶،۳۰۷
گورستان قدیمی‌گبری یازن : ۴۱۵
گورستان قدیمی محلهٔ بالای جواهردشت سیاهکله‌رود : ۳۳۸
گورستان قدیمی ملاسن (در مرتع میارخ برمرز رودبار شاهرود و اشکور) : ۴۱۱
گورستان قدیمی‌میان‌خانی(نزدیك دهکدهٔ‌چاك)، ۴۰۹
گورستان قدیمی‌نزدیك سو : ۴۰۳
گورستان قدیمی نس‌کوتون (در پشت دهکدهٔ لشکان) : ۴۱۱
گورستان قیساباد (در جنوب دهکدهٔ مربو در ناحیهٔ سمام) : ۳۶۱
گورستان‌گبری (در اراضی‌کج وین دهکدهٔ سپارده) : ۴۱۵
گورستان گبری سردشت (درپشت دهکدهٔ سرده سیارستاق) : ۴۱۰
گورستان لیال‌چال امام : ۳۸۰
گورستان وادی (درآستانه) : ۱۸۴
گورستان وادی چاف‌جیر : ۳۳۷
گورستان وادی رودسر : ۳۳۷
گورستان وادی شهر لنگرود : ۲۶۴
گورستان قدیمی (در اطراف شاه‌سفید کوه) : ۴۱۴

www.tabarestan.info تبرستان

گورگان (=گرگان) : ۲۱۶
گوری (درپایین‌گیلارکش) : ۳۷۸
گوکه (از دهکده‌های بلوك لاهیجان) : ۷۹ ، ۱۴۵ ، ۱۷۰ ، ۱۷۸ ، ۱۹۹ ، ۲۰۰ ، ۴۲۱ . بازارسرا : ۱۷۸ ، ۲۰۰ . پل آجری : ۱۷۰ ، ۲۰۰ . خاك : ۶۳ . زلزله : ۴۲۱ . مردم : ۱۴۵ . مزارع : ۱۴۵ . ولایت : ۱۴۵
گوکه [امیرکیا...] : ۱۷۰
گولك : ۱۵
گون‌کل (گردنه‌ای برسر راه اشکوربه‌قزوین): ۴۰۰ ، ۴۱۱،۴۰۸
گوهردان (از دهکده های لاهیجان) : ۱۹۸
گوهرشادخانم دخترکیارستم (بانی بقعهٔ سلطان سیدجلال‌الدین اشرف) : ۱۸۱
گیالم (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۱
گیری (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۰۸
گیل = گیلك : ۱۳ ، ۱۴ ، ۱۴۵ ، ۳۴۲ . سپه‌سالاران : ۳۴۲
گیلاکجان (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۲۵ ، ۳۲۷
گیلارکش (ازدهکده‌های سمام) : ۳۷۸
گیلان : ۴ ، ۵ ، ۹ ، ۱۴ ، ۱۸ ، ۳۲ ، ۴۳ ، ۴۴ ، ۴۵ ، ۴۷ ، ۶۹ ، ۷۰ ، ۷۲ ، ۷۳ ، ۷۵ ، ۱۰۰ ، ۱۰۲ ، ۱۰۳ ، ۱۰۴ ، ۱۴۸ ، ۱۴۹ ، ۱۵۸ ، ۱۶۷ ، ۱۸۱ ، ۲۱۵ ، ۲۱۸ ، ۲۲۲ ، ۲۲۳ ، ۲۲۵ ، ۲۲۹ ، ۲۵۱ ، ۲۵۶ ، ۲۵۹ ، ۳۰۷ ، ۳۰۹ ، ۳۱۴ ، ۳۵۹ ، ۳۶۶ ، ۴۱۷ ، ۴۲۲ ، ۴۲۳ ، ۴۲۴ ، ۴۲۷ ، ۴۳۳ ، ۴۳۴ ، ۴۳۵ ، ۴۳۶ ، ۴۳۸ . امیران : ۷۰ . اهالی : ۲۵۶ ، ۳۰۵ ، ۴۲۴ ، ۴۲۵ . بخش : ۴۳ ، ۶۹ . بخش رانکوه: ۲۱۵ . پادشاه : ۱۰۴ . پادشاهان: ۴۲۳. جلگه : ۳۲ ، ۱۵۵ . جنگل: ۲۲۲. حاکم‌نشین: ۲۱۸ . حکام: ۲۲۲ ، ۴۳۰ ، ۴۳۲ ، ۴۳۳ ، ۴۳۴. حکمران : ۱۰۰ . خاك : ۷۲ ، ۷۳ ، ۲۲۲ . دارالمرز : ۲۵۵ ، ۴۳۵ . دشت : ۶۹ . راه : ۷۱ . زمین : ۴۲۳ ، ۴۲۷ ، ۴۲۹ . سران : ۱۸۰ . سرحد: ۲۵۵ . سرشناسان : ۴۳۰ .سلاطین: ۹ ، ۳۱۲ . سیاوه رود : ۱۴۸ . صفحات : ۲۲۲ . علما : ۴۳۸ . فضلا : ۴۳۸. قوم: ۴۲۶. مالیات: ۷۰. مردم : ۴۳۰. ملوك: ۴۲۵ . مملکت : ۴۳۷ . نایب : ۲۵۱ . نواحی : ۴۲۷ . والی : ۴۳۲،۲۵۲
گیلان‌بیه‌پیش : ۱۱۵ ، ۳۰۵ . بزرگان: ۳۰۵. راه : ۴۳ . سلاطین: ۳۰۵ . سپه‌سالاران: ۳۰۵
گیلان رابینو (کتابی به زبان فرانسه دربارهٔ گیلان) : ۲۷۸ ، ۲۷۹
گیلان‌گسکر: ۴۲۳
گیلان ودیلمستان [تاریخ...]: ۱۰۲،۸۷
گیلانی [خان‌احمدخان...] : ۶۲
گیلانی [شیخ تاج‌الدین‌ابراهیم...] : ۱۴۸
گیلانیان : ۱۸ ، ۴۲۳
گیله (ازدهکده‌های دهشال) : ۱۹۲
گیلك = گیل = گیلکان (مردمی‌که در گیلان زندگی می‌کنند) : ۱۴ ، ۷۸ ، ۲۳۲ ، ۳۷۷ ، ۴۲۹ . زبان : ۷۸
گیلك [محمدعلی...] : ۱۵۵
گیلك‌نشین : ۳۱۳
گیلکی : ۱۵۶ ، ۲۳۲

گیلوان =جلوان : ۴۲۲
گیلیژده (محلی برسرراه اشکور به قزوین) : ۴۰۳
گیو : ۳۹۶
گیودره =سیاه‌رود : ۱۷۰
گیه‌کل (از دهکده‌های سمام) : ۳۷۸
گیه‌کلام (از دهکده‌های اشکور) : ۳۸۹

ل

لات : ۳۷۱،۳۷۰ ، ۳۷۸
لات‌لیل (محلی بر سر راه املش به قزوین) : ۳۳۹،۴۵
لاحشر (ازدهکده‌های لفمجان)، ۱۷۸
لارچشمه (چشمه‌ای در دامن‌کرف‌پشته) : ۶۲
لارخانی (محلی برسرراه سیاهکل به دیلمان) : ۴۴
لارنه (محلی برسراه دیلمان به املش) : ۴۵، ۳۴۰
لاریجانی [محمد...] : ۵۶
لاشك [دهکدهٔ...]= دهکدهٔ لاشه : ۱۹۸
لاشه (از دهکده های لاهیجان)=لاشك : ۱۹۸
لاشیدان‌حکومتی (ازدهکده‌های‌حومهٔ‌لاهیجان): ۱۳۷
لاشیدانی [ملاعلی...] : ۱۳۹
لاکان (ازتوابع رشت) : ۱۸
لاك‌تراشان (ازدهکده‌های بالااشکور) : ۴۱۳
لاکلایه : ۳۲۶
لاکمه‌سر (از دهکـده‌های رودبنهٔ لاهیجان) : ۲۰۴،۱۴۱
لاله‌رود : ۲۱۸
لاهجان =لاهیجان : ۷۰ ، ۹۸ ، ۱۴۵ ، ۱۶۶، ۱۸۱ ، ۲۲۱ ، ۳۰۸ ، ۳۵۳ ، ۴۲۱ .
حدود : ۴۲۳ . دکاکین : ۳۵۳. زلزله : ۴۲۱ . شهریان : ۹۹. علما : ۹۸. فقها: ۹۸ ، ۹۹ . قلعهٔ دزبن : ۱۶۶ . گذر : ۱۴۶ . لشکر : ۹۹ . مردم : ۹۹. والی: ۳۴۳ ، ۴۲۳
لاهجانی [محمد...]، (پدرمحمدجعفر) : ۱۰۱
لاهجانی [مشهدی آقاجان...]= استاد آقاجان لاهیجانی : ۳۱
لاهجی [استادشاه حسین...] : ۱۶۲
لاهجی [شمس‌الدین...] : ۳۴۴ ، ۳۸۶
لاهیجان : ۵۱ ، ۶۳ ، ۶۹ ، ۷۰ ، ۷۱ ، ۷۲، ۷۳، ۷۴ ، ۷۵ ، ۷۶ ، ۷۷ ، ۷۸ ، ۷۹، ۸۰ ، ۸۶ ، ۸۷ ، ۹۰ ، ۹۱ ، ۹۳، ۹۵، ۹۸ ، ۱۰۰ ، ۱۰۲ ، ۱۱۵ ، ۱۲۲ ، ۱۲۳ ، ۱۲۴ ، ۱۲۷ ، ۱۲۹ ، ۱۳۰ ، ۱۳۱ ، ۱۳۲ ، ۱۳۳ ، ۱۳۴ ، ۱۳۷ ، ۱۳۹ ، ۱۴۱ ، ۱۴۲ ، ۱۴۳ ، ۱۴۵ ، ۱۴۶ ، ۱۴۹ ، ۱۵۷ ، ۱۵۸ ، ۱۶۲ ، ۱۶۳، ۱۶۶، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰،۱۷۹، ۱۸۳، ۱۹۶، ۱۹۹، ۲۰۲،۲۰۳، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲،۲۱۳، ۲۱۵، ۲۱۸، ۲۲۰، ۲۲۲، ۲۲۹،۲۳۰، ۲۳۱، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۷، ۳۱۰،۳۴۰، ۳۶۹، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۳۰. آتش‌سوزی : ۷۰، ۷۱، ۷۲. اراضی : ۲۲۹ . استخر : ۷۶، ۱۵۹. امام جمعه : ۱۸۰. امامزاده: ۷۲، ۷۶ . بارگوسرای : ۲۰۶، ۲۰۸ . بازار: ۷۳، ۷۶ ، ۹۸. باغ : ۷۱ . بخش لیل : ۱۶۴ . بزرگان : ۱۰۴ . بلوك : ۷۹، ۱۴۵. بلوك آستانه : ۱۷۹، ۱۹۲. بلوك چهار ده : ۱۹۹ ، ۲۰۰ ، ۲۰۲ ، ۲۱۳. بلوك راه‌شاهی بالا : ۱۷۰، ۱۷۸. بلوك راه شاهـی پایین : ۱۹۳ ، ۱۹۸ . بلوك رودبنه : ۱۹۹، ۲۰۵، ۲۰۶،۲۱۰،

www.tabarestan.info تبرستان

۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳. بلوك کنارشهر: ۱۴۲، ۱۴۵، ۱۶۹. بلوك کنارفریضه: ۱۹۳، ۱۹۸. بلوك کوهپایه: ۱۴۲، ۱۴۵، ۱۶۹، ۱۷۰. بیجاربنه: ۱۲۷. پادشاه: ۸۷. پل: ۷۲. تپه: ۱۶۸. تخم شل: ۱۳۴. تکیه: ۷۵، ۷۶. جمعیت: ۷۲. حاجی سلیم محله: ۱۴۳. حاکم: ۱۱۴، ۲۱۸. حمام: ۷۲، ۷۵، ۷۶، ۱۲۲. حمام‌گلشن: ۱۱۸. حومه: ۱۲۳، ۱۴۲. خاك: ۷۵. خان: ۷۹. خندق: ۷۲. دراویش: ۸۵. دموچال: ۱۳۹، ۱۴۳. دهبنه: ۱۴۳. دیوشل: ۱۵۷. راه: ۶۳، ۷۶، ۷۹، ۱۴۸. رودخانهٔ: ۷۸، ۱۴۷. زاکله‌بر: ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲. زورخانه: ۷۶. زمین‌چوگان: ۷۱. زمین‌قپق‌اندازی: ۷۱. زمین‌لرزه: ۷۰، ۷۲. سبزه‌میدان: ۷۱. سراجار: ۱۴۳. سرشناسان: ۹۰، ۹۲. سفل‌بنه: ۲۰۷. سلطان: ۱۷۹، ۲۱۶. سوخته‌کوه: ۱۳۴، ۱۳۶. سوسان: ۱۵۹. سوستان: ۱۳۲. سیدور: ۱۴۳. شادەسر: ۱۴۳. شاهان: ۱۵۲. شاهان کیائی: ۱۶۶، ۱۷۰. شعرباف محله: ۹۱. شهر: ۶۹، ۹۷، ۱۱۴، ۲۱۸، ۲۲۹. طاعون: ۷۰، ۷۲. فشوپشته: ۲۱۰. قلعه: ۷۰، ۷۲. کاروانسرا: ۷۳، ۷۵، ۷۶. کتابخانه: ۷۲. کته‌شاه: ۱۵۹. کوچکده: ۱۲۳. کوچه: ۷۵. کوه‌بیجار: ۱۳۰. کهل‌بن: ۱۶۲. گاویه: ۲۰۴. گورستان: ۹۱. گوکه: ۱۹۹. لاشیدان حکومتی: ۱۳۷. لاکمەسر: ۲۰۴. لیالستان: ۱۴۲، ۲۷۱. لیالمان: ۱۳۶. محله: ۷۶. محلهٔ اردو-بازار: ۵۱، ۸۰، ۸۷، ۹۵. محلهٔ پردسر: ۸۰، ۸۷، ۸۹، ۹۰. محلهٔ پیرعلی‌گابنه: ۹۴. محلهٔ تکیه‌بر: ۸۰، ۹۸. محلهٔ جواهرپشته: ۸۰، ۹۸. محلهٔ خومر-کلایه: ۸۰، ۹۸. محلهٔ کاروانسرابر: ۸۰، ۹۳. محلهٔ‌گابنه: ۸۰، ۹۴. محلهٔ میدان: ۸۰، ۹۸، ۱۱۴. مدرسه: ۷۳، ۷۵، ۷۶. مردم: ۷۸، ۹۸. مرکز بیه‌پیش: ۵، ۶، ۱۴، ۴۳، ۴۴، ۴۶. مسجد: ۷۲، ۷۵، ۷۶. مسجدجامع: ۷۲. مناره: ۷۲، ۷۵. میان محلهٔ لیل: ۱۶۳. نالکیاش: ۱۴۲، ۱۴۳. نخجیرکلایه: ۱۲۹، ۱۳۰. نوبیجار: ۲۰۲، ۲۰۳. والی: ۱۹۸. وبا: ۷۲

لاهیجان رودخانه = رودخانهٔ لنگرود: ۶۹، ۷۵

لاهیجانی [استادآقاجان...] = مشهدی آقاجان لاهجانی: ۱۹۳

لاهیج‌بن سام‌بن نوح: ۷۰

لاهیجی: ۱۴۷، ۱۶۵

لاهیجی [شهاب‌الدین...]، (پدرحاجی‌علی): ۹۹

لاهیجی [عبدالفتاح...]: ۹۹

لاهیجی [قطب‌الدین...]: ۷۲

لاهیجی [میرزاکاظم‌خان...]: ۱۶۸

لبارچشمه: ۳۶

لردابن (ازدهکده‌های اشکور): ۴۰۹

لردمحلهٔ رحیم‌آباد: ۳۳۸

لرده (ازدهکده‌های سمام): ۳۷۹

لردی آستانه (در سیارستاق محلهٔ سیارستاق): ۴۱۰

لزر (محلی‌برسرراه پرندان‌اشکور به قزوین)، ۴۰۷، ۴۰۸

لزگیان: ۲۲۴

لسبوده = لسپو: ۳۹۸

لسبومحله (ازدهکده‌های رانکوه): ۳۲۶

لسپو (ازدهکده‌های‌اشکور) = لسبوده: ۳۸۱، ۳۹۴، ۳۹۷، ۳۹۹، ۴۱۰، ۴۱۱

لسپوقلاکوتی (درلسپوی اشکور): ۳۹۹

لسکوکلایه (ازدهکده‌های لاهیجان): ۱۹۸

لشتنشاه: ۶۹، ۷۹، ۳۶۹، ۴۲۱. زلزله: ۴۲۱

لشکام‌جان (ازدهکده‌های اشکور): ۳۹۷

لشکان (ازدهکده‌های اشکور): ۴۱۱

لشکریان (ازدهکده‌های سیاهکل): ۶۵

لشکستان: ۳۷۰

لشکستانی: ۳۷۱

لشکستانیها: ۳۷۰، ۳۷۱

لش‌گیچ: ۴۴

لفمجان (ازدهکده‌های لاهیجان): ۱۵۲، ۱۷۷، ۱۷۸، ۲۱۴. امیرهنده: ۱۷۸. تهام: ۱۷۸. جوپیش: ۱۷۸، ۲۱۴. دراپشتان: ۱۷۸. کلنگران: ۱۷۸. لاحشر: ۱۷۸

لفوت (از دهکده‌های بلوك آستانهٔ لاهیجان): ۱۹۲

لقمان: ۹۷

لك [ایرج...]: ۴۰۹

للەجار (محلی بر سرراه املش به قزوین): ۳۳۹

للەرود: ۷۴

لمسر: ۳۸۸، ۴۰۵. سپەسالار: ۳۸۸

لمش = لمش مهربن (ازدهکده‌های سیاهکل): ۶۰، ۶۱. قلعهٔ: ۶۱

لنجرود = لنگرود: ۳۵۳. حمام: ۳۵۳

لنکران: ۱۷

لنگر (پدرامیرملك‌بن شاهی ملك): ۴۲۶

لنگرکیا [آقاسید...]، (بقعه‌ای در اشکم‌چال لاهیجان): ۱۹۷

لنگرود: ۴۶، ۶۹، ۷۲، ۷۴، ۷۶، ۷۹، ۱۴۷، ۱۵۷، ۲۱۳، ۲۱۵، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۳، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۹، ۲۴۴، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۹، ۲۶۰، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۵، ۲۶۷، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۲، ۲۸۳، ۳۳۷، ۳۴۵، ۳۶۹. آتش سوزی: ۲۳۵. آستانه: ۴۳۷. آن‌سر محله: ۲۷۹. امامزاده: ۲۲۷، ۲۲۹، ۲۳۰. انزلی‌محله: ۲۶۲. اهالی: ۲۶۰. باتلاق: ۲۲۷. بازارجدید: ۲۲۹. بقعه: ۲۲۸. تکیه: ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۷. جیربیجار: ۲۸۰. چالکیاسر: ۲۷۹. حاکم: ۲۳۱. حمام: ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۳۴۵. حومه: ۲۲۸، ۲۳۳، ۲۷۸. خاله جیر: ۲۷۴. خانه: ۲۲۹، ۲۳۰. دکان: ۲۲۹، ۲۳۰، ۳۴۵. دهنهٔ: ۲۲۸. راستهٔزرگرها: ۲۶۹. راه‌پشته: ۱۵۷، ۲۷۹. راهها: ۲۷۷. رکیج‌محله: ۲۸۰. رودپس: ۲۸۰. رودخانه: ۶۹. ساکنان: ۲۳۹. سهل: ۱۶۵. سیاهکل‌ده: ۲۸۰. شلمان: ۲۷۳، ۲۸۰. شهر: ۱۶۵، ۲۲۰، ۲۲۷، ۲۲۹، ۲۳۷، ۲۶۴. شهرداری: ۲۶۰، ۲۶۷. فتیه: ۲۷۵. فرصنه: ۱۵۷. فشکالی‌محله: ۲۳۳، ۲۳۹، ۲۴۹، ۲۵۸، ۲۷۲، ۲۷۸، ۲۷۹. قصاب محله: ۲۷۲، ۲۷۹. کاروانسرا: ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰. کاسه‌گرمحله: ۲۶۰. کنارهٔ: ۲۱۵. کوشالشاده: ۲۷۹. کیاکلایه: ۲۷۲، ۲۷۹. گورستان وادی: ۲۷۲. محلات: ۲۲۸، ۲۲۹. محله: ۲۲۹، ۲۳۷.

www.tabarestan.info تبرستان

محلهٔ‌بازار: ۲۶۷. محلهٔ‌درب مسجد: ۲۶۶، ۲۷۸. محلهٔ راه‌پشته : ۲۴۷، ۲۶۳، ۲۶۵، ۲۷۲، ۲۷۹. محلهٔ سبزه میدان : ۲۷۵ ، ۲۷۹. محلهٔ فشکالی: ۲۵۸. مدرسه: ۲۳۷. مرداب: ۲۲۹. مسجد: ۲۲۷، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۷. موبندان: ۲۷۲. نالکیاشر: ۲۷۹. ۲۷۹. ولیسه : ۲۷۵

لنگرودی : ۲۶۹

لنگرودنیسر : ۴۲۸

لنگل (ازدهکده‌های‌دیلمان) : ۴۹. قبرستان : ۴۹

لور (از دهکده‌های دیلمان) : ۴۹ . قبرستان : ۴۹

لورتخت (قبرستانی قدیمی نزدیك لوردیلمان): ۴۹

لورود (از دهکده‌های سمام) : ۳۴۰ ، ۳۶۴ ، ۳۶۷

لوسن (ازدهکده های دیلمان) = تخت مشکور : ۱۷، ۲۳، ۳۴۲، ۳۸۱ ، ۳۹۲ ، ۴۰۵ ، ۴۰۶، ۴۰۷. اهالی: ۴۰۶. قبرمادرکارگیا سلطان محمدکیا: ۲۳. قصر: ۴۰۶

لوآلی (ازدهکده‌های‌گالش‌نشین) : ۳۷۳

لوکراسنگ (محلی در صحرای تراش) : ۳۷۹

لوکلایه : ۲۷۰

لولمان (دهکده‌ای برسرراه رشت به‌لاهیجان) : ۱۸۶، ۲۰۰

لوم: ۱۴۵

لیارو = لیارود (محلی بر سر راه دیلمان به املش): ۴۵، ۳۴۰

لیالستان (ازدهکده‌های بلوك رودبنهٔ لاهیجان): ۱۴۲ ، ۱۴۸ ، ۱۶۵ ، ۲۱۳ ، ۲۷۰ ، ۲۷۱

لیالمان (ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان) : ۱۳۶، ۲۱۳

لیال‌چال (ازدهکده‌های امام) : ۳۸۰

لیاوول سفلی(محلی برسرراه سفیدرودبه‌دیلمان): ۴۷

لیاهجان : ۴۲۸

لیسارود : ۲۱۹

لیل (ازبخشهای لاهیجان) : ۴۶، ۱۶۴، ۳۴۰. بارکلی: ۱۶۴. بالالیل: ۱۶۴ . بالای‌سر لیل : ۱۶۴. باندر محله : ۱۶۴. بیسه‌باغ : ۱۴۶. تنارو: ۱۶۴. خرمابن: ۱۶۴. سل‌اوکش : ۱۶۴.

لیل [دهکدهٔ...] : ۱۶۵، ۱۸۱

لیلاکوه = لیله‌کوه [دهکدهٔ...] : ۷۶، ۱۵۷ ، ۱۶۵ ، ۲۲۷، ۲۷۸. تپهٔ : ۷۶

لیلی‌بن‌نعمان (حاکم‌گیلان) : ۳۹۷

لیما(ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۰

لیماچال (ازدهکده‌های اشکور): ۴۱۰

لیوما = دزماشین : ۳۸۶

لیه‌چاك (محلی‌گالش‌نشین): ۱۷

م

مأمون (خلیفهٔ عباسی): ۳۳

ماچیان (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۰

ماردبن سدیف : ۱۹۰

مازندران : ۷۱، ۹، ۱۰۰، ۲۱۵، ۲۱۸، ۲۲۱، ۲۲۷، ۲۳۰، ۳۰۹، ۳۳۱، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۲۲. اهالی: ۳۰۵. پادشاه: ۲۱۶، ۲۲۱. سادات مرعشی : ۲۲۲ ، ۳۱۲ . سامان : ۲۱۵

مازندران واسترابا‌د [سفرنامهٔ...] : ۱۵۰

مازی‌کوتی (ازدهکده‌های سمام) : ۳۷۹

ماسایه (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۶

ماس‌تراش (محلی‌برسرراه‌اشکوربه‌جنده‌رودبار): ۴۱۳

ماسوله : ۴۳، ۴۳۵

ماشك [دهکدهٔ...] : ۱۹۸

مالده (از دهکده‌های لاهیجان): ۱۹۴

مالك‌اشتر : ۳۰

ماور (ازدهکده‌های ناحیهٔ مرکیل) : ۴۱۷

ماه‌بنی‌هاشم = ابوالفضل‌العباس : ۲۴۳

ماه‌شرف دختر آقاکاظم : ۳۹۰

مایستان پایین(ازدهکده‌های سیارستاق‌ییلاقی): ۴۰۲

مبین پسرامام موسی‌الکاظم [آقاسید...] : ۲۹۳

متلاکوه (ازدهکده‌های سمام) : ۳۳۹، ۳۶۷

متعلق‌محله = موناردمحله : ۱۴۲، ۲۱۴

متعلق محله‌ای [اصغر...] : ۲۰۳

مجلهٔ نوبهار : ۱۵۵

مجمل‌التواریخ : ۳۹۶

مجوسیان : ۱۶

محال رودسر : ۲۱۹

محبعلی : ۴

محبوب‌القلوب : ۷۲

محبوبیان [محمود...] : ۴۰۹

محتشم‌کاشانی : ۶۴، ۶۵، ۸۰، ۹۱، ۹۵، ۱۰۸، ۱۱۹، ۱۳۵، ۱۳۸، ۱۷۴، ۱۹۰، ۱۹۳، ۲۰۸، ۲۱۰، ۲۳۳، ۲۳۸، ۲۷۳، ۲۹۹، ۳۰۱ ، ۳۰۲ ، ۳۱۷ ، ۳۲۰ ، ۳۲۱ ، ۳۵۶

محسن : ۸۱

محلهٔ اردوبازار (ازمحله‌های لاهیجان)=محلهٔ قلعه) : ۵۱ ، ۸۲، ۸۷، ۹۵

محلهٔ انزلی (از محله‌های لنگرود) : ۲۲۸ ، ۲۳۰

محلهٔ بازار لنگرود : ۲۶۷

محلهٔ بالا(ازمحله‌های‌دهکدهٔ‌گلرودبارلاهیجان) : ۱۶۹

محلهٔ پایین (از محلـه های دهکـدهٔ گلرودبار لاهیجان) : ۱۶۹

محلهٔ پردسر (ازمحله‌های لاهیجان): ۸۷، ۸۹، ۹۰. بازار : ۲۱۹ . پل چوبین: ۲۱۹ . گورستان عمومی : ۸۹، ۹۰

محلهٔ پیرعلی(ازمحله‌های‌گابنه لاهیجان) : ۹۴

محلهٔ تکیه‌بر (از محله های لاهیجان) : ۹۸ ، ۱۲۲

محلهٔ جواهرپشته (ازمحله‌های لاهیجان): ۹۸ ، ۱۲۲

محلهٔ جیر (ازمحلات املش) : ۲۹۴

محلهٔ خومرکلایه (ازمحله‌های لاهیجان) : ۹۰، ۹۱

محلهٔ درمسجد (=درب مسجد)، (از محله های لنگرود) : ۲۲۸، ۲۳۰، ۲۴۶ ، ۲۶۶ ، ۲۷۸. تکیه : ۲۷۸

محلهٔ راه‌پشته (از محله‌های لنگرود): ۲۲۸ ، ۲۳۰، ۲۶۳، ۲۶۵، ۲۷۲، ۲۷۹

محلهٔ رکیج (ازمحله‌های لنگرود) : ۲۸۰

محلهٔ رودسر(یکی‌از دومحله‌های‌قدیمی رودسر): ۲۱۹

محلهٔ زیارتگاه (از محله های دهکدهٔ گلرودبار لاهیجان) : ۱۶۹

محلهٔ سبزه میدان (ازمحله‌های‌لنگرود) : ۲۷۵ ۲۷۹

www.tabarestan.info تبرستان

محلهٔ سرپل(یکی‌از دومحله‌های قدیمی‌رودسر): ۲۱۹
محلهٔ سوتال (ازمحله‌های لنگرود) : ۲۳۰
محلهٔ شعرباف [مدرسهٔ...] : ۹۳
محلهٔ فشکالی = محلهٔ فیشکلی= محلهٔ فوشکالی: ۲۳۰
محلهٔ فوشکالی = محلهٔ فشکالی = محلهٔفیشکلی: ۲۴۵
محلهٔ فیشکلی = محلهٔ فشکالی = محلهٔ فوشکالی (ازمحله‌های لنگرود) : ۲۳۰،۲۲۸
محلهٔقصاب (ازمحله‌های لنگرود) : ۲۷۹،۲۳۰
محلهٔ قلعه=محلهٔ اردوبازار : ۷۷
محلهٔ کاروانسرابر (از محله‌های لاهیجان) : ۹۳
محلهٔ کاسه‌گر (ازمحله‌های لنگرود) : ۲۳۰
محلهٔ کفش‌کن (از محله‌های دهکدهٔ شهیدان رانکوه) : ۲۸۷
محلهٔ کی‌کلا (ازمحله‌های لنگرود): ۲۲۸
محلهٔ گابنه (ازمحله‌های‌لاهیجان) = گاوبنه : ۷۷، ۹۴، ۹۷
محلهٔ گسکر (ازمحله‌های لنگرود) : ۲۲۸
محلهٔ گشته مردخال (از محله‌های لنگرود) : ۲۳۰
محلهٔ نیاکو : ۱۸۶
محلهٔ میدان (ازمحله‌های‌لاهیجان) : ۱۱۴،۹۸
۱۲۲
محمد = رسول اکرم صلی‌الله علیه‌وآله : ۲۷ ، ۳۷، ۳۹، ۸۰، ۸۶، ۹۴، ۱۰۱، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۳۲، ۱۳۵، ۱۴۱،۱۶۲، ۱۹۳، ۲۰۴، ۲۰۸، ۲۶۱، ۲۶۴،۲۶۹، ۲۷۴، ۲۸۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۲۰،۳۲۱، ۳۴۶، ۳۴۸ ، ۳۵۶ ، ۳۷۴ ، ۳۷۵ . معراج : ۳۵۶
محمد [آقا...]، (پدرعباسقلی) : ۳۴
محمد [آقاسید...]، (بقعه‌ای‌دراراضی‌کیاکلایه): ۲۷۲
محمد[آقاسید...]، (بقعه‌ای دردریاسررانکوه) : ۳۳۷
محمد[آقاسید...]، (بقعه‌ای درمحلهٔ سبزه میدان لنگرود) : ۲۷۹
محمد[آقاسید...]،(بقعهٔدهکدهٔامیرهندهٔلفمجان): ۱۷۸
محمد [آقا سید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ شب خسب‌لات رانکوه) : ۲۹۰
محمد[آقاسید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ ششکل‌دهشال): ۱۹۲
محمد[آقاسید...]،(بقعهٔدهکدهٔفشوپشتهٔلاهیجان): ۲۱۰
محمد[آقا سید...]، (بقعهٔ رکج محلهٔ لنگرود) : ۲۸۰
محمد [آقاسید...]، (بقعهٔ قبرستان‌قدیمی‌دهکدهٔ لنگل خاك دیلمان) : ۴۹
محمد [امیره سید ...] : ۱۵۸
محمد (پسرداودکیا) : ۹۹
محمد (پسر شرف‌الدین محمودبن فخرالدین کاکی) : ۴۱۸
محمد [پیرمیر...]، (بقعه‌ای درکنار رودخانهٔ شیم‌رود) : ۱۸۷
محمد [حاجی...] ، (کاتب در بقعهٔ سید ابوجعفر ثایری‌حسنی) : ۳۳۲
محمد [سید...] ، (بقعهٔ محلهٔ میدان لاهیجان) ، ۱۲۲
محمد [کارکیا امیرسید ...] : ۱۴۶ ، ۳۵۰

محمد[کیا...] ، (سپه‌سالار اشکور) : ۴۷
محمد[ملاشیخ...]، (استادکار بقعهٔ آقاابوالحسن‌بن امام موسی‌الکاظم) : ۳۷۰
محمد [میرزا...]، (پدرقلی) : ۲۵
محمد[میرزاسید...]،(مالك‌فومن) : ۴۳۶،۴۳۵
محمداسمعیل (پدر ملاعلی‌اکبر) : ۳۰۰
محمد اسماعیل پسرآقاقربان : ۳۳۳
محمدامین [حاجی...] : ۳۳۸
محمدباقر پدرفاطمه‌نسا خانم [آقا...] : ۳۱۶
محمدباقر پسرآقاحسنقلی : ۱۷۷
محمدباقرعلیه‌السلام[امام...] : ۱۱۱،۱۰۹،۲۷ ۲۸۳
محمدباقر فیلدهی [میر...] : ۱۱
محمدبن فقیه‌علی [فقیه...] : ۱۸۹
محمدابی‌زیدبن‌حسین‌بن احمدبن‌عیسی‌بن علی‌بن حسین‌الاصغربن علی‌بن حسین‌بن علی‌ابن عم‌رسول : ۱۰۶
محمدبن‌امام‌جعفرالصادق [آقاسید...]، (بقعه‌ای درآستانهٔ اشرفیه) : ۱۸۴
محمدبن امام جعفرالصادق [آقا سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ پینچای آستانه) : ۱۸۸
محمدبن امام رضا [آقا سید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ کماچال آستانه): ۱۸۴
محمدبن‌امام‌موسی‌الکاظم [آقاسید...]، (بقعهٔ بالا محلهٔ مالفجان سیاهکل): ۵۹
محمدبن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ امیرهندهٔ تجن‌گوکه): ۱۷۴
محمدبن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ پایین لسکوکلایه از دهکده‌های آستانه) : ۱۹۱
محمدبن امام موسی‌الکاظم [آقا سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ سوخته‌کوه لاهیجان): ۱۳۴، ۱۳۶
محمدبن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ شه‌سال رودبنهٔ لاهیجان): ۲۱۰
محمدبن امام موسی‌الکاظم [آقا سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ لشکریان سیاهکل) : ۶۵
محمدبن امام موسی‌الکاظم [آقا سید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ ماشك لاهیجان): ۱۹۸
محمدبن‌امام‌موسی‌الکاظم[سید...]،(بقعهٔشیربنده): ۱۲۴
محمد[بن] حسن‌الاطروش [داعی...] : ۲۱۶
محمدبن حسن‌بن محمد الطباطبا ابرهیم‌بن اسمعیل دیباج‌بن ابراهیم‌بن حسن مثنی‌بن الامام‌الحسن‌بن علی‌ابن‌ابی‌طالب : ۱۱۱
محمدبن داودکیا [سید...] : ۱۲۰،۱۱۱،۸۲
محمدبن رودکی : ۴۲۳
محمدبن ساسان‌بن وشمگیر(حاکم تولم): ۴۲۶
محمدبن سیدناصرکیا [سید...] : ۳۴۷
محمدبن‌عبدالله‌بن محمدبن‌حسن‌بن‌محمدالطباطبا ابرهیم‌بن‌اسمعیل دیباج‌بن ابراهیم‌بن‌حسن مثنی‌بن الامام‌الحسن‌بن علی‌ابن‌ابی‌طالب : ۱۱۱
محمدبن علی‌بن محمدبن عبدالله‌بن محمدبن حسن‌بن محمد الطباطبا ابرهیم‌بن اسمعیل دیباج‌بن ابراهیم‌بن حسن‌مثنی‌بن الامام الحسن‌بن علی‌ابن ابی‌طالب : ۱۱۱
محمدبن موسی‌الکاظم [آقاسید...]، (بقعهٔ قصاب محلهٔ لنگرود): ۲۷۹
محمدبن‌یادگاربن‌حاجی‌مسافرتبریزی[استاد...]: ۱۷۱
محمد پدر آقاعلی : ۳۵۷
محمد پدرآقامحمد [ملا...] : ۲۸۹
محمد پدرمیرزاحسین [میرزا...] : ۳۱۱
محمد پسربرجعلی [کربلائی...] : ۴۱۲

www.tabarestan.info تبرستان

محمد پسرحاجی علی‌اکبر [مشهدی خواجه...]، ۲۰۶
محمد پسرسیدعلی [آقامیرکربلائی...]، (واقف علم‌آستانهٔ هفت‌امام) : ۳۹۳
محمدپسر قربانعلی [استاد...] : ۳۵۶
محمد پسرملامحمد [آقا...] : ۲۸۹
محمدتقی ایروانی : ۱۲۷
محمدتقی‌خان (پسرعبدالله خان رشتی) : ۴۳۳
محمدتقی علیه‌السلام[امام...] : ۱۱۱،۱۰۱،۲۷
محمدجان [آقا...]، (تولیت بقعهٔ آقاسیدحسین درفشکالی‌محلهٔ لنگرود) : ۲۴۵
محمدجان (پدرامیرعلی) : ۴۱۲
محمدجعفر پسرمحمد لاهجانی : ۱۰۱
محمدجعفر پسرملامحمد صالح : ۱۱۸
محمدجعفر محلهٔ اطاقور (از نواحی بیجارپس رانکوه): ۲۸۷
محمدحسن [ملا...]، (تولیت بقعهٔ آقاسید حسین درفشکالی‌محلهٔ لنگرود) : ۲۴۵،
محمدحسن پسرآقاعلی : ۳۹۹
محمدحسن خادمی [آقاملا...] : ۳۱
محمدالحسینی (پدرسیدعلی غزنوی) : ۱۷۱
محمدحسین [آقا...]، (پسر احمدآقا نارزی) : ۵۷
محمدحسین [حاجی...] : ۱۷۳
محمدحسین بناء لنگرودی : ۲۱۱ ، ۲۱۲
محمدحسین‌بیك پسرکلوبك : ۵۵
محمدحسین‌بیك پسرمحمد علی‌خان : ۲۹۷
محمدخان (پدر رستم) : ۲۹۷
محمدخان (پدر محمود): ۳۹
محمدخان[حاجی...] = حاجی‌محمدخان‌اگنطی (اگندی) امینی : ۲۶۹،۲۷۰
محمدخان [قاضی...] : ۹۹ ، ۱۱۱
محمدخان لسبوئی (پدرخوارشاه) : ۳۹۹
محمد رسول‌الله [حضرت...]= رسول اکرم صلی‌الله‌علیه وآله : ۹
محمدرشتی [امیر...]، ۷۰
محمد رشتی‌بن سید احمد قزوینی [شیخ ...] ، (نویسندهٔ کتیبهٔ آستانهٔ‌سلطان‌سیدجلال‌الدین اشرف): ۱۸۲
محمدرشید [سید...] : ۹۱،۹
محمدرضا : ۵۶
محمدرضا : ۴۳۲
محمدرضا [میر...] : ۳۳۳
محمدرضاخان (ازسرشناسان‌گیلان) : ۱۷،۱۵
محمدرضاخان (پسرعبدالله‌خان رشتی) : ۴۳۳
محمدرضا میرزا (حاکم‌گیلان) : ۷۳
محمد رضای تفنگ‌ساز قزوینی : ۲۰
محمدرضای محلاتی [میرزا...] ، (منشی میرزا عیسی‌خان منجم‌باشی) : ۲۷۷
محمدزاده [اکبر...] : ۱۷۳
محمدسالار [قبرستان...] : ۴۹
محمدسلطان = سلطان محمد (والی بیه‌پیش) : ۳۳۳
محمدشاه [خدابنده...] : ۳۰۸
محمدشاه قاجار : ۲۵۴،۲۵۲
محمدشریف پسرنوروز : ۳۶۰
محمد شفیع امام [آقا...] : ۲۴۶
محمدصالح (خادم مسجد جامع لاهیجان): ۱۱۸
محمدصالح [ملا...] : ۱۰
محمدصالح [ملا...]،(پدرمحمدجعفر) : ۱۱۸
محمد صالح‌بن موسی‌الکاظم[آقاسید...]، (بقعهٔ‌ای درلمش مهربن سیاهکل) : ۶۰
محمد صالح‌تمیجانی پسرحاجی خور[حاجی...]، ۳۱۱

محمدصفی قرداقلی پدرکربلائی محمدعلی:۳۱۵
محمد صمدی (متولی سرتربت): ۳۵۵
محمدالطباطبا ابرهیم‌بن‌اسمعیل‌دیباج‌بن‌ابراهیم بن حسن مثنی‌بن الامام الحسن‌بن‌علی‌ابن ابی‌طالب : ۱۱۱
محمدعلی‌بیك (پدرمحمدعلی) : ۳۰۰
محمدعلی (پدرمحمد یوسف) : ۱۴۱
محمدعلی (پدرنقدعلی) : ۳۵۷
محمدعلی [میرزا...]، (والی لاهیجان): ۱۲۶
محمدعلی پسرمحمدصفی قرداقلی [کربلائی...]، ۳۱۵
محمدعلی پسر محمدعلی‌بیك : ۳۰۰
محمدعلی‌خان (پدرآدینه)، ۳۹۹
محمدعلی‌خان (پدرتقی‌بیك) : ۲
محمدعلی‌خان (پدر محمدحسین بیك) : ۲۹۷
محمدعلی‌خان (پدرمحمد لطیف‌بیك) : ۲
محمدعلیخان‌ابن حاجی‌محمدحسین [حاجی...]، ۱۷۳
محمدعلی‌شاه قاجار : ۱۷۰
محمد علی شیخ نصیری [آقا شیخ...] ، (متولی بقعهٔ امامزادگان‌کنعان وعمران وبرهان)، ۳۷۵
محمدعلی عبدالله‌زاده [مشهدی...] : ۲۰
محمدعلی کوشالی [میرزا...] : ۲۰۳
محمد قاسم[آقا...] ، (پدرفیروزه خانم) : ۱۹۹
محمدقاسم (پسرمحمدیوسف) : ۴۰
محمدقاسم (پسرملانصرالله) : ۶۰
محمدالقاشانی : ۴۲۳
محمدقلی پسرآقا قربانعلی [آقا...] : ۳۵۴
محمدکاظم‌تائب‌ابن مرحوم حسین حاج ملاصادق ابن میرمحمدرضا : ۳۳۳
محمدکاظم کاتب‌الطالقانی : ۳۳۳
محمدکیا [سید...]، (والی‌کوچسبان):۱۷،۴۵، ۱۵۶، ۲۲۱، ۲۸۰، ۲۸۲، ۲۸۳، ۳۰۸، ۳۳۲، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۴۲، ۴۰۵، ۴۲۸
محمدکیای تنکابنی [کارگیا...] : ۳۶۹
محمدگالش [آقا...]،(پدرقربانعلی) : ۲۸۹
محمد لطیف بیك پسرمحمدعلی‌خان : ۲
محمدمحسن : ۸۰
محمد مکی [آقا سید...] ، (بقعه‌ای درمیان‌محلهٔ کیسم لاهیجان): ۱۹۵
محمد ملقب به‌آقای‌پرنور ازنوادگان امام‌موسی الکاظم [آقا سید...] : ۱۸۵
محمد مهدی شیخ‌الاسلام [ملا...] : ۲۴۵
محمد مهدی علیه‌السلام [امام...] : ۲۷، ۱۱۱
محمد میرزاکاشف‌السلطنه [شاهزاده حاجی...]، ۱۳۰
محمد نوهٔ امام موسی‌الکاظم [آقاسید...] : ۳۲۲
محمدهادی(پدرکربلائی معصوم) : ۸۹
محمدیوسف (پدرمحمدقاسم) : ۴۰
محمدیوسف پسرمحمدعلی : ۱۴۱
محمدی [آقاابراهیم...] : ۴۰۷
محمدی [مصطفی...] : ۴۰۶
محمدی [یدالله...] : ۳۶۱
محمود [آقاسید...] : ۳۱۸
محمودآباد (محلی برسر راه پرندان اشکور به قزوین) : ۴۰۷،۴۰۸
محمودبن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ لشکریان سیاهکل)، ۶۵
محمودبن‌شهاب‌الدین دروگر[استاد...]،(سازندهٔ صندوق مقبرهٔ شیخ‌زاهد) : ۱۵۱
محمودبن قطب‌الدین (استاد سنگ تراش) : ۳۴۸

www.tabarestan.info تبرستان

محمود پسر محمدخان : ۳۹
محمود حجار قزوینی [استاد...] : ۳۴۸
محمود دروگربونی (پدراستاداحمد) : ۳۰
مختار: ۳۰، ۲۹۹، ۳۵۶
مختار بزرگوار (بقعه‌ای در سل اوکش بخش لیل‌لاهیجان) : ۱۶۴
مداحی‌نوذری[شمس‌الدین...]،(پدرنظام‌الدین): ۹۹
مدرسهٔ دهکدهٔ‌لفمجان : ۱۷۷
مدرسهٔ کیا فریدون (در محلهٔ میدان لاهیجان) : ۱۲۲
مدرسهٔ محلهٔ‌شعرباف (درشعرباف‌محلهٔ‌لاهیجان): ۹۱ ، ۹۳
مدرسهٔ مسجدجامع لاهیجان : ۱۱۸
مدرسهٔ مولانا عبدالوهاب غزنوی : ۱۷۱
مدرسی قدیمی (جنب مسجد دهکدهٔ کجیدسمام): ۳۶۰
مدفن سیدجلال‌الدین اشرف : ۱۸۰
مدفن مادر سلطان محمد : ۴۰۷
مدفن‌شاهزاده حاجی محمد میرزا کاشف‌السلطنه (درکوه بیجار لاهیجان]:۱۳۰
مدفن قادر پیغمبر = بقعهٔ بابا ولی (در دهکدهٔ باباولی‌دیلمان) : ۲۵
مذهب استاد ابوجعفر : ۴۲۴
مذهب امام زاهدعابد احمدحنبل : ۴۲۴
مراد [شیخ...] : ۲۱۴
مراد [ملا...]، (پسرعیسی‌خان) : ۲۹
مراد پسرمیرسلیم [میر...]: ۳۳۳
مرادتپه (از دهکده‌های خاك دیلمان) : ۴۹ . قبرستان : ۴۹
مرادخان مهران : ۴۱۷
مراددهنده [دهکدهٔ...] : ۱۷۵
مرادعلی[خواجه...]،(تولیت بقعهٔ آقاابوالحسن ابن‌امام موسی‌الکاظم) : ۳۷۰
مرادی سره (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۰
مربو (از دهکده‌های سمام) : ۳۷۸ ، ۳۴۰ ، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۷، ۳۷۸
مرتضی [آقاسید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ جوپیش لفمجان) : ۱۷۸، ۲۱۴
مرتضی[آقاسید...]،(بقعهٔ محلهٔ‌پردسرلاهیجان): ۸۹
مرتضی [آقا سید...]، (بقعهٔ محلهٔ کاروانسرابر لاهیجان) : ۹۳
مرتضی‌بن‌امام زین‌العابدین [سید...] : ۳۲۰
مرتضی‌بن فقیه محمدبن...[فقیه...] : ۱۸۹
مرتضی علی = علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام [امام...]: ۲۷
مرتضی‌قلی (پدرکربلائی میرزا) : ۱۹۹
مرجه‌کولی : ۱۶
مردابون (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۳۷
مردانشاه لنگرودی : ۲۲۰
مرداویج : ۴۲۴ ، ۴۲۵
مرز دهکدهٔ بنان ودهکدهٔ راه‌سران : ۳۹۱
مرز رودبار : ۴۱۱
مرز روم : ۳۹۶
مرز سپیجاب : ۳۹۶
مرز شوئیل وتلابنك و سوته‌کش : ۳۹۰
مرعشی [سید ظهیرالدین...] = میرظهیرالدین: ۱۷، ۲۳، ۴۶، ۱۰۲، ۱۲۲، ۱۴۶
مرقدآقاسید ابراهیم(درقبرستان قدیمی‌رودسر): ۳۰۵

مرقد آقاسیدحسین‌کیا: ۱۵۵
مرقد سیدابوجعفر ثایری حسنی : ۳۳۰، ۳۳۱
مرقد سید جلال‌الدین : ۹۳
مرقد سیدخرم‌کیا : ۹۸
مرقد سیدرضا : ۳۰۴
مرقدسید رضی‌کیا(دربقعهٔ چهارپادشاه‌لاهیجان): ۱۰۵
مرقد سیدعلی‌کیا (دربقعهٔچهارپادشاه لاهیجان): ۹ ، ۱۰۵
مرقد شیخ‌تاج‌الدین ابراهیم گیلانی: ۱۴۸
مرقد فاطمه خاتون دختر شیخ زاهد گیلانی : ۱۵۷
مرقد کارگیا یحیی‌خان (در سیه‌سرگرجیان) : ۴۱۴
مرقد میرکاظم : ۳۰۴
مرقد ومزار شاهزاده قاسم و شاهزاده ابراهیم : ۳۹۸
مرك (محلی برسرراه پرندان‌اشکوربه‌قزوین) : ۴۰۷
مروسن (از دهکده‌های سمام) = اکبرآباد : ۳۷۷ ، ۳۹۰
مریدان (ازدهکده‌های رانکوه):۲۸۶
مریخ‌محلهٔ رحیم‌آباد : ۳۳۸
مریم [ملا...]، (بقعهٔ دهکدهٔ پرش‌کوه رانکوه): ۲۸۵
مزار [آقا سید...] ، (بقعه‌ای میان حسن‌کیاده‌و لسکوکلایه) : ۱۹۸
مزار سیدخورکیا : ۹۹، ۱۰۸
مزار سیدرضی = مزار سیدرضی‌بن سید مهدی : ۱۵۴، ۱۵۵
مزار سیدهادی‌کیا: ۹۸
مزارشیخ زاهد : ۱۵۱ ، ۱۵۴
مزارشیخ صفی‌الدین اردبیلی : ۴۱۷، ۴۱۹
مزارملاعاقل : ۷۸
مزارمیرشمس‌الدین(درمحلهٔ‌اردوبازارلاهیجان): ۵۱
مزاروراه‌زیرزمینی اهتکو(برقله‌ودامن‌اهتکو): ۱۵۸
مزدك : ۳۸۶
مزرعهٔ خوش‌خوانی : (نزدیك امام) : ۳۵۷
مزرعهٔ صومعه‌سرا : (نزدیك امام) : ۳۵۷
مزرعهٔ عناب : ۳۵۳
مسافر تبریزی [حاجی...] : ۱۷۱
مسالك‌الممالك [کتاب...] : ۱۵
مستوفی [حمدالله...] : ۶۹
مستوفی‌گرجی اشرفی [میرزا یوسف...] : ۷۲
مسجدآبیرام = آقابیرام‌مسجد = مسجدآقابهرام (درسبزه میدان لنگرود) : ۲۶۰، ۲۷۵
مسجدآستانهٔ آقاسیدرضاکیا: ۱۲۹
مسجد آستانهٔ پیچان (در دهکدهٔ میرك محلهٔ سیارستاق) : ۳۲۳
مسجد آستانهٔ چهارتن (در دهکدهٔ سیف‌داربن رانکوه) : ۲۹۱ ، ۲۹۲
مسجدآستانهٔ سوخته‌کیش (بالای‌کویهٔ رانکوه): ۳۰۳
مسجدآقا (درمحلهٔ‌گابنهٔ لاهیجان) : ۷۷ ، ۹۷
مسجد آقابهرام = مسجد آبیرام : ۲۶۰، ۲۷۵
مسجد آقابی‌بی‌گوهرخانم : ۱۲۴
مسجد آقاپیرجنگی : ۱۲۵
مسجدآقاسیدابراهیم (درقبرستان‌قدیمی‌رودسر): ۳۰۵
مسجد آقاسید حسن (دردهکدهٔ لاکمه‌سر رودبنهٔ لاهیجان) : ۱۴۲

www.tabarestan.info تبرستان

مسجدآقا سیدحسین(درشعرباف محلهٔ لاهیجان)، ۹۳،۹۱،۷۸
مسجدآقا سیدحسین(نزدیك بقعه‌ای درفشکالی محلهٔ لنگرود)، ۲۳۹
مسجدآقا سیدقاسم ، ۱۴۱
مسجدآقاشیخ‌حبیب‌الله(درمحلهٔ راه‌پشتهٔ لنگرود)، ۲۶۵
مسجدآقا شیخ یحیی=مسجدگلشن ، ۲۶۳
مسجدآقا میرجمال‌الدین‌اشرف (درمحلهٔ پردس لاهیجان)، ۸۹
مسجد آقامیرحاجی (درنخجیرکلایهٔ لاهیجان)، ۱۳۰
مسجد آقامیر سید شهید (در محلهٔ اردوبازار لاهیجان) ، ۸۷
مسجد اعرابی (در محلهٔ سبزه‌میدان لنگرود) ، ۲۷۹
مسجداکبریه (درمحلهٔ گابنهٔ لاهیجان) ، ۷۷ ، ۹۶،۹۴. کتیبهٔ سنگی ، ۹۶
مسجدامام‌زاده‌حنیفه(دردهکدهٔ برم‌کوه‌اشکور)، ۳۸۹
مسجدانزلی‌محله(درانزلی‌محلهٔ‌لنگرودرانکوه)، ۲۶۲
مسجد بزرگ دهکدهٔ سیارستاق اشکور ، ۴۰۱
مسجدبقعهٔ آقازکی(دردهکدهٔ زربیجاررانکوه)، ۲۹۷
مسجدبقعهٔ‌آقاسید ابراهیم (درکهل‌بن لاهیجان)، ۱۶۳
مسجدبقعهٔ آقاسیدابوالقاسم (در دهکدهٔ‌شکرکش بیجارپس رانکوه) ، ۲۸۹
مسجدبقعهٔ آقاسیدامیرکیابن امام موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ شیرجوپشت رودبنهٔ لاهیجان) ، ۲۰۶
مسجد بقعهٔ آقاسید تربت (در دهکدهٔ زربیجار رانکوه) ، ۲۹۳
مسجدبقعهٔ آقاسیدحسن‌بن‌موسی‌الکاظم (دردهکدهٔ حسین‌آباد آستانه) ، ۱۸۳
مسجدبقعهٔ آقاسیدخورکیای بزرگ وکوچك(در دهکدهٔ چینجان رانکوه) ، ۳۰۴
مسجد بقعهٔ آقاسید زکریا (در دهکدهٔ سالومحلهٔ رانکوه) ، ۳۲۴
مسجد بقعهٔ آقاسیدعلی‌بن امام‌موسی‌الکاظم (در دهکدهٔ موتارمحلهٔ نوبیجارلاهیجان)، ۲۰۴
مسجد بقعهٔ آقا سید علی‌کیا (در آنسر محلهٔ لنگرود)، ۲۷۹
مسجدبقعهٔ آقاسیدمحمد(دررکچ‌محلهٔ لنگرود) ، ۲۸۰
مسجد بقعهٔ‌آقاسیدمحمد (درسیارستاق رانکوه)، ۳۲۲
مسجد بقعهٔ آقاسید محمدبن‌رضا (در کماچال آستانه)، ۱۸۴
مسجد بقعهٔ آقاسید محمد ملقب به آقای پرنور (دربایین محلهٔ نیاکوی آستانه) ، ۱۸۵
مسجد بقعهٔ آقاسیدنصرالدین (در دهکدهٔ گوکهٔ لاهیجان)، ۱۹۹
مسجدبقعهٔ‌آقاشیخ‌بنده حیدر (دردهکدهٔ‌کیاکلایهٔ رانکوه) ، ۲۹۳
مسجد بقعهٔ امیرحیدر و امیر احمد (در دهکدهٔ امیربندهٔ رانکوه)، ۳۲۴
مسجد بقعهٔ امیر سلطان (در دهکدهٔ امیرهندهٔ تجن‌گوکه) ، ۱۷۴
مسجد بقعهٔ پیر میر محمد (در کنار رودخانهٔ شیم‌رود) ، ۱۸۷
مسجد بقعهٔ حاجی سیدعلی‌ملقب به حاجی‌دان‌آقا (دربالامحلهٔ نیاکوی آستانه) ، ۱۸۷
مسجد بقعهٔ سلطان سید جلال‌الدین اشرف ، ۱۸۱
مسجد بقعهٔ سید علی‌کیابن امام موسی‌الکاظم (در انارستان محلهٔ املش رانکوه)، ۲۹۵
مسجد بقعهٔ عاشورعلی‌کیا ، ۳۱۸
مسجد بقعهٔ مراددهنده (دردهکدهٔ مراددهنده) ، ۱۷۶
مسجد بقعهٔ میرعلی (در یك کیلومتری جنوب بازکیاگوراب سر راه لاهیجان به رشت) ، ۱۹۱
مسجد پاشویان (درمحلهٔ اردوبازار لاهیجان) ، ۸۷
مسجد پیله‌خاکی (نزدیك دهکدهٔ ماشك)، ۱۹۸
مسجد جامع (درمحلهٔ درمسجدلنگرود) ، ۲۶۶
مسجدجامع تمیجان ، ۳۱۰
مسجد جامع دهکدهٔ دیلمان ، ۱۵
مسجد جامع سید محمد کیا (در کنار گواردو رانکوه) ، ۲۸۴
مسجد جامع‌کل‌بازار ، ۴۲۶
مسجد جامع‌کوتم ، ۲۱۶
مسجدجامع لاهیجان،۷۲، ۱۱۴،۱۱۸. کتیبه‌ای برسنگ ، ۱۱۵. کتیبهٔ سنگی‌دیگر،۱۱۷
مسجدجامع لنگرود ، ۲۷۸
مسجد جامع نزدیك پل آجری (در تمیجان رانکوه) ، ۳۱۰
مسجد جامع هوسم ، ۲۱۷
مسجد چاف‌جیر، ۳۳۷
مسجدحاجی‌علی (درمحلهٔ بازار لنگرود)،۲۶۷
مسجد حاجی محمد خان امینی لنگرودی (در راستهٔ زرگرهای‌لنگرود) ، ۲۶۹
مسجد حکومتی = مسجد آقابهرام = مسجد ـ آبیرام ، ۲۷۵
مسجد خلیفه محله (دربالامحلهٔ شلمان‌رانکوه)، ۲۸۰
مسجدخومرکلایه (درمحلهٔ‌خومرکلایهٔ‌لاهیجان)، ۹۱
مسجددهکدهٔ اطاقور رانکوه ، ۳۳۷
مسجد دهکدهٔ پرمکوه ، ۳۶۶
مسجد دهکدهٔ شوك اشکورسفلی ، ۳۶۵
مسجد دهکدهٔ کاکرود اشکور ، ۴۰۱
مسجددهکدهٔ لسپوی اشکور ، ۳۹۸
مسجد دهکدهٔ لفمجان ، ۱۷۷
مسجدرودبارك (دردهکدهٔ‌رودبارك‌کنارکاکرود)، ۳۹۱، ۳۹۲
مسجد رودسر ، ۳۰۸
مسجد زنانهٔ بقعهٔ سلطان سیدجلال‌الدین اشرف، ۱۸۲
مسجد زنانهٔ بقعهٔ سلطان‌سیدجلال‌الدین اشرف ، ۱۸۲
مسجد زیارت دستخط امیرالمؤمنین (در دهکدهٔ مالده لاهیجان) ، ۱۹۵
مسجد سربازار=مسجد حاجی‌علی ، ۲۶۷
مسجد سرتربت ، ۳۵۴
مسجد سلیمانیه ، ۷۷
مسجد سیاهکله‌رود (درسیاهکله‌رود رانکوه) ، ۳۳۶
مسجد سید خرم‌کیا (در سیاهکل‌ده لنگرود) ، ۲۸۰
مسجد سید محمدکیا (در رانکوه) ، ۳۳۵
مسجد شاه‌نجف (در شسته‌رود رانکوه) ، ۳۰۲
مسجد شرقی بقعهٔ آقا سید محمدبن امام جعفر ـ

www.tabarestan.info تبرستان

الصادق (درآستانهٔ اشرفیه) : ۱۸۴
مسجد شعربافان(درمحلهٔ شعربافمحلهٔلاهیجان): ۹۲
مسجد شیربنده : ۱۲۴
مسجدعربزاده = مسجداعرابی : ۲۷۹
مسجدغربیبقعهٔ آقاسیدمحمدبنامامجعفرالصادق (درآستانهٔ اشرفیه) : ۱۸۴
مسجدقدیمی اشکرمیدان رانکوه : ۳۱۹
مسجد قدیمی بقعهٔ ملا مریم (در دهکدهٔ پرشکوه رانکوه) : ۲۸۵
مسجدی قدیمی در دهکدهٔکجید سمام : ۳۵۹
مسجدقدیمی دهکدهٔ بلالم رانکوه : ۳۳۸
مسجدقدیمی دهکدهٔ مریدان رانکوه : ۲۸۶
مسجد قدیمی دیگر دهکدهٔ مریدان رانکوه : ۲۸۶
مسجد قدیمی کاروانسرابر: ۹۳
مسجد قدیمی گیلاکجان (در دهکدهٔ گیلاکجان رانکوه) : ۳۲۵
مسجد کاسهگر محله (درکاسهگرمحلهٔ لنگرود رانکوه) : ۲۶۰
مسجدکیاکلایه (درکیاکلایهٔ لنگرود) : ۲۷۹
مسجدگاوهسرای رانکوه : ۲۸۰
مسجدگلشن (درمحلهٔ راهپشتهٔ لنگرود رانکوه): ۲۶۳
مسجد لورود سمام : ۳۶۸
مسجدمتلاکوه (دردهکدهٔ متلاکوهاشکورسفلی) : ۳۶۷
مسجد محلهٔ پردسر : ۹۰
مسجد محلهٔ تکیهبر: ۱۱۹
مسجد محلهٔ خومرکلایه : ۹۱
مسجد میربلوك (در دهکدهٔ دیلمان): ۲۱
مسجد نوساز اشکرمیدان رانکوه : ۳۱۹
مسجدیقدیمی دردهکدهٔ فتیده لنگرود رانکوه: ۲۷۵
مسجدی درنزدیکی منزل حاجیمیرزا رضاداماد منجمباشی: ۲۲۸
مسعود [میر...] : ۱۴۳
مسعودکیا [کیا...] : ۱۷
مسعودمحمد(ازقاتلینسالوك مرداویج) : ۱۶۶، ۱۶۷
مسلم (از یاران امام حسین) : ۲۶، ۳۰، ۳۳، ۳۵۶
مسلمهسرا (از دهکدههای ناحیهٔ آبکنار) : ۴۱۸
مسیح : ۳۹۴
مسیحا [عیسی...] : ۲۵۰
مشتاقعلی (از دراویش لاهیجان) : ۸۵
مشکله (ازدهکدههای رانکوه) : ۲۹۸،۳۰۰
مشهدآقاشیخابوالوجیه(درکهلهبردهکدهٔزاکلهبر لاهیجان) : ۱۶۲
مشهد سیدحسین ناصریاکعبهٔکوچك یاوادیملا ـ امیره (در رودسر) : ۳۰۴ ، ۳۰۶
مصطفیبن عبدالله‌بن محمد حنفیه [آقاسید...] : ۶۷
مصطفیبیك (پدرالله‌ویردی سلطانانبارلو): ۳۴
مظفر[آقاسید...]، (بقعهای در دهکدهٔ سوستان لاهیجان) : ۱۷۰
مظفر [آقامیر...] : ۱۳۲
مظفر [سید...]، (از مدفونین بقعهٔ دوازدهتن) : ۲۸۲
مظفرالدین شاهقاجار : ۱۶۹ ، ۳۳۳ ، ۴۳۸
مظفرسیستانی [سید...] : ۳۷۹
معتمدالدوله : ۷۶، ۸۷. خانهٔ : ۷۶
معصوم [کربلائی...] ، (پسرمحمدهادی) : ۸۹

معصوم بیك صفوی الحسینی = معصوم بیك صفوی...] : ۴۳۰
معصومه(ع) [حضرت...]: ۴۲۰
معصومه [خانم...]، (بقعهای دراطاقور بیجارپس رانکوه): ۲۸۷
معین پسرامام موسیالکاظم [آقاسید...] : ۲۹۳
مقبرهٔ تیتیخانمعمهٔ شاهعباس بزرگ (دردهکدهٔ شکاکم) : ۱۷۸
مقبرهٔ خانوادگی امینی (در مسجد حاجی محمد خانامینی لنگرودی): ۲۶۹
مقبرهٔ خانوادگی منجمباشی (درجنوب صحنبقعهٔ آقاسیدحسین در فشکالی محلهٔ لنگرود) : ۲۴۳
مقبرهٔ سید محمدکیا (دربقعهٔ ملاط) : ۲۸۳
مقبرهٔهمسرسیدمحمدکیا (دربقعهٔ ملاط) : ۲۸۳
مقدسی(نویسندهٔ احسنالتقاسیم): ۲۱۶
مقصودبن امام موسیالکاظم [آقاسید...] : ۲۰۴
مکنزی [کاپیتان...]: ۴۳، ۷۴، ۷۵، ۸۷، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۷، ۲۲۹، ۳۰۵، ۳۲۹، ۳۳۶
مکی [سیدکیا...] : ۵۶
ملاحیدر [بقعهٔ...] : ۲۲
ملاخروشه = ملاهورشه : ۳۹۰، ۳۹۹، ۴۰۰
ملاط(ازدهکدههای رانکوه): ۸۰، ۱۵۸، ۲۱۶، ۲۳۲، ۲۷۸، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳. استخر: ۲۸۰، ۲۸۲. اسطبل: ۲۸۰. بازار: ۲۸۰ . چاهآب : ۲۸۱ . حمام : ۲۸۳ . خانقاه: ۲۸۰، ۲۸۱. راه : ۸۰. زلزله : ۲۸۳ . طاعون : ۲۸۳ . طویله : ۲۸۱ . عمارات: ۲۸۱. قصر: ۲۸۰، ۲۸۱. گوراب: ۲۸۱. مسجد: ۲۸۳. مسجد جامع: ۲۸۰، ۲۸۱
ملاطی [سیدامیرکیا...] : ۱۷۰
ملاعاقل [مزار و بقعهٔ...] : ۷۸ ، ۸۷
ملاعلیخان پسرکربلائیحاجی [ملا...] : ۴۱
ملاگور (تیرهای ازگالشها): ۱۶۱
ملامحله(محلیبرسرراه املش به قزوین): ۳۳۹
ملاهورشه = ملاخروشه : ۳۹۹
ملجادشت (محلیدرجنوب دهکدهٔکجید) : ۳۸۰
ملکدره = رودخانهٔ شیه : ۳۶۳
ملکروم : ۳۹۶
ملکشاه‌بن الب‌ارسلان : ۲۲۰
ملکمحمد (بقعهٔ دهکدهٔ تمل): ۴۱۵
ملکمحمد (پدربمانی) : ۳۷۲
ملکمحمد پسر صفرآقا : ۳۷۲
ملکمیان (ازدهکدههای رانکوه) : ۳۲۹
ملکهٔ روسیه : ۲۲۴
ملکهزار اسب‌بن شهرنوش : ۲۳۲
ملکونوف : ۲۱۸، ۲۲۸
ملوب[کتل...] : ۱۳۱
ملوك استندار (از سلاطین دستمدار) : ۱۶
ملومه (ازدهکدههای دیلمان): ۴۸. چاه : ۴۸
مملکت سپهبد : ۴۲۴
منارهٔ سیاهکلهرود (در سیاهکلهرود رانکوه) : ۳۳۶
منجمباشی لنگرودی (حاکم رانکوه) : ۱۵۷ ، ۲۲۸، ۲۴۳، ۳۴۵، ۲۴۶، ۳۶۱. خاندان: ۲۵۸. منزل قدیم : ۲۴۹
منجمباشی [حاجیآقابزرگ...]: ۲۵۱، ۲۵۴، ۲۵۸، ۲۴۹
منجمباشی [میرزا عبدالباقی...]: ۲۴۹، ۲۵۳، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸
منجمباشی [میرزا عیسیخان...] : ۲۷۷

www.tabarestan.info تبرستان

منجم باشی[میرزاموسی...]، (رئیس‌قشون‌ومنجم‌باشی نایب‌السلطنه عباس‌میرزا): ۲۵۰
منجم‌باشی[میرزامهدی خان...]: ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۷۷
منجمی [شوکت‌السلطنه...]: ۲۵۸
منجیل [راه...]، ۴۷
منجیلی [استادحسین...]: ۸۱
منجیلی [محمدرضا...]، ۳۳۴
منده محله (ازدهکده‌های رانکوه): ۲۹۸
منزل دریابیگی (در محلهٔ راه پشتهٔ لنگرود): ۲۴۷
منزل‌قدیم منجم‌باشی (درفشکالی‌محلهٔ‌لنگرود): ۲۴۹، ۲۵۱
منوچهرخان: ۷۹، ۲۵۱
موازی[بلوك...]، ۷۹. خمام: ۹۲
موبندان [دهکدهٔ...]: ۲۷۲
موتارمحله (ازدهکده‌های نوبیجار لاهیجان) = متعلق محله= موتال‌محله: ۲۰۳
موتال محله = موتارمحله =متعلق‌محله: ۱۴۲
موتل: ۴۱۹
موریه (صاحب سفرنامه): ۴۲۲
موزهٔ ایران باستان: ۱۰۸
موزهٔ بریتانیا: ۳۶۹
موسوی [میر شمس‌الدین...] = شمس‌الدین [آقامیر...]، ۸۲، ۸۵
موسی [حاجی...]، (پل‌آجری‌کوچك لنگرودرا تعمیر کرده‌است): ۲۶۰
موسی [سید...]، (ازمدفونین بقعهٔ دوازده‌تن): ۲۸۲
موسی = موسی‌الکاظم [امام...]=موسی‌بن‌جعفر: ۲۵، ۳۰، ۳۲، ۳۳، ۳۸، ۹۰، ۱۱۹، ۱۸۰، ۲۰۶، ۳۰۰
موسی (پدر ربیع): ۳۱۵
موسی پسرموسی‌بن‌جعفر [آقاسید...]: ۲۰۶
موسی‌خان تنکابنی (پدرحسین): ۴۳
موسی‌خنی‌چال (ازدهکده‌های اشکور): ۴۱۰
موسی‌الکاظم‌علیه‌السلام [امام...]: ۱، ۳، ۱۹، ۲۷، ۲۹، ۳۶، ۵۴، ۷۵، ۸۲، ۸۸، ۹۰، ۹۳، ۹۴، ۱۰۱، ۱۱۱، ۱۱۹، ۱۲۴، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۹، ۱۴۳، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۷۴، ۱۷۷، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۹۱، ۱۹۳، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۹، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۳۳، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۹، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۷، ۲۹۸، ۳۰۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۳۶، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۹، ۳۵۹، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۸۶، ۳۹۷
موسی منجم‌باشی [میرزا...]، (رئیس‌قشون‌ومنجم باشی نایب‌السلطنه عباس‌میرزا): ۲۵۰
موسی‌کلایه = سیاموسی: ۳۷۹
موغان: ۴۲۴، ۴۲۷، ۴۲۹
مومن زمین (ازدهکده‌های اشکور): ۴۱۰
مهدی [سید...]، (استاد سنگ‌تراش): ۱۷۳
مهدی [سید...] = سیدمهدی باشکجانی: ۱۵۴، ۱۵۵
مهدی‌خان [میرزا...]، (دریادارلنگرود درزمان نادرشاه): ۲۲۵
مهدی‌خان‌بیك: ۲۹۲
مهدی خان پسر میرزا عبدالباقی منجم باشی [میرزا ...]، (حاکم‌لنگرود ورانکوه)،

۲۳۱، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۷۷
مهدیقلی‌بیك پسرحمزه بیك شاه‌عود: ۲۹
مهدی‌کیا، ۴۰۵
مهدی محمد = محمدمهدی علیه‌السلام[امام...]، ۲۷
مهربن: ۶۲
مهرعلی بزرگوار(بقعهٔ بالالیل‌لاهیجان): ۱۶۴
مهرعلی‌کلشیمی: ۴۰
میارخ‌بن(مرتعی درمرز رودبار واشکور): ۴۱۱
میاندشت (محلی برسر راه اشکور به شهسوار): ۴۱۳
میانده (ازدهکده‌های اوشیان رانکوه): ۳۳۰، ۳۳۱
میان‌ده‌محله = منده‌محله: ۲۹۸
میانشهر آستارا: ۴۱۷
میان‌کوه بلور (محلی بر سر راه بالا اشکور به خرم‌آباد): ۴۱۳
میان‌کوی (ازدهکده‌های حسن‌کیاده): ۱۹۷
میان‌لنگه (محلی برسر راه املش به قزوین): ۴۵، ۳۳۹، ۳۴۱
میان‌محله (ازمحلات تخم‌لاهیجان): ۱۳۳
میان‌محله (از محلات رودبنهٔ لاهیجان): ۱۴۱، ۲۱۴
میان‌محله (ازمحله‌های املش): ۲۹۵
میان‌محله (ازمحله‌های دهکدهٔ کیسم‌لاهیجان): ۱۹۵
میان محلهٔ‌لیل (ازمحلات لیل): ۱۶۳
میج (ازدهکده‌های بالااشکور): ۴۱۵
میدان (ازمحله‌های لاهیجان): ۷۵، ۷۷، ۹۸، ۱۲۲
میدان‌شاه (درورودسر): ۳۰۵
میراحمد [کارگیا...] ۳۰۶، ۳۰۷
میربلوك [میرزاعلی...]: ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۱
میربلوك [حمام...]، (حمام‌دهکدهٔ دیلمان): ۲۱
میرزا [آقا...]، (پدر گلستان‌خانم): ۳۷۱
میرزا پسرمرتضی‌قلی [کربلائی...]: ۱۹۹
میرزاپسر میرزاعلی‌اشکوری [آقا...]: ۳۹۳
میرزاخان پسرمحمد: ۴۲
میرزاعلی [استاد...]: ۱۳۴
میرزاعلی (پدر ذوالفقار): ۳۳
میرزائی: ۲۷۹
میرسوار[آقا...]، (پدرآقا امین): ۳۹۳
میرشمس‌الدین [بقعهٔ...]: ۹۴
میرظهرالدین = مرعشی [سیدظهیرالدین...]: ۱۶۶، ۲۱۶، ۲۱۷
میرعلی‌ابن استادغلام‌رضای خلخالی [استا...]: ۱۳۴
میرکمحله (ازدهکده‌های سیارستاق رانکوه)= مریخ محله: ۳۲۳، ۳۲۶، ۳۳۸
میرملك [آقا...]: ۱۲۳
میرون‌محله (ازدهکده‌های رانکوه): ۳۲۷
میزوج (محلی‌برسراه پرندان‌اشکوربه‌قزوین)، ۴۰۸
میکال (ازدهکده‌های دیلمان): ۶، ۳۲، ۳۵، ۵۳. تونل زیرزمینی: ۳۵. قلعهٔ قدیمی: ۳۵. قلعه‌کوتی: ۵۳
میل‌امام (بر تپه‌ای نزدیك سوماسره): ۳۵۷، ۳۵۹
میلك (محلی‌برسراه‌سیارستاق‌اشکوربه‌قزوین)، ۴۰۳

ن

ناتش‌کوه (محلی برسر راه دیلمان به املش): ۶، ۴۵، ۳۳۹، ۳۸۵

www.tabarestan.info تبرستان

ناحیهٔ اشکور : ۴۰۵، ۴۲۱
ناحیهٔ جیرکشایه : ۴۰۵
ناحیهٔ دولاب : ۴۲۳
ناحیهٔ سجیران : ۳۹۲
ناحیهٔ سمام : ۳۳۹ ، ۳۴۵، ۳۵۳
ناحیهٔ شاهجان : ۳۳۹
ناحیهٔ شهوك : ۳۴۲
ناحیهٔ مرکیل (از اعمال میانشهر آستارا) : ۴۱۷
نادرشاه : ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵ ، ۲۲۷
نادعلی بیك خلیفه : ۲۸
نارزی[احمدآقا...]،(پدرآقامحمدحسین) : ۵۷
نازنه (ازدهکده‌های بالااشکور) : ۴۱۲،۴۱۵
نازدارخانم (دختر دائی علی‌مردان) : ۳۱۵
نازك‌تاش (دراراضی اسپیدچال تمل): ۴۱۵
نازی‌خانم دختر شیخ حسین : ۳۷۲
ناش (دهکده‌ای برسرراه سفیدرود به دیلمان) : ۴۷
ناصر (ازاولاد حسین‌بن علی علیهماالسلام) : ۴۲۳
ناصر (برادر سلطان محمود سبکتکین)،۴۲۸
ناصرالحق [امام...]= حسن‌بن‌علی[ابومحمد...] = ناصرکبیر[امام...] : ۱۶، ۷۸، ۳۹۲
ناصرالدین[سید...]،(ازسادات‌مرعشی‌مازندران)، ۳۱۲
ناصرالدین‌بن امام موسی‌الکاظم[سید...]، ۲۰۰
ناصرالدین‌شاه قاجار: ۸۴، ۲۵۶،۲۵۷،۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷
ناصرسرا (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۱۰ ، ۳۳۷
ناصرکبیر [امام...] = ناصرالحق [امام...]= حسن‌بن علی [ابومحمد...]: ۲۳۲،۳۹۲، ۳۹۷
ناصرکیا [کارگیا سید...]: ۴۶، ۹۸ ، ۱۰۷ ، ۱۴۶، ۱۵۸ ۱۶۴، ۳۴۷، ۳۴۹،۴۰۵
ناصرکیاده(ازدهکده‌های‌رودبنهٔلاهیجان)،۱۵۵، ۱۹۸، ۲۱۱
ناصرکیای‌تویلا[کیا...] ، (سپه‌سالار رانکوه) : ۳۸۸
ناصری مذهب : ۴۲۳
ناکاخانی(چشمه‌ای درسمام) : ۳۷۸
نالکیاشر (ازدهکده‌های حومهٔلاهیجان): ۱۴۳، ۲۷۰،۲۷۹
ناوه (از دهکده‌های فاراب‌عمارلو): ۵ ، ۳۳۹.
بقعهٔ آجری : ۵
نپیرخانی (محلی برسرراه بالا اشکور به‌جنده‌رودبار) : ۴۱۳
نجف‌آباد (محلی برسرراه اشکور به قزوین) : ۴۰۳
نجف‌الدین [آقاسید...] : ۶۶
نجم‌آباد (محلی بر سر راه پرندان به‌قزوین) : ۴۰۷
نجم‌الدوله قارن : ۲۱۶
نجم‌الدین نقاش لاهجان[استاد...]، (پدر ملا یوسف) : ۴
نجیرم : ۴۲۷
نجیرکلایه(ازدهکده‌های‌بلوك‌لاهیجان)،۱۲۹، ۱۴۸
نسکا (محلی بر سر راه اشکور به شهسوار) : ۴۱۳
نصرالله [آقاسید...]، (بقعهٔ بازارسرای‌گوکه) : ۱۷۸

نصرالله [ملا...] ، (پدر محمدقاسم) : ۶۰
نصرالله پسر سید سنجر [سید...] : ۴۱۳
نصرالله‌خان (پسر عبدالله‌خان رشتی) : ۴۳۳
نصرةالدین محمدبن‌اصفهبدبامنصور[اصفهبد...]، ۴۱۸
نصرالدین‌بن امام موسی الکاظم [آقا سید...] ، بقعهٔ دهکدهٔ گوکه لاهیجان): ۱۹۹
نصرالدین‌بن امام موسی‌الکاظم [سید...]،(بقعهٔ دهکدهٔ کولکسرای رانکوه) : ۳۱۵
نصرسرای : ۳۱۵
نصرالسلطنه : ۲۴۶
نصیربن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...] ، (بقعهٔ دهکدهٔ سراجار) : ۱۴۳
نصیربن امام موسی‌الکاظم [آقا سید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ چلارس رانکوه) : ۲۹۸
نصیرالدین‌بن امام موسی‌الکاظم [آقاسید...] ، (بقعهٔ میان‌محلهٔ املش رانکوه) : ۲۹۵
نصیرالدین‌بن سیدکمال‌الدین‌بن سید قوم‌الدین مرعشی [سید...] : ۳۵۹
نصیرعلی‌کیابن امام‌موسی‌الکاظم : ۳۱۶
نظام‌الدین (پسر شمس‌الدین مداحی نوذری) : ۹۹
نظرعلی [استاد...] : ۴۰
نظرعلی (پدر رمضانعلی) : ۳۳
نظرعلی (پدرگنجعلی) : ۳۷۲
نظرمحمد [مشهدی...]،(پدرمشهدی صفرعلی) : ۲۰۷
نظری (تیره‌ای از گالشهای ساکن سیاهکل و دیلمان) : ۱۷
نعمت‌الله طبیب : ۱۴۶، ۱۴۷، ۳۴۴
نعمت‌سرا (از دهکده‌های رانکوه) : ۳۲۷
نفت‌خانی (محلی‌است دردهکدهٔ کجید): ۳۸۰
نفیسی [سعید...]: ۱۰۲، ۱۴۹، ۱۵۱
نقاره‌کول [کوه...] : ۵۰
نقدعلی پسرجعفر : ۲۹
نقدعلی پسرمحمدعلی : ۳۵۷
نقدعلی [کربلائی...]، (پدرالله‌بداشت) : ۳۵
نقره‌بجار = نقره‌بیجار : ۳۵۳
نقره‌بیجار = نقره‌بجار : ۳۴۵
نقی = علی‌النقی علیه‌السلام [امام...] : ۲۷ ، ۲۸، ۱۰۱
نمره سو (محلی برسر راه اشکور به قزوین) : ۴۰۳
نمکابه (از دهکده‌های لاهیجان): ۱۶۸
نواخان [گردنهٔ...] : ۶
نواخانی (محلی بر سر راه دیلمان به قزوین): ۴۵
نوبهار [مجلهٔ...] : ۱۵۵
نوبیجار (ازبلوك‌کوهپایه وکنارشهرلاهیجان) : ۱۴۲. موتارمحلهٔ : ۲۰۳
نوبیجار [دهکدهٔ...] : ۲۰۲
نوپادشاه : ۴۲۸
نوده : ۳۷۰، ۳۷۱ ، ۳۷۳ ، ۴۱۸
نودی : ۳۷۱
نودیه الکبیر (ازدهکده‌های ناحیهٔ آب کنار) : ۴۱۸
نور : ۴۲۳
نورالله شوشتری [قاضی...] : ۱۷۱
نورود : ۲۱۷
نوروز پدرمحمد شریف : ۳۶۰
نوروزمحله (از دهکده‌های دیلمان): ۳۵، ۳۶، ۵۳ . اهالی : ۳۵. چشمهٔ زنگبار خانی : ۵۳. دکان آهنگری : ۳۶ . راه : ۵۳

www.tabarestan.info تبرستان

شالان‌دورور : ۵۳. کورهٔ آهنگری : ۳۶ . کهنه خونامقر : ۵۳
نورو کجور = رستمدار : ۴۲۳
نوشا (محلی برسر راه اشکور به خرم‌آباد) : ۴۱۳
نوشر (ازدهکده‌های حومهٔ لاهیجان) : ۱۵۵
نوشروان : ۱۲۷
نهر انارستان : ۳۲۶
نهر بلالم : ۳۲۷
نهر برای شالی‌زارهای رانکوه : ۲۸۳
نهر چناربن : ۳۲۶
نهر خالکه . ۳۲۷
نهر سالومحله : ۳۲۷
نهر سیارستاق : ۳۲۶
نهر سیرارود : ۳۲۶
نهر شیرارود : ۲۱۷
نهر کلدره : ۳۲۶ . سربند : ۳۲۶
نهر گیلاکجان : ۳۲۷
نهر لاکلایه : ۳۲۶
نهر ماچیان : ۳۲۶
نهر نومحل (از نهرهای رودخانهٔ پلورود) : ۲۹۸
نهر هردورور : ۳۲۶
نهری از سنگ و ساروج برسمت راست پلورود (در اراضی تولات) : ۳۸۲
نیازخانه = دعاکوه : ۳۷۸
نیاسن (محلی بر سر راه اشکور به قزوین) : ۴۰۲
نیاق [گردنهٔ...] : ۴۵
نیاکوه (از دهکده‌های بلوك آستانهٔ لاهیجان) : ۱۷۹، ۱۸۵، ۱۸۶
نیالو = نیلو : ۳۸۱
نیاوك (محلی برسرراه اشکور به قزوین) : ۶
نیاول (ازدهکده‌های دیلمان) : ۶، ۴۵، ۴۸، ۳۴۰. بقعه : ۴۸
نیری بیك : ۲۷

و

واجارگاه(ازدهکده‌های رانکوه): ۳۲۷،۳۲۸، ۴۱۳. سلیم‌سرا : ۳۲۸
وادی‌ملاامیره = کعبهٔ کوچك = مشهد سیدحسین ناصر : ۳۰۴، ۳۰۵
واعظ لاهیجی [محقق....] : ۱۸۳
وایگان (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۰۹ ، ۴۱۰
وربند (محلی بر سر راه اشکور به قزوین) : ۴۰۲
وربن گیالم = قلاسردهکدهٔ گیلالم : ۴۱۱
ورتاون (محلی بر سر راه اشکور به قزوین) : ۴۰۸
ورگیل (محلی برسر راه اشکور به قزوین) : ۴۰۳
ورمیانی : ۴۱۹
ورورك (محلی بر سر راه شکور به قزوین) : ۴۰۳
وسمه‌جان (از دهکده‌های سمام) : ۳۷۹
وشال (ازدهکده‌های رانکوه) : ۳۲۷
وشمگیربن ساسان = وشمگیر : ۴۲۶
وکیل‌التجارقزوینی [میرزاکاظم...]: ۲۵۸
ول‌آب (محلی برسرراه اشکور به شهسوار) : ۴۱۳
ولایت خلخال : ۴۲۷

ولایت سپهبدان : ۴۲۴
ولایت فومن : ۴۲۶، ۴۳۶
ولایت‌کالشم : ۴۲۶
ولایت کوتم : ۴۲۵
ولایت کوچسبان : ۴۲۵
ولایت گرجیان : ۴۲۱
ولایت‌گیلان : ۲۱۸ ، ۴۳۲ ، ۴۳۴ ، ۴۳۵
ولی‌خان پسر رمضان : ۳۷۱
ولیسه [دهکدهٔ...] : ۲۱۶، ۲۷۵، ۳۱۰
ولیسه‌رود = ولیسارود : ۲۲۰
وودروف (ناخدای‌کشتی)، ۲۲۵،۲۲۶
ویار (ازدهکده‌های رودبار) : ۴۰۳،۴۰۸
ویارتله (محلی‌برسراه‌اشکوربه‌قزوین) : ۴۰۳
ویس و رامین : ۱۳
ویسن (ازتیره‌های‌گالش) : ۳۷۵
ویشکی (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۰
ویلنی (ازدهکده‌های اشکور) : ۴۱۰
ویه (از دهکده‌های فاراب عمارلو) : ۵. بقعهٔ آجری : ۵

ه

هادی[کدخدا...]، (پدرملاعلی‌لاشیدانی): ۱۳۹
هادی[کربلائی سید...]: ۱۳۹
هادی دیلمانی [ملا...] ، (استاد میرزا ابراهیم خلخالی) : ۶۱
هادی‌کیا [سید...]: ۱۶۶،۱۶۷
هادی‌کیاشر (از دهکده‌های رانکوه): ۳۲۶
هارون (خلیفهٔ عباسی): ۳۰
هاشم پسر برخورداربیك دیلمانی [میرزا...] : ۵۷
هدایت‌الله‌خان نجدی : ۴۳۲،۴۳۳
هدایت‌خان : ۱۷
هرات‌بر (محلی نزدیك قلعه فریدون) : ۳۸۲
هردورو (محلی برسرراه اشکور به شهسوار) : ۴۱۳
هسلیم محله=حاجی‌سلیم محله : ۲۱۳
هسنال‌ده (از دهکده‌های لاهیجان) : ۱۵۵
هشتپر کهنهٔ رانکوه: ۴۲۱
هلاکوخان : ۴۲۳، ۴۲۵
هلوان‌دره (ازدهکده‌های سمام): ۳۶۵
هلوچال : ۳۴۳
هلودشت (محلی بر سر راه املش به دیلمان) : ۳۳۹
هلی‌دشت (از بار اندازهای سر راه دیلمان به املش) : ۵،۶
هلیستان (از دهکده‌های نوشهر): ۱۷۹
هما=خمام : ۴۲۴،۴۲۸
همشیره خانم : ۵۷ ، ۵۸
هند = هندوستان : ۳۹۶
هنداغ (محلی برسرراه اشکوربه‌قزوین) : ۴۰۸
هندوچین : ۱۳۱
هندوستان = هند : ۱۶۹
هندی : ۲۲۵
هنوی : ۲۲۳، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۹
هوسم = رودسر : ۱۵ ، ۲۱۶ ، ۲۱۹ ، ۳۰۹، ۴۲۳ . بازار : ۲۱۷ . حرم‌سرا : ۲۱۷ . حمام: ۲۱۷. دکان: ۲۱۷ . طویلهٔ اسبان: ۲۱۷. قصر: ۲۱۷. میدان‌بزرگ: ۲۱۷
هوشم = هوسم = رودسر : ۴۲۶
هیر(ازدهکده‌های رودبار) : ۴۰۳، ۴۰۸
هیره‌کش (محلی برسر راه اشکور به قزوین) : ۴۰۳

ی

یادگاربن حاجی‌مسافر تبریزی : ۱۷۱
یادگاردروگر[استاد...] = استاداحمدیادگار : ۱۵۱

www.tabarestan.info تبرستان

یارو (محلی بر سر راه اشکور به قزوین) : ۴۰۷
یازن (ازدهکده‌های بالااشکور) : ۴۱۵
یاسور (ازدهکده‌های اشکور): ۴۱۲
یحیی [آقاسید...]، (از نوادگان امام موسی الکاظم): ۲۱۲
یحیی [آقاسید...]، (بقعهٔ دهکدهٔ حاجی‌سلیم‌محلهٔ لاهیجان) : ۱۴۳
یحیی (امامزادهٔ لورود سمام) : ۳۶۷
یحیی‌بن محمدبن علی‌بن محمدبن عبدالله‌بن محمدبن حسن‌بن محمدالطباطبا ابرهیم‌بن اسمعیل دیباج‌بن ابراهیم‌بن حسن مثنی‌بن الامام‌الحسن‌بن علی‌ابن ابی‌طالب : ۱۱۱
یحیی [حاجی...]: ۲۷۰
یحیی [میرزا سید...] ، (مستوفی فومن) : ۴۳۷
یحیی پورصوفی املشی [جعفرخان...] : ۲۹۴، ۳۵۵
یحیی جان [کارگیا...] = شاه یحیی : ۴۱۴ ، ۴۱۵
یحیی‌خان املشی [میرزا...] : ۳۸۰
یحیی‌خان مستوفی [میرزا سید...]: ۴۳۸
یحیی‌قاضی : ۳۳۲
یحیی‌کیا [سید...] : ۱۱۳
یحیی میرزا (والی ولایت‌گیلان) : ۴۳۲
یزد : ۲۷۰ . اردکان : ۲۷۰
یسن (ازدهکده‌های شاهجان): ۳۷۳
یعقوب [حاجی...]،۱۸۲
یعقوب بنای رویانی [استاد...]، (بنای‌خشت‌پل دیمابن) : ۱۴۷، ۳۸۳، ۳۸۴
یعقوب علی (پدر زری‌جان خانم) : ۳۹۰
یکابرك [چشمهٔ ...] : ۵۱
یمن : ۹۱
یمنی [آقاسیدمحمد...] : ۷۸ ، ۹۰ ، ۹۱
یوسف [سید...] ، (از مدفونین بقعهٔ دوازده‌تن): ۲۸۲
یوسف[ملا...]، (پسراستاد نجم‌الدین لاهجان):۴
یوسف‌آباد (ازدهکده‌های رانکوه): ۲۹۸
یوسف سیارستاق [آقا میرزا...] ، (پدر شیخ عبدالحسین) : ۴۰۲
یوسفعلی[آقا...] : ۱۰۲
یوسف کاشی‌ساز رشتی [حاجی...] : ۱۸۱
یوسف مستوفی‌گرجی اشرفی [میرزا...] : ۷۲
یونس[سید...]، (از مدفونین بقعهٔ دوازده‌تن): ۲۸۲
یونس (غلام سدید): ۱۶۷
یهودی : ۱۴
یهودی محله (از دهکده‌های دیلمان) : ۵۰ .
قبرستان: ۵۰
یهودی‌محله (محلی درلوسن) : ۴۰۶
ییلاق‌آردوی سامان : ۳۶۹
ییلاق امیرچاك : ۳۶۹
ییلاق باچو : ۳۶۹
ییلاق دیلمان : ۱۷،۴۵
ییلاق رانکوه : ۱۴
ییلاق سیه‌دشت : ۳۶۹
ییلاق گاوخس : ۳۶۹
ییلاق گرچاك : ۳۶۹
ییلاق لشکستان : ۳۶۹

www.tabarestan.info تبرستان